Veszprémy László Bernát

Cionizmus és antiszemitizmus: források, 1878-1945

Megnyilt a Wizó világkonferenciája Prágában

A XVIII. Cionista Világkongresszus egyik legfontosabb előértekezlete, a Wizó (Cionista Nők) Világkonferenciája augusztus 8-án nyílt meg a prágai vá-

Dr. von Weisl Believes in Fascism

The French newspaper in Bucharest, the "Moment," which is regarded as one of the organs of the Roumanian Foreign Ministry, has published an interview with the Revisionist leader, Dr. von Weisl.

The Revisionist leader accused the

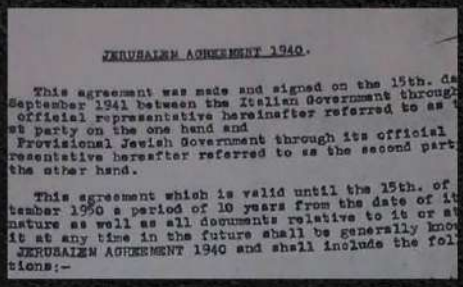
JERUSALEM AGREEMENT 1940.

This agreement was made and signed on the 15th. da September 1941 between the Italian Government through official representative hereinafter referred to as t 1st party on the one hand and Provisional Jewish Government through its official representative hereafter referred to as the second part the other hand.

This agreement which is valid until the 15th. of tember 1950 a period of 10 years from the date of it nature as well as all documents relative to it or a it at any time in the future shall be generally kno JERUSALEM AGREEMENT 1940 and shall include the fol tions:-

Montag, d. 23. XI. 35.

inliche Scheidung sehr erwünsc

Die Nürnberger Gesetze erfüllen auch alte zionistische Forderungen

The Myth of Jewish Parasitism

by Maylie Greenberg

Militarized Antise

by William Zukerman

A Meeting with Ste

by Moses Z. Fran

Goebbels's Jewis

by Alfred Wern

בשם "האנטישמיות" הציונית *

מאת אברהם שרון

א. מי הם מנאצי־ישראל אלהו

בכרך א', חוברת ד', של „פאונים" תפס ותקף אותי מר ד"ר יחזקאל קויפמן כהלל בשם מאמרי בלבד („הערכן הנפש"). קבועים דיאגנוזה קטלנית וקטרוג רב. והקטו מופנה. כפי הנדרת המחבר, כלפי „האנטישמיות היהודית הלאומית" או „האנטישמי הציונית". שום אני, הדל באלפי ישראל, ספיצה ברבים (ב.יהודישר אלמנך", פרא תרצ"ה, תרוח ה' עוריאל קרליבך, במאמר ששמו „האנטישמיות היהודית", על עי מעבותיו של ד"ר קויפמן, מבלי למזכיר אותו כלל, ונוטל ממנו שמות של אנטישמי ציונים — ביניהם גם את שמי — וציטאטים די צרכו).

אמנם בעלמא דקשוט נמצאים לי, קטן הקטנים, כמה וכמה שוחטים — כפי דב

ZIONISTS REJECT BOYCOTT OF REICH

Revisionists Quit Meeting After Assailing Attitude of Con-

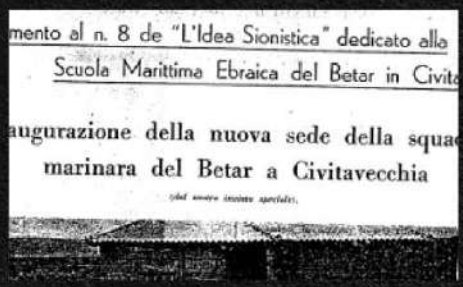
mento al n. 8 de "L'Idea Sionistica" dedicato alla Scuola Marittima Ebraica del Betar in Civit

augurazione della nuova sede della squa marinara del Betar a Civitavecchia

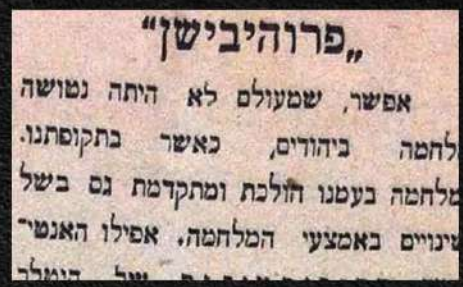
„פרוהיבישן"

אפשר, שמעולם לא היתה נטושה

ביהודים, כאשר בתקופתנו.

בעמנו חולכת ומתקדמת גם בשל

באמצעי המלחמה. אפילו האנשר

JUDISCHE RUNDSCHAU

Tragt ihn mit Stolz, den gelben Fleck!

1933 THE NEW PALES

Palestine and the Press

Bialik on Hitler—A Babel of Languages—The Arab Intellectuals—Anti-Semites on Zionism

conversation with Bialik, Ahra- who recently returned from Jewish Morning Journal quotes ng that Jews have always gotten f their oppressors, and that this the case from the outbreak of

Sprinzak declares that the Arab o Palestine cannot be truly said to h pressive. The rank and file of the ceive that the Jewish settlement b their own condition. The one-time sition was instigated by the rich muftis. The present opposition ma

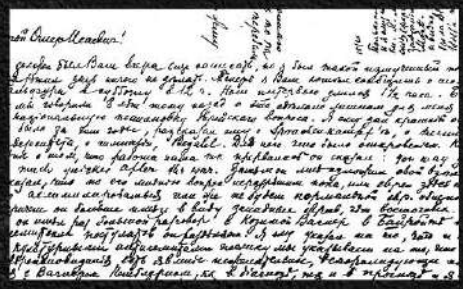

MI MC
MAGYAR-IZRAELI MÉDIA CENTER

VESZPRÉMY LÁSZLÓ BERNÁT

CIONIZMUS ÉS ANTISZEMITIZMUS: FORRÁSOK, 1878–1945

MAGYAR-IZRAELI MÉDIA CENTER EGYESÜLET
Budapest, 2024

A MIMC Egyesület működését a Miniszterelnökség és a Bethlen Gábor Zrt. támogatta.

Borítókép: Kovács Tamás

Felelős kiadó: Jerez Julio

Olvasószerkesztő: Sebes Gábor

© Veszprémy László Bernát

© Magyar-Izraeli Média Center Egyesület

Tartalom

Bevezető 17.

I. A JOGEGYENLŐSÉG ÉS AZ ASSZIMILÁCIÓ KORA

1. Istóczy Győző: A zsidó állam visszaállítása Palesztinában (1878. június 24.) 22.

2. Istóczy Győző: Emlékiratfélék és egyebek 32.

3. Leo Pinszker: Önemancipácót! (1882) 34.

4. Herzl Tivadar naplóbejegyzései (1895-1902) 36.

5. Herzl Tivadar: A zsidó állam. Kísérlet a zsidókérdés modern megoldására (1895) 44.

6. Simonyi Iván: A zsidó állam 54.

7. Herzl Tivadar: Mauschel (1897) 57.

8. Szabolcsi Miksa: Látogatás dr. Herzl Tivadarnál (1903. június) 59.

9. Raphaël Marchand: Max Nordau. Zsidók zsidók ellen 63.

10. A. de B.: Zsidókongresszus 64.

11. Édouard Drumont: A cionista kongresszus 65.

II. CIONISTA REAKCIÓK A MODERN ANTISZEMITIZMUSRA ÉS FAJELMÉLETRE

12. Jehezkel Kaufman: Hurban ha'nefes. Vitairat cionizmusról és antiszemitizmusról (1937) 67.

13. Avraham Saron: A cionista „antiszemitizmus" nevében 74.

14. Chaim Greenberg: Az élősködő zsidó mítosza 75.

15. Nahman Szirkin: A zsidókérdés és a szocialista zsidó állam (1898) 80.

16. Mika Joszif Berdicsevszkij: Két irányzat (1900-1903) 81.

17. Ze'ev Zsabotyinszkij: Levél az önrendelkezésről (1904) 82.

18. Ahad Ha'am: A diaszpóra tagadása (1909) 85.

19. Martin Buber a vér hatalmáról (1911) 86.

20. Cheskel Zwi Klötzel: A nagy gyűlölet. Hozzászólás a németországi zsidókérdéshez 88.

21. Cheskel Zwi Klötzel: A nagy gyűlölet (1945 után) 90.

22. Joszif Chaim Brenner: Önkritika (1914) 93.

23. Chaim Weizmann levele Ahad Ha'am számára (1914. december 14-15.) 94.

24. Ignaz Zollschan: Zsidókérdések 95.

25. Felix Rosenblüth frontlevele az első világháborúból (1915. április 30.). 99.

26. Elijahu Ben-Zion Sadinsky: A nemzeti társadalom. Hozzájárulás a zsidókérdés megoldásához az általános nemzeti kérdés keretein belül (1918 november) 99.

27. Chaim Weizmann: Világpolgárságról és nacionalizmusról (1919. március 27.) 102.

28. A. Almi: Az asszimiláns lelki világa 104.

29. Albert Einstein: Hogyan lettem cionista? 105.

30. Albert Einstein: Asszimiláció és nacionalizmus (1921) 108.

31. Jakov Klackin a németországi asszimilációról (1914) 109.

32. Maurice Samuel: Ti, nem zsidók 112.

33. Maurice Samuel: Én, a zsidó 113.

34. Ben Frommer: A zsidó állam jelentősége 115.

35. „Somer világnézetünk” (1917) 117.

III. ANTISZEMITA ÉS CIONISTA DISKURZUSOK MAGYARORSZÁGON AZ ÖSSZEOMLÁSTÓL A NÉMET MEGSZÁLLÁSIG

36. Cionisták a Huszadik Század ankétjéről 120.

37. Prohászka Ottokár: Zsidókérdés Magyarországon (1920) 121.

38. Dánér Béla programja 123.

39. Dánér Béla: Faj-e vagy felekezet a zsidó? 123.

40. „Nem árt visszaemlékezni” 124.

41. „Mit köszönhetünk a bécsi kongresszusnak?” 125.

42. „Kik a »magyar fajú állampolgárok?«” 126.

43. Bangha Béla: Cionista önkritika (1934) 127.

44. Schönfeld József Michael von Faulhaberről és Bangha Béláról 129.

45. Schönfeld József: Gömbös 129.

46. Gömbös Gyula és a magyar cionisták 131.

47. „Rövid válasz sok kérdésre” 131.

48. „Örök veszedelem. Hogyan lettünk mi is cionistákká?” 132.

49. Az Új Magyarság Herzl Tivadar születési évfordulójáról 133.

50. Wüllinger Simon: Kihalásra ítélt nemzedékek 134.

51. Berend Pál: Mire készül Festetics? 134.

52. Szilágyi Dénes: Helyzetkép a tizenkettedik órában (1937. május) 137.

53. „Izráel ősi földje: Palesztina” 139.

54. Fodor Lajos reakciója az első zsidótörvényre 142.

55. Gellért Pál reakciója a második zsidótörvényre 144.

56. [Szilágyi Dénes]: Orvosság gettószellem ellen 145.

IV. A CIONIZMUS ÉS A FASISZTA ÉS SZÉLSŐJOBBOLDALI MOZGALMAK

57. Ze’ev Zsabotyinszkij: A „Petljura-egyezmény” (1927) 147.

58. Robert Gessner: Barnaingesek cionban. Zsabotyinszkij – a zsidó Hitler 150.

59. Ze’ev Zsabotyinszkij levele Benito Mussolini számára (1922. augusztus 16.) 151.

60. Guido Bedarida: A zsidók Mussolini alatt 154.

61. „A Ha’tikva Mussolini előtt” 155.

62. „Mussolini a cionizmusról” 156.

63. Nahum Goldmann visszaemlékezése Mussolinivel való tárgyalására (1934) 156.

64. William Zukerman: A zsidó fasizmus fenyegetése 157.

65. Ze’ev Zsabotyinszkij: Zsidók és fasizmus. Néhány megjegyzés – és egy figyelmeztetés 161.

66. Jacob de Haas beszámolója a revizionisták bécsi kongresszusáról 163.

67. Az olasz külügyminisztérium jelentése a revizionizmusról (1935. november 4.) 164.

68. Corrado Tedeschi jelentése palesztinai látogatásáról 165.

69. „Melléklet a L’Idea Sionistica 8. számához: a Betar héber tengerészeti akadémiája Civitavecchiában” 166.

70. Wolfgang von Weisl levele Georg Kareski számára (1936. április 14.) 171.

71. „Dr. Von Weisl hisz a fasizmusban” 173.

72. David Prato alexandriai főrabbi naplóbejegyzése Mussolinivel való tárgyalásáról (1936. augusztus 8.). 174.

73. „Jeruzsálem vagy Moszkva, Herzl vagy Lenin” 175.

74. Elis Lubrany: Hitler Jeruzsálemben 176.

75. „Achimeir beszéde” 177.

76. Revizionista sztrájkfeltörések Tel Avivban 178.

77. „A hivatalos olasz sajtó hadat üzen a cionizmusnak” 178.

78. Abba Achimeir: Prohibition 179.

79. Marie Syrkin: A munkás-cionizmus válaszol 180.

80. „Folytatódik a nyomozás a Birjonim ellen” 182.

81. Abba Achimeir: Egy fasiszta naplója 182.

82. Gellért Pál: Cionizmus-antiszemitizmus 185.

83. „Valami pozitívum” 186.

84. Ze’ev Zsabotyinszkij: Az „evakuációs” probléma 187.

85. Robert Briscoe tárgyalása Jozef Beck lengyel külügyminiszterrel (1938. december) 190.

86. „Zsidó kivonulás az ígéret földjére” 192.

87. Fehér István: kalandos utazás a kivándorló zsidókkal végig a Dunán a tengerig 193.

V. A NÁCI NÉMETORSZÁG: A BOJKOTT ÉS TRANSZFER DILEMMÁJA

88. Hermann Göring tárgyalása német zsidó vezetőkkel 197.

89. „Szemben a németellenes bojkottal” 200.

90. Mose Bejlinszon levele Berl Kacnelzon számára (1933. május 7.) 202.

91. Leo Mockin memoranduma a német zsidóság helyzetéről (1933. július 27.) 203.

92. „Dr. Arlozorov egyezményt sürget a németekkel a palesztinai bevándorlás megkönnyítésének céljából” 205.

93. „Dr. Arlozorovot meggyilkolták” 206.

94. „Palesztinában óriási felháborodás fogadta Arlozorov gyilkosa kilétének kiderítését” 206.

95. „Sztavszkij ártatlan, állítja Zsabotyinszkij [...]” 207.

96. „A cionista fasiszták gyilkolták meg Arlozorov elvtársat” 207.

97. „»Reméli, hogy egymillió lengyel zsidót lemészárolnak« – idézik Achimeir jegyzeteit” 207.

98. „Achimeir feljegyzései misztifikációk” 208.

99. „Abdul Medzsid újból bevallotta, hogy Izsa Dervissel együtt ő gyilkolta meg Arlozorovot” 208.

100. „Állítás a gyilkos fegyverrel kapcsolatban” 208.

101. Chaim Weizmann: A németországi zsidók tragédiája és Palesztina (1933. május 29.). 209.

102. „Megnyílt a Wizó világkonferenciája Prágában” 209.

103. Arthur Ruppin beszéde a XVIII. cionista kongresszus előtt (1933. augusztus 21.). 210.

104. David Ben Gurion felszólalása a XVIII. cionista kongresszus általános vitáján (1933. augusztus 25.) 210.

105. Stephen S. Wise rabbi levele Louis D. Brandeis számára (1933. szeptember 19.) 212.

106. „A cionisták elutasítják a [Harmadik] Birodalom bojkottálását” 213.

107. „A Németországból Palesztinába való áruszállítási egyezmény: a 3 000 000 márkás szerződés részletei” 214.

108. „A titokzatos paktum” 216.

109. Lewis Namier előszava Arthur Ruppin Zsidók a modern világban c. könyvéhez 217.

110. Chaim Weizmann: A német zsidók palesztinai letelepítése (1934. május 31.) 225.

111. Heinrich Wolff memoranduma a bojkottról (1935. január 14.) 226.

112. David Ben Gurion és Arthur Ruppin felhatalmazó irata dr. Georg Landauer számára (1935. január 21.) 227.

113. Mose Saret felszólalása a XIX. cionista kongresszuson (1935. augusztus 27.) 227.

114. Enzo Sereni felszólalása a XIX. cionista kongresszuson (1935. augusztus 27.) 229.

115. „A »Heil Hitler!« kiáltás cselekvésre bírja a cionistákat” 229.

116. Paul Novick beszámolója a XIX. cionista kongresszusról (1936) 230.

117. Nahum Goldmann visszaemlékezése Edvard Benešsel való tárgyalására (1935) 230.

118. David Ben Gurion beszéde a Va’ad Leumi előtt (1935. december 11.) 231.

119. Chaim Nahman Bialik: A jelen órában (1934. január 20.) 232.

120. „Palesztina és a sajtó. Bialik Hitlerről […]” 233.

121. Mose Bejlinszon: Az új zsidó államférfiúság 234.

122. „A [Harmadik] Birodalom kevesebbet vásárolt Palesztinától, mint amennyit eladott neki” 242.

123. „Náci zászló a zsidó hajón” 242.

124. Winfried Martini: Héber szó a horogkereszt alatt 242.

125. „Újabb árucsere-egyezményt kívánnak kötni a [Harmadik] Birodalommal” 245.

126. Meyer Steinglass interjúja Emil Ludwiggal 245.

127. Abraham I. Jacobson rabbi: A zsidó nacionalizmus alapjai 247.

128. Gustav Krojanker: A transzfer: a cionista mozgalom életbevágó kérdése 249.

129. A Ha’jarden botránycikke a Ha’avara-szerződésről 260.

130. „A transzfer [szerződés] kérdéseinek vitája: indokolt az egyezmény a cionisták és Németország között?” 261.

131. „Palesztina zsidói rengeteget vásárolnak a náciktól” 265.

132. Herbert Hagen SS-Oberscharführer jelentése a zsidó állam lehetőségéről és a cionista mozgalomról (1937) 265.

133. Feljegyzés a német külügy gazdaságpolitikai részlegének igazgatóhelyettesétől (1938. január 27.) 266.

134. Edward Leopold Israel rabbi nyilatkozata a transzferről 268.

135. „Anglia és Németország versenyeznek Palesztinában” 268.

136. „A Ha’avara felszámolja a [Harmadik] Birodalom és Palesztina közötti üzleteit: 35 000 dollárt kezelt hat év alatt” 269.

VI. CIONIZMUS ÉS ANTISZEMITIZMUS A NÁCI NÉMETORSZÁGBAN

137. Kurt Blumenfeld emlékirata 269.

138. „»A zsidókérdésre nincsen válasz azokban az országokban, ahol a zsidók jelenleg élnek« – állítják” 270.

139. Gustav Krojanker: Az új német nacionalizmus problémájához. Cionista állásfoglalás korunk nacionalista irányzataihoz 271.

140. Harry Sacher: Recenzió Gustav Krojanker Az új német nacionalizmus problémájához c. munkájáról 273.

141. Ezriel Carlebach: Jól van ez így! 274.

142. Robert Weltsch: Viseljétek büszkén a sárga kitűzőt! 276.

143. „Tűz és töprengés” 278.

144. „A genfi vita után” 279.

145. „A Németországi Cionista Szövetség nyilatkozata a zsidók helyzetéről az új német államban” (1933. június 21.) 285.

146. Kurt Blumenfeld levele Adolf Hitler számára (1933. június 29.) 288.

147. Weinstein birodalmi titkár levele Kurt Blumenfeld számára (1933. június 30.) 289.

148. Joachim Prinz: Mi, zsidók (1933) 289.

149. Joachim Prinz: Cionizmus a náci kormány alatt 292.

150. Lenni Brenner interjúja Joachim Prinz rabbival (1981. február 8.) 296.

151. „Zsidóvita Genfben” 306.

152. Arnold Zweig emlékezése a Jüdische Rundschauról 308.

153. „Fajiság, mint kulturális tényező” 309.
154. Achim Gercke: A zsidókérdés megoldása 312.
155. „Egon van Winghene”: Hová tegyük a zsidókat? 313.
156. Johann von Leers: A zsidók vándorlásának vége 315.
157. Antiszemita propaganda–tippek náci szónokok számára (1935) 317.
158. Franz Rose: Zsidók ítélkeznek maguk felett 319.
159. A Zsidókérdést Kutató Intézet állásfoglalása a cionizmusról 320.
160. Leopold von Mildenstein: Egy náci Palesztinába látogat 322.
161. „Egy náci Palesztinába utazik” 325.
162. Kurt Tuchler: Élmények és megfigyelések Hitler uralmának első négy évében (1963) 327.
163. Adolf Hitler a cionizmusról (1925-1926) 328.
164. Náci német anticionizmus (1936) 330.
165. Alfred Rosenberg: A zsidók nyoma a történelem forgatagában (1920) 331.
166. Alfred Rosenberg vallomása a nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék előtt (1946. április 15.) 332.
167. Julius Streicher védekezése nürnbergi pszichológusa előtt (1946) 333.
168. Boris Smolar: A sorok között 334.
169. William Zukerman: Cionizmus a nácik országában 335.
170. „A német vér és a német becsület megvédésének törvénye” (1935. szeptember 15.) 338.
171. A nürnbergi törvények végrehajtási utasítása (1935) 339.
172. [Reinhard Heydrich]: Zsidók – hogyan tovább? 340.
173. „Zsidó zászlók és színek” 342.
174. A németországi revizionisták a nürnbergi törvényekről 343.
175. Oskar Liskowsky interjúja Georg Kareskivel 344.
176. „A német cionisták elismerése vágynak” 347.
177. „Baál nem az Isten” 347.
178. „Már megint Kareski” 348.
179. Az SD II/112-es osztály helyzetjelentése 1936 április-május közti időszakról (1936. június 25.) 349.

180. „Három cionista fogja vezetni a Birodalmi Kultúrszövetséget” 349.

181. Franz Albert Six SS-Standartenführer jelentése Feivel Polkes cionista ügynökről 350.

182. Jelentés Eichmann SS-Hauptscharführer és Hagen SS-Oberscharführer palesztinai-egyiptomi útjáról 352.

183. „Egy héber »náci.« Tanulságos történet” 354.

184. A prágai vallásos cionisták és a nácizmus (1939. február) 355.

185. Joachim Prinz emlékezése kiutasításáról 357.

186. Max Nussbaum: Cionizmus Hitler alatt 358.

VII. EMBERMENTÉS ÉS HOLOKAUSZT

187. Arthur Ruppin: A Palesztinába szánt emberanyag kiválasztása 360.

188. Chaim Weizmann: Beszéd a XX. cionista kongresszus előtt (1937. augusztus 4.) 369.

189. Georg Landauer levele Stephen S. Wise rabbi számára (1938. június 13.) 372.

190. Chaim Weizmann levele Stephen S. Wise rabbi számára (1938. július 14.) 373.

191. Chaim Weizmann távirata Samuel van den Bergh részére (1938. november 16.) 373.

192. David Ben Gurion levele a cionista ügyvezetőséghez (1938. december 17.) 374.

193. Marie Syrkin: A revizionizmus: egy pusztító erő 374.

194. Henry Montor levele Baruch Rabinowitz rabbi számára (1940. február 1.) 375.

195. William R. Perl visszaemlékezése a budapesti illegális alijára (1939) 378.

196. Michael Dov Weissmandl rabbi: A mélyből kiáltottam fel (1943) 379.

197. Oskar Neumann levele Nathan Schwalb számára, 1944. április 4. 383.

198. Avraham Fuchs interjúja Steiner Andrással (1986. április 27.). 383.

199. Steiner András vallomása (1988. november 2.) 384.

200. A Zsidó Ügynökség londoni ügyvezetősége ülésének jegyzőkönyve (1942. december 21.) 384.

201. Solomon Schönfeld rabbi levele a londoni Times szerkesztősége számára 385.

202. A Zsidó Ügynökség londoni ügyvezetősége ülésének jegyzőkönyve (1943. január 21.) 387.

203. Dan Pinesz újságíró cikke a holokausztról 387.

204. Jicak Grünbaum: A holokausztról és az arra adott válaszról. Beszéd a cionista ügyvezetőség ülésén (1943. február 18.) 388.

205. Apolinary Hartglas: Megjegyzések segélynyújtás és embermentés ügyében (1943. április 24.) 398.

206. Herbert N. Kruskal: Két év szögesdrót mögött. Egy holland tényszerű emlékezése élményeire a német elnyomás során (1945 január-június) 399.

207. A Zsidó Világkongresszus hozzáállása Peter Bergson radikális cionistához (1944) 400.

VIII. A LECHI TEVÉKENYSÉGE

208. A „Jeruzsálem-szerződés” (1940) 402.

209. „A Palesztinai Nemzeti Katonai Szervezet (Irgun Cvaj Leumi [Be’jiszrael, PNKSZ]) az európai zsidókérdés megoldására, és a PNKSZ a háborúban Németország oldalán való részvételére tett javaslatának alapvető elemei” (1941) 404.

210. Werner Otto von Hentig emlékirata 406.

211. Natan Jelin-Mor emlékirata 407.

212. Jicak Samir emlékirata 409.

IX. A HOLOKAUSZT MAGYARORSZÁGON ÉS A CIONISTA MOZGALOM

213. Szilágyi Dénes: Az első Zsidó Sárgakönyv 412.

214. Szilágyi Dénes: A második Zsidó Sárgakönyv 419.

215. Szilágyi Dénes: A harmadik Zsidó Sárgakönyv 425.

216. Szilágyi Dénes levele Kállay Miklós miniszterelnökhöz (1942. március 16.) 427.

217. Szilágyi Dénes levele József Ferenc királyi hercegnek (1942. január 25.) 428.

218. Szilágyi Dénes levele József Ferenc királyi hercegnek (1942. március 17.) 428.

219. Szilágyi Dénes: Egy bukott zsidó politikai vállalkozás Magyarországon, 1939-1942 (1986. május) 429.

220. „Egy rabbi, a zsidók tömeges kikeresztelkedéséről...” 456.

221. Berend Béla főrabbi levele Endre László államtitkár számára (1944. április 12.) 459.

222. Berend Béla főrabbi levele Endre László államtitkár számára (1944. május) 461.

223. Berend Béla főrabbi levele a Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalom legfőbb pártvezetőségének (1944. december 15.) 462.

224. Berend Béla főrabbi: Az antiszemitizmus cionizálása. Eredmények és következmények 463.

225. Kálmán Imre vallomása Berend Béla budapesti népbírósági perében (1946. október 23.) 467.

226. „»A mészárszékre szállítottam őket:« Eichmann elmondja saját átkos történetét.” Első rész. 467.

227. „»Mindent összefoglalva, nem bántam meg semmit:« Eichmann története.” Második rész. 471.

228. Joel Brand emlékirata 474.

229. Biss András emlékirata 479.

230. A Zsidó Ügynökség ügyvezetőségének ülése a magyar zsidók megmentéséről (1944. május 25.). 480.

231. Chaim Weizmann levele Anthony Eden számára (1944. június 6.) 484.

232. Marschalkó Lajos: Milyen világban élünk? 485.

233. Fiala Ferenc: Aszemita vagy cionista? 486.

234. Szálasi Ferenc válaszai a zsidókérdésről egy külföldi újságíró kérdéseire (1938) 488.

235. Kasztner Rezső levele Hermann Krumey felesége számára (1946. január 16.) 488.

236. Kasztner Rezső levele Hermann Krumey számára (1947. február 5.) 489.

237. Kasztner Rezső levele Hermann Krumey számára (1947. március 13.) 490.

238. Kasztner Rezső hiteles vallomása Hermann Krumey javára (1948. május 5.) 490.

239. Kasztner Rezső hiteles vallomása Hans Jüttner javára (1948. április 30.) 491.

240. Kasztner Rezső hiteles vallomása Kurt Becher javára (1948. augusztus 4.) 492.

241. Benno Selcke tanúsítványa Kurt Becher javára (1945. július 26.) 494.

242. Kasztner Rezső: A Budapesti Zsidó Mentőbizottság jelentése, 1942-1945. 494.

Jegyzetek 512.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Noha az itt leírtakért csakis engem terhel a történészi felelősség, ez a munka nem jöhetett volna részre megannyi levéltár, könyvtár, közgyűjtemény, továbbá lelkes fordítók és önkéntesek segítsége nélkül. Külön említést érdemelnek fordítóim, hiszen ez a forrásgyűjtemény számos olyan nyelven született forrást ad közre magyarul, mely nyelveket nem vagy nem kellő mértékben ismerem. Az angol szövegeket és néhány német szöveget magam fordítottam. Más német szövegek és francia szövegek fordításáért édesanyámnak mondok köszönetet. Ezen felül köszönöm Szabó Rékának az olasz, a néhai Hegedűs Évának az orosz, Dan Tamirnak, Reuven Kamannak és Joszi Kohennek a héber, s végül Eddy Portnoynak a jiddis szövegek kezelését. Egyes dokumentumok újraközlésére külön engedélyt kaptam Angelo M. Piattellitől, Michael A. Meyertől és a néhai Randolph L. Brahamtől, amiért hálával tartozom. A kézirat átolvasásáért és az olvasószerkesztői munkáért Sebes Gábornak mondok köszönetet. S végül köszönet illeti a Magyar-Izraeli Média Center Egyesületet, mely vállalta a kézirat *open access*, e-könyvként való megjelentetését.

BEVEZETŐ

Ezen forráskiadás szűkebb értelemben vett doktori kutatási témámnak, a cionizmus és az antiszemitizmus egymásra adott reakciói történetének néhány fontosabb dokumentumát mutatja be. A forrásokat a kutatásommal párhuzamosan gyűjtöttem, ha kellett fordítottam és jegyzeteltem. Az itt található források – szám szerint 242 dokumentum, kilenc fejezetbe rendezve – a holokauszt, s azon belül a cionizmus történetének egyik legizgalmasabb s talán legtöbb vitára okot adó oldalát mutatja be. A cionizmus 19-20. századi nacionalizmus volt, az ekkorra már a legtöbb európai országban emancipált és részben asszimilált zsidóság kivándorlását hirdette ősei földjére. Ilyen értelemben szükségszerűen disszimiláns, a korszak egyes liberális vívmányaival szemben álló nacionalista mozgalom volt, s talán nem meglepő, hogy ilyen minőségében reagált az antiszemitizmusra, illetve az antiszemitizmus is reagált a cionizmusra.

Zima András történész arra hívta fel olvasói figyelmét, hogy a cionizmus nemzetközi szakirodalmában több definíciója létezik a nemzeti mozgalomnak, melynek kereteiben egyesek a tradícióból következő mozgalomként kezelik a cionizmust, míg mások az európai nacionalista irányzatok szekuláris zsidó megfelelőjeként tekintenek rá.[1] S míg a tradíciót képviselő vagy munkásmozgalmi cionisták nem voltak elhanyagolható tényezők Magyarországon,[2] addig az antiszemitizmusra való reflektálás kevéssé képezte részét a vallásos vagy szocialista cionizmusnak, ez Joachim Doron izraeli történész lényegre törő tanulmánya szerint is a polgári cionizmusra volt jellemző.[3] A kutatás ezért elsősorban a Magyarországon domináló polgári irányzat forrásait elemzi azon történészekre támaszkodva, akik a cionizmust mint szekuláris nacionalista mozgalmat kezelik.[4]

A cionizmus antiszemitizmusra adott reakcióinak elemzését Francis Nicosia amerikai holokauszt-kutató szerint is ez idáig legnagyobb alapossággal Jehuda Reinharz izraeli történész végezte el: a történész szerint az antiszemitizmusra adott válaszai a cionizmust kiemelték az összes korábban ismert zsidó eszmeirány közül.[5] Maga Nicosia kiváló monográfiát publikált a németországi cionizmus Hitler alatti éveiről.[6]

A cionizmus ezen forradalmi hozzáállásáról az antiszemitizmushoz hazai téren azonban kevesebb olvasható. A fentiekhez hasonló megközelítést alkalmazott munkáiban Gyurgyák János és Komoróczy Géza. A néhai kiváló történész, Haraszti György szerint a cionizmus bizonyos társadalmi tapasztalatokra adott reakcióként értékelte az antiszemitizmust, s hasonló gondolatok körvonalazódnak Ránki Vera, Fenyves Katalin vagy Ungváry Krisztián munkáiból.[7] Ennek ellenére a cionizmus antiszemitizmusra adott válaszait vagy a két politikai gondolat egymáshoz való hozzáállását eddig kevéssé elemezték. Kivételt képez Andrew Handler amerikai történész (csak angol nyelven elérhető) monográfiája, illetve Patai Rafael egyes írásai, Kiss József egy tanulmánya és Gidó Attila erdélyi cionizmussal foglalkozó monográfiájának egyes részei.[8] Külön fájó ez a hiányosság, hiszen például a franciaországi antiszemitizmus viszonyát a cionizmushoz Pierre Birnbaum francia történész, illetve a kérdés nemzetközi összehasonlító elemzését Derek Penslar amerikai történész már vizsgálta a *Journal of Israeli History* 2006-os tematikus számában.[9]

Tuvia Friling izraeli holokauszt-kutató azonban felhívta a figyelmet ezen kutatások fontosságára, kiemelve, hogy éppen a cionizmus antiszemitizmushoz való forradalmian új hozzáállása miatt könnyen félreértésekre, esetleg rosszindulatú értelmezésekre adhat okot.[10] Ilyesfajta írások – sajnos még a holokauszt-történetírás terén is – már születtek mind a nemzetközi,[11] mind a hazai zsidóság történetével kapcsolatban.[12] Friling imént idézett szavait összefoglalva, ezek a munkák tömören az antiszemitizmus gerjesztésével és a holokauszthoz való asszisztálással vádolják a cionizmust, kiragadva a cionizmust esetleg támogató antiszemiták idézeteit, ideológiai rokonságot vélelmezve a két fél között. Arnold Paucker német történészt idézve „a történész elkeseredik, amikor az igazság effajta meggyalázását látja”.[13] Külön érdemes utalni Nicosia azon esszéjére, mely a németországi cionizmus effajta szerepével kapcsolatos, ’80-as évekbeli nemzetközi vitákra reflektál.[14] Hasonló munkák terén érdemes még utalni a már említett Friling, illetve Dina Porat és Shabtai Teveth izraeli történészek munkáira.[15] Követve Nicosia németországi cionizmusról írt munkájának kereteit, itt is a különböző politikai és történeti korszakok határaihoz igazodva mutatjuk be a cionizmusra adott antiszemita reakciókat.[16] Ahogyan Nicosia tisztázza könyvében, úgy itt is kijelentendő, hogy ez a értekezés „nem támogatja az elképzelést”, miszerint „a cionizmus valahogy azonos lenne a nácizmussal”.[17]

Mint Arthur Hertzberg amerikai történész, a cionizmus neves kutatója megállapította grandiózus munkájában: a cionisták „racionális kereten belül tekintettek az antiszemitizmusra", melyet a mozgalom „legmerészebb, legforradalmibb" nézeteként írt le.[18] Ez hűvös és történészi interpretáció volt: mint látni fogjuk, ezen párhuzamok már a korszak szemlélőiben is hevesebb reakciókat váltottak ki. A magyar olvasó jól ismerheti a cionizmus és a fasizmus közötti párhuzamok erőltetésének tételét a szovjet és szocialista történelemkönyvekből. A téma olyannyira érzékeny – s mégis lényeges –, hogy az ismerten antiszemita és holokauszt-tagadó palesztin vezető, Mahmúd Abbász a „nácik és a cionisták együttműködéséről" írta doktori értekezését. Ezen sorok írójának meggyőződése, hogy a történelmi források megfelelő kontextusban történő reprodukciója nem erősítheti meg a napjainkban fájdalmas reneszánszát élő anticionista-antiszemita érvelést, az Izrael-ellenes retorikát, mely egyenlőségjelet tenne egyrészt a cionizmus, másrészta fasizmus, a nácizmus vagy az antiszemitizmus közé. Ezek a források a cionizmus történetének megértését, nem pedig egyoldalú elítélését teszik lehetővé, s az olvasó a hiteles dokumentumok megismerését követően remélhetőleg Izrael ügyének jobb ismeretével, helyzetének mélyebb és empatikusabb megértésével zárhatja be a könyvet.

A zsidóság kivándorlása – avagy kivándoroltatása – őseinek földjére voltaképpen olyannyira népszerű volt a korszak antiszemitái között, hogy arra az első ismertebb európai javaslatot az Országos Antiszemita Párt vezetője, Istóczy Győző tette a magyar parlamentben. (Erre utal az 1-2. számú dokumentum ezen forráskiadásban). Ugyanakkor természetesen már Herzl Tivadar előtt is voltak olyan elő-, avagy proto-cionisták, akik rámutattak az asszimilációs folyamat egyes ellentmondásaira, hátulütőire. A számos, idézhető szerző közül itt az oroszországi Leo Pinszker írását közöljük, annak legfontosabb részleteivel (3. sz. dokumentum). Maga Herzl a *Zsidó állam* című 1895-ös könyvében fektette le a politikai cionizmus antiszemitizmushoz való hozzáállásának fő tételeit. Bár könyvében diplomatikusan fogalmazott, naplójában szókimondóbb volt, s ezért itt mind a két forrásból részletek szerepelnek (4-5. sz. dokumentumok). Herzl könyve – néhány elutasító reakció mellett – alapvetően pozitív fogadtatásban részesült az antiszemiták részéről. Néhány ilyen magyar és francia véleményt mutat be a 6, illetve a 9-11. sz. dokumentum. Eközben Herzlnek zsidó ellenzői is akadtak, közülük néhányan vallásos megfontolásokból, megint mások hazafias, asszimiláns alapon utasították el a cionizmust. Egy, az utóbbi véleményt bemutató szöveget (8. sz. dokumentum) is beválogattunk, idézve Herzlt reakcióit is az ilyen kritikákra (7. sz. dokumentum).

Bár az antiszemitizmus növekedése nem kötődött feltétlenül a fajelmélethez, ám az esetek többségében mégis kéz a kézben járt a két jelenség. Eközben a cionista mozgalomban is megerősödtek a huszadik század elején – s különösen az első világháború hatására – a disszimiláns, faji retorikát is alkalmazó nacionalista hangok. (15-16., 18-26., 31., 35. sz. dokumentumok). Ez ismét vitát váltott ki a cionista mozgalomban belül, illetve a társutas értelmiségiek között. (12-14. sz. dokumentumok). Az első világháborút követő forrongások, forradalmak, pogromok és feszültségek csak erősítették ezeket a hangokat, olyan cionistákat is az asszimiláció markáns kritikája felé lökve, akik korábban a mozgalom liberális ágait képviselték. (27-30., 32-33. sz. dokumentumok). Természetesen a jobboldali cionisták – az ún. revizionisták – sem maradhattak ki az asszimiláció ostorozásából, ebbe is betekintést enged két dokumentum (17., 34.).

A nemzetközi kitekintést megtörve szükséges jelezni, hogy a fenti folyamatok az Osztrák-Magyar Monarchiába és Magyarországra is begyűrűztek. Különösen az első világháború végétől, az összeomlás, majd az azt követő forradalmak és ellenforradalom hatására a hazai cionisták is az asszimiláció árnyoldalainak bemutatásába, az antiszemitizmus mögött álló társadalmi tapasztalatok kíméletlen feltárásába és a zsidó disszimiláció hangsúlyos megszervezésébe fogtak. Az összeomlást közvetlenül megelőző időszak vitáiba enged betekintést a 36. sz. dokumentum. Már az ellenforradalmi antiszemitizmusra adott reakciókra (42., 44-47. sz. dokumentumok), illetve az antiszemiták cionizmusra adott válaszaira utal egy sor újabb dokumentum (37-39., 48-49.). Hozzá kell tenni: nem minden antiszemita látott értéket a cionizmusban, az antiszemita anticionizmusra is akadt példa (43. sz. dokumentum). Mindenesetre a két nacionalista retorika bizonyos területeken való párhuzamosan haladását a liberális, neológ zsidóság egy része rosszallóan nézte, a zsidó anticionizmus ezen példáival is találkozhat az olvasó (40-41. sz. dokumentumok). A zsidótörvények meghozására több cionista válasz, javaslat is érkezett (54-56. sz. dokumentumok), mint ahogyan a nyilas mozgalom felemelkedésére is (51., 53.). A közeledő veszélyt, a holokauszt előszeleit megérző egyes cionisták figyelmeztetéseit is beválogattuk (50., 52. sz. iratok).

A következő fejezet témája a cionista jobboldal, a „revizionisták”, s az események tárgyalását itt a húszas évektől szükséges újrakezdeni. A cionista jobboldal neves vezetője, Vlagyimir Ze’év Zsabotyinszkij már a húszas évek elején kapcsolatot keresett az ukrán ellenforradalmárokkal. A találkozóból született szerződéstervezet később majdnem kettétörte karrierjét, a húszas évek végén papírra vetett magyarázata nyitja a fejezetet. (57. sz. dokumentum). Zsabotyinszkij ukrajnai kalandját követően a frissen hatalomra került Benito Mussolinit kereste meg levélben (59. sz. irat), bár Mussolini a fősodratú cionista mozgalommal is tárgyalásokat folytatott. (60-63. sz. dokumentumok). A revizionisták egy része kísérletet tett a fasizmus egyfajta palesztinai, zsidó válfajának megteremtésére, de Olaszországban is számos híve akadt a mozgalomnak. (66-73. sz. iratok). Zsabotyinszkij ezeket a hangokat igyekezett lehűteni (65., 81. sz. iratok), s így tett azokkal a radikális cionista elemekkel, is, akik egy időben még Adolf Hitlerben is valamifajta „nacionalista értéket” véltek felfedezni. (73-76., 78-80.). Ennek ellenére a nemzetközi – főleg baloldali – kritikát nem lehetett megállítani, a revizionistákat a fasizmushoz, nácizmushoz hasonlító kritikus zsidó véleményeket két forrás mutatja be (58., 64. iratok). Az olasz politika anticionista fordulatát egy irat prezentálja (77. sz.). Bár Magyarországon ezek a hangok kevéssé jellemezték a jobboldali cionistákat, néhányra mutatunk példát (82-83., 87.). A holokauszt első jeleire adott revizionista reakciókról, az embermentés széleskörű programtervéről három dokumentum szól. (84-87.).

Adolf Hitler hatalomra jutása új helyzet elé állította a cionista mozgalmat. A németországi cionisták lépései előtt idézzük a mozgalom német krízisre adott nemzetközi reakcióját. A német zsidó vezetőket először Hermann Göring rendelte magához, a cionistáktól követelve a nemzetközi náciellenes bojkottmozgalom megtörését. (88. sz. dokumentum). A német zsidóság helyzetéről szóló cionista jelentés mellett (91.) találkozhatunk a bojkottellenes cionista álláspont kialakulásának első irataival (89-90., 92.). Az ún. transzferegyezmény szellemi atyját, Chaim Arlozorovot (minden bizonnyal) revizionisták gyilkolták meg a „zsidó becsület elárulásáért”; a gyilkosság néhány alapvető iratát, forrását nyolc irat mutatja be (93-100. sz. dokumentumok). A nemzetközi cionista vezetés a bojkottal szembeni álláspontját és a transzfer iránti bizalmát a XVIII. cionista kongresszuson fektette le, ennek néhány fontos dokumentuma is helyet kapott a könyvben. (101-106.). A nyélbe ütött transzferszerződés nem csak számos cikket, beszámolót szült a nemzetközi és a zsidó sajtóban (107-111., 113-115., 118-120., 122-128., 131., 134-136.), de súlyos vitákra is okot adott. (116-117., 121., 129-130., 134.). Ennek ellenére a második világháborút megelőző évek során mind a cionista felsővezetés – David Ben-Gurion –, mind maga Hitler megerősítette támogatását a transzfer irányába. (112., 133.). A transzferszerződés kétségkívül komoly gazdasági és demográfiai siker volt a cionizmus számára. A zsidó állam létrejöttének lehetőségét az arab zavargások és az azokra adott brit reakciók – nevezetesen a brit mandátum feladásának gondolata és a zsidó szuverenitás megerősítése – csak erősítették. A zsidó állam létrejöttének lehetőségével számoló német SS-jelentés segít árnyalni a transzferszerződés mögött álló német megfontolásokat. (132.).

A németországi cionizmus axiómáit a mozgalom neves vezetőjének, Kurt Blumenfeldnek nyilatkozata és emlékirata, továbbá Gustav Krojanker német cionista szókimondó könyve mutatja be (137-138. sz. dokumentumok). Természetesen ezek is vitákat váltottak ki, utóbbiról kritikus recenziót közölt Harry Sacher (140.). Hitler hatalomra jutását, az arra adott német cionista reakcióikat és az első hónapok zsidókérdés-vitáit hét dokumentum mutatja be (141-144., 151-153.). A németországi cionista szervezet rövidesen memorandummal kereste meg az új német kormányt, melyet itt teljes egészében közlünk, ahogyan Blumenfeld levelét is Hitlerhez, illetve az elutasító választ a birodalmi titkárság részéről (145-147). Alig egy évvel a hitleri hatalomátvétel után Joachim Prinz cionista rabbi meghatározó könyvet írt. Tevékenységét a könyv részletei, emlékiratai, illetve egy interjúja világítja meg (148-150., 185.). A náci propagandában hangsúlyosan jelent meg a zsidók különállása, és ilyen értelemben a cionizmusra is hivatkoztak. Ezeket a véleményeket, illetve a náci német anticionizmust tizenegy irat mutatja be, köztük Hitler véleményével is. (154-159., 163-167.). Különös fejezete volt a cionisták részéről a modus vivendi keresésének, egyes nácik részéről pedig a zsidókérdés „humánus” megoldása keresésének Leopold von Mildenstein SS-tiszt palesztinai útja, melyről három iratot közlünk. (160-162.).

A németországi zsidók helyzetét 1935-ben faji törvényekkel (nürnbergi törvények) szabályozták, a törvényt, illetve annak magyarázatát és az arra adott zsidó reakciókat is ismertetjük. (170-175.). A németországi cionista mozgalom egyeduralomra törekedett ezt követően a német-zsidó

közéletben. A küzdelemből végül a fősodratú cionisták emelkedtek ki győztesen, ám a revizionista Georg Kareski tevékenysége, illetve annak kritikája szintúgy a kötet részét képezi. (169., 176-179, 180.). A második világháborút közvetlenül megelőző években az SS érdeklődése a cionista mozgalom, a kivándorlás és a Haganával való lehetséges kapcsolatteremtés felé fordult. Erről három dokumentum szól ezen forráskiadásban. (181-183.). A vallásos cionisták nézeteit közvetlenül a második világháború kitörése előtt egy brit újságíró riportja mutatja be. (184.). S végül a német cionistákkal való leszámolást Joachim Prinz már idézett emlékirata mellett Max Nussbaum emlékezése szemlélteti (186.).

A cionista mozgalom embermentési kísérleteit a holokauszt során nem lehet teljesen különválasztani a „diaszpóra elutasításának" cionista elvétől (lásd a második fejezetet és annak idézett dokumentumait), a cionista bevándorlási szelekció rendszerétől (erről lásd a 187. sz. iratot), illetve az antiszemita rezsimekkel korábban fenntartott, szigorúan embermentési célú cionista kapcsolatoktól. Az 1938-as éviani konferenciára adott cionista reakciókról öt irat szól. (188-192.). A revizionisták embermentési kísérleteit, illetve az arra adott fősodratú cionista válaszokat három irat mutatja be. (193-195.). A nyitrai Michael Dov Weissmandl rabbi a háború után súlyos vádakat fogalmazott meg a cionista mozgalommal szemben, emlékiratát, továbbá az azt támogató, illetve árnyaló forrásokat is a kötetbe válogattunk. (196-199.). A magyar-zsidó származású Solomon Schönfeld hasonlóan kritikusan emlékezett a brit cionisták embermentési kísérleteire, az ügyet levele és az azt árnyaló primer források mutatják be (200-202.). A palesztinai zsidó közösség holokausztra adott reakciói, az embermentési kísérletei és egyes vezetők maró önkritikája három iratban szerepel (203-205.). S végül a nemzetközi kitekintés jegyében egy-egy holland és amerikai cionista emlékezése, illetve tevékenysége is része a válogatásnak (206-207.).

A magyarországi események fonalának újbóli felvétele előtt szükséges kitérni a palesztinai Lechi, avagy a „Stern-csoport" – vagyis radikális jobboldali cionisták – tevékenységére. A Stern-csoport által a második világháború alatt javasolt közeledés Olasz-, illetve Németországhoz két szerződés-tervezettel szerepel (208-209.). A szerződéstervezetek mögött álló megfontolásokat három emlékirat segít megérteni (210-212.).

A holokauszt Magyarországon nem a német megszállással kezdődött. A Szilágyi Dénes revizionista cionistához köthető Zsidó Munkaközösség tevékenységét hét irat mutatja be (213-219. sz. dokumentumok). Magyarország német megszállás alatti időszakáról először is a fővárosi Zsidó Tanács cionista tagjának, Berend Béla rabbinak interjúja tanúskodik, melyet a *Harc!* nevű antiszemita lapnak adott, illetve néhány levele és emlékezése. (220-225.). Ezt követi Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführer kétrészes interjúja, illetve annak részletei, melyeket a *Life* magazin közölt le. (225-227.). A Kasztner-ügyről két emlékirat, Kasztner Rezső második világháború utáni, egyes megvádolt nácik melletti tanúskodásai, illetve egy vonatkozó levél szól. Ezen felül közöljük Kasztner híres jelentésének részleteit saját tevékenységéről. (228-229., 235-242.). A palesztinai cionista vezetés magyar zsidók melletti kiállását két irat mutatja be (230-231.). S végül a nyilasok cionizmusról alkotott elképzeléseiről, tevékenységük utólagos értékeléséről három irat szól (232-234.).

A fentieken kívül szükséges még szólni a forrásválogatás szempontjairól is. Az itt idézett 234 dokumentumon kívül még több száz fontos iratot, levelet, cikket és emlékezést lehetett volna beválogatni ebbe a kötetbe. A terjedelmi korlátok miatt szigorú válogatási elveket kellett alkalmaznunk: azokat a magyar nyelvű forrásokat, melyeket más forráskiadásokban már közöltek, vagy melyek könnyedén elérhetők az internet segítségével, nem válogattuk be. Kivételt csak a legfontosabb, meghatározó munkák képeztek. Így például bekerült Herzl Tivadar *Zsidó állam*ának és naplójának néhány részlete, ám – fájó szívvel – ki kellett hagynunk más, egyébként fontos iratokat. Azok a dokumentumok, melyek először itt jelennek meg magyar fordításban, vagy melyek ugyan magyar nyelvű források, ám még nem közölték őket forráskiadásban vagy az interneten, mindig elsőbbséget élveztek. Az olvasó joggal kifogásolhatja a magyar vonatkozású iratok alacsony számát: azokból már korábban válogatást közöltünk, melyet az olvasó figyelmébe ajánlunk.[19] Az orosz, héber és jiddis nyelvű szövegek fonetikus átírása mindig a fordító elképzelését tükrözi. A magyar források helyesírását alapvetően igyekeztünk megtartani, eltekintve a már-már értelemzavaró régies vagy rossz megfogalmazásoktól. A kihagyásokat nagy számuk miatt nem tudtuk mindig jegyzetelni, ám minden esetben kapcsos zárójellel és pontozással jeleztük. Elkerülendő túlzottan hosszú és nehezen áttekinthető bevezető írását, a legfontosabb személyeket, eseményeket, fogalmakat a cím és az eredeti

megjelenési hely alatt szerkesztői jegyzettel láttuk el, mely a törzsszöveg részét képezi. Más, futólag említésre kerülő személyeket, kifejezéseket végjegyzetben, a releváns évszámokat kapcsos zárójelben magyarázuk. Összességében abban reménykedünk, hogy az itt bemutatott források segítenek megérteni a cionizmus és az antiszemitizmus egymásra adott reakcióit, a laikus olvasó és a történészek számára egyaránt.

I. A JOGEGYENLŐSÉG ÉS ASSZIMILÁCIÓ KORA

1. ISTÓCZY GYŐZŐ: A ZSIDÓ ÁLLAM VISSZAÁLLÍTÁSA PALESZTINÁBAN (1878. JÚNIUS 24.)

In: Istóczy Győző: *Istóczy Győző országgyűlési beszédei, indítványai és törvényjavaslatai, 1872-1896* (Budapest: Buschmann F., 1904), 42-64.

Jegyzet: *Istóczy Győző (1842-1915) az első magyar antiszemita párt alapítója és vezetője volt. 1878-ban minden politikai cionistát megelőzve javaslatot tett a magyar parlamentben egy zsidó állam felállítására Palesztinában. Az Istóczynak felelő Trefort Ágost (1817-1888) liberális vallásügyi miniszter volt. (V. L. B.)*

Indítvány

Jelentse ki a ház, hogy az esetben, ha a keleti kérdés megoldásának és a Kelet jövője végleges megállapításának valamely fázisában az európai zsidóság vezérkörei vagy valamely európai állam kormánya részéről megpendíttetnék azon eszme, hogy ne csak a keleti keresztény népek szabadság-igényei nyerjenek az európai érdekeknek megfelelő kielégítést, hanem az ezernyolcszáz évvel ezelőtt feldúlt hazájából kiűzött zsidó népnek is végre-valahára igazság szolgáltassák az által, hogy annak hőn szeretett eredeti hazája: Palesztina, kellőleg megnagyobbítva, akár a magas porta szuverenitása, avagy szuzerenitása alatt álló autonóm tartományként, akár pedig önálló zsidó államként visszaállíttassák, s eképp a jelenlegi elszélyedettségében az európai nemzetek haladását gátló és a keresztény civilizációt veszélyeztető zsidó nép önmagának visszaadva, saját nemzeti kormány és nemzeti institúciók jótéteményei mellett, rokon sémita törzsek közepette, az erőben lehanyatlott és visszamaradt Keleten, mint egy életerős, hatalmas új elem, a civilizációnak hathatós tényezőjévé válhassék: – ez esetben a ház óhajtása az, miképp a magyar kormány odahasson, hogy a monarchia külügyi kormánya az ily célú esetleges indítványt ne csak ne ellenezze, de sőt azt úgy európai érdekből, mint a monarchia s nevezetesen Magyarország érdekéből saját részéről is támogassa.

Beadja:

Istóczy Győző s. k.

415. országos ülés, 1878. június 24-én

Tárgyai: Istóczy Győző a zsidó állam felállítása tárgyában beadott indítványát indokolván, azt visszavonja

Elnök: T. ház! Következik Istóczy Győző indítványa.

Istóczy Győző: T. ház! Azon nagy dráma, a mely három éven át szemeink előtt a Keleten folyt, s a mely dráma zárjelenetének, dacára az összeült kongresszusnak, tán csak évek múlva lehetünk tanúi, bármiként ringassák is sokan magukat efelett illúziókban: két, egy nagyobb és egy kisebb világtörténelmi periódust fog bezárni. E periódusok elseje s nagyobbika kezdődik időszámításunk nyolcadik századával, amidőn az arán mohamedanizmus rohamléptekkel fenyegette elárasztani Nyugat felől Európát; a másik, kisebb periódus a tizennegyedik század második felével kezdődik, amidőn az oszmán mohamedanizmus Kelet felől fogta ostrom alá az európai népek civilizációját.

Mindkét támadást diadalmasan visszaverte az európai népek géniusza, s ezen, a keresztény Nyugat és a mohamedán Kelet közt, egy évezreden túl, változó szerencsével vívott titáni

küzdelemben, a magyar nemzet is örök hálára kötelezte le maga iránt az európai népcsaládot: ezer és ezer sebből vérzett testével szolgálván, századokon át védbástyájául e népcsalád civilizációjának.

Az egykor mindent elárasztani fenyegetett arab mohamedanizmus már régóta, – az ettől a vezérszerepet átvett s csak két évszázaddal ezelőtt még Európa szívébe való behatolással fenyegetett oszmán mohamedanizmus napjainkban, a régi támadó politika helyett az önvédelemre van szorítva, s a történelem kérlelhetetlen logikája értelmében, ezen önvédelem köre is mind szűkebb és szűkebb határok közé fog szorulni.

Bármi legyen is kimenetele azon, a berlini kongresszuson békés úton vagy pedig ennek eredménytelensége esetén fegyverrel elintézendő differenciáknak, amelyek egyrészről Oroszország, másrészről pedig Anglia és monarchiánk között a keleti ügyekre nézve fennforognak: egy dolog bizonyos, s ez az, hogy a Balkán félsziget keresztény népei felszabadulnak; Ausztria-Magyarországnak lévén hivatása, Európával karöltve oda hatni, ha szükséges, fegyverrel kezében is, hogy a szabadságukat visszanyert keresztény népek a muszka despotizmusa alá ne kerüljenek.

A mohamedán elem, az egyetlen európai mohamedán állam szűk körre szorításával s előreláthatólag egy nem nagyon távol jövőben leendő megszűnésével, mindinkább fogyni fog Európában, annyival is inkább, mert létszáma már a keleti háború folytán is részint elhalálozás, részint pedig kivándorlás következtében nevezetesen megcsökkent; s így ezen elem Európában mind jelentéktelenebbé válni s az előrehaladó keresztény népek mellett mindinkább eltűnni fog.

A mohamedán elem lassankénti eltűnésével csak egyetlenegy idegenszerű elem marad, és pedig azontúl teljesen elszigetelten, a keresztény Európában, és ezen idegenszerű elem a zsidóság.

Most, midőn az európai népek véglegesen megszabadultak az iszlám hatalmától való félelemtől: most meg ismét a zsidó nép az, a mely lázas izgatottsággal és ernyedetlen tevékenységgel azon merész tervet erőlködik megvalósítani, hogy az európai népek fölött az uralmat magának megszerezze és azokat rabigába hajtsa.

Ismétlésekbe bocsátkoznám, t. ház, ha a zsidó tendenciákról és célokról, az ezek elérésére alkalmazott eszközökről s használt fegyverekről, valamint a zsidó hatalom rohamos terjedéséről, általános szempontból, bővebb fejtegetésekbe ereszkedném. E részben egyszerűen utalok e házban tett nyilatkozataimra. És ezzel annyival is inkább megelégedhetem, mert hiszen elmúltak már azon idők, amidőn még a nagyközönség úgy nálunk mint egyebütt, az emancipációs mámorban, teljes tájékozatlanságban volt azon veszélyek felett, a melyekkel a zsidóság az európai népek társadalmát fenyegeti, s még nagyobb tájékozatlanságban volt azon célok iránt, melyeket a zsidóság, mint ezen társadalom legmegrögzöttebb természetes ellensége, közöttünk, a mi tulajdon segélyünkkel és ügyesen felhasznált támogatásunk mellett, a mi romlásunkra elérni törekszik.

Ismétlem, elmúltak azok az idők, amikor még e kérdést illetőleg a sötétségben tapogatództunk. Ezen állításom igazolására utalok azon, kiváló tudományos és irodalmi tekintélyek által tett nyilatkozatokra, a melyek újabb időben Németországban, Franciaországban s legújabban kiváló mérvben Angliában és egyebütt mind gyakrabban és mind sűrűbben jelennek meg, s a mely nyilatkozatok mind jobban széttépik azon fátyolt, a melyet, a sajtót majdnem teljesen hatalmába kerített zsidóság, az európai nemzetek szemei elé oly démoni ügyességgel vont.

Ugyanazért, t. ház, ezúttal fejtegetéseimben a fősúlyt hazánk viszonyaira fogom fektetni. Hunfalvy János „Magyarország etnográfiája” című művében foglalt idevágó statisztikai adatok szerint, a mely adatokat Schwicker tanár, a munka német fordítója, további adalékokkal bővítette, Magyarországon [...]

Mi, a zsidó lakosság folytonos rapid szaporodása mellett, jövőre folyton hanyatlani fogunk. És arra nézve, t. ház, hogy a nem zsidó lakosság nem fog jövőre nemcsak az eddigi arányokban nem, de abszolúte véve sem, szaporodni, sőt hogy az, évtizedről-évtizedre számerőben egyenesen fogyni is fog: arra nézve, t. ház, máris elértük a forduló pontot [...]

Úgy hiszem, t. ház, hogy az általam szem elé állított statisztikai adatok alapján most már teljes biztossággal vonható le az a következtetés, hogy míg a zsidó elem évtizedről-évtizedre rohamosan szaporodni fog, s két-három generáció alatt az országot teljesen elárasztani fogja: mi, a nem zsidó elem, évtizedről-évtizedre fogyni, s a reánk nézve kedvezőtlen kimenetelű „létünkért [folytatott] küzdelemben” mindinkább eltűnni fogunk; vagyis, hogy [Benjamin] Disraeli [1804-1881], a zsidó érdekek és célok legzseniálisabb és leghatalmasabb képviselőjének klasszikus szavaival éljek: „a

zagyvavérű alsóbb faj – vagyis a mi fajunk, – elenyészik; a tiszta vérű felsőbb faj – vagyis a zsidó faj – pedig megáll és fennmarad."

Hogy ez a processzus nem fog kimondhatatlan szenvedések nélkül lefolyni, tán felesleges is említenem. Valamint a halálküzdelem egyes embereknél kínokkal és gyötrelmekkel jár, úgy az egyes nemzeteknél és népfajoknál sincs az másképp. A nem zsidó lakosság fogyása természetszerű következménye annak, hogy az ország vagyona lépésről-lépésre, fokról-fokra, mindinkább kicsavartatik a mi kezeink közül, s ekképp emberekben úgy, mint vagyonban mind szűkebb és szűkebb körre szorulunk. Érzi e zaj nélküli, de annál gyászosabb sikerrel folyó processzus nyomasztó hatását – látja a mindegyre növekvő általános elszegényedés nagy mérveit mindenki az országban; kutatja mindenki annak okait; mi itten kriminálunk és rekriminálunk egymás ellen, vádolva egymást a már-már elviselhetetlen országos bajokért. Csak egyről, a valódi alap-okról, a melyet pedig mindenki érez, nem teszünk soha említést; mert hát ezt a valódi alap-okot, a melyről soha semmit sem olvasunk az újságokban, fejtegetni nem divatos, sőt, egy kissé veszélyes is. És ezen pálliáló politika mellett mind mélyebbre eszi be magát a rákseb nemzetünk testébe.

De hát az a vasgyűrű, melyet a zsidók az ország népe körül vontak, és a mely vasgyűrűt napról-napra mind összébb és összébb vonnak körülöttünk: azt hiszik-e a zsidók, hogy az már széttörhetetlen? Azt hiszik-e, hogy ez a nemzet, a mely ezer éven át, a tatár meg a török pusztítás és az osztrák abszolutizmus századait túlélte s a muszka invázió következményeit is kiheverte: csak azért fogja tíz év múlva megünnepelni állami létének ezer éves jubileumát, hogy már a következő első évszázadra testamentumát megcsinálja, a melyben a zsidókat teszi általános örököseivé? S azt hiszik-e a zsidók, hogy mi csak azért féltjük ez országot és jövőjét az orosz hatalomtól, hogy két-három generáció alatt Zsidóország legyen Magyarországból?

Ha a jövőre nézve a zsidók tájékozást akarnak szerezni maguknak e nemzetnek, minden szabadelvűsége dacára, irányukban követendő magatartása felett: úgy tanulságot meríthetnek a magyar nemzet féltékenységéből politikai szupremáciája iránt, a mely féltékenységnek köszönhetjük azt is, hogy mindeddig magyar miniszteri székben egy sem ült közülük, mint ahogy ültek és ülnek a többi európai államok kormányainak padjain. De, ha a magyar nemzet féltékeny politikai szupremáciája iránt: még kevésbé fogja tűrni azt, hogy a zsidók őt vagyonilag végkép tönkre tegyék, s ez által, valamint egyéb utakon is, létét tegyék kérdésessé. Kezeitekbe keríthetitek vagy terrorizálhatjátok sajtóját s ezzel egy időre féken tarthatjátok, némaságra kárhoztathatjátok közvéleményét; kezeitekbe keríthetitek vagyonának legnagyobb részét; kezeitekbe keríthettek minden materiális és morális tényezőt – egyen kívül, s ez az egy: a fizikai, materiális erő. És ha annyira mennek a dolgok, hogy az ország népének csak az ultima ratio marad hátra: nem mi leszünk azok, akik a rövidebbet húzzuk.

Egymás mellett, egyikünknek vagy másikunknak, a dolgok természetes szükségszerűsége folytán el kell pusztulnia: ez az alternatíva. Mi élni akarunk, s akarjuk, hogy e föld a mienk maradjon: válasszatok! Többé-kevésbé ugyanily' viszonyok forognak fen, többé-kevésbé ugyanily' fokra jutottak a bajok a többi európai államokban is, ahol a zsidóság nem annyira relatív számereje, mint inkább financiális és politikai túlsúlya által gyakorol vészes befolyást az államra és a társadalomra. Zsidó politikusok zsidó érdekben intézik az elsőrangú európai államok kormányait, vezérlik törvényhozó testületeit, s ezen zsidó státus-bölcsesség mellett aztán a vagyonilag mindinkább tökre tett népeknél felburjánzik a szociáldemokrácia, a melynek légióit ismét zsidók vezetik rohamra a fennálló társadalmi rend ellen; a politikai pártküzdelmeknek egész az ellenségeskedésig menő élesítésével s elmérgesítésével és az egyes nemzeteknek folyton egymás ellen való uszításával, nem csak politikai és internacionális heccmesterek szerepét viszik, hanem a keresztény felekezeteknek is egymás ellen szünet nélkül való ingerlésével, – ők, kik a maguk részére mindig toleranciáért kiáltoznak, – a keresztény felekezetek közti békét is zavarják, s így azok természetes tovább fejlődését akadályozzák: s teszik mindezeket azért, hogy *inter duos litigantes,*[20] ők mint harmadikak, „örvendhessenek" és gyarapodhassanak.

Bevallhatatlan terveiket társadalmunk ellen csak a mi korrumpálásunk útján valósíthatván meg: megvesztegetnek minden hozzáférhető embert, s ezen megvesztegetés annál nagyobb mérvekben fog sikerülni nekik, minél inkább tönkre tesznek bennünket vagyonilag; mert *paupertas [est] maxima meretrix*,[21] s így ezen rendszeres megvesztegetés által önnönmagunkat használnak fel arra, hogy egyikünk a másikát tönkre tegye: – mindezen üzelmeikkel tervszerűleg aláásván az európai társadalom, a keresztény civilizáció épületének alapjait.

Mi lesz az ezen európai krízisből való kibontakozás? Ha egyéb megoldási módozat fel nem lesz található, kétségtelenül az, a mi a korábbi századokban is volt hasonló bajok közepette, s a melyet helytelenül a vallási fanatizmusnak tulajdonítanak, de a mely kibontakozás nem volt egyéb mint az európai népek végső önvédelmi rendszabálya: az ultima ratióra való hivatkozás.

Szerencsére, napjainkban nincs többé szükség az ultima ratióra a célból, hogy az európai népek magukat a zsidó elem növekvő túlsúlya ellen megvédhessék, föltéve, hogy a zsidó nép önmaga is segédkezet nyújt a zsidókérdés problémájának, korunk szellemében való megoldására.

E megoldás pedig nem más, mint a hajdani zsidó haza visszaállítása. Mióta Titus és utána Hadrián római császárok megsemmisítették Zsidóországot, lerontották a templomot és a zsidó népet hazájából kiűzve, hontalanná tették, ezernyolcszáz év óta soha sem volt oly' kedvező alkalom, soha sem voltak oly' kedvezők a konstellációk mint ma, jóvátehetni azt az igazságtalanságot, a mely a hazájától megfosztott zsidó népen – helyrehozhatni azt a világtörténelmi botlást, a mely egy ily' életerős, szívós és konstans népfajnak önálló állami megsemmisítésével elkövettetett.

A pogány római császárok ellenszenve, utóbb a kelet-római keresztény császárok fanatizmusa, a hetedik századtól kezdve pedig az arab s később az oszmán mohamedán túlsúly keleten, áthághatatlan korlátokat, legyőzhetetlen akadályokat gördítettek a zsidó állam esetleges restaurációjának nemcsak megvalósítása, de még puszta eszméje elé is. Különben ezen restaurációt az európai keresztény népek a középkorban nemcsak időszerűnek nem, de még szükségesnek sem látták; mert sokkal egyszerűbb eljárásnak tartották, a koronként égetővé vált zsidókérdés nehéz problémáját a zsidók tömeges kivégzése útján megoldani. Ezen drasztikus politika mellett aztán a zsidó elem az európai államokban koronként meg-meg-gyérülvén, az állapotok egy ideig megint tűrhetőkké váltak.

De már napjainkban, a zsidó kozmopolitikus hatalom teljének zenithjén, amidőn a zsidó Alliance puszta intésére valamennyi európai állam kormánya siet interveniálni minden, a zsidókon elkövetett legcsekélyebb erőszakoskodás eseteiben is, noha az ily' erőszakoskodási esetek előfordulásának mindig maguk a zsidók az okai: napjainkban ama drasztikus politika csak nagy állami megrázkódtatások, vagy több állam társadalmára kiterjedő szociális konvulziók eseteiben lenne követhető, s ily' esetekben, ha kell, fog is követtetni.

Hogy ily viszonyok között az európai népek saját államaik kormányai által kénytelen-kelletlen kínpadra vannak húzva, s a zsidók élve az alkalommal, bosszút állnak rajtuk mindazon igazságtalanságokért és kegyetlenségekért, amelyeket ezen népek ősei az ő őseiken elkövettek, s kitűnő társadalmi szervezetüket minden akadály nélkül felhasználva, pusztítják ezen népeket: nagyon is természetes.

De ki fogja ezeket egészséges állami és társadalmi állapotoknak tartani? Úgy hiszem senki, még maguk a zsidók sem. Ezen, Európára nézve kapitális fontossággal bíró dilemmának tehát csak egyetlen elfogadható s korunk szellemének megfelelő megoldása lehet, s e megokolás az, amire, mint említettem, ezernyolcszáz év óta soha sem volt oly' kedvező alkalom mint napjainkban: a zsidó állam visszaállítása Palesztinában.

Távolról sem vindikálom magamnak az eszme eredetiségét. Megfordult az az eszme, hogy a zsidók hazájukba visszatérjenek, többé-kevésbé határozott alakban minden főben, a mely a zsidókérdés problémájával foglalkozott, Luthertől kezdve Fichtéig s ettől Goldwin Smith-ig, aki a „*Nineteenth Century"* című angol folyóirat folyó év május havi füzetében egyenesen azzal a határozott javaslattal lép fel, hogy a török birodalom jelenlegi zilált állapota mellett itt a kedvező alkalom a zsidóknak saját hazájukat visszaadni, s ekképp Zsidóországot visszaállítani.

És miért ne? Tisztelt ház! Korunk a nemzetiségek, a népfajok tömörülésének, az államoknak a nemzetiségi elvre való alapíttatásának – de emellett egyszersmind a régi történeti múlt feléledésének is korszaka. Ha Magyarország, ezen két nagy elv alapján, Mohácsnál elvesztett állami önállóságát 1867-ben visszanyerte; – ha Görögország s a Balkán-félszigeti többi keresztény népek részint már korábban visszanyerték, részint pedig azon után vannak, hogy idővel visszanyerik, csekély módosulásokkal, ugyanazon állami konfigurációkat, amelyekkel az oszmán hódítást megelőzőleg, századok előtt bírtak; – ha Németországban Barbarossa birodalma csak hatszáz év múlva éledt föl ismét; – s ha végre Itália, a római birodalom szétzúzatása után csak ezernégyszáz év múlva nyerte vissza újra egységes állami és nemzeti létét: miért ne lenne ilyesmi lehető a hajdani egységes Itália megszűnte előtt csak négyszáz évvel korábban szétrobbantott zsidó államra nézve?

Hallom az ellenvetést, hogy a felhozott esetekben az illető nemzetek, szabadságuknak, vagy állami egységüknek visszanyerése előtt is már az illető országokban laktak, s így tulajdonképp csak államformájuk változott meg; holott a zsidó nép ma mindenütt nagyobb tömegekben lakik, mint Palesztinában.

De hát kérdem, t. ház, nem áll-e fenn még ma is a zsidó állam közöttünk Európában mint állam az államban, helyesebben mondva, mint állam az államokban? Kérdem, melyik európai állam szervezete versenyezhet a zsidó egyetemes köztársaság szervezetével, a mely zsidó univerzális respublica főkormánya a párizsi Alliance Israelite, s elnöke ezen társulat elnöke? Kérdem, szétszakadt-e minden kötelék, a mely a zsidó népet eredeti hazájához csatolta valaha, s kitörölte-e szívéből a zsidó nép az ősi haza iránti ragaszkodást? Elmosódtak-e a régi tradíciók, amelyek a hajdani nemzeti dicsőség színhelyeivel elválhatatlan kapcsolatban vannak? Nem ragaszkodik-e e nép az ősi szokásokhoz, sőt nagy részben még a régi öltözékhez, nyelvhez és íráshoz is, oly' mérvű szívóssággal és skrupulózitással, amelyhez hasonlót nem mutat fel a történelem? Nem ünnepli-e meg e nép, hazájának, fővárosának, templomának feldúlatása emlékét évenként, az erre szentelt gyásznapon, mint a legnagyobb nemzeti szerencsétlenséget? Nem vándorol-e évenként ezer meg ezer zsidó a világ minden részéből Palesztinába, hogy Jeruzsálemben, a Mórija-hegy szikláira borulva, siránkozzanak és keseregjenek az eltűnt nemzeti dicsőség felett, s hogy haláluk után, atyáik mellett, az ősi haza földjében nyugodhassanak? S nem megy-e a pietás még a régi haza röge iránt is annyira, hogy számtalanon földet hozatnak Palesztinából, hogy annak porát haláluk után holttesteikre hintessék? Ahol a régi haza, a régi tradíciók, a régi nemzeti emlékek és a történelmi múlt iránt ily' tántoríthatlan ragaszkodás, ily' forró érzelmek nyilvánulnak: ott a régi haza visszaállításának megtörtént kimondása és annak megnépesítése és szervezése között tán egy rövid év sem fogna lefolyni, annyival kevésbé, mert hisz' a jelenleg úgyszólván nomád zsidó nép a legmozgóbb elem a világon, s vagyona legnagyobb részt ingóságokba levén fektetve, legnagyobb része akár negyvennyolc óra alatt megváltoztathatja lakhelyét.

Antropológiailag konstatált tény levén pedig az, hogy egy nép sem képes minden éghajlat alatt oly könnyen meghonosulni mint a zsidók: a föld minden zónájából visszavándorlandó zsidók, az ősi, kongeniális földön minden nehézség nélkül akklimatizálódni fognak. Tehát Zsidóország visszaállítása ellenében, a Palesztinában találtató zsidó lakosság aránylag gyér volta nem lenne akadály, annyival kevésbé, mert az utóbbi években a zsidó visszavándorlás Palesztinába, mintegy jeléül az időnek, különben is nevezetes mérveket öltött; – a Palesztinát környező Szíriában, Arábiában s Afrika középtengeri partvidékein pedig jelenleg is nagy tömegekben laknak zsidók.

A mi mármost a zsidó állam Keleten való felállításának politikai szükségességét és opportunitását illeti: erre nézve, úgy hiszem, elég utalnom a Kelet jelenlegi hatalmi és nemzetiségi viszonyaira. A szemitikus zsidók legközelebbi vérrokonai: az arabok, már rég lejátszották szerepüket; Egyiptom állami életképessége is szerfölött problematikus; az erőben megfogyatkozott török birodalom pedig, leszámítva hősi hadseregének az egész világot joggal bámulatba ejtett vitézségét, nélkülözi s mind nagyobb mérvben nélkülözni fogja azon materiális és morális tényezőket, a melyek egy egészséges fejlődésű államszervezet biztos és maradandó fennállhatásának elengedhetetlen garanciáit képezik.

A Kelet kitombolta magát; a hajdan azt vasmarkok között tartott népek hanyatlásba, tespedésbe estek. Szükséges tehát, hogy ott egy oly pezsgő életerejű, intelligens, hangyaszorgalmú, előrehaladó, nagy jövővel bíró új elem, mint a zsidó jelenjék meg a küzdőtéren, s vegye át a vezérszerepet, a mely vezérszerep őt, a részint vele vérrokon szemita, részint pedig a vallására nézve vele rokontermészetű mohamedán törzsek között sokkal jobban megilleti, mint a hozzá teljesen idegen európai keresztény népek között, a mely európai keresztény népeknek teljességgel nincsen semmi szükségük, sem pedig kedvük a zsidó vezényletre és kormányzatra.

A zsidók, kitűnő szellemi tehetségeikkel, magas politikai, jogi, kereskedelmi és financiális képzettségükkel, kivált pedig roppant pénzhatalmukkal, a főleg nagy, krónikus pénzszükségben szenvedő török birodalom regenerációját eszközölhetik Ázsiában, s mint szultán ő felségének kipróbált ragaszkodású, lojális alattvalói, avagy föltétlenül megbízható hű szövetségesei, hatalmas támaszaivá válhatnak az annyi oldalról szorongatott, annyi ellenségektől környezett oszmán birodalomnak.

Mérhetetlen tér nyílik nekik a Keleten, kifejteni hatalmukat, s a visszaállított régi haza határait időnként mindinkább kiterjesztve, egy hatalmas keleti birodalom alapjait vethetik meg; miáltal nem mint jelenleg teszik, más nemzetek álcája alá bújva, s így kevéssé tisztességes, mert képmutató módon, hanem nyíltan és bevallottan, mint a zsidó állam polgárai, követhetik nemzeti tendenciáikat, valósíthatják meg minden akadály nélkül nemzeti aspirációikat, tisztelve az egész világ által, amely őket most, mint más nemzetek parazitáit, megveti és gyűlöli; ekképp előharcosaivá válván a visszamaradt és hanyatlásnak indult Keleten a civilizációnak, a művelődésnek és az általuk közöttünk annyira hangoztatott humanitárius elveknek.

De az ősi nemzeti tradíciókon vallásos pietással csüngő zsidó népben, a régi haza visszaszerzésének és naggyá tételének eszméje napjainkban is él. Erre vonatkozólag érdekesnek tartom egy hírlapi közleményt emlékezetbe hozni, a mely közlemény az 1876-odik év nyarán a fővárosi összes politikai lapokban megtette a körutat A *Pester Lloyd* ugyanazon évi augusztus huszonnyolcadiki és a *Nemzeti Hírlap* augusztus huszonhetediki számai szerint e hírlapi tudósítás következőleg hangzik: „Zsidóország helyreállítása. A *Há'mágid*[22] héber hírlap egy londoni levelet közöl, melyben azt mondja, hogy a török kormány Angliában levő számos zsidó hitelezőinek felajánlotta Palesztina egy részét. Konstantinápolyi lapok arról tudósítanak, hogy Sir Hammond összeköttetésben áll Gwedallával, egy, angol, francia és osztrák zsidókból álló társulat alapítójával, a mely társulat nyolc millió fontsterling tőkével azon van, hogy a magas portától az egész szent földet megvegye. Gwedallának egy közleménye szerint, az európai nagyhatalmak jóváhagyása nélkül az átengedésre nem lehet gondolni; van azonban remény, hogy az üzlet mégis létrejő. Már évek óta egész Európa legbefolyásosabb házainál sikerült az érdekeltséget az ügy iránt felkelteni, és pedig nem eredmény nélkül. Gwedalla legközelebb személyesen szándékozik Konstantinápolyba menni, hogy az ügyet ott helyben szorgalmazza." Ezen, ismert kiváló zsidó férfiak mint szereplők neveit említő és részletekbe is ereszkedő hírlapi közlemény annak idején nem dementáltatott. Azon titkolódzó eljárás mellett, melyet a zsidóság, a nem zsidó közönség számára is írt lapjaiban, saját házi ügyeit illetőleg követ, közelebbi részleteket a dologról nem tudhatni. Alapuljon a felolvasott közlemény valóságon avagy sem: egyet az mindenesetre bizonyít, s ez az, hogy a zsidó nép egy része hőn óhajtja hazája visszaszerzését.

Mi az oka annak, hogy a zsidó nép ezen része, dacára a rendelkezése alatt álló nagy eszközöknek, nem tud célt érni: pozitivitással nem tudhatni. De gyanítható. Ez az ok azon mindenható és terveikkel az egész világot átölelő zsidó hatalmasok gátló közbelépte, akik sokkal kényelmesebbnek találják a zsidó politikusok és zsidó államférfiak szerepét továbbra is Londonban, Párizsban, Berlinben, Bécsben, Budapesten s egyéb európai fővárosokban játszani, és akik szűknek találnák magukra és világrengető terveikre nézve Palesztina határait, sokkal előnyösebbnek tűnvén fel előttük, a zsidó tendenciákat, az európai nemzeteknek való parancsolással követni. Ezen, terveikkel az egész világot átölelő zsidó hatalmasok, népük érdekeit sokkal inkább előmozdíthatni vélik azáltal, ha a zsidó nép továbbra is más népeken élősködik, s azok életerejét szívja. Ezek a zsidó hatalmasok az európai népek társadalma ellen azon vakmerő tervet forralják, hogy ezen társadalmat anyagilag és moraliter mindinkább tönkretegyék a parancsaiknak vakon engedelmeskedő zsidó légiókkal, a mely, ellenünk csöndes irtóháborút viselő légiók ellen sem szuronyaink, sem ágyúink nem használnak semmit; ezen zsidó hatalmasok arra spekulálván, hogy ekképp ezen társadalmat lassú halállal kiöljék, és helyébe egy, kizárólag zsidókból állandó társadalmat ültessenek.

De nagyon csalatkoztok számításaitokban, urak. Mert ne csináljatok magatoknak illúziókat aziránt, hogy ezen pokoli tervetek nem fog sikerülni; és mivel a világtörténelem körben mozog, eredménye csak az lesz, a mi volt a korábbi századokban is hasonló viszonyok között, bármennyire a sötétség századának erőlködjetek is bélyegezni aztán a mi századunkat is. Mesterileg űzött szemfényvesztésetek nem fog már hosszú ideig sikerülni, és a benneteket elérendő katasztrófa órájában hiába fogjátok a vészharangot húzni, az egész világot segítségül híva: nem lesz egy hang, mely mellettetek felszólalni – nem lesz egy kar, mely mellettetek felemelkedni fog; mert lejátszani fogtátok az európai népek között oly hosszú ideig mesterileg vitt álnok szerepeteket.

Azért tehát csak lásson mielőbb hozzá a zsidó nép, saját jól felfogott érdekében is, hogy a probléma gyökeresen megoldassék, és a mindkettőnkre nézve tűrhetetlen állapotok mielőbb véget érjenek. És most nem azon, holmi exterminacionális teóriát valló zsidó kozmopolitákra apellálok, akik, noha mindinkább kivetkőznek a zsidóság specifikus külső sajátszerűségeiből, sőt a régi

tradíciókból, szokásokból gúnyt is űznek; de mindennek dacára, az őket környező európai társadalmi renddel nem csak, hogy őszintén megbarátkozni nem tudnak, s velünk összeolvadni nem akarnak, de sőt szünet nélkül sötét terveket forralva, egyenesen társadalmunk s annak alapjai ellen törnek; hanem apellálok a zsidó patriótákra, azon zsidó patriótákra, akik közel két évezreden át híven megőrizték az ősök hagyományait, akik melegen ápolják keblükben a feldúlt régi zsidó haza reminiscentiáit, és akik hőn táplálják szívükben azon reményt, hogy az a föld, a melyen atyáik jártak, az a föld, a mely hajdani nemzeti dicsőségük színtere volt, újra nemzetüké lesz, s mint állam nagyobb és hatalmasabb lesz, mint volt dicső királyaik alatt, ezekre a zsidó patriótákra apellálok: ragadják meg az alkalmat hazájuk visszaszerzésére. Most, midőn a Keleten minden inog és mozog, most van a legkedvezőbb pillanat a diplomáciai nehézségek legyőzésére is.

És aztán mindazok, akik idegeneknek érezik magukat közöttünk Európában; akik exkluzív nemzeti és faji sajátszerűségeiket megtartani akarják; akik nem képesek közöttünk megélni anélkül, hogy közöttünk továbbra is államot az államban ne képezzenek; akik az európai társadalmi renddel őszintén kibékülni s a keresztény civilizációt minden fenntartás és hátsó gondolat nélkül elfogadni nem hajlandók, s akik velünk asszimilálódni, egybeforrni nem akarnak: mindazok váljanak meg tőlünk. Boldogulásuk, jólétük és szerencséjük iránti legjobb kívánataink kísérik őket hazájukba vissza, a honnét ezernyolcszáz éven át számkivetve voltak.

Azok pedig, akik bármely okból szívesebben maradnak közöttünk Európában, szűnjenek meg azontúl államot képezni az államban, hagyjanak fel véglegesen minden támadási tervekkel ellenünkben, hagyjanak fel minden kizárólagos uralmi ábrándokkal, hagyjanak fel a kiirtási politikával, fogadják el minden tartalék-gondolat nélkül szokásainkat, béküljenek ki őszintén a keresztény civilizációval, asszimilálódjanak velünk, olvadjanak belénk, s legyenek velünk egy test, egy lélek, egy és ugyanazon ember. Ily' alakban aztán a legőszintébb Örömmel fogjuk körünkben látni őket.

A t. ház eddigi fejtegetéseimből is látni méltóztatik, hogy egy önálló zsidó államnak avagy egy, a porta fennhatósága alatt állandó autonóm tartománynak Palesztinában leendő felállítása napjainkban már nem tartozik a kimérák országába, s hogy annak eszméje több oldalról már meg is pendíttetett.

Így állván a dolog, nem lehetetlen, hogy a keleti ügyek tán még hosszú időt igénybe veendő rendezése és a Kelet jövőjének az európai diplomácia által leendő végleges megállapítása processzusának folyamán szóba fog hozatni a zsidó állam fel-, s illetőleg visszaállításának kérdése is, történjék ez akár közvetlenül az európai zsidóság vezér körei akár pedig valamely európai állam kormánya részéről [...]

Nem lehetetlen, hogy a Kelet ügyei végleges rendezésének folyamán, a mely rendezésben Angliát illeti meg az oroszlánrész, maga Lord Beaconsield-Disraeli úr is szóba fogja hozni Zsidóország visszaállítását. De ott van ő kívüle [Léon] Gambetta [1838-1882] úr, aki viszont a hatalmas Franciaországnak parancsol; ott van [Eduard] Lasker [1829-1884] úr, aki a német birodalmi gyűlés többségének vezére; ott vannak Dr. [Julius Anton] Glaser [1831-1885] és Dr. [Joseph] Unger [1831-1885] urak, akik az osztrák kabinet lelkei; ott vannak továbbá... De hisz' ennyi is elég arra, miképp láthassuk, hogy Európa vezérállamaiban zsidó államférfiak adván a hangot: csak egy szavukba kerül, hogy az ige testté váljék.

A mi mármost a török kormányt illeti, a melynek financiális rendbehozatala céljából nevezetes pénzösszegekre van szüksége, s a melynek e célra a zsidók nem nyolcvan millió, de ha kell, nyolcszáz millió forintot is képesek rögtön rendelkezésére bocsátani, s amely kormány a lefolyt háború alatt is meggyőződhetett az összes európai zsidóságnak iránta táplált meleg rokonszenvéről és ragaszkodásáról: a török kormány egy oly' államfenntartó és konszolidáló barátságos elemnek, mint amilyen reá nézve a zsidó elem, a birodalomba való tömeges befogadása ellen, ezen elem részére egy, az ő [szuverenitása] alatt állandó, szűkebb vagy tágabb körű autonómiával felruházott tartomány kirendelése ellen, sőt még egy független Zsidóország felállítása ellen is, nehezen fogna ellenvetést tenni, feltéve, hogy e terv ellen az európai nagyhatalmak kormányai vétót nem mondanak.

Jóllehet pedig nincs állam Európában, melyben a zsidókérdés oly' égetőn szükséges radikális megoldást igényelne, mint monarchiánkban s különösen Magyarországon; mindamellett indítványom nem célozza azt, hogy mi vegyük kezünkbe, legalább ezúttal, ezen ügyben az initiativát. Monarchiánk annyi oldalról igénybe van véve a különböző megoldandó kérdésekkel, hogy erre tán ideje sem igen

lenne; – államadóssági roppant terheink által annyira a zsidó fináncкörök kegyelmére vagyunk utalva, hogy legalább is kellemetlen következményeket maga után vonható indiszkréciónak vétetnék részükről, ha a mi kormányunk ragadná meg az initiativát egy oly' kérdésben, amelybe ők másokat, idegeneket, nem igen szeretnek beleavatkozni látni.

De az már teljesen indokolt, igazságos és méltányos kívánalom, hogy az esetben, ha az európai zsidóság vezérkörei vagy valamely európai állam kormánya részéről, a keleti kérdés megoldásának valamely jövő fázisában megpendíttetnék az eszme, úgy Ausztria-Magyarország annak realizálását ne ellenezze. Úgy hiszem, hogy külügyi kormányunk ily' lépéssel a monarchia s különösen Magyarország óhaja, közvéleménye és érdeke ellen cselekednék; s hogy a magyar kormány és a közös külügyi kormány, egy oly' indítvány megtétele esetére, előre tájékozhassa magát a képviselőház és az ország közvéleménye felől: tartottam szükségesnek és időszerűnek jelen indítványommal felvetni a kérdést.

Elnök: A háznak akusztikája oly' rossz, hogy ide csak szaggatva jöttek a hangok a t. képviselő úr elő-adásából. Ennélfogva én kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy miután értesültem, hogy a t. képviselő úr ilyenféle kijelentéseket tett, hogy a középkorban tömeges kivégzés által oldották meg az ilyen kérdést... (Felkiáltások: Nem mondotta!) Ha nem való, akkor megszűnik a kérdés; de ha való volna, azt hiszem az elnökségnek kötelessége volna őt rendreutasítani. Miután örömmel értesültem, hogy nem való, ezennel semmi kijelentést sem teszek, hanem felteszem a kérdést.

Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter: Nagyon sajnálom, hogy e házban oly' doktrínák fejtegettettek, melyek a kor humanitárius elveivel, e ház nemes szellemével és nagy részben a tényekkel is ellentétben állanak, és amellett talán hamis és káros interpretációkra szolgáltathatnának alkalmat. Egyébiránt én az egészet egy irodalmi esszének tekintem, mely elmaradhatott volna, valamint az indítvány tárgyalása is el fog maradni. És én azt remélem és nem is kételkedem rajta, hogy ezen egész felszólalás mint egy irodalmi esszé, minden nyom és minden utóhang nélkül a házban örökre el fog hallgatni.

Istóczy Győző: Indítványom megtételével két főcélt akartam elérni. Vissza fogom vonni indítványomat. Egyik célom az volt, hogy ezúttal a zsidókérdést minden részleteiben és főbb vonásaiban pontonként kifejtsem, t. ház és a nemzet szemei elé tárjam azon veszélyeket, melyek ez oldalról a nemzetet fenyegetik. A zsurnalisztika részint szándékosan, részint a viszonyok által kényszerítve, kénytelen-kelletlen az abszolút agyonhallgatás politikáját követte és követi [...]

Elnök: Én kénytelen vagyok szorosan a házszabályokhoz ragaszkodni, a melyek azt mondják, hogy a ház érdemleges tárgyalás nélkül egyszerű szavazás útján határoz. (Vissza akarja vonni indítványát!) Miután a t. képviselő úr indítványát igen bőven kifejtette, azt hiszem, hogyha azt vissza akarja vonni, egyszerű kijelentéssel is megteheti. (Élénk helyeslés. Nagy zaj.)

Istóczy Győző: Miután úgy látom, hogy a t. ház türelme kimerült, csak igen röviden fogok nyilatkozni. Másik célom az volt, hogy ezen nehéz probléma megoldására nézve egy legalább is plauzibilis megoldási módot javaslatba hozzak.

Ezen két célomat elértem. Miután azonban az igen t. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kijelentése után nincs reményem arra nézve, hogy indítványom tárgyalás alá fog vétetni… (Egy hang a baloldalon: Titkos szavazást kellene a képviselő úrnak kérnie! Nagy derültség.) ezennel visszavonom indítványomat, és szavaimnak helyességére nézve a jövőt hívom tanúul.

2. ISTÓCZY GYŐZŐ: EMLÉKIRATFÉLÉK ÉS EGYEBEK

In: Istóczy Győző: *Emlékiratfélék és egyebek* (Budapest: Buschmann F., 1911), Melléklet

***Jegyzet:** Az antiszemita párt hamar szétesett, de Istóczy még évekig próbált új formációt létrehozni. (V. L. B.)*

Szociálpolitikai pártszövetkezet (pártkoalíció)

Képviselőválasztó elvtársainkhoz!

Mintegy két évtizede annak, hogy pártunkat, az „Országgyűlési antiszemitapártot" az akkori többi (azóta részben már megszűnt) politikai pártok tényleges koalíciója és az ellenünk alkalmazott

hatalmi eszközök megsemmisítették; s így mi hosszú időre hallgatásra lettünk kárhoztatva. Amióta aztán a nyílt antiszemita irányzatot képviselő pártunk, a képviselőházból kiküszöbölve lett, amely párt a parlamenti pártok közti egyensúly és a normális parlamenti viszonyok fenntartásához is lényegesen hozzájárult, – fenekestül felfordult az országos pártok közötti egyensúly, az egyik politikai s parlamenti válság a másikat követte, s a magyar politikai élet azóta soha nem tudott nyugvópontra jutni, s nem is fog oda jutni mindaddig, amíg a bevallott, nyílt antiszemita irányzat a parlamentben újra kellőkép képviselve nem lesz [...] Most újjászervezendő pártunknak tehát, amint a múltban gazdag szociálpolitikai programja volt, s így ereszben is megvolt teljesen a létjogosultsága: úgy megvan és meglesz ez a létjogosultság a jövőben is, és pedig annyival is inkább, mert mi joggal magunknak vindikálhatjuk azt az érdemet is, hogy mi voltunk az első úttörői, a magyar politikában azóta általános érvényre jutott szociálpolitikai (társadalmi-politikai) irányzatnak, mert legelőször mi szálltunk a parlamentben szembe, a működésünk kezdetén korlátlanul uralkodott volt társadalmi és gazdasági Manchester-liberalizmussal, a mely azt hirdeti, hogy az erősebb jogosan nyomja el, jogosan pusztítja el a gyengébbet, s ebbe az egyenlőtlen társadalmi és gazdasági küzdelembe az államnak semmi beleszólási joga nincsen [...] Az újonnan szervezendő szociálpolitikai pártszövetkezetnek a részletes programját a megalakulandó pártunk fogja majd megállapítani. Azért ehelyütt csak azt emelem ki, hogy a szociálpolitikai pártszövetkezet a zsidókérdést illetőleg elfogadja egyik programpontul az időközben világszerte szervezkedett sionizmus[23] fő-programpontját, a mely a zsidó államnak Palesztinában való visszaállítása posztulátumában nyer kifejezést, – úgy amint ezt a követelményt formulázták, a többi között, a Pozsonyban, az 1904. évi augusztusban megtartott egyetemes sionista világkongresszus, továbbá a magyarországi sionistáknak Budapesten, a belvárosi „Saskör" dísztermében 1905. május 21-kén, valamint az 1907. október 13-án ugyancsak Budapesten, az új városház közgyűlési termében megtartott nagygyűlései, legutóbb pedig a f[olyó] 1909-ik évi pünkösdkor Budapesten tartott sionista országos nagygyűlés is, a melyen két osztrák birodalmi tanácsi sionista képviselő is részt vett. Ez a sionista szervezkedés a zsidók között pedig az általam, a berlini kongresszus ülésezése alatt, 1878. június 24-én, a zsidó államnak Palesztinában való visszaállítása tárgyában a képviselőházban beadott indítványom s az ezt kísérő beszédem nyomán indult meg [...] Ezt az indítványomat s az ezt kísérő beszédemet az azóta világszerte szervezkedett sionisták olyannyira méltányolják, hogy például a Berlinben székelő németországi sionista központi bizottság (Central-Comité der deutschen Zionisten) nemrég bekérette tőlem ezt a (külön német fordításban is megjelent) beszédemet, a sionista mozgalom történetéről megírandó munkában való feldolgozás végett.

Hogy pedig a sionista aspirációk éppen napjainkban egyáltalán nem tartoznak az utópiák közé, – arra nézve döntő bizonyíték az is, hogy a török képviselőház elnöke, Achmed Riza basa nemrégiben oda nyilatkozott, hogy értesítsék európai fajrokonaikat, hogy „az alkotmányos Törökország szívesen látja a zsidókat, még az oroszországi és romániai zsidókat is, Törökországban." Ami – mellesleg megjegyezve, – természetes dolog is; mert hisz a mohamedanizmus és a judaizmus, úgy általános világnézetük, mint társadalmi elveik, jogi fogalmaik, de több, köztük igen életbe „vágó", „vérbemenő" nemzeti szokásaik tekintetében is, együvévaló, rokon elemeket képeznek. – Achmed Riza basa most ismertetett kijelentésével kapcsolatban, mint szinte az idők jelét, regisztráljuk itt azt a múlt hetekben a budapesti napilapokban is közölt hírt, hogy az észak-amerikai zsidó szabadkőművesek köréből nagyarányú agitáció indult ki, Salamon király templomának Jeruzsálemben újra való felépítése céljából szükséges pénzösszegnek az összegyűjtésére nézve. A megalakulandó magyar szociálpolitikai pártkoalíció tehát a képviselőházban a sionisták törekvéseinek az előmozdítását is célul fogja kitűzni magának, nevezetesen elsősorban is oda fog hatni, hogy a magyarországi sionisták országos szervezeti szabályai, a melyektől a magyar kormány eddig a jóváhagyást következetesen megtagadta, jóváhagyassanak, úgy amint a sionisták szervezeti szabályai a nyugat-európai államokban mindenütt kormányilag jóvá lettek hagyva [...] Általában pedig felkérem t. elvbarátainkat arra, hogy igaz ügyünket saját részükről telhetőleg támogatni szíveskedjenek, s a pártszervezés munkájában a segítségemre legyenek.

Budapest, 1909. évi szeptember hó

Hazafiúi üdvözlettel: Istóczy Győző, huszonöt éven át volt országgyűlési képviselő

3. LEO PINSZKER: ÖNEMANCIPÁCÓT! (1882)

In: Leo Pinsker: *Önemancipációt! Egy orosz zsidó intő szózata fajtestvéreihez* (Budapest: Zsidó Nemzet, 1940), 3-13., 20-22.

Jegyzet: *Jehuda Leo Pinszker (1821-1891) oroszországi cionista orvos és író volt. Autoemancipáció, azaz önfelszabadítás című munkája klasszikus cionista irat lett, mely itt Szilágyi Dénes 1940-es fordításában olvasható. (V. L. B.)*

Mint régen, ma is izgalomba hozza a lelkeket a zsidókérdés ősrégi problémája. Megoldatlan, mint a kör négyszögesítése, de ezzel ellentétben megmaradt napjaink égető kérdésének. Ennek oka az, hogy a zsidókérdés nem csupán *elméleti* jelentőségű, hanem szinte napról-napra megújul a *való életben* és mind parancsolóbban követeli, hogy megoldják. Felfogásunk szerint a kérdés veleje a következő.

A zsidók *valóban idegen elem* azoknak a népeknek körében, amelyekkel együtt élnek. Egy nemzet sem képes asszimilálni ezt az elemet és ezért nem is tudja egykönnyen elviselni [...] A zsidók ugyanolyan szomorú helyzetben vannak, mint [egy] beteg [ember]. Ez a legfontosabb kérdés, s ezért teljes határozottsággal kell tisztáznunk. Be kell bizonyítanunk, hogy a zsidók balsorsának fő oka a nemzeti önállóság szükségérzetének hiánya; és ha nem akarjuk, hogy a zsidók örökké gyalázatos tengődésre legyenek kárhoztatva, akkor szükségképpen fel kell ébresztenünk és ébren kell tartanunk bennük ezt a szükségérzetet; egyszóval: be kell bizonyítanunk, hogy *nemzetté kell válniok*.

A zsidók kivételes helyzetének és végtelen nyomorúságának titka részben annak a látszólag jelentéktelen körülményben rejlik, hogy nem számítanak önálló nemzetnek a népek szemében. Az a puszta tény, hogy ehhez a néphez tartozik valaki, letörölhetetlen bélyeg, amely visszataszító a nem zsidó szemében és gyötrelmes magának a zsidónak. És mégis mélyen gyökeredzik ez a jelenség az emberi természetben.

A föld élő nemzetei között ott áll a régóta elhalt zsidó nemzet. Hazája elvesztésével elvesztette önállóságát s olyan felbomlás kezdődött meg nála, amely ellenkezik az egységes eleven szervezet lényegével. A római uralom súlya alatt összeroppanó állam eltűnt a népek szeme láttára. De bár a zsidó nép lemondott állami, vagyis testi létéről, politikai létezéséről, mégsem tudott teljesen megsemmisülni és *szellemi* téren továbbra is nemzetként maradt fenn. Élők közt bolygó halott félelmetes alakját látta a világ ebben a népben. Ez a kísérteties bolygó halott, ez az egység és szervezet, ország és kötelék nélküli nép nem él már és mégis az élők közt kóborol. Ez a történelemben párját ritkító, példátlan és társtalan különös jelenség szükségképpen sajátos és idegenszerű hatást tett a népek képzeletére. A kísértetektől való irtózás velünk született és bizonyos alapja van az emberiség lelki életében. Csoda-e, hogy nagymértékben megnyilvánul ezzel a holt és mégis élő nemzettel szemben?

Nemzedékről nemzedékre, évszázadról évszázadra öröklődött és erősbödött a zsidó kísértettől való irtózás. Ebből az irtózásból elfogultság lett és ez az elfogultság aztán – később részletezett egyéb körülményekkel együtt – szálláscsinálójává vált a *zsidóiszonynak*. Mindem más tudattalan és babonás képzettel, ösztönnel és beteges ellenszenvvel együtt teljes polgárjogot nyert a zsidóiszony is a föld minden olyan népénél, amellyel érintkeztek a zsidók. A zsidóiszony a rossz szellemekben való hit válfaja. Abban különbözik csak ettől, hogy nem egyes néptörzsek sajátja, hanem az egész emberiségé, tárgya pedig nem testetlen, mint a többi szellem, hanem húsból-vérből való és a legkínosabb fájdalmakat okozzák neki a magát veszélyben érző megrémített tömeg ütötte sebek. A zsidóiszony elmebetegség, tehát örökletes, és mint kétezer esztendő óta átöröklődött betegség: gyógyíthatatlan [...]

A történelmen át így vonul évszázadok óta elválaszthatatlanul a zsidóság és a zsidógyűlölet. Nem akar meghalni a zsidók népe, ez a bolygó Ahasvérus, de úgy látszik, nem akar kimúlni a zsidógyűlölet sem. Csak vaksággal megvert ember állíthatja, hogy a zsidók nem az általános gyűlölet kiválasztott népe. A nemzetek közt igen nagy a különbség kölcsönös viszonyuk, ösztöneik és törekvéseik dolgában, de a zsidók iránti ellenszenv terén baráti jobbot nyújtanak egymásnak s ezen az egyetlen ponton valamennyien egyetértenek. Az persze minden egyes nép műveltségének fokától függ, hogy milyen mértékben és milyen formában nyilvánítja ezt az ellenszenvet. Lényegében azonban mindig és mindenütt megvan ez, akár kegyetlenkedés, irigy kajánság alakjában, akár pedig türelem és

oltalom álarcában mutatkozik meg. A zsidó emberi méltóságát egyaránt megszégyeníti, egyaránt meggyötri, akár kifosztják, akár oltalmazzák zsidóvolta miatt.

A zsidóiszonyt az emberi nem sajátos öröklött megszállottságának tekintjük, a zsidógyűlöletet pedig az emberi szellem örökletes eltévelyedéséből eredő jelenségnek írtuk le. Ebből az a számunkra fontos következtetést kell levonnunk: éppúgy le kell mondanunk arról, hogy küzdjünk ezek ellen az ellenséges törekvések ellen, mint ahogyan lemondunk minden más örökletes hajlam elleni küzdelemről is. Annál fontosabb ez a felismerés, mert ideje végre, hogy abbahagyjunk minden meddő szalmacséplést, időt és erőt pocsékoló vitatkozást. Hiszen babonák ellen az istenek is hiába küzdenek. Az elfogultság vagy a rosszindulat nem hátrál meg a mégoly' éles elméjű és világos érvelés előtt sem. Vagy van testi erőnk ahhoz, hogy éppúgy kordában tartsuk ezeket a sötét hatalmakat, mint bármely más vak természeti erőt, vagy egyszerűen ki kell térnünk az útjából [...]

Általában egy nép sem szereti különösen az idegeneket. Ennek a ténynek megvan a maga néplélektani magyarázata s egy népet sem illethetünk ezért szemrehányással [...] A zsidó viszont a maga *szülőföldjén* sincsen otthon, de nem is külföldi, hanem valósággal ő a vérbeli idegen. Nem barát, de nem is ellenség, hanem ismeretlen, akiről csak azt tudják, hogy nincs hazája. Az idegenben nem *bíznak*: a zsidónak – nem *hisznek*. Az idegen vendégszeretetre tart igényt és vendégszeretettel fizet érte. De a zsidó nem törlesztheti adósságát ezen a módon, tehát nem tarthat igényt vendégszeretetre sem. Nem vendég – még kevésbé szívesen látott vendég. Inkább koldushoz hasonlít, és melyik koldust látják szívesen? [...]

A zsidó sehol sincs otthon, sehol sem tekintik helybelinek s ezért mindenütt idegen marad. Egy szemernyit sem változtat ezen a tényálláson az, hogy ő maga, hogy elődei az országban születtek. A legtöbb esetben mostohagyermekként, nebántsvirágként kezelik, a legjobb esetben vitatható jogú fogadott gyermeknek számít, de *sohasem* a haza törvényes gyermekének. A germán voltára büszke német, a szláv, a kelta nem ismeri e, hogy egyenrangú vele a szemita zsidó [...]

Bélyeges volta kényszeríti ezt a népet arra, hogy kevéssé irigylésre méltó módon elkülönödjék minden nemzettől. A bélyeget semmiféle hivatalos egyenjogúsítás sem törölheti le mindaddig, amíg ez a nép természeténél fogva nyughatatlan csavargókat termel; amíg nem igazolja magát, honnan jött és hová megy; amíg árja társaságban maguk a zsidók nem beszélnek szívesen szemita származásukról és nem veszik szívesen, ha emlékeztetik őket eredetükre; amíg üldözni, megtűrni, oltalmazni, emancipálni fogják őket [...]

Foglaljuk össze a mondottakat: halott a zsidó az élőnek, idegen az őslakónak, csavargó a bennszülöttnek, koldus a jómódúnak, kizsákmányoló és milliomos a szegénynek, hazátlan a hazafinak, gyűlöletes versenytárs minden osztálynak [...]

Egyszer s mindenkorra meg kell barátkoznunk azzal a gondolattal, hogy a többi nemzet örökkön kitaszít bennünket vérében lévő *természetes* ellenérzésénél fogva. Ez a természeti erő úgy hat, mint minden más elemi erő. Nem hunyhatunk szemet előtte. Tudomást kell vennünk róla. Nem szabad miatta *panaszkodnunk*. Viszont *kötelességünk*, hogy összeszedjük, megemberelük magunkat és ügyeljünk arra, hogy ne maradjunk örökké a népek nebántsvirága, a népek üllője [...] Aki nem mer, nem nyer – és ugyan, mi kockáztatni valónk van még? A legrosszabb esetben ezen túl is maradunk, ami eddig voltunk, s aminek gyávaságból nem akarunk véget vetni: *örökké megvetett zsidók*.

4. HERZL TIVADAR NAPLÓBEJEGYZÉSEI (1895-1902)

Itt: *The Complete Diaries of Theodor Herzl*. Szerk. Raphael Patai (New York: Herzl Press, 1960), I. köt., 3-7., 34-35., 56-57., 82-85., 132-133., 152-153., 168-171., 182-183., 226-227., 260-261., 266-267., 306-309., 316-317.; II. köt., 480-483.; IV. köt., 1522-1527., 1534-1535.

Jegyzet: *A politikai cionizmus budapesti születésű atyja, Herzl Tivadar (1860-1904) naplóinak – voltaképpen jelentős részben papírcédulákra firkantott, extázisban megírt pár szavas tervek – releváns részleteit Patai Rafael (sz. Ervin György, 1910-1996), a neves cionista, Patai József 1882-1953) fia fordította le először teljes egészében angolra. (V. L. B.)*

[Első bejegyzés, dátum nélkül]

A legutóbbi időben egy végtelenül magasztos munka kötötte le a figyelmemet. Ebben a pillanatban még nem tudhatom, hogy végig fogom-e azt vinni; egyelőre csodálatos álomnak tűnik. De napok és hetek óta a tudatosságom határain túl is foglalkoztat, velem jön, bármerre megyek, ott lebeg hétköznapi beszélgetéseim mögött, a vállam mögül tekintget komikusan hétköznapi újságírói munkámra; megigéz és megmérgez.

Egyelőre még túlontúl korai lenne jóslatokba bocsátkozni afelől, hogy mi lesz belőle. Azonban tapasztalatom azt súgja, hogy még álomnak is különleges, s hogy papírra kell azt vetnem – ha még csak nem is az emberiség számára szolgáló emlékeztetőül, hát legalább a magam örömére és a későbbi évek miatt, a visszatekintés eszköze gyanánt. És talán még valami egyéb miatt is, ami a kettő között áll – irodalmi szempontból. Ha elképzelésem nem válhat valóra, hát legalább novella hadd származzék belőle.

Íme, a cím: Az ígéret földje!

Ám hogy az igazat megvalljam, már nem vagyon bizonyos abban, hogy ez nem az a novella, mely eredetileg is az eszemben volt – persze nem, mint „irodalmi" alkotás, hanem mint valami, mellyel később célom lehet.

S a tény, hogy ilyen rövid idő után sem vagyok már biztos ebben, remek ösztökélő erő arra, hogy még idejében feljegyezzem. Hányszor megbántam már, hogy Párizsba érkezésem első napján nem kezdtem naplót vezetni, hogy megírjam a tapasztalatokat, a benyomásokat és a képeke, melyek egyébiránt sem találnák meg a helyüket az újságban, hiszen olyan különös mód hamar elillannak. Oly' sok mindent felejtettem el így is.

De hol vannak az újságíró élményei ahhoz képest, amint most dolgozom! Mennyi álmot, gondolatot, levelet, tárgyalást és tettet kell, még megéljek – mennyi csalódást, ha semmi sem lesz belőle, és mennyi rettenetes küzdelmet, ha sikerrel járok! Mindezt fel kell jegyezni [...]

Mikor kezdtem a zsidókérdéssel foglalatoskodni? Valószínűleg amióta felmerült, de bizonyosan azóta, hogy elolvastam Dühring könyvét. Valahol megvannak a régi jegyzeteim a könyvről, valószínűleg Bécsben, elpakolva; abban vannak a legelső benyomásaim Dühring írásáról és a kérdésről. Akkor még nem volt a kezem ügyében egy újság, hogy teret adjon az írásaimnak – talán 1881-ben vagy '82-ben lehetett; de tudom, hogy még manapság és gyakorta beszélek olyan dolgokat, amik ott le vannak írva. Ahogy az évek teltek, a kérdés egyre mélyebbre rágta magát bennem, kínozott és boldogtalanná tett. Valójában újra és újra visszatértem hozzá, mindig mikor általános fogalmakra fordítottam személyes élményeimet és fájdalmaimat, és ez lehetővé tette, hogy általánosabb megfontolásokat tegyek a magamévá.

Természetesen minden elmúlt év változást hozott a gondolkodásomba, melynek tudatában is voltam – éppen úgy, ahogy más férfi tekint immár rám a tükörből, mint korábban. De a megváltozott arcvonások dacára a személy ugyanaz. Az évek teltével fedeztem fel érettebbé válásomat.

A zsidókérdés először szörnyen gyászossá tett. Talán volt időszak, amikor szerettem volna elmenekülni előle – a keresztény közösségbe, vagy bárhová. De ezek csak a fiatalos gyengeség múló kívánalmai voltak [...] Később amolyan író lettem, kevés ambícióval és kicsinyes vágyakkal. A zsidókérdés pedig természetesen minden kanyarban és sarkon ott leselkedett rám. Sóhajtoztam felette, és néha ki is nevettem – de sosem tudott igazán megragadni, pedig mikor ide érkeztem, még egy zsidó regényt akartam írni [...] A *Neue Freie Presse* Párizsba küldött újságírónak. Elfogadtam az állást, hiszen tudtam, mennyi minden látnék és megismernék a világból ebben a szerepben [...]

Párizsban belekerültem a politikai életbe – legalábbis mint megfigyelő. Láttam, hogyan vezetik a világot. A tömegek hatalmasságán is megdöbbentem – noha sokáig nem értettem azt meg. Ezek mellett itt egy szabadabb és magasabb kapcsolatba kerültem az antiszemitizmussal, melytől nem kellett közvetlenül szenvednem. Ausztriában vagy Németországban mindig féltem, hogy valaki majd utánam kiáltja: „Hep, hep!" Itt azonban feltűnést nem keltve merültem el a sokaságban. A tény, hogy nem keltettem feltűnést, fricska volt az antiszemiták szemében.

Eddig életemben mindössze kétszer hallottam a saját füleimmel azt, hogy „hep, hep!" Először Mainzban, 1888-ban. Egy este betértem egy olcsó italozóba, hogy megigyak egy sört. Mikor felkeltem, hogy hazainduljak, az ajtó felé menet valaki utánam szólt a zajban és a füstben, hogy „hep, hep!" Nyihogásszerű nevetés kórusa harsant fel. A második alkalom Bécs mellett, Badenben volt.

Mikor Speidel házától tartottam hazafelé Hinterbühlben, valaki a kocsim után ordította, hogy „büdös zsidó!" Ez a kiáltás jobban megbántott, ugyanis emlékezetes lezárása maradt a társalgásnak, melyet Hinterbühlben folytattam, és mert hazám talaján ért.

Párizsban tehát szabad hozzáállást tettem a magamévá az antiszemitizmussal kapcsolatban, melyet most már történelmileg megértek s mellyel szemben elnézővé váltam. A kezdetektől fogva megértettem az »antiszemitizmus elleni harc« ürességét és értelmetlenségét. Körbe mozgó, papírra vetett kijelentésekkel és érvekkel semmit sem lehet kezdeni; egyenesen nevetséges hatást keltenek. Talán meglehet, hogy opportunisták és idióták mellett őszinte emberek is dolgoznak a „jogsegítő bizottságokban", melyek az árvizek után vagy előtt alapított bizottságokra emlékeztetnek, s körülbelül ugyanannyit is érnek. A nemes Bertha von Suttner is téved – igaz, tévedése megnemesíti őt –, mikor azt hiszi, hogy egy ilyen bizottság segíteni tud. Épp olyan ez, mint a békebizottságok munkája. Egy ember, aki robbanóanyagot talál fel, többet tesz a békéért, mint ezer szelíd apostol.

S lényegében ez volt az a válasz, amit mellékesen odavetettem Leitenberger bárónak, amikor három éve a *Freises Blatt* c. lap által vívott a »harcról, stb.« kérdezte, hogy mit gondolok. Nem gondoltam róla semmit. Akkor azt feleltem, hogy valamit *lehetne* tenni a sajtón keresztül, és kifejtettem neki, hogy egy népszerű lap, melyet egy igazán tisztességes nem zsidó szerkeszt, tudna tenni valamit a zsidógyűlölet ellen [...] Ma már persze azt gondolom, hogy ami akkor jó ötletnek tűnt számomra, gyenge, ostoba kísérlet lenne. Attól a naptól fogva az antiszemitizmus nő, egyre csak nő – és vele együtt én is.

1895. június 7.

Az eljárás sorrendje:

1. Pénzgyűjtés (társaság).
2. Sajtónyilvánosság megkezdése (ez nem fog semmibe sem kerülni, mert az antiszemiták örvendezni fognak, én pedig majd letörök minden liberális ellenállást a konkurencia fenyegetésével).
3. Földvásárlás.
4. Több nyilvánosság, a legnagyobb szinten. Európa akár ki is nevetheti, vagy szidhatja is – a lényeg, hogy beszéljen róla.
5. Tárgyalások Cionnal.
6. Egyezségek a földvásárlásról.
7. Tulajdonjogok kiosztása (egy milliárd).
8. Hajók vásárlása, építése.
9. Mindenki folyamatos felvétele, aki csak jelentkezik; felvétel, beosztás, kiképzés.
10. Egy nagy toborzás meghirdetése.
11. Hajóra száll egy nagy expedíció a föld birtokbavételéhez. Minden sajtóorgánumnak tudósítás.
12. A föld kiválasztása és felosztása, a nagy városok helyeinek megjelölése.
13. Az oroszországi stb. munkások nagy kaszárnyákat építenek maguknak (vagy az olasz vagy a holland parton, először maguknak, aztán az utánuk jövőknek).
14. Jegy- és rakomány-szerződések a nagy vasutakkal. Sok profit kell a szállításból.
15. A régi tárgyak újra való becserélése.
16. A már forgó kerekeket persze mozgásban kell tartani; tervem minden egyéb része végül helyre fog kerülni, míg készen nem lesz az egész gépezet!
17. A német császár (előjogokat neki!)

Június 9.

[...] meg kell majd engedniük, hogy felvegyük a zsidó dezertőröket. [...] Mivel már lesz hazánk, nem kell majd szolgálnunk a korábbi befogadó nemzetek hadseregében. (Ebben egyetértek az antiszemitákkal).

Kezdetben támogatni fognak minket az antiszemiták az üldöztetések újbóli kitörése által – ugyanis biztos vagyok benne, hogy nem számítanak sikerre, és ki akarják majd használni „hódításukat."

Június 10.

Igen, ostorai lettünk azoknak a népeknek, melyek egykor kínoztak bennünket. Apjaik bűnei visszahullik rájuk. Európát megbüntetik a gettók miatt. Igaz, szenvedünk a szenvedések miatt, amit okozunk. Skorpiókkal büntetünk [...] és a büntetésben a skorpiók is szenvednek.

Június 12.

A kezdetben egyébként úgy fog terjedni, mint a futótűz. Mikor még bizonytalan voltam, arról álmodoztam, hogy párbajra hívom Alois Lichtensteint, Schönerert vagy Luegert. Ha lelőnek, egy magam után hagyott levélben mondtam volna el a világnak, hogy micsoda embertelen mozgalom áldozata lettem. Így halálom legalább megjavította volna az emberek fejét és szívét. De ha én lőttem volna le ellenfelem, csodálatos beszédet tartottam volna a bíróság előtt, melyben először kifejtem gyászomat „egy nemes férfiú halála okán", ahogy Morès tette, miután leszúrta Mayer ezredest. Utána rátértem volna a zsidókérdésre, és hatalmas, Lasalle-féle szónoklatom megérintette volna a bírákat, és együttérzésből felmentettek volna. Ezek után a zsidók hálából parlamenti képviselővé választottak volna. De én nem fogadtam volna el, mert nem akartam volna a nép képviselőjévé válni egy halott ember testén át.

És most! Most úgy látom, hogy az antiszemitáknak minden joguk megvan!

Június 12.

Remek ötlet lenne tiszteletre méltó, meghatalmazott antiszemitákat behívni, hogy likvidálják a vagyont. A népek előtt ők lennének a bizonyíték arra, hogy nem akarjuk szegénnyé tenni az országokat, melyeket elhagyunk. Először nem szabad sok pénzt adni nekik ezért, nehogy elrontsuk eszközeinket és „zsidóbérencnek" láttassuk őket. Később fizetésük majd növekszik, és végül csak nem zsidó hivatalnokaink lesznek azokban az országokban, ahonnan kivonulunk.

Az antiszemiták lesznek a legmegbízhatóbb barátaink, az antiszemita országok a szövetségeseink. Méltóságteljesen akarunk kivándorolni.

Június 13.

[...] A zsidókérdés egyetlen lehetséges, végső és sikeres megoldása egymillió frankot igényel [...] Ez két elven alapszik. 1. Megoldjuk a zsidókérdést; vagy azzal, hogy megőrizzük, vagy pedig azzal, hogy felszámoljuk a gazdag zsidók vagyonát. 2. Ha nem egyeznek bele a gazdag zsidók, hát majd a beleegyezésük nélkül cselekszünk.

Június 15.

Beszéd a családhoz:

Egy helyes ítélőképességű embernek látnia kell a fejleményeket már most is. Azonban semmiféle nagy nyomásra nem lesz szükségünk, hogy felserkentsük a kivándorlási mozgalmunkat. Az antiszemiták már kézbe vették ezt az ügyet a mi számunkra. Ahogy intézményünk egyre ismertebb lesz, az antiszemiták buzdítani fognak a [cionista] Társaság támogatására a kormányokban, a parlamentben, gyűléseken és újságokban. Mily' jól lesz ez azoknak a zsidóknak, akik velünk tartanak! S jaj annak, akit csak a brutális érvek győznek meg a távozásról! [...]

Milyen legyen az alkotmányunk? Nem lesz sem monarchikus, sem demokratikus. Eltökélten támogatom a monarchikus intézményt, ugyanis az a higgadt politika pártján áll, és egy történelmileg is kiváló család érdekeit képviseli, mely uralkodásra született és neveltetett – érdekeik egyek az állam megóvásával. Azonban történelmünk túl hosszan szakadt meg egy efféle intézmény visszaállításához.

Ellene vagyok a demokráciának, mert az csak szélsőséges mértékekben képes vitatni vagy elfogadni valamit, hajlik az értelmetlen parlamenti fecsegésre, és egy aljas emberi réteget, a hivatásos

politikusok rétegét termeli ki. S a mai népek nem is igazán érettek a demokratikus kormányzásra; és azt hiszem, egyre kevésbé lesznek érettek rá [...] Ezért egy arisztokratikus köztársaságra gondolok, ahogy Montesquieu nevezte. Ez fenntartaná népünk ambiciózus lelkét is, mely manapság unott hiúságba fulladt [...] Népünk, mely számára új hazát építünk, örömmel fogja elfogadni az általunk adott alkotmányt. De ahol ellenállás lesz, azt is le fogjuk törni. Mindenhol barátságos meggyőzéssel fogunk próbálkozni, de ahol nem engednek, ott puszta erővel fogjuk keresztülnyomni.

Június 17.

Az antiszemitáknak igazuk van – ha ezt rájuk hagyjuk, akkor mi is boldogak leszünk. Be fog bizonyosodni, hogy igazuk van, mert igazuk is van. Nem hagyhatták, hogy uralmunk alá gyűrjük őket a hadseregben, a kormányban, a gazdaság minden területén, hálából, amiért kiengedtek a gettóból.

Azzal, hogy megszabadítjuk őket magunktól, egyúttal feloldjuk őket a középkori gyűlölködés nyomásából is, melyet a zsidókérdés okozott számukra, tudtukon kívül [...] A középosztály megszabadul a túltermelt átlagos zsidó elméktől, melyek a mi szervezeteinkbe kerülnek majd, mint tisztviselők, jogászok, orvosok és mérnökök. És minden felfordulás nélkül fog zajlani a tervünk. A zsinagógákban és a templomokban együtt fognak imádkozni csodálatos programunk sikeréért!

A kormányok barátságos támogatást fognak nyújtani, hiszen mi szabadítjuk meg őket a forradalmaktól, melyeket a zsidók kezdeményeznének – és ki tudja, hol állnának meg!

A nemzetek megkönnyebbülten fognak fellélegezni.

Június 20.

A demokrácia hibái:

Az ember csak pórul jár a nyilvánossággal, melyet megkövetel. Ez a nyilvánosság elveszejti a tiszteletet, mely nélkül nem lehet kormányozni. Az egész világ megtudja, hogy a minket kormányzó férfiak is emberi lények – sőt, sok esetben nevetséges, buta személyek. Én is így vesztettem el megbecsültségemet Párizsban [...] Ráadásul a nyilvánosság fénye, melyet a demokrácia nyújt, hamis és álságos, hiszen így sem tár fel olyan mozgásokat, melyeket ha egyszer felfedeznek, botrányt okoznak – mint a Panama-ügy és társai.

Augusztus 6.

Beszéltem az öreg Simonnal, a bécsi zsidó hitközség elnökével. Szavaim láthatóan felvillanyozták. Persze csak a negatív dolgokat mondtam el neki, és hogy a gazdag, ínyenc, hiú zsidóknak el kell pusztulniuk, ha ők így élnek, míg a szegényeket üldözik.

November 3.

Délben hívatott Badeni [...] Politikáról beszéltünk. A nap témája: Lueger választási győzelmének elfogadása [...] Személyesen arra hajlott, mondta el, hogy ne helyezze hivatalba Luegert. „Egyáltalán nem szeretem – főleg, mert demagóg. Sajnos a Lueger-kérdés nagy és bonyolult problémává fújódott számomra. Azt kívánom, bár megoldódott volna, mielőtt elfoglaltam a tisztségemet! Nem ártana, ha az engem övező szigorú kisugárzás nem veszítene varázsából az efféle ügyek miatt. Jelenleg úgy állunk, hogy minden oldalról annyi nemtelenség történt már ebben az ügyben, hogy bármit is lépjek, úgy fog látszani, mintha nyomásnak engednék. Ez rombolja a presztízsemet. És egyébként sem dönthetek az ügyben egymagam. Konzultálnom kell más tényezőkkel is: elsősorban az államérdek és a császár akarata számít."

Vakmerően feleltem: „Úgy vélem, hogy Lueger polgármesterré választását el kell fogadniuk. Ha nem tesznek így az első alkalommal, akkor a következő alkalmakkal sem tehetnek már így, és ha harmadszor sem fogadják el, akkor a csendőröknek kell majd kilovagolniuk."

A gróf erre elmosolyodott: „Hát így!" – egy gúnyos arckifejezéssel az arcán.

Miután elmondtam álláspontomat, elbúcsúztam tőle [...]

November 6.

Bacher ezzel viccelődött: „A zsidók több haraggal fognak hallgatni téged, mint a nem zsidók. Tiszteletbeli antiszemitává fogsz válni!”

1896. február 3.

Elsétáltam a nyomdába, és beszéltem a tulajokkal, a Hollinek-testvérekkel. Mindketten valószínűleg antiszemiták. Őszinte udvariassággal köszöntöttek. Tetszett nekik a röpiratom. Egyikük azt mondta: kellett, hogy valaki jöjjön, és felvállalja a közvetítést.

Február 14.

Megjött ötszáz példányom. Mikor szobámba jött a csomag, remegtem. [...] Az életem talán új fordulatot vesz. [...]

Február 26.

A *Westungarischer Grenzbote*ban egy antiszemita képviselő, Simonyi közölt vezércikket a könyvemről. Lovagiasan hivatkozik rám.

Március 4.

Legszívélyesebb követőm egyelőre – a pozsonyi antiszemita, Simonyi Iván, aki hízelgő vezércikkekkel bombáz engem, és minden esszét két példányban küld el nekem.

Március 30.

Furcsa hívem, a pozsonyi antiszemita Simonyi Iván nálam járt. Hatvanéves, fürge, bőbeszédű ember, aki bámulatba ejtő rokonszenvvel van a zsidók iránt. Beszédében keveredik az értelmes az értelmetlennel: hisz a vérvád-mesékben, ezzel együtt viszont a legragyogóbb és legmodernebb eszméket is vallja. Szeret engem!

Október 13.

Őszintén be kell valljam, hogy össze vagyok törve. Egyetlen irányból sem érkezik segítség; ám mindenhonnan támadnak. Nordau azt írja Párizsból, hogy már senki sem mozgolódik ott. A londoni makkabeusok egyre inkább pickwickeusok, ha hihetek a hűséges de Haas leveleinek. Németországban csak ellenségeim vannak. Az oroszok szimpátiával nézik, ahogy halálra dolgozom magamat, de egyikük sem nyújt segítő kezet. Ausztriában, főleg Bécsben, alig akad követőm. Közülük az érdektelenebbek egyáltalán nem tesznek semmit; akik pedig cselekszenek, csak a *N. Fr. Pr.* egy szerkesztőjén keresztül akarnak feljebb kerülni a ranglétrán. Ehhez jön a rágalmazási-hadjárat, mely mögött gyanúim szerint Scheid áll.

A zsidók, akik kényelmesen vannak, az ellenségeim mind egy szálig. Ezért hát lassan az enyém lesz a jog, hogy én legyek a világ legnagyobb antiszemitája. Gyakran gondolok Levysohn szavaira: „Akiken segíteni akarsz, azzal fogják kezdeni, hogy fájdalmasan keresztre szögelnek.”

1902. augusztus 10.

Csak most, a sürgős ügyek elintézése után van időm leírni tárgyalásomat a mai Oroszország vezető személyiségével. Tegnap előtt reggel, Plevjével. Pár perc várakozás az előcsarnokban. Ízléses terem, jól öltözött inasok. Itt-ott detektívgyanús arcok. Öt perccel a megbeszélt időpont után felkérnek, hogy fáradjak be. Egy hatvan év körüli, magas, kissé telt férfi lép hozzám, köszönt, majd sietve hellyel kínál. Kicsit beszél, hogy legyen időm hozzászokni arcvonásaihoz az erős napfényben. Karosszékekben ülünk egymással szemben; köztünk egy kicsiny asztal áll. Sárgás, komor arca van, szürke haja, fehér bajsza. Barna szemei különösen fiatalosak és élettel teltek. Franciául beszél; nem hibátlan, de nem is rossz. Azzal kezdte, hogy tisztázta az alapokat:

„Ahogy kérte, fogadtam Önt, doktor, hogy megértésre juthassunk egymással a cionista mozgalom ügyében, melynek Ön vezére. A kapcsolat, melyet a cári kormány és a cionista mozgalom

között fel fogunk állítani – s mely ha nem is válhat barátivá, de közös megértésen alapulhat –, Önön fog múlni."

Közbeszóltam: „*Si elles ne dépendront que de moi, Excellence, elles seront excellentes*."[24]

Bólintott, és folytatta: „A zsidókérdés nem életbe vágó probléma számunkra, de attól még igen lényeges. Mi pedig igyekszünk a lehető legjobb módon megoldani. Azért fogadtam most Önt, hogy még a bázeli kongresszus előtt megvitathassuk a kérdést, ahogyan azt Ön óhajtotta. Meg tudom érteni, hogy az Ön álláspontja eltér az orosz kormányétól, s ezért szeretném azzal kezdeni, hogy a mi nézőpontunkat teljesen egyértelműen lefektetem Önt előtt. Az orosz állam megköveteli a homogenitást lakosságától, még akkor is, ha tudjuk, hogy nem tudunk felszámolni minden hit- és nyelvbeli különbséget [...] Az utóbbi időben egyre rosszabb lett a helyzet, mivel a zsidók csatlakozni kezdtek a forradalmi pártokhoz. Korábban szimpatizáltunk az Ön cionista mozgalmával, ameddig a kivándorlás irányába dolgozott. Önnek nem kell igazolnia előttünk a mozgalmát. *Vous prêchez à un converti*.[25] De az utóbbi időben, különösen a minszki konferencia óta változást vettünk észre a vezetőségben. Úgy látjuk, kevesebb szó esik a palesztinai cionizmusról, mint a zsidó nacionalizmusról, kultúráról és szervezkedésről. Ez nem tetszik nekünk. Azt is észrevettük, hogy az oroszországi vezetők – akiket igen csak tisztelnek egymás között – nem nagyon hallgatnak az Ön bécsi tanácsára. Voltaképpen egyedül Uszkiskin van magával Oroszországban."

Titkokban elámultam azon, hogy mily' részletességgel ismeri az embereimet. Ez is megmutatta, hogy milyen komolyan tanulmányozta a problémát. És bizony fel is kelt a helyéről, leemelt egy impozáns, barna kötésű és könyvjelzőkkel teli kötetet a polcról, majd közölte, hogy ez a minisztérium jelentése a cionista mozgalomról. Én ezt feleltem neki:

„Kegyelmességed, biztosíthatom róla, hogy az orosz cionisták az én oldalamon állnak, még akkor is, ha itt-ott eltér a véleményük az enyémtől [...] A véleményem ezen uraknak velem szemben tanúsított ellenállásáról a következő: Kolumbusz Kristóf is ismerte ezt a jelenséget. Mikor heteken át nem találtak földet, matrózai lázadozni kezdtek ellene. *Ce que vous apercevez chez nous, c'est une révolte de matelots contre leur capitaine*.[26] Segítsen minél előbb földre lelnem: a lázadás pedig véget fog érni. És véget fog érni a szocialisták aknamunkája is."

„Végső soron milyen segítséget kér tőlünk?"

Itt kifejtettem [követeléseimet. A zsidók kivándorlásáról] közölte, hogy:

[...] „*Les riches devront payer pour les pauves*."[27]

„*C'est une idée excellente*"[28] – feleltem [...]

Indulni készültem. Megszorította a kezemet:

„*Je suis très heureux – ne le prenez pas pour une phrase – d'avoir fait votre connaissance presonelle*."[29]

„*Et moi aussi, Excellence, je suis très heureux d'avoir pu voir M. de Plehwe dont on parle tant en Europe*."[30]

Elmosolyodott:

„*Dont on dit tant de mal*!"[31]

„*Dont on parle d'une façon que je me suis dit, ça doit être un bien grand homme*."[32]

C'était le mot de la fin.[33] Kikísért az előtérbe, ahol pár tábornok már várakozott [...]

Augusztus 14.

Második tárgyalásom Plevjével, mely tegnap zajlott le, sokkalta jobban sikerült, mint az első. Négy órakor értem oda, és pár perc várakozás után – melyet ezúttal a kormány tárgyalószobájában tölthettem el, s nem az előtérben – az irodájába vezettek. Baráti kedvességgel fogadott, s [...] így szólt:

[...] „A külföldi kormányok és közvélemény számára könnyű elítélő hangot megütni velünk szemben, amiért rosszul bánunk a zsidóinkkal [...] Noha nem óhajtom tagadni, hogy az orosz birodalom zsidóságának élete nem boldog. Az igazság az, hogy ha zsidó lennék, valószínűleg én is a kormány ellensége lennék. De tekintve a mai helyzetet, nincs más választásunk, mint folytatni eddigi politikánkat. Ezért hát egy önálló zsidó állam létrehozása, mely több millió zsidót képes lenne befogadni, mindannyiunk számára a legmegfelelőbb lenne. De ez nem azt jelenti, hogy az összes

zsidónkat el akarjuk veszíteni. *Les fortes intelligences – ez vous même êtes le meilleur exemple qu'il y en a – nous voudrions les garder. Pour le fortes intelligences il n'y a pas de différence de confession ou de nationalité*.[34] De igenis szeretnénk megszabadulni a buta és szegény emberektől. Csak azokat akarjuk megtartani, akik tudnak asszimilálódni. Az ilyen zsidókkal szemben nincsenek ellenérzéseink [...]"

5. HERZL TIVADAR: A ZSIDÓ ÁLLAM. KÍSÉRLET A ZSIDÓKÉRDÉS MODERN MEGOLDÁSÁRA (1895)

In: Herzl Tivadar: *A zsidó állam. Kísérlet a zsidókérdés modern megoldására.* Ford. Schönfeld József (Budapest, Jövőnk, 1919).

Jegyzet: *Herzl előtt többen foglalkoztak már egyfajta „zsidó állam/ország" felállításának gondolatával, ám a politikai cionizmus megalkotása egyértelműen az ő nevéhez, illetve ehhez a könyvéhez köthető. A könyvet először Schönfeld József (1884-1935) cionista lapszerkesztő fordította le magyarra. (V. L. B.)*

Előszó

A gondolat, amelyet ebben az iratban kifejtek, ősrégi. A zsidó állam felépítésének a gondolata ez.

A világ visszhangzik a zsidók elleni gyűlölet zajától, és ez a szunnyadó gondolatot felkelti.

Nem találok fel semmi újat, ezt mindenekelőtt és fejtegetéseim minden egyes pontjánál kifejezetten szem előtt kell tartani. Nem találom fel sem a zsidók történelmivé vált helyzetét, sem az orvoslás eszközeit. Az általam tervezett építmény anyagi alkatrészei a valóságban léteznek, kézzel foghatóak; mindenki meggyőződhet erről. Ha tehát a zsidókérdés megoldásának ezt a kísérletét egy szóval akarják jellemezni, úgy nem szabad azt „fantáziának", hanem legfeljebb „kombinációnak" nevezni.

Tervezetemet mindenekelőtt az utópiaként való kezeléssel szemben kell megvédenem. Ezzel tulajdonképpen csak megóvom a felületesen bírálókat attól a balgaságtól, amelyet elkövethetnének. Hiszen nem volna szégyen, ha emberbaráti utópiát írtam volna. Könnyebb irodalmi sikert is biztosíthatnék magamnak, ha szórakozni akaró olvasók számára ezt a tervet egy ugyancsak felelőtlen regény keretében adnám elő. De ez nem az a szeretetreméltó utópia, amilyeneket Morus Tamás előtt és után oly sűrűn produkáltak. És azt hiszem, hogy a zsidóknak a helyzete a különböző országokban elég szomorú ahhoz, hogy a bevezető tréfákat feleslegessé tegye [...]

Ezzel szemben az előttünk fekvő tervezet a valóságban létező hajtóerő alkalmazásán alapszik. Az építendő gép fogait és kerekeit gyengeségem tudatában csak megjelölöm, bízva abban, hogy a kivitelhez nálam jobb mechanikusok fognak akadni.

A hajtóerőn múlik a dolog. És mi ez az erő? A zsidónyomor.

Ki meri tagadni, hogy ez az erő létezik? Az antiszemitizmus okairól szóló fejezetben fogunk vele foglalkozni.

Ismerték a gőzerőt is, amely a teáskannában a víz forrása folytán keletkezett, és amely a fedőt emelte. A teáskanna eme jelenségére emlékeztetnek a cionista kísérletek és „az antiszemitizmus leküzdésére alakult egyesületek" sok más formája. Nos, azt állítom, hogy ez az erő helyesen kihasználva elég hatalmas ahhoz, hogy egy nagy gépet hajtson, embereket és javakat fölsegítsen. A gép alakja lehet bármilyen.

Legbensőbb meggyőződésem, hogy igazam van – nem tudom, hogy életem idejében arat-e igazam elismerést. Az elsők, akik ezt a mozgalmat megindítják, aligha fogják láthatni annak dicsőségteljes befejezését. De már maga a megkezdés is magasztos büszkeséggel és a benső szabadság boldogságával tölti el valójukat [...]

A műveltektől, akikhez fordulok, megkövetelem, hogy némely ósdi felfogásukat átalakítsák, és újra tanulják. És éppen a legjobb zsidóktól, azoktól elvárom, hogy eddigi kísérleteiket elhibázottaknak és eredményteleneknek ismerjék fel.

Az eszme kifejtésénél egy veszéllyel kell megküzdenem. Ha tartózkodva beszélek a még a jövőben fekvő összes dolgokról, azt a látszatot kelteném, mint ha magam sem hinnék azok

lehetőségében. Ha ellenben a megvalósulást minden fenntartás nélkül jelzem, úgy az egész talán valami agyrémnek tűnne fel. Ezért mondom kifejezetten és szilárdul: hiszek a kivitel lehetőségében, ha nem is merem állítani, hogy a gondolat végérvényes formáját találtam, meg. A zsidó állam világszükséglet, tehát létre fog jönni [...]

Nem helyes még ma, amit mondok? Megelőztem talán koromat? Nem elég súlyosak még a zsidók szenvedései? Látni fogjuk.

Maguktól a zsidóktól függ tehát, hogy ez az államirat egyelőre csak egy államregény marad-e. Ha ez a nemzedék még túl poshadt, támad majd egy másik, magasabb, jobb nemzedék. A zsidók, akik akarják, megteremtik államukat, és azok meg fogják érdemelni.

Bevezetés

Gyakran meglepően csekély népgazdasági értelem felett rendelkeznek férfiak, akik a gyakorlati élet kellős közepében mozognak. Csak így magyarázható, hogy zsidók is meggyőződéssel hirdetik az antiszemiták jelszavát: mi a „gazda népekből" élünk, és ha nem volna körülöttünk, „gazda nép", éhen kellene halnunk. Ez egyike ama pontoknak, amelyeken önérzetünknek igazságtalan vádak folytáni gyöngülése jelentkezik. Hogy áll a dolog a valóságban a „gazdanépekkel." Amennyiben nem a primitív termelésre gondolunk, ez a megállapítás ama gyerekes tévedésen alapszik, hogy a javak életében mindig ugyanazok a tárgyak futnának körben [...]

A vállalkozó szellem nélküli munka egy helyben marad, ósdi; tipikus példája ennek a földműves-paraszt, aki pontosan ott tart, ahol ezer év előtti ősapja. Minden anyagi jólétet a vállalkozók teremtettek meg. Szinte szégyelli magát az ember, hogy ilyen banalitást leír. Ha tehát kizárólag vállalkozók volnánk, amiként azt a gonosz túlzás állítja – akkor sem lenne szükségünk „gazdanépekre". Nem vagyunk ráutalva mindig egyforma javak körforgására, mert új javakat termelünk.

De nem akarok ebben az írásomban a zsidók védelmével foglalkozni. Ez semmit sem használna. Erről a tárgyról minden okosat, jót, minden szentimentálisat elmondtak már. Nos, nem elég az ész és a kedély számára a megfelelő indokokat megtalálni, a hallgatóknak előbb képesekké kell lenniök a megértésre, különben pusztába hangzó lesz a szavunk. Ha azonban a hallgatók a megértés eme magaslatán állanak, már, úgy az egész prédikáció feleslegessé válik. Én hiszek abban, hogy az emberek a műveltség mind magasabb fokára emelkednek; csak kétségbeejtően lassúnak találom a folyamatot [...]

Nos, én azt hiszem, hogy a villanyfényt egyáltalában nem azért találták fel, hogy néhány fennhéjázó a maga díszlakosztályait vele világítsa, hanem azért, hogy annak világossága mellett az emberiség kérdéseit megoldjuk. E kérdések egyike – és pedig nem a legjelentéktelenebb, a zsidókérdés. Amennyiben ezt megoldjuk, nemcsak magunknak, de sok más szerencsétlen szenvedő érdekében is cselekszünk.

A zsidókérdés létezik. Ostobaság volna ezt tagadni. A középkornak egy idehurcolt darabja ez, amellyel a kultúrnépek a legjobb akarat mellett még ma sem tudnak végezni. Hiszen nagylelkű akaratukról bizonyságot tettek akkor, amikor egyen jogosítottak bennünket. A zsidókérdés mindenütt megvan, ahol zsidók nagyobb számban élnek. Ahol nincs, oda magukkal hurcolják a bevándorló zsidók. Mi természetszerűleg oda húzódunk, ahol nem üldöznek bennünket; megjelenésünk által azután jelentkezik az üldözés. Ez igaz, igaznak kell maradnia mindenütt, még a magasan fejlett országokban is – példa rá Franciaország – amíg a zsidókérdés politikailag megoldva nincs. A szegény zsidók most Angliába hurcolják be az antiszemitizmust, Amerikába már bevitték.

Azt hiszem, hogy értem az antiszemitizmust, amely egy sokszorosan komplikált mozgalom. Ezt a mozgalmat, mint zsidó nézem, de minden gyűlöletes félelem nélkül. Felismerni vélem, hogy mi benne durva tréfa, közönséges kenyéririgység, öröklött előítélet, vallási türelmetlenség, de azt is, ami benne állítólagos önvédelem. A zsidókérdést nem tartom sem társadalmi, sem vallási kérdésnek, ha még olyan és más színezetűnek is látszik. Nemzeti kérdés ez és hogy megoldhassuk, mindenekelőtt világkérdéssé kell azt tennünk, amely a kultúrnépek tanácsában lesz szabályozandó.

Nép vagyunk, egy nép.

Mindenütt becsületesen megkíséreltük, hogy a bennünket körülvevő népek közösségébe beolvadjunk, csak őseink hitét őrizve meg. Nem engedik meg nekünk. Hiába vagyunk hű, némely

helyen még túlzó hazafiak, hiába hozzuk ugyanazon pénz és véráldozatokat, mint polgártársaink, hiába igyekszünk hazánk dicsőségét a művészetek és tudományok terén, gazdagságát kereskedelem és forgalom útján emelni. Hazáinkban, amelyekben pedig mi is már évszázadok óta lakunk, idegeneknek néznek bennünket; gyakran olyanok, akiknek a nemzetsége még nem volt az országban, amikor a mi őseink itt már sóhajtottak. Hogy ki az idegen az országban, azt a többség nem döntheti el, hatalmi kérdés ez, mint minden a népek érintkezésében. Nem adok fel semmit szerzett jogainkból, ha mint amúgy is megbízás nélküli egyes egyén ezt megállapítom. A világ jelenlegi állapotában, de még beláthatatlan időn belül is a hatalom megelőzi a jogot. Hiába vagyunk tehát mindenütt derék hazafiak, amiként a Hugenották is azok voltak, akiket vándorlásra kényszerítettek. Ha békében hagynának bennünket...

De én azt hiszem, hogy nem fognak békében hagyni bennünket.

Elnyomás és üldözés által nem vagyunk kiirthatók. A történelem egyetlen népe sem bírt ki annyi küzdelmet és szenvedést, mint mi. A zsidóheccek nyomán mindig csak a férgese hullott le a zsidóság fájáról. Az erős zsidók dacosan térnek törzsükhöz, ha az üldözések kitörnek. Világosan lehetett ezt látni a zsidó emancipáció utáni közvetlen időkben. A szellemileg és anyagilag magasabban álló zsidóból teljesen kiveszett az összetartozandóság érzete. A politikai jólét bizonyos állandósulása alatt mindenütt asszimilálódunk; azt hiszem, ez nem dicstelen dolog. Annak az ellentmondásnak, aki a zsidó fajt a maga nemzetébe beolvasztani akarná, gondoskodnia kellene tehát politikai jólétünk állandósításáról. És erre még egy Bismarck sem volna képes.

Mert mélyen a néplélekben gyökereznek az ellenünk való összes előítéletek. Aki erről számot akar magának adni, annak csak oda kell figyelni, ahol a nép őszintén és egyszerűen nyilatkozik meg: a mese és a közmondás is antiszemita. A nép mindenütt egy nagy gyermek, amelyet természetesen nevelni lehet; de ez a nevelés legjobb esetben is oly óriási időtartamokat igényelne, hogy – amint már említettem –, más módon sokkal előbb segíthetünk magunkon [...]

Komolyabb lenne az az ellenvetés, hogy az antiszemiták malmára hajtom a vizet azzal a megállapításommal, hogy mi egy nép vagyunk. Hogy én a zsidók asszimilálódását – ahol az folyamatban van, megakasztom, ahol pedig már megtörtént, ott utólag – veszélyeztetem, már amennyire nékem, mint egyedül álló írónak egyáltalában módomban van, valamit megakasztani vagy veszélyeztetni [...]

Bármennyire is tisztelem a személyiséget, úgy az államférfiú, feltaláló, művész, bölcsész vagy hadvezér erős egyéni személyiségét, mint [ahogy] az emberek egy történelmi csoportjának az összszemélyiségét, amelyet népnek nevezünk, [is tisztelem,] még sem siratom megsemmisülésüket. Aki meg tud, meg akar, és akinek meg muszáj semmisülnie, az semmisüljön meg. A zsidók népi egyénisége nem tud, nem akar és nem kénytelen megsemmisülni. Nem tud megsemmisülni, mert külső ellenségek összetartják. Nem akar megsemmisülni, erről két ezer éven át szörnyű szenvedések közepette tett bizonyságot. Nem kell megsemmisülnie, ezt ebben az iratban igyekszem bebizonyítani, sok más zsidó után, kik nem adták fel ebbéli reményüket. Egész ágak elhalhatnak, lehullhatnak a zsidóság fájáról, a fa azonban él.

Ha tehát az összes francia zsidók, vagy néhányan közülük tiltakoznának ezen tervezet ellen, mert ők már „asszimilálódtak" volna, úgy egyszerűen ezt felelem nekik: az egész ügyhöz semmi közük, ők izraelita vallású franciák, nagyszerű! Ez azonban a zsidóknak a belső ügye.

Senki sem elég erős, vagy gazdag ahhoz, hogy egy népet egyik lakóhelyről egy másikra telepítsen át. Erre csak egy eszme képes. Az állameszmének bizony megvan ez az ereje. A zsidók történelmük egész éjszakáján keresztül nem szűntek meg ezt a királyi álmot álmodni: „Jövő esztendőre Jeruzsálemben!", ez a régi jelszavunk. Nos, most arról van szó, megmutatni, hogy az álomból nappali világosságú gondolat válhat.

E végből mindenekelőtt tabula rasát kell csinálni a lelkekben, némely ósdi, idejét múlta, zavaros, korlátolt felfogásból; így dohos agyak első sorban azt fogják hinni, hogy a vándorlásnak a kultúrából ki a pusztaságba kell történnie. Nem igaz! A vándorlás a kultúra kellős közepében történik. Nem szállunk vissza alacsonyabb fokra, de magasabbra emelkedünk. Nem költözünk sárból épült kunyhókba, hanem szebb és modernebb házakba, melyeket újonnan építünk, és melyeket háborítatlanul birtokolunk. Nem veszítjük el megszerzett javainkat, hanem értékesebbé tesszük azokat. Szerzett jogokat csak előnyösebb jogok ellenében adunk el. Nem szakadunk el kedvenc szokásainktól,

hanem újra megtaláljuk azokat. Nem hagyjuk el a régi házat, míg az új el nem készült. Mindig csak azok mennek el, akik biztosak benne, hogy ezzel helyzetükön javítanak. Legelőször a kétségbeesettek, azután a szegények, majd a jólétben élők, végül a gazdagok. Akik előre mentek, a magasabb osztályba emelkedtek, mire ez a maga hozzátartozóit utánuk küldi. A vándorlás egyidejűleg emelkedő osztálymozgalommal jár. És a kivonuló zsidók mögött nem keletkeznek gazdasági zavarok, válságok és üldözések, hanem kezdetét veszi az elhagyott országokban a jólétnek a korszaka. A keresztény állampolgárok belső vándorlása következik be a zsidók által feladott állásokba. A lefolyás lassú, minden rázkódtatás nélküli és már a kezdete – az antiszemitizmusnak a vége. A zsidók becsült barátokként távoznak, és ha egyesek azután visszatérnek, a civilizált országokban épp oly jóakarattal fogják fogadni és kezelni, mint más idegen állampolgárokat. Ez a vándorlás nem is menekülés, hanem a nyilvános közvélemény ellenőrzése mellett rendezett elvonulás. A mozgalom nemcsak hogy tökéletesen törvényes eszközökkel indítandó meg, de egyáltalában kizárólag az érdekelt kormányok barátságos támogatásával vihető keresztül, melyek belőle lényeges előnyöket húznak [...]

Ha egy régi építmény helyére új épületet akarok emelni, előbb rombolnom kell, és azután építeni. Ezt az okos sorrendet tehát be fogom tartani. Az általános részben első sorban a fogalmak tisztázandók, ósdi, dohos föltevések eltakarítandók, a politikai és nemzetgazdasági előfeltételek megállapítandók és a terv kifejtendő.

A zsidókérdés

A zsidók nyomorúságos helyzetét senki sem fogja tagadni. Mindenütt, ahol jelentékenyebb számban élnek, többé-kevésbé üldözik őket. Az egyenjogúsításukat majdnem mindenütt hatályon kívül helyezték, ha a törvényben még létezik is. A középmagasságú állások a hadseregben, a köz és magánhivatalokban már elérhetetlenek rájuk nézve. A kereskedelmi forgalomból ki akarják őket szorítani: „Ne vásároljatok zsidóknál!”

A támadások a parlamentekben, gyűléseken, sajtóban, templomi szószékeken, az utcán, utazás közben,– bizonyos szállodákból való kizárás – de sőt a szórakozóhelyeken is napról napra szaporodnak. Az üldözések országok és társadalmi körök szerint különböző jellegűek. Oroszországban zsidó falvakat sarcolnak meg, Németországban alkalomadtán elverik a zsidókat, Ausztriában az antiszemiták az egész nyilvános életet terrorizálják, Algériában vándor-heccszónokok lépnek fel, Párisban az úgynevezett jobb társaság begombolódzik, a körök elzárkóznak a zsidók elől. Az árnyalatok számtalanok. Különben ne próbáljuk itt fájdalmasan felsorolni az összes zsidó panaszokat. Nem akarunk egyes sérelmeknél időzni, bármily fájdalmasak is azok.

Nincs szándékomban magunk iránt megilletődött hangulatot kelteni. Minden ilyen törekvés hiábavaló és méltatlan, Elég lesz a következő kérdéseket intézni a zsidókhoz: Igaz-e, hogy ott, ahol jelentékenyebb számban élünk, a zsidó ügyvédek, orvosok, mérnökök, tanítók és minden fajtájú alkalmazottaknak a helyzete mind elviselhetetlenebb lesz? Igaz-e, hogy egész zsidó középosztályunk erősen veszélyeztetve van? Igaz-e, hogy gazdagjaink ellen lángra lobbantják a köznép minden szenvedélyét? Igaz-e, hogy a mi szegényeink sokkal többet szenvednek, mint bármely proletariátus?

Azt hiszem, a nyomás mindenütt megvan. A gazdaságilag legmagasabban álló osztályoknál kényelmetlenséget okoz. A középső rétegeknél tompító szorongatottságot jelent. Az alsó osztályoknál a legtisztább kétségbeesés.

Tény az, hogy mindenütt ugyanaz a cél, és ez, abban a klasszikus berlini jelszóban foglalható össze: „Ki a zsidókkal!”

A zsidókérdést most a legszűkebb formájában állítom fel és kérdem: Ki kell-e már mennünk és hová?

Vagy maradhatunk-e még, és meddig?

Végezzünk előbb a maradás kérdésével. Számíthatunk-e jobb időkre, lehetünk-e türelemmel, Istenbe vetett hittel várva, hogy a föld fejedelmei és népei kegyesebb hangulattal lesznek irányunkban? Én azt mondom, hogy az áramlat változására nem számíthatunk. Miért? A fejedelmek, még ha szívükhöz épp oly közel állanánk is, mint a többi polgárok, nem tudnak bennünket megvédeni. A zsidógyűlöletet csak fokoznák, ha a zsidókkal szemben túl sok jóakaratot tanúsítanának. És ez alatt a „túl sok” alatt kevesebbet kell érteni, mint amire minden egyszerű polgárnak vagy minden néptörzsnek igénye van.

A népek, amelyek között zsidók laknak, egyenként és összességükben, leplezetten vagy leplezetlenül mind antiszemiták.

A megoldás eddigi kísérletei

Azok a mesterséges eszközök, melyeket a zsidó nyomor leküzdésére eddig alkalmaztak, vagy túl kicsinyesek voltak – mint a különböző gyarmatosítások –, vagy helytelenek voltak, mint például azok a kísérletek, melyek arra irányultak, hogy a zsidókból mostani hazájukban parasztokat neveljünk. Mert mit értünk el vele, ha néhány ezer zsidót más vidékre helyeztünk át? Vagy boldogulnak, akkor vagyonukkal együtt megszületik az antiszemitizmus – vagy azonnal tönkremennek [...]

Mind ezek a nehézségek eléggé ismertek, ezért csak futtában érinteni őket. Csak rá akartam mutatni, hogy mily értéktelenek voltak az eddigi, ismert szándékból- a legtöbb esetben becsületes szándékból is- végzett kísérletek. Sem az elvezetés, sem a proletariátusunk szellemi színvonalának mesterséges leszorítása nem segíthet. Az asszimilálódás csodaszerével már foglalkoztunk.

Így nem lehet az antiszemitizmust leküzdeni. Nem szüntethető az meg, amíg annak okai nincsenek megszüntetve. De vajon meg lehet-e ezeket szüntetni?

Az antiszemitizmus okai

Nem beszélünk többé az érzelmi okokról, régi előítéletekről és korlátoltságokról, hanem az antiszemitizmus politikai és gazdasági okairól. A mi mai antiszemitizmusunkat nem szabad összetéveszteni az előbbi idők vallási színezetű zsidógyűlöletével, ha egyes országokban még most is vallási színezetűnek látszik is. A zsidóellenes mozgalomnak nagy vonása ma egészen más. Az antiszemitizmus fő országaiban ez a zsidó emancipációnak a következménye. Mikor a kultúrnépek a kivételes törvények embertelenségét belátták, és bennünket szabadon bocsájtottak, a szabadság túl későn érkezett. Törvénnyel már nem voltunk emancipálhatók eddigi lakhelyeinken. A gettóban sajátságos módon középosztálybeli néppé fejlődtünk, és mint a középosztály, félelmetes versenytársként kerültünk onnan ki. Az emancipáció után így a burzsoázia gyűrűjébe kerültünk, és itt kettős nyomásnak voltunk kitéve: belülről és kívülről. A keresztény burzsoázia szívesen dobna oda bennünket áldozatul a szocializmusnak; ez természetesen keveset használna.

A zsidók törvénybe foglalt emancipációját még sem lehet hatályon kívül helyezni. Nemcsak azért, mert ez a modern öntudattal ellenkeznék, hanem azért sem, mert ezzel az összes zsidókat, gazdagot és szegényt egyaránt a felforgató pártok ölébe kergetnék.

Tulajdonképpen nem tehetnek ellenünk semmi hathatósat. Régebben elvették a zsidóktól ékszereiket. Miképp akarnák ma megfogni az ingó vagyont? Nyomtatott papírdarabokban fekszik az, melyek valahol a nagyvilágban, talán éppen a keresztény pénzszekrényekben vannak elzárva. Természetesen lehetséges volna a bankok, vasutak, mindennemű ipari vállalatok részvényeit és elsőbbségi kötvényeit adókkal sújtani, ahol a progresszív jövedelmi adó fennáll, ott az ingó vagyon egész komplexumához hozzá lehet férni. De minden ilyesféle kísérlet nem irányulhat kizárólag a zsidók ellen, és ahol mégis megkísérelnék, ott azonnal gazdasági válságok következnének be, melyek semmi esetre sem szorítkoznának a legelsősorban sújtott zsidókra.

A zsidókon való felülkerekedés eme lehetetlensége csak erősíti, és elmérgesíti a gyűlöletet. A nép körében napról napra, óráról órára nő az antiszemitizmus, és még tovább kell nőnie, mert okai továbbra is fennállnak és nem küszöbölhetők ki. A távolabbi ok az, hogy a középkorban elveszítettük asszimilálódó képességünket, a közvetlen ok pedig az, hogy túltermelésünk van középintelligenciában, amelynek nincs elhelyezkedési, sem emelkedési lehetősége, nevezetesen nincs egészséges levezetődése és nincs egészséges emelkedése. Lefelé felforgatókká proletárosodunk el, minden forradalmi pártnak az altisztjeit mi szolgáltatjuk és egyidejűleg félelmetesen nő pénzhatalmunk.

Az antiszemitizmus hatása

A ránk nehezedő nyomás nem tesz jobbakká bennünket. Nem vagyunk mások, mint a többi emberek. Nem szeretjük ellenségeinket, ez egészen igaz. De csak az hányhatja ezt szemünkre, aki önmagát legyőzni képes. A nyomás természetesen ellenséges érzületet vált ki belőlünk elnyomóinkkal

szemben, és ellenséges érzületünk viszont fokozza a nyomást. Ebből a körforgásból lehetetlen kikerülni.

„Mégis!" mondják majd a lágyszívű rajongók, mégis lehetséges. És pedig az embereknek majdan bekövetkezendő jósága által.

Valóban be kell-e még bizonyítanom, hogy mily szentimentális üres fecsegés ez? Aki az állapotok javulását az összes emberek jóságára akarná alapítani, az tényleg utópiát írna!

Beszéltem már az „asszimilálódásunkról". Egy pillanatra sem állítom, hogy kívánatosnak tartom ezt. A mi népegyéniségünk történelmileg túl dicső, és minden lealacsonyítás dacára túl magasztos, semhogy megsemmisülését kívánni lehetne. De talán beolvadhatnánk mindenütt nyomtalanul a bennünket körülvevő népekbe, ha csak két nemzedéken át békében hagynának bennünket. Nem fognak bennünket békében hagyni. A türelmesség rövid korszakai után újból és újból feltámad az ellenünk való gyűlölet. Boldogulásunk és nyugalmunk valami izgató hatással lehet környezetünkre, mert a világ sok évszázad óta hozzá volt szokva, hogy bennünk a szegények legmegvetettebbjeit lássa. Emellett tudatlanságból vagy szűklelkűségből nem veszik észre, hogy jólétünk bennünket zsidóságunkban gyengít, és sajátosságainkat kiirtja. Csak a nyomás szorít bennünket újból az ősi törzshöz, csak környezetünk gyűlölete tesz bennünket újból idegenekké.

Így – ha akarjuk, ha nem – egy észrevehető összetartozandóságú történelmi csoportot képezünk, és az is maradunk.

Nép vagyunk – az ellenség akaratunk ellenére azzá tesz bennünket, amint az mindig így volt a történelemben. A szorongattatás idejében összeállunk, és ekkor hirtelenül felfedezzük erőnket. Igenis, megvan az erőnk ahhoz, hogy államot, még pedig egy mintaállamot alkossunk. Rendelkezünk mindazon személyi és tárgyi kellékek felett, amelyek ahhoz szükségesek.

Helyén való volna már itt az „emberanyagunkról" – amint azt ez a kissé nyers kifejezés mondja –beszélni. De előbb ismertetnem kell a tervnek fővonásait, mert hiszen, mindenben erre történik majd hivatkozás.

A terv

Az egész terv végtelenül egyszerű a maga alapformájában, de annak is kell lennie, ha igényt tart arra, hogy mindenki megérthesse.

Adjanak nekünk szuverenitást a földkerekségének egy, a mi igazolt népi szükségleteinknek megfelelő darabján, minden egyébről magunk fogunk gondoskodni.

Egy új szuverenitásnak a keletkezése nem nevetséges és nem lehetetlen valami. Hiszen napjainkban tapasztaltuk azt népeknél, amelyek nem középosztálybeli népek, mint amilyen mi vagyunk, hanem szegényebbek, műveletlenek és ezért gyöngébbek nálunknál. Az antiszemita országok kormányainak élénk érdeke, hogy nekünk ezt a szuverenitást megteremtsék [...]

A zsidók kivonulását, mint már említettük, nem szabad hirtelen lefolyásúnak elképzelni. Lassú lesz a folyamat, és évtizedekig fog eltartani. Legelőször a legszegényebbek fognak kimenni, kik a földet művelhetővé fogják tenni. Előre megszabott terv szerint, utakat, hidakat, vasutakat fognak építeni, sürgönyhálózatot létesítenek, folyókat szabályoznak és a maguk otthonaikat megépítik maguknak. Munkájuk meghozza a forgalmat, a forgalom a vásárokat, a vásárok új telepeseket csábítanak. Mert mindenki önként jön, saját költségére és veszélyére. A munka, melyet a földbe fektetünk, emeli az ország értékét. A zsidók hamar be fogják látni, hogy az eddig gyűlölt és megvetett vállalkozói szellemük számára egy új, állandó terület nyílt meg [...]

Palesztina vagy Argentína?

Palesztinát vagy Argentínát részesítsük-e előnyben? Azt fogj[uk] venni, amit adnak nek[ünk], és ami mellett a zsidó nép közvéleménye meg fog nyilatkozni. Mind a két tényt szem előtt fogj[uk] tartani.

Argentína a föld egyik természetileg leggazdagabb országa, nagy kiterjedésű sík felülettel, gyér népességű és mérsékelt klímájú. Az argentínai köztársaságnak legnagyobb érdekében állana, hogy javunkra területének egy részéről lemondjon. A mostani zsidó beszivárgás természetesen lehangoltságot okozott ott; fel kellene Argentínát az új zsidó vándorlás lényeges különbségei felől világosítani.

Palesztina a mi felejthetetlen történelmi hazánk. Ez a név egymagában hatalmasan megragadó varázzsal lenne népünkre. Ha a szultán Őfelsége nekünk adná Palesztinát, ennek fejében magunkra vállalhatnók Törökország pénzügyeinek teljes rendezését. Európa számára ott egy darab sáncot alkotnánk Ázsiával szemben, ellátnók a kultúra előőrsi szolgálatát a barbársággal szemben. Mint semleges állam, egész Európával összeköttetésben maradnánk, amely egész egzisztenciánkat biztosítani volna hivatva. A kereszténység szent helyei tekintetében a területenkívüliség valamely népjogi formáját lehetne felállítani. Mi képeznők a szent helyek mellett a díszőrséget és létünkkel biztosítanók ezen kötelezettségünk betartását. Ez a díszőrség lenne a zsidókérdés megoldásának nagy szimbóluma tizennyolc ránk nézve szenvedésekkel telt évszázad után [...]

A zsidóvándorlás előnyei

Azt hiszem, hogy a kormányok ezen tervezetemet önként, vagy antiszemitáik nyomása alatt némi figyelemre fogják méltatni. Sőt itt-amott talán kezdettől fogva rokonszenvvel is fogják fogadni a tervet, és ezt [velünk] éreztetni is fogják.

Mert az általam képzelt zsidóvándorlások nyomán gazdasági válságok nem keletkezhetnek. Olyan válságok, melyeknek zsidóheccek nyomában mindenütt be kellene következniük, ennek a tervnek a megvalósítása által inkább elkerülhetők lennének. A jólétnek egy nagy korszaka kezdődnék a most antiszemita országokban. Hiszen – amint már gyakran említettem -, a keresztény állampolgároknak belső vándorlása indulna meg a zsidók által lassan és tervszerűen kiürített állásokba. Ha nemcsak szabad kezet hagynak nekünk, de ha egyenesen segítenek bennünket, a mozgalom mindenütt termékenyítőleg fog hatni. Bornírt felfogás az – és ettől szabadulni kell –, hogy sok zsidó kivándorlása folytán az országok elszegényedésének kell bekövetkeznie. Másképp alakul a heccek nyomán bekövetkező kivándorlás, amely mellett, mint egy háború zűrzavarában – mindenesetre javak mennek tönkre. És másképp néz ki gyarmatosoknak szabad elvonulása, amely mellett, minden a szerzett jogok kíméletével, a legteljesebb törvényességgel, szabadon és nyíltan, világos nappal, a hatóságok szeme előtt, a nyilvános közvélemény ellenőrzése alatt történhetik. A keresztény proletároknak más világrészekbe való kivándorlása a zsidóvándorlás által nyugvópontra jutna.

Az államoknak továbbá az az előnyük is megvolna, hogy kiviteli kereskedelmük hatalmasan emelkednék, mert a kivándorolt zsidók odaát még sokáig európai gyártmányokra lennének utalva, és kénytelenek volnának azokat innen beszerezni. A helyi csoportok révén igazságos kiegyenlítődés állhatna be, a megszokott igényeket még sokáig a megszokott helyekről kellene fedezni.

Egyik legnagyobb előny volna a szociális megkönnyebbülés. A szociális elégületlenség egy időre el volna simítható, amely talán húsz évig, talán tovább, de mindenesetre a zsidóvándorlás egész ideje alatt tartana [...]

Zárszó

Mily sok kérdés maradt még kifejtés nélkül, mily sok fogyatékosságot, káros gyorsaságot és haszontalan ismétléseket tartalmaz még mindig ez az iratom, melyet pedig sokáig jól átgondoltam és többször átdolgoztam.

A becsületes olvasó, aki elég értelmes is ahhoz, hogy a szavak belsejében olvasni tudjon, nem fogja magát elriasztatni eme fogyatékosságoktól. Sőt inkább indíttatva fogja magát érezni arra, hogy éles elméjével és erejével részt vegyen egy munkában, amely nem egyes egyénnek az ügye, és hogy azt tökéletesítse.

Nem magyaráztam meg magától értetődő dolgokat, míg fontos aggályok kikerülték figyelmemet?

Néhány kifogást megpróbáltam eloszlatni; tudom, hogy még sok más ellenvetés is támasztható, magasabb rendűek és alacsonyak.

A magasabb rendű ellenvetések sorába tartozik az, hogy a világon a zsidók nyomorúságos helyzete nem az egyetlen, de azt hiszem, hogy mindenesetre hozzá kell fognunk, hogy a nyomor egy részét megszüntessük, ha egyelőre éppen csak a saját nyomorúságunkról volna is szó.

Azt lehetne továbbá mondani, hogy ne teremtsünk az emberek között új válaszfalakat; ne állítsunk fel új határokat, inkább szüntessük meg a régieket. Én azt hiszem, hogy szeretetreméltó rajongók azok, akik így gondolkodnak; de csontjaik porát a szél már nyomtalanul szétszórta majd, mikor a haza eszméje még mindig virágzani fog. Az általános testvériség még csak nem is egy szép álom. Az ellenségeskedésre szüksége van a személyiség legmagasabb törekvéseinek.

De hogyan? Hiszen a zsidóknak a saját országukban nem lesz többé ellenségük, és mivel a jólétben gyengülnek és fogynak, a zsidó nép ott fog csak igazán tönkremenni? Azt hiszem, hogy a zsidóknak mindig elég ellenségük lesz, mint minden más nemzetnek. De ha egyszer a saját földjükön fognak élni, többé soha sem lesznek szétszórhatók a világ minden részébe. A diaszpóra nem ismétlődhetik meg, amíg a világ egész kultúrája össze nem roppan. És ettől csak az együgyű félhet. A mostani kultúra elég hatalmi eszköz felett rendelkezik ahhoz, hogy magát megvédelmezhesse.

Az alantasabb kifogások számtalanok, aminthogy több alantasabb ember van, mint magasabb rendű. Néhány korlátolt feltevést megpróbáltam legyőzni. Aki a hétcsillagos fehér zászló mögé akar sorakozni, annak segítenie kell ebben a felvilágosító hadjáratban. Talán első sorban némely gonosz, szűkkeblű, korlátolt zsidó ellen kell majd ezt a harcot megvívni.

Nem fogják azt mondani, hogy az antiszemitáknak szolgáltatok fegyvereket? Miért? Mert az igazságot elismerem? Mert nem állítom, hogy csupa kitűnő ember van közöttünk?

Nem fogják azt mondani, hogy olyan utat jelölök ki, amelyen árthatnának nekünk? Ezt a leghatározottabban tagadom. Amit én javaslok, azt csak a zsidók többségének önkéntes hozzájárulásával lehet megvalósítani. Lépések hozattathatnak egyes zsidók, sőt a most leghatalmasabb zsidókkal szemben is –, de sohasem hozhatna lépéseket egy állam az összes zsidóval szemben. A zsidók törvénybe iktatott egyenjogúságát nem lehet többé hatályon kívül helyezni, mert már a bevezető kísérletek azonnal a felforgató pártok ölébe kergetnék az összes zsidókat, szegényt és gazdagot egyaránt. Már a zsidókkal szemben elkövetett hivatalos jogtalanságok kezdete is, mindenütt gazdasági válságokat von maga után. Tulajdonképpen kevés eredménnyel lehet ellenünk fellépni, ha önmaguknak nem akarnak ártani. A gazdagok nem sokat éreznek belőle. De a mi szegényeink? Kérdezzék csak meg a mi szegényeinket, akik az antiszemitizmus kiújulása óta borzasztóbban proletárosodtak el, mint bármikor azelőtt […]

Ezért hiszem én, hogy egy csodálatos zsidó nemzedék fog a földből kinőni. A makkabeusok újra feltámadnak.

Ismételjük még egyszer a bevezetésben mondott szavakat: a zsidók, akik akarják, meg fogják teremteni államukat.

Éljünk végre, mint szabad férfiak a mi saját rögünkön, és haljunk meg nyugodtan a saját hazánkban.

A világ a mi szabadságunk által felszabadul, a mi gazdagságunk által gazdagodik és megnő a mi nagyságunk által.

És mindaz, amivel ott a saját boldogulásunk javára kísérletezni fogunk, hatalmasan boldogítóan hat majd ki az egész emberiség javára.

6. SIMONYI IVÁN: A ZSIDÓ ÁLLAM

In: *Westungarischer Grenzbote*, 1896. február 25. 1-2.

Jegyzet: *A pozsonyi Simonyi Iván (1838-1904) Istóczy antiszemita pártjának parlamenti képviselője volt. (V. L. B.)*

Tempora mutantur et[35] – Az idők változnak, és velük „a zsidók” is, de csak egy bizonyos fokig. Ezt a „bizonyos fokig” kitételt ezúttal nem feddésként akarom használni. Körülbelül tizennégy évvel ezelőtt egyszer azt mondtam a magyar Országgyűlésben: „Hogyha beteljesedne a már többször felmerült terv és a zsidók állítólagos kívánsága, vagyis ha a zsidók önálló államot képzenének Palesztinában, akkor tény, hogy csak zsidó fajú és zsidó hitű egyéneknek adnának teljes polgárjogot [ott].” Többek között elsősorban Helsy, Reményi (a *Pester Lloyd* főmunkatársa) és Mezei (az *Egyetértés* főmunkatársa)

reagált erre különböző alkalmakkor. Egyikük, úgy hiszem Helsy, azt felelte: „Szóba sem áll olyan emberrel, aki ilyen tervekkel áll elő, hogy a zsidóknak Palesztinába kellene településük, vagy hogy ez egyáltalán lehetséges lenne." A két másik úr közül az egyik felettébb ingerült hangon és kihívóan ezt mondta: „Mi itt vagyunk, és itt is maradunk, ha nem tetszünk a magyaroknak, vándoroljanak el ők." Mire a harmadik utalt arra, hogy sok zsidó család és jelentősebb földbirtokos már a középkorban beolvadt a nemzetbe, és rangot és tekintélyt szerzett magának, tehát egynémely ananász (vagyis főnemesi család) valójában hagyma, amiben egyébként lehet némi igazság.

Mellékesen Helsyvel és Reményivel nem is voltam rossz viszonyban, sőt nem sokkal korábban fontos szívességet tettem Reményinek egy az ő szociális helyzetét és személyét illető ügyben, ráadásul egy olyan emberrel szemben, akivel jó barátságban voltam. Egyébként már régebben is kötelességemnek tartottam, hogy megmutassam, hogy a magyar államot jórészt zsidók kormányozzák. Ámbár ki kell emelnünk, hogy ezek a viták egy olyan időszakban zajlottak, amikor is én, noha a hullámok magasra csaptak, nem felejtettem el, hogy hangsúlyozzam az Istóczyétól eltérő álláspontomat. Jegyezzük meg jól, hogy egyáltalán nem én nyújtottam be azt a kérvényt, amelyet a zsidók minden évben az egyik ünnepnapjuk alkalmával sajátjukként ismételnek meg, vagyis, hogy szeretnének Palesztinában otthont alapítani; arra a tényre, hogy a zsidók egy nép, egy faj és egy felekezet, csak azért utaltam, hogy megmutassam, hogy milyen egyenlőtlen mértékkel mérnek a zsidók, valamint azért, hogy megmutassam, hogy a zsidók hatalmas magyarországi befolyásának kritikája mégiscsak jogos. Az önelégült zsidók azonban már ezt is felségsértésnek nyilvánították, és ismét, jegyezzük meg jól, hogy azok az önelégült zsidók, akik segítettek a mi felsőbb köreink mértéktelen gyávaságát, felületességét és fejetlenségét a millennium és a sovinizmus ellenére is nemzetietlen szellemét mértéktelenül felnagyítani.

Tempora mutantur... A Drodtleff (Heckenast utódja) könyvkiadótól küldtek nekünk ismertetésre egy könyvet a következő címmel: *A zsidó állam*. (Habár az ilyen és hasonló korábbi kijelentéseknek mindig is a legnagyobb figyelmet szenteltem, és nagyon alaposan el szoktam őket olvasni, engem ez a javaslat és a bécsi Breitensteinnál megjelent könyv annyira érdekelt, hogy már most a könyv legfontosabb fő részeinek az első átolvasása után kötelességemnek érzem, hogy néhány megjegyzést fűzzek hozzá és azt mind a nem zsidók, mind a zsidók figyelmébe ajánljam. S.) A könyv szerzője dr. juris Theodor Herzl, amint hallom, a „*N[eue]. fr[eie]. Presse*", vagyis a bankár- és főzsidólap szellemes tudósítója. A szerző terve röviden a következő: a zsidóknak vagy Palesztinában, vagy Argentínában (utóbbi Dél-Amerika déli részének egy nagy kiterjedésű szakasza) kell önálló államot alapítaniuk. A kivonulásnak nem kell hirtelen bekövetkeznie. A gazdaságilag legalacsonyabb színvonalon élő zsidóknak, a zsidóproletariátusnak, amely most a kétségbeesés szélén áll, kell először áttelepülnie, és ezt követhetik majd a magasabb színvonalon élők. A szerző ama követelése, miszerint a zsidó állam alkotmánya nem lehet teokratikus, vagyis nem alapulhat vallási elemeken, mint a régi Palesztinában, haladó szellemiségéről tanúskodik. A papokat és a katonákat továbbra is nagy tisztelet kell, hogy övezze, de tevékenységüknek a templomokra és a kaszárnyákra kell korlátozódnia.

A szerző politikai éleslátásáról tanúskodnak a következő kitételek is. Habár Herzl főmunkatársa egy lapnak, amely természetesen a zsidóság érdekében az ún. Rotteck-Welckeri[36] „doktrinerliberalizmus" elkötelezettje, egy irányzaté, amelyet mint köztudott, a *Grenzbote* már régóta, még mielőtt az antiszemitizmus egyáltalán létezett, mint „zsidó- és ügyvédliberalizmust" leplezett le, Herzl különös éleslátásáról tanúskodik, hogy nyíltan kimondja, hogy „a tömegek még gonoszabbak, mint a parlamentek, hajlamosak minden tévhitre és minden nagyhangú szónoklatra bedőlni." Az államot mint „arisztokratikus köztársaságot" képzeli el, és mind a terv kivitelezését, mind az alkotmány megalkotását két ismert angol zsidó egyesületre szeretné bízni. Ezt üdvözöljük, és elismeréssel ismételjük meg ezt a különös éleslátásról tanúskodó vallomást. Nekünk, antiszemitáknak ugyanis még e tekintetben is az igazságról kell tanúskodnunk (a *Grenzbote* olvasója nagyon is jól tudja, hogy miért), hogy a zsidó államban a politikai viszonyok (már amennyiben az állam valóban létrejönne, és a megvalósítása egyáltalán lehetséges) nem lehetnek olyan utálatosak, mint amilyenek a modern nem zsidó köztársaságokban vagy az alkotmányos államokban. És pedig abból az egyszerű okból, hogy a zsidók minden egyéni törekvése és kötekedő hajlama ellenére, s annak ellenére, hogy különböző nyelveket beszélnek, nagy közöttük az összetartás, és ez a nép sokkal egységesebb lenne, és a politikai élet már csak ezért is – a zsidók minden hibája ellenére – egészségesebb kell, hogy legyen,

mint az a mi modern elemeire hullott társadalmunkban és mechanikus képviseleti-rendszerünkben, és tegyük hozzá, a zsidók által befolyásolt társadalmunkban egyáltalán lenni tud.

A nem zsidó népek még többet is tehetnének, mint amit a szerző kíván (köztudomásúlag szándékosan használjuk a nem zsidó és nem a „keresztény", kifejezést, mert körülbelül a Krisztus utáni második évszázad óta nem vagyunk keresztények). A nem zsidó népek oly' módon garantálhatnák az új zsidó állam szuverenitását, hogy az nem tarthatna nagyobb hadsereget, mint amekkora hozzávetőleg a belső rend fenntartásához és a fosztogatások elhárításához szükséges, történjék az akár a beduin hordák, vagy akár a filiszteus seregek részéről. Noha a szerző ezt nem követeli, még inkább a zsidókra kellene bíznunk, hogy vajon az új hazában lehetségesnek tartják-e, hogy a héber nyelvet ismét élő és államnyelvvé tegyék. A szerző nyíltan kimondja, hogy ennek a fokozatos kivonulásnak a következménye nem az lenne, hogy kivonják a zsidó vállalkozó szellemet, a mobil zsidó tőkét onnan, ahol eddig be volt fektetve, vagyis az nem menne veszendőbe, aminek másrészről az a nyilvánvaló következménye, hogy egyáltalán nem minden zsidó költözne el, hanem csak csökkenne a számuk, és ami még fontosabb, más irányt venne a zsidók befolyása és hatékonysága az eddigi gazdanépekben. Világos, hogy még ebben a kitételben vagy fenntartásban a nem zsidó népeknek a legnagyobb figyelmet kell szentelniük ennek a tervnek, és mindent fel kellene ajánlaniuk, mindent meg kell kísérelniük a gyakorlati megvalósítás elősegítésére.

Herzl könyve és javaslata nem csak fontos javaslat, hanem a könyv tartalmaz néhány nagyon helyes és becsületes meglátást, amelyekről majd más alkalmakkal írunk. Ma két megjegyzésre szorítkozom. A szerző elismeri, hogy a zsidókérdés csupa olyan helyen létezik, ahol a zsidók „feltűnően nagy számban élnek", és bevallja, hogy a látszólagos hatalmi pozíciók és befolyás ellenére, amelyet a zsidók szereztek maguknak, őket sehol, de leginkább ott nem szenvedhetik, és a pokolba kívánják. Sőt, még azt is bevallja, hogy „minél tovább várat magára az antiszemitizmus, szükségszerűen annál mérgesebben tör ki." (Ezeket a szavakat elsősorban a magyar zsidók jegyezzék meg jól maguknak). A zsidók jelenlegi sunyi harcmodorával és polémiájával összevetve ez a vallomás szintén megérdemli az elismerésünket. Ezzel szemben a szerző helytelenül határozza meg az antiszemitizmust. Egy más alkalommal meg fogjuk mutatni a szerzőnek, hogy a mai antiszemitizmust egyáltalán nem a középkorból hurcoljuk tovább magunkkal. Talán emlékezhetne rá, hogy Lessing óta mennyire zsidóbarát volt a valóban nemzeti magyar és német irodalom, egészen addig, amíg a zsidók Magyarországon gazdasági, politikai és társadalmi szerepet nem kezdtek el játszani. Abban sem adhatunk teljesen igazat a szerzőnek, hogy a zsidókérdés nemzeti kérdés (azt hiszem, legalábbis okom van feltételezni, hogy a nemzeti érzés és a nemzeti karakter legalábbis nem minden mértékben és nem olyan fő tényezője a zsidókérdésnek és az antiszemitizmusnak, mint ahogyan azt a szerző, sőt, mi magunk is részint feltételeztük).

Veszem magamnak a bátorságot, és a másfél évtizeddel ezelőtti pontosan kifejtettem álláspontom szerint a zsidókérdést a következőképpen definiálom. A zsidókérdés a haladás kérdése, pontosabban mondva az egészséges haladásé. De pontosítsuk a dolgot még jobban. Minden haladás két tényezőből áll; a meghaladott, a régi jogtalan eltakarításából, és az újjáépítésből. Az antiszemitizmus jogos, mindaddig, ameddig a zsidók nagy többsége és a zsidó sajtó nemcsak jórészt, hanem szinte kizárólag a bomlasztást és a szétzilálást segíti elő; amíg mindent nem csak a zsidó mértékkel, hanem azzal a mértékkel mér, hogy szolgálja-e a zsidó profit pillanatnyi érdekeit; amíg a zsidók többsége például büntetlenül a tőke feltétlen uralma mellett teszi le a voksát; amíg ők, ahogy azt a szerző ismét becsületesen és őszintén beismeri, minden forradalmi párt másodvonalát biztosítják; amíg majdnem a teljes zsidóság, elsősorban a zsidó sajtó, például a mi komédiaszerű választásainkat és komédiába illő alkotmányunkat támogatják, és mindezt teszik csak azért, mert ilyen körülmények között jobban virágzik a zsidó üzlet, a zsidó sajtó jobb talajra talál. Abban a pillanatban, amikor a zsidók valóban az egészséges haladás támogatói lesznek, amikor az „embereknek egy magasabb fokra való fellépésének" valódi támogatói lesznek, amiben Herzl is hisz, el fog tűnni az antiszemitizmus, vagy legalábbis el fogja veszíteni keserű, a zsidók számára oly' kínos alapját, és legfeljebb gazdasági-konkurenciaharccá válik. Amint a zsidók az egészséges haladás valódi hordozói és elősegítői lesznek, az antiszemitizmus olyan keretek között fog mozogni, amelyeknek a jogosultságát maguk az okos és népüket szerető zsidók is el fogják ismerni, mint egyfajta ellensúlyét a zsidó karakter sok hibájával szemben. Reméljük, hogy a szerző nem maga szolgáltatja majd az alapot arra, hogy egy bécsi lapban

megjelent kritika zárómondatai beigazolódjanak, „nevezetesen, hogy a megoldás és a szerző javaslata, ha semmi máson, akkor egy akadályon fog elbukni, magukon a zsidókon."

Simonyi

7. HERZL TIVADAR: MAUSCHEL (1897)

In: Herzl Tivadar (ford. G. Gerő László): *Cionista írások* (Budapest: Gondos S., 1932), 10-17.[37]

Jegyzet: *A* Mauschel *antiszemita gúnyszó volt a korabeli Németországban. (V. L. B.)*

Mauschel anticionista. Ismerjük őt már régen, és mindig undorodás fogott el, ha csak rá is néztünk, ha közelébe sodort az élet, vagy éppenséggel érintkeznünk kellett vele. De ehhez az undorodáshoz mindeddig szánalom is járult, enyhe történelmi magyarázatot kerestünk, amiért olyan elnyomorodott, elnyomott, nyavalyás legény. És aztán: mégis csak egy népből valók vagyunk – habár vele való rokonsággal éppenséggel nem volt okunk nagyra lenni. Azt mondtuk, hogy el kell őt viselnünk, sőt éppen az a mi nagy feladatunk, hogy megnemesítsük őt, hogy ezen feladatunk révén mindannyian emelkedni fogunk és bizonyos romantikus gyöngédséggel, vagy gyöngeséggel vettük őt gondjainkba, mert olyan hitvány alak volt. Ha Mauschel valami aljasságot követett el, igyekeztünk elhallgatni. Ha Mauschel alávalóan viselkedett, emlékeztettük a világot népeink nagyjaira. Ha Mauschel mindnyájunkra szégyent hozott, pirultunk, vagy titkon tajtékoztunk, de hallgattunk.

Most végre olyat csinált Mauschel, ami dicséretre méltó, ami becsületünkre válik, amivel némiképp kárpótol azért, amit tűrnünk kellett miatta. Kijelentette, hogy semmi köze hozzánk. Mauschel, ez szép tőled!

De lám, beszélgetünk Mauschelről, anélkül, hogy illően bemutattuk volna. Kicsoda tulajdonképpen ez a Mauschel? Típus ez, kedves barátaim, mindig megújuló alak, ki időről-időre visszatér, félelmetes kísérője a zsidóknak s oly elválaszthatatlan a zsidóságtól, hogy a kettőt állandóan összecserélik. A zsidó ember, mint a többi, nem jobb, nem rosszabb, legfeljebb meg van félemlítve és el van keseredve az üldöztetések folytán s nagy állhatatosságot tanúsít a szenvedésekben. Mauschel ellenben az emberi jellem eltorzulása, kimondhatatlanul alacsony és ellenszenves. Mikor a zsidó fájdalmat, vagy büszkeséget érez, Mauschel arcán csak hitvány rettegés, vagy gúnyos vigyorgás tükröződik. Zord időkben felemelkedik a zsidó, Mauschel pedig még nyomorultabban összegörnyed. Ha megjavul az idők folyása, intelem ez a zsidók számára, hogy legyenek jók, szelídek és munkálkodjanak a közösség javán: de Mauschel szemtelen lesz és kérkedik. Kiolthatatlan vágyat hord szívében a zsidó a kultúra magasabb fokai után: Mauschel meg haladás és reakció mögött egyaránt csak piszkos üzleteit hajszolja. Szegénységét méltósággal és Istenbe vetett bizalommal viseli a zsidó és ha gazdag, készségesen tárja ki szívét a fáradtaknak és megterheltteknek s önként adóztatja meg jólétét nagy adományokkal. Míg Mauschel: ha szegény, nyomorult snorrer[38] és ha gazdag, még nyomorultabb procc. A zsidó szereti a művészetet és a szellemi foglalatosságokat, sokáig és gyakran ez volt az egyetlen vigasztalása kivetettségében az ellenséges társadalom közepette. De Mauschel a tudománnyal és a művészettel is csak a közönséges haszon szempontjából törődik. Népünk sorában mindenkor voltak emberek, kik csak kereskedősorban, vagy iparosként húzódtak meg és szégyenlősen rejtegették mélységes műveltségüket – ezekben az emberekben nyilvánult meg a zsidóság. Egyszer Baruch Spinoza[39] volt a neve és lencséket csiszolt, miközben *sub specie aeterni*[40] szemlélte a világot. És ezzel szemben mindig lehetett és lehet látni rabbikat, írókat, ügyvédeket, orvosokat kik csak álarcos kufárok – ezekben az emberekben nyilvánul meg Mauschel. Országa kormányának a zsidó lehet a konok és becsületes ellenfele, vagy nyíltan hívének vallhatja magát. Mauschel ott bujkál az állami rend felforgató pártjai mögött, titkon uszítja őket, ha nincs ínyére az uralkodó hatalom, vagy rendőri védelem alá menekszik és besúgó lesz, ha fél a felfordulástól. Ezért a zsidó Mauschelt mindenkor megvetette – és ez meg bolondnak mondja amazt. És kettőjüket mégis mindenkor összetévesztették, habár természetükből folyó mélységes ellenségeskedés választja el őket. Nem borzasztó félreértés ez?

Oly össze nem egyeztethető, meg nem magyarázható ez az ellentét, mintha csak történelmünk valamely homályos pillanatában holmi alacsony néptömeg keveredett volna szerencsétlen nemzetünk közé s elvegyült volna vele. S miután a népek emlékezetében mindig a gyöngék közt a leggyöngébbek

voltunk, népi jellemünk megszemélyesítőjéül nem a zsidót tekintették, hanem a Mauschelt. Erős népeket legjobb fiaik szerint ítélnek meg, gyöngyéket a leghitványabbak után. A német a költők és a gondolkodók népe, mert Goethét, Schillert és Kantot adta a világnak. A franciák bátrak és szellemesek, mert közülük származott Bayard és Doguesclin, Montaigne, Voltaire és Rousseau. Mi a kufárok és gazfickók népe vagyunk, mert Mauschel uzsorás és szélhámos. Mindig Mauschel a zsidóság átka. Ösztönszerűen érzik ezt mindig a zsidók és nem egyszer történt meg, hogy jó zsidók távolodtak el apáik népétől és hitétől, mert nem bírták ki, hogy vele egy táborban legyenek. Így gyöngítette Mauschel a zsidóságot külsőleg és belsőleg egyaránt.

De eljött az idő, a mi korunk, midőn a vallástól való megválás nem szabadíthatta meg többé a zsidót a Mauschellal való közösségtől. A faj! Mintha a zsidó és Mauschel ugyanabból a fajtából lennének! Nehéz lenne természetesen az ellenkezőjét bebizonyítani, és úgy látszott, hogy az antiszemitizmus örökre elválaszthatatlanul, menthetetlenül összeköti a zsidót Mauschellal. Ilyen időben bizonyára nem egy Mauschel szakad el a zsidóságtól, de zsidó ezt bizonnyal nem teszi. Ekkor lépett fel a cionizmus – ebben a kérdésben állást kellett foglalnia a zsidóknak is, Mauschelnak is. És most, most először tett Mauschel váratlan nagy erkölcsi szolgálatot a zsidóknak. Mauschel kijelentette, hogy semmi köze hozzá. Mauschel anticionista! [...]

Anticionista, lármásan és utálatosan. Mauschel gúnyolódik, szitkozódik, rágalmaz és árulkodik. Mert Mauschel érzi, hogy most végre szorul a hurok. Rögtön, szinte zseniálisan meglátta ezt, még mielőtt a cionizmus felvonta volna összes ütegeit. És Mauschel sietve adta ki az alattomos jelszót a cionisták ellen: hogy a cionisták zsidó antiszemiták. Mi? Mi, akik tekintet nélkül szerzett állásainkra és érvényesülésünkre, ország-világ előtt zsidóknak valljuk magunkat, fenntartjuk és ápoljuk ősi származásunkat és elnyomott testvéreink mellé állunk. De villámgyorsan kitalálta, hogy mik vagyunk. Ellenségei vagyunk Mauschelnak [...]

Igaz zsidó nem lehet anticionista, csak Mauschel [lehet az]. Ám hadd legyen. Legalább megszabadulunk tőle. Ez mozgalmunk első és legüdvösebb következményei közé tartozik. Megkönnyebbülten fogunk fellélegzeni, ha teljesen és tökéletesen megszabadulunk ettől a népségtől, melyet titkos szégyenkezéssel testvéreink gyanánt kell kezelnünk. Nem hozzánk valók – de mi sem őhozzájuk! Nem lesz-e egyre nyilvánvalóbb, milyen egészséges a mi cionizmusunk: hogyan haladunk a szégyenletes elemektől való megtisztulás felé? Félre a lomha türelemmel. Nem kell többé pirulnunk Mauschel csínyjein, nem kell többé elhallgatnunk, sem érzékenyen védelmünkbe venni őt. Ó, bolondok vagyunk? Hát annyira bolondok mégsem vagyunk, hogy továbbra is viseljük a felelősséget Mauschelért. Sőt, az ellenséget tekintsük ellenségnek. Le a szószékről, Mauschel, mellyel visszaélsz, mint *protestrabbiner*![41] Majd csak a megtisztított zsinagógákba járunk, ahol jó zsidók a rabbik és a szegényekért is imádkoznak. Pusztulj, Mauschel, összes intézményeiből a zsidó népnek, melyről nem akarsz tudni [...]

Mauschel, vigyázz magadra! Itt egy mozgalom, melyről még a zsidók ellenségei is elismerik, hogy nem megvetendő. Gazdaságilag és politikailag elnyomott, szerencsétlen embereknek jogilag biztosított állandó otthont akarunk szerezni. Ez ellen ágaskodsz-e Mauschel? Ezt akarod komiszságokkal megakadályozni, mert nem látsz benne követlen hasznod a magad számára? Mit tettél valaha is „testvéreidért?" Lealáztad őket, ártottál nekik s most mikor segíteni akarnak magukon, gáncsot vetsz nekik. Mauschel, vigyázz magadra! A cionizmus úgy lehet, mint Tell Vilmos a mondában. Ha Tell készen áll arra, hogy lelője az almát a fia fejéről, még egy nyilat tart készenlétben. Ha nem sikerült az első lövés, a másikkal fog bosszút állni. Barátaim, a cionizmus a második nyilát Mauschel mellének szánta.

8. SZABOLCSI MIKSA: LÁTOGATÁS DR. HERZL TIVADARNÁL (1903. JÚNIUS)

In: *Egyenlőség*, 1904. július 10. 4-5.

Jegyzet: *Herzl halálakor az* Egyenlőség *újraközölte Szabolcsi Miksa (sz. Weinstein, 1857-1915) liberális lapszerkesztő egy korábbi interjúját a cionista vezetővel. (V. L. B.)*

Egy éve múlt, hogy Kaltenleutgebenből, hol pár hétig tartózkodtam, meglátogattam Herzl Tivadart a bécsi Währinger Cottage-ban volt lakásában. Referáltam akkor erről a látogatásomról (az Egyenlőség múlt évi június 28-iki számában). Alkalmasnak tartom az ismertetést arra, hogy azt ma leközöljük. Alkalmasnak annál inkább, mert Herzl érdekes kijelentéseit tartalmazza arra nézve, helyesli-e a politikai cionizmust Magyarországon. Azoknak az éretlen felfogású embereknek, kik, nem tudva mit cselekszenek, cionista egyesületeket igyekeznek alapítani tiszta magyar zsidó hitközségekben (igaz, hogy csak pár ortodox velleitású gyereket hoznak össze, de hirdetni mégis azt hirdetik, hogy megalakították a cionista egyletet) – ez az ismertetésünk nem szól. Szereplési viszketegségben szenvedő, szellemileg különben teljesen impotens emberek vajmi keveset törődnek azzal, akarta, vagy nem akarta-e Herzl dr. a cionizmust Magyarországon, rontja, vagy nem rontja-e a politikai cionizmus a magyar zsidók pozícióját ebben a hazában. Nem is az ő kedvükért adjuk itt le még egyszer a múlt évben megjelent ismertetést, hanem tesszük a komoly emberek kedvéért. *Ne engedjék be községükbe a helyzetünket aláásó mérget! Gondolják meg, hogy a magyar zsidóságnak van veszíteni valója!*

Az ismertetés, melyre nézve Herzlt többször is meginterpellálták, hogy csakugyan mondotta-e azt, amit az ő nevében megírtunk, amire Herzl mindannyiszor igennel felelt – a bevezetés mellőzésével így hangzik:

Herzl dr. pezsdítő beszédű ember, de külseje (magas, sudár alak; nemes vonású, halovány arc; mély kifejezésű, tüzes fekete szem; selyemfinomságú, éjsötét, hosszú szakáll és ugyanilyen hajzat) rendkívüli mód megkapó. A miliő is, melyben őt a bécsi Währinger Cottage-ben lévő fejedelmi lakásán találtam, megfelelt a képnek, melyet magamnak róla alkottam. A világ legkülönbözőbb vidékeiről fordulnak meg nála küldöttek, tanácsot kérők, hírhozók, segélykeresők. Stábja is, mely szavára indul, parancsait teljesíti, elég impozáns, úgyhogy a „Cion koronázatlan királyának" elnevezése, mellyel Herzlt ellenségei bosszantják, a komolyabb embereknek is önként ajánlkozik.

A magyar zsidók helyzetét ecsetelve elmagyaráztam többek közt, milyen esztelenség volna nálunk Magyarországon, ahol a nemzetiségek annyi bajnak az okozói, egy új fajtájú nemzetiséggel, a zsidó nemzetiséggel előhozakodni mely a politikai cionizmus kritériuma. Új nemzetiségi eszme sehol sem olyan kényes dolog, mint köztünk, magyarok között. De ettől eltekintve, a zsidó Magyarországon tökéletesen megelégszik azzal (ami tökéletesen elég is), hogy vallására nézve zsidó. Nemzetiségre nézve tehát nem akar más lenni, mint magyar. Márpedig ha magyar nemzetiségű, nem lehet zsidó nemzetiségű.

„De hisz nem akarnak Önökről tudni" – veté közbe dr. Herzl. „A magyar országos kiállításon, ahol megfordultam és ahol több zsidó [magyar] nemzeti díszben jelent meg, egy a hátam mögött álló dzsentri fülem hallatára mondta, hogy »de az már mégsem járja, hogy zsidó ember magyar díszruhát öltsön magára!« Akárki tette volna, akár az utolsó falu részeges kisbírája, nem törődött volna vele; de mert zsidók tették, akik pedig országgyűlési képviselők, vagy külső államok konzuljai voltak, megütközött rajta. Mert, hiába, nem akarják Önöket, nem ismerik el a zsidót magyarnak."

„Példák nem bizonyítanak" – feleltem. „Példák egyesekről szólnak csak. De ha úgy is volna, ahogy a doktor úr mondja, akkor sem alterálná a magyar zsidót abban, hogy magyarnak tudja és érezze magát. Nem azért vagyunk mi magyarok, hogy másoknak tessünk, hanem magyarok vagyunk, mert azok vagyunk, mert szívünk, érzésünk magyar, mert mások nem lehetünk, mert mások lenni nem akarunk."

Herzl dr. itt egy olyan megjegyzést tett, mely valósággal megdöbbentett. Később ebből a megjegyzésből sokat magyaráztam meg magamnak Herzl gondolkodására, működésére vonatkozólag. Megjegyzése ugyanis oda konkludált, hogy nem hisz a zsidók hazafiságában. Ahol az embert lenézik, nem becsülik, ott az ember idegen, ott az ember nem lehet hazafi.

Fölpattantam erre a szóra. „De már a mi hazafiságunkban senki se kétkedjék, szóltam méltatlankodva. A magyar zsidó őszintén szereti hazáját, szereti akkor is, ha rosszul bánnak vele. Megtanított erre a magyar nép, mely eleget szenvedett saját hazájában, de azért hűtlenné soh'sem volt. Nem, nem, Ön nagyon téved, doktor úr, ha azt hiszi, hogy a magyar zsidó szeretete hazája iránt nem őszinte. A mi szeretetünk magyar hazánk iránt olyan igaz és annyira átment vérünkbe, hogy még ha akarnánk is, sem tudnók nem szeretni, amint hogy az anya sem teheti, hogy ne szeresse gyermekét. Tegnap történt velem, hogy Kaltenleutgebenben, ahol most tartózkodom, egész csapat reverendás pappal találkoztam. Ilyen találkozás sajátságos benyomást szokott rám gyakorolni. Hajdan ugyanis sokat foglalkoztam az inkvizíció történetével és emberáldozataival, és ettől az időtől fogva, ha sok

katolikus papot látok együtt, olyan érzek, mintha a háttérben máglyát látnék, hol ember égetnek, mert az Egyetlenegyet vallotta. Hallani vélem a dicséneket és harangzúgást, mellyel az áldozat sikoltásait halhatatlanná teszik – szóval, nagyon kellemetlen érzés szokott elfogni. Ez történt velem tegnap is. De milyen hirtelen változáson ment át egész lényem, mikor a reverendás csapat közelébe jutva azt vettem észre, hogy a papok magyarul beszélnek egymással. Pillanat alatt elfelejtettem az inkvizíciót, az égőáldozat jajkiáltását, az istent káromló halleluját és mindazt, ami vele jár. Szívem repesett örömében, hogy idegenben magyar szót hallok, magyar embert látok. Magam se tudtam, mi történt hirtelen velem, csak azon vettem észre magamat, hogy a kalkszburgi magyar jezsuita papokat igaz szívből hangosan megéljeneztem. Ez az, tisztelt doktor úr, amiről Önnek, úgy látszik, sejtelme sincs, amiért én őszintén sajnálom. A hazaszeretet, mely akaratunk nélkül, sokszor akaratunk ellenére is kitör. Mert vérünkké vált, mert szívünkbe verte gyökereit. Ilyen hazaszeretet a magyar zsidó hazaszeretete. Hogy akar Ön ezzel a mélységes mély hazaszeretettel egy új nemzetiségi eszmét összeegyeztetni?"

„Ezt én Magyarországon nem is akarom" – felelt nem csekély meglepetésemre a politikai cionizmus atyja. „Magyarországon nem. Rajta vagyok, hogy terjedjen a zsidó állam megalkotásának eszméje, de Magyarországon nem forszírozom."

„Megírhatom-e ezt a kijelentését?" – kérdezém. „Vagy csak kiszaladt szó, mit esetleg megcáfolna?"

„Sőt, kérem" – felelt -, „írja meg, de írja meg megokolásomat is. Magyarországon" – így szólt – „nemsokára olyan antiszemitizmust kapnak, hogy a mienk mellette meg sem kottyan. Ha én már most forszíroznám ott a politikai cionizmust, azt mondanánk, hogy az antiszemitizmust a cionizmus idézte föl. Azt én nem akarom. Úgyis a mieink lesznek Önök, magyar zsidók, az antiszemitizmus majd karjainkba hajtja Önöket."

Az erős antiszemitizmus ilyen határozott megjövendölése, őszintén szólva, megrendített; egészben véve azonban a jóslás nem új. Meg is mondottam a sötét jósnak, hogy próféciája első része bekövetkezhet, de határozottan téved jóslata második részében.

„Az antiszemitizmus dühönghet, mint még soha járvány nem dühöngött" – szóltam -, „de a magyar zsidók hazafias érzését meg nem ingatja soha. Ha kitör, szenvedünk alatta, de magyar voltunkon változtatni nem fog. Ne feledje különben, hogy nem csak nyelvben, érzésben váltunk mi magyarokká, de azokká lettünk temperamentumunkban is. Aki betöri a fejünket, annak mi is a fejét, de ráadásul a lábáról is leütjük. Talpunkra állunk, védekezni fogunk. És védelmünkben velünk lesz minden igaz magyar hazafi. Mert csak az antiszemitizmus egyenlő mindenütt, a zsidók nem mindenütt ugyanazok. Mi magyar zsidók már csak azért is, hogy megszabadítsuk tőle minél elébb hazánkat, rajta leszünk, hogy az antiszemita járványt minél elébb leküzdjük. Megbirkózunk vele hazafiságból, mert a magyar hazát nagyobb csapás alig érheti.

Herzl erre jó sokáig hallgatott, azután így folytatta:

„Mi a politikai cionizmust csak oda visszük be, ahol már nem árthat. Ronthat-e az orosz, vagy román zsidó sorsán? Ahol van vesztenivalójuk a zsidóknak, ott nem igyekszünk tért foglalni."

„És Magyarországon ronthat" – egészítém ki Herzl szavait -, „de sokat. A mi erőnk a hazafiságunk, erős magyar voltunk, és főképpen az, hogy a magyar zsidó mindig és mindenütt föltétlenül magyar nemzetiségűnek vallotta magát, nem politikából, de érzése után indulva. Rosszakarónk az, aki ettől az erőtől meg akar bennünket fosztani, és a zsidó és a magyar közé éket akar ütni: a zsidó nemzetiségi eszmének az ékét."

„Márpedig mi a zsidónak nem akarunk ártalmára lenni sehol sem, legkevésbé Magyarországon, mely szülőföldem" – szólt közbe nem minden büszkeség nélkül Herzl dr., amely kijelentéséért őszinte köszönetet mondottam, mert azt jelenti, hogy Magyarországra nem terjeszti ki a politikai cionizmus agitációját.

Nem mondom, hogy nem azért mondott le a magyar zsidókról Herzl dr., mert itt különben sem érne célt. Mert próbálkozott már nálunk mozgalmával. Mert itt járt ő is, hadsegéde is, a tüzes szavú [Oskar] Marmorek [1863-1909], de meggyőződtek, hogy fáradozásuk hajótörést szenved a magyar zsidók sziklaerős patriotizmusán. Mindazonáltal igazán örvendtem Herzl lemondó kijelentésének, amely nagy bók is minekünk, magyar zsidóknak. Honoráltam ezt az ő kijelentését azzal, hogy elismertem, amint hogy igaz is, hogy ahol reménytelen a zsidók sorsa, oda reményt és vigaszt vitt a

politikai cionizmus és amint hogy el kell ismerni azt is, hogy igen sok zsidót, kik meglehetősen távol állottak felekezetüktől, visszavezetett Izráelhez és népükért hevülő küzdőkké változtatott át a politikai cionizmus. Később rátértünk magára az államalkotás tervére.

„Hinnék benne" – mondottam Herzlnek – „ha az történnék, ami a második zsidó állam alkotása előtt történt."

„Mi történt akkor?" – kérdé kíváncsian Herzl.

„Akkor volt egy Zerubábel, ki a zsidókat arra lelkesítette, hogy térjenek vissza hajdani hazájukba. A Zerubábel megvan ma is. Ön az, doktor úr. De volt akkor – és ez még fontosabb – egy Kyrosz is, ki a világot felölelő hatalmával támogatta Zerubábel vállalkozását. Van-e ilyen Kyrosz ma? Volna ilyen uralkodó három is. Valóra váltaná az Ön tervét akár Miklós cár, akár Vilmos császár, akár Eduard király, de mit látunk? Mióta zsidó államalkotásról beszélnek, azóta Oroszország is, a német birodalom is és utóbb Nagy-Britannia is tért igyekszik hódítani Palesztinába, hogyha esetleg ki találna esni a szultán kezéből, rátehessék kezüket ők. Egy Kyroszt mondjon nekem doktor úr, és én hiszek terve megvalósulásában."

Felém hajlott akkor Zerubábel, és úgy, hogy az éppen érkezett angol vendégek ne hallják, ezt súgta a fülembe:

„Ki tudja, hátha meg is van már a Kyrosz."

A két óra hosszáig tartó, rám nézve felejthetetlen beszélgetésnek ezzel vége szakadt.

9. RAPHAËL MARCHAND: MAX NORDAU. ZSIDÓK ZSIDÓK ELLEN

In: *La Libre Parole*, 1903. december 21. 1-2.

Jegyzet: *A* La Libre Parole *Édouard Drumont (1844-1917) antiszemita francia író és újságíró lapja volt. (V. L. B.)*

A Charras-termi merénylet – A bázeli kongresszus következménye – A disszidens cionista bűnténye – A mi nyomozásunk: interjú dr. Max Nordauval – A sérült és a bűnös [...]

A jól ismert zsidó író, dr. Max Nordau a *Dégénérescence* c. könyv szerzője, a zsidó cionizmus bajnoka, nemrég célja volt egy különös merényletnek, amely példa nélküli az ő fajtájának történetében, és amely fejlődésének egy fontos pszichológiai pillanatát jelenti. Egy zsidók által, egy zsidónál rendezett bálon, amelynek az egyesítés és a szolidaritás volt a célja, egy zsidó két revolverlövést adott le arra az emberre, aki a zsidó ügy leghitelesebb szóvivője. A merénylő, egy orosz zsidó, akinek Chaim Selik Louban volt a neve, elvétette Max Nordaut, ám megsebesítette egy másik hitsorsosát, Otto Welski urat. A zsidó szolidaritás mítosza, amit oly' szívesen emlegetnek fel példaként, és amelyben úgy tűnt, hogy a legfőbb hatalmuk rejlik, súlyos támadást szenvedett el. Ezt maga Max Nordau úr mondta el nekünk tegnap, könnyekkel a hangjában.

A zsidók számos alkalommal hallották a nekik címzett halálkiáltást, amióta bolyonganak a világban, minden nép parazitájaként; de még sosem kiáltott egy zsidó halált egy másik zsidóra. Ám mégis, a támadó úgy nyitott tüzet, hogy ezt kiáltotta: „Halál Nordaura! Halál a kelet-afrikaira!" A félresikerült lövés akkora botrányt okozott, s oly' mértékben szembement népi tradícióikkal, hogy a zsidók össze-vissza menekültek, mint valami vihar elől. Kétség kívül komoly okai kellett, hogy legyenek egy ilyen megnyilvánulásnak. Elmentünk, hogy magát Max Nordau urat kérdezzük meg, aki kérdéseinkre olyan őszinteséggel és udvariassággal felelt, amely előtt tisztelegnünk kell.

Dr. Max Nordaunál

A rue Léonie 8. sz. egy kellemes utcában van, ami összeköti a rue Chapitalt és a rue Labruyére-t. Nordau úr ott lakik egy kis hotelben, amely előtt egy nagy fákkal teleültetett kert húzódik, s melyet egy rácsos kerítés zár le. A cselédlány bejelentette, hogy a doktor úr elment, és hogy nem lehet tudni, mikor jön vissza. Röviden: ez az utasítás. De amint ki akartam menni a kis kertből, megfordulva lépteket hallottam a kavicson, és a szobalány odaszólt nekem: „Jöjjön vissza uram, a doktor úr azt parancsolta, hogy vezessük be Önt." Ezek után egy szalonban találtam magam, ami nagy bútorokkal és egzotikus csecsebecsékkel volt berendezve. Kinyílt egy ajtó, és íme, megjelent a cionizmus főnöke.

Max Nordau bőven benne jár a hatvanas éveiben, ami még nem látszik rajta. Alacsony növésű ember áll előttem, meglehetősen testes – azaz tipikusan zsidós. Hosszú, hófehér, fésült szakáll keretezi arcát. Kopasz feje körül göndör és igen fehér haja van. Két igen élénk fekete szeme világítja meg az arcát – egy patriarkális arcot, oly' hegyes állal, amilyen a Bírák könyvében és a Királyok könyvének lapjain leledzhetett.

„Az ajtóm zárva volt ma estére, és én mégis egy ellenfélnek nyitom ki. Egyébként uram én önt nagyon precízen fogom felvilágosítani annak az ügynek az eredetével kapcsolatban, amely az utolsó bázeli cionista kongresszus incidenseihez kapcsolódik. A kongresszus, amelyet én a zsidó egység és egyetértés kongresszusának szántam, és a mi nemzeti mivoltunk helyreállításának, egy mély szakadás jellemezte, amiről a nagyközönségnek még nincs tudomása, és amelyet az én merénylőm gesztusa éppen most nyilvánvalóvá tett. Én jobban szeretném, ha mindent tudnának. A kongresszus pártütői, az orosz zsidók engem halálra ítéltek, és a végrehajtó, akit a sors kiszemelt, Bernből jött ezzel a céllal. A keze remegett. A szerencsétlen, aki ellen én nem érzek semmi neheztelést, *nem tudott ölni.*

A cionisták és Törökország

„A cél, amit én követtem, amint ön tudja, a *visszatérés Jeruzsálembe*, és a zsidó nemzet visszaállítása független hazájában. Én magam is nacionalista vagyok, de zsidó nacionalista. Ha egy fajnak olyannyira jellegzetes karaktere van, olyan jól felismerhető, mint az enyémnek, akkor nem tud, és nem

kell más népek között beolvadnia. Újra nemzetté kell válnia. Itt nincs vallási kérdés, csakis faji kérdés, és nincsen olyan ember, akivel ezen a ponton én jobban egyetértenék, mint maga Meussieur Drumont. Meussieur Drumont, aki francia nacionalista, azt mondja: Franciaország a franciáké![42] Az én nacionalizmusom pedig azt kiáltja: Palesztina a zsidóké! Mi nem vagyunk sem németek, sem franciák, sem angolok, sem semmi más: zsidók vagyunk. Az én álmom, egészen az utóbbi hónapokig, Jeruzsálem visszafoglalása volt, a templom újjáépítése, érti? De nem, Ön a maga keresztény mentalitásával, ami a miénktől eltér, nem értheti ezt meg."

Meussieur Nordau ezt súlyos hangon mondta nekem, csillogó szemmel.

„Megértettük, hogy lehetetlen visszatérni Palesztinába, a törökök miatt, akik a mi szülőföldünket birtokolják. Az oszmán fennhatóság alatt előbb-utóbb lemészároltak volna bennünket, mint az örményeket. És a vörös szultán már elég keresztényt ölt meg ahhoz, hogy ne akarjuk kitenni magunkat a jatagánjának. Kértünk a portától egy bizonyos autonómiát, ami „garanciát" ad, ahogy a diplomaták azt mondani szokták. A szultán szörnyű összeget követelt válaszában. Egyébként pedig nincs pénzünk. A cionisták a szegény zsidók. A gazdag zsidók nem fogják otthagyni a nagyvárosokat azért, hogy a szegény, de hagyományos Palesztinába menjenek. Keresni kellett egy másik helyet [...]"

10. A. DE B.: ZSIDÓKONGRESSZUS

In: *La Libre Parole*, 1897. augusztus 17. 1.

Jegyzet: *A szóban forgó „zsidó kongresszus" az I. cionista kongresszus volt Bázelben, 1897. augusztus 29-31. között. (V. L. B.)*

A *Journal de Genéve*[43] bejelentette, hogy ennek a hónapnak a végén, Bázelben lesz egy zsidó kongresszus, ami három napig fog tartani. Más fontos kérdések között, amiket ott meg fognak vitatni, úgy tűnik, hogy tanulmányozni fogják annak a módját, hogy hogyan lehetne zsidó államot alapítani Palesztinában. Türelmetlenül várjuk ennek a szándéknak az eredményét, amelynek rendkívüli fontossága senki figyelmét nem fogja elkerülni. Valójában világos, hogy ha elvben el lenne döntve egy zsidó állam létrehozása, akkor lenne némi reményünk arra, hogy a többé-kevésbé közeli időben megszabadítanának bennünket zsidaink jó részétől. Felesleges is mondanunk, hogy a *Libre Parole* a végső áldozatokra is képes lenne, hogy segítse egy olyan tervnek a megvalósulását, amely azzal kecsegtet, hogy visszaadja Izráelnek ókori dicsőségét, és egyúttal visszaállítja egy kissé Franciaország régi jó közérzetét és prosperitását. Lapunk nem csak ingyenes és lelkes publicitást ajánl a gyarmatosítóknak, de ha valaha a pénz kérdése késztetné hezitálásra a zsidókat – micsoda képtelen dolog! –, akkor készek vagyunk gyűjtést szervezni, melynek sikere kétségtelen lenne. Olvasóink nagylelkűsége valóban páratlan, s leginkább az előfizetésekkel lehetne azt stimulálni. Attól a perctől kezdve, hogy arról lesz szó, hogy hozzájáruljunk Izráel kivonulásához az ő új királyságába, mi igen nyugodtak leszünk. Nem csak a mi barátaink lesznek azok, akik adakoznak, de minden francia kivétel nélkül, aki oda fog sietni pénztárablakainkhoz.

11. ÉDOUARD DRUMONT: A CIONISTA KONGRESSZUS

In: *La Libre Parole*, 1907. augusztus 20. 1.

Jegyzet: *Antiszemita lapjában maga Drumont is állást foglalt a cionizmus kapcsán. (V. L. B.)*

A megszámlálhatatlan kongresszusok közepette, melyeket megtartanak, megtartottak vagy meg fognak tartani a földgolyó minden pontján, a nemrég Hollandiában megtartott zsidó kongresszus kicsit észrevétlen maradt. Pedig a cionista kongresszusnak kicsit más a jelentősége, mint az eszperantisták, vagy a tanítók, vagy akár a szocialisták kongresszusának, amelyekre annyi tintát pazaroltak néhány nappal ezelőtt. Hozzá merném tenni, hogy sok sokkal érdekesebb dolog történik, és hogy ezek a felsőbb találkozások néha sokkal jelentéktelenebbek, mint ahogy a mi szobadiplomatáink képzelik.

Amiről most éppen szó van Gebouw voor Kunsten en Wetenschappenben – olyan szó ez, amit nehéz kiejteni és leírni –, az jelenti a zsidókérdés jövőjét, és következésképpen az emberiség jövőjét is. Képzeljük csak el, hogy megvalósul Herzl dr. és Max Nordau álma! Képzeljük el, hogy újra létrejön a zsidó állam Palesztinában, vagy valahol máshol. Ezzel a zsidókérdés – ami felette van minden egyéb emberi kérdésnek, beleértve a szociális kérdést –, pillanatnyilag, többé-kevésbé meg lesz oldva, és a világ végre a viszonylagos nyugalom és biztonság időszakát fogja megismerni.

Valójában nagyon is nyilvánvaló, hogy a szétszórattatás nélkül, amelyre az istengyilkos nép büntetésképpen ítéltetett, sosem létezett volna a zsidókérdés, legalábbis nem olyan feltételek mellett, amilyenek közepette tizenkilenc évszázada létezik. Ha a zsidók egy olyan nép lenne, mint az összes többi, vagyis egy autonóm nemzet, amely saját területére koncentrálódik, és mint minden más nép, saját hazáját birtokolja, akkor talán, sőt azt is mondhatnám, valószínűleg továbbra is egy lényegileg kellemetlen népség lennének. Ám nem azok lennének, akik ma: csapás azokra a népekre nézve, akik között élnek, és akikhez sosem hasonultak, mert ők ösztönösen, zseniálisan ellenszegülnek mindenféle asszimilációnak.

Ha csak az emberi élet szempontjából tekintjük, és a gondviselés örök érvényű megnyilvánulásából aki a nemzetek és a fajok sorsát kézben tartja, akkor az az eszme, amely a cionista mozgalom kiindulópontját képzi, zseniális, és mint minden zseniális eszme, feltűnően egyszerű.

Mind Bernard Lazare, minden intelligens és komolyságra képes zsidóhoz hasonlóan, mind dr. Herzl elutasította, hogy elfogadja az abszurd és nyilvánvalóan hamis érvelést, miszerint az antiszemitizmus kizárólag vallási mozgalom lenne.

Ragyogó és gyakorlatias intelligenciájával megértette, hogy a szétszóratás volt a valódi oka annak az ellenszenvnek, amelyet a világ minden népe fajiságától vagy vallásától függetlenül, ösztönösen vallott a zsidókkal szemben [...] Jól jegyezzék meg, hogy minden cionista zsidónak kötelessége úgy gondolkodni, mint Monsieur Max Nordaunak. Máskülönben a cionista mozgalom nem lenne több, mint egy kísérlet, egy többé-kevésbé bizonytalan gyarmatosítási próbálkozás, és csak nagyon korlátozott érdeklődésre tarthatna számon.

Fel kell ismernünk, hogy a zsidó, amikor ilyen módon meghatározza saját eltérő nemzetiségét, már nem viseli azokat a gyűlöletes vonásokat, amelyekkel mi őket általában ábrázoljuk. Rendelkezik a fajnak valami vitathatatlan nagyságával, amelyik miután annyi megpróbáltatáson ment keresztül, és annyi viszontagságnak volt alávetve, nyilvánosan kijelenti, hogy semmi, sem a századok eseményei, sem az emberek akarata nem tudta benne elpusztítani a nemzeti tudatot, és azt a reményt, hogy lesz saját hazája.

A zsidó, aki értéktelen és hitvány, az az a zsidó, aki – [Alexander] Dumas kifejezésével élve – bekúszik a társadalom résein, a megalázkodó és szemtelen zsidó, aki megfosztja ravaszságával és csalárdságával a túlságosan is vendégszerető országok lakóit, és aki ezt a lopott pénzt arra használja, hogy korrumpálja, bomlassza és elárulja azokat a népeket, amelyek elég naivak ahhoz, hogy befogadják azokat a kóborlókat, akik az ő könyörületükre apellálnak.

A zsidó, aki arra törekszik, hogy újraalapítsa hazáját, méltó a tiszteletre. A zsidó, aki azonban mások hazájának tönkretételén ügyködik, minden szidalmat megérdemel.

A zsidó, aki egy saját zászlót és vallást akar, egy erényes zsidó, és mi sosem fogunk rá egyetlen rossz szót sem szólni.

Az a zsidó, aki felbéreli az egész világsajtót, hogy az a francia lobogóra okádjon, az a zsidó, aki megvásárolja a politikusokat, és aki ösztönzi őket, hogy üldözzék az ő lakhelyük szerencsétlen vallásos embereit, mivel örömét leli abban, hogy sértegeti a franciákat a hitükben, az egy átkozott és szégyenletes lény, akivel szemben semmilyen fenyítés nem lenne túlságosan kegyetlen.

Ezért hát minden okunk megvan arra, hogy a cionista zsidókat preferáljuk azon arrogáns héberek helyében, akik nem csak bele akarják ártani magukat az ügyeinkbe, de még ránk is akarják kényszeríteni eszméiket és akaratukat, akik minket a saját hazánkban úgy kezelnek, mint egy alsóbbrendű faj képviselőit, mint legyőzötteket és páriákat.

Ha a cionista eszme valaha is megvalósulna, ha egy napon bekövetkezne Izráel kivonulása Palesztina, vagy az univerzum bármely más pontja irányába, bizonyára nem ejtenénk könnyeket az elválás pillanatában; épp ellenkezőleg, nagyon őszintén mondanánk a távozóknak, hogy:

„Bátorságot, és jó szerencsét!"x

II. CIONISTA REAKCIÓK A MODERN ANTISZEMITIZMUSRA ÉS FAJELMÉLETRE

12. JEHEZKEL KAUFMAN: HURBAN HA'NEFES.[44] VITAIRAT CIONIZMUSRÓL ÉS ANTISZEMITIZMUSRÓL (1937)

In: *Issues*, 1967 tele, 106-108.[45]

Jegyzet: *Jehezkel Kaufman (1889-1963) ukrajnai születésű cionista író volt, később a Héber Egyetem vallástudományi professzoraként vált híressé. Eszmefuttatása ellentmondásos: írásában szembeállítja a diaszpóra-zsidót kirekesztő „rossz cionizmust" a diaszpóra-zsidót befogadó „jó cionizmussal". Esszéjét a héber szépírók folyóiratában, a* Moznajim*ban[46] publikálta. (V. L. B.)*

Az „antiszemitizmust" általában úgy definiálják, mint a „zsidókkal szembeni gyűlölet." Ez a definíció azonban nem teljeséggel helyes, ugyanis az antiszemitizmus nem is igazán a zsidók gyűlölete; sokkal inkább azon racionalizációk összessége, melyeket a zsidókkal szemben ellenséges emberek használnak ellenségességük igazolására. Az antiszemitizmus tehát nem maga az érzés, hanem az érzés racionalizációja; és egyes esetekben ez a racionalizáció még egy áltudományos „rendszerré" is kifejlődhet.

Az antiszemitizmus önnön racionalitását téveszmékre és nyílt hazugságokra alapozza, ily' módon hozva létre egy összefüggő szerkezetet, melynek célja a zsidó vallás, a zsidó erkölcs, a zsidó életmód, és a nem zsidó világgal szembeni zsidó hozzáállások bemocskolása. Az antiszemitizmus fő eszközei (1) *vádak koholása:* olyan tulajdonságok és szokások zsidóknak való tulajdonítása, melyekkel azok nem bírnak; (2) *általánosítás:* az egyes zsidók hibáinak „tipikusan zsidó" jellegűként való lefestése; (3) *diszkrimináció:* olyan rossz tulajdonságok zsidóságának kiemelése, melyekben bármely emberi lény vétkes lehet; (4) *következetlenség:* egyes tulajdonságok hibaként való megnevezése, amikor zsidók esetében merülnek fel, majd ugyanezen tulajdonságok elnézése nem zsidók esetében. Eközben azt is észben kell tartani, hogy mivel az antiszemitizmus hittételek rendszere, ezért alkalmanként képes azon gyűlölettől függetlenül életben maradni, melyet igazolni hivatott; ennek okán találkozhatunk antiszemita gondolkodású emberekkel, akik nem táplálnak valós gyűlöletet az egyes zsidó személyekkel szemben, kiket az élet az utukba hoz.

Még egyenesen jó zsidók is megfertőződhetnek az antiszemitizmussal, mely aztán efféle következetésekre vezeti őket: „Nekünk, zsidóknak meg kell változnunk, és olyanokká kell lennünk, mint mindenki más." Ez a fajta zsidó antiszemitizmus a zsidógyűlölet legvadabb formáira emlékeztet abban a tekintetben, hogy a zsidók balsorsát önnön negatív tulajdonságaik és szokásaik számlájára írja. Az antiszemitizmus zsidó és nem zsidó formája egyetért abban, hogy bármi rossz dolog is érje a zsidókat, az az ő hibájukból történt. Ám a hasonlóság nem ér végett itt; amellett, hogy a zsidókat okolják azoknak hányattatásaiért, a zsidó antiszemiták egyéb zsidóellenes gyakorlatokat is átvesznek, mint az önmagukkal szembeni vádak fabrikálása, egyes jellemhibák „tipikusan zsidóként" való megjelölése, és azon jog megtagadása a zsidóktól, hogy viselkedhessenek úgy, mint bármely más nép.

A zsidó antiszemitizmus kórokozóját a Felvilágosodástól[47] kaptuk el. Életbevágó, hogy ezt a fertőzést helyesen diagnosztizáljuk; még akkor is, ha az a zsidó nacionalizmus álruháját ölti magára. Sőt, az igazat megvallva ki kell mondanunk, hogy a méreg, mely a zsidó nacionalista forrásokból ered, talán a legveszélyesebb mindközül.

A Felvilágosodás zsidósága, teljes egyetértésben a „vád képviselőivel",[48] fenntartotta, hogy a zsidók vezeklésének módja a nem zsidó világhoz való azonosulás; s ez volt a Felvilágosodás legnagyobb bűne. Igen jellemző, hogy Jehuda Lejb Gordon[49] úgy írta le a „felvilágosodott" zsidót, mint aki abban áll más zsidók fölé, hogy „elismeri" az „igazságot" – azaz elfogadja a zsidókkal szemben az antiszemiták által felhozott panaszok és vádak valóságtartalmát. Mendelssohntól[50] fogva a

Felvilágosodás arra jutott, hogy a zsidóknak újra kell formázniuk magukat, amennyiben egyenlő polgári jogokat óhajtanak maguknak. Felsőbb tudásuk ellenére, mondották ők, a zsidók csalók, pénzváltók, uzsorások, kívülállók, és gyűlölik a nem zsidókat; s mivoltukat ezen értelemben meg kell változtatniuk, ha teljes egyenlőséget akarnak szerezni maguknak.

„Való igaz, Jákob, mindig hülye voltál,
Az igazra fújtál, tévútnak hódoltál.
Hazugság kenyered, uzsora jellemed:
Jogosan átkoznak s támadnak ellened!"

- így írta le Gordon az „igazságot" *Dereh bat ami*[51] c. versében.

Hogy megnyerjék „a királyok és urak együttérzését", a zsidóknak a tudás hajszolásának kell szentelniük magukat; nem viselkedhetnek többé úgy, „mint Bálám szamara", és itt az ideje, hogy „az összes többi nép értelmes nyelvét" kezdjék el beszélni – mondották. Vagy, ahogy Szmolenszkin[52] leírta, olyannak kell lenniük, mint minden más népnek, „tudást keresve és nyerve, s felhagyva a zsiványok és félkegyelműek útjaival."

A „felvilágosult" kormányok a zsidók teljes egyenlőségének elnyerését azok „felvilágosultságától" tették függővé; vagyis a zsidóknak előbb le kell vetniük saját kellemetlen tulajdonságaikat, nyelvileg asszimilálódniuk kell, és meg kell szabadulniuk „koszos ruháiktól." A „felvilágosult" zsidók maguk is egyetértettek ezen elvárások igazságával. Nem vártak teljes egyenlőséget egyfajta jogként, feltétel nélkül, hanem elfogadták, hogy a zsidóknak előbb olyanokká kell lenniük, „mint más népek" – kimondatlanul is elismerve, hogy a zsidók valóban alacsonyabb rendűek voltak más nemzetekhez képest. Való igaz, hogy a felvilágosult zsidó értelmiségiek megvédték zsidó testvéreiket, és úgy érveltek, hogy azoknak lezüllése nem ösztönös jellegű, hanem azon üldöztetés és diszkrimináció eredménye, melynek kitétettek. Azonban ez nem változtat azon, hogy elfogadták „züllött mivoltuknak" vádját, s ami még ennél is rosszabb, elismerték, hogy ezen züllött mivolt valós okául szolgálhat a teljes egyenlőség tőlük való megtagadásának.

Érvelésük valahogy ekképpen hangzott: nincsenek zsidó munkások és mesteremberek; minden zsidó seftelő, kéregető, és uzsorás; „hazugság és uzsora jellemünk." Ilyen körülmények között mégis hogyan reménykedhetne egy olyan nemzet, mint a miénk, abban, hogy elérje a teljesen egyenlő bánásmódot a többi nemzet részéről? S természetesen nincsenek nem zsidó seftelők vagy kéregetők, vagy uzsorások, vagy elnyomók; ők mind-mind saját munkájuk gyümölcséből élnek! „Hiúságokban" hiszünk (azaz hiszünk haszid *caddik*okban,[53] stb.), „koszos ruhákat" öltünk magunkra (magyarul van saját viseletünk), és zavaros zsargonra áll a szánk (értsd: van egy saját nyelvünk, a jiddis).[54] Ezen a ponton persze fontos tisztázni, hogy minden nem zsidó a Felvilágosodás és a racionalizmus híve, hogy egytől-egyig „helyesen" öltöznek, és „tisztán" beszélnek. Úgyhogy, zsidó, „legyél ember az ajtódon kívül, s csak otthon legyél zsidó"[55] (ahogy az J. L. Gordon is megmondta). Ez volt az „igazság", melyet „felvilágosult" zsidó testvéreink beláttak.

Saját különleges antiszemitizmus-típusunk mély gyökeret vert közöttünk, s teljességgel megfertőzte az asszimiláns zsidók világnézetét Kelet- és Nyugat-Európában. S micsoda szellemi pusztulás jele volt ez! Milyen hosszú is az út, mely Börne[56] és Heine[57] büszke hittagadásától Weiningerig[58] és Rathenauig[59] vezet! S milyen mély alacsonyrendűség-érzésnek és öngyűlöletnek adott kezdőlöketet az asszimiláns zsidóság; s hogy rettegték ők az antiszemiták „igazságát!" S hívei mily' őrült köröket futottak le, csak hogy megmeneküljenek a zsidóság rút árnyéka elől, melytől nincs menedék, hacsak nem az öngyilkosság! Theodor Lessing[60] hajmeresztő emléket állított az ilyen gyűlölet-mérgezte lelkeknek *A zsidó öngyűlölet*[61] c. tanulmányában.

Azonban még inkább elkeserítő felidézni, hogy még a zsidó nemzeti mozgalom sem maradhatott immunis az antiszemita méreggel szemben; hiszen az is elfogadta az antiszemita „igazságot" és továbbra is az antiszemitizmus alapjain igyekszik létrehozni a zsidóság megváltását. Herzl minden jel szerint felismerte ezt a jelenséget, mikor arról írt (*A zsidó állam* bevezetőjében), hogy „a zsidók is meggyőződéssel hirdetik az antiszemiták jelszavát: mi a »gazdanépekből« élünk, és ha nem volna körülöttünk, »gazdanép,« éhen kellene halnunk. Ez egyike ama pontoknak, amelyeken önérzetünknek igazságtalan vádak folytán való gyöngülése jelentkezik." Ugyanebben a művében azt is

hozzátette, hogy „egyetlen népről sincs annyi téves felfogás elterjedve, mint rólunk, zsidókról. És mi történetünk folyamán a szenvedések hatása alatt oly' görnyedtek és oly' gyávák lettünk, hogy mi magunk is hisszük és terjesztjük ezeket a téves állításokat."[62]

Herzl figyelmeztetése ellenére a cionista gondolkodás nem tisztította meg magát az antiszemitizmus befolyásától. Voltaképpen a cionizmus a zsidó nemzeti mozgalmat olyan vádak valóságalapjára építette fel, melyeket az antiszemitáktól vett át, s megkísérelte igazolni a zsidóellenesség gyűlöletét; a Gálut, avagy a Diaszpóra zsidói, az országokban, melyekbe szétszóratásuk során kerültek, igazából *megérdemlik,* hogy gyűlöljék őket; szokásaik, hagyományaik, foglalkozásuk, környezetükhöz való hozzáállásuk stb. a forrása az ellenük irányuló utálatnak; az igazolható gyűlöletnek, melyet velük szemben éreznek. Ezért hát el kell hagyniuk a Diaszpórát.

A nacionalisták, akik átvették az érvelés ezen menetét, nem fogták fel, hogy a zsidó népet magát s nem csupán a Diaszpórát teszik ezzel utálatossá. A nacionalista mozgalom erősen kritikus hozzáállást vett fel a Diaszpóra-beli zsidó élettel szemben. De a zsidók kritizálása két kategória egyikébe esik; lehet hűséges, mint Bialiké,[63] mely felkavar és lelkünkbe mar; s lehet egyszerű rút gyalázkodás, mely nem tesz egyebet, mint reménytelenségbe hajt bennünket. Az utóbbit *stílusa* szerint tudjuk azonosítani, mely nyíltan pejoratív a Diaszpóra zsidóságával szemben; azaz az elmúlt kétezer év minden zsidójával szemben. A héber nyelvű irodalom (melynek keretein belül a zsidók félelem vagy túlzás nélkül beszélhetnek egymással) sértő szóhasználatával csupán a lehető legrosszabb fajta szélsőséges antiszemita iromány hangvétele vetekedhet.

Frisman:[64] „A zsidó élet egy »kutya élete,« és felforgatja az ember gyomrát." Berdicsevszkij:[65] „Nem is nép, s nem is nemzet – voltaképpen nem is emberek." Brenner:[66] „Cigányok, mocskos ebek, embertelen, megsebzett kutyák." Schwadron:[67] „Szolgák, helóták, a legalantasabb mocskosság, férgek, szenny, gyökértelen paraziták." A Hisztadrut[68] évfordulójának tiszteletére a *Da'var* c. palesztinai lap címoldalon közölte a feliratot: „Nemzeti reneszánsz – egy parazita nemzet regenerációja." stb. stb.

Az antiszemita zsidó nacionalizmus legfőbb kiindulási alapja, hogy a zsidó élet „immorális" a Diaszpórában. A zsidó nacionalizmus lankadatlanul kardoskodik ezen tétel mellett, ezer különböző módon képes megfogalmazni, és a cionista megváltás eszméjét erre alapozza.

Miért „immorális" a Diaszpóra-élet? Először is pusztán az a tény, hogy zsidók idegen talajon élnek tulajdon nemzeti hazájukon kívül, idegen nemzetek és idegen kultúrák ölén már „szolgaságnak, degradációnak, tisztátalanságnak, egy kutya életének" számít, stb.

Természetesen igaz, hogy a legkorábbi időktől kezdve voltak emberek, akik elhagyták szülőföldjüket, hogy más országokban telepedjenek le; s a folyamat napjainkig tart. Ez a jelenség teljes nemzetek eltűnéséhez vezetett, és egyik nép teljes beolvadásához a másikba. Minden nemzetnek van egy Diaszpórája ebben az értelemben. S mégis, az összes nép közül, mely elhagyta szülőhazáját, egyiket sem tartják szolgának vagy kutyának, csak a zsidókat – és csak a zsidók. Az olaszok, írek vagy németek, s az összes többi népség az amerikai olvasztótégelyben; a németek Oroszországban és más földeken; a kínaiak és a japánok, kik elhagyták otthonaikat és máshol keresnek gyökereket; egyikőjük sem él „immorális" életet, mikor idegen országokban telepszik le, és idegen kultúra veszi körbe, még akkor sem, ha teljességgel asszimilálja őt az – csak a zsidó. Más nemzeteknek megengedtetik, hogy nemzetiségi jogokért küzdjenek. De mikor a zsidók kísérlik meg ugyanezt tenni, mocskosság, dekadencia, szolgaiság stb. vádja illeti őket.

A Felvilágosodás korai éveiben a zsidókat azzal vádolták, hogy a kultúrának ellenségei, hogy ellenfelei a tudásnak, hogy különállóak. Nem sokkal később a zsidóság nagy tudásszomjra tett szert, és tömegével kereste fel a nem zsidók iskoláit. Minden jel szerint arra törekedtek, hogy véget vessenek „különállóságuknak", s hogy hozzácsatolják magukat az idegen kultúrához, melyben élnek s melyben alkotnak. Ezen a ponton aztán az antiszemiták meggondolták magukat, és úgy zsidó jellemhibákra akadtak rá: a zsidók – mondották most –, beleszerettek a nem zsidó kultúrába, s olyan mértékben felhagytak az attól való elidegenedéssel, hogy a nem zsidó kultúrát immár ellepik és megfertőzik a zsidók.

S épp ahogy a zsidó értelmiségiek korábban rábólintottak a „zsidó különállóság" ellentétes vádjára, úgy értettek most egyet az antiszemiták új álláspontjával, miszerint ismét a zsidók a hibásak, ugyanis asszimiláns hajlamaikkal kiérdemelték a nem zsidók feléjük áradó gyűlöletét. Nem jutott eszükbe, hogy mi volt a nem zsidók hozzáállása a gettók zsidóságához, elfelejtették, hogy mennyire

gyűlölték példának okáért Oroszországot, ahol a zsidó tömegek távol álltak a beolvadástól. Mindezekre kényelmesen nem gondoltak. A nacionalisták tiltakozás nélkül elfogadták az új antiszemita képzelgést, s tették ezt abban a hitben, hogy így az asszimilációt majd rossz színben tüntethetik fel.

A nacionalisták azt is fenntartották, hogy a Diaszpóra-beli élet társadalmi szempontból is immorális. A Diaszpóra zsidósága „gusztustalan munkákat" űz, pl. boltot vezet vagy munkát közvetít. Megveti a kemény robotolást; mindig a könnyebb kiutat keresi; úgy él, mint valami parazita. Mire alapozzák ezt a vádat? Elsősorban a közvetítőkkel és pénzváltókkal szembeni, rég meghaladott fiziokrata[69] hozzáállásból fakad ez a vád, melyet egyetlen értelmes felnőtt sem fogadhat már el. S talán hozzá sem kell tenni, hogy ez a vád csakis akkor lehet igaz, ha a zsidókkal szemben szól. Nem zsidók lehetnek kerítők és bankárok, és senki sem szólja meg őket érte; de mikor zsidók űznek efféle szakmákat, ők paraziták. Így érvel az antiszemita. Kell-e tisztább bizonyíték a zsidó élet alantasságáról, mint hogy vannak boltok Snipicokban vagy Kaszrilevkében?[70] Hiszen mindannyian tudjuk, hogy nincsenek boltok Londonban, Párizsban, Pekingben vagy Tokióban! A zsidó akkor is bűnös, ha megkísérli valamelyik önálló hivatást űzni, és tanultságából próbál megélni. Talán ki sem kell mondani, hogy nem zsidók sosem vándorolnak országról városra, szabad állások reményében; és magától értetődik, hogy nem zsidó burzsoázia és nem zsidó arisztokrácia csupán a mesékben létezik.

És aztán ott van az érv, hogy a zsidóknak büdös a fizikai munka. A modern, „tudományos" antiszemitizmus Nyugat-Európából ered (elsősorban Németországból), ahol a zsidókat már a középkorban is elűzték a mesterségektől és a kétkezi munkától. Ennek alapján a nyugati antiszemitizmus előteremtette azt az általánosítást, hogy a zsidók inkább otthon ülnek és kamatra adnak kölcsönt, semmint hogy kemény munkát végeznének; így bizonyítván, hogy a zsidókat voltaképpen jogosan lehet utálni. Az antiszemitizmus ezen verziója szerint a zsidók gyűlöletének valódi oka az, hogy a zsidó nem kétkezi, dolgos ember. Ekkor felmerülhet a kérdés, hogy mégis miért utálták a zsidót, mikor még kétkezi munkás volt, és akkor mi okból tettek meg mindent azért, hogy távol tartsák a munkapiactól? És valóban igaz lenne, hogy a zsidó nem dolgos ember? Nem éltek zsidó munkások és kézművesek milliói Kelet-Európában és Ázsiában? Nem léteztek teljes kétkezi szakmák, melyeket szinte egészében a zsidók űztek? Ott miért üldözték a zsidókat? Ilyen kérdésekre nem tudnak felelni; ez azonban kevés ahhoz, hogy elejét tudja venni az általánosításnak.

A nacionalista zsidó antiszemitizmus ész nélkül elfogadja ezt az előítéletet, és úgy ismétli, mintha ez lenne az örömhír, melyet mindenkinek meg kell tudnia. Mi is az a diaszpóra-zsidó? „Seftelő és kerítő." Miért gyűlölik? „Mert nem kétkezi munkás, hanem egy parazita." Hát igaz talán ez a vád? „Igen, ugyanis életmódja megvetendő."

Ezek a vádak penész módjára lepik el héber nyelvű irodalmunkat és gyermekeink elméjét. Ha felütnék egy palesztinai héber iskola diákjának jegyzetfüzetét, ilyen sorokat olvashatnánk benne: „A diaszpóra-zsidók egészségtelen életmódot vezetnek, mint züllött seftelők. Gyakorta magánéletük is züllött és korrupt. A körülöttük élő nem zsidók ellenben egészséges módon élnek." Vagy: „A diaszpóra-zsidók legszívesebben boltosok, bankárok vagy kéregetnek", és ez az oka annak, hogy a nem zsidók megvetik őket; „a zsidó földművelők és a zsidó munkások hiánya az oka annak, hogy a zsidók természetellenes életmódot folytatnak, s hogy oly' sokan gyűlölik őket."

1933 januárjában a Hisztadrut negyedik konferenciáján egy munkáspárti vezető nagy vonalakban így szólalt fel az emelvényről: „Mi a *hahsara*?[71] Mindenekelőtt felkészülés a nem zsidó munkák betöltésére; a zsidó munkás felkészítése arra, hogy nem zsidóvá váljon; hogy nem zsidó feladatokat lásson el; hogy új éljen meg, ahogy a nem zsidók teszik azt. A falusi zsidó leány úgy fog élni, mint a vidéki nem zsidó lányok", stb. stb. A *hahsara* célja tehát nemcsak az, hogy a zsidó boltosból munkást faragjon, hanem az, hogy nem zsidóvá tegye!

Az iménti állításokkal szemben Herzl máshol éppen arról írt, hogy éppen azok a területek, ahol a zsidók megkíséreltek a földből élni és parasztokként dolgozni, azonnal a zsidógyűlölet melegágyává váltak. A zsidó munkássággal szembeni gyűlölet Hitler Németországában maga is bizonyítja, mily' kevés igazság leledzik a társadalomtudomány ezen törvényében. S mégis, dacára annak, hogy mily' üres és felszínes ezen elmélet kapcsolata az igaz cionizmussal, a német cionisták szentírásként fogadták el azt – és nem férhet kétség ahhoz, hogy az antiszemitizmus hatására tettek így.

Azonban mégis található egy vádpont a támadások között, melyekkel a zsidó nacionalisták a zsidó népet illetik, mely egyedi, s melyet nem a nem zsidó antiszemitáktól kölcsönöztek. Ez az a vád, hogy a zsidók teljeséggel érdektelenek azon mozgalom iránt, mely önnön megváltásukat igyekszik elérni – azaz a cionizmussal szemben. Ennek a vádnak nagy alapja van, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a hang teszi a zenét. Az a cionista, aki nem hajlandó figyelemmel lenni a megváltás cionista eszméjének egyediségére, s aki inkább azt állítja, hogy a mozgalom azért nem jár sikerrel, mert mind *jid*ek[72] vagyunk, akik őseikhez hasonlóan inkább koldusok akarnak maradni – az ilyen ember, noha lehet zsidó, egyértelműen egy hétköznapi antiszemita.

Nacionalista vádlóink őseinket szidalmazzák, amiért azok száműzetésbe vonultak, hogy aztán ott sefteljenek és kolduljanak stb., és mi manapság pedig szörnyűek vagyunk, mert nem szakítunk ezzel a tradícióval. Elsősorban azért támadnak a cionisták, mert nem hagyjuk ott a Diaszpórát, és nem viszünk magunkkal más zsidókat is. Már őseink is szolgalelkűek voltak, mert „már a Templom lerontása előtt is tömegek hagyták el Palesztinát szabad akaratukból." Miért is? Azért, hogy „húsosfazekakat" találjanak maguknak idegenben. A cionisták ismét súlyos bűnöket rónak fel nekünk: „Helóták vagyunk, szabad akaratunkból lettünk szolgák", hiszen a nemzeti mozgalom nem volt képes az elmúlt ötven évben rávenni a zsidókat arra, hogy megváltásuk és önállóságuk eléréséért küzdjenek. Persze rengeteg nép van, melynek fiai elhagyják és elhagyták otthonukat „szabad akaratukból" – magyarul gazdasági okokból, vagy azért, mert egy idegen hatalom üldöztetése elől menekültek; és szintúgy rengeteg nép van, mely a szolgasor megaláztatását volt kénytelen évtizedeken, vagy esetenként évszázadokon át elviselni. S mégis igen erősen kételkedem benne, hogy bármely ír nacionalista valaha hasonló módon szidalmazta volna saját népét, amiért azok *en masse*[73] elhagyták Írországot, továbbállva Amerika „húsosfazekaiért." Igen erősen kétlem, hogy bármely lengyel hazafi így gyalázta volna nemzetét, mert népének tömegei fejet hajtottak az idegen uralom előtt és nem vettek részt a lengyel szabadságharcban. Igen erősen kétlem, hogy azok, akik India felszabadításáért harcoltak, valaha hasonló módon befeketítették volna saját nemzetüket, amiért az elfogadta az idegenek uralmát, vagy mert indiaiakkal látta el a brit rendőrséget és sereget, ily' módon járulva hozzá önnön elnyomatásához.

Vagy ismét: számos évtizeden át az európai proletariátus arra készült, hogy háborút vívjon a kapitalistákkal, akik kihasználták őket hatalmas szervezeteiken keresztül, melyekkel nagy befolyást gyakoroltak Európa politikai életére. Azonban nem történt más, mint hogy amíg az európai kapitalizmus egyre mélyebbre ágyazta magát, a proletariátus láthatóan elfeledkezett felszabadításának eszményéről a „húsosfazekak" reményében – de talán már hagymával és kenyérrel is megelégedett. Az első világháború során a munkásság felhagyott testvéri internacionalizmusával, és ellenségei oldalán küzdött a harcmezőn. Az „önfelszabadításra való akarat" még a háború után sem jelent meg. Éppen ellenkezőleg, a kívülálló akár azt is hihette volna, hogy a munkásosztályt semmi egyéb nem érdekli, csakis a kapitalista rendszer megvédése minden egyéb felett!

S mégis, mindezekért – hacsak nem tévedek nagyot – egyetlen szocialista sem merte volna lehordani Európa munkásságát, hogy azok „kutyák, szolgák, férgek" módjára viselkedtek. Az ún. „opportunizmussal" szembeni háborút kizárólag a szocialista mozgalmak fejei ellen vívták, akiket árulással, kétszínűséggel, pénzhajhászással stb. vádoltak. De senki sem merte volna a munkásosztályt ilyen hibákkal vádolni. Még a vádaskodás nagymesterei, a kommunisták, sem voltak olyan merészek, hogy a munkásságot tartsák felelősnek, s inkább ők is a vezetőségre mutattak, mint a proletárforradalom bukásának okozóira.

De velünk, zsidókkal ez nem így megy. Teljesen világos, hogy a mi hibánk, hogy még egy olyan bagatell dolgot sem sikerült elérnünk, mint egy a világ minden egyes felén szétszóratásban élő nemzet felszabadítása; még arra sem voltunk képesek, hogy egy pusztán tizenhat millió főt számláló népet elvigyünk egy apró kis országba, melynek minden egyes talpalatnyi földterületét izzasztó munkával és hatalmas szenvedéssel kell megszereznünk! Mikor más népeket kiűztek hazáikból – mert hiszen kizárólag a zsidók azok, akik „saját akaratukból távoztak" –, ők amint tehették, hazatértek, mert más népek ugye nem gyáva rabszolgák. Egyetlen perccel sem maradtak tovább távol szülőföldjüktől, mint muszáj. Egyedül a zsidók azok – és sosem más népek –, akik nem hajlandóak felhagyni boltoskodásukkal és kéregetésükkel, hogy végre parasztokká és munkásokká váljanak.

Elkeserítő hallani az a gyakorta kifejtett véleményt, hogy bizonyos értelemben az antiszemitizmus az, mely a cionizmushoz vezet. Számos cionista – és nem csak Nyugat-Európában –

teljességgel meg vagy győződve arról, hogy ahhoz, hogy az ember „jó cionista” lehessen, előbb „jó antiszemitává” is kell válnia – azaz előbb magunkat kell gyűlölnünk.

A zsidó megváltás valódi mozgalma nem nyugodhat ilyen alapokon! Téves útra vezet összekötni a cionizmust és az antiszemitizmust. Megváltásunkat célzó mozgalmunknak nem kellene a Diaszpóra elleni gyűlölet szítására fanyalodnia. Éppen ellenkezőleg, rá kellene mutatnia, hogy milyen nagy mértékben tévesek is ezek a vádak, s hogy hogyan változnak egyes időszakokban, hogy a zsidók ilyen módon levonhassák a következtetést, hogy nem az egyes helyzetek szülik az antiszemitizmust, hanem szétszóratottságunk ténye magában; magyarul nem a diaszpóra-zsidók, szokásaik vagy munkahelyük a bajok okozói, hanem a Diaszpóra maga. Megváltásunk csakis az antiszemitizmus *és* a Diaszpóra felszámolásának útján jöhet el.

Ugyanis a szétszóratás nem egy sajátságos „társadalmi szerkezet”, vagy orvosok és ügyvédek túltengése; s nem is lelkesedés abolttulajdon, az elkülönülés vagy az asszimiláció iránt. A Diaszpóra az a helyzet, melybe a zsidó nép önhatalmán kívül esett; az *örök idegenség* szituációja. Olyan konkrét történelmi tényezők hatására kerültünk ebbe a helyzetbe, melyekért senkit sem okolhatunk. Sem foglalkozásaink, sem társadalmi helyzetünk, sem az idegenekkel szembeni hozzáállásunk, sem orvosaink és parasztjaink, kereskedőink és munkásaink aránya nem változtatott ezen. A zsidókat utálni fogják, és mindegy, hogy „zsargont” vagy „tiszta” nyelvet beszélnek. S nem azért fogják őket utálni, mert rosszabbak bármelyik nemzetnél, vagy, mert pénzváltók vagy paraziták vagy erkölcstelenek, vagy mert a nem zsidók gonosz lények, akiknek eredendő természetében rejlik az antiszemitizmus – hanem egyszerűen azért, mert a zsidó nemzet mindörökké idegen marad.

Ebből az következik, hogy a megoldás nem állhat „társadalmi szerkezetünk” megváltoztatásából, a foglalkoztatottsági ráták helyreigazításából vagy hasonlókból. Az egyetlen megoldás az idegen létből való menekvés; éspedig nem az asszimiláció kapuján át, hanem egy pozitív nemzeti küzdelmen keresztül – ez korunk fő célkitűzése. A zsidó öngyűlölet nem lehet a zsidó megváltás ösvénye. A zsidó antiszemitizmus nem teremthet zsidó hősöket; csakis boldogtalan, összetört embereket. Elkerülhetetlen módon vezet a lélek romlásához. A cionizmusnak nem kell a zsidó öngyűlölet érzéseire apellálnia. A cionizmusnak nem kell terveiben az antiszemitizmus „megszeretésére” igényt tartania. A cionizmus nem egy mocsokba és szennybe süppedt szolganép feltámasztását tűzte ki eszméjéül, mely immorális életet él, s melyet ez okból gyűlölnek a nem zsidók, akik tudvalevőleg kemény kétkezi munkából élnek. Ez az elképzelés nem a megváltás eszménye. A cionizmus sokkal inkább a történelem által kirótt keserű sors jármát kísérli meg levetni a nemzet válláról. A cionizmus nem *erkölcsi romlásból*, hanem *tragikus balsorsból* kísérli meg megváltani a nemzetet. A cionizmus nem a mocsokban dagonyázó férgek gerinces emberré átalakításának folyamata, hanem egy olyan hősies kísérlet, melyhez foghatót még nem látott a világ. Lesz vajon ereje a zsidóságnak véghezvinni történelmi értelemben párját ritkító megváltási küzdelmét? Tartsunk ki hitünkben és reményeinkben; ám hit nem fakadhat gyűlöletből, és remény nem származhat gyalázkodásból! Fiatalságunkat pioníri büszkeséggel kell felruháznunk; és nem pedig egy bűntudattól megvert nép hamis képével. Megváltás csakis büszkeségből eredhet.

13. AVRAHAM SARON: A CIONISTA „ANTISZEMITIZMUS” NEVÉBEN

In: *Moznajim*, V. köt. (1937), 497-498.

Jegyzet: *Avraham Saron (szül. Schwadron, 1878-1957) jobboldali izraeli filozófus és zeneszerző volt, akit szókimondó stílusa okán jegyzett meg az utókor. Kaufman esszéjére Saron a* Moznajim *hasábjain válaszolt, és pontokba szedve igyekezett védelmébe venni a cionizmust. (V. L. B.)*

[...] *B.* A felvilágosodás a vétkes

Dr. Kaufman a zsidó nacionalizmus antiszemitizmusának gyökereit a felvilágosodásban véli felfedezni, mely a keresztény antiszemitizmus hatása alatt állt. „A felvilágosodás zsidósága, teljes egyetértésben a »vád képviselőivel,« fenntartotta, hogy a zsidók vezeklésének módja a nem zsidó világhoz való azonosulás; s ez volt a felvilágosodás legnagyobb bűne." Ezért hát közönséges haraggal ront rá a felvilágosodásra. Azonban még ha igaz is, hogy a felfordulás nemzetünk lelki életében,

melyet felvilágosodásként ismerünk, telve volt a goj antiszemitizmus befolyásával, ez az antiszemitizmus akkor is Izráel istenétől származik, ugyanis a felvilágosodás nyitotta meg előttünk a megújhodás mozgalmának kapuit. A modern cionista eszme, ahogy az Hesstől, Pinszkertől és Herzltől származik, Európa ajándéka volt a zsidó népének, és a felvilágosodás, tudtán kívül, ennek volt az előfutára. És mindez jól ismert tény.

Dr. Kaufman felpanaszolja, hogy a felvilágosodás időszaka hagyta ránk az öngyűlölet hibáját. Igaz, hogy ebből az öngyűlöletből jutottunk el annak megértésére, hogy népünk életéből hiányzanak az igazi lét keretei; a politikai és kormányzati eszközök melyeknek más nemzetek birtokában vannak: a talaj, a nyelv, a biztonság, a szabadság, az önálló gazdaság, a jövedelem egyenlő elosztása, stb. Dr. Kaufman elfogadja Szmolenszkin magyarázatát[74] is annak felvilágosodás-ellenes korszakából, hogy a talaj zsidók általi megművelésének gondolata a zsidógyűlölőktől származik. Azt hiszem, hogy tartozunk a felvilágosodásnak (és – halkan szólva – a goj zsidógyűlölőknek) egy köszönettel, hiszen átadták számunkra a cionizmus alapvető elveit. Elvégre vitapartnerem is bevallja, hogy a megváltás eszméje azonos a földhöz való visszatérés eszméjével.

Másrészről vessünk egy pillantást arra, milyen kapcsolata volt a földdel azon konzervatív köröknek, melyeket nem fertőzött meg a felvilágosodás! Drujanov[75] azt írja *Cionizmus Lengyelországban* c. könyvében (79. o.): a múlt század közepén egy nagyon gazdag ember Jeruzsálembe alijázott a diaszpórából. Akkoriban még sok birtokos nélküli föld volt az országban, és bárki, aki fizetett az ország urának egy összeget, a nevére írathatta a földet. Ezért ezt mondták a gazdag embernek: „Ha egyetlen tettel meg akarod gyógyítani a világot, menj és írass a nevedre

több tízezer dunamot, és váltsd meg a földet a szolgaságból." De ő kigúnyolta őket, és azt mondta: „Először is, mit érdekli a zsidókat a föld? A gojnak kell a föld, a zsidónak a tőke a kezébe. Úgyhogy legjobban teszem, ha kamatra pénzt adok az araboknak, és így jutok pénzhez; a föld pedig úgyis az enyém lesz, ha eljön a messiás."

Mikor az antiszemitizmusról beszélünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy erre az eszmére és annak tételeire épültek Pinszker és Herzl területi követelései. „Pinszker volt talán az első zsidó, akinek szívében lakozott annyi tisztelet és szeretet az igazság iránt, hogy higgadtan és objektívan felelt a zsidóellenes gyűlöletre" – írta dr. M. Glikszon.[76] Herzl ezt írta: „Alphonse Daudet antiszemita, és mikor megmagyaráztam számára ötletemet a zsidó államról, nagyon fellelkesült. Ekkor tudtam, hogy a helyes ösvényen vagyok." Ezek után egyértelműen hozzátette: „Az antiszemitizmusért dolgozom." Véleményem szerint ugyanez az hozzáállás az antiszemitizmushoz egyike a cionista eszme két alapkövének; a második pedig a diaszpóra kitépése, azaz a szétszóratottak egybegyűjtése.

És hozzászólva még ebből a szeretetből fakadó antiszemitizmushoz, melyet vitapartnerem az egész nemzet előtt szidalmazni kíván: számomra úgy tűnik, hogy első sorban annak megállapításaira kell ügyelnünk. Igazat mond, vagy sem? Ez a döntő dolog. És ha igazat mond, akkor minek fárasztjuk magunkat azzal, hogy a népet riogatjuk vele szemben, azt mondván, hogy ezek zsidógyűlölő gojok szavai? Gyakorta az ellenség, és nem a támogató az, aki tisztán látja a dolgokat. Az ellenségnek van igaza.

14. CHAIM GREENBERG: AZ ÉLŐSKÖDŐ ZSIDÓ MÍTOSZA

In: *Jewish Frontier*, 1942. március, 20-22.[77]

Jegyzet: *Chaim Greenberg (1889-1953) amerikai szocialista-cionista író és lapszerkesztő, a* Jewish Frontier *pedig az amerikai munkás cionisták kiadványa volt. (V. L. B.)*

Az antiszemita propagandában, mely 1933 óta elárasztotta a világot, kiemelt szerep jut az ősi vádnak, hogy a zsidók élősködnek a világ gazdasági szerkezetén. Ahogy a gazdasági problémák országonként egyre hangsúlyosabbá és bonyolultabbá válnak, az átlagember egyre nehezebben tájékozódik a kor labirintusában, és könnyedén elfogadja a vád állítását. Még olyan emberekre is hatással van, akik egészen ez idáig mentesek voltak a zsidóellenes előítéletektől. A zsidókat is nagyba befolyásolja az elképzelés, hogy egy termelésre nem képes, vagy egyenesen romboló erőt képviselnek a

világgazdaságban. Itt a zsidó alatt lényegében a luftmenschet[78] értjük, aki luftmensch-tevékenységgel foglalatoskodik, tehát mások munkájának kizsákmányolója, spekulánsa, üzére. Ezen ön-elítélés első jelei felvilágosult irodalmunkban jelennek meg. Zsidók, akik szellemileg már kiemelkedve érezték magukat a gettó falai közül, noha annak jogi korlátozásai alól még nem szabadultak ki, hatalmas rajongást éreztek az európai kultúra iránt, és nem kis mértékben zsidóellenes babonái hatása alá kerültek. Egészen bizonyosan osztották az európaiak lenézését a kereskedő zsidó iránt, hiszen az elmúlt száz évben a pénzes zsidók mindig örömmel proletarizálták a többi zsidót. [A proletarizációval mi is egyetértünk,] de az ő indokaik nem azonosak a cionistákéval vagy a nacionalistákéval. Az előbbiek a zsidóság gazdasági újrarétegzésében egy teljesebb nemzeti lét elérésének eszközét látják, vagy jobb túlélési lehetőségeket krízisek során, míg az utóbbiak a zsidók átállását városi életmódról vidékire vagy seftelésről kétkezi munkára inkább a zsidó néven esett csorba kiköszörüléseként tekintették. Számos zsidó szocialista nézeteit a zsidók gazdasági szerepéről bizonyos fajta antiszemita elfogultság jellemzi. Ez főleg igaz azokra a zsidó szocialistákra, akiket nem érdekelt a zsidó megmaradás – persze nem mintha minden marxista zsidó elolvasta volna Marx esszéjét a zsidókérdésről, melyben a judaizmust a kapitalista kizsákmányolással, a kapzsisággal és az uzsorával azonosítja. Ám eme meghökkentő vád szellemisége ma is megtalálható az átlagos szocialista zsidóban.

A nem zsidó vagy nem marxista szocialisták nem vették komolyan a zsidó szerepét a világgazdaságban. Az orosz Národnaja Volja[79] esetében, mely a késői 19. században a parasztembert dicsőítette, s melyre sokkal több emberség volt jellemző, mint bármely más modern szocialista vagy reformmozgalomra, azt hihetnénk, hogy a szervezetbe nem férkőzött be az antiszemitizmus. Azonban a narodovolecek[80] egyszer mégis előálltak egy a parasztsághoz szóló kiáltvánnyal, mely így szólt: „égessétek fel a gazdagok kastélyait, fosszátok ki a birtokaikat, és verjétek össze a zsidókat!" S ez nem valami egyszerű demagóg módszer volt, ahogy néhányan hihetnék, mely a parasztság fellázítására szolgált volna az előítéleteikre való rájátszás útján. A kiáltvány írói nem mondták volna ezt, ha bizonyos fokig maguk sem hiszik, hogy a zsidók lényegében vérük kiszívói. A szocialisták és más újítók, akik a vidék kérdését oly' nagyon hangsúlyozták, s kik a parasztban eszméjük elsőszámú lehetséges követőjét látták, a zsidókat általában annak a városi életet élő emberformának szélsőséges képviselőjeként kezelték, melyet a méltánytalan kizsákmányolással azonosítottak.

Ez megmagyarázza [Lev] Tolsztoj[81] meglehetősen barátságtalan hozzáállását a zsidókhoz, mely hozzáállását igen nyíltan kifejezésre is juttatta azzal, hogy sosem szólalt fel az üldözött zsidóság érdekében. Tolsztoj egy parasztember kezdetleges fogalmaival rendelkezett az gazdasági életről, egy parasztember szűk látókörével szemlélte a gazdaság értékeit, és egy parasztember gyanakvásával kezelte a városi műveltséget, melyet egyszerű ravaszkodásként kezelt. Tolsztoj irodalmi hatása és a szocialista propaganda bizonyos iskolái nagyban felelősek az ön-leértékelés és az ön-elítélés hagyományáért, mely olyannyi zsidó szocialista és zsidó értelmiségi körében dívik. Itt a cionizmus felelőssége sem hanyagolható el. Volt egy időszak, amikor divatos dolog volt a cionista szónokok számára (és velük együtt ezen sorok írója számára is), hogy az emelvényről így beszéljenek: „Ahhoz, hogy valaki jó cionista legyen, előbb némiképp antiszemitának is kell lennie!" Ez érezhető [Leon] Pinszker [1821-1891][82] több írásában, és ezzel vannak tele [Náhmán] Szirkin [1868-1924][83] és [Ber] Borohov [1881-1917], a cionista munkásmozgalom két fő gondolkodójának művei is. A. D. Gordon, a munka vallása (Dát Há'ávodá) eszméjének megalkotója nagy önostorozással írt a zsidóság nemzeti bűneiről, melyért fizikai munkával kell majd vezekelnie. J[oszif] Ch[aim] Brenner,[84] a héber irodalom Dosztojevszkije, mazochista önmarcangolásban kéjelgett. A mai napig kísért a gondolat a cionista munkásmozgalom köreiben, hogy a Cionhoz való visszatérés a gazdasági tisztátalanságunktól való megszabadulás folyamatán keresztül vezet. Aki nem vesz részt az ún. „termelő" munkában, azt Izráel és az emberiség ellen vétő személynek tartják.

Mikor a nem zsidó világhoz szólunk, azt szörnyen bocsánatkérő hangnemben tesszük, és felmentő körülményeket hozunk fel, hogy kimagyarázzuk feltételezett kínos gazdasági pozícióinkat. A Bibliát idézzük, bizonyítandó, hogy a föld becsületes megmunkálói voltunk, s az ókor kalmárjai voltaképpen a föníciaiak és a kánaániták voltak. De nem vitatjuk ellenünk felhozott vádjaik alapvető állításait. Beismerjük, nyíltan vagy burkoltan, hogy egy haszontalan és kellemetlen elemét képezzük minden ország gazdasági rendszerének. Tragikus történelmünket, a sok üldöztetést és hátrányt okoljuk érte, amit elszenvedtünk. Védekezésünknek elegendő alapja van. Nincs kétség afelől, hogy az ember nem talál még egy olyan ókori irodalmat (talán a kínai kivételével) mely a kétkezi munkát olyan sokat

dicsőítené, mint a Biblia és a Talmud. S ahhoz sem férhet kétség, hogy történelmünk olyan nagymértékben taszított minket a kereskedelem világába, ami nem fordulhatott volna elő normális körülmények között. Ellentétben a görögökkel, akik rabszolgák elfoglaltságaként tekintettek a kétkezi munkára, a talmud szerint a kétkezi munka megnemesít. Még Platón és Arisztotelész is az általános görög nézetet vallja. Eközben a Talmud szerint, ha a munka megfelelt Istennek, mikor a világot teremtette, jó kell, hogy legyen mindenkinek. Seregnyi hasonló idézetet vehetne elő az ember a Talmudból, és büszkének kell lennünk minderre. De ez nem jelenti azt, hogy egy bolti eladó, ki keményen dolgozik a megélhetéséért, szégyent kéne hogy érezzen szakmája miatt, vagy mindig magyarázkodnia kéne. A középkori feudális Európában a kétkezi munka, de főleg a mezőgazdaság oly' szorosan kapcsolódott a keresztény egyházhoz, hogy a legtöbb országban ekéhez állni egyet jelentett a kikeresztelkedéssel a zsidó számára. Egyéb okai is vannak a zsidó foglalkozások átalakulásának a középkor során: ezen okok felemlegetése tölti meg a mentegetőző zsidó írásokat.

A zsidóság jelenlegi gazdasági elrendeződése talán nem a legjobb, de nem is szégyenletes vagy etikátlan. Először is több dolgozó munkás zsidó van, mint sokan hinnék, és számuk nagyot ugrott az elmúlt évtizedekben. Másodszor pedig semmi gonoszság vagy parazitaság nincs az olyan fajta munkában, mely ugyan nem termel, de hasznos. A hasznos és a termelő munka nem csak a két kézzel végzett munkát jelenti. Bármilyen emberi igényeket ellátó vagy társadalmilag hasznos munkát lehet termelő munkának nevezni. A mai korok nagy gondolkodói közül valószínűleg Tolsztoj ment legmesszebb az egyszerű kétkezi munka értékének kiemelésében. Egy időben egy igénytelen erkölcscsősz hatása alatt állt, akinek Bondarev volt a neve: ő azt tanította, hogy csak az a munka fogadható el erkölcsi értelemben, mely kenyeret termel. Egy paraszt, aki földet szánt és elveti belé a kukoricát, jó ember, de egy farmer, aki narancsot vagy banánt ültet, az ingyenélő, aki a tétlenség kenyerén él, mivel felesleges, gonosz luxuscikkek termelésére pazarolja idejét. Akkoriban Tolsztoj egy másik íróasztalfilozófus, egy svéd ember tanait is követte, aki azt mondta, hogy minden ember maga kell hogy megtermelje a gabonát a saját kenyeréhez. Ez a svéd ráripakodott Tolsztojra, amiért az teát ivott. A teaivászat, mint mondta, éhínséghez vezet Kínában, mert arra biztatja a kínai parasztot, hogy tovább gondozza az istenverte kórót, ahelyett, hogy az életadó rizzsel foglalkozna. Mikor egy nap Tolsztoj tejjel kínálta svéd barátját, az így utasította el az italt: „édesanyám már régen halott, s a tehén, amit megfejtél, valakinek szintúgy az anyja." Tolsztojt egészen lehengerelte ez az okoskodás.

Ma valószínűleg nevetségesnek tartjuk ezt, de remekül illusztrálja az abszurd helyzetet, melybe akkor kerülünk, ha mindig ahhoz az elmélethez igazodunk, hogy csak az a munka fogadható el társadalmi vagy gazdasági értelemben hasznosnak, mely azonnal kézzelfogható javakat termel. A modern szocializmusban nincsenek ilyen fantazmagóriák, mivel annak célja nem az emberi szükségletek korlátozása, hanem azok kiterjesztése. Az a doktrína, hogy az ember csak azt élvezheti, amit maga állít elő, idegen egy olyan rendszer számára, mely a bőség idejét igyekszik elhozni, amihez nagy komplexitásra és munkafelosztásra lesz majd szükség. Ám a szocialista eszme éveken át makacsul ragaszkodott a hittételhez, mely a termelő munka fontosságát emelte ki, és haszontalannak tartotta a közte és a vevő között közvetítő szerepét. Egy ilyen nézet „logikus" következtetése, hogy a tejeskocsi vezetője egy parazita, és a tejipar egyetlen valódi termelője a tehén. Bernard Shaw [1856-1950][85] remekül figurázta ki ezt a gondolatot: ő a vidéki fiú példáját hozta fel, akinek munkája, a madarak elhessegetése a szántóföldről, egyáltalán nem kézzelfogható, s mégis képes ugyanazt a feladatot ellátni, mint a falusi ács, aki a kerítést húzza fel, hogy távol tartsa az ökröket a mezőtől. Vagy ott van a cselédlány, aki semmilyen fizikai eredményt nem tud felmutatni egy nap kemény munkája után, mint a régi lábost, amit véletlenül eltört. Aki embertársai számára elfogadhatóbbá, kényelmesebbé, gazdagabbá teszi az életet, nem lehet parazita. A modern társadalomban a javak elosztása elengedhetetlen ahhoz, hogy a lehető legtöbb ember élvezhesse azokat.

Bárki, aki részt vesz az elosztásban – az exportőr, az importőr, a tengerész, a nagykereskedő és a kiskereskedő –, hasznos munkát végez. Vélhetjük úgy, hogy az államosított üzletnek több társadalmi haszna van, mint a magánkézben lévő üzletnek. Ám erkölcsileg nincs különbség a saját boltjában rostokoló eladó és egy szovjet állami bolt szövetkezeti munkása között. Mind a ketten ugyanúgy élnek meg munkájukból, amennyiben persze rendesen és lelkiismeretesen dolgoznak, és nem nyúlnak egyéb ravaszságokhoz, hogy a munkájuk értéke feletti fizetséghez jussanak.

Mindannyian tartozunk annyival a társadalomnak, hogy hasznos munkát végezzünk azért cserébe, amit mások munkájának eredményeként élvezhetünk. De – úgymond – hitelezőink nem csak

a paraszt, a szabó és a kőműves. Rengeteg olyan ember van, akik nem termelnek semmi tapinthatót, de akiknek munkája nélkül életünk sokkal nehezebb lenne, de legalábbis nélkülöznénk számos kényelmes és élvezetes dolgot, melyeket egyébként sokra tartunk. Ilyen a tejesember, a boltos, a buszsofőr, a pincér az étteremben, a színész, az író, a rádióbemondó, de még a patkányirtó is. Vegyük például bármelyik zsidó foglalkozást, mely hosszú ideje van kritikusaink és kifigurázóink begyében. Én például személyesen nem tartom sokra a sádhent, azaz a profi [zsidó] házasságközvetítőt. Ám ez ízlés kérdése, és senki nem kényszerít, hogy fizessek a sádhen szolgáltatásaiért, ha én nem alkalmazom. Majd mások megteszik, és én mégis milyen jogon forszíroznám rá nézeteimet másokra? Vagy ott van a „zsidó klérus:" a rabbi, a házán,[86] a móhel,[87] a sámesz.[88] Övék az a szerep, amelyről „felvilágosult" irodalmunk a lehető legsértőbb módon írt. Ismét nézőpont kérdése az egész. Zsidók milliói igénylik és fizetnek ezeknek az embereknek a szolgálataiért. A többi felekezet számtalan papjához, szerzeteséhez és apácájához képest még mindig nem jellemzi a zsidó vallást sem a tumultus, sem a túlfizetettség.

A háború előtti Lengyelországban több száz einiklech (híres haszid rabbik unokái) élt, és ebben az országban is van néhány. Tudomásom szerint ezek a felmenőikből megélő emberek jelentik a nem termelő zsidó egyetlen valós kategóriáját. Persze semmivel nem rosszabbak, mint a sziámi ikrek, vagy a Dionne-ötösikrek.[89] Arra akarok rávilágítani, hogy nincs okunk, hogy mentegetőzzünk a gazdasági helyzetünk miatt. Nem mondom, hogy minden zsidó szent, és nem tagadom gazdasági életünk teljes újrarétegzésének szükségességét. De ezt a rétegződést ne a közös bűnösség érzete motiválja! Gazdasági életünk újraépítésére azért van szükség, mert a jelenlegi veszélyt jelent jólétünkre, és mert egy teljesebb nemzeti élethez kiegyensúlyozottabb gazdasági felépítésre van szükség. Nem vagyunk gazdasági értelemben „gonoszak." Nem olyan kenyéren éltünk századokon át, amiért nem dolgoztunk meg. A modern társadalom körülményei között pedig kifejezetten hasznos gazdasági funkciót töltöttünk be. Nincs okom, hogy büszke legyek a zsidó kocsmárosra, sem a hazaira, sem az európaira. De tudom, hogy kollégái között nem zsidók is annak. Semmi különleges nincs a középkori ukrán falvak zsidóiban, akik a helyi templom kulcsát birtokolták, és csak akkor adták azt át a falusiaknak, ha azok fizettek érte, hiszen a kulcsot a kapzsi és lusta lengyel főnemesek adták a zsidók kezébe. Végső soron sem jobbak, sem rosszabbak nem vagyunk másoknál.

Joggal tehetik fel a kérdést, hogy akkor mi van a mi cionista munkásmozgalmi eszméinkkel? A vidéki élet népszerűsítésével, a munka méltóságával, a halucokkal?[90] Ezek az elvek máig érvényesek. A zsidó gazdasági élet újraformálása történelmi szükséglet, és nem lehet elérni a nélkül az általános lelkesedés nélkül, melyet a cionizmus, de különösen a cionista munkásmozgalom keltett az ügy érdekében. Semmi rossz nincs abban, ha az ember egy közvetítő szerepét tölti be, de nincs értelme, hogy egy teljes nép közvetítőkből, seftelőkből álljon. Egy új nemzetet építünk fel Palesztinában, és nem járhatunk sikerrel, ha annak gazdasági életét nem tesszük sokoldalúvá és változatossá, s ez által relatíve teljessé. Semmiféle propagandát vagy erőlködést nem igényel a részünkről, hogy létrejöjjön a zsidó középosztály Palesztinában. De egy mezőgazdaságból élő zsidó réteg nem fog magától megszületni. Történelmünk mostani elágazásánál egy földművelő zsidó réteg létrehozása elsőrangú fontossággal bír, s ez igazolja a rengeteg morális és szellemi energiát, melyet az ügybe fektettünk. Néha ebből a távolságból a palesztinai pionírok lelkesedése túl beszűkültnek és naivnak tűnhet. De történelmi szempontból véve a kétkezi munka és annak eredményeinek túlzott felmagasztalása elengedhetetlen.

Tisztában vagyok vele, hogy a zsidó gazdasági élet átrétegzése Palesztinán kívül is szükséges, például az Amerikai Egyesült Államokban. Tudom, hogy fejnehéz gazdaságunk számos veszélyt rejt magában. De pusztán szónoklással nem lehet elérni a kívánt eredményeket. Nem vagyok közgazdász, de megkérdőjelezem, hogy az ország kapitalista fejlődésének tekintetében lehetséges-e itt a zsidó gazdasági élet teljes átrétegzése. Honnan kerítünk tömegesen földműveseket, szénbányászokat és kohászokat? Ha a jelenlegi helyzetben mindez lehetetlennek bizonyul, akkor semmi haszna nincs a további moralizálásnak. Ha lehetséges, meg kell tenni.

Csak hagyjuk végre abba a magyarázkodást!

15. NAHMAN SZIRKIN: A ZSIDÓKÉRDÉS ÉS A SZOCIALISTA ZSIDÓ ÁLLAM (1898)

In: *The Zionist Idea*. Szerk. Arthur Hertzberg. (The Jewish Publication Society of America, 1997), 337-339., 341, 350.

Jegyzet: *Az oroszországi születésű Nahman Szirkin (1868-1924) a szocialista cionizmus atyja volt. (V. L. B.)*

Mi a modern zsidógyűlölet alapja? A középkorban a vallási különbség volt ez; a judaizmus és a kereszténység között tátongó szakadék. A mai antiszemitizmus alapvető hittétele a faji konfliktus; azaz most, hogy a burzsoá társadalom a vallási eltérést meghaladottnak tartja, a faji különbségre tért át. A mai zsidógyűlölet az antiszemitizmus zászlaja alatt hajózik, noha ugyanarról a hajóról van szó, ugyanazzal a legénységgel. „A zsidók egy javíthatatlanul rossz nép, mely mindig a maga javát keresi és le akarja igázni a világot, egy nép, mely dacára asszimilációs törekvéseinek, idegen és gonosz marad a nem zsidókkal szemben. A zsidók a vezetői a kapitalizmusnak, kizsákmányolásnak, uzsorának és elnyomásnak. Eközben pedig ők a történelem felbujtói is, az izgatók, rombolók, bajkeverők, mindenhol, ahol eddig béke honolt. Egy szóval, az emberiség átka a zsidó nép." Így panaszkodik korunk burzsoá társadalma. De az érzelemmentes megfigyelő fel kell tegye a kérdést a burzsoáziának: nem úgy van-e, hogy a burzsoá zsidó csak a te alteregód, ügyes álcába bújva? Nem magadat látod-e benne tükröződni, és őt tenmagadban? Nem azért rabol-e a zsidó, mert megteheti, és nem azért nem rabolsz te csupán, mert nem teheted meg? S akkor az uzsora, kizsákmányolás és csalás nem épp annyira jellemző terád is, mint reá? Nem állsz te készen napi huszonnégy órában, hogy eláruld osztályérdekedet és osztályodat személyes érdekedért? A zsidó burzsoázia, dacára asszimilációs tiltakozásainak, sokkal közelebb áll önnön proletariátusához, mint ti a tietekhez, dacára kétszínű szereteteknek és szimpátiátoknak. Nem hasonlítotok sokkal inkább egymásra, mint amennyire különböztök? A burzsoá társadalom ennek ellenére a mellét veri, és aljas módon ezt kiáltja: „Koszos zsidó! Ami nekem jó, neked nem jó, mert lelkiekben mások vagyunk! Amit én igaz német lélekkel megalkotok, azt te megrontod és eltorzítod! Faji jelleged örökletesen gonosz, és ezért rád nem vonatkoznak a polgárjogok! *Hep! Hep!*[91]

[...] Mivel a középosztály alsó rétegei voltak a társadalom legvulgárisabb elemei, antiszemitizmusuk is a legvulgárisabb fajtából való volt. Ellenvetéseik a zsidókkal szemben nem csupán a zsidó jellegzetességek eredménye volt, noha bevallhatjuk, hogy az asszimiláció és az önmegtagadás egy csökött karikatúrát hozott létre a zsidóból, ami felforgatta a nem zsidók gyomrát. Ellenvetéseik még csak nem is a nemzeti és vallásos idegenkedésen alapultak, melyek a középkori zsidógyűlölet fő okai voltak, ugyanis efféle intellektuális élményekre ez az osztály nem volt képes. Csakis a kapzsiság, a vágy a zsidók pénze után, a zsidó versenytárs aláásása és kiebrudalása földjéről – ezek voltak egyedül antiszemitizmusuknak okai. A gyűlölet, a féltékenység és a hamisság jellemezte zsidóellenes harcukat.

[...] A zsidók a forradalmi szocializmushoz a modern antiszemitizmus születésével egy időben kezdtek csatlakozni. Ám Nyugat-Európa zsidó szocialistái, akik az asszimiláns zsidó burzsoáziából fakadtak, sajnos megőrizték az asszimiláció hagyományát, és ugyanannak az önbecsüléshiánynak és lelki sivárságnak a jegyeit mutatták, eltekintve attól, hogy az asszimiláció szocialista fajtájának morális degenerációja szembeötlőbb volt. A zsidó szocialisták számára a szocializmus elsősorban a zsidóság levetkőzését jelentette, mint a liberalizmus a zsidó burzsoázia számára. Pedig a zsidóság megtagadásának vádja voltaképpen teljesen felesleges volt, hiszen annak gyökere sem a szocializmus, sem a liberalizmus nem volt. Annak oka a zsidóság általános degeneráltsága és demoralizáltsága volt; a judaizmust azért akarták eldobni, mert a szabad verseny új világában nem kínált előnyöket.

[...] A zsidók történelmileg nemzetet alkottak, ami széthúzást és gondokat okozott; s így most az összes közül nekik kell lenniük a leginkább forradalminak. Az összes nép legalázatosabb és legelnyomottabb nemzetéből a legbüszkébb és legnemesebb lesz a zsidó. A zsidók küzdelmükből merítik majd morális állhatatosságukat, s létük fájdalma nemességük alapja lesz. A zsidó alantas, ronda, szervilis és hitvány, hogyha nagy jellemét megtagadja; kiemelkedő és nemes lesz azonban morális és társadalmi téren, ha visszatér saját természetéhez.

16. MIKA JOSZIF BERDICSEVSZKIJ: KÉT IRÁNYZAT (1900-1903)

In: *The Zionist Idea*. Szerk. Arthur Hertzberg. (The Jewish Publication Society of America, 1997), 295-297.

Jegyzet: *Mika Joszif Berdicsevszkij (1865-1921) ukrajnai születésű orosz cionista író és esszéista volt. (V. L. B.)*

A mai napig azon töprengek, hogy Izráel bölcsei hogyan jutottak arra a mondásra, hogy „a kard és a könyv együtt adattak a mennyből", mikor egyértelmű, hogy a kettő egymás ellentéte és a másik vesztére tör. Időszakaik eltérőek. Mindkettőnek megvan a maga kora, és az egyik megjelenésével eltűnik a másik. Van időszaka az embereknek és nemzeteknek, melyek a karddal élnek, erejük és izmos karjuk által, életrevaló bátorsággal. Ez az időszak az élet alapvető értelmének leghatalmasabb órája. Ám az élet nem egyéb, mint az élet tompa árnyéka, az elöregedett élet. A kard nem absztrakt és az élettől külön álló dolog; ellenkezőleg, a kard az élet legbátrabb árnyalatainak megtestesülése, anyagilag és elemileg is az élet része. Nem így a könyv.

Vannak idők, mikor élünk, és van, amikor csupán gondolunk az életre. A Talmud így szól: „Ne menj el otthonról Sabbatkor karddal vagy íjjal oldaladon." A bölcsek hozzátették, hogy a kard nem a dicsőség jele, mert meg van írva, hogy „kardjaikból sarlót fognak faragni." A kard és az íj, melyek által régen oly' nemes célokat ért el Izráel, melyek által nemzetté vált, most már elvethetőek, mert „meg van írva" [...] De szerencsére még maradt egy fikarcnyi életösztön Alijazer rabbiban. Élt még egy ember, aki nem kapitulált teljességgel a morális lezüllésnek; és ő így szólt: igenis szabad Sabbatkor karddal és íjjal járni, mert azok a férfi díszei. És most itt jön Ahad Ha'am, és elítéli Alijazer rabbit, mert hogy nem emelkedett fel erkölcsi felfogásában korának egyéb bölcseihez, és mert nem érezte szívében az izmos kar és a fegyver iránti megvetés érzületét. Félretéve díszeket és megvetést, mégis kit tartunk nagyobbra? Ahad Ha'amot, vagy Alijazer rabbit? [...]

Csodálkozunk hát, hogy olyan emberek nőttek ki iskoláinkból, mint Jicak rabbi, aki azt mondta, hogy a Biblia a Törvénnyel kellett volna, hogy kezdődjön, és nem a Teremtéssel? [...] Csodálkozunk hát, hogy nemzedék nemzedéket követ közöttünk, úgy, hogy megveti a Természetet, és Isten minden csodájára felesleges trivialitásként gondol? Csodálkozunk hát, hogy nem vagyunk nép és nem vagyunk nemzet – voltaképpen emberek sem? Emlékezem a bölcsek tanítására: aki sétája közben megszakítja a tanulmányain való gondolkodását, hogy megjegyezze, „milyen szép is ez a fa és ez a mező", elveti az életét! De én fenntartom, hogy csakis akkor fog megmenekülni Júdea és Izráel, ha egy más fajta tanítást tartunk szem előtt, mégpedig ezt: aki elsétál egy szép fa, egy szép mező mellett, a szép ég alatt, és nem veszi őket észre – ő az az ember, aki elveti az életét! Adjátok vissza szép fáinkat és szép mezőinket! Adjátok vissza a világot!

17. ZE'EV ZSABOTYINSZKIJ: LEVÉL AZ ÖNRENDELKEZÉSRŐL (1904)

In: *Israel Among the Nations: Selection of Zionist Texts.* Szerk. Tsvi Zohar (Jerusalem: World Zionist Organization Research Section, 1966), 110-117.[92]

Jegyzet: *Az ogyesszai születésű Vlagyimir Ze'ev Zsabotyinszkij (1880-1940), a cionista jobboldal atyja volt, számos dokumentummal szerepel ebben a válogatásban. (V. L. B.)*

Tisztelt uram, a kérdés, melyet feltesz, oly' nagyon fontos, hogy amennyiben megengedi, nyomtatott formában kívánok választ adni rá. Kérdését a következőképpen teszi fel:

„Én is vitán felül elismerem, hogy a sajátos nemzeti jegyek megőrzése nem áll szemben a fejlődés eszméjével, sőt, kívánatos, egyenesen elengedhetetlen a fejlődéshez: hiszen fejlődés alatt a változatosságra való törekvést értjük, nem a monotonitást, hanem árnyalatok és apró különbségek tömkelegét. Ezért hiszem, hogy minden nemzetnek, amellett, hogy az általános emberi civilizáció értékeit is magáévá kell tennie, mindeközben kötelessége megőrizni saját különlegességét, persze tiszteletben tartva és nem lekicsinyelve más népek jellegzetességeit, egyediségét. Azonban nem tudom

megérteni, hogy miért tartja a saját külön földterület birtoklását a nemzeti egyediesség megőrzése *sine qua non*-jának.[93] Csak képzeljen el egy népet, mely ugyan szét van szórva egy nagy földterület, például az Egyesült Államok széltében-hosszában, ám ott a nemzeti önrendelkezés, autonómia kiváltságait élvezi. Hazájaként tekint Észak-Amerikára, szereti, és hűen szolgálja, továbbá annak minden más nemzeti háttérrel rendelkező lakóját testvérének tartja – ugyanakkor annak jogait élvezi, hogy harmóniában élhet tulajdon egyedi szemléletmódjával, hogy felállíthatja saját minden fokozatú és típusú iskoláit, hogy saját nyelvén oktathatja fiait, hogy nemzeti képviselőit a washingtoni Kongresszusba vagy a különböző városi tanácsokba delegálhatja, illetve, hogy saját törvényeit kihirdetheti az alkotmány által meghatározott keretek között. E célból a Képviselőházon és a helyi önkormányzatokon kívül rendelkezésére állnak még az autonóm önirányítást biztosító nemzeti intézmények – egy központi intézet és a helyi intézmények: a nép fiai között felmerülő konfliktusok rendezésére tulajdon igazsághozó intézményekkel rendelkezhet, és végül saját nemzeti hadsereggel bírhat, mely, ha a szükség úgy hozza, az Egyesült Államok általános hadseregének részét képezi. Végtére is, mi tudná meggátolni ezt a szóban forgó nemzetet attól, hogy megőrizze saját nemzeti jellegét az idők végezetéig? Jól tudjuk, ma már tapasztalatból is, hogy egy nemzet meghódítójának, aki teljesen meg akarja semmisíteni a frissen igába hajtott népet, első dolga átvenni az uralmat az iskolák, a bíróságok, az önkormányzat intézményei és a hadsereg felett. Így hát láthatjuk, hogy amíg egy föld nélküli nemzet ezen négy intézménye saját kezében marad, és saját akarata szerint rendezi és irányítja azt, addig a nemzetet nem fenyegetheti az asszimiláció veszélye."

Így hangzik az Ön kérdése. Először is, engedjen meg egy megjegyzést. Téved, ha azt gondolja, hogy véleményem szerint elkerülhetetlen, hogy mi, akik idegen földön élünk, egy ponton túl ilyen korábban nem tapasztalt, kiterjedt jogkörhöz jussunk hozzá. Én semmi ilyesmit nem mondtam. A dolog voltaképpen nagyon is elkerülhető – hosszú távon, természetesen. Talán Csehország, Szlovákia, vagy az Osztrák-Magyar Monarchia más területének népei végül elfogadnák azt az államformát, melyet Ön javasol: értesüléseim szerint bizonyos helységekben olyannyira egymás mellett élnek különböző nemzetiségek, hogy azok területi különválasztása lehetetlen. Ám felmerül a kérdés: vajon az a fajta autonómia, melyet Ön javasol, képes-e a zsidó nemzeti önség, egyediség megőrzésének biztosítására? Úgy látom, Ön azt képzeli, hogy a nacionalizmus megőrzésének alapfeltétele mindössze az akarat, és hogy az önmagában elég egy népnek, hogy megtartsa nemzeti önségét. Természetesen nem kerülte el az Ön figyelmét az a tény, hogy ezen akarat gyakorlati alapokra kell, hogy helyeztessen a kérdéses nép életében, s hogy tettekben kell kifejezésre jutnia, különben lassú elsorvadás lesz a nép végzete, míg mindenfajta ellenállás nélkül fel nem oldódik környezetében. Ám amíg a szándék a nemzeti önmegtartás iránt erősen él a nép szívében és lelkében, és önnön létének gyökeréből tápanyaghoz jut, semmit sem fog feladni szabad akaratából, és az asszimiláció lejtős útján nem indul meg. Még szétszóratása más, idegen népek között sem jelenthet veszélyt rá. De a kérdés úgy hangzik, hogy az autonómia képes-e megőrizni azokat a tényezőket, melyek fel tudják ébreszteni és ébren tudják tartani a zsidó nép ösztönös vágyát eredeti nemzeti önségének megvédése iránt?

Gondoljuk át a problémát!

Pár éve feltettem magamnak a kérdést: honnan ered a nemzeti önségnek, öntudatosságnak azon érzése, mely oly' mélyen belénk van plántálva? Miért viseltetünk olyan nagy szeretettel nyelvünk iránt – mármint népünk azon tagjai, kiknek sikerült megőrizni nyelvünket? Miért kelt bennünk olyan hatalmas érzelmeket nemzeti himnuszunknak akár csak a puszta dallama, szavak nélkül? Hol lelhető fel a nemzeti sajátosság iránti kötődésnek eme lelki kapcsa, mely oly' erős, s melynek megőrzéséért a nép hajlandó kínzáson és szenvedésen is keresztülmenni? Az első gondolat, mely eszembe ötlött, a következő volt: a dolog gyökere az oktatásban keresendő, melyben mindnyájan részesülünk: az életforma, melyben neveltettünk, életünk során kedves maradt számunkra, és mélyen belénk ivódott. Azonban újbóli átgondolás után arra jutottam, hogy ez a válasz hibás. Először is, megfigyeltem embereket, akiknek tanulmányai megkerülték a nemzeti élet mezsgyéit: embereket, akik egyszer sem éltek át széder-ceremóniát[94] fiatal korukban, akik életükben sosem voltak szukkótban[95] a Sátrak ünnepén, akik sosem játszottak trenderlivel[96] a Hanukka ünnepén, s akik egyetlen szép gyermekkori emléket sem őriztek meg a zsidó nemzeti vagy vallásos életből. Mindössze taszító és sértő dolgok emlékét őrizték meg, sőt, nem egy alkalommal még szüleik is ilyen szellemben nőttek fel: és mégis, amikor eljött az idő, ezeknek az embereknek valami fellángolt a szívükben. Újragondolták cselekedeteiket és tetteiket, vágyakozni kezdtek a nemzeti lét iránt, s még közelebb is húzódtak hozzá,

hogy tanulmányozhassák és magukba szívhassák azt. Másodszor: nem egy olyan kornak vagyunk-e tanúi, melynek generációja gyakorta fellázad azok ellen az életformák ellen, melyekben neveltetett? És ha pusztán az oktatás nincs birtokában az erőnek, hogy felépítése és fenntartsa azt a bizonyos lelki kötődést a nemzeti lét iránt, s ha ez a kötődés alkalmanként még csak nem is függ össze a neveltetéssel, akkor látható, hogy dacára az oktatásnak, melyben részesülünk, a nemzeti érzelmek eredetét nem egy ember iskolázottságában kell keresnünk. Hol kell hát keresnünk annak forrását? Végiggondoltam a kérdést, és arra a következtetésre jutottam, hogy a forrás az ember vérében található. És ma is kitartok ezen nézetem mellett. A nemzeti önségtudat mélyen beleitattatott az ember vérébe, vagyis faji-fizikai jellegébe, és csakis és kizárólag abba. Nem hisszük, hogy egy különálló lélek lakik az emberi testben: azt valljuk, hogy egy ember szellemiségét elsősorban természeti, fizikai alkata határozza meg. Semmifajta oktatás, sem a család, sem a környezet részéről, nem képes viharos és dühöngő jelleművé változtatni egy olyan embert, akire a természet nyugodt viselkedést szabott ki, és vice versa. Egy ember szellemiségét sokkal egyértelműbben és teljesebben fejezi ki fizikai típusa, mint a személy lelki élete. Egy nép szellemi és lelki karakterét saját faji-fizikai jellegéhez hasonlatosra gyúrja, és semmilyen a fizikai jelleg alapján nem álló egyéb karakter felvételére nem képes. A tanult szokások és a modoroskodás tekintetében persze az életformánk az idővel változik, de a nemzeti önség nyomait nem szokásokban és modorokban kell kutatnunk. És mikor a szellemi öntudat felépítéséről társalgunk, valami mélyebb dolgot kell észben tartanunk. Ez a valami eltérő korokban másfajta külső módokon nyilvánul meg az időszak és a környező társadalom hatására, ám ez a valami önmagában átalakulatlan és megváltozhatatlan marad egészen addig, míg a faji-fizikai típus tisztán megőriztetik.

És éppen ebből az okból nem hiszünk a szellem asszimilációjában. Fizikai értelemben elképzelhetetlen, hogy egy zsidó, aki olyan családból származik, mely generációkra visszamenőleg csakis tiszta zsidó vérrel rendelkezik, képes legyen alkalmazkodni egy francia vagy egy német ember szellemiségéhez. Egy zsidó, aki németek között nő fel, mímelhet német szokásokat, eltanulhat német szavakat. Teljességgel feltöltődhet a német „folyadékkal", ám szellemi struktúrájának magja mindörökre zsidó marad, mivel vére, teste, és faji-fizikai típusa zsidó. Szellemiségének legalapvetőbb tulajdonságai testi adottságainak visszatükröződése, s lehetetlen, hogy egy férfi, kinek a teste zsidó, magába olvassza egy francia férfi szellemiségét. Olyan népek szellemi asszimilációja, melyek ereiben más vér csörgedez, lehetetlen, kivitelezhetetlen vállalkozás. Lehetetlen, hogy egy ember olyanok között asszimilálódjon, akiknek a vére más, mint az övé. Ahhoz, hogy valóban beolvadjon, el kéne cserélnie a testét, vérében kéne, hogy azonossá váljon velük. Más szavakkal: az egyetlen, amit tehet, hogy több emberöltő alatt, vegyesházasságok egész sorozatán keresztül egy olyan ük-ük-ükunokát hagy hátra, kinek ereiben a zsidó vérnek mindössze csak parányi nyoma maradt. Ez az ük-ük-ükunoka aztán majd valódi francia vagy német lesz, teljes szellemi struktúrájában. Más út nincsen. Amíg vérünkben zsidók maradunk, zsidó apától és zsidó anyától, sebezhetőek maradunk az elnyomással, a leépüléssel és a degenerációval, de nem az asszimilációval szemben – legalábbis nem a szó valódi értelmében, azaz szellemi önségünk teljes eltűnésének értelmében. Ez a veszély nem fenyeget bennünket. Nincsen asszimiláció, amíg nincsenek vegyesházasságok. Ám abban a pillanatban, hogy a vegyesházasságok száma megugrik, és már a házasságok többségét teszi ki, csakis akkor lesznek a gyermekek mindössze félig zsidók vérükben, s csak akkor fog az első törés megjelenni, a valódi és végzetes asszimiláció kezdete, melyből már nem lehet kigyógyulni. A vegyesházasságok számának megnövekedése az egyetlen biztos és megbukhatatlan módszer egy teljes nemzet kipusztítására. Minden nemzetet, mely valaha eltűnt bolygónkról (értelemszerűen eltekintve azoktól, melyeket az utolsó szálig kiirtottak, vagy más abnormális okokból tűntek el), a vegyesházasságok süllyesztője kebelezett be.

Lemészárolásunk vagy tömeges legyilkolásunk nem fenyeget, de még a dolog, melyet Ön felvet, sem kézzel fogható módon. Ám az Ön tervének gyakorlatba ültetése – autonómiában élni a gálutban, egy idegen földön –, minden bizonnyal a vegyesházasságok fokozatos gyakorodásához vezetné népünket természetes okokból és elkerülhetetlen kényszerből. Vegyesházasságok egy ponton túl nagyobb számban fognak történni, mint egyéb házasságok, és ez így végül ahhoz fog vezetni, hogy a zsidó nemzet, mint olyan, el fog tűnni a Föld színéről.

18. AHAD HA'AM: A DIASZPÓRA TAGADÁSA (1909)

In: *The Zionist Idea*. Szerk. Arthur Hertzberg. (The Jewish Publication Society of America, 1997), 271, 275-277.

Jegyzet: *Ahad Ha'am (1856-1927) ogyesszai teakereskedőből lett a modern cionista irodalom legnevesebb formálója. Alábbi korai írásában az oroszországi jiddis autonómia ellen emeli fel a szavát. (V. L. B.)*

A „Diaszpórával szembeni negatív hozzáállás" egy olyan kifejezés, amelyet gyakorta lehet hallani cionisták közötti társalgásokban, akik a Diaszpórán túlra tekintenek nemzeti problémák megoldásában [...] A Diaszpórával szembeni negatív hozzáállás a mi jelenlegi célunk esetében azt a hitet jelenti, hogy a zsidóság nem élhet túl szétszóratott népként, most, hogy lelki elszigeteltségünk véget ért. Ennek oka, hogy ma már nincs eszközünk, amivel védekezhetünk az idegen kultúra tengerével szemben, mely azzal fenyeget, hogy megfojtja nemzeti karakterünket és hagyományainkat, és ezzel lassan, de biztosan elpusztítja nemzetünket [...] Mi értelme van elfelednünk, hogy mi a különbség miköztünk és a többi nemzet között, ha a többi nép, amely sorsunk felett rendelkezik, nem feledkezik meg róla? [...] Mi, zsidók szétszóratásunk minden országába idegen népként léptünk be, és egy olyan nemzeti kultúrát vittünk magunkkal, mely máshol született, s melyet máshol fejlesztettünk ki. Egy távoli klíma vándorló koldusaiként nagylelkűen befogadtak bennünket a Föld népei; de soha nem volt és ma sincsen semmilyen kapcsolat azon élet között, ahová befogadtak bennünket, és a zsidó-típusú élet között, amelyet magunkkal hoztunk, s mely érkezésünkkor már teljesen kifejlett volt. Ezért hát nem valószínű, hogy valaha elismerné a világ egy idegen nép jogát nemzeti életéhez egy olyan államban, melyről ő maga – mások pedig végképp – sosem gondolt úgy, hogy a zsidók saját hazája lenne [...] A cionizmussal vitatkozóknak [...] egy dilemmával kell szembenézniük. Vagy azt kell állítaniuk, hogy a Diaszpórában való autonómia megoldja minden bajunkat, vagy pedig teljesen tagadniuk kell, hogy bármifajta megoldás létezik. De az első megoldás nem lehetséges - hiszen ki hinne ma csodákban? -, és a második sem járható út, elvégre az túlontúl pesszimista. Utóbbi azt jelentené, hogy boldogtalan népünk örök betegeskedésre kárhoztatott, s gyógyulásra nincs reménye. Így hát az autonomistáknak is keletre kell tekinteniük [...]

19. MARTIN BUBER A VÉR HATALMÁRÓL (1911)

In: Martin Buber: *On Judaism* (New York: Schocken, 1967), 14-19., 74-77.

Jegyzet: *Martin Buber (1878-1965) dialógusfilozófus, egyben a németországi cionizmus egyik korai, vezető ideológusa volt. (V. L. B.)*

Az egyén először egy benyomásai által alkotott kozmoszban leli magát, ahol az Én csupán az érzület hangját adja. Ebből a kozmoszból két egyedien kirajzolódó és tiszta terület nyer különleges aktualitást számára: természetes környezete, az ismeretesen sajátos föld és égbolt; illetve azon emberek köre, akik a körbe vonzzák őt, s akik részvételét engedik, miközben átadják neki a társadalmi párbeszédek alapjait, nyelvüket, alapvető viselkedési formáikat, népi szokásaikat. Erre a három állandó elemre – a természetes környezetre, a nyelvre és a népi szokásokra – épül az egyén közösséghez való tartozásának érzete. Ez a közösség pedig messzebb nyúl, mint a család vagy a választott baráti csoportok alapvető közössége. Az egyén érzése az, hogy azokhoz tartozik, akiknek állandó élményelemi hasonlatosak az övéihez, és ezen a szinten eme emberek teljességét tekinti népének.

Számos ember megmarad ezen a szinten. De mi inkább azokra az emberekre szeretnénk egy pillantást vetni, akik a többi embert meghaladják; őket az az örökletesség, a tartós anyagúság, a halhatatlan lényiség iránti belső vágy vezeti, mely egyesekben elnyomattatik, ám másokban serdül és növekszik. Az ilyen ember felfedezi, hogy folyamatosság van nem csupán a tapasztalatok formájában, de a lét folytonosságában is, mely rendre megtart minden élményt. Ahogy a gyermek is utoljára ismeri fel fizikai valójának Énjét, úgy a felnőtt szellemi lényének Énjét, ezt a maradandó anyagot fedezi fel legkésőbb.

A gyermek Énjének felfedezése után megérti, hogy korlátolt térben; a felnőtt, hogy korlátolt időben. Ahogy a felnőtt tudatára ébred Énjének, az öröklét utáni vágya vezeti látásának önnön életén túlvezető szélesedését. Ekkor jönnek létre azok az utánozhatatlanul mélyre nyúló, néma érzelmek, melyek sosem ismétlődnek meg hasonló erősséggel, még akkor sem, mikor letisztulnak és gondolattá kerekednek: a lélek halhatatlansága, a bölcsesség halhatatlansága, a mozgás és a tett halhatatlansága. A végtelenség félelmetes mivolta által megmozgatva érzi meg magában a fiatal felnőtt valami maradandó létét. Ha észrevette ezt, akkor még egyértelműebben érezheti annak megtestesülésében és misztériumában, minden művészieség és a lényegtelen dolgokat körülvevő csodálkozás nélkül: mikor felfedezi a nemzedékek egymást követő sorát, mikor elméjében látja az egymást követő apák és anyák sorát, akik őhozzá vezettek. Ekkor érti meg, hogy egyének micsoda keveredése, a vér micsoda egybetorlódása hozta létre őt, hogy fogantatások és születések mily' sora hívta őt életre. A nemzedékek hallhatatlanságában a vér közösségét érzi, melyben Énjének elsőbbségét, múltja végtelenségének megőrzését fedezi fel. Ehhez járul hozzá a felismerés, hogy létünk legmélyebb rétegeit a vér határozza meg: az bensőnk és akaratunk színezéke. Arra döbben rá, hogy a körülötte lévő világ lenyomatok és hatások világa, ahol a vér a lenyomatok és hatások fogadására alkalmas anyag tere, s hogy a vér képes lenyomatot hagyni és hatást gyakorolni bármire. S ekkor megérti, hogy többé nem ahhoz a közösséghez tartozik, mellyel élményeken osztozik, hanem azok mélyebbre nyúló közösségéhez, akiknek anyagán osztozik. Hovatartozásának érzését egykor külső tapasztalatok alapján fejlesztette ki; most pedig belső tapasztalatok alapján. Népe először a világot jelentette számára; immár a lelkét. Népe számára immár emberek közössége, mely együtt egységet alkotott, alkot és fog alkotni – a halottak, az élők és a még meg nem születettek egységét. Ez az egység lesz számára Énjének alapja, azon Énnek, mely így kapoccsá válik a nagy láncban. Bármit is hoztak létre és fognak létrehozni az emberek ebben a nagy láncban, azt ő saját egyedi lénye munkájaként fogja értékelni; amit ők megtapasztaltak és meg fognak tapasztalni, azt ő sorsaként kezeli. Népének múltja az ő személyes emlékezete, népének jövője az ő személyes munkája. Népének útjai segítenek neki megérteni és vezetni önmagát.

Ez az egyén népéhez való természetes helyzetének beilleszkedése a nagy láncba – szubjektív szempontból. Ám a természetes szubjektív szituáció nem mindig felel meg a valós objektív helyzetnek. Az objektív helyzet akkor állhat elő, mikor a nép, melyhez az ember első szinten és második szinten tartozik, egyazon nép; mikor a közösség, mellyel egyazon konstans elemeken

osztozik, s a közösség, mellyel egyazon szubsztancián osztozik, egyazon nép; mikor a haza, ahol felnőtt, vérének hazája is; mikor a nyelv, melyen szól, és a népi hagyomány, melyben felnőtt, egyben vérének nyelve és hagyománya is; mikor a nép, mely tapasztalatainak formáját adja, s a nép, mely tapasztalatainak tartalmát adja, egyazon nép.

Ez az objektív szituáció nem áll fenn a zsidóság, de különösen a nyugati zsidóság önnön népéhez való kapcsolatában. Az összes elem, mely egy nemzet létéhez szükséges számára, mely valóssá tehetné számára ezt a nemzetet, hiányzik; egytől-egyig: a föld, a nyelv, a népi hagyomány. Nem tartozik vérközösségéhez sem a föld, ahol él, melynek környezete felöleli őt és alakítja érzékeit, sem a nyelv, melyen beszél, s mely gondolkodását színezi meg, sem az életmód melyben részt vesz, s mely tetteit alakítja; ezek mind egy másik közösséghez tartoznak. Az állandó elemek világa és az anyagi elemek világa számára szétszakíttattak. Nem látja anyagát kiformálódni előtte környezetében; az mély magányba űzetett, és pusztán egyetlen értelemben látható számára; eredetében.

Azonban anyaga valósággá is válhat a zsidó számára, hiszen eredete többet is jelent, mint kapocs múltjához; eredete elültetett bennünk valamit, mely nem hagy el bennünket életünk egyetlen óráján sem, s mely életünk minden tónusát és színfokozatát meghatározza, mindent, amit teszünk, és mindent, ami velünk megesik; ez lényünk legmélyebb, legnagyobb hatású rétege: a vér.

[...] Ez az alap mindennek dacára létezik, és szilárdan létezik. A zsidó lelkében van. Ugyanis a zsidó közel-keleti maradt. A zsidót kiűzték földjéről, és szétszórták a nyugati országokban; arra kényszeríttetett, hogy olyan ég alatt éljen, melyet nem ismert, s olyan talajon, melyet nem szántott; mártírsors lett a jussa, s – ami annál is rosszabb – megaláztatás; legyűrte őt a környező népek kultúrája, és az ő nyelvükön szólt; ám mindennek ellenére a zsidó közel-keleti maradt. Megőrizte magában a határtalan önálló képességeket, melyek örökletesen részei természetének, s a velük járó jelenségeket: az idő erős érzékelését és a gyors gondolkodás lehetőségét. Emellett megőrizte magában – mélyre temetve, ám sosem elvetve – alapvető egység-kutató ösztönét és akaratosságát. Az ember ezt még a legasszimiláltabb zsidóban is felfedezi, ha tudja, hogyan férhet hozzá lelkéhez; még azok is, akik gondolkodásukból a judaizmus maradékát is kigyomlálták, örökkön magukban hordozzák a judaizmust gondolkodási sémájukban.

[...] A zsidó nem ugyanaz, aki egykor volt; a nyugat minden csúcsát és poklát megjárta, és lelke gyászba borult. De eredendő ereje nem csorbult; sőt, voltaképpen megtisztult. Amint kontaktusba lép anyaföldjével, ismét kreatívvá válhat. A zsidó csakis akkor töltheti be igazán szerepét a nemzetek között, ha mindent újrakezd teljes, károsulatlan, megtisztult eredendő erejével, s valósággá vált mindent, amit ősi vallása tanított neki; ha gyökeret ver hazájának talajában; méltóságos, ám szép életet vezet; és példamutató közösséget épít Kánaán sovány rögein.

20. CHESKEL ZWI KLÖTZEL: A NAGY GYŰLÖLET. HOZZÁSZÓLÁS A NÉMETORSZÁGI ZSIDÓKÉRDÉSHEZ

In: *Janus: kritische Halbmonatsschrift für deutsche Kultur und Politik*, Hamburg, II. köt. (1912-13), 57-60.

Jegyzet: *Cheskel Zwi Klötzel (sz. Hans, 1891-1951) német cionista író volt, aki alábbi esszéjével komoly botrányt váltott ki a korabeli liberális német közéletben. A cikket a korabeli szerkesztőségi kommentárral közöljük. (V. L. B.)*

Az alábbiakban közreadjuk egy meggyőződéses cionista fölöttébb becsületes és nyílt vallomását, anélkül, hogy az itt kifejtett gondolatokkal kapcsolatban bármilyen módon állást foglalnánk. Számunkra minden kulturális kérdésben – ha nyíltan és becsületesen fejezik ki őket – nagyon fontos a meggyőződés iránt tanúsított elismerés és érdeklődés. Éppen ezért a jövőben továbbra is foglalkozni kívánunk a zsidókérdéssel mint az egyik legfőbb és legaktuálisabb kulturális kérdéssel. – a szerk.

Axel Juncker kiadója a *Vormärz*-kori Dánia egy regényének új kiadásával ajándékozta meg a jelenkori olvasót. 1912-ben újjászületett egy 1846-ban írott könyv, Meier Aaron Goldschmidt *Ein*

Jude[97] című regénye. Nem véletlen, hogy éppen most került újra elő ez a könyv. Meglehet, hogy még többet is elő fognak hozni a múlt kincseiből a világ egyik nagy kérdésének illusztrálására és provokálására, amely ma éppen Németországban aktuálisabb, mint valaha: a zsidókérdésére. Csak röviden akarok emlékeztetni Sombart legfrisebb tudományos munkáira, és utalok – mondjuk ki nyugodtan – a „zsidóregények divatjára", amely Schnitzler *Weg ins Freie*[98] című műve nyomán a mai napig elterjedt.

Ezért kétszeresen is érdekes, hogy a „zsidókérdés" eme mai hangjai közepette a múltból hallhatunk egy hangot, abból a korból, amelyet mind belsőleg, mind külsőségeiben meghaladni véltünk. És különösen egy körülmény emeli ennek a könyvnek az értékét: Dániából származik. Dánia egyike azoknak az országoknak, amelyekben a „zsidókérdés" mint kulturális kérdés szinte soha nem merült fel, ahol még ma sincs szinte nyoma sem az antiszemitizmusnak, mivel mindig is viszonylag kevés zsidó élt ott. Ezt nyugodtan visszavetíthetjük a Vormärz előtti időkre is; meglehet, Dánia nem viselkedett belátóbban és toleránsabban az ottani zsidókkal szemben, mint a többi ország; külső körülményei mind akkor, mind most annak a csatamezőnek a szélére sodorták, amelyen a zsidóság mellett és ellen tombolt a küzdelem. Erről a perifériáról érkezett most Meier Aaron Goldschmidt regényének formájában egy kegyetlenül őszinte könyv, egy olyan könyv, amelyet még akkor is nagynak kellene neveznünk, ha a hivatásos kritika elvitatná tőle a műalkotás jellegét. És ez a nagy nyitottság, egy veszélyes felismerés eme borzasztó világosan és nagyon nyíltan megírt beismerése mindjárt Meier Aaron Goldschmidt művének első oldalán megjelenik: „És ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod között, és az ő magva között: az neked fejedre tapos, te pedig annak sarkát mardosod." (1 Mózes 3, 15)

Ezzel a vezérmotívummal Goldschmidt kimondott egy gondolatot, amelyet a mai napig mindenki óvakodik kimondani: a zsidóság és nem zsidóság örök ellenségeskedésének gondolatát. Manapság a zsidóság oldaláról semmitől sem félnek annyira, mint ennek a nyílt és becsületes beismerésétől: az antiszemitizmussal és a zsidógyűlölettel szemben a zsidó oldalon ott áll minden nem zsidó szenvedélyes, nagy gyűlölete; mint ahogy mi, zsidók, tudjuk minden nem zsidóról, hogy a szíve mélyén antiszemita és annak is kell lennie, úgy minden zsidó létének legmélyén minden nem zsidó gyűlölője. Óvakodom attól, hogy keresztényellenességet, vagy valami hasonlót mondjak, mert gyűlöletünk talán éppen a kereszténységgel szemben a legerősebb, mert a mai kereszténységben nem kell ellenséget látnunk.

Ez a nagy „zsidó gyűlölködés" a világirodalomban egyszer már valóban művészi méltatást kapott: Shakespeare Shylockjában. Szükségszerűen eltekintünk minden túlzástól, mindentől, ami megfelel a vígjáték jellegének, előttünk egy zsidó áll, mi több, a zsidó, aki gyűlöl!

Bizonyára talán soha nem létezett olyan zsidó, aki kedvet kapott volna egy darabka húshoz Antonio mellkasából. Biztosan nem szaladgál ma egy zsidó sem ezzel a nérói gondolattal a fejében: „Az egész nem zsidóságot tegyük egyetlen nyakra, mi pedig ragadjunk kést!" Bizonyos, hogy zsidó oldalról sok közeledési kísérletet, asszimilációs törekvést éppoly komolyan és szeretettel fogtak föl, mint a másik oldalon a tragikomikus zsidómissziót. De mindennek ellenére: mint ahogy minden egyes keresztény lelke mélyén a „zsidó" szó nem hangzik tökéletesen ártalmatlanul, ugyanúgy minden egyes zsidónak a nem zsidó, a goj nem sértésnek van szánva, de egyértelmű és félreérthetetlen elválasztó jelző. És legyünk őszinték: bármennyire nagyra tartjuk is az egyes nem zsidót, lehetünk vele barátságban, sőt akár még sógorságban is: a nem zsidóságot, mint személytelen tömeget, mint szellemet, hatásszférát, kulturális egységet – ki merné tagadni! – mindegyikünk a zsidóság mögé sorolja!

Úgy vélem, be lehetne bizonyítani, hogy létezik a zsidóságon belül egy mozgás, amely az antiszemitizmus hű tükörképe, és azt hiszem, ez a kép a lehető legtökéletesebb. És én ezt nevezem a nagy zsidó gyűlöletnek.

Meglehet, ez a kifejezés túl kemény, vagy inkább túl kevéssé precíz. De én arra törekszem, hogy semmi esetre se szépítsem az igazságot. Ha elismerem, hogy nem gyűlölködésről van szó, akkor ki is kell tartanom amellett: ha ez nem gyűlölet, akkor ahhoz áll a legközelebb, tehát hagy nevezzem gyűlöletnek.

Aki közülünk lelkileg és szellemileg nem kasztrált, aki egyáltalán nem képtelen arra, hogy gyűlöljön, az részese ennek a gyűlöletnek! Szívesen elismerem, hogy egyeseknek ez nincs ínyére, de ez csak ennek a gyűlöletnek az életképességét bizonyítja. Nem vagyok feljogosítva arra, hogy a teljes

zsidóság nevében beszéljek; meglehet, hogy ezekről a kérdésekről még soha nem váltottam szót zsidókkal; de ez a tiltakozás kizárólag jogi formalitás, és bennem valójában semmi sem él olyan elevenen, mint az a meggyőződés, hogy ha valami egyáltalán létezik, ami a világon élő valamennyi zsidót egyesít, akkor az ez a nagy, nemes gyűlölet.

Azt hiszem, le kell mondanom arról, hogy valamilyen tudományos, netán történelmi vagy pszichológiai természetű oknak próbáljak a nyomára bukkanni. Saját természetem részeként érzem ezt a gyűlöletet, ezt a valami személytelen, megfoghatatlan iránti gyűlöletet, amely megérett bennem, s amelynek a növekedéséért és fejlődéséért egy természeti törvényt kell felelőssé tennem. S ezért tűnik számomra szégyentelennek, ha valaki szégyenkezik e miatt a gyűlölet, mint a természet egy darabja miatt, és alantasnak és közönségesnek érzem, ha valaki takargatni próbálja. Mert úgy vélem, minden emberi mivoltunknak ez a magja: tudatában kell lennünk természetünknek, és vállalnunk kell azt.

Úgy tekintenek ránk, mint a németséget fenyegető veszélyre. Bizony, azok vagyunk; ez éppoly bizonyos, mint az, hogy a németség a zsidóságot fenyegető veszély! De vajon elvárhatják-e tőlünk, hogy öngyilkosságot kövessünk el? Senki sem ingathatja meg azt a tényt, hogy egy erős zsidóság veszélyt jelent minden nem zsidóra. Bizonyos zsidó körök minden arra irányuló kísérlete, hogy bebizonyítsák ennek az ellenkezőjét, éppoly gyáva, mint amilyen komikus. De még különösebbnek kell találnunk, amikor a nem zsidók – visszafogottságot, szerénységet és alázatot követelve – teljes komolysággal azt várják el tőlünk, hogy mondjunk le természetes gyűlöletünkről. Ha azt követelik, komolyan követelik, hogy vetkőzzük le veszélyességünket, fegyverezzük le magunkat szellemileg, zúzzuk össze a fegyvereinket, még mielőtt a harc megkezdődne, és szolgáltassuk ki magunkat kényükre-kedvükre!

A középkorban azt vetették a zsidóság szemére, hogy minden aranyat megkaparintottak, majd pedig nem adták át másoknak. Ezen könnyen lehetett segíteni – erőszakkal. A jelenkor zsidósága ugyanezt teszi a szellem aranyával, s majd meglátjuk, hogy a németségnek sikerül-e azt elvennie tőle. „Németország minden szellemi kincse a német zsidók kezében van" – Goldsteinnek ez az állítása a *Kunstwart*ban még nem talált komoly ellenállásra. Éppen ellenkezőleg: még a durván antiszemita sajtó is megerősítette. Zsidó szívvel azt remélhetünk és kívánhatunk a zsidóság számára, ami csak akarunk; ma még Németországban élünk, ma még német zsidók vagyunk, s jaj nekünk, ha nem sikerül a németség részének maradnunk. Itt nem kérhetünk magunknak jogokat, mert a mi oldalunkon áll a legerősebb jog, az élet szükségességének joga. Akár megvan a hatalmunk, akár nincs, ez az egyetlen kérdés, ami érdekel bennünket, és ezért kell arra törekednünk, hogy hatalmat képviseljünk és hatalmon is maradjunk.

A zsidóságot csak szellemileg lehet legyőzni! Legyetek erősek a nem zsidóságban, erősebbek, mint amilyenek mi vagyunk a zsidóságunkban, és akkor ti maradtok a győztesek!

21. CHESKEL ZWI KLÖTZEL: A NAGY GYŰLÖLET (1945 UTÁN)

In: *Central Archives for the History of the Jewish People*, Jeruzsálem, Izrael, P 300/24[99]

Jegyzet: *Klötzel a háború után visszatekintett Izraelből cikkének utóéletére. (V. L. B.)*

Szalonikiből hazatérőben egy kis időre megálltam Münchenben. Ott ismerkedtem meg Hans Ludwig Helddel,[100] a *Janus* c. folyóirat szerkesztőjével.

Held igen különös jelenség volt. Kiugrott szerzetes, aki feleségül vett egy orosz zsidó nőt, akinek ismert fotóműhelye volt a város legelőkelőbb negyedében. Arra már nem emlékszem, hogyan is ismerkedtem meg Heldékkel. De még mindig magam előtt látom a legfeljebb középmagas, meglehetősen széles férfit kifejezésteljes színészábrázatával, feje fölött a zabolátlan vörösesszőke haj alkotta glóriával, középen egy kopasz csíkkal. Tonzúra, ami idővel majd kopasz fejbe megy át. Heldet nagyon érdekelte a szaloniki zsidókról szóló beszámolóm, akik olyannyira különböztek a németországi zsidóktól. Úgy látszott, rendkívül foglalkoztatja a zsidókérdés, s ezt az érdeklődést csak fokozta a németországi zsidókérdés egyes aspektusairól folytatott nyilvános vita, mely éppen akkor érte el csúcspontját, amikor én Hans Ludwig Helddel megismerkedtem.

Ez a vita a *Kunstwart* hasábjain zajlott, főleg a zsidó befolyásról a német szellemi életben, a „szellemi elidegenedés" kérdéséről, ahogyan azt a zsidóellenes oldalon nevezték. Ennek a vitának – amely egyébként olyan szabad szellemben zajlott és olyan magas színvonalon, mint amilyet azelőtt a német-zsidó vitában még soha nem tapasztalhattunk – a fő résztvevői a darmstadti Moritz Goldstein[101] professzor és Ferdinand Avenarius[102] voltak; utóbbi a *Kunstwart* antiszemitának egyáltalán nem nevezhető szerkesztője. Ez a vita egyike volt az első kísérleteknek Németországban arra, hogy bátran és előítéletektől mentesen nézzenek szembe a zsidó helyzettel. A vita során mindkét oldalról elhangzottak olyan dolgok, amelyek a német zsidóság hivatalos vezetőit komolyan nyugtalanították. Ezek a megnyilvánulások Goldsteinnek abban a kijelentésében csúcsosodtak ki, hogy a német zsidóság „rendelkezik egy olyan nép kulturális javai felett, amely azt erre semmilyen módon nem hatalmazta fel", valamint Avenariusnak abban a tanácsában, miszerint a német zsidóknak ugyan joguk lenne a teljes egyenjogúsághoz, de jobban tennék, ha nem minden területen ragaszkodnának ehhez 100%-ig, hanem bizonyos tekintetben bölcs mértéktartásról tennének tanúságot. Vagyis zsidó oldalról messze látható helyen kimondták, hogy Németországban szellemi téren igenis létezett a zsidó befolyás – hogy azt ne mondjuk, zsidó kulturális monopólium –, amit német részről elbitorlásnak tekintettek, noha német részről az egyenjogúság elvét tisztán törvényességi szempontból betartották, de ennek a zsidók részéről történő igénybevételét célszerű tapintatossági problémának tartották.

Noha megfogalmazás tekintetében talán kissé kiélezettek voltak, mindkét megnyilvánulás lényegében megfelelt a tényleges helyzetnek, de szöges ellentétben állt a németországi zsidó vezetők nézeteivel – eltekintve az akkor még meglehetősen gyenge cionistákétól. A Zsidó Hitű Német Állampolgárok Központi Egyesülete[103] (*Centralverein*) vezetőinek, a német-izraelita hitközségek szövetségének és más hasonló szervezeteknek a politikája főként abban állt, hogy tagadják minden valódi és jogos konfliktus létét németek és zsidók között, és minden erre utaló jelenséget vagy könnyen elhárítható félreértésként, vagy pedig – az esetek többségében – antiszemita machinációkként interpretáljanak. Ennek felelt meg a németországi zsidó sajtó álláspontja is. Nem akart tudomást venni a zsidó dominancia problémájáról számos kiemelten fontos szellemi területen, valamint ennek a német publikum nagy részére gyakorolt lélektani hatásáról. Elbástyázta magát az egyenjogúság tisztán betű szerint törvényes érve mögé, amely minden polgárnak megadta a jogot, hogy a nemzet szellemi életében elfoglalja azt a helyet, amelynek megszerzésére a tehetsége alapján a publikum elismeréséért folytatott szabad verseny feljogosította. Tisztán politikailag és jogilag nézve ez természetesen formailag helyes és érvényes érv volt, a probléma azonban egészen más síkon volt. Még a zsidó teljesítmény minősége is irrelevánsnak bizonyult, még akkor is, ha a másik oldal nem is vitatta el. Olyan helyzet állt itt elő, amelyet később teljesen más területen, de hasonló feltételek között és következmények mellett, Palesztinában ismertem meg. A „nem kívánt jótetemények" esete forgott fenn. Az állandóan előrehaladó zsidó építkezésekkel szembeni arab ellenségességgel szemben a cionisták azt hozták fel, hogy az arab lakosság ebből a fejlesztésből óriási állítólagos hasznot húz, hogy ezeknek köszönhetően Palesztina lesz a legfejlettebb ország, a palesztinai arabok pedig a legfejlettebbek az egész arab világban. Az arabok, vagy legalábbis az intelligensebbek közülük, nem is vitatták ezt a tényt, de kijelentették, hogy jobban szeretnék, ha a maguk módján boldogulhatnának, és szívesebben maradnának meg egy primitívebb fejlődési fokon, semmint hogy ezt a mégoly nagy és kívánatos haladást egy olyan idegen elemnek köszönhessék, akit ők a maguk részéről országukba és kultúrájukba „betolakodónak" tekintettek. Minden utalás arra, hogy a zsidók helyzete Palesztinában „legális", oly' keveset ért itt, mint a zsidó egyének alkotmány szerinti egyenjogúsága Németországban a „német szellemi élet zsidó értelmiségiek általi valós vagy vélt elidegenítésének" vádja esetében.

A zsidó sajtóban folytatott vitában megnyilvánuló német-zsidó szellemi konfliktus valódi természetével szembeni vakságot csak a vita álságos alaphangja múlta felül. Úgy tettek, mintha zsidó részről nem létezne más reakció a német antiszemitizmusra, különös tekintettel a német értelmiség antiszemitizmusára, mint egy fajta szelíd ingerültség a német gondolkodás és érzület sajnálatos zavartsága miatt (e miatt a sajnálatos zavar miatt a németek gondolkodásában és érzéseiben), amely azonban legyőzhető a németség iránti „szeretet" és fáradhatatlan „felvilágosítás" által. Soha, egyetlen szóval sem ismerték be azt a tényt, amely egyébként a legtermészetesebb volt a világon, hogy ugyanis a német zsidók a német antiszemitizmusra az ellenségesség érzésével reagáltak, s ez a reakció intenzitásában megfelelt az előbbinek. Mint ahogy szinte minden antiszemita azt állította magáról, hogy ő személy szerint ismer „rendes" zsidókat, sőt még „legjobb barátai" között is akadnak ilyenek,

ugyanígy minden zsidó ismert és nagyra becsült „rendes gojokat", de német környezetéhez fűződő kapcsolatait a mély bizalmatlanság érzése és egy idővel csak egyre fokozódó antagonizmus határozta meg. A „szeretetről" ez iránt a környezet iránt bizonyára szó sem lehetett, s az igenlése még őszintétlenebb volt olyankor, amikor a viszonyok arra kényszerítettek, hogy mint egy fajta túlerővel kiegyezzenek vele, amellyel szemben az ember még csak az ellenséges érzület nyílt beismerésének jóleső nyílt beismerését sem engedhette meg magának. Ahol a zsidók maguk között voltak, és ezekről a dolgokról beszélgettek, a legcsekélyebb kétség sem merülhetett fel arról, hogy létezik egy „ellenkező előjelű antiszemitizmus." Az egész egyszerűen megnyilvánult. Részben a bőségesen meglévő tapasztalatokon alapult, részben a német antiszemitizmus potenciális lehetőségeinek megsejtésén, amelynek első biztos, egyértelmű jeleit csak évekkel később, az ún. „boxheimi dokumentumok"[104] szolgáltatták. Hogy ezt a bizonyos előérzetet milyen borzalmas módon igazolta később a Harmadik Birodalom, az ma a világtörténelem néhány legvéresebb lapján van feljegyezve.

Már nem tudom, hogyan keveredtem beszélgetésbe Hans Ludwig Helddel ezekről a dolgokról, de olyan nyíltsággal beszéltem róluk, mint amilyennel addig valószínűleg még egyetlen zsidónál sem találkozott – ezeket valószínűleg csak húszévesen hozza szóba az ember ennyire minden kertelés nélkül. Mély benyomást tett rá a német-zsidó kapcsolat ilyetén felfogása, mely annyira eltért a „zsidó hitű német állampolgárok" uralkodó nézeteitől, amelyek addig a polémiát uralták. Ő javasolta nekem, hogy írjak erről a *Janus*ba. Így tehát írtam egy tanulmányt ezzel a provokáló címmel: *A nagy gyűlölet*; ez a tanulmány engem évekre egyfajta hírhedt alannyá tett, az antiszemita propaganda nagy szerepébe [kényszerített], [Henry] Fordtól[105] a nácikig. Semmi, amit életem során írtam, nem „követett" ennyire, mint ez a cikk. Amikor évekkel később menyasszonyommal elmentem dr. [Malwin] Warschauer[106] rabbihoz, hogy megrendeljem az esküvőnket, ezt kérdezte leendő feleségemtől, akinek a családjához baráti szálak fűzték: „Maga tényleg a »nagy gyűlölködőhöz« akar feleségül menni?" Ezt tréfás hangon kérdezte, de az, hogy ez az egyébként okos és tapintatos ember nem tudta magában tartani ezt a megjegyzést, tanúskodik arról, miféle és milyen mély hatást gyakorolt ez a cikk.

22. JOSZIF CHAIM BRENNER: ÖNKRITIKA (1914)

In: *The Zionist Idea*. Szerk. Arthur Hertzberg. (The Jewish Publication Society of America, 1997), 307-312.

Jegyzet: *Joszif Chaim Brenner (1881-1921) a korai héber irodalom neves képviselője volt, aki alijázását követően egy arab pogrom áldozatául esett. (V. L. B.)*

A szkeptikusok és a lázadók, akik csak nemrég jelentek meg irodalmunkban, ezt a kérdést teszik fel: „Hogy? A zsidók túléltek?" Igen, igaz; túléltek. De barátaim, a túlélés önmagában még nem érték. Bizonyára jobb minden ember, nép vagy szervezet számára, ha él, mint ha nem él. Jobb az élet, mint a halál – hiszen a létezés magában kellemetes –, de a létezés magában nem bizonyítéka a tiszteletre méltó jellemnek. Ez meg ez az ember is megért egy tisztes kort, ami szép és jó; de sosem fogjuk csupán a kort magát tisztelni, hacsak nem mutat az ember testi erőt és szellemi emelkedettséget, ahogy nem tiszteljük az öreget magát sem csupán korának okán.

A zsidók azon kevés antik népek egyike, melyek túléltek és megmaradtak. Hogy mondja Mendele?[107] „A karavánok jönnek és mennek, de Kiszlon és Kabciel[108] *Luftmensch*ei örökké úton lesznek." De ez a tény magában semmit sem bizonyít. Nem mindig a legnemesebb marad életben; de csak a nemes marad életben becsületét is megőrizve. Bizonyosan akad valamifajta misztérium hosszas megmaradásunkban; bizonyosan van valamilyen különleges jelentősége, hiszen a teremtés mindig misztériummal és jelentőséggel van tele; de mindez ismereteinken kívül áll. Csakis létezésünk minőségét, életmódunkat tudjuk megítélni. Ez az ítélet pedig nem sok jót hoz számunkra.

Igen, valóban túléltünk. Lélegzünk. Igaz, de mit ér a mi létünk? Nincs örökségünk. Az egyes nemzedékek semmit sem adnak át a következőnek. Amit pedig átadnak – a rabbinikus irodalmat –, azt jobb lenne, ha egyáltalán nem is adnák át; de szerencsére ma már egyre halványabbá válik. Mindenesetre annyit tudunk életünkről, hogy csak biológiai értelemben élő zsidó tömegek léteznek, mint a hangyák, de egy bármilyen társadalomtudományi értelemben élő zsidó nép, egy nép, mely

minden nemzedékkel új réteget helyez az előtte jövőre, s melynek minden része egyesül a többivel – egy ilyen nemzet ma már aligha létezik. Amit csak tudtunk életünkről, az azt feltételezi, hogy ha természetünk más lett volna, talán nem maradtunk volna meg; s ha meg is maradtunk volna, jelenlegi létünk egészen más lenne [...] Igen, élünk, mint cigányok, kuruzslók, utazó ügynökök és banki eladók tömege; ebben az álcában biológiailag még sok éven át megmaradhatunk, ahogy mostanáig is, még akkor is, ha kicsit sem változunk meg.

Igen, élni akarunk, mindenképpen meg akarunk maradni, akár úgy, mint hangyák vagy kutyák. Bizonyos, hogy az élő kutya jobban él, mint a halott oroszlán. Jobb, ha nem ítélünk el egy ilyen „élő" népet; mely nép tagjainak nincs másra ereje, mint hogy keseregjen és bujdosson, míg a vihar át nem halad feje felett; mely magára hagyja szegény testvéreit, hogy titokban garasokat halmozzon fel; hogy a gojok körül sündörögjön, belőlük éljen meg, s aztán pedig egész nap panaszkodjon azok rosszindulatára. Nem érné meg [...] De mit beszélünk? Nincs köztünk egy tucat fiatal férfi se, aki hajlandó lenne dolgozni a célért. Mert végre le kell ráznunk a házalás borzalmas pestisét, mely megfertőzött minket, történelmi szégyenünket a hátunkról le kell vetnünk, s erre csak az ő kezeik alkalmasak. Ez egy jel, Káin jele, mely bizonyítja, hogy a házaló ragaszkodik házalásához, mert nincs ereje ahhoz, hogy valami jobbat tegyen.

23. CHAIM WEIZMANN LEVELE AHAD HA'AM SZÁMÁRA (1914. DECEMBER 14-15.)

In: *Weizmann Archives*, 7-303.[109]

Jegyzet: *Chaim Weizmann (1874-1952) oroszországi születésű cionista politikus, később Izrael első államelnöke volt. Az alább leírt tárgyalása során partnere Arthur Balfour (1848-1930) brit külügyminiszter. Az 1917-es Balfour-nyilatkozatot, mely ígéretet tett egy palesztinai zsidó állam későbbi felállítására, a cionizmus első átütő sikereként tartják számon. (V. L. B.)*

Kedves Aser Izajevics![110]

Voltaképpen már tegnap írnom kellett volna neked, de annyira fáradt voltam, miután hazajöttem Londonból, hogy egész nap nem csináltam semmit. El akarom mondani, hogy szombat délben találkoztam Balfourral. Másfél órán át tartott a beszélgetésünk. Balfour mindenre emlékezett, amiről nyolc éve társalogtunk, így hát nem kellett neki újra elmagyaráznom a zsidókérdés nacionalista értelmezését. Röviden összefoglaltam a számára, hogy mi történt az elmúlt években, szóba került a Sprachenkampf,[111] a Technion Műszaki Egyetem,[112] tervünk a [Héber] Egyetemről,[113] a középiskola és a *Be'calel*.[114] Olyan volt ez számára, mint egy kinyilatkoztatás. Mikor amiatt sajnálkoztam, hogy meg kellett szakítanunk munkánkat, ezt felelte: „a háború után majd sokkal hamarabb befejezheti, amit elkezdett."

Kifejtette nekem a zsidókérdésről alkotott véleményét. Azt mondta, szerinte a zsidókérdés megoldhatatlan, hacsak nem asszimilálódnak a zsidók teljességgel, vagy nem jön létre egy normális zsidó közösség Palesztinában – inkább a nyugati, mint a keleti zsidók járhattak az eszében. Elmondta, hogy egyszer volt egy hosszú beszélgetése Cosima Wagnerrel[115] (1837-1930) Bayreuthban, s hogy az asszony számos antiszemita gondolatát osztotta. Erre válaszul kiemeltem, hogy mi is egyetértésben vagyunk a szalon-antiszemitákkal, abban a tekintetben, hogy a „Mózes-vallású németeket" mi is egy nem kívánatos, romboló jelenségnek tartjuk, ám a diagnózis és a prognózis terén már eltér véleményünk Wagnerétől és Houston Chamberlainétől[116] (1855-1927). Azt is mondtam, hogy ezek a zsidók végső soron sokat tettek Németország felépítéséért, nagyban hozzájárultak Németország nagyságához, épp ahogy Anglia vagy Franciaország zsidói is nagyban járultak hozzá országuk nagyságához – tulajdon népük kárára. Ahogy a zsidó nép minél több kreatív eleme húzódott közel és olvadt fel a környező közösségekbe, úgy halmozódtak a zsidó nép szenvedései, mivel ugyanezek a közösségek később felrótták számunkra ezt a felolvadást, és antiszemitizmussal válaszoltak rá. Hosszasan hallgatott, és nagyon elérzékenyült – hidd el nekem, könnyezett –, majd kézen ragadott, és azt mondta, hogy megvilágosítottam előtte egy sokat szenvedett nép útját. Utána elmesélte nekem az eszmecserét, melyet Claude Montefiorével folytatott, aki három hónapja kereste meg őt, hogy a romániai zsidók ügyében közbenjárjon nála.

Ezt mondta nekem róla: „micsoda különbség van őközte és Ön között! Ön nem kér semmit – Ön követel –, és az embereknek muszáj hallgatni Önre, mert Ön egy erkölcsileg szilárd állam feje. Ezek után ráirányítottam figyelmét arra a végzetes hibára, melybe számos nyugat-európai politikus beleesik azzal, hogy a kelet-európai zsidóságot egy bagázs schnorrer [jiddis: éhenkórász, koldus] módjára kezelik. Ebben egyébként nagy szerepe van a nyugati zsidóknak, akik megerősítik bennük ezt a nézetet. Testünket lánc fogja körül, de mi igyekszünk lerázni láncainkat, és kiszabadítani lelkünket. Megkérdezte, hogy jelenleg óhajtok-e bármilyen kézzelfogható dolgot. Azt feleltem, hogy nem, csak rá akartam mutatni a zsidók vérfoltos és nagy tragédiájára. Azt mondtam, hogy ha ő is úgy tartja jónak, majd akkor keresném újra őt, ha már elhallgattak a fegyverek. Kikísért az utcára, csendben kezet ráztunk, majd így búcsúzott el: „Ne felejtsen el újra meglátogatni. Nagyon megindított, és felkeltette az érdeklődésemet. Ez nem egy álom, hanem egy nemes ügy, és én teljességgel megértem."

24. IGNAZ ZOLLSCHAN: ZSIDÓKÉRDÉSEK

In: Ignaz Zollschan: *Jewish Questions: Three Lectures* (Bloch Publishing Company, 1914), 17-21.

Jegyzet: *Ignaz Zollschan (1877–1948) osztrák cionista antropológus és orvos volt, később a jeruzsálemi Hádászá kórház osztályvezetője lett, majd a Héber Egyetem előadójaként dolgozott. (V. L. B.)*

A zsidó faj kulturális értéke

A zsidó faj kulturális értékét már igen régóta megállapították a történelem és a filozófia tanoncai. Egy faj, melynek géniusza alkotta meg az összes fennmaradt vallást a civilizált nemzetek között, egy faj, melynek szellemi hősei adták a világnak a szabadság és az igazságosság elveit, a faj, melynek fiai több ezer év óta hatalmas hozzájárulásukkal segítették a civilizáció előrehaladását – egy ilyen faj kétségtelenül egy hasznos tagja a nemzetek családjának. Ám egy részletes, tudományos kutatás hiányoltatik sürgősen ebben a kérdésben, antropológiai és biológiai szempontból.

Ugyanis jelenleg néhány író igen szorgalmasan terjeszti azt a nézetet, hogy a zsidók egyáltalán nem is alkotnak fajt: hogy a mai zsidók nem az ősi héberek leszármazottai, és egyáltalán nem is zsidó származásúak, hanem egyszerűen a mózesi hittételek követői. Ha ez a vélemény helyesnek bizonyul, természetesen semmilyen jogunk nem lenne, hogy az ősidők zsidó intellektusának sikereire hivatkozzunk. Ha ez a vélemény helyes, akkor minden fent idézett tényt ki kell hagynunk, amikor a zsidó faj kulturális értékét mérlegeljük. Ezt a véleményt azonban igen egyszerűen vissza lehet verni antropológiai érvekkel. Azonban sokkal komolyabbak és veszélyesebbek azok a másfajta teóriák, melyek szigorúan tudományos kutatások eredményének tettetik magukat.

Ezek a teóriák nem tagadják, hogy a mai zsidók az ősi zsidóság leszármazottai, de azt vallják, hogy mint a mai, mind a régi zsidók egy alsóbbrendű faji elemet alkotnak [...] Mikor egy nemzet képességeit és fizikai-intellektuális képességeit mérlegeljük, nem állíthatjuk, hogy annak nincsen köze ahhoz a fajhoz, melyből származik. Egy bizonyos faj leszármazottai valóban tehetségesebbek lehetnek, mint egy másik faj fiai. A magyarázat az adott állomány múltbeli tapasztalataiban keresendő. Az egész szerves világban azt találjuk, hogy minden teremtény azokat a szerveit fejlesztette és tökéletesítette ki, melyeket a legtöbbször vett igénybe. Az a végtag, melyet a legtöbbször használtak, nő a legjobban. Ezért lehet, hogy mikor arra volt szüksége bizonyos fajoknak, hogy a lehető legkifinomultabb agyat fejlesszék ki, mikor egy bizonyos faj, saját akaratából vagy a környezet hatására olyasmivel foglalta el magát, mely feladat megkövetelte, hogy fejlessze agyát, szükségszerűen következik, hogy egy ilyen faj leszármazottai előnyökkel rendelkeznek más fajok fiaival szemben. Képességeik minősége a környezettől, fejlettségük mértékétől és a tradíció hatásától függ: de kapacitásuk terjedelme, képességeik nagysága és intenzitása nem a környezettől, hanem fajiságuktól függ, azaz őseik egykori kulturális tevékenységétől. Ezért hát mindezek öröklött tulajdonságok.

S mégis melyik nép vagy faj őseinek volt nagyobb a kulturális tevékenysége, mint a zsidóknak? A zsidók számára a tanulás vallási megkövetelés volt, és azon zsidók, akik nem rendelkeztek magas szintű intellektuális aktivitással, kihullottak a létért való küzdelemből. Ősei nagymértékű kulturális tevékenységeinek eredményeképpen a zsidók a lehető legmagasabb

mennyiségű örökölt képesség birtokában kell hogy legyenek [...] Miért van az, hogy manapság úgy tűnik, hogy a zsidók egyszerűen felvesznek, majd újraalkotnak dolgokat, de semmi egyedit nem kreálnak? Az erre való magyarázat a mai zsidóság szociális szerkezetében keresendő. Mezopotámiában, Palesztinában és végül Spanyolországban, a [szemita] nemzetek harmóniában éltek saját kultúrájukkal. Nem egyetlen mesterséggel foglalkoztak, hanem mint minden más nemzet a földön, az összes iparágat űzték. De a zsidók természetellenes történelmi fejlődése és a mai meglehetősen természetellenes foglalkoztatottsági eloszlása elkerülhetetlenül természetellenes eredményeket kell hogy szüljön. A mai zsidóság társadalmi szerkezete egészségtelen. Egyszerűen a létért való küzdelem elnyomja azokat, akik valóban nagyok és egyediek lennének, és csak azokat engedi érvényesülni, akik a kereskedelemhez értnek. A mai fejlődések hatására, melyek ellentétesek a természetes kiválasztás törvényeivel, a modern judaizmus nem tudja teljesen felszínre hozni alvó erőit, és kulturális energiáit nem képes teljesen működésbe hozni.

A nagy tehetségek fejlődése kedvező körülményekre lel az olyan nemzetek között, melyek saját talajukon tudtak beteljesülni – nyugodt és stabil működésük okán képesek a maguk számára gondolkodni és elmélkedni. De egy kereskedelmi társadalomban, ahol a létért való küzdelem még inkább megerősödik a politikai és gazdasági körülmények hatására, az ilyen tehetségek megnyomorodnak, vagy ugaron és rozsdásan hevernek. Ennek a hatásnak a műve, mely szembemegy a természetesen kiválasztás törvényeivel, hogy a zsidók hihetetlenül becsvágyóak. [Egyesek] hibás módon úgy hiszik, hogy ez a zsidó faj alapvető jellemvonása. A fenti hátrányok mellett azonban figyelembe kell vennünk a régi vallás és a gettókörnyezet pusztulását, melyben a nép legalább a saját szokásait követte. Mai időszakunk egy üres és hiányos átmenet időszaka. Népünk belső megzavarodottsága és figyelmének elterelése ezen átmenet hatására volt az, ami azt okozta, hogy ezt a tulajdonságot a zsidó faj egy alapvető jellemvonásaként értékelték. Igen kár, a különösen felületes érvelés okán a nemes személyiségeket már nem vették figyelembe. Az átlagos és tolakodó zsidók a szembeötlőek, és őutánuk vonják meg az egész zsidóság jellemzését. A beteg, félrevezető kép, mely a diaszpóra-zsidóság társadalmi szerkezete alapján állt fel, úgy festette le a zsidót, mint egy minden emberi magasztossággal szembenálló típust.

A sajátos környezet hatása, hogy a valódi körülmények nem lehettek mások, mint amilyenek manapság. A mai körülmények alatt a zsidók nem tudnak olyan gazdag, termelő tevékenységet végezni, mint amiket a távoli antikvitásban őseik végeztek Mezopotámiában, majd az Ibériai-félszigeten. Azonban még ma, a leginkább elbátortalanító körülmények mellett is, a zsidók nem csak a tőke modern rendszerét alkották meg, és nem csupán nagyszámú prominens tagját adták a tisztán intellektuális területek munkásainak, de ők a megalkotói az új, jelenleg uralkodó tudáságazatoknak. Azonnal eszébe is jut az embernek – csak, hogy párat megemlítsük – [Heinrich] Hertz [1857-1894] és [Paul] Ehrlich [1854-1915], [Karl] Marx [1818-1883] és [Friedrich] Stahl [1802-1861], [Baruch] Spinoza [1632-1677] és [Henri] Bergson [1859-1941], és a matematika terén [Georg] Cantor [1845-1918]. Az ember azt is látja, hogy kiemelkedő gondolkodóink különböző kultúrákban is képesek voltak alkotni, átértékelve minden etikai és vallási értéket, radikálisan megváltoztatva és megújítva a teljes szellemi életet. Az ember azon is eltöpreng, hogy vajon milyen kulturális értéket képviseltek volna, ha egészséges és normális körülmények között alkotnak? Félelemből nem merem levonni a pontos következtetéseket ezen a ponton, nehogy minimum eltúlzottnak és számítónak hangozzék.

Gondolkodók és államférfiak számos generációja tudatos erőfeszítéseinek és a vallás befolyásának hatására egy tisztavérű, a kicsapongás és az erkölcstelenség fertőjétől mentes, a családi tisztaság kifejlett érzésének, a mélyen gyökerező, erényes hagyományoknak birtokában lévő nemzet kivételes szellemi tevékenységet lenne képes kifejleszteni. Továbbá, a vegyesházasságok betiltása biztosította, hogy ezek a felsőbbrendű etnikai értékek nem vesztek el a kevésbé tudatosan tenyésztett fajokkal való keveredés során. Ez a tiltás tette lehetővé, hogy az az örökség, mely a legelső tényező egy faj létrejöttében, a lehető leghelyesebb módon gyakorolja hatalmát, s így a faji képességek nem csak hogy átöröklődnek nemzedékről nemzedékre, de fokozatosan jobbá is válnak.

Így hát az öröklét iránti küzdelem (mely szintúgy isteni parancsolat is) egy olyan természetes szelekciót eredményezett, melynek nem akad példája az emberi faj történelmében. A létért való küzdelemben, melyre ez a kard és tűz edzette, szigorú gazdasági és morális elnyomatás alatt, és az elfásulásra bíztató folyamatos impulzusok között élő nemzet ítéltetett, csakis azok az egyének maradhattak életben és szaporodhattak, akik erkölcsileg és fizikailag kellőképpen erősnek bizonyultak.

Ezért a zsidók egy ősi, szeplőtlen fajt alkotnak, melynek a lehető legnagyobb a kulturális értéke. Ha ez az igen megáldott faj lehetőséget kapna arra, hogy újra kifejlessze eredeti hatalmát, semmi sem kelne versenyre vele a kulturális érték terén.

Végső soron be kell ismernünk, hogy annak a hatalmas hozzájárulásnak ellenére, amit a modern zsidóság hozzátett a civilizáció kialakulásához, teljesítménye pusztán apró része annak, amit normális körülmények között alkothatott volna [...] Semmi sem áll szemben azzal a feltételezéssel, hogy ha létezne a zsidó nemzeti kultúra, a judaizmus régi termékenysége újra megmutatná magát. Ebben az eszmefuttatásban nem utaltam azon vallások hatalmas hatására, melyeket a judaizmus szült meg. Aligha találnánk meg egy ilyen példát a kulturális világban. A zsidó szellemiségről sem beszéltem, mely úgymond a judaizmus szélesebb értelmezése, s mely elbújva rejlik ezekben a vallásokban, és a modern korok szellemi mozgalmaiban, mint például a filozófiában és a szocializmusban.

A vegyesházasság jelentősége

Mit állíthatunk bizonyossággal a zsidó faj tisztaságáról? Az erre a kérdésre adott válasz igen fontos, ugyanis ha a beházasodás az elmúlt években nagy szerepet játszott a zsidók között, magától értetődik, hogy nem beszélhetünk egyáltalán a zsidó fajról. A mai zsidók valóban Ábrahám, Izsák és Jákob tiszta leszármazottai? [...] Ezra idejétől a mai napig, a zsidó nemzet lényegében teljes vegyítetlenségben szaporodott, és több mint kétezer éve egy etnikailag egyedi fajt alkot, melyet nem hígított fel idegen vér. Egyértelmű, hogy néhány csepp idegen vér utat találhatott a zsidók ereibe a diaszpórában eltöltött hosszú idő alatt, de ezek a keveredések túl apróak voltak ahhoz, hogy lényegi hatást gyakoroljanak a nemzet etnikai jellegére, ahogy a kohániták, akik előtt teljesen tiltott volt a vegyesházasság, jellegüket tekintve pontosan olyanok, mint a többi [ősi] zsidó. A helyzetet úgy lehet leírni egy mondatban, hogy nagy mennyiségű vér került ki a zsidóságból, de voltaképpen igen kevés került bele kívülről. Ezért hát következetesen nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy a vér, ami a mai zsidók ereiben csörgedezik, kétezer éve változatlan [...]

Dél-Amerika őslakosainak van egy mondása: „Isten megalkotta a fehér embert, Isten megalkotta a fekete embert, de az ördög alkotta meg a mulattót." A természet törvényei szerint az általános ösztöni képességek, melyekből a tehetség és a jellem mélységei fakadnak, elgyengülnek a félvérek között, míg az egyedi képességek kihangsúlyozottabbá válnak. Szinte minden megfigyelő egyhangú véleménye, hogy a kereszteződések útján erősebb test, fejlettebb tehetségek nyerhetőek, de a test ellenállása és a karakter erőssége gyengébbé válik. Továbbá a félvérek előtt szabályszerűen ismeretlen az arra való képesség, hogy bármi nagyot vagy különlegeset elérjenek, ahogy az elme nemessége is ismeretlen előttük. Az utóbbi jellegzetességek az alapvető képességeket jelentik, az előbbiek pedig az egyéni képességeket. Az alapvető típus a keresztezés által legyengül, és minél távolabbi a két faj, annál erősebb lesz a legyengülés.

Vegyünk néhány példát. Labrador partjainál nagy mennyiségű félvér él, akik az eszkimók és a skót bevándorlók leszármazottai. Az ősi skót telepesek a mai nemzedéknél könnyedebben voltak képesek megbirkózni a nehéz környezettel. Manapság dühöng a területen a tuberkulózis. Más sarkvidéki nemzetek is, melyek több ezer éven át kibírták környezetük rettenetes viszontagságait, most visszafejlődnek, miután a keresztezés utat talált közéjük [...]

A jávai eurázsiaiak, akik az európaiak és a helyi indián őslakosok utódai, puhányok, és igen gyorsan kipusztulnak. A spanyol mulattók a Fülöp-szigeteken egy korcs faj, mely pusztulásra van ítélve. A busmanok több száz éven át a legnehezebb körülmények között vívták a harcot létükért, ugyanis a hottentották és a bantuk voltak a legfőbb ellenségeik. De most, hogy az általános keveredés megjelent az életükben, hamarosan eltűnnek.

Ezek a példát elegendőek annak bizonyítására, hogy a keresztezés az elsőszámú oka a nemzetek pusztulásának, s hogy a nagyban különböző típusok közötti keresztezés a szaporodási képesség és az életerő lecsökkenéséhez vezet. Az állattenyésztők is megállapítják, hogy a karakter- és fajkülönbségek vezetnek a bizonytalan és egyezésre képtelen alkatok létrejöttéhez [...]

A zsidók fajilag tiszták, és különösen nagy faji értéket tudhatnak maguknak. Eltűnésük nem csak nemzeti veszteség lenne, hanem visszafordíthatatlan veszteség az általános kultúra számára. De sajnos jelenleg ez a faj a pusztulás veszélyével néz szembe. A konzerváció és a nagy lehetőséges

további fejlődése, melyek ebben az ősi fajban leleddzenek, hatására a faj régóta fennálló tisztaságának, megkérdőjeleződnek manapság. Ugyanis nem is igazán a kikeresztelkedés jelent veszélyt a zsidókra, ahogy azt gyakran képzelik, hanem a vegyesházasság [...] Ahhoz, hogy a zsidókat megőrizzük a judaizmus számára, két gyógymód lehetséges: vagy a gettó megtartása annak minden külső és szociális hatásával, vagy a diaszpóra felszámolása. Az első alternatíva csakis egy tovább folytatott morbid „létet" jelenthet.

25. FELIX ROSENBLÜTH FRONTLEVELE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBÓL (1915. ÁPRILIS 30.)

In: *Der jüdische Student*, 1915. augusztus 12. 75.

Jegyzet: *Felix Rosenblüth (1887-1978) németországi cionista, később Pinchas Rosen néven Izrael első igazságügy-minisztere volt. Az első világháború alatt a keleti fronton szolgált, az alábbi sorok egy hosszú frontlevelének végén szerepeltek, melyet egy cionista diáklap közölt. (V. L. B).*

[...] Bizonyára cionista érzelmi életünk nagy gazdagodását tapasztaltuk az elmúlt években, azzal, hogy Palesztina eszméje egyre erősebb lett, ahogy a jövő iránti szeretet fokozatosan átadta helyét a jelenvaló iránti szeretetnek. És el tudom képzelni, hogy egyes, talán nagyon fiatal cionisták a keleti háború során bizonyos csalódást élnek át, és – ahogy az általában lenni szokott – azt a nagy tanulságot, hogy Palesztina az egyetlen igazság: egy nagy intézet, amely kiirt minden zsidó férget. Értékesebb lenne azonban, ha keletről hazahoznának egy új szerelmet, ha nem is rokonszenvet, de legalább együttérzést az Európa szennyében megalázott, de zsidóságukhoz hű törzstestvérek iránt. Az együttérzés rossz hírnévre tett szert, mint a filantróp gyarmatosítási politika téves forrása. De a szánalomnak csak elég komolynak és mélynek kell lennie ahhoz, hogy erősebb nemzeti akarattá váljon, mint az asszimiláció kritikája (amelynek alapvető igazolása ellen természetesen nem akartam semmit sem mondani). Tapasztaljátok meg jobban a képességet, hogy ok nélkül szerethessétek ezeket az embereket. De be kell fejeznem, két napja írok. Este van, holnap kezdődik a csata.

26. ELIJAHU BEN-ZION SADINSKY: A NEMZETI TÁRSADALOM. HOZZÁJÁRULÁS A ZSIDÓKÉRDÉS MEGOLDÁSÁHOZ AZ ÁLTALÁNOS NEMZETI KÉRDÉS KERETEIN BELÜL (1918 NOVEMBER)

In: Elijahu Ben-Zion Sadinsky: *Die nationale Sozietät. Beitrag zur Lösung der Judenfrage in Zusammenhang mit dem allgemeinen nationalen Problem* (Heidelberg: Freie Zionistische Blätter, 1921), II-VIII.

Jegyzet: *Elijahu Ben-Zion Sadinsky (1872-1945) németországi cionista író, aktivista volt. (V. L. B.)*

[...] És most néhány szó a nem zsidó olvasókhoz. Bár eredetileg csak a zsidó közönségnek szánták, jelen mű olyan mű, amely a nem zsidó olvasók figyelmét is magára vonhatja. Egy ősi és örökkévalónak tűnő kérdéssel foglalkozik: a zsidókérdéssel. A dolgozatban ennek a kérdésnek a megoldására teszek kísérletet. És ha nem zsidókat is szeretnék érdekelni ebben a megoldásban, az nem csak azért van így, mert mi, zsidók nem tudunk segíteni magunkon; mert terület nélküli népként élünk, megfosztottak nemzeti hazánkból, szétszórva idegen nemzetek területein, és ezért nem segíthetünk magunkon az egyetlen ténylegesen bevált eszközzel, a karddal. És nem is azért, mert elévülhetetlen, elidegeníthetetlen erkölcsi jogunk van követelni a nem zsidó világtól, hogy vessen véget a kínzásoknak, üldözéseknek, mészárlásoknak és pusztításoknak, amelyeket a zsidó nép ellen elkövetett, vagy hogy jóvátételt hozzon. Szerintem a nem zsidóknak azért kell érdeklődniük a zsidókérdés iránt, mert az egész emberiség nem juthat el a végső nemzeti békéhez addig, amíg a zsidókérdést nem rendezték! Ha a nemzeti problémát úgy lehetne megoldani, hogy minden létező nemzet számára független nemzetállamokat hoznak létre, akkor a zsidókérdés továbbra is nyílt sebként feszülne az emberiség húsán. Mert a zsidókérdést nem lehet tisztán területileg megoldani, mint például az

örménykérdést. Tizenkét, tizenhárom, és később talán húszmillió zsidó fog mindig szétszórva élni minden nép között. Ez a tény semmiképpen sem tekinthető lényegtelennek, a következő okok miatt: először is: A történelem eddigi lefolyása bebizonyította, hogy a zsidókat mint népet nem lehet asszimilálni. Itt-ott a zsidó nép társadalmi felső rétege alászáll a vendégnépek közé, de a nagy tömegek országosan koncentráltan maradnak, és nem asszimilálhatók. A szinte az egész világon érvényesülő állami-nemzeti magatartással a zsidók asszimilálhatatlan tömege zavaró tényezőként fog létezni, és idegen testként mindig a nemzeti izgatás tárgya marad. Az asszimilálhatatlan zsidótömegek következtében a nekik otthont adó népek nem élvezhetik majd a valódi nemzeti békét.

Másodszor, a területi elhatárolás és a nemzetek elkerítésének abszolút lehetetlensége miatt a nemzeti kisebbségek mindenhol az idegen nemzeti többség nyomása alatt maradnak. Ezek a megváltatlan nemzeti kisebbségek most a szintén nemzetileg megváltatlan és nemzetileg megemésztetlen zsidótömegekben találják meg természetes szövetségeseiket a nemzetiségi izgatás és a zavar gerjesztésében. Még a nemzeti autonómia sem nyújt védelmet a nemzeti kisebbségek szabad életének, mert továbbra is el vannak vágva a nemzeti központjaikkal való homogén kapcsolattól. A megoldatlan zsidókérdés tehát lehetetlenné teszi az emberiség számára, hogy véget vessen a nemzeti problémának. Más szavakkal: lehetetlen a nemzeti probléma végleges megoldása anélkül, hogy a zsidókérdés ne találja meg szerves megoldását; lehetetlen nemzeti békét teremteni az emberiség számára a zsidó nép egészének megváltása nélkül!

Márpedig az a tény, hogy a zsidó nép minden üldöztetés, kiirtási és asszimilációs kísérlet ellenére kitartott szétszóródásának tizenkilenc évszázada alatt, és hogy most még nemzeti otthonba is készül, a történelem egyik kivételes esetének tűnik. De nem lehetnek kivételes esetek sem a természetben, sem az emberiség természetrajzában. Minden látszólagos kivételnek megvan a maga célja, az egyik szükséges párhuzamos fejlődési vonal megvalósítását szolgálja, amely egy bizonyos szakaszban feladja párhuzamosságát, és meggörbül, majd belefolyik a nagy egységes haladási vonalba.

A zsidó nép hontalansága ellenére történő csodálatos fennmaradása tehát nem önmagában vett történelmi kivételként értendő, hanem a nemzetben, mint társadalmi fajban élő társadalomformáló erők párhuzamos fejlődési vonalaként. A zsidó nép nemzetköziségе nemcsak történelmi bizonyítéka annak, hogy a nemzet területi-állami bezárása nem az egyetlen fennmaradási lehetőség, hanem egyúttal a nemzetköziség eszméjének hordozója is lett. A nem zsidók érdeklődését a zsidókérdés iránt elsősorban azért vélelmezem, mert az általam kínált megoldás egyben az egész nemzeti probléma megoldása is. Zsidóként az engem különösen érintő zsidókérdés megoldásából indultam ki, és útközben megtaláltam az emberiség nemzeti problémájának csomóját. És amikor ezt a csomót kibontottam, nem találtam többé zsidókérdést: eltűnt, de eltűnt minden nemzeti kérdéssel együtt!

Most azt kérdezik tőlem: miért kéne a nem zsidót az általános nemzeti probléma megoldásához vezetni a zsidókérdésen keresztül, ami őt alig vagy egyáltalán nem érdekli? Miért ne lehetne egyszerűen sematikusan ábrázolni ezt a megoldást anélkül, hogy végigmennénk a zsidókérdésen? Nem lenne magától értetődő, hogy az általános nemzeti probléma megoldásával a zsidókérdés is minden további nélkül megoldódik? Miért terheljük tehát a nem zsidó olvasót a zsidókérdés ballasztjával?

Ezekre a kérdésekre a következő választ adom: az úgynevezett magától értetődő dolgok soha nem vonatkoztak a zsidó népre. Ha külön kivételes törvények nem is születtek ellenünk, és legalább a törvények szerint fennálló egyenlőség megadatott nekünk, az egyenlőtlenséget mégis egyértelműen éreztük. És hála a különleges kulturális, társadalmi és gazdasági feltételeknek, amelyek között élnünk kell, még a legjobb szándékú törvények is gyakran kárt okoztak számunkra. Egészen a nagy francia forradalomig a rendkívüli állapot őszinte volt. Külön törvények születtek ellenünk, de megszoktuk az elnyomás fojtogató levegőjét, és ehhez igazodtunk. Megpróbálták népünket a megsemmisülésig gyengíteni az egyén elnyomásával. Az egyén szenvedett, de a nép így is tovább élt, az elnyomás összeforrasztotta, új védelmi, fejlődési erőket hozott létre. De az emberi jogok híres kikiáltása óta egyik árulásból a másikba esünk. A zsidó egyént vagy nyíltan egyenlőtlennek hagyták az alkotmányban és törvényben bevezetett egyenlőség ellenére, vagy tényleges polgári egyenjogúságot kapott, és cserébe megfosztották zsidó nemzetiségétől azzal, hogy nem tettek különösebb védőintézkedést ezzel a néppel szemben. Vagy megcsalt állampolgári jogainkkal, vagy nemzetiségünk jogával, de a szabadság és a haladás minden oltárán felajánlottuk áldozatainkat.

Jó szellemi fegyverekkel láttuk el a burzsoá társadalmat a feudalizmus elleni harcban, és kifejezetten zsidó intelligenciánkkal, tevékenységünkkel és szívósságunkkal nagyban hozzájárultunk a polgári-kapitalista társadalom fejlődéséhez. Zsidó vér folyt a polgári forradalom minden barikádján. És amikor végre áttört a polgári szabadság napja, az árnyékba szorultunk. Elhessegettek bennünket egy egyenlőségtől, nemzeti egységünk megtört és szétszakadt. Mi biztosítottuk és biztosítjuk a szocializmust a legjobb szellemi fegyverekkel, a legnagyobb ötletekkel. Harcosok és mártírok tömegével is elláttuk, és továbbra is a viszonylag nagy véráldozatot hozunk neki. De ha a szocializmus győzedelmeskedik, egyenjogúságunkat vagy újra korlátozzák, vagy olyan "tökéletes" módon adják meg nekünk, hogy elsorvadunk alatta! A többi néphez viszonyított egyenlőtlen életkörülmények miatt az egyenlőség számunkra csak csapda! Nemzeti életünket soha nem lehet megőrizni és megvédeni általános törvényekkel, amelyek alá az egyenlőség elve szerint nekünk is esnünk kell! Ezt a védelmet csak egyetlen speciális, kifejezett, életkörülményeinket figyelembe vevő egyenlőségtanúsítvány adhatja meg számunkra. Míg most megpróbálom a nem zsidó olvasót a zsidókérdés komplexumán keresztül az általános nemzeti probléma megoldásához vezetni, addig morális önelkötelezettséget remélek tőle, azon speciális, explicit megoldás iránt, amely figyelembe veszi életkörülményeinket és életérdekeinket, s egyszersmind biztosítja nemzeti létünket.

27. CHAIM WEIZMANN: VILÁGPOLGÁRSÁGRÓL ÉS NACIONALIZMUSRÓL (1919. MÁRCIUS 27.)

In: *The Letters and Papers of Chaim Weizmann: Series B, Letters: August 1898-July 1931.* Szerk. Barnet Litvinoff (New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1983), 87-93.

Jegyzet: *Az alábbi beszédét Weizmann közép-európai előadókörútja során mondta el. (V. L. B.)*

Ha ma általánosságban szólnék a világpolgárság és a nacionalizmus témájáról, az olyan lenne, mint baglyokat vinni Athénba, itt Prágában, a nacionalizmus laboratóriumában. Itt nap, mint nap végeznek kísérleteket, gyakorta igen drágákat, a nacionalizmussal és a világpolgársággal. Ezért hát csupán a zsidó nacionalizmusról és a zsidó világpolgárságról fogok beszélni. Ugyanis – legyünk őszinték –, a „világpolgárság” egész ötlete egy tisztán zsidó találmány. Ennek indoklását először úgy kísérlem meg, hogy lehántom a borítást, eljutva a zsidókérdés duzzadt daganatáig, mely kétrétegű: gazdasági és kulturális-szellemi. A probléma két jellege azonban szorosan kapcsolódik egymáshoz. A gond magja az, hogy a zsidók elég erősek ahhoz, hogy teljességgel ne tűnjenek el, de túl gyengék ahhoz, hogy önálló létet éljenek. Így hát minden viszonylatban, gazdasági és szellemi értelemben is, a zsidó élet a szélsőségek közötti ingadozásból áll, aközött, ami német, és ami zsidó, ami cseh, és ami zsidó, ami francia, és ami zsidó. És minden zsidó különböző elemek keveréke – nem a zsidó rész és a környező társadalom ötvözete, hanem egy félreismerhetetlen mixtúra, melyben néha az egyik hangsúlyosabb, néha pedig a másik. Ez a helyzet súrlódást okoz az emberi élet minden területén. Mikor az ember ennyire széttöredezett, mikor annyi réteg van az ember morális színskáláján, mint a zsidó színskálán, lehetetlen szilárd lábakkal állni a talajon. Nem a befogadó országok a felelősek ezért a helyzetért, mivel az minden történelmi korszakban megismétli magát, minden földön, teljesen különböző körülmények között is: a zsidó jelleg mindig ugyanaz marad. A probléma elsősorban a zsidók kiirthatatlan nemzeti érzelmében rejlik, mely időnként elmosódhat, de ennek ellenére mindig létezik, időnként lappangva, időnként nyíltan.

Én ezért nem hiszek az asszimilációban, és ezért nem tekintem azt úgy, mint veszélyt nemzetünkre. Egyéni zsidók talán lehullhatnak, esetleg egy-két közösség is, de a mag mindig meg fog maradni. Az asszimilációnak azon folyamata, melyet ma ismerünk, számos történelmi korszak idején szintúgy ismert volt: volt görög asszimiláció, mely még erősebb is volt, mint a német, és mégsem érintette meg a nemzet magját. Van egyfajta nyakas konokság a zsidókban, mely megkímél minket a teljes eltűnéstől. Asszimiláció, világpolgárság: mindez csak teljességgel felületes alkalmazkodás az adott körülményekhez. Még legmesszemenőbb művelői esetében is az úgynevezett asszimiláció magában rejti az önámítást, azaz az elviselhető élet biztosítását egy illúzió útján. Azt a tényt, hogy az asszimiláció nem jut nagyon mélyre, igen egyértelmű jegyekből meg lehet állapítani. A német, a cseh,

az angol ember aligha igényli, hogy bizonygassák ezt előtte. Az angol számára annyira egyértelmű angolnak lenni, hogy nem kell azt minden sarkon kihirdetnie. A zsidó asszimiláns azonban németebb akar lenni a németnél, csehebb akar lennél a csehnél, azért, hogy elnyomja abnormális helyzetének azt a bizonyos belső érzését. Aztán még egy tünet: ha angol lennék, vagy francia, eszembe sem jutna beavatkozni a zsidó ügyekbe. Ennek ellenére azok, akik az asszimiláció zászlajával pöffeszkednek, nagy tisztességnek tartják átvenni a zsidó közösségek vezetését, és irányt adni nekik. Ám a valóban asszimilált egyének ki kellett volna, hogy nőjék az ilyen szemléletet. Az ilyen embereket a következő vagy-vagy döntés elé helyezném; ha német vagy, legyél teljesen német: de ha zsidó vagy, legyél teljesen zsidó. De a folyamatos kötéltánc a két döntés között mindössze az asszimiláció felületességét bizonyítja. Ráadásul előállhat olyan helyzet is, hogy az asszimiláns [zsidó] hátat fordít [az asszimilációnak], és [cionista-]nacionalista lesz belőle. Ez történt Franciaországban a Dreyfus-ügy során. Olyan elemek, akikről álmukban sem gondolta volna senki, hogy még zsidó módjára gondolkodhatnak vagy érezhetnek, összeálltak a közös ügy mögé.

A gazdaországok ezt a helyzetet nem szeretik. Nem óhajtom elmémet az ő bajaikkal kínozni. Nem az én gondom, hogy meghatározzam a [nem zsidó országok] hozzáállását azokhoz [az asszimilánsokhoz]. De meg tudom érteni, hogy bizalmatlanok a zsidóikkal szemben. Ez a bizonytalanság súrlódást okoz, egyfajta kifinomultabb antiszemitizmust, mely veszélyesebb tudd lenni a brutális változatnál: ez folyamatos gyanakvásban fejezi ki magát, hiszen történhet bármi, minden zsidó rejteget egy bizonyos látens zsidó nemzeti érzést. Országok és államok, melyek minden népet fel tudtak szívni, képtelennek bizonyultak a zsidók megemésztésére. Róma mindenkit lenyelt, és igyekezetében, hogy asszimilálja zsidóit, a legjobb módszert választotta: megkísérelte legyökereztetni őket a Római Birodalom talajába. De nem járt sikerrel, pedig a zsidók akkoriban még földművelő nép voltak. Mezőgazdasággal kellett volna foglalkozniuk Palesztinán kívül, de nem tettek így. Ahogy kiszakították őket Palesztina talajából, városlakók lettek, és hiába szűnt meg Palesztina politikai és fizikai értelemben, a szellemi Palesztina ugyanazt az erőt bocsátotta ki, mint a politikai Palesztina. Még szétszóratásukban is, a zsidók szellemi központja Palesztinában volt [...]

Bármilyen abszurdnak is hangzik a zsidó világpolgárság elképzelése, a helyzet az, hogy idegen kultúrák között vagyunk szétszóratva, és ezért életünk egyfajta abnormalitás jegyeit mutatja. Ennek a helyzetnek az egyik jele, hogy a gazdaságilag a zsidókat a közvetítőember szerepébe tuszkolták. Ha valakit folyamatosan egy idegen, erősebb többség vesz körbe, melynek nem akaródzik megemészteni a kisebbséget, az ember mindig úton találja magát, és hozzá kell szoknia bizonytalan gazdasági helyzetéhez. Az ember kénytelen vagyonát szállítható javakba fektetni. Így nem lehet köteléket teremteni a talajjal. Mi zsidók tudjuk a legjobban, hogy a kereskedelmi közvetítőember szerepe nem irigylése méltó helyzet. De szerepünk épp ilyen kulturális téren is. Mi vagyunk Európa szellemi közvetítőemberei. Mikor a zsidóbarátok meg akarnak dicsérni minket, gyakran mondják, hogy: „Igen, ti vagytok a Föld sója. Ti vagytok az irodalom, újságírás, a színház elöljárói, a modern mozgalmak úttörői.” Lehet, hogy egy ilyen bók kellemesen cseng sok ember fülében. Én mégis azt kérem, hogy nézzék el nekem, hogy én nem akarok az a só lenni, ami túlsózza más népek levesét, ami egy olyan folyadékban oldódik fel, amit aztán mások emészthetnek meg. Bizonyos gombafajták hasznos, ám nem vezető szerepet játszanak: fontosak, de azért mégsem ők a bázis! Mikor a folyamat lejátszódott, az ember igyekszik eltüntetni őket, hogy sterilizálja az erjesztő folyadékot. Például egyértelmű, hogy a sajtónak nagy hatalma van. De a zsidók átverik magukat, ha az hiszik, hogy a sajtó hatalma az ő hatalmuk. A zsidók mindössze értékesítik a hatalmat mások számára. Én egyáltalán nem vagyok büszke erre a teljesítményre. [...]

28. A. ALMI: AZ ASSZIMILÁNS LELKI VILÁGA

In: *The Canadian Jewish Chronicle,* 1920. szeptember 24. 6.

Jegyzet: *Az A. Almi szignó alatt publikáló Elyohu-Khaim Szeps (1892-1963) főleg jiddis nyelven alkotó amerikai cionista író volt, aki Varsóban született, és 1912-ben költözött New Yorkba. (V. L. B.)*

Ha esetleg bele kívánnál mélyedni az asszimiláció lélektani okaiba, bizonyára ugyanarra a végső következtetésre jutnál, melyre az a rabbi jutott, akihez egy zsidó azon panasszal érkezett, hogy fia áttért. „Egy *zsidó* nem tér át" – felelte a rabbi. A történet végül azzal a bizonyítékkal zárul, hogy a zsidó valahogy rájön, hogy a *mesümed*[117] nem is az ő fia volt, hanem egy goj nemzette. De számunkra ez most lényegtelen. A fő gondolat azon ismeretben leledzik, hogy „egy *zsidó* nem tér át." És a *zsidó* nem asszimilálódik. Egy igazi zsidó nem hajlik a szél változásai szerint. Nem képes seperc alatt lemosni lelkéről a nemzeti bélyeget, kitépni egész valóját, és mássá lenni, mint ténylegesen ami. Maga a tény, hogy sajátjaitól elhajlik, s hogy valami olyasmi vonzza, mely igazán más, mint ő, kirekesztetté teszi őt – olyasvalakivé, akinek lelke üres, akinek se múltja, se jövője nincs – aki, mint valami cafat nedves agyag, arra vár, hogy majd más megformázza őt. Ő egy ember-gramofon, mely a legújabb felvételt lejátssza, de saját zenére nem képes.

Bizonyos emberek között arra számíthatnál, hogy az asszimilációs lelkület erőteljes. Vegyük példának okáért az olyan apró nemzetecskéket, mint Szerbia, Bulgária vagy Montenegró. Apró népek ezek, melyek lényegében semmivel sem járultak hozzá a világ kultúrájához – s mégis, vadul ellenállnak minden kísérletnek, mely nemzeti létük elpusztítására irányul. Egy ember, aki bármennyire tudatában van önnön egyediségének, nem tud csak úgy egyszerűen alámerülni, és más emberként felbukkanni. Nem tudja csak úgy levetni egyediségét, nemzetiségét, kultúráját és mindazt, ami azzá teszi őt, aki. Még akkor sem tudja megtenni, hogy ha a kulturális közeg, melyet célba vett, kifinomultabb, gazdagabb, jobb, mint amelyet elhagyni készül. Az ember nem szépsége vagy gazdagsága alapján ítéli meg tulajdon édesanyját. Ő „a legjobb anya világon", még akkor is, ha öreg, szegény és hajlott. Az ember nem helyezi át hűségét egy másik anyához, még ha az gazdagabb vagy szebb is.

S mégis, ha hallasz egy montenegróiról, aki franciává, angollá, vagy némettét asszimilálódott, meg tudod érteni a vonzalmat, melyet ezek a nagy és neves kultúrák keltettek őbenne. Talán hiányában volt azon emelkedett hűségszellemnek, amely az ember nemzeti érzésében szólal meg, de tettét mégis meg tudnád érteni egy bizonyos nézőpontból. De mennyire meglepődnél, ha azt hallanád, hogy egy angol, vagy egy francia montenegróivá vált? Ha eldobná nyelvét a montenegrói dialektusért, és saját nemzetét lekicsinylően emlegetné új hazájához mérten? Nem tudnád megérteni, hogy mégis milyen motiváció venné rá az ilyen embert, hogy eldobja saját nemzetének gazdag műveltségét egy olyan nép kultúrájáért, ahol máig az ökölharc az egyetlen művészet, amelyet valaha űztek! Az ilyen emberre úgy tekintetnél, mint egy bolondra, egy különcre, és épp az ilyen bizarr emberek között akad az ember a legnagyobb számban zsidókra.

A világ minden országában akadnak zsidók, akik megtagadják judaizmusukat. S mikor látod őket, ahogy angolok, franciák vagy amerikaiak szerepében tetszelegnek, talán még megérted – ha meg nem is bocsátod – kétszínűségüket. Egy létező kultúra, ezen nemzetek hatalma és gazdagsága szédítette el őket. Leljenek annyi örömöt meghasonlásukban, amennyit csak tudnak! Nincs rájuk szükségünk; megértjük lépésüknek okát. De mit mondjunk azokra, akik elvetették mindazt, amit a valamire való nemzetek büszkén őriznek meg? Akik maguktól döntenek úgy, hogy olyan népek oldalára állnak, akiknek köreiben a tudatlanság és a brutalitás a leginkább megbecsült jellemjegyek? Mit gondoljunk olyan zsidókról, akik büszkén nevezik magukat – nem zsidónak, hanem – lengyelnek, lettnek vagy dalmátnak? Egyrészről a szemétbe hajítanak egy olyan kultúrát, amely fényt hozott a világba, s mely máig virágzik és gyümölcsöt hoz. Másrészről pedig sietve azonosítják magukat olyan népecskékkel, akiknek említésre méltó eredményei vagy végtelenül apróak, vagy egyáltalán nincsenek is.

Az ilyen asszimilánst nehéz megérteni. Nemrég olvastam egy Orensteinről, egy varsói zsidóról, aki azt követelte a lengyel belügyminisztériumtól, hogy nevét változtassák Orenskire, és muszáj volt elgondolkodnom, hogy milyen lehet egy ilyen lény lelkivilága. Emlékszem, hogy volt egy *jesiva bóher,*[118] akit Orensteinnek hívtak, s aki hirtelen elhagyta a judaizmust, hogy aztán egész életét azzal töltse, hogy antiszemita propagandával árassza el a lengyel sajtót. Számos zsidógyilkolásért, szakálltépésért, és egyéb barbár tettért felelt. S mikor olvastam a lengyel követség zsidó titkárának nyilatkozatát, aki tagadta Lengyelország bűnösségét a pogromokban, melyről teljességgel letagadhatatlan bizonyítékok vannak, muszáj volt feltennem ezt a kérdést: vajon miféle szépség, miféle kifinomultság vonzotta őket? Hogyan képes egy józan ember eldobni mindent, ami értékes, az ilyesfajta hulladékért cserébe? Talán a szakálltépés, a lengyelek gyengébb szomszédjaikkal szemben

gyakorolt brutális pogromjai vonzották őket? Vagy talán beleszerettek a lengyel nyelvbe, amiről [Maxim] Gorkij[119] egyszer azt mondta, hogy egy kígyó sziszegésére emlékezteti? Igaz, hogy [Adam] Mickiewicz,[120] [Juliusz] Słowacki[121] és az a fél-francia [Fryderyk] Chopin[122] tetszetős lelkek voltak, de mégis hány hasonló szellemi óriást tudnának felmutatni a lengyelek, miközben mi zsidók több száz hasonló intellektuális és szellemi gigászra mutathatunk, akiket a világ minden táján megbecsülnek.

Lehetetlen megérteni az ilyen asszimilánsok osztályát, és az egyetlen magyarázat, mely kínálja magát, az lehet, hogy ők alapvetően nem tartoznak közénk. Idegen vér csörgedezik az ereikben, *mert egy zsidó nem asszimilálódik*.

29. ALBERT EINSTEIN: HOGYAN LETTEM CIONISTA?

In: *Jüdische Rundschau*, 1921. június 21. 3-4.

Jegyzet: *Albert Einstein (1879-1955) nem csak világhírű fizikus volt, de egyben a cionista mozgalom lelkes híve is. (V. L. B.)*

Mindössze egy nemzedékkel ezelőtt a németországi zsidók még nem tartották magukat a zsidó nép tagjainak. Csupán egy vallási közösség tagjainak tartották magukat, és sokan még ma is ezt a nézetet tartják. Voltaképpen sokkal asszimiláltabbak, mint az orosz zsidók. Vegyes iskolákba jártak, alkalmazkodtak a német néphez és annak kulturális életéhez. S mégis, dacára az általuk hivatalosan élvezett egyenlő jogoknak, igen erős a társadalmi antiszemitizmus. Főleg a művelt körök támogatják az antiszemita mozgalmat. Még az antiszemitizmus „tudományát" is megalkották, miközben az orosz értelmiségiek, legalábbis a[z] első [világ]háború előtt, általában filoszemiták voltak, és gyakorta próbáltak küzdeni az antiszemita mozgalom ellen. Ennek [az eltérésnek] a gyökere a különböző okokban rejlik. Bizonyos mértékig ez a jelenség annak a ténynek tudható be, hogy a zsidók sokkal nagyobb hatást fejtenek ki a német nép intellektuális életére, mint amekkora a lakosságban képzett arányuk. Noha véleményem szerint a német zsidók gazdasági helyzetét messze túlbecsülik, a zsidó befolyás a német sajtó, irodalom és tudomány területén valóban nagyon erős, és még a felületes megfigyelőt is elképeszti. Azonban nagyon sokan nem antiszemiták [az ezt felemlegetők közül], és érveikben őszinték. Ők úgy tartják, hogy a zsidók egy a némettől különböző nemzetiséget alkotnak, és ezért veszélyben érzik nemzeti identitásukat a növekvő zsidó befolyás okán. Míg talán a zsidók aránya például Angliában nem sokkal kisebb, mint Németországban, az angol zsidók bizonyosan nem rendelkeznek ugyanolyan befolyással az angol társadalom és kultúra felett, noha ugyanolyan hozzáféréssel rendelkeznek a legmagasabb hivatali pozíciókhoz ott is. Egy zsidó akár – s ez elképzelhetetlen lenne Németországban – a polgári ügyek legfőbb bírája vagy India kormányzója is lehetne.

Az antiszemitizmus gyakran politikai számítás kérdése lesz. Az, hogy valaki bevallja-e antiszemitizmusát vagy sem, sokszor egyszerűen az adott személy pártállásától függ. Egy szocialista, még akkor is, ha megrögzött antiszemita, nem fogja ezt bevallani, vagy nem fog nézeteinek megfelelően cselekedni, mivel az nem férne bele pártjának programjába. Azonban a konzervatívok antiszemitizmusa gyakran abból a vágyból fakad, hogy a lakosságban már meglévő ösztönöket kihasználhassák. Egy olyan országban, mint Anglia, ahol a zsidó befolyás kisebb, és a nem zsidók reakciója arra értelemszerűen sokkal kisebb, az ősi, mélyen gyökeredző liberális hagyományok gátolják meg az antiszemitizmus gyors terjedését. Ezt a nélkül mondom, hogy személyesen ismerném az országot. Sosem jártam Angliában. Azonban az angol tudomány és sajtó hozzáállása tudományos elméletemhez már magában igen jellemző volt. Míg Németországban elméletem általános elbírálása a lapok politikai nézeteitől vált függővé, az angol tudósok hozzáállása bebizonyította, hogy objektivitásuk érzékét nem tudják a politikai nézetek összesarazni. Az angolok – hadd tegyem ezt hozzá – általánosságban nagymértékben gyakoroltak hatást tudományunk fejlődésére, és nagy energiával, továbbá impozáns eredményekkel járultak hozzá a relativitáselmélet leteszteléséhez. Míg az antiszemitizmus Amerikában csakis társadalmi alakot ölt, Németországban a politikai antiszemitizmus sokkal szembeötlőbb, mint annak társadalmi válfaja. Én úgy látom, hogy a zsidók faji sajátosságának ténye szükségszerűen hatást gyakorol a köztük és a nem zsidók közti társadalmi

kapcsolatokra. Azt hiszem, hogy a zsidóknak azt a következtetést kéne levonniuk, hogy sokkal jobban tudatában kéne lenniük sajátosságaiknak szociális életük terén, s hogy fel kell ismerniük saját kulturális hozzájárulásaikat. Elsősorban egyfajta nemes távolságtartást kéne gyakorolniuk, és nem lenne szabad, hogy olyan buzgón igyekezzenek szociálisan vegyülni – ebből mások csak keveset vagy semennyit sem kérnek. Másrészt a németországi antiszemitizmusnak vannak olyan következményei, melyeket zsidó szemszögből üdvözölnünk kéne. Úgy hiszem, a német zsidóság folyamatos fennmaradásának tényét az antiszemitizmusnak köszönheti. A vallásos formák, melyek korábban visszatartották a zsidókat az elkeveredéstől és a környezetükbe való beintegrálódástól, ma már elhalványodnak a növekvő jólét és a jobb oktatottság alatt. Így hát csakis ezen a környezetüktől való különbözőség maradt, mely a társadalmi szeparációjukhoz vezet, s melynek a neve antiszemitizmus. Ezen különbözőség nélkül a németországi zsidók elkeveredése gyorsan és akadálytalanul menne végbe.

Ezt magamon is megfigyeltem. Hét évvel ezelőtt Svájcban éltem, s amíg ott éltem, nem voltam tudatában zsidóságomnak, és semmi sem volt az életemen, ami felélesztette vagy megpiszkálta volna zsidó érzéseimet. Ez megváltozott, mihelyst Berlinbe költöztem, ahol számos fiatal zsidó gondjaival megismerkedtem. Láttam, hogy az antiszemita környezet hogyan gátolta meg őket abban, hogy rendezetten folytathassák tanulmányaikat, vagy hogy biztos alapot teremthessenek életüknek. Ez különösen igaz a kelet-európai zsidókra, akik folyamatos inzultusoknak vannak kitéve. Én nem hiszem, hogy sokan lennének Németországban. Egyedül talán Berlinben vannak sokan. S mégis, jelenlétük egy olyan kérdéssé vált, mely egyre jobban lefoglalja a német közéletet. Gyűlések, konferenciák, újságok követelik gyors eltávolításukat vagy felügyelet alá helyezésüket. A lakáshiány és a gazdasági visszaesés mind olyan érvek, melyeket ezen kegyetlen követelések igazolására használnak fel. Ezeket a tényeket tudatosan felnagyítják, hogy a kelet-európai zsidó bevándorlók ellen hangolják a közvéleményt. A kelet-európai zsidók lettek a mai német gazdaság bizonyos gondjainak bűnbakjai, melyek azonban igazából a háború fájdalmas utóhatásai. A visszás hozzáállás ezen szerencsétlen menekültek iránt, akik a mai Kelet-Európa poklából keveredtek ide, hatásos és politikailag sikeres fegyverré lett a hordószónokok kezében. Mikor a kormány a kelet-európai zsidókkal szemben fontolgatott lépéseket, kiálltam értük a *Berliner Tageblatt* c. lapban, kimutatva ezen rendelkezések embertelenségét és esztelenségét.

Néhány kollégámmal együtt, zsidók és nem zsidók egyaránt, egyetemi előadásokat tartottam kelet-európai zsidók számára, és hozzá szeretném tenni, hogy tevékenységünk az oktatásügyi minisztérium hivatalos elismerése és teljes támogatása mellett folyt.

Az ilyen és hasonló élmények felébresztették zsidó-nemzeti érzéseimet. Nem olyan értelemben vagyok zsidó, hogy a zsidó vagy más nemzeti identitás megőrzését mint önmagában véges célt követelném. A zsidó nemzetiséget inkább mint tényt látom, és úgy hiszem, hogy minden zsidónak le kell vonnia ezen tény következményét. Úgy gondolom, szükséges megerősíteni a zsidó öntudatosságot, a nem zsidókkal való elfogadható együttélés érdekében is. Elsősorban ez motivált, hogy csatlakozzak a cionista mozgalomhoz. A cionizmus az én számomra nem csak gyarmatosító mozgalom, melynek célpontja Palesztina. A zsidó nemzet élő tény mind Palesztinában, mind a diaszpórában, és a zsidó nemzeti érzelmeket fenn kell tartani, ahol csak zsidók élnek. Törzsek és népek tagjainak – a mai életfeltételek mellett – muszáj, hogy élő törzsi tudatuk legyen ahhoz, hogy ne veszítsék el méltóságukat és helyes erkölcsüket. Az amerikai zsidóság töretlen életrevalósága mutatta meg előttem igazán tisztán, hogy milyen beteges is a német zsidóság.

Manapság a felnagyított nacionalizmus korszakát éljük, s mivel apró nemzet vagyunk, figyelembe kell ezt vennünk. De az én cionizmusom nem zárja ki a kozmopolita nézeteket. A zsidó nemzet valóságából kiindulva, úgy hiszem, minden zsidó kötelességekkel tartozik minden zsidóért. A cionizmus fontossága természetesen többrétegű. A méltóságteljes emberi lét lehetőségét tárja fel rengeteg zsidó előtt, akik ma Ukrajna poklában élnek vagy gazdaságilag sorvadnak el Lengyelországban. A zsidók Palesztinába való áttelepítésével, s azzal, hogy egészséges és normális gazdasági létet adunk a számunkra, a cionizmus produktív tevékenység, mely gazdagabbá teszi az emberi társadalmat. De a legfőbb pont, hogy a cionizmus megerősíti a zsidók öntudatát, mely elengedhetetlen a diaszpórában való létükhöz, s hogy a palesztinai zsidó központ erős köteléket teremt, mely morális támogatást ad a zsidóknak. Az alkalmazkodó simulékonyság nevetséges mániája, mely az én társadalmi köreimben oly' népszerű, mindig is nagyon taszító volt számomra.

Egy szabad zsidó közösségi szerkezet megalapítása Palesztinában újra olyan helyzetbe fogja helyezni a zsidó népet, ahol terhek nélkül kibonthatja majd kreatív képességeit. A Héber Egyetem és a hasonló intézmények felállítása nem csak tulajdon nemzeti reneszánszához fogja elvezetni a zsidó népet, hanem arra is lehetőséget ad a zsidóknak, hogy szabadabb módon járuljanak hozzá a világ szellemi életéhez.

30. ALBERT EINSTEIN: ASSZIMILÁCIÓ ÉS NACIONALIZMUS (1921)

In: *About Zionism. Speeches and Letters by Professor Albert Einstein.* Szerk. Leon Simon (New York: Macmillan, 1931), 44-49.

Jegyzet: *Einstein alábbi beszédét a jeruzsálemi Héber Egyetemen mondta el, majd összegyűjtött politikai beszédeinek több kiadásában is közölte. (V. L. B.)*

Palesztina újjáépítése nekünk, zsidóknak nem csupán adakozás vagy kivándorlás kérdése: a lehető legfontosabb kérdés a zsidó nép számára. Palesztina elsősorban nem holmi menedék a kelet-európai zsidók számára, hanem a nemzeti szolidaritás-érzet feltámadásának megtestesülése. De eljött vajon az ideje annak, hogy feltámasszuk és megerősítsük ezt a nemzeti szolidaritást? Ezt a kérdést egy nem minősített igennel kell, hogy megválaszoljam; egyrészt, mert a válasz ösztönös érzéseimen is alapszik s másrészt, mert úgy hiszem, racionális megfontolások is közrejátszanak benne [...] A faji különbségekkel rendelkező nemzetek minden jel szerint ösztönösen küzdenek egybeolvadásuk ellen. A zsidók asszimilációja az európai nemzetek között, kikhez nyelvben, szokásban és bizonyos fokig vallási szerveződésben is hasonultak, nem tudta kigyomlálni a rokonság érzésének hiányát köztük, és azon népek között, akik ölén éltünk. Végső soron a rokonság érzésének ezen ösztönös hiánya az energia-megmaradás törvényére vezethető vissza. Ebből az okból tehát nem is lehet ezt a hiányt megszüntetni, bármenyi jóindulatú nyomást is alkalmaznánk. A nemzetek nem óhajtanak vegyülni: mind a saját útjukat akarják járni. A béke állapota csakis akkor hozható el, ha a nemzetek kölcsönösen tolerálják és tisztelik egymást. Ez pedig azt követeli meg, hogy mi, zsidók ismét tudatába kerüljünk nemzeti hovatartozásunknak, s hogy visszaszerezzük az önbecsülést, mely a nemzeti léthez szükségeltetik. Ismét becsülnünk kell őseinket és történelmünket; ismét magunkra kell vállalni nemzetünk kulturális feladatait, melyeknek célja, hogy megerősítse szolidaritás-érzetünket. Nem elég, ha egyénekként vállalunk részt az emberiség kulturális munkájában: olyan munkába is kell fognunk, ami egységes nemzeti létünk céljait szolgálja. Így, és csakis így nyerheti vissza a zsidó nép egészségét. Ezen szempont alapján tekintek én a cionista mozgalomra. A történelem ma megengedte nekünk, hogy aktívan hozzájárulhassunk Palesztina gazdasági és kulturális újjáépítéséhez. Bölcs, előrelátó emberek fektették le munkánk alapját, melyért legjobbjaink készek dolgozni egész életükön át. Igen helyénvaló lenne, ha mindannyian éreznénk a munka teljes jelentőségét, és a lehető legtöbbet adnánk sikeréért [...]

31. JAKOV KLACKIN A NÉMETORSZÁGI ASSZIMILÁCIÓRÓL (1914)

In: Jakov Klackin: *Techumim* (Berlin, 1924), 81-100.

Jegyzet: *Az oroszországi születésű, majd Németországban s végül Svájcban alkotó Jakov Klackin (1882-1948) kétségkívül egyike volt a legradikálisabb cionista filozófusoknak. Hatása azonban nem lekicsinylendő, Nahum Goldmann közeli kollégája volt, de hatással volt Albert Einsteinre is. (Utóbbihoz lásd az itt közölt 29. és 30. sz. dokumentumokat). Alábbi írása az első világháború előestéjén jelent meg először. (V. L. B.)*

A nemzeti zsidóság

A nemzeti öndefiniálás az akaraton múlik. Két alapja van a zsidó nacionalizmusnak: ezek a történelem vonzásköre és a zsidó történelemben kifejeződésre jutó nemzeti lét akarata. Ezeket a kritériumokat meg kell ismertetnünk a népekkel, és egyértelművé kell tennünk számukra: nem vagyunk sem német-zsidók, sem francia-zsidók. A zsidó tudatban az odatartozás érzésének nyoma sem leledzik. Mi nem

„kötőjeles” zsidók vagyunk: mi minősítések és fenntartások nélküli zsidók vagyunk. Egyszerűen idegenek: egy idegen nép vagyunk tiköztetek, és azt is hangsúlyozzuk, hogy így óhajtunk maradni. Széles szakadék van köztetek és miköztünk, mely olyan széles, hogy nincs híd, mely átfedhetné. Lelkiségetek idegen a mi számunkra: mítoszaitok, legendáitok, szokásaitok, hagyományaitok, tradíciótok és nemzeti örökségetek, vallási és népi kegyhelyeitek, a vasárnapotok és az ünnepeitek mind idegenek számunkra. Győzelmeitek és vereségeitek története, háborús énekeitek és harci indulóitok, hőseitek és nagy tetteik, nemzeti törekvéseitek és céljaitok, mind idegenek a mi számunkra. Az idegen háborúk zsidó hősei semmit sem jelentenek nekünk. A zsidóknak semmi okuk sincs rá, hogy érmekkel tüntessék ki őket: hiszen nem zsidó hősök. Országaitok határai nem képesek korlátozni mozgásunkat, és határvitáitok hidegen hagynak bennünket. Messze magasan frontjaitok és hazáitok határai felett áll a mi zsidó egységünk. Aki az idegen földet hazájának nevezi, a zsidó nép árulója. Egy hű zsidó sosem lehet más, csak zsidó nacionalista. Mi felismerjük a diaszpóra-zsidók nemzeti közösségét, éljenek bármely országban. Sohasem voltunk egyszerű vallásos közösség. Szétszóratásunkban is nemzet voltunk a nemzeten belül, állam az államon belül. Egy hatalmas és erős fal, melyet mi magunk emeletünk fel, választott el bennünket mindig is a gazdanemzettől, és ezen fal mögött mindig is ott rejtőzött a miniatűr zsidó állam. A szakadék túlontúl mély Izráel és a más népek között. Csupán azon népek között élhetünk békében, melyek még nem érték el nemzeti felnőttkorukat. Ezért hát a tengeren túl fekvő közösségeinket is el fogjuk veszíteni, ha majd Amerika eléri ezt a kort, és népe nemzeti egységként lép ki az olvasztótégelyből.

A diaszpóra mint nemzeti szétszóratás

A felvilágosodás kora az antiszemitizmust a barbár kor maradványaként értékelte és kezelte: vallási fanatizmusként, szellemi korlátoltságként és az erkölcsök eldurvulásaként, összességében; alacsonyrendű ösztönök megnyilvánulásaként. A mi sorsunk tehát a legszorosabban összefonódik az emberiség fejlődésével; a kultúra minden egyes győzelme egyszersmind a zsidóság győzelmét jelenti a zsidóellenesek felett. A cionizmus korszakában megtanultuk, hogy az antiszemitizmus pszichológiai jelenség, mely abból fakad, hogy nemzetként létezünk a nemzeteken belül. Az antiszemitizmus jelensége ezért nem változhat, míg el nem érjük nemzeti céljainkat. Felismertük, hogy az antiszemitizmus természetes ellenhatás, ha a mi diaszpóra-létünket nemzeti abnormitásként értelmezzük. Ha az antiszemitizmus nemzeti megítélése nem riadt volna vissza a végső következtetésektől, akkor nem csak szociálpszichológiai magyarázatra talált volna, hanem megállapította volna, hogy van ennek az ellenszenvnek egy bizonyos létjogosultsága is. Ennek a durva kitöréseit le tudjuk és le is kell küzdenünk, de nem vitathatjuk el minden létjogosultságát és létezési formáját. A szokásos vagy a hagyományos antiszemitizmus a maga sivárságában és ördögi gyűlölködésével, őrült vádaskodásaival és a kínzásban és a megerőszakolásban talált pokoli kielégülésével valóban a barbárságba való visszafejlődés, amely a művelődés előrehaladtával fokozatosan megbénul.

Az antiszemitizmus több egyszerű pszichózisnál: az idegenszerű elem elhárítása is, a területi néptörzsek önvédelme a kísértetszerű néppel szemben, amely nem akar beolvadni a nemzetalkotó népbe. Igazságtalanok vagyunk ezzel az ellenszenvvel szemben, ha megtagadunk tőle mindenféle fejlődési lehetőséget; ha nem ismerjük el, hogy bizonyos határok között létének van értelme, és hogy a művelődés előrehaladásával nem eltűnni fog, hanem a nemzeti harc kulturált formáit veszi fel, ha mi nép akarunk maradni a népben. Csak remélhetjük, hogy megöljük az emberben a szörnyeteget, de nem a nagyon is emberit, ami bestiális formákba burkolódzik; amely ezekből nehéz küzdelmek árán kibontakozik, és lassan, de állhatatosan kulturális-nemzetivé növi ki magát. Fel kell állítanunk a következő tételt: ha nem ismerjük el az antiszemitizmus létjogosultságát, azzal tulajdon nacionalizmusunk igazságosságát tagadjuk meg. De ha a cionizmus teljességgel meg akarja érteni saját céljait, akkor nem csak pszichológiai jelenségként magyarázná meg az antiszemitizmust, hanem igazolná is azt. Mert noha jogunk van tiltakozni a zsidógyűlölet vadabb megmutatkozásaival szemben, mégis igazságtalanok vagyunk az antiszemitizmussal, ha nem ismerjük fel, hogy az lényegében azon nemzet integritásának védelme, melynek torkára akadtunk, s mely nem tud minket sem lenyelni, sem kiokádni.

És ha igazságtalanok vagyunk az antiszemitizmussal szemben, akkor saját népünkkel szemben sem lehetünk igazságosak. Ha nemzetünk megérdemli, hogy saját nemzeti életét élje, és akarja is azt,

akkor népünk valóban egy idegen test, mely azon nemzetek közé ékelődik, kiknek ölén élünk: idegen test, mely saját különálló identitásának megtartásáért küzd, korlátok közé szorítva saját létét. Ezért hát helyénvaló dolog, ha a nemzetek küzdenek velünk szemben, önnön nemzeti tisztaságuk megvédésének érdekében. Tudnunk kell, hogy jó jel számunkra, ha a világ népei küzdenek ellenünk. Ez annak a bizonyítéka, hogy nemzeti jellegünk még nem halványodott el, hogy idegenségünk még érződik rajtunk. Ha az ellenünk vívott háború megszűnne vagy meggyengülne, az azt jelentené számunkra, hogy nemzeti képünk elmosódott, hogy idegenségünk felpuhult. Sehol sem fogunk egyenlő jogokat elnyerni; csakis azon az áron, ha nyíltan elhagyjuk nemzeti testünket, és a gazdanemzet testrészévé válunk.

De mi nem akarunk többé az emancipáció hídján átmenni, ha a hídpénz a mi nemzeti önfeladásunk. Polgári egyenjogúsításunkért mindig harcolnunk kell és harcolni fogunk. Vannak azonban választóvonalak, amelyeket évezredes történelmi fejlődés vont meg, és amelyekre való tekintettel örülhetünk annak, ha nemzeti öngyilkosságunkat a népek nem kívánják többé honorálni. Egyfajta mélyebb és kifinomultabb nemzeti öntudat jele, mikor a zsidókat behatolóknak tartják, és nem jutalmazzák őket mindenhol degenerációjukért, hanem helyette az undor érzése fogadja őket az erkölcsös és ízlésében fejlett nem zsidók között. Inkább vagyunk zsidók egyenjogúsítás, mint egyenjogúak zsidóság nélkül. Éppen ezért elvetjük a liberális filoszemitizmust, amely bennünket vallási maradványként kezel, mondván, hogy a teljes egyenjogúsításnak a zsidók teljes kimúlásához kell vezetnie. Semmilyen egyenjogúsítás nem tudja rólunk elhárítani a nemzeti hontalanság végzetét, semmilyen jóindulat nem oldhatja fel az idegenben való létünk jellegét. Nem a jogainkat visszavágni kívánó antiszemitákkal szembeni önvédelemre kellene társaságokat felállítanunk, hanem barátaink ellen kellene önvédelmi brigádokat képeznünk, akik a jogainkat akarják megvédeni. Mikor Mózes elindult megváltani Izráel gyermekeit, azok vezetői így szóltak hozzá: „Ítéljen meg téged az Úr, mert rossz hírbe kevertél minket a fáraó előtt és az ő szolgái előtt, fegyvert adván azok kezébe, hogy megöljenek minket."[123] De Mózest nem hatották meg, és tovább rontotta a nép helyzetét, így mentvén meg őket. Csak népiségünk felépítése az ősapák földjén teheti jóvá szétszóratásunk elévülhetetlen igazságtalanságát.

A diaszpóra megrontja nemzeti karakterünket

A diaszpóra-élet, ha valamilyen okból még tovább is tartana, semmi mást nem jelentene, mint gyökértelen és nyughatatlan vándorolást két világ között. A diaszpóra csupán hontalan és megtört emberi lényeket hoz létre – egyéneket, akiket érdektelenség mérgez, önellentmondás emészt és végeláthatatlan belső konfliktus kínoz. Semmi sem marad így belőlünk, mint egy nép, mely depressziós, híján van az egészséges növekedés talajának és a valódi léthez megkövetelt földrajzi és politikai alapoknak. Ezek az emberek így mind testben, mind lélekben eltorzult népséget alkotnak. A diaszpóra zsidósága nem lesz képes megmaradni, dacára minden kísérletének, hogy életben tartsa magát. A diaszpóra zsidósága nem érdemli meg a túlélést – nem érdemli meg, amennyiben ez véges célt jelent. Csakis akkor érdemelné meg a túlélést, ha az új nemzeti életformába való átlépés eszközének tekintené magát. A diaszpórának csakis akkor van joga létezni, ha létének célja a diaszpórából való felszabadulás. Lényegében egyedül Palesztina víziója jogosítja fel a diaszpórát a létezésre. Ezen célnak híján a diaszpóra nem más, mint a lebomlás és a lezüllés élete; a nemzet és az egyén szégyene; az értelmetlen szenvedés és az eredménytelen küzdelem sorsa; érdektelenség, zavarodottság és örök impotencia. Az ilyet nem éri meg fenntartani.

És nem is lehet egyszerre megkísérelni a haza és a diaszpóra fenntartását is. Akik két út mellett tesznek hitet, a szétszóratás és a haza útja mellett, azok megosztják a nemzetet és ez által meggyengítik. Minél több utat mutatunk a nemzetnek, annál zavarodottabb és impotensebb lesz. Igen; ha úgy tetszik, a diaszpóra azon bűnünk eredménye, hogy nem igyekeztünk eléggé. A diaszpóra nem csupán szétszóratás, de olyan bűn is, amely bűnhődést érdemel. A diaszpóra zsidósága megfertőződött egy korcs nemzet kórhozó rendellenességeivel. A diaszpóra-zsidó következésképpen görnyedt, sunyi, gonosz és romboló ösztönök által hajtott egyén; szokása a marakodás, a kilátástalan életszemlélet, a keserűség, a rimánkodás, a kettősség és a belső széthúzás; a diaszpóra zsidója egy megszakadt, férfiatlan lélek.

Van egy gondolat a zsidóságon belül, miszerint az asszimiláció lehetetlen. Ez azonban téves nézet: az asszimiláció igenis lehetséges. Az asszimiláció valós veszély, és éppen ezért növelnünk kell

önkorlátozásainkat identitásunk és különállásunk megőrzése érdekében, és határt határ után kell megszabnunk miköztünk és a nemzetek között, akikkel élünk.

32. MAURICE SAMUEL: TI, NEM ZSIDÓK

In: Maurice Samuel: *You, Gentiles* (New York, Harcourt: Brace & Co., 1924), 11-12., 21-42., 34-37., 95-96., 144-146., 150-155., 209.

Jegyzet: *Maurice Samuel (1895-1972) Romániában született, Amerikában vált híres cionista íróvá. Egy időben Chajim Weizmannt kísérte előadóturnén. Alábbi két szövege leghíresebb (botrány)könyveinek részletei. (V. L. B.)*

Ha ugyanazt gondolnám, mint amit bevallottan gondol legtöbb zsidó társam, hogy létezésünkre való jogunk azon alapszik, hogy éppen olyan nép vagyunk, mint az amerikai, a belga vagy az olasz, s következésképpen nekünk, zsidóknak jogunk van hazánkhoz, kultúránkhoz, történelmünkhöz, vagy parlamenthez, mint ahogy nekik is; akkor nem lenne több lelki erőm, hogy folytassam küzdelmemet, vagy hogy másokat a küzdelemre buzdítsak. Az erőfeszítés túl kimerítő; az ár túl magas; a jutalom túl csekély. Ha olyan nép lennénk, mint más népek, akkor azt is kellett volna tennünk, mint amit hasonló körülmények között más népek is tettek volna: egy hazájától megfoszttatott népnek, egy porba döngölt és a balsors által a világ minden sarkába széjjelszóratott népnek nincs joga másra kényszeríteni bajait és sóvárgásait. Meg kellene szűnnie létezni, meg kellene szabadítania a világot okvetlenkedő jelenlététől.

Ezt gondolnám, ha úgy tekinteték magunkra, mint a világ többi népének kellőképpen egyedi hasonmására. De nem ezt hiszem, mert másképp látom. Éveken át tartó megfigyelés és elmélkedés eredményeként megszilárdult bennem az az elképzelés, hogy mi, zsidók, eltérünk tőletek, nem zsidóktól; hogy egy alapvető kettőség szakítja az általam ismert emberiséget két külön részre; hogy ez a kettősség alapvető, és hogy minden különbség ti, nem zsidók között alig észlelhető azon különbözőséghez képest, ami titeket elválaszt mitőlünk [...] A szakadék létezik; feneketlen és letagadhatatlan. Alapvetően örökre mások vagyunk. A miénk egy élet, és a tiétek egy másik [...] Nem hiszem, hogy a nem zsidók és a zsidók közti lényegbeli különbség kibékíthető. Ti és mi egyetértésre juthatunk, de soha nem kibékülésre. Mindig lesz súrlódás miköztünk, ameddig közvetlen kapcsolatban vagyunk. Természetünk, alapállásunk és elképzeléseink örökké elválasztanak minket – nem csupán a meggyőződés, nem csupán a nyelv, nem csupán a nemzeti vagy vallási hovatartozás különbsége. Hiába a legnagyobb jóindulat mindkét félről, az egymáshoz való sikeres hasonulás mindig őszintétlen és múló lehet csak. A liberalizmus hullámai időről-időre hatással lehetnek kapcsolatunkra: ringathatjuk magunkat abba a hitbe – mi is és ti is – hogy a szakadékot áthidaltuk. Sokan ebben a tévhitben fogják leélni életüket. Ám ahogy az oly' gyakorta megesik, a különbözőség, mely mélyebb, mint az akarat, és mélyebb, mint a tudat, utat tör magának. Határa van morális és szellemi lehetőségeinknek. Nem tudunk kivetkőzni magunkból; s a mi életmódunk és a ti életmódotok közti teljes és örökös kibékülés ezen a határon túl van [...]

A viselkedés és érzékelés ezen eltérése a hitünkben való eltérésnél valami sokkal őszintébből és fontosabból fakad: ez biológiai felépítésünk eltéréséből fakad. Nem érvelek amellett, hogy az egyik alárendeltje lenne a másiknak. Nektek is van egy életetek, és nekünk is. A ti életmódotokban mi alapvetően becstelenek vagyunk. A mi életmódunk szerint ti alapvetően erkölcstelenek vagytok. A ti életmódotokban mi örökké kegyelemre méltatlanok vagyunk; számunkra ti pedig örökké istentelenek maradtok [...] Mindkettőnek van helye valahol a világban, de nem virágozhatnak ki ugyanabban a talajban, és konfliktus nélkül nem maradhatnak egymással kapcsolatban sem. Talán mindkettő tökéletes az élet számára, de egymás számára ellenségek [...]

Mondhatjátok, hogy „figyeljetek, éljünk békében egymás mellett, és gyakoroljunk toleranciát egymás iránt. Nem támadjuk a ti moralitásotokat, és ti se támadjátok a miénket!" Ám sajnos a két erkölcsi rendszer nem pusztán más, hanem egymás halálos ellensége is. Senki nem fogadhatja el mind a kettőt egyszerre, vagy teheti a magáévá az egyiket úgy, hogy ne vegye semmibe a másikat. Ha valamit, akkor a modern és „asszimilálódott" zsidó utálatát kell megtanulnotok (és már tanuljátok is), mivel ő a veszélyesebb tirátok nézve. A tradicionális zsidó legalább messze elkerült titeket, és mint

egyén, könnyedén felismerhető volt, mint a rettegett zsidó világeszme hordozója: féltétek és gyűlöltétek őt. De amikor a zsidó „asszimilálódik", megtanulja a ti nyelveteket, felveszi a benső szokásaitokat, behatol az életetekbe és fenyegeti. Ti pedig tudjátok, hogy egy újfajta és rosszabb jellemű alak jelent meg ezzel a világban, amelyet ti alkottatok és tenyésztettek: olyasvalaki, aki gátolja a ti szándékaitokat és felborítja egyéniségeteket.

A zsidó, aki egykor hatástalan volt, mert nem volt kapcsolata a világotokkal, hirtelen hatással lett. A dugót kihúzták a palackból, a szellem kiszabadult. Korábban csak csendben vetette meg életmódotokat. Immár hangosan és aktívan. Ő maga pedig nem tud segíteni ezen; nem tud más lenni, mint aki, épp, ahogy ti sem. Hiába mondjátok neki, hogy „el a kezekkel!" Ő nem a maga ura, hanem életösztönének szolgája. Mert amikor elhozza a ti világotokba szenvedélyesen őszinte, baljós módon őszinte igazságtudatát, abszolút igazságtudatát, és a ti nyelveteken beszél hozzátok és a legérzékenyebb pontokra rátapintva zavart támaszt köztetek, a ti lelkületetek ellen dolgozik [...] Minket, zsidókat azzal vádolnak, hogy rombolók vagyunk: amit ti felépítetek, azt mi ledöntjük [...] Mi mindenben rombolók vagyunk – még a pusztítás eszközeiben is, melyekhez fordulunk [...] Egy évszázadnyi tolerancia bejáratot nyitott nekünk, zsidóknak a ti világotokba. Ebben az időszakban nagy kísérlet történt a kibékülés szószólói által, hogy összehozzuk a mi két külön világunkat. De ez kudarcnak bizonyult. Zsidó radikálisaink már kezdik is ezt megérteni. Mi, zsidók, mi, rombolók, örökké rombolók maradunk. Bármit tesztek is, SEMMI sem fogja kielégíteni a mi szükségleteinket és igényeinket. ÖRÖKKÉ rombolni fogunk, mert nekünk egy olyan világ kell, egy olyan isteni világ, amelynek felépítésére ti nem vagytok képesek [...] Nem asszimilálódunk: megalázó számunkra, hogy alávessük magunkat ennek, mert akkor meggyűlölnénk magunkat.

33. MAURICE SAMUEL: ÉN, A ZSIDÓ

In: Maurice Samuel: *I, the Jew* (New York: Harcourt: Brace and Company, 1927), 244-247.

Egy utazó, akivel egyszer Dél-Coloradóban találkoztam, egy különös mesét mondott nekem egy nem túl távoli – azt hiszem egy New Mexico északi részén lévő – faluról, ahol egy furcsa, talán teljesen egyedi kísérlet zajlott. Véletlen körülmények folytán ezen a helyen fajok ritka keveréke gyűlt össze, mely, ha igazat mondott az utazó, párját ritkította az univerzális emberi teljesség terén: ugyanis ez egy kis falu volt, ahol az afrikai néger, az amerikai, a kínai-mongol, a szemita és az árja, illetve annak számos alosztálya keveredtek, akik maguk is friss vagy régi keveredések eredményei voltak: mint a mexikói kreol – félig spanyol-árja, félig indián-mongol; a félig árja, félig néger mulattó; vagy a calabriai olasz, mely részben latin, részben görög, részben arab, részben pedig minden egyéb. Az elmúlt ötven évben, mondta az utazó, a település hatalmas növekedésen ment át, s a lakosok szabadon létesítettek egymással szexuális kapcsolatokat, melynek eredménye már-már szinte kibogozhatatlan etnikai típusok létrejötte lett. A történet talán el volt túlozva, de halottam már az ország azon részében pár furcsa keverékről, és nem volt semmi logikátlan vagy lehetetlen a dologban.

Én pedig elképzeltem pár lehetséges kombinációt, mely létrejöhetett, és követtem a végeredményt a harmadik és negyedik generációig. Egy skandináv és egy észak-amerikai indián leány párosodtak, és fiuk lett; egy kínai férfi és a néger asszony is közösültek, és leányuk lett. Az első pár fia párosodott a második pár lányával, és fiuk lett. Ő, mikor felnőtt, feleségül vett egy nőt, akinek apja zsidó apától és mulattó anyától származott, míg anyja egy olasz és egy kreol lánya volt. Ennek a párnak is fia lett. Eddig a tart a harmadik generáció, és a történet akár igaz is lehetne, ha nem túlzott az utazó. S mikor a harmadik nemzedék is felcseperedik, egy olyan házasságot képzelhetünk el, mely akár ideális is lehetne etnikai univerzalitásában; egy házasságot az itt leírt férfi, és egy olyan nő között, akinek apja apai ágon baszk és török volt, anyai ágon ír és zulu, s akinek anyja apai ágon japán és francia volt, anyai ágon pedig afrikai busman és skót.

Miért tölt el engem ez a félig valós, félig kitalált kép valami furcsa gyűlölettel, miért juttatja eszembe az obszcént, a sötét bestialitást? Talán nem egyenlő mindenki, a török, a busman, a zsidó, a kínai és a többi Isten és az észtan előtt, talán nem mind az Úr gyermekei? Talán nem történtek ilyen keveredések a múltban? Lehet, hogy nem voltak ilyen gyorsak, de minden bizonnyal épp ilyen teljesek voltak. De akkor miért juttat ez a falu egy vödörben rút orgiát csapó gyíkokat az eszembe? Talán vak

és értelmetlen előítélet lenne az enyém? Egy tabu megtörése, ami még a vadember-lét messzi napjaiból maradt meg, s mely még mindig uralja elmémet? Vagy talán van ebben a viszolygásban valami komolyabb súly? Tartalmazhat talán, dacára előítéletes külsejének, egy az emberiség számára hasznos ösztönt, mely talán része lehet a szellemi mechanizmusnak, ami eredendően kultúrákkal és civilizációkkal ajándékozott meg bennünket? [...] Mikor eltérő fajok gyermekei vakon szaporodnak, szabadon, hezitáció vagy gátlások nélkül, egyértelmű, hogy nincsenek tudatában a kulturális kényszernek; ha tudatában lennének, akkor olyanokkal házasodnának, akiknek szellemi, lelki öröksége az övékéhez hasonlatos, s akikkel született közös gyermekeikben továbbörökíthetnék önnön kulturális egyéniségüket. Továbbá abban is biztos vagyok, hogy az egynemű világ álma nem csak gyermeteg és lehetetlen, de borzadályos is.

34. BEN FROMMER: A ZSIDÓ ÁLLAM JELENTŐSÉGE

In: *The Jewish Call*, Sanghaj, 1935. május. 10-11.

Jegyzet: *A* Jewish Call *a kínai revizionisták rövid életű angol nyelven kiadott havilapja volt. A Saar-völgy Németországhoz való csatolásának kapcsán a lap lehozta Ben Frommer (1913-1992), Los-Angeles-i jobboldali cionista (revizionista) színész és író értekezését a „zsidó normalitás" visszanyerésének fontosságáról. (V. L. B.)*

Meglehetősen érzéketlennek kell lennie annak, aki egy nép nemzetté válásáért folytatott küzdelméről olvas, és eközben nem érez magában együttérzést; különösen, amikor az ember saját nemzetének küzdelméről olvas. Ilyenkor a szimpátia teljes önazonosítássá válik és a küzdelem eseményeit az ember magáévá teszi. A nemzetállamok mai színterén ez a teljes önazonosság a zsidók számára megtagadtatott. Mindegy, hogy a zsidó milyen országban lakik, nem része az ország törzsi eredetének, mindig „későn érkezett" marad. Eredendően semmi köze sincs az ország kőkori kezdeteihez, kifejlődéséhez, életre-halálra folyó küzdelmeihez. Talán egyedül itt, Amerikában nem igaz teljességgel ez a definíció, de még itt is friss jövevény a zsidóság döntő többsége. Következetesen a zsidó kísérlete, hogy hazájának identitását teljesen átvegye, hamisnak hangzik; hazafiassága, nagy hangerejének dacára, üresnek; s ezért követelőzése, hogy a nemzet lényegét adókkal teljes egyenlőséget élvezzen, konfliktushoz vezet. Ez magyarázza meg a németek, osztrákok, lengyelek intoleranciáját, illetve a legtöbb európai ország és hazánk növekvő zsidóellenességét. A valóság kegyetlennek látszhat, de a zsidónak őszintén szembe kell néznie vele: csakis egy zsidó állammal tud teljességgel, gátlások nélkül, önállóan azonosulni.

Ilyen értelemben a zsidó állam szükségessége több, mint óhaj a politikai elismertségre vagy a nemzetközi sakktáblán való diplomácia-játékra. A gondolat, hogy valaha elérjünk egy olyan államot, mely összemérhető erőben az európai hatalmakkal, gyermeteg és felesleges. A remény, hogy egy zsidó állam léte véget vethet az antiszemitizmusnak, szintúgy illuzórikus. A történelem minduntalan bizonyítja az ilyesféle lázálmok hiábavalóságát. S az sem állja meg a helyét, hogy a zsidó államra csupán az üldöztetett zsidók menedékeként lenne igény. Nem; a zsidó állam szükségessége az okból valós, hogy csakis saját hazájában élve remélhet a zsidó nép megmaradni egészséges fajként.

Fel kell ismerni a normalitásért való küzdelmet, mint a nemzeti önrendelkezés iránti vágy hajtóerejét. Minden egyéb szőrszálhasogatás. Tagadhatatlan tény, hogy a zsidók kollektíve egészségtelenek és idegbajosak. Azok a velejéig romlott hivatásos zsidók, akik ezt tagadják, fajunk legnagyobb ellenségei, ugyanis ők hamis megoldások vagy legjobb esetben a sebkötözés módszere felé vezetnek bennünket. Az egészséges lét könnyedén felismerhető: nem több, mint egy szervezet harmonikus kapcsolata önmagával és környezetével. Az egészség csak akkor lehetséges, mikor ez a harmónia megvan. Egyetlen helyesen funkcionáló szerv sem háborúzhat környezetével; hiszen a háború az egyensúlynak, a nyugalomnak, a részek egésszel való hibátlan együttműködésének az antitézise. Egy ország népének esetében az egészség a hazával való azonosulást jelenti; az integrációt, a teljességet; s az egészséghez következésképp mélyen gyökeredzőnek kell lenni. A zsidók, sajnálatos módon, nem gyökereznek sehol. Noha vadul tagadják, mégsem képezik integráns részét egyetlen nemzet életének sem. Ebből következik, hogy ők maguk is dezintegráltak. Életvezetésük fejsúlyos, kiegyensúlyozatlan. A zsidó minden meghatározó jegye: fecsegése, magamutogatása, városiassága, individualizmusa, radikalizmusa, tartástalansága, szellemisége, színpadiassága, agresszivitása, ravasz logikája, mely minden esetben megmutatkozik, mikor személye nem érintett, internacionalizmusa; mindez gyökértelenségének része. És épp, mint az egyének esetében, a dezintegrált karaktert követi az elmebaj; s épp így vált elmebajossá a zsidó is. Ez fájdalmasan nyilvánvaló minden reálisan gondolkodó zsidó és nem zsidó számára egyaránt. Ahogy pedig a holdkóros is hihető érvrendszert állít fel mentségére, úgy a zsidó is megalkotta tulajdon mentségeit. Az elmebeteg a maga bajait a barátságtalan külvilágra fogja; a zsidó a gonosz, „intoleráns" nem zsidóra. A tragédia ebben pedig az, hogy míg az egyén esetében a mentségkeresés, a valóság elől való menekvés egyértelmű addig egy faj esetében az sajátságos faji jeggyé válik, s így egyediségként kezdik ápolni. Így lehetséges, hogy a zsidót, dacára materializmusának, még a nem zsidó is „eredendően spirituális" típusnak tartja. A zsidó

pedig gondozza ezt a tévhitet, hiszen az kifogást ad hátrányaira és növeli önbecsülését. Ezen őszinte meggyőződés nélkül – márpedig az elmebeteg minden meggyőződése őszinte –, hogy szétszóratása és vándorlása mennyei küldetést teljesít be a nem zsidók között, élete értelmét vesztené.

A legegyszerűbb megoldás a zsidó karakter-dezintegrációjára, mely felé külső tényezők is hajtják, hogy teljeséggel elmenekül a valóság világától, és visszavonul a gettó meleg falai közé, a többi zsidóhoz. Ott aztán vitán felül teljessége lehet. Ez a teljesség azonban a legprimitívebb fajtából való; valahogy úgy, ahogy az egysejtű állatka érezheti magát teljesnek. A zsidó legutóbb a középkorban élhetett meg ilyesfajta teljes boldogságot; az azonban drágán vett boldogságnak bizonyult. Talmudja felett görnyedezve, apróságokon vitatkozva, kódokat és viselkedési rendszereket alkotott, ám megvetette a külvilágot, elbújt előle, és álmodozásba menekült. A teljes élet iránti kigyomlálhatatlan nosztalgia a hamis messiások kutatásában mutatkozik meg.

Van még egy alternatíva a zsidó dezintegrációjának a kezelésére; ahhoz azonban bátorság kell, mert rögös egy út. A zsidónak kezébe kell vennie jövőjét, el kell fogadnia a világ realitásait, és férfiasan meg kell határoznia jogait, mint „emberi lény." Ám a meghatározás magában nem elég. Pszichológiailag is meg kell állnia a helyét. Túlontúl merész dolog a zsidó részéről azt követelni, hogy kezeljék olyan szeretettel őt, mint egy teutont egy teuton országban, vagy mint egy lengyelt egy lengyel államban. Féltékenyen őriznie kell életét és szabadságát, de eközben nyíltan be kell ismernie, hogy nem tartozik oda. A teljes egyenlőség liberális fikciója eleve halálra volt ítélve, mivel természetellenes volt. A fikció remekül működött az individualizmus aranyéveiben; de ahogy a nemzetek egyre koordináltabbakká vállnak, a zsidó egyre hátrább sorolódik. A zsidó számára ez kegyetlenségnek tűnhet, de ez így természetes, ahogy az is természetes, hogy egy anya több törődést mutat saját gyermeke, mint az idegen iránt.

A zsidó meghatározása csakis akkor állhatja meg a helyét pszichológiailag, ha a zsidó állam érdekében teszi azt; ugyanis csak akkor követeli azt, ami természeti jogon is az övé. Egy ilyen követelés szimpátiát fog ébreszteni, ha hősiesen teszik. A zsidóknak meg kell érteniük, hogy a zsidó állam létrejötte többé nem intellektuális eszmecserék tárgya, hanem a faji megmaradás vagy kipusztulás kérdése. Ez az utolsó lehetőségük az egészséges túlélésre. A zsidó állam nem fogja elhozni a messiást, sem a földi paradicsomot; de ha létrehozzák és fenntartják, el fogja hozni a zsidó karakter újbóli integrációját. Egy egészséges állam csak akkor maradhat fenn, ha lakosai egészségesek, bátrak, őszinték, toleránsak, és készek egyéni személyüket alávetni az egésznek.

Ez az érme fényes oldala. Ám ha a zsidó továbbra is nyakasan kitart individualizmusa és magamutogatása mellett, akkor az egészséges lét elérhetetlen lesz számára, s ez esetben az egész zsidó állam ötlete kimérának fog bizonyulni. Polgárháború, hazaárulás és szétszóratás lesz a vége, ahogy a múltban is. Ha a zsidó nem tud meggyógyulni, akkor legalább lehetne annyira humánus a még meg nem született milliókkal, hogy örökre felhagy a szaporodással. Akkor ugyanis a faji kipusztulás áldott beteljesedés lenne.

A jó zsidó feladata tehát egyértelmű. Küzdenie kell a zsidó államért; de még inkább küzdenie kell azért, hogy magában és másokban kialakítsa az a típust, mely képes lesz fenntartani az államot. A zsidó akkor fog nagy lépést tenni egyészsége és államisága felé, mikor rádöbben, hogy nem Anglia, nem Németország, és nem is a világ összes antiszemitája, hanem ő maga válhat a legnagyobb barátjává vagy a leghalálosabb ellenségévé.

35. „SOMER VILÁGNÉZETÜNK" (1917)

In: *Hashomer Hatzair*, 1936. december, 26-29.

Jegyzet: *A* Ha'somer Ha'cajir *(Ifjú Őrszemek) amerikai cionista havilap volt, mely az azonos nevű munkás-cionista ifjúsági mozgalomhoz kötődött. (V. L. B.)*

Hisszük, hogy a zsidó nép jövője fiatalságunkban rejlik. Hisszük, hogy a zsidó nép a lehető legegyszerűbb módon fogja elnyerni megváltását: fiatalságunk fog megváltani minket. Meg vagyunk róla győződve, hogy ezen munkaprogram nyilvánosságra hozatalával gyógyírt adhatunk a halálos

kórra, mely fiatalságunkon lakmározik. A következőket értjük ezen betegségen: nem vagyunk teljes és egészséges emberek, és nem vagyunk teljes és egészséges zsidók. Nélküle vagyunk azon harmóniának, melynek uralkodnia kellene ezen két alapvető elemünk között. Ez idáig csakis a judaizmus hiányára figyeltek és csakis ezen hiányosság kijavítására ügyeltek. De egyáltalán nem ügyeltek – vagy ha igen, csak minimális mértékben – az általános emberi oldalra. Az igazság kedvéért be kell vallanunk, hogy más népek is, egészen a legújabb időkig, többet aggódtak a felett, hogy jó hazafias polgárokat neveljenek, mint hogy egészséges férfiakat termeljenek ki. Voltaképpen csakis az elmúlt két évtizedben indult meg egy erős mozgalom a fiatalság – főképp a német fiatalság – köreiben, hogy megtörjék a béklyókat, melyekkel az iskolák lefogták az egyéni fejlődést, s hogy jobb formákat találjanak az egyén tapasztalatainak és közösségi életének megélésére. Azonban más népek ifjúságának viszonylagosan egyszerűbb feladattal kellett szembenéznie. Más nemzetek ugyanis egészséges nemzeti életet élnek, míg mi, akik egy olyan abnormális nemzeti lét-tengetés mostohagyermekei vagyunk, melyhez foghatót még nem látott a világ, dupla feladattal dolgozunk. Mi egyszerre akarjuk megmenteni az embert és a zsidót.

Tekintsünk tehát közelről a mai zsidó ifjúságra. A zsidó fiatal már húszéves kora előtt vénember; lelkét mély sötétség fedi le. Ha felszínes ember, előbb-utóbb házaló opportunista lesz belőle, mindenfajta önálló elme nélkül. Ha pediglen értelmiségi, szívét rövidesen felfalja az elkeseredettség, megmérgezi a pesszimizmus, és elnyeli a *Weltschmerz*.[124] Mindkét esetben olyan sivár és gyászos lesz a lelke, mint az örök ősz; ő pedig nem lehet más, mint elhervadt virág. Hol az az optimizmus, mely érdemessé teszi az életet, mely erőt ad a sors szenvedéseinek elviselésére, s mely bátorítást, örömöt és kitartást ad egy fiatalembernek? Hol az az őszinte optimizmus, mely olyan tervet és életcélt ad az embernek, amelyet minden magára adó fiatal megkövetelhet saját személyétől? Hol leledzik – kérdezzük mi – az az édes illatú tavaszi fuvallat, mely reánk lehel mindég, ha csak közelébe is térünk fiatalok egy csoportjának?

Ez egy gond, de még több van. Nemcsak fiatalosságnak vagyunk híján, hanem tiszta és igaz emberségnek is. Ezért hát nem vagyunk mások, mint atyáink hibáinak nyomorult örökösei. És ezek a hibák – valóban! – igen nagyok számban, és igen szörnyűek minőségben is. Ne nyomjuk el magunkban a szavakat, melyek ajkunkra tódulnak és kifejeződést követelnek! Szeretetünk népünk irányába erős és hűséges; s mi pedig szeretnénk nagy és nemes nemzetként látni népünket. De éppen ebből az okból kötelességünk elemezni hibáinkat és hiányosságainkat. Hatalmas fájdalmat okoz, de be kell vallanunk, hogy azon gazdag személyiségi jegyek és a lelki nemesség azon értékei, melyeknek birtokában vagyunk, elhalványulnak a zsidó közösség mai általános megjelenése mellett. A mai hétköznapi zsidó a normális, természetes emberi lény karikatúrája, fizikailag és lelkileg is. Mint egyén a társadalomban fellázad, és lerázza a szociális elvárások láncait; nem ismer sem rendet, sem pedig fegyelmet. Egész élete nem több mint szabályozatlan és egészségtelen tettek sorozata, melyeket pusztán azért hajt végre, hogy életben maradhasson. Ennek ellenére azonban meg van győződve, hogy ő a legtökéletesebb teremtmény a nap alatt, s hogy népe a nemzetek családjának legfényesebb tagja.

Egészen ez idáig szabályként kezelték, hogy a zsidó történelem vagy a héber nyelv tanulása elegendő ahhoz, hogy jó zsidókat kapjon az ember, még akkor is, ha emberi lényként képviselt értékük alacsony. De az „emberi lény” fogalma szélesebb és több minden foglal magába, mint a „zsidó” fogalma; és nem szabad elfelejtetnünk, hogy a judaizmus alapja is maga az emberiesség. Igen nehéz lenne elképzelni, hogy hogyan lehet valaki egyszerre silány ember és jó zsidó. Egészen ez idáig az egyén nem kapott lehetőséget arra, hogy teljes életet éljen a mozgalomban, melynek rendszere az egyén tanulmányainak, zsidó oktatásának fejlesztésére épült, és nem pedig emberi lény képzésére. Ezért hát hadd emeljünk egy új, alapvető elemet programunkba: kapjon ezen túl az egyén lehetőséget arra, hogy teljes és sokoldalú életet élhessen szervezetünk keretein belül. Erre tagjaink között szervezett kisebb csoportokban adhatunk lehetőséget. Arra fogunk törekedni, hogy szervezetünket második családdá alakítsuk azon fiatalok számára, akik hozzánk csatlakoznak. Egyes esetekben talán az első családdá is válhatunk, hiszen jól tudjuk, hogy a vérrokonság nem jelent mindig egyet a lélek kötődéseivel. Azonban egész szervezetünk képes lehet arra, hogy lelki családdá váljon egy fiatal tag számára, a kifejezés leginkább általános és mindent magába foglaló értelmében. Ezért hát szervezetünk alapja egy kicsiny közösség kell hogy legyen, mely önmagában is egy apró társadalmat formázhat. És ha netalán a szélsőséges individualizmus egy apostola előállna tanaival, és azt állítaná, hogy a közösségi élet más emberekkel – még akkor is, ha azok azonos szellemi közegből származnak

– lehúzza és megbéklyózza az egyént, mi röviden ezt feleljük erre: az ember társas állat, és szükségét érzi, hogy közösségben éljen embertársaival – de természetesen csak olyan emberekkel, akik barátian viszonyulnak hozzá. Az embert kovakőhöz lehetne hasonlítani, mely csakis akkor ad szikrát, ha egy másik kovakővel összecsiszoljuk. Vagyis a mi szavaink szerint: csakis pozitív konfrontáció és közösségi élet tudja az ember énjét egészségesen formázni és megedzeni. Az ember ugyanis keresi más emberek társaságát, akik szeretik, megértik, s akivel megoszthatja álmait, eszméit, örömét és bánatát.

Hogyan válhatunk ismét fiatallá és egészségessé? Rá kell mutatnunk, hogy ezt a problémát már közel tíz évvel ezelőtt vizsgálni kezdték a modern héber irodalomban, és számos eltérő választ adtak rá. A legfiatalabbak és a legradikálisabbak ezt mondták: „Tűzre a könyvekkel és kézbe a karddal!" De ezen jelszónak csakis az első felével tudunk egyetérteni. Egyetértünk a céllal, és voltaképpen pontosan azért küzdünk, hogy véget érjen a könyvek gyalázatos bálványimádata, mely olyannyira jellemző népünkre. Megsárgult lapok penészszaga árad mindenből, amit csak a zsidó nép mond, ír vagy gondol. Atyáink ósdi könyveknek hódoltak; fiaik pedig friss könyveknek. Ez azonban nem változtatta meg a dolgok állását. De a könyvekkel való leszámolás talán elkerülhetetlenül vezetne a másik véglethez, a kardhoz? Mi hisszük, hogy van egy másik út: ez pedig a természethez való közeledés ösvénye. Bizonyára lesznek emberek, akik ebben a gondolatban azt az – őszinte vagy színlelt – vágyakozást fogják viszontlátni, amellyel [John] Ruskin[125] vagy [Jean-Jacques] Rousseau[126] is kezelte a természet ölére és a természetes élethez való visszatérést. Ez azonban távol áll a mi céljainktól. Mi egyszerűen növekvő bensőséget keresünk a természettel, és abban reménykedünk, hogy a természet visszaadja nekünk a frissességet, az optimizmust, a fiatalság gyönyörű jellemzőinek szeretetét; hogy a természet majd kiegyenesíti meggörnyedt hátunkat, új életet lehel elhalt izmainkba és megerősíti lelkületünket. A mi fiatalságunk le fogja rázni a városi vénember polgári rongyait, és helyükre a fiatalság ezerszínű köntösét ölti majd fel! Meg fog fürdeni a természet, a boldogság, a szabadság tiszta forrásvizében, és ártatlanságát ily' módon fogja visszanyerni.

Amennyiben elsőszámú szabályként kezeljük hitünket az optimizmusban és az idealizmusban, amennyiben az élet értékékét nem csak abban látjuk, hogy mit nyújt nekünk, hanem abban is, hogy mit adhatunk mi az életnek, máris könnyebb lesz meghatározni felelősségünket a zsidó néppel szemben. A judaizmus fogalma felszínessé vált és tartalma elpárolgott. A mi feladatunk lesz kimenteni az „igaz zsidó" fogalmát a szennyből, melybe alámerült. Nyíltan és tisztán deklaráljuk: senki sem viselheti a zsidó nevet, és nem találhat helyet sorainkban, aki nem szívta fel a zsidó nép kultúrát lelkének mélyéig. A nyelvvel kapcsolatos összes vita véges a mi számunkra, ugyanis ezennel tisztázzuk, hogy a héber nemzetünk nyelve. Aki pedig ismerni akarja népünket, ahogy jelenleg él, gondolkodik és beszél, ismernie kell a nép nyelvét, a jiddist is és a jiddis nyelven írt irodalmat. Azonban számunkra a Biblia áll minden egyéb felett; az a mi alapkövünk, soha el nem múlható idealizmusunk forrása; mindig forrásként fog szolgálni a szomjazók részére. Ifjú héberek óhajtunk maradni, és feladatunk könnyebb lesz, ha magunkba szívjuk az ősi héberek lelkületét, a próféták hevületét, az erkölcsös világnézet szellemét [...] Így látjuk mi oktatási feladatainkat. Ideálunk a fiatal zsidó, aki testben erős, lélekben bátor; kinek gondolatai egészségesek és normálisak, nem pedig szőrszálhasogatóak és szofisztikusak; aki fegyelmezett és tudja, hogyan kell engedelmeskedni; aki szíve legmélyéig zsidó. Világnézete idealisztikus; szeret mindent, ami csodálatra méltó és nemes. Ilyen fiatalok csoportját készülünk létrehozni – és velük feltámasztjuk Ciont!

III. ANTISZEMITA ÉS CIONISTA DISKURZUSOK MAGYARORSZÁGON AZ ÖSSZEOMLÁSTÓL A HOLOKAUSZTIG

36. CIONISTÁK A *HUSZADIK SZÁZAD* ANKÉTJÉRŐL

In: *Zsidó Szemle*, 1917. augusztus 17. 1.

Jegyzet: *A* Huszadik Század *polgári radikális folyóirat volt, melyet ekkor Jászi Oszkár (1875-1957) szerkesztett. A folyóirat 1917-ben körkérdést („ankétot") intézett a közélet zsidó, antiszemita és liberális szereplőihez – ez radikális elvetése volt a dualizmus konszenzusának, miszerint „zsidókérdés" nem létezik. (V. L. B.)*

A *Huszadik Század* zsidó-füzetjét mindenkinek melegen ajánljuk mi cionisták, mint modern emberek s modern zsidók. Modern emberek vagyunk, akik a szabad véleményt tiszteljük, ha őszinte. Mint modern zsidók pedig tudjuk, hogy senkit zsidó-szeretetre kényszeríteni nem lehet, tudjuk, hogy a zsidóság abnormis életet él, hogy kisebbségben van, hogy lemorzsolódik a környezete kegyének hajhászásában s éppen ezért csak hasznára lesz a zsidóságnak, ha megtudja, hogy kizárólag önmagában bizakodhatik, hogy szeretetet környezetétől nem várhat. A *Huszadik Század* azt kérdezte: van-e zsidókérdés Magyarországon. A kérdéssel a kitértekhez és a keresztényekhez is fordult. *Joga volt hozzá [...] senkinek sincs joga panaszkodni Magyarországon, hogy a zsidóság ügyébe beleszólnak kitértek* és keresztények, de különösen nem azok körében, akik [...] egy-egy keresztény-vállveregetésre örömükben odavoltak. Az ankét eredménye nem meglepő. Úgyis tudjuk, hogy a hivatalos zsidóság irtózik minden zsidókérdés felvetésétől. Hogy a cionista-érzésűek írásai telítve lesznek zsidó őszinteséggel és merész szeretettel, az is természetes volt. Hogy lesznek faji gyűlölettel megírt nyilatkozatok, az is előre látható volt. Előre lehetett tudni a kitértek megnyilatkozásainak tartalmát is. Csupán az argumentálás *módja* az, amely a füzetet érdekessé s tanulmányozásra méltóvá teszi. Közönséges felületesség tehát, ha antiszemitizmusnak bélyegét akarják rásütni az egészre. Ha az egyik oldalon látom az antiszemiták sorában a cionistákat s a másik oldalon a nagy férfiakat, akik a magyar zsidóság leromlását okozták, hitemre mondom, inkább vagyok antiszemita. Ha látom a zsidóság megmentői között Fleissig Sándort, a kiváló bankférfiút, aki szerint nincs zsidókérdés, csak a két fajt *össze kell házasítani* eugenetikai szempontból s viszont a zsidóság ellenségei között Bíró Lajost, aki természetes egykedvűséggel mondja, hogy az asszimilációt természetesen kitérésen kezdte: nem tudom, kinek a nyilatkozata képvisel nagyobb erkölcsi értéket. A füzetnek maga *egészében* véve az a tanulsága, hogy *nem* igaz, hogy a zsidó csak hitében különbözik környezetétől. [...] Természetesen ilyen helyzet mellett nekünk, cionistáknak van igazunk: itt nincs más mód a kibontakozásra, mint a népi alapra helyezkedni. [...] Meg kell értenünk, hogy [...] akik merészkednek nem szeretni a zsidóságot s akiknek volt bátorságuk kifejezni véleményüket, *teljes joggal és lelkicsömörrel* fognak elfordulni a magyar zsidóságtól [...] s megerősítve látják az ő véleményüket a zsidólélek inferioritásáról. Mi pedig kötelességünknek fogjuk tartani, hogy az igazsághoz híven, esetről-esetre bemutatni az érem másik oldalát is. [...]

37. PROHÁSZKA OTTOKÁR: ZSIDÓKÉRDÉS MAGYARORSZÁGON (1920)

In: *Új Magyarság*, 1937. december 25.[127]

Jegyzet: *Prohászka Ottokár (1858-1927) székesfehérvári római katolikus püspök korábban is írt álnéven antiszemita cikkeket, az összeomlást követően azonban a nyilvánosság elé állt nézeteivel. (V. L. B.)*

A zsidókérdés Magyarországon egy olyan probléma, amely mélyen belevág az ország nemzeti életébe. A középosztály rendkívüli gyorsan végbemenő elzsidósodásáról, további következményeiben pedig az ország elnemzetietlenedéséről van szó. Az ország a zsidók törvényes egyenjogúsítására 1848-ban nem készült fel; a kötött viszonyok, amelyek addig az akkori magyar társadalomnak biztonságot és védelmet nyújtották, máról-holnapra megszűntek és az országot valósággal kiszolgáltatták egy értelmes és furfangos faj hódítási szenvedélyének [...] A doktriner liberalizmus ilyen módon az egész országot könnyelműen a zsidók kezére játszotta [...] A zsidóság mindenütt elterpeszkedett, elfoglalta a vezető állásokat, uralkodott az irodalomban és kultúrában, meghódította a sajtót, amelynek hangját is megszabta, így jutott a zsidóság mindenütt irányító szerephez, az igazi magyarok pedig visszahúzódtak, mert számukra a vezető elem (a zsidóság) idegen és érthetetlen maradt. Igen, a valódi magyarok, különösen, ha keresztények is voltak, gyűlöltek, lebecsültek, vagy elnyomottak lettek. A zsidó írókat, művészeket, tudósokat az égig magasztalták, a zsidókat „zsenikként" csodálták, míg a kereszténye ket, a magyarokat agyonhallgatták, megrágalmazták, vagy kigúnyolták. A zsidó szellem

főképpen Budapest felett uralkodott, ahol a zsidóság biztonságban érezvén magát, leplezetlenül megmutatta a maga igazi, nemzetietlen, idegen, kihívó énjét [...] Hogyan is áll a dolog már most az asszimilációval és a vérkeveredéssel: eltüntetheti-e a világból a fajidegen zsidóságnak a magyarsággal való keveredése az antropológiai ellentétet és idegenséget? Ez olyan kérdés, amely Magyarország elzsidósodásának folyamatát különösképpen jellemzi, éppen ezért behatóan meg kell vizsgálni. Azt mondhatjuk, hogy a tanult zsidóság egy részénél megállapítható bizonyos fokú alkalmazkodás a magyar viszonyokhoz, ugyanakkor azonban rá kell mutatnunk arra, hogy különösen az utóbbi időben a kimondottan zsidó öntudat és a zsidó közösségi érzés nagyon is kifejlődőben van. Ennek megvannak ugyan az általános okai is, amelyek a cionista mozgalmat is megindították, nálunk azonban főleg a magyarság magatartására vezethető vissza. A magyarság lassan mégis csak felébredt, mert háttérbe szorítva érezte magát mindenütt, mert otthon akarta érezni magát saját hazájában és keresztény nemzeti szellemben akart cselekedni. A féktelen zsidóság fejbe kólintotta a magyarságot, ez meg is tántorodott, de még idejekorán észbekapott és felismerte a zsidóban az idegent.

Ez a felismerés megborzongatta a zsidóságot. Maga is beismerte, hogy ő idegen, és mint ilyen, egy idegen államban nem lehet hangadó; hatalmi vágyainak korlátozására azonban nem tudta magát rászánni, még kevésbé a magyarsággal való összeolvadásra, vagy a kölcsönös megértésre. A zsidó idegen volt és idegen maradt és nem asszimilálódott. Magyarul beszélt, de zsidóul érzett. Magyarországon élt ugyan, de bennrekedt a zsidóságban. Közösséget alkotott a közösségen belül. A nemzeti máz, amellyel a zsidóság magát sürgősen bekente, és amely csak a nagy belső ellentmondások leplezésére szolgált, nem bizonyult tartósnak, hol itt, hol ott felrepedezett. Lépésről-lépésre bebizonyosodott a zsidóság nemzeti szempontból való megbízhatatlansága. Mindenütt ezt tapasztalhattuk. Így például az egészen elzsidósodott magyar szabadkőművességnél, amely valójában egy zsidó érdekképviseleti szerv volt, s amelyből a jobb érzésű magyar tagok, akiknek háta mögött folytatták a zsidó vezetők üzelmeiket, idővel ki is váltak.

A zsidóság kirívó előretörése a sajtóban és az irodalomban a zsidó faji öntudatot kétszeresen is felfokozta. Elsősorban azzal, hogy miután a zsidóság mindenütt zsidókat látott az első vonalban, úrrá lett rajta az a tévhit, hogy Magyarországon tehetség, szellem, zseni csak a zsidók között található. Ez természetesen a legkevésbé sem felel meg a valóságnak. Amikor pedig a zsidó túlsúly és fennhéjázás magyar részről időnként ellenhatást váltott ki, ez a zsidó öntudatot és közösségi érzést nemcsak, hogy nem csökkentette, hanem még felfokozta. Valahányszor a magyarság a zsidók túlkapásaival szemben itt vagy ott frontot alkotott és a zsidók szárnyait meg akarta nyirbálni, a zsidóság magába zárkózott és még inkább kiválasztott népnek érezte magát. Ez a szakadás, ez a szembenállás tulajdonképpen egy jelentős lépés volt a zsidókérdés tisztázása felé, mert ráébredtünk annak a tudatára, hogy a zsidókérdésben lényegében faji kérdésről van szó — a zsidóság nem vallásfelekezet, hanem egy élesen meghatározott jellegzetes faj, vagy legalább is nemzetiség, amely szemben áll egy másikkal, az államfenntartó fajjal. Persze mindig lesznek, akik elszakadnak, akik egészen a magyar nemzethez csatlakodnak, akik tehát látszólag asszimilálódnak ugyan, végeredményben azonban a befogadó nép és a zsidó faj egymástól alapvetően elütő s az utóbbi mindig idegen test marad annak a vendéglátó népnek sajátos nemzeti életében, amelyben benne él; bár mindent együtt csinál a befogadó néppel, mégis mindazt magában hordja, ami által bármely pillanatban külsőleg is újra elszakadhat és felszabadulhat [...] Az asszimiláció nem jöhet számításba. Az antanthatalmak a zsidóságot fajnak és nemzetiségnek ismerték el és az 1850 óta elzárt Palesztina kapuit is megnyitották. A zsidók most Mózes és a Próféták jövendöléseinek megfelelően, nemzeti államot alkothatnak. Azt a jogot is megadta az antant a zsidóknak, hogy az európai országokban, mint nemzeti kisebbség önkormányzatot szerezzenek. Ezzel a zsidóságot népjogi szempontból is fajnak és nemzetnek nyilvánították s ezzel a liberális asszimilációs terveknek a jövőben be is fellegzett. Ezek az események növelték a zsidó nemzeti öntudatot és a hívő zsidók most várakozástól eltelve nézik a dolgokat, várják mindazt, aminek el kell jönnie, hogy Mózes jövendölései beteljesedjenek. Most Izráelnek is megjött a bátorsága annak beismerésére, hogy faj, nép, nemzet — amely a maga saját útján jár és soha őszintén nem gondolt arra, hogy asszimilálódjék, hanem ellenkezőleg: a fokozatos, teljes kifejlődésre törekedett [...]

A zsidókérdés nemcsak magyar kérdés, hanem égető világkérdés is, amely becsületes és alapos megoldásra vár. Súlyosan nehezedik a zsidó népre Isten átka, de Izrael is súlyosan nehezedik, mint átok és teher a keresztény népekre. A Biblia megmutatja a megoldást, még pedig Izrael első és legnagyobb prófétájának Mózesnek a szavaiban: „És ha minden átok rád száll és ha Te a szívedben azt

megbánod és megtérsz a Te Uradhoz, ha Te az Ő szavának engedelmeskedsz, akkor az Úr a Te fogságodon fordít, megkönyörül rajtad és újra összegyűjt minden népek közül, ahová az Úr Téged széjjel szórt és elhoz Téged egy országba, amelyet atyáid laktak és azt Te beveszed és ez Neked jót fog tenni és többen lesztek, mint az atyáid. És az Úr a Te szívedet és a Te utódaidnak szívét meg fogja sebezni, hogy szeressed a Te teljes szívedből és lelkedből az Urat és Te meg fogsz térni és a szív szavának engedelmeskedsz."[128] Izráelnek újra egybe kell gyűlnie, egy nemzeti államot kell alkotnia, meg kell térnie az Üdvözítőhöz, és mint külön népnek, be kell lépnie a keresztény kultúrába. Most átokban él és ameddig így él, átok lesz és nem is lehet más.

38. DÁNÉR BÉLA PROGRAMJA

In: *Hortobágy*, 1920. május 30. 3.

Jegyzet: *Dánér Béla (1884-1930) a magyar fajvédők korai alakja, nemzetgyűlési képviselő volt. Képviselői körzetében, Debrecenben antiszemita lapot adott ki* Hortobágy *néven. A lap legelső számában az alábbi módon fektette le a programját. (V. L. B.)*

Azt híresztelik a beavatatlanok, hogy harcos kis lapunkat azért neveztük el a hajdúk folyójáról, mert a Hortobágyba akarjuk fullasztani a Debrecen környéki zsidókat. Távol áll tőlünk minden ilyen szándék. Nem akarunk mást, mint rideg valóságában mutatni be azt a veszedelmet, amely becsületes, hiszékeny fajtánkat pusztulással fenyegeti, a több ezer éves rabszolgaság minden tanulságával felfegyverzett zsidók honfoglalása következtében. Ellensúlyozni akarjuk a zsidó sajtó porhintését, amellyel fajtája uralomra jutásának útját egyengeti, s rá akarunk mutatni azokra a gyászmagyarokra, akik a nekik odaadott koncért és állásokért mindig készek eladni nemzetükét és hazájukat. Perbe szállunk magával a pápával, akinek diplomáciája – úgy halljuk – tiltakozik az ellen, hogy Palesztinát visszaadják a zsidóknak. Annyira nem gyűlöljük a zsidókat, hogy ebben a kérdésben teljes buzgalommal melléjük állunk, nekik adjuk Palesztinát, ahová rövidesen ki fogjuk őket segíteni. A Hortobágy vizét, amely annyi halat táplál, ilyen ínséges időkben kár volna elvonni eredeti rendeltetésétől.

39. DÁNÉR BÉLA: FAJ-E VAGY FELEKEZET A ZSIDÓ?

In: *Hortobágy*, 1922. október 15.

Úgy halljuk, hogy a magyar igazságügyi miniszter úrnak álmatlan éjszakái vannak. Úgy halljuk, hogy nem tudja eldönteni magában, hogy faj-e vagy felekezet-e a zsidó, és hogy indíttasson-e zsidó barátai unszolására eljárást felekezeti izgatás címén azok ellen, akiknek tudományos meggyőződése, hogy a zsidóság éppen olyan faj, mint akár az oláh, vagy a rác, akár pedig a hottentotta. Hogy megkönnyítsük ennek a kérdésnek eldöntését – bár különösnek tartjuk, hogy politikához nyúl Magyarországon valaki, aki ezzel a kérdéssel még nincs tisztában – [...] egynéhány zsidóvéleményt közlünk itt le idevágólag a zsidó faj hivatalos újságjaiból. Ezek hasábjait goj nem szentségtelenítheti meg, és eddig csak Baltazár Dezső találtatott elég zsidónak ahhoz, hogy írásait ott leköszöljék. Ezeket az újságokat zsidó rabbik és a zsidó közélet vezetői írják, és ezek a lapok tükrözik vissza leghívebben a zsidó lélek és a zsidó törekvések igazi lényegét. Ezekben az újságokban szoktak továbbá megnyilatkozni sátoros ünnepek alkalmával és olyankor, amikor nem szimulálják az asszimilálódást a magyar igazságügyi miniszter körül settenkedő értelmiségiek is, akik most látva a magyarság öntudatra ébredését, sajtóperek után kiabálnak [...]

A *Zsidó Szemle* 1920. okt. 8-ai számában írja: „A numerus clausus minden kapacitáció ellenére törvénnyé vált [...] [n]incsenek izraelita vallású magyarok." És ezt ne tudnák az illetékes magyar tényezők épp olyan jól, mint a Zsidó Szemle? [...] A *Zsidó Szemle* 1919. évi 4-ik számában a következő kérdéseket teszi fel (valószínűleg a magyar kormány tagjaihoz): „Román-e a román zsidó, és a Portugáliába költözött tíz kaftános zsidó portugál ember-e? Merik-e azt állítani, hogy nem külön nemzet a zsidóság, amelyet minden nép fajnak tart? Tagadják-e vérközösségünket minden más ország

zsidóságával? Tagadják-e, hogy nemzeti ünnep a vallási ünnepeink?" Mi nem tagadjuk, mi mindezt régóta hirdetjük s csak azon csodálkozunk, hogy vannak még elmaradott középkori magyarok, akik ezt még ma sem tudják. Azt írja a *Zsidó Szemle* 1918. évi 52-ik számában: „Ismétlem: zsidókérdés. Mert ilyen is van. És csak ilyen és nem vallásüldözés, mint a zsidók igyekeznek elhitetni önmagukkal. Ki beszél ma vallásüldözésről? Csak gyáva vagy ostoba antiszemiták és zsidók." Itt bizonyára nem miránk céloz a *Zsidó Szemle*, mert mi nem beszélünk vallásüldözésről, sem felekezeti izgatásról. Tovább így folytatja: „A magyar alkotmány nem ismer zsidó fajt – ez igaz. Ez nem érdeme, inkább rövidlátása." Nohát megnyugtathatjuk a *Zsidó Szemlé*t, hogy ez a rövidlátása a magyar alkotmánynak a numerus claususról szóló törvénnyel 1920-ban már megszűnt. A rövidlátás csupán egynéhány dohosabb fejű tagjában él még a magyarságnak, de azok meggyógyulása is rövidesen várható.

40. „NEM ÁRT VISSZAEMLÉKEZNI"

In: *Egyenlőség*, 1925. augusztus 29. 4.

Jegyzet: *Noha ebben a kötetben nincsen lehetőség a* numerus clausus *(a zsidóság egyetemi felvételi arányát korlátozó 1920. évi XXV. t. c.) hosszasabb tárgyalására, az asszimiláns* Egyenlőség *cikke röviden összefoglalta, hogyan látták az anticionista zsidók a törvény parlamenti vitáját. Az olvasó több dokumentumot talál a kérdésről korábbi forráskiadásunkban.*[129] *(V. L. B.)*

1920. szeptember 16, 20, 21... a numerus clausus javaslatát tárgyalta a nemzetgyűlés. A javaslatot elfogadták és ezzel megkezdődött a magyar zsidó fiatalság katasztrófája... Felütjük a nemzetgyűlési naplót. Meglepve látjuk (amit már-már elfelejtettünk), hogy a numerus clausus vitájának központi problémájává a cionizmust tették: Haller, Dánér és Prohászka képviselők. Nem árt erre épp ma visszaemlékezni... [...]

41. „MIT KÖSZÖNHETÜNK A BÉCSI KONGRESSZUSNAK?”

In: *Egyenlőség,* 1925. augusztus 29. 5-6.

Jegyzet: *Az* Egyenlőség *a bécsi XIV. cionista kongresszus kapcsán született cikkeket szemlézte a hazai antiszemita sajtóból. Turi (sz. Tillmann) Béla prelátuskanonok, szerkesztő, országgyűlési képviselő, egyben ismert antiszemita volt. A* Magyarság *a hasonlóan antiszemita Milotay István (1883-1963) lapja, a* Nép *pedig a keresztényszocialisták uszító hangvételű orgánuma volt. (V. L. B.)*

A bécsi cionista kongresszusnak eddig a következőket köszönhetjük:

1. Az antiszemitizmus sietve és örömmel átvette a zsidó nemzeti gondolatot és a cionista programot.

A kormány egyik hivatalos lapjában, a *Nemzeti Újság*ban Turi Béla volt képviselő így ajánlja a magyar zsidóknak a cionizmust:

„Az a zsidókérdés és uralom szempontjából irreleváns, hogy a cionizmust tulajdonképpen az angol politikai érdek emelte ki az ábrándozás stádiumából. A cionizmus eszméinek hirdetői és az új zsidó állam megalakításának propagálói igazi nacionalista zsidók voltak, kikben ébredezett a múlt tradícióinak hatalma. Ha ez egyedül nem lett volna képes a cionizmust a konkrét megvalósulásig eljuttatni, hanem erre szükséges volt, hogy Anglia a Palesztinában támpontot keressen a maga világpolitikája számára, ez nem változtat ma azon a tényen, hogy a cionizmus mai stádiumában a legfőbb bizonyíték a zsidó fajiság létezése és a szolidaritás mellett.

De ez a program és a cionista kongresszusnak útját egyengető világzsidósajtó eléggé bizonyítja, hogy ma a cionizmus nem egy párttöredék, de a zsidóság ügye és így szoros összefüggésben van az annyira tagadott zsidókérdéssel. Pedig a zsidóságnak, mint fajnak is csak előnyére válik, ha kétezer éves gyökértelen élete megszakad, ha természetes nemzeti alapokra helyezkedik, és tulajdon szellemét kifejtheti. Ekkor megszűnik az intellektuel-zsidóság mindenféle internacionalista iránynak és nemzeti anarchiának csatornája vagy gyűjtőmedencéje lenni.

De természetesen a többi fajoknak annál tisztábban kell látni, hogy mi az ő teendőjük a világon megorganizált zsidóhatalommal saját nemzeti egyéniségük megóvására es fejlesztésére.”

2. Az antiszemitizmus Palesztinába küld bennünket.

Az *Új Nemzedék* sietve leszögezi, hogy nem ellensége a cionizmusnak, és ebből levonja a következményeket:

„A cionista gondolatnak nem vagyunk ellenségei: minden népnek joga van a nemzeti életet élni.” […]

Magyarság, augusztus 25.

„A bécsi cionista kongresszus hozzávetőleges számítása szerint egy esztendőben 40.000-re fog rúgni a Palesztinába kivándorló zsidók száma. Szép szám, a liberalizmus legeredményesebb éveiben majdnem ennyire rúgott a Magyarországba bevándorló zsidók száma. Meg is szaporodtak itt szépecskén, majdnem egy milliónyira. Hanem egy egész ország megalapítására keveselljük a negyven ezret. Vagy ha már nem bír meg többet Palesztina földje és a cionisták pénztára, akkor legalább meg kéne engedni, hogy minden ország a maga lehetősége szerint ajánlhasson fel az új Zsidóországnak lakosokat, mint ahogy a külföldi börzéken az egyes országok kölcsöneire jegyeznek elő bizonyos összegeket, ajánlván minden ország a szerint, amennyije van, vagy amilyenek a szimpátiái. És adják ide azt az előjegyzési ívet először nekünk, Magyarországnak!”

3. Megújult és megerősödött a harc a liberalizmus ellen.

A *Nép* írja:

„A bécsi cionista kongresszus, amelynek a magunk részéről zavartalan tevékenységet kívánunk, hogy minél több vakoskodó kereszténynek, minél több javíthatatlan liberális politikusnak nyissa ki a szemét, hihetőleg nyíltan és őszintén fogja tovább fejleszteni a cionista programot és kertelés nélkül adja meg a választ mindazoknak, akik a zsidóságon belül vagy a zsidósággal szemben erre a problémára szegezik a szemüket, amely Európának a legnagyobb gazdasági és kulturális, faji és történelmi problémája.”

4. Életre kelnek a régi antiszemita jelszavak.

Az *Új Nemzedék* így állítja be a kérdést:

„A cionisták nyugodtan tanácskozhatnak a felől, hogy miként építik ki világuralmukat a keresztény népek rovására." […]

42. „KIK A »MAGYAR FAJÚ ÁLLAMPOLGÁROK?«"

In: *Zsidó Szemle*, 1929. november 1. 1.

Jegyzet: *A* Zsidó Szemle *különböző neveken már 1905 óta létezett, ez a lap volt a hazai cionisták legfontosabb orgánuma. 1929-ben fontos cikkben foglalták össze az állampolgárságról, hazafiságról és származásról szóló nézeteiket. (V. L. B.)*

A *Magyar Hírlap* vasárnapi száma egy nagyon érdekes belügyminisztériumi rendeletről ad számot. E szerint a belügyminiszter leiratot intézett Agorasztó Tivadar[130] pestvármegyei alispánhoz, hogy a vármegye területén az idegen állampolgárok ellenőrzését nagyobb eréllyel intézzék, különösen az illetőségi bizonyítványok kiadásánál. „Különösen akkor" – mondja a leirat –, „ha a kérvényező *nem magyar fajú*." Az állampolgárok ilyen megkülönböztetése különös feladatok elé állítja a közigazgatási hatóságokat. A leiratnak tájékoztatni kellett volna az alispán urat, hogy milyen kritériumok teszik a magyar állampolgárok magyar faji jellegét? Végre a fajelméletnek különféle labirintusaiban eligazodni nem olyan egyszerű feladat. Egy magyar nyelven szerkesztett illetőségi kérvény érkezik az alispán úrhoz. Az akták előtte fekszenek, és ezekből az aktákból kell megállapítania, hogy a kérelmező magyar fajú állampolgár-e vagy nem. Milyen támpontok alapján fogja ezt az alispán úr eldönteni? Minden kétséget kizárólag keresni fogja, hogy a kérelmező – Kohn vagy Kovács – milyen vallású. Ha azt fogja látni az iratokból, hogy „izr." – akkor bizonyára erélyesebb lesz az ellenőrzés, mert nem magyar fajú állampolgárról van szó. Ha nem „izr." szerepel a „vallása" rovatban, de a többi adat arra mutat, hogy azelőtt ő, vagy apja, esetleg nagyapja még izraelita volt, megint csak baj lesz, mert „nem a vallás, hanem a faj." Feltétlenül így kell értelmeznünk ezt a leiratot, és senki másképp nem értelmezheti. Sokkal egyszerűbb lett volna az a disztinkció például, hogy „ha nem magyar anyanyelvű állampolgárról van szó, vagy aki nem Magyarország területén született." Akkor nem kellett volna azonnal a zsidókra gondolni. Mindezt pedig csak azért tartjuk szükségesnek megjegyezni, mert ünnepélyes alkalmakkor mindig azt halljuk, hogy a magyar állampolgárság szempontjából nem lehet különbség zsidó és nem zsidó között. A zsidó éppoly hazafias polgára az államnak, minta más vallásúak. A gyakorlat messzi esik a teóriától – szögeztük le lapunk utolsó számában. Márpedig a gyakorlat az ilyen kis, jelentéktelen közigazgatási rendeletekben jut kifejezésre. Ahhoz kétség sem férhet, hogy amikor hivatalosan a magyar *fajt* hangoztatják, akkor minket, zsidókat kizárnak ebből a fogalomkörből. Minket nem tekintenek a magyar fajhoz tartozóknak, és mi vagyunk annyira ízlésesek és józanok, hogy ezt természetesnek is találjuk és mi ebben magában még nem látunk antiszemitizmust. A baj csak ott vagy, ha ennek a megkülönböztetésnek gyakorlati hátrányait alkalmazzák velünk szemben [...] Nehogy félreértessünk! Mi a világért sem akarjuk bírálat tárgyává tenni a hatósági rendeleteket – bár a törvény keretei között erre is jogunk van –, de a tényeket akarjuk leszögezni. Legyen végre egy az elmélet és a gyakorlat! Őszinteséget követelünk minden vonalon. Legyünk zsidó fajú állampolgárok, de akkor adják meg nekünk azokat a jogokat, amelyek e haza minden polgárát megilletik, fajra és felekezetre való különbség nélkül.

43. BANGHA BÉLA: CIONISTA ÖNKRITIKA (1934)

In: *Bangha Béla S. J. összegyűjtött munkái,* IX. kötet. Szerk. Bíró Bertalan (Budapest: Szent István Társulat, 1941-3), 101-102., 176.[131]

Jegyzet: *Bangha Béla (1880-1940) jezsuita páter a Központi Sajtóvállalat Részvénytársaság szellemi atyja, egyben a Horthy-rendszer elején az antiszemita jobboldali sajtó mögött álló egyik kulcsfigura volt. (V. L. B.)*

A bécsi *Reichspost* jelentése szerint egy osztrák cionista vezér, [Robert] Stricker [1879-1944] főmérnök a cionista irányú „zsidó néppárt" egyik gyűlésén az antiszemitizmus forrásairól beszélt s beszédjében olyan igazságokat hangoztatott, amelyekre az értelmes és gondolkozó zsidóság részéről már régen vártunk. Stricker először megállapította, hogy az antiszemitizmus ma még olyan országokban is növekedőben van, amelyek eddig nem ismerték azt, mint Svájcban, Írországban és Dél-Afrikában. Az antiszemitizmus okait kutatva aztán a következő, megszívlelésre érdemes figyelmeztetésekkel szolgált hit- és fajsorsosainak:

„Meg kell keresnünk a helyes viselkedés módját a kívülállókkal szemben és ezeket éppúgy kell becsülnünk, mint önmagunkat. Nem szükséges, hogy csúszómászók legyünk, de nem kell szemteleneknek sem lennünk. Nem igaz, hogy mi bármiféle tudományt magunknak béreltünk ki, hogy mi pl.: az orvosi hivatásban többet érünk, mint mások. Mi teljesen ugyanolyanok vagyunk, mint mások s azért nem szabad mások elé tolnunk magunkat, mintha mi lennénk a jeles diákok. Meg kell mondanunk, hogy azonos feltételek mellett nekünk is jogunk van az élethez, mint az állam többi polgárainak, de meg kell szüntetnünk azt a törekvésünket, hogy mindig másokat akarunk boldoggá tenni. Nekünk, zsidóknak semmi illetékességünk nincs arra, hogy mások ügyeibe beleavatkozzunk. Minden zsidó felhorkant, merthogy ezentúl az elvált katolikusok nem házasodhatnak újra. Mi közünk nekünk, zsidóknak a katolikusok házassági jogához? És mégis mindenütt mi zsidók buzgólkodtunk a házassági reformok mellett. Képzeljük csak bele magunkat egyszer egy hívő katolikus helyzetébe, aki egy zsidó lapban olyan cikket olvas, ahol az áll, hogy milyen kárhozatos a katolikus házassági jog. Száz zsidó csaló nem ártott a zsidó ügynek annyit, mint egyetlenegy ilyen zsidó házassági reformer. Az is helytelen volt, hogy a zsidók vitték a főszerepet a vallástalan iskola mozgalmában. Hogy a katolikusok hogyan neveljék a gyermekeiket, ahhoz nekünk, zsidóknak semmi közünk."

Végre egyszer okos és bölcs szavak! Végre egyszer egy értelmes zsidó, aki felfedezte, hogy az antiszemitizmusnak újabb és újabb kirohanásában elsősorban maguk a zsidók a tevékeny részesek. Azok a zsidók, akik nem nyugodtan élni, legfeljebb még gazdagodni akarnak, hanem mindjárt az egész világ uraivá és irányítóivá akarnak feltolakodni. Akik azzal vélik a saját helyzetüket megerősíthetni, hogy tapintatlanul, bántóan, felháborító módon avatkoznak bele keresztény ügyekbe, lekicsinyelik, gúny tárgyává teszik a katolikus mozgalmakat, egyházi törvényeket, személyeket, s eseményeket.

Mennyi ilyen eset történt még a közelmúltban is és történik a zsidó sajtó bizonyos részében még mindig! És főleg: mennyi ilyen eset történt úgy tizenöt-húsz évvel ezelőtt nap-nap mellett, amikor a zsidóság nálunk is és világszerte még iszonyú nagy úr volt a sajtóban s ezt az uralmát bizony gyakran igen kevéssé tapintatosan s okosan használta ki, ahogy ő vélte: a maga megszilárdítására; ahogy az események megmutatták: a maga meggyűlöltetésére. A zsidóságnak nálunk valóságos szerencséje, hogy a forradalmak és a bolsevizmus idején kirobbant hatalmi téboly átmenetileg heves antiszemitizmust eredményezett. A „fehérterror" kínos és fájdalmas élménye volt ugyan a zsidóságnak, de végeredményben hasznára vált, amennyiben szerénységre s megfontoltságra tanította őket s ezzel lelohasztotta azt a parázslást, amely a hamu alatt ott égett a zsidó imperializmus legféktelenebb tobzódása idején is a keresztény lelkekben. A zsidó sajtó, a zsidó eszmei vezetés alatt álló szabadkőművesség és szocializmus ugyan széles keresztény rétegeket vont a befolyása alá s még ma, az úgynevezett antiszemitizmus korában is, nagyon sok liberális keresztény van, aki tipikusan zsidó közéleti elveket követ. De a keresztény néplélek mégis csak titkos, szinte öntudatlan háborgással vette tudomásul a zsidó uralomvágy újabb és újabb kitöréseit, kíméletlen és kegyetlen próbálkozásait. Az a hang, ahogyan a magyarországi zsidó sajtó még tizenöt-húsz évvel ezelőtt a kereszténységről, istenhitről, Egyházról, keresztény erkölcsről, keresztény házasságról írt, ahogyan kéjelgett abban, hogy minden komolyan keresztény közéleti embert, minden jelentékenyebb papot, minden magát katolikusnak vallani merő társadalmi előkelőséget azonnal kivégezzen, ártalmatlanná és nevetségessé tegyen, minden katolikus mozgalmat meggyanúsítson, megbélyegezzen (egy elmaradt szegedi zsidó lap, a *Dél-Magyarország* még ma is szereti megütni ezt a hangot), nem kelthetett más visszhangot, mint a végső elkeseredést azokban a keresztény körökben, amelyek pillanatilag talán nem tudtak a támadásokra felelni, már megfelelő sajtóorgánumuk hiányában sem, de amelyek a sértést, rosszindulatot és idegenszerű pökhendiséget szívük minden idegével égő bántalomként érezték. Csoda, hogy a zsidó, aki pedig számolni tud, számítani mégis ennyire nem tudott. Hogy nem vette

észre, mennyire árt önmagának azzal a taktikával, amelyet most oly okosan rótt meg rajta egyik tulajdon vezére, a bécsi Stricker. Hogy neki semmi köze a keresztény házasságjoghoz, iskolához, a keresztény sajtó- és irodalmi mozgalmakhoz, semmi köze az Egyház törvényeihez, a keresztény vallás tanításaihoz. Hogy a maga szempontjából csak darázsfészekbe nyúlhat, amikor azonnal és tüntetőleg odaáll minden vallásellenes és katolikusellenes mozgalom mellé, pl.: a halotthamvasztás mellé, amikor a papi nőtlenség ellen hadakozik (mi köze hozzá?), amikor az erkölcsi megkötetlenség és szabadosság minden rezdülését melegen üdvözli s támogatja. S teszi ezt azzal a különleges, sajátszerű logikával, amelyen messziről megérzik a mindenre kaphatóság penetráns lehelete. Meg kell állapítani, hogy e tekintetben a zsidó sajtó és közfelfogás az utóbbi másfél évtized óta feltűnően javult, bár elírások ma sem ritkák. A zsidókérdés megoldásának minden érdeke kapcsolódik ahhoz a felhíváshoz, amelyet a bécsi cionista vezér a hit- és fajsorsosaihoz intéz.

44. SCHÖNFELD JÓZSEF MICHAEL VON FAULHABERRŐL ÉS BANGHA BÉLÁRÓL

In: *Zsidó Szemle*, 1934. április 12. 1-2.

Jegyzet: *Michael von Faulhaber (1869-1952) München nácizmus-ellenes katolikus érseke volt. Már bemutatott Schönfeld lapszerkesztő itt Von Faulhaber és Bangha zsidóságot téríteni akaró, fajelméletet elvető írásai ellen érvel. (V. L. B.)*

Faulhaber, a ragyogó szónoki képességekkel megáldott müncheni érsek adventi beszédei immár magyar nyelven is megjelentek. Nagyobb rajongással, lángolóbb lelkesedéssel zsidó pap is alig írt még a zsidó biblia és a zsidó nép etikájáról, az isteneszme speciális zsidó voltáról. Egyszerűen elkábít bennünket a nagy rajongással, amellyel Hitlerékkel szemben védelmébe veszi az Ószövetséget, a zsidó népet a faji gyűlölet ellen. És mégis a legveszedelmesebb könyv, amely a térítés szempontjából az utóbbi időkben napvilágot látott [...] Bangha páter hasonló szellemű felolvasásában kelt a zsidóság védelmére. Ő is elveti a faji gyűlöletet, és megállapítja, hogy az antiszemitizmus vallási okokra vezethető vissza. A zsidóság nem akarja magáévá tenni a keresztény világnézetet. Innen az ellenszenv, a gyűlölet. Nos, ebben a kérdésben mi már Hitleréket valljuk az igazi mesternek. Ők tudják, mi az antiszemitizmus. Hiába lesz keresztény a zsidó. Továbbra is, mint zsidót gyűlölik. Ez az egyetlen erkölcsös vonás az egész hitlerizmusban. Nem ad prémiumot a hitehagyóknak. De emlékszünk rá – nem régen volt –, hogy nálunk nem sokat segített a kitérés. A Bangha páter sajtója is ezt az álláspontot fogadta el. Köszönjük Bangha páter jóindulatát, részvétét és invitálását. Minket nem kell invitálni, mert tőlünk indult ki a tan.

45. SCHÖNFELD JÓZSEF: GÖMBÖS

In: *Zsidó Szemle*, 1932. október 14. 1.

Jegyzet: *Gömbös Gyula (1886-1936) magyar miniszterelnököt a történeti emlékezet az ország jobbobratolódásával azonosítja. 1932-ben a* Zsidó Szemle *főszerkesztői cikkben fejtette ki álláspontját a miniszterelnökkel kapcsolatban. A* Zsidó Szemle *ekkor a cionista jobboldalhoz húzott, utóbbiról lásd a IV. fejezetben közölt iratokat. (V. L. B.)*

„A zsidósággal őszintén akarok beszélni erről a helyről" – ezekkel a szavakkal vezette be Gömbös Gyula miniszterelnök programjának reánk, zsidókra vonatkozó részét. Gömbös Gyula miniszterelnökségének egyik legrokonszenvesebb szimptomája az egész vonalon való teljes őszinteség. Ezt az őszinteséget köszöntjük elsősorban az új miniszterelnökben és reméljük, hogy ennek az őszinteségnek a jegyében a zsidókérdés tekintetében sokkal könnyebb lesz a megértés és a közeledés. Ez az őszinte hang hiányzott eddig mindenkor, amikor a mi ügyünkről, a zsidókérdésről volt szó. Ezt az őszinte hangot akarjuk viszonozni akkor, amikor mi is teljes nyíltsággal, teljes őszinteséggel kívánunk foglalkozni a miniszterelnök úr kijelentéseivel. Örömmel fogadjuk a

miniszterelnök úr őszinte és határozott kijelentését, hogy a zsidókérdésről vallott régi felfogását revideálta. Hogy a zsidóságnak azt a részét, amely „sorsközösséget" ismer a magyar nemzettel, testvéreinek tekinti épp úgy, mint „magyar testvéreit." Hogy elismeréssel szól a harctéren vitézül küzdött zsidó katonákról. Teljes egészében magáévá tesszük azt a felfogást, hogy a magyar nemzeti társadalomba beilleszkedni nem tudó, vagy nem akaró zsidóságot elsősorban a jóérzésű magyar zsidóság fogja elítélni. Tovább megyünk. Már el is ítélte, csakúgy, amint a nem zsidó magyar társadalom is megtagadja a közösséget a Moszkva felé kacsintó keresztény magyarokkal.

Gömbös Gyula programját előre jól megfontolta és papírra vetve adta elő a Házban. Minden szava kellően mérlegre tétetett, és mi kellően tudjuk és akarjuk is értékelni ezeket a kijelentéseket. Nem fújjuk meg az ünnepi harsonákat, nem vesszük át a divatját múlta liberalizmus jászlai mellett kérődző izraelita vallású politikusaink rossz szokását. Szerényen és lelki megelégedettséggel honoráljuk a miniszterelnök úr bennünket megtisztelő kijelentéseit, de nem sietünk ezekre való hivatkozással reklamálni a vitézi széket a zsidó vitézek számára és nem sürgetjük nyomban a numerus clausus eltörlését. Mi bízunk Gömbös Gyula őszinteségében és várjuk az ügyek jobbra fordulását. Gömbös Gyula ideológiája végtelenül rokonszenves előttünk. Egészen új (nekünk nem új) felfogás szerint határozza meg a mi helyünket a magyarság körében. A sorsközösség van hivatva pótolni a nemzet, faj és hasonló elválasztó fogalmakat. A magyar zsidóság igenis vállalja a magyar nemzettel való sorsközösséget. Vállaljuk ezt a sorsközösséget, mint olyan zsidók, akik saját történelmi múltunk alapján ápoljuk és fejlesztjük a világ egész zsidóságával fennálló sorsközösségünket is. Mi nem tagadjuk meg zsidófajúságunkat, népiségünket, amit az őszinteséget hirdető és azt tőlünk is elváró miniszterelnök úr bizonyára nem is kíván tőlünk és mégis vállaljuk a magyar nemzettel a sorsközösséget és minden tekintetben be tudunk és be akarunk illeszkedni a magyar nemzeti társadalomba. E címen örömmel tartunk igényt arra, hogy a miniszterelnök úr épp úgy testvéreinek tartson bennünket, mint „magyar testvéreit."

Őszintén beszélünk. Gömbös Gyula és kormánya magyar faji alapon áll. Ezt természetesnek találjuk és így a zsidó fajiság alapján álló, de mindenkor a magyar nemzeti sorsközösség tudatát ápoló cionista felfogású zsidóság lelkületét is meg fogja érteni Gömbös Gyula. Hagyományainkat, kultúránkat, vallásunkat, ősi nyelvünket és ősi szent földünket kegyelettel ápoljuk és megszenteljük és ezekből a szentséges érzelmekből fakadnak a mi konstruktív törekvéseink, amelyek egyenesen megkövetelik tőlünk, hogy mint zsidók a magyar sorsközösség minden örömét és bánatát viseljük és vállaljuk. Az őszinteség jegyében köszöntjük Gömbös Gyulát és kormányát.

46. GÖMBÖS GYULA ÉS A MAGYAR CIONISTÁK

In: *Zsidó Szemle*, 1932. november 11. 1.

Jegyzet: *Kahán Niszon (1883-1949) a Magyar Cionista Szövetség vezetésének tagja, korábban a Makkabea szervezet és a Kadima zsidó cserkészcsapat egyik alapítója, általános (klál) cionista volt. (V. L. B.)*

Dr. Kahan Nison előadása Wienben

A bécsi Herzl Kör – amely Bécs legelőkelőbb cionistáinak exkluzív testülete – dr. Kahan Nisont, a magyar cionisták egyik kitűnő vezérférfiát meghívta, hogy a magyar zsidóságról előadást tartson a kör tagjai számra. Dr. Kahan a múlt hét elején tartotta meg ezt az előadását, amelyen a bécsi zsidóság, elsősorban a cionisták legelőkelőbb egyéniségei jelentek meg. Dr. Kahan történelmi visszapillantást vetett a magyar zsidóság fejlődésére, majd annak mai helyzetével foglalkozott. Előadása során kitért Gömbös Gyula miniszterelnök parlamenti beszédére is, és súlyosan elítélő szavakban emlékezett meg a külföldi zsidó sajtó néhány orgánumáról, amelyek minden objektivitás nélkül súlyosan támadják Gömbös Gyulát. Ez a politika – mondotta – helytelen, a magyar zsidóságnak egyáltalában nincs hasznára és igazságtalan Gömbös Gyulával szemben, akinek revideált programjának megvalósítása elé bizalommal kell tekinteni. Az előadáson megjelent külföldi sajtóképviselők teljes megértéssel fogadták dr. Kahan szavait és kijelentették, hogy eddigi felfogásukat ők is revideálni fogják. Dr. Kahan Wienben kifejtett álláspontja teljesen fedi a *Zsidó Szemle* felfogását, amelyet Gömbösről írt vezércikkünkben körvonalaztunk.

47. „RÖVID VÁLASZ SOK KÉRDÉSRE"

In: *Kék-fehér*, 1936. február-március, 10.

Jegyzet: *A* Kék-fehér *a jobboldali cionista ifjúsági mozgalom, a Betár hazai lapja volt, utóbbiról lásd a IV. fejezetet. (V. L. B.)*

Több olvasónk tette fel azt a kérdést, vajon helyes-e, ha mi magunk hangoztatunk olyan elveket, amelyek kísértetiesen hasonlítanak olyasmihez, amivel a zsidógyűlölők vádolnak bennünket, és amit asszimiláns testvéreink kétségbeesetten tagadni szoktak. Nevezetesen azt, hogy van zsidó nemzet, és a magyar zsidók akár akarják, akár nem, szintén hozzá tartoznak ehhez a nemzethez. És mindazt, ami ebből az egyszerű és nyilvánvaló tényből következik. Attól félnek, hogy az őszinte kimondása annak, amit mindnyájan úgyis tudunk, legfeljebb – mint néhány asszimiláns teszi – önmagunk előtt letagadunk, eszközt adhat a zsidóság ellenségeinek kezébe.

Ne félj, zsidó testvér! (Általában is: lehetőleg minél kevesebbet félj!) Az antiszemitáknak nincs szükségük ránk. A zsidógyűlölet szennyes vizein evezők hazudnak és rágalmaznak eleget, hazugságaiknak és rágalmaiknak megvan a maga mértéke, amelyet így is, úgy is betöltenek. Zsidó szempontból talán még jobb, ha a mi őszinte és becsületes kijelentéseinket használják fel – legyen ez bár elferdített formában is –, mintha például Luzsénszky Alfonzok[132] tálalják fel képzeleti terméküket, mint állítólag Talmud-fordítást.

Ne felejtsd el, hogy a zsidógyűlölet általában és mindenekfelett a vérváddal dolgozik, hogy a németországi zsidóellenes propaganda egyenesen pornografikus jellegű és hogy Hámán korszerű eszközeinek elkészítésénél nincsen ránk szorulva.

Ha tehát az igazság kimondását ellenzed, szólván: hátha eszközt adunk vele ellenségeink kezébe – akkor jusson eszedbe, hogy ellenségeid sokkal aljasabbak annál, semhogy a te igazságaidat használnák fel ellened. És hogy ez az érvelés nem józan megfontolásból, hanem csak gettóbeli őseid örökségéből, a zsidó gyávaságból táplálkozik.

48. „Örök veszedelem. Hogyan lettünk mi is cionistákká?”

In: *Lendvai István hagyatéka*, Keresztényszocialista Kerületi Szakszervezetek Elnökségének hírlevele, 1935. július 23.

Jegyzet: *Lendvai István (1888-1945) német származású keresztényszocialista író, újságíró, egy időben fajvédő képviselő volt. A második világháború végén a nyilasok letartóztatták, minden bizonnyal kivégezték. Az alábbi körlevél családi hagyatékában maradt meg, itt a rokonok engedélyével közlöm újra (V. L. B.)*

Izrael népének berkeiben makkabeusi testvérharc dúl. Egyik fronton állanak azok a tenyeres és lúdtalpas legények, akik Paleszitnában óhajtják a zsidóság jövendő alapjait Herzl Tivadar használati utasításai nyomán lerakni. Ezek a cionisták. Másik fronton azok állanak, akiknek még ma is jobban terem a magyar televény, jobban jövedelmez a magyar hiszékenység és sehogyan sem ízlik a bármilyen nemes számkivetés. Ezek azt vallják, hogy jobb itten, és mint „magyar” zsidók inkább jó, mint a balsorsban osztozkodni akarnak velünk. Vezérük Sándor-Schlesinger Pál, az OMKE nagynevű elnöke kiadta a jelszót, amely emigyen szól: „Nekünk, magyar zsidóknak egyenes az utunk. Itt vagyunk, és itt is maradunk, és jól vagy rosszul élünk, de ide tartozunk.” Ezt a hűséget! Próbáljon csak valaki nagyobb magyarrá lenni őnála. Szegény Széchenyi István elbujhatik mögötte! Már-már ott tart, hogy leszáll az Akadémia előtti márvány talapzatáról, és átadja a helyét Schlesinger Pálnak!

Őszintén megvalljuk, hogy nekünk tetszik ez a harcmodor. Miért csak a keresztények üssék egymást ősi turáni átok nyomán? Üssék a zsidók is egymást! Annál kevesebb dolgunk marad minékünk! Különösen megkapja lelkünket az a vésztjósló látomás, amely a mi reformparlamentünk nesztora előtt emigyen jelenik meg: „És ha Istenünk mégis ránk mérné azt a borzalmas csapást, hogy törvény, jog és igazság ellenére a humanizmussal és a keresztény erkölccsel ellentétben a vakság, a butaság és bornírtság kiszorítana a mi hazánkból, még koldusan, éhezve és gyűlölten is: a Himnusszal ajkunkon fogunk vándorútra kelni!”

Mi pedig erre ezt üzenjük: „Ha Istenünk megengedné érni nekünk azt, hogy a magyar törvények alapján, a magyar kenyerének és fajtájának védelmezése érdekében minden zsidó számüzetne, azt mondanók nekik, szerencsés utat a hosszú vendégeskedés után! Legyen nektek könnyű a jó arab palesztinai föld, mert a magyar földet fél évszázadig elég könnyen bitoroltátok!”

Íme, mégis csak a cionistáknak van igaza! Így lettünk mi cionistákká! Bár már ott tartanánk, ahol a németek. Az ő „száműzöttjeik” ezt vallják: „Hitler nem Németország. Tömegpszichózissal állunk szemben. Mi német hazafiak vagyunk, és azok is maradunk. Mi a jelenkorra, mint egy rossz álomra fogunk visszagondolni.” Itt szerényen jegyezzük meg, hogy a Berlinből kiűzött zsidó filmszínészek is mindössze 3 hónapot engedtek a hitlerizmusnak. Álomnak ez az immáron 3 esztendő kissé sok! Valóságnak azonban kevés. Bárcsak már a mi zsidóink is így álmodoznának!

49. Az *Új Magyarság* Herzl Tivadar születési évfordulójáról

In: *Új Magyarság*, 1935. május 11. 2.

Jegyzet: *Az* Új Magyarság *a már említett Milotay István antiszemita lapja volt. (V. L. B.)*

Egy marék cionista ünnepli csak holnap ezt az évfordulót, holott Budapesti egész zsidóságának ott kellene lennie az ünnepségen. Zászlódíszt kéne ölteni minden budapesti negyednek, ahol zsidók laknak, hiszen a cionista vezér, aki ez előtt hetvenöt esztendővel a Dohány-utcai zsinagóga szomszédságában született, hitben, rajongásban, erkölcsben talán legnagyobb volt azok közül, akiket ez a város a világ zsidóságának egyáltalán adott. Herzl Tivadar, az újkori Palesztina-mozgalom megalapítója és agitátora, fajának az az igen ritka példánya volt, aki percre sem akarta belehazudni magát más nemzeti közösségbe, és egy pillanatra sem öltött hazafiúi színeket sem Magyarországon, sem Ausztriában, sem sehol, ahol csak hányattatott élete alatt a nemzetek vendégül látták. Ez a sugárzó külsejű, nagyszakállú, ragyogószemű agitátor mindenkor és minden körülmények között, a

németek császárja előtt éppen úgy, mint a nagy francia vagy angol államférfiak előtt, az vallotta, hogy az ő fajtája minden néptől és nemzettől elüt, és nyugtát sohasem fogja megtalálni a mai hazug és százfelé tagolt idegen keretek közt, míg otthont nem lel magának. Herzl, a nagy álmodó, aki elment Palesztinába Vilmos császár után, s aki Bécsből kontinenseket behálózó mozgalmat hozott össze, a saját fajtájával szemben is bátor és tisztánlátó maradt. Jeremiás próféta hangján ostorozta fajtestvéreinek mai élősdi életformáit, kétarcúságukat és aranyimádásukat. „Ha majd odaát leszünk" – mondotta, mikor Palesztina felépítéséért toborzott, – „fel fognak háborodni azok, akik mindig csak az aranyborjú körül táncolnak, amiért nem fogom őket a tőzsdére beengedni. Én szét fogom őket kergetni az utcán és a parlamentben, ki fogom jelenteni: ez megfelelt a Száműzetésben, amaz nem. Mert most olyan kötelezettségek következnek, amelyeket a szabadság ró ránk." A nagy izgató éppen ellentéte volt a másik nagy rabbiivadéknak, Marx Károlynak, aki az újkori zsidóság feneketlen materializmusát és államgyűlöletét öntötte tudományos formába. Ő ezt a materializmust akarta kiüldözni a zsidó szellemből, és az idegen közösségek gyűlöletét egy új, országépítő szeretetté próbálta átformálni. Talán éppen ezért nem ölt most zászlódíszt Budapest lakosságának egynegyede, s ezért marad Herzl születésének hetvenötödik évfordulója csak igen elhatárolt, kis ünnep abban a fővárosban, ahol ő született, s ahol annyi gazdag, hatalmas sorstestvére éli világát.

50. WÜLLINGER SIMON: KIHALÁSRA ÍTÉLT NEMZEDÉKEK

In: *Bné Betár*, 1937. február, 47.

Jegyzet: *Wüllinger Simon kelet-magyarországi Betár-tag (betári), ő maga még a holokauszt előtt hunyt el betegségben. Családja hamis papírokkal menekült meg, fia pedig az izraeli függetlenségi háborúban esett el. A* Bné Betár *a hazai jobboldali cionisták folyóirata volt (V. L. B.)*

Kegyetlen gondolat az, hogy a mai hivatalos, meg vörös asszimilációban elsatnyult, „felnőtt" zsidó nemzedék kihalása a zsidó állam felépülésének előfeltétele. A legtöbb ún. cionista elutasítja magától ezt a gondolkodást és azt hiszi, hogy a betárik fantáziájában született meg. Pedig a betárik – az idősebb nemzedék nagy részének jellembeli és önbizalombeli elkorcsosulása miatt – csupán a mózesi kivonulás analógiájára hivatkoznak; a „húsosfazekak nemzedékének", amellyel a kivonulás történt, el kellett pusztulnia a pusztában, mert nem volt alkalmas a honfoglalásra. S a négy évtizedes pusztai vándorlás céltudatos nemzetnevelő rendszabály volt Mózes részéről, aki nem ismert érzelgős ellágyulást, ha a nemzet létéről volt szó. Ez az elgondolás azonban nem néhány „szélsőséges" betárinak sajátja. Ezt a kegyetlen, de igaz gondolatot a legkiélezettebben nem kisebb zsidó szellem fejezte ki, mint Avrahám ibn Ezra,[133] író és filozófus, Jehuda Ha'levi[134] veje: „Midőn a zsidók a Vörös-tengernél észreveszik, hogy a nagy fáraó csapatai utánuk jönnek, megijednek és kiáltanak Mózeshez: Nincs-e elég hely temetkezni Micraimban,[135] hogy bennünket a pusztába vezettél? Nem mondtuk-e még ott, hagyj nekünk békét, jobb nekünk ott robotolni, mint a pusztában meghalni?" „Hogyan lehetséges" – kérdezni Avraham ibn Ezra – „hogy egy 600 000 emberből álló nemzet megijedjen, és ne próbáljon utolsó csepp véréig küzdeni szabadságáért? Ezért:" – felel rá ő maga – „ez a Micraimból kivonult nemzedék csecsemőkorától fogva tanulta a rabiga tűrését, a megalázkodást, katonai kiképzésük sem volt, hogyan merne hát most volt uralkodójával szembeszállni? Ezért kellett a zsidóknak negyven évig a pusztában vándorolniuk, hogy ez a Gálut-látta nemzedék kihaljon. Hogy felnevelkedjék egy új, a pusztában, a szabadságban született, Gálutot nem látott, testben és lélekben erős, függetlenségéért mindenre elszánt nemzedék!" Így történt az első zsidó honfoglalás. Így látta Avraham ibn Ezra éles szeme. Félő, hogy a zsidóság harmadik honfoglalása sem lesz másképpen lehetséges…

51. BEREND PÁL: MIRE KÉSZÜL FESTETICS?

In: *Egyenlőség*, 1937. február 18. 3-4.

Jegyzet: *Berend (sz. Buchwald, 1898-1944) zsidó újságíró volt, Festetics Sándor pedig (1882-1956) politikus, hadügyminiszter, nagybirtokos, gróf Károlyi Mihály sógora, egyben a Magyar Nemzeti Szocialista Párt tagja volt (V. L. B.)*

Beszélgetés a zöldinges gróffal: szabadkőműves őseiről, a nyilasokról és a zsidókról

Néhány nappal ezelőtt a parlamentben hosszabban beszélgettem Festetich Sándor gróffal. Közöltem vele, hogy ezt a beszélgetést megjelentetem egyik liberális lapban. Festetich Sándor ehhez hozzájárult. Beszélgetésünkben azonban olyan mondatok is vannak, amelyek kizárólag a zsidó olvasóközönséget érdeklik. A cikknek ezt a részét avval a megjegyzéssel adom át az *Egyenlőség*nek: kár liberális és zsidó részről Festetich mozgalmát elhanyagolással és ellenintézkedés nélkül tudomásul venni. Beszélgetésünkből azt a benyomást merítettem, hogy Festetich nem veszélytelen ember. És a becsvágyó, hatalom felé törtető nyilas vezér propagandáját a nem zsidó- és zsidó-magyar közvélemény csak úgy tudja ellensúlyozni, ha tisztában van Festetich céljaival és mindenre elszántságával. Egyáltalában nem félelmetes. Baloldali urak azt mondják, hogy ez az ország szerencséje, ez a gyermekiesség a magyar Führerben. Én azt felelem, hogy ne hanyagoljuk el ezt a gyermeki kedélyt és temperamentumot. Már volt ilyen típusú vezetője az országnak Károlyi Mihály személyében. Gyűrűket visel, pazar mennyiségben és változatban. Világoskék, cizellált kövek, briliánsok, szerény polgári természetem számára ijesztő gazdagságban. De ez igazán nem Festetich hibája.

- Jó, nyilatkozom – mondja –, bár párthatározat köt, hogy zsidó lapnak nem adok interjút. De kikötöm, hogy a cikk elején megmondja: ez nem interjú, hanem folyosói gondolatokból ellesett beszélgetés.
- Kegyelmes uram, nem vagyok gondolatolvasó. Megírom viszont azt, amire most célozni méltóztatott. Hogy ugyanis a parlamentben ültünk, a folyosó egyik díványán, nem készítettük elő a dolgot, könnyed és közvetlen hangú beszélgetésről van szó, eszmék kicseréléséről, nem pedig szigorú, határozott hangú nyilatkozatról, vagy kinyilatkoztatásról. Beszélgetés, minden nagyképűség nélkül.
- Helyes, ezt akarom. Most pedig tessék kérdezni.
- A múltkor azt írta egy jobboldali újság, hogy a magyar arisztokraták el vannak zsidósodva. Többek között a Festeticheknek is részben zsidó őseik voltak. Igaz ez?
- Teljesen kizárt dolog. Legalább is, ami a dégi és keszthelyi ágat illeti.
- Van más ág is?
- Tudja az a szakállas Festetich, aztán a másik, az autós. Elszegényedett ágak. De erről ne írjon. Tapintatlan dolog volna. Hogy náluk volt-e zsidó ős is, nem tudom. Azért nem hiszem. Lehet.
- Ön abbahagyná a nyilasságot, ha kiderülne, hogy egyik őse zsidó volt?
- Kényszeredett mozdulat; nem ingerült: Picit tanácstalan. Igaza van. Minek az oroszlánnak véres húst mutogatni?
- Önnek zsidó bérlői vannak, úgy mondják. Igaz ez?
- Nem „vannak”, csak van. A bérletek szerződésekhez kötöttek, a szerződések lassan járnak le. Egy zsidó bérlőm még megmaradt. Mit csináljak vele?
- Önnek szabadkőműves ősei voltak. Holott a szélsőjobboldali terminológia szerint a szabadkőművesség annyit jelent, mint zsidó világösszeesküvés.
- A tizennyolcadik században az egész magyar arisztokrácia szabadkőműves volt. A német fejedelmek is. Az ősöm, akinek a híres, nagy könyvtára volt, ismert szabadkőművesnek számított Európában.
- Hány nyilas van Önnél beszervezve?
- Hogy képzeli, hogy erre felelek Önnek?
- Mégis mennyi: ötvenezer?

Hangosan nevetni kezd.

- Ötvenezer volt két év előtt.
- Százezer?
- Százezer volt egy esztendeje.
- Félmillió.

- Nézze, ki lehet számítani. Tíz főkerületem van. (Felsorolja, de könnyelműen nem jegyeztem fel.) Nézzék meg, hogy mennyi van egy főkerületben, és szorozzák meg tízzel.

Az olvasó megnyugtatására közlöm, hogy a fenti tételeket csak éppen úgy mondtam, mint ahogy az ember csillagászati távolságokkal dobálózik. Elég pontosan vagyok tájékozva Festetich haderejéről, és így az ötvenezres számot is nevetségesen túlzottnak tartom. De Festetich azért nem állít tudatosan valótlant. Ez nem hazugság, hanem politika. Az ellenfelet, értsd az országot, meg akarja téveszteni a hadsereg számát illetően. Ezt teszi minden „hadvezér."

- Ön állandóan jár Németországban. Kap utasításokat onnét?
- Hogy képzel ilyet? Ez hazaárulás volna.
- Mikor volt Berlinben? Milyen időközökben utazik oda?
- Aránylag gyakran. Legutóbb pár hónapja. Rokonaim vannak ott, például a Schönbornok...
- De Ön találkozott Hitlerrel, ugyebár?
- Erről nem nyilatkozom. Hitler idegen államfő, kapcsoljuk ki a személyét.
- Ön ismeri jól.
- Kérem, ne beszéljünk erről.

Mosolyog.

- Mi lesz a zsidókkal?

Még szélesebb mosoly.

- Belenyugszanak a megváltoztathatatlanba.
- Elkobozzák a vagyonukat?
- Mi nem kobzunk.
- Német minta szerint történne minden, ha Ön, feltéve, de meg nem engedve, uralomra kerülne?
- Mi nem utánozzuk a németeket. Mi magyar nemzeti mozgalom vagyunk.

Hangjában először éreztem a hamishangú álpátoszt.

- Önök felrobbantanák a szentistváni alkotmányt. Olyan parlamentet csinálnának, amilyet akarnának. Ezt nevezi a gróf úr magyar nemzeti mozgalomnak? Az Ön úgynevezett hadserege lumpenproletariátusból áll. Ezekkel akarja megmenteni Magyarországot?
- Lumpenproletariátus? Ezek az emberek Mavart-autóbuszon és különvonaton járnak. Ezek tehetős férfiak, nem nincstelen rongyosok. Minden kerület a maga lábán áll. Én egy lyukas krajcárt nem adok nekik. Pénzük van, a magukéból adnak.

Ez érdekes, a különvonatok ügye. Ezt most halljuk először. Igaz volna? Eddig nem hallottam magyar pártról, amely különvonatokat használna agitációs útjában [...] Halló, magyar államvasúti igazgatóság! Mikor és hol béreltek különvonatot a nyilasok? És ki fizette a költségeket? Mert Festetich komolyan állítja még egyszer:

- Nem mondom, azelőtt adtam tíz–, húszpengős segélyeket. De most egy vasat sem adok. Tőlem ugyan nem kapnak.
- Mondja gróf úr, Ön antiszemita programja alapján tényleg meg van győződve arról, hogy a zsidót gyűlölni kell?
- Kérem, az ember sohasem tudja, hogy a zsidó mire gondol. Ezt mondja, és másra céloz. Zsidó eszük van.

Nyilván ezért dolgozott és dolgozik Festetich évtizedek óta zsidó bérlőkkel: mert olyan megbízhatatlanok.

- Keressünk egy zsidót, akit Ön ismert. Mit szól például Vázsonyihoz, akivel biztosan érintkezett?
- Ó, Vázsonyi nagyon derék ember volt. Ő kivétel. Ámbár talán nem is kivétel. Jó hazafi volt, de lehet, hogy közben ő is másra gondolt.

Ebből a „lehetből" épít fel a gróf egy gyűlölet-hadjáratot.

- Mire gondolt Ön szerint Vázsonyi?
- *Zsidó célokra*. Palesztinára. Igen, miért nem mennek ki a zsidók Palesztinába? Nagyszerű zsidó állam. Építenek. Zsidók.

Csak mellékesen: Vázsonyi dühödt anticionista volt. Festetich hangja remeg a meghatottságtól, mikor Palesztináról beszél. Festetich nem rossz ember, érzékeny kedélyű, szentimentális. Nem kíván ő rosszat a zsidóknak sem. Csak menjenek el idegen országba.

- Olvassa el, mit írnak a „szioniszták." (Franciásan ejti ki a cionista szót.) Figyelje csak meg, milyen jó dolguk van Palesztinában a zsidóknak.
- Tizenötmillió zsidó van a földön. Palesztinában legföljebb kétmillió számára van hely. Gróf úr óhajtása jámbor kívánság csupán.
- Kérem, a szioniszták szerint több hely van. Olvassa csak a szioniszta írókat. Én naponta tanulok tőlük.

Íme, egy meggyőződéses cionista. Sőt: szioniszta [...] Ennyi talán elég is [...] egyik oldalon a szentistváni és kossuthi Magyarország; a másik oldalon Festetich; a kérdés annyira nevetséges, hogy józan ember nem is válaszol rá.

52. SZILÁGYI DÉNES: HELYZETKÉP A TIZENKETTEDIK ÓRÁBAN (1937. MÁJUS)

In: Szilágyi Dénes: *Nevelés nemzeti forradalomra* (Budapest: Zsidó Nemzet, 1939), 33-36.

Jegyzet: *Szilágyi Dénes (sz. Silbermann, 1912-2007) a Betár magyarországi vezetője (nácivja), jobboldali cionista lapok szerzője volt – s egyike volt a legradikálisabb magyarországi cionistáknak. (V. L. B.)*

Keserves elégtétel, ha az ember tört csontokkal vergődik az összeomlott ház romjai közt, de még van annyi ereje, hogy odaszóljon azoknak a társainak, akiket meglepett a szerencsétlenség: Ugye, megmondtam előre. Effajta keserves elégtételben, sajnos gyakran van részünk [...] Az állástalan, reménytelen, jelentelen és jövőtlen fiatalság segélykiáltásait szeretnék [az asszimiláns zsidó vezetők] perselyeik csörgésével túllármázni: hitközségi vezérsenkik „nemzetközi feltűnést keltő" szónoklatokban méltatják saját jótékony munkásságukat.

A magyarországi zsidó tömegek szervezetlenségükbe, tájékozatlanságukban hagyták, hogy a Sípuccában gleichschaltolt felekezeti dugsegélysajtó agyonhallgassa kiáltásaikat! De sem agyonhallgatni, sem túlcsörgetni nem lehet a hivatalos magyar tényezők szavát. A zsidókérdés vitájában megszólaltak a hivatalos magyar tényezők

„A zsidókérdést kerékbetört, kihegyezett, elkékült és egyéb meghamisított keresztek csőcseléke dobta szőnyegre" – vigasztalódtak a Sípuccában. Lehet, hogy igazuk – volt. De ma szalonképessé vált a zsidókérdés és olyan érvekkel, olyan tényezőkkel vált azzá, hogy fel kell figyelnünk: a tizenkettedik órában vagyunk. Akik szalonképessé tették a zsidókérdést, nem beszélnek Madagaszkárról, sem a zsidók megveréséről. Nyelvezetünk tiszta, egyszerű, tárgyilagos. Megállapítják, hogy:

„Bár nem minden bajnak a zsidók az okai, számarányuk mégis túl magas; s ennek le kell vonni a konzekvenciáit."

Darányi miniszterelnök nemrég nagy beszédet tartott és annak, amit a zsidókérdésről mondott, ez volt a lényege.

Nem szállunk vitába a miniszterelnökkel. Csak néhány megjegyzést teszünk. Egyáltalában nem hatott meg bennünket az a megállapítás, hogy „ha zsidók nem volnának, akkor is volnának bajok", meg hogy veréssel nem lehet megoldani a zsidókérdést [...] Csakhogy minden meghatottságtól vagy megdöbbenéstől függetlenül el kell fogadnunk azt, ami politikai valóság a miniszterelnök beszédében. Ha nem fogadtuk el Eckhardtól vagy Németh Imrétől, el kell fogadnunk a miniszerelnöktől (egyébként Németh Imrétől is nyugodtan elfogadhattuk volna, hiszen az ő megnyilatkozását a húsvéti szám vezércikkeként közölte a *Pester Lloyd*, a kormány szócsöve).

A miniszterelnök beszédének politikai tanulsága: Magyarországon a zsidót már hivatalosan sem felekezetnek tekintik, hanem másnak. A fajmagyarok és svábok, a fajmagyarok és tótok, a katolikusok és protestánsok, a városiak és falusiak számarányát senki sem akarja szabályozni, hanem az arány alakulását az egyének szabad versenyére bízzák – a zsidók számarányát azonban már hivatalos helyen is sokallják és bizonyára csökkenteni is fogják.

Hogy ez mit jelent, azt elgondolhatjuk. Tudjuk azt is, hogy kivezető út itt, Magyarországon belül, nincsen. Kivezető út csak egy van: a palesztinai zsidó állam.

Mit tesz a hivatalos zsidóság, hogy megnyissa a menekülés útját a teljes pusztulás útján álló ifjúság előtt?

A válasz egyszerű: semmit. Hangoztatja asszimiláns voltát. Hangoztatja, hány zsidó ontotta vérét a magyarságér a világháborúban. Hangoztatja a magyar zsidók történelmi érdemeit. Holott nincs az az érdem, amely megakadályozhatná a Gálut törvényének beteljesedését.

Mit tett meg az ezernyi sürgős tennivalóból a Magyar Izraeliták Szentföldi és Egyéb Telepítéseket Támogató hosszúnevű Egyesülete? Semmit. Nyilván annyi fáradtságot sem vesznek maguknak azok, akik ezt a Potemkin-falut megcsinálták, hogy valami tessék-lássék életjelt adjanak a megalakulás után.

Mit válaszolt Darányinak a zsidóság? Semmit. A zsidóság hallgatott. A hitehagyott és izr. sajtóvezéreknek nem volt mondani – vagy mondatni – valójuk. Zsolt Béla cikkétől eltekintve szinte meg sem mukkantak a zsidók. Némi késéssel a hitközség elnöke íratott egy cikket a Pesti Naplóba. Miről szolt a cikk? Semmiről. Hivatkozott a magyar zsidóság érdemeire, és persze bizalmat szavazott a miniszterelnöknek.

„Mi lesz a zsidókkal?" A fajvédelem tette fel 1919-ben ezt a kérdést. Ma szorongva kérdi ezt – a magyarországi zsidóság.

Ernst Lajos [1872-1937], a magyar műgyűjtés és művészeti élet zsidó apostola anyagi gondoktól űzve öngyilkos lett. Testét kivetette a Duna. A holttest lába beakadt a parti fagyökerek közé, s így játszottak vele a hullámok napokon át. Arcát felismerhetetlenül szétroncsolták a meder szélének kavicsai.

Pedig Ernst Lajosnak is nagy-nagy érdemei voltak.

Nem gondoltak rá a sípuccai urak, hogy Ernst Lajos tragédiája az izraelita magyarság jelképe lehetne?

Dehogy gondoltak. Mialatt a leghivatalosabb tényezők megállapítják, hogy túl sokan vagyunk az országban, s mialatt ellenségeink – a politizáló tömegeknek ma már a többsége! – olyan rendszabályokat sürgetnek, amelyek pusztulásunkat jelenthetik, azalatt a sípuccai urak alszanak. A fiatal zsidók tömegei kiáltják ma: Mi lesz a zsidókkal? Mi lesz velünk? De a tömegek messze vannak. És a hitközség jótékonysági perselyeiben nincs annyi pénz, hogy a csörgés megzavarhatná az elégedett – a maguk sorsával ma még joggal elégedett – izraelita führerek nyugodalmát.

No, urak, jóéjszakát. Csak aztán ne álmodjanak Ernst Lajossal.

53. „IZRÁEL ŐSI FÖLDJE: PALESZTINA"

In: *Magyarság*, 1939. április 9. 39.

Jegyzet: *A* Magyarság *hungarista lap volt, melynek munkatársa Leopold von Mildenstein (lásd a 160. sz. itt közölt dokumentumot) mintájára Palesztinába látogatott egy riport erejéig. (V. L. B.)*

Tel Aviv, március végén

(A *Magyarság* tudósítójától) Genovából indulok el Palesztina földje felé. Jaffa kikötőjéig kerek hét nap a tengeri út. Az utas, bár sejti, hogy hogy az ősi Zsidóország és annak utóda, az 1922 óta angol kormányzóság alatt élő Palesztina, mint zsidó nemzeti otthon, a világ egyik legkülönösebb, varázslatos földje, de a meglepetéstől így is elbűvölve száll partra. Nincs az az európai világváros, amelynek mondjuk, pályaudvarán akkora lenne a bábeli nyelvzavar, mint Jaffa kikötőjében. Arab beszéd vegyül az itt hivatalos héber nyelvvel, angol érkezők, olaszul beszélő kivándorló keletiek, latinul társalgó zarándok papok beszéde keveredik – tehát semmi sincs jelen abból a hangulatból, amelybe otthon, a budai templomok áhítatában ringatja magát az ájtatos hívő, amikor a bibliai helyek történetét átélő ihlete költözik lelkébe. Modern metropolisz fogadja az utast – és egyetlen magyarázata a ténynek az, hogy Jaffa az újjáéledő Zsidóország fiatal településének, az 1909-ben alapított Tel Avivnak a

kikötővárosa. Az a Magyarországon született fiatal zsidó telepes, s aki a Hatvany bárók cionista ifjúságának csoportjából kilenc évvel ezelőtt vándorolt ki földművesnek Tel Aviv tájára, s itt azóta polgári kényelemben munkálja földjét, s akivel a hajón ismerkedtem meg, fajtája élelmességének és gőgjének éreztetésével mondta el, hogy tulajdonképpen Tel Aviv épült Jaffa külvárosának – és ma? Nézzek majd jól körül. A helyzet megfelel a mai Palesztináról rajzolt térkép néprajzi adatainak. A térkép: pirosló foltok hirdetik a zsidó települések helyét Jaffától és Tel Avivtól északi irányban, a Földközi-tenger partvidékéig, a Saron-síkság termékenynek nevezett földjéig, Haifáig, élénken piroslanak a területek a térképen. Jaffa – beszéli az európai utazásából vissza, immár hazatérő telepes zsidó fiatalember – jobbára arab és föníciai eredetű, vegyes lakosságú város. Nyolc-tízezer csak a zsidó lakos. Viszont Tel Aviv tisztára zsidó város. Nézzem meg a különbséget majd. Egyre ezt hajtogatja.

A zsidók modern városában

Tel Aviv, hogy egy különbségről is szóljunk, az Alliance Israelité nevezetes települése, a maga százezres zsidó lélekszámával fölébe nőtt Jaffának. A négy-ötemeletes bérházak s az aszfaltos utcák, autóbuszforgalmukkal, villanyoszlopaikkal és ívlámpáikkal elfeledtetik a zarándok lélekkel, miért is jött ide. Az utcák névtáblái héber nyelvűek. Az őrszemes rendőr héberül felel az akadozott németnyelvű kérdésre. A világ egyetlen, úgynevezett teljesen zsidó lakosú nagyvárosában mindenki héberül beszél a belföldiek közül, és ingatlantulajdonos is csak héberül tökéletesen beszélő zsidó lehet. Persze most rá kéne olvasnunk azokra a zsidókra, akik a maguk által megszállott országokban a fajvédelemről beszélnek. Íme, ők itt, ahol a faji öntudat mintegy honfoglaló ösztönökben is nyilvánul, pompásan megvalósítják a sokat csépelt fajvédelmet. Lehet, hogy az idetelepült zsidóság már elvetette a nemzetköziség álarcát és minden erejét a maga önállóságának, naggyá harcolásának céljára összpontosítja. Legalábbis ezt hirdeti öntudatuk, szívós munkájuk, erősen fölfelé ívelő kereskedelmük, kultúrközösségük lángoló lelkesedéssel való fejlesztése, agrikultúrájuk, exportjuk és technikai felkészültségük, amelyről a város félnapos bejárása nyomán impressziót merít a Tel Avivba érkezett európai keresztény. Az ősi palesztinai zsidó nagyságról elnevezett utcában a forgalom egy-egy pillanatnyi némulása közben rádiómuzsika zeng. Elektromos szaküzlet nyitott ajtaján szüremlik a hang. Londonból hallgathat zenekari hangversenyt a járókelő. A keresztezésnél nyilvános telefon. A felírások hébernyelvűek.

Közintézmények, gazdasági élet

Azt a történelmi levegőt az itt – nem szorosan Tel Aviv környékét értve – letelepedett keresztények és a zsidók helyét a történelem során elfoglalt mohamedán hitű arabok, szírek és más nem zsidó fajtájú csoportok mentik meg – szemmel láthatóan. Ezek persze – a közelmúlt villongásai bizonyítják beszédesen – ingerülten nézik a zsidóság országalapító törekvéseit. Tel Aviv városháza előtt az elhaladó arab szőnyegárus dühödt arcot vág a termetes zsidólegény rendőrőrszemre s érthetetlenül morog. A rendőrlegény pedig fölényének tudatában elfordul az arabtól. A zsidóknak immár egészségügyi központjuk is van, és kórházuk, a Balfour-utcai Hadasza kórház, iskolájuk, könyvkiadó vállalatuk, és 1925 óta a Héber Egyetem is működik. Az én telepes ismerősöm úgy nyilatkozott hazájáról, mint amely a héber irodalom, a zsidó írók, művészek és zenészek otthona, s ahol negyvenkét héber nyelvű lap jelenik meg. Színházuk a hébernyelvű *Ha'bima*[136] és az *Ohel*,[137] s operaházuk világhírű. Milyen ideális lenne otthon, a hazánkban, színmagyar színház, irodalom, képzőművészet! Tel Aviv iparvállalatai, a város feltűnő modern voltának jellemzésére létesültek. A Rutenberg-villanytelep, amelynek főerőművei a Jordán-folyótól veszik el turbináik részére az energiát – s amelyek egész Palesztinát ellátják villanyvilágítással – látványossága Tel Avivnak. A városban foglalkoztatott munkások száma, egy hozzávetőleges adat szerint hét-nyolcezer. Tel Avivból indult ki, s mondják, ma már egész Palesztinára terjed a zsidó munkásbeteg-segélyező intézet – zsidóul Kupat Holim – működése. Fogászatig mindennemű gyógyítás folyik. A cionista asszonyok itten székelő világszövetsége tanfolyamokat nyitott anyák számára. Az élelmiszerüzletek gyümölcskirakatainak királya az Európában nagyon népszerű Jaffa-narancs. Autóbusszal ugrásnyira vannak a zsidó földművesek és gyümölcstermelők narancsligetei. Most az esős évszak vége felé már elvirágzottak a narancserdők. A jövő tél kikerics-sárga gyümölcsei, apró kis zöld almák az ágakon. A farmszerű telepek hangosak a simaszarvú juhok bégetésétől. Ezek itt a kedvelt állatok – igára pedig a szamarak

és öszvérek. Lovat csak az arabok tartanak. Hanem lóban aztán mindig uralkodófajta az arab. Természetesen a zsidóság már fölébe kerekedett a helyét a legutóbbi évtizedekig fölényesen tartó araboknak.

Haifában is terjeszkedik a zsidóság

A palesztinai zsidó ipar fővárosa – Tel Aviv minden fejlődése ellenére – Haifa. Állami vasúton, de az új Zsidóországban olyannyira divatos autóbuszon is könnyen eléri az ember. Kikötője a tenger ezerszínű játékában csillog. A bibliai Karmel-hegy ékeskedik fölötte 552 méternyi magas ormával. Haifa csak fejlődő zsidó város, de még ma is vegyes lakosságú. Tel Aviv szédítő arányú fejlődése adja meg, úgy látszik, Haifa előretörésének ütemét is, mert egy hivatalos adat azt mondja, hogy Tel Aviv alapítása idején 13 000 lakosából 1000 volt a zsidó. Ma 60 000 körül jár a város lélekszáma. És ebből legalább 24-25 000 a zsidó. Így – nem tiszta zsidó városról lévén szó – Haifának ma már van úgynevezett zsidónegyede. Éppen a lenyűgözően szép Karmel-hegy oldalában terül el a zsidónegyed. Természetesen nem a hírhedt galíciai és orosz, meg más európai városok gettójának utánzata a hafiai gettó. A héber Technikum és reáliskola, a betegsegélyező intézet, az új amfiteátrum és a Hadasza-kórház büszke épületei állnak itt. És a fejlődő zsidó élet építményei mögött – ott ég a Szentföld hangulatának örök mécsese! A középkori alapítású Karmelita-rend kolostorának falai között áhíthat óraszám az európai keresztény. 1828-ból való a rend „új" temploma. Főoltára alatt Illés próféta barlangja. Odébb a kegyhelytől, a hegyormon kápolna tiszteleg Illés emlékének. Ezen a helyen húzódott meg a próféta a Baál-papokkal. A tenger levegőjének áramát hordja föl a száraz évszak közeledtét sugalló szél, s villák – mert egyik a másik mellé épült Karmel boldogasszony szent hegyén – zsidó birtokosai üdülőhelynek használják ezt a helyet. Még munkásszanatórium és szállodák is épültek ide. A tengerpart mentén strandok és repülőtér, bent a városban a nagy ipartelepek. A Rotschild-malmok és a laskagyárak, a cement- és olajgyárak. A Holt-tenger kincseket érő ásványi anyagait dolgozzák fel ezekben az óriási üzemekben. A tiszta aszfalt, a bitumenes mészkő ide kerülnek a Holt-tenger partvidékéről, és válnak olajjá, mésszé.

A jövő Zsidóországa

Csupa realitás – ipari munka lüktetése, többtermelés – a nyugati területsáv élete. Az Alliance Israelité telepesei elszántan harcolnak a zsidó államért. Beljebb, mint Jeruzsálem, Názáret, Jerikó, Nablusz és Dávid király városa, Betlehem, no meg Jákob és Rebeka bibliai városa, Hebron vidékén – a krisztusi emlékek földjén – a mohamedán kultusz és a kereszténység még harcolnak a terjeszkedő zsidósággal. De Júdea, Szamária és Galilea földje, természettől áldott, termékeny és ásványi értékekben gazdag föld lévén, 60%-ban már ugyancsak zsidó népességű. A telepesek házasodással, földvásárlással terjeszkednek, és valószínűleg hiszik, hogy a kivándorló zsidóság zöme Dél-Amerika, Észak-Amerika és Madagaszkár helyett a római birodalom, majd a török és arab birtokba került, és keresztes vitézek vérével áztatott Szentföldet választja új hazájának. Palesztina emelkedő irányú gazdasági élete érthetően vonzza a zsidóságot az évezredekre elhagyott régi hazához.

54. FODOR LAJOS REAKCIÓJA AZ ELSŐ ZSIDÓTÖRVÉNYRE

In: Fodor Lajos: *A zsidó törvény és a cionisták*. Szerző, Hatvan, 1938. 3-7.

Jegyzet: *Fodor Lajos (sz. Friedländer, 1883-1944) radikális baloldali cionista ügyvéd volt, később a hatvani hitközség vezetőségi tagja. A cionizmuson belül a Ha'somer Ha'cajir szélsőbaloldali irányzatához tartozott. A deportálások áldozata lett, két gyermeke viszont sikerrel alijázott. (V. L. B.)*

Amikor a zsidótörvény tárgyalásával kapcsolatosan ezt a kis értekezésemet megírtam, még az a remény táplált, hogy a felsőház talán más után fogja keresni a kérdésnek a megoldását, de mindenesetre oly változtatásokat fog eszközölni a törvényjavaslalaton, mely megóvja a magyar zsidóságnak a becsületérzését. A felsőház bizottsági tárgyalása során elhangzott beszédek ettől az illúziótól megfosztottak bennünket és lelkileg még elviselhetetlenebbé tették részünkre a helyzetet.

Ám induljon útjára a zsidó törvény, lássuk, hogy a magyar sorskérdés alakulásában a magyar jövőnek és reményeknek erősítő tényezője lesz-e, vagy sem. Adja a magyarok Istene, hogy ne érezze meg a lelki egyensúlyát vesztett zsidóságnak ezt a félreállítását. Ám ezt mi zsidók sohasem fogjuk végleges ítéletmondásnak elfogadni. Ahogy Trianonban nem tudott a magyar élet megnyugodni, bár nemzetközi és hazai törvénybe iktatták, ugyanúgy nem fogunk mi sohasem belenyugodni polgári jogaink megcsorbításába, hanem revíziót fogunk kérni egy igazságosabb, és belátóbb korszakban. Mi zsidók úgy érezzük, hogy igazságtalanság esik meg rajtunk és az igazságtalanság nem válik igazsággá, ha mégannyian is esküsznek reája és ha még oly tekintélyek is sorakoznak annak zászlaja alá. Mi évezredeken át hordtuk az igazságtalanságok igáját, eggyel többet cipelünk magunkkal, amig elkövetkezik a mi megváltásunk és feltámadásunknak is a napja. [...]

A társadalmi és gazdasági egyensúly biztosításáról szóló, vulgaris elnevezésben zsidó törvényt a magyar parlamentnek egyik háza immár elfogadta, a felsőházi sorsa e pillanatban még bizonytalan.

Lehetséges, hogy az a felfogás lesz úrrá, mely az építésben, a fokozott termelésben, a társadalom minden tényezőjének összefogásában fogja keresni a megbontott egyensúly helyreállítását, de az is lehetséges, hogy a felsőház csak lényeges tartalmi és különösen indokolásbeli változtatásokkal fogja azt elfogadni politikai célszerűségből. Olyan változtatásokat fog eszközölni a törvényen, melyek a zsidóság becsületérzését kevésbé sértik, melyek eliminálják az indokolásnak a való tényekkel ellentétes és súlyosan sértő tartalmát és kidomborítja a törvénynek ideiglenességét és meghatározott időhöz kötöttségét.

A törvényjavaslat parlamenti tárgyalása során a társadalmi és gazdasági egyensúly és a zsidó kérdés kapcsolatáról nem hangzottak el meggyőző tárgyilagos érvek, ellenben valóságos semináriumot tartottak a zsidó kérdésről pro és kontra anélkül azonban, hogy a kérdésnek a mélyére csekély kivétellel behatoltak volna.

Amikor a cionista ideológia szempontjából kívánok a kérdéssel foglalkozni, ezt azért teszem, mert a parlamenti tárgyalás során sok oldalról megvilágították a kérdést, csak éppen cionista szempontból nem, pedig ha keressük a kérdés megoldásának egyedül helyes és nem cionisták részéről is elfogadható módját, akkor azt csak a cionista politika irányvonalában találhatjuk meg.

Mi cionisták éppen azért vagyunk cionisták, mert mi olyan időkben sem vettük tagadásba a zsidó kérdés létezését, amikor a kérdés semmi aktualitással sem bírt. Mi a teljes asszimiláció lehetetlenségét valljuk és a zsidó népiség elvi alapján állunk, de hirdetjük, hogy mindezek ellenére megvan a magyar élettel való szintézis lehetősége a közös magyar haza minden különbséget megelőző imperatív elve alapján.

Amikor a zsidó törvénnyel kapcsolatban a zsidó kérdés létezésének merev tagadó álláspontjára helyezkednek, önmagukkal és a való tényekkel kerülnek ellentétbe, hiszen maga az a tény, hogy ezzel a javaslattal heteken keresztül foglalkozott a képviselőház, hogy ennek a javaslatnak bizottsági, majd képviselőházi tárgyalása felkavarta a magyar közéletnek a nyugalmát és ezzel igazán veszélyeztette a társadalmi, a gazdasági és a bel és külpolitikai egyensúlyt, beszédesen igazolja, hogy van zsidó kérdés.

Minthogy azonban az a téves látszata is lehet a dolognak, mintha a zsidó kérdésnek a felvetését és törvényi szabályozását cionista politika szempontjából, mi kívánatosnak tartanánk, le kell szögeznünk ebben a kérdésben a cionista elvi álláspontot, még mielőtt a javaslatból végleges törvény lenne és mielőtt még a törvénnyel kapcsolatos végrehajtási utasítások kibocsáttatnak.

A zsidó törvény megítélésében nincs különbség cionista és nem cionista között, sőt a cionista még élesebben áll szemben a törvénnyel, mert hiszen a cionista politika lényege, hogy harcoljon a zsidóságnak egyenjogúságáért, a zsidó népi értékek érvényesülésének szabadságáért és éppen, mert magának a zsidó értékeknek a megtartása és továbbfejlesztése van veszélyeztetve, jött létre a cionista mozgalom.

Nem kétséges, hogy a törvényjavaslatban lényegében két elvi kérdés nyilatkozik meg: az állampolgári egyenlőség és egyenértékűség elvének a feladása és a zsidóság faji mivoltának deklarálása.

Egyik elv sincsen a javaslatban nyíltan és következetesen, de a törvény megalkotásának indoka és gyakorlati célja ennek a két elvnek a magyar életbe való átvitelét szolgálja, de legalább is eredményezheti.

A törvényjavaslat fájdalmat váltott ki minden zsidóból pártkülönbség nélkül, szomorúsággal töltötte el lelkünket, mert polgári önérzetünk, becsületérzésünk és magyar hűségünk súlyos megsértését jelenti.

Nem a zsidók faji jellegének törvénybe iktatása a sérelmes, hiszen a cionista felfogás szerint ez a faji, helyesebben népi jelleg létezik, ha nem is formulázzuk meg a törvényben, de súlyosan sérelmes, mert jogcsorbító tartalmánál fogva a magyar szentistváni államépítő gondolatnak és a kialakult magyar szentkorona tannak, mint alkotmányjogi alappillérnek a megingatását jelenti.

Alkotmányjogi alapelveket sohasem szabad a pillanatok szükségéhez igazodó gazdasági célszerűségi alapon megváltoztatni. Ezeknek az alapelveknek megváltozhatatlan szentségek erejével kell bírniok, melyekhez hozzányúlni, egyik generációnak sincsen joga, mert azok nemcsak a most élő nemzedéknek, hanem a múlt és jövő minden nemzedékének közös és elidegeníthetetlen és meg nem változtatható klenédiumát képezik.

A gazdasági helyzet romolhat, vagy javulhat, de ha egyszer lehető volt bárminő okból hozzányúlni különösen azokhoz az alkotmányjogi alapelvekhez, melyekben az általános emberi jogoknak megfelelő elvek vannak codifikálva, jönnek és jöhetnek más eszmeáramlatok és más érdekek, melyeknek mindig lesznek a jövőben is engedelmes és készséges kiszolgálói, akik többé nem fognak félni hozzányúlni az alkotmány más rendelkezéseihez sem.

Amikor szomorúsággal tölti el lelkünket a magyar képviselőháznak ez a nagyon nehezen jóvátehető eltévelyedése, ugyanakkor vigasztalásul szolgál, hogy a magyar alkotmánynak, az emberiességnek és az örök igazságoknak a védelmében meg sem állunk egyedül. A magyar géniusnak igazi reprezentánsai azok a kiváló közéleti férfiak, akik a képviselőházban és azonkívül és a sajtóban felemelték óvó és tiltakozó szavukat.

A zsidó törvény megalkotása nemcsak ellenünk irányuló támadás, nagyobb a támadás a magyar élet jövője és teljessége ellen és ez részünkre nagyobb fájdalom, mint a saját magunk baja és fájdalma.

Mi kiheverjük ezt a csapást is. Jöhetnek és jönni is fognak jobb idők, a szenvedélyek lecsillapulnak, a gyomrok nem fognak korogni és a kivételes zsidó törvények céljukat és értelmüket fogják veszíteni. Mi dolgozó, alkotó és építő nép vagyunk, új életet fogunk kezdeni, talán más életterületeken és talán más formákban, de az új munkába is bele fogjuk vinni kipusztíthatatlan élni akarásunkat, életenergiánkat és rendíthetetlen nagy hitünket és örök bizalmunkat. Új munkaterületeket fogunk teremteni és több embernek, több polgártársunknak fogunk új megélhetési és kereshetőségi lehetőséget adni, mint amennyi keresztény polgártársunk fog most a kiszorított hittestvérek helyébe lépni. A magyar alkotmány elleni támadást azonban nehezebben lehet kiheverni és ez tölti el fájdalommal lelkünket, nem magunkért sírunk, hanem azért a magyar hazáért, mely nekünk éppen olyan drága, mint azoknak, akik azt most tőlünk elvitatni akarják. [...]

55. GELLÉRT PÁL REAKCIÓJA A MÁSODIK ZSIDÓTÖRVÉNYRE

In: *Hazatérés*. Kiadja az Uj-Cionista Szervezet. 1939. január. 1.

Jegyzet: *Gellért Pál a jobboldali cionisták tagja, kiadványaik szerzője volt. (V. L. B.)*

Ki kell vándorolnunk!

A második zsidótörvény betetőzi a magyarországi zsidóság katasztrófáját és azok részére is a legvilágosabban, a legkönyörtelenebbül megmutatja az utat, akik eddig erről hallani sem akartak. Az asszimilációs politika teljesen megbukott. További erőltetése csak újabb veszteségeket, katasztrófákat okozna és az öngyilkosságok tömegébe kergetné a zsidóságot, különösen a fiatalságot. Mi is meg vagyunk győződve, hogy a magyarországi zsidóság kirekesztése méltánytalan, mert amióta e földön élünk, használni akartunk és meggyőződésünk szerint tudtunk is, Magyarországnak. De nagyon is tisztán látjuk, hogy nem lehet panaszkodással és bizonyítgatásokkal megváltoztatni a helyzetet, hanem csakis egy módon, ha szembe nézünk a valósággal és a tényekkel és azokból kiindulva dolgozunk népünk jövőjéért. *Mert mindenütt kisebbségben vagyunk.*

[…]

56. [SZILÁGYI DÉNES]: ORVOSSÁG GETTÓSZELLEM ELLEN

In: D. Sabbatai: *Egy az út. A zsidó nacionalizmus könyve* (Budapest: Zsidó nemzet, 1939), 51-56.

Jegyzet: *A D. Sabbatai szerzői álnév a már bemutatott Szilágyi Dénest takarta. (V. L. B.)*

Orvosság a gettószellem ellen

Önbecsülés

A zsidóság a fehér emberiség legősibb és legnagyszerűbb arisztokráciája. Csak rajtunk múlik, Arisztidjei vagy Széchenyi Istvánjai vagyunk-e ennek az arisztokráciának. Az angol azt mondja: *right or wrong – my country*.[138] A zsidó önbecsülés első és legfőbb követelménye, hogy becsüljük legalább annyira zsidóságunkat, mint az angol becsüli a maga angolvoltát. Aki nem képes erre, aki szerencsétlennek tartja a maga zsidóságát, az legyen öngyilkos vagy keresztelkedjék meg. Az igazi önbecsüléssel nem fér össze sem a megbúvás, sem a kihívás. Aki becsüli önmagát, annak magatartása önérzetes és egyformán távol van a megbúvástól és a provokációtól. Nem tudod ösztönös biztonsággal, mikor mit követel az önérzetes zsidó magatartás? Csalhatatlan útbaigazítással szolgál a következő módszer: képzeld el, mit tenne helyedben egy önérzetes magyar hazafi, ha idegenek közt magyarságáról volna szó. És cselekedj te is úgy. Nem lesz sokáig szükséged erre a módszerre. A zsidó ösztön csak szunnyad benned, de nem hiányozhatik. A gettó, a sárga folt, a zsidótörvény nem a mi megszégyenítésünk. Jelenthet gazdasági szerencsétlenséget, jelenthet testi megsemmisülést is, de nem erkölcsi sérelem, hogy másodrendű állampolgárnak bélyegeznek. Mert ne feledd, hogy másodrendű állampolgár, de elsőrendű ember vagy. És ez a fontos.

Önbizalom

Vannak megrögzött gyávák, vannak jellemvakságban szenvedők. Ezek sohasem érik fel ésszel, hogy nem mindig az ellenfél erősebb. Ha találkozol ilyen erkölcsi fogyatékossal, akkor ne vitatkozzál vele, mert nála minden érv hatástalan. De ne mulaszd el megmondani neki, hogy ő bizony erkölcsi fogyatékos. A tapasztalat szerint a jótékony gorombaság az egyetlen, aminek ilyen esetben – a magad példáján kívül – gyógyító hatása van. Annyit számítunk, amennyit merünk. Hiába van igazunk, ha nem merünk az asztalra csapni, ha nem vagyunk elég merészek ahhoz, hogy ha kell, fel is borítsuk az asztalt. Úriemberrel szemben elegendő a nyugodt érvelés. De amikor nem úriemberrel állsz szemben, akkor érveid csak úgy találnak meghallgatásra, ha köztudomású, hogy te is tudsz alkalmazkodni a csárda modorához. Aki asztalt renget, mindig megkockáztatja azt is, hogy esetleg őt borítják fel. Hát kockáztatni kell. De hidd el, hogy a gyáva kockáztat legtöbbet, mert ő bizonyosan elveszt mindent. Aki bátor, aki bízik önmagában, az önmagát is kockára teszi lényeges célokért. És hidd el, hogy a zsidóság lényeges céljai – köztük a magad, a gyermekeid boldogsága – megérik a kockázatot.

Igazmondás

Az igazságot mindig ki kell mondani, sőt hirdetni kell. Akkor is, ha látszólag káros vagy veszedelmes. A zsidó hagyomány erre, csak erre tanít. Gyerekes érv az, hogy hallgassunk el némely igazságot, mert különben kompromittáljuk magunkat a nem zsidók, vagy pláne az antiszemiták előtt. Akiben van egy csepp önérzet, az nem törődik az antiszemiták véleményével. A bárány fütyülhet arra, hogy mit gondol róla a farkas. A farkas farkasvoltát a legcsekélyebb mértékben sem módosítja az, hogy az előtte álló bárány fehérlelkű-e vagy bűnös. A bárány tanuljon meg harapni, vagy fusson el, s ha egyik sem sikerül, akkor legalábbis emelkedjék felül a farkas véleményén [...]

Mi és a magyarság

Ha szeretsz, de nem szeretnek vissza, akkor – ha egészséges és épérzékű vagy – magadba zárod szerelmedet. Esetleg belepusztulsz, de nem futsz olyan szekér után, amelyből szidalmak kíséretében

kitaszítanak. Valóban azt érzed, magyar anyanyelvű testvér, hogy „itt élned-halnod kell?" Szorítsd össze a fogad, de ne alázkodjál meg, mert nincsen olyan hazaszeretet, amely gerinctelenséget követelne a hazafitól. Élj, amíg hagynak, aztán halj meg itt, de – hallgass. Tartózkodjál a magyar belpolitika tényeinek bírálatától. Ne avatkozzál a magyar kultúra ügyeibe. Ne akard a magyar közgazdaságot építeni a magyarok helyett. Nem állampolgári kötelességed, hogy a magyarság ellenére is dolgozzál a magyarok javára. A magyarság jobban tudja, hogy mi kell neki, mint te. Ne tukmáld rá kéretlenül munkádat, ha mégoly áldásosnak tartod is.

Mi és az antiszemiták

Az antiszemitizmus hajtóerői függetlenek az észokoktól, az érvektől, a zsidók igazi vagy vélt vétkeitől vagy sérelmeitől. Ne hidd, hogy – az elvándorláson kívül – bármit tehetsz is, amivel csökkentened a zsidógyűlöletet. De ne hidd azt sem, hogy elkövethetsz bármi rosszat, amivel fokozhatod az antiszemitizmust. Cselekedeteidben csak lelkiismereted legyen az irányító, ne az, hogy mit szólnak hozzá az antiszemiták. Ne bizonygasd unásig, hogy „kétszer kettő igazán négy." Márpedig „kétszer kettő négy" az, hogy az antiszemiták minden olyan vádja, amely igazán vád, teljességgel alaptalan. Antiszemitával tehát önérzetes zsidó nem vitatkozik (de nem vitatkozik önantiszemita zsidóval, a teremtésnek ezzel a legundokabb kétlábújával sem). Ha valaki nem ismeri el, hogy „kétszer kettő négy", akkor – egyéni vérmérsékleted szerint – kezdj másról beszélni vele, vagy fordíts neki hátat, vagy üsd pofon. De ne védd vele szemben a zsidóságot. Minden, az antiszemitáknak szánt zsidóvédelem és felvilágosítás nem egyéb, mint a bárányszerep vállalása a farkassal szemben. Ez nemcsak céltalan, hanem megalázó is. Sohasem jut el emberi méltóságának teljes tudatához az, aki nem érzi ennek megalázó voltát.

Mi és a fajelmélet

Az Istenért ne vitatkozzál, ha azt mondják, a zsidóság faj s a zsidóság nem asszimilálódott. Először is ez igaz, jól tudod te is és – ugye – nem fogsz hazudni? Másodszor pedig zsidó fajiságunk semmivel sem súlyosabb vád, mint az, hogy 170 centiméter magasak vagyunk, vagy, hogy két szemünk van. Mert jog, emberiesség és logika szerint egyik körülmény sem lehet jogfosztás alapja. Ha meg az antiszemiták következtetése nem is az állítólagos előfelvetésen alapul, akkor mit erőlködsz az előfelvetés cáfolatával?

IV. A CIONIZMUS ÉS A FASISZTA ÉS SZÉLSŐJOBBOLDALI MOZGALMAK

57. ZE'EV ZSABOTYINSZKIJ: A „PETLJURA-EGYEZMÉNY" (1927)

In: *Jabotinsky Institute*, Tel-Aviv, A1-7/274[139]

Jegyzet: *1921 augusztusában Maxim Antonovics Szlavinszkij (1868-1945) Prágában találkozott Zsabotyinszkijjel. A két politikus szerződést kötött egy cionista csendőrség felállításáról, mely az ukrán csapatokat kísérte volna azok hadjárata során, mely a bolsevik orosz uralom alól volt hivatott felszabadítani Ukrajnát. A cionista csendőrség sosem állt föl, mivel az ukrán támadás még az egykori ukrán határt sem tudta áttörni. Zsabotyinszkij kézírásos megemlékezései között írt az incidensről. (V. L. B.)*

Fejezet egy önéletrajzból

Mivel a Cionista Világszervezet nem tudja elvi vagy politikai alapon támadni a Nemzeti Cionista Szervezetet [a revizionistákat], ezért a Cionista Világszervezet sajtóorgánumai a régmúlt eseményeit vették elő, és rázták fel, annak reményében, hogy a közvélemény már elfeledte a valódi tényeket. A szóban forgó, nem olyan régen újra előkerült ügy a Petljura-történet, melyben azzal vádolnak engem, hogy a fő-pogromista Petljurával kötöttem szövetséget. A valódi tények azonban magukért beszélnek:

Petljura két éves uralma alatt, melyet az Ukrajna egyes részei, vagy teljes egésze felett gyakorolt, én messze földön voltam, Palesztinában. Noha a háború előtt az ukrán nemzeti mozgalom lelkes támogatójának számítottam, és ismertem több vezetőjét is, sosem találkoztam magával Petljurával, noha elég jól ismertem „nagykövetét", Szlavinszkijt, akivel ismét találkoztam Prágában, 1921 augusztusában. Egy liberális újságírónak ismertem őt meg; a kollégám volt a *Ruszkija Vjedomosztyij*[140] moszkvai lapnál; egy zsidó asszony volt a felesége, és ő maga a zsidók egy valódi barátja volt, olyannyira, hogy az 1907-es Duma-választások[141] során Volhinija[142] zsidói az ő jelöltjeit támogatták az én jelöltjeim helyett.

Mikor találkoztunk Prágában, Petljura kormánya már száműzetésben volt, mivel az Ukrajna akkora bolsevik kézre került; de Petljura megtarthatott körülbelül tizenötezer főt hadseregéből, teljes felszerelésben és jól ellátva, két katonai táborban elszállásolva Galíciában, nem túl messze az orosz határtól; és ezt az egész drága vállalkozást egy nyugati nagyhatalom kincstára finanszírozta. Ugyanezekből a forrásokból tudta Petljura továbbra is kifizetni minisztereit és nagyköveteit. Ebből egyértelmű volt, hogy az akkori nyugati hatalmak továbbra is küzdeni készültek a bolsevikokkal szemben, és teljességgel ki készültek használni Petljura seregét az Ukrajna újbóli megszállásához, mely, természetesen, a zsidóellenes intézkedések újbóli bevezetésével jelentette volna.

Mikor Szlavinszkij meglátogatott minket a hotelnél, ahol megszálltam, megkérdeztem:

„Hogy lehet, hogy te, Grucsovszkij és Nikovszkij professzorok, és sokan mások, akiket őszinte demokratáknak ismertem meg, képesek vagytok eltűrni a sok pogromot anélkül, hogy Petljura ellen lázonganátok?"

Lehajtott fejjel próbálta megmagyarázni kudarcának okait; kifogásai nem győztek meg; de mivel igazságos akarok lenni hozzá, be kell vallanom, hogy legalább egy kérdésre, melyet feltett nekem, nem tudtam én sem kielégítő választ adni:

„Miért – kérdezte – haragszotok ti zsidók olyannyira Petljurára, és közben miért vagytok elnézőek [Edmund] Allenby generálissal, és a ti saját Sir Herbert Samueletekkel szemben? Petljurának harmincmillió ukránt kellett volna kezelnie, egy országban, mely kétszer akkora, mint Franciaország, és »serege« fegyelmezetlen bandákból állt. Allenbynek hetvenezer jól fegyelmezett katonája volt egy maroknyi arabbal szemben, mégsem tett semmit, hogy elejét vegye a jeruzsálemi pogromnak egy évvel ezelőtt, viszont a zsidó önvédelem tagjait kényszermunkára ítélte; és mindössze néhány hónappal ezelőtt, a zsidó [származású palesztinai brit] főmegbízott, Samuel, igen hasonló körülmények között, hagyta, hogy a májusi pogromok legalább egy héten át dühöngjenek, körülbelül száz zsidó áldozatot hozva, mialatt katonái azt a parancsot kapják, hogy puska helyett csak botokat használhatnak. És ti zsidók mégsem »lázongtatok« Allenby, Samuel vagy a britek ellen."

Én persze mindent elmondtam, amit az ilyen esetekben el kell mondani (a Balfour-deklarációról, az itt [Ukrajnában] és az ott [Palesztinában] megölt zsidók száma közti különbségről, és minden egyebet), de akár hogy is igyekeztem, meglehetősen ostobán hangzott az egész.

„Nos, – mondta – a fő kérdés az, hogy mit lehetne tenni, hogy az állapotok javuljanak a jövőben. Csapataink jövő tavaszra valószínűleg újra átlépik a[z ukrán] határt, és meg fogják szállni a határ menti zsidók lakta városokat; és félek, hogy ezen csapataink ugyanolyan fegyelmezetlennek fognak bizonyulni, mint korábban. Mit javasolnál, mit tegyünk? Esküszöm neked, hogy azon kívül, hogy lemondjunk az Ukrajna visszafoglalásának reményéről, bármit hajlandóak vagyunk megtenni, hogy megelőzzük a pogromok lehetőségét. Adjunk ki egy nyilatkozatot csapatainknak? Fenyegessük meg bitófával a kihágást elkövetőket? Tudod, már mindezzel próbálkoztunk."

„Ez nem fog segíteni" – mondtam én.

„Akkor mi fog?"

„Egyvalami: egy zsidó csendőrség felállítása, melynek zsidók a tagjai, zsidók a vezetői, fel van fegyverezve, és fel van hatalmazva, hogy a megszálló csapataitok által elfoglalt városok helyőrségeként lépjen fel."

Ezen elgondolkodott.

„Szabad lenne" – kérdezte hosszú idő múlva – „előterjesztenem ezt a kormányom számára, mint egy ajánlat a Cionista Ügyvezetőség részéről, melynek tudtommal te is a tagja vagy?"

„Nem, nem szabad” – feleltem én. „A Cionista Ügyvezetőségnek nincs köze hozzá, nincs joga, hogy ilyen súlyú ügyekben döntsön, és még csak nem is fogom kikérni a véleményüket. De a tervet továbbadhatod a központotoknak, mint az én személyes ajánlatom. Vagy fogadjátok el így, ahogy van, vagy hagyjátok az egészet, ahogy van.”

Úgy döntöttünk, újra találkozni fogunk; ezalatt ő elment Galíciába, hogy találkozzon feletteseivel, én pedig tanácskoztam néhány oroszországi cionistával, akik Prágában tartózkodtak (épp ott tartották a Tizenkettedik Cionista Kongresszust). A tizenegy emberből, akivel tanácskoztam, nyolc egyetértett tervemmel, és csak hárman vetették el azt; de mindez nem jelenti azt, hogy bármilyen felelősség terhelné őket. Sosem szerveztem belőlük bizottságot; nem volt szükségem senkinek a segítségére. Abban az időben, a legtöbb zsidó fiatal számára, akiknek hajlamuk volt a katonáskodásra, egyetlen ember volt, akire felnézhettek; a személy [az író, tehát Zsabotyinszkij], akinek a nevéhez a Zsidó Légió és a jeruzsálemi önvédelem fűződött, és akinek szerepét ezekben a dolgokban előszeretettel becsülték túl. Teljességgel biztos voltam benne, hogy szert fogok tenni mind emberekre, és (miután szóltam néhány barátomnak, akiknek eléggé jól ment a sora) a pénzre is. Így hát a következő találkozásomkor Szlavinszkijjel, aláírtam vele egy egyezményt, melyben mind a két fél elfogadta, hogy „a saját személyes hatáskörén belül legjobb igyekezetét fogja adni”, hogy a következő tervbe foglaltak létrejöhessenek:

1. Egy megfelelően felfegyverzett zsidó csendőrség hivatalosan is hozzácsatoltatik az ukrán sereghez. Személyzete, vezetői, és fenntartói zsidók lesznek.

2. A zsidó csendőrség feladata, hogy az ukrán sereg háta mögött haladjon, ám nem vehet részt semmifajta katonai hadműveletben.

3. Amint egy várost vagy települést, mely rendelkezik zsidó lakossággal, megszáll az ukrán hadsereg, a zsidó csendőrség be kell, hogy hívattassék a városba, hogy átvegye a rendfenntartási feladatokat, és hogy biztosítsa a lakosság és ingóságaik biztonságát.

Joggal vagyok büszke erre az egyezményre, hiszen ez az egyetlen mód a zsidók megvédésére hasonló esetekben. Akik a szerződést támadják, magyarázzák el, hogy miért szeretnék inkább, hogy védelem nélkül maradjanak a zsidók, és lemészárolják őket? Azt az érvet pedig, hogy „jobb hagyni, hogy zsidók haljanak meg, mint szerződést kötni egy antiszemita kormánnyal”, igen furcsa azoktól hallani, akik a Hitler-kormánnyal írták alá a transzferszerződést. És van egy nagyon fontos különbség a két szerződés között: a Petljurával kötött egyezmény nem kötelezte a zsidókat arra, hogy Petljura kincstárát gazdagítsák oly módon, hogy Petljuráék termékeit Palesztinába exportálják.

Arról is vita folyik, hogy volt-e jogom a Cionista Ügyvezetőség tagjaként ilyenfajta szerződést aláírni, anélkül, hogy kikértem volna az Ügyvezetőség véleményét. Természetesen megvolt rá a jogom. Épp a prágai Tizenkettedik Cionista Kongresszus fogadta el azt a különleges határozatot – a „VII-es számú politikai határozatot” – mely két elvet fektetett le:

(1) Minden cionista kötelessége a diaszpóra zsidóságért való küzdelem, de

(2) A cionista tevékenységnek ezt a részét az Ügyvezetőségtől függetlenül kell véghezvinni.

58. ROBERT GESSNER: BARNAINGESEK CIONBAN. ZSABOTYINSZKIJ – A ZSIDÓ HITLER

In: *New Masses*, 1935. február 19. 11-13.

Jegyzet: *Robert Gessner (1907-1968) amerikai anticionista baloldali zsidó újságíró volt. A* New Masses *egy amerikai kommunista kiadvány volt. (V. L. B.)*

Egyszerű barnainges volt. Egy berlini kávézóban ült, ahol megkérdeztem: „Miért nem engeditek, hogy a zsidók részt vegyenek hazájuk felépítésében?" Egyszerű arca kissé eltorzult kérdésem naivitásán. „A zsidók nem németek. Építsék fel a saját hazájukat".

S éppen ezt teszi 300 ezer zsidó ma Palesztinában. A cionizmus a zsidók nemzeti mozgalma. Néhányan közülük Mózes második eljövetelét várják: ők a vallásos cionisták. Sokan pénzt csinálnak narancskereskedelemből vagy házak építéséből: ők a kapitalista cionisták. Néhányan közösségekben élnek a farmokon: ők a szocialista cionisták, és mivel ők a szocialista nacionalisták a cionizmuson belül, talán úgy lehetne leírni őket, mint rózsaszín nácik. A nemzetiszocialisták azonban a revizionisták, vagyis Palesztina barnaingesei. Ők százszázalékos zsidó államot akarnak, zsidó hadsereggel és zsidó flottával a Holttengeren. A palesztinai barnaingesek Führere pedig Vlagyimir Zsabotyinszkij.

Zsabotyinszkij Kelet-Európában született, ahol állítólag „az elmúlt években mind nacionalista módon gondolkodunk". A cionista mozgalom első követei itt születtek, és itt ma a legerősebb a cionizmusban való hit. Zsabotyinszkij tagja volt Allenby Zsidó Légiójának, mely bemasírozott Jeruzsálembe a törökök elbukása után. Ma Zsabotyinszkij fiatal, szigorú legionáriusai az utcákon masíroznak, inget viselve, mint nordikus testvéreik Németországban. Lengyelországban magam láttam őket az utcán a gettóban, ahol azt énekelték, hogy „Lengyelország Pilsudskié, Németország Hitleré, Palesztina pedig a zsidóké".

A fiatal legionáriusok úgy írták le Zsabotyinszkijt, mint egy magas, izmos, orosz óriást. Szónoki képességei alapján hosszú, művészi kezekre számítottam. De miután hazatértem Amerikába hét hónapnyi európai, ázsiai, és afrikai zsidó közösségek közti utamról, azt hallottam, hogy Zsabotyinszkij a hajómon van, és ezért felmentem az első osztályra egy interjúért.

Zsabotyinszkij nem olyan, mint Kerensky. Alacsony, zömök, csúnya ember. Nagy, sötét szemei vannak, tompa orra, hatalmas ajkai, melyek közül az alsó kilóg, és így tesz az álla is. A homloka előretör, mint az ősemberé.

Azt mondta, őszintén fog beszélni, hogy bemutassa a revizionizmust. Szeme alatt összehúzódott a bőr, ajka előretört, álla megfeszült. „A revizionizmus naiv, brutális, primitív. Vad. Ha kimegy az utcára, és elkapja bármelyik embert – teszem azt, egy kínait –, és megkérdezi, mit akar, azt fogja mondani, hogy 100%-ot mindenből. Nos, ezek vagyunk mi. Zsidó birodalmat akarunk. Ahogyan van olasz és francia birodalom a Közel-Keleten, úgy mi zsidó birodalmat akarunk".

Mikor megkérdeztem, hogyan kívánja ezt elérni, hangja még erősebb lett. „Nem fogadunk el nemet válaszként. Azt hallom, az amerikai egyetemeken azt tanítják, hogy egy úriember elfogadja a nemleges választ. Nos, mi nem fogadjuk el".

„[…] Miután megkapták a zsidó birodalmat, mi lesz?" – kérdeztem. „Palesztina tíz-tizenkét millió zsidó otthona lesz." […] Mi vagyunk a valódi cionisták. Az első cionistákig vezet vissza az utunk. Herzl revizionista volt. Hitt a zsidó államban". […]

Zsabotyinszkij gyűlölete a bolsevikok iránt 1921-ben odáig vitte őt, hogy alkut kössön az ukrán nacionalista fehérekkel és notórius pogromista vezetőjükkel, Petljurával. Zsabotyinszkij azt mondta nekem, hogy „ma is büszkén kötné meg ezt az alkut".

A Führer így magyarázza meg döntését: [...] Zsabotyinszkij az ukrán zsidók megvédésére javasolta egy zsidó csendőrség felállítását, hogy kövesse Petljura seregét, és megvédje az elfoglalt városok zsidóságát. Rámutattam, hogy maga Petljura követte el a véres pogromokat Ukrajnában. De a Führer nem ért egyet. „Nem hiszem, hogy Petljura antiszemita volt. Egészséges, paraszti származású. A katonái voltak azok, akik elvesztették a fejüket".

59. ZE'EV ZSABOTYINSZKIJ LEVELE BENITO MUSSOLINI SZÁMÁRA (1922. AUGUSZTUS 16.)

In: *Jabotinsky Institute*, 3598. sz. levél, A1-2/12[143]

Jegyzet: *Az alábbi levelet Zsabotyinszkij két hónappal a Rómába való fasiszta bevonulás előtt írta Benito Mussolininek (1883-1945). Ekkor Zsabotyinszkij még nem szakított a hivatalos cionista irányvonallal, és a Cionista Világszövetség tagjaként írta meg levelét. Végül személyes találkozásra nem került sor. (V. L. B.)*

Igen kedves Mussolini úr!

Ön engem nem ismer, ezért álljon itt néhány bemutatkozó szó: a Cionista Szervezet végrehajtó bizottságának a tagja vagyok; annak a zsidó ezrednek az alapítója voltam, amelyik részt vett Palesztina elfoglalásában; az angol hadsereg főhadnagya voltam; aki Oroszországban született; és most palesztinai alattvaló: 1920-ban Jeruzsálemben az angol katonai bíróság tizenöt év kényszermunkára ítélt, mert megszerveztem [felállítottam] egy zsidó fegyveres védelmi csapatot, de az ítéletet később semmissé nyilvánították. Rómában tanultam húszegynéhány évvel ezelőtt. Orosz és héber újságíróként némi ismertségre tettem szert. Mivel nekem úgy mondták, hogy Ön erőteljesen ellenzi a mi mozgalmunkat, ezért úgy vélem, ellenségek vagyunk.

Érdeklődéssel olvastam az Ön július 14-i cikkét a „Szíriaiak hálájáról." A barátaim elmagyarázták, hogy ez része az Ön egyik általános tervének, mely arról szól, hogy Olaszországból legyen a pán-arab mozgalom központja, mert ebből Olaszország nagy hasznot húzna. Érdekes terv, de úgy vélem, ebből Olaszország semmit sem fog nyerni.

Olvassa csak el újra [végig] azt a listát, ami azokat a népeket sorolja fel, akik olaszbarát politikát ígértek. Ami a keleti Mediterráneumot illeti, a tengeri kereskedelmet nem annyira az arabok irányítják, mint inkább mások, talán inkább főleg a zsidók. És ne feledje Odesszát se, ami ha ma még halott is, holnap az Eldorado kapuja lesz. Ami a tengerentúlt illeti, New Yorkban másfél millió zsidó él, Bostonban hatvanezer, Detroitban százezer, és mind nagyon befolyásos társadalmi és gazdasági posztokat töltenek be. Megkérdezheti bárkitől, aki ismeri Amerikát, hogy vannak-e ott az araboknak felmenőik. Ennyit a kereskedelemről.

Vegyük a nyelvet. Ötven évvel ezelőtt az olasz nyelv volt a Földközi-tenger világnyelve. Tudja, miért? Mert a kikötőkbeli zsidók ezt beszélték. Amióta viszont az Alliance Israélite bevezette a franciát a saját iskoláiban, amikben bővelkedik a keleti medence, az olasz nyelv hanyatlani kezdett. Önök semmit sem tettek a felvirágoztatásáért. Ön most az arabokra gondol. Ön téved. Egy „kulturális" nyelv elterjesztését csupán egy intellektuálisan aktív népességre lehet rábízni, amely szeret írni-olvasni, és szívesen költ könyvekre és folyóiratokra. Ha Ön azt hiszi, hogy ezt az arabok véghez tudják vinni akár a mostani, akár a következő nemzedék során, akkor Önt rosszul tájékoztatták.

Higgye el nekem, hogy nem baksist [alamizsnát] kínálok, de már a háború kezdetétől fogva gondolkodtam egy akción, amit a földközi-tengeri zsidók tehetnének, hogy visszaállítsák az olasz nyelv uralmát. Az én indokom erre, természetesen a zsidó nacionalizmus érdeke volt. A mi nyelvünknek [az ivritnek] jelenleg nem elég gazdag az irodalma ahhoz, hogy konkurencia lehessen az egyetlen európai nyelvért folyó versenyben akár a palesztinai angol, akár a francia, vagy másutt az orosz mellett. Ezért mindenütt több, mint csupán egy európai nyelv. A történelmünknek ez egy hétköznapi jelensége, hogy egyetlen nyelvvel szemben asszimilálódunk, több nyelvvel szemben pedig ellenállunk. Másrészről, kereskedelmi szempontból az olasz nyelv jelentősége nyilvánvaló. Mindezt azért mondom el Önnek, hogy megértessem Önnel, hogy számomra ez igazi, egészséges nemzeti önzésről szólt, és nem csupán hízelgés, amit most találtam ki. Elmondhatom, hogy ezeket az eszméket minden kollégám támogatja, akik a mozgalmat irányítják. Amit ebben a tekintetben megtehetnénk, az, úgy tűnik, különös fontossággal bír. Abban a százötven iskolában, ami Palesztinában a miénk, kétségkívül bevezethetnénk az olaszt; míg Konstantinápolyban, Thesszalonikiben, Szmirnában és Bulgáriában szükségünk volna egy-két évre, hogy előkészítsük, de az eredmény csaknem azonnal megmutatkozna az Önök összes kereskedelmi vonalán.

Remélem, hogy Ön nem fog nekem valami „felületes marxizmusról" beszélni, mondván, hogy „ha az olasz nyelv fontos, akkor mindenképpen meg kell majd tanulnotok." Nem. Teljes mértékben mi

döntjük el, hogy megtanuljuk, vagy bojkottáljuk, különösképpen annak fényében, hogy az angolt és franciát már elkezdték (az olasz boltosoknak is szükségük van rá). A mostani időkben, Mussolini úr, egy nyelv terjedését a szimpátia diktálja, és nem magától értetődő gazdasági megfontolások, melyek fiatalkorunkban voltak divatban, a történelmi materializmus kis füzeteiben.

Rátérek a pán-arabizmusra. Van itt valami, ami nem világos nekem. Mint minden nemzeti mozgalomban – például az olasznál és a németnél is a múlt században –, a pán-arab mozgalom legutóbbi szakaszában is kell lennie egy „menj el, menj külföldre" résznek.[144] El fognak menni a franciák Marokkóból, Algériából, Tunéziából, az angolok Egyiptomból, és aztán az olaszok is Líbiából. Nem azért, hogy vitatkozzam, csak egyszerűen azért, hogy megértsem, meg szeretném kérdezni, ezzel Ön egyetért? Egyetért azzal, hogy Olaszország kivonuljon Líbia déli területéről, azzal a feltétellel, hogy a külföldiek is elmennek? Avagy azt az őszinte reményt táplálja, hogy az Olaszország iránti hálából, azért, amit Piemont értük tett, majd az arabok kivételt tesznek Önökkel? Hát ezt nem hiszem. Abban a húsz évvel ezelőtti Olaszországban, amit én ismertem, az angolok iránti hála még nagyon friss volt, és mindenki arról beszélt, hogy ez az az ország, ahol befogadták Mazzinit, és hogy éppen úgy Ön is be akarja fogadni Zaglult, és még nem is tudom, ki mindenkit. Nézzen körül, mennyi maradt meg ebből a nagy hálából. Sőt – egy évnyi nyugtalanság után –, majd pont az önök arab növendékei fogják azt mondani: Ha őszinték vagytok, mutassatok példát, és menjetek ki Líbiából anélkül, hogy a franciákra várnátok.

Én a pán-arab mozgalomban nem hiszek, legalábbis a második évezred előtt nem, mert úgy tűnik, hogy napjainkban az első nagypolitikai feltétel a tömegek modernizálása, az intellektuális ébredés, ezen kell hangyaszorgalommal munkálkodni évtizedekig, hogy behatoljon az ábécé, a technika és a kulturális kíváncsiság millióknak az agyába. Ezt a mai arabok unokái sem fogják még megérni. Ám az arab világ fejlődésében természetesen hiszünk, és ha Ön azt hiszi, annyira vakok vagyunk, hogy ezt el akarnánk nyomni, akkor Ön igazságtalan velünk.

Abból a palesztinai enklávéból, amit létre fogunk hozni magunknak, felajánljuk az arab világnak a szövetséget tizenötmillió zsidóval, akik az egész világon szétszóródva élnek; egy szövetséget, mely nem azt célozza, hogy mesterségesen elűzzük Európát Afrika pereméről, hanem azt, hogy fejlesszük az iskolákat, az egészségügyet és az ipart. És nem várunk el ezért hálát, mert a mi enklávénkat, ami olyan nagyszámú közösség lesz, mint Szíria, a többi arab országtól sivatag választja el, és nem lesz szüksége hálára, melyet bizonnyal táplálni fognak irántunk a tengerentúli nagyhatalmak, zsidók és keresztények.

Mussolini úr, úgy tűnik, Ön nem ismeri a zsidókat. Lehet, hogy tévedek, de úgy látszik, az Ön szemében a zsidók tanulékony, mézesmázos és ravasz lények, akik mindig védekeznek, és folyamatosan hangoztatják lojalitásukat Olaszországhoz, meg az eszméhez, stb., stb. Ezek a mesék a múlt századból származnak, de már akkor is csupán mesék voltak. Ha meg akarja ismerni valóban mennyire életrevalóak vagyunk, tanulmányozza a saját fasisztáit, csak, hogy hozzáadhasson [t.i. a véleményéhez] még egy kis tragédiát, egy kis kitartást – és talán több tapasztalatot. Kérdem Önt: Ön úgy hiszi, hogy az az olasz politika építő jellegű, amely makacsul kitart, reményeink romjain is, miközben már felbomlott az az etnikai egység is, melyet az egész világ akarata ellenére tartottunk fent?

Azt is kérdem Öntől, emberileg: mint gondolkodó embertől, mint építő szellemtől – milyen programot javasolna nekünk, ennek a népnek, amely nem akar és sosem fog akarni szétszóródni?

Bocsássa meg hosszú levelemet, melyet bízvást állíthatom, nem azért írtam, hogy megváltoztassam az Ön jellemét. Nagy szerencsémnek tartanám, ha ismerhetném Önt személyesen – a mozgalom, melyet Ön képvisel, és az Ön személyisége roppantul érdekel engem; remélem azonban, hogy nem teszi meg velem azt a méltánytalanságot, hogy levelemet valamiféle diplomáciai közeledésnek tekinti, melynek jellemzőit, bízom benne, hogy levelem nem hordozza.

Kiváló tisztelettel:

V[lagyimir] Zs[abotyinszkij]

60. GUIDO BEDARIDA: A ZSIDÓK MUSSOLINI ALATT

In: *The Reflex*, 1927. október, 55-60.

Jegyzet: *Guido Bedarida (1900-1962) olaszországi cionista újságíró volt. A fasizmusról számára nyilatkozó Angelo Sacerdoti (1886-1935) Róma cionista főrabbija volt. A cikk a chicagói cionista Samuel M. Melamed (1886-1938) rövid életű* Reflex *c. lapjában jelent meg. (V. L. B.)*

Az olasz zsidóság (egy alig több, mint negyven ezres közösség), mely mindig is hű maradt tradícióihoz, az olasz függetlenség minden küzdelmében fontos szerepet játszott, beleértve a legutóbbi háborút, melyben meglepően nagyszámú harcossal és áldozattal képviseltette magát. Az olasz zsidók a fasiszta mozgalom születését és kifejlődését érdeklődéssel és szimpátiával nézték, s egyáltalán nem aggódtak a lehetséges antiszemita fejlemények okán [...] Mussolini, aki államférfi, korábban hagyta a fasiszta szimpátiájú lapok antiszemitizmusát, de most változásokat eszközölt ki. Parancsot adott, hogy az apró és elszórt antiszemita jelenségek véget érjenek. Zsidókat kezdett helyezni a fontos és kényes hivatalok élére [...] épp a múlt hónapban adott interjút Mussolini dr. [Avigdor] Jacobsonnak,[145] a Cionista Ügyvezetőség genfi képviselőjének, s nagy érdeklődést mutatott a palesztinai zsidó fejlődés után. Áttekintvén egy Tel Avivról szóló szuvenír-albumot, így kiáltott fel: „Nézzenek oda! Hatalmas dolgokat vittek végbe!" Biztosította dr. Jacobsont, hogy az olasz zsidók szabad adakozhatnak a Cionista Szervezet számára indított kölcsönbe, és meghallgatta tanácsát egy olasz-palesztinai bizottság megalapításáról, mely úgy működne, mint a már létező tanácsok Franciaországban és Németországban, s melyet prominens nem zsidó politikusok, befektetők és munkaadók alkotnának. A bizottság személyesen a Duce által választott feje minden bizonnyal [Tommaso] Tittoni[146] lesz, a királyság szenátusának elnöke. Aki csak olvasta Herzl naplóját, az emlékezni fog, hogy mikor az olasz király búcsút intett a cionizmus atyjának, aki fogadáson vett részt nála, mikor rá akarta venni Olaszországot, hogy járjon közbe Palesztináért a szultánnál, így búcsúztatta Herzlt: „Menjen a külügyminiszterhez, Tittonihoz." Ma ugyanez a férfi került szóba. Legyen ez jó ómen.

Mindemellett arról is szólnak a hírek, hogy a Keren Kajemet és a Keren Ha'jeszod olasz ágainak nincs szükségük külön engedélyre, hogy folytathassák tevékenységüket. Angelo Sacerdoti[147] professzor, Róma főrabbija, akit interjúra kértem fel a *Reflex* magazin nevében, nagy hévvel tagadta, hogy bármilyen hivatalos antiszemitizmus létezne ma Olaszországban. Továbbá biztosított engem arról is, hogy mindig a lehető legudvariasabban fogadták, mikor gesztusokat tett Mussolinival. Grandi külügyminiszter-helyettes és Zurdai belügyminiszter-helyettes – a Duce két legközelebbi segítői – mindig a legnagyobb készséget mutatták, hogy az olasz zsidó közösséget esetleg nyugtalanítható apró incidenseket elfojtsák. Sacerdoti professzor meg van róla győződve, hogy a fasiszta doktrína számon alapvető tézise, mint az állam törvényeinek tisztelete, a tradíciók tisztelete, az autoritás szabálya, a vallásos értékek felemelése, a család és az egyén morális és fizikai tisztaságának megkövetelése, a termelés növekedésére való törekvés, azaz a malthusianizmus[148] ellen való harc, lényegében maguk is zsidó tézisek. Arra a tényre is rámutatott, hogy a római fasiszták között nagyobb a zsidók aránya, mint a katolikusoké, s hogy Róma város egyik fasiszta tagozata, melyet többségében zsidók alkotnak, a legfegyelmezettebbek között van számon tartva [...]

A Duce már megértette, hogy a jó olasz Közel-Kelet politikának szimpatizálnia kell a cionizmussal. Szóltam már az olasz-palesztinai bizottságról, mely minden bizonnyal létrejön októberben. Továbbá szó van még egyfajta izraelita szövetségről, olasz jegy alatt, de szigorúan cionista alapon. Nem tudom, mennyi igaz ebből a hírből. Mindenesetre mindenki örvendhet: Olaszország, az olasz zsidók és Palesztina halucai. A zsidókkal való kiegyezésben egy ellentmondást lehet felfedezni, hiszen míg a külföld és a külföldi zsidók antiszemitának vélik a rezsimet, addig a cionisták, akik közelebb állnak a kormány politikájához, már-már több szimpátiával kezeltetnek, mint a nem-cionisták. Ez meg fogja lepni jó izraelitáinkat, akik megvetik a cionizmust, s akik oly' arcátlanul vallják magukat lakhelyük 120%-os hazafiainak – amit persze senki sem hisz el nekik. Összegzésként elmondható, hogy dacára néhány incidensnek és pár újságcikknek, melyet okosan felfújtak, nem lehet elmondani, hogy a fasizmus antiszemita programmal dolgozna. A fasizmus esetenként ütközhet a zsidó tradícióval, mikor maga aktivitását fejti ki a római egyházzal együttműködésben. Talán fáj nekünk, de nem kérhetjük, hogy negyven millió olasz politikáját negyvenezer zsidóéhoz igazítsák.

Ehelyett azt kell látnunk, hogy intézményeink és hagyományaink, melyeket elhagytunk, megerősíttetnek. Ezt senki sem tiltja meg. Továbbá számomra olybá' tűnik, hogy mindez az olasz judaizmus számára nagy segítséget jelent, mely az asszimiláció küszöbén állt már. Megújulás vagy halál – most úgy néz ki, hogy ha akaratlanul is, de a megújulás lehetősége megadatott az olasz judaizmusnak.

S ha eszmeiségében nem az, akkor talán gyakorlatban antiszemita-e a fasizmus? Antiszemita incidensekre nem kerül sor a felsőbb vezetés engedélyével, s egyedül ők felelnek a pártért. Nagy szavakat csupán a felelőtlen lapok írtak le. A kevés valós incidens csupán pár szervezetlen, megtévedt egyén műve volt. S válhat-e a fasizmus antiszemitává? Mussolini alatt, nem. De ha valamilyen átkozott felvetés szerint az is lenne, a jelenség csupán időleges lesz [...] Hogy a zsidók még nagyon sokáig békében fognak élni Olaszországban – erről biztosít minket szeretetünk Olaszország irányába, s az olasz nép kedvessége és emberiessége.

61. „A *HA'TIKVA* MUSSOLINI ELŐTT"

In: *Zsidó Szemle*, 1933. április 28., 9.

Kék-fehér zászlóval vonultak fel Róma utcáin a külföldi zsidó diákok

A bolognai fasiszta diákegyesületek kezdeményezésére egy ottani egyetemre beiratkozott külföldi diákok kirándulást rendeztek Rómába. A bolognai egyetem külföldi hallgatói főleg romániai, magyarországi, lengyelországi és más országbeli zsidó diákok. Rómába való megérkezésük után zárt sorokban vonultak fel a zsidó diákok a város főutcáin és a menet élén kék-fehér lobogó lengett. Koszorút helyeztek el a névtelen hős sírjára, majd Mussolini fogadta őket hosszabb audencián. A miniszterelnök különböző diákkérdésekről és általános zsidó problémákról beszélgetett a zsidó diákokkal. Az olasz miniszterelnöktől való távozásuk előtt a zsidó diákok elénekelték a *Ha'tikvá*t.

62. „MUSSOLINI A CIONIZMUSRÓL”

In: *Zsidó Szemle*, 1933. június 23. 4.

Jegyzet: *Mussolini alábbi nyilatkozata egy olyan időszakban született, amikor az olasz külügy még vizsgálta a cionista ügy felkarolásának lehetőségét. Később világosan az arabbarát vonal mellett döntöttek (lásd az itt közölt 77. sz. dokumentumot!). (V. L. B.)*

Néhány hét[tel ez]előtt Mussolini a *Jewish Exponent* című amerikai zsidó lap tudósítójának nyilatkozott különféle zsidó kérdésekről, amely nyilatkozat az összes amerikai zsidó lapokban napvilágot látott és amelyet az európai zsidó lapok is átvettek. Az antiszemitizmus ellen nyilatkozik Mussolini, azonban sokkal szenzációsabb nyilatkozatának a cionizmusra vonatkozó része, *amelyet egyes zsidó lapok teljesen elsikkasztottak.* Mussolini a cionizmusról a következőket mondotta:

„Nagyon jól vagyok informálva a cionizmusról. Ben Avi, a palesztinai *Doar Ha'jom* szerkesztője gyakran felkeresett és órákon át beszélgettünk a cionizmusról. Mindig őszintén örültem, amikor a palesztinai munka haladásáról értesültem. Ha nem csalódom, az olasz kormány volt a legelső, amely rokonszenvét fejezte ki a mozgalom iránt. Csak nemrég olvastam valahol, hogy maga Herzl Tivadart is, amikor mozgalma még gyermekcipőkben járt, legszívesebben a mi olasz királyunk fogadta és hallgatta meg. *Ezenkívül valóban igaz emberi barátság fűz a mozgalom jelenlegi vezéréhez, dr. Weizmannhoz, akit rendkívül tehetséges diplomatának tartok, és aki értesülésem szerint az itteni zsidóknál is méltó megbecsülésben részesül.* Különösen tudnia kell Önnek, hogy mi itt Itáliában és a fasizmusban egész speciálisan csodálattal kell, hogy tekintsünk a Palesztina-munka felé. Egy ilyen építő munka, amely egy nemzeti értésektől vezetett tömeg egységes akaratától van áthatva, és amely senkinek nem akar hátrányára lenni, kezdettől fogva számíthatott rokonszenvünkre. Egyénileg pedig azt hiszem, hogy ez a munka sokban fog hozzájárulni a népek kiengesztelődéséhez is.”

63. NAHUM GOLDMANN VISSZAEMLÉKEZÉSE MUSSOLINIVEL VALÓ TÁRGYALÁSÁRA (1934. NOVEMBER 13.).

In: *The Autobiography of Nahum Goldmann*. (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969), 154-161.

Jegyzet: *Nahum Goldmann (1895-1982) cionista diplomata, a Zsidó Világkongresszus egyik alapítója, a második világháború után elnöke volt. Alábbi emlékezése a holokauszt után jelent meg. (V. L. B.)*

[...] Megkértem Aloisi bárót, hogy szervezzen nekem személyes interjút Mussolinival, és hamarosan azt a tájékoztatást kaptam, hogy a Duce szívesen látna 1934. november 13-án, és nincs kifogása az ellen, hogy [Angelo] Sacerdoti [római főrabbi] elkísérjen. November 13-án reggel érkeztem Rómába, tanácskoztam a zsidó közösségi szervezetek vezetőivel, majd megjelentem a Palazzo Veneziában Sacerdoti rabbival, egy magas férfiúval, akinek szép szakálla volt, idősebb és méltóságteljesebb figura, mint én. [...] Ahogy beléptünk, Mussolini felemelte a karját a fasiszta tisztelgésre, amit dr. Sacerdoti viszonzott. Én meghajoltam [...]. Mussolini nagy érdeklődéssel hallgatott. „Amikor dr. Sacerdoti említette nekem a nevét, dühös voltam, de most rájöttem, hogy igaza van. Ön egy bölcs ember, és nagyszerű, elpusztíthatatlan népet képvisel. Ne féljen Herr Hitlertől. Ismerem Herr Hitlert” – folytatta. (Néhány héttel korábban Velencében találkoztak először.) „Idióta, fanatikus idióta, csak jár a szája. Kínos hallgatni. Ön sokkal erősebb, mint Herr Hitler. Amikor már nyoma sem marad Hitlernek, a zsidók továbbra is nagy nép lesznek. Önök és mi" – és amikor ezeket a szavakat kiabálta, nem voltam benne biztos, hogy Olaszországra vagy a fasizmusra gondolt –, „nagy történelmi hatalmak vagyunk. Herr Hitler egy vicc, néhány éven belül vége. Ne féljenek tőle, és mondják meg a zsidóknak, hogy ne féljenek tőle.” „Mindazonáltal Hitlernek flottája, hadserege és hetvenmillió emberből álló szervezett nemzete van. Mi szétszórtak vagyunk, nincs flottánk, nincs hadseregünk és nincs hatalmunk”[– feleltem]. „Ez igaz. De én azt mondtam, hogy ön erősebb, mint Herr Hitler. A lényeg az, hogy a

zsidók ne féljenek tőle. Mindannyian meg fogjuk élni a végét. De létre kell hozniuk egy zsidó államot. Én cionista vagyok és én ezt meg is mondtam dr. Weizmannnak. Önöknek kell egy igazi ország, nem a nevetséges Nemzeti Otthon, amit a britek ajánlottak fel. Segítek létrehozni önöknek egy zsidó államot, de a lényeg az, hogy a zsidóknak bízniuk kell a jövőjükben, és ne féljenek attól a berlini idiótától." [...]

64. WILLIAM ZUKERMAN: A ZSIDÓ FASIZMUS FENYEGETÉSE

In: *The Nation,* 1934. április 25. 465-466.[149]

Jegyzet: *Zsabotyinszkijt már életében is sokan vádolták fasizmussal – ő maga inkább ódivatú liberális demokrata volt, nem nevezte magát fasisztának (erről lásd a 65. sz. dokumentumot). William Zukerman (1885-1961) cionista újságíró a* Nation *című baloldali lapban támadta a jobboldali cionistákat. (V. L. B.)*

Négy éve, mikor egy bázeli cionista kongresszus emelvényén álló felszólaló nemtörődöm módon kiejtette a száján a „zsidó hitleristák" kifejezést, a megdöbbenés és felhördülés olyan nagy volt, hogy a gyűlés tumultusban és zavargásban végződött. A felszólalónak vissza kellett vonnia szavait, és nyilvánosan bocsánatot kellett kérnie, amiért ezen rút gyanú árnyékát vetette egy zsidó pártra. A zsidóknak akkor, ahogy a nem zsidóknak ma is, elképzelhetetlennek látszott, hogy egy az antiszemitizmushoz oly' közel álló kinövés gyökeret verjen a zsidó életben. De ezek a szavak ma már nem okoznak ellenállást, és senki sem vitatná az igazságot, amit kifejeznek. A fasizmus tagadhatatlanul makacs ténye a zsidó életnek. Bármilyen furcsa is lehet egy külsősnek, de a Zsidó Fasiszta Párt nem csak, hogy létezik, de már túl is van az elfogadottságért való küzdelem pontján, és manapság a legjobban szervezet zsidó társadalmi mozgalmon [a cionizmuson] belül tör hatalomra. A pártnak ötvenezres szervezett tagsága van; kiterjedt sajtót tart a kezében; erős hatást fejt ki a cionista politikára Palesztinán belül és kívül; uralkodik a zsidó közélet felett Lengyelországban, és befolyásolja a zsidó érzelmeket világszerte. Ellentmondásnak hangzik, de akkor is tény, hogy a zsidók, különösen Kelet-Európában és Palesztinában, a német népen kívül minden más népnél komolyabban szenvednek a fasizmus vírusától.

Az ellentmondás még sötétebbé válik azon tény okán, hogy a zsidó fasizmus eredetét, céljait és taktikáit tekintve közelebb áll a mozgalom teuton, mint olasz ágához. A Zsidó Fasiszta Párt egyenruhája nem csak, hogy barna, de annak hajtóereje, mint a németeké, a nemzeti sérelem erős érzése, és inspirációjának forrása egy első világháborús békeszerződés. Követőit, mint a nácikét, a nacionalista fiatalság soraiból meríti. A mozgalomnak természetesen vagy egy Vezére is, egy szakmájában igen jártas újságíró, aki otthonosan mozog a színpadiasság és a dráma világában. Erőit, mint a nácik, rohamosztagokra bontja (Brit Trumpeldor) és testőrségre (Brit Háil). Hogy teljes legyen a hasonlat, a zsidó fasizmus szintúgy „forradalmi" lépéseket sürget mind a marxizmus, mind az idegen kormány ellen, és csapatai lengyel tisztek alatt részesülnek kiképzésben a közelgő – csakis vezetőik által ismert – háborúra.

A zsidó fasizmus székhelye Palesztina, cselekvésének tere pedig a cionista mozgalom szerte a világon. Gerince különösen a haldokló lengyelországi zsidó középosztály, melyet kíméletlenül őröl föl az antiszemitizmus és a háború utáni gazdasági fejlődés malomkövei. Hajtóereje a palesztinai Mandátumhatalommal szembeni sértődöttsége. Ezek a valós gazdasági, politikai és társadalmi erők adnak a mozgalomnak szilárd alapot. A háború előtt a cionizmus inkább a zsidó társadalmi átrendeződés mozgalma volt, mint a gazdasági helyzet javulásának mozgalma. Az volt a célja, hogy átdolgozza azt az abnormális életet, amelyet a zsidókra kényszerített a régi gettó és újabban az antiszemitizmus. A háború és a háború lezárása azonban teljesen forradalmasította ezt az eszmét. A versailles-i békeszerződés, mely feltörte a korábbi kelet-európai gazdasági egységeket, elsodorta a gazdasági pozíciókat, melyeknek a zsidók birtokában voltak ezen területeken. Ráadásul az újonnan létrejött államok politikai pályafutásukat a vad antiszemitizmus egy hullámával kezdték, melynek célja az volt, hogy kiűzzék a zsidókat azokból az állásokból, amelyek még megmaradtak nekik. Ami a legrosszabb, hogy a tengerentúli országok, melyek a háború előtt felszívták a felesleges kelet-európai zsidó lakosságot, így könnyítve a helyzeten, a további bevándorlók előtt bezárták kapuikat. Kelet-Európa zsidói – ami főleg Lengyelországot jelenti, mivel Szovjet-Oroszország zsidói egy egészen más

megoldást találtak bajaikra – olyan helyzetben találták magukat, melyhez fogható hosszú szomorú történetük során még talán sosem állt fenn. Az alávetettség helyzete, melybe a németországi nácik próbálják letaszítani a német zsidókat, már sikeresen el lett érve Lengyelországban.

Ilyen átalakult körülmények között a cionizmus korai aspektusai és céljai is teljesen megváltoztak. Szellemi központból a nemzeti otthon főleg gazdasági menedékké lett. Egy szubjektív, liberális kísérletből a cionizmus egy kizárólagosan politikai, haszonleső mozgalom lett. Palesztina lett a zsidó kivándorlás elsőszámú célországa. A zsidók olyan reményekkel és törekvésekkel fordulnak feléje, melyekre sem a háború előtti cionisták, sem a Balfour-nyilatkozat megírói nem számítottak. A palesztinai letelepedés főleg a lengyelországi zsidók kezébe került, akik hatalmas tárházát hozták az országba a lelkesedésnek és a vállalkozásnak, melyek még a régi, individualista fajtából vannak, azaz abból a fajtából, melyet az orosz zsidók le akartak rázni – a nagyüzlet és a magánvagyonok felépítésére való lelkesedés ez. A régi hálуccal (zsidó pionír és földművelő) együtt érkeznek ma Palesztinába egyre nagyobb számban a tönkrement boltosok, sarki árusok, csődbe ment üzletemberek, brókerek, közvetítők, és az olyan fajta középosztálybeli emberek, akik már nem léteznek Kelet-Európában. Ezek az emberek nem azzal a régi ötlettel érkeznek Palesztinába, hogy átalakítsák saját életüket, hanem azzal, hogy átalakítsák az országot, hogy az illeszkedjen az ő régi gazdaságukba. Nem szabadulni akarnak a gettóból, hanem áthelyezni azt. Nem új hazát akarnak építeni teljesen új társadalmi alapokkal, hanem fel akarják támasztani a régit – ami mindenhol a középosztálybeli fasiszták ideálja.

Ez az újfajta palesztinai emigráció az, amely a zsidó fasizmus társadalmi és gazdasági alapját képezi, s amely komoly veszéllyé teszi. Az újonnan érkezők nem csak a fasizmus áldozatai, hanem szellemileg annak támogatói is. Nem valamifajta idealizmus hajtja őket Palesztinába, hanem mert minden más hely zárva áll előttük, s mivel ez az egyetlen ország, ahol meglehet a saját fasizmusuk, ahol reményeik szerint feléleszthetik elmúlt világuk dicsőségét. A nemzeti otthon friss kivirágzása erősíti ezen reményeiket. Ebben az esetben ez a váratlan szerencse, mint oly' sokszor, csak részben bizonyult áldásnak. A nagy növekedés hírei a leginkább nem kívánatos típusú embereket vonzzák, és a legkevésbé hiányolt reményeket fűtik fel.

A zsidó Palesztina jellege már láthatóan megváltozott. A mezőgazdasági, munkás és termelő oldala a letelepedésnek elhalványul a pénzügyi és spekulatív oldal mellett. A társadalmi vállalkozás átadja helyét az ártalmas magánvállalkozásnak. A magánvállalkozás nyílt versenyben áll a Nemzeti (Föld) Alappal, és bizonyos szektorokból a Nemzeti Alapnak teljesen ki is kellett vonulnia. Tel Aviv villámgyorsan egy miniatűr európai nagyvárossá válik, az irányítatlan nyugati civilizáció minden kontroll nélküli gonoszságával és mesterségességével. A fellendülés zajlik. A spekulánsok, brókerek, kisbolti eladók és pitiáner seftelők ismét rátaláltak az Ígéret Földjére. Ezek az emberek komolyabban veszik feltámadásukat a nemzeti otthonban, mint Hitler középosztálybeli harci szövetsége. Küzdelmük [a revizionistáké] a „marxistákkal" és a munkásokkal szemben elkeseredettebb, mint a nácik. Talán nincs még egy zsidó közösség a világon, ahol az osztályharc több gyűlölettel és méreggel folyik, mint ma Palesztinában, és sehol máshol sem ilyen vad a pártküzdelem. Röviden, Palesztina fasiszta vonalakon történő társadalmi és gazdasági újraszerveződése teljes lendülettel folyik.

A zsidó fasizmus veszélye első látásra aprónak látszik. Maga a párt, barnaingeseivel, lengyelországi hátsóudvaraiban zajló katonai kiképzéseivel, a Mandátumhatalommal és a marxizmussal szemben való harcával, a zsidó középosztály bomló testének feltámasztására tett kísérleteivel – ez összesen egy komikus színpadi imitációnak tűnik, melynek nincs alapja a zsidó valóságban. De ez csak a jelenség első és részleges látszata. A közelebbi vizsgálat egy bonyolultabb és veszélyesebb helyzetre derít fényt. Palesztina mögött mindig ott van a cionizmus, és ha ez a mozgalom, mely oly' tekervényesen egybe van fonódva a világ zsidóságának társadalmi életével, megadja magát a fasizmusnak, lőrés nyílik a fasiszta érzelmek előtt, melyen keresztül azok szabadon elárasztathatják az összes zsidó közösséget. A zsidó fasizmus valódi veszélye nem szervezett erejében áll, hanem hatásában, melyet a hozzá közel álló pártokra fejt ki, melyek egyébként látszólag távolabb állnak a fasizmustól. Ez volt a helyzet a németekkel, és igaz ez a zsidókra is. A cionista mozgalom, mint minden nacionalista mozgalom, a fasizmus legtermékenyebb ágyása. A nacionalista sértődöttség és követelések leple alatt a fasiszta érzelmek felett könnyű elsiklani, és ez zajlik a cionizmus esetében is. A [cionista] zsidó ortodoxia [mizráhi] nyíltan keblére öleli a fasiszta programot, politikai és gazdasági téren is. Más pártok, melyek nem olyan őszinték vallomásukban, hallgatólagosan

támogatják a fasizmus legszélsőségesebb követeléseit. Lengyelországban már nincs különbség a fasiszta és a cionista sajtó között. Amerikában a „forradalmi" britellenes álláspont szimpátiát kelt. Palesztinában, igaz, a munkásoldal bátor és erős ellenállást mutat, de az magányos küzdelem, melyet csupán néhány egyéni liberális cionista támogat. A cionista mozgalom tömege a fasizmus felé közeledik, noha a cionisták többsége nem veszi ezt észre, és többségük felháborodottan tagadná, hogy tiszta, önzetlen nacionalizmusuk, mely semmit sem követel másoktól, vagy akár még „nagy-cionizmusuk", ahogy a zsidó fasizmus nevezi magát, bármilyen közös ponton osztozna Németország brutális fasizmusával.

A helyzet nagyon is hasonlít az 1933 márciusa előtti Németországra, mikor a náci diktatúrát, barnaingeseivel és koncentrációs táboraival még nem jelentették be hivatalosan, hanem a német társadalom teljes nacionalista részének csendes elfogadása és támogatása tette lehetővé azt. Alig akadt nacionalista német, pártállástól függetlenül, aki nem gondolta belül azt, amit a nácik hangosan mondtak a világ előtt, és aki nem volt meggyőződve a német sérelmek igazáról, és a náci követelések igazságáról. A nem náci társdalom morális szétzilálódása volt az, és nem a hitleristák hordái, akik elhozták a fasiszta győzelmet Németországba. Pontosan ugyanez a szétesés és ugyanez a veszély létezik ma a zsidóságon belül.

Mert nem szabad elfelejteni, hogy a zsidóság döntő részben egy középosztálybeli nép, s hogy ez az osztály romlottabb a zsidóság körében, mint bármely más nép esetében. Míg más nemzeteknek erős mezőgazdasági és ipari osztályai ellensúlyozzák középosztályuk romlását, a zsidók nem rendelkeznek ilyesmivel. Az osztály romlása ezért hát a nemzet romlása. Továbbá a zsidóellenes robbanás Németországban súlyosbította a tragédiát, ami szinte már súlyosbíthatatlan volt. Világossá tette, hogy a zsidók ellen nem csak természetes gazdasági erők dolgoznak, de minden oldalról keserű személyes gyűlölet veszi őket körbe, melynek nem akad példája a modern korban. A zsidók korábban is találkoztak az emberek gyűlölködésével, de társadalmi erők és személyes ellenségek szövetségével még nem. Gazdasági életük teljes alapját ütik ki lábuk alól. A kommunizmus az egyik oldalon és a fasizmus a másik oldalon egyaránt a zsidók középosztálybeli helyzetének eltörlésére törekszenek. Ez előbbi konstruktívan és megfontolásokkal, az utóbbi destruktívan és gyűlölettel és átkozódással teszi, de mindkettő ugyanabba az irányba mutat. A zsidókkal kapcsolatos események áramlatában bizonyosan nincs hiba. Az individualizmus kora, amely összességében kedvezett nekik, lejáróban van. Újra kell hát alkotniuk gazdasági életüket, ahogy erre Szovjet-Oroszországban is kényszerültek.

Nem csoda, hogy az ilyen nagy nyomás alatt harcoló zsidók egy része saját kreálmányú fasizmusuk felé fordul, annak reményében, hogy így megtarthatják régi pozícióikat. De ha a cionizmus olyan vaknak mutatja magát, mint a német nacionalizmus, nemzeti sértődöttség és gazdasági elkeseredés által hajtva, ajtót fog nyitni a fasizmusnak a zsidók között, és a beköszöntő társadalmi lebomlás nem lesz kisebb, mint ami a Barnaházak és a koncentrációs táborok felállításához vezetett. S ha ez így lesz, akkor a cionizmus bűne pedig még nagyobb lesz, mivel már előtte lehetett a német nacionalizmus, így hát kifogása sem lesz tudatlanságára és vakságára. A cionizmus ma rettenetes harcot vív. Nem csak saját lelkéért, de a zsidó nép lelkéért és fizikai létéért karcol.

65. ZE'EV ZSABOTYINSZKIJ: ZSIDÓK ÉS FASIZMUS. NÉHÁNY MEGJEGYZÉS – ÉS EGY FIGYELMEZTETÉS

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. április 11. 3.[150]

Az idegen szavakat csakis azok jelentésének *bona fide* ismeretével szabad használni. A *fasces* a latin neve volt egy köteg vesszőnek, a közepén egy bárddal. A római *lictor* ceremónia közepette hordozta körbe, hogy emlékeztesse a polgárokat, hogy ha nem engedelmeskednek a parancsoknak, ezzel verik meg őket vagy vágják le a fejüket. A fasizmus a kényszerített fegyelem szimbóluma volt, az állam eltökéltségének és erejének a jele, hogy erővel kényszerítse engedelmességre a rakoncátlankodókat – legyenek azok latrok vagy őszinte, meggyőződéses tiltakozók. Az olasz fasizmus annak kísérlete, hogy az állam kényszerítésre való jogát és kötelességét – és valós hatalmát – feltámassza. Mindez lehet helyes, vagy helytelen; ám a zsidó társadalmi jelenségekhez semmi köze. Nincs zsidó kormány, és egyetlen zsidót sem „kényszerítenek" adminisztratívan zsidó vezetők vagy vezetőségek. A zsidó politikai szervezetek önkéntes alapon működnek, és nem is működhetnének másképp. Ha valamelyik is kiötlené, hogy tagjaira szigorú „kényszerített" fegyelmet ró ki, az csupán annyit jelentene, hogy ebbe a játékba minden tagja önként belement: mindannyian, hiszen ha te vagy én többé nem kívánnánk ezt, egyszerűen elhagyhatjuk az adott szervezetet, és akkor senki sem fog „kényszeríteni." Mikor a tagság kisebbsége azt mondja, hogy „engedünk a többség akaratának", egyszerűen annyit mondanak, hogy önként döntenek az engedés mellett. A fasizmus doktrínája ennek ellenkezőjén alapszik: az egyént erővel veszik rá, hogy engedjen, akár engedni akar, akár nem. A zsidó életben ez a doktrína egyszerűen valótlan, ahogyan egy kétdimenziós olajfestmény „mélysége" is valótlan. Ami pedig az ősi elvet illeti, hogy a nemzet érdeke felülírja az egyén, a család vagy az „osztály" érdekeit – nos, ezt fasizmusnak „nevezni" butaság. Ez minden ember nézete, és még a szocialisták és talán a kommunisták 99%-a is ezt vallaná, ha faggatnák. Az ehhez a régi eszméhez való fasiszta adalék ismét csak a teljes kényszer, amit a fasizmus a társadalmi viszonyok terén alkalmaz. Nem hajlandó a munkáltató vagy a munkás saját hazafiságára alapozni: egyszerűen dirigál az összes munkásnak és az összes munkáltatónak, úgy kezeli őket, mint az állam hadoszlopait, parancsol, tilt, büntet. Ezt pedig ismét nem lehet bevezetni zsidó életünkben. Mikor mi zsidók „kötelező" dolgoztatásról beszélünk Palesztinában, akkor arra gondolunk, hogy minden érdekelt szabad döntése alapján, önkéntesen lemond minden ipari vita egyéb módon való rendezéséről, és – ismét önkéntesen – elfogadja a munkáltató ítéleteit, legyen azon bármilyen kellemetlenek. Hogy az ilyen szövetség valóságos – ahogy azt én hiszem –, vagy csupán egy álom – ahogy azt a pesszimisták hiszik –, nem számít: a lényeg az, hogy ez a program a fasizmus ellentéte. A fasizmus ezt mondja mind a munkaerőnek, mind a tőkének: „Nem kérem, hogy legyél hazafias – maradj csak nyugodtan önző –, de el kell fogadnod az állam ítélkezését, különben börtönbe mehetsz; és persze a börtönbemenetel sem fog segíteni rajtad, mert az állam így is, úgy is rákényszeríti akaratát vállalkozásodra."

És van még egy különbség: míg a fasizmusban az osztályharc csupán *verboten*,[151] a cionizmusban (ahol semmi sem lehet igazán *verboten*) az osztályharc merő gondolata is immorális. A nemzeti alapokat, melyekből a halucok munkáját finanszírozzák, a burzsoázia adja. Ugyanezt a burzsoáziát napi szinten nógatják, hogy hagyja ott a Gálutot, és menjen és építsen gyárakat Palesztinában, hogy ott „a testvérei között legyen." S mikor a burzsoázia gyárat húz fel Palesztinában, akkor arra biztatják, hogy vegyen fel drága zsidó dolgozókat olcsó arabok helyett, hiszen „a zsidó munkások a testvérei." És mindez teljességgel rendben is van; ők testvérek és partnerek a haza felépítésének nagy vállalkozásában és a cionista eszmében. Testvérek, partnerek, elvtársak ők a szónak mérhetetlenül mélyebb és konkrétabb értelmében, mint ahogy azt el lehetne mondani bármely más ország tőkéje és munkaereje között. Ezért tisztességtelen és immorális bármifajta „osztályharcos" eszmét behozni Palesztinába – még akkor is, ha a gondolat maga nem lehet *verboten*. A fasizmus teljességgel és eredendően alkalmazhatatlan a zsidó élet minden vetületére; ebből az okból pedig hazug dolog bármely zsidó pártot „fasisztának" nevezni. Sok esetben olyan ez ráadásul, mint egy övön aluli ütés. Liberális és demokratikus országokban a fasizmusra úgy tekintenek, mint ami aláássa a hazafiasságot, és tudni levő, hogy kormányok lépéseket is hoztak annak politikai elnyomására; s lehet, hogy a közeljövőben is szigorú lépéseket fognak hozni e téren. Ennek tekintetében tisztességes ellenfél nem nevezhet egy cionista pártot fasisztának. S éppen ilyen nemtelen dolog lekommunistázni egy

szocialistát, hiszen ez is effajta külső beavatkozáshoz vezethet. Olyan országokban, mint Ausztria, ahol a „marxista" kifejezés is hasonlóan veszélyes, mi revizionisták utasítottuk követőinket, hogy sose használják ezt a szót baloldali cionistákra, tekintet nélkül arra, hogy politikatudományos értelemben igaz vagy sem; s noha hivatalosan feloszlattuk németországi ágainkat miután csatlakoztunk a bojkottmozgalomhoz, azon németországi cionisták, akik osztják herzli nézeteinket, szintúgy tudják, hogy a „marxista" jelzőt sosem szabad pártvitákban használni. A két párt közti első londoni megegyezésben a két ügyvezetőség külön paragrafusban tiltotta be a cionista politikai ellenfelek veszélyes nevekkel való illetésének őrületét.

De a fő figyelmeztetés, amit itt át akarok adni, az az, hogy sokkal komolyabb ok is van arra, hogy a fasizmust ne használjuk szitokszóként zsidó vitákban. A fasizmus ma Olaszország hivatalos doktrínája, és Olaszország egyike azon kevés államoknak, ahol a zsidók teljes egyenlőséget élvezhetnek; nem csak politikailag, de társadalmilag is. Nem lenne bölcs magunkra haragítani ezen országok egyikét úgy, hogy leköpdössük a szót és az eszmét, melyet ott oly' nagy becsben tart a vezetőség és az ifjúság is. S nem is lenne tisztességes. Gondolhatunk bármit a fasizmus többi pontjáról, az azonban kétségtelen, hogy a fasizmus olasz ága legalább a faji egyenlőség eszméje. S ne legyünk olyan szerények, hogy úgy teszünk, mintha ez nem számítana, mintha a faji egyenlőség olyan jelentéktelen gondolat lenne, ami nem tudná ellensúlyozni a polgári szabadság hiányát. Hiszen ez nem igaz. Én újságíró vagyok, aki megfulladna a sajtószabadság nélkül, de tanúsítom, hogy egyenesen szentségtörés azt állítani, hogy a polgári jogok mérlegén a szólásszabadság fontosabb az emberek egyenlőségének elvénél. Az egyenlőség az első, s a leges-legelső; és erre a zsidóknak kell elsőként emlékezniük, és fenntartaniuk, hogy egy az egyenlőség elvéhez ragaszkodó rezsim ebben a kannibállá váló világban jóváteheti bűneinek egy tetemes részét; lehet kritizálni, de nem szabad megrugdosni. Van elég kifejezés, amivel káromkodhatunk (nácizmus, hitlerizmus, rendőrállam, stb.), de a *fascismo* Olaszország védjegye alatt áll, és ezért csakis a megfelelőfajta beszélgetésekre kell azt félretenni, és nem a kocsis-diskurzusok során kéne alkalmazni. Főleg, mivel még igencsak kárunkra válhat. A kormány, aki copyrightja alatt tartja ezt a szót, egy igen szilárd tényező, melynek szimpátiája még számos csapástól megóvhat bennünket, példának okáért a Népszövetség tanácsában. A Mandátumok Bizottságának történetesen olasz elnöke van. Röviden – noha nem várom el, hogy utcagyerekek (koruktól függetlenül) óvatos figyelmeztetésekre hallgassanak – úgy vélem, hogy a felelős vezetőknek óvatosan kell beszélniük.

66. JACOB DE HAAS BESZÁMOLÓJA A REVIZIONISTÁK BÉCSI KONGRESSZUSÁRÓL

In: *The Chicago Jewish Chronicle*, 1935. október 18. 1, 9.

Jegyzet: *Jacob de Haas (1872-1937) brit cionista, Herzl korai kollégája volt. Veterán cionistaként nagy nyeremény volt a jobboldali cionista mozgalom számára, ám mindig is a mérsékelteket képviselte a mozgalom belül. (V. L. B.)*

Ez a cikk egy háromrészes sorozat része, melyben a neves zsidó közíró élményeiről számol be az Új Cionista Szervezet bécsi kongresszusán. [...] Az egyik legjobb szónoklatot egy olasz fasiszta tartotta,[152] egy elbűvölő figura, akinek viselkedése és kiejtése mutatta a zsidók képességét, hogy teljesen asszimilálódjanak környezetükbe. Lelkesen tapsoltak neki. Az olasz fasizmus nem ismeri a faji vagy nemzeti előítéleteket vagy korlátokat. Úgy vettem észre személyesen Olaszországban, hogy néha engedékenyebb, mint a mi szabad rendszerünk. Nem kellett iratokat kitöltenem, mint Angliában, mikor beléptem az országba, a vámellenőrzés merő formalitás volt, és nem kellett közölnöm, mennyi pénz nálam, mint Ausztriában. A rendőrök gyanúsan keveset láthatók, a bűnözés ritka, és ha a tömegek véleményét kontrollálják is, ezt nem látni. Énekelnek a munka közben, énekelnek este, énekelnek akkor, amikor hazamennek. Nem akarom megvédeni a fasizmust. Annak puszta léte szemben áll nézeteimmel. Egy törés abban, amit én a progresszió láncolatának hiszek. De Dél-Kelet-Európa zsidói számára az olasz fasizmus, vagy amit ők látnak belőle, nem ellenszenves. Keveset tudnak a demokrácia előnyeiről az állam esetében. Csak azokkal a dolgokkal kapcsolatban éreznek féltékenységet, melyek belső szabadságot adnak. Ezeket őrzik és értékelik. De cinikus módon nem

érdekli őket a szavazás szabadsága. Azt állítják, a szavazások mindenhol, még Amerikában is manipuláltak, és csak az adózás az eredménye. A kormány olyan lehet, amilyen csak akar, amíg őket békén hagyja. [...] A delegátusok nem voltak fasiszták, de mivel elvesztették minden hitüket a demokráciában, nem voltak antifasiszták sem. Viszont erősen antikommunisták voltak … Legalább ötvenen faggattak Wise rabbi álláspontjáról.[153] Mikor elmagyaráztam neki Amerika balra tolódását az utóbbi években, mind azt felelték: „Maguk tíz évvel mögöttünk járnak. Mi is a baloldalon voltunk, mi is szociáldemokraták voltunk. De már mind feladtunk ezt és jobban tudjuk". […]

67. AZ OLASZ KÜLÜGYMINISZTÉRIUM JELENTÉSE A REVIZIONIZMUSRÓL (1935. NOVEMBER 4.)

In: Renzo De Felice: *The Jews in Fascist Italy: A History* (New York: Enigma, 2001), 157-159.

Jegyzet: *Az alábbi jelentést Raffaele Guariglia (1889-1970) olasz diplomata írt az olasz külügynek. Az olasz külpolitika végül a revizionista törekvéseket sem karolta fel olyan mértékben, mint azok szerették volna (kapcsolatukhoz lásd a 69. sz. dokumentumot!). (V. L. B.)*

1932 áprilisában Zsabotyinszkij úr, a revizionista cionista csoportosulás vezetője levélben vetette fel tervét a firenzei Liceo Galileo professzorának, [Issaco] Sciakynak, hogy létrehozza a zsidó fiatalság katonai kiképzésének központi instruktori iskoláját, és megemlítette, hogy Franciaország beleegyezését adná, hogy a központ az ország területén jöjjön létre. A tervezetet benyújtották királyi minisztériumunknak is. Akkor nem feleltünk a tervezetre, mivel a központ Olaszországban való létrehozása gondokat okozott volna számunkra az arab világban, és a revizionista mozgalom kevés garanciát tudott csak nyújtani. Azonban a mozgalom Zsabotyinszkij új energetikus népszerűsítő munkájának okán megnőtt és fontos tényezővé vált. A múlt szeptemberi bécsi kongresszuson, mely a revizionisták kiválását követte a Cionista Világszervezetből, a revizionista csoport felvette az Új Cionista Szervezet nevet, és markánsan nacionalista programot választott magának. Céljuk a szabad és független, teljességgel zsidó állam létrehozása. Fontos megemlíteni, hogy a Cionista Világszervezet (a Zsidó Ügynökség) kongresszusán, mely múlt augusztus végén és szeptember elején ülésezett Luzernben, az ellenzéki frakciók a pártokon belül nem tanúsítottak együttműködést a szervezettel [...] Dr. Weizmann, aki csupán a brit mandátumon belül képzeli el a palesztinai cionizmust, maga is kénytelen volt elfogadni a revizionizmus legfőbb pontjait, és most már kénytelen belátni egy későbbi zsidó állam elkerülhetetlenségét. Mindennek dacára ő továbbra is fenntartja, hogy a transzjordániai zsidó bevándorlást a mandátum hatóságainak engedélyével kell megszervezni.

A Zsabotyinszkij által vezetett mozgalom alapvetően a brit mandátum ellen van, és a fasizmust imitálva a fiatalságra alapszik, melyet a Betar nevű szervezetbe tömörít. Immár második éve küldi ezen szervezet diákjait a Civitavecchiában található Tengerészeti Akadémiára. Olaszország hozzájárulása Zsabotyinszkij úr kívánságához, hogy a fiatalság katonai kiképzésének központi instruktori iskolája itt állíttassék fel, a második lépés lenne a zsidó diákok felvétele után a civitavecchiai iskolába. Mindez segítené Palesztina felszabadítását a brit mandátum alól. Ha Őexcellenciája úgy érzi, hogy Olaszország érdeke lenne egy ilyen központ létrehozása, a királyi kormány engedélye kiterjeszthető lenne, figyelembe véve külügyi és gyarmatügyi politikánk óvatos megfontolásait, és mindenekfelett elkerülve az arabellenes hangulat kialakulását. Néhány napja személyes társalgáson vettem részt Zsabotyinszkij úrral, aki átutazott Román. Zsabotyinszkij biztosított a revizionista cionizmus pozitív hozzáállásáról Olaszországhoz és a fasizmushoz, mivel a revizionista cionizmus helyzete olyan az általános cionistákkal szemben, akik jelenleg demokraták irányítása alatt állnak, mint a fasizmusé a liberalizmussal és a szociáldemokráciával szemben. Arról is beszélt, hogy félelmeink az arabok elriasztásával kapcsolatban alaptalanok. A Földközi-tenger arabizmusa véleménye szerint a múlté, és csupán önnön múltját éli újra, ugyanis hiányzik belőle az összes nagy mozgalomhoz szükséges elem, az összetartó erő. A cionizmus azonban véleménye szerint rendelkezik ezzel az erővel, és ezért a jövőt képviseli. Zsabotyinszkij úr igen intelligens és erős férfi kemény jellemmel, és hiányzik belőle az a fajta zsidó miszticizmus, ami máig oly' negatívan jellemezte a zsidókat. Úgy érzem, hogy segítenünk és favorizálnunk kellene a revizionista cionizmus, ugyanis segítenünk kellene azokat a Földközi-tenger térségében, akik igénylik Olaszország támogatását, s mivel a hivatalos demokrata-liberális és szocialista-plutokrata cionizmus a britek védjegye alatt áll, és teljesen a brit kormány parancsait követi. Az arabokkal kapcsolatok aggodalmaink terén pedig osztom Zsabotyinszkij úr nézeteit, miszerint félelmeink elnagyoltak.

68. CORRADO TEDESCHI JELENTÉSE PALESZTINAI LÁTOGATÁSÁRÓL

In: Renzo de Felice: *The Jews in Fascist Italy: a History*. (New York: Enigma, 2001), 648-649.

Jegyzet: *Corrado Tedeschi egy nem cionista, fasiszta olasz zsidó újságíró volt, aki a harmincas évek közepén az olasz kormány megbízásából térképezte fel a palesztinai helyzetet. Tárgyalópartnerei Meir Dizengoff (1861-1936), Tel-Aviv első polgármestere és Itamar Ben Avi (1882-1943) héber újságíró, a nyelvújító Eliezer Ben Jehuda fia (V. L. B.)*

Tel-Aviv, 1936. február 6.

A küldetésem Palesztinában jól kezdődik, és céljaimat sikerrel érem el. Ez főleg azért van, mert a helyzet kedvező, és mert az emberek, akikkel találkozom, segítőkészek és megértőek. Mondanom sem kell, hogy az olasz zsidók, akikkel találkozom Tel-Avivban, mint lelkes olaszok és fasiszták.

Három találkozóm volt Meir Dizengoffal, aki Tel-Aviv polgármestere és Olaszország támogatója, s akivel a múltban jó viszonyom volt. […] Röviden elmondtam neki, hogy Olaszországban sosem volt antiszemitizmus, és szimpatizálunk a cionista mozgalommal. Az olasz kormány támogatja a zsidó állam de facto felállítását Palesztinában, figyelembe véve a cionizmus hatását a világban, illetve fontosságát. […] Nem csak Anglia, de Olaszország is erősen követi az összes közel-keleti ügyet. Arra jutottunk, hogy talán néhány pozitív cikkel kell kezdeni palesztinai zsidó lapokban Olaszországról […].

Ezen felül tovább beszélgettem Ben Avi úrral, aki Olaszország és a fasizmus nagy barátja […]. Ben Avi beleegyezett, hogy saját nevével pozitív cikkeket ír Olaszországról saját lapjába és más lapokba barátival együtt, akik különböző országokból származó zsidók. […]. Ahogy Ben Avi és mások mondták, ismert tény, hogy sok helyi revizionista palesztinai zsidó potenciális fasiszta, és teljesen elfogadják saját elveikként a fasizmus eszméjét és gyakorlatát, Róma tudtával és tetszésével. […] A legtöbb revizionista támogatja a fasizmust.

69. „Melléklet a L'Idea Sionistica 8. számához: A Betar Héber Tengerészeti Akadémiája Civitavecchiában"

In: *Supplemento al no. 8 di L'Idea Sionistica* (Milánó) 1936. március, 1-4.[154]

Jegyzet: *Zsabotyinszkij olaszországi követőinek lapja számolt be arról, hogy megnyílhatott az első zsidó tengerészeti akadémia Civitavecchia olasz kikötőjében. Az itt képzett tengerészek később az izraeli katonai tengerészet magját alkották, olasz kiképzőik a fasiszta párt tagjai voltak. Az akadémiának egy-két magyarországi (vagy határon túli) zsidó hallgatója is akadt (V. L. B.)*

A Betár tengerészszázada otthonának ünnepélyes felavatása Civitavecchiában, 1936. március 29.

A ceremónia, melyre az akadémia hivatalos szemeszterének megnyitásával egyben került sor, egy valódi tavaszi napon zajlott le, ami nagyban hozzájárult a sikeréhez. A központon kívülről érkezett vendégek száma több mint száz fő volt – sokan közülük fiatalok, akik jelenlétükkel fiatalos hangulatot óhajtottak teremteni az eseményen, amellett, hogy baráti hatást keltettek a bátor, fiatal tengerészekben. Az ünnepély, noha sajátosan rövid, de családias is volt, hogy jobban értékelhessük a nagyságát a munkának, melyet itt, szemünk előtt, mély örömünkre megkezdtek, s hogy tisztában legyünk azzal a jelentős dologgal, melyhez ez a kiváló héber tengerészszázad hozzáfogott.

A jelenlévők

Számos említésre méltó vendég volt itt, kiknek egy részét megemlítjük, elnézését kérve azoknak, akiket sajnos ki kellett, hogy hagyjunk: jelen volt Fiore ezredes, Civitavecchia kikötőjének főbiztosa; Aldo Lattens, helyettes főrabbi; David Fano főbiztos, a közösség tanácsosa; Mrs. Fano, az A.D.E.I.[155] elnöke; Marco Almagia és Maggi professzorok; Mrs. Ascarelli; Kurt Korniker, a *Jüdische Rundschau* tudósítója; Dr. Edmund Schächter, az osztrák Kádima elnöke; Mendes ezredes és neje; Amadio Fatucci és neje, az olasz Kádima vezetőségének képviselői; Sciaky és Cohen professzorok Velencéből: és végül Maurizio Mendes és neje Rómából. A torinói *Zászlónk* lap nem tudott tudósítót küldeni, így hát táviratban gratulált.

Az új iskoláról

A század egyik képviselője Fusco kapitánnyal, az iskola igazgatójával várta a vonattal érkező vendégeket. Mások azokhoz csatlakoztak, akik autóval jöttek. Ez volt a legelső jó benyomásunk: izmos fiatal férfiak, széles mosollyal az arcukon, akik büszkén feszítettek gyönyörű egyenruháikban, melyet tudták, hogyan kell viselni. Az egyenruhákon élénken feltűnik a Dávid-csillag, mely egy menórát fog körbe, egy horgonnyal összefűzve. A fiatalemberek tétovázás nélkül engedelmeskednek, és tökéletes katonai tisztelgést mutatnak be, széles mosollyal boldog és intelligens arcukon. A vendégek érezhetően el vannak ámulva. Gondolataik világosak: tényleg el fog tűnni végre a gettózsidó? Vagy csak egy beteg elme képzelete játszik velük? Ez a kellemes gondolat, a mai gettók jövőbeli létének megkérdőjelezése egyhamar nem fog elszállni. [A fiatalok] barátságokat kötnek, és a lelkes találkozó során kellemes érzésekkel tekintenek a *Sarah* nevű iskolahajóra. A hajópallónál egy betári[156] áll őrt, merev tisztelettel, miközben a vendégek elhaladnak mellette. Egy másik, nem kevésbé jóvágású betári a hídfőn van, katonás szellemben, pontosan és tökéletesen tiszteleg. A vendégek hirtelen ellepik a hajót.

Sciaky professzor beszéde

Hallgassa csak meg ezt: egy sípszó, kemény parancsszavak héber nyelven, és a legénység már fel is sorakozik. Fiore ezredes végigszemléli őket, vonásai elégedettséget tükröznek. A betárikat körberajongó jelenlévők elfoglalják helyeiket, s miközben a tengerészek továbbra is tisztelegnek, megkezdődik a ceremónia. A hajócövekre felállva Sciaky professzor beszélni kezd. A szónok kihangsúlyozza, milyen jelentős is az a tény, hogy fiatal zsidók vannak most Olaszországban, hogy részt vegyenek az ünnepélyesen megkezdett képzésen – zsidók, akik a világ minden országából

érkeztek, még olyanokból is, melyekből különösen nehéz elutazni. Ez egy biztos jel két nép között: az egyik először adott törvényt a világnak, s a sokat szenvedett másik hozta el először a világnak a Törvényt. A hasonlóság a héber és az olasz nemzeti megújulás között nem jelentéktelen. A szónok felidézi, hogy míg Európa más, ismertebb politikusai kételkedtek az olasz egység létrejöttében, addig majdnem egy évszázaddal ez előtt, *Róma és Jeruzsálem* c. könyvében Moses Hess megjósolta nem csak Róma feltámadását, hanem azt is, hogy az magával fogja hozni Jeruzsálem feltámadását is. Olaszország megelőzte Izráel népét függetlenségének elérésében. Ez a dolgok sorrendje, és ma sokat kell tanítania a zsidó népnek. Ma itt vannak a fiatal férfijaink, hogy a tengerészet tudományát elsajátítsák. Nehéz, és áldozatokkal teli életet kell majd élniük. Ahogy a Főbetár[157] mondta, a szónokhoz intézett levelében, a fiatalembereknek tíz évet kell majd eltölteniük egyszerű matrózokként, mérnöki diplomáikkal zsebeikben. De az alatt a tíz év alatt létre fog jönni a héber kereskedelmi tengerészet. A gondolat magától eszébe jut az embernek, hogy talán az egészen közeli jövőben a héber kereskedelmi tengerészet viszonozni tudja majd a szívélyes vendéglátást és a megtiszteltetést, melyben Olaszország részesíti a zsidó népet azzal, hogy befogadja fiatal férfijait ebbe az iskolába. A zsidó nép nem fogja elfeledni Civitavecchiát. Hálával fog emlékezni Olaszországra. Emlékezni fog Fiore ezredes folyamatos segítségére a kemény munkában, mely a héber flotta alapjainak letételével jár, emlékezni fog Fusco kapitány fáradozásaira, aki az első központot létrehozta, s akinek komoly munkája, tehetsége nem csak megbecsülést szerzett számára, hanem a Ros Betár[158] barátságát is elnyerte. A szónok gondolatainak irányát Olaszországra terelve fejezte be beszédét, kiemelve, hogy a kormányfő [Mussolini], aki fényessé teszi a király győzedelmes uralmát, megmutatta számunkra Olaszország rendeltetését. Vezetése a hatalmas Olaszország bátorságának és kulturáltságának jegyeit hordozza: az ember mindjárt a Főbetár, a héber fiatalság vezetőjének és atyjának tisztaságára gondol. A rövid beszédet, melyet nagy figyelemmel hallgattak az emberek nem csak a hajón, hanem a mólóról is, hangos tapsvihar fogadja.

A Főbetár üzenete

Ekkor a század vezetője, A. Blass felolvassa a Főbetár héber nyelvű üzenetét:

„London, 1936. március 27.

Kedves Blass úr!

Kérem, adja át hálámat a Tengerészeti Akadémia tanoncainak az aláírt kép miatt, amit elküldtek nekem. Nagy örömömre szolgál ez a kedves ajándék, mely a szobám legszebb dísze lesz itt az új irodánkban. Ha a felavatás napjáig megkapja ezt a levelet, kérem, mondja meg bajtársaimnak, hogy szívben velük vagyok ebben a pillanatban. Kérem, higgyék el, hogy ha nem is lehetek ott a hivatalos avatóünnepségen, nem feledkeztem meg Civitavecchiáról. Tudom, milyen nehéz lesz az útjuk tanulmányaik után, mert egyelőre még nincsen saját flottánk. Ha a végzet elég erőt ad számomra, hogy folytassam harcomat, akkor majd ott fogok küzdeni az oldalatokon ezért a célért is, de nem ez a lényeg: velem, vagy nélkülem, de hiszek a jövőtökben.

Kérem, adja át üdvözletem Fusco kapitánynak – azt hiszem, nem szükséges leírnom az ő jellemét és nemzetének lelkületét. Minden tanítónak és segítőiknek adja át jókívánságaimat és hálámat.

Tisztelettel üdvözlöm a Mendes családod, Messrs. Carpit és Sciakyt, és minden barátomat.

Tel Haj![159] V. Zsabotyinszkij.”[160]

A rabbi áldása

A parancs így szól: „Vigyázat!” Három kiáltás harsan fel a század vezetőjének parancsára: „Viva L’Italia! Viva il Re! Viva il Duce!”[161] Ezt Aldo Lattes rabbi áldása követi olasz és héber nyelven Isten, a király és a Duce iránt, majd a rabbi elmond egy imát a Főbetárért. Illő szavakkal emlékezve, ezzel felszentelte a tengerészeti akadémiát, így téve nem csak otthonná, hanem templommá is azt. Áldást mond Széfer Tórára,[162] melyet aztán visszahelyeztek a szépséges Áron Há’kódesbe,[163] együtt az iskolához szükséges mezuzával[164] – mindez Signore Amadio ajándéka Rómából. A *Giovinezzá*t[165] nagy lelkesedéssel énekelték a Betár tagjai, noha kicsit még bizonytalanul használják az olasz nyelvet (a többség még csak mindössze két hónapja van Olaszországban, mások sokkal kevesebb ideje, néhányan pedig csak pár napja). A *Besúv Adonáj*, a hivatalos Betár-himnusz zárja a ceremóniát. A

tömeg ismét ellepi a hajót, és a többség nem felejti el igénybe venni az iskola által felszolgált frissítőket. Határozott lelkesedést mutatnak a vidám Betár-társaság felé, akik fiatalosságuk túláradásának héber és olasz dalok éneklésével adnak teret (elhangzik a Faccetta nera[166] is). A Betár tagjai odáig terjesztették szívélyességüket, hogy a „hora" tánc[167] tanításába fogtak bele bárki számára, aki el óhajtotta sajátítani azt. Be kell vallanunk, nem tudjuk, hogy Terpischore [görög múzsa] is a tánc hívei között van-e, de a mi tetszésünket bizonyosan elnyerte, s legszívesebben még évekig tanulnánk tőlük a lépéseit. Azonban erre sajnos nincs lehetőség. Mindössze arra van lehetőségünk, hogy pár szót válthassunk a hajópallónál őrködő betárikkal, és rövid ideig helyettesítsük őket, hogy addig legalább ők is megkóstolhassák a vermutot, és pár percre beszállhassanak a hora-körbe.

Az iskolában

A felavatás a központban, majd a hajó fedélzetén folyt le. A tengerészeti akadémia egy stabilabb, vagyis tűrőképesebb hely: még ha nincs is úton, a hajó jó szállást biztosít az ott tartózkodó betárik számára, élelmiszerkamráival ellensúlyozva az ágyak hiányát a központban. Az ünneplő vendégek az iskolához mennek vacsora után, és egészen búcsúzásuk pillanatáig ott is maradnak. A tengerre néző épület fából van, de semmiben sem szenved hiányt: van mosdó (fürdőkáddal), könyvtár, betegszoba, iroda a titkárnak és a vezetőségnek, stb. Minden rendezett, tiszta, és hívogató. A levegőben érezni lehet a Betár magasztosságát. Egy hatalmas tisztás fekszik az iskolával szemben, melynek közepén egy árboc áll, készen a katonai gyakorlatokra. Itt laknak a vendégek is, és miután körbejárták az épületet, barátkozás és vidámság pillanatait élhetjük át, dalokkal és táncokkal, két hegedű és két gitár kíséretével, ami a tanoncok dicséretére válik. Néhány vendég konkrétabb bizonyítékot kíván látni arról, hogy mit is tudnak a matrózok, így hát rájuk bízva életüket, csónakba szállnak. Visszatértük láttán boldogan vonhatjuk le a következtetést, hogy tényleg minden rendben ment.

A héber tengerészet úttörői

Néhány látogató, akik nem járatosak ezekben a dolgokban, tudni óhajtja, mennyire is jelentős az akadémia létrejötte a zsidó nemzeti mozgalom életén belül. Sciaky professzor kielégíti kíváncsiságukat, elmagyarázva nekik, hogy a cionizmus alapvető eszméje a zsidó élet normalizálása, melynek tehát része a zsidóság saját földjén való fejlődéséhez szükséges alapvető szervek létrehozása. A revizionista cionizmus ezt az igényt építő követelésnek tartotta, és ezért hozta létre ezt az iskolát, mint a Betár tevékenységének politikától mentes, erős és katonai jellegű eredményét. A tanulóktól valódi áldozatokat követelnek, és fognak még követelni. Ők lesznek a héber tengerészet első tengerészei. A tiszteknek is először egyszerű matrózoknak kell lenniük, pont olyan úttörőknek, mint amilyenek Erec Izrael első telepesei voltak. Maguk mögött kell, hogy hagyjanak kényelmet, karriert, melyre befejezett tanulmányaik lehetőséget adnának, s mindezt azért, hogy a héber nép honfoglalását elősegítsék, olyat lehetőségeket adva nemzetüknek, melyeket az korábban nélkülözött. A professzornak nyomatékosan megköszönték, hogy ilyen tisztán és kiterjedten összefoglalta az iskola létezésének ideológiai és praktikus okait. Röviddel ez után a vendégek hazaindultak.

Civitavecchiából tudósít dr. Ben Jammi

A civitavecchiai iskoláról való tudósításra nem lehet úgy tekinteni, mint a hétköznapi híradásra. Az átalakulás folyamatának leírásáról van szó, a fiatal zsidók küzdelméről a természettel szemben: egy üllő, ahol zsidó ásókat kovácsolnak, egy laboratórium, ahol hátakat egyenesítenek ki, megnemesítik a jellemet, az izmokat megerősítik, és a lelket a kiddus há'jám[168] szellemében nevelik. A matróz a nép büszkesége: mégis melyik nemzet ne tisztelné? Ők mindig a hősiesség és a bátorság jelképei. Több ezer éven át álmodoztunk arról, hogy meghódítjuk a tengert – és az idő akkor jött el, amikor senki sem hitte, váratlanul, meglepve bennünket. Itt, a Tirrén-tenger partján fekvő piciny városban, valami mozgásnak indult: itt van egy férfi, aki késznek találta magát, hogy valósággá váltsa népünk álmát, s eljött ide egy csoport idealista ember, Európa minden szegmenségből – és az álom már valósággá is vált. Az első héber tengerészegység felállt. Ezt az első cikket a kapitánynak és tanoncainak kívánom szentelni.

Nicola Fusco kapitány

Teljes abszurditás lenne a zsidó tengerészetről beszélni Fusco kapitány nevének megemlítése nélkül. Ennek a magas, karcsú és mindig megnyerő olasz kapitánynak tartozunk hálával. Csakis az ő érdeme, aki felépítette és létrehozta ezt az elképesztő eredmény, a világ első héber tengerészeti iskoláját. Ez az ő munkája, büszkesége és öröme. Nem kívánom megírni az életrajzát, és nem vagyok köteles megosztani az olvasóval Fuscónak, mint embernek minden részletét. Még csak nem is én vagyok az iskola történésze, aki hibátlan képet adhatna az iskola alapítójáról és igazgatójáról. Itt csak azt a Fuscót akarom bemutatni, akit mi diákok látunk és ismerünk. Ő az az ember, aki az egész közösségért dolgozik. Bárhová nézel, munkájának és lelkületének eredményét látod. Ő a helyi tengerészeti iskola igazgatója, a Balilla[169] feje, és külföldiek egy önálló csoportját vezeti az akadémián – minket. Egész nap csak velünk foglalkozik. Tanórák, jelentések, pénzügyi dolgok stb. Hogy honnan van minderre ideje? Senki sem tudja. Még azok a diákok is bejárnak óráira, akik csak tegnap érkeztek meg külföldről, és alig tudnak egy szót olaszul. Nagyon részletesen ad elő a tengerészet kérdéséről. Először arra gondoltam, hogy hiába igyekszik, úgysem értik meg a szavait: aztán hogy csodálkoztam, amikor kiderült, hogy a leggyengébben teljesítő diák is mindent értett! Ez az ő titka, a tehetsége: mindenkinek tudja a nevét, még akkor is, ha csak egy napja látta meg először. Ha tudni akarsz valamit egy diák jelleméről, Fusco kapitány azonnal elmondja. Briliáns pszichológus – vág az agya, tele van értelemmel, intelligens és energetikus. Zsabotyinszkij nagy hódolója: „Ne hozz szégyent Zsabotyinszkij úrra, hisz' azt az embert maga az Isten áldotta meg!" – szokta mondani nekünk. Minden diákja rajong érte. Fusco kapitány mellett, aki a legfontosabb tanár, a többi előadó:

Scalabrino kapitány
Egy nagyon fiatal, ám mesterségében nem kevésbé tapasztalt ember. Lelkesedik a mi ügyünkért, és elkötelezettsége nem ismer határokat. Nagyon odafigyel, hogy diákjai mindent megtanuljanak és tudjanak, hogy becsülettel szolgálhassák népük ügyét.

Cervilini kapitány
Egy jó és őszinte tanár. Együtt szenved és együtt örül velünk, mint apa a gyermekével. Evezni és jelzéseket leadni tanulunk tőle.

Furzi
Egy külön rész illeti meg ezt a jó toszkánai embert. Ő az egyike azoknak, akik megtanítottak minket az olasz nyelvre. Annyi időt töltött társaságunkban, hogy már egy közülünk. Emlékszem, hogy amikor megkezdtük a héber tananyagot, velem együtt írta fel magát az első kurzusra. Amikor csak tud, segít nekünk. Az olasz személyzet mellett zsidók is vannak velünk. A csoportvezetőnk egy elsőrangú tengerészgyalogos, aki a Betár munkásságát vezeti az iskolában. Továbbá gyakran jön el és szemlél meg minket több támogatónk, például Maurizio Mendes.

A tanulók
Ebben az évben negyvenkilenc új diák érkezett – Lengyelországból, Romániából, Litvániából, Németországból, Ausztriából, Lettországból, Magyarországról, Csehszlovákiából, Tripoliból és Rodoszról. Ahogy látható, több ország és nép egyvelegéről van szó: a nyelvek úgy keverednek, mint Bábel tornyában. Valódi rekord: huszonegy nyelv! Diaszpóra-beli létünk kis helyi világa. Persze látni kell, hogy a héber mindannyiunkat összeköt. Lengyelországból érkeztek a legtöbben, huszonkettő betári. Csehszlovákiából kilencen, Németországból öten stb. Mindennek ellenére jól élnek együtt, csak rosszabb pillanataikban ütköznek össze más gondolkodású és más oktatási környezetből származó emberek, de akkor is menten az eszükbe jut, hogy betárik vagyunk, és a konfliktusnak már vége is. Az emberanyagunk hihetetlenül intelligens. Többségük egyetemi diák, harmincan a G[ioventu] U[niversitaria] F[ascista][170] tagjai. Sokfajta szakember van közöttünk, néhányan újságírók. Különböző jellemek és szokások érdekes közössége, ahol egyetlen zászló van, s egyetlen vezér, ki alatt hatalmas művünkön dolgozunk: a héber tengerészeten. Az iskolahajó, a *Sarah 1* az életünk, közös jövőnk.

Szemek a tenger felé!

Az emberek manapság szinte mindenhol borzalmas körülményekkel találják szembe magukat: sokan felemelik a kezüket, az égre néznek, és csodákra várnak. Ám sok évszázada van már annak, hogy csodák érkeztek a mennyből, és ma már csak a hatalmas erőfeszítés, és a munkába fektetett energia idézi elő őket. A mi korosztályunk megértette ezt: nem a várakozás, hanem az akarat hozza el a csodákat! Az élet nehéz, és számos áldozatot követel. Mindez megállít minket, és gondolkodásra kényszerít – s ezzel valójában felkészít minket az előttünk álló feladatra, a küzdelemre szent ügyünk érdekében: ez népünk megújítása, és hazánk megteremtése. Így hát a zsidó gondolkodása megváltozott. A zsidók ma a nemzeti létre tekintenek. Lelkünk mély forradalmon esett át, mely büszkeséggel tölt el, mivel ezt a forradalmat mi, és csakis mi hoztuk el saját életünkbe. Nem is olyan régen megindítottuk a héber tenger új meghódítását. A héberek és a tenger! Milyen furcsán is hangzik ez sok művelt zsidó fülében! Ám a nacionalisták számára kézenfekvő: Palesztinát a világ leggazdagabb tengere veszi körbe. A tenger táplálni fog minket, az lesz stratégiai bázisunk – mindez logikus! Mi, a tettek szerelmesei, ezen célért küzdünk: már meg is alapítottuk tengerészeti iskolánkat, szereztünk egy hajót, és rövidesen a hajózási útvonalakat is meghódítjuk. Tengerészeink is vannak: ma még huszonöt, néhány hónap múltán még ötven! Tudatosan haladunk előre, módszeres munkával hozzuk létre a héber tengerészetet. Mint a kezdetekben, mikor héber tengerészek megalapították Karthágót, mint Salamon király idejében, és még előtte, amikor még létezett Zebulon tengerészete! Az itt képzett tengerészek segítségével népünk egy tápláló forráshoz fog jutni, hazánk a védelem egy támaszpontjához! Ez a célunk! És el is fogjuk érni, népünk dicsőségéért, szabad jövőjéért, és azért, hogy hazájában élhessen!

70. WOLFGANG VON WEISL LEVELE GEORG KARESKI SZÁMÁRA (1936. ÁPRILIS 14.)

In: *Central Archives for the History of the Jewish People*, P 82/16[171]

Jegyzet: *Wolfgang von Weisl (1896-1974) nemesi osztrák-zsidó család sarja volt, ekkoriban a revizionista mozgalom pénzügyi vezetője, később Ze'év néven az izraeli hadsereg tisztje volt. Georg Kareski (1878-1947) a németországi revzionisták ellentmondásos vezetője volt, szerepéhez lásd az itt közölt 175. és 178. sz. iratot. Von Weisl levelének hátterét talán legjobban utolsó előtti mondata jellemzi. (V. L. B.)*

Kedves Kareski igazgató úr,

Ritkán szerzett nekem levél akkora örömet, mint az Öné, különösen, mert komolyan aggódtam az Ön egészségéért, és nyugtalanított magyarázat nélküli, hosszú hallgatása [...] És most térjünk levele tárgyára: amennyiben ez a részletkérdések ismerete nélküli egyáltalán elmondható, én alapvetően egyetértek Önnel. Ezt a véleményemet mindig is képviseltem, már Hitler előtt is: az antiszemitákkal szemben a zsidóknak csak egyetlen viselkedési lehetőségük van – ez pedig nem más, mint meg kell kísérelniük szövetségest csinálni belőlük, és közös érdekeket kell létrehozniuk. Erre a kísérletre minden körülmények között törekedni kell, még akkor is, ha semmilyen kilátás nincs a közvetlen sikerre, mivel az egyetlen esély arra, hogy tönkre lehessen tenni néhány hatásos hívószavukat. Én is ennek megfelelően cselekedtem, amikor Londonban tárgyalásokat kezdtem a fasisztákkal.

Ami pedig a németországi álláspontunkat illeti, az szintén világos: ha az ember elfogadja a herzli álláspontot, amely le lett fektetve a *Zsidó állam* első fejezetének nyolcadik oldalán, és ami szerint a „mozgatóerő", amely arra hivatott, hogy mozgásba hozza a zsidó állam gépezetét, a zsidógyűlölet és a zsidónyomor, akkor az embernek bizonyos határok között a német antiszemitizmust is mint a zsidó állam egyik hajtóerejét kell tekintenie – azzal a nyomatékos feltétellel, hogy a németek rászánják magukat arra, hogy lemondanak egy antiszemita internacionálé alapításáról, és hivatalosan pozitívan foglalnak állást a zsidó állam programjával szemben. Azaz éppúgy lemondanak a pogromarabokra való kacsintgatásról, mint a nemzetiszocialista propagandáról Egyiptomban, Szíriában, Irakban és Észak-Afrikában.

Ezt a kérdést én teljesen józanul tekintem – szimpátia vagy antipátia nélkül. Németország hadat üzent a zsidó népnek, ez minden kétség felett áll. A német kormány háborús célja még nem világosan körvonalazott: néha úgy fogalmaznak, hogy a cél „a világzsidóság megsemmisítése beleértve Palesztinát is", néha pedig úgy, hogy „a német zsidók elűzése." Ha nekünk zsidóknak lenne

lehetőségünk, hogy a német zsidóság létéért folytatott harcban nyerjünk, akkor harcolnunk kellene – minden eszközzel. De mivel ez a harc éppoly' kilátástalan, mint az etióp hadseregé az olasz repülőgépek ellen, azért arra kell törekednünk, hogy értelmes békefeltételeket kapjunk. A régi katonai zsargonban ezt úgy mondták: csak tisztességes elvonulás, csomaggal és zenei kísérettel. Az én felfogásom szerint ezek a mi államcionista békecéljaink.

De ehhez jön még egy átfogóbb, páneurópai álláspont: manapság még a vak számára is világos, hogy legalábbis ebben a pillanatban fennáll egy konstelláció, amely valószínűsíti, vagy mindenesetre lehetségessé teszi egy háborús front létrejöttét, amely az egyik oldalon egyesíti; Angliát, Japánt, Lengyelországot és Németországot; a másik oldalon pedig Szovjet-Oroszországot, és a lázongó ázsiai népeket. Egy ilyen háború hatalmas lehetőségeket kínál nekünk a zsidó sereg bevetésére Palesztinában, a pánázsiai arabok és az oroszok ellen. Ez a mi legnagyobb esélyünk a zsidó állam létrehozására. Ezért arra kell törekednünk, hogy ne vigyük odáig a harcot a nemzetiszocialista Németországgal, hogy az holnap lehetetlenné tegye számunkra a katonai szövetséget ugyanezzel a Németországgal. Egyébként is súlyos hiba minden olyan politika, amely alapvetően egy bizonyos országgal vagy néppel szembeni ellenségesség mellett kötelezi el magát.

Ebből a szempontból úgy üdvözlöm az Ön politikáját Németországban, mint az egyetlen lehetséges politikát – a zsidó állam eszméjének szempontjából tekintve. Senki kívülálló nem tudja megítélni, és a legkevésbé én, hogy az adott esetekben vajon minden hasznos vagy szükséges volt-e.

És most Zsabotyinszkijról: attól tartok, hogy ő ezeket a gondolatmeneteket egyáltalán nem érti meg. Ő csak azt tudja, hogy hogyan ítélnek az utca zsidó tömegei – és az ő számukra nem csak minden antiszemita, de szinte egyáltalán minden pozitív állásfoglalás a keresztény problémákkal szemben *trajf*. Hiszen Ön tudja, hogy milyen nehezünkre esett például de Haas úrnak megvilágosítani, hogy az ember pozitív állásfoglalást is felvehet a katolicizmussal szemben, noha de Haas úr egyik ősét 300 évvel ezelőtt máglyán égették meg. És ezeknek a gondolatmeneteknek – sajnos – Zsabotyinszkij úr nagyobb hitelt ad, mint a politikai valóságnak. Ezt megtapasztaltam a fasisztákkal folytatott tárgyalásaimat követően.

Ennek ellenére azt gondolom, hogy az Ön számára a legcsekélyebb indíték sem áll fenn, hogy akár csak Zsabotyinszkij elégedetlenségéből – ami állítólag nem csak *pro foro externo*,[172] hanem komolyan is gondolt dolog, amiről egyébként a legcsekélyebb tudomásom sincs – is bármiféle következtetést levonjon. Az a véleményem, hogy Zsabotyinszkij jelenleg súlyos lelki válságon esik keresztül, az ő számára úgy tűnik, hogy az NZO létrejötte nem a kezdet volt, mint én vagy az Ön számára – egy olyan kezdet, amelytől világos következtetéseket reméltünk – hanem a vég. Ő elérte a célját, amikor 700 000 zsidó foglalt állást mellette – és csak most gondolkozik el nyilvánvalóan azon, hogy ezek után minek is kéne történnie. Az Ön számára és az én számomra – és még néhány (sajnos nem elegendő) ember számára – ez pontosan fordítva történt: világos elképzeléseink voltak arról, hogy mit kellene tenni, és mi az, amit a régi Cionista Szervezet keretein belül nem lehetett megtenni, és ezért már az alapító kongresszuson bizonyos irányvonalakat meg akartunk adni. De ez nem sikerült – és most ennek az árát kell megfizetnünk. Maradéktalanul elvesztegettünk hét hónapot.

De pontosan azért, mert ez az általános vélemény uralkodik azoknak az országoknak a pártvezetőségében, amelyeket közelebbről ismerek, nem látom okát annak, hogy jelenleg tragikusan fogjak föl egy akár komolyabb véleménykülönbséget is Zsabotyinszkijjel. Az augusztusi gyűlésen sok minden tisztázódni fog, és semmiképp sem szeretném, hogy Ön ma valamiféle döntésre jusson. Hagyja „megérni" a dolgokat, ahogy azt nálunk előszeretettel mondják, és várjon ki. Azt hiszem ősszel az egész világ, az NZO és Zsabotyinszkij állásfoglalása a politikai kérdésekben hasonlíthatatlanul előbbre lesz.

Addig is örüljön a szép meráni tavasznak, ne olvasson két hétig újságokat, és képzelje azt, hogy minden, amit 1930 óta átéltünk, csak egy rossz álom. Ez a legbiztosabb útja annak, hogy az idegeit megóvja.

Sok szívélyes üdvözlettel,

Odaadó híve,

Weisl

71. „DR. VON WEISL HISZ A FASIZMUSBAN”

In: *World Jewry*, London, 1936. június 22. 12.[173]

A *Le Moment* nevű bukaresti francia újság, melyre a román Külügyminisztérium szócsöveként szoktak tekinteni, interjút közölt dr. von Weisl revizionista vezetővel. A revizionista vezető szocialista érzelmekkel vádolta a fősodratú cionista vezetőséget, és kijelentette, hogy noha a vélemények megoszlanak a revizionisták között, azok általánosságban támogatják a fasizmust, és erősen ellenzik a szocializmust és a kommunizmust. Ő személyesen támogatja a fasizmust, és kitörő örömmel fogadta a fasiszta Olaszország győzelmét Etiópiában, mint a fehér faj győzelmét a fekete faj felett. Azt állította, hogy a revizionisták a következő tíz év során kilencszázezer zsidót akarnak Lengyelországból Palesztinába vinni, továbbá háromszázezret Romániából és háromszázezret Németországból. Azt is kijelentette, hogy a revizionisták nem akarják gyarmatosítani az etiópiai zsidókat, és hogy véleménye szerint jó lenne, ha a palesztinai arabok sztrájkolása még folytatódna több héten át, mert akkor az arab vezetők tekintélye teljességgel megtörne a következő évekre.

72. DAVID PRATO ALEXANDRIAI FŐRABBI NAPLÓBEJEGYZÉSE MUSSOLINIVEL VALÓ TÁRGYALÁSÁRÓL (1936. AUGUSZTUS 8.).

In: Angelo M. Piattelli: David Prato, una vita per l’ebraismo. *La Rassegna Mensile di Israel*. 79. köt. 1-3. (2013). 109-232, itt 189-192.[174]

Jegyzet: *David Prato (1882-1951) olasz rabbi, először az egyiptomi Alexandriában, majd Rómában szolgált. Később alijázott, majd a második világháború után visszatért Olaszországba. (V. L. B.)*

17 órakor a Palazzo Veneziába megyek, és körülbelül húsz perc várakozás után a csodálatos előszobában, tíz perccel a megbeszélt időpont előtt, behívnak a Duce nagytermébe. A megszokottól eltérően elmozdul az asztalától, a szoba közepére jön velem, és szívélyesen megfogja a kezemet, egészségi állapotomról kérdez, és odahív az asztalához. Általában nem zavarodom össze egykönnyen, de bevallom, először nem tudtam, mire véljem ezt. Hiszen a legnagyobb emberrel álltam szemben, a legcsodáltabb és szerintem a legféltettebb és a legtöbbet vitatott emberrel: és engem, a zsidót, oly nagy figyelemmel fogadott. Mit kell tennem és mit kell mondanom? Szívemben könyörögtem Istenhez, hogy segítsen, és mindenekelőtt adjon inspirációt a népem javára. Mosolyogva kérdezte, milyen döntést hoztam a római rabbiszékkel kapcsolatban, de csak, mint aki már tudta a választ: azt válaszoltam, hogy a kívánsága számomra parancs. Pontosan ezeket a szavakat mondta nekem: „Köszönöm Prato, az ön presztízse sokat tehet Olaszországért ebben a pillanatban, a zsidó világban, az arab világban és az egyiptomi világban. [...] Anglia mégis Palesztinában van.” Igen, mondtam neki, sajnos mi, cionisták (és szerettem volna aláhúzni a mondatot), úgy gondoljuk, hogy Anglia elárult és el is árul minket. A nácizmus kiszorítja a zsidókat Németországból, Anglia pedig ahelyett, hogy kinyitná az ország ajtaját, alig nyitja ki őket, Transzjordánia bezárult előttünk. [...] „És mi van Zsabotyinszkijjel, kérdezi tőlem, vannak követői?” A fiatalok között – válaszolom neki. „Ismerem a revizionizmust, tudom, hogy a zsidók fasizmusának hívják. Weizmann túl sokat játszott Angliával. Meg kell oldani a zsidókérdést: a zsidó állammal, a zsidó hadsereggel, a nyelvvel, a zászlóval” – és ezt erősen mondta, megnyomva a szavakat és ököllel az asztalra verve. Álmodtam csak talán? [...]

73. „JERUZSÁLEM VAGY MOSZKVA, HERZL VAGY LENIN”

In: *Betar Monthly* (New York), 1931. augusztus 15. 1-2., 5-6.

Jegyzet: *A* Betar Monthly *az amerikai revizionisták folyóirata volt. Az alábbi cikket inkább szánhatták provokációnak, mint valós állásfoglalásnak, mindenesetre jellemzi a mozgalom hangvételét. (V. L. B.)*

Amikor a baloldali cionizmus szánalmas kis vezetői, mint Berl Locker hitleristáknak hívnak minket, revizionistákat és betárikat, nem zavartatjuk magunkat. Azért aggatnak ránk jelzőket, hogy gyalázkodással elérjék, amit nem tudnak érvekkel elérni, hiszen szellemileg nem képesek erre.

Az ember akkor folyamodik ilyen szavak használatához a sajtóban, és akkor folyamodik erőszakhoz például Kfár Szabában, ha el van keseredve. Nem tudják már megnyerni a zsidó fiatalságot mozgalmuknak, hiszen a zsidó fiatalok ezrével hagyják el őket, és csatlakoznak a Betárhoz Erec Jiszraelben, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Litvániában és más országokban. Ez a valódi oka annak, hogy szidnak minket, és durva jelzőkkel illetnek, mint fasiszta, hitlerista stb. Azt javasoljuk, hogy ezen szűk látókörű vezetők tekintsenek mélyebben azon okokra, melyek arra késztetik a fiatalságot, hogy elhagyják őket, és hozzánk jöjjenek át.

A zsidó nemzet eszménye mindig is Jeruzsálem volt. A zsidó nemzet módja, hogy megmentse magát a gálut szomorú helyzetétől, Palesztina. Herzl megfogalmazta ezt *Zsidó Állam* című könyvében. Ahhoz, hogy megvalósítsa ezt az eszményt, mozgalmat alapított kék-fehér zászló alatt. De máig él Herzl valódi örököse, Vlagyimir Zsabotyinszkij személyében, aki felemelte a zsidó állam eldobott kék-fehér zászlaját. De Locker és barátai inkább Moszkva gyarmatát akarják létrehozni Palesztinában, arab többséggel, nem pedig zsidó többséggel, vörös zászlóval, nem pedig kék-fehérrel, és az Internacionáléval himnuszként a Ha’tikva helyett.

A zsidó fiatalság a következő javaslattal néz szembe: az elmúlt tizennégy évben hárommillió zsidó élvezte Moszkva paradicsomát: éheznek, ki vannak fosztva, morálisan és fizikailag leépültek. A zsidó fiatalság konklúziója félreérthetetlen és tiszta: nem kérnek Moszkva mennyországából. A revizionisták érdeme, hogy lerántották a leplet Lockerről és barátairól, és megmutatták, hogy nem zsidó, kék-fehér Jeruzsálemet, hanem arab, vörös Jeruzsálemet akarnak. És ezért habzik szájukból a sok jelző. Ha Herzl fasiszta volt és hitlerista, ha a zsidó többség a Jordán mindkét partján és a zsidó állam Palesztinában, amely megoldja a zsidó nép gazdasági, politikai, társadalmi kérdéseit, hitlerizmus, akkor mi hitleristák vagyunk.

A zsidó fiatalságot nem lehet átverni. El fogják utasítani a Ha’somer Ha’cajirt, és minden más szocialista-cionista szervezetet, melyek Leninhez és Moszkvához vezetnek, és inkább a Betár soraiba lépnek, amely Herzlhez és Jeruzsálemhez vezet.

74. ELIS LUBRANY: HITLER JERUZSÁLEMBEN

In: *Die Weltbühne*, XXVIII. köt. (1932), 835-836.

Jegyzet: *1932-ben a jeruzsálemi Héber Egyetemen baloldali cionisták arabbarát békekonferenciát tartottak; Abba Achimeir (sz. Saul Gaizinovics, 1897-1962) és revizionista társai megzavarták a konferenciát, amiért a hatóságok bíróság elé citálták őket. Védőjük a revizionista jogász, Cvi Elijahu Kohen volt. A tárgyalásról hírt adó lap, a* Weltbühne *egy a nácik által mélyen megvetett német szocialista orgánum volt. (V. L. B.)*

Jeruzsálemben a zsidók alapítottak egy egyetemet, amelynek protektorai közé Einstein professzor is tartozik. Ezen az egyetemen egy béketanszéket akartak alapítani, ami az 1929. augusztusi zavargások után különösen aktuális volt. De mivel mindenütt, így Palesztinában és bizonyos cionista körökben is a „béke" szó visszatetszést kelt, ez a gondolat komoly nehézségekbe ütközött, és az első előadásokra csak idén télen kerülhetett sor. Előadónak senki nem volt alkalmasabb, mint Palesztina volt igazságügy-minisztere, Norman Bentwich,[175] közismert demokrata és pacifista, aki hosszú éveken keresztül hűséges és buzgó cionistaként tevékenykedett. Az első előadás témája így hangzott: „Jeruzsálem mint a béke központja." Tehát semmi provokatív. Az aula tele volt: a hallgatóságot a hatóságok, a hivatalos cionista szervek, a sajtó képviselői, valamint diákok alkották. De alig olvasta fel Bentwich témájának meghirdetett címét, amikor megkezdődött egy színjáték, ami Németországban nem ismeretlen: kurjongatás, bekiabálás, fütyülés, dobolás. Kiáltások hangzottak: „Le a békével! Nem akarunk békét! Menj és prédikálj a békéről az araboknak!" Megpróbálták lenyugtatni a háborgókat, a diákokat és az egyéb hallgatókat, de hiába. Amikor végül már a rendőrséggel fenyegetőztek, egy kis időre csend lett. Amikor azonban a docens megpróbálta felolvasni előadását, megismétlődött a színjáték, amit ezúttal bűzbombák felrobbantása is tarkított: vagyis pontosan úgy, mint nálunk. Végül a rendőrség biztosítása mellett elhangozhatott az előadás. De a botránynak, amelyet a jeruzsálemi egyetemen a „béke" szócska kiváltott, még volt utójátéka. A diákok közül többet kicsaptak, de a rektor utóbb „megbocsátott" nekik. Csak a legsúlyosabb rendbontók kerültek bíróság elé. Az összes vádlott a revizionista cionista párthoz tartozott; védőjük, Kohen ennek a revizionista irányzatnak egyik jeles képviselője. Valójában elég lenne, ha úgy képzelnénk el az eseményeket, mintha a *Kurfürstendamm*on lezajlott botrányokról szóló beszámolókat egyszerűen áthelyezték volna a Scopus-hegyre.[176] De talán mégis helyén való, ha idézünk egyet s mást a védőbeszédből. Ékes héberséggel kijelentette, hogy „Igen, mi revizionisták nagy csodálattal tekintünk Hitlerre. Hitler megmentette Németországot. Nélküle négy év alatt elveszett volna. Ha feladná antiszemitizmusát, a követőivé válnánk" [...] Hitler igazán megtehetné ez a szívességet a revizionistáknak, hiszen ők csupán valami bagatell dolgot kérnek tőle. Ekkor zászlótengerébe egy új, tiszteletreméltó zászlót helyezhetne – a lobogót, rajta a Horogdávidcsillaggal. Az „ébredj Németország!" csatakiáltás mellé pedig az emberiségnek végre megadatna az az öröm, hogy az „ébredj Cion!" csatakiáltást is hallhatná.

75. „ACHIMEIR BESZÉDE”

In: *Hazit Ha'am*, 1932. szeptember 13.

Jegyzet: *A* Hazit Ha'am *Achimeir héber lapja volt, hangvétele még a palesztinai revizionisták számára is szélsőségesnek számított (V. L. B.)*

Tudom, hogy jó cionisták vagytok, de van valami, amit nem értékeltek eléggé: nyelveteket. Én sose szólalnék meg jiddisül. Ezt csakis azért teszem, mert [Meir] Groszman[177] reklámozta a lapomat, a *Hazit Ha'am*ot, s mert az Ügyvezetőségben vannak, akik nem értenek héberül – legalábbis én erre jutottam abból, ami a kiadványainkban szerepel. Mi zsidók Jom Kippur napján elimádkozzuk, hogy „híján vagyok jócselekedeteknek, s noha nem vagyok méltó rá”,[178] s mivel hozzátok beszélek ma, a Szétszóratás revizionista-cionistái, én is ezt az imát idézem. Számos oka van a köztünk való félreértéseknek, és ezt két módon tudnám lefesteni: a) Nem halljuk egymást, vagy b) halljuk egymást, de nem értjük meg a másikat. Ma mi, palesztinai küldöttek botrányokat tervezünk, s hitünk nő a forradalomban. Egy fontos véleményformáló úgy szólt köztünk, hogy a huszadik századhoz két eszme tartozik: az ifjúságé is a diktatúráé.

Ahogy a női divat is változik, úgy változik az uralom eszménye is. A XIX. században ez a demokrácia volt. Isten nem kérdezett meg erről minket. De ha mi a türelem politikáját választjuk, nekem azt vissza kell utasítanom, mert annak már eljött a vége.

A demokrácia mindenhol kudarcot vallott, sőt, elérte a csőd állapotát. Mi egyéb bizonyíték kell még nektek? A nagy háború után az emberek azt hitték, hogy ennyi vérontást követően a fiatalabb generáció demokratikus eszközökkel éri majd el jogait. De a valóság mégis más, és ezért ez az évszázad a fiatalsághoz és a diktatúrához tartozik.

Persze egyet lehet érteni Ze'év [Zsabotyinszkij] úrral, aki az imént szólalt fel, és szerelmével Anglia iránt. Anglia nem bűnös; de a cionista módszertár igen. Nézzétek meg, mennyi áldozatot hoznak más nemzetetek; például Elzász-Lotaringiáért. Mondott erről bármikor akár egy szót is a cionizmus: hogy áldozatokra van szükség? Törekedett valaha, hogy áldozatokat hozzon? S ha nem, hát akkor ki a vétkes ezért?

A cionizmus a liberalizmus korszakában született, amikor Arthur Ruppin[179] volt a Cionista Világszervezet vezetője. Elnökünk, Zsabotyinszkij ekkor felkelt, és az ifjúságot szólította. Hangja azonban pusztába kiálttatott.

S ez a mi krízisünk oka. A cionizmus tele van nyilatkozatokkal és deklarációkkal, de a zsidó királyság felé vezető út nem egy papírhídon, hanem egy acélhídon keresztül vezet.[180] [Chaim] Weizmann az „együtt nem működés” gyermekded álmával etetett bennünket, egy Bécsben kigondolt zsidó állam fikciójával. Ez csupán romlás, amit megújulásnak próbálnak lefesteni. Ez a Cionista Világszervezet romlása. Amit [von] Weisl akar, az ennek a másolása; én pedig egy társadalmi formát kívánok bevezetni, mely nincs lekötve szabályok és pártok által. Egy harcoló szövetséget. A jezsuita rend megmentette a katolicizmust, én pedig elhozom nektek a neorevizionizmust.

Értem, hogy mindenki meg akar maradni saját világnézeténél, s ezt így látjuk Palesztinában is. De mi is megmaradunk a sajátunknál. S a pokoli erők felemelhetik a kezeiket, hogy szavazzanak ellenünk, de mi nem félünk a kezüktől, mert nem félünk Anglia kezétől sem.

76. REVIZIONISTA SZTRÁJKFELTÖRÉSEK TEL AVIVBAN

In: *Der Forverc* (New York), 1933. május 6. 3.

Jegyzet: *A* Forverc *a legnagyobb (máig létező) amerikai baloldali jiddis lap volt. Kfar Szaba és Petah Tikva zsidó települések voltak Palesztinában (ma Izraelben). (V. L. B.)*

[...] Tel-Avivból érkező jelentések szerint a revizionista cionisták megfélemlítik a helyi zsidókat fasiszta viselkedésükkel, melyet sokan a nácikéhoz hasonlítanak. Azt is mondják, hogy Vlagyimir Zsabotyinszkij Betár néven futó ifjúsági szervezetét Benito Mussolini olasz fasisztáiról mintázta. Amellett, hogy félelmet keltenek a hitleri Németországból nemrégiben megérkezett menekültekben, revizionista fiatalok csoportjai sztrájkoló munkásokra is rátámadtak. A jisuv[181] munkaerejét ért aljas támadások során a következő rigmust énekelték a betárik, ahogy az utcákon masíroztak: „Olaszország Mussolinié, Németország Hitleré, Kfar Szaba és Petah Tikva pedig a miénk: éljen, éljen Zsabotyinszkij!" [...]

77. „A HIVATALOS OLASZ SAJTÓ HADAT ÜZEN A CIONIZMUSNAK"

In: *Új Kelet* (Kolozsvár), 1937. június 5. 3.

Jegyzet: *Az olasz politika 1937-re végérvényesen az arabbarát orientáció mellett döntött. Az olaszországi cionistákat választás elé állították: tagadják meg a mozgalmat, vagy váljanak az állam ellenségeivé. (V. L. B.)*

„Az olaszországi zsidók válasszanak: vagy lemondanak a cionizmusról, vagy olasz állampolgárságukról"

Miért lett Mussolini a cionizmus ellensége?

Róma, június 4.

Az utóbbi időben újból anticionista kirohanásoktól hangos a hivatalos olasz sajtó. A *Popolo d'Italia,* a fasiszta mozgalom főorgánuma, amelyet Mussolini alapított, feltűnést keltő vezércikket közöl legutóbbi számában Oreste Gregorio tollából az olaszországi zsidók helyzetéről és a külföldi zsidósággal való kapcsolataikról. A cikkíró kifejti, hogy a cionizmus egyik eszköze az angolok politikai, gazdasági és katonai befolyása erősítésének a Földközi tengeren, és ilyenformán ellentétben áll Olaszország földközi-tengeri politikájával. Nem lehet valaki egyidőben hűséges olasz és ugyanakkor támogatója egy állam létesítésének, amelynek polgára akar lenni valamikor. A fasiszta rezsim iszlámbarát politikája sem teszi lehetővé, hogy valaki olasz és fasiszta létére olyan mozgalmat támogasson, amelynek ellenfelei az arabok. Olaszország zsidói vagy lemondanak a cionizmusról, vagy olasz állampolgárságukról, és elhagyják Olaszországot.

A cikkíró egyébként hangsúlyozza, hogy nem antiszemitizmusból vetődött fel a kérdés, hogy: „olasz zsidók", vagy „olaszországi zsidók", „vendégek", avagy „a lakosság integrális része". Nem lehetkétségbe vonni – írja Oreste Gregorio – a zsidók teljesítményeit és érdemeit, különösen politikai téren és a fasiszta mozgalom szolgálatában. Tagadhatalanul sokat tettek a nemzetért. Sokan életüket adták a háborúban Olaszországért, és előkelő szerepet játszottak a nemzeti forradalomban is. A *Popolo d'Italia* után most a *Tribuna* is anticionista cikket közöl Orano professzor *A zsidók Olaszországban* című könyvének ismertetése kapcsán. „Róma vagy Cion" a *Tribuna* cikkének feltünő címe, és a *Popolo d'Italia* példáját követve alternatíva elé állítja az olaszországi zsidókat: vagy az olasz nemzet mellett tesznek hitet és megőrzik zsidó vallásukat, vagy elhagyják az országot. A lap hangsúlyozza, hogy nem antiszemita, és azt állítja, hogy nem a fasizmus, hanem a zsidók magatartása vetette fel a zsidókérdést, amely eddig ismeretlen fogalom volt Olaszországban. A lap élesen állást foglal az olaszországi zsidóknak a cionizmusban való részvétele ellen és kijelenti, hogy „nem titok, miszerint az európai zsidóság, különösen Szovjetoroszországnak, Léon Blum Franciaországának és a cionistabarát Angliának zsidósága az olasz és németországi tekintélyuralom ellenségeivel szövetkezik." Végül hangsúlyozza a cikkíró, hogy Olaszország azért kénytelen állásfoglalni a cionizmus ellen, mivel Mussolini politikája az iszlám irányában nem engedhet meg egy mozgalmat, amelynek ellenséges a beállítottsága az arabokkal és a mohamedánokkal szemben.

78. ABBA ACHIMEIR: *PROHIBITION*[182]

In: *Hazit Ha'am*, 1933. március 31.

Jegyzet: *Bár Achimeir elsősorban az olasz fasizmust éltető* Egy fasiszta naplója *című cikksorozatával – lásd az itt közölt 81. sz. dokumentumot – vált híressé (hírhedtté), alábbi írása kétségkívül a legradikálisabb szöveg volt, mely Hitlerről héber nyelven megjelent. (V. L. B.)*

Könnyen lehetséges, hogy a háború a zsidók ellen sohasem ért véget, s hogy a mi nemzedékünkben is zajlik. A háború folyik és zajlik nemzetünk ellen; már csak azért is, mert a háborúzás módszerei napjainkra megváltoztak. Még Hitler szubjektív antiszemitizmusa is elutasította az 1905. októberi kisinyevi pogrom, [Anton] Gyenyikin[183] és [Szimon] Petljura[184] puha módszereit, és a bolsevikok objektív antiszemitizmusa száraz módszereinek útját követi, azaz a kommunista Oroszország *prohibition*-módszerét. Minden jel szerint ez fog uralkodni Hitler Németországában is. Antiszemitizmusát tekintve Hitler, a kancellár a kommunista párt főtitkárának, Sztálinnak követi az útját, és fel fog száradni.[185]

De mindez csak addig tart, amíg egy provokatív esemény újra nedvessé nem teszi a náci antiszemitizmust. A kalinyoviak[186] hangja most talán elhallgatott, de nem Hitler, a kancellár miatt, aki uralkodni készül. Nagyon helyes, hogy Hitler az orosz zsidók figyelmét a német zsidók felé fordította. Az orosz zsidók beletörődtek a fehérek puha, szubjektív antiszemitizmusába, a vörösök száraz, objektív zsidóellenességébe is, s így lehet az, hogy az orosz zsidók borzalmas szenvedéseinek dacára is virágzik a turgszini[187] feketepiac. Ha a német zsidók az orosz zsidók sorsára jutnak, ott fognak maradni, ahol most is vannak, és néhány év múlva létrejön a náci Turgszin. És könnyen lehet, hogy egy provokatív eseményre nem is kerül sor útközben.

Volt egy időszak, amikor népünk jól nevelt, nyugati cionistái úgy vélték, hogy a cionizmus csakis „szegény kelet-európai testvéreinknek szólt." De ki kérdőjelezné meg ma, hogy még gazdag nyugati testvéreinket is érdekli mostanra a cionizmus? Volt egy időszak, amikor a cionizmus a jemeni zsidók evakuálását fontolgatta. Ma már ez a feladat pedig a németországi zsidókkal kapcsolatban merül fel. A német zsidóknak ki kell vándorolniuk Izrael földjére; s a gonosz be fogja érni a belga, luxemburgi és francia zsidókat is. Itt az ideje hát szólni a németországi zsidókhoz; de nem most kell emlékeztetni őket arra, hogy egykoron lenézően megkülönböztették magukat az „*Ostjuden*ektől."[188]

Azonban az idő igenis elérkezett arra, hogy emlékeztessük őket; súlyos, alapvető megbánást kell tenniük lelkükben. Először is el kell felejteniük „nyugati" identitásukat. Egy nemzet vagyunk! El kell felejteniük burzsoá értelmiségi mivoltukat, amely a szalonkommunizmusnak és ostoba pacifista mozgalmuknak előszobája. A német cionizmus egy dekadens, *Jüdische Rundschau*[189] nevű forráson nevelkedett. Az európai zsidók német elöljáróira pedig egy baloldali szocialista, dr. Oscar Cohen[190] körül akadhattunk rá, akinek emlékére nyugati testvéreink máig összejárnak megemlékezni.

Mikor fog kedves „barátunk", Robert Weltsch[191] Izráel földjére kivándorolni? A német zsidók immár ezen két aranybárány, [a szocializmus és a liberalizmus] körén kívülre kerültek. Más talán már nem maradt nekik?

79. MARIE SYRKIN: A MUNKÁS-CIONIZMUS VÁLASZOL

In: *The Menorah Journal*, 1935. április-június, 66-79.

Jegyzet: *1934-'35 között vita zajlott az amerikai zsidó értelmiség* Menorah Journal *című folyóiratában a revizionisták és a szocialista-cionisták között. Elias Ginsburg (1890-1964) amerikai revizionista vezető védelmébe vette mozgalmát a fasizmus vádjával szemben; az ő írását követte Marie Syrkin (1899-1989), a neves baloldali cionista lányának cáfolata. (V. L. B.)*

A revizionista cionizmus, mely „politikai cionizmusnak" nevezi magát, a fasiszta nóta silányra sikeredett zsidó utánzata. A német vagy olasz fasizmus legalább rendelkezik az erő sötét méltóságával. A revizionizmus azonban, melynek arzenálja kimerül a fenyegetőzésben és a követelőzésben, csupán a keménylegényeket majmolja, épp ahogy a játéklufi igyekszik hasonlítani a léghajó körvonalaira [...] A revizionizmus fasiszta jellege, mely az ultrahazafiasság álcája mögé bújik, veszélyt jelent a cionizmusra.

A *Menorah Journal* számára írt cikkében Elias Ginsburg úr, az amerikai revizionisták egyik vezetője tagadja, hogy a revizionizmus fasiszta lenne. Vladimir Zsabotyinszkij, a Revizionista Cionista Világszövetség elnöke jelenlegi amerikai körútjának első állomásán inkább nem beszélt a kérdésről. Szerencsére se Zsabotyinszkij, sem a mozgalom hangadói nem voltak ilyen visszafogottak a múltban. Nézeteikről, tetteikről feljegyzések készültek. A revizionizmust tehát nem csupán egy az amerikai fogyasztás számára felhígított nyilatkozatból ítélhetjük meg, hanem egy sor beszéd, cikk – és ami még fontosabb –, tett alapján.

Ginsburg úr a fasizmust „a *Big Business*[192] által vezetett gőzösnek" nevezi, „mely uralni akarja a gazdasági válság hullámait." Ezt a színes tengerészeti szakképet nem óhajtom értékelni. A jelen diskurzushoz nem szükségeltetik a gazdasági erők dogmatikus analízise: a fasizmus szó egyszerűbb használata is elegendő lesz. Hála Olaszország és Németország szemléletes leckéinek, mindannyian tudjuk, mit jelent a fasizmus gyakorlatban. Hála Mosley úrnak, már azt is tudjuk, milyen pontosan követi a bimbódzó fasizmus a már megjelölt utat. A recept ismert, és a hozzávalók sem változnak; hazafiasság helyett soviniszta nacionalizmus, imperialista és militarista gúnyában; reakciós hozzáállás minden gazdasági kérdéshez, s különös ellenszenv a szervezett munkássággal szemben; jezsuita meggyőződés arról, hogy a cél szentesíti az eszközt; vezérkultusz; antiszemitizmus (kivétel Olaszország, ahol ehhez nincs elég zsidó). Öntsd le a hozzávalókat álhősök és gyermeteg álmodozás sűrű szószával; tálald fel barna, fekete vagy zöld ingben; és az eredményt minden bizonnyal helyesen nevezheted fasizmusnak.

Azonban a szavak és tettek közti eltérés, mely hasonlóképp jellemző a fasizmusra, már vajmi kevéssé ad okot a derültségre. Alapvetőbb eltérésről van itt szó, mint az eszme megtestesítéséért küzdő gondolatok bukásáról a gyakorlatban. Minden mozgalom szenved az eszme valósághoz való hiányos illeszkedésétől; a fasizmus esetében azonban a kettő egymás teljes és cinikus antitézise. Nappal a fehér paripán vágtató makulátlan lovag felnyársalja a sárkánygyíkot a kékszemű Germániáért vagy Róma dicsőségéért; éjszaka pedig Szent György már úgy lopakodik, mint valami csirkefogó, kezében a gyújtófáklyával. A mesés délibáb persze szertefoszlik az edzett liberális előtt az önellentmondások elképesztő forgatagának köszönhetően. Aki csak olvasta a *Mein Kampf*ot, tudatában van ennek a hihetetlen káosznak, ahol egyszerre hallani Siegfriednek és Machiavellinek[193] – a fasizmus sziámi ikreinek – hangját [...]

Szóljunk végül egy szót a módszerekről. Ginsburg úr azt írja, hogy „a Hisztadrut nem válogatott az eszközökben" küzdelme során, és támadásokat sorol fel a revizionisták ellen. Valószínűleg igaz, hogy a küzdelem helyi tüzében munkások és revizionisták is feleltek kilengésekért [...] De az alapvető különbség a Hisztadrut és a revizionisták között ez: míg az előbbinek felelős vezetői csitítani próbálják követőiket, hogy elkerüljék az erőszakot, addig a revizionisták vezetőinek szavai már másképp hangzanak. Az itt idézett sorok az Arlozorov-tárgyalás vitán felül álló dokumentumaiból származnak. Abba Achimeir (akiről Zsabotyinszkij azt írta 1930-an a New-York-i *Morning Journal* lapjain: „Megemelem kalapomat barátom és tanítóm, Achimeir előtt") így beszélt:

„Csoportokat kell alkotnunk, hogy cselekedjünk. Fizikailag kell kiirtanunk a Hisztadrutot[194] *– rosszabbak, mint az arabok. A forradalmat a kiontott vér mennyisége alapján kell megítélni, és nem az alapján, hogy milyen szépek az eszmék, melyekért a vér onttatott. Ti nem is diákok vagytok, csak holmi melasz. Nincs köztetek egy sem, aki képes lenne úgy gyilkolni, mint azok a német tanulók, akik meggyilkolták Rathenaut. Titeket nem itatott még át úgy a nacionalista szellem, ami a németeket uralta. Egyikőtök sem képes olyan módon gyilkolni, ahogy Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot meggyilkolták."*

[...] Biztos vagyok benne, hogy vannak őszinte revizionisták, akik úgy hiszik, hogy ők építik a zsidó államot, ahogy vannak őszinte nácik is, akik úgy hiszik, hogy megmentik Németországot. De akár őszinték, akár nem, a palesztinai revizionizmus veszélybe sodor mindent, amit a cionizmus elért az elmúlt huszonöt év alatt.

80. „FOLYTATÓDIK A NYOMOZÁS A BIRJONIM ELLEN"

In: *Palestine Post*, 1933. szeptember 13. 1., 5.

Jegyzet: *Achimeir 1933 szeptemberében már nem Hitler „nedves" és „száraz" antiszemitizmusáról írt cikkeket, hanem a jeruzsálemi német konzulátus ellen szervezett tüntetést. (V. L. B.)*

Tudósítónktól

Tel-Aviv, kedd

Reggel Jaffán folytatódott azon személyek tárgyalása Bodilly vezető bíró előtt, akiket B'rit Birjonimnak neveznek, vagy forradalmi cionistáknak. Több letartóztatott férfi érkezett a tárgyalásra. […] A legtöbb vádlott a Betar cionista revizionista ifjúsági szervezet ingét viselte. Az első tanú Zvi Rosen, kézírás-szakértő volt. […] Felolvasott egy levelet „Rácheltől" „Haim"-nak: „Vasárnap találkoztunk Abával, aki elmondta, miről döntöttek Tel-Avivban [...]." A következő tanú egy tizennyolc éves lány volt, aki korábban vallomást tett a rendőrségen, de most nem akart tanúskodni. […] A lány, a jeruzsálemi Rachel Mark […] rendőrségen tett vallomását felolvasták: „Hat hónapja léptem be a B'rit Birjonimba. A vezetőnk Aba Achimeir volt. Nem voltam betári, de szimpatizáltam velük. Részt vettem több gyűlésen, legutóbb a német konzulátusról a náci zászló letépésének tárgyában." A vallomás ezt követően részletezte, hogy Dviri, Arnstein és Svorai ellopták a zászlót, és a lány zsákba tette, majd Tel-Avivba vitte, ahol átadta Abba Achimeirnek a *Ha'zit Ha'am* irodájában. Achimeir kifizette a lány hazaútját. […]

81. ABBA ACHIMEIR: EGY FASISZTA NAPLÓJA

In: *Herut*, Jeruzsálem, 1949. március 18. 4.[195]

Jegyzet: *Achimeir* Egy fasiszta naplója *c. cikksorozata az 1940-es évekre önálló életre kélt. A holokauszt után a jobboldali cionisták ellenfelei olyan sokszor hozták fel a jobboldali Herut párttal szemben Achimeir cikkeit, hogy Achimeir az alább olvasható írásban felelt a támadásokra. Az eredeti cikksorozat közlése nem tűnik érdekesnek olyan értelemben, hogy nem tért el más, a fasizmust méltató revizionista szövegtől. Achimeir alábbi cikkében viszont rámutat arra is, Zsabotyinszkij milyen keményen lépett fel mozgalmának szélsőségeivel szemben. (V. L. B.)*

A.

A miniszterelnök [David Ben Gurion] válasza a Kneszetben nem volt méltó egy miniszterelnöki beszédhez. Inkább egy pártvezető tipikus beszéde volt, annak tisztán látható, tipikus totalitárius irányultságaival. Nem diplomatikus beszéd azt mondani, hogy „a nemzet többsége elvárja az ő tiszteletét", akár helyes, akár nem. A Hisztadruthoz[196] nem tartozó Knesszet-tagok előtt, külföldi kormányok képviselői előtt, a nemzetközi sajtó képviselői előtt miniszterelnökünk hozzálátott a Mapaj és a Mapam[197] szennyesének kiteregetéséhez. A miniszterelnök átlépte az orosz kultúrából ismert szigorú szabályokat, melyek szerint „az ember nem teszi ki a házi szemetet az egész világ szeme láttára." S mégis, a miniszterelnök pontosan ezt tette, tele rosszindulattal, s azt is felvetette, hogy a Hisztadruthoz nem tartozó [parlamenti] tagoknak ideje lesz hozzászokni ehhez a nyelvezethez, mely eddig csak a Hisztadrut vezetőségi köreiben volt ismert. Ez a kérdéses beszéd nem vetett fényt a miniszterelnök úr ünnepélyes lelkületére, viszont fényt vetett valami másra. Mire is? A [Ben Guironban rejlő] parlamenti demagógiára. Az elkeseredés pedig igen nagy: az izraeli parlament (egy valódi parlament!) teljes jelenlétében a miniszterelnök a múlttal hozakodik elő [...], ami nem szolgált sem a Knesszet, sem a szónok becsületére.

B.

A miniszterelnök még messzebb ment. Beszédének folyamán, miközben az „akadékoskodókról" értekezett személyesen, biztosan úgy érezhette, hogy még nem esett elég szó a „vele nem túl barátságos" csoportok[198] kínos botrányairól. „Lenyűgöző" szavaival a miniszterelnök már-már egy cirkuszi bűvész szintjét érte el, mikor felemlegette egy olyan személy ügyeit, akit nem ért az a megtiszteltetés, hogy a Knesszet tagja lehessen. Ellenben ezt a férfit lassan tíz éve az ősi Gedeon

kisebbik fiának bölcsessége vezette, ahogyan az a Bírák könyvében (9:7-15) található. A miniszterelnök emelkedett hangulatú beszédében felemlegette ezt a férfit, aki egykor cikksorozatot írt *Egy fasiszta naplója* címmel. Nagy titkot fedek most fel az olvasó előtt: a miniszterelnök az olvasó alázatos szolgájáról beszélt. És eme rövid cikknek az oka a fenti megjegyzés, mely Ben Gurion szájából hangzott el. A miniszterelnök sikerrel járt kísérletében, hogy nyilvánosan megalázza a mozgalmat, melybe az olvasó alázatos szolgája is tartozik: „Az ég szerelmére, hiszen még egy fasiszta is van a maguk sorai között!" Elítélő szavai hallatára mindannyian elképedtünk. Hát a „fasizmus" lenne ezen cikk írójának egyetlen nyílt bűne? Hiszen volt egy időszak, mikor D. Ben Gurion úr és társai nyilvánosan megvádolták ezen sorok íróját dr. Arlozorov lelövésével (bosszulja meg az Úr a vérét!). Miért fogta vissza a szónok „bűvöletes" beszédét, és korlátozta azt csak erre az „apró" fasiszta részletre, s miért nem alapozta az olyan kemény vádakra, mint a gyilkosságé? Izráel gyűlölőit juttatja ez az eszembe, akik azzal vádolják a zsidókat, hogy azok uzsorások, de azt kihagyják, hogy keresztény csecsemők vérét is isszák.

C.

Mielőtt Poncius Pilátus, Júdea római kormányzója kereszthalálra ítélte a galileait, megkérdezte tőle: „Mi az igazság?" A kormányzó nem kapott választ Jézustól. Azért volt ez így, mert léteznek olyan átkozott kérdések, amikre az igazság keresője nem egy, hanem egy tucat választ fog kapni. És ha az ember egy tucat választ kap egy kérdésre, az már olyan, mintha egyetlen egyet sem kapott volna. A kérdező éppígy egy tucat választ kaphat arra a kérdésre is, hogy „mi a fasizmus?" Azon múlik minden, kit kérdeznek meg. Ha megkérdeznénk egy Hisztadrut-apparácsikot, az gondolkodás nélkül azt felelné: „A Herut mozgalom, na, az fasiszta!" Hát jó. De ha az izraeli kommunista párt egyik tagját kérdezné valaki ugyanerről, az azt felelné: „A fasizmus Izraelben, nos, az a Mapaj!" És a varsói, budapesti, bukaresti vagy szófiai zsidó kommunisták egyet is értenének, csak hozzászámolnák még a fasizmushoz az egész cionista mozgalmat és a Mapamot is. Egy kérdés, és rengeteg válasz. Mert sokakat kérdeztek meg. A kommunisták egy tagja a Mapajt fasisztának tartaná, és a Mapamot egy trockista mozgalomnak. És ha ennek a cikknek az íróját kérdeznék meg arról, hogy mi is az a fasizmus, legalább fél tucat kérdést adna válaszul: vajon a nemzetiszocializmus fasizmus? És Spanyolország, Portugália, Argentína, Dél-Afrika mai rezsimjei? Vagy milyen volt a Piłsudski által vezetett rendszer jellege a háború előtti Lengyelországban? És [Charles] de Gaulle,[199] vagy Churchill? Melyik tetszik jobban? A szocialista Bevin vagy a fasiszta [Francisco] Franco?[200] És a fél tucat kérdés végére egy keserű megjegyzés kerülne: a fasiszta rendszerek egyszer sem fordították fegyverüket Jeruzsálem ellen, és nem zavarták meg a várost úgy, mint a szocialista [brit] hatalom. S míg a Munkapárt uralma alatt okozta a *Struma*[201] katasztrófáját, a háború alatt Franco kormánya Izráel több ezer menekült fiát engedte át a Pireneusokon (mindezt úgy említve meg, hogy nem célunk megvédeni a spanyol rezsimet). 1928-ban (!) az olvasó alázatos szolgája négy vagy öt rövid esszét közölt Itamar Ben Avi lapjában, a *Do'ar Ha'jomban*.[202] Egyedül a címük volt ezeknek a rövid cikkeknek fasiszta. Ezen esszék nem rendelkeztek fasiszta tartalommal, ha csak el nem fogadjuk ellenfeleink és a kifüstölésünkre törekedő emberek ítéletét a zsabotyinszkiji gondolkodásról, miszerint az fasiszta volna. Már húsz év telt el ezeknek az esszéknek a publikálása óta – és nem is akármilyen húsz év volt ez. Az Önök alázatos szolgája akkor még csak egy fiatal firkász volt. Voltaképpen még egy útkereszteződésen állt, és a lövések egy bizonyos pince falai közt még mindig ott visszhangzottak a fülében.[203] Nem csak emberek (főleg fiatalok) tudnak pillangó módjára ugrálni a politika nézetek között, hanem pártok és mozgalmak is. A hernyóból báb lesz, és a bábból pillangó. Más volt a fasizmus 1928-ban, és tíz évvel később, miután a brit diplomácia Hitler karjaiba lökte Mussolinit. A fasizmust pedig nem csak a legjámborabb izraeli írók, de olyan nemzetközi hírnevű írók is, mint Emil Ludwig, dicsőítették. Tény, hogy az olasz fasizmus mélyre süllyedt. Na de mi lett a brit szocializmus sorsa? Nem [Robert] Owennel [1771-1858], a chartásokkal és a Fabian-társasággal indult, és nem a hebroni mészárlással és Jeruzsálem feldúlásával ért véget? És Cion munkásmozgalma nem A. D. Gordonnal nyitott, és nem azzal a hírhedt fenti mondattal, némi [nácikkal való] kollaborációval és a „szent ágyúval" ért véget?

D.

Néhány hónappal az után, hogy ezeket a szerencsétlen elnevezésű cikkeket leközölte I. Ben-Ávi *Doar Ha'jom*ja, a lap vezetése Ze'év Zsabotyinszkijhez került. Ezen cikkek íróját beszélgetésre hívatta az új szerkesztő. Zsabotyinszkij többet között kifejtette nekem a véleményét a fasizmusról is. A következőkben összefoglalom, mit mondott. Először is kijelentette, hogy ő politikai értelemben a tizenkilencedik század fia. A vezérimádat elvétől rosszul volt. Nem óhajtotta megvitatni, milyen érdeme volt a fasizmusnak abban, hogy megmentette Olaszországot a polgárháborútól. Nem akarta beleütni az orrát más nemzetek belügyeibe, mert az olaszok vagy az oroszok saját politikai rendszere az ő nemzetük dolga, és ügyelnünk kell az ideológiai különbségekre. Eltekintve Izráeltől, az összes nemzet közül az olaszokat nevezte a kedvencének, mivel őket találta a legkevésbé zsidóellenesnek, és élete legboldogabb éveit Olaszországban töltötte. Zsabotyinszkij a következőkel zárta megbeszélését, melyet ezen sorok írójával folytatott: „Soha nem szoktam parancsot adni senkinek. »Megkérem« Önt, uram, hogy ne legyen asszimiláns, mint a »baloldali« cionisták, és ne vegyen át idegen kifejezéseket." Ezt mondta Zév Zsabotyinszkij. És most néhány szót Cvi Feinbergről (az Úr bosszulja meg a vérét!). Még jó páran nem felejtkeztünk el Griskéről (ezt a becenevet adtuk neki). Kiadott egy könyvet Mussoliniról. Amikor kitört a háború, Cvi jelentkezett a seregbe, és az egyiptomi fronton meghalt, mikor Mussolini serege utat tört a Nílus-völgy felé. Az olvasó alázatos szolgájának szerény önéletrajzában szerepel egy rész még a Harmadik Birodalommal való háború előtti időkből. Néhány fiatal a mai Izrael területén leszedték a horogkeresztes vörös zászlókat a jeruzsálemi és a jaffai német konzulátusról. A második akcióban egy olyan fiatal is részt vett, aki néhány hónappal később igen híres lett: Avraham Sztavszkijnak hívták őt (az Úr bosszulja meg a vérét!). Ezek a fiatalok, a B'rit Ha'birjonim tagjai, bojkottot szerveztek minden német termékkel szemben. J[ehosua] Lihter például különösen jól teljesített a bojkott szervezésében. És eközben mit csinált a Hisztádrút vezetősége? Mit csinált „Cion Zimrije?"[204] Épp a Ha'avara-szerződéssel foglalatoskodott – azzal törődött, hogyan propagálja a Harmadik Birodalommal való gazdasági kapcsolatokat. Az 1935-ös luzerni Cionista Világkongresszuson Ben Gurion úr igencsak lelkesedett a Ha'avara-szerződés iránt – ő legalábbis így mondta el. Hát kik Cion fasisztái, ha nem a Ha'avara-szerződés felelősei, és azok, akik együttműködtek Bevin titkosrendőrségével?

82. GELLÉRT PÁL: CIONIZMUS-ANTISZEMITIZMUS

In: *Bné Betár*, 1937. november, 138-139.

Régi divat a cionizmus és az antiszemitizmus közti rejtett összefüggések firtatása. Most pl., mivel Lengyelország, Románia és a Balti államcsoport erőteljesen támogatta a zsidóságot a Palesztina-vita során, újra cionisták és antiszemiták cimborálásáról beszélnek. Vizsgáljuk meg, hogy tényleg van-e, illetve lehetséges-e összmunka a zsidó államépítő mozgalom és antiszemiták között.

Mindenekelőtt próbáljuk megállapítani, hogy kiket tartunk antiszemitáknak? A kérdésre nem olyan könnyű válaszolni, mint azt első látásra gondolnánk. Egy vérbeli asszimiláns pl. antiszemitának tart mindenkit, aki elismeri, hogy zsidókérdés van, és aki a zsidóságot nem tartja csak vallásnak. Pedig ez a beállítás nyilván teljesen hamis. Antiszemita szónak legjobb magyar megfelelője a zsidógyűlölő, a fenti azonban még nem gyűlölet. Ha megfordítjuk a kérdést, még tisztábban fogjuk látni az ilyen felfogás lehetetlenségét. A zsidók legnagyobb része, ha öntudatlanul is, de külön tartozónak érzi magát környezetétől, mégpedig nemcsak vallásban – és ez sem kereszténygyűlölet. Ha elfogadnánk az antiszemitizmusnak ilyen ortodoxan asszimiláns felfogását, szinte kivétel nélkül mindenkit annak tarthatnánk.

Tekintsünk el az ilyen elméleti meghatározásoktól, és nézzük meg, hogyan viselkednek saját érdekükben a nem-zsidók a zsidókérdés irányában. Ha ilyen szempontból akarjuk osztályozni őket, nagy általánosságban a következő csoportok léteznek:

I. Az első kategóriába tartoznak azok, akik a zsidóságot csak „másnak" tartják. Ezek közt a „semlegesek" közt az anyagilag függetlenek nagy része nem zsidóellenes – ún. „filoszemita" (zsidóbérenc). Az ilyen jobb érzésűek számára szinte anakronisztikus a zsidókérdés létezése. Ezek a cionizmus legkitűnőbb támogatói. A rossz anyagi viszonyok közt élők alkotják a befolyásolható és elbolondítható tömeget.

II. A második csoportban lévők azok, akiknek a zsidóság kellemetlen konkurencia. Ők hangoztatják érthető anyagi okokból a zsidókérdés fontosságát. Evidens gazdasági érdekből természetesen tetszik nekik a cionizmus.

III. Ide tartoznak, akik saját hibáikért a zsidókat állítják bűnbaknak, és akik az antiszemitizmusból élnek. Az antiszemita mozgalomban legnagyobb szerepet ezek a professzionisták játsszák. Ezeknek természetesen teljesen mindegy, milyen álláspontot foglalnak el a zsidók, ők minden körülmények között uszítani fognak. Tessék a „világnézeti sajtót" tanulmányozni a palesztinai zavargásokkal kapcsolatban.

IV. Az igazi, *an und für sich*[205] antiszemita. Az anyatejjel szívta magába a zsidógyűlöletet. Ő nem akar semmiféle kérdést megoldani, gyönyörködni akar a zsidóüldözésben. Egyívású a régi Róma gladiátoros cirkuszának közönségével.

Kikkel működhetünk együtt? A válasz nem kétséges. A 3. és 4. csoporttal, még, ha akarnánk, sem juthatnánk dűlőre. Csak a második résszel való összmunka felett lehet vita. Ezek közül azok jöhetnek számításba, akik nem nyíltan antiszemiták. Mert, aki bevallottan antiszemita, a zsidóságot alacsonyabb rendűnek, kártékonynak nyilvánítja. A cionizmus, mint nemzeti mozgalom, természetesen ilyenekkel szóba sem állhat.

Befejezésül elmondhatjuk, hogy éppen úgy, ahogy az igazi antiszemitizmusnak érvet nem lehet a kezébe adni, mert ürügyekkel dolgozik, együttműködni sem lehet vele, hiszen az jellemzi, hogy nincsen konstruktív elgondolása a zsidósággal szemben – ha csak [Julius] Streicher zsidóirtási tervét annak nem tartjuk.

83. „VALAMI POZITÍVUM"

In: *Bné Betár*, 1938. június, 44-45.

Jegyzet: *Ulain Ferenc (1881-?) képviselő az első zsidótörvény vitájában amellett érvelt, hogy a zsidókat nem csupán korlátozni kell a közélet terén, hanem meg is kell szervezni az országból való kivándorlásukat, azaz Magyarország zsidótlanítását. (V. L. B.)*

Lezajlott a zsidóvita úgy a parlamentben, mint a felsőházban. Már a javaslat benyújtása idején tudta mindenki, hogy a vitának csak elméleti jellege van: a törvény elfogadása biztos. Azt is tudhatta mindenki, hogy a javaslat elfogadása után lehetetlen lesz a zsidó ifjúságnak megélni és egzisztenciát teremteni Magyarországon. Mégis csak egy képviselő volt, aki megemlítette ezt, s ki konkrét formában foglalkozott ezzel a kérdéssel – és ez a képviselő „az antiszemita" Ulain Ferenc dr. volt. Azt javasolta, hogy a magyar kormány tegye meg a megfelelő lépéseket, hogy évenként 20,000 zsidó részére tehesse lehetővé a kivándorlást. Míg a zsidó képviselők beszédeinek csak az a haszna volt, hogy az egyikük, egy klasszikusan tömör mondatban összefoglalta ideológiájukat és az ő zsidó véleményüket saját magukról – „rossz zsidók vagyunk, de jó magyarok" – de különben egyetlen mondatukban se foglalkoztak a halálra ítélt zsidó ifjúsággal, addig Ulain Ferenc olyan indítványt tett, amit ha tényleg megfelelő erkölcsi komolysággal akarnak végrehajtani, hasznára lehet Magyarországnak, a zsidóságnak és az egész emberiségnek. Vannak, akik javaslata után még inkább antiszemitának tartják Ulain Ferencet. Pedig tévednek. Antiszemita az, aki „pusztulj zsidó" ideológia alapján az életlehetőségétől akarja megfosztani a zsidóságot, de nem törődik további sorsával; „antiszemita" az a zsidó is, ki csak a maga helyzetével foglalkozik s olyan politikát folytat, amiben nem számol a kivándorolni kényszerült zsidó ifjúsággal – de nem tarthatjuk antiszemitának azt, aki a zsidóságot nem tartja alsóbbrendű fajnak, csak „másnak", és a kivándorlást emberi módon elősegíteni hajlandó.

84. ZE'EV ZSABOTYINSZKIJ: AZ „EVAKUÁCIÓS" PROBLÉMA

In: *The Jewish Herald*, 1938. március 11.

Jegyzet: *Itt Zsabotyinszkij nagyszabású tervéről ír a lengyel zsidók nagymértékű, azaz többszázezer fős Palesztinába való evakuálásáról (távlati terveiben az európai zsidóság – szavai szerint hétmillió fő – teljes kitelepítése szerepelt). (V. L. B.)*

Izráel szétszóratásának történelmi tragédiája – visszatérés Cionba – Zsabotyinszkij úr éleslátó megfigyelései (Az alábbiak két beszéd részletei, melyeket Vlagyimir Zsabotyinszkij úr tartott Varsóban 1936 októberében és novemberében az ún. „evakuációs problémák" témájában).

Hölgyeim és uraim! Ennek a problémának a megvitatásakor hadd oszlassam el azt, amit udvariasságból „félreértéseknek" nevezhetek. Például:

(a) Hogy mi revizionisták azt mondtuk vagy írtuk, hogy „Lengyelország zsidói egy (vagy több) millió fővel túl sokan vannak." Ez nem igaz. Épp ellenkezőleg, az elkötelezetten revizionista-ellenes [Jicák] Grünbaum úr mondta ezt, aki 1930-ban így beszélt: „a hárommillió háromszázezer lengyelországi zsidóból legalább egymillió gazdaságilag felesleges." Akkor a lengyel parlament tagja volt, ma a Zsidó Ügynökség ügyvezetőségének tagja. Mindig is ostobának és veszélyesen kétértelműnek tartottam ezt a kijelentését – ám jellemző, hogy miután az elhagyta száját, és vad vitát provokált ki vele, a zsidó szavazók újraválasztották őt a parlamentbe, így juttatván kifejezésre, hogy egyetértenek vele.

Az út megtisztítása

(b) Hogy mi revizionisták „minden" lengyelországi zsidót Palesztinába akarunk szállítani, és mindenhonnan „minden" zsidót, mind a tizenhat-tizenhét milliót. Ez egy buta felvetés. Van egy hely, aminek diaszpóra a neve, és van egy másik hely, ami a Palesztina névre hallgat. Az első helyről a második helyre való kivándorlás nem azon múlik, hogy mi, revizionisták mit „akarunk:" az a diaszpóra kifelé ható nyomásán múlik, és Palesztina vonzerejének és befogadóképességének mértékén. Senki sem tudja megmondani, hogy végül hányunkat fogják kiűzni vagy félig kiűzni a gálut országaiból, és hányan fogunk összegyűlni Palesztinában, vagy hányunkat vonzanak majd oda. De egyvalamit tudunk, mindannyian: ha a két terület közötti vándorlás útját lezárják, míg a diaszpórából való nyomás nő, akkor az igazság nevében riadót kell fújni, hogy tisztítsák meg az utat.

(c) Hogy én támogatom, vagy akár csak elnézem a zsidóság jogainak megnyirbálását, hogy elősegítsék az „evakuációt." Azokat, akik ezt mondják, hazugoknak nevezném, ha nem egyenesen rosszabbnak – mezei bolondoknak. Én vagyok a Helsinki Program[206] fő megalkotója, mely a zsidóság diaszpórabeli jogaira tartott igény legkomolyabb kifejezésre juttatása. Ám a kérdésnek van egy olyan aspektusa, melyet még a legingatagabb erkölcsiségű és a legegyszerűbb elméjű embereknek is meg kell érteniük: mi, akik azt akarjuk, hogy a zsidó nemzet elég erős legyen ahhoz, hogy a Mandátum kezét cselekvésre „kényszerítse" (elnézést kérek, hogy az ostobák saját szavait használom) a fél világ és Genf mozgásba vitelére, mint a mi „szövetségeseink", s hogy lerázzák az arab veszélyt, stb., stb. – hogy lehetne akkor, hogy mi, revizionisták, mindenki közül pont mi egyeznének bele abba, hogy egy nemzetet egy marhacsorda szintjére alacsonyítsanak le?

Az evakuáció jelentése

(d) Hogy az „evakuáció" az erőszakos kiűzetést jelenti. Ez egy igencsak önkényes értelmezése szavainknak. Épp a minap olvastam egy svájci lapban, hogy egy az engadine-i Alpokban található falucskát lavina veszélye fenyegette, és ezért a lakosok a falu „evakuálása" mellett döntöttek. Tavaly, a franciaországi Bordeaux-ban egy iskolaépületet kellett „evakuálni", mivel az egészségügyi hatóságok káros baktériumok által fertőzöttnek találták. Néha egy generális úgy találja, hogy egy bizonyos állás menthetetlenül nyitva áll az ellenséges tűz előtt, és ezért annak „evakuálása" mellett dönt. Nos, diaszpóránknak egy igen jelentős része olyan „állásokból" tevődik fel, melyeket lavinák, mérgező kórokozók, és halálos ágyútűz fenyeget: és maga Herzl volt az, aki azt mondta, hogy az ilyen állásokat „evakuálni" szükségeltetik. Egy elveszett állás evakuálása egy nemzet akaratának szabad tette: így volt ez, mikor őseink otthagyták Egyiptomot, s nem csak, hogy nem „erőszakosan kiűzetve", de még a fáraó akarata és rendelete ellenére is.

Teljességgel felesleges azt hangsúlyozni, hogy mi, a diaszpóra zsidósága „saját jogon, és nem megtűrésből" vagyunk ott, ahol vagyunk. Természetesen jogunkban áll ott lenni. Én Odesszában

születtem, és jogom volt ehhez: hiszen mi, zsidók többet tettünk Odessza és a Fekete-tenger teljes partvidékének felépítéséért, mint az oroszok valaha. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nekem kötelező Odesszában maradnom. Úgy döntöttem, nem fogok. „Evakuáltam magamat" Odesszából, noha tény, hogy jogomban állt ott élni (sőt szerettem is, és ma is szeretem az én gyönyörű szülővárosomat), egyszerűen azért, mert követtem nemzeti öntudatom hívását, és úgy találtam, hogy szükséges [elhagynom], majd így is döntöttem, és tettem.

Teljesen legitim indíttatás

Tiszta politikai analfabetizmus azt felvetni, hogyha egy kormány, melynek lakosai kijáratot igényelnek a kivándorláshoz, közben jár azok érdekeiben egy mások kormánynál, az azt jelenti, hogy meg akar szabadulni azoktól a lakosoktól. A háború előtti (liberális) Olaszország egy percig nem hezitált, ha tárgyalni kellett az Egyesül Államok, Argentína vagy Brazília kormányával az olasz kivándorlók jogairól vagy lakhatásáról. Minden rendes kormánynak ez az első feladata. S ez azt sem jelenti, hogy mikor ilyen kiváltságok elérése végett nyomást alkalmazott Olaszország, akkor „vitába" keveredett az adott kormányokkal. Mindig is egy teljesen legitim indíttatású ügyként kezelték az ilyet mindkét oldalon. Mikor arról beszélünk, hogy ezen országok, ahol a túltömött zsidó gettók kiutat igényelnek, segítsenek nekünk elérni, hogy megnyíljanak Palesztina kapui, se nem gyakorolunk arra nyomást, hogy „álljanak harcba Anglia ellen", se nem diszkrimináljuk ezeket a zsidókat: csupán azt akarjuk, hogy adjanak zsidó lakosaiknak ugyanolyan védelmet, mint amilyet a háború előtti Olaszország is biztosított saját olasz polgárainak.

Barátaim! Ne hagyjátok, hogy érzékenységetek kisebbségi komplexussá degenerálódjon. Ne tartsátok úgy, hogy a kivándorlásra való vágy, mely teljesen elfogadott egy olasz, egy skandináv, egy ír vagy egy cseh ember esetében, szégyent jelent egy zsidó esetében, s hogy egy kormányt dicséret illet, hogy megvédi a nem zsidók kivándorlási érdekeit, de ha egy zsidóval teszi ugyanezt, bűnt követ el.

A gálut felszámolása

Természetesen minden cionista, kivétel nélkül azt kívánja, hogy minden kormány, mely érdekelt a zsidók kivándorlásában (kivéve Németországot, mellyel nem szabad alkut kötni), a „szövetségesünkké" váljon, és hogy közbenjárjon a Mandátum hatóságainál. Az ilyen közbenjárásra ezeknek a kormányoknak teljes joguk van államérdekeiket tekintve, mint a Nemzeti Ligájának tagjaként, és annak a szerepnek alapján, melyet polgáraik játszanak Palesztina felépítése során. Minden cionista igényli az ilyen „szövetségesi" támogatást, és azért imádkozik – eközben azonban nem tudnak ellenállni a kísértésnek, hogy a háztetőkről hirdessék, hogy ezekben az országokban a zsidók nyomorának „egyedüli" oka épp ezen kormányok rosszakaratának eltűrése.

Ez egy abszurd kavarodás: kérem, döntsünk, hölgyeim és uraim. Ha az lesz a mi örömhírünk, hogy a gálutot akár még el is lehet viselni, amennyiben a lengyel kormány hajlandó leülni a játékasztalhoz, akkor Lengyelország diplomáciája nem segíthet rajtunk: ugyanis a [lengyel] közbenjárás akkor arra emlékeztetné a brit közvéleményt, mint amikor a férfi megöli a saját anyját, majd a bírósághoz támogatást kér, mint szegény árva. Csakis, és csakis akkor követelhetjük ezen kormányok segítségét a mi erőfeszítéseink során, melyeknek célja a gálut likvidálása, ha elfogadjuk Áhád Há'ám és Nordau tanítását (ahogy cionisták három generációja már megtette), melyek szerint a zsidók diaszpórabeli nyomorának az oka nem igazán az uralkodók tudatos ellenségeskedése, mint a „dolgok" objektív ellenszenve, azaz magának a gálutnak az átka.

A mi felhatalmazottságunk

Az is igen furcsa, mikor kérdőre vonnak engem, vagy általánosságban a Revizionista Pártot, hogy ki adott nekünk felhatalmazást arra, hogy megvitassuk ezeket a kérdéseket a lengyel kormánnyal? Maga a lengyel zsidóság adott erre felhatalmazást, korábban nem látott mértékű megnyilvánulások keretében. A petíció, melyet 1934-ben adtunk be a lengyel kormánynak, kétszáztizenhétezer aláírást szerzett, és így szólt: „Helyzetem reménytelensége elsősorban Izráel szétszóratása történelmi tragédiájának oka. Ez a gyászos és elviselhetetlen helyzet elkerülhetetlenül hatni fog ezen állam érdekeire és jólétére… Létem normalizálásának egyetlen módja, hogy én és családom Palesztinában

telepedhessünk le… Kérem Lengyelország kormányát, hogy járjon közbe a Mandátum hatóságainál, hogy az igazságtalan bevándorlási korlátozásokat bírálják felül…" Kétszáztizenhétezer aláírás 1934-ben; és mikor 1935-ben összehívtuk az Ú[j] C[ionista] Sz[ervezet] alapító kongresszusát ezen elvekre alapozva, négyszázötvenezer lengyelországi zsidó hallgatott hívásunkra. Korábban egyetlen lengyelországi zsidó pártot sem választottak meg ilyen egyöntetűen: senkinek sem volt a lengyel zsidóság sorai között korábban olyan „felhatalmazása", hogy megszólaljon az ő érdekükben, mint nekünk ebben a kérdésben.

Amit nem kívánok kérni, az a felhatalmazás, hogy azok nevében szóljak, akik – mint maguk is kivándorlók, és igen szerencsés urak, már régen „evakuálták" a régi gettót, és ma biztonságot és jólétet élveznek a gazdag nyugaton – nemes hangjukat New Yorkban álló puha foteljükből emelik fel, tiltakozván az „evakuáció" ellen. Ti, akik még mindig itt vagytok, ti, akik kibírtátok az összes vihart anélkül, hogy elfutottatok volna, mondjátok meg a messzi távol hőseinek, hogy fogják be a szájukat! Nappal és éjszaka a sorsot áldják, hogy elmehettek innen, de azt akarják, hogy ti maradjatok, és aki arról álmodik, hogy segít rajtatok követni őket, vagy esetleg még az övéiknél is jobb sorsot keres a számotokra, azt azonnal árulónak nevezi. Ez a dezertőrök bátorsága...

Hölgyeim és uraim, mivel egy vegyes közönség előtt beszélek, ahol többségében keresztények ülnek, engedélyüket kérem, hogy „bemutassam" a szónokot. Én ahhoz a régi vágású iskolához tartozom, mely még mindig úgy hiszi, hogy minden civilizált közösségben kell, hogy legyen valami tisztelet ember és ember, osztály és osztály, faj és faj között. Meg vagyok róla győződve, hogy még az olyan nehéz időkben is, mint a mai, mindenhol akadnak nők és férfiak, akik képesek őszinte és tiszta szimpátiával tekinteni zsidó gondjainkra és cionista eszménkre. Meg vagyok róla győződve, hogy ezek a nők és férfiak, mikor kiejtik a „cionizmus" szót, őszintén értelmezik azt, épp, ahogy én: azoknak – és csakis azoknak – a Cionhoz való visszatéréseként, akik szabadon óhajtanak visszatérni, vagy akik a jövőben szabadon kifejtik ezen igényüket. Továbbá meg vagyok róla győződve, hogy az ilyen férfiak és nők nem játszanak, és nem is játszhatnak olyan gondolatokkal, melyek az erőszakos kiűzetés, vagy bármely polgár jogainak elvétele körül forognak. Csakis az ilyen férfiakhoz és nőkhöz, és csakis hozzájuk szólok: és nem kell emlékeztetnem őket arra, hogy kettő meg kettő az négy, hogy egy állam, ahol nincs egyenlőség, romlásra van ítélve. Mindez az én nyelvezetem ábécéje: nem ismerek más nyelvet, és nem is akarok.

85. ROBERT BRISCOE TÁRGYALÁSA JOZEF BECK LENGYEL KÜLÜGYMINISZTERREL (1938. DECEMBER)

In: Robert Briscoe: *For the Life of Me* (Boston-Toronto: Little, Brown and Company, 1958), 266-270.

Jegyzet: *A revizionisták 1938-'39-ben a Sinn Féin tagját, Michael Collins és De Valera barátját, a kétszer újraválasztott dublini zsidó polgármestert, Robert Briscoe-t (1894-1969) küldték tárgyalni a lengyel külügyminiszterrel. (V. L. B.)*

Zsabotyinszkij teljességgel megértette, micsoda veszély leselkedik népünkre. Úgy véltük, hogy a legnagyobb veszélypont Lengyelország, hiszen Hitler immár felé fordította tekintetét. 1938 karácsonyán Varsóba mentem egy tervvel, mely esetleg megmenthetett volna több millió lengyel zsidót. Varsóban meghallgatást kértem Jozef Beck ezredestől, a lengyel külügyminisztertől. Egy tágas, hideg, félhomályba burkolt teremben találkoztunk a külügyminisztériumban, ahol Beck cifra egyenruhába bújtatott személyzeti ezredeseivel fogadott; ez a kormány ugyanis lényegében egy katonai diktatúra volt. Beck ezredes törékeny embernek látszott; az arca vöröses árnyalatú volt, s kutyaugatásra hasonlatos a köhögése, ami tuberkulózist sejttetett. Míg beszéltünk, összezárta ujjait, és idegesen mozgatta őket fel s alá. Beszédmódja tipikusan európai volt, vállrándításokkal és széles gesztikulációkkal. Beteges megjelenése ellenére nagy hatást gyakorolt rám jelleme; szeme humorral csillogott. Míg tolmácsunkon keresztül tárgyaltunk, egyszer sem vette le rólam a szemét.

Ezzel kezdtem: „Beck ezredes, Ön rövidesen Londonba megy, hogy egy szövetségi szerződésről tárgyaljon Nagy-Britanniával." Ezt 1939. január 30-án írták végül alá. „Az Új Cionista Mozgalom képviseletében, s főleg az európai zsidók, nem pedig az angliai vagy amerikai zsidók

nevében beszélve, azt javaslom Önöknek, hogy kérjék meg Nagy-Britanniát, hogy adja át Palesztina mandátumát önöknek, és lényegében tegyék azt meg lengyel gyarmatnak. Akkor az Önök összes nemkívánatos lengyel zsidóját kirakhatják Palesztinába. Ez nagy fellélegzést hozna az Önök országának, és hozzájutnának egy gazdag és növekvő gyarmathoz, mely segítene az Önök gazdaságán."

Mikor ezt lefordították, láttam, hogy Beck egyszerre szórakozott el és döbbent meg a hirtelen jött, különös javallaton. Szorosan figyeltem arcmozdulatait, míg végiggondolta az ötletet; s láttam, hogy az kezd megtetszeni neki.

„Biztos vagyok benne, hogy a zsidók sosem hagynák el Lengyelországot" – mondta elgondolkodva.

„Hogy a zsidók sosem hagynák el Lengyelországot?" – kérdeztem vissza. „Könnyen választ kaphatunk a kérdésre. Tegyenek fel egy hirdetést lapjaikba, hogy minden Lengyelországból Palesztinába kívánkozó zsidó jelentkezzen Önöknél."

A lengyel miniszter elmosolyodva engedett érvelésemnek. „Nincs akkora személyzetünk, hogy az Összes beérkezendő jelentkezést feldolgozhatnánk. De ha tényleg tennék egy ilyen javaslatot" – folytatta, „gondolni kell a borzalmas hatásra, amit gazdaságunkra gyakorolna. Több millió zsidó, akiknek nagy vagyonuk, birtokuk, részvényük és kötvényük van, hirtelen a piacra dobnák mindezeket, hogy készpénzhez jussanak. Olyan pusztító válság érne minket, aminek nem is lehetne látni a végét. Szinte bizonyos, hogy a történelem legvéresebb pogromját okozná ez. Több ezer embert mészárolnának le."

„Talán feltételezi, hogy nem gondoltam erre?" – kérdeztem vissza. „Nem sebtében kiötlött terv ez. Igen egyszerű módon kezelni lehet mindezt. Szerezze meg a zsidóktól tulajdonaik tisztes részét, a vagyontárgyaikat. Adjon értük cserébe állami kötvényeket. Ezek után vagyonukat saját legjobb belátása szerint, rendezetten számolhatná fel. A kötvények lehetnének hosszú lejáratúak, hogy elegendő időt adjanak maguknak. Ráadásul nagy értékű vagyonhoz juthatnának hozzá."

Hosszasan beszéltünk tervünkről. Beck egyre érdeklődőbbé, egyenesen lelkessé vált. Azonban volt egy utolsó ellenvetése.

„De vajon mi a lengyel zsidók álláspontja?" – kérdezte. „Ezt meg kell tudakoznunk. Ismeri a képviseleti rendszert, melyet népük számára tartottunk fel parlamentünkben. A rabbijaik képviselték őket. Mielőtt tovább tárgyalunk, menjen, beszéljen a lengyelországi rabbinikus vezetőkkel, és tudja meg, ők miképp vélekednek."

Igencsak felbizakodtam Beck értelmes hozzáállásán. Ha beleegyezett volna, tervemnek jó esélye lett volna a sikerre; ugyanis Palesztina nem volt más, mint egy drága púp Anglia hátán, melytől szívesen megszabadult volna. Varsói zsidó barátaim megszerveztek nekem egy meghallgatást a legfontosabb főrabbikkal, és velem jöttek tolmácsolni, hiszen nem tudtam lengyelül. Értettem jiddisül, de a nyelv lengyelországi tájszólása számomra kivehetetlen volt. Barátaim elvittek a jesivába – a tanulóházba –, ahol a rabbik együtt éltek, tanultak és tanítottak. Nagy, komor épület volt a varsói gettóban. Áthaladtunk a kapun, be a macskaköves udvarba, melyet bérházak vettek körül, ahol több száz család zsúfolódott össze. A járdát bódék lepték el, melyen mindenfajta áru hevert halomban – csizmák, ruhák, faáruk, építőanyagok és konyhaeszközök. Az udvarról az épület egy szobájába mentünk, mely leírhatatlanul csupasz volt és lehangoló. A falon fehérre mosott tapasz volt, s noha kényesen tiszta volt, nem volt ott sem dísz, sem kényelmi tárgy; egyetlen könyvekkel teli polc vagy írószer, amit az ember egy rabbi házában látni vár. A bútorzat egyetlen szolid faasztalból és pár egyenes székből állt. Hideg, szigorú, aszketikus volt; az olyan emberek éltek így, akik eltökélt hitükben nem érdeklődtek az anyagi dolgok iránt. Három ember ült az asztalnál. A főrabbi jókora ember volt, hosszú fekete kabátban, csodálatos fekete szakállal. Lapos fekete kalapja alól csillogó fekete pajesz csüngött alá. A két másik rabbi kisebb volt, de hasonlóan komor öltözetben jelent meg.

Ezen férfiaknak adtam elő kérésemet, hogy egyezzenek bele a tömeges palesztinai emigrációt célzó tervembe. Eltökélten és ékesen szóltam, hiszen feltüzelt a szükség nagy érzése; barátom pedig hasonló érzelmekkel tolmácsolt. A három rabbi teljesen mozdulatlanul ült. Még ha egymáshoz is szóltak halk hangon, akkor sem fordították el fejüket. Merevségük rémisztő volt, arcvonásaik pedig olyan fagyottak és kifejezéstelenek maradtak, mint a jeges Visztula. Mikor minden érvem elhangzott, a főrabbi ezt mondta: „El kell, hogy töprengjünk szavain. Jöjjön vissza holnap válaszunkért." Másnap

visszamentünk. A főrabbi egyedül fogadott bennünket. Úgy állt ott, mint egy júdeai sírra faragott bazaltfigura; körötte a lángoló Európa, népe felett a szárnyaló sötét Azarel,[207] ő pedig ekképp ítélkezett: „Meg kell várnunk a Messiást, hogy ő vezessen bennünket a Szentföldre. Számunkra a cionizmus minden formája *trajf*."[208]

Talán akkor sem tehettünk volna semmit, ha másképp ítélkezik. Talán már időnk sem maradt volna. De ezek a szavak hárommillió zsidó életének reményét oltották ki.

86. „ZSIDÓ KIVONULÁS AZ ÍGÉRET FÖLDJÉRE"

In: *Auckland Star*, 1938. október 11.[209]

Jegyzet: *Wilhelm Rittel lengyel revizionista vezető volt. (V. L. B.)*

Tízezer fiatal zsidó férfi és hölgy, mind huszonöt év alatti, tervezi azt, hogy új Kivonulást tartanak oly' módon, hogy Varsóból Palesztináig menetelnek az elkövetkező tíz napon belül – jelenti egy varsói üzenet. A nordikus külsejű dr. Wilhelm Rittel fogja vezetni őket, akit „zsidó Hitlerként" köszöntenek kékinges fasiszta zsidó követői. Dr. Rittel, a negyvenöt éves osztrák ex-polgármester ez európai és palesztinai zsidókkal való bánásmóddal szembeni tiltakozásként tervezte el az Ígéret Földjére való zsidó menetet. Szervezete a Lengyelországi Fiatal Zsidó Légiónak nevezi magát, és minden tag kék inget, fekete nadrágot és térden felül érő bőrcsizmát visel. Ingük bal oldalán egy ezüstkeretes, hatágú Dávid-csillagot viselnek. A legionáriusok dr. Rittelre „vezérükként" utalnak, és katonai tisztelgéssel köszöntik őt, így káltva fel: „Üdv Izráel!" Dr. Rittel ezt mondta: „Közel hétezer férfi és háromezer lány fog részt venni a meneten. Ahogy a zsidók elhagyták Egyiptomot Mózes alatt, úgy fogjuk mi elhagyni Lengyelországot. Engedélyt kaptunk Lengyelország elhagyására, és Románián, Bulgárián, Törökországon és Szírián fogunk keresztülmenni. Törökország már beleegyezett, hogy átenged minket. A legtöbb menetelő munkanélküli. Nem félünk az araboktól. Jobb golyó által meghalni a palesztinai fronton, és így felkelteni a világ öntudatát, mint itt éhen halni. Ha a brit hatóságok nem engednek be minket Palesztinába, akkor be fogjuk küzdeni magunkat."

87. FEHÉR ISTVÁN: KALANDOS UTAZÁS A KIVÁNDORLÓ ZSIDÓKKAL VÉGIG A DUNÁN A TENGERIG

In: *Magyarság*, 1941. június 22. 5.

Jegyzet: *Fehér István, a* Magyarság *jobboldali újságírója, akár Von Mildenstein és ugyanezen lap korábbi riportere (lásd a 160. és 53. sz. dokumentumot!) Palesztinába kísért egy csoport alijázó zsidót. (V. L. B.)*

A kóser és a tréfli kalács komédiája a hajón. A bocherek Palesztinába menet is azon vitatkoztak, hogy hány angyal fér el a tű hegyén? Majd megverték a betaristákat, akik zsidó fasiszta államot akarnak formálni Palesztinából

Minthogy az angol hatóságok megnehezítették a zsidóknak Palesztinába való bevándorlását, a bevándorlók illegális úton igyekeztek elérni az új hazát. A közelmúltban mintegy ezerötszáz ilyen zsidó indult útnak, két dunai hajón, Pozsonyból és Budapestről. Az egyik hajó másodkapitánya volt Ivanits László dr., aki a többhetes utazás alatt alapos betekintést nyert a zsidóság mai problémáiba. Vele beszélgetett a Magyarság munkatársa s ezt adja vissza az alant következő élményszerű tudósításban.

Az Eskü-tér környéke kihalt, csendes. Hajnal van, alszik a Nagyváros. Hajónk itt horgonyoz, hogy felvegye a palesztinai útra induló zsidókat, majd utaslétszámát Pozsonyban kiegészítve, elinduljon a tenger felé.

A most induló villamosok tucatjával hozzák a hátizsákos, szögesbakancsos férfiakat és nőket, de gyerekeket is. A hajóra igyekszik valamennyi. Sok mindent hoznak magukkal a nagy útra, csak egyet nem hozhatnak — konzervet. A vámvizsgálatot végző tisztviselő ugyanis — az előző hasonló

szállítmányoknál — igen „értékes” felfedezésekre bukkantak a konzervdobozokban, s leghelyesebbnek tartották, ha egyszerűen megtiltják a „konzerv-kivitelt.”

Hat óra után megkezdődött a beszállás. Érzékeny búcsú a hozzátartozóktól, hangos kiabálás, közbe-közbe egy mindig visszatérő melódia, a Tikva, a cionista himnusz dallamai. Egész délelőtt egymást érték ezek a jelenetek. Két órakor, amikor elérkezett az indulás perce, s mind a 180 budapesti utas a fedélzeten volt már, felcsendült a magyar Himnusz, utána a Tikva. Ugyanezek a zsidók később Pozsonyban a szlovák Himnuszt énekelték ugyanolyan érzés nélkül, mint itt a magyart, a Balkánon meg a szerb, bolgár nemzeti imádságokat. Pozsonyban még vagy négyszázan szálltak a hajóra, ezeknek legnagyobb része azonban már a jiddis nyelvet beszélte. Valamennyien „haver”-nek szólítják egymást, fiatalok, öregek, s az egész vonalon tegeződnek.

„Kapálni, kaszálni megyünk..."

A nagy tülekedésben, tolongásban, ismerkedésben szóra nyílik az emberek szája. Ki-ki gyorsan elmondja, mi okból, mi célból keres új hazát. A legtöbben hevenyészve ezzel okolják meg utazásukat:

— Nem akarok továbbra harmadrendű állampolgár lenni... Elvették kereskedői engedélyemet... Állásomból elbocsátottak... Majd fogok én kapálni, kaszálni, dolgozni a zsidó hazában...

Általában mindenki azt ambicionálja, hogy a mezőgazdaságban helyezkedjék el. Legyen farmer, vagy béres, mindegy, még mindig jobb lesz, mint harmadrendű állampolgárnak... Hanem aztán! Még alig telik el egy-két óra, alig kezdenek bizalmaskodni egymással, így sugdolóznak:

— Azért, ott se lehet tán mindenki földműves? Ott is szükség van egy kis bankra, egy kis kereskedelemre, üzletre, gyárra? Meg olyanokra, akik értenek ezekhez? Hát nem? Majd meglátjuk...

Azonnal világossá vált, hogy a mezőgazdaság csak az illedelmesen, fennhangon hirdetett életcél, de kivétel nélkül valamennyinek volt egy hátsó gondolata, amelynek lényege: csak testi munkát végezni ne kelljen, keresni viszont jól lehessen.

Aki harminckét év óta nem fürdött

Tekintettel a nyári melegre, és a hajón levő nagy zsúfoltságra, szükségesnek látszott a tisztasági rendszabályok minél szigorúbb alkalmazása. A fürdés, zuhanyozás kötelező szabály lett. Itt aztán kitört a botrány. Különösen az ortodoxok járultak egymás után a főorvos elé és kérték a fürdés alóli felmentésüket. Hogy így, hogy úgy. De nem volt mentség.

— Tán csak nem fognak engem erőszakkal megfürösztení? — kérdezték aztán.

— De meg ám! — Azt pedig én nem engedem! — Hiába nem engeded! A művelet végrehajtására több zsidó ifjú kapott parancsot. Az ellenkezőket megragadták, levetkőztették, zuhany alá vitték, kefélték, szappanozták, míg tiszta nem lett. Egyik pajeszos, látva, hogy nem is olyan kellemetlen dolog a fürdés, mint amilyennek ő legrosszabb álmaiban elképzelte, most már akkor sem akart kijönni a zuhany alól, mikor tisztára mosták. A sürgetésre, hogy elég lesz már, őszinte beismeréssel így válaszolt:

— Haverok, legyetek tekintettel arra, hogy harminckétévi mulasztást kell behoznom...

Betaristák, orthodoxok, makábisták...

Néhány napi utazás után már világos képet lehetett alkotni a hajón utazó zsidók társadalmi, vallási és szervezeti rétegződéséről. Kitűnt, hogy utasaink többféle szervezethez tartoznak, amely szervezetek különbözőképpen ítélik meg egymást és a zsidóság célkitűzéseit.

A legmozgékonyabban a betáristák. Ezek, leginkább fiatalok, a Betár cionista szervezet tagjai. Jelvényük, a menóra, stilizált hétágú gyertyatartó. A cserkészruhához hasonló egyenruhát, barna tányérsapkát, derékszíjukon nagy vadászkéseket viselnek. Életcéljuk, hogy a zsidóság új életformáit előkészítsék és abba beilleszkedjenek. Reggelenkint héber vezényszóra csuklógyakorlatokat tartanak, vitaórákat rendeznek, a héber nyelvet kifogástalanul meg kell tanulniok. Ők teljesítették a hajón a rendőri szolgálatot, sorfalat álltak, őrködtek, gyakorlatokat rendeztek az angol hadsereg szolgálati szabályzatai szerint. Ők a „jobboldal” a zsidóságon belül. Igyekeznek maguk között kollektív szellemet megvalósítani. A többi zsidó kimondhatatlanul utálja őket, amennyire egy individualista nép utálhat egy kollektivizmusra törekvő kis csoportot, így nyilatkoznak róluk: — Kérem, ez egy fából vaskarika társaság. Ezek afféle zsidó fasiszták. Miattuk nem engednek majd be minket az angolok

Palesztinába. Csak nem képzelik, hogy az angolok megtűrnek egy olyan fasiszta államot, amilyent ezek akarnak?

Egy másik kis csoport az orthodoxoké. Őket sem szeretik a többiek. Elzárkóznak, elvonulnak, külön életet élnek. Különösen dühösen néznek, ha valaki, már csak bosszantásukra is, azt kezdi magyarázni, hogy Palesztina már más lesz, ott dolgozni kell, nem lehet írásmagyarázatból megélni.

Állandóan az asztal körül ülnek kabinjukban, vitatkoznak. Egy alkalommal egész délután azon folyt a vita, hogy vajon hány angyal fér el egy tű hegyén. Különösen ketten vitatkoztak nagyon, egyikük egyet mondott, másik tizenhatot, a többiek két pártra szakadva hangoskodtak.

Szigorúan ügyelnek a vallási előírások betartására. Ha azonban cigarettázni látnak valakit, rögtön lehordják érte. Ezt elkerülendő, az utasok külön privát engedéllyel a tiszti és legénységi kabinokba vonulnak el szombati pöfékelésre. A főzést állandóan ellenőrzik. Ha az étel kóser mivoltához gyanú fér, nem esznek belőle. De az alkunak persze — mint a zsidók között általában — itt is elég szerep jut.

Egy alkalommal tíz nagy kalácsot sütöttek. Egy orthodox észrevette, hogy az egyik kalács sarka „tréfli" tárgyhoz ért. Rögtön fellármázta a többit, s kiadták a jelszót, hogy mivel nem lehet megállapítani, melyik darab kalács lett tréfli, valamennyit oda kell dobni a halak eledeléül. Hosszas csatározás után megállapodtak abban, hogy elég lesz egy darabot jelképesen a vízbe dobni. Az ifjúság azonban még az egy darabot is sajnálta és tovább háborúzott. Végre olyan egységes határozatot hoztak, hogy egy darab kalács egy sarkát dobják a Dunába.

Aztán egy kis, egyébként szénné égett darabkát letörtek, vízbe dobták, s a halak helyett az egész mennyiséget elfogyasztották.

Legtöbben vannak a makábisták. A legkülönbnek tartják magukat minden zsidó tömörülés között. Azt állítják, hogy ha csak ők vennének részt az utazásban, az angolok minden bizonnyal beengednék őket.

Magasugrónők előnyben...

A hajón nem volt könnyű dolog elhelyezkedésük. Asszonyok, gyermekek, ifjak és öregek részére nem lehetett minden tekintetben kifogástalan helyet biztosítani. A házaspárok egy részének külön kabin jutott, más részük közös hálókban aludt. A magános nők és leányok szintén külön, közös hálótermet kaptak. Az ő kategóriájukba tartozott bizonyos Editke, ki három évtizeden át töltötte be a szakácsnői tisztséget egy nagy vendéglőben s ki bár testsúlyából csak 90 kg-ot ismert be, a legjobb akarattal ítélve sem lehetett 140 kg-nál kevesebb. Először a főszakácsnői teendőket látta el, minthogy azonban az első két napon már az egész rizskészletet megfőzte, (lévén a kedvenc étele) innen sürgősen elmozdították. Mivel izmaiban kibontakozásra vágyó energiák szunnyadoztak, új méltóságra kellett emelni. Itt már megszűnt az anyagi felelőssége, s kizárólag erkölcsi felelősséggel tartozott. De azzal szigorúan. Kinevezték ugyanis a magános nők és leányok hálótermének parancsnokává.

— Ilyen felelősségteljes pozíciót csak úgy vállalhatok el — mondotta — ha saját magam, saját testemmel gondoskodom a reám bízottakról.

Szavaival tartotta is magát. Esténként a terem bejárata elé fektette gumimatracát, hatalmas testével elnyúlt rajta s a költővel együtt mondta: – Innen egy lélek se ki, se be.

Csak idővel derült ki, hogy igen sok magasugrónő lehetett gondjaira bízva.

Egyik éjszaka, szolgálat közben körüljártuk a hajót, hogy lássuk, minden rendben van-e? Egy sötét fedélzeti részen kigyúl egy zseblámpa, reám világít, majd a lámpás alak vigyázzba vágja magát és a női hang jelentkezik szabályosan. Mi is reávilágítunk. Erős, izmos leány, betarista egyenruhában. A Betár egyetlen női tagja a hajón. Őrséget áll.

Beszédbe elegyedünk. Elmondja, hogy önként jelentkezett éjszakai őrszolgálatra, s bár nem akarták engedni, ő ragaszkodott hozzá. Már negyedszer teljesít éjszakai szolgálatot.

— Én igazán mai lány vagyok — mondja. Sportolok, vívok, bokszolok, meg minden. De a zsidó nő hivatását nem az irodában meg üzletben látom, hanem abban, hogy legyen megint asszony. Családanya. Hozzon minél több kis zsidót a világra. És legyen a zsidóságnak saját hazája. Szóval, amit Hitler, meg Mussolini hirdetnek a saját népüknek. Szeretném, ha a zsidóság nem lenne elpuhult, hanem kemény és fegyelmezett. Mint Hitler meg Mussolini népe. Ez a két nagy államférfiú az én eszményképem. De még közülük is főként Hitler, mert ő rázta fel aléltságából a zsidóságot és ő kényszeríti, hogy hazát keressen magának. Hitler a zsidóság legnagyobb jótevője.

„Azt a nagy mélák négert stoppolom"

Utunk körülbelül egy hónapig tartott, míg a Duna torkolatához értünk. Ennek magyarázata az, hogy a közbeeső államok megtagadták az átvonulási engedélyt és csak hosszas tárgyalás és várakozás után lehetett a szükséges engedélyeket megszerezni.

Közben még nagyon sok érdekes dolog történt, de mindenre itt nem térhetünk ki, így például, amikor már egészen reménytelennek látszott, hogy tovább juthat a hajó a bolgár határnál, az utasok között majdnem lázadás tört ki. Sokan hisztériázni kezdtek, mondván, hogy inkább öngyilkosok lesznek, de vissza nem térnek, szégyenszemre. Csak a legszigorúbb megtorlás, statárium, akasztófa és egyebek emlegetésével lehetett a gyanús fészkelődésnek elejét venni.

Végre, mégis meglett minden szükséges engedély, a hajó megérkezett a tengerpartra, ahol az utasok egy teherbárkára szállottak át, hogy a gyanút eltereljék magukról. Amikor a tengeri hajó feltűnt, s a rajta dolgozó, meg kíváncsiskodva pislogó matrózok közül testi alakjával kimagaslott egy feketebőrű, rögtön elkiáltotta az egyik zsidónő:

— Azt a nagy mélák négert már most stoppolom!

Ez volt az utolsó akkord, mielőtt végleg elszakadtunk volna ettől a különös társaságtól, meg néhány elhullajtott könnycsepp...

V. A NÁCI NÉMETORSZÁG: A BOJKOTT ÉS TRANSZFER DILEMMÁJA

88. HERMANN GÖRING TÁRGYALÁSA NÉMET ZSIDÓ VEZETŐKKEL

In: Martin Rosenblüth: *Go Forth and Serve! Early Years and Public Life* (New York: Herzl Press, 1961), 250-260.

Jegyzet: *Martin Rosenblüth (1886-1963) német cionista vezető volt, az itt közölt 25. számú dokumentumban szereplő Felix testvére. Hermann Göring (1893-1946) német politikus és katonai vezető, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt vezető tagja, a Harmadik Birodalom második embere volt. (V. L. B.)*

1933. március 25-ének szombatján a három nagy német zsidó szervezet vezetőjének jelenése volt a berlini belügyminisztériumban, hogy válaszoljon Hermann Göring miniszter idézésére. Csupán aznap reggel értesültem a találkozóról dr. Robert Weltschtől, aki akkor a *Jüdische Rundschau* szerkesztője volt. Az ő neve azon – rövidesen elkövetkező – napon vésetett rá a zsidó történelem lapjaira, mikor a nácik újra kötelezték a középkori sárga kitűző viselésére a zsidókat.[210] Újságának címlapján Weltsch a tervezett megaláztatást a következő felszólítással fordította meg: „Viseljétek büszkén a sárga kitűzőt!" Amint hírét vettem az aznapi tárgyalásnak, tájékoztattam Blumenfeldet, akit nem hívtak meg, hogy részt vegyen a találkozón. Egyikünk sem tudta, mi célból rendelte össze a vezetőket Göring, de biztosak voltunk benne, hogy kiemelkedően fontos, hogy a német cionisták részt vegyenek minden tárgyaláson, ami a német kormány és a német zsidóság vezetői között zajlik. Az első dolgunk természetesen az volt, hogy valahogy elintézzük, hogy meghívjanak a tárgyalásra. Ismertünk néhány középbeosztású embert, olyanokat, akik tudták, hogyan tegyék hasznossá kapcsolataikat a náci vezetőséggel, s akiknek szolgálatait már igénybe vettük korábban is. Jó adag telefonálgatás után végre elértük, hogy Blumenfeld is rákerüljön a miniszter által meghívottak listájára.

Ekkora már alkonyodott, mi pedig taxival a belügyminisztériumhoz siettünk. Ez épp a kibelezett Reichstag épülete mellett volt, melyet alig pár hete pusztítottak el a lángok. Általános vélekedés volt, hogy a tüzet a nácik okozták, s minden valószínűséggel egyenesen a Reichstag elnökének, Göringnek utasítására. Az eredetileg meghívott zsidó vezetők már az előtérben várakoztak, mikor megérkeztünk: *Herr Justiz-Rat* Julius Brodnitz, egy méltóságteljes, fehér szakállú úriember, aki a *Central-Verein Deutscher Staatsbürger Jüdischen Glaubens* elnöke volt; *Herr* Heinrich Stahl, a Berliner *Jüdische Gemeinde*[211] elnöke, és dr. Max Naumann, a *Verband National-Deutscher Juden* vezetője. Míg Blumenfeld a Herr Justiz-Rattal és Herr Stahllal társalgott, dr. Naumann engem vont dühödten kérdőre, hogy egyáltalán miért hívtak meg egy cionistát is a tárgyalásra. Úgy vélte, hogy a cionistáknak nincs joga részt venni egy tárgyaláson a német kormány és a német zsidók általa legitimnek vélt képviselői között. Igencsak heves szóváltásunkat egy egyenruhás kísérő megjelenése szakította félbe, aki bejelentette, hogy a miniszter készen áll fogadásunkra. Legnagyobb fájdalmamra nem tarthattam velük, hiszen nevem nem szerepelt a listán. Az előtérben maradtam, hogy lehiggadjak; de amint vége lett a tárgyalásnak, mindent, ami elhangzott, megtudtam Blumenfeldtől.

A tágas terem közepén, ahová beterelték a delegációt, ott állt Göring tábornok, a náci rohamcsapatok barnainges egyenruhájába öltözve. Minden egyes látogatót a kísérő mutatott be, aki mind az urak nevét, mind az általuk képviselt szervezet címét ismertette. Senkit sem kínáltak hellyel. Göring menten hozzálátott, hogy vadul lehordja látogatóit; azzal vádolta őket, hogy felelősek az angol és amerikai lapokban megjelenő ellenséges propagandáért, mely naponta közölt történeteket a németországi zsidók ellen elkövetett atrocitásokról. Az összes ilyen hír, állította ő, szemen szedett rágalom. Mikor a zsidó vezetők biztosították őt, hogy semmit sem tudnak az esetekről és nem is hallottak soha az általa idézett lapokról, Göring csettintett egyet, mire szolgája már hozta is neki az újságkivágásokat. Az idézett események részben tényleg vad túlzások voltak, s valódi álhírek is akadtak köztük, noha a későbbi években még ezeknél nagyobb borzalmak is valóra váltak. Göring felolvasta a kivágásokat, és percről-percre jobban feltüzelte magát. „Ha nem állítják meg azonnal ezeket a rágalmazásokat és vádaskodásokat" – figyelmeztetett –, „többé nem fogom tudni garantálni a

német zsidók biztonságát." Utasította a zsidó vezetőket, hogy azonnal menjenek Londonba, és nyugtassák meg a brit zsidókat – és rajta keresztül az amerikai zsidókat –, hogy a rémhírek csupán hazugságok. „A legfontosabb dolog" – tette hozzá, – „hogy garantáltan lefújassák a new-yorki tüntetést, melyet dr. Stephen S. Wise szervezett. A gyűlésnek nem szabad létrejönnie. Dr. Wise az egyik legveszélyesebb és leggátlástalanabb ellenségünk."

Az eredetileg meghívott három zsidó vezető egyesével elmagyarázta, hogy miért nincs értelme Londonba mennie. Herr Justiz-Rat Brodnitz biztosította a minisztert, hogy a német zsidók nem felelősek a sajtóhírekért, amelyeket lehoztak a brit és az amerikai lapok. Ám a helyzeten nem változtatna, tette hozzá, ha elmenne Londonba, mivel a Central-Verein nem ápolt kapcsolatokat Németországon kívüli zsidókkal. Dr. Stahl ugyanezt mondta el a Gemeinde nevében. Ezek után dr. Naumann mondta el ugyanezt, még az előtte szólóknál is vehemensebben tagadva, hogy Verbandja bármilyen kapcsolatokat tartott volna fenn más országok zsidó szervezeteivel, vagy azok vezetőivel.

S így már csak Kurt Blumenfeld maradt, aki készen állt, hogy betöltse az űrt. A Németországi Cionista Szervezet, közölte Göringgel, valóban abban a helyzetben volt, hogy tárgyaljon más országok zsidó vezetőivel, hiszen a cionisták egy világszervezet részét képezték. De ha még egy cionista képviselő el is menne Londonba, mondta, még akkor is alig várható el tőle, hogy hatást gyakoroljon a brit vagy amerikai zsidókra, amennyiben nem rendelkezik engedéllyel, hogy tájékoztassa őket a teljes igazságról, már ami a németországi zsidók jelenlegi helyzetét illeti. Erre Göring haragosan felhorkant. „Mégis miről akarja őket tájékoztatni?" – ordította. „Teljesen jól tudja, hogy egyáltalán nem változott meg a zsidók helyzete, s hogy semmilyen negatívum nem érte őket!" Dr. Naumann becsületére legyen szólva, hogy azonnal ellentmondott Göringnek. A miniszter úr, mutatott rá, nyilván nem tájékozódott kellőképpen az elmúlt hetek eseményeiről, amennyiben nem tudott a zsidókkal való bánásmód határozott megromlásáról. Felsorolta a friss incidenseket, mikor zsidókat fizikai támadások érték, beleértve nem csupán a kegyetlen megveréseket, de esetenként gyilkosságokat is. Göring a tényeket egy német közmondással hessegette el: „*Wo man hobelt, fallen Späne*."[212] Nem volt ellenvetése, közölte, hogy elmondják az igazat az angol és amerikai zsidó vezetőknek – amennyiben, tette hozzá, azok utána véget vetnek a galád rémhírterjesztésnek. A miniszter követelte, hogy a hírnökök, akárkik is lesznek azok, már másnap utazzanak el Berlinből, s hogy aztán Londonban rendszeresen jelentsenek a német nagykövetségnek. Ekkor ismét egyértelműen tisztázta, hogy a német zsidók biztonsága a londoni misszió sikerén múlott. Ezzel elengedte a négy férfit.

Ezek után átmentünk Kurt Blumenfeld lakására, ahol több kollégánk várt ránk. Mikor Blumenfeld végzett beszámolójával, megvitattuk, hogy ki utazzon Londonba. Mind egyetértettünk abban, hogy nem lenne helyes, ha Blumenfeld, mint a Németországi Cionista Szervezet elnöke elhagyná őrhelyét, akár csak pár napra is, tekintve a fennálló ingatag helyzetet. Konszenzus alakult ki róla, hogy az lesz a logikus döntés, ha a németországi cionistákat én fogom képviselni. Ám tekintve a küldetés fontosságát, fenntartottam, hogy valaki még jöjjön velem, hiszen én nem álltam készen arra, hogy egyedül menjek, s így egymagamban viseljem el az elkövetkezendő események okán a felelősséget. Dr. [Georg] Landauer remek döntés lett volna, azonban úgy véltük, hogy nem lenne bölcs dolog egy szocialistát választani, hiszen a marxizmusnak minden halvány nyoma kizáró ok volt a nácik szemében. Végül Richard Lichtheim mellett döntöttünk, noha ő nem töltött be semmilyen hivatalos tisztséget a németországi cionista szervezetben. Közelről ismertük, és úgy véltük, hogy kellőképpen felkészült a feladat ellátására.

Ekkor eszünkbe jutott, hogy okos dolog lenne felkérni a Central-Verein egy képviselőjét, hogy tartson velünk. Lehetetlenség lett volna megjósolni küldetésünk hatását a német zsidóság helyzetének rosszabbra fordulása tekintetében, és biztosítani akartuk magunkat a lehetséges vád ellen, hogy a cionistákat tartsák felelősének, ha a dolog balul sülnek el. Azonban azt is biztosra akartuk venni, hogy a Central-Verein képviselője nem számos anticionista tagjuk egyike lesz. A fiatalabb tagok között, úgy véltük, hogy talán akad valaki, a palesztinai nemzeti otthon igaz barátja lehet. Átnézvén a lehetőségek listáját, arra jutottunk, hogy a követelményeknek dr. Ludwig Tietz felel meg a legjobban, aki jó barátunk volt. Azonnal megszereztük hát a Herr Justiz-Rat beleegyezését, hogy Tietz csatlakozzon hozzánk Londonban.

Ahogy Göring megkövetelte, másnap el is indultunk. Az út Londonba eseménytelenül telt, noha nyilván aggódtunk és megtörve éreztük magunkat. Másnap reggel, március 27-én, egy hétfői napon érkeztünk meg a brit fővárosba. A Zsidó Ügynökség Ügyvezetőségét már előre értesítették egy

táviratban érkezésünkről, és fel lett kérve, hogy szervezzenek meg egy gyűlést, ahol jelentést tehetünk a brit zsidóság cionista és nem-cionista vezetőinek. Az állomásról azonnal a Zsidó Ügynökség irodájához hajtottunk a Great Russel Street 77-hez, ahol a nagyteremben már várt ránk közel negyven zsidó vezető. Dr. Nahum Szokolov, a Zsidó Ügynökség és a Cionista Világszervezet akkori elnöke vezette az ülést. A cionisták között jelen volt dr. Weizmann is. Elmagyaráztuk küldetésünk hivatalos jelleget, részletesen beszámoltunk a Göringgel való tárgyalásról, és *in toto*[213] beszámoltunk alig palástolt fenyegetéseiről. Semmit sem titkoltunk el az összegyűlt vezetők elől a német zsidók valós helyzetéről, sem pedig a keserű lehetőségekről, melyeket a jövőben várhattak.

Meglepetésünkre azt láttuk, hogy helyzetértékelésünket a gyűlés nagy része nem tudja megérteni. Egyszerűen nem adtak hitelt pesszimista jóslatainknak [...] A kevés ember között, aki megértette a helyzetet és hitt nekünk, mikor azt mondtuk, hogy a zsidóknak befellegzett a nácik alatt, dr. Weizmann is ott volt. Többször is járt Németországban azon évek alatt, mikor a náci áradat még csak emelkedett; mélyen és borúlátóan látta a zsidók helyzetét minden országban. Dr. Weizmann egyetértett velünk, hogy a kivándorlás jelenti a németországi zsidók túlélésre való egyetlen reményét. Hitte, mint ahogy mi is, hogy a palesztinai zsidó nemzeti otthon az egyetlen logikus menedékhely, és velünk együtt mozgatott meg minden követ, hogy megindulhasson a kivándorlás, amíg még volt idő arra, hogy hatásos legyen.

Egyik első londoni tettünk volt, hogy tengerentúli hívást intéztünk dr. Stephen S. Wise irányába, New Yorkba. Észben tartva Göring utasítását, hogy hatást kell gyakorolnunk Wise rabbira, hogy mondja le a Madison Square Gardenbe szervezett tiltakozó gyűlését, átadtuk neki az üzenetet, ahogy a miniszter kérte. Átadni üzenetünk borúlátó részét[214] azonban nehezebb volt, hiszen olyan homályosan kellett fogalmaznunk, hogy minden lehetséges hallgatózót megzavarjunk. A későbbi események egyértelművé tették, hogy titkos kérésünket át tudtuk adni, s dr. Wise megértette, hogy azt óhajtjuk, hogy maradjon szilárd, és semmilyen körülmények között se fújja le a gyűlést.

89. „SZEMBEN A NÉMETELLENES BOJKOTTAL”

In: *Jüdische Rundschau*, 1933. március 31. 2.

Jegyzet: *Hjalmar Schacht (1877-1970) náci pénzügyminiszter volt. A cikket közlő* Jüdische Rundschau *a németországi cionisták legfőbb orgánuma volt (V. L. B.)*

A németellenes propagandának az egész világon történő elhárítása még mindig a német politika és a német érdeklődés előterében áll. A birodalmi kormány energikus lépései, számos miniszter nyilatkozatai, egy sereg külföldi tudósító tudósításai, valamint az a sok távirat, ami magánemberektől, cégektől, magánszervezetektől érkezett külföldre, félreérthetetlenül elgondolkoztatta a felelősen gondolkodó külföldi köröket. Különösen hatásosak voltak a németországi nagy zsidó szervezetek nyilatkozatai. Most kezdik kritikusan és alaposan górcső alá venni azokat a túlzott rémhíreket, amik különböző úton-módon külföldre szivárogtak. Azonban az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a külföldi emberek és csoportok számára nagyon nehéz az önálló véleményalkotás, és hogy ne dőljenek be mindenféle újsághírek által sulykolt véleményeknek. A Németországból származó híreket követő reakciókat jórészt a tömeghatást célzó politikai stílus számlájára írhatjuk. Az elmúlt korszakban a politikai megnyilatkozások többnyire jól meggondoltak voltak, már előre megpróbáltak számolni a hatásukkal. Mára ez teljesen megváltozott. A józan ész távol áll az emberektől. Ha a tömegek mozgósításáról van szó, a nyelvezet és a politikai kifejezésmód önkéntelenül is a mértéktelenség és az eldurvulás jellegét ölti, és felingerlő hatású. Ez a tény mindenütt megfigyelhető. Ezzel magyarázható, hogy azokban az országokban, ahol a zsidó tömegek szenzációvá felnagyított rémhírei izgalmat okoztak, túlzásokra és ízléstelen megnyilvánulásokra került sor, amelyeket talán a kritikátlan tömeggyűlések tapssal értékeltek, a felelősségteljes oldal azonban a legélesebben el kellene, hogy ítélje. Ha például Londonban olyan feliratokat visznek a zsidónegyeden keresztül, hogy: „Júdea hadat üzen Németországnak”, az csak bombasztikus nagyotmondás, és nyilvánvalóan ostobaság. Alaposan meg kellene vizsgálni, hogy valójában kik is azok, akik ezeket a táblákat keresztülviszik a zsidónegyedeken. A *Völkischer Beobachter*[215] már arról számol be, hogy a kommunista propaganda

magához ragadta a zsidósággal való érvelést, és a céljai érdekében befogja a zsidóságot. Mindenesetre a legnagyobb határozottsággal követeljük – és ezzel a követeléssel nyilvánosan az angol zsidóság felelős fórumaihoz fordulunk – hogy az ilyen bűnös ostobaságokkal hagyjanak fel. Sajnos nem áll a zsidók hatalmában az, hogy megakadályozhassák, hogy őket felhasználják az ilyen szenzációhajhász célokra. Ide tartoznak azok az ostoba fotómontázsok is, amiket például a *Daily Express* nevű bulvárlap, és a hasonlóak közölnek. A zsidó intézményeknek azt is meg kell akadályozniuk, hogy az angliai és amerikai zsidó munkások tüntetéseket szervezzenek. Sem ott, sem máshol nem irányíthatják ezeket a köröket „polgári" befolyások. Ha ma arra hivatkozva, hogy a német zsidókat kiszorítják Németország gazdasági életéből, felszólítanak a német áruk világszerte történő bojkottálására, akkor a német zsidók és minden felelősségteljes zsidó világszerte ezzel szembe kell, hogy szegüljön. A zsidóság mindig is elutasította a bojkott fegyverét. A német áruk bojkottja ugyanúgy érintené a németországi zsidókat, mint minden más németet; már ez az egyszerű megfontolás is megmutatja, hogy milyen ellentmondásos dolog az, ha úgy gondolják, hogy a németellenes bojkottal javítanak a német zsidók helyzetén. De a tények tökéletes félreismerése lenne, ha azt akarnánk feltételezni, hogy egy ilyen bojkottmozgalom elsősorban a külföldi zsidók számlájára írandó. Mint ahogy azt a napokban a *Berliner Lokal-Anzeiger*[216] írta, minden ilyen bojkott esetében sötét üzleti motivációk játsszák a főszerepet. Világos, hogy a német áruk egy ilyen bojkottjából Németország üzleti ellenfelei profitálnának. Közismert, hogy a német export sok népnek és a gazdasági élet szereplőinek már régóta szúrja a szemét. A zsidók világszerte mindig is előnyben részesítették a német árukat. Ez különösen nyilvánvalóvá válik például Palesztinában, amely viszonylag kicsi, és kereskedelmi szempontból jelentéktelen ország, ahol azonban – a hivatalos német konzuli jelentések szerint – a zsidók bevándorlása óta jelentősen megnövekedett az oda irányuló német export, olyannyira, hogy [Németország] az elmúlt években gyakran állt a Palesztinába exportáló országok élén. A német áruknak minőségük és olcsó áruk tört utat, és a zsidókkal folytatott üzletet az is megkönnyítette, hogy a legtöbb zsidó tud németül. A németek antiszemitizmusa által okozott jelenlegi felháborodás okán, amelynek a megnyilvánulásait mindenütt terjesztik, Németország konkurensei számára elérkezettnek látszott a megfelelő pillanat, hogy kvázi odacsapjanak a népszerű német áruknak és cégeknek. Ez azonban a német zsidóknak nem áll az érdekében, éppen ellenkezőleg, különösen érdekeltek abban, hogy a lehető leggyorsabban helyreálljon Németország rangja a világgazdaságban, éppúgy, mint a Német Birodalom külpolitikai tekintélye. Természetesen a szükséges lépéseket a lehető leggyorsabban meg kell tenni, mert ha a bojkottra felhívó agitáció még sokáig eltart, akkor félő, hogy a hatása akkor is érezhető lesz, ha az energikus ellenlépések eredményeképpen a célravezető lépésekkel sikerül kifogni a szelet ennek a hecckampánynak a vitorláiból. Rendkívüli módon sajnálatos, hogy az NSDAP egy hamis akcióra egy nem célravezető ellenlépéssel válaszol. A német zsidók gazdasági megsemmisítése nem a megfelelő eszköz ahhoz, hogy véget vessen ennek a külföldi hecckampánynak, és nem ez jelenti a megfelelő választ. E célok proklamálása csak kínosan megnehezíti a német zsidók fáradozásait, melyek arra irányulnak, hogy megnyugtassák a többi zsidó csoportot, amelyekhez természetszerűen amúgy is csak laza szálakkal kapcsolódnak.

90. MOSE BEJLINSZON LEVELE BERL KACNELZON SZÁMÁRA (1933. MÁJUS 7.)

In: *Pinchas Lavon Institute for Labour Movement Research*, 4-006-1929-272[217]

Jegyzet: *Mose Bejlinszon (1890-1936) baloldali cionista politikus, újságíró, orvos volt. Berl Kacnelzon (1887-1944) a héber nyelvű baloldali cionista sajtó legfontosabb figurája, a* Davar *c. lap szerkesztője volt. A levélben említett Chaim Arlozorovhoz lásd az itt közölt 92-100. sz. iratokat! (V. L. B.)*

Berl,

Arlozorov Londonba utazott Bécsből; az Alappal kapcsolatos ügyekben ment oda. Enzo sem volt Bécsben, mert ő is Londonban volt. Ma reggel jött vissza, de még nem láttam itt. Minden arra mutat, hogy az Alappal kapcsolatos ügyek nagyon is bonyolultak. Milyen kár; ismét bebizonyítottuk, hogy különleges képességünk van arra, hogy a legegyszerűbb ügyeket is túlbonyolítsuk, és elfecséreljük az időnket.

Csupán tegnap érkeztem meg Berlinbe, mivel feltartóztattak Bécsben. Semmilyen külső változást nem érzékeltem, sem a vonaton, sem a külföldiek rendőrségi kezelésében, sem az utcán. De amint kapcsolatba lépsz az ügyeink okán a felelős szervekkel, rögtön látod, milyen ostobák voltunk Erec Izraelben, s hogy milyen mértékben nem tudtuk egyáltalán, hogy mi folyik itt. Az „Egyiptomból való kivonulásról" beszéltünk, és féltünk, hogy talán még túlzunk is. Valójában ez már nem kivonulás, hanem valódi menekülés. Mindenki menekülni akar, és a kiútért harcol. Semmi szükség nincs további propagandára, tekintve, hogy minden csoport sokat szenved. Egyedül talán egy téren: a szervezés, az irányítás terén.

És van még egy terület, ahol hibát követtünk el: a Segítő Alap ügye. Létre kell hoznunk, mert a szenvedés igen nagy, mind Németország határain belül, mind azon kívül. Annyi azonban bizonyos, hogy a pénz olyan mennyiségben ömlik az utcákon, ahogy azt mi el sem tudtuk volna képzelni mozgalmunk eddigi léte során. A német zsidóság hatalmas vagyona a felszínre került a mélyből, és itt a lehetőség, hogy azt elvegyük közvetlenül a tulajdon kezünkkel. Ebből a célból különleges küldöttekre van szükségünk, a legjobb üzleti és pénzügyi emberekre, akink csak van – „akink van" a szó szigorú, és általános értelmében.

Íme, egy olyan lehetőség az építkezésre, amihez hasonló sohasem volt eddig a múltban, vagy lesz előttünk a jövőben. Helyzetünket még nem tisztázták előttem semmilyen különleges módon; mármint köztem és a német cionisták között. Egyedül Landauert láttam. Az alapján, amit hallottam, úgy tudom, hogy hozzáállásuk barátságos volt Erec Izraelben – talán egy kis rossz érzésük volt, mikor megérkeztem. Láthatóan azt hitték, hogy azért jöttem, hogy ledöntsem az uralmukat. Noha az is igaz, hogy az alapján, amit hallottam, talán meg is érdemlik, hogy megdőljön az uralmuk. Ellenben az is tény, hogy a mozgalom tényleg „irányíthatatlan", és igazán kitesz magáért. Azonban az itteniek sem értik ezt a zűrzavart, és nem is reagálnak rá, megtagadván szellemi képességeiket, hogy kezelni tudják. Köszönöm a vendégház címét; könnyen megtaláltam. S mi van otthon? Hogy vagy te és Lea? Kisimult már a párt ügye? Hogy zajlik munkád a lapnál?

Talán emlékszel, hogy írtam neked a német cionizmus szellemi képességeinek hiányáról a német mozgalom kezelése terén. Igazam volt kemény ítéletemben? Mi talán készebbek lettünk volna? Többet értettünk és éreztünk mint ők – de többet is tettünk, mint ők?

Híved,

M.B.

91. LEO MOCKIN MEMORANDUMA A NÉMET ZSIDÓSÁG HELYZETÉRŐL (1933. JÚLIUS 27.)

In: *Central Zionist Archives*, L9/441, 1-2., 7-10.[218]

Jegyzet: *Leo Mockin (1867-1933) orosz cionista, Herzl első bázeli cionista kongresszusának résztvevője volt. Alábbi memorandumát a prágai kongresszusra készülve készítette el, melynek levezetéséért személyesen felelt. Mockin két helyzetértékelés között öt kategóriára osztotta fel a német zsidóságot; az ötödik kategóriánál említett*

Max Naumann (1875-1939) egy szélsőségesen nácibarát asszimiláns zsidó csoportot vezetett, mely anticionista nézeteket is vallott. (V. L. B.)

Közel hat héten keresztül közeli kapcsolatban voltam a német zsidókkal a német határok területén, illetve meglátogattam Nürnberget és Kölnt is. Az élet minden teréről származtak a zsidók, akikkel érintkeztem. Professzorok, doktorok, ügyvédek, munkások és üzletemberek, fiatalok és öregek, az ország minden szegletéből, Danzigtől Aachenig. Amennyire rá lehetett bírni őket arra, hogy beszéljenek, mind tanúsították, hogy Németország számukra maga a pokol.

A németországi zsidók többsége csak a rájuk erőltetett gazdasági kényszernek vannak tudatában, de a valódi szellemi üldöztetésnek, melyre sor került, nem. Akik ezeknek tudatában vannak, annyira félnek, hogy nem mernek beszélni sem, s még Németországon kívül sem hajlandóak megszólalni a témában. Sétányokon, éttermekben, társalgókban stb. suttogva folynak a társalgások, és mindenki gyakorta pislog a háta mögé, nehogy kihallgathassák. Először mindig nagy gyanakvással kezelik az embert, és csak azok beszélnek szabadon az ügyről, akik már végérvényesen elköltöztek Németországból.

A németországi zsidókkal szemben elkövetett kegyetlenkedések és erőszakos incidensek valós számát talán sosem fogjuk tudni. Amelyekről beszámoltak külföldi híradások, csupán a tényleges esetek töredéke. Két pamflet, a *Sárga csillag* és a *Harmadik Birodalom bemutatkozik*, melyeket Prágába adtak ki, hosszú listákat tartalmaz a nácik erőszakos és felkavaróan brutális tetteiről, és szinte minden esetben tartalmaz neveket, helyszínt, dátumot, és néha még az alkalmazott kegyetlenkedés módszerét is. A valódi *autodafé*tól[219] eltekintve igen kevés különbözteti meg a németországi üldöztetéseket a spanyol inkvizíciótól. Abból, amit Németországon kívüli zsidóktól, illetve németországi zsidóktól és nem zsidóktól megtudtam, az látszik, hogy nincs remény a német zsidók helyzetének javulására a közeljövőben. Ellenkezőleg, az általános vélemény az, hogy a szituáció csak romlani fog. Minden ebbe az irányba mutat [...]

Úgy néz ki, hogy napjainkban öt kategóriára osztható a német zsidóság.

Az elsőket őszinte cionistáknak nevezem: ők azok, akik minden áron menni akarnak. Találkoztam pár tagjukkal; már üzleteiket már alkalmazottaikra hagyták, házukat és bútoraikat eladták bármiért cserébe, amihez csak hozzáfértek, és most Marienbadban vagy valamelyik másik helyen várnak a megfelelő alkalomra, hogy Palesztinába menjenek.

A második csoport a frissen megtért korábbi nem-cionistáké, akik most egyre növekvő mennyiségben jönnek hozzánk, elismerve, hogy a cionista mozgalom igazolta álláspontját, s hogy ha eddig nem hozták volna létre, most jött volna el az ideje.

A harmadik kategória az anticionistáké, akik még mindig a cionistákat okolják jelenlegi üldöztetésükért, de attól még elmennének Palesztinába, amennyiben magukkal vihetnék a német kultúrát, a német szokásokat, a német modort és a német nyelvet. Ha megkérdezik őket, miért akarnak egyáltalán Palesztinába menni, azt felelik, hogy *es bleibt uns ja nicht anderes übrig*.[220]

A negyedik kategória a *Deutsche Staatsbürger Jüdischen Glaubens*, azaz az Izraelita Vallású Német Polgárok Szervezete. Ők a német zsidókra szakadt egész katasztrófát a keleti zsidók nyakába varrják, akik persze egytől-egyig cionisták. Nem akarnak Palesztinába menni, mivel nem tudják elviselni a gondolatot, hogy tisztán zsidó közösségben éljenek; a jelenlegi gond, mondják ők, majd elmúlik. A zsidóknak csendben kell lenniük; távol kell maradniuk a rivaldafénytől; nem szabad csak azért pozíciókat követelniük maguknak, mert zsidók; nincs erre joguk. Röviden, a németországi zsidóknak meg kell elégedniük azzal, ha az emberiség alantas fajának tartják őket.

Az ötödik kategória a Naumann-zsidók, akik *Deutsche National Juden*nek[221] nevezik magukat. Ők nem 100%-os, hanem 101%-os németek. Beszélik, hogy a nácikra szavaztak a választáson, és hogy készek lennének a leghűségesebb náciknak állni, ha Hitler megbocsájtaná nekik, hogy nagyanyjaik tévesen választottak maguknak párt.

A német viharfelhőkön átütő egyetlen fénysugár az a tény, hogy a németországi zsidó fiatalság, még az ötödik kategóriából is, a zsidó nacionalizmus felé fordul. Amiben mi nem tudtunk sikert elérni 30 év alatt, azt Hitler egyik napról a másikra végrehajtotta nekünk. Minden német zsidó fiatal, akivel találkoztam, égett a vágytól, hogy tegyen valamit a zsidó nacionalizmusért. Mindannyian valamelyik cionista szerv tagjai voltak; többségük héberül tanult, és arra készült, hogy ahogy képes

lesz rá, Palesztinában élhessen. Kiváló anyagot képeznek, és hatalmas értéket jelenthetnének az ország felépítésében.

A német zsidóság idősebb generációjának többségét nem lehet megmozdítani, mivel túl mélyen gyökereznek az ország talajában. Többségük nem is akar elmenni, de a fiatalok készek arra, hogy új életet kezdjenek zsidókként, és minden kísérletet meg kell tenni arra, hogy megszabadítsuk őket a német zsidóság teljes pusztulását jelentő veszélytől [...]

Tekintve Hitler kijelentéseit, miszerint a németországi zsidók nem németek, tárgyalási alapot kell keresnünk arra, hogy a zsidó tőkét felszabadíthassuk azon zsidók számára, akik el akarják hagyni Németországot, és le akarnak telepedni Palesztinában. Agyrémnek hangzik, de a cionizmus is annak hangzott a zsidók többsége előtt 1896-ban. Jelenleg nincs remény a zsidók számára, hogy Németországban maradhassanak.

92. „DR. ARLOZOROV EGYEZMÉNYT SÜRGET A NÉMETEKKEL A PALESZTINAI BEVÁNDORLÁS MEGKÖNNYÍTÉSÉNEK CÉLJÁBÓL”

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1933. június 18.

Jegyzet: *A britek korlátozásokat vezettek be a Palesztinába való bevándorlás terén: azok a bevándorlók, akik nem rendelkeztek legalább ezer fonttal, nem számítottak „kapitalistának”, vagyis tőkésnek, és nem (vagy csak ritkán) alijázhattak: Németországban pedig már akkor is kiviteli adók sújtották a tőkéjüket kivonni kívánó emigránsokat. A cionisták valamilyen módot akartak találni arra, hogy a Németországból kivándorló zsidók magukkal vihessenek ezer fontot. Noha a Ha'avara–, azaz transzferszerződés feltételei (lásd a 107. sz. iratot) többször megváltoztak, az alapvetően ebből állt: a kivándorolni kívánó zsidók lezárt vagyonából Németországban német exportárukat fizetnek ki, amiket aztán a zsidókkal együtt Palesztinába szállítanak, ott eladnak, és az alijázók így hozzájutnak a szükséges tőkéhez, hogy bemehessenek az országba. Alább Chaim Arlozorov (1899-1933. június 16.) baloldali cionista politikus fejtette ki a terv részleteit. Interjúját több nemzetközi lap napokkal korábban leközölte: tervéért később a szélsőjobboldali cionisták meggyilkolták (lásd a 93-100. sz. iratokat!). (V. L. B.)*

Dr. Chaim Arlozorov, a Zsidó Ügynökség Palesztinai Ügyvezetőségének politikai képviselője, több napot tartózkodott Berlinben a németországi zsidókérdés tanulmányozása céljából. Ez alatt kapcsolatot tart fenn vezető cionistákkal, és a Palesztina-mozgalom több barátjával, mivel részleges megoldást kíván találni a [zsidó]kérdésre olyan módon, hogy Palesztina fontos rész legyen egy általános, mindent átölelő konstruktív mentőakció keretein belül. Tervének főbb részleteit a *Zsidó Távirati Iroda* berlini irodájának adott interjújában vázolta fel [...] Dr. Arlozorov a [németországi zsidó] tőke Palesztinába való transzferálásának fontos kérdéséről is beszélt. „Értelmetlen lenne” – vélte – „keresztülnézni a kivándorlás-kérdés nehézségein, vagy feltételezni, hogy azt meg lehet oldani egy a német kormánnyal kötött egyezmény nélkül. Lloyd George[222] [1863-1945] tisztességes játszmát követelt a németektől, és a zsidóktól is. A tisztességes játszma alapja, hogy azok a zsidók, akik a jelen körülmények között Németországon kívül keresik a boldogulásukat, vagyonukat megtarthassák, hogy biztosíthassák tulajdon jövőjüket. Természetesen Németország nem teheti ki magát annak a veszélynek, hogy valutaátváltási egyensúlyát felborítsa, de a különböző érdekek összeegyeztetésére mindig van mód.”

Alku Németországgal

„Lehetséges lenne például a palesztinai kivándorlás céljára kiengedett vagyonokat egy egyezmény keretében Palesztinába exportált német termékek felvásárlásán keresztül visszafizetni. Megérné kihagyni mindenfajta szentimentalizmust a Németországgal kötendő egyezmény kérdéséből. Németország ma azért küzd, hogy stabilizálja gazdasági helyzetét. Az is lehetséges lenne, hogy létrejöjjön egy vállalat a német állam, illetve más európai, főleg brit és olasz érdekkörök részvételével, mely egy mérsékelt időtartam alatt likvidálná a szóban forgó vagyonokat, olyan módon, hogy hitelleveleket bocsát ki egy bizonyos kereten belül, palesztinai és európai bankok révén. Egy a közintézetek által létrehozott garanciaalap a lehető legszélesebbre kibővíthetné ezt a keretet. Bárhogy is lesz, a kivezető út csakis a német kormánnyal való tárgyalásokon keresztül vezet. Bízom benne, hogy a világ közvéleménye a legnagyobb figyelemmel és szimpátiával fogja követni ezeket a tárgyalásokat, és remélem, hogy az összes érintett fél érdekeinek megfelelő valós megoldást fontos lépésnek fogja tartani a németországi zsidókérdés konstruktív módon történő kezelése felé vezető úton.” „Most csak nagy vonalakban mondtam el a dolgokat” – tette hozzá dr. Arlozorov – a négy éves, Palesztinán alapuló terv első évével kapcsolatban. A nyilvános pénzalapokat, melyekre szükség van a terv kivitelezéséhez, a Palesztinai Segélyalap kell hogy majd összegyűjtse, melyet dr. [Chaim] Weizmann vezetése alatt szerveznek a Zsidó Ügynökség Ügyvezetőségének utasításai alapján. A zsidó Palesztina új életre fog kelni a hatalmas németországi bevándorlás következtében. A német zsidókat, akik mostantól velünk közösen felelősek a palesztinai zsidó életért, örömmel fogják fogadni ott. A közös nemzeti munkában való szolgálatuk lehetővé teszi majd, hogy ők és a jisuv egy egésszé olvadhassanak.”

93. „DR. ARLOZOROVOT MEGGYILKOLTÁK”

In: *Zsidó Szemle*, 1933. június 23. 1.

Jegyzet: *Arlozorov 1933. június 16-án a tel-avivi tengerparton sétált feleségével, amikor két ismeretlen férfi a szemükbe világított, majd lelőtték a cionista politikust. Sábát este volt, Arlozorov órák múlva került csak kórházba, ahol rövidesen elhunyt. (V. L. B.)*

Az egész világ cionista, sőt nem-cionista zsidó közvéleménye annak a megdöbbentő hírnek a hatása alatt áll, amely egy rövid táviratban közölte a szombati nap folyamán, hogy dr. Chaim Arlozorovot, a Zsidó Ügynökség palesztinai Ügyvezetőségének politikai vezetőjét péntek este ismeretlen tettesek Tel-Aviv strandján meggyilkolták [...].

94. „PALESZTINÁBAN ÓRIÁSI FELHÁBORODÁS FOGADTA ARLOZOROV GYILKOSA KILÉTÉNEK KIDERÍTÉSÉT”

In: *Új Kelet* (Kolozsvár), 1933. június 22. 8.

Jegyzet: *Valójában két revizionistát, Avraham Sztavszkijt (1906-1948) és Cvi Rozenblattot (1911-1984) tartóztatták le. (V. L. B.)*

[…] Hivatalosan is megerősítik a hírt, amelyet az *Új Kelet* már tegnapi számában közölt, hogy Arlozorov gyilkosa egy bresztlitovszki származású revizionista fiatalember, aki Aba Achimeirnek, a palesztinai zsidó fasiszta […] brigádnak a vezére.[223] Az újabban érkezett távirat szerint […] [Avraham] Stavszkijnak hívják. És éppoly őrült, mint barátja és főnöke, Achimeir, aki a revizionista mozgalom legszélsőbb jobboldalán állott és […] fasiszta brigádot szervezett meg terroraktusokra. […]

95. „SZTAVSZKIJ ÁRTATLAN, ÁLLÍTJA ZSABOTYINSZKIJ [...]”

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1933. július 24.

„Biztos vagyok benne, hogy Sztavszkij ártatlan, és egyértelmű, hogy a nyomozás egyelőre nem mutatott fel olyan bizonyítékot bűnös mivoltára, amely meggyőzhetne egy tisztességes bíróságot. Kiállunk ezen ártatlan ember mellett [...]” – nyilatkozta a JTA-nak Vlagyimir Zsabotyinszkij, a revizionisták elnöke és a Betár feje. [...]

96. „A CIONISTA FASISZTÁK GYILKOLTÁK MEG ARLOZOROV ELVTÁRSAT”

In: *Népszava*, 1933. augusztus 29. 6.

[…] A Tel-Avivból érkezett távirat szerint a tel-avivi vizsgálóbizottság lefoglalta Achimeir revizionista lapszerkesztő naplószerű följegyzéseit, amelyekben arról van szó, hogy Petach Tikva községben a revizionisták egyik ülésén nyíltan beszéltek Arlozorov tervbevett meggyilkolásáról. [...]

97. „»REMÉLI, HOGY EGYMILLIÓ LENGYEL ZSIDÓT LEMÉSZÁROLNAK« – IDÉZIK ACHIMEIR JEGYZETEIT”

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1933. szeptember 8.

Jegyzet: *Achimeirt 1933-ban kihallgatták az Arlozorov-gyilkossággal kapcsolatban. Naplójából, melyet lefoglalt a brit rendőrség, a sajtó közölt részleteket. (V. L. B.)*

További jegyzetek olvastak fel Abba Achimeir, a szélsőséges revizionista naplójából, akit dr. Chaim Arlozorov, neves cionista munkásmozgalmi vezető, és a Zsidó Ügynökség politikai osztályának feje meggyilkolásával vádoltak meg, a mai napon folytatott bírósági tárgyalások során. Ahimeirrel együtt Cvi Rozenblattot és Avraham Sztavszkijt is vád alá helyezték. Goffer rendőrségi nyomozó a következőket olvasta fel Achimeir jegyzeteiből: „A Hisztadrutot erővel kell széjjelverni. Rosszabbak, mint az arabok.” A Hisztadrut a palesztinai munkások szakszervezete. Egy másik idézet így szól: „Azt remélem, hogy egymillió lengyel zsidót lemészárolnak. Akkor talán felfognák, hogy egy gettóban élnek.” Keresztkérdésekre való válaszai során elismerte, hogy a felolvasott mondatok valóban idézetek lehetnek.

98. „ACHIMEIR FELJEGYZÉSEI MISZTIFIKÁCIÓK”

In: *Zsidó Néplap* (Ungvár), 1933. szeptember 1. 3.

Jegyzet: *A fenti forrást a revizionisták tagadásával érdemes árnyalni. Tegyük hozzá: az Arlozorovra vonatkozó részleteket tagadták, nem a lengyel zsidóságra vonatkozókat. (V. L. B.)*

[...] A revizionisták pártja ma táviratot kapott Tel-Avivból, amelyben Achimeir védője közli, hogy a nála talált feljegyzések olyan híreszteléseket tartalmaznak, amelyeket Arlozorov halála után a munkáspárt terjesztett Palesztinában. [...]

99. „ABDUL MEDZSID ÚJBÓL BEVALLOTTA, HOGY IZSA DERVISSEL EGYÜTT Ő GYILKOLTA MEG ARLOZOROVOT”

In: *Zsidó Néplap* (Ungvár), 1934. július 20. 1.

[...] Jeruzsálem, a Zsidó Távirati Iroda jelentése. Dr. Éliás ügyvéd, aki Palesztina egyik legtekintélyesebb jogásza a következő írásbeli nyilatkozatot tette a jeruzsálemi bíróság előtt: Abdul Medzsid, aki megbízta őt védelmével [...], bevallotta neki, hogy első vallomása igaz volt, amennyiben tényleg Izsa Dervis gyilkolta meg Arlozorovot és ő a kíséretében volt és rávilágított Arlozorovra.

100. „ÁLLÍTÁS A GYILKOS FEGYVERREL KAPCSOLATBAN”

In: *The Jewish Chronicle*, 1973. augusztus 3. 3.

Jegyzet: *Sztavszkijt 1934-ben elsőfokon bűnösnek találták, majd fellebbezését követően felmentették Arlozorov meggyilkolásának vádja alól. Az arab férfiakat elengedték, mivel nem volt ellenük bizonyíték, ahogyan Rozenblatt ellen sem. (V. L. B.)*

Johannesburgi tudósítónktól

Egy korábbi palesztinai mandátumi törvényszéki orvosszakértő azt állítja, hogy a fegyver, mely megölte dr. Chaim Arlozorovot, a Zsidó Ügynökség 34 éves politikai fejét 1933-ban, egy 7.62-es orosz Nagant revolver volt, egy olyan típus, melyet „a revizionista Stern-csoport gyilkosságaihoz használtak”. […] F. W. Bird főfelügyelő, aki ma Gaberones, Botswana lakosa, a *Rand Daily Mail*nek írt levelében állította, hogy azonosította az Arlozorov-gyilkosság során használt fegyvert. [...]

101. CHAIM WEIZMANN: A NÉMETORSZÁGI ZSIDÓK TRAGÉDIÁJA ÉS PALESZTINA (1933. MÁJUS 29.).

In: *Palestine Post*, 1933. július 5. 3.

Jegyzet: *Weizmann alábbi beszédét a Sorbonne-on tartotta, a palesztinai angol sajtó egy hónappal később közölte a szöveget. (V. L. B.)*

Nem kicsiny hezitálást – egyenesen félelmet – érzek, mikor ezen gyűlés előtt szólásra emelkedem, hogy a lehető legjobb képességeim szerint beszéljek a problémáról, mely elméinket foglalkoztatja; s eközben talán – hacsak részleges – megoldást nyújtsak a tragédiára, mely oly' váratlanul csapott le nem csupán a zsidó életre, de az egész civilizált világra. De mielőtt szólok erről a témáról, engedtessék meg, hogy minden zsidó nevében – éljenek azok Palesztinában, Kanadában, Argentínában, vagy

bárhol – kifejezzem mély hálámat Franciaország iránt, mely oly' nyájasan befogadta a menekültek seregét, kiket elűztek szülőhelyükről [...] A németországi zsidók helyzete ma éppen olyan, mint az egércsapdába esett patkányé; nincs menekvése. Igaz, hogy a nyájas befogadók, kiket már köszönettel illettem, menedéket nyújtottak több tízezer zsidónak Franciaországban, Csehszlovákiában, Svájcban és Hollandiában, ám ahogy azt már igen helyesen kimondották: nem szabad illúziókat ápolnunk e téren. A világ már telve van, és a Németországgal határos államoknak rövidesen elegük lesz. És itt kénytelen vagyok beszélni egy nagyon fájdalmas és érzékeny kérdésről: ezek a zsidó menekültek maguk is az antiszemitizmus új kitörésének kórokozó-hordozói. Tekintsünk egy kicsit arra, ami ma Svájcban vagy Hollandiában történik. Nem kritizálok senkit, csupán tisztázom a tényeket. Könnyen látható, hogy ezen országoknak túlcsordulási pontja igencsak közeleg. [...]

102. „MEGNYÍLT A WIZÓ VILÁGKONFERENCIÁJA PRÁGÁBAN"

In: *Zsidó Szemle*, 1933. augusztus 12. 11.

Jegyzet: *Vera Weizmann (1881-1966) Chaim Weizmann felesége, Izrael első first ladyje volt. (V. L. B.)*

A XVIII. Cionista Világkongresszus egyik legfontosabb előértekezlete, a Wizó (Cionista Nők) Világkonferenciája augusztus 8-án nyílt meg a prágai városháza dísztermében. A konferencián dr. Vera Weizmann üdvözölte a mintegy 150 delegátust. Bevezető szavaiban utalt arra, hogy Fáraótól napjainkig alig volt a zsidó történelemnek szomorúbb korszaka, mint ma. Ami Herzlnek nem sikerült, azt megvalósítja Hitler. A cionista gondolat egyszerre kezd bevonulni a zsidó tömegekbe. Palesztina az egyetlen ország, amely a menekülésre kényszerült német zsidóknak otthont nyújthat. A mai németországi helyzetet nem lehet helyi tünetnek felfogni, ez az egész zsidó nép bizonytalan sorsának egyik megnyilatkozása. Az értekezlet ezután megkezdte tanácskozásait.

103. ARTHUR RUPPIN BESZÉDE A XVIII. CIONISTA KONGRESSZUS ELŐTT (1933. AUGUSZTUS 21.).

In: *Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XVIII. Zionistenkongresses und der dritten Tagung des Council der Jewish Agency für Palästina.* (Wien: Fiba, 1935), 190-191.

Jegyzet: *Arthur Ruppin (1876-1943) neves német cionista, statisztikus, a cionista mezőgazdasági telepek egyik atyja, egyben Tel Aviv egyik alapítója volt. (V. L. B.)*

[...] A német zsidók palesztinai betelepítésével foglalkozó bizottság elnökeként a közelmúltban alaposabban megvizsgáltam a mezőgazdasági letelepedési lehetőségeket. [...] A világháború végén Palesztinában a zsidó lakosság körülbelül 65 000 volt. Az 1923-as népszámláláskor 83 000-re, az 1931-es népszámláláskor 175 000-re nőtt, ma pedig 220 000-re becsülik, ami Palesztina teljes lakosságának egyötöde. Ebből a növekedésből mintegy 100 000 az elmúlt 12 évben bekövetkezett bevándorlás eredménye. Így átlagosan évi 8000-es többletünk volt. [...] Az országba irányuló bevándorlás a meglévő lakosság egy bizonyos százalékát teheti csak ki, hogy ne lavinaként árassza el a meglévő lakosságot. [...]

104. DAVID BEN GURION FELSZÓLALÁSA A XVIII. CIONISTA KONGRESSZUS ÁLTALÁNOS VITÁJÁN (1933. AUGUSZTUS 25.)

In: *Zsidó Szemle*, 1933. szeptember 7., 3-4.[224]

Jegyzet: *David Ben Gurion (1886-1973) Izrael államalapító baloldali miniszterelnöke volt, alábbi felszólalása a kongresszus hetedik ülésén hangzott el (V. L. B.)*

A cionista kongresszus általános vitája

Az egyes pártok főszónokai az általános vitában

Az augusztus 25.-iki ülésen [Leo] Mockin elnöklete alatt kezdetét vette az általános vita. Az első napok különböző referátumait, amelyek nemcsak a mi, hanem a kongresszus igen tekintélyes tagjainak véleménye szerint nem tartoznának a kongresszus plénuma elé,[225] a következő számainkban fogjuk ismertetni. Az általános vita során nem annyira az executiva[226] politikáját bírálták, mint inkább egymás programját a pártok. Az általános vita első szónoka, mint a legnagyobb párt, a baloldali munkáspárt szónoka: *Ben Gurion*. Hívei hosszantartó tapssal üdvözlik vezérüket, amikor a szónoki emelvényen megjelenik.

A munkáspárt szónoka

Ben Gurion: Bevezető szavaiban utal arra, hogy a Gálut országaiban minden eddigi teória és illúzió szétfoszlott és csak egyetlen reménysége van a zsidó népének, egyetlen vigasza: Erec Izrael. Mi nemcsak a ma millióinak tartozunk felelősséggel ezen a kongresszuson – mondotta, hanem a zsidó múlt száz és száz generációjának és a zsidó jövő nemzedékeinek is. A mai generáció privilégiuma a zsidó nép megváltásának megvalósítása az ősök földjén. Ebben a felelősségben különös rész jut ki nekünk, a zsidó nép munkáscsoportjának. Ezért kötelességünknek tartjuk az egész zsidó nép előtt hitvallásunkat kifejteni.

Két alapelvünk van: a munka és a *háluciut*.[227] A munka, mint a zsidó Palesztina felépítésének alapja és a háluciut, mint a cionizmus megvalósításának az útja. Ezzel a két jelszóval jöttünk 28 évvel ezelőtt Erec Izraelbe. A munkáért és háluciutért folytatott harcunk egy új Palesztinát teremtett. Az egész cionista mozgalomba ezt a háluci szellemet akarjuk bevinni. Ebben látjuk a mi missziónkat. Mi a cionizmus alatt mindazoknak a törekvéseknek a históriai lényegét és azok megvalósítását értjük, amelyek a zsidóságot hosszú története folyamán jellemezték. A zsidó nép mindenkor a legmagasabb emberi kultúra felé törekedett, és az *áhárit há'jámim,*[228]a késői korok víziója elválaszthatatlan alkotó része a zsidó és cionista cselekvéseknek. A háluciut a cionizmusban jelenti a törekvést, a cionizmus teljes megvalósításának szolgálatába állani, nemcsak prédikálni és proklamálni, hanem meg is valósítani azt a saját életünkkel.

A szónok ezután visszapillantást vet a Bilu[229]hőseire, akik az első hálucok voltak. Mégis a kolonizáció első 25 esztendője igen szegényes mérleget mutathat fel. Báró [Edmond James de] Rotschild[230] 90 millió aranyfrankjával, amikor pedig aránytalanul olcsóbb volt a föld, mint ma, összesen 20 kolónia létesült 1000 zsidó gyarmatossal. Ezzel szemben 3000 nemzsidó munkás dolgozott a gyarmatokon.

Ma, legalább elvileg, el van ismerve a cionizmusban a zsidó munka iránti követelés jogossága. De még 21 évvel ezelőtt Áhád Há'ám Palesztinában arra a következtetésre jutott, hogy mi ott csak a zsidó farmerek, kereskedők és polgárok gyönge rétegét fogjuk tudni letelepíteni, akik az ország kultúráját fogják megadni, *ellenben munkástömegeket, akik egyedül lehetnek egy normális népélet politikai önállóságának az alappillérei*, nem fogunk tudni teremteni. Ezért elégedett meg Áhád Há'ám a szellemi centrummal, ellenben a zsidó állam, amely munkástömegek nélkül elképzelhetetlen, nem lesz megvalósítható. Áhád Há'ám tévedett, amikor azt hitte, hogy szellemi centrumot is lehet zsidó munkástömegek nélkül teremteni. De, szerencsére, tévedett abban is, hogy nem lehet Palesztinában zsidó munkástömegeket teremteni. Ma Palesztina az egyetlen ország a világon, ahol munka nyomja rá a bélyegét az egész gazdasági életre. A zsidó munka fényében látjuk mi az egész cionista munkának lényegét és fontosságát Erec Izraelben.

Ez a legnagyobb csoda, amelyet a zsidó történet felmutathat, de ez a csoda nem magától jött, sok fáradtságba került [...] [Joszif] Trumpeldor mondta: „Háluc az a zsidó, aki szívvel és lélekkel, nem pedig szavakkal és rezolúciókkal, képességeinek és erejének minden föltétel nélküli feláldozásával szolgálja az eszmét, amelyben hisz.[„] [...] Hajlandók vagyunk – folytatta a szónok – együttműködni a zsidó nép minden rétegével, de csak meghatározott cionista platform alapján. Ez pedig az, hogy az a tábor, amely a cionista megvalósítás munkájának legnehezebb részét vállalta, az egész cionista

mozgalomtól támogatva legyen. *És minden harcot, amelyet ez ellen a tábor ellen bármily ürügy alatt folytatnak, a cionizmus nemzeti alapelvei aláásásának tekintjük és olyanoknak, akik ezt a harcot folytatják ellenünk, nem nyújtunk kezet.*

A háluciut kérdéséhez tartozik a bevándorlás kérdése is. Gyakran halljuk, hogy patriotizmust prédikálnak nekünk és velünk szemben azt követel[ve], hogy minden zsidó jöjjön Erec Izraelbe. Erec Izraelnek azonban ma nem annyira emigránsokra, mint hálucokra van szüksége. A különbség egyszerű. Az emigráns az országból, amelybe megy, hasznot akar húzni, a háluc [pedig] adni akar az országnak. Ezért a háluc-alija elsőbbségét követeljük a szó legtágabb értelmében. Háluci tőkét, nemzeti és magán értelemben, háluci vállalkozási szellemet. Mi legjobban ismerjük a zsidó tömegek törekvését Erec Izrael felé, hiszen mi legközelebb állunk ezekhez, mi vagyunk az elszegényedett, reménytelen zsidó tömegek gyermekei, húsa és vére. A nagyarányú bevándorlás is csak a háluciut jegyében történhetik.

[...] Ben Gurion hatalmas beszédét azzal fejezi be, hogy teljes őszinteséggel fejtette ki a munkások programját. Nincs okunk félni – mondotta –, mert szívünk mélyén hisszük, hogy zsidó történelmünk és a zsidó nép nyomora űznek bennünket Erec Izraelbe, ahol jövőnk van. A zsidó nép évezredes álmát ott élő históriai valósággá fogjuk átalakítani. (Viharos tetszés a baloldalon és középen)

105. STEPHEN S. WISE RABBI LEVELE LOUIS D. BRANDEIS SZÁMÁRA (1933. SZEPTEMBER 19.)

In: *American Jewish Archives*, Louis D. Brandeis Papers, MF-131v[231]

Jegyzet: *Stephen Samuel Wise (szül. Weisz, 1874-1949) budapesti születésű reformrabbi az amerikai cionista mozgalom vezető személyisége, a Zsidó Világkongresszus elnöke volt, aki a náci termékek bojkottját készült megszervezni a tengeren túl. Louis Dembitz Brandeis (1856-1941) amerikai cionista bíró volt. (V. L. B.)*

Drága L. D. B.:

Köszönöm üdvözletedet visszatértem alkalmából. Nem zavartalak egész nyáron, mert úgy véltem, megérdemelsz egy kis pihenést, s mert tudtam, hogy [Julian] Mack[232] fontos anyagokat készül elküldeni neked. Nem tudom elmondani, mennyire hálás vagyok neked a tippért, amit a brit áruk bojkottjával kapcsolatban adtál a Függetlenségi Nyilatkozatot megelőző amerikai önállóságért folyó harcok során. Azonnal meg fogom nézni a referenciákat, melyeket megemlítettél. Micsoda hasznos ötlet! És persze nem említhetem meg a forrás nevét. Amint össze tudunk ülni, én, Bob[233] és [Jacob] de Haas[234] el kell hogy kapjunk téged. Fontos döntéseket kell meghozni. A [Cionista] Kongresszus nem volt kongresszus. Elmondhatatlanul szomorú ügy volt, mely egy olcsó inzultussal végződött a mi számunkra, mivel [Louis] Lipskyt[235] tették meg az Ügynökség üres pozíciójára. A nyáron sokszor eszembe jutott két szavad. Talán emlékszel, hogy nyolc nappal Hitler megválasztása után, mikor meglátogattam a német nagykövetet, azt mondtad nekem, hogy: „A zsidóknak el kell hagyniuk Németországot." Nem találkoztam senkivel Németországból, még a külön Berlinből hozzám tárgyalni érkező német [cionisták] közül sem, aki ne tudott volna egyetérteni veled. A zsidóknak valóban el kell hagyniuk Németországot, csak nem Németország elhatározásából fognak így tenni. [Hermann] Göring[236] szavai egyik barátomhoz, K[urt Blumenfeldhez][237] így hangzottak: „Nem vesszük napirendre a *Judenfrage-Regelung*ját,[238] amíg legalább két- vagy háromszázezer zsidó el nem kotródott innen." S még valami, ami talán még fontosabb! Arra biztattál március 26-án, mikor hezitáltam és féltem, hogy „tedd olyan jóvá a nagy tiltakozó gyűlést, amilyen jóvá csak tudod." Szinte egyöntetűen azt vallotta több száz német zsidó, akivel Londonban, Párizsban, Genfben és Prágában találkoztam, hogy nagy amerikai tiltakozásunk nagy szerepet játszott a német zsidók közvetlen dolgoktól való megmentésében. Nem tudom, tudod-e, drága L. D. B., de csütörtökön újév lesz.[239] Isten adja, hogy még hosszú-hosszú éveken át nem apadó erővel és vezetői hatalommal legyél mindannyiunk örömére, akik szeretünk téged, s Izráel és az emberiség örömére is.

Mindig a legjobbakat,

SSW

106. „A CIONISTÁK ELUTASÍTJÁK A [HARMADIK] BIRODALOM BOJKOTTÁLÁSÁT”

In: *The New York Times*, 1933. augusztus 25.

Jegyzet: *A neves lap az 1933-as prágai Cionista Kongresszusról számolt be az alábbi módon. (V. L. B.)*

A revizionisták kivonultak az ülésről, miután megtámadták a Kongresszus Németországhoz való hozzáállását – A Népszövetség segítségét keresik – Valószínűleg azért ítélték el a nácikat egy ilyen gyenge határozat keretében, hogy könnyítsék a kivándorlást

A mai este folyamán a Cionista Kongresszus heves vita után visszautasította a revizionista frakció, illetve a Revizionista Demokraták két javaslatát, melyek a Németországgal szembeni bojkottra irányultak, és helyette kétszázhatvanöt szavazattal egy enyhébb határozatot fogadtak el, mely során a Népszövetség meghatározatlan segítségét kérik a német zsidóknak. A revizionista frakciók nem voltak hajlandóak részt venni a szavazásban, és közösen elhagyták a termet a felhevült jelenetet követően. Javaslatuk szerint vitára kellett volna bocsátani a Népszövetség beavatkozását a szabályzatának kisebbségi cikkelye alapján, illetve a békeszerződéseket. Ezt a javaslatot leszavazták kétszáznegyven igen és negyvenhárom nem szavazat arányában.

Tüntető revizionisták

Felismerve, hogy nincs remény elképzeléseiket valóra váltani, a revizionisták nem voltak hajlandóak szavazni a végleges határozatról, és egyet nem értésüket olyan tüntetően fejezték ki, hogy mielőtt elhagyták a termet, másoknak kellett lecsillapítaniuk őket. A végül elfogadott határozat minden korábban vártál enyhébb volt. A mai este folyamán sokan gyanakodtak, hogy hatása lesz-e a határozatra annak a figyelmeztetésnek, melyet Hitler kancellár úr jobb keze, Alfred Rosenberg publikált ma a *Völkischer Beobachter* hasábjain. A figyelmeztetés szerint Németország hozzáállása a német zsidók kivándorlásának kérdéséhez teljességgel a kongresszus eredményeitől és a világ zsidósága vezetőinek hozzáállásától függ majd. „A Cionista Kongresszus” – így fogalmaz a határozat – „feladatának tartja, hogy elborzadását fejezze ki a német zsidók tragikus sorsa felett. Száz évvel a zsidók egyenjogúsítása után most ötszázezer, a mai Németországban élő zsidót fosztottak meg legalapvetőbb jogaiktól. A zsidó faji büszkeséget ezzel durva inzultus érte azzal, hogy a törvénykönyvekbe olyan szabályzatok kerültek, melyek megfosztják megélhetésüktől a német zsidókat.” „A kongresszus komolyan tiltakozik ez ellen a borzalmas igazságtalanság ellen, amit a német zsidókkal szemben elkövettek, azoknak szisztematikus törvényen kívül helyezése ellen, társadalmi megalázásuk és a vallásos szokásaikba való beavatkozás, mint a kóser állatvágás betiltása ellen.” „A német zsidók törvényen kívül helyezése egyedi jelenség a huszadik században, mely új jelleget adott a zsidókérdésnek. A világ cionistái nem nyugszanak, amíg a németországi zsidók törvényen kívül helyezését el nem törlik. Feladatuknak tartják, hogy komor tüntetésre hívják fel a világot, és úgy tartják, hogy a civilizált világ, de elsősorban a Népszövetség feladata, hogy támogassa a zsidó népet a küzdelme során, mely németországi jogainak visszaszerzésére irányul.”

Segítségkérés a kivándorlás ügyében

„A Kongresszus minden kormánytól lépéseket vár el a Palesztinába való kivándorlás megerősítésének ügyében. A mandátumi hatalom (azaz Nagy-Britannia) feladata, hogy megnyissa Palesztina kapuit a lehető legnagyobb méretű zsidó bevándorlás előtt, és hogy megkönnyítse gyarmatosító munkájukat. A Kongresszus a világhoz és a Ligához fordul, hogy valódi segítséget nyújtsanak a zsidó népének a zsidó nemzeti otthon visszaépítését célzó munkálatokban.” A határozat azzal a felszólítással zárul, hogy a zsidó nép fogadja el a nézetet, miszerint egyedül a cionizmus lehet a zsidókérdés megoldása. A határozatnak ma délután kellett volna a kongresszus elé kerülnie, de a megvitatását egészen estig elhalasztották annak reményében, hogy kiegyezhetnek a revizionistákkal. Hogy megkönnyítsék ezt, és általánosságban, hogy elsimítsák a kongresszus felborzolt vizeit, egyfajta szenátust választottak a mai

nap folyamán az egyes frakciók idősebb tagjaiból. De még az sem hatott a kiegyezésre, amit el tudott érni az albizottság, mely a német zsidóság kérdését tárgyalta. Az albizottságban az elnök, Náhum Szokolov, Dr. Leó Mockin és a New York-i Dr. Stephen S. Wise [1874-1949] voltak jelen.

Ötezer német zsidó Palesztinában

A Palesztinai Német Zsidók Egyesülete beadványt intézett a Kongresszushoz, melyben azt írják, hogy a hatvanezer zsidó közül, akik elhagyták Németországot, már közel ötezer Palesztinában van. Minden hajó újabb menekülteket hoz, akik közül keveseknek van ezer fontnyi összege, legtöbbjüknek csak száz font van a birtokában vagy semmi se. A menekültek között vannak cionisták, nem cionisták, értelmiségiek, művészek, és szinte minden osztály képviselői. Az egyesület többségüknek igyekezett az országon belül helyet találni. Közel ötszáz főt az elmúlt pár hónap során helyeztek el kollektív munkahelyeken. Különösen fontos kérdés volt a német zsidók Palesztinába szállítása. Sok német zsidó, aki maga nem tud Palesztinába menni, inkább gyermekét küldi oda. „Hogy ez lehetséges legyen, a már így is túlzsúfolt iskolákat és egyéb intézményeket ki kell egészíteni" – mondták.

107. „A NÉMETORSZÁGBÓL PALESZTINÁBA VALÓ ÁRUSZÁLLÍTÁSI EGYEZMÉNY: A 3 000 000 MÁRKÁS SZERZŐDÉS RÉSZLETEI"

In: *The Zionist Record*, Dél-Afrika, 1933. szeptember 20.[240]

Jegyzet: *Az 1933 augusztusának végén aláírt Ha'avara Szerződés alapvető feltételeit a náci kormány a sajtó rendelkezésére bocsátotta. A tudósításban szereplő Angol-Palesztinai (Anglo-Palestine) Bank a mai napig működik Bank Leumi le-Israel, azaz Izraeli Nemzeti Bank néven. (V. L. B.)*

A Gazdasági Minisztérium ma kiadta a zsidó vagyon Németországból Palesztinába szállítását biztosító rendelet teljes szövegét. Az ötvennégyes számú rendelet, mely augusztus 28-án keltezett, kijelenti, hogy szerződés köttetett „az érintett zsidó szervezetekkel", a „Palesztinába való zsidó emigráció olyan módon történő népszerűsítéséről, mely felszabadítja a szükséges összegeket, anélkül, hogy túlzottan megterhelné a Birodalmi Bank devizatartalékait, és közben megnöveli a Palesztinába való német exportmennyiséget is." A Birodalmi Bank állítása szerint ebből a célból két különleges számlát nyit meg a Templomos Társaság Bankjánál [palesztinai protestáns németek bankja] az Angol-Palesztinai Bank részére. Az első számú különleges számla, mely hárommillió márkára van korlátozva, német termékekért való fizetésre használható tizenötezer márka feletti befektetési összegek formájában, majd a kifizetett összeget az Angol-Palesztinai Bank fontban jóváírja. A kettes számú különleges számlát azoknak a német zsidóknak a pénzösszegeire tervezték, akik már most be kívánnak fektetni Palesztinába, de egyelőre még nem óhajtanak kivándorolni oda. Bárki vásárolhat további német termékeket ötvenezer márkáig felmenően, ugyanis ekkora összeget tudnak kifizetni Palesztinában. Egyértelműen ki lett jelentve, hogy ezek a számlák nem használhatóak más célra, mint a palesztinai befektetés. Egy különleges Vagyonkezelő Vállalat is felállításra került, hogy tanácsokkal lássa el a kivándorolni szándékozókat.

A szerződés szövege

A Birodalmi Gazdasági Minisztérium által hozott rendeletnek, mely az „érintett zsidó körökkel" nyélbe ütött, a német zsidók vagyonának külföldre, főleg Palesztinába szállítását lehetővé tevő egyezmény feltételeit tartalmazza, teljes szövegét leközölte a „*Búr Kurír*", és az a következőképpen néz ki:

(1) A Palesztinába való vagyonáthelyezés.

(a) A megélhetéshez szükséges tizenötezer márka feletti összegek áthelyezése.

A német zsidók Palesztinába való kivándorlásának olyan módon történő elősegítése érdekében, hogy a szükséges összegek kihelyezése ne terhelje meg túlságosan a Birodalmi Bank devizatartalékait, illetve közben növelje a Palesztinába való német export mennyiségét, az ebben részt vállaló zsidó szervezetekkel a következő elvek mentén köttetett szerződés:

Azoknak a kivándorlóknak, akiket a Kivándorlási Tanácshivatal arra ítélt, hogy a Palesztinában való megélhetés megteremtéséhez szükséges, alapvető ezer fontos összegen kívül további összegekre van szükségük a [Palesztinába való] bejutáshoz, a [Kivándorlási Tanácshivatal által kitervelt] szankciónak a korlátain belül lehetőségük adódik felhatalmazást szerezni, hogy az ezen a tizenötezer márkán [tizenötezer márka = ezer font] túli pénzösszeget átutalják a Birodalmi Központi Bank által a Templomos Társaság Bankjánál megnyitott, a Palesztinában felállítandó Zsidó Vagyonkezelő Vállalat egyes számú különleges számlájára (illetve a szóban forgó Vagyonkezelő Vállalat felállításától függően, az Angol-Palesztinai Bank kft. részére).

Az egyes számú különleges számla, melyre a kettes számú különleges számlával együtt összesen hárommillió márkányi pénzösszeg kerülhet, a Templomos Bank kezelése alatt fog állni, és a fent említett Zsidó Vagyonkezelő Vállalat vagyonkezelő számlájaként fog funkcionálni. A számlát a Palesztinába való német exporttermékek kifizetésére fogják használni.

A kivándorlók Palesztinában a Vagyonkezelő Vállalattól a befizetett összegek megfelelőjét fogják megkapni palesztinai fontban, a Palesztinában eladott német termékek alapján.

A Német Zsidók Palesztinai Befektetési Tanácsadócége kft., melynek székhelye a berlini Friedrichstr[asse] 218-as szám alatt található, abból a célból állt fel, hogy tanácsot adjon azoknak a német zsidóknak, aki ki kívánják használni a Palesztinába való tőkeátutalásnak ezt az eszközét.

(b) A későbbi kivándorlás céljából személyenkénti ötvenezer márkányi azonnal befektetésre kerülő befizetések.

Egy kettes számú különleges számla is meg lett nyitva a Templomos Társaság Bank kft. számára a Birodalmi Banknál. Azok a zsidó nemzetiségű német lakosok számára, akik egyelőre még nem óhajtanak kivándorolni, de már meg szeretnék alapozni új otthonukat Palesztinában, a pénzváltó hivatal engedélyt bocsáthat ki, hogy egy személyenként legfeljebb ötvenezer márkányi összeget kifizethessenek erre a számlára (azaz a Palesztinában felállítandó Német Zsidók Palesztinai Befektetési Tanácsadócége részére, illetve annak felállításától függően az Angol-Palesztinai Bank kft. részére).

A kettes számú különleges számla, szintúgy, mint az egyes számú különleges számla, német termékek Palesztinába szállításának finanszírozására lesz használva, azzal a különbséggel, hogy ez a számla csak akkor kerül használatra, ha az egyes számú különleges számla nem jöhet szóba. A kivándorlók is hozzájuthatnak engedélyekhez, hogy a kettes számú különleges számlára fizessék be a Kivándorlási Tanácshivatal által meghatározott összeget, azonban ezekben az esetekben is csupán ötvenezer márkát lehet befizetni fejenként.

Ha egy személy, aki még nem adta át hazai lakóhelyét, a kettes számú különleges számlára való fizetség útján letétbe helyezett hitelhez jut a palesztinai Vagyonkezelő Vállalatnál palesztinai font formájában, termékek eladásáért cserébe hozzájuthat ehhez a hitelhez a Birodalmi Bankon keresztül. A Birodalmi Bank azonban készen áll arra, hogy hat hónapra átadja ezt a hitelt annak a személynek, akinek jár, illetve, hogy kiterjessze ezt az időszakot a berlini Palesztinai Bevándorlási Hivatal kérésére.

Ha egy ilyen lakos fel kívánja használni hitelét palesztinai földvásárlásra, vagy más ottani célokra, kérvényeznie kell a szükséges engedélyeket a megfelelő pénzváltó és gazdasági szervektől, mellékelve a jeruzsálemi német konzulátus által kiadott bizonyítványt a kérvényező komoly szándékairól.

A hitel felhasználására palesztinai használaton kívül nem lehet más okból beleegyezést szerezni.

108. „A TITOKZATOS PAKTUM”

In: *The Canadian Jewish Chronicle*, 1933. december 29. 1.

Jegyzet: *A cionista kanadai* Jewish Chronicle *cikke jól mutatja, milyen feszültségeket keltett a Ha'avara Szerződés a mozgalom belül is. (V. L. B.)*

Szerkesztői kommentár

A hírek, miszerint több mint kétmillió márkát szállítottak Németországból Palesztinába „az egyezményeknek megfelelően", nem valószínű, hogy a kitörő öröm érzését fogják kelteni a zsidó nép egészében. Ezt a titokzatos paktumot még senki sem erősítette meg, de ha már itt tartunk, még nem is erősítette meg senki, és most, hogy a náci lapok ezt a hírt fröccsentették oda újságjaik főcímlapjára, már meglehetősen egyértelmű, hogy valami körök itt kettős játékot játszanak a zsidó méltóság és becsület kárára. Az olvasó talán emlékezhet, hogy pletykák indultak meg a legutóbbi Cionista Kongresszus ülései alatt, hogy egyezségre jutottak a náci kormánnyal, amely lehetővé teszi majd a németországi zsidó kivándorlók számára, hogy hárommillió márkányi tőkét magukkal vigyenek és elhelyezzenek palesztinai bankokban, hitel formájában. Ezért cserébe a zsidóknak gépeket kell vásárolniuk Németországból. Ekkor minden oldalról felhangzottak a felháborodott ordítások, mivel egy ilyen kiskapus egyezmény a Németországgal szemben folytatott bojkottmozgalom szabotálását jelentette. „Sem a mézedből, sem a szúrásodból [nem kérek]"[241] – ez volt a válasz erre a becstelen egyezségre, és a felelős szóvivők lavinaszerű bizonygatásaival, hogy az egész történet egy kitaláció, úgy nézett ki, hogy az ügy el is tűnt a színről. A nácik azonban most ismét feldobták a témát azzal, hogy lerántották a leplet a tiltott kereskedelmi tevékenységről, mely eladta a zsidó lelket egy tál lencséért. Most már meg tudjuk érteni, hogyan lehetséges, hogy a nácik nemrég áldásukat adták egy cionista gyűlésre jelenlétükkel, sőt, még meg is tapsolták a felszólalók néhány kijelentését. Nagyon veszélyes játékba kezdtek ezzel, és kétségtelenül tovább remélik bővíteni egyezményüket. A kérdés az, hogy ki a felelős mindezért? Talán német zsidók egy csoportja, vagy a cionisták hallgatólagos beleegyezésével történt? Ha német zsidók egy csoportja a felelős ezért, akkor igen kár, hogy még nem ismerték fel, hogy testvéreik mennyi mindent megtettek, hogy belépésüket Palesztinába méltóságos és tiszteletre méltó módon eszközöljék ki. Ha cionisták egy csoportja felelős ezért, akkor magyarázattal tartoznak a több millió zsidó felé, akik megesküdtek, hogy semmi közük nem lesz a feketeingesek nemzetéhez, hanem megvédik a zsidóság becsületét.

109. LEWIS NAMIER ELŐSZAVA ARTHUR RUPPIN *ZSIDÓK A MODERN VILÁGBAN* C. KÖNYVÉHEZ

In: Arthur Ruppin: *The Jews in the Modern World*, Macmillan and Co. (1934), xiii-xxx.

Jegyzet: *Lewis Namier (1888-1960) neves brit cionista történész, 1929-'31 között a Zsidó Ügynökség politikai titkára volt Palesztinában, majd Weizmann Ha'avara-ügyi segítője lett. Hosszas eszmefuttatását érdemes idézni, hiszen mélyebb betekintést enged a cionista mozgalom vezetőinek ekkori gondolataiba (V. L. B.)*

Néhány évvel ezelőtt egy berlini japán diplomata megkért egy német államférfit, hogy javasoljon neki egy egyetemi előadót, aki az antiszemitizmus professzora lehetne Japánban. Mikor elmondták neki, hogy nincsen ilyen szak a német egyetemeken, a japán megdöbbent: „Micsoda? Egész álló nap antiszemitizmust hirdetnek, és nincsen senki, hogy tanítsa?" Erre a németek megkérdezték: „De mégis, minek kell ez magának? Japánban nincsenek zsidók." Erre ezt felelte: „Nem, nincsenek, de hallottuk, hogy jönni fognak, és fel akarunk készülni rájuk."

A japán diplomata feltehetőleg naprakész információt óhajtott szerezni egy népről, melyet hallomásból veszélyesnek és kellemetlennek ítélt: és mi zsidók azt kívánhatnánk, hogy számos antiszemita vagy potenciális antiszemita ossza ennek a diplomatának az óhaját. A világban való helyzetünk rendellenes, nehéz, és gyakorta zavaros: és nem szabad mindenkit antiszemitának tartani, aki kellemetlenül érzi magát velünk kapcsolatban, ahogy nincsen semmi feltétlenül és természeténél fogva rossz dolog az antiszemitizmusban sem. A nemzetek nem szívelik egymást, és nem szeretik az idegeneket maguk között: de amit mások egykedvű, vagy akár vidám érdektelenséggel kezelnek, számunkra fájdalmassá válik védtelen, magunkra hagyatott helyzetünkből adódóan, illetve amiatt, hogy gyakran mi magunk, zsidók sem érezzük magunkat „idegennek", még akkor sem, amikor annak kezelnek. Azonban akkor is jogunk van követelni az antiszemitáktól, amennyiben józanok és civilizáltak, hogy őszintén megkíséreljék megérteni annak a problémának a tényezőit, mellyel

látszólag el vannak foglalva, s hogy végső következtetéseiket levonva azt a helyes felfogást és közös kedvességet mutassák, melyek nélkül egyetlen nehéz problémát sem lehet sikeresen megoldani.

Dr. Ruppin könyve elegendő anyagok szolgáltat barátnak és ellenségnek, aki informálni akarja magát. Ám a műnek nem ez a fő célja, és a kiadás szervezésekor elsősorban a nagy angol nyelvű zsidó közönségre gondoltam, mely ma a legnagyobb és legbefolyásosabb része a zsidóságnak. Az információ, mellyel a könyv szolgál, segíteni fog irányítani tetteinket és terveinket. Mert bármit is tesz velük a nem zsidó világ, és bármennyire is függünk tőle, végső soron jövőnk a saját kezünkben van: érdekeltségünk saját jövőnkben van olyan nagy, hogy ha megfelelően és koncentráltan irányítjuk, döntő szerephez jusson. Egy krízis kérdése nem is annyira annak súlyosságán, mint inkább a bátorságon és a megoldáson múlik, amivel kezelik azt. A számok egy különösen érdekes módon hatnak problémánkra: egy nemzet számára, mely saját földjében gyökeredzik, kiteljesedett társadalmi struktúrával, tehát megfelelő mértékben önellátóan, a számok hatalmat és biztonságot jelentenek. Azonban számunkra, akik Palesztinán kívül élnek, a számok mindig is veszélyt jelentettek. Ez volt, és ez ma is a gálut átka: egy nemzet nem tud és nem is szabad, hogy növekedjen, kivéve, ha olyan földön él, melyet a saját talajának nevezhet. Még ott is, ahol a lakosság egytizedét alkotjuk, tehetetlenek vagyunk a többség szervezett támadásaival szemben. Nem tudunk kiállni egy gazdasági támadást, mivel foglalkozási szerkezetünkből hiányzik a belső egyensúly: és morálisan fegyvertelenek vagyunk a politikai küzdelem terén, még akkor is, ha erős közösségi vagy nemzeti önazonossággal rendelkezünk. Egy ember kötődése otthonához és hazájához erőt ad számára a küzdelemhez: de ez a fajta szeretet a gálutban ahhoz a közösséghez és államhoz köt minket a földön keresztül, mely arra épült, vagyis a „többségi nemzethez:" ez azonban nem feltétlenül köti őket mihozzánk. Az üldöztetések hatására számos zsidó, aki németnek érezte magát, és harcolt és dolgozott Németországért, öngyilkosságot követett el megaláztatásában és elkeseredettségében: ezeket az öngyilkosságokat gúnyos örömmel fogadta a náci sajtó, hangot adva reményének, hogy a jövőben még több zsidó hagyja majd el Németországot ezen az úton.

Az a szabály, hogy ott vagyunk biztonságban, ahol kevesen vagyunk – ahol egyéni elbánásban részesülünk, ahol beilleszkedünk a nemzet szerkezetébe, és úgy lehetünk sikeresek, hogy közben nem keltünk figyelmet és irigységet magunk ellen. Ilyen körülmények között igen hamar feloldódunk vagy eltűnünk, elérve az a teljes biztonságot, mely a diaszpóra zsidója számára egyenlő azzal, hogy megszűnik zsidónak lenni.

Ez volt bizonyos régi európai zsidó közösség sorsa is, és belátható időn belül talán ez lett volna a német zsidóságé is, ha egy normális néppel lett volna dolguk. A zsidóság legfőbb testének azonban a tizenkilencedik század (mely 1914-ig nyúlik) nem a számbeli csökkenés, hanem a legnagyobb növekedés időszaka volt [...]

[A tizennyolcadik század elején] hatalmas növekedésnek indultak a városok, tömeges kivándorlások irányultak a tengeren túlra, a „politikai értelemben" vett „nemzet" fogalma kiszélesedett, és a szakmai értelmiség és a munkások száma megerősödött. Mindez a kapitalista rendszer hátoldalán történt: a kereskedelem és a verseny szabadságán alapult, nemzeti cégek kereti között.

Két faj állt a kapitalista mozgalom élén, noha teljesen más környezetből jöttek: az angolok és a zsidók. Ők voltak a kapitalizmus úttörői, és annak első s talán fő haszonélvezői. Az ő halálozási rátájuk csökkent le először, ők gyarapították először természetes szaporulatukat; közülük többen vándoroltak ki [a tengeren túlra], mint bármely más nemzetből; ez a két nemzet szóratott szét leginkább a világban; ennek volt a legtöbb szellemi dolgozója és képzett szakértője: és veszélyt jelentet rájuk azoknak az országoknak a megfelelői osztályai, ahol szétszóratásban élnek. Más nemzetek között dolgoztak, nem pusztán a haszonért, hanem egyfajta idealizmussal, melyet ritkán tulajdonítanak nekik, és szolgálatokat tettek – a zsidók a fehér fajoknak, és az angolok a fekete kontinenseken –, melyeket aztán nem köszöntek meg nekik: és mindketten a világszabadság és a világszerte való együttműködés eszméjét hirdették, mely eszméknek mindenki más hátat is fordított. Most minkét nemzet azért küzd, hogy visszaállítsa saját belső gazdasági egyensúlyát, s hogy elérjen egy bizonyos fokú önfenntartást.

Persze mondhatják az angolok, hogy: „Mi egy világhatalom vagyunk; otthonunkat birodalmunkon belül nagyrészt saját akaratunk és döntésünk szerint irányítjuk; mi döntjük el, merre menjen; rendelkezünk erővel, melyet, ha akarjuk, bevethetünk; bármikor visszavonulhatunk

szigetünkre, melyet el is hanyagoltunk, míg más kontinenseket fejlesztettünk; tudjuk, és fogjuk is fejleszteni, megvannak az állami források, melyekkel vissza fogjuk állítani gazdaságunk egyensúlyát, és szükséges gazdasági függetlenségét; s ha szükség lenne rá, megvannak az eszközeink egy erősen nacionalista gazdaság és politika kialakítására.

Igen kár, hogy a zsidók pedig csak ezt mondhatják: „A gálutban olyanok vagyunk, mint egy rakat szolga és túsz, akik másoktól függenek; vagy jól bánnak velünk, vagy rosszul; ha rosszul megy sorunk, nem tudjuk megvédeni magunkat; ha visszavonulnánk, annak tempóját mások határoznák meg; még mindig át kell esnünk egy gyökeres gazdasági átrendeződésen, azonban sem az állami források, sem a terület nincsen meg, ahol ez végbemehetne; minden erőnk a kétségbeeséssel vegyült hitünk, és az egyetlen hely, melyet a magunkénak mondhatunk, Palesztina, a számunkra megígért föld, mely ma a mandátumpolitika »félig megígért földje;« ráadásul már olyan sokan vagyunk, hogy Palesztina népünknek csak egy apró részét tudja befogadni, és olyan szegények is vagyunk, hogy csak a legnagyobb nehézségek árán tudjuk összegyűjteni a pénzt arra, hogy legalább mérsékelt lehetőségeket megvalósíthassunk Palesztinában” [...]

Politikailag és gazdaságilag a tizenkilencedik században, különösen annak második felében, a németek kerültek túlsúlyba Európában, és a világ zsidóságán belül pedig a német zsidók; de a németek nem tudtak arról, és nem is érdekelte őket, hogy mekkora részt köszönhetnek gazdasági és szellemi fölényükből a zsidóknak. 1914-ben a németországi és a nyugat-ausztriai zsidók voltak (számarányukhoz képest) a leggazdagabb, a legműveltebb, és kulturálisan legfejlettebb zsidó közösség a világon. Míg a zsidó proletár réteg a kelet-európai letelepedési övezetből főleg az Egyesült Államokba, Nagy-Britanniába és a brit gyarmatokra – vagyis az angol nyelvű földterületekre – vándorolt ki, az értelmiség és a középosztály német Közép-Európa felé tartottak; a letelepedési övezet, mely nem rendelkezett sem nemzettel, sem fővárossal, a közép-európai zsidóság hátországává vált.

Így válhatott a kelet-európai zsidó számbeli felvirágzásának kora a német zsidó gazdasági és kulturális fejlődésének korává. A letelepedési terület négyötödén az orosz volt a hivatalos nyelv, annak ellenére, hogy a nem zsidó lakosság döntő többsége nem ezt a nyelvet beszélte. Oroszország főbb városai, Szentpétervár és Moszkva, távol voltak, és a zsidók számára lényegében iskoláikkal és egyetemeikkel együtt zárva voltak, a numerus clausus miatt. A jiddisről könnyű volt átállni a németre, az osztrák és a német középiskolák és egyetemeket pedig közel voltak a letelepedési övezethez, és nyitva álltak a kelet-európai zsidók előtt. Galícia, a cseh tartományok, és bizonyos mértékig Magyarország zsidói számára is Bécs volt a társadalmi és kulturális főváros, és sokuk számára Bécs csak egy állomás volt Berlin felé. Berlin maga és más német városok pedig az orosz, lengyel és román zsidóság társadalmi és kulturális fővárosává vált. Tízezrek tanultak Németországban, akik közül később sokan visszatértek otthonaikba, és akaratlanul is a német kultúra és gazdaság betörését segítették elő – ez persze nem tette népszerűvé a zsidókat az érintett országokban. Az angol nyelvű országokban is a német zsidók, főleg a frankfurti és a hamburgi zsidók szolgáltak közvetítőként és tolmácsként a németek számára, akik maguk nem kifejezetten jók a más nemzetekkel való tárgyalásokban. Olyan férfiak, mint Sir Ernest Cassel [1852-1921] és Jacob Schifl, hogy két kiváló példát említsek, noha hűek maradtak választott országukhoz, megőrizték a kötődést Németországhoz, ahonnan származtak: és a zsidóság ismét az állítólagos németséggel való megfertőződése miatt szenvedett.

Az egyetlen embercsoport, mely sosem ismerte fel, hogy mekkora szolgálatot tettek Németország számára a zsidók, maguk a németek voltak. Úgy hitték, hogy a zsidók hatalmasak; tudhatták, vagy tudniuk kellett volna, hogy a zsidók hűek Németországhoz; tudhatták volna, hogy ilyen körülmények között milyen sokat ért az, hogy a világ zsidóságának gazdasági és kulturális központját saját határaikon belül tudhatták. De a más emberek sértegetésének és megalázásának élvezete minden megfontolást felülírt: egyesek ezen az úton építek fel vagy újra önbecsülésüket.

Ami viszont ennél is fontosabb, hogy a zsidó alapvetően összeférhetetlen a némettel. A német módszeres, nyers, mechanikai értelemben konstruktív, végtelenül tekintélyelvű, aki csakis felsőbb parancsra hajlandó lázadóvá válni: ha kell, szívesen marad egész életében egy merő csavar a gépezetben. A modern német politikai eszme mindent felfaló állama és annak gyakorlata a pszichológiai ellentéte Németország korábbi felosztottságának több száz apró államocskára, és mindkettő a német politikai és társadalmi féleszűség kifejeződése. A zsidó, mint keleti, illetve földközi-tengeri faj, kreatív, simulékony, individualista, nyughatatlan és fegyelmezetlen; akár hasznos

kiegészítője, javítója is lehetett volna a németnek. De a német nem tudta megemészteni a zsidót – ahogy Nietzsche mondta: „A német szellemiség képtelen emészteni: semmit nem képes asszimilálni." A német kultúra talán minden kultúra legnemzetietlenebbje: eredetét tekintve lényegében polgári és városi; a német földművelő osztályok (ellentétben az angol, a francia, a lengyel és a magyar példával) alig járultak hozzá: absztrakt eszmeként indult, és rideg materializmusban végződött. Talán épp a német kultúra városias mivolta miatt érezték úgy a zsidók, hogy azt lesz a legegyszerűbb kezelésbe venni. És talán Caliban[242] rossz humora és aztán haragja okozta, hogy – de itt semmi értelme, hogy a [németek] indokain gondolkozzunk.

A német kultúra tekintetében jó munkát végeztek a zsidók, ennek pedig a németek aratták le a babérjait, semmit sem hagyva a zsidóknak azért cserébe. Csak azután döbbent rá a világ, hogy Einstein [1879-1955], [Max] Reinhardt [1873-1943] és Bruno Walter [1876-1962] zsidók voltak, hogy a náci forradalom elűzte őket. Ugyanezt el lehetne mondani több száz más emberről. De felesleges tovább fűzni a szót erről. A nácik nem amellett érveltek, hogy a zsidók nem lettek volna fontosak vagy eredményesek, hanem hogy túl sok vezető pozíciónak jutottak birtokába, és hogy tevékenységük „egészségtelen" volt az „árja" németek számára. Hogy számukra mi „egészséges", azt maguk döntik el, de senki, aki ismerte Németországot, akár még a nácizmus előtti időkből, sem hiheti azt, hogy a vezető pozíciókat – különösen az önálló hivatások terén – azért szerezték meg a zsidók, mert zsidók. Most a jogi kirekesztést és a koncentrációs tábort használják ott, ahol semmi fajta hátrány, lehetett bármilyen szigorú, nem bizonyult sikeresnek.

A[z első világ]háború, mely elpusztította Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia politikai és gazdasági dominanciáját, ugyanezt tette ezen országok zsidóságának hatalmával a világ zsidóságán belül. Oroszország elvágta magát a külvilágtól; a határ- és utódállamok, melyek erősen nacionalisták és németellenesek voltak, elvágták magukat Közép-Európától; a német befolyás és a német zsidók befolyása csökkent. Az infláció a közép-európai zsidóság vagyonának jelentős részét felszámolta; kereskedelmi lehetőségeik beszűkültek. A világ zsidóságának pénzügyi központja New York lett, és politikai központja a palesztinai Mandátum miatt Londonba került; s mivel a világ zsidóságának egyharmada az angol világba jutott, a zsidóság súlypontjának mindenképpen át kellett helyeződnie oda. A változás lelassult, mivel a zsidó bevándorlók egy jelentős része még mindig munkásként és kis üzletekben dolgozó kereskedőként élt New York és London keleti felén, illetve a dél-afrikai és kanadai városok gettóiban; a kivándorlás valódi eredményét még hosszabb idő után látjuk majd – mert mondhatnak rólunk jót, vagy rosszat, de senki sem tagadja, hogy számíthatunk valamire.

A tizenkilencedik századi összeborulás a németekkel pedig katasztrófának bizonyult a számunkra. Szolgákként – vagy még rosszabb, önkéntes foglyokként – tituszi diadalívet[243] emeltünk Németország számára, és ha a németek lassan haladnak tovább, talán még messzebb jutnak a zsidók morális megalázásában, mielőtt elvesztik a zsidók szolgálatait. De most a nácik tudatosan és szisztematikusan elvágják a zsidó háló utolsó fonalait, melynek közepén Németország volt. A legtöbb, amit mi zsidók tehetünk, és kell hogy önérzetünkben tegyünk, hogy segítünk nekik elvágni ezeket a fonalakat.

Mikor XVL. Lajost lefejezték, minden európai uralkodónak sajoghatott a nyaka: mikor csapás érte a német zsidóságot, nekünk, máshol élő zsidóknak el kellett gondolkodnunk, hogy vajon mit tartogat a jövő népünk különböző ágainak. Még korai lenne ítéletet mondani, de annak, hogy értékeljük helyzetünket, bőven itt az ideje; s noha egyetlen másik ország, még a kulturálisan legelmaradottabb sem valószínű, hogy ugyanilyen módon meggyalázza az emberi jogokat – legalábbis nem anélkül, hogy ellenállást váltana ki lakosai között –, nincs kétség, hogy valamilyen módon a német példa antiszemita mozgalmakat fog életre kelteni más országokban is. Nem szabad túlértékelnünk a német katasztrófa fontosságát, de elbagatellizálnunk sem szabad. A tényeket kell néznünk, és újra kell gondolnunk alapjainkat.

Pontosan így nézett ki a zsidóság sorsa és jövőre, ahogy néhány évvel ezelőtt tekintettünk rá: a nagy zsidó vándorlások ideje véget ért. A kiábrándult, erkölcsileg rendezetlen, és gazdaságilag kifosztott világ csak didergett, miután a letűnt évszázad nagy mozgalmai átsöpörtek rajta. Úgy nézett ki, hogy a világ zsidóságának kapcsolattartása meg fog szűnni, noha a Nemzeti Otthon felépítése Palesztinában, mint közös munka, egy darabig még össze fog tartani minket, legalábbis a legügyesebbjeinket: és ott, Izrael földjén az az ág fog túlélni, melyről Izajás próféta is szólt, talán a

legjobb ág mind közül, amióta csak népünk fáját kiásták nemzeti talajából. Nyugat- és Közép-Európa zsidói vagy kihalnak, vagy teljesen elvesztik lényegességüket, és sokan azt hittük, hogy ez a folyamat, noha összezörrenésekkel és alkalmanként „befogadóink" durvább részéről kitörésekkel tarkított, de összességében egyre inkább békés jellegű folyamat lesz [...]

1932-ben a lengyel, román és litván zsidóság problémája tűnt a legégetőbbnek, és ha a nácik hatalomra jutása okán érzett megdöbbenés elmúlik, valószínűleg ismét ezekre fogunk figyelni. De ugyanúgy fogjuk látni, mint 1932-ben? Akkoriban azt hittük, hogy legelső és legfontosabb törekvésünk a „Luftmenschek" elleni harc kell, hogy legyen – ez a lefordíthatatlan fogalom azokat az embereket írja le, akik lábuk alatt szilárd talaj nélkül állnak, képzés vagy szakma, tőke vagy kereset nélkül, a levegőben élve, illetve, minden jel szerint magából a levegőből élve. Réges-régen kiemelkedően magas volt az ő számuk a kelet-európai gettókban, és 1932-ben azt hittük, hogy legfontosabb dolgunk, hogy ezt az embertípust rendes dolgozóvá alakítsuk. De az 1933-as németországi események megértették velünk, hogy egy a szakmájának magaslatán álló zsidóból is Luftmensch lehet egyik napról a másikra, hogyha megtiltják neki, hogy munkáját végezhesse odahaza vagy máshol. Kelet-Európa egyes munkanélküli zsidóinak tragédiájánál még nagyobb a mi közös nagy Luftmensch-tragédiánk, ugyanis nekünk, mint nemzetnek nincs szilárd talaj a lábunk alatt – és az ember nem élhet közösségén kívül, mivel csakis a saját közösségében van biztonságban. Közösségének a sajátjának kell lennie, egészen, a fogalom legteljesebb értelmében. Voltaképpen az egyes zsidó korábbi egészségtelen gazdasági helyzete is mindössze a nemzet helyzetét tükrözte. Abnormális helyzet volt ez, mely közülünk sokakat kereskedőkké vagy „értelmiségiekké" (aki csak egy másfajta Luftmensch) tett, és távol tartott minket a stabilabb, tartósabb szakmáktól, miközben azok, akik parasztoknak álltak be a parasztok közé, vagy földesurak lettek a földesurak között, gyökeret eresztettek, elvegyültek a talaj növekedésével. Megszűntek zsidóknak lenni, és maguk egyénileg megoldották a [zsidó]kérdést. De most a kérdést már az egész nemzetünk számára meg kell oldani, vagy így, vagy úgy.

Az európai népek között a tizenkilencedik század legjobb fele alatt a felső- és a középosztály volt a meghatározó. Maradi láncok nélkül mozoghattak és dolgozhattak, és még nem húzta le őket a tömegek súlya. Alapvetően úgy gondoltak magukra, mint „a nemzet", még ha ennek határai tudattalanok is voltak, és alapjaiban véve abból a szűk alapból fejlődött ki, melyet az individualizmus teremtett meg. A néma tömeg léte a háttérben el volt fogadva politikailag, majd át is léptek rajta, vagy csak annyit mondtak, hogy az ő problémáikat ugyanúgy kell megoldani, mint a felső osztályét. A zsidókérdés megoldása ebben az időszakban az egyéni asszimiláció volt. De ez a program csak addig volt megfelelő, amíg apró, szétszórt közösségekről volt szó vagy a zsidóság felsőbb rétegeiről, azonban az összefüggő tömegeket, akik saját világukban éltek, nem lehetett „asszimilálni." Egyes zsidók vagyonra, névre, társadalmi rangra tehettek szert, de az esetek többségében ők vagy utódaik megszűntek zsidónak lenni (ahogy az angliai kikeresztelkedők esetében is láthattuk). A zsidóság nagy tömegei szegények voltak, és képtelenek maradtak a környezetükhöz, de még az egymáshoz való alkalmazkodásra is, mivel nem alkottak gazdaságilag önfenntartó, önvédelemre képes egységet, és senkijük sem volt, aki szót emelhetett volna értük, kivéve azokat, akik körülbelül annyira feleltek meg gazdasági és erkölcsi igényeiknek, mint [Samuel] Smile [1812-1904] „Segíts magadon" könyve a brit munkástömegeknek.

A zsidó demokrácia felemelkedésének, azaz a zsidó tömegek belépésének a politikába magával kellett hoznia a zsidó nacionalizmus ébredését, mely kényelmetlen és zavaró jelenség volt a „jómódú" zsidóknak, akik már vagy maguk mögött hagyták a szerves judaizmust, vagy a beolvadás megnevezhetetlen határán toporogtak. [Az ilyen zsidó] művelt, széles látókörű és gyökértelen volt, mivel egyetlen élő közösséggel sem állt kapcsolatban. „Asszimilálódni" kívánt, és eközben mégis távol akart maradni, épp egy lépéssel megállva az előtt az állapot előtt, mely teljesen elhozhatta volna számára az asszimiláció ideálját, azaz a zsidó teljes beolvadását a körülötte lévő közösségbe. A judaizmusról alkotott felfogása, mely szerint az csupán egy vallás, érdekesen felületes és ellentmondásos volt, hiszen az, ami megkülönbözteti a zsidó vallás modern formáját mondjuk a keresztény unitáriusuktól, egyedül az a nemzeti tradíció, melyet a legtöbb liberális vagy reformzsidó el kíván utasítani. Azzal, hogy elkerülik a maradéktalan beolvadást és megőrzik különálló faji és kulturális identitásukat, melynek egyébként tagadják létezését, a levegőben lógva tartják magukat – ők egyfajta erkölcsi Luftmenschek lettek, kiprovokálva ezzel a nem zsidók bírálatát és bizalmatlanságát.

A valóságban a legtöbbjük teljesen őszinte volt tudatos gondolkodásának határaival kapcsolatban: őszintétlenségüket maguknak sem vallották be. De elfeledkeztek arról, hogy egyetlen ajtó sem maradhat félig nyitva a végtelenségig.

Évszázadokon át rendellenes életet éltünk, és a világ többi részéhez való „asszimilálódás" az egyetlen kivezető út ebből. Az „asszimiláció" kifejezés azonban két, egymást kiegészítő, és ugyanúgy elfogadható jelentéssel bír. A közösséghez való asszimiláció az egyéni zsidók számára a vegyesházasságot és az eltűnést jelenti, ahogy az az angliai hugenottákkal is történt, akik előzőleg megkísérelték megtartani egyházuk és közösségük külön létét. Izráel egésze számára pedig csakis egy dolgot jelenthet: nemzeti újraintegrálódást. A zsidó nacionalizmus a zsidó népnek azt a törekvését fejezi ki, hogy olyanná váljon, mint minden más nemzet; sem régmúlt képzelgéseink kiválasztott faja, sem pedig azok a kitaszítottak, akiknek mások szerettek volna és szeretnének ma is látni; hanem nemzet, társadalmilag és gazdaságilag teljes, saját anyaországgal: soha többé árvagyermek. A normálissá válásnak kell legfőbb célunknak lennie. Hogy a nemzeti újraintegrálódás lehetséges a gálutban is, vagy egyedül Palesztinában, még korai lenne eldönteni. Lehet, hogy ki fogunk pusztulni a nem zsidókkal való vegyesházasságok vagy a születésszabályozás következtében, mivel ahogy azt Dr. Ruppin is kimutatja, mindkettő növekvő tendenciát mutat. De a kérdés, amit most a zsidóknak fel kell tenniük maguknak, az az, hogy tudnak-e, szabad-e élniük a gyermekek világra hozásának felelősségével a gálutban, hogy ott olyan sorsot éljenek meg, mely évről évre borzalmasabbnak látszik. Elfogadott dolog, hogy egy szülőnek ne legyen gyermeke, ha nem tudja ellátni: hát talán az élet morális alapja nem ugyanolyan fontosságú?

Számos zsidó első reakciója erre a vitára az, hogy hasznos eleme vagyunk a világnak, és nem szabad, hogy megszűnjünk létezni, még a diaszpórában sem. Hasznosak – mégis kinek? És mégis ki veszítene bármit azzal, ha kihalnánk? Mi magunk bizonyosan semmit. Megszűnni létezni nem veszteség. És a világ? Visszatekintve történelmünk legutóbbi kétezer évére, talán nem nagy vétek, ha nem törjük azon a fejünket, hogy veszítene vagy nyerne a világ a mi eltűnésünkkel. Más zsidók pedig az ellenfeleinknek való „önmegadás" ellen szólalnak fel: miért is kéne akár csak ennyire odafigyelni az ellenfeleinkre? Pedig a rendezett visszavonulásban nincsen semmilyen önmegadás. Úgyis az antiszemiták lesznek azok, akik a legjobban hiányolnak majd minket: mint annak az apró német városkának a nácijai, akik állítólag táviratot küldtek Hitlernek, hogy azonnal küldjenek nekik néhány zsidót, különben a [zsidó boltok] bojkottja április elsején fiaskó lesz.

Egy végtelenül nehéz időszaknak vágunk neki, és ha az embernek gyermekei vannak, az ő biztonságukra és jövőjükre kell ügyelnie, és túszok kötik meg minden lépését. Ám lényegében egyetlen zsidó gyermek sem fog születni Németországban 1933 után. Szülessenek meg máshol a gálutban? Ha csak nem sikerül az elmúlt hosszú évszázadok fél-életét integráns nemzeti létté alakítanunk, nem lenne jobb, ha az egésznek vége szakadna? Ami akarat rejlik bennünk a zsidó túlélésre, azt most közös nemzeti jövőnk irányába kell fordítanunk. A legősibb írott emlék, mely a zsidókat említi, egy egyiptomi fáraó emlékműve, melyben azzal dicsekszik, hogy sikerült kiirtania Izráelt, és nem hagyott túlélőket. Mégis túléltünk, és létünk megszámlálhatatlan nem zsidó megszállottságává vált, számunkra pedig nagy teherré. A keresztény korszak első tizenhét vagy tizennyolc százada alatt még élt a remény egy messiási csodában, mely miatt eltűrtük szenvedésünket és üldöztetésünket, s mely értelmet adott túlélésünknek a szétszóratásban. Vártunk a megváltásra, melyet az Ő érkezése hozott volna majd el, mikor majd az összes zsidó, még a szétszóratásban elföldelt halottak is, követték volna Őt vissza Erec Izraelbe. A visszatérésbe vetett hit továbbra is él, és ez az egyetlen remény, mely még nem hagyott el minket: azonban az Ő munkáját inkább talán emberek erőfeszítésein keresztül kell elvégeznünk.

A „felvilágosodás" idején a messianisztikus hit helyét átvette a hit az emberiességben és a „haladásban", a demokráciában, a jogokban és a testvériségben. Ennek a hitnek mára vége, s talán már csak néhány nyugat-európai kultúrkörben él tovább, ahonnan eredetileg is származott. De mi nem várhatunk az emberiség megemberesedésére.

Mikor Európa középosztálya antiszemitává vált, számos zsidó a szocializmusba vetette hitét. Az antiszemitizmus biztosan csak „burzsoá" előítéletesség – mintha az antiszemitizmust nem feudális vagy klerikális gyűlölködésnek nevezték volna a középosztály felemelkedésének hajnalán! Pedig nincs ok arra, hogy azt higgyük, hogy nem tud kialakulni egy szélsőségesen nacionalista, antiszemita kommunista irányzat. A kapitalizmus eredeti, individualista és gazdasági egyenlőséget követelő

formájában még nemzetközi volt. A kommunizmus, mely államosított, tehát nemzeti gazdaságban gondolkodik, el fogja veszíteni nemzetköziségét, mint ahogy a francia forradalom is elveszítette. És akkor majd jaj lesz annak, aki a szocialista társadalomban kívülálló lesz! Akkor majd úgy fog járni, mint az osztályellenségek a bolsevik Oroszországban.

Némi emberszeret legszegényebb testvéreink iránt, egy jó adag önámítás, a cionizmus felemlegetése az ünnepnapokon (mint néhány zsidó vallásossága, mely csak Jóm Kippúrkor jut eszükbe), és a zsidókérdés terhe, melyet egy jobb jövő udvarias bizonygatásával adunk át gyermekeinknek – mindez nem lesz elég a jövőben. Nincs jogunk, hogy továbbadjuk egy újabb generációnak. Még a mi időnkben szükség van annak megoldására. Akik ma élnek, és tudatában vannak helyzetünk tényeivel, meg kell hogy oldják ezt az évszázados problémát, mielőtt jogukban állna egy új generáció megteremtése. Csakis azoknak a zsidóknak van joguk zsidóként életben maradni az elkövetkező időben, akik képesek lesznek egy nemzet tagjaként építeni az életüket, egy olyan nemzet tagjaként, mely nem különb az összes többi nemzettől.

110. CHAIM WEIZMANN: A NÉMET ZSIDÓK PALESZTINAI LETELEPÍTÉSE (1934. MÁJUS 31.)

In: Chaim Weizmann: *The Letters and Papers of Chaim Weizmann (Series B: Letters), 1931-1952* (New Brunswick: Transaction Publishers, 1983), 44., 47-48.

1933 folyamán közel 10 000 zsidó érkezett Palesztinába Németországból (kitéve a teljes évi bevándorlás 25%-át). Ezt a bevándorlási rátát sikerült fenntartani 1934 első negyedévében is. A bevándorlók közül 3000-nél is többen a „kapitalista" kategóriából kerültek ki, azaz a birtokukban lévő pénzösszeg nem volt kevesebb 1000 fontnál. Az általuk az országba hozott tőke 1933-ban tehát önmagában több millió fontot tett ki [...]

A bevándorlási okmányok kiosztása

Hála a 300 palesztinai bevándorlási irománynak, amit a Zsidó Ügynökség 1933-'34 telén a központi iroda rendelkezésére bocsátott, hogy szétossza olyan németországi zsidó menekültek között, akik más európai országokban tartózkodtak, lehetőségünk adódott enyhíteni valamennyit a hatalmas nyomáson, amit ezek a menekültek okoznak – különösen Franciaországban, Belgiumban és Csehszlovákiában. Egyedül Franciaországban 400 személy tudott Palesztina felé indulni, akiket korábban a párizsi segélybizottságok láttak el. A bizottságok részéről ismét minden országból nyomást gyakorolnak ránk, hogy biztosítsunk a németországi menekülteknek palesztinai bevándorlási engedélyeket. Teljesen megértjük a sok ezer menekült kilátástalan ügyét, és teljességgel megértjük a segélybizottságok helyzetét is, melyek gyakorta nem látnak más kiutat, mint hogy Palesztinába küldik a jelentkezőket. de a palesztinai brit kormány által erre a félévre adott okmányok száma alacsony, és a Zsidó Ügynökség nem tudja teljességgel elvonni azokat a kelet-európai zsidó tömegektől, különösen azok fiatal nemzedékétől, főleg egy ilyen zord helyzetben. Valamilyen kiskaput kell hagyni a Palesztinába való meneküléshez, legalább egy töredéküknek. Továbbá a menekültek szükségletei okán nem feledkezhet meg a Zsidó Ügynökség a németországi zsidó fiatalság ügyeiről sem. Ráadásul, tekintve morális és anyagi felelősségét az okmányok kiosztásának területén, a szervezet nem hunyhat szemet azon tény felett, hogy a menekültek nem jelentéktelen része fizikailag és morálisan sem kész a palesztinai életre, s hogy ezen személyek teljességgel képtelennek bizonyulnának az épülő ország gazdasági szerkezetébe való beilleszkedésre. Mindenesetre 800 és 1000 közötti, menekülteknek szóló bevándorlási okmányhoz remélünk hozzájutni ez évben (1934 áprilisától 1935 márciusáig), és ezek, ahogy a tapasztalat mutatja, legalább 2000 fő Palesztinába jutásához elegendőek lehetnek majd. De nagyon szükséges újra kiemelni, hogy ezek a bevándorlási engedélyek kizárólag azoknak az embereknek szólnak, akik fizikailag és morálisan felkészültek a Palesztinában való letelepedésre: azaz elsősorban fiatal személyeknek szólnak, akik rendelkeznek mezőgazdasági vagy kétkezi képzéssel. Nem lehet arra használni az engedélyeket, hogy nem kívánatos, nem megfelelő vagy »nehéz« jellemű embereket ürítsünk ki Palesztinába.

111. HEINRICH WOLFF MEMORANDUMA A BOJKOTTRÓL (1935. JANUÁR 14.)

In: *Politisches Archiv des Auswärtigen Amts*, R99332, Inland II A/B:83-20, Bd. 3, DGK/Jerusalem an das AA/Berlin, Nr. Polit. 3/35, 1-3.[244]

Jegyzet: *Heinrich Wolff palesztinai német konzul volt, akit később zsidó felesége miatt váltottak le a nácik. (V. L. B.)*

Politikai visszatekintés az 1934-es évre

Aki politikai szempontból visszatekint az elmúlt évre, észre fogja venni, hogy ez egyike volt azoknak az esztendőknek, amelyek semmi megrázkódtatást vagy akár csak valódi szenzációt vagy különösebb említésre méltó eseményt hoztak volna magukkal Palesztina számára. 1934 azok közé az évek közé tartozik, amelyek a fejlődést ugyanabba az irányba vitték tovább, mint ahol az az ezt megelőző év végén állt.

Németország és Palesztina

A két népességrész álláspontja Németországgal szemben változatlanul ugyanaz maradt, mint az előző esztendőben; az arabok mindent, ami Németországban történt, a legragyogóbb színekben látnak; a zsidó oldal – ezt nem is várhatnánk másképp – mindent sötét szemüvegen keresztül lát, és általában stabil ellenszenvvel viseltetik a „náci Németországgal" szemben. Ám meglepő módon, amennyire ez egyáltalán megállapítható, az idetelepült német zsidók többségét, különösen pedig az idősebb generációt voltaképpen gyász tölti el, hiszen még lényegében azoknak sem könnyű alkalmazkodniuk az itteni körülményekhez, akiket a cionizmus vezetett ide. Az aranyásóváros, azaz Tel Aviv izgatott, sietős és a szó legszorosabb értelmében véve izzasztó élete, ahogy a Palesztinában szétszórt települések vidéki eldugottsága, a Németországból idevándoroltaknak gyakran semmit nem jelent. Így jött létre az a különös jelenség, hogy azok, akik önmagukat az új Németország első áldozatainak tekinthetik, nyugodtabban gondolkodnak, mint a más országokból idetelepült zsidók, akik úgy vélik, hogy a fejlődésben levő zsidó nemzeti érzületüktől indítva kibékíthetetlennek kell lenniük.

Mint az olaj a háborgó tenger hullámain, úgy hatott a múlt évben is a transzferszerződés fennállása, és még ha az a mi hibánkon kívül nehézkesen is működik, abban a tényben, hogy ez a transzferszerződés létezik, nem csak gazdaságilag, de politikailag is vitathatatlan előnyt látok. Éppen itt, Palesztinában, a zsidóság egyik központjában törtük át a bojkottfrontot, és tekintettel arra a jelentőségre, amit Palesztina a zsidó világban játszik, ez nem lehet közömbös. Az itteni politikai és gazdasági rálátással rendelkező zsidók javára írhatjuk, hogy a londoni bojkottkonferencia lényegében fiaskóvá vált, mert megtorpedózták Tel Avivból.

[...] **A zsidók Palesztinában**

Az 1934-es év is erős zsidó bevándorlási hullámot hozott magával, amelyben a német zsidók aktívan részt vettek, és különösen fontos volt a „kapitalisták" csoportja. Az emberek és a pénz ezen beáramlásából Palesztina a gyarmati állam kiépítésének politikailag sem lebecsülendő előnyeiben részesült. A zsidók az elmúlt évben is komoly lépést tettek előre nemzeti otthonuk megteremtése terén. Valószínűleg még ma sem jósolhatja meg senki, hogy hogyan fog végződni ez a sajátos, a Balfour-deklaráción alapuló gyarmatosítási kísérlet, de minél tovább lehet zavartalanul folytatni, még mielőtt kitörne a következő válság, annál erősebb lesz a konstrukció, illetve a munkából kikerülő tömegek ellátásának belső képessége. Én személy szerint alig tudom elképzelni, hogy az itt létrejöttek egy súlyos gazdasági válság viharában teljesen összeomolhatnának.

112. DAVID BEN GURION ÉS ARTHUR RUPPIN FELHATALMAZÓ IRATA DR. GEORG LANDAUER SZÁMÁRA (1935. JANUÁR 21.)

In: *Central Zionist Archives*, S/7 219[245]

Jegyzet: *Georg Landauer a német cionisták egyik vezetője volt, itt Ben Gurion és Ruppin bízzák meg a transzferügyi tárgyalások folytatásával. (V. L. B.)*

Dr. Georg Landauer urat megbíztuk, hogy németországi útja során minden a munkánkkal kapcsolatos ügyben képviselje a Central Bureau for the Settlement of German Jews-t. Ilyen ügynek tekintjük elsősorban a Németországból kivándorló zsidó emigránsok szakmai képzésének és tőkéjük kivitelének kérdését. Dr. Georg Landauer úr fel van hatalmazva, hogy minden számára szükségesnek tűnő tárgyalást lefolytasson a német hatóságokkal, és megegyezéseket kössön velük. E tárgyalások során ő képviseli a Central Bureau-t és Jewish Agency for Palestine ügyvezetőségét.

[aláírás]
D. Ben Gurion
The Jewish Agency for Palestine

[aláírás]
Dr. Arthur Ruppin
Central Bureau for the Settlement of German Jews

113. MOSE SARET FELSZÓLALÁSA A XIX. CIONISTA KONGRESSZUSON (1935. AUGUSZTUS 27.)

In: *Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XIX. Zionistenkongresses und der vierten Tagung des Council der Jewish Agency für Palästina* (Wien: Fiba, 1937), 445-446.

Jegyzet: *Mose Saret (sz. Sertok, 1894-1965) munkás-cionista vezető, később Izrael második miniszterelnöke volt. (V. L. B.)*

[...] Világos végeredményre kell jutnunk: nem arról van szó, hogy ezt a terhet Németország zsidóira és bizonyos palesztinai intézményekre kell hárítani, követelményeket kell állítani eléjük, majd pedig elmenni a kongresszusra és ráhárítani a felelősséget a Galut zsidóira, azért, mert a harc nem sikerült. Létezik-e döntőbb harc a Galut zsidói, a zsidó nép számára? Van-e a zsidó népnek szilárdabb reménye, arra, hogy Galut-létéért folytatott harca sikerrel járhat, mint Erec Izrael felépítése? Készen állunk-e levonni minden ebből következő konzekvenciát, vagy sem? És ha mi cionisták levonjuk ebből az összes konzekvenciát, készen állunk-e arra, hogy a zsidók előtt felvilágosító, harcra buzdító és védő szavakat szóljunk, vagy sem? Nem egy harcot meg kellett már vívnunk a zsidó életben. Nem voltunk urai a helyzetnek. Vajon elfogadtunk-e minden ott uralkodó fogalmat, ellentmondás nélkül átvettük-e a diaszpórai politikai harcuk Sulchán Áruchját egészen úgy, mint ahogy az a cionizmus megjelenése előtt volt? *Mi volt a cionizmusban a döntő mozzanat?* Csak a tiltakozás? Csak a diaszpóra-politika? Vagy nem azt mondta a cionizmus, hogy *Erec Izrael a megoldás, és az idők szava az ország felépítéséért végzett teljesítményt kívánja meg!* Ez mindennél fontosabb, és emellett minden egyéb mellékes. Visszariadunk-e ettől a következtetéstől? Hosszú ideig mi cionisták a felvilágosítás, a kinyilatkoztatás és a gondolat mozgalma voltunk, és csak nemrég váltunk a megvalósítás mozgalmává. Átmeneti időszakban vagyunk; a nehéz átmenet időszakában. Sok olyan fogalom és lózung létezik, melyektől nem tudunk könnyen megszabadulni, mert hiányzik hozzá a bátorságunk, hogy lerázzuk őket magunkról. Néha vonakodunk attól, hogy túlságosan is kegyetlenek legyünk magunkkal. De a kegyetlenség megköveteltetik a radikális, alapvető megoldások érdekében, azért, hogy azok a fogalmak és szokások, amelyeket az idegen környezetből vettünk át, ne gyengítsenek bennünket a megváltásért folytatott legfontosabb törekvéseinkben. Azt mondom, hogy azokat a fogalmakat, amelyek fogva tartanak bennünket, idegen valóságból vettük át. Nem mi találtuk ki azokat a jelszavakat, hogy lázadás és bojkott. Más népek ugyanezt teszik, mi pedig csak utánozzuk őket. Kölcsönvesszük másoktól ezeket az eszközöket, és használjuk őket. De más népeknél ezek a szavak az erő kifejeződései, egy létező erő megnyilvánulásai. De a mi mozgalmunk egész lényege abban áll, hogy először is létrehozzuk ezt az erőt. Egy népnek, melynek még nincsen ereje, melynek előbb még létre kell hoznia és meg kell küzdenie saját valóságáért és önállóságáért, nem szabad átvennie más

népek hagyományos *taktikáját és fogalmait*; olyan népekét, amelyek már rendelkeznek erővel, és akiknek egészen más a valóságuk. Ez egy nagyon nehéz fejezet, különösen azért nehéz, mert valaki, aki az Ügyvezetőség nevében beszél, nem élhet ugyanazzal a szólásszabadsággal, mint amit a kritikusok élveznek, mert nem adhatunk fegyvert az ellenfél kezébe. Vannak ugyanis dolgok, melyeket csak tettekkel és nem szavakkal lehet képviselni. Ez nagyon komoly konfliktus, amelynek során a legmélyebb meggyőződésem szerint a cionizmus a legnagyobb erőfeszítést követeli meg azért, hogy a kor követelményeinek megfeleljünk. [...]

114. ENZO SERENI FELSZÓLALÁSA A XIX. CIONISTA KONGRESSZUSON (1935. AUGUSZTUS 27.)

In: *Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XIX. Zionistenkongresses und der vierten Tagung des Council der Jewish Agency für Palästina* (Wien: Fiba, 1937), 239.

Jegyzet: *Enzo Sereni (1905-1944) olaszországi munkás-cionista politikus, ekkor a németországi embermentés egyik felelőse volt. 1944-ben ejtőernyősként Észak-Olaszországban dobta le a brit hadsereg, de hamar elkapták, végül Dachauban végezték ki. (V. L. B.)*

[...] Úgy gondolom, hogy nekünk, akik a német iroda tevékenységében részt vettünk, nem kell szégyellnünk, hogy a zsidó pusztulást Németországban kihasználtuk az ország felépítésére. Tanáraink és vezetőink arra tanítottak bennünket, hogy úgy neveljük a fiatalabb generációt, hogy megtanulják az építőmunkára felhasználni a gáluti zsidó lakosság katasztrófáit. Nem akarjuk a német zsidók katasztrófáját olyan kiáltványok és tiltakozások indítékaként használni, amelyek nem kapcsolódnak semmiféle építőmunkához, hanem inkább a németországi zsidóság szétzúzását akarjuk Palesztina tényleges felépítésének erőkarjává tenni. [...]

115. „A »HEIL HITLER!« KIÁLTÁS CSELEKVÉSRE BÍRJA A CIONISTÁKAT”

In: *Rochester Evening Journal*, New York, 1935. augusztus 27. 12.

A Cionista Világkongresszus képviselői a mai nap folyamán arra készülődtek, hogy náciellenes akciókról vitatkozzanak, miután a New York-i rabbi, Stephen S. Wise jelentést adott be számukra a témában. A kongresszust azt késztette cselekvésre a *Zsidó Távirati Iroda* tudósítása szerint, hogy az előző esti ülésen valaki azt ordított, hogy „Heil Hitler!” A bekiabálást az előzte meg, hogy a kongresszus elsöprő többsége leszavazta a Zsidóállam párt[246] javaslatát, mely nyílt vitára kívánta bocsátani a Németország és Palesztina között kötött transzferszerződést. A *Palcor* hírügynökség értesülései szerint a Zsidóállam párt képviselői felbolygatták az egész kongresszust nácizó bekiabálásukkal, miután javaslatukat lesöpörte a Munkapárt delegációja.

116. PAUL NOVICK BESZÁMOLÓJA A XIX. CIONISTA KONGRESSZUSRÓL (1936)

In: Paul Novick: *Zionism Today. The Zionist Movement, Labor Zionism, Palestine Realities. Questions and Answers*. (New York: Jewish Buro of the Central Committee of the Communist Party of the U.S.A, 1936.). 3-5.

Jegyzet: *Paul Novick (sz. Pesach, 1891-1989) amerikai kommunista, anticionista zsidó újságíró volt, aki kritikáját a cionista mozgalommal szemben 1936-ban pamfletben foglalta össze. Kurt Schuschnigg (1897-1977) az „ausztrofasizmus" egyik atyja volt (V. L. B.)*

A Zsidóállam nevű, félfasiszta párt[247] delegáltja […] [Robert] Stricker mérnök úgy jellemezte ezt a kort, hogy „azt mondták itt" – szólt a luzerni kongresszuson – „hogy a történelem majd mond valamit a cionizmus szerepéről a jelenlegi ügyvezető bizottság uralma alatt. De valójában azt fogja mondani: Adolf Hitler uralma alatt". Hitlert gyakran emlegették a XIX. cionista kongresszuson, de ritkán támadták. A Zsidóállam párt delegátusai két alkalommal ordították a hisztadrutosok irányába: „Heil Hitler". A hisztadrutosok hasonló stílusban feleltek: „Schuschnigg-ügynökök" (azaz: az olasz-osztrák fasizmus ügynökei[248]). Ebben a stílusban vitázott a két fél a harmincas években. A „baloldali" delegált, Sereni, bátran közölte: „Nem kell szégyellnünk…"[249] Hallottunk már ilyen véleményeket. A „nemzeti költő", H. N. Bialik a New York-i zsidó *Morning Journal*-ban 1933. december 3-án azt mondta, hogy „a hitlerizmus a legutóbbi jelek szerint áldás népünk számára". [...]

117. NAHUM GOLDMANN VISSZAEMLÉKEZÉSE 1935. SZEPTEMBERI TÁRGYALÁSÁRA EDVARD BENEŠSEL

In: *The Autobiography of Nahum Goldmann*. (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969), 147-149.

Jegyzet: *Bár Goldmann itt nem nevesíti, de Beneš kritikája a Ha'avarára vonatkozott. (V. L. B.)*

Manapság panaszkodunk, hogy a nem zsidó világ nem foglalt elég szilárd erkölcsi és politikai állást a nácizmussal szemben, inkább próbált megbékélni vele, majd ennek árát a második világháborúban fizette meg. Történelmileg ezek a vádak teljesen igazoltak, de a népünk önvádja sem kevésbé igazolt, mely határozatlanul és rövidlátón figyelte történelmünk legnagyobb katasztrófáját, és nem védekezett megfelelően. Nem védekezhetünk azzal, hogy váratlanul támadtak meg. Mindent, amit Hitler és rezsimje ellenünk tett, cinikusan előre bejelentettek. Naivitásunk és jóllakott optimizmusunk vezetett oda, hogy figyelmen kívül hagytuk a fenyegetéseket. A zsidó történelem e megalázó fejezetében nemzedékünk egésze vagy vezetőink többsége számára nincs mentség. Nemzedékként nemcsak arra voltunk ítélve, hogy szemtanúi legyünk népünk egyharmada elpusztításának, hanem bűnösök is voltunk abban, hogy ezt méltó ellenállás nélkül elfogadtuk. A nácizmus elleni eredménytelen küzdelem éveiben, mély csalódásaikkal együtt, néha több megértést tapasztaltam a nem zsidó vezetők között, mint a zsidók között. Példa erre az a beszélgetésem, amelyet Genfben folytattam Eduard Beneš cseh külügyminiszterrel, aki megkért, hogy néhány nappal a nürnbergi törvények kihirdetése után jöjjek el hozzá. Még mindig emlékszem, ahogy izgatottan és szinte kiabálva járkál ide-oda a Hotel Beau Rivage sarki szalonjában, ahol két órán keresztül szemrehányóan követelte, hogy miért nem reagáltak a zsidók egy nagy akcióval, miért nem hívnak össze azonnal nemzetközi kongresszust, és miért nem üzennek teljes háborút a nemzetiszocialista rezsim ellen. Biztosított arról, hogy ő és sok más nem zsidó államférfi teljes mértékben támogat minket. „Nem értik", – kiáltotta –, „hogy ha csak félszeg gesztusokkal reagálnak, ha nem rázzák fel a világ közvéleményét, és nem lépnek fel erősen a németek ellen, a zsidók veszélybe sodorják jövőjüket és jogaikat szerte a világon? Ha így folytatják, Hitler példája ragadós lesz, és bátorítja majd az összes antiszemitát az egész világon."

Sok kellemetlen beszélgetésem volt már, de még soha nem éreztem magam ilyen kényelmetlenül és szégyenben, mint akkor. Tudtam, hogy Benešnek igaza van. Ennek ellenére

próbáltam védeni a világzsidóság álláspontját, mikor rámutattam, hogy nehéz politikailag megszervezni egy szétszórt, hazátlan népet, és hogy sok zsidó szószóló nem akar Németországgal szembeszállni, mert kormányaik barátságosak a németekkel. Egyetlen érvem sem volt hatásos, és Benešt azzal hagytam ott, hogy megígértem: legalább valamilyen nemzetközi akciót megpróbálok megszervezni a nürnbergi törvények ellen – noha persze tudtam, hogy nem járhatok sikerrel.

Azokban az években elvesztettük sok jó szándékú barát tiszteletét, akik az egységes, mélyen felzaklatott világzsidóságtól várták az erkölcsi és politikai hadjáratot a náci rezsim ellen. Senki sem tudja megmondani, mi történhetett volna, ha így teszünk. Kétségtelenül voltak olyan esetek, mint például a Bernheim-petíció vagy a Saar-vidéki zsidó jogokról szóló vita, amelyekben a politikai ellenállás hatékonynak bizonyult a nemzetiszocializmus korai időszakában. De ebben az összefüggésben az ilyen siker lényegtelen volt. Ami számít egy ilyen helyzetben, az az emberek erkölcse, álláspontja, készsége a visszavágásra, ahelyett, hogy magatehetetlenül hagyná magát lemészárolni. Nem álltuk ki a próbát. [...]

118. BEN-GURION BESZÉDE A VA'AD LEUMI ELŐTT (1935. DECEMBER 11.).

In: Abraham J. Edelheit: *The Yishuv in the Shadow of the Holocaust. Zionist Politics and Rescue Aliya, 1933-1939.* (Routledge, 1998), 85.

Jegyzet: *A Va'ad Leumi (Nemzeti Tanács) 1928-ban jött létre, egyfajta cionista parlament volt brit Palesztinában. (V. L. B.)*

[...] Csakis Izrael földje lehet a német zsidóság gyógyírja, még ha nem is mindannyiuké. Minden más „gyógyír" hamis remény. Nem tudjuk legyőzni Hitlert, de talán majd valahogy máshogy meg fog bukni. Amivel foglalkoznunk kell, az a gyermekek és nők élete, akik fulladoznak a pokolban. Egy út van a megmentésükre: ha elhozzuk őket Palesztinába, a pénzükkel együtt. A pénzük, azaz javaik [...] nem német javak. Ez zsidó tőke, a zsidóké, akiket épp el akarnak pusztítani [...]. Nincsen más becsületbeli kötelességünk, mint megmenteni a zsidókat és Palesztinába hozni őket.

119. CHAIM NAHMAN BIALIK: A JELEN ÓRÁBAN (1934. JANUÁR 20.)

In: *The Young Zionist*, London, 1934. május, 6.[250]

Jegyzet: *Chaim Nahman Bialik (1873-1934) a héber irodalom neves képviselője alábbi beszédét a jeruzsálemi Héber Egyetemről szóló sajtótájékoztatóján mondta el Tel Avivban, kevesebb, mint két hónappal halála előtt. (V. L. B.)*

A bolygó zsidó

Mikor a zsidó nemzet politikai élete megsemmisült, Izráel szétszéledt a nagyvilágban [...] kiszakítva kultúrájának gyökereit korábbi környezetéből, Palesztina talajából és körülményeiből, a nemzet kézzelfogható tulajdonait absztrakt, lelki javakká alakította át, mely jobban illett új, örökké úton lévő életviteléhez. Izráel az elme, a szellem és a könyvek életét élte; tárgyalások és pilpul,[251] éles ész és okoskodás – ezek lettek a fegyverei. Ezek a fegyverek kis helyen is elférnek. Az agyban rejtőznek, észrevétlenül elraktározva, ahogy a világon jártak-keltek. Ezzel a lelki csomaggal nem tartóztatták fel a zsidókat, miközben minden nemzetbe és kultúrába behatoltak. Anyagi és súlyos javakat nem egyszerű szállítani, míg a gondolatok és eszmék bármilyen akadályon és határon áthatolnak, minden zegzugba beférkőznek. Ezekkel az eszközökkel a zsidó nép beszivárgott a világba, és saját, illetve az emberiség érdekében hatását beépítette minden civilizációba.

Zsidó befolyás a modern gondolkodásban

Ma már egy teljesen más korszakban, a hazatérés korszakában élünk. Ám még is nagy a hasonlóság a két időszak között. Vitathatatlan, hogy a bálványimádat maradványai okozták és váltották ki a kereszténység belső hamisságát, mely mindig benne szunnyadt. Egyrészről olyan eszméket vall, mint a tökéletes becsületesség, azt tanítva az embernek, hogy adja át saját ingjét a ruháitól megfosztott koldusnak, s hogy nyújtsa oda az egyik orcáját, ha a másikat megütötték; és eközben ott vannak a gyilkosságok, az ellenségeskedés, a folyamatos háborúzás és a velejéig rothadt kulturális szemlélet. Ez az a szemlélet, mely éles kifejeződésre lel [Oswald] Spengler[252] [1880-1936] legutóbbi könyvében, mely azt bizonygatja, hogy az új és tökéletesebb tudományos technikákkal az emberiségnek újra magáévá kell tennie az állat felsőbbrendű képét, éles ösztönökkel, éles fegyverekkel, fogakkal és karmokkal. Nos, az ilyen fajta bálványimádás maradványait ásta alá a judaizmus, a minden nemzetbe való beszivárgása során. Az aláásás művelete a zsidók hathatós hozzájárulásával jött létre: ezernyi tekintetben, formában és úton segítették azt elő, a világ minden nyelvén, az asszimiláción, a felvilágosodáson, a világpolgáriasságon keresztül, illetve az emancipációtól a mai napig tartó „zsidó küldetésben" való hiten át. Talán ebben a folyamatban a legerősebb hatást a mi „kikeresztelkedett" avagy „asszimilált" zsidóink fejtették ki, akik egyenesen a kereszténység testébe hatoltak be, és felforgatták a zsigereit, lassan aláásva a pogányság maradványait, zsidó akaratuk és zsidó vérük eredményeképpen. Én is, mint Hitler, hiszek a vér-eszme hatalmában. Ők voltak a nagy emberek – noha néha híres nem zsidók nevét idézik az ő nevük helyett –, akik a szabadság nagy mozgalmainak egyengették az útját a világban: a reneszánsz, a liberalizmus, a demokrácia, a szocializmus és a kommunizmus útjait. Az egész meredek és veszélyes, de mindig a szabadság és a haladás irányába törő utat észrevétlen és névtelen zsidók jelölték ki. Voltak kikeresztelkedett zsidók, akik a nem zsidók közé vegyültek, és számos nagy gondolkodót mutattak fel; aztán ott van azoknak a zsidóknak a befolyása, akik támogatták a szabadság és a felszabadulás ügyeit; a zsidóság oktatói és tanárai a középkor óta nevelték diákjaik ezreit, hogy a szabadságmozgalmak vezetőivé váljanak. Még a protestáns mozgalom több vezetője is zsidó tanárok alatt tanult. És ez a hatás minden korban megvolt, egészen napjaink mozgalmaiig, melyekben nyíltan vagy titkokban sok zsidó vett részt. Az antiszemitáknak gyakran nagyon világos az ítélőképességük. A zsidó befolyás valóban igen hatalmas ebben a tekintetben: nem szabad letagadnunk. Marx nem csak zsidó származású volt, de gondolkodása, elméjének élessége is zsidó volt. Egyik nagyapja neves és okos rabbi volt. [Ferdinand] Lasalle[253] [1825-1864] szintúgy zsidó volt.

A judaizmus egyenlő a szabadsággal

A nemzetek végre-valahára megfejtették a judaizmus nagy titkát: az ugyanolyan erővel rotyog és habzik valamifajta méreg módjára, mint korábban, s igyekszik aláásni a bálványimádás és a pogányság maradványait. Ez ellen pedig fellázadt a pogány ösztön, és most végső nagy csatáját vívja a judaizmussal, Góg és Magóg csatáját. Nincs kétségünk afelől, hogy ez a harc főleg a szabadság és a modern haladás, a demokrácia és a szocializmus, illetve az emberi jogok kiterjesztése, röviden: a szabadság minden modern megtestesülése ellen zajlik. Ez a harc nemzetközi ütközetté fog válni a zsidóság különböző csoportjaival szemben. Úgy hiszem, hogy a szocializmus a zsidó lélek legszebb és legtökéletesebb gyümölcse – egészen prófétai eszme. A héber próféták voltak az első szocialisták, akik szabadságot, egyenlőséget és az ember értékének elismerését hirdették. „Egy Isten van, egy Isten teremtett minket" – a próféták minden szava egyetlen nagy felhívás volt az egyenlőségre. Ám manapság ezt a problémát más fegyverekkel, más gondolati eszközökkel közelítjük meg. És most hadat üzennek nekünk, nem a mi országunkban, hanem a teljes kinti világban, mindenhol, ahol csak élünk a szétszóratásban: új ellenfeleink minden egyes barlangból és résből ki kívánnak minket füstölni, ahol csak elbújtunk. Úgy akarnak minket kiirtani, mint valami bacilust: elő kívánnak rángatni minket fészkeinkből, hogy mindenki végignézhesse végső és teljes pusztulásunkat [...] A jelen órában csak egy út marad nyitva előttünk: életünket, népünk megmaradt tagjait, a felfordulás menekültjeit újra itt kell összegyűjtenünk, hogy zsidó tapasztalatukat, zsidó gondolataikat, zsidó ösztöneiket, zsidó érzéseiket valódi, konkrét javakhoz csatoljuk, és nem csak szavakban, vagy eszmék hirdetésében, de egy gyakorlatias életstílusban mutassunk példát.

120. „PALESZTINA ÉS A SAJTÓ. BIALIK HITLERRŐL […]"

In: *The New Palestine*, 1933. december 11. 7.

A hatvanéves költő

A Palesztinából nemrég visszatért Abraham Goldberg a Bialikkal folytatott beszélgetéséről a *Jewish Morning Journal* című folyóiratban ír, és idézi a költőt, aki azt mondta, hogy a zsidók mindig valami jót hoztak ki elnyomásukból, és valószínűleg ez lesz a helyzet a hitlerizmus felemelkedésével is. A költő úgy érzi, a hitlerizmus legalább egy szolgálatot tett azzal, hogy nem vont határvonalat a hűséges zsidó és a hitehagyott zsidó közé. Ha Hitler kihagyta volna a megkeresztelt zsidókat, akkor Bialik szerint az a szomorú látvány alakult volna ki, amikor zsidók ezrei rohannak a keresztelőkúthoz. A hitlerizmus talán megmentette a nyugati zsidóságot, amely szinte a megsemmisülésbe asszimilálódott. Ugyanakkor annyira tudatosította a világban a zsidókérdést, hogy már nem hagyhatják figyelmen kívül. Az újságok mindenhol tele vannak a zsidókérdéssel, és a parlamentek mindenhol tárgyalnak róla. Bialik szerint a palesztinai kormány megpróbálhatja korlátozni a bevándorlást. Nos, megteheti. Ahelyett, hogy 50 ezren jönnének, tíz-húszezren jönnek be – nem tudják megállítani a zsidók visszaáramlását hazájukba. Goldberg a költőt hatvanéves kora ellenére fiatalnak látta, és a szokásos bialiki lendülettel beszélt – minden hangsúlyos pontot megerősített az asztalt kalapáló öklével. Bialik most egy szállodában száll meg Tel Avivban, sok német menekült otthonában. Nem szándékozik újra megnyitni Tel Aviv-i házát, amely sok éven át mindenki számára nyitott hely volt. Tel Aviv nyüzsgése és Bialik képtelensége, hogy bárkinek is megtagadja jelenlétét, arra késztette, hogy valami nyugodtabb területen építsen otthont. [...]

121. MOSE BEJLINSZON: AZ ÚJ ZSIDÓ ÁLLAMFÉRFIÚSÁG

In: *Labor Palestine*, 1934. február, 8-11.

Jegyzet: *Mose Bejlinszon már bemutatott baloldali cionista politikus volt, lásd a 90. sz. alatt közölt levelét! A* Labor Palestine *a munkás-cionisták amerikai folyóirata volt. (V. L. B.)*

Az után, hogy a gettó falait lerombolták, s a zsidó nép politikai és szociális kapcsolatba került a külvilággal, a tiltakozás módszerét választottuk, életünk és jogaink megvédésének eszközeként, s éltünk azzal évtizedeken át. Mindig, amikor az általunk elszenvedett igazságtalanság már elviselhetetlenné vált, jelenést tettünk a világ nemzetei és nagy emberei, uralkodók és gazdagok, megválasztott képviselők és a közvélemény formálói előtt, és elpanaszoltuk népünk baját, s felszólítottuk őket, szent elveik és fontos érdekeik nevében, hogy tegyenek igazságot, s hogy hassanak a minket üldözőkre, hogy azok hagyjanak fel a zsidóüldözésekkel. Nem sokat számított, pusztán külsőségekben volt más, hogy tiltakozásunkat és kéréseinket az állam minisztereinek és támogatóinak szántuk, vagy a szocialista tömegeknek, vagy, hogy tiltakozásunkat és kéréseinket egy titkos jegyzék, a stádlán[254] lobbizása, vagy egy felháborodott beszéd vagy újságcikk útján juttattuk kifejezésre. Elvünk lényege mindig ugyanaz volt: a szegény és üldöztetett nép, melynek nincs ereje saját létének megvédésére, most más népektől kér, könyörög, követel.

Évtizedeken át ebben a helyzetben voltunk, anélkül, hogy egyáltalán feltettük volna a kérdést, hogy ez egy hasznos vagy becsületes módszer-e. Nem választás, hanem kényszer okán tettünk így. Ehhez szoktunk hozzá, és végül természetes módon tradícióvá, szokássá is vált.

Ennek a módszernek a kézzel fogható eredményei – valljuk be –, igen silányak voltak. Íme egy rémisztő példa: hiába igyekeztünk évtizedeken keresztül, nem sikerült véget vetnünk a minket sújtó rengeteg üldöztetésnek, nem hogy a hatalmas cári [orosz] birodalomban, de még a relatíve apró Romániában sem. A háború utáni kísérleteink sem hoztak éppen biztató eredményt – sem Romániában, sem a Szovjet-Oroszországban, annak a cionizmushoz és a héber kultúrához való hozzáállásának tekintetében, sem Magyarországon, sem oly' sok helyen Lengyelországban. Eredményeink lényegében semmisek voltak. Ki tudná megszámolni a beszédek, cikkek, jegyzékek, ülések, tömegdemonstrációk számát, melyek mind a zsidókérdés ügyében jöttek létre? Ki ismeri a számát a politikusoknak és közéleti személyiségeknek, íróknak, tudósoknak, és emberbarátoknak,

kiket az ügy érdekében kértünk fel, és ki tudná felmérni, mennyi sok energiát, erőt, és pénzt fektettünk a munkába?

Van, aki szerint ennek az évtizedeken át tartó tiltakozási háborúnak az eredménye nem mérhető gyakorlati mércével. Maga a háború az eredmény, hiszen népnevelési értéke van a zsidóság számára. Egy nép, mely tiltakozásra képes, bizonyosan egyenes tartású és gerinces nép! S azt is mondják, a szervezettség fontosságát sem szabad lebecsülni ebben a háborúban, mely egybefogja a „föld porát" [a zsidókat], mely széjjel lett hintve, szerte a bolygón.

Talán el kell hogy nézzék ezek az emberek, hogy kétségesnek tartom, hogy az „egyenes gerincű" definíciója az az ember, aki unos-untalan másokat nyaggat kérelmeivel, követeléseivel, tiltakozásaival; és ennek a kételynek a megalapozottsága azonnal meg is mutatkozik, amint a szónok vagy író, legyen zsidó vagy nem zsidó, kénköves eső módjára zúdítja a nemzetek fejére a szidalmakat az Izráellel tett sok rossz miatt, az „örök nép", a „Biblia népe", az „emberiesség emberei" által elszenvedett meghurcoltatásokért. Könnyen lehet, hogy a „gettózsidó" hallgatása, mely hallgatást úgy meggyűlölt a legújabb nemzedék, nagyobb öntudatosságot, több küzdeni akarást fejezett ki a gonosztevőkkel szemben, mint a sok jegyzék, beszéd, újságcikk, melyekkel teleöntöttük ezt a gonosz világot a zsidók igazságát követelve.

Továbbá szervezettségi és népnevelési szempontból nem kis veszélyt rejtett mindez magában, mivel megszoktuk, hogy másokhoz forduljunk segítségért és támogatásért. Megszoktuk, hogy másokra támaszkodjunk. Szokássá tettük, hogy mások védelmétől függjünk. S még egyszer mondom, hogy csak külső különbség volt egy uralkodónál vagy egy gazdag tőkésnél tett látogatás és a szocialista tömegek igazságtudatára és érzelmeire hatás irányába tett kísérlet között. Voltak közülünk, akik szomszédjaink önös érdekeire építettek, mások szomszédjaink felvilágosultságára igyekeztek hatni; megint mások a teljes, fajok és osztályok felett álló egyenlőség elvében reménykedtek, melynek igazán meg kellett volna győznie szomszédjainkat; a lényeg, hogy a közös nevező mindig a másokra való hagyatkozás volt. Népnevelési szemszögből is komoly problémáról van szó, hiszen a dolgok legmélyén megmaradt a zsidó passzivitás, egy nemzet tehetetlensége; hogy nem képes saját kezébe venni tulajdon életét, és saját akarata szerint formálni azt; azonban a tiltakozási háború eltakarta ezt a belső fogyatékosságot póttevékenységek egész sorának megtévesztő maskarájával, tömeggyűlések, tömegtüntetések, demonstrációk és hasonlók álarcával. A zsidó elhitte, hogy volt a kezében egy fegyver maga és testvérei jogainak és életének megvédésére, pedig ez a fegyver csakis és kizárólag abból állt, hogy másoktól követelt. Azt hitte, hogy csak egyetlen dolga maradt; csak be kell indítani a tiltakozási gépezetet, csak tartani kell egy szónoklatot, csak alá kell írni egy petíciót, csak fel kell hívni egy kormánytagot vagy egy híres embert, csak el kell menni egy gyűlésre vagy demonstrációra. S ha ezzel megvolt, úgy hitte, hogy dolgát immár jól végezte.

S ha csak nem célunk az, hogy magunkat átejtsük, be kell ismernünk, hogy a szervezettségi eredmények is silányak, hiszen népünk diaszpórában élő szórványai továbbra is szétszóratva élnek, s egymásban nem ismerik fel a testvért, ráadásul a „közös tiltakozás" külső húzóereje még az összetartozás-tudat azon formájának is híján van, mely még az oly' gyűlölt gettóban is ismert volt. A nyugati zsidó hozzáállása Kelet-Európa üldözött zsidóihoz ékes példája mindennek.

Mióta az elmúlt évek során eltávolodtunk a lobbizás módszereitől – az idő és tér hatására, mely felett nem gyakorolhatunk hatalmat, s mely okán épp ezért nincs is mivel dicsekednünk –, és azokat inkább a tömegtüntetésekre cseréltük, a demonstrálás, mint olyan, a zsidó nacionalizmus szerves részévé vált. Ha egy nacionalista zsidó nem vesz részt minden energiájával a tiltakozási munkában, nacionalizmusa és hazaszeretete azonnal megkérdőjeleződik, és ma egy nagyon kicsiny létszámú, ám bátor kisebbség tagjává válik.

Az az igazság, hogy ez az egész módszer, minden részletében, a lobbizás és a tüntetés is, mindössze a zsidó asszimilálódás alapvető törvényének részei, mely a másokra hagyatkozásból, a független zsidó politizálástól való eltávolodásból áll. A független zsidó politizálás célja és törekvése, hogy a zsidó népet a történelem szemlélőjéből annak résztvevőjévé változtassa. Ennek a törekvésnek forradalmi mivolta, noha nem mindig látható, de mindig megvan. A zsidó népnek nem kell többé más népek védőszárnya alatt bujdosnia; immár saját országába igyekszik, hogy ott saját életét formázza. Ebből a földterületi központú nézetből automatikusan következik egy ideológiai és pszichológiai következmény: a zsidó nép többet nem mások megértésére, műveltségére, felvilágosultságára, kedvességére hagyakozik! Saját kezébe vette önnön sorsát!

Mindössze a történelmi és politikai felfogás hiányából fakadhat az a tény, hogy még a cionizmus is – legalábbis a hivatalos cionizmus, mint a palesztinai építőmunkától megkülönböztetett dolog, illetve az ellenzéki cionizmus [revizionizmus] ezt a tiltakozáspolitikát tette a magáévá, és a nacionalizmus mértékét a tiltakozó kiáltások hangosságában méri. Talán ennek az oka a palesztinai gyakorlatias cionista munka gyengesége lehet, hiszen a tiltakozás, de még a legviharosabb demonstrációk is, mindig a gyengék és a nyámnyila emberek fegyvere marad. Talán mi is azért fanyalodtunk rá, mert praktikus Palesztina-munkánk még kicsiny és jelentéktelen volt, és nem jelentett fontos tényezőt a zsidó nép életében. De mióta Palesztina megszűnt absztrakt valaminek lenni, és elérhető és konkrét valósággá vált, s ily' módon a zsidókérdés megoldásának alapvető részévé lett, eljött az ideje, hogy bekövetkezzen az elodázhatatlan változás a zsidó államférfiúságban is.

II.

S ez a változás pedig a németkérdéssel kapcsolatban állt be, a tizennyolcadik Cionista Kongresszus során. Hogyan zajlott volna a kongresszus a hagyományos módon? Valahogy így: a németországi zsidó küldöttség felállt volna az emelvényre, és szigorúan elítélte volna a hitleri Németország igazságtalan és kegyetlen rezsimét, és a küldöttek egyesével szót kértek volna, és ígéretet tettek volna, hogy nem fogják elhagyni németországi testvéreiket, és felszólították volna az egész civilizált világot, minden gondolkodó és igaz embert, hogy segítsék meg Németország üldözött zsidóit. De ezen a kongresszuson nem a fentiek történtek. Miért? Talán mert már [Max] Nordau nincs az élők között, és senki nem akadt, hogy gyászkiáltásra szólaltassa az egész világot? Vagy talán azért, mert kővé vált a szívünk? Nem: évtizedek óta nem volt népünk, minden lakhelyén és rétegében, oly' felháborodott, mint most, a németországi menekültek láttán. Valaki talán azt mondhatná, hogy a kongresszus a Hitlertől való félelem nyomása alatt cselekedett. De nem ez az első alkalom, hogy egy hatalmas és arrogáns férfival kerülünk szembe, s akkor is tudtuk, hogyan kell tiltakozni, mikor az orosz cár, a román földesúr, vagy a Dreyfus-ellenes francia katonatiszt előtt álltunk. Noha szántuk Oroszország, Románia és Franciaország zsidóit, mégsem hagytuk, hogy ezen érzelmeink meggátoljanak abban, amit meg kell tenni egy háborúban – legalábbis abban az értelemben, ahogy azt akkor gondoltuk.

Inkább azt lehet mondani, hogy azért [tettünk másképp], mert a tizennyolcadik Cionista Kongresszus a hagyományos úttól eltérő védekezési politika ösvényére lépett – a gettó falainak lebontása óta először.

Tudnivaló, hogy a németországi felfordulás előtt mindent szigorúan a szokásos módszernek megfelelően tettünk. Cikkeket írtunk, beszédeket mondtunk, értekezleteket hívtunk össze, a nem zsidó nemzetek jó s nagy vezetőihez fordultunk, keseregtünk nekik és segítségüket, illetve védelmüket kértük, míg mi a magunk részéről bojkottot hirdettünk nem csak a német termékekkel, hanem gyakorta még a német nyelvvel, könyvekkel és mozifilmekkel szemben is. S mindezt a „zsidó szokásnak" megfelelően tettük: erőink összefogása és egységes vezetőség nélkül, mint egyfajta zsidó gerillaháború Hitlerrel szemben, ami során azonban még arra sem vettük a fáradtságot, hogy „békefeltételeinket" egyértelművé tegyük, s azt sem tudtuk, hogy milyen engedmények hatására lennénk készek felfüggeszteni a háborúskodást.

Miután már több hónapot töltöttünk ezzel a tevékenységgel, a Cionista Kongresszus jogosan teheti fel a kérdést: mit értünk el? A válasz: ez idáig egyáltalán semmit. A német zsidók sorsa nem lett jobb. Épp ellenkezőleg, naponta romlik. Tény, hogy az április első napján lezajlott borzalmak nem ismétlődtek meg: de az elhatározottság, hogy a németországi zsidókat megalázzák és kitépjék az ország gazdasági és kulturális életéből, erősebb ma, mint korábban valaha. S ha azt mondanák, hogy a háborút még nem vívtuk elegendő ideig ahhoz, hogy eredményt hozzon, s hogy addig kell folytatnunk, míg nem győzünk végre: hát nem joggal kérdezhetnénk vissza, hogy mégis mit hisznek, mi lesz majd ez a győzelem? S ha azt felelnék, hogy a cél a német zsidók jogainak teljes visszaállítása, hiszen ezért üzentünk hadat, s csak ennek elérése után kötünk békét, és hogy az lesz majd a győzelem; talán bocsánatos dolog, ha mi ezt a kérdést tesszük fel erre válaszul: valóban?

Egy pillanatra tegyük félre azt a kérdést, hogy ennek a győzelemnek az elérése lehetséges-e egyáltalán a közeljövőben, még akkor is, ha feltételezzük – erre egyébként nincs semmi okunk –, hogy rövidesen nagy változás fog beállni a német kormányban. Valójában még az is erősen vitatható, hogy egy demokrata, szocialista vagy kommunista forradalom képes lenne-e a német zsidók felemelésére vagy a gyűlölet magvainak s a méregnek a kitisztítására a német népből, mellyel a náci mozgalom és

uralom megrontotta. Továbbá még egy újabb forradalom sem lenne képes, sőt, talán még akarata sem lenne arra, hogy megtámadja a seregnyi árját, akik átvették a kiűzött zsidók pozícióit és tulajdonait. Azonban még ha azt hisszük, hogy vissza is térhetünk a Hitler előtti állapothoz, és a demokrata vagy liberális, vagy szocialista vagy asszimiláns zsidó boldogan fogadhatná jogainak visszanyerését, egy cionista még akkor sem nyugodhatna mindebbe bele. Egy cionistának saját elképzelése van, azonban egészen biztosan nem ez [a jogok visszanyerése] a cionizmus ideálja, és nem is ezért hoz áldozatokat. Ezt az egyenlőséget, sőt, még többet is, tizennégy éven át élveztük. Csak most, a zsidóellenes törvények, a kiűzetések és a munkahelyek elvesztése után kezdjük megérteni, mennyire nagy és hatalmas pozíciókat is kaparintottak meg a zsidók valójában a Weimari Német Köztársaságban. Ám mondtuk mi akkor [Weimar alatt], hogy ez lett volna a német zsidókérdés megoldása, s hogy ez a világ zsidóságának vágya? Nem figyelmeztettük őket, hogy hamis hitbe ringatták magukat, mikor azt mondták, hogy „már megvan a mi Jeruzsálemünk, s annak a neve Berlin?”

A zsidó történelem cionista felfogása igen kegyetlen, és nem engedi meg, hogy győzelemként értelmezzük a status quóhoz való visszatérést, vagyis azt, ha a német zsidók újra egyetemi tanárok, gazdag kereskedelmi pozíciók betöltői, írók és művészek lehetnek. Nem, ehhez a status quóhoz való visszatérést, melynek elérésére a remény egyre inkább halványul, nem lehetne győzelemként értelmezni. És most, a német katasztrófa után nem állapodhatunk meg, még ha lehetőségünk is lenne rá, semminél, mely kevesebb, mint a teljes győzelem; s a győzelem neve pedig kizárólag ez: a zsidókérdés megoldása. A németországi események tükrében semmivel nem lehetünk elégedettek, mely ennél kevesebb – s az elmúlt hónapok gerillaháborúja vajmi kevéssé hozhatja el számunkra ezt a célt.

A tizennyolcadik Kongresszus tudatában volt a „hagyományos politikát” folytató védekező háborúnk hiányaival, s hibáival. Tisztában volt vele, hogy minden zsidó közösségre nem csak a jogfosztottság és kitaszítottság állapotának veszélye leselkedik, de egy másik veszély: az önámítás és ereje egy értelmetlen háború képzeletbeli győzelme elnyerésének érdekében való feláldozásának veszélye. És egy mindennél hatalmasabb veszély kardja is felette lebeg: az, hogy elszakadhat a zsidó nép testétől, mint ahogy az orosz zsidóság is elszakadt, s hogy elszakadhat a zsidó nép reményeitől, hazájának partjaitól. A tizennyolcadik Cionista Kongresszus felismerte, hogy vannak értékek, melyekért a zsidó népnek, de mindenek felett a cionizmusnak küzdenie kell; ám van egy érték, melyet jól ismert okokból a cionizmusnak a legfontosabb ügyévé kell tennie: a hivatalos pecsét a zsidó útleveleken, a pecsét, mellyel bármikor átlépheti a határt a diaszpóra és Erec Izrael között.

Nevetséges lenne azt gondolni, hogy a tizennyolcadik Kongresszus hozzáállását a német zsidók problémájához a németországi cionista vezetők sorsa vagy az útlevelük iránti aggódás befolyásolta – papírjaikat egyébként is elkobozták a kongresszus üléseinek ideje alatt. Tény, hogy a fentiek figyelembevétele nem számított volna bűnnek, de a kongresszus küzdelmének és bátorságának okai nem itt keresendőek, de nem is egyesek gerinctelenségében. A kongresszus nem „árult el” senkit: diadalt aratott. Nem „rettegett” semmitől: épp ellenkezőleg, megvolt a bátorsága, hogy bevezesse az új zsidó államférfiúságot, a cionista államférfiúságot, melynek célja, hogy a zsidó népet Palesztinába vonja össze. Bizony, a tizennyolcadik Cionista Kongresszusnak volt bátorsága szakítani az asszimiláns szokással, melynek legfontosabb ismertetőjele a másokra való támaszkodás, a másoknak való megfelelés: ezek helyett az önmagunkra támaszkodás, az önmegsegítés útját kívánta járni.

Honnan ez az erő? Miért nem rendelkeztek vele a korábbi nemzedékek, s miért nyúltak hatástalan eszközökhöz? A válasz: Palesztina! Nem a megfoghatatlan, szellemi, ideológiai Palesztina, hanem az a Palesztina, mely a zsidókérdés megoldásának gyakorlati tényezője: ez a Palesztina volt az, mely növekedése és fejlődése által bátorságot biztosított a kongresszus számára, bátorságot, hogy olyan államférfiúságot iktasson be, mely illik egy a saját erejével tisztában lévő nemzethez. Generációkon át a tiltakozás eszközével küzdöttünk. Most már egy új fegyver van kezünkben, egy erős, megbízható és biztos fegyver: a palesztinai vízum.

III.

Nincs államférfiúság veszélyek nélkül, és az új zsidó államférfiúság sem kivétel ez alól.

Magunk mögött hagytuk a jól bejárt és kényelmes utat, mely épp azért, mert kielégítő volt (még apró és silány eredményeket is lehet kielégítőnek titulálni), valódi szokássá vált, nem csak

Stephen S. Wise esetében, aki csak színészkedni képes, hanem Zsabotyinszkij esetében is, aki a német zsidók melletti kampányolás révén igyekszik elmenekülni végzete elől, s takargatni a lélektani és eszmei közösséget, melyben az ő mozgalma [a revizionisták] osztozik a Németországot jelenleg uraló gonosz párttal. A „hagyományos" zsidó államférfi igen közel áll népünk tömegeihez, és egy újfajta államférfiúságra való átállás nem érhető el fájdalom és önuralom nélkül.

Sok oldalról hangzik el a vád: „míg a világ zsidósága Hitler ellen küzd, ti, cionisták, palesztinai zsidók, egyezségre készültök jutni Hitlerrel, és meg akarjátok törni a zsidó front egységét – sőt, a Szocialista és Munkás Internacionálé, a világ értelmiségének gyöngyszeme, az összetartás és béke emberei, a szabadságszeretők, akiket ti [baloldali cionisták] a szövetségeseteknek tartotok, szintúgy Hitler ellen harcolnak, míg ti éppen dezertáltok a harcmezőről."

Ez a vád vagy a cionista zsidóságpolitikához való irracionális hozzáállásról, vagy pedig a Hitler ellen hívott háborúban a zsidók által elfoglalt különleges helyzet meg nem értéséről (talán megérteni nem akarásáról is?) árulkodik.

Először is különbséget kell tenni az ember egy bizonyos társadalmi, ideológiai és politikai erőről alkotott véleménye és az ember azzal való hivatalos kapcsolatai között. Senki nem gyanúsíthatja Franciaországot, hogy baráti viszonyt ápolna a Hitler-rezsimmel – a francia sajtó, a közvélemény és a politikusok nem titkolják ellenséges hozzáállásukat az „új Németországhoz" –, de bolondság lenne azt várni, hogy a francia parlament még ma hadat üzenjen Németországnak és a francia elnök kiutasítsa a német nagykövetet Párizsból. A francia nép, mely jártas a politikában, tudja, hogyan tegyen különbséget a kettő között: s aki teljes következetességet vár el a zsidó néptől, valójában nem tiszteli, hanem megveti, mert nem hiszi, hogy a zsidók képesek saját megfelelő külpolitika folytatására, hogy sok múlik a zsidók számára ezen az ügyön, és ezért joguk van a saját politikájuk folytatásához, mint minden más népnek.

Még egy példa: Szovjet-Oroszország külpolitikája. Miközben Mussolini és [Musztafa] Kemál akasztófára küldik az olasz és a török kommunistákat, a kommunista orosz kormány képviselői tárgyalásokon ülnek és egyezmények megkötéséről tárgyalnak velük. Igaz, hogy Franciaország nem kezeli a kommunistáit túl nagy szigorúsággal, viszont [Édouard] Daladier [1884-1970], [Édouard] Herriot [1872-1957], [Maxim] Litvinov [1876-1951], és [Maxim] Gorkij [1868-1936] felkarolása igencsak furcsa lehet a lélektani és eszmei „következetesség" szempontjából.[255] Nevetséges és gyermeteg lenne ez ellen a politika ellen tiltakozni. Csak akkor lenne értelme panaszkodni, ha Szovjet-Oroszország képviselője bejelentené, hogy „új forradalmi nemzetközi politizálást" kívánnak bevezetni. De mivel már letettek az ilyen hazug szólamokról, és realisztikus diplomáciájuk már nem lép ilyen megtévesztő csapdákba, el kell fogadni, hogy a kommunista Oroszország és a kapitalista, imperialista Franciaországnak joga van megegyezésre jutni (persze mindez sokkal egyértelműbb lenne, ha az *Izvijesztyija* orosz lap nem fedezte volna fel hirtelen, hogy Franciaország volt a „Nagy Forradalom" bölcsője, és ha Herriot nem próbálna „általános emberi és erkölcsi alapot" találni az új szövetséghez, és ha – már csak ezért is – nem tekintene ujjongással az éhező Oroszországra). Hiszen mind Oroszország, mind Franciaország elsősorban azt akarja – és joga van ehhez –, hogy fennmaradhasson, és ne váljon Hitler hódító terveinek áldozatává. És eközben a Szocialista Internacionálénak, mely a hírek szerint „nem képes megérteni" a cionista kongresszus Németországhoz való hozzáállását, minden joga megvolt, hogy nagy örömmel fogadja eközben a kommunista Oroszország és a kapitalista-imperialista Franciaország közötti kibékülést. Miért lenne nekünk tilos az, amit szabad Litvinovnak és Heriot-nak? Talán lehet, hogy az „alapkövetelések" mögött, melyeket nekünk szegeznek, valójában az rejlik, hogy félnek tőlünk, mivel mi is a reálpolitikához fordultunk, úgy téve, mint ők, és többé nem óhajtunk a világ kiszolgálói lenni.

Minden egyéb mellett a legfontosabb, hogy a mi helyzetünk teljesen más, mint a többi hatalomé, mely Hitler ellen küzd. Túszokat szedtek tőlünk, és Németországban fogva tartják őket. És ezek a túszok nem olyanok, mint a szocializmus, a demokrácia vagy a kommunizmus túszai, hiszen az utóbbiak mind a saját országukban élnek. Életük és vagyonuk saját országukban való sikerességükön múlik. A szocializmus diadaláért Németországban érdemes és helyes dolog lenne feláldozni a német szocialistákat. Mi sem kímélnénk túszainkat, ha végzetük magával hozná Németországét is. Talán akkor mi is azt mondanánk, hogy ez a mi közös háborúnk, és a közös győzelemben közös áldozatot kell hoznunk. Ám nem ez a mi célunk. A földterületi szempontból a mi győzelmünk meglehetősen más, mint a többi nemzeté. Mi el kívánjuk távolítani túszainkat Németország területéről. Ha hasonlatot

keresünk helyzetünkre, vegyük egy ország állampolgárait, kiket egy ellenséges állam fogva tart, s kiknek a kiszabadítására és a biztonságban tartására való jogát az országnak még a legnagyobb háborús hősök sem vitatnák. És aki nem fogadja el a zsidó nép jogát foglyainak kiszabadítására a hitleri fogságból s a megfelelő módszerekkel való megmentésére, az nem veszi elég komolyan a cionizmust, mint zsidó politikát, és Palesztinát, mint zsidó hazát.

Mindazonáltal az új zsidó államférfiúság legfőbb nehézsége nem külső tényezők elméleti megvitatásában rejlik, hanem a saját táborunkban rejlő elemi érzelmek leküzdésében, hiszen táborunk nemzedékeken keresztül megszokhatta a „hagyományos módszereket." Az új államférfiúság szószólójának nem csak az „árulás" és a „gyávaság" vádjaival kell majd szembenéznie, hanem őszinte ellenérzésekkel a zsidóság azon részéről, mely még nem tette túl magát a kényelmes módszer fogalmain, melyeknek igen nehéz ellenállni, még akkor is, ha már az ember tudatában van annak, hogy muszáj lesz leküzdenie azokat.

Az eszmei és lélektani nehézségek igen hasonlatosak azokhoz a vádakhoz, melyek még a kezdetben érték a cionizmust. Jól emlékszünk még a gyalázkodásra, hogy „eláruljuk népünk isteni rendeltetésű küldetését a nemzetek között!" Jól emlékszünk, hogy szerintük „menekülünk az emberiesség csatateréről", mely persze nem „abban az ázsiai kis koszos sarokban" [Palesztinában] található, hanem az orosz rónaságon és az Egyesült Államokban. Jól emlékszünk a támadásokra, hogy „érdektelenül szemléljük" a zsidó tömegek sorsát, kiknek „jövője" a diaszpórában van, és nem Palesztinában. S emlékszünk még, hogy nem is olyan régen a nemzetközi szocializmus valamilyen furcsa, nacionalista, soviniszta, félig polgári mozgalomként tekintett ránk? Sőt, voltaképpen még ma sem teljesen tisztáztak ezek a vádak alól, noha ma már „az ázsiai kis koszos sarok" épp cionista feltámadását éli meg. Ezek az új nehézségek valószínűleg el fognak tűnni, ha majd a külvilág, de főleg a zsidó világ, megérti és elhiszi, hogy a zsidó nép minden komolyságával döntést hozott, hogy gyökeresen megváltoztatja életét, mivel nem is volt más választása: többé nem kíván másoktól függeni, hanem saját földjén fogja életét irányítani. Ezzel a szilárd elhatározással és megvalósításával a zsidó nép többé nem lesz kivétel, és olyanná tétetik, „mint minden népek" – tehát lesz valami, amiért küzdhet, amit megvédhet – a nemzet, melynek megóvása nem kizárólag a mások fülébe öntött tiltakozás, keserű rimánkodás, könyörgés és követelés eszközével történik.

A régi államférfiúság, mely szokássá vált köztünk, minden részletében hozzánk volt köthető – olyannyira, hogy lényegében sztereotípiává vált: így és így történt a látogatás az újság szerkesztőségében, ezt mondtuk a kormány tagjának, és ez meg ez ment Genovába. A „nemzetközi jog" meg a „kisebbségi jogok" szólamai, a tömegtüntetések, utcai demonstrációk, aláírásgyűjtések és a bojkottálás módszerei. Teljesen tiszta volt az egész. De most már új célunk van, és többé nem „a világ figyelmének felkeltésével" foglalatoskodunk. Most már nem jogok megszerzése a célunk a németországi zsidók számára, legyenek azok állampolgári vagy kisebbségi jogok, hanem a palesztinai vízum beszerzése, minden velejárójával, hogy ne egy haszontalan papírdarab legyen. És hogyan kell elvégezni ezt a feladatot? Hogyan lehet elérni célunkat, a Hitler-kormánnyal való kapcsolataink tekintetében? Ilyen esetben kutatni, keresni és nyomozni kell, újra és újra megpróbálni, mivel az út, melyet járunk, ismeretlen és veszélyes. Nagy elhatározottság és fegyelem kell ahhoz, hogy megszabadítsuk magunkat a háborúzás fent leírt módszereitől, és az új ösvény pedig semmi esetre sem tekinthető a felelőtlen munkára felhatalmazó okmányként.

Sokan és sokféle módon fogják támadni a tizennyolcadik Kongresszust, amiért megpróbálta gyakorlatba ültetni az új zsidó államférfiúságot: de ha meglesz bennünk a kitartás, hogy kövessük a kongresszus által kijelölt utat, a zsidó nép bizonyosan meg fogja látni, hogy mit értek el a „tiltakozás emberei", s hogy velük szemben mit értünk el mi, s a Tizennyolcadik Kongresszus úgy fog bekerülni a cionista történetírás könyveibe, mint egy merész és úttörő nagygyűlés.

A legnagyobb veszély az új cionista államférfiúságra nézve – mely fenyegethet bármilyen államférfiúságot, még a legtisztességesebbet is –, az az, hogy egy egyszerű kijelentés marad, melyet nem követnek tettek. Az új politika jelentése: a németországi zsidók Palesztinába szállítása. Egyedül ebből az okból mondtunk le oly' sok mindenről, mindössze ezért nyomták el a Tizennyolcadik Kongresszus résztvevői természetes érzéseiket. S egészen addig, míg el nem értük céljainkat, lemondásunk gyümölcstelen marad, és az érzelmeinken tett önerőszak olyan marad, mint a születés nélküli fájások. Ha törekvéseinket nem koronázza siker, abban a kellemetlen helyzetben fogjuk találni

magunkat, hogy egy új, jobb fegyver megalkotása nélkül, időnek előtte elvetettük a „tiltakozás fegyverét”, mely fegyvert rozsda borított, de legalább valamilyenfajta harci eszköz volt.

Itt rejlik a nagy veszély. Ám az ezért való felelősség nem az új zsidó államférfiúságé, melynek alapköve Palesztina. Idővel el fogjuk érni ezt az államférfiúságot, hiszen a zsidók diaszpórában való élete, mely reménytelen és biztonságot nélkülöző lét, megköveteli azt.

122. „A [HARMADIK] BIRODALOM KEVESEBBET VÁSÁROLT PALESZTINÁTÓL, MINT AMENNYIT ELADOTT NEKI”

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1934. június 3.

Berlin, június 1. (JTA)
Palesztina 1934-ben 373 749 font értékű árut exportált Németországba, főleg narancsokat, míg Németország ez alatt az idő alatt 1 193 313 font értékű árut szállított Palesztinába – jelentette a *Frankfurter Zeitung* a mai napon. Az újság szerint Németország főleg olyan árukat küldött Palesztinába, mint fémáruk, elektrotechnikai felszerelések, textíliák, vegyi anyagok, illetve porcelán- és üvegáruk. A palesztinai import és export különbsége a lap szerint a Szentföldre beáramló nagy mennyiségű német tőkének tudható be.

123. „NÁCI ZÁSZLÓ A ZSIDÓ HAJÓN”

In: *The New York Times*, 1934. szeptember 16. 36.

Jegyzet: *A német alijázók természetesen német felségjelzésű hajókon távoztak, ez pedig a világsajtó figyelmét is felkeltette (V. L. B.)*

A Palesztinába utazó kivándorlók horogkeresztes zászló alatt hajóznak
Több száz, a palesztinai Haifába tartó kivándorlóval a fedélzetén, a zsidó tulajdonban lévő *Atid*[256] gőzös a romániai Braila kikötőjét horogkeresztes zászló alatt érte el. A hajót nemrég vásárolta meg a német zsidó kivándorló, Rosenthal úr, aki a híres *Deutschland* nevű tengeralattjáró legénységének volt egykor tagja. Ez a tengeralattjáró szelte át az első világháború alatt az Észak-Atlanti-óceánt egy német hajótársaság megbízásából. A nemzetközi jognak megfelelve a hajónak még három hónapon át német zászló alatt kell hajóznia, noha jelenleg zsidó legénysége van.

124. WINFRIED MARTINI: HÉBER SZÓ A HOROGKERESZT ALATT

In: *Die Welt*, Hamburg, 1975. január 10. 21.

Jegyzet: *Winfried Martini ismert német újságíró volt, emlékezését 1975-ben a* Welt *közölte (V. L. B.)*

Az 1933-as évben kezdődött, kezdetben akadozva, a német, esetenként még csak nem is cionista zsidók kivándorlása Palesztinába. Mit jelentett ez az ország azoknak, akik teljességgel asszimilálódtak, akik magukba szívták és részben alakították a német kultúrát, akik már alig tudtak valamit a zsidó történelemről, és azt hitték, hogy azáltal, hogy lemondtak róla, egyúttal meg is szabadultak tőle; akik már semmilyen értelemben nem lettek volna zsidók, ha a habzó szájú antiszemitizmus hagy más választást. Már rég elmúltak azok az idők, amikor Heinrich Heine a „keresztlevelet” az „európai kultúrába való belépőnek” nevezte. Hitler ezt a „belépőjegyet” is elvetette, és könyörtelen módszerekkel emlékeztette a zsidókat arra, hogy zsidók maradtak, megkeresztelve vagy megkereszteletlenül, akarattal vagy akaratuk ellenére. Többé nem a szemléletükön, cselekedeteiken és érdemeiket múlott a dolog, csakis a származásukon. Hitler visszavetette őket egy olyan státuszba, ahonnan a 18. sz. vége óta a nyugati világ fokozatosan kiemelte őket. Míg korábban beágyazódtak a történelmükbe és vallási törvényeikbe, és ez által értelmet tudtak adni a gettónak, és ez segített nekik abban, hogy elviseljék, az immár több mint 100 éve tartó intenzív és többnyire sikeres asszimilációs és emancipációs törekvéseik után ezzel az új gettóval már nem tudtak mit kezdeni. Ezt, mint valami idegen dolgot rájuk kényszerítették, és ebben puszta tárgyakként érezték magukat.

Mit jelentett tehát akkoriban Palesztina a zsidóknak, hacsak nem voltak cionisták vagy ortodoxok? Mennyiben volt ez számukra több mint sematikus földrajzi fogalom, jobb esetben halvány emlék? Odamentek, mert a Hoofien-féle áruszállítási[257] egyezmény, amit Hjalmar Schacht segítsége alapított meg, lehetővé tette számukra, hogy ott a vagyonuknak egy részét visszakapják, vagyis a szigorú devizagazdálkodást megkerüljék.

Egy hajó Hamburgból

A kivonulás általában Trieszten keresztül történt, s onnan tengeri úton, a Lloyd Triestinóval. Az új kivándorlási hullám arra indította a cionistákat, hogy saját hajózási társaságot alapítsanak, a „Palestine Shipping Company-t." A társaság megszerezte a hamburgi Arnold Bernstein hajózási vállalkozótól a *Hohenstein*t, egy 15,000 tonnás utasszállító gőzöst, amely korábban Hamburg és New York között közlekedett. Kétmillió birodalmi márkáért újították fel.

1935 januárjában, vagyis negyven évvel ezelőtt kellett a *Hohenstein*nek elhagynia Bremerhaven kikötőjét és megkezdenie palesztinai útját. Éppen a jogi disszertációmon dolgoztam, amikor a Jewish Agency for Palestine londoni központja a berlini Meineckestraße 10-ben található németországi cionista vezetőségen keresztül meghívott erre az útra. Természetesen nem hagytam ki ezt a lehetőséget, hiszen már iskolás korom óta élénken foglalkoztatott a cionizmus eszméje, és később a Weizmann-generáció számos cionista vezetőjével jó barátságban voltam. Azt gondoltam, hogy a disszertációmat a hazatérésem után is be tudom fejezni.

Az illúziók velünk utaztak

A fedélzeten meglepő társaságba kerültem. Leidig kapitány az NSDAP tagja volt, de ennek ellenére rendkívül szeretetreméltó úr volt, és egyáltalán nem volt antiszemita érzelmű. Az első tiszt egy Rosenthal nevű zsidó volt, aki remekül kijött a főnökével. A legénység többi tagja „árja" volt, eltekintve néhány zsidó hajósinastól. A fedélzeti zenekart az a Sonnenschein vezényelte, aki az első világháborúban azt a német katonadalt komponálta, hogy „odaát az erdő szélén ül két csóka, vajon idegenben esem-e el, vajon Lengyelországban halok-e meg?" A szövegíró Zuckermann volt, aki akárcsak Sonnenschein, szintén zsidó volt. Annak idején ez a dal hasonló szerepet játszott, mint a második világháborús *Lili Marlen*, még akkor is, ha nem volt annyira elterjedt, mivel akkoriban még nem volt rádió.

Az utasok között volt Leo Baeck rabbi,[258] és Otto Warburg[259] botanikaprofesszor, aki 1911 és 1920 között a Cionista Szervezet elnöke volt. A többiek – az utasok között én voltam az egyetlen „árja" – túlnyomó részt teljesen asszimilált zsidók voltak. A legkevesebben akartak közülük kivándorolni, a többségüknek az volt a szándéka, hogy Palesztinában teszteljék egy esetleges későbbi kivándorlás egzisztenciális lehetőségeit. Mert akkor még el sem tudták képzelni a legrosszabbat, a szörnyűséges „végső megoldást." Ráadásul, ha a náci rezsim gazdasági okokból hamarosan nem omlana össze, akkor „a külföld" vajon nem vetne-e véget ennek a rémálomnak. Az illúziók velünk utaztak, és a fantáziánk nem volt elegendő ahhoz, hogy elképzeljük az elképzelhetetlent.

Amikor a hajó indulásakor Sonnenschein rázendített a *Ha'tikva* (*A Remény*) c. cionista himnuszra, elmagyaráztam asztaltársaimnak a dallam jelentését, s felálltam és arra kértem őket, hogy ugyanígy tegyenek. Lassanként, kissé elképedve, a többiek is felemelkedtek, mert nem értették az okot, amit rajtam kívül valószínűleg csupán Baeck és Warburg ismert.

Az utat három hetesre tervezték, antwerpeni, lisszaboni, casablancai, malagai, mallorcai, genovai és nápolyi kikötéssel. A déli országokban az időjárás megfelelt az elvárásainknak, megkönnyítette és táplálta az illúziókat, a fedélzeten az élet egyre könnyedebb lett, és legalábbis egy rövid időre lehetővé tette a felejtést. Még a félelmetes Biscayai-öböl is csendes volt, csak a lyoni öbölben kergette egy vihar vad energiával ágyba az utasokat.

Genovában a hajó formailag is az új társaság tulajdonába került, ami ez idáig bizonyos papírok hiánya miatt meghiúsult. De nem sejtve a viszontagságokat, már felírták a hajó orrára héber betűvel annak új nevét: *Tel Aviv*. Mivel a *Hohenstein* eddig egy német hajózási társasághoz tartozott, lobogó horogkeresztes zászlóval a farán hagyta el a kikötőt, míg a héber betűk az elején már a leendő tulajdonosra utaltak – egy metafizikai abszurditás kombinációja volt ez. Az átadást csak Nápolyban

lehetett lebonyolítani, és a horogkereszt a kék-fehér Dávid-csillagos zászlónak adta át a helyét. Legalább itt helyreállt a rend.

Könnyek Tel Avivban

Történt valami, amire egyáltalán nem voltam felkészülve. Amikor a hajó közeledett Haifához, több utas könnyekben tört ki. Asszimilált zsidók, akik számára Cion korábban csak egy szó volt, legjobb esetben is csak egy homályos emlék. Amikor megpillantották a partot, hirtelen rájuk szakadt a zsidó történelem, s belemarkolt a lelkük tudatalatti, régóta betemetett rétegeibe. Eszembe jutott Herzl Tivadar, aki a *Judenstaat* c. írásában nyitva hagyta az általa inspirált politikai cionizmus területi célját, és 1894. június 9-én naplójába a következőket jegyezte fel: „Palesztina ellen szól Oroszország és Európa közelsége, apró kiterjedése, valamint a klímája, amitől már elszoktunk. Mellette a nagy erejű legenda." A könnyek jelenné alakítják a legendát, amelyet Herzl, aki maga is teljesen asszimilált volt, az antik kor zsidó történelmének nevezett.

Értesítették a Lloyd Triestinót, amelyet elkényeztetett ez a bevándorlás üzlet. Genovában lefotózták a *Hohenstein*t a horogkereszttel és a héber betűkkel. A kép az új konkurencia elleni masszív propaganda eszköze lett. Ráadásul a Lloyd minden Palesztinába tartó hajójának az ottani városok nevét adta, a kapitányokat és a legénységet pedig a civitavecchiai zsidó tengerésziskolából toborozta. Ennek az iskolának a létrehozását Mussolini engedélyezte rövid cionistabarát korszakában, vagyis még mielőtt a Földközi-tengert, mint *mare nostrum*ot[260] Olaszország számára követelte. A propaganda nem tévesztett hatást, főleg hogy a cionisták hűségesek voltak Leidig kapitányhoz: két évvel később tönkrement a Palestine Shipping Company, és a *Tel Aviv*ot eladták Japánnak. Mint segédcirkálót, az amerikaiak süllyesztették el a második világháborúban.

Bár nem reméltem, sikerült néhány évre Palesztinában maradnom. A disszertációmból semmi nem lett. Szerencsémre, mert a témája így szólt: az árjatörvény. Ezt a témát Hans Peters adta nekem, aki a berlini egyetem közjogi professzora volt, aki, akárcsak én, élesen elítélte az új rezsimet. El sem tudtuk képzelni, hogy egyszer eljön majd az idő, amikor a törvényhozó akaratának interpretációját – ennél többre sem ő, sem én nem gondoltunk – össze fogja téveszteni az azonosítással. A Jewish Agency óvott attól, amit ma „megterhelőnek" nevez[nének]. Időnként visszagondolok az utasokra, az ott szerzett barátaimra. Néhányukról tudom, hogy időben megmenekültek. És a többiek, akiket ez az utazás talán utolsó alkalommal részesített a derűs gyanútlanság kegyelmében?

125. „ÚJABB ÁRUCSERE-EGYEZMÉNYT KÍVÁNNAK KÖTNI A [HARMADIK] BIRODALOMMAL"

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. június 14.

Jegyzet: *A Ha'avara Ügynökség később valóban kiterjesztette tevékenységét, erről lásd az itt közölt 130. sz. iratot! (V. L. B.)*

Egy palesztinai zsidó csoport hajóútra kel, hogy Berlinnel tárgyaljon

A Ha'avara küldöttsége, azé a szervezeté, mely a Palesztina és Németország között kötött árucsere-szerződés feltételeinek kivitelezéséért felelős, a mai napon útnak indult Európába, hogy egy új csereegyezményre jusson a náci hatóságokkal. Eközben bejelentették az itteni palesztinai sajtóban, hogy a Ha'avara azt a döntést hozta, hogy a továbbiakban nem csak egy a Németország és Palesztina közötti tőketranszfert lebonyolító szervezetként óhajt működni, hanem maga is közvetlenül kíván kereskedni Németországgal. A *Doar Ha'jom* héber napilag azt jelentette, hogy az első új üzlet, melynek a Ha'avara nekivág Németországban, német gyártású öntözőcsövek importálása lesz, melyre szükség van a palesztinai narancsligetekben. Később egyéb termékeket is importálhat a Ha'avara közvetlenül Németországból, hogy a palesztinai piacra dobja őket.

126. MEYER STEINGLASS INTERJÚJA EMIL LUDWIGGAL

In: *The Canadian Jewish Chronicle* (Montreal), 1935. október 25. 13, 16.

Jegyzet: *Emil Ludwig (1881-1948) német-zsidó újságíró, életrajzíró volt, aki 1935-ben még a cionista mozgalom frissen csatlakozott hívének számított. (V. L. B.)*

Amikor Emil Ludwig megérkezett New Yorkba, az első dolga volt, hogy felszállt a földalattira. Meg akarta szemlélni a forrongó világvárost a föld alól. Noha ez csak egy ártatlan kiruccanás lett volna a nagyváros hétköznapi nincstelenjének, a mi híres életrajzíró-történészünknek ez a proletárkanyar valamelyest kínos végkifejletet produkált. A történetet Herr Ludwig németül mesélte el, a *Staatszeitung* riporterének kedvéért, kinek jelenléte egy cseppet feszélyezte őt. A többiekkel együtt szoros kört formáltunk, és erőlködve figyeltünk az ismeretlen hangokra, nehogy lemaradjunk a lényegről.

„Tudják – kezdte látogatónk igen magas hangon – alulról akartam látni a várost. De a vagon tele volt, és mivel ismeretlen vagyok itt, nem tudtam, hogy a jó járatra szálltam-e fel. Pár megálló után úgy döntöttem, kerítek egy térképet vagy valakit, aki útba igazít. Ám alig indultam el a kocsi végébe, egy szögletes arcú német, kinek tipikus szigorú náci arcvonásai voltak, hozzám fordult, és németül megkérdezte: „Herr Ludwig, elkalauzolhatom célállomásához?" Hogy hogyan ismert fel ez a vadidegen, nem tudom, de meglehetősen zavart a jelenléte. Ezt kérdeztem tőle: „Ugye maga nem náci?" „De, igen, náci vagyok, de attól még szeretnék segíteni" – mondta az ismeretlen. Ez már igazán sok volt nekem. Dühömben már nem érdekelt, hogy hova akartam menni, és hogy valaha eljutok-e oda vagy sem. Csak az volt a fontos, hogy megszabaduljak ettől az embertől. Nem válaszoltam, csak biccentettem, majd sietve távoztam a kocsiból, és felugrottam az első járatra, ami jött. Természetesen a rossz irányba vitt, de nem baj, mert sikeresen leráztam.

Az interjú helyszíne festői volt. Herr Ludwig lakosztályának erkélyéről, a St. Moritz tetejéről látni lehetett a Central Park zöldes barna messzeségét, a természet gazdag völgyét, melyet mérföldeken keresztül csak téglaházak és felhőkarcolók fognak körbe. Az alkonyat természetellenesen érzéki fénybe borította az egészet, mely még a legérdektelenebb riportert is meglágyította [...] Herr Ludwig mindenkinek válaszolt a kérdéseire, különös tekintettel a „zsidó szögből" megvizsgálandó ügyekre (hajh, mi lett a zsidó ívekkel?).

„Mi a végső sorsuk a német zsidóknak?" – kérdeztük. Herr Ludwig erre a kérdésre várt. Felelevenedett lelkesüléssel válaszol:

„Hitlert néhány éven belül el fogják felejteni, de gyönyörű szobrot fognak neki állítani Palesztinában. Tudja, a nácik színrelépése meglehetősen szívesen látott dolog volt. Olyan sok német zsidó lebegett két part között: az asszimiláció Szküllája és a zsidó dolgok boldog megismerésének Kharübdisze[261] között. Ezreket, akikről látszólag teljesen le kellett tennie a judaizmusnak, Hitler terelt vissza a nyájba, és ezért személyesen nagyon hálás vagyok neki. Természetesen, visszatérésem a zsidó életbe (Herr Ludwigot piciny korában keresztelték meg, eredeti neve Kohn volt) nem Hitler hatására történt. Korábbi utunk céltalanságát tizenhárom éves koromban ismertem fel, amikor Rathenaut meggyilkolták. Ott, és akkor rájöttem, hogy végünk van." – tette hozzá.

„De a jövő, Herr Ludwig, mi a németországi zsidók jövője?" – kérdeztük tovább. A közepes méretű, zömök figura, nagy fejével és sajátosan íves szemével, melyeket egy szokatlanul keskeny híd választott el, így felelt:

„Tíz év múlva nem marad több zsidó Németországban, csak százötvenezer. Legjobb tehetségeik és elméik el fognak tűnni, szétszórva a világ négy sarkába: sokan Amerikába kerülnek, mint Einstein, Reinhardt, Klemperer és Elizabeth Berger. Tíz év náci uralom után a Reichswehr megszerzi az irányítást, és lecseréli majd Hitlert. És a Reichswehr lesz elég okos és rafinált ahhoz, hogy érvénytelenítse a zsidóellenes törvényeket, és visszahívja a zsidókat. És ez igen szomorú lesz. Én szeretnék egy zsidómentes Németországot látni. Már bebizonyította, hogy nem érdemel ennél jobbat."

„És visszamennek majd a zsidók?" – kérdeztük.

„Attól tartok, hogy nagyon sokan igen. Nagy részük túl mélyre fúrta gyökereit Németország életébe ahhoz, hogy legyen erejük tovább távol maradni az országtól, mint muszáj. Személyesen azt remélem, hogy ha majd egy új kormány megszünteti az antiszemita törvényeket, a német zsidók azt felelik majd: „Nem, köszönjük. Nem óhajtunk visszamenni. Ott kívánunk maradni, ahol vagyunk." Ám sajnos attól tartok, hogy túl jól ismerem a helyzetet ahhoz, hogy erre számítsak. A Korán egyik ősi mondása úgy tartja, hogy egyetlen férfinak sem szabad elvennie ugyanazt a nőt háromszor. Nem tudom lerázni az érzést, hogy a zsidók harmadszor is meg fogják kérni Németország kezét."

Herr Ludwig nagy lelkesedéssel beszélt a legújabb Cionista Világkongresszusról Luzernban, melyen három napig ő is részt vett. Mesélt beszélgetéseiről dr. [Chaim] Weizmannal és dr. [Arthur] Ruppinnal. Izgalmasnak találta az előkészületek drámai hangulatát. Különös bátorsággal és diadalérzéssel töltötte el a látvány, ahogy a világ több mint egymillió zsidójának küldöttei összegyűltek Luzernban, hogy a zsidóság érdekeit megvitassák. Azonban kicsit felkavarta a kérdés, ahogyan a német zsidóság helyzetét megvitatták. Ám a közbeszéd, hogy a Transzfer [Ha'avara] Szerződés, mely szerint a Németországból érkező zsidók elvihetik pénzüket Palesztinába német áruk formájában, valóban megakadályozhatja a Hitlerföldön élő zsidók tragédiájának szabad és korlátozatlan megvitatását, őszintén nyugtalanná tette őt. A körülmények között nagyban fellélegezhetett Dr. Stephen S. Wise felszólalása kapcsán, mely keményen bírálta a nácikat a zsidóüldözések okán.

A Transzfer [Ha'avara] Szerződésről még ezt mondta: „Hitler valódi Shylock[262] módjára viselkedett ebben az üzletben. Ám Hitler gondoskodott róla, hogy gyönyörű emlékműve legyen Palesztinában" [...]

Meyer F. Steinglass tollából

127. ABRAHAM I. JACOBSON RABBI: A ZSIDÓ NACIONALIZMUS ALAPJAI

In: *The New Palestine*, 1936. április 3. 3.

Jegyzet: *A* New Palestine *az Amerikai Cionista Szervezet lapja volt. Az alábbi cikket egy vallásos cionista, a New York-i Abraham Isaac Jacobson rabbi írta. (V. L. B.)*

A szerző a zsidó szellemi ideáloknak a nacionalizmusba való beépítése mellett érvel A *New Palestine* számára

Engedjék meg nekem, hogy feljegyezzem ellenvetéseimet BGR rovatának[263] mind hozzáállásával, mind nézőpontjával szemben – utalok itt a január 17-ei cikkére –, melyet Ludwig Lewisohn[264] és társainak azon kísérleteivel kapcsolatban írt a szerző, hogy újrafogalmazzák a zsidó nacionalizmus alapjait. Talán ha az ember már „tapasztalt" cionista, azaz olyan személy, aki az ügy szolgálatában áll immár hosszú évek óta, akkor megengedheti magának, hogy eltitkolja az okokat, melyek ilyen hosszú időn keresztül a cionizmus oldalán tartották őt, méghozzá egyfajta olyan önelégültséggel, mely feleslegesnek – és egyben talán a cionizmustól idegennek is – tart minden egyéb, az övéétől eltérő okot a zsidó haza áhítására. Ám nézeteinek hitelességét nem alapozhatja csupán arra, hogy azok milyen erősen mutatkoznak meg az ő és más „tapasztalt" cionisták gondolkodásában [...]

Létünket erkölcsi elvek terelik

Mikor önnön tanításainkra és önnön alapvető nacionalizmus-felfogásunkra tekintünk, kevés igazolását látjuk BGR nézetének, mely szerint a nemzeti létet a népek létezésének – egyébként kiérdemeletlen – joga garantálja. A zsidó etika egyik alapvető előfelvetése, hogy az élethez való jog a társadalom igényeitől függ. Ezt az elvet prófétáink úgy érvényesítették a zsidó nemzeti lét esetében, hogy megtiltottak a zsidóságnak bármilyen *kijum*ot,[265] mely a szentnek tartott erkölcsi parancsolatokat figyelmen kívül hagyta volna. A zsidó etikai elvek szerint a pogány, barbár népeknek, mint amilyen a náci Németország is, nincs több joguk élni, mint egy gyilkosnak (és a náci Németország csupán az előrejelzése az összes nyugati, pogány ország elkerülhetetlen jövőbeli jellemfejlődésének). A náci Németország természetesen létezik; de csupán azért, mert nincs olyan hatalom, mely kimérhetné rá a

jól megérdemelt büntetést. De mivel egy feltámadt zsidó nemzet léte egyelőre még nem elért tény, a judaizmus erkölcsi elveinek hatalmában áll eldönteni, hogy az létrejöjjön-e vagy sem – tekintve különösen a többszázezer zsidót, akik még *nem* bizonyosak a palesztinai nemzeti egzisztencia létrejöttének szükségességében. A döntés, mely *önnön tanításainkból* ered, a nyugati pogányság miniatűr palesztinai replikájának felállítása ellen szól. Csakis akkor támogatná a zsidó nemzeti lét kiépítését Palesztinában, amennyiben az teljesítené a fizikai mellett a vallási és morális fejlődés kritériumát is.

Mindig is gyanítottam, hogy a „népek léthez való jogának alapvető gondolatára"mutogatás, mint a zsidó nacionalizmus igazolása, voltaképpen az antiszemitizmusból fakad. A felkiáltás, miszerint a zsidó népnek joga van létezni, minden jel szerint azon jogfosztásokkal szemben való védekezésként hangzik el, mely jogokat zsidó mivoltuk okán ragadnak el a zsidóktól. Gyanúmat igazolni látszik BGR kísérlete, mely során megpróbálja elválasztani a cionista eszmét a zsidó lelki és erkölcsi idealizmustól. Amennyiben azért akarjuk felépíteni Palesztinát, hogy ezzel választ találjunk üldöztetésünkre, akkor egy ilyen fajta cionizmus konfliktusban fogja lelni magát a zsidó nép lelki örökségének ápolásával. Louis Lipsky[266] találóan mutatta be a problémát beszédében, melyet nem olyan régen mondott el a Palesztinai Nemzeti Konferencia keretein belül (nyomtatásban megjelent: *New Palestine*, 1936. február 7.). Ő azt mondta, hogy a cionizmus tiszta állapotában, mint önemancipáció, mint a zsidó nép belső harmóniára törekvő regenerálása, konfliktusban van az idegen erőszak alól való fizikai felszabadítással. „Az előbbi az evolúción múlik; az egy eszme lassú növekvése; az a lelki és szellemi nyugtalanság, mely tettre késztet; a sikerhez való folyamatos közeledés. A második külső nyomás eredménye; improvizációt szül. A fejlődés feláldozása a fizikai felszabadítás okán. Nem áll rokonságban a személyiség lelki vagy szellemi megválasztásával."

Igaz, hogy a cionista mozgalomnak nem lehet szabad és nem is lenne szabad átjárhatatlan falat vonnia Palesztina és a Gálut között. Megváltásunknak figyelemmel kell lennie „az azonnali katasztrófa körülményeire, a mai nap siettető, leküzdhetetlen szükségleteire." De a probléma nem a szélsőséges elszigetelés, hanem éppen a szélsőséges azonosulás azoknak érdekeivel, akik a fizikai felszabadítást keresik, és akik a hazát akarják felépíteni. Ismét Lipsky urat idézem, hogy kifejthessem, mit is tartok veszélyesnek a cionizmusra nézve:

„A cionista mozgalmat egyre inkább, egyre nagyobb mértékben balesetek és vészhelyzetek alakítják, és egyre kevésbé, egyre kisebb mértékben az elfogadhatatlan lelki és szellemi szolgasággal szembeni belső lázadás szabad kifejeződése."

S ismét: „Palesztina felépítését sosem azt határozza meg, hogy mit *éreznek* a zsidók, s hogy mit *kívánnak*, hanem sokkal inkább a nyomás, melyet a zsidó életre helyeznek galád, idegen erők."

BGR csodájára járna ennek, neki ugyanis kijum kell, legyen annak bármi az ára; elsősorban fegyverre van szüksége, mellyel zavarhatja a terveit azoknak, akik tagadnák létünk jogosultságát. De ezt a teljes azonosulást el kell ítélnünk, ugyanis az (1) azt a tragikus feltételezést hordozza magában, hogy ellenséges körülményekre van szükség, hogy a zsidókat rávegyük arra, hogy Palesztina felé nézzenek. Hány alkalommal hallottuk az istentelen imát az amerikai zsidóknak a cionizmussal szemben tanúsított apatikussága okán elhangzani, hogy „bár a nyakukba szakadna egy Hitler – majd akkor megértenék, mi szükség van Palesztinára!?", s (2) a cionizmust merő „alamizsna" szintjén akasztja meg, a zsidóknak való segítségnyújtásért más jótékonykodókkal való versengés szintjén – s valószínűleg még veszítene is ezen a versenyen, tekintve Palesztina távoliságát más menedékhelyekhez képest. (3) Hogy dr. Bernsteint idézzem (*New Palestine*, nov. 29.), egy zsidó, aki idegennek találja magát a nem zsidó környezetben, és ezért elkeseredettségében saját népéhez szalad vissza, faji zsidóvá válik. „A fajban gondolkodás persze, a szóban forgó faj nemes jegyeinek kifejlődése nélkül, pogányság. Egy zsidó faj vagy nemzet annak egyedi eszméi, vallási, etikai rendszere nélkül lehetetlen fogalom."

Nem, meghatározó íróink semmifajta tévedésben nem éltek. A zsidó nacionalizmus alapvető elveivel dolgoztak, mikor megvitatták a zsidó szellemi eszmék életünkbe való beemelésének lehetőségeit. Sosem kíséreltek meg misszionáriusokká válni sorainkban vagy keresztény metafizikai dogmát terjeszteni közöttünk. S arra sem kérnek minket, hogy öltsük magunkra szerzetesi csuhát, és meneküljünk a valóság elől. Csupán annyit kérnek, hogy legyünk igazak önnön zsidó erkölcsi tanításainkhoz, melyeket szentnek tartanak. Harcoljunk korunk pogánysága és barbarizmusa ellen, de

nem a pogányok és a barbárok fegyvereivel, hanem prófétáink szavával: „*Lo be'hajil, ve'lo be'hoah, ki im be'ruhi*."[267]

Abraham I. Jacobson rabbi,
Amsterdam, N. Y.

128. GUSTAV KROJANKER: A TRANSZFER: A CIONISTA MOZGALOM ÉLETBEVÁGÓ KÉRDÉSE

In: Dr. Gustav Krojanker*: The Transfer: A Vital Question of the Zionist Movement* (Tel Aviv: Hitahdut Olei Germania, 1936)

Jegyzet: *Gustav Krojanker (1891-1945) Martin Buber munkatársa volt a* Jude *c. német cionista folyóiratnál, és a legnagyobb német cionista kiadó igazgatója volt, 1932-ben vándorolt ki Palesztinába. (V. L. B.)*

I. Kétfajta zsidó reakció

Mikor az elmúlt kétszázötven év során bármely ország zsidóságát zaklatták és üldözték – és az elnyomatás végtelen listájáról az ember felidézheti a damaszkuszi vérvádat, a Dreyfus-pert, illetve a cári Oroszország és Románia szakadatlan zsarnokoskodását –, mindig volt egy azonnali reakció. A felháborodás hullámai csaptak át a zsidó világon: tüntető gyűléseket szerveztek, és a napi gyűlöletes incidenst elítélték az emberiség nevében. Neves zsidók léptek színre és használták fel befolyásukat az igazságosság nevében, az ellen az ország ellen, melyben az elnyomásra sor került. Pénzösszegeket gyűjtöttek, és segítségnyújtó bizottságokat állítottak fel.

Azonban a Történelmet a maga kegyetlen, érdektelen módján hidegen hagyják ezek a felkiáltások. A zsidóság válasza az ellene való támadásokra azokban a nehéz napokban egy szétszóratásban élő nép válasza volt, mely amúgy sem lett volna képes más választ adni. Ha megverték, felsírt; ha a földre került, a kegyetlen csizmák alatt szenvedőket csitítgatta: ha majdhogynem a halálba kínozták, a zsidóság akkor is igyekezett legalább egy tűszúrással felelni. Be kell valljuk, hogy voltak figyelő fülek, amelyek meghallgatták a panaszokat; a szenvedőket megnyugtatni nemes cél volt: és még egyetlen tűszúrás is többet ér a tétlen hallgatásnál. De a fentieket akkor is úgy lehetne legjobban leírni, mint „diaszpóra-politika:" lázadozás, mely semmin sem javított, nagy ritkán elkerült egy rossz helyzetet, de sohasem érintette az alapvető zsidókérdést.

Az egyik ügy, mely felrázta a teljes zsidóságot a Dreyfus-ügy volt. Ez vezetett ahhoz, hogy Herzl megalkotta a cionista eszmét, mely rámutatott az eredménytelen zsidó [védekezési] tevékenység önellentmondására. A sírást kreativitásra, az átmeneti toldozgatást-foldozgatást pedig egy új, produktív élet vágyára cserélte: a rosszalló arckifejezéseket helyén egy államférfiúi politikát nevelt ki, melyet nem szimpátia meg antipátia, hanem a nemzet érdek vezérelt. Ez figyelemre méltó újítás volt a zsidó körökben, melyek úgy reagáltak, ahogy minden más nép reagál, mikor valaki meglepően újjal kerül szembe: küzdöttek ellene, illetve teljességgel figyelmen kívül hagyták. Negyven év telt el azóta, és Herzl eszméi mára több ezer követőre leltek, és a nem-cionista világ végre valahára hozzászokott ezen eszmék létéhez. A zsidó Palesztina létrejötte nagyban hozzájárult ehhez a teljesítményhez, mivel az emberiség számára kényelmesebb belenyugodni tényekbe, mint zavarba ejtően új koncepciókba. Továbbá könnyebb volt elfogadni Palesztina kész tényét, és közben keresztülnézni a vállalkozás alapjain.

Az öreg diaszpóra-lelkületet, több száz év örökségét, nem lehet egyik éjszakáról a másikra levedleni, és az Erec Izraelben kialakított új szerkezet hamarabb jött el, mint a szellemi felkészültsége azoknak, akiknek az a sorsuk, hogy ott éljenek. Emberek élnek ebben a szerkezetben, vagy épp készülnek beköltözni az épületbe, melynek alapjainál a nagyszerű nemzeti politika nyugszik: ám elméiket még mindig szétszóratás-gondolatok zavarják meg. Még nem értették meg azt a tényt, hogy egyetlen követ sem tudtunk volna a földbe helyezni Palesztinában, ha nem cseréljük le a rimánkodás és a felháborodás eredménytelen politikáját a teljesen más törvények által vezetett építő szellemiségre.

II. Palesztina és a német katasztrófa

Ha másképp alakulnak a dolgok, és a zsidó nép cionista elemei rendelkeztek volna elegendő politikai érettséggel, hogy az államiság valódi politikáját felvállalják, akkor ma két homlokegyenest ellenkező elgondolás lenne a német zsidóság problémájáról, mely körül ma a zsidókérdés forog, épp, ahogy évekkel ezelőtt a cionizmus, a régi diaszpóra-politika forradalmi alternatíváját kínáló mozgalom körül forgott. Továbbá a cionizmus, mely magáénak tartja a jogot a nép szellemi vezetésére, sohasem gondolta volna elegendőnek, hogy Palesztinában gyakorolt praktikus helyzete jogán mindenét elosztogassa, hanem felhasználta volna ezt az egyedi alkalmat, hogy valami nagy politikai dolgot vigyen végbe, és így egy új, aktív és életbevágó módon demonstrálja az államiság koncepcióját, mely tevékenységének alapját képezi.

Mert mi történt valójában? A hatalmas német zsidóságot, mely oly' magas kulturális és jóléti színvonalon élt, hirtelen megfosztották létezésének alapjaitól, és száműzetésbe küldték őket – ilyesmi nem történt [a] spanyolország[i zsidóüldözések] óta. Számuk elég kicsi volt ahhoz, hogy többségüket Palesztina beszippanthassa mindössze egy évtized során. Ez idáig ez az apró ország közel harmincezer német zsidót fogadott be, többet, mint bármely más ország a világon. S miközben a más országok egymásnak adogatták a menekülteket, és csak kevesen tudtak közülük új gyökeret verni, Palesztina hazát és jövőt adott nekik. Palesztina maga is sokat nyert ezzel. A tehetséges emberek beözönlésével korábban nem látott mennyiségű zsidó tőke folyt be. Az új német bevándorlók eközben a más országokból származó munkás bevándorlók számbeli növekedését is elérték, mivel a nép minden osztályának megéléséhez és kiterjedéséhez elegendő anyagi eszközt hoztak magukkal.

És most gondoljunk bele, hogy a Németországból Palesztinába került emberek és tőke mennyisége mindössze egy apró része annak a bevándorlási özönnek, melyre a következő néhány évben számíthatunk – hogy felépíthessük és fejlesztessük a földet a zsidóság minden rétege számára. A döntő tényező az a német zsidóság objektív helyzetében a más zsidó elemekkel szemben, hogy hogy magas kulturális szinttel és nagy pénzösszegekkel rendelkező réteg érkezik Palesztinába. A gazdagok és a szegények ugyanazon elnyomás alatt szenvednek: míg Lengyelország és Románia gazdag zsidói közül (nem is beszélve a nyugati országokról) csak kevesen érkeznek Palesztinába a cionista eszme által motiválva, addig Németországból, akinek csak lehetősége van rá, csatlakozik a kivándorlókhoz. Innen látható, hogy a cionizmus előtt óriási feladat áll, és hogy elbukná küldetését, ha csak azokra várna, akik nógatása nélkül is Palesztinába mennének.

III. A németországi zsidók kivándorlási problémájának különleges szempontjai

A német zsidók számára lehetővé kell tenni, hogy Palesztinába költözhessenek. Aki vitatja, hogy egyáltalán többé-kevésbé rendelkezniük kell a lehetőséggel, hogy kivándorolhassanak oda, mint a zsidó nép összes többi része, nem érti meg a németországi probléma különleges mivoltát. Ez a különlegesség nem a németországi pénzváltási törvényekben rejlik, ahogy azt talán egy felületes felmérés szerint az emberek hihetnék, hanem abban az egyedi tényben, hogy a zsidóság egy teljes teste közösen vár a kivándorlásra, és bizonyos értelemben még fel is van készülve rá. Ilyen helyzet még nem állt fenn korábban.

A kivándorlás más országokból korábban főleg azokat az embereket érintette, akiknek nem volt nagy vagyonuk, és ezért munkaigazolványra volt szükségük, illetve az ún. kapitalisták apró rétegét, akiknek semmilyen nehézségbe nem került elhagyni korábbi lakhelyüket. Azonban Németországból egyetlen nagy csapással kell nagy mennyiségű tőkét eltávolítani. Így hát fel kell tenni azt a bonyolult kérdést, hogy hogyan is lehetne értékesíteni ezt a tőkét – s ezzel a kérdéssel még egyetlen más országban sem kerültünk szembe.

Elvi nézőpontból természetesen mindez a zsidóit éppen kiűzni vágyó ország pénzügyi helyzetén, illetve az ottani zsidóság birtokában lévő nemzeti vagyon mértékén múlik. Elméletileg fel lehetne vetni, hogy ez vagy az az ország eressze el zsidó lakosait minden vagyonukkal, készpénz formájában. Azonban a gyakorlatban ez nem így működik. Ez azért van, mert éppen azokban az országokban merül fel ez a kérdés ebben a formában – a gazdasági válsághelyzet és az antiszemitizmus általában kéz a kézben járnak –, mely ország pénzügyi helyzetéből adódóan a legnagyobb jóindulattal sem engedheti meg, hogy lemondjon nemzeti vagyonának akár csak egy részéről is. Bizonyos, hogy Németország sem tehet ilyet, mivel már Hitler hatalomra jutása előtt is igen szigorúak voltak a valutakiviteli szabályozások. Németország nem engedheti meg, hogy a zsidó tőke másképp kerüljön ki az országból, mint kereskedelmi áruk formájában, ahogy egy ponton túl

amúgy sem lehet mást szállítani, mint termékeket (jusson eszünkbe, hogy a német háborús jóvátételi rendszer esetében is számos államférfi nem látta előre, hogy a németek csak áruk formájában fizethetik ki országaikat). Röviden, a német valutamegszorítások nem egy külön német probléma részei: kisebb vagy nagyobb mértékben bármely országban elő fog kerülni, ahol zsidók nagy tömegei készülnek majd a kivándorlásra. Objektív szempontból vajmi kevés különbséget tesz, hogy önszántukból vagy kötelezően indulnak-e majd az emigrációra: és éppen ezért tévednek azok a cionisták, akik a német zsidóság előtt álló átszállítási problémát egy csakis hozzájuk kötődő, különleges esetnek tartják, mellyel ezért szerintük a cionizmusnak nem is kell foglalkoznia. Épp az ellenkezője igaz. A zsidó tőke likvidálása[268] döntő tényező volt Herzlnek a cionista eszméről alkotott első elképzelésében is (lásd a *Zsidó állam* c. könyvét). Akkoriban semmit sem tudhatott még a mai valutaszabályozásokról, ám mégis tisztában volt azzal, hogy a likvidálás folyamata kell hogy legyen a központi kezelendő kérdés, mégpedig a cionista szervezeten keresztül. És ez csak egy kisebb része volt Herzl széleskörű tervének. A mód, ahogy felmérte a helyzetet, mentes volt mindenfajta felesleges sápítozástól: ő két politikai felet képzelt el az ügyben – egyik részről a zsidó nép egy szervezetét, másrészről az érintett országokat. Két félnek kellene partnerré lennie ebben a paktumban: az országoknak, melyeket mentesíteni lehetne a zsidókérdés terhe alól a zsidók elvándorlásán keresztül, illetve maguknak a zsidóknak, kiknek a nemzetek garantálnának egy hazát, s kik ezért cserébe készen állnának mindent megtenni praktikus szempontból, hogy ez a folyamat végbemenjen. A tőke átszállítása ezért szintúgy cionista feladat.

Igaz, hogy eddig még nem volt szükség arra, hogy ezt a feladatot véghezvigyük. Ez idáig mindössze néhány egyénről volt szó, akiknek nem volt szükségük egyezményekre vagy külön szervezetekre. Ezért hát amit Herzl negyven éve leírt, el lett felejtve. Most hirtelen a zsidóság egy hiánytalan része érkezett meg, illetve, érkezik még mindig. Akarva, vagy kényszerítve, de ez az első helyzet a történelem során, hogy létrejött egy ilyen objektív helyzet, mely illeszkedik Herzl eredeti elképzeléséhez.

IV. Megfelelően reagált-e a cionizmus?

Vajon megfelelően reagált-e a cionizmus erre a helyzetre? Ez a valódi próba.

Talán spontán módon reagált a cionista mozgalom, vagy csatlakozott a zsidó világhoz, mely nagyrészt diaszpóra-módra válaszolt a helyzetre? Mi történt a világ zsidóságában, mikor a német zsidókra ráborult korunk történelmének legnagyobb katasztrófája? [A világ zsidósága] viharos tiltakozást és felháborodást mutatott be: mentési pénzalapokat indítottak, és egy ellentámadási politika mellett döntöttek a bojkott formájában. A diaszpóra úgy reagált, ahogyan az várható volt a dolgok természetében, és nem is lehet igazán semmit mondani ez a fajta válasz ellen. Ismétlem, hogy egy ponton úgyis el kell kezdeni felkiáltani; szükség van rá, hogy enyhítse a fájdalmat: és tűvel megszúrni az ellenfelet még mindig jobb, mint a csendes tolerálás. De azt viszont tisztázni kell, hogy mindezekben semmi közös nincs a cionizmussal.

A cionizmus számára a német zsidóság katasztrófája nem volt sem meglepetés, sem valami váratlan dolog. Egy lehetőség volt, minimum a kilátásokon belül, és egy bizonyos ponton bármikor végbemehetett, akár még Németországban is. A cionizmus már évekkel ezelőtt megfújta harsonáit a bázeli emelvényről, figyelmeztetve egy hasonló lehetőségre – ám a zsidóság akkor még békésen aludt. Míg mások a sértődötteket csitítgatták, a cionisták valami sokkal értékesebbet áldoztak oda – megszámlálhatatlan pionír életét és erejét, akik nacionalista idealizmusuk által vezérelve felkészítették ezt a földet, lehetővé téve harmincezer ember számára, hogy szabadon idejöjjön, és élhessen itt egy szinte teljesen egységes testben. A cionizmus elbukott és hezitált, képtelen volt betölteni valódi célját a Herzl által felvázolt nagy politikai koncepció terén, melyben a cionizmusnak különbséget kellett volna mutatni a valódi zsidó politika és a diaszpóra-logika között. Azért történhetett ez, mert a cionizmus hagyta, hogy a diaszpóra vezesse, s mert erős indíttatása ellenére hiányzott belőle a forradalmi erő, hogy lerázza magáról a gettó-lelkületet (mely még Palesztinában is létezik). A cionizmus nem remélheti, hogy fennmaradhat, vagy hogy virágozhat, ha nem fejleszti ki saját alapvető ideológiáját a legmagasabb szintekig, még akkor is, ha ez népszerűtlenné teszi. A tiszta cionista eszme nem engesztelő szellemben jött létre: arra lett kitalálva, hogy a gettó-nézőponton való áttörésen keresztül meggyőzően tegye valósággá a benne rejlő erőt.

Ami valóban történt a német katasztrófa után, az az volt, hogy a diaszpóra előállt a saját gyógyírjával, a bojkottal. A cionista mozgalom pedig csendben maradt. Igaz, hogy Palesztina felszívta a bevándorlókat, és ezért maga volt a legfontosabb gyakorlatias válasz: de a cionista eszme, melynek kezdete tette lehetővé a mai [bevándorló]-felszívást, elfordította a fejét. Egyetlen szót sem szólt: és a mozgalom nem ragadta meg a lehetőséget, hogy először a Balfour-nyilatkozat óta, Herzl szellemiségében cselekedhessen.

A cionizmus könnyedén magára hagyhatta volna a diaszpórát annak a bojkotttaktikázásával egyetemben: elviekben semmi köze nem kellene hogy legyen az ilyen taktikákhoz. A bojkott gyakorlati eredményeit – a károkozást a Hitler-rezsimnek és ezáltal indirekt módon a német zsidóság helyzetének javítását – kezelhette optimizmussal vagy szkepticizmussal, ahogy csak jónak látta: mindennek semmi köze nem volt Palesztina felépítéséhez. A romantikus diaszpóra-politika, melyet máig a „tetszik" és a „nem tetszik" befolyásol, talán javíthat vagy könnyíthet valami alig érezhető mértékben a helyzeten: de a zsidókérdés alapjait, melyet csak a cionizmus ért meg, nem tudja megváltoztatni. Teljességgel el van már szakadva ettől a szférától. Ugyanaz a különbség van a diaszpóra- és a cionizmus-politika között, mint a szakszervezetek és a végső szocialista cél napi stratégiázása között. Míg a szakszervezetek a munkások érdekeit képviselik a fennálló rendszer keretein belül, a nagy pártok, melyek vezetik őket, végső soron a fennálló társadalmi rendszer megdöntéséért küzdenek. A mi esetünkben egyértelmű, hogy a cionizmus szent feladata csakis Palesztina végső céljának követése lehet, noha szimpátiával kezelheti a diaszpóra napi taktikázását.

A diaszpóra bojkottdiktátumának való engedelmeskedés helyett a cionista mozgalomnak a kezdetektől fogva a cionista álláspontot kellett volna a magáévá tennie, vagy más szóval arra kellett volna törekednie, hogy a mozgalom váljon a paktum egyik résztvevő felévé.

Mikor Oroszország egyezségre jutott Franciaországgal, és még utasításokat is küldött a francia kommunistáknak, hogy ne álljanak ellen az ország újbóli felfegyverzésének, egyetlen értelmes ember sem hihette, hogy Sztálin hirtelen megváltoztatta hozzáállását Franciaország imperialista kapitalizmusához. Egyértelmű, hogy a szovjet filozófia miatt jöhetett létre egy ilyen ideiglenes, az adott körülmények által szükségessé tett egyezség. A cionista mozgalomnak Sztálin példáját követve arra kellett volna törekednie, hogy közvetlenül, vagy ha ez nem lehetséges, külföldi intézetek közvetítésén keresztül rávegye a német kormányt egy államférfiúi szerződés megkötésére, elfogadva a helyzetet, és a lehető legtöbb előnyt kihozva belőle, a szó cionista értelmében. Egy ilyen politikai egyezménynek természetéből fakadóan gazdasági jellegűnek kellett voln lennie. Németországot rá kellett volna venni, hogy a lehető legnagyobb engedményeket tegye meg a tőke transzferére, és a cionista mozgalomnak pedig cserébe a lehető legnagyobb mértékben kellett volna segítenie a tőke transzferét, illetve annak szabályozását a minél kiterjedtebb kivándorlás érdekében.

Valójában a hivatalos cionizmus nem tett javaslatot egy ilyenfajta ténykedésre. Ami történt, a helyzet tényeiből gépiesen következett. A palesztinai zsidóság egyrészt lelkesedéssel fogadta a bojkott ötletét, másrészt pedig néhány ember Németországból és Palesztinából felállította a „Ha'avara" (transzfer) rendszerét, mely egyfajta egyezség a német kormánnyal a zsidó tőke átszállításáról Palesztinába. Amire viszont a helyzetből fakadóan sürgető szükség lett volna, az egy diplomáciai egyezség lett volna, melyet magán- vagy mérsékelten magánszemélyek is le tudtak volna bonyolítani: ami pedig ténylegesen megtörtént, az az volt, hogy a bojkott és a Ha'avara egymás mellett nőttek, majdhogynem békében, és ugyanazzal a lelkülettel fogadták el mind a kettőt, miközben a hivatalos szervek pontosan tudták, hogy az ügyek állása hova fog vezetni. Végeredményként nem akadályozták a Ha'avarát, és kihasználták a szolgáltatásait: ám eközben nem tettek semmit, hogy kielégítően megmagyarázzák a publikumnak az ügyet, vagy hogy szigorú álláspontra helyezkedjenek az utcai agitátorokkal szemben.

Így lehetett, hogy nem volt megfelelő cionista nyilatkozat, mely szükséges lett volna a körülmények között, amit széltében és hosszában kihirdethettek volna. A magányos cionista kezdeményezést a Ha'avara felállítására leüvöltötte a csürhe, mely primitív ösztöneinek engedelmeskedett, s melyet az agitátorok buzdítottak fel, akik kihasználták a helyzetet pártjaik érdekében, noha megtörténhet, hogy a kritika egy részét őszinte célok vezérelték. Meglehet, hogy a hatályos szervezetek a kongresszus döntésére vártak, melyre ráhárították ezeknek a bonyolult, ám fontos problémáknak a megtárgyalását. Mindenesetre tévelygés és a vezetés hiánya jellemezték a történelem egy életbevágó szakaszát.

V. A Ha'avara értéke a palesztinai német zsidók számára

Ilyenképpen kezdődött az ügy, és így is folytatódott. De a kérdés sokkal komolyabbá vált, mint a kezdetkor, és egészen máig az a legfontosabb szempont a német zsidóság életében.

Mikor a Ha'avara létrejött, a német zsidóknak két más módjuk volt, hogy Palesztinába jussanak pénzükkel együtt. Először is, a német kormány egészen 1934 közepéig engedélyezte, hogy minden legalább ezer palesztinai fonttal rendelkező személy valutában átvihesse ezt az összeget, és a Ha'avara mindössze az ezer font feletti, ám ötvenezer birodalmi márka alatti pénzösszeggel rendelkezők összeszedésére korlátozta volna a tevékenységét. Másodsorban akkor még lehetséges volt, hogy a Ha'avarán kívül, az úgynevezett „zárolt márkák"[269] útján át lehessen vinni bizonyos mennyiségű tőkét, s noha ez nagy veszteségekkel járt, a nagy vagyonnal rendelkezőknek még így is megérte. De azóta a helyzet teljesen megváltozott. A német kormány, melynek valutatartalékai igencsak megcsappantak, ma már nem engedi, hogy a kivándorlók készpénzben magukkal vihessék az ezer fontot, melyre szükség van a „kapitalista" vízum elnyeréséhez, hanem a Ha'avara-rendszerhez küldik őket. Jelenleg több mint kétezer család függ ettől a rendszertől, melyek összesen kétmillió fontot vihetnének Palesztinába. A jelentkezők száma azonban folyamatosan nő, és még többet lennének, ha a lehetséges kliensek a közeljövőben bármifajta módon megkaphatnák ezt a pénzt Palesztinában, főleg most, hogy a zárolt márkák transzfere hatvanöt százalékos veszteséggel jár. Más szavakkal a német zsidóság be van zárva egy rácsos erődítménybe, melyből mindössze egyetlen vékony út vezet kifelé: a Ha'avara. Egyedül ezen a vékony ösvényen keresztül tud népesség és pénz áramlani Palesztinába. Egyedül ezen az ösvényen keresztül tudnak kijutni a „[bevándorlási] engedéllyel" rendelkező szegény munkások is, mivel nem lehet munkahelyeket teremteni tőkebefektetés nélkül.

Tény, hogy a cionizmus sok évek át prédikált a német zsidóságnak, és minduntalan süket fülekre talált. De ez végső soron nem sokban különbözött a más országokban található zsidó közösségek hozzáállásától. A kivándorlás sebessége mindig ott nőtt, ahol a nyomás a legnagyobb volt, és vice versa.[270] Jelenleg nagy a nyomás Németországban, és ez pálfordulást eredményezett az ország teljes zsidóságában, akik most hirtelen mind nyitott fülekkel hallgatnak minket. Egyedül azoknak van joguk követ vetni azokra, akiknek így megváltozott a gondolkodásuk, akik ideológiailag motiváltan és önfeláldozóan érkeztek Palesztinába. Akik a körülmények nyomása elől menekültek, és nem méltóak a „becsületes" hozzáállásra, nem várhatnak magyarázatot a német zsidóság megváltozott nézeteire, azonban feltehetnek egy másik fontos kérdést: „Hogyan gyakorolhatna a frissen győzött cionizmus bármilyen hatást a német zsidókra, mikor egy olyan időben, amikor a leginkább szükségük lenne a támogatására, a cionizmus a diaszpóra-válasszal kínálja őket a cionista üzenet helyett; mikor ennyit mond nekik lemondóan: »Fel kell, hogy áldozzunk titeket, fel kell, hogy áldozzuk a lehetőségeket, melyeket rajtatok keresztül el tudnánk érni?«„

És tényleg, miért is kéne feláldoznunk a német zsidókat? A szépen csengő, hősies önfeláldozás nevében? Azt mondják nekünk, hogy a végső cél miatt, Izráel érdekében, melynek becsülete megköveteli az ellentámadást a hitleri Németországgal szemben, és rajta keresztül a világ minden olyan hatalmával szemben, mely meg akarja fosztani a zsidókat a jogaiktól. De ha már a nemzet becsültéről beszélünk, számomra olybá tűnik, hogy mi azért vagyunk cionisták, mivel egyedül a gyakorlatias megváltást hisszük méltónak a zsidó nép számára: az pedig egyedül egy alkotó nemzet felépítése lehet Palesztinában. Minden egyéb eszköz csupán csillapító lépés lehet, és jelentéktelen ezen követelmény mellett. A cionistáknak pedig csakis akkor muszáj, sőt, van joguk részt venni ezekben a lépésekben, ha azok nem veszélyeztetik a sajátos cionista szerepkört. Ez kell, hogy legyen a szabály a hitleri Németországgal és a világ más Hitler-szerű szereplőivel szemben. A cionizmus többet akar, mint az egyes országok zsidó közösségeinek jogegyenlősége: Izráel egyenlőségét akarja a világ nemzetei között, és úgy tartja, hogy az egyének jogai a diaszpórában hosszú távon csakis az ilyen nemzetek közötti egyenlőséggel érhető el.

Ez a cionista eszme, mely ma nyitott szívekre és fülekre talál Németországban. Le is kell vonnunk a gyakorlatias konklúziókat. És az már teljesen más kérdés, hogy voltaképpen mekkora erővel is bírunk, és le tudjuk-e vajon győzni az ellenünk felállt erőket. Nem szabad, hogy bármiről lemondjunk, ami a kezdetben a miénk volt: nem szabad elfogadnunk egyik kézzel az, mit épp a másik kezünkkel adtunk oda.

VI. A Ha'avara és a bojkott

A fenti elvi álláspont mellett számos példa demonstrálja, hogy az ideológiai alapú ellenállás nagyban gyengült.

Mi is ez a folyamat, melyet elértünk a Ha'avarával? A zsidó tulajdon – házak, gyárak, boltok – olyan formában van, melyet nem lehet egyszerűen összecsomagolni és elvinni Palesztinába. Ezért életbevágó, hogy pénzzé lehessen tenni, majd a készpénzt mozdítható dolgokká, azaz kereskedelmi árucikkekké alakítsuk. Egy zsidó, akinek háza van [Németországban], átválthatja annak értékét egy gépre, mellyel aztán gyárat létesíthet Palesztinában. Ez a [zsidó] tulajdon transzferének egyetlen módja, és mint azt fent kifejtésre került, az egyetlen lehetőség, ha nagy mennyiségű vagyon transzferéről van szó. De egy személy nem mindig választhatja ezt a módszert. A ház esetleg egy özvegy tulajdona, akinek nincs szüksége gépekre, vagy a tulajdonos nem biztos, hogy stabil gazdasági pályát lát maga előtt Palesztinában stb. Itt lép képbe a Ha'avara. Ez az a közvetítő, mely átveszi a zsidó pénzeket Németországban, és az értékükért olyan termékeket vásárol Palesztinában, melyekre mindenkinek szüksége lehet. A bevételt aztán kifizetik a tulajdonosnak, hogy befektesse a palesztinai vállalkozásokba. Lényegében a Ha'avara a németországi zsidó házak, gyárak és boltok új palesztinai zsidó vagyonná változtatását bonyolítja le: nem feltétlenül házak, gyárak és boltok lesznek megint a pénzből, hanem zsidó föld, zsidó települések és zsidó munka.

Bárki, aki nem hajlandó elfogadni a Ha'avarából származó termékeket, egyszerűen olyan termékeket utasít el, melyekért a jisuvnak nem kell fizetnie, s melyek voltaképpen a bevándorlókkal érkeznek Palesztinába, és ha valaki ezeket a termékeket inkább más országokból rendeli meg, akkor valami olyasmit fog megvenni, amiért a jisuvnak viszont fizetnie kell, azaz valamit, amiért Palesztina pénze külföldre kerül.

A németellenes bojkott népszerűsítői valószínűleg nem gondoltak bele ebbe a folyamatba, mikor meghirdették hadjáratukat. A zavar amiatt kelt, mert összekeverték az „export" kifejezés neve alatt futó két teljesen külön folyamatot. Valóban igen nehéz elmagyarázni egy átlagos embernek, aki az érzelmeire hallgat, hogy micsoda hatalmas különbség van egy fajta német termék és egy másik fajta német termék között. Ha lehetséges lenne a német zsidók számára, hogy a pénzüket Palesztinába hozzák, senki sem tiltakozna ellene. A pénzt hajlandóak lennének elfogadni Németországból: de a termékeket, melyeknek a pénz lényegében csak a szimbóluma, visszautasítják, mivel nem tudják, hogy Palesztinának nem kell fizetnie értük, s hogy további zsidó tőkét jelentenek Palesztina számára.

Ennek a tőkének a beáramlását mi sem szemlélteti jobban, mint az ország által az elmúlt néhány év során tapasztalt hatalmas fejlődés. A német[országi zsidó] férfiak és nők fontos szerepet játszottak ebben a fejlődésben, nem csak közvetlenül, a nagy mennyiségű behozott tőkével, hanem indirekt módon is, a befektetésekre szánt, más országokból származó tőke beáramlásának fellendítésével is. Ennek a tényezőnek az értékét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Jól ismert alaptétel, hogy a tőke még több tőkét vonz, és vice versa. Ha valaha elérjük azt a pontot, mikor a tőke beáramlása, mely az elmúlt néhány év fejlődéséhez vezetett, lelassul vagy megakad – és van némi veszélye annak, hogy ez bekövetkezhet –, az ebből következő természetes gazdasági pangás egy pszichológiai visszaesést is magával fog hozni: az egyre csökkenő növekedés miatt pénz fogja elhagyni az országot, épp, mivel a gazdasági növekedés volt az, mely miatt az a pénz idekerült.

Ezért hát, még mielőtt mesterséges kísérleteket tettek a Ha'avara tevékenységének korlátozására a természetes palesztinai piacán, az intelligensebb cionistáknak meg kellett volna állítani azokat, s eszükbe kellett volna jutnia, hogy inkább ki kellene bővíteni ezt a rendszert, mely amúgy is olyannyira korlátozott egy ilyen kicsi országban. Az ilyen igyekezetek maguktól merülnek fel a körülmények hatására, mindenfajta ösztönzés nélkül. Az újságok több jelentést is lehoztak számos javaslatról, melyeket vezető zsidók tettek, s melyek közül több igen komoly volt. Kiemelték, hogy a helyzet ösztönző a Ha'avara további kibővítési lehetőségeinek népszerűsítésére. Azonban egyvalami közös volt mindegyik javaslatban: Palesztinát többé-kevésbé kizárták. Ily módon egyéni személyeket óhajtottak megmenteni, hogy aztán egy új diaszpórát hozzanak létre, és egy új országot ismertessenek meg a zsidókérdéssel. Palesztina, a zsidók hazája, ahol az átszállított tőkét nemzeti javakká alakítottuk, lehetővé téve az alkotó építkezést, valóban ki lesz zárva, hacsak nem teszünk valamit gyorsan. Továbbra is jönni fognak nincstelen, munkás bevándorlók, akiket noha tárt karokkal fogadunk, főleg,

ha idealisták és erősek, de felszívásuk lehetetlenné fog válni a munkahelyteremtéshez szükséges tőke nélkül.

Részt venni az transzfer-folyamatban, az új lehetőségek megnyitásában, a transzfer Palesztinába irányításában, mind-mind első osztályú politikai feladatok. Ma ez a cionizmus politikai feladata. Meg kell magyarázni a szorongató lépést, mely során egy népet minden áron rá kell bírni egy ország elhagyására, és eközben meg kell fosztani az anyagi eszközöktől, melyek legalább kényelmessé tennék ezt a távozást. A világ, mely a zsidó vándorlás nemzetközi problémájával néz szembe, minden bizonnyal értékelné ezt az álláspontot. Németország is értékelné, ha megmutatná neki valaki, hogyan tudná megoldássá fejleszteni a nyomást, melyet zsidóira gyakorol. Talán még egyezmények aláírására is készen állna – azonban csakis akkor, ha készen állunk kiterjeszteni a Ha'avara-rendszert más országokra. Ha ezt nem mi tesszük meg, majd megteszik nélkülünk, és akkor nem csak el fogjuk veszíteni az emberanyagot meg a pénzt, de egy gazdasági krízissel is szembenézhetünk majd. Palesztina gazdasági felszívóereje ma nem csak az elmúlt két év tőkebeáramlását követeli meg, hanem annak nagy megnövekedését is, tekintettel az ország megnagyobbodott felszívóerejére.

Még a bojkott vezetői is be kell, hogy lássák végül, hogy mit kell megmagyarázni a világnak és Németországnak. Meg fogják érteni, hogyan kell különbséget tenni az export típusai között; azon termékek között, amikért fizetni kell, és azok között, amik voltaképpen csak zsidó tőke, más formában; a folyamatos export-kereskedelem és a tőke egyszeri transzfere között, mellyel meg lehet őrizni a zsidók számára azt, ami egyébként elveszne. Ezen körülmények között semmifajta becsületvesztés nem forog fenn, ha egyezmény köttetik Németország és a zsidó intézmények között, mely lehetőséget teremt a zsidó tőke transzferére, és a nagymértékű kivándorlása, így biztosítva a németországi zsidókérdés kivitelezhető és gyors felszámolását. Ráadásul a cionizmus igénylő félként keresheti meg Németországot, mivel ellentétben más országokkal, Palesztina tömeges kivándorlást javasol, melynek egy jelentős része nincstelen embereket vinne ki, és egészséges arányt állítana fel tőke és emberanyag között.

Palesztina jelenleg egyedül önmagáért cselekszik a Ha'avaran keresztül ezen követelések és törekvések szellemében. Még ne dolgozik teljes gőzzel, mivel a jisuv egyelőre még nem állt ki teljes erejével a Ha'avara mellett, ahogy szükség lenne rá. A Ha'avara, mint diplomáciai-politikai közeg, ha cionista szellemben születik, egyfajta üzleti-diplomáciai monopólium kellene hogy legyen a Németországgal való tárgyalások során, és valóban irányítania kellene a piacot, mely ma lehetetlennek látszik a világ bármely más országa esetében. Mint tudjuk, Palesztina jelenleg védtelen a más országok termékeivel való elárasztással szemben, és a helyi termékek lényegében vevők nélkül maradnak. Németország esetében azonban nem ez a helyzet. A Ha'avarán keresztül érkezett termékek megvásárlásának engedélyét a Palesztinai Munkásszervezet segítségével osztják ki. Ha a Ha'avarának egy széles látókörű közösséggel lett volna dolga, mely teljes fennhatalmazást ad a rendszernek a működésre, akkor ideális móddá válhatott volna a kereskedelmi forgalom irányítására. Most viszont, hogy a Ha'avara híján van a jisuv támogatásának, nem tudja szabadon kihasználni előnyeit, és olyan kereskedőkkel kell egyezkednie, akik szigorúan fenntartják a bojkottot, azonban magas árengedmények mellett hajlandóak eltekinteni politikai nézeteiktől.

A Ha'avara, ha a cionista mozgalom politikai idealizmusa szerint jön létre, egy államférfiúi gazdaságpolitika ideális eszközévé válhatott volna. Azonban a Ha'avara, ahogy ma áll – szemben állva a diaszpóra-lelküket nemtetszésével, és lépésről-lépésre küzdve létéért –, valójában nem több, mint a cionista tevékenység egy fejletlen szerszáma. A Ha'avara felszámolása egyébként nem zárná ki a német termékeket a piacról, hanem nagy összevisszaságban rászabadítaná azokat egy irányítatlan piacra, mely nem fog számolni a helyi termelők igényeivel. Egy ilyen áradat igencsak megkárosítaná a palesztinai fizetőeszköz értékét.

VII. A Transzfer [-szerződés] elleni politikai agitációt motiváló tényezők

Hasonlítsuk össze a fent leírt helyzetet azzal, ahogyan azt a felelőtlen politikusok és agitációjuk leírják. Természetesen lehetetlen elvárni az utca emberétől, hogy megértse az olyan körülmények fontosságát, melyek felfogóképességén túl vannak. Német termékeket lát, és nem érti meg, mit jelent ez: hall a németországi eseményekről, és érzelmei forronganak. Ez érthető folyamat, ám bizonyos ebben érdekelt elemek ki tudják használni pártpolitikai céljaikra.

Természetesen a revizionista párt sajátos módszerével remekül kihasználta a kínálkozó helyzetet. Jelenleg az „Új Cionista Szervezet" néven fut, s noha vitatható, hogy mennyire „cionista szervezet" az övék, de annyi bizonyos, hogy valami újat hoztak a cionista életbe. Ez az újdonság pedig a tagadása mindenfajta politikai vezetőségnek a zsidóság körében, melyet a cionizmus eddig a magáénak tartott. Vezetés helyett ez a szervezet a tömeget időnként hajtó primitív ösztönöket hajkurássza, és felkorbácsolja azokat, hogy aztán megtaposhassa a hivatalos [cionista] szervezet romjait. Az újdonság, melyet bevezetett, az annyiból áll, hogy minden, ami ezt a célt szolgálja, legitimmé válik. Talán az utca embere ezt nem fogja fel, de vezetőik számára mindez világos. És ők, akik olyan magasztosan szónokolnak az államférfiúságról és a bölcs politizálásról, saját elméjükben teljesen világosan látják, hogy a Balfour-nyilatkozat óta nem volt a mostani történelmi korszakhoz hasonló idő, mely ennyire megkövetelte a német zsidókérdés kezeléséhez szükséges nagy politikai erőfeszítést.

A revizionisták előtt egyszer vége itt volt a lehetőség, hogy létrehozzák, amiről mindig is beszéltek: a Palesztinába való aprólékos, kis lépésekkel történő beszivárgás lecserélését egy nagymértékű, széles politikai vonalak mentén történő területfoglalásra. Ez esetben minden joguk meglett volna Herzl emlékét idézni, amit amúgy olyan nagy előszeretettel tesznek. Ha programjuk valami másból is állt volna, mint a szavazatvadászat, ha állt volna mögötte valami tartalom, egy egészen más fajta támadást intézhettek volna a hivatalos [Cionista] Szervezettel szemben, teljesen egységben programjuk lelkületével: rámutathattak volna, hogy a Ha'avarát teljes hivatalos támogatás nélkül hagyják működni, a belsőleg és külsőleg annyira igényelt politikai erőt nélkülözve, illetve kimondhatták volna, hogy [a hivatalos szervezet] hibát követ el azzal, hogy nem változtatja a Ha'avarát apró patakból nagy, dübörgő folyammá. El kellett volna ítélniük, a programjuk lelkiségével való teljes egységben, hogy a Cionista Szervezet csupán félszívvel végzi feladatát, hogy a diaszpóra-politikát követi, melynek semmi köze nem lehet a cionista politikai nézetekhez, és hogy ez úton egy felbecsülhetetlen építkezési lehetőséget fecsérel el, vagy, ahogy a revizionisták mondanák, egy hősies tettekre való lehetőséget szalaszt el. De mivel egy ilyen lépés nem lett volna népszerű, és mivel ahhoz vezetőségre lett volna szükség ösztönök helyett, Herzl ezen született örökösei inkább a gálut-mentalitást tették a sajátjukévá, és hasznosították, hogy szervezett politikai agitációt végezhessenek a „valódi cionizmus" álcája alatt Palesztinában, ahol a jisuv még nem szabadította fel magát a szolgaság igája alól.

Ráadásul küzdelmük nem is igazán a Ha'avara ellen irányult, hanem a Cionista Kongresszus ellen, amely az amerikai bojkottmozgalom két vezető szószólójának beleegyezésével is támogatta a [Ha'avara-]rendszert, meggyőzve őket a Ha'avara létjogosultságáról. A harc továbbá a [Cionista] Ügyvezetőség ellen is irányult, mely, a Kongresszust követve, hivatalosan is felelősséget vállalt a Ha'avaráért. Ha valaki még nem egészen bizonyos ennek a hadjáratnak a valódi céljában, fel kell, hogy tegye magának a kérdést, hogy miért most, és miért ekkora vehemenciával szervezték azt pont a Ha'avarával szemben? talán azért, mert a németországi zsidóság helyzete rosszabbra fordult? Talán mert a Ha'avara vált a vagyon kimentésének egyetlen eszközévé? Talán mert még Palesztinából is támadást kell indítani Németország ellen? Nem. Azért indult a hadjárat, mert most lehetőség nyílt, hogy a Kongresszus mellett a hivatalos [Cionista] Szervezet ellen is támadást indítsanak a Ha'avara ürügyén. Az az igazság, hogy a revizionizmusnak nincs más célja, mint hogy aláássa a hivatalos [Cionista] Szervezetet és intézményeit, ahol csak lehetséges. Ez alkalommal remek közvetítőre leltek, mégpedig a diaszpóra-ösztönökre, melyek még mindig igen erősen uralkodnak a tömegekben. A valódi cionistáknak azonban szent kötelességük megmutatni nekik, hogy tévednek.

VIII. Lehetőségek

A dolgokat sikerült bizonyos fokig tisztába tenni. A Kongresszus elfogadta a Ha'avara-rendszer elveit, és rásózta az azért járó felelősséget az Ügyvezetőségre. Az utóbbi hivatalos közleményt is kiadott hatóságának jogán, melyben támogatja a Ha'avara elveit. Végre sikerült kiemelkednünk a megalkuvó politika sötétségéből, melyben annak ellenére tartózkodtunk, hogy nem vallottuk be. Ben Gurion hivatalos közleménye tiszta fényt derített a cionista ideológiára.

Ez azonban még csak a kezdet. Ahelyett, hogy csupán egy apró eszköze lenne a széles látókörű cionista mozgalomnak, a Ha'avara jelenlegi formájában a legelső viták tárgyát képezi, nem belső értéke, hanem a pártok közötti küzdelem okán. Reméljük, hogy sikerült egyértelművé tenni,

hogy ez azonban csak egy külső tényező lesz a vita valódi értékén kívül, mely során nem a Ha'avarát fogják annak jelenlegi állása szerint megbeszélni, hanem azt a kérdést, hogy a cionizmus hajlandó-e a német zsidóság által képviselt sürgető problémát történelme során végre először helyesen megítélni, pontosan úgy, ahogyan azt Herzl is látta negyven évvel ezelőtt. Most, negyven év elteltével a cionista mozgalom tudomására kell hozni a dolgok valódi állását, hogy az átérezhesse feladatát azoknak a herzli lelkületben és mértékben való kezelésében.

Húsz év múlva valószínűleg nem lesz német zsidóság, amiről érdemes lenne beszéljünk. De azon embereknek a sorsa, akik a német zsidóságot kiteszik ma, nagymértékben a mi kezünkben van. Ott hagyhatjuk őket Németországban, ahol legkésőbb tíz éven belül egy kulturálisan és gazdaságilag leépített közösséget formálnak majd, körülbelül akkora értéket formálva a világzsidóság szerkezetében, mint ma az orosz zsidók. Ez lenne a végeredménye egy a zsidó becsületért vívott háborúnak. Segíthetünk, hogy a nagyrészük kivándoroljon, és beterelhetjük őket a palesztinai újjáéledő zsidó nép nyájába, ahol szép kilátásai vannak a jövőnek. Felhasználhatjuk tehetségüket és tőkéjüket Palesztina felépítésére: és az elmúlt két év megmutatta, hogy milyen fontos is ez. A döntés a mi kezünkben van: pusztulás Németországban, és szomorú lemondás Palesztináról (ezt nevezik „becsületnek"), vagy pedig a Németországból való kijutás megváltása, és egy virágzó zsidó haza (ez pedig a „nemzetárulás" lenne, mellyel vádolnak minket).

129. A HA'JARDEN BOTRÁNYCIKKE A HA'AVARA-SZERZŐDÉSRŐL

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. november 14.

Jegyzet: *A* Ha'jarden *egy revizionista cionista újság volt Palesztinában. 1935-ban egyszerűen besétált a lap munkatársa a Ha'avara Ügynökség irodájába ebédidőben, és felmarkolt egy halom iratot egy asztalról. A végeredmény az alábbi botránycikk lett, amelyet a JTA szemlézett. (V. L. B.)*

A Ha'avara Ltd., a német-palesztin bartermegállapodás végrehajtásának palesztinai megbízott hivatalának funkciói, működése és céljai ma is nemzetközi vita tárgyát képezték.

B. Charney Vladeck, a *Jewish Daily Forward* vezérigazgatója a mai lapban megjelent levelében megismételte a Zsidó Munkaügyi Bizottság közelmúltbeli éves konferenciáján megfogalmazott vádjait, miszerint a Ha'avarát irányítók tizenkét százalékos jutalékot kapnak minden átigazolási ügylet után. Kifejtette, hogy információinak forrása, amelyre ezt a vádat alapozta, egy kiváló szakszervezeti vezető közelmúltbeli beszéde volt. Vladeck úr továbbá azt állítja, hogy a német árukat tovább adják Palesztinából a szomszédos országokba, ezáltal a zsidókat Hitler ügynökeivé teszik a Közel-Keleten. [...] A Zsidó Ügynökség ügyvezetője, akinek irányítása alatt most Ha'avarát működtetik, „kategorikusan tagadja a hamis vádakat".

A tagadásra válaszolva Vladeck úr rámutat arra a tényre, hogy [...] nem tagadnak két létfontosságú vádat: 1) A Ha'avara azon zsidók javára dolgozik, akik nem vándorolnak ki Palesztinába, és nem is áll szándékukban ezt megtenni, és 2) a Németországból származó árukat továbbadják a szomszédos országokba a Ha'avara eredményeként. Vladeck úr befejezésül követeli a bartermegállapodás teljes szövegének közzétételét, és sürgeti annak megállapítását, hogy pontosan hány német zsidónak segített a megállapodás.

A hét elején Vladeck vádjai, miszerint a transzfer-megállapodás eredményeként német áruk kerültek más közel-keleti országokba, szenzációsan beigazolódtak Jeruzsálemben, amikor a Ha'jarden, a cionista revizionista napilap a Ha'avara és a német kormányhivatalok közötti levelezést közölt, jelezve, hogy az előbbi megpróbálja kiterjeszteni német áruk kereskedelmét az egész Közel-Keleten.

A nyilvánosságra hozatal nemzetközi visszhangot váltott ki, különösen amióta Ha'avara elismerte a Jewish Telegraphic Agency-nek a levelek hitelességét, kijelentve, hogy azokat irodai aktákból lopták el. [...]

130. „A TRANSZFER [SZERZŐDÉS] KÉRDÉSEINEK VITÁJA: INDOKOLT AZ EGYEZMÉNY A CIONISTÁK ÉS NÉMETORSZÁG KÖZÖTT?”

In: *The Call of Youth*, 1936. január

Jegyzet: *A* Call of Youth *nevű újság hasábjain, mely az amerikai cionizmus-ellenes baloldali Zsidó Szocialista Munkáskör lapja volt, két zsidó politikus vitázott a kérdésről: Berl Locker (1887-1972), a Poálé Cijon amerikai vezetője, később az izraeli parlament, a Knesszet képviselője, illetve Baruch Charney Vladeck (1886-1938), az amerikai anticionista zsidó dolgozók szocialista képviselője. (Utóbbi az itt közölt 129. forrásban is szerepel.). (V. L. B.)*

(A transzferszerződés kérdése vad vitákat robbantott ki a zsidó munkás[mozgalmi] körökben, ahol a náci Németországgal szembeni gazdasági bojkottot nagyon komolyan veszik. A kérdés két oldalának kiváló képviselői kétségkívül B. C. Vladeck, a Zsidó Munkásbizottság és Berl Locker, a palesztinai Poálé Cijon vezetője. Az alábbiakban boldogan közöljük a véleményüket. – a szerk.)

Igen! – mondja Berl Locker

A cionizmus ellenségei lecsaptak a transzferszerződésre, s érveikben, melyekkel szégyent akarnak hozni a cionista mozgalomra, fontos szerepet adtak az egyezménynek. Alaptalan és zavaros vádaskodásaik a transzfer [-szerződéssel] szemben voltaképpen kezdettől fogva a palesztinai zsidó munkásosztály elleni támadások voltak.

A transzfer [-szerződést támogató] mozgalom kezdeteinek rövid történetét talán meg illik itt említenem, hogy tisztázzuk a félreértéseket. Röviddel a Hitler-rezsim hatalomra jutása után, a zsidók értelmetlen üldözése miatt zsidó kivándorlási hullám indult meg Németországból. Német zsidók százai, majd ezrei menekültek el az országból; a transzferszerződés nyélbeütése előtt az országot elhagyó zsidók mindössze ezer fontot vihettek magukkal készpénzben, vagyonuk maradékát termékekben vihették.

Tehát nem a cionista mozgalomtól származik a transzfer ötlete. Palesztina kész helyzet elé állt: német termékeket hoznak Palesztinába a németországi menekültek. Palesztina a következő dilemmával is szembetalálta magát: bojkottálnunk kellene ezeket a német termékeket, melyek Palesztina özönlenek? Talán állítsuk meg az ilyen eseteket katonai erővel, és folytassuk a náciellenes bojkottot? A válasz nem, mivel az nem a német termékek, hanem a német zsidók bojkottálása lenne. Hogy az üldözött német zsidók elől megtagadjuk ezt az utolsó biztos menedéket, ezt az egyetlen lehetőséget, hogy megmentsék magukat és vagyonuk egy részét a nácik előretörésével szemben, nemzeti öngyilkosság lenne.

B. C. Vladeck azt mondja ezeknek a szerencsétlen zsidóknak, hogy ne meneküljenek, hanem maradjanak Németországban, és vegyék fel a harcot Hitlerrel. Azonban nem lehetünk ebben a helyzetben ennyire önkényesek és a valóságtól elrugaszkodottak. A német zsidók elhagyják Németországot. Kivándorolnak, és meg kívánják menteni vagyonuk egy részét, ahelyett, hogy a német kormányra hagynák. S ha a zsidók mindenfajta személyes forrás nélkül vándorolnak ki Palesztinába, mégis mire mennek majd ott? A kivándorlók között sok a középkorú nő és férfi, kiknek az átállás a kétkezi munkára igen nehéz lenne. Ha dolgozni akarnak, ipari létesítményekben kell majd elhelyezkedniük. Sajnos Palesztina nemzeti pénzalapjai (a Keren Kájemet és a Keren Há’jeszód) alkalmatlanok, és nem képesek termelésre fogni a forrásokat nélkülöző bevándorlókat.

Vladeck megállapítja, hogy a zsidó tőke javak formájában történő kivonása Németországban elfogadható egyes egyedi esetekben, s hogy mindössze azért nevet a világ a zsidókon, mert a cionista mozgalom rábólintott az ügyre. Gondoljuk el, mi történne, ha irányítás nélkül hagynánk folyni a kivándorlási hullámot. Mi lenne az eredmény? A német termékek elárasztanák a palesztinai piacot, mely emberveszteséggel, a palesztinai piac káoszba süllyedésével, és a palesztinai gazdasági élet szétzilálódásával járna.

Akkoriban, mikor megszervezték a transzferszerződést, a Németországot elhagyó zsidók korlátozások nélkül magukkal vihettek ezer fontot készpénzben. Mikor a Transzfer Hivatalt létrehozták, az egyedül a mindenki által szabadon elvihető ezer fontos összeg feletti többletet érintő tranzakciókkal foglalatoskodott. Azóta már a szabad pénzkivitelt korlátozások sújtják, és mindössze tizenkét-tizenöt ilyen kivitelt engedélyeznek havonta.

A folyamat általában így néz ki: a kivándorlásra jelentkező személy megszerzi a kormány engedélyét, majd elhelyezi pénzét a Transzfer Hivatalban. A Hivatal cserébe elhelyezi a pénzt a két számla egyikén, melyet a német Birodalmi Banknál fenntart. Az egyes számú számla azokat a zsidókat szolgálja, akik már Palesztinában vannak, vagy akik azonnal kivándorolni készülnek oda. A számlát (időlegesen – a szerk.) lezárják. A legnagyobb pénzösszeg, amit egy zsidó kivihet az országból, ötvenezer márka vagy húszezer dollár a német átváltási mértékekkel.

A Transzfer Hivatal így hitelt szerez a Birodalmi Banktól. [A Hivatal] ezek után megrendelést kerít Palesztinából német árukra, és megszervezi ezen megrendelések kifizetését a Birodalmi Banknál fenntartott számlájáról, így szerezve készpénzt Palesztinába, és elégítve ki az egyezmény kereskedelmi kikötését. A transzferszerződés megkíméli az országot attól, hogy német áruk lepjék el, mivel a termékek így csak akkor jönnek be, ha szükség van rájuk. Ez az egyetlen mód arra, hogy egy német zsidó több mint ezer fontot kivihessen a vagyonából. Továbbá (az egyes számú számlán keresztül) pénzt is biztosít, melyet aztán be lehet fektetni a palesztinai nemzeti alapokba.

Mielőtt lezárom soraimat, szeretnék válaszolni Vladeck egyik ellenvetésére. Vladeck azzal támadja a transzferszerződést, hogy ezzel az egyezménnyel mi szövetségre léptünk a Hitler-kormánnyal és üzletelünk velük. Talán nem a Közös [Adomány]elosztó Bizottság,[271] mely ügyvezetőségének Vladeck is a tagja, küldött egymillió dollárt Németországba, hogy megsegítse a német zsidókat? S azzal, hogy így tett, nem pont valutával látte el a német kormányt, melyre annak annyira szüksége van? Azzal, hogy épp e módon támadja a transzferszerződést, Vladeck érthetetlen következetlenséget mutat.

Nem! – feleli B. C. Vladeck

A „Munkáspárt Palesztinai Kampányának" legutóbbi ülésén egy határozatot fogadtak el a német termékek bojkottálásáról. Azonban ugyanezen a konferencián nyíltan védelmükbe vették a cionista szervezetek és a náci Németország között köttetett transzferszerződést – a szerződést, mely során német termékeket vásárol a cionista szervezet Németországban, és eladja azokat a palesztinai zsidóknak. Érvelhetnek akár az ítéletnapig is, de ez a kettős könyvelés legszemtelenebb példája. Még, hogy senki sem szegheti meg a bojkottot, csakis Palesztina zsidói! És hogy senki sem kereskedhet Németországgal, csak a cionista szervezetek!

A transzferszerződés védelmezői maguk is érzik az ellentmondást, és kísérleteket teszek, hogy ennek ellenére megmagyarázzák. Az egyik magyarázat, hogy a szerződés során Németország nem jut más országok pénzéhez, azaz valutához. Ez nem kifogás. Miért van szüksége Németországnak valutára? Mert Németországnak nincsen elég pénze. Azaz, hogy rengeteg pénz van ott, csak hogy a kormány nem tud, vagy nem mer hozzányúlni ezekhez a magánvagyonokhoz. És mi is a transzferszerződés funkciója? Elveszi a pénzt, ami a zsidók magántőkéje, s amihez a kormány amúgy nem nyúlhatna hozzá, majd átadja a kormánynak német termékekért cserébe.

És ez még nem minden. Azért, hogy eladhassa portékáit más országoknak Palesztinán kívül, a német kormány kész arra, hogy ezen termékek árának több mint ötven százalékát maga állja. Különleges márkákat[272] árul, melyekkel a külföldi importőrök aztán fizethetnek a német termékekért. Ezek a márkák alig érnek többet, mint egy valódi német márka értékének fele. Ám azokat a termékeket, melyeket Németország a transzferszerződésen keresztül ad exportra, teljes áron, márkáról márkára kifizetik: azaz a német kormány kétszer annyit kap ezekért az árukért, mint amennyit kapna, ha más országokba exportálta volna őket.

A második kifogás nem is igazán egy kifogás, hanem inkább egy hasonlat, mellyel a lapok szerint az én egyik barátom, Baruch Zuckerman állt elő. Az analógia a következő: ha egy gyermeket elrabolnak, senki sem vádolja a szülőket, ha azok kifizetik a váltságdíjat, noha mindenki tudja, hogy aki elrabolta a gyermeket, egy bűnöző, egy gazember. Ebből látható, hogy a német zsidók megmentésének érdekében szabad alkut kötni Németországgal.

Az a hasonlat nagyon jó lenne, ha ugyanez lenne a helyzet. Azonban sajnálatos módon egy teljesen más hasonlat illik a helyzetre: itt egy teljes családot raboltak el, és a váltságdíjat a család egyetlen tagjáért fizetik csak ki, és a család többi tagját hagyják, hogy megkínozza az emberrabló. Ha csak egy zsidó lenne Németországban, vagy csak ezer zsidó, akkor barátom, Zuckerman hasonlata helytálló lenne. De még továbbra is közel félmillió zsidó él Németországban, akiket nem lehet mind rövid időn belül elszállítani. Azzal, hogy pénzt adunk a náciknak, megerősítjük őket, és lehetővé tesszük a számukra, hogy még eredményesebben üldözzék a maradék zsidóságot. A transzferszerződés által okozott erkölcsi kár olyan látványos, hogy csak a leglassabb felfogásúak próbálhatnák meg nem figyelembe venni. Az egész szervezett munkásmozgalom és a haladó szellemiségű világ háborút folytat Hitlerrel szemben a bojkott eszközén át. A transzferszerződés megszegi ezt a küzdelmet.

„De" – mondják a transzferszerződés védői – „nem állhatunk meg morális hatásokról vitatkozni. Meg kell mentenünk Németország zsidóit, és a transzfer [-szerződés] erre az egyetlen megoldás." Nézzünk tehát a Szerződés gyakorlati hasznára! Azt mondják, hogy közel harmincezer zsidót mentett ki a transzferszerződés. Ez, velősen, hazugság. nem harmincezer, hanem négy-ötezer ember telepedett le Palesztinában a transzfer [-szerződés]en keresztül, és őket sem „mentették meg."

Hogyan is működik a transzferszerződés? Ezriel Carlebach [1909-1956], a kiemelkedő cionista, a *Varsói Napilap*[273] november elseji számában tiszta leírást adott arról, hogy is működik a Szerződés. Tegyük fel, hogy egy német zsidónak van ezer dollárja, amit ki akar vinni magával, hogy letelepedhessen Palesztinában. Először legalább egy évet kell várnia, hogy engedélyt kapjon a pénzügyminisztériumtól. Ha megkapja az engedélyt, a kormány elveszi a pénzének a húsz százalékát, mint „utazási adót". Most már csak nyolcszáz dollárja maradt. A nyolcszáz dollárból a Transzfer Hivatal pontosan az eredeti ezer dolláros összeg huszonöt százalékát veszi el, azaz kétszázötven dollárt, különböző költségek címén. Így már csak ötszázötven dollár maradt. Az ötszázötven dollárnak a kivándorló negyven százalékát a Zsidó Nemzeti Alap bankjegyeiben kapja meg, húsz százalékát palesztinai szociális juttatások formájában, újabb húsz százalékát egy palesztinai szövetkezeti vállalkozásban, és húsz százalékát készpénzben. A készpénzhez nem jut hozzá rögtön, csak két év múlva, és a fenti tulajdonrészeit pedig nem adhatja el. Röviden, egy német zsidót annyira „megmentenek", hogy ezer dollárból száztizenegy marad neki, és ahhoz is csak két év múlva jut hozzá.

Meglátásom szerint a transzferszerződés fő célja nem a németországi zsidók kimentése, hanem a különböző palesztinai intézmények megerősítése. Láttam kimutatásokat, melyek szerint ez idáig a Nemzeti Alap több mint hárommillió márkához jutott a transzfer [-szerződés]ből; a Nir munkásszervezet két és félmillió márkához; a Ha'poalim bank további félmillióhoz: és a Ha'nuta bank két és félmillió márkához. A transzfer kezdetétől 1935. július 31-éig a Transzfer Hivatal közel tizenkilenc millió márkányi árut szállított ki Németországból. Ebből a német zsidók, akiknek a pénzén megvásárolták a termékeket, csupán hétmillió márkát kaptak vissza. Több mint kilencmillió márka a különböző palesztinai intézményeket gazdagította.

A kérdésnek van még egy oldala. Mivel olyan sok német áru lép be Palesztinába, a piac telítve van. Új piacokra van szükség. Ezért hát az egyiptomi német konzult felkereste a Transzfer Hivatal, hogy segítsenek a Transzfer Hivatalnak eladni az általa vásárolt német termékeket az egyiptomiaknak igen alacsony áron. Ugyanezt történik számos Palesztinával szomszédos országban. Palesztina tehát a Közel-Kelet hivatalos bojkottmegszegő ügynökévé lett.

Sokan tiltakoztak a transzferszerződés ellen – több esetben neves cionisták. Ám a tiltakozásnál még elképesztőbb a néma csend, mely körülvette az ügyet. Mikor a transzferszerződés hírei először nyilvánosságra kerültek, a cionisták letagadták, hogy bármi közük lenne hozzá. A prágai Tizennyolcadik [Cionista] Kongresszuson maga Berl Locker mondta, hogy: „Egyetlen cionista szervezetnek sincsen a leghalványabb köze se a transzfer [-szerződés]hez." Míg ezt mondta, a Há'poálim bank (mely a Hisztádrút[274] bankja) talán éppen a szerződés bevételét pakolta el. A legutóbbi Cionista Kongresszuson ismét előkerült a téma, és forrongó vitákra került sor. Itt van előttem a Palkor [szervezet] közlönye a viták napjaiból. Ám egyedül Kaponsky és Meyer [Meir] Grossman [1888-1964], a Zsidóállam párt tagjának néhány szaváról tudósít. Nyilván úgy érezték, hogy egy ilyen vitáról nem szabad írni.

Mindebből csakis egyetlen következtetést tudok végül levonni: hogy a transzferszerződés a zsidóság és a világ szégyenfoltja, és ezt a mocsokfoltot el kell takarítani.

131. „PALESZTINA ZSIDÓI RENGETEGET VÁSÁROLNAK A NÁCIKTÓL”

In: *The Sun*, 1937. február 28.

Jegyzet: *Ezt a cikket érdemes összevetni az itt közölt 135. sz. forrással – a két szöveg együtt mutatja, hogyan nőtt meg a Ha'avara jelentősége Palesztina gazdasági életében (V. L. B.)*

Több árut vásárolnak Németországból, mint bármely más nemzettől, kivéve Nagy-Britanniát

Noha Németországot több ezer palesztinai zsidó gyűlöli, akik azóta menekültek oda, hogy Hitler hatalomra került, az ország mégis több terméket vásárol Németországtól, mint bármely más nemzettől, kivéve Nagy-Britanniát. A termékek nagy részét zsidók vásárolják meg. A magyarázat a Ha'avara Hitel- és Transzfervállalat Iroda kft. tevékenységében keresendő. 1933 novemberében jött létre, hogy megmentse a leendő kivándorlók tőkéjének egy részét, olyan módon, hogy azok németországi forrásait áruportékává alakítja, melyeket aztán palesztinai importőröknek ad el. A Ha'avarából származó pénzt a németországi kivándorló érkezésekor kapta meg. A Ha'avara-terv szabad működését korlátozó rendelkezések miatt a kivándorló pénzének minimum ötven százalékát elveszíti az transzfer során. Ennek ellenére a Ha'avara-tervet a zsidó szervezetek jóváhagyták, mint az egyetlen alkalmas módot a zsidó tőke megmentésére.

132. HERBERT HAGEN SS-OBERSCHARFÜHRER JELENTÉSE A ZSIDÓ ÁLLAM LEHETŐSÉGÉRŐL ÉS A CIONISTA MOZGALOMRÓL (1937)

In: *Die Judenpolitik des SD 1935 bis 1938. Eine Dokumentation*. Szerk. Michael Wildt (München: R. Oldenbourg Verlag, 1995), 142.

Jegyzet: *A palesztinai arab zavargások arra késztették a briteket, hogy királyi vizsgálóbizottság (az ún. „Peel-bizottság”) vizsgálja meg a brit kivonulás és egy-egy önálló zsidó és arab ország létrehozásának lehetőségét. A bizottság végül arra jutott, hogy csakis az utóbbi lehetőség képes véget vetni az erőszakhullámnak. A náciknak először kellett szembenézniük azzal a lehetőséggel, hogy a cionizmus nem egyszerűen a német zsidók kivándorlásáról szól, de akár egy valódi zsidó államot is eredményezhet. Hagen jelentése ezt a lehetőséget taglalja, arra jutva, hogy a zsidó állam létrejöttét meg kell akadályozni, de a kivándorlás továbbra is támogatandó cél. (V. L. B.)*

[Koncepciónk szerint] a németországi zsidóknak joguk lenne a birodalmon belüli szabad kulturális és politikai tevékenységhez, sőt létszámuknak megfelelően a politikai képviseletet is követelhetnék a kormánynál, hogy lehetőségük legyen megvédeni a számukra a kisebbségi törvényben garantált kulturális és politikai nagyvonalúságot. Ezzel egyidejűleg azonban jelentősen megnehezülne, sőt akár teljesen el is lehetetlenülne a német zsidótörvények végrehajtása, mert a zsidóság, mint a Német Birodalmon belüli nemzeti kisebbség panasztevési joggal élhetne a Népszövetségnél, amit bizonyára nem tagadnának meg tőlük, főként mivel ennek a zsidó államnak a létrehozását maga Anglia javasolta, mert ettől közel-keleti politikája támogatottságának jelentős megerősödését várta.

A zsidó állam kikiáltása nyomán fellépő belpolitikai nehézségekhez jelentős külpolitikaiak is társulnának. Mert természetesnek feltételezhetjük, hogy diplomáciai képviseletein keresztül a zsidó állam sürgetné a különböző kormányoknál a nemzeti szocialista állam zsidók általi bojkottjának és az ellene folytatott rágalomhadjáratnak a fokozását. E megfontolásokból eredően a Külügyi Hivatal is megváltoztatta a zsidó állam létrehozásával kapcsolatos állásfoglalását, s jelenleg minden eszközzel a megalapításának megakadályozásán fáradozik. Ebből a tényállásból következik az a feladatunk, hogy megragadjunk minden eszközt, mellyel a zsidók kivándorlását támogathatjuk. Tehát ez azt jelenti, hogy a legkeményebben kell fellépnünk a zsidók asszimilációs törekvései ellen, és a leghatározottabban kell támogatnunk minden pozitívan működő cionista szervezetet. E szempontok figyelembevételével kell a jövőbeli referátumok utasításait is olvasnunk.

133. FELJEGYZÉS A NÉMET KÜLÜGY GAZDASÁGPOLITIKAI RÉSZLEGÉNEK IGAZGATÓHELYETTESÉTŐL (1938. JANUÁR 27.)

In: *Documents on German Foreign Policy 1918-1945, Series D, Volume V: Poland, The Balkans, Latin America*, *The Smaller Powers (June 1937-March 1939)* (London: Her Majesty's Stationery Office, 1953), 783-785.

Jegyzet: *Az alábbi dokumentum a 132. sz. iratban is tükröződő dilemma további folytatása. Mint Karl Clodius, a német külügy tisztviselője megerősíti, a transzferszerződés minden aggály ellenére folytatódik, és az személyesen Hitler támogatását élvezi. Érdemes még összevetni a 112. sz. irattal: együtt mutatják, hogy a transzferszerződés a cionista mozgalom, illetve a náci állam legmagasabb szintű támogatását élvezte. (V. L. B.)*

A Ha'avara Egyezmény kérdését taglaló konferenciák és megbeszélések folyamán, melyek a minisztériumok között zajlottak az elmúlt pár évben, a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Részlege mindig azon az álláspontonvolt, hogy az Egyezmény nem folytatható jelenlegi állapotában: a palesztinai németek és arabok sorsának szempontjából olyan állapotokat teremt, melyek a Külügyminisztérium részéről politikai és gazdasági tekintetben tűrhetetlenné váltak. A Gazdasági Minisztérium és különösen a Devizaforgalom Ellenőrző Hivatal azon az álláspontonvan, hogy a palesztinai arabok és németek zaklatásának megszűnését vonhatná maga után a Ha'avara Egyezmény átalakítása. A Külföldi Szervezet azon a nézeten van, hogy a rossz bánásmód teljes megszűnése csakis az egész Ha'avara Egyezmény felszámolásával érhető el. Azon tárgyalások fényében, melyek a Gazdasági Minisztériummal zajlottak le, egyértelművé vált, hogy a Gazdasági Minisztérium is már azt a véleményt preferálja, hogy a Ha'avara Egyezmény átalakítása önmagában nem elég, hanem meg kéne szüntetni, és egy új rendszerrel kellene kicserélni. Egy közös megbeszélés van tervben a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Részlege, a Gazdasági Minisztérium és a Külföldi Szervezet részvételével, hogy eldöntsék, hogyan kellene felszámolni a Ha'avara Egyezményt, és milyen rendszer kerüljön a helyébe. Az ez ügyben való tárgyalások eddig is csak azért lettek elhalasztva, mert előbb meg kellett várni a Gazdasági Minisztérium újraszervezését. Azonban február elseje után a kérdés megtárgyalása azonnal elő fog kerülni.

A fentiekből látható, hogy a leginkább érintett képviseletek egyetértenek abban, hogy a Ha'avara Egyezménynek véget kell vetni. Azonban az említett képviseletek abban is egyetértenek, ahogyan azt a Gazdasági Minisztérium egy képviselője és a Külföldi Szervezet Külkereskedelmi Hivatalának egy képviselője megerősítette, hogy nem lehet csak úgy megszűntetni a Ha'avara Egyezményt, hanem egy más rendszernek kell átvennie a helyét. A Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Részlege, a Gazdasági Minisztérium és a Külföldi Szervezet Külkereskedelmi Hivatala, mint korábban is, azon a véleményen vannak, hogy a Führer általános irányelve, mely a zsidók Németországból való kivándorlásának megkönnyítését írja elő bármilyen lehetséges módon, nem követhető, ha Palesztina nem jöhet szóba a kérdésben. Nincs még egy olyan ország a világon, melybe számunkra olyan kedvező gazdasági feltételekkel lehetne elősegíteni a zsidók emigrációját, mint Palesztina. Továbbá az a nézet uralkodik, főleg a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Részlegében, hogy a kivándorolt zsidók a világ bármely más részében, főleg a nemzetközi kereskedelem központjaiban, sokkal több kárt okozhatnak nekünk a gazdaságon, a propagandán és a sajtón keresztül, mint Palesztinában, ahol ilyen irányú tevékenység lényegében nem létezik.

A londoni és a bagdadi követségeknek távirati úton küldött utasítások, melyeket a külügyminiszter írt alá, s melyekről szó esik a Belügyminisztériumnak szánt levél tervezetében, csak annyit közöltek, hogy Németország eltökélt az irányba, hogy minden elérhető politikai eszközzel megakadályozza egy független zsidó állam létrejöttét. Ám a külügyminiszter nem döntött úgy ebben az ügyben, hogy ez okból a Palesztinába való kivándorlást is meg kell akadályozni. A szóban forgó utasításból az sem következik, hogy a zsidó állam létrejöttével szembeni küzdelem magába foglalja azt a kérdést, hogy emigrálhatnak egy zsidók Palesztinába, vagy sem. Továbbá, mivel múlt június óta az önálló zsidó állam létrejöttének problémája, a kérdés időközbeni alakulásának okán, olyan teljes mértékben új állapotba került, hogy ha akkoriban hoztak is volna egy döntést a kivándorlás ügyében, az a döntés mára már felülvizsgálatra szorulna.

A Külpolitikai Hivatal szerint a Führer nemrégiben ismét azt a döntést hozta, [Alfred] Rosenberg Birodalmi Vezető újabb jelentése után, hogy a Németországból való zsidó kivándorlást továbbra is minden eszközzel támogatni fogják. Minden eddigi esetleges kérdés arra vonatkozólag, hogy a Führer véleménye szerint az effajta emigrációnak elsősorban Palesztina felé kell-e irányulnia, ezáltal igenlő választ kapott.

Az ügyek ilyetén állásának tekintetében javallott, hogy a Belügyminisztériumtól kapott levél a következő választ kapja:

„A Külügyminisztérium továbbra is azon az álláspontonvan, hogy egy önálló zsidó állam létrejötte Palesztinában nem kívánatos. A német kormány ezért továbbra is minden lehetséges politikai eszközzel ellen fog állni egy ilyen állam felállásának. Ráadásul a legújabb fejleményekből ítélve úgy látszik, hogy egy ilyen állam megalapítása amúgy is bukásra van ítélve egyéb felek ellenállása miatt. A minap a Külpolitikai Hivataltól kapott jelentés szerint a zsidók Németországból Palesztinába való kivándorlásának kérdése ismételten le lett rendezve a Führer döntése által olyan értelemben, hogy az emigrációt továbbra is támogatni kell. Ezért a legközelebbi lehetséges napon a Külügyminisztérium meg fogja vizsgálni a Gazdasági Minisztériummal, melyet leginkább a kérdés gazdasági oldala érdekel, és a Külpolitikai Hivatallal, hogy milyen rendszer lenne képes a Ha'avara Egyezményt megfelelő módon helyettesíteni; annak felszámolását a Külügyminisztérium is még mindig szükségesnek találja, annak okán, hogy az hátrányos helyzetbe hozza Palesztina arab és német lakosait."

[A levelet] ezennel tisztelettel visszaszolgáltatjuk a *Referat Deutschland* számára a Gazdaságpolitikai Ügyosztály igazgatóján keresztül.

Kérjük, továbbítsák a Belügyminisztérium január 13-ai levelét – I 1501/III/38 g-5012d – (Ausw. Amt. 83-24A (g) 13/1 (15g)) a Gazdaságpolitikai Ügyosztály számára, mely illetékes a Palesztinával való német kereskedelem, és következésképpen a Ha'avara-egyezmény ügyeinek vonatkozásában.

[Karl] Clodius[275]

134. EDWARD LEOPOLD ISRAEL RABBI NYILATKOZATA A TRANSZFERRŐL

Itt: *The Pittsburgh Press*, 1938. november 20.

Jegyzet: *Edward Leopold Israel (1896-1941) ohiói reformrabbi, a WJC igazgatósági tagja, az amerikai munkás-cionista mozgalom támogatója volt. (V. L. B.)*

[...] A náci Németország vad zsidógyűlöletének forgataga közepette egyetlen szomorú tény bánt minket a legjobban. Nem tudjuk kiűzni elménkből a komor gondolatot, hogy Hitler hatalomra jutása alatt számos gazdag zsidó segítette pénzügyileg a diktátor kampányát. Bármilyen hihetetlennek is látszik ez ma, mégis ez az igazság. Napjaink gazdasági életének egyik nagy ellentmondása volt, ahogy ezek a gazdag zsidók segítettek megásni önnön sírjaikat. Azt hitték, hogy védelmet vásárolnak maguknak. Azt hitték, hogy így megóvhatják vagyonukat a radikálisok közeledtétől. Micsoda rettenetes tévhitben éltek ők! [...] Micsoda árat fizettek! Micsoda szánalmas áron adták el lelküket! [...]

135. „ANGLIA ÉS NÉMETORSZÁG VERSENYEZNEK PALESZTINÁBAN"

In: *Palestine Post*, 1939. június 16. 11.

Jegyzet: *A* Palestine Post *gazdasági melléklete azt igyekezett bizonyítani, hogy nem Németország vezet a versenyben, noha ezt csak a Ha'avara számainak kivonásával tudta kihozni az adatokból. (V. L. B.)*

Verseny a vezető helyért

1939 első négy hónapjában a Palesztinába irányuló import összesen 5 112 000 palesztin fontot tett ki, amelyből a kormány kereskedelmi statisztikái szerint 709 000 palesztin font értékben az Egyesült Királyságból, 893 000 palesztin font értékben Németországból vettek árut. Azonban a benyomás ezekből a számokból, hogy Németország kiszorította az Egyesült Királyságot a lista éléről a palesztinai kereskedelemben, eltűnik azzal a felismeréssel, hogy a Németországból érkező import számában a Németországból és Ausztriából érkező bevándorlók személyes tárgyai is szerepelnek. Ez körülbelül 250 000 palesztin fontot tett ki a vizsgált négy hónapos időszakban, így a Németországból érkező egyéb importok száma 643 000 palesztin fontra csökkent. […]

136. „A HA'AVARA FELSZÁMOLJA A [HARMADIK] BIRODALOM ÉS PALESZTINA KÖZÖTTI ÜZLETEIT: 35 000 DOLLÁRT KEZELT HAT ÉV ALATT"

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1939. szeptember 10.

Jegyzet: *Bár a második világháború kitörésével a német zsidók kivándorlásának lehetősége megszűnt, a Ha'avara Ügynökség valójában még 1940-ben is működött, felszámolandó szerteágazó tevékenységét. (V. L. B.)*

A Ha'avara Ügynökség, melyet a zsidó menekültek tőkéje egy részének a [Harmadik] Birodalomból való kiszállítását elősegítő német-palesztinai transzfer-egyezmény lebonyolítására állítottak fel, ma bejelentette, hogy felszámolja tevékenységét, mivel létének alapja megszűnt. Az ügynökséget 1933 novemberében állították fel, és 1939. június 30-áig összesen 105 000 000 márka (körülbelül 35 000 000 dollár) átszállítását kezelte.

VI. CIONIZMUS ÉS ANTISZEMITIZMUS A NÁCI NÉMETORSZÁGBAN

137. KURT BLUMENFELD EMLÉKIRATA

In: Kurt Blumenfeld: *Erlebte Judenfrage. Ein Vierteljahrhundert deutscher Zionismus* (Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1962), 186.

Jegyzet: *Kurt Blumenfeld (1884-1963) a Cionista Világszervezet főtitkára volt 1911-1914 között, majd a Németországi Cionista Szövetség vezetője volt 1924 és 1933 között. (V. L. B.)*

Ezekben az emlékiratokban csak kevés olyan cionista ülést említettem, amelyek korom cionista mozgalma alakulásának külső kereteit alkották. A ZVfD küldöttgyűlése azonban, amelyet Jénában rendeztek meg, cionizmuson belüli politikai fejlődésem szempontjából is jelentős volt, és ezért még ma is minden részletére emlékszem. Az ülésre nem sokkal az 1929-es augusztusi zavargások után került sor, melyek során az arabok először támadtak meg egyidejűleg zsidó telepeket Palesztina egész területén. A küldöttgyűlést, ahogy az nálunk lenni szokott, egy seregnyi ülés készítette elő. Végtelen viták során taglalták a teljes meglévő irodalmat a nemzetiszocializmusról, a XVIII. és XIX. századi németországi zsidóellenes kirohanásokról, amelyeket történelmi analógiáknak tekintettek; szinte belefulladtam a szakirodalom tengerébe. Valójában azonban álláspontomat sem a könyvek, sem pedig a német nem zsidókkal folytatott beszélgetéseim sem befolyásolták döntő módon. Szívem legmélyéről éreztem, hogy a németországi zsidó élet nagy hazugságát fel kell számolni. [...]

138. „»A ZSIDÓKÉRDÉSRE NINCSEN VÁLASZ AZOKBAN AZ ORSZÁGOKBAN, AHOL A ZSIDÓK JELENLEG ÉLNEK« – ÁLLÍTJÁK"

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1932. november 14.

Jegyzet: *Ez és a következő (139. sz.) dokumentum arra világít rá, hogyan álltak hozzá a német cionisták a fenyegető antiszemitizmus veszélyéhez Hitler hatalomra jutásának előestéjén. (V. L. B.)*

„Teljességgel, valóban kielégítő választ sohasem fognak találni a zsidókérdésre azokban az országokban, ahol a zsidóknak jelenleg élniük kell. Bármilyen kellemesek is a körülmények, továbbra is a gálutban élünk. A küzdelem a zsidóság valóban egyenlő helyzetéért akkor kezdődik majd meg, ha minden zsidó zsidóként követeli majd ezt az egyenlő helyzetet. Addig is azt követeljük, hogy a zsidók bízzák magukat a zsidó nemzeti gondolatra. A cionizmus új gerincet ad a zsidó népnek." A fenti kijelentéseket Kurt Blumenfeld, a Németországi Cionista Szervezet elnöke mondta nemrég egy gyűlésen, melynek címe „A cionista feladat Németországban ma" volt – írta a „[*Jüdische*] *Rundschau*" egy hozzánk elért jelentésben. „A cionizmus" – mondta dr. Blumenfeld – „azt tartja, hogy a csakis zsidó minőségükben tudják kimutatni értékeiket. A cionizmusnak le kellett számolnia azzal az elképzeléssel, hogy a zsidóknak nincs joguk és nem feladatuk megváltoztatni a németség alkatát. Ezért hát készek vagyunk tiszteletben tartani a német fajta sajátosságait. Azonban követeljük, hogy tiszteljék a mi sajátos fajtánkat, és elítélünk mindenfajta diszkriminációt" – mondta.

„Noha mivel egyáltalán semmi oka nincs annak, hogy kisebbségi jogokat állítsanak fel – épp ellenkezőleg, ezt az ötletet ugyanúgy elvetjük most, mint a tizenötödik gyűlésünk során 1918-ban –, zsidó iskolákra akkor is szükség van, mivel csakis az ilyen iskolákban lehet tovább folytatni a valódi zsidó fejlődést, és csakis az ilyen légkörben nevelhetnek olyan zsidókat, akik nem fognak könnyen elcsábulni a nem zsidó hatások iránt. Minél több zsidó élet fejlődhet ki szabadságban, annál biztonságosabb lesz a tisztelettudó kapcsolat a zsidók és a nem zsidók között. Voltaképpen egyedül így lesz biztonságos. A cionizmus" – tette hozzá – „arra törekszik, hogy új orientációt biztosítson a zsidók számára a zsidó ügyekben. Elfogadja, hogy a német zsidók nagy mértékben járulnak hozzá a német kultúrához, de nem hajlandó dicsekedni ezzel, és egészen bizonyosan nem fog asztalt táncoltatni első világháborús halottaink szellemével egy ellenséges világ szórakoztatására. A cionizmus lényegtelennek tartja, hogy milyen mértékben keveredett a zsidó lélek a német fajtával, és úgy hiszi, hogy a nem zsidó elemek túlhangsúlyozása vezetett ahhoz a tévedéshez, hogy [a zsidó] részévé válhat környezetének. A zsidók asszimilációja, mint egész, elbukott. Lényegében semmin sem változtat, hogy egy csoport zsidó azt bizonygatja-e, hogy mi »csak egy kicsit« vagyunk mások (hogy nem vagyunk mi nemzet, csak egy csoport egy sorsközösségben) stb., vagy hogy egy másik csoport szimplán azt mondja-e, »mások vagyunk.« Vissza kell térni az önérzetes zsidóságtudathoz, és a mi feladatunk, hogy megmutassuk, hogy csakis ebben rejlik boldogság. Ezt követeli fiatalságunk is. Amit megtapasztalunk, nem újdonság a judaizmus történetében. Csak a zsidók változtak. Korábban elég őszinték voltak ahhoz, hogy ne tépázzák meg őket a külső veszélyek. A tizenkilencedik század azonban lerombolta ezeket az [ellenállási] erőket. De a cionizmus új gerincet ad a zsidó népének Palesztina bemutatásával."

139. GUSTAV KROJANKER: AZ ÚJ NÉMET NACIONALIZMUS PROBLÉMÁJÁHOZ. CIONISTA ÁLLÁSFOGLALÁS KORUNK NACIONALISTA IRÁNYZATAIHOZ

In: Gustav Krojanker: *Zum Problem des neuen deutschen Nationalismus. Eine zionistische Orientierung gegenüber den nationalistischen Strömungen unserer Zeit* (Berlin: Verlag der Jüdischen Rundschau, 1932), 7-8., 11-12., 17-19., 23., 36-37., 43.

Jegyzet: *Krojanker szerepéhez lásd még a 128. sz. iratot ezen forrásközlésben! (V. L. B.)*

Amit megélünk, azt röviden így lehetne összefoglalni: a liberalizmus végső válsága. De ez az egy szó hihetetlenül tág területet fed le. A liberalizmus gazdasági értelemben kapitalizmus, az egyének szabad versenye. Politikai értelemben: minden egyes egyén szabadságának és egyenlőségének az emberi jogok kihirdetése által bevezetett eszméje. Szellemi értelemben: az ész uralma, az autoriter kötöttségektől való elszakadás, az emberi gondolkodás és kutatás feltétlen szabadsága. Mi a liberális

szellem eme világában nőttünk fel, ennek a levegőjét lélegeztük be, és örvendtünk áldásainak. És most ez a világ dől össze; összedől, ahogy 1918-ban a porosz militarizmus dőlt össze: és pedig nem annyira az ellentétes szellemek forradalma által, mint önmaga által, saját elveinek túlhajtása következtében. Az egyének szabad versenyét az állami szabályozás által az emberekre kényszerített rendszerrel szemben vívták ki. Ezt kezdetben, a XIX. században a gazdasági élet hihetetlen fellendülése során megfelelni látszott a liberális nemzetgazdaság elvárásainak, vagyis mindenkinek a lehető legnagyobb gazdagságot biztosította. Ám valójában egy mindenki által mindenki ellen vívott megsemmisítő harchoz vezetett, a birtoklás és nem birtoklás reménytelen szétválasztásához. A szociális érdekek remélt harmóniájából valójában a társadalmi osztályok legelkeseredettebb ellenségeskedése lett, mert az egyenlőtlenség politikai eszközének helyére a tőkebirtoklás gazdasági eszköze lépett. Az ez által megindított folyamatot még az a körülmény is kiélezte, hogy a szabad verseny elve, amely legtisztább formájában legalább is bizonyos keretek között új felemelkedési lehetőségeket biztosított az embereknek, a monopóliumszerű kötöttségek által fokozódó mértékben szüntette meg önmagát.

A politikai szabadság és egyenlőség az abszolutizmustól több fokozaton keresztül vezetett a korlátlan parlamentarizmushoz, amelyik abban a pillanatban, amikor a legnagyobb szüksége lett volna a valódi uralomra és vezetésre, maradéktalanul csődöt mondott – és nem csak Németországban. Ám egyedül Németországban jelentkezett az a különösen groteszk körülmény, hogy szinte már a korlátlan parlamentarizmus születésének pillanatában szükségesnek látszott az abszolutisztikus vezetés. Ami azonban a józan értelmet illeti, amely megszabadítva minden kötelékétől, arra vállalkozott, hogy úrrá legyen a természeten – nos, az ezen a téren ugyan hatalmas sikereket ért el, kivéve azt az egyetlen döntő sikert, hogy az emberi természeten is uralkodni tudjon, hogy képes legyen arra, hogy a természeti erők feletti uralmával valami értelmeset és célszerűt kezdjen.

Abban a mértékben, ahogy ezek az eredmények napról-napra világosabbak lesznek, olyan mértékben sereglenek össze jobbról és balról egyre sűrűbben azok a szellemek, akik minden homályosság és ellentétesség közepette saját céljaikat tekintve egyetértenek abban, hogy ezt a régi világot végérvényesen el kell pusztítani, és hogy a romjain egy teljesen másféle új világot kell felépíteni. Tehát nem egy pártnak a válságáról van szó, egy több mint egy évszázada érvényes értékrend válságáról.

Amit ez a zsidóságra általában, és azon belül a cionizmusra jelent, azt csak abból a hozzáállásból mérhetjük le, amellyel e kettő a kor általános liberalizmusával szemben viseltetett. Először is, ami magát a zsidóságot illeti, az a teljes vonalon liberális zsidóság volt [...] A belső zsidó körökben egyetlen elfogadható alapállás volt, vagyis a liberális álláspont, és ennek a lényege még egyértelműbb lesz, ha nem autonóm jelenségként tekintjük, ahogyan azt minden történelmi ábrázolásban megteszik, hanem úgy tekintjük, mint a kor általános liberalizmusának egy hajtását. Mindkettő a felvilágosodásból származik. A felvilágosodás gondolata azonban nem az organikusan nőtt nép anyagából létrejövő és az állam alakulatába öntött politikai egységet ismeri, hanem csakis az általános emberiséget, egy a szabad szerződés útján, mechanikusan összetevődő társadalmat, az olyan egyének közti kapcsolatok rendszerét, akiknek szövetséget alkotó erőt tulajdonítanak [...]

Ahogy a cionizmus a maga népies gondolkodásával a szabadság, az egyenlőség és a politikai gondolkodás minden liberális elképzelésével ellentétes fogalmát vetette fel, úgy a maga részéről a józan ész fogalmát is megfosztotta uralkodó jogaitól, amelyeket egy liberális kor biztosított számára a test és a lélek erői fölött. Mert a liberalizmus teljes egészében racionális rendszer [...] Ezért a cionizmus, mint a modern nemzetiségi mozgalmak legfrissebb hajtása [...] nem a józan észen alapul; a cionizmus a vér által összetartott közösség történelem és sors által létrehozott, mélyen érzelmi szövedékén áll. Az új zsidó ember víziója, amely számára ebből nőtt ki, pedig racionálisan nem levezethető: természeti szemléletből fakad. A cionizmus egy magasabb értelemből származik, a lélek és a test hajtóerejéből, amely a józan észt visszautasítja a maga szolgai rangjához [...]

A nemzeti és a szociális, amelyet a minket körülvevő népekben olyan végzetes módon elválasztottak egymástól, valójában összetartoznak; legalábbis az óta elválaszthatatlanok egymástól, amióta az emberiség már nem válik szét műveltek vékony rétegére és az elmaradottak nagy tömegeire, hanem mióta a világos tudat, amely ismeri a történelmet, betölti a népet, egészen annak legutolsó tagjáig [...] Ugyan létezik a német nemzeti érzés, de az inkább a nemzet iránti vágyból fakad, semmint a nemzet feletti örömből. Nem biztos erőből ered, hanem bizonytalan küzdelemből. Ezért agresszív és embertelen. És ezért ennek a nacionalizmusnak az antiszemitizmusa is inkább taktikai eszköz,

amelynek a segítségével az elnyomorodott kispolgár figyelmét egy hamis ellenségképpel terelik el. A német embernek inkább arra van szüksége, hogy visszavezessék önmagához; egy ellenképre, aminek a segítségével felismerheti önmagát [...] Az antiszemitizmus mindig is ezt tette: most pedig tudatos programmá válik [...] Hitler *Mein Kampf*jában kevésbé művelt módon, ámde annál egyértelműbben kimondja, hogy neki valójában egyáltalán nem az számít, hogy milyen is a zsidó valójában, hanem sokkal fontosabb, hogy a tömeget ne zavarja össze sok ellenséggel, hanem azzal aktivizálja, hogy egyetlen képpel állítsa a szeme elé a nagy ellenfelet [...]

Eljött a vég. A cionizmus hivatkozhat arra, hogy az ő népiségéből fakadóan már évtizedekkel ezelőtt fellépett egy olyan gondolatvilág ellen, ami akkoriban még hatalmasnak és legyőzhetetlennek tűnt. Ma ez a gondolatvilág az ellenséges támadások keresztttüzében áll, és kiderült, hogy a fegyvereket, amelyeket ellene bevetnek, mi már régen megkovácsoltuk. Időközben azonban a távolság még nagyobb lett, és az ellenfél lényege egyre egyértelműbb lesz. Tehát még nekünk magunknak is tanulnunk kell a kor előzményeiből, hogy saját magunkat is egyre tisztábban megérthessük. Eközben mindennel le kell számolnunk, ami minket ezzel a süllyedő világgal nem a meggyőződésünk alapján köt össze, hanem csak egy természeti folyamat alapján, amelynek egyszerűen alá vagyunk vetve. Mi már jobban átgondoltuk a dolgokat, és van itt egy kis előnyünk [...] De ezért nem kell dicsekednünk, semmiképp sem vagyunk jobbak, csak idősebbek és érettebbek. De ez bárhonnan is eredjen – egy kijelentés keletkezésének története semmit sem mond annak az igazságtartalmáról. Mi nem akarjuk, hogy ezt az igazságot [...] kétségbe vonják a kor körülményei, mert azt akarjuk, hogy megmaradjon a zsidó nép fogalmának szentsége, mely ügy mellett mi itt állunk.

140. HARRY SACHER: RECENZIÓ GUSTAV KROJANKER AZ ÚJ NÉMET NACIONALIZMUS PROBLÉMÁJÁHOZ C. MUNKÁJÁRÓL

In: *Jewish Review*, London, 1932. szeptember, 104.

Jegyzet: *Harry Sacher (1882-1971) angol cionista volt, írása a* Jewish Review *londoni zsidó magazinban jelent meg. (V. L. B.)*

Dr. Krojanker témája fontos és aktuális, azonban igen perverz módon kezeli. A filozófia elveit kigúnyolja, azonban szigorú elemzés alapján látni lehet, hogy írása lényegében sehova és semmihez nem vezet. Úgy érvel, hogy a cionizmus számára a liberalizmus az ellenfél; az pedig a nácizmus ellenfele is; ergo, a cionizmusnak nagy szimpátiát és megértést kéne tanúsítania a nácizmus iránt, melynek antiszemitizmusa valószínűleg csupán egy mulandó baklövés. Röviden ennyi az írás, mely láthatóan el van rugaszkodva a valóságtól, és veszélyesen közel jár azokhoz az absztrakt „racionális" elméletekhez, melyeket dr. Krojanker nem túl meggyőzően igyekszik elítélni. Ahogy az olvasó gondolhatja, dr. Krojanker úgy igyekszik közel hozni egymáshoz a két ellenséget, hogy a liberalizmust oly' módon definiálja, amit a hazai liberálisok minimum visszautasítanának, és a nácizmust pedig úgy írja le, hogy azt még egy valódi náci is végtelenül jóindulatúnak találná. Az egész írásról ordít a taktikázás. Dr. Krojanker meggyőződése, hogy a liberalizmus halálra van kárhoztatva, a nácizmus pedig az új világrendhez tartozik; ezért el kell szakítani a cionizmust a régi világtól, és helyet kell neki találni az újban. Talán ravasz gondolat, de egyelőre még ne mondjunk kaddist, és talán ne szaladjunk előre a körülmetélési ünnepségre se. A nácizmus körülmetélése inkább hangzik keresztelőnek, mivel művében a liberalizmus értékeit aggatja fel a nácizmusra. Dr. Krojanker így hát úgy járt, mint egy birkózó, aki hosszas verekedés és hempergés után az ellenkező irányban találja magát, mint ahonnan megindult.

141. EZRIEL CARLEBACH: JÓL VAN EZ ÍGY!

In: *Zsidó Szemle*, 1933. március 24., 1-2.

Jegyzet: *Ezriel Carlebach (1909-1956) németországi születési cionista író, később a* Ma'ariv *c. izraeli újság alapítója és első szerkesztője volt. Írását magyar fordításban közölte a* Zsidó Szemle. *(V. L. B.)*

Németország legelső zsidó publicistája, a legutóbbi német eseményekkel kapcsolatban a következő szenzációs cikkben fejti álláspontját.

Hamburg 5693 purim napján.[276] Miután néhány órával ezelőtt az itteni zsidó üzletek ablakait betörték, miután bombát dobtak zsidó templomok ablakaiba és öreg rabbikat támadtak meg otthonaikban, nem eshetem többé abba a hamis gyanúba, hogy a helyzetet nem tekintem elég komolynak, amikor mindezek dacára azt mondom: Jól van ez így!

Jól van – természetesen históriai értelemben jól –, hogy ez éppen a német zsidókkal történik, éppen a mi szervezeteink vezetői intellektueljeivel, azokkal, akik minden kongresszusi szószéken nagyszerűen tudták mindig a diszkussziót az elvont magasságokba vinni, az optimista szervezőkkel, a tehetséges röpirat-szerkesztőkkel, a teóriák embereivel. Ezeknek mindig teóriákra volt szükségük. Mielőtt egy zsidó kongresszusra elmentek volna, teóriát állítottak fel a vérközösségről; majd külön teóriát a környezetükhöz való viszonyunkról, a nacionalizmusról, a zsidóság különleges helyzetéről és hivatásáról. Jó, talán az egyetemes zsidóság szempontjából jó, hogy ezekben a napokban ezeknek a zsidóknak a benső gondolatvilága tökéletesebbé válik, kiegészül valamivel, ami eddig számukra csak teóriában létezett: *a zsidó valósággal.* Sok szempontból jó ez. Nemcsak azért, mert most egy csapásra vége lesz a jóllakottak ostoba frázisának: „Palesztina a szegény keleti zsidók kivándorlási országa." Nemcsak azért, mert a legutóbbi események kézzelfoghatóan bizonyították, hogy *nincs menekülés a zsidó közösségből*, nincs még a kikeresztelkedettek gyermekei számára sem. És jól van ez így még benső cionista szempontból is, mert reméljük, hogy ezek után nálunk is vége lesz a „teóriák" korszakának.

Nagy volt a különbség a nyugat és a kelet cionistái között. Itt statisztikusok ültek, ott a költők, itt a mezőgazdasági szakértők, ott a zarándok munkásvezérek. Ebben különbözött a cionista élet Németországban a lengyelországi cionizmustól: itt számtalan sok előadást tartottak a világ zsidóságának a helyzetéről, gyűléseket és referátumokat tartottak a palesztinai narancsültetvények kilátásairól. Ott nem kellett többé cionista vezéreknek propagandagyűléseket összehívni, nem is harcoltak az asszimilánsokkal, pedig ott is vannak ilyenek. A

német cionisták állandóan teóriákat építettek, hogy a saját zsidó érzéseiket igazolják. Ebben mintegy teljesen beleolvadtak az „akadémikus" Németország gondolkodási formáiba. Úgy mutatták, mintha ők mindenki által megérthető teóriák alapján mintegy „akadémikusan" akarnának egy országot építeni. Egy tiszteletreméltó szükséges feladat volt ez számukra, de éppen csak feladat. Ez a beállítás az összes kongresszusok alaphangjává a realitást tette meg. A minden tényezővel való reális számítás hitem szerint oka annak, hogy kongresszusaink nem számolnak többé egy népmozgalom imponderábiliáival,[277] hanem a sékelfizetők számával. Ennek szerintem elsősorban a német cionisták az okai.

Úgy hiszem, hogy ennek most vége. Mert amilyen érthető volt, hogy a német zsidók csak azokkal a tényezőkkel akartak számolni, amelyet ők láttak, csak konkrét számokkal és erőkkel, hogy a cionizmust csak teóriából ismerték, épp oly' lehetetlen, hogy továbbra is ezt cselekedjék ma, amikor a zsidó sors olyan nyersen, olyan durván nyilatkozik meg a berlini Kurfürstendammon,[278] úgy, hogy senki sem mehet el mellette gondolkozás nélkül. Minden történeti eseménynek megvan a maga jelentősége. És nekünk, zsidóknak nem szabad a történések jelentősége mellett elhaladnunk. Mi sohasem tekintettük az eseményeket egyszerű sorsnak, hanem mindig az önmagunk elhatározására ösztönző alkalomnak. A zsidó történelem a Szentély elpusztulását a Javne felé való elhatározásnak fogta fel.[279] A Spanyolországból való kiűzetést, mint alkalmat arra, hogy marranizmus[280] és a vértanúság között válasszunk. A zsidó történelem Hitlert is meg fogja érteni. Mint bizonyítékot fogja idézni arra, hogy a történelmet sem az emberek, sem az idők, sem osztályok, sem gazdasági érdekek nem csinálják, hanem az irracionális imponderabiliák, a hit, az ember ösztönös hajlása egy eszméhez;

teljesen mindegy, hogy milyen eszméhez. A zsidó történelem az 1933 év márciusi napjait *„az egész világ zsidósága számára szemléltető oktatás”* gyanánt fogja feljegyezni, ahogy Weizmann ezeket nevezte. Ez a szemléltető oktatás azonban nemcsak azt fogja demonstrálni, hogy a zsidó nyomor még Németországban is létezik, még a mai korban is, még az emancipáció óta elmúlt hosszú idő után is, és ilyen középkori formákban. Ezek a hetek sokkal többre fognak tanítani bennünket. Észrevétlenül, de állandóan éreztetni fogják hatásukat a Cionista Szervezet fejlődése terén. A szervezet talán meggondolatlan, talán elhamarkodott, talán irreális népmozgalommá fog fejlődni, *de mindenesetre – mozgalom lesz.*

Ki tudja, talán most már nincs messze az idő, amikor a német cionizmusban a héber kultúra, a zsidó klasszikusok nagy öröksége és a zsidó tudomány óriási kincsei elfoglalják majd azt a helyet, amelyet megérdemelnek. Ez a hely megilleti őket, mint az igazi megváltókat, a cionizmus igazi alapjait, amelyek fontosabbak minden deklarációnál és minden mandátumnál. Talán rövidesen nem fogják már Németországban a mi nemzeti költőinket szótárral a kézben olvasni, talán a német-zsidó sors az érthetetlen zsidó idióma számára is visszhangot fog kelteni. És talán innen is megindulnak a vonatok Palesztina felé, nem egyszerűen az életért való aggódás miatt, hanem mert hirtelen itt lesz az a lendület, amely a kelet zsidóságában mindig élt, és amely itt megtörött a lehetőségektől és a teóriák bálványozásától.

Még sok száz más konzekvenciával fog járni Hitler a mi szempontunkból. És nem lehet megmondani, hogy több lesz-e a rossz, mint a jó következménye ezeknek az eseményeknek. Itt csak kapásból ragadtam ki az utóbbi napok néhány kedvező következményét megfigyeléseim alapján. És ha a cionizmus szempontjából vizsgáltam csak a dolgot, ez nem jelenti azt, hogy a zsidóságban működő egyéb erők szempontjából nem járna jó következményekkel. Nincs ebben, amint mondtam, semmi erőszakos optimizmus, nincs benne a történtek könnyelmű, tragikum nélküli, de sőt, szentimentalizmus nélküli felfogása. Nem is akart ez mesterséges ébresztése lenni bizonyos reményeknek, de azt akartam kifejezni, hogy a köznap rémhírei közepette nem szabad megfeledkeznünk a történelemről. Ami itt kint ablakaim előtt történik, kétségtelenül zsidó sors. Szívet tépő. De én mégis tudom: *Én nem volnék az, aki vagyok, és mi mindannyian nem volnánk azok, akik vagyunk e nélkül a zsidó sors nélkül.*

És ez fontos.

142. ROBERT WELTSCH: VISELJÉTEK BÜSZKÉN A SÁRGA FOLTOT!

In: *Jüdische Rundschau*, 1933. április 4., 1-2.[281]

Jegyzet: *Robert Weltsch (1891-1982) a* Jüdische Rundschau *németországi cionista lap szerkesztője volt. (V. L. B.)*

1933. április elseje fontos dátum marad a német zsidóság történelmében – sőt, igazából az egész zsidó nép történelmében. Ezen nap eseményei nem csak politikai és gazdasági következményekkel járnak, hanem morális és lélektani következményekkel is. A politikai és gazdasági hatásokat széles körben megvitatták a lapok, noha az agitációs elvárások gyakorta megakadályozták, hogy objektíven megértsék azokat. A morális tényezőkről pedig nekünk kell beszélni. Mivel bármilyen gyakran is beszélnek ma a zsidókérdésről, egyedül mi magunk tudjuk kifejezni, hogy mi zajlik le a német zsidók szívében, hogy mit lehet kifejezni az eseményekről egy zsidó szemszögből. Manapság a zsidók egyedül zsidókként beszélhetnek: minden más teljesen értelmetlen [...]

1933. április elseje lehet a zsidó felébredés, és a zsidó újjászületés napja is – ha a zsidók is így akarják; ha a zsidók érettek rá, hogy birtokában vannak a belső nagyságnak: ha a zsidók nem olyanok, mint amilyennek ellenfeleik lefestik. Egy ilyen támadás után a zsidóságnak meg kell vallania magába vetett hitét. Még egy ilyen napon, a hatalmas izgalmak idején, mikor a legviharosabb érzelmek töltik meg szíveinket, látva azt a korábban sosem tapasztalt jelenséget, hogy egy hatalmas civilizált ország teljes zsidó lakosságát általánosan törvényen kívül helyezik, még egy ilyen napon is, ha egy valamit meg kell őriznünk, az a higgadtságunk. Noha az elmúlt napok eseményeitől mindannyian megtántorodtunk, nem szabad elcsüggednünk, hanem önámítás nélkül kell elszámolást tartanunk.

Amit ilyenkor javasolni lehet, az csak az, hogy a művet, mely végignézte a cionizmus megszületését, azaz Herzl Tivadar *Zsidó államát* kiosszák zsidók és nem zsidók között egyaránt több százezres példányszámban. Ha maradt még bennük a nagyság és a nemesség, a lovagiasság és az igazság érzéséből, akkor minden nemzetiszocialista, aki belenéz ebbe a könyvbe, meg fog döbbeni saját vak tettein. Minden zsidó, aki elolvassa ezt a könyvet, el fogja kezdeni megérteni a dolgokat, támogatást szerez majd belőle és fellelkesül. Könyvének, mely először 1896-ban jelent meg, minden egyes oldalát le kéne másolni, hogy bemutathassuk, hogy Herzl Tivadar volt az első zsidó, aki elég érzelemmentes volt ahhoz, hogy megvizsgálja az antiszemitizmust a zsidókérdéssel kapcsolatban. És ő felismerte, hogy nem fog javulást elérni a struccmodor, hanem egyedül a tényekkel való egyenes szembenézés, a világra való teljes tekintettel [...]

Mi zsidók, akik Herzl Tivadar lelkületében nevelkedtünk, fel kell, hogy tegyük magunknak a kérdést: mi a mi vétkünk, mi milyen bűnöket követtünk el. Történelmének súlyos pillanataiban a zsidó nép szembekerül a kérdéssel, hogy mi a vétke. Legfontosabb imánk azt mondja, hogy „elűzettünk az országunkból bűneink miatt." Csakis akkor lehetünk igazságosak másokkal szemben, ha előbb magunkkal is önkritikát gyakorlunk. A zsidóság nagy vétket cipel, ugyanis nem hallgatott Herzl Tivadar hívására, és bizonyos alkalmakkor még ki is gúnyolta őt. A zsidók nem voltak hajlandóak elfogadni, hogy „a zsidókérdés még mindig létezik." Azt hitték, hogy egyedül az a fontos dolog, hogy elismerjék őket zsidóként. Ma azzal vádolnak minket, hogy elárultuk a német népet: a nemzetiszocialista sajtó „a nemzet ellenségeinek" titulál bennünket, és nem tehetünk ez ellen semmit. Nem igaz, hogy a zsidók elárulták Németországot. Ha bármit elárultak, akkor az önmaguk volt és a judaizmus. Ugyanis a zsidók nem mutatták ki zsidóságukat büszkeséggel, mivel ki akartak térni a zsidókérdés elől, és ezért osztozniuk kell a zsidóság elfajzásának vádjában. Minden keserűség ellenére, amit a nemzetiszocialista bojkottfelhívás olvasása közben érzünk, mégis hálásak lehetünk egyvalamiért. A bojkottálási utasítások harmadik paragrafusa ezt mondja: „Ez a zsidó faj tagjaihoz tartozó üzletekre vonatkozik." A vallás lényegtelen. Üzletemberek, akik katolizáltak, vagy protestánsok lettek, de a zsidó faj leszármazottai, a döntés értelmében zsidók.

Ez emlékeztetés a zsidóság minden árulója számára. Az, aki eloson tulajdon közösségéből, hogy saját helyzetén javítson, nem érdemelhet ezért az árulásért jutalmat… Dezertőrnek lenni szégyen: de amíg a világ jutalmazza azt, előnyösnek tűnhet. Most már azonban nem előny. A zsidót zsidóként azonosítják. Sárga bélyeget kap. A [zsidóellenes] bojkott vezetői utasítást adtak, hogy „fekete háttéren sárga kitűzőket" akasszanak ki a bojkottált [zsidó] boltokra. Ez igen erőteljes szimbólum. Ezt a lépést a megbélyegzés és a kiközösítés tettének szánták. Mi elfogadjuk, és a becsület jelvényévé javasoljuk változtatni. Számos zsidó egy őket összetörő élményen ment keresztül múlt szombaton. Hirtelen zsidók lettek – nem belső meggyőződésből, nem a csodálatos hagyomány és az emberiséghez való hozzájárulás iránti büszkeségből, hanem egy piros falragasz és egy sárga kitűző felerősítését követően. Az osztag házról házra járt, kiragasztva a boltok kirakatára, az üzlettáblákra, és felfestve az ablakokra: a német zsidók huszonnégy órán keresztül szégyenoszlopra kerültek. Egyéb jelek és feliratok mellett az ember gyakran láthatta a boltok ablakán a nagy Dávid-csillagokat, azaz Dávid király pajzsát.[282] Ezt megalázónak szánták. Zsidók, vegyétek fel Dávid pajzsát, és viseljétek becsülettel!

Ugyanis – és ez lelki számadásunknak első feladata – ha ez a pajzs ma bemocskolódik, akkor az nem egyedül a mi ellenségeink munkája volt. Számos zsidó tulajdon méltánytalan öngúnyolása nem ismert határokat. A judaizmus valamilyen divatjamúlt dolognak tartották; az emberek nem adtak annak kellő komoly figyelmet: és annak tragikus oldalától mosolygással akartak megszabadulni. Azonban ma megszületett egy új típus: az új, szabad zsidó. Ezt a fajtát eddig nem ismerte a nem zsidó világ. Ha ma a nemzetiszocialista és a hazafias német sajtó még gyakorta is utal a zsidó firkászra, és az úgynevezett zsidó sajtóra, ha ma még a zsidóságot tartják felelősnek ezekért a tényezőkért, hát újra és újra le kell szögezni, hogy ők nem képviselik a zsidóságot, hanem többségük csupán pénzügyi nyereséget akart kicsalni a zsidóságból. Manapság, a polgár önelégültség idején ezek az elemek ovációt tudnának kiváltani egy zsidó közönségből, ha kigúnyolnák és lekezelnék a zsidókat és a judaizmust. Ezek a körök igen gyakran prédikáltak hozzánk, nemzetben gondolkodó zsidókhoz, az kozmopolitizmus elrugaszkodott eszméiről, mivel el akarták pusztítani a judaizmus minden mélyebb értékét. A büszke zsidók mindig is felháborodtak a csipkelődésen és a kifigurázásokon, melyeket zsidó bohócok vezettek más zsidók ellen, ugyanolyan mértékben, vagy még messzebb menve, mint amikor

németek, vagy mások voltak a célpontjaik. A zsidó nézőközönségek megtapsolták saját elfajzásukat, és sokan azzal igyekeztek alibit gyártani maguknak, hogy beszálltak a gúnyolódásba [...]

Még csupán harminc évvel ezelőtt is tilos volt művelt körökben a zsidókérdésről beszélni. Akkoriban a cionistákat előítéletes, megszállott bajkeverőknek tartották. Most azonban a zsidókérdés olyannyira időszerű, hogy egyetlen kisgyermeknek, egyetlen iskolásfiúnak, de még az utca emberkének sincsen más beszélgetési témája. Németország-szerte minden zsidót megbélyegeztek a „zsidó" szóval április elsején. Ha új bojkottra kerülne sor, a bojkottálási bizottság új utasításai egyetlen általános megjelenést fognak kiadni minden boltra; „Német üzlet" a nem zsidók esetében, és a zsidó üzlethelyek esetében egyszerűen egy szó: „zsidó." Tudják, ki a zsidó. Nincs több menekvés, meg bujdosás előle. A zsidó válasz pedig egyértelmű. A zsidó válasz az a rövid mondat, melyet Jónás próféta is elmondott: „Ivri anoki", azaz „héber vagyok."[283] Igen, zsidó vagyok. Zsidóságunk megerősítése – igen, ez a mai események fontos moralitása. Az idők túl viharosak ahhoz, hogy érveket használjunk a vitában. Reménykedjünk, hogy egy békésebb időszak következik, és hogy egy mozgalom, mely a nemzeti forradalom ütemdiktálójának tartja magát [azaz a nácik], többé nem fog örömöt lelni mások lealacsonyításában, még akkor is, ha úgy érzi, hogy küzdenie kell ellenük. Mi zsidók pedig meg fogjuk tudni védeni saját becsületünket. Emlékezünk mindenkire, akiket zsidónak hívtak, akiket zsidóknak bélyegeztek meg az elmúlt ötezer év alatt. Emlékeztetnek minket, hogy zsidók vagyunk. Mi pedig megerősítjük mindezt, és büszkeséggel viseljük [...]

Ha a nemzetiszocializmus felismeri ezt a helyzetet, kétségtelenül egy olyan zsidó partnert kíván majd magának, amely zsidóság értékeli becsületét.

143. „TŰZ ÉS TÖPRENGÉS"

In: *Jüdische Rundschau*, 1933. május 12., 1-2.

Jegyzet: *Ebben a cikkben a* Rundschau *a náci könyvégetésekre reagált. (V. L. B.)*

Az elmúlt hét a kultúrpolitikai tüntetések jegyében telt. Miután a nemzetiszocializmus biztosította politikai uralmát az államban, azzal az elánnal, ami ezt a mozgalmat jellemzi, Németország szellemi életének átalakításába kezdett. Az új szellemnek át kell járnia a művészetet és a tudományt, a színházat és a sajtót, a filmművészetet és a folyóiratkiadást, de legelsősorban a teljes oktatásügyet. Mert, ahogy Goebbels miniszter egyik beszédében olyan szépen megfogalmazta: a hatalom csak akkor tud érvényre jutni, ha a szellemmel párosul: kezdetben volt az ötlet. Minden politikai mű elsősorban pedagógiai mű. Aki ezt nem tudja, az politikai hatalmát homokra építi. Németország új férfijai bebizonyították, hogy ezzel tisztában vannak, és most a szellemi fordulat tudatát sulykolják a néptömegeknek. Ez az átalakulás viharosan követeli a jelképes tetteket. Annak az órának a túláradó lelkesedése, amelyben a régóta óhajtott célt elérik, továbbra is láthatóvá akarja tenni a lángjeleket. Ennek a belátásnak a számlájára írhatnánk, hogy a nemzeti Németország minden rétegében megértéssel és helyesléssel találkozott a *könyvégetés*; néhány aggodalmaskodót esetleg az a meggyőződés vezethetett, hogy egy ilyen forradalmi órában éppen a fiatalság az, amelytől nem szabad megtagadni a győzelem eme ünnepélyes kifejezését.

Számunkra, zsidók számára is elgondolkoztató éjszaka a mai. Az Opernplatzon a nagy fényszórók a *mi* létünk és a *mi* sorsunk összefonódásába is belevilágítottak. Nem csak zsidókat, de tiszta német vérű férfiakat is megvádoltak. Egyesével, a cselekedeteik szerint ítélik meg őket. De a zsidók esetében nincs szükség egyéni okokra. Ott a régi mondás érvényes: „Égetik a zsidót."

Minden forradalom előjoga a bukott hatalom reprezentatív jelképeinek az eltávolítása. De a „némettelen szellem elleni" akció a *zsidóknak* üzen hadat. Gyakran nevezik a zsidóságot vagy „a zsidót" Németország elmúlt korszaka szimbólumának, és a forradalom népbírósága egyszerűen pálcát tör „a zsidó" fogalom fölött. Itt tiltakoznunk kell. Mert a zsidóknak ugyan részük volt a német liberalizmusban, őket is, mint sok más polgárt megragadta, és abban a korszakban besorolta a német világba, de ezért ennek a korszaknak a (minden kortársra jellemző) jegyei még nem azonosak a zsidósággal. Azért vetnek el mindent, ami zsidó, és azért nem vizsgálják a zsidó írók művei esetében értéküket és tartalmukat, hanem egyedül a szerző származását [...]

Az akció sokkal nyugodtabban és mérsékeltebben zajlott, mint ahogyan azt annak beharangozása alapján várni lehetett. Talán ellentétes erők is munkálkodtak, amelyek mérséklően hatottak. Egyes tudósítások szerint úgy tűnik, hogy *külföldön* túlzott elképzelések terjedtek el a megsemmisítés mértékéről; ott az esemény visszhangja láthatólag erősebb volt, mint magában Németországban. De nekünk, zsidóknak pontosan az esemény *szimbolikus* jellege jelentős. Ez olyan máglya, amelynek tüze mellett eltöpreng az az ember.

Zsidó, gondolkozz el magadon!

Ez íratott számunkra lángbetűkkel az éjszaka égboltjára. A zsidó irodalom arányának problémája a német irodalmon belül nem tekinthető egyoldalúan. Ha mi, mint zsidó orgánum, nem is érthetünk egyet minden zsidó egységes kiátkozásával az irodalomból, az nem azt jelenti, hogy azonosítjuk magunkat azzal, amit a költészetben és a publicisztikában a zsidók írtak. Korunkban az írás mindenki számára nagyon könnyűvé lett, és nagyon is pusztán a készség kérdésévé vált. Pont nekünk, zsidóknak nyomja a szívünket egy s más azzal kapcsolatban, amit zsidó szerzők írtak. Mert a zsidók gyakran arra használták íróképességüket, hogy a saját közösségüket igazi jöttment módjára kiszolgáltassák, azért, hogy ez által elfeledtessék saját gyökereiket.

De mindazok ellenére, amiket ezeknek az embereknek fel kell rónunk, mindazok ellenére, amit éppen ezektől a renegátoktól el kellett szenvednünk, számunkra az a nap, amikor azt, amivel a zsidó emberek a német irodalomhoz és tudományhoz hozzájárultak, egy nagy máglyán elégetik, a gyász napja. Nem csak egy *hallatlan emberi tragédia* játszódik le a szemünk előtt, amelynek során nagyobb vagy szerényebb formátumú írókat megbélyegez a közösség, amelyben hatni akartak, hanem ezt az eseményt egy egész *zsidó generáció tragédiájának* tekintjük, amely életének objektív feltételei és adottságai alapján nem tehetett mást, mint erős belső és külső asszimilációra törekedett, és éppen ezen a ponton, amelyet a sikeres egybeolvadás csúcspontjának tartott, a legérzéketlenebb és legkönyörtelenebb módon taszíttatik vissza.

144. „A GENFI VITA UTÁN”

In: *Jüdische Rundschau*, 1933. június 13. 1-2.

Jegyzet: *A* Rundschau *alábbi cikkében a német kormány Népszövetségbe delegált képviselőjének sorait kommentálja a német zsidóság kisebbségi helyzetéről, továbbá felvázolja a zsidókérdéshez való német cionista hozzáállás alapjait. (V. L. B.)*

Az elmúlt hetekben különböző nemzetközi konferenciákon és üléseken szóba került a német zsidókérdés. De a legfontosabb ilyen jellegű esemény az a vita volt, amely a bizonyos felső-sziléziai Bernheimnek a Népszövetség tanácsába benyújtott petíciójához kapcsolódóan jött létre. Noha ez a vita kapcsolódott a felső-sziléziai törvényhez, és jogilag csak a Bernheim-esettel foglalkozott, alkalmat adott arra, hogy bizonyos általános kérdések megtárgyaltassanak, amelyek hozzájárulnak a zsidókérdés teljes tárgykörének megvilágításához. A Népszövetség tanácsa egy politikai bizottság, és nem államfilozófiai akadémia. Ezért kézenfekvő, hogy az egyes szónokok a beszédeik során nem tiszta eszméktől, hanem politikai érdekektől és tendenciáktól is vezéreltetnek. Ezzel magyarázható, hogy egy panasz kapcsán, amely egy állam politikája ellen irányul, más országok képviselői azon igyekeznek, hogy magukat kivonják. Ennél a tanácsülésnél bőven volt erre alkalom. Írország, Anglia, Franciaország, Lengyelország, Csehszlovákia, Spanyolország, Norvégia és Guatemala képviselői szót emeltek a német zsidópolitika ellen. De ha egy német újság odáig megy, hogy az erről szóló tudósítást a „[Joseph] Paul-Boncour [1873-1972] zsidóul beszél” címmel lássa el, a mögött a tényállás teljes félreismerése rejlik. Sokkal helyesebb a nemzetiszocialista Ulrich Kersten ítélete, aki a „Német Akadémiai Szemlében”[284] (vö. JR 45/46 sz.) megállapítja, hogy a német zsidópolitika elleni külföldi tiltakozás egyáltalán nem csak zsidó forrásokból származik vagy zsidó befolyásra történik.

Mi volt a Népszövetség tanácsában zajló vita eredménye? A birodalmi kormány kijelentette, hogy a nemzetközi szerződéseket, így tehát a felső-sziléziai rendeletet is szigorúan betartják, és ennek megfelelően történik a birodalmi törvények egy részének az alkalmazása Felső-Sziléziában. Egyébként

a német képviselő hangsúlyozta, hogy a petíciójog új értelmezése a német nép számára is igen pozitív jelentőséggel bír. De a vita hiábavaló lett volna, ha nem eredményezett volna támpontokat az egész német zsidóprobléma alapvető tárgyalásához. A probléma megoldása érdekében gyümölcsözővé tehetjük azokat a gondolatokat, amelyek e vitával kapcsolatban hangzottak el. Valóban, a német zsidóknak nem érdekük, hogy a sorsuk a németellenes propaganda tárgyává váljon. De az ilyen következményeket csak úgy lehet elkerülni, ha a zsidókérdést magában Németországban egyrészt az új állam lényegéhez igazítják, másrészt pedig a zsidók és a zsidóság szempontjából elfogadható szabályozásban részesül.

E kérdésben két különböző felfogás létezik: egy alapvető sarkalatos és egy opportunista. Mindkettőt megtaláljuk mind a zsidó, mind a nem zsidó oldalon.

Az opportunista felfogás a pillanatnyi nehézségekből kényelmes kiutat keres, anélkül, hogy törődne azzal, hogy ellentmondásba keveredik a hangoztatott elvekkel. Ezzel azt teszik, amit nemrég a „kör négyszögesítésének" neveztünk. Noha az árja-paragrafusok szerint kirekesztik a zsidókat a németségből, egyidejűleg azonban azt kívánják, hogy ez a kirekesztés ne legyen érvényben, illetve, hogy a zsidók ne alkossanak önálló csoportot. Zsidó oldalon ennek azon zsidóknak a felfogása felel meg, akik hangsúlyozzák, hogy teljes mértékben az új állam alapjain állnak, de ennek legfontosabb alapját, a népi doktrínát nem respektálják, hanem a régi értelemben vett teljesen liberális-individualista módon gondolkodnak.

Eközben természetesen nagyon gyorsan ellentmondásokba bonyolódnak, és egyébként sem szolgálják a végső megoldást, mert azok a konfliktusok, amelyek épp most törtek ki élesen, hosszú távon nem söpörhetőek a szőnyeg alá.

A tisztán opportunista álláspont egy példáját kínálja a *Völkischer Beobachter*, amely június 10-én hosszabb szünet után egy cikkében ismét állást foglal a zsidókérdéssel kapcsolatban. A cikkben ez áll:

„Az által a tény által, hogy a Hitler-kormány Németországban fellépett a kommunisták ellen, azonban a világ zsidósága emiatt borzasztó hecckampányban tört ki az új Németország ellen, ismét nyilvánvalóvá váltak olyan összefüggések, amelyeken minden nemzetnek el kellene gondolkodnia."

Mivel a cikk alatt az A. R. monogram áll, feltételezhetnénk, hogy azt az újság főszerkesztője és a külpolitikai hivatal vezetője, Alfred Rosenberg írta. De Rosenberg, aki a *Huszadik század mítosza*[285] c. könyvében a nemzetiszocializmus számára klasszikussá vált fajelméletet, vagyis a vér-elméletet hangoztatta, valószínűleg nem vonná kétségbe, hogy a nemzetiszocializmus a zsidókat a zsidó vérük miatt rekeszti ki. Ennek a dolognak kevés köze van a kommunizmushoz, mivel a német zsidók túlnyomó része határozott ellenzője volt a kommunizmusnak. Ha azonban a kommunizmus beszúrásával a dolgot más népek számára hihetővé akarjuk tenni, akkor ez opportunista módon kerül elgondolásra, és nem segíti elő az alapvető tárgyalást.

De nem ez az, ami itt most minket foglalkoztat. A *Völkischer Beobachter* a Bennheim-esethez kapcsolódóan, amely által, mint említettük, „az egész németországi zsidó kisebbség kérdése és maga a zsidókérdés újfent terítékre került", idéz egy cikket a *C-V. Zeitungból*[286] amely szót emel a zsidók „nemzeti kisebbségként" való meghatározása ellen, majd így folytatja:

„Mivel a Központi Egyesület[287] több mint félmillió zsidóból áll, így a németországi zsidók túlnyomó többsége ismételten – akárcsak régebben – a kisebbséggé nyilvánítás ellen emelt szót. Mindegy, hogy ezt a nyilatkozatot hogyan értékeli a nemzetiszocializmus, ill. a birodalmi kormány: egy biztos, hogy a zsidó fajhoz tartozó német állampolgároknak egész kis része érzi csak magát egy nemzeti kisebbséghez tartozónak, és ezért a Bennheim-eset tárgyalása a Népszövetségben megengedhetetlen beavatkozás volt."

A Bennheim-eset a mi nézőpontunkból egyszerűen figyelmen kívül hagyható. Egy olyan emberről van szó, aki a mi információink szerint egyáltalán nem is zsidó, csak zsidó származású, ám az árja-paragrafus értelmében hátrányt szenvedett, és akinek az esetében a Népszövetség elismerte a felső-sziléziai egyezmény által biztosított petícióbenyújtási jogát. De hogy is állunk azzal a sokkal távolabbra mutató kérdéssel, hogy a német zsidók kisebbséget alkotnak-e vagy sem?

Nem csak a Központi Egyesület (amelynek taglétszámát itt félmillióra becsüljük), hanem az összes németországi zsidó csoport, beleértve a cionistákat, mindig is azt a nézetet képviselte [a náci hatalom előtt], hogy Németországban a zsidókat a békeszerződések értelmében nem lehet nemzeti

kisebbségnek tekinteni, mivel az ő esetükben hiányoznak a nemzeti kisebbségeknek egy demokratikus államban meglévő egyéb ismertetőjelei. A cionisták az asszimilánsoktól a zsidó jellegzetességeik értékelésében különböznek, és a zsidókérdés felismerésében; ők [a cionisták] a zsidóság erősítését az egész embert érintő elengedhetetlen követelménynek tartják, és fellépnek a zsidó nép regenerációja érdekében, de ez az egész zsidó szféra az állammal szemben nem bírt politikai jelentőséggel; az állammal szemben mind a cionisták, mind az asszimilánsok az érvényes alkotmány alapján álltak, amely nem tesz különbséget az állampolgárok között faji vagy vallási alapon. Egy a liberális állam szemszögéből nézve releváns specifikum hiánya miatt nem voltak adottak a feltételei a speciális kisebbségi jognak.

S hogy áll a dolog ma? Nem változott-e ez meg alapvetően? Csodálkozunk, hogy a *Völkischer Beobachterben* olyan eszmefuttatásokat olvasunk, mintha még ma is a liberális államban élnénk. Hogyhogy a *Völkischer Beobachter* egy általa asszimilánsnak nevezett zsidó kijelentését idézi, amely egészen olyan, mintha a liberális állam világában született volna? Nem hagyhatjuk figyelmen kívül mindazt, ami azóta történt.

Az állam a zsidókat, akár akarták, akár nem, államjogi szempontból önálló és felismerhető jellegzetességekkel bíró csoporttá tette. A liberális államtól eltérően, ma már nem egyenjogú egyénekként állnak a törvény előtt, hanem jogilag és politikailag egy csoporthoz való tartozásuk jellemzi őket. Ez azonban nem mást jelent, mint hogy ma a zsidók, akár akarják, akár nem, Németországban valóban „kisebbséget" alkotnak.

Törvényhozással nem lehet olyan csoportot létrehozni, amelyet, mivel szemben áll a többséggel, az általános nyelvhasználattal élve „kisebbségnek" kell neveznünk, de aztán nem lehet „megengedhetetlen beavatkozásról" beszélni, ha mások is ezt a szokásos terminológiát használják. Egy ilyen módon létrehozott kisebbség létezése akkor sem törölhető el, hogyha az érintettek, akik nem akarnak egy ilyen csoport tagjai lenni, ekképpen nyilatkoznak. A kívülről való beavatkozás semmiképp sem tartozik a kisebbség fogalmához. Tehát a hatalombeli természetes különbségből, amely mindig és mindenütt fennáll a többség és a kisebbség fölött, adódik az a kézenfekvő aggodalom, hogy a kisebbség ilyen vagy olyan tekintetben hátrányt szenvedhet. Ez a megfontolás volt az, amely a világháború utáni európai viszonyok újrarendezésekor létrehozta a kisebbségek különleges védelmének a gondolatát. A kisebbség gyenge, és ezért védelemre szorul. Az azonban egyelőre még nyitott kérdés marad, hogy ezt a védelmet kinek kell gyakorolnia. Ez lehet egy kifejezetten e célból létrehozott hatóság, amelynek az illetékességében megegyeznek, de lehet a saját ország kormánya vagy egy bizottság is, – ezek gyakorlati természetű kérdések, a lényeg a gyengébbet megillető extra védelem gondolata. A gondolatmenet úgy folytatódik, hogy a kisebbség tagja nem elégedhet meg a minden más állampolgárt megillető védelemmel, hanem a különösen veszélyeztetett helyzetéből adódóan további védelemre van szüksége. Ebben az értelemben kísérelték meg tizennégy évvel ezelőtt a kisebbségi probléma szabályozását.

Semmilyen kérdéssel kapcsolatban nincsen annyi félreértés és tévedés, mint a kisebbségi problémával kapcsolatban. Széles körökben úgy gondolják, hogy aki egy kisebbséghez tartozónak vallja magát, az egyszersmind lemond a polgári egyenjogúságáról, vagy a Népszövetségnek veti alá magát a saját kormánya helyett. Erről azonban szó sem lehet.

A kisebbségekre vonatkozó törvényhozás sokkal inkább kizárólagosan arra szolgál, hogy biztosítsa a kisebbséghez tartozók teljes egyenjogúságát.

És ezen kívül a modern gondolkodás azt is megköveteli, hogy a kisebbség tagjai bizonyos specifikus dolgokkal kapcsolatban, amelyek őket egy csoporttá teszik és a többséggel szemben jellemzik, megkapják az önmeghatározás szabadságát és lehetőséget a cselekvésre. A kisebbség rosszabb helyzetben van, mint a többség – erről senki sem tehet, ez egyszerűen csak egy történelmi fejlődés eredménye, amely ezt az embercsoportot egy bizonyos környezetbe vitte. A többségi népcsoportnak lehetősége van arra, hogy minden területen teljesen kibontakoztassa csoportéletét. Alkothat magának megfelelő államot, amelynek segítségével gazdálkodik kulturális javaival. A kisebbségnek kezdettől fogva le kell mondania a teljes értékű életről. Mint állampolgár, tevékenykedhet a többség által meghatározott államban, amire a többség nyomja rá a bélyegét. Ám a csoportjegyeikkel nem kapcsolódnak közvetlenül az államhoz. Ezért a sorsszerű hátrányos helyzetért kárpótolandó, biztosítani kell a számukra a többségi népen belül a kollektív életnek egy bizonyos

szabad szféráját: ez az államnak közvetlenül érdeke, amely állam a legnagyobb mértékben erősíti a polgárok államtudatát, akkor, ha megértést tanúsít a specifikus igények iránt.

A Népszövetség tanácsában a német képviselő nyilatkozatában azt mondta, hogy kétséges, hogy a zsidókat Németországban „nemzeti kisebbségnek" tekinthetjük-e. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, meg kell itt jegyeznünk, hogy a kisebbség nem szükségszerűen „nemzeti" kisebbség. Az ide vonatkozó népjogi szerződések „faji, nyelvi és vallási" kisebbségekről beszélnek. A zsidók minden bizonnyal önálló csoportot alkotnak, és a kormány intézkedései által váltak Németországon belül olyan csoporttá, amelynek különleges jogállása van, és így kisebbségnek kell tekinteni őket.

Ez a megfontolás azonban egy a mai európai élet még sokkal átfogóbb problémaköréhez vezet el bennünket. Ezzel a gondolattal éppen Németországban foglalkoznak mostanság nagyon intenzíven, és a sajtó is részletesen megvilágította a „Külföldi Németek Egyesületének" pünkösdi ülésszakaszához kapcsolódóan. A népiség és az állam kapcsolatáról, a nemzetállam határairól van szó. Egy olyan elementáris mozgalom, mint a nemzeti szocializmus, mely ráadásul népi nézeteken nyugszik, a népiség gondolatát is előtérbe állítja. Itt azonban azonnal világossá válik, hogy a népi kötődés nem jelenthet mindig egyidejűleg politikai kötődést is. Ezzel szemben éppen a fordítottja érvényes: vagyis, hogy a területi és politikai összetartozás alapján a különböző népi csoportok is politikai egységgé válnak. Ma például egy a német nép két része között aktuálisan kiélezett konfliktusban élünk; még világosabbá válik ez a politikai megosztottság a földrajzilag egymástól távol kerülő kisebbségek esetében, mint például a magyarországi vagy romániai németség esetében. Ezek a német csoportok természetesen hűségesek kell, hogy maradjanak az államukhoz (tehát például Magyarországhoz vagy Romániához), és joggal követelik meg, hogy állampolgárokként teljes egyenjogúságot kapjanak; egyúttal azonban ragaszkodnak német kulturális javaikhoz, és tiszteletteljesen részt vesznek olyan üléseken, amelyek a teljes német népet képviselik, és igényt támaszthatnak arra, hogy mint németek szabadon részt vegyenek az ilyen kulturális megmozdulásokon. Ha a németséget bármelyik országban szidalmaznák, azonnal minden német mindenhol spontán módon reagálna erre.

A zsidók helyzetét nem lehet maradéktalanul összehasonlítani a német kisebbség helyzetével. E téren vannak nagyon fontos különbségek: ami viszont közös, az az, ami általában érvényes a kisebbségi csoportokra, s amit minden egyes esetben alkalmazni is kell, de csakis a speciális feltételeknek megfelelően. De mind a zsidókra, mind a németekre érvényes az, hogy egy megfelelő csoporthoz tartoznak, és van egy bizonyos kötelességi körük. A zsidók politikailag elválaszthatatlanul kötődnek ahhoz az államhoz, amelyben élnek, osztoznak annak a sorsában, tekintet nélkül arra, hogy a zsidó életkörbe tartoznak, amely az államon belül meghatározza az ő csoportjellegüket.

Ebből adódik még egy másik nagyon fontos szempont. Az utóbbi időben a német sajtóban gyakran felhánytorgatták a zsidóknak a kozmopolita mivoltukat. A *Völkischer Beobachter* említett június 10-i cikkében is az áll, miután az SA és az SS mérsékléséről volt szó a zsidókkal szemben:

„Mindazonáltal naponta érkeznek hozzánk hírek a nyílt bojkottnyilatkozatokról, titkos bojkottszervezetekről, a német cégek elárulásáról a külföldi konkurenciájuknak zsidó képviselőik által, úgyhogy már szinte az egész német népet a legerősebb mértékben eluralta a zsidóellenes érzület, mert ezen németellenes tevékenységükkel szolgáltatnak a zsidók bizonyítékot New Yorknak, Londonnak, Amszterdamnak, Párizsnak, Prágának stb. az ő tulajdon nemzetközi politikai vonzalmaikról."

A nemzetiszocialisták zsidóellenes szemléletét nem a külföldi zsidók németellenes tevékenysége váltotta ki, hanem éppen fordítva. Ha külföldi zsidók reagálnak a Németországból származó hírekre, akkor a legtöbb esetben érzelmi kitörésekről van szó, amelyet minden németnek meg kellene értenie, aki érzelmileg érdekelt az erdélyi és lettországi németek sorsában. Ehhez nincs szükség nem létező politikai szervezetekre. Ahol külföldön hivatalos zsidó szervezetek a németellenes bojkottal foglalkoztak, ott a legtöbb esetben mérséklően léptek fel (természetesen akadt példa az ellenkezőjére is). Egyébként az ilyen akciók befolyásolása már csak azért is lehetetlen, mert nem létezik egy központ. Ha azonban a VB cikkében a cionizmusról a „nemzetközi Cionról" és a cionista kongresszusokról van szó, akkor feltétlenül szükség van a nyílt felvilágosításra.

A cionizmus lényege az pont az ellentéte annak, amit a *Völkischer Beobachter* tudni vél.

A cionizmus elismeri a zsidókérdés létezését, és nagyvonalú és konstruktív módon akarja megoldani. Ehhez minden nép segítségét meg kívánja nyerni, a zsidóbarátokét éppúgy, mint az antiszemitákét, mivel felfogása szerint nem érzelmekről, hanem egy valódi problémáról van szó,

amelynek megoldásában valamennyi nép érdekelt. Ezért ha egyes zsidók a különböző országokban a zsidókérdés megnyilvánulására kicsinyes bosszúval, vagy bojkottpropagandával reagálnak, akkor ez nagyon is „cionistátlan." A cionizmus, mint világmozgalom nem keresi az ilyesféle konfliktusokat, és egyáltalán nem legyőzni akar, hanem meggyőzni és felépíteni. És éppen a német nemzeti szocializmust nem kell hosszan győzködni arról, hogy létezik zsidókérdés, és hogy szükség van annak a megoldására.

A cionizmus mutatja meg a mai zsákutcából az egyetlen kiutat; nem csak abban az értelemben, ahogy ezt nemrég egy objektív kívülálló, a svéd professzor [Frederik] Böök[288] [1883-1961] kifejtette, hanem gyakorlati kérdésekben is. Így például cionista részről javasolták, hogy a német zsidók Palesztinába történő kivándorlásakor az anyagi javak átszállítása a német valutahelyzet veszélyeztetése nélkül gépek, áruk stb. szállításával történjen.

Egy ilyen egyezmény létrejötte sokkal nagyobb hatású lenne, mint ahogy az első pillantásra látszik, mert nem csak nem elhanyagolható megrendelést biztosítana a német ipar számára, hanem egy ilyen szerződés ténye kétségkívül tartósan hatna az egész zsidóságra. A német árukat érintő bojkottagitáció láttán az az intézkedés, hogy egy tekintélyes zsidó helyről szervezik meg kölcsönös egyetértésben a német áruk exportját, olyan esemény lenne, amely a gazdasági kapcsolatokban az újraszerveződés kiindulópontját jelenthetné. A cionizmus ebben a tekintetben is pozitív megoldást nyújt, amely bizonyára megfelel a német érdekeknek.

A négyhatalmi szerződés[289] megkötése a nemzetközi légkör megnyugvását eredményezte. A német kormány olyan erős, hogy minden korábbi német kormánynál sokkal inkább képes nemzetközi szerződések létrehozására. Már meg is mutatta, hogy ezt a megbékélés szellemében kívánja tenni. Hasonló módon kellene ezek után kezelni Németországban a zsidókérdést is. A világgazdasági konferencia jegyében a népek ma az újjáépítés hatalmas feladata előtt állnak. Dr. [Hjalmar] Schachtnak a külföldi hitelezők előtt tartott beszéde kapcsán a londoni *Times* kereskedelmi mellékletében azt írta, hogy a külföldi hitelezők teljes mértékben megértést tanúsítottak Németország szükséghelyzete iránt. Elvárják azonban, hogy a német hatóságok az ő akciójukat (transzfermoratórium) a legszükségesebbre korlátozzák, s másodszor azt is, hogy [a német hatóságok] tartózkodjanak minden olyan lépésektől, amelyek érintik vagy befolyásolják a német exportot, például az antiszemita agitációtól. Hiszünk abban, hogy a német kormánynak megvan a lehetősége arra, hogy ezen túlmenően a zsidókérdés konstruktív szabályozása által gyökeresen új helyzetet teremtsen minden eddig felgyülemlett érzelem ellenére. Véleményünk szerint ebben az esetben nem olyan nézetekhez való visszatérésről van szó, amelyeket a nemzeti forradalom már túlhaladott, hanem új célok irányába való előlépésről. Ezt elősegíteni az a legnagyobb szolgálat, amelyet a zsidók Németországnak tehetnek.

145. „A NÉMETORSZÁGI CIONISTA SZÖVETSÉG NYILATKOZATA A ZSIDÓK HELYZETÉRŐL AZ ÚJ NÉMET ÁLLAMBAN" (1933. JÚNIUS 21.)

In: *Politisches Archiv des Auswärtigen Amst*, Berlin, R99346, Inland A/B, 83-21, Bd.1, „Äusserung der Zionistischen Vereinigung für Deutschland zur Stellung der Juden im neuen deutschen Staat", Berlin, 1933. június 21.[290]

Jegyzet: *A német cionisták 1933 júniusában memorandumban keresték meg a német kormányt egyfajta* modus vivendi *kialakításának céljából. A memorandumra sosem született válasz. A kontextus terén látni kell, hogy hasonló beadványokat az anticionista asszimilánsok és az ortodoxok is írtak – egyikőjük sem járt sikerrel. (V. L. B.)*

I.

A németországi zsidók helyzete, mely az utóbbi idők eseményei és törvényei miatt komoly változásokon ment át, a [zsidó]kérdés tisztázását szükségessé és elkerülhetetlenné teszi. A zsidók kötelességének tartjuk, hogy segédkezzenek a probléma kibogozásában. Engedtessék meg tehát, hogy bemutathassuk nézeteinket, melyek véleményünk szerint lehetővé teszik a probléma olyatén

megoldását, mely a német nemzeti ébredés új német kormányának elveivel összhangban lehet, s ugyanakkor a zsidók számára is bebizonyíthatja életkörülményeik újrarendezésének fontosságát.

Ezen nézeteink a zsidóság németországi helyzete történelmi alakulásának értelmezésén alapul, melyet röviden be kívánunk itt mutatni.

II. Történelmi összefoglalás

A zsidóemancipáció, mely a 18. század végén, illetve a 19. század elején kezdődött, azon az elméleten alapszik, hogy a zsidókérdés megoldható oly' módon, hogy egy nemzetállam magába olvasztja az ott élő zsidóságot. Ez a nézet, mely a francia forradalom eszméiből fakad, csak az egyént hajlandó felismerni, az egy szem szabad embert, a vér, a történelem vagy a szellem különállóságának figyelembevétele nélkül. Ennek megfelelően a liberális állam elvárta, hogy a zsidók asszimilálódjanak nem zsidó környezetükhöz. Ahol lehetett, a kikeresztelkedést és a vegyesházasságot politikai és gazdasági téren népszerűsítették. Így történhetett, hogy megszámlálhatatlan zsidó származású ember előtt nyílt meg a lehetőség, hogy fontos pozíciókat töltsenek be, a német kultúra és a német élet képviselőjeként lépve fel, anélkül, hogy láthatóvá vált volna a zsidósághoz tartozásuk.

Így jött létre a szóban forgó ügy azon állapota, amit a mai politikai diskurzusban a „németség leromlásának", vagy „elzsidósodásának" neveznek.

A zsidóság először fel sem ismerte ezt a problémát, mivel hittek a zsidókérdés individualista és törvényes úton való megoldásában. A cionizmus fedte fel először 1897-ben a zsidók előtt a zsidókérdés mibenlétét. A cionista éleslátás lehetővé tette a zsidók számára az antiszemitizmus megértését is, mely ellen eddig csak mentegetőzve mertek küzdeni. A megoldatlan zsidókérdésben felismerték az antiszemitizmus fő okát, így hát szükségesé vált a zsidókérdés konstruktív megoldásának fellelése. Ez okból a nem zsidó világ jóakaratú támogatása szükségeltetik.

A cionizmus

A cionizmusnak nincsenek illúziói a zsidóság helyzetének nehézségével kapcsolatban, mely mindenekelőtt egy abnormális foglalkoztatottsági rendszerben, illetve az adott tradícióban gyökerekkel nem rendelkező szellemi és morális magatartásban rejlik. A cionizmus évtizedekkel ezelőtt felismerte, hogy az asszimiláns tendencia miatt a leromlás tüneteinek meg kell jelenniük, s ezt a kihívást a cionizmus a zsidó élet teljes átalakításával kívánja legyőzni.

Véleményünk szerint a zsidókérdésre adott, a [német] nemzeti államot is kielégítő válaszra csak a zsidó [cionista] mozgalom együttműködésével lehet eljutni, mely a zsidóság szociális, kulturális és erkölcsi megújítására törekszik – s egy ilyen nemzeti megújhodáshoz előbb létre kell hozni a döntő szociális és szellemi előfeltételeket, melyek minden megoldáshoz létfontosságúak.

A cionizmus úgy hiszi, hogy a nemzeti élet olyan feltámadására van szüksége a zsidó nemzetiségnek, mint amilyen most lezajlik a német életben a keresztény és a nemzeti értékekhez való ragaszkodás útján. A zsidó számára is a származás, a vallás, a sorsközösség és a csoportos önazonosság kell hogy legyenek élete formálásának meghatározó tényezői. Ez azt jelenti, hogy az önző individualizmus, mely a liberalizmus korszakában felütötte a fejét, el kell hogy vesszen, s a közös szellemiségnek és felelősségvállalásnak kell átvennie a helyét.

III. Javaslataink

Felfogásunk a zsidóság természetéről és valódi helyéről Európa népei között lehetővé teszi számunkra, hogy olyan, az új német állam zsidóira vonatkozó szabályozások javaslatait vázoljuk fel, melyeknek alapja nem az érdekek véletlenszerű együttállása, hanem a zsidókérdés megoldásának olyan útja, mely kielégíti majd Németországot is. Itt nem vagyunk tekintettel azokra a zsidókra, kik elvesztették korábbi gazdasági és társadalmi pozícióikat Németország alapos átalakulása során. Csakis a teljes népcsoport létének biztosítására vagyunk tekintettel, mindeközben megőrizve becsületünket, mely a legdrágább kincsünk. Az új állam faji elveire támaszkodva kívánjuk belehelyezni [zsidó] közösségünket a nagy szerkezetbe, hogy a számunkra kijelölt helyen tudjunk gyümölcsöző szolgálatot tenni Németországnak.

Úgy hisszük, hogy csakis az új Németország által a zsidókérdés megoldása iránt tanúsított nagy eltökéltséggel lehet végre döntő lépést tenni a probléma megoldása felé, melyet valójában szinte minden európai népnek meg kell majd oldania – még azoknak is, melyeknek a jelenlegi külpolitikai állásfoglalásai tagadják, hogy köreikben bármifajta formában létezne ez a probléma.

Viszonyunk a német néphez

A tény, hogy elismerjük a zsidóság nemzeti mivoltát, tiszta és őszinte viszonyt tesz lehetővé a német néppel, illetve annak nemzeti és faji realitásaival. Épp mivel nem akarjuk meghamisítani ezeket az alapokat, s mivel mi is ellene vagyunk a vegyesházasságnak, támogatjuk a zsidó népcsoport tisztaságának megőrzését, és ellene vagyunk a kultúra terén „birtokháborításnak", ezért mi, akik a német nyelvben és kultúrában nőttünk fel, a német kultúra munkája és értékei iránt rajongással és őszinte szimpátiával érdeklődünk. Ám csakis a saját fajtájához és kultúrájához való hűség ad a zsidónak belső erőt, hogy ne inzultálja a német nemzeti érzéseket és büszkeséget. A saját szellemiségében való élet óvja meg a zsidót attól, hogy a németség nemzeti alapjainak gyökértelen ócsárlójává váljon. Így a nemzeti alapon való különválasztás, melyet az állam olyan nagyon kíván, könnyedén megoldható az ilyen irányú szerves fejlődéssel.

Tehát az a fajta öntudatos zsidóság, melyet itt leírunk, s melynek a nevében beszélünk, képes lesz megtalálni helyét a német állam szerkezetében, mivel belül nem érez szégyent vagy olyan sérelmet, melyet az asszimilált zsidó érez a zsidósághoz tartozás tudata miatt, hogy faja és múltja zsidó. Hiszünk egy őszinte viszony lehetőségében egy öntudatos zsidóság és az új német állam között.

IV. Kivándorlás

Ez az ismertetés befejezetlen maradna, ha nem fűznénk néhány megjegyzést a zsidó emigráció fontos kérdéséhez. A zsidóság helyzete más nemzetek között, a különböző hivatási kategóriákból és a megélhetés gazdasági lehetőségeitől való visszatérő eltávolítása, illetve az életkörülményeinek normalizálására irányuló vágy számos zsidót kivándorlásra kényszerít.

A cionizmus a zsidók kivándorlását Palesztina irányába kívánja terelni, oly' módon, hogy a zsidóságra nehezedő nyomás közben enyhüljön Németországban.

A cionizmus nem elégszik meg pusztán a zsidókérdéssel kapcsolatos elméletek gyártásával, hanem gyakorlati szinten is elindította a zsidó élet normalizálását a zsidó nemzet Palesztinába, ősi otthonába való újratelepítésén keresztül. A mai napig kétszázharmincezer zsidó lett ott letelepítve, immár egy egészségesen rétegződött társadalomba. A zsidó letelepedés alapja a mezőgazdaság. Mindenfajta munkát – a földeken, a kézműves- illetve az ipari munkát –, zsidó dolgozók végeznek el, kiket egy új, idealisztikus munkamorál vezérel. A Palesztina-mozgalom mindig is élvezte a német kormány támogatását: tény, hogy Palesztina fontossága egyre növekszik a német zsidóság köreiben.

Gyakorlatias céljai végett a cionizmus el reméli nyerni még egy a zsidósággal szemben alapjaiban véve ellenséges kormány együttműködését is, mivel a zsidókérdés kezelésében nincs helye szentimentalizmusnak. Ez valódi probléma, melynek megoldása minden nép érdekében áll – s a jelen pillanatban leginkább a német népnek.

A cionizmus megvalósítására csakis káros hatással lehet, ha a külföldi zsidók rosszallással tekintenek a németországi fejleményekre. A bojkottpropaganda – mely jelenleg is több fronton zajlik Németországgal szemben – lényegében véve szembemegy a cionizmussal, hiszen a cionizmus nem csatározni, hanem meggyőzni és építkezni akar.

V. Külpolitikai következmények

Azt valljuk, hogy a zsidókérdés szabályozásának itt felvetett módjai nagy előnyöket hozhatnának a német nép számára, melyek hatása Németország határain túl is érezhető lenne. A nemzeti gondolat, mely oly fontos a világon szétszórt németek (a németség) számára, nagymértékben elmélyedne és megerősödne az új Németország államférfiúi döntéseivel.

Zsidók milliói élnek nemzeti kisebbségként számos országban. A kisebbségek védelméről szóló tárgyalások során, melyek lezárták a háborút, a zsidó nemzeti mozgalom által előkészített terveket és érvrendszert minden állam egyöntetűen elfogadta: ezek vezettek azokhoz az

intézkedésekhez, melyek alapján a német kisebbségek ma jogaikat követelhetik. Ha figyelembe vennék a különböző nemzeti kisebbségek érdekeinek közösségét, mely már többször kifejezésre jutott, s mely bizonyosan már irányba indítaná el a dolgokat, ha a németországi zsidók különleges jellegének elfogadásán keresztül szabályoznák helyzetüket, a német nemzet világon szétszórva élő részének politikai helyzete jelentősen javulhatna. Ez a javulás nem csak a birodalmi kancellár [Hitler] által május 17-i beszédében meghirdetett nemzeti elvek indokoltságának ideológiai megerősítéséből fakadna, hanem a különböző országokban élő kisebbségek kézzelfogható együttműködéséből is.

Nem vagyunk vakok: tudjuk, hogy a zsidókérdés létezése tény, mely létezik és létezni is fog. A zsidóság abnormális helyzetéből fakadóan komoly hátrányok érik a zsidókat, és alig elviselhető helyzetben kényszerülnek élni más népek között. A mi megfigyeléseink, melyeket itt bemutattunk, azon a meggyőződésen nyugszanak, hogy a zsidókérdés megfelelő megoldásában a német kormány teljes megértéssel fogja kezelni a nyílt és világos zsidó álláspontot, mely az állam érdekeivel összhangban van.

146. KURT BLUMENFELD LEVELE ADOLF HITLER SZÁMÁRA (1933. JÚNIUS 29.)

In: *Bundesarchiv*, R43-II/524.

Jegyzet: *Blumenfeld egy héttel később személyes találkozót akart kieszközölni Hitlernél. A kísérletről ez a dokumentum, eredményéről a következő (147. sz.) irat tanúskodik. (V. L. B.)*

Birodalmi kancellár úr,

A Németországi Cionista Szövetség beadvánnyal kíván élni a zsidók németországi helyzetével kapcsolatban. Ezek a nézetek a cionista mozgalom nézeteit tükrözik a megalakulása óta. Tisztelettel szeretnénk egy találkozót kérni, hogy megvitassuk ezt a nézetet. A Németországi Cionista Szövetség képviselői az Ön rendelkezésére állnak egy ilyen találkozó ügyében, amikor csak óhajtja,

Tisztelettel,

Blumenfeld

A Németországi Cionista Szövetség elnöke

147. WEINSTEIN BIRODALMI TITKÁR LEVELE KURT BLUMENFELD SZÁMÁRA (1933. JÚNIUS 30.)

In: *Bundesarchiv*, R43-II/524.

Blumenfeld úr,

A Birodalom főkancellárja felhatalmazott, hogy tisztelettel biztosítsam, hogy június 29-ei kedves levele és annak melléklete átvételre került. Annak tartalmát megértettük. Az állam ügyeivel kapcsolatos feladatok különösen nagy mennyisége okán a kancellár nem tudja fogadni a Németországi Cionista Mozgalom képviselőit.

Weinstein

148. JOACHIM PRINZ: MI, ZSIDÓK (1933)

In: Joachim Prinz: *Wir Juden* (Berlin: Erich Reiss, 1934), 26-27., 46-49., 129., 150-155.

Jegyzet: *Joachim Prinz (1902-1988) rabbi, német cionista vezető volt. A háború előtt Amerikába vándorolt ki, ott a fekete emberjogi mozgalom egyik legnevesebb zsidó szövetségese lett. (V. L. B.)*

A francia forradalom óta a zsidók története semmiképp sem meríthető ki történelmi fogalmakkal. Történetük nagy vonalakban egy jó adag görcsösség, elfojtás és sokféle komplexus pszichopatológiája. Ami – beférkőzés, különös szokások, magamutogatás, kisebbségi komplexus, arrogancia, öncsalás túlzó igazságszeretet, gyűlölködés, beteges hazafiasság és gyökértelen kozmopolitizmus – ezekben az emberekben felgyülemlett, az pszichológiai rendellenességek ritka gazdagságú arzenálja. Az elmúlt másfél évszázad zsidó történelme jórészt betegségtörténet – valójában egy különös páciens története: a lázgörbe megegyezik a világ fejlődési görbéjével. Minden egyes kinti fordulat, minden időjárásváltozás képes volt arra, hogy az érzékeny páciensben újabb lázálmokat váltson ki. Ó, Heine matracsírjában kipréselt szavait idézve, valamennyien „öreg, beteg zsidók" [...]

130 éven keresztül a német zsidó zsidóhitű német állampolgárnak érezte magát. Ez alatt a másfél évszázad alatt az állampolgársági érzületet egyre erősödött, a zsidósága pedig eltűnőben volt. A zsidó hit egyre halványult. Mindenki felismerhette ezt, aki akár csak a saját családjában végignézte a zsidóság hanyatlását. Semmi sem tudta rávenni a német zsidót arra, hogy lemondjon az asszimiláció gondolatáról. Mindeközben nem állíthatjuk, hogy a francia forradalom óta eltelt időszak közjátékok nélkül folyt volna le. Az 1812-es év a poroszországi emancipációt hozta magával, de már 1815-ben a bécsi kongresszus eltörölte a zsidók minden jogát, és 1819-ben már *Hamburg* utcáin kiabáltak zsidóellenes jelszavakat. Nagyjából ugyanekkor megvonták az 1813-as háború özvegyeitől a nyugdíjat azzal az indoklással, hogy az elesettek mint zsidók nem jogosították fel hátramaradott hozzátartozóikat az ellátásra [...] A dolgokat a zsidók szempontjából néztük. De nem kellene-e kívülről is szemlélni őket? Nem lenne-e esetleg jó a „másik oldalt" is szemügyre venni, és megkérdezni, hogy vajon hogyan is viszonyulnak a népek valójában hozzánk, zsidókhoz? De ezt a kérdést a német zsidóság sohasem tette föl a maga egyértelműségében. [Adolf] Stöcker[291] [1835-1909], akiről úgy véljük, hogy – minden demagógiája ellenére – stabil meggyőződésű, nagy formátumú ember volt, nagyon gyorsan gyengeelméjű hírébe keveredett [...] De [...] ha Stöcker valóban gyengeelméjű volt, akkor talán pont ez a gyengeelméjű mondta ki a dolgokat úgy, ahogy ezt okos, józan emberek sose tették volna. Belőle talán a nép ösztöne beszélt, annak igazi arca. Ó, csak a zsidók tudnak így eltávolodni a valóságtól, csak ők űzhetik az agy hipertrófiáját olyan messze, hogy hinni tudjanak a felsőbbrendűség és a „kultúra" szentségében! Csak ők maradnak a ráció kisholdjai – miközben az egész világ már régóta tudja, hogy nagyobb erők léptek működésbe. Miközben a verebek a háztetőkön már mindenki számára hallhatóan azt csiripelik, hogy a racionalizmusnak bealkonyodott, és a demokrácia, a parlamentarizmus és a liberalizmus kimennek a divatból, ők az egyesületeikben még mindig tanácskoztak, szavaztak, döntéseket hoztak, mintha mi sem változott volna [...] Még mindig a

haladásban hittek, miközben a prosperitás és a technika nagyszerű világa darabokra szaggatva hevert. Amikor egész Európát a nemzetnek egy új fogalma rázta meg, ők még mindig brosúrákat nyomtattak, és kioktatták a csodálkozó Németországot a németség kérdésében. Újra és újra ugyanaz a tragédia. Újra és újra ugyanaz a hit. Az íróasztaloknál ülnek, és azt hiszik, hogy ennyi a világ. De nem minden dolgozószobában születik egy Faust [...]

Valóban, a nyugat-európai zsidóság a legkétségbeesettebb erőfeszítéseket tette azért, hogy asszimilálódjon. De mindig felbukkant egy új veszély, és mintha csak a sors akarta volna, éppen a legerősebb asszimilációs törekvések időszakaiban felléptek a zsidóellenesség immár legendás alakjai. A történelem megismétli önmagát. Eszter királynő korában a mi ellenségeink voltak azok, akik egyesítettek bennünket, és akik közöttünk a legjobbakban új élni akarást ébresztettek fel. A zsidóság igenlését, és a jövőért folytatott szenvedélyes harcot. A zsidó Dreyfuss vádlói és Stöcker udvari lelkész többet tettek a zsidóság megtartásáért és az aktív zsidó impulzusok felébresztéséért, mint maguk a zsidók. A jelenlegi korszak pedig, amelyre különösen erős zsidóellenesség jellemző, megakadályozta az új és sokkal erősebb asszimiláció veszélyét.

De még ha létezne is az asszimiláció lehetőség – azt mit már nem akarjuk. Herzl kora óta és műveinek köszönhetően a helyzet megváltozott. Él ma egy új zsidó generáció, aki érzi magában a legerősebb zsidó erőket, aki nem akarja elhagyni zsidóságát, és aki számára a zsidóság ügye életügy, *és* személyes *dicsőség* ügyévé vált.

Akinek van szeme, de nem használja, az ezt még most sem fogja észrevenni. Mert a vakok nem látnak. Aki azonban a jelenkor eseményeit nem a saját jólétének szűk szemszögéből szemléli, hanem igyekszik a világ eseményeit nagyobb összefüggésekbe rendezni, fel fogja ismerni, hogy a világtörténelemnek az a fordulata, amely Németországban ilyen kirobbanó kifejeződésre jutott, a német zsidóságban is fordulatot kellett hogy okozzon.

A liberális állam vége egyúttal a liberális zsidókérdés végét is magával hozta. Ugyan hozzászoktunk már, hogy a zsidók a kor mögött kullognak, és már csak akkor értik meg a kor szavát, amikor az rég elvesztette aktualitását, de nem szabad, hogy később azt mondják, hogy nem mondtuk meg a lehető legvilágosabban, hogy mi mit tekintünk generációnk kötelességének.

Hogy mit jelent a német forradalom a német nemzet számára, az végül annak válik világossá, aki saját maga vitte és alakította. Hogy azonban nekünk mit jelent, azt itt el kell mondanunk: a liberalizmus esélyét eljátszották. Az egyetlen politikai életforma, amely hajlandó volt előmozdítani a zsidóság asszimilációját, leáldozott. Az a kérdés, hogy mennyi ideig marad még életben az egyes országokban, a prófétáknak való. Azonban a világ eseményeinek nyugodt és józan szemlélője tényként könyvelheti el, hogy a világon mindenhol felerősödnek a liberalizmus alapelveitől való elfordulás tünetei, hogy a liberalizmus napja leáldozott, a parlamentarizmus és a demokrácia teljesen össze vannak törve, az egyén értékének korábbi eltúlzott elismerésével kapcsolatban rájöttek, hogy tévedtek, és hogy a nemzet és a nép fogalma és valósága fokozatosan mindenhol egyre inkább talajt nyer. A felvilágosodás gondolatától *az emberek közötti szövetségről* a jelenkor *népek közötti szövetségének* gondolatáig ívelő fejlődés magába foglalja az emberiség fogalmától a nemzet fogalmáig terjedő fejlődés elvét. Ez a nemzetfogalom él a népek önrendelkezési jogáért való aggodalomban, a nagy nemzetközi jogi mozgalomban, amely megvetette a nemzeti kisebbségek életének alapjait. Legutolsó és legerősebb megfogalmazódását az internacionalizmustól való elfordulásban nyerte el, egy olyan szocializmus követelésében, amely minden egyes nép sajátosságán és a saját követelésein alapszik, és amely éppen ezért nemzeti szocializmus.

Ha nem csap be minket az a tünet, amely ismét mindenhol felfedezhető, akkor a világ szocializmusa teljességének alakulása magával fogja hozni a nemzet fogalmához és a nemzeti értékek elismeréséhez való visszatérést. A *nemzet*, mint minden kulturális, gazdasági és politikai fejlődés valódi és természetes alapjának fogalma, felváltja a francia forradalom által megalkotott *emberiség* fogalmát, és kétségkívül ez képviseli az új világkép alapjait. Ha ennek a századnak a sokszínű mozgalmait, mint a népek és eszmék dialektikus folyamatának görbéjét vesszük, sőt, mint a történelem görbéjét, akkor azt a választ is meglelhetjük, hogy éppen ez a dialektikus folyamatban érthető görbe nyilvánvalóan egyelőre beláthatatlan ideig tovább fog folytatódni [...]

Ha a zsidókérdést ezekbe a nézetekbe illesztjük, világossá válik: *a nemzeti érzésük és nemzeti akaratuk által mozgatott népek körében a zsidókérdésnek teljesen más arca van, mint a liberális korszakban volt*. Azok a nemzetek, amelyekbe a zsidók már beilleszkednek, és amelyekben éppen

ezért már nem léteznek feszültségek, át tudják élni a nemzetük nemes érzületét, anélkül, hogy a köreikben lakó zsidóság a különállás érzetét keltené (pl. *Olaszország*). Azok az országok, amelyek nagyon régi liberális hagyományokkal, valamint egy évszázadok óta egységesen megszilárdult, a faj fogalmát elutasító nemzeti érzülettel rendelkeznek, el fogják tudni viselni a nem teljesen asszimilált zsidóságot anélkül, hogy lényeges kirobbanások a továbbiakban akuttá tennék számukra a zsidókérést (pl. *Anglia*).

Azok a népek azonban, amelyeknek politikai és történelmi helyzete még nem tette lehetővé a nemzet teljes kiérlelődését, amelyek még csak ez után fognak eljutni súlyos megrázkódtatások árán a saját és egységes, újonnan felébredt nemzeti érzülethez, és *önmagukra lelésük* és önmeghatározásuk éppen folyamatban van, amelyeknek a *saját* nemzetiségükért folytatott küzdelemben még el kell határolódniuk az *idegentől*, és ezért a fajt és a vért a nemzet alkotóelemének tekintik, az elhatárolódásnak ebben a folyamatában a zsidóságba fognak ütközni, és ezért a zsidókérdés akuttá fog válni számukra (pl. *Németország*).

Így állnak tehát a dolgok, ha előítéletektől mentesen szemléljük őket. Minden más szemléletmódnak erős érzelmi felindulásba, kétségbeesésbe, vagyis tévedésbe kell torkollnia. Ha azonban láttuk, hogy a jelenkor és a közeljövő kezdődő nemzeti mozgalmai közepette a zsidókérdés így áll és nem másként, úgy annál sürgetőbbnek fogjuk érezni a kötelességünket, hogy hozzálássunk a kérdés megoldásához.

A zsidó anonimitás összeomlása mindenki számára egyértelmű. A keresztség és a vegyesházasság legutolsó búvóhelyéről rángatták elő őket. Emiatt nem szomorkodunk. Abban a kényszerben, hogy színt valljunk, a világos és egyértelmű bátorság kényszerében, hogy kiálljunk e közösség mellett, egyúttal vágyaink beteljesülését is látjuk. Hiába harcoltunk az álcázás, a keresztség és a vegyesházasságok ellen. Erősebb hatalmak siettek a segítségünkre. Most azonban itt az idő, hogy levonjuk a következtetéseket, ahelyett, hogy siralmas határozatlanságban és lelki felőrlődésben pusztítanánk el saját életünket.

Az asszimiláció elmélete összeomlott. Nincs több menedék, ahol elrejtőzhetnénk. Azt szeretnénk, hogy az asszimilációnak egy új törvény adjon helyet: a zsidó nemzethez, a zsidó fajhoz való tartozás deklarálásának törvénye. Egy olyan államot, amely a faj és a nemzet tisztaságának elvén alapul, csak az a zsidó tud tisztelni, aki a saját fajához való kötődését őszintén bevallja. Sehol sem gondolhatják majd azt, hogy ebből a hitvallásból hiányzik a lojalitás az állam iránt. Az állam nem akarhat másfajta zsidókat, csak olyanokat, akik bevallják saját nemzetükhöz való tartozásukat. Nem akar majd zsidó talpnyalókat és csúszó-mászókat. Meg kell követelnie tőlünk a fajtánk mellett való elköteleződést. Mert csak az, aki tiszteli *saját fajtáját* és saját vérét, az tudja tiszteletben tartani *más népek nemzeti létét*.

149. JOACHIM PRINZ: CIONIZMUS A NÁCI KORMÁNY ALATT

In: *The New Palestine*, 1937. szeptember 17. 18.

Jegyzet: *Prinz 1937-ben kivándorolt Amerikába, és még az év során visszatekintett németországi tapasztalataira. (V. L. B.)*

Megalakulásának első napja óta a cionista mozgalom a végzet sötét prófétájának szerepét játszotta Németországban. A németországi cionista mozgalom egyetlen alkalommal sem szűnt meg hirdetni figyelmeztetését a német zsidóknak az elmúlt tizenöt év során.

Sosem felejtem el a napot, mikor Walther Rathenaut meggyilkolta két fiatal, kiket később kitüntettek és megdicsértek hazafias tettükét. Sábbát napja volt. Elmentünk a Berlini Egyetemre meghallgatni Németország egyik leghíresebb és legérdekesebb emberének, egy protestáns tudósnak és a szabadság ügye nagy harcosának, Ernst Troeltsch-nek [1865-1923] egy előadását. Sosem felejtem el sápadt arcát, remegő hangját, könnyekkel teli szemeit, ahogy a következő szavakkal nyitotta meg beszédét: „Barátomat, Walther Rathenaut lelőtte egy fiatalember, aki a »hazafi« címet bitorolja." Előadása, melynek a filozófia kérdéseivel kellett volna foglalkoznia, átalakult egy előadássá Rathenauról, a nagy államférfiról.

Azokban az időkben az akkori német kancellár, Joseph Wirth [1879-1956], egy római katolikus férfi és a Centrum Párt elnöke, vad kirohanást intézett a gyilkosok és támogatóik ellen. További támadások érkeztek [a nácik ellen] a demokraták és a baloldali pártok soraiból, de mivel ők demokraták voltak, s a szabadság barátai, csakis liberális és lagymatag eszközöket használtak annak a seregnek a katonái ellen, mely minden eszközzel és „demokratikus aggályoskodás" nélkül kívánt harcolni az „új Németországért."

A zsidók vegyes érzelmekkel tekintettek a veszélyes összjátékra. Legtöbbjük boldog volt, hogy az állam ellenségeit, akik a zsidók ellenségei is voltak, végre „üldözik." Biztosak voltak benne, hogy ennél már nem történhet rosszabb, amíg olyan emberek állnak a kormány élén, mint [Carl] Severing [1875-1952], a szocialista vezető, és [Otto] Braun [1872-1955]. Noha mindenki ösztönösen érezhette, hogy Hindenburg megválasztása a Német Birodalom elnökévé a vég kezdetét jelentette, a legtöbb zsidó örült, hogy becsületes és igazságszerető férfit választottak meg.

A cionisták figyelmeztettek a veszélyre

Németország cionistái nehéz helyzetben voltak. Kisebbségben küzdöttünk a zsidó világ ellen, mely vak maradt a már régen látható tényekkel szemben is. Az 1918-as forradalom óta a következők voltak ezek a tények: növekedő antiszemitizmus, egyetemi és utcai zavargások, antiszemita kiadványok és lapok terjedése, pogromok kisebb városokban, és csoport „kalandor" lassú, de biztos megizmosodása ", akiket az ún. „fronttapasztalat" fogott össze, és egy akkor még ismeretlen és nevetségesnek tartott ember vezetett, egy bizonyos Adolf Hitler.

Nem tehettünk mást, mint figyelmeztettünk. Kérleltük a német zsidókat, hogy higgyenek a tényeknek. Herzl Tivadart idéztük. Azt akartuk, hogy lássák, hogy a zsidókérdést meg kell oldani, s hogy a nap el fog jönni a németországi zsidóság számára, mikor majd saját problémájukként fogják felismerni a zsidókérdést: élet és halál problémájaként.

1930-ban alkalmam nyílt Kassel német városában előadást tartani, melynek témája „a zsidók és a nácik jövője" volt. A ház tele volt, de előre tudtam, hogy a hallgatóság nagy része ellenem lesz. Ugyanis elkövettem egy bűnt: komolyan vettem a nácikat. A mozgalom legelső hírére tudtam, hogy hatalomra fognak jutni. Emlékszem, micsoda vihart kavartam, amikor figyelmeztettem a német zsidókat, hogy tagadják meg régi hozzáállásukat az asszimiláció és a németté válás iránt. Mikor úgy írtam le a nácikat beszédem egy pontján, mint Németország elkövetkező urait, a tömeg kifütyült, és kiabált. Valaki vadul, hangosan beordította: „Hogyan meri magát rabbinak nevezni?!"

Ez volt az általános zsidó reakció. Nem ismerték fel a veszélyt, mely leselkedett rájuk. Megvolt a saját filozófiájuk, mely azt mondta, hogy csak legyenek jó német hazafiak, hogy egy zsidó nemzetnek még a létét is tagadják le, hogy tegyenek meg mindent honszerelmük bizonyítására. Még akkor is, mikor Hitler már hatalomra jutott, nagyon sok zsidó nem volt képes elfeledni ezeket a régi eszméket.

A sötét prófécia valóra válik

De a Hitler hatalomra jutását megelőző napokban a cionista mozgalom a saját eszméinek elfogadtatásáért harcolt. Az asszimiláció álmával szemben a disszimiláció szentbeszédét prédikáltuk. Gyermekeink zsidó oktatása mellett emeltük fel a szavunkat, a zsidók Palesztinába való újratelepítésében való szellemi és anyagi érdeklődés megnövekedését, és a keleti zsidókhoz – akik a háború után érkeztek hozzánk, s akiket nem csak az antiszemita körök, hanem a német zsidók nagy része is a nehézségek okaiként jelölt meg – való hozzáállás megváltozását követeltük. De a cionisták süket füleknek prédikáltak. Csak a fiatalság figyelt fel. Idővel feltámadt az érdeklődés Palesztina iránt, de a német zsidók többsége a cionistákat gonosz embereknek tartotta, akik egy követ fújtak a nácikkal.

Aztán eljött a nap, mikor vészmadár-jóslatunk beteljesedett. Azon a napon a német zsidóság mintha egy földrengést élt volna meg. Legyűrte őket az emberiség és a zsidóság közös tragédiája, melyet korábban még rémálmaikban sem mertek volna elképzelni. Eljött április elseje. A németek élvezték azt a napot. Egy újfajta farsangot, egy „sárga farsangot" ünnepeltek. A sárga a zsidócsillag színe volt a középkorban, s aznap a sárga lett a nap színe. A hosszú utcák, melyekben zsidó boltokat találtak, az inzultus egyetlen sárga szalagjává váltak.

Akkor nem volt idő feldolgozni a tragédiát és az igen érzékeny személyi problémákat. Valami konkrétat, gyakorlatiasat kellett tennünk. Mindenki tudta Németországban, hogy csakis a cionisták voltak képesek felelősséggel képviseli a zsidókat a náci kormánnyal való tárgyalás során. Mind biztosra vettük, hogy a kormány egy nap majd szervez egy kerekasztal-tárgyalást a zsidókkal – miután a zavargások és a pogromok ideje elmúlt –, mely során a német zsidóság új helyzetét megbeszéljük majd. A kormány nagyon komolyan bejelentette, hogy nincs még egy ország a világon, mely oly' komolyan meg kívánja oldani a zsidókérdést, mint Németország. A zsidókérdés megoldása? Ez volt a mi cionista álmunk! Sosem tagadtuk a zsidókérdés létezését! Disszimiláció? Egyenesen ezt követeltük!

A megmaradtak megmentése

A konferenciára való felkészülés során írtunk egy közleményt, melyet sosem közöltek le sehol. Georg Landauer [1895-1954] írta alá, aki még ma is Németországban van. A közleményben, mely kiemelkedően büszke és méltóságteljes volt, konferenciát kértünk a zsidók helyzetének megfontolására. Hangsúlyoztuk, hogy mi magunk is türelmetlenül vártunk, hogy megoldást találhassunk a zsidókérdésre.

Azokban a korai napokban hittünk a német zsidók megmentésének valamilyen lehetőségében, de semmi sem történt. Semmi! Még csak választ sem kaptunk.

Tudni kell, hogy az utóbbi négy és fél év során egyetlen zsidót sem látott vagy fogadott politikai kérdések megvitatása céljából a náci kormány egy tagja sem. Csupán a minisztériumok és a rendőrség tisztviselőivel, a Gestapóval, és Goebbels minisztériumának zsidóügyi osztályával vagy (a transzfer [-szerződés] ügyében) a gazdasági minisztériummal tárgyaltunk.

Mikor pedig rádöbbentünk, hogy a német kormány sosem akarta megoldani a zsidókérdést, s hozzáállása a zsidókhoz egyedül a megaláztatás, a lealacsonyítás és a „*Stürmer"* szellemisége volt, gondolatainkat abba az irányba tereltük, hogy hogyan lehetne megmenteni, amit lehet, az egykor gazdag, ám mára kifosztott zsidóság vagyonából. Ez építő feladatokat jelentett.

Nagyon nehéz volt a cionista tevékenységet folytatni. Erkölcsileg felkavaró volt, hogy úgy tekintettek ránk, mint a náci kormány kedvenc gyermekére, főleg, mikor az feloszlatta az anticionista ifjúsági szervezeteket, ám eközben olybá tűnt, hogy a cionista ifjúsági szervezeteket támogatja. A nácik egy „még inkább cionista viselkedést" követeltek.

Rosszul kezelt cionisták

Mindez nagyon kellemetlen és fájó volt a cionistáknak. Ám a náci hozzáállás a cionistákhoz csupán álca volt. Valójában a cionistákat borzalmasan kezelték és kezelik ma is. Két cionistát is kiutasítottak az országból minden ok nélkül; egyikük német állampolgár volt, de hiába: a másik, S[olomon] Adler-Rudel [1894-1975], szociális kérdésekben egyik legkiválóbb szakértőnk volt. Az évek során gyakorta tartóztattak le cionistákat. Több cionista gyűlést is betiltottak vagy feloszlattak, volt, hogy még azelőtt, hogy a gyűlés megindult volt – s mégis azt az indokot adták meg, hogy a tervezettnél öt perccel később kezdődött a rendezvény. Cionista tisztviselőket gyakorta hívattak s hívatnak be ma is a Gestapóhoz, s kérdeznek ki nem eléggé udvarias hangnemben. Röviden, a német kormány cionistabarát álláspontja nem a két fél együttműködésének kifejezése, és nem szabad akként tekinteni.

Ennek ellenére a cionista munka Németországban egy nagyon különleges munkakörből állt s áll ma is: a kivándorlása növelése, zsidó iskolák felállítása, az ún. zsidó kultúrélet megteremtése (melyre igen szkeptikusan tekinthetünk csak, hiszen a szabadság teljes hiányában kéne kultúrát „előállítani"), az új zsidó élet irodalmának megalkotása, a német zsidóság napi politikai életében való részvétel, a fontos és gyakran támadott Ha'avara-projekt népszerűsítése stb.

Ezeknek a feladatoknak a vezénylőit különböző szervezetek biztosították. Először is ott volt a *Jüdische Rundschau*, mely a német zsidóság valódi vezetőjének bizonyult, főleg a legelső hónapok során, aztán a cionista szervezet annak minden osztályával, s végül a Német Zsidók Birodalmi Képviselete,[292] azaz a német zsidók általános képviselete.

Kareski ördögi szerepe

Ahogy a német zsidó közösség hozzászokott az új felálláshoz, a Birodalmi Képviselet és a többi zsidó szervezet (mint például a zsidó közösség a Zsidó Ügynökség fele-fele elve szerint került újraszervezésre. A cionista mozgalom valódi befolyása folyamatosan növekedett. Az, hogy most elakadt, két tényezőnek tudható be; egyrészt, a legtöbb cionista vezető már elhagyta Németországot: másrészt egy személy létének, aki különösen érdekes és ördögi szerepet játszott a német zsidóság sorsában: ő Georg Kareski. Korábban a Cionista Szervezet tagja volt, s ma a németországi revizionisták elnöke. Egy mocskolódó lap szerkesztője is egyben, mely a hivatalos német zsidóságot támadja az Angriff stílusában. Remélem, hogy egy nap fényt vethetek az elmúlt két év szomorú történetére, különös tekintettel az elmúlt néhány hónapra, melyben ez az ember döntő szerepet játszott.

Elegendő azt mondani, hogy az egyesült németországi cionista erőt megtörte egy sötét ténykedés, melynek forrását mindenki ismeri, akinek volt alkalma Németországban [cionista] munkát végezni, s annak [a sötét ténykedésnek a] hatása alá kerülni.

Világos, hogy mi a német zsidó jövője. Senki sem kételkedhet benne, hogy ha a náci kormány életben marad, a német zsidónak meg kell halnia; s a náci kormány még bizonyosan messze jár a halálától.

A német zsidóság jövője a cionisták jövője is. Amit jelenleg Németországban tesznek bizonyos zsidó körök, egy haszontalan, ám de hősies tett, mely megkísérli a legjobbat kihozni abból a helyzetből, mely örökre a zsidó nép tragédiájának részévé lesz.

150. LENNI BRENNER INTERJÚJA JOACHIM PRINZ RABBIVAL (1981. FEBRUÁR 8.)

In: *cosmos.ucc.ie*, Audio-visual Item #512[293]

Jegyzet: *Lenni Brenner amerikai anticionista történész 1981-ben interjút készített Prinz rabbival. Az interjút tartalmazó két kazettát 2006 decemberében Brenner átadta a* cosmos.ucc.ie *honlapnak, mely az írországi College Cork Egyetem világhálós archívumát tartalmazza. (V. L. B.)*

Lenni Brenner: Megjelent egy könyv 1970-ben, amit Herbert Strauss szerkesztett, a címe *Gegenwart im Rückblick*.[294] Ebben Ön azt írja, hogy „Walther Rathenau 1922-es meggyilkolása után nem volt kétségünk, hogy a németországi fejlemények egy antiszemita, totalitárius rezsim irányába mennek majd. Ahogy Hitler feltörekvőben volt, ahogy ő mondta, »ráébresztette« a német nemzetet faji öntudatára és faji felsőbbrendűségének tudatára, bizonyosan voltunk benne, hogy ez az ember előbb vagy utóbb a német nemzet vezetője lesz."[295] Stephen Poppel írt egy könyvet, aminek a címe *Zionism in Germany, 1897-1933*,[296] és ebben azt írja,[297] hogy 1923-ban volt egy pogrom, ahol zsidókat öltek meg, és írtak róla más lapok...

Joachim Prinz rabbi: Hol?

Lenni Brenner: Talán Berlinben…

Joachim Prinz rabbi: Nem hiszem.

Lenni Brenner: Szóval azt írja, hogy 1931-ig nem volt a cionista lapokban kommentár az antiszemitizmusról… itt van: „A *Rundschau* egészen 1931-ig nem írt részletesen és szisztematikusan a zsidóellenes uszításokról és erőszakról."[298] Tehát az első kérdésem, hogy ha Önök a kezdetektől fogva látták, hogy Hitler hatalomra fog jutni, tettek-e valamit a cionisták, hogy figyelmeztessék a zsidókat vagy a németeket?

Joachim Prinz rabbi: Hadd kezdjem azzal, hogy tizenöt éves koromban lettem cionista. Azt hiszem, én voltam az egyedüli cionista az egész városban, ahol laktam. A cionizmus összességében kisebbségi mozgalom volt. Az ötszázötvenezer németországi zsidó közül nagyon kevesen voltak cionisták. A Blau-Weiß[299] mozgalom tagja lettem akkor, és tizenöt éves koromtól fogva úgy éltem Németországban, mint egy idegen. A háromszáz év, ami óta mi zsidók ott voltunk – nem jelentett számomra semmit. Sosem énekeltem Németország himnuszát. Úgy tartottam, hogy a zsidó nemzet tagja vagyok. Úgy éreztem, hogy a németek történelmileg antiszemiták. Látva az 1871-es német győzelmek után kezdődő mozgalmakat, úgy hittem – és még ma is úgy hiszem –, hogy a németek legőszintébb hozzáállása volt, hogy a zsidókra idegenekként tekintenek. Noha a zsidók nagyon fontos szerepet játszottak a német irodalomban, színházban, művészetben és tudományokban – mindezt bármely más nemzet örömmel fogadta volna –, mindezt a németek mégis behatolásként kezelték. Mikor a cionizmusról beszélek, az ifjúsági mozgalomról, aminek tagja voltam – az sokkal éberebb volt politikailag, mint a cionizmus úgy általában –, nos, noha a cionizmus is politikai mozgalom volt, a cionizmus úgy hitte, hogy a zsidók, éljenek a világ bármely országában, mégis idegenek, és ezért nem szabad részt venniük az országuk politikai életében. Ilyen téren nagyon tudatosak voltunk.

***Lenni Brenner*:** Mit gondolt volna egy cionistáról, aki a német zsidókat elfogadja németeknek?

Joachim Prinz rabbi: Azt gondoltam volna, hogy elárulja a cionizmus tanait. Mi, és a csoport, ahova tartoztunk, politikailag nagyon éberen láttuk, mit történik. Mikor Rathenaut meggyilkolták – Rathenau bonyolult zsidó volt, egy zsidóellenes zsidó, aki írt egy könyvet, aminek „Halljad, Izráel!" volt a címe, amiben kikelt azok ellen a zsidók ellen, akik idegennek tartották magukat a német talajon, mivel ő a

német császárok romantikus imádója volt, persze aztán mindez nem segített rajta –, ő éppen visszautasított bármilyen fajta rendőrségi védelmet, mert nem akarta, hogy gyáva zsidónak tartsák. Mikor Rathenaut meggyilkolták – mindenki közül pont Rathenaut, egy ilyen zsidótlan zsidót, aki még csak meg sem értette a zsidók problémáit –, összegyűltünk, egy szombati napon, és úgy döntöttünk, hogy cselekedni kell. Ez abból állt, hogy elküldtük a legelső csoport német zsidót Palesztinába, hogy ott a földön dolgozzanak. Mezőgazdasági képzést is kaptak – nagyon komolyan vettük ezeket a dolgokat. De a zsidók sajnos nem vették komolyan Hitlert és a német nacionalizmust. Én komolyan vettem, és már nagyon korán felszólaltam ellene. Tudtam, hogy ő a történelmi valóság. Tudtam, mivel úgy gondoltam, hogy ő nagyon sokat mondóan fejezte ki a német nép véleményét – Németországról, a német felsőbbrendűségről, Houston Chamberlain régi elméleteiről. Voltaképpen Houston Chamberlaint ismételte. Igazából Hitler nélkülözte az eredetiséget. Semmi újat nem mondott.

***Lenni Brenner*:** Hogyan próbálták megállítani?

Joachim Prinz rabbi: Az lehetetlen lett volna. A zsidók kevesebb mint egy százalékát tették ki a társadalomnak.

***Lenni Brenner*:** Nem mentek el szavazni?

Joachim Prinz rabbi: Én elmentem, és a szociáldemokratákra szavaztam. Úgy láttam, hogy a szocialista mozgalom erős, de a demokráciát összességében nem fogadták el a németek olyan mozgalomnak, ami kellőképpen kifejezi a német nacionalizmust. Úgy hiszem, hogy egyetlen tanárom sem fogadta el soha a demokráciát.

***Lenni Brenner*:** Ön írt egy könyvet, mielőtt Hitler hatalomra került, aminek *Mi, zsidók* volt a címe. Ebben olyan dolgokat írt – és ezért rengeteg kritika érte Önt –, mint, hadd idézzem: „A parlamentarizmus és a demokrácia teljesen össze vannak törve, és az egyén értékének korábbi eltúlzott elismerésével kapcsolatban rájöttek, hogy tévedtek. A nemzet valósága egyre több teret nyer, és csakis egy olyan állam vívhatja ki az önnön egyediségét elismerő zsidó figyelmét és tiszteletét, mely a nemzet és a faj tisztaságának elvére épül." Mire gondolt, amikor ezt írta? Hogyan gondolkozik ma arról, amit akkor írt?

Joachim Prinz rabbi: Úgy hiszem, hogy sok zsidó, nem zsidó, meg szocialista nem értette meg, hogy amit Hitler kifejezett a szociális leépülés, a munkanélküliség, az infláció összefüggésében, az politikai valósággá készült válni. A szociáldemokratákkal voltam, de még ott sem értette meg mindenki ezeket a dolgokat. Azt hittem, hogy a szociáldemokraták és a kommunisták majd összeállnak, hogy küzdjenek Hitlerrel, de nem tették: egymással harcoltak. Ha megtették volna, megállíthatták volna Hitlert. Egy demokratikus Németország elképzelése nem fejezte ki a német nép valódi gondolatait.

***Lenni Brenner*:** Ugyanebben a könyvben azt írja, hogy a németországi zsidók, idézem, a következőkben szenvednek: „Beférkőzés, különös szokások, magamutogatás, kisebbségi érzés, arrogancia, önleküzdés, túlzó igazságszeretet, gyűlölködés, beteges hazafiasság és gyökértelen kozmopolitizmus. Pszichológiai problémák ritka tárháza ez."

Joachim Prinz rabbi: Az 1933-ban írt könyvemből idézett, igaz? Bestseller volt. Ötvenezer példány kelt el egyedül Németországban.

***Lenni Brenner*:** Még ma is úgy hiszi, hogy a német zsidók betegesek?

Joachim Prinz rabbi: Úgy gondoltam, hogy magától értetődőnek tartják az emancipációt, és azt képzelték, hogy ők igazán emancipáltak. Azt hitték, hogy Hitlert bagatellizálni lehet. 1932-ben

egyenesen Hindenburghoz mentek, egy könyvvel, tele az első világháborús németországi zsidó háborús elesettek nevével – sok éven keresztül gyűjtögették a neveket. Azt hitték, hogy mivel ő hazafias ember, ezért majd meleg fogadtatásban részesíti őket. De nem így lett. Az az igazság, hogy nem voltak tisztában a német pártok valós mivoltával.

***Lenni Brenner*:** Ön a „gyökértelen kozmopolita" kifejezést használta.

Joachim Prinz rabbi: Az irodalmuk kifigurázta a németeket. Nem értették meg, hogy hol élünk. Mi egy ellenséges országban éltünk. Az egyetemen, ahol voltam, miután Hitler hatalomra jutott, hirtelen a tanári kar kilencven százaléka az SS fekete egyenruhájában jelent meg. Engem nem lepett meg. Tudtam, hogy meg fog történni.

***Lenni Brenner*:** És akik az Ön könyvét kritizálták?

Joachim Prinz rabbi: Nem értették meg, hogy volt egy mozgalom a német nép soraiban, amely erősebb volt a zsidó cinizmusnál.

***Lenni Brenner*:** Volt egy erős szocialista és kommunista mozgalmuk. Hogy mondhatja akkor, hogy a német emberek általánosságban nacionalisták voltak?

Joachim Prinz rabbi: Mert láttam őket a kisvárosokban. Egy ifjúsági mozgalom tagja voltam, és a német ifjúsági mozgalmakkal jártunk vadászni. Antiszemita könyveket olvastak.

***Lenni Brenner*:** Ez az ország népének csak egy apró része.

Joachim Prinz rabbi: De én akkor is ezt gondoltam. Csak rá kellett nézni Berlinre. Berlinre mindenki úgy tekintett, mint a németek képviselőjére.

***Lenni Brenner*:** Olvastam egy cikket, amit Ön írt, a jelek szerint akkor, amikor az Egyesült Államokba érkezett. A *New Palestine* közölte. Ezt írja Ön a cikkben: „Mindenki tudta Németországban, hogy csakis a cionisták voltak képesek felelősséggel képviseli a zsidókat a náci kormánnyal való tárgyalás során. Mind biztosra vettük, hogy a kormány egy nap majd szervez egy kerekasztal-tárgyalást a zsidókkal – miután a zavargások és a pogromok ideje elmúlt –, mely során a német zsidóság új helyzetét megbeszéljük majd. A kormány nagyon komolyan bejelentette, hogy nincs még egy ország a világon, mely oly' komolyan meg kívánja oldani a zsidókérdést, mint Németország. A zsidókérdés megoldása? Ez volt a mi cionista álmunk! Sosem tagadtuk a zsidókérdés létezését! Disszimiláció? Egyenesen ezt követeltük!… Egy közleményben, mely kiemelkedően büszke és méltóságteljes volt, konferenciát kértünk." Eddig idézem. Szóval, miért gondolta azt, hogy a cionisták alkura juthatnak a náci kormánnyal?

Joachim Prinz rabbi: Nos, a cionistáknak volt egy elképzelésük, hogy egy idegen országban élünk. És a zsidó nemzet fogalmát is elfogadták. A német zsidók nem fogadták el a zsidó nemzet fogalmát. Ők azt mondták, hogy nem voltak a zsidó nemzet tagjai. Egy vallási csoport voltak: mások, mint a protestánsok, vagy a katolikusok, de ennek ellenére hazafias németek voltak, akik történetesen zsidó felmenőkkel rendelkeztek. De ennek a fajta zsidóságnak vajmi kevés köze volt egy lengyelországi, magyarországi vagy franciaországi zsidóhoz. Ők azt emelték ki, hogy ők német zsidók, és elsősorban német zsidók voltak. És ez volt a német zsidók döntő többségének a véleménye. A cionizmus nagyon apró mozgalom volt, nagyon kevés embert vonzott, főleg értelmiségieket. És mindig a zsidókról beszéltünk. A *Rundschau* – múlt héten beszéltem Robert Weltsch-csel, aki a *Rundschau* szerkesztője volt, ő már majdnem kilencven éves, [de] még nagyon értelmes, tudniillik máig ír – és azt hiszem, minden egyes cikkben, amit írt, arról a különleges helyzetről írt, amiben a zsidók voltak ebben az

országban, meg hogy amire valóban szükségünk lenne, az egy zsidó állam, ahova meghunyászkodás nélkül mehetünk, és hogy a zsidók halálos hibát követnek el, ha úgy hiszik, hogy az asszimiláció lehetséges. Mi úgy hittük, hogy lehetetlen az asszimiláció. [Noha] mi magunk [is] nagyon asszimilált zsidók voltunk. Úgy értem, végül is már több száz éve ott éltünk. A kulturális alkalmazkodás terén igen asszimilált zsidók voltunk.

***Lenni Brenner*:** Miért gondolták azt, hogy képviselhetik a zsidókat a náci kormánnyal való tárgyalások során?

Joachim Prinz rabbi: Hát, mi azt hittük, az SS-mozgalom értelmiségijeivel való tárgyalások során [okán], hogy majd eljön az idő, amikor azt mondják: „Igen, itt éltek Németországban; ti vagytok a zsidó nemzet; mások vagytok, mint mi, de nem fogunk leölni titeket: megengedjük, hogy éljétek a saját kulturális életeteket, és kifejlesszétek a saját nemzeti lehetőségeiteket, és életeteket." Azt hittük a Hitler-rezsim kezdetekor, hogy egy ilyen nagyon őszinte tárgyalásra sor kerülhet. Találtunk embereket az SS-ben, értelmiségieket – voltak, akik készen álltak volna egy ilyen megbeszélésre. De egy ilyen társalgásra sosem került sor, mert a náci mozgalom radikális oldala kerekedett felül.

***Lenni Brenner*:** Ön azt mondta, hogy voltak, akik az gondolták, hogy a nácik csak egy múló epizód lesznek. De most azt is mondta, hogy Ön azt gondolta, hogy ha majd a forrongások és az atrocitások ideje lecsillapodott, egyezségre fognak majd jutni. Tehát akkor Ön is úgy tekintett a nácikra, meg az atrocitásokra, mint egy epizódra?

Joachim Prinz rabbi: Nem, az elején, még nem voltak koncentrációs táborok se.[300] A zsidókat csak 1938-ban küldték először táborokba. Voltak zsidók koncentrációs táborokban, de szocialisták és mások is voltak.

***Lenni Brenner*:** Nem, én azt kérdem, hogy lényegében milyen különbség van mások illúziója, hogy a nácizmus csupán egy múlandó fejezet, és az Ön érzése között, hogy képes lenne…

Joachim Prinz rabbi: Nem, nem. Nem gondoltam, hogy csak egy epizód lesz. De akkoriban még nem ölték halomra a német zsidókat. Akkoriban ilyen még nem volt. Voltak, akik azt mondták, hogy lesz ilyen, de az csak 1938-ban kezdődött, öt évvel Hitler hatalomra jutása után. Igaz, hogy öltek meg zsidókat, de a zsidók többsége akkor még nem hagyta el Németországot. Persze volt, aki igen. Összesen, azt hiszem kétszázezer zsidó ment el, talán egy kicsit több, de a német zsidóság ötven százaléka [ott maradt], és megölték.

***Lenni Brenner*:** Mit felelne, ha valaki megkérdezné Öntől, hogy mit tett a cionista mozgalom Hitler hatalomra jutásra előtt, hogy megkíséreljék Hitler megállítását? Másképp mondva, Ön azt mondta, hogy a szocialisták és a kommunisták egymás ellen harcoltak. Mondták nekik a cionisták, hogy hagyják abba a harcot egymás ellen? Felvetették a cionisták, hogy össze kéne állni velük?

Joachim Prinz rabbi: Nézze, én úgy látom, hogy az Ön felfogása a cionista mozgalomról, mint egy egységes mozgalomról, teljesen hibás. Különböző csoportok voltak a cionista mozgalmon belül. Ideológiailag nem volt egységes…

***Lenni Brenner*:** Igen, persze, ezt elfogadom. De előálltak akár egyszer is a cionisták egy programmal, aminek célja Hitler kívül tartása lett volna a hatalomból?

Joachim Prinz rabbi: Nem hiszem. Nem, nem hiszem. Azt hiszem, hogy a cionisták megértették, hogy egy nagyon kicsi mozgalom voltak, de hogy azért tudnánk tárgyalni a németekkel. Nép voltunk,

a zsidó nép része, és egyetlen percig sem haboztunk, hogy megvitassuk a kérdést, mivel felismertük, hogy létezik a zsidókérdés.

***Lenni Brenner*:** Miféle zsidókérdés?

Joachim Prinz rabbi: Nos, hát a zsidó lét bizonytalansága egy zsidó államon kívül.

***Lenni Brenner*:** Gondolja, hogy létezik zsidókérdés mondjuk New Jerseyben?

Joachim Prinz rabbi: Nem, nem, Amerika egy teljesen más dolog. Ott voltam, amikor az olasz függetlenség századik évfordulóját ünnepelték itt, amerikai olaszok. Az olasz himnuszt énekelték. Vagy ott vannak a feketék, a zsidók… Amerika egy nagyon egyedi hely. Roosevelt is azt mondta egy beszédében, hogy „elvégre holland vagyok." Ilyen egyszerűen. Nagyon egyedi ez a helyzet zsidó szemszögből. Itt az ember lehet amerikai és közben valami más is: a nemzeti gyökereket itt nem kell megtagadni.

***Lenni Brenner*:** Gondolja, hogy a zsidóság fel fog itt olvadni?

Joachim Prinz rabbi: Ehhez több száz év kéne, de úgy hiszem, hogy 1945 a zsidóemancipáció valódi kezdete, illetve, a kezdete egy valós asszimiláció lehetőségének.

***Lenni Brenner*:** Mit gondol, milyen hibákat követtek el a németországi cionisták?

Joachim Prinz rabbi: Ott volt az alku Hitlerrel, mely a [zsidó] pénz átszállításáról szólt Palesztinába: a helyzet az, hogy a cionizmus hirtelen többségbe került a zsidók között. A cionizmus rengeteg zsidó életének részévé vált: azonban nem ideológiailag, hanem természetes módon. Így sajnos sok olyan ember is Palesztinába került, aki nem volt cionista.

***Lenni Brenner*:** De azt nem gondolja, hogy hiba volt transzferszerződést kötni a nácikkal? Gondolja, hogy helyes dolog volt az alku?

Joachim Prinz rabbi: Fájdalmas volt. De meg kellett tenni.

***Lenni Brenner*:** Az egyik legkomolyabb kritika az volt a '30-as években a cionistákkal szemben, hogy feláldozták a náciellenes küzdelmet az egyezményért. Nem érzi így?

Joachim Prinz rabbi: A cionista mozgalom nem ilyen fogalmakban gondolkodott, mivel a világ zsidósága sem ilyen fogalmakban gondolkodott. Egy barátom az 1936-os bázeli, svájci cionista gyűlésen járt, és azt mondta, hogy a francia meg a brit cionisták is azt képzelték, hogy a nácik csak egy epizód lesznek. Ott van Stephen Wise rabbi, aki vezető cionista volt. Ő sem gondolta, hogy Hitler bármilyen jelentőséggel bírt volna az amerikai zsidók számára, vagy, hogy bármilyen hatással lesz az amerikai zsidók életére. Nem gondolták, hogy Hitler veszélyt jelenthet a nemzetközi zsidóságra [...]

***Lenni Brenner*:** Mondom: én mindenkinek a náciellenes küzdelmét kritikával kezelem – de mások legalább harcoltak ellenük.

Joachim Prinz rabbi: Úgy hiszem, a szocialista mozgalom igazán leszerepelt.

***Lenni Brenner*:** De nem találtam semmi jelét annak, hogy a cionista mozgalom tett volna bármit, mielőtt Hitler hatalomra jutott.

Joachim Prinz rabbi: Mit tehettek volna?

***Lenni Brenner*:** Jó, rendben: de akkor fogják magukat, és azt mondják, hogy remélik, hogy le tudnak ülni Hitlerrel? Ők, akik nem küzdöttek ellene, azt remélik, hogy miután hatalomra jutott, majd leülnek, és tárgyalnak vele?

Joachim Prinz rabbi: De csak egy nagyon, nagyon rövid ideig. Talán két-három hónapig volt egy ilyen reményünk, hogy leülünk velük, a németekkel. A németek döntöttek a saját kormányukról, és Hitlert választották, és jogukban áll azt tenni, amit kívánnak. De nekünk is vannak jogaink. Úgy éreztük, hogy itt élünk Németországban, hogy az emancipáció nem valós, és ezért leülhetünk velük, és megbeszélhetjük annak a lehetőségét, hogy folytatjuk a zsidó életet Németországban, a Hitler-rezsim alatt, a mi saját kulturális vagy vallási vagy bármilyen értékeinkkel, és továbbra is ott élünk. Akkor még nem gondoltuk, hogy Hitler majd megöli a zsidókat.

***Lenni Brenner*:** Igen, érthető. Ön azt is mondta, hogy voltak emberek az SS-ben, akiket érdekelt, amit Önök mondani akartak. Személyesen tárgyaltak velük, vagy…

Joachim Prinz rabbi: Igen. Például a németek kitalálták, hogy a zsidó lapok nem nyomtathatnak gót betűkkel. Volt egy lap, aminek történetesen én voltam a politikai szerkesztője. A mi lapunk írhatott gót betűkkel. Másoknak latin betűket kellett használniuk. A nácik tovább is mentek, azon az elméleten, hogy a zsidó élet folytatódhat Németországban, zsidó nemzeti, kulturális és vallási határok között, és megalapították a Kultúrszövetséget, ami kigyomlálta a zsidókat a német színházból, a zsidó festőket a kiállításokról, a zsidó szobrászokat is, és számos fontos karmester is zsidó zenekarok karmestere lett. A zsidó színészek otthagyták a német színpadokat, és létrejött a saját színházunk. Tehát a németek is abban gondolkodtak, hogy a zsidó élet folytatódhat, elválasztva a német élettől, de művelve saját hagyományát.

***Lenni Brenner*:** Elfogadták volna ezt? Elfogadták ezt?

Joachim Prinz rabbi: Elfogadtuk. Elfogadtuk, és a Kultúrszövetség virágzott. A zsidók nem mehettek német színházba, én sem mentem német színházba, de volt saját színházunk, volt saját zenekarunk. Néhány fontos karmester, aki aztán Amerikába jött, a zsidó zenekarok karmestere volt, mert egy zsidó hegedűs, egy Jehuda Menáhem nem léphetett fel Németországban, igaz?

***Lenni Brenner*:** Amit most felteszek, az egy hipotetikus kérdés; ha Hitler hatalomra jutna most Amerikában, én, mint zsidó, két dolgot tennék; vagy itt maradnék és küzdenék ellene bujdosva, vagy külföldre menekülnék, és onnan próbálnék meg küzdeni ellenne. A német cionisták…

Joachim Prinz rabbi: De itt Amerikában húszmillió zsidó él.

***Lenni Brenner*:** Hatmillió.

Joachim Prinz rabbi: Igen, hatmillió. Németországban ötszázötvenezren voltunk, ami kevesebb, mint a lakosság egy százaléka…

***Lenni Brenner*:** Értem, mint mond, de az, hogy kevesen voltak a zsidók, az már Ön szerint azt jelenti, hogy nem lehetett volna küzdeni Hitler ellen?

Joachim Prinz rabbi: De küzdöttek ellene, csakhogy a nácik 1920-ig földalatti mozgalom voltak…

***Lenni Brenner*:** Nem hiszem, hogy sikerül megértetnem magamat. Ezt akarom megkérdezni: Hitler hatalomra készül jutni. Kellett volna küzdeniük ellene a zsidóknak? Aztán Hitler hatalomra jut. Kellett volna küzdeniük ellene a zsidóknak?

Joachim Prinz rabbi: Nem hiszem, hogy lett volna bármi esélye annak, hogy küzdjünk ellene. Én sem tudtam ellene küzdeni, noha végül is nagyon aktív politikai vezető voltam. 1923-ban lettem rabbi. Az én felfogásom a vallásról nem teológiai, de mindig úgy gondoltam, hogy a vallásnak van beleszólása a szociális ügyekbe, politikai kérdésekbe. Ám nem hiszem, hogy lett volna esély rá, hogy a cionista mozgalom – elvégre a német zsidók többsége olyan mozgalmakba tömörült, melyek nagyon hazafias mozgalmak voltak, Németországhoz kötődtek, és ők persze nem hitték, hogy Hitler hatalomra fog jutni –, a cionisták mindössze egy párezres mozgalom voltak… A cionista mozgalom túl kicsi volt ahhoz, hogy bármit ténylegesen… igazán azt mondja, hogy Weltsch nem írt egyetlen cikket sem Hitler ellen?

***Lenni Brenner*:** [Herbert] Strauss azt mondja, hogy…

Joachim Prinz rabbi: Nem hiszem én azt. Ugye nekem nem kell, hogy szaktekintélyként fogadjam el…

***Lenni Brenner*:** Nem, nem…

Joachim Prinz rabbi: Nem hiszem, mert én előfizetője voltam a *Jüdische Rundschaunak* – még írtam is bele –, és ismertem mindenkit, aki írt bele.

***Lenni Brenner*:** A kép, ami bennem kialakul, az az, hogy amikor Hitler igazán elkezdett hatalomra jutni, és, ahogy mondta, abban az időszakban, ami közvetlenül a hatalomra jutását követte, a cionista mozgalom vezetősége, Blumenfeld, Weltsch stb. azt képzelték, hogy – mivel a cionizmus is azt mondja, hogy a zsidóknak el kéne hagyniuk Németországot – alkut köthetnek Hitlerrel.

Joachim Prinz rabbi: Nem, nem. Én azt hiszem, hogy az Ön elképzelése a Hitlerrel való alkukötésről teljesen téves. Ilyen elképzelés nem volt. Jusson eszébe, amit Weltsch írt, amikor hatalomra jutott, mármint a *Jüdische Rundschau* a Hitler-rezsim alatt – ráadásul ne felejtse el, hogy volt cenzúra. Nem lehetett csak úgy bármit leírni. Mindent cenzúráztak. A Gestapónak zsidó tagjai is voltak, az hiszem, négy.

***Lenni Brenner*:** A cikk, amit Ön írt 1937-ben azt mondja, hogy „Egy közleményben, mely kiemelkedően büszke és méltóságteljes volt, konferenciát kértünk.” Ez a közlemény így szól: „Az új állam faji elveire támaszkodva kívánjuk belehelyezni [zsidó] közösségünket a nagy szerkezetbe, hogy a számunkra kijelölt helyen tudjunk gyümölcsöző szolgálatot tenni Németországnak… A tény, hogy elismerjük a zsidóság nemzeti mivoltát, tiszta és őszinte viszonyt tesz lehetővé a német néppel, illetve annak nemzeti és faji realitásaival. Nem akarjuk meghamisítani ezeket az alapokat, s mi is ellene vagyunk a vegyesházasságnak…” Nos…

Joachim Prinz rabbi: Na igen, de sohasem találkoztunk Hitlerrel, sohasem találkoztunk Goebbelsszel, sohasem találkoztunk egyetlen [vezető] taggal sem – mindössze egy nagyon apró csoportról beszélünk. Készek voltunk minderre, de azért, mert mi zsidók voltunk, népi zsidók, tudja, nemzeti zsidók, a világ zsidó nemzetének tagjai. Így hát azt hittük, hogy beszélhetünk ezekkel a németekkel, akik, végül is, elfogadták a nemzeti közösségek létének tényét. Mi voltunk az egyetlen nemzeti csoport

Németországban: azt hittük, hogy talán van valami esély arra, hogy nemzeti csoportként fogadtassuk el magunkat, saját nemzeti kultúránkkal, és hogy beszélhessünk velük. De ez nem jött létre, hiába hittük így.

***Lenni Brenner*:** A nyilatkozat szerint „hiszünk egy őszinte viszony lehetőségében egy öntudatos zsidóság és az új német állam között."

Joachim Prinz rabbi: Igen, így gondoltuk. Tévedtünk. Azt hittük, hogy ha már ők is nacionalisták, és mi is zsidó nacionalisták vagyunk, akkor van bennünk valami közös. Felismertük a tényt, hogy a német nép döntést hozott. Az ő döntésük volt. Joguk volt erre, mivel ők voltak többségben. Továbbiakban is Németországban éltünk volna, nemzetiségi csoportként, végre elfogadva, de nem az emancipáció értelmében, hanem mint egy csoport nemzeti egyediségének értelmében. És mindenki maradhatott volna hazafias német polgár. Mi nem voltunk hazafiasak, bár német polgárok voltunk, de elfogadtak volna minket eközben [nemzetiségként], és elfogadták volna a zsidók jogát, hogy zsidóként éljenek. Néhányan azt képzeltük, hogy menjünk és beszéljünk az SS értelmiségijeivel, és tudja, sok SS-es értelmiségivel tárgyaltam. De végül maga Eichmann űzött ki engem. Utolsó németországi napomat magánzárkában töltöttem. Pedig azt hittem, hogy ezekből az okokból beszélhetnénk. Nagyon ritkán tárgyaltunk is SS-tagokkal, személyesen, de a párbeszéd, amire vágytunk, sosem jött létre.

***Lenni Brenner*:** Értem. Ebben a nyilatkozatban azt mondják, hogy „a cionizmus megvalósítására csakis káros hatással lehet, ha a külföldi zsidók rosszallással tekintenek a németországi fejleményekre. A bojkottpropaganda – mely jelenleg is több fronton zajlik Németországgal szemben – lényegében véve szembe megy a cionizmussal, hiszen a cionizmus nem csatározni, hanem meggyőzni és építkezni akar… A mi megfigyeléseink, melyeket itt bemutattunk, azon a meggyőződésen nyugszanak, hogy a zsidókérdés megfelelő megoldásában a német kormány teljes megértéssel fogja kezelni a nyílt és világos [cionista] zsidó álláspontot, mely az állam érdekeivel összhangban van."

Joachim Prinz rabbi: Igen, így képzeltük. Tévedtünk. Ez egy romantikus elképzelés volt. Azt gondoltuk, hogy: „Nos, figyeljetek, itt van egy a német kormány, ami a német nacionalizmuson alapszik. Akkor üljünk le, és beszéljünk velük közösen." De ez sosem jött össze.

***Lenni Brenner*:** Gondolja, hogy a zsidóknak bojkottálniuk kellett volna a náci Németországot?

Joachim Prinz rabbi: Nem, az egy hiábavaló dolog volt.

***Lenni Brenner*:** Nos, bizonyos értelemben minden, amiről most beszélünk, hiábavaló dolog volt.

Joachim Prinz rabbi: Amerikában is hiábavaló volt. Nem hiszem, hogy igazán volt hatása.

***Lenni Brenner*:** A harmincas években sok kritika érte a Németországi Cionista Szervezetet azoknak a zsidóknak a részéről, akik bojkottálták Németországot, hogy minden esetben – és minden esetben – az NCSZ nyilvánosan szemben állt a náci Németország bojkottálásával, hogy elítélte a zsidó bojkottot.

Joachim Prinz rabbi: Úgy gondoltuk, hogy csakis árthat nekünk.

***Lenni Brenner*:** Rendben, de javasoltak bármi más módot, hogy küzdjenek Hitler ellen?

Joachim Prinz rabbi: Nem. Nem gondoltuk, hogy hatásos lenne.

151. „ZSIDÓVITA GENFBEN”

In: *Jüdische Rundschau*, 1933. október 4. 1-2.

Jegyzet: *Az alábbi dokumentum Németország Népszövetségben képviselt, cionizmussal kapcsolatos álláspontját mutatja be a harmincas évek elején. (V. L. B.)*

Emigránsok segélyezése, Palesztina, kisebbségi kérdés

Jelenleg a politikai világ figyelme Genf felé fordul, ahol a legfontosabb, minden népet érintő kérdéseket vitatják meg. [...] A Népszövetség gyűlésének politikai bizottságában ma a mandátum kérdésének tárgyalása során érintették a zsidók palesztinai bevándorlásának kérdését is. A beszédekből kiderült, hogy jelenleg egy sor ország komolyan érdekelt abban, hogy zsidó lakossága létszámfeleslegének letelepedési lehetőséget teremtsen Palesztinában. Különösen a lengyel képviselő számára látszott fontosnak, hogy a Németországból érkező bevándorlókkal szemben ne engedje háttérbe szorulni a lengyel zsidók érdekeit [...] Von Keller követ úr, a német delegált először általánosságban beszélt a mandátum kérdéséről, miközben követelte a mandátumrendszer alapjainak megtartását, tekintettel Anglia kelet-afrikai terveire. A zsidó kivándorlás kérdésével kapcsolatban a német képviselő különbséget tett a palesztinai érdekeltséggel kapcsolatos általános és a speciális helyzetek között. Ami az elsőt illeti, azzal – amennyiben egyáltalán elismerik a Népszövetség illetékességét – egy másik bizottság fog foglalkozni. A Palesztinába irányuló kivándorlás ezzel szemben a mandátumbizottságra tartozik. Az itt már elhangzott magyarázatokból világossá válik, hogy a Palesztinába bevándorlók fokozódó mértékben egyre több államból származnak. Ami az ő kormányát illeti, közölheti, hogy kedvező tárgyalások kezdődtek az illetékes hatóságokkal.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a kérdésről a vita normális mederben folyt le, hogy semmilyen tekintetben nem foglaltak agresszívan állást Németországgal szemben, továbbá hogy a zsidókérdést olyan nemzetközi kivándorlási problémának tekintik, amelyben számos állam érdekelt.

Kiegészítő tudósítások

Csehszlovákia külügyminisztere, dr. Beneš, valamint más államok képviselői is felszólították a brit kormányt, mint a Palesztina feletti mandátumjog gyakorlóját, hogy könnyítse meg és bővítse ki a Palesztinába való bevándorlás lehetőségeit, hogy a németországi zsidó menekültek megkaphassák az ottani letelepedés lehetőségét. Lengyelország képviselője, Raczynski kijelentette, hogy Palesztina nem csak a zsidó nép ezeréves vágyát elégíti ki, hanem a zsidó kivándorlás gyakorlati követelményeinek is eleget tesz. Kifejezte reményét, hogy a következő 4 vagy 5 évben 200 000 zsidó kap majd lehetőséget arra, hogy bevándoroljon Palesztinába. Lange norvég külügyminiszter, akit e terület referensévé neveztek ki, kijelentette, hogy szeretne hangot adni megelégedettségének a Palesztinában uralkodó rendkívül kedvező gazdasági és pénzügyi helyzettel kapcsolatban; s szeretné kiemelni Palesztina jelentőségét azokban a törekvésekben, hogy megoldást megtaláljuk a németországi zsidó menekültek problémájára. Több más szónok, így pl. Románia képviselője, Antoniade részletesen beszélt Palesztina jelenlegi virágzásáról, és felszólította a brit mandátorokat, hogy emeljék meg az országba bevándorlásra jogosult zsidók kvótáját [...]

A Berliner Tageblatt tudósítása

A *Berliner Tageblatt* tudósítója a következőképpen számol be a vita lefolyásáról.

„A Népszövetség lassan közelíteni kezd a zsidókérdéshez, miközben meg kell jegyeznünk, hogy ezt az ügyet mostanáig tapintatosan kezelték. Ma a 6. bizottságban a lengyel delegált, Radzynski szóba hozta a kivándorolt zsidók problémáját. Az említett szónok szerint jól halad a zsidó nemzeti otthon létrehozása Palesztinában. Úgy tűnik, idén a szokásosnál több, 25-30 000 zsidó emigráns fog kivándorolni Palesztinába, s reméli, hogy a fennhatóságot gyakorló hatalom mindent el fog követni a zsidók bevándorlásának elősegítésére. Ormsby-Gore angol küldött is megerősítette a palesztinai előrelépésekről szóló híreket. Míg 1932-ben csak 5000 zsidó vándorolt be, 1933 első felében számuk már elérte a 15 000-et. Ám ő kétli, hogy a német zsidók bevándorlása Palesztinába a 6. bizottság illetékességi körébe tartozna, mert erről a kérdésről már baráti hangú

egyeztetések folynak Berlinben a német kormánnyal. Mindenesetre szükséges, hogy a Palesztinába irányuló bevándorlások ne eredményezzenek helyi reakciókat Palesztinában."

Von Keller német küldött beszédével kapcsolatban [...] érdekes a *Völkischer Beobachter* megközelítése. A következőket írja:

„Ma délelőtt a Népszövetség gyűlésének politikai bizottságában a mandátumról folytatott megbeszélés váratlanul a zsidókérdés megvitatásába csapott át, melynek során – s ezt szeretnénk kihangsúlyozni – valamennyi szónok aggályosan igyekezett, hogy tárgyszerű maradjon, s hogy ne mérgezze tovább a hangulatot politikai jellegű kirohanásokkal. Beneš úr és Radzynski lengyel gróf vitték a szót, akik arra igyekeztek rábeszélni az angol Ormsby-Gore-t, a mandátumbizottság egykori tagját, hogy Anglia lehetőleg tárja szélesre Palesztina kapuit, hogy a lehető legtöbb zsidó vándorolhasson be oda. Eközben mind a lengyel, mind a cseh küldött világossá tette, hogy a külföldre menekülő német zsidók sorsa iránt tanúsított élénk érdeklődésük nem humánus, hanem nagyon is önző eredetű, s leginkább abban a vágyban csúcsosodik ki, hogy a Lengyelországba és Csehországba menekülő zsidók, s ráadásul a fenti országok zsidó lakosságából is lehetőleg minél többen a lehető leghamarabb az Ígéret Földjére toloncoltassanak. A zsidó menekültek problémájának mai kezelése világosan kifejezésre juttatta, hogy ebben az esetben nem kifejezetten német, hanem nemzetközi problémáról van szó, amelyekkel kapcsolatban ma a Népszövetség kompetenciájának kérdését még valóban felül kell vizsgálni, ahogyan azt von Keller úr rövid felszólalásában nyomatékosan kijelentette [...] Von Keller küldött úr előjogának tekintette, hogy pontosítsa a német kormány álláspontját ebben az ügyben."

Ezekből a tudósításokból mindenesetre kiderül, hogy a Palesztina-kérdés tárgyalásának módja a zsidó emigrációval kapcsolatban (amely, mint helyesen megjegyezték, nem csak Németországból indul ki) ma még nem igazán körvonalazódott Genfben. Ki kell várnunk, hogy vajon a Népszövetség képes lesz-e egy valódi, pénzügyileg megalapozott segélyakcióra.

152. ARNOLD ZWEIG EMLÉKEZÉSE A JÜDISCHE RUNDSCHAURÓL

In: Arnold Zweig: *Insulted and Exiled. The Truth About the German Jews* (London: John Miles, 1938), 230-233.

Jegyzet: *Arnold Zweig (1887-1968) cionista, majd kommunista író volt. 1938-ban Londonban adta ki emlékezését, melyben utalt a* Rundschau *hangvételére a német kormánnyal szemben. Természetesen szükséges jelezni: egy folyamatos fenyegetettségben lévő újságot mutatott be, mely nem mindig írhatta azt, amit akart. (V. L. B.)*

A cionista megoldás

Ha a zsidó atrocitások nélkül akarja polgárjogait gyakorolni, szükséges, hogy önálló létet vezethessen zsidó talajon. Minél kegyetlenebben van kitéve az üldöztetéseknek Németországból zsidó volta okán, annál egyértelműbb számára, hogy el kell fordulnia Németországtól, és külön zsidóságát kell kutatnia, mely fejlődése során talán még nem kívánatosnak, idegennek, különcködőnek, idejétmúltnak, vagy beszűkültnek tűnhetett számára. Azonban még találhat saját népe körében vigaszt, megértést, bátorítást, marasztalást, menedéket. Meglelheti Palesztinában. A cionista mozgalom, a német és orosz zsidóság termése, melyet olyan férfiak vezettek, mint Herzl Tivadar, Max Nordau, Martin Buber, Leo Pinszker, Aser Ginszberg és Simon Dubnov, sosem szerzett nagy támogatást a német zsidók között. Mindig féltek – noha mindig tévedtek ebben –, hogy emancipációjukat és egyenlő jogaikat veszélyeztetné, ha nem vallanák magukat száz százalékig németnek, s ha bevallanák, hogy a zsidóknak vallásukon kívül is vannak eltérő jegyeik. A kezdetektől fogva elhitték, hogy a polgárjogoknak egyéb forrása is van, mint az országból való származás; a kultúrájában való önzetlen részvétel és jogainak teljes tisztelete. Ám a faji állam, melyet az antiszemita, *junker* és kispolgári körökből érkező eszmék hirdettek, immár diadalmaskodott; és a zsidók semmi mást nem tudtak szembeszegezni, csupán a homályos érzést, hogy nekik van igazuk, és a rasszisták tévednek. Így hát mindig csak védekeztek, s így lehetett, hogy legfőbb politikai szervezetük, a *Centralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens* becses sorsául jutott, hogy első áldozata lehessen a „nemzeti forradalomnak."

A cionisták azonban mindig úgy vélték, hogy a polgárjog és a nemzetiség összefonódó, ám nem egybevágó dolgok; hogy a zsidó másságnak épp annyi joga van a létre ezen a világon, mint egyéb másságoknak; s hogy ezen nézeteknek joguk van kifejezésre jutni bármely mai államban. Egy idegen múlt és idegen jövőbeli törekvések nem korlátozhatják a jelen jogait. Az autoriter államba kívánt beolvadás túlontúl kevés individualitást engedne meg az állammal és a társadalommal való örömteli és szabad együttműködéshez. Csak a nyugat-európai állameszme mozgósította a polgár minden képességét és biztosította a győzelmet minden krízishelyzetben; a *junker*-állameszme nem.

Örökkön tudatában lenni a zsidó múltnak és a zsidó jövőnek: ez értelmesebb politika. Ez tekint szembe a valósággal, mellyel az asszimilációra törekvő zsidók nem néznek farkasszemet. S ezért van, hogy az összes Németországban kiadott újság közül a legfüggetlenebb, a legbátrabb és a legtalpraesettebb a *Jüdische Rundschau* volt, a Németországi Cionista Szövetség hivatalos orgánuma. Noha esetenként túl messze ment, mikor tetszését fejezte ki a nacionalista állam iránt, saját nemzeti idealizmusát keresve a náci szellemben, még így is energiát, békességet, melegséget és bátorságot árasztott magából, melyre a német zsidóknak és a világ zsidóságának égető szüksége volt. Ezen újság rovataiból meglátszik, hogy még így is mennyi morális energiával rendelkezett a cionista mozgalom, mikor évtizedeken keresztül azért küzdött, hogy a cionista célt elfogadják azok a zsidók, akik nem akarták, hogy csorba essen német polgári mivoltukon. Eltekintve a nacionalista német zsidók apró és menthetetlen közösségétől, a zsidó polgári lét ötlete ma már minden zsidó felfogásában teret nyert, mint a cionista eszme terméke. Ez részben annak a felfogásnak is köszönhető, hogy a mai világban gyengülő vallásos érzület már nem lehet működőképes kapocs a zsidók között.

153. „FAJISÁG, MINT KULTURÁLIS TÉNYEZŐ"

In: *Jüdische Rundschau*, 1933. augusztus 4. 1-2.

Jegyzet: *A* Rundschau *alábbi cikkében a faji kérdéssel kapcsolatban foglalt állást (V. L. B.)*

A faj eszméje egyike a legfontosabb elemeknek, amelyekre az új német állam épül. A faji kérdés a belnémet politika egy jelentős részét uralja, és a faj fogalma, amely korábban csak a tudományhoz, illetve a kulturális filozófiához tartozott, immáron egészen pontos jogi fogalommá kell, hogy váljon – sőt, részben már azzá is vált. Azáltal, hogy a jogrendbe beépítették, a faj fogalma elvesztette bizonytalan jellegét, amely eddig sokszorosan is a sajátja volt, mivel különböző tudományos elméletek számára képezett vitaalapot. Még nem olyan régen azt hitték, hogy a fajiság fokozódó fontosságának, amely gyakorlatilag leginkább az antiszemitizmusban nyilvánult meg, a tudományos és oksági érveléssel sikerül elvenni az élét. Azonban amint ezt a területet törvényileg szabályozzák, csökken az efféle viták jelentősége. *Szociológiai tény* előtt állunk. Ezt nemrég W. E. Mühlmann a prof. Thurnwald által szerkesztett, német és angol nyelvű *Sociologus* c. néppszichológiai és szociológiai folyóiratban (Verlag C. L. Hirschfeld, Lipcse) megjelent *Der Hitler-Bewegung*[301] c. tanulmányában a következőképpen fejezte ki:

„A faji értékelés az angolszászok és a franciák számára különösen ellenszenves és érthetetlen. Ők átsiklanak afelett, hogy a faji értékelés és az ősök kultusza németek százezrei számára jelent egyfajta kötődést és az önbecsülés forrását, abban a nemzeti és szociális leértékelődést és gazdasági megsemmisülést okozó kulturális válságban, amelyben a legtöbb kötődés fellazult. Hát nem közömbös, hogy hol keresi egy nép azt a gyógyírt, amely táplálja az élni akarását – a lényeg csak annyi, hogy hasson! Pontosan ebben a kérdésben szívesen félreállnak az értelmiségiek. Rámutatnak a tudományos megalapozottság hiányára és vadhajtásaira, amelyek bizonyára léteznek is. De a vita tárgyát egyáltalán nem az öröklődés és a faj gyakorlati hatásai és a faj jelentőségének a nép életében játszott szerepe képezi; hanem a fajtudatosság szociológiai jelentősége. És végső soron arról van szó, hogy a nép, a nemzet és a faj túlélnek, és nem egyes értelmiségiek tudományos felismeréseinek makulátlanságáról."

Itt egy tudományos folyóiratban egy új szellem jelentkezik. Szakítanak a „tudomány" mértéktelen túlértékelésével, amely egy egész évszázadon keresztül eluralkodott; az „értelmiségi" kifejezés *nomen odiosum*má[302] vált, és egyet jelent a valóságidegenséggel; az előtérben az élet valósága áll. Nem az a lényeg, hogy valami igaz vagy hamis, hanem hogy *valódi-e* és *hathatós-e*.

A fajtudatosság, amely a német nép mai mozgalmának a legerősebb hajtóereje, az élet minden területét áthatja. Nem csak a most bevezetett biológiai és örökléssel kapcsolatos egészségügyi intézkedéseket határozzák meg, hanem a faji nézőpont egész történelem- és világfelfogásunkat újraalakíthatja. Ez a szellemi átrendeződés, melynek hatósugara egyáltalán nem maradhat észrevétlen, egyértelműen kifejeződött azokban az irányelvekben, amelyeket a birodalmi belügyminiszter nemrég minden tartomány oktatási miniszterének megküldött, és amelyek irányadóak a történelemoktatás átalakítása szempontjából [...]

Habár ezekben az elvekben világosan kifejezésre jut az északi faj felsőbbrendűsége, azokban a közleményekben, amelyeket az újságok közöltek, semmi sem szerepel a *többi fajokhoz fűződő viszonyról*. Ez a pont azonban nekünk, zsidóknak nagyon fontos. Mert az új német történelemkönyvek megfogalmazásában, amelynek egyúttal más földrészek és más népek történelmét is tartalmaznia kell, a többi faj és nép értékelése lehet teljesen objektív is, anélkül, hogy a diákok faji öntudata, amelyet a történelemtanításnak fejlesztenie kellene, ettől csökkenne. Ezt főként akkor lehet megérteni, ha hangot adunk aggodalmunknak, hogy a tanítás során a zsidó faj kulturális teljesítményeivel igazságosan bánnak-e, és hogy elkerülik-e a zsidók lekicsinylését. Ez annál is fontosabb, mivel sok német iskolába járnak zsidó gyerekek, és a zsidó faj diszkvalifikálása a tanítás során különösen ezeket a diákokat hozná kínos helyzetbe, akik a zsidó fajhoz tartoznak, és akik azután a gyermeki lélek számára teljesen elviselhetetlen módon megalázva éreznék magukat iskolatársaik és tanáraik előtt.

A fajelmélet eluralkodása a mai német életben arra kényszerít bennünket, zsidókat, hogy felülvizsgáljuk a fajiság fogalmát. Nekünk, akik itt „idegen fajként" élünk, feltétlenül tiszteletben kell tartanunk a német nemzet faji öntudatát és faji jellegének ápolását. Ez azonban véleményünk szerint nem akadályozza meg a különböző fajokhoz tartozó emberek békés egymás mellett élését. *Minél csekélyebb* a nemkívánatos keveredés lehetősége, annál kevésbé van szükség a fajvédelemre. Ahol –

mint a mai államban – bekövetkezik a faji szempont szerinti szétválasztás, ott a zsidók és nem zsidók keveredése egyáltalán nem is lehetséges. Amíg a liberalizmus korában nagy játéktere volt annak, hogy az emberek valamilyen közösséghez tartozóknak vallják magukat, sok zsidót elkábított a maradéktalan *asszimiláció* elképzelése, és az meghatározó irányvonala lehetett a zsidók viselkedésének. Ma már egy teljesen *megváltozott* helyzet előtt állunk, amelyet örvendetes módon azoknak a zsidóknak a része is felismer, akik régebben bagatellizálták a zsidók és nem zsidók közötti természetadta különbségeket [...] Az új Németországban szokásossá vált terminológia szerint a faji megjelölés általánossá vált a zsidók és nem zsidók megkülönböztetésére.

Anélkül, hogy jelentéktelen szóvitákba kívánnánk bonyolódni, rámutathatnánk arra, hogy ennek a különbségnek a megjelölésére más fogalmak is alkalmasak. Az a lényeges, hogy emlékezzünk rá, hogy léteznek ilyen különbségek, és hogy ezek végső soron a *származásban* gyökereznek. Csak a lélek mélységei és szakadékai iránti érzést és a közösségtudatosság eredete iránti érzéket elveszejtő egészen racionalista korok voltak képesek a származást pusztán „természettörténeti", egyébként pedig teljesen jelentéktelen dologként elintézni. Az a nézet, hogy az efféle származáson alapuló közösségbeli különbségeknek nincs jelentőségük, semmiképp sem korlátozódott és korlátozódik ma sem a zsidókra; de a zsidók esetében különös fontossága van a zsidók helyzetéből adódóan, mert úgy látszik, hogy a zsidóság itt bizonyos mértékig érdekeltté vált. Ez a körülmény nagyon megnehezítette a kérdés érzelemmentes szemléletét.

Ma, amikor a faji tényezőt olyannyira kihangsúlyozzák, semmire sincs nagyobb szükség, mint a nyugodt mérlegelésre. A fajiság történelmi és kultúrtörténeti szempontból kétségkívül rendkívüli fontosságú, mi több, döntő tényező. A népek és teljesítményük lényegét valóban a „vér és rög" határozza meg. A nehézség azonban véleményünk szerint abban rejlik, hogy a történelem folyamán nagyon bonyolulttá váltak a faji viszonyok. Ezért – noha el kell ismernünk a fajiság nagy jelentőségét – minden egyes embercsoport és minden egyes korszak esetében sokkal nehezebb a tényleges faji adottságok meghatározása. Az államok és népek élete egy magasabb kulturális síkon gyakran úgy zajlott, hogy a kutatónak komoly nehézségeket okozhat a faji szempontok szerinti világos megkülönböztetés.

Nekünk, zsidóknak adott a szellemi újratájékozódás szükségszerűsége. Mivel a német kultúraszemlélet a faj fogalmából indul ki, és bennünket, noha a német kulturális közösséghez tartozunk, ebből kirekesztenek, ezért számot kell adnunk magunknak arról, mekkora teret kell adni a mi köreinkben a faji tudatosságnak. E tekintetben sok adósságunk van, mivel az elmúlt generációk gyakorta elhanyagolták a zsidó faji tudatot, sőt sok zsidó át is vette a zsidó fajtudat környezetünkben oly elterjedt negligálását. A társadalomban elfoglalt helyünket az új Németországban a faj fogalma szabályozza. Hogy eközben mi megy végbe a zsidókban, azt nem tekinthetjük pusztán kényszerű megalkuvásnak a zsidó fajba történő besoroltatással, hanem ennél többről van szó. A folyamat jelentőségét elmaszatolják, ha egyes zsidó csoportok, amelyek nemrég még semmitől sem riadtak úgy vissza, mint a faj fogalmától, ma úgy forgatják a faj szót, mintha az a napi „felszerelésük" része lenne. Át akarják venni a faj Németország alkotta fogalmát, és különösebb változtatás nélkül be akarják építeni a saját ideológiájukba [...] [A mondat], miszerint az ember nem emancipálódhat szemitából árjává, vita tárgyát képezi bizonyos asszimiláns zsidó körökben. Már megint visszaélnek a szavakkal, megfosztják őket valódi jelentésüktől. Egyesek látszólag pozitív értelemben vett zsidó nyelvezetet használnak, anélkül, hogy bármilyen érdemi változás ment volna végbe bennük. Ezzel szemben nekünk azt kell követelnünk, hogy a zsidóságon belüli újrarendeződés a zsidóság igenlésének és a zsidó lét tudatos újjáépítésének szempontjait figyelembe véve menjen végbe. A saját fajta és a saját faj büszke vállalásába beletartozik az az akarat is, hogy fenntartsuk ezt a fajtát és fajt. Ám ez csakis akkor történhet meg, ha nem hígítjuk fel a zsidó élet tartalmát úgy, hogy noha kényszerűségből a zsidósághoz tartozónak valljuk magunkat, ezzel a zsidósággal belsőleg és szellemileg a legcsekélyebb mértékben sem tudunk mit kezdeni. A zsidóság felvállalása csak az első lépés. Ezt a pozitív zsidó élet felépítésének kell követnie, az új aktív közösségi szellem és a zsidó felelősségvállalási kedv felépítésének.

Ha mi, zsidók, igent mondunk a fajiságunkra, azért még óvakodnunk kell a túlzott faji gőgtől. Mi, zsidók, adhatjuk a legnagyobb és legvalódibb önmagunkat, de amellett még el kell ismernünk mindazt a nagyságot és eredetiséget, amelyet más fajok a maguk természetes adottságaiból nyújtanak. Emberek és csoportok egy magasabb szellemi síkon találkoznak egymással, függetlenül faji

hovatartozásuktól. A faj és a fajok megkülönböztetése csak a kezdet. A faji hovatartozását nem szabad bagatellizálni, mert azzal hamisság és rendetlenség keletkezik; de a faji hovatartozás önmagában még nem érdem. Mi hiszünk abban, hogy az emberi szellem egysége a fajok fölött áll. Véleményünk szerint a népek feladata a népek egyediségétől a szellem univerzalitására, az egyediből az egyetemes érvényű megvalósítására való törekvés. Bennünket, zsidókat a német államtan faji megkülönböztetése ezen összefüggések újragondolásának szükségszerűsége elé állít, hogy a kialakulóban levő új rendben szellemileg is megtaláljuk a magunk helyét.

154. ACHIM GERCKE: A ZSIDÓKÉRDÉS MEGOLDÁSA

In: *Nationalsozialistische Monatshefte*, 1933. május, 195-197.

Jegyzet: *Achim Gercke (1902-1997) a náci párt tagja, az NSDAP müncheni szervezetének vezetője, illetve a náci belügyminisztérium szakértője volt faji kérdésekben. (V. L. B.)*

A nemzetiszocialista forradalom győzelmének hatására a zsidókérdés megoldása problémává vált azok számára is, akik sosem gondoltak a megoldására, akik sosem küzdöttek a megoldásáért. Pedig mindenki látta, hogy a jelenlegi helyzet elfogadhatatlan. Az, hogy szabad fejlődést és egyenlőséget biztosítottunk a zsidók számára, egy „szabadságmentes" kizsákmányoló versengés helyzetét teremtette meg, mely során átadtuk a német nemzet fontos pozícióit egy idegen fajnak.

Ennek végeredménye, hogy mindenki, aki ezen a kérdésen elmélkedik, megoldást keres. Mindenkinek van egy kész javaslata az íróasztalán, mely több vagy kevesebb pozitív reakciót kap a viták során. Ez várható volt.

De egy olyan fontos kérdés megoldása, mint amelyről szó van, nem olyan egyszerű, mint ahogy gyakorta gondolják.

A jogi intézkedések, melyeket nemrég elfogadott a kormány, lépések a megtisztulás felé, okos választ adva Júdea hadüzenetére. A törvények első sorban azt az irányt jelölik ki, mely felé el kell indulnunk. Nem szabad alábecsülni ezeknek a törvényeknek a fontosságát. Az egész nép tanulni fog a zsidókérdésről, és meg fogja érteni, hogy egy népközösség egyben vérközösség is. Végre őket is el fogja érni a faji gondolat, és a zsidókérdés nem pusztán elméleti, hanem gyakorlati megoldására fognak fókuszálni.

Noha ezek az időleges intézkedések nem lehetnek a zsidókérdés végső megoldása, mivel annak még nem jött el az ideje, viszont a törvények megmutatják a haladás irányát, és helyet adnak a további fejlődésre.

Azonban még korai lenne olyan terveket felvetni a társadalmi vita számára, melyek a jelenleginél többet kívánnak tenni. Ennek ellenére bizonyos elveket le kell fektetni, hogy terveink fejlődhessenek, s elkerülhessük a hibákat.

Először is el kell dönteni, hogy egy szervezetbe kell-e tömöríteni a németországi zsidókat (és zsidó származású embereket), vagy sem. Több, már korábban bejelentett terv felveti, hogy tereljük össze a zsidókat egy szervezetbe, hogy megfigyelés és befolyás alatt tartsuk őket. Minden ilyen felvetés alapjaiban véve téved. Ha felállítunk egy szervezetet a zsidók számára, valamilyen zsidó felülvigyázó ellenőrzése alatt, egy szövetség vagy valamilyen más ártatlannak tűnő szerkezet formájában, a zsidók egy megmozdíthatatlan jogi horgonyhoz fognak jutni Németországban, melyen keresztül elő fogják terjeszteni óhajaikat, mely eszköze lesz céljaik elérésének, mely legális útja lesz majd titkos kapcsolataik bebetonozásának. Ráadásul minimum azt a látszatot keltenénk ezzel, hogy nemzeti kisebbséggel van dolgunk, mely Németországban támogatást kereshet és találhat. Esetleg még azt a felületes képet festenénk le ezzel, hogy támogatjuk az ilyen hozzáállást a zsidókérdéshez, és politikai őrültség lenne összekeverni a hazai, a német zsidókérdést rendező intézkedéseket a külpolitikai ügyekkel.

Bármilyen javaslat, mely huzamos itt tartózkodást, hosszú időre szóló szabályozott létet tartalmaz tervei közt a zsidók számára Németországban, nem képes megoldani a zsidókérdést, mivel nem tünteti el a zsidókat Németországból. Mi pedig pont ezt akarjuk tenni. Ha a zsidók gazdanépüket

a végtelenségig szipolyozhatják, folyamatos, nyílt, destruktív szikrája fognak maradni a bolsevizmusnak, könnyedén újra lángra lobbantva azt, nem beszélve a nép megosztásából és a faji egység megbontásából származó bizonytalan politikai eredményekről. Szabaduljunk meg a hasonló gondolkodástól mindörökre, származzon az buta vagy rosszindulatú gondolkodóktól! Dióhéjban az államnak a szisztematikus eltüntetésre, azaz a kivándoroltatásra lehet és kell koncentrálnia.

Még ha elpusztítjuk a zsidók mindenfajta szervezeti együttműködését, és kiűzzük a veszélyes, felforgató zsidó agitátorokat, akik összeesküvés tervezésének jeleit mutatják, a zsidóknak még akkor is megmarad a zsinagóga meg a rabbi, melyek mögött megbújhatnak. Ha támogatjuk a cionista terveket, és megkíséreljük a probléma nemzetközi megoldását azzal, hogy hazát állítunk fel a zsidóknak, meg fogjuk tudni oldani a zsidókérdést nem csak Németország, de Európa és az egész világ számára. Az egész világ érdeke egy ilyenfajta megoldás, a rendzavarás eme forrásának felszámolása, mely folyamatosan csorog a bolsevizmusból. Ezt tisztáznunk kell.

Talán képesek lesznek a zsidók nemzetté, néppé válni. Ehhez persze az kéne, hogy a zsidó lakosságból zsidó munkások, iparosok és telepesek kerüljenek ki. Ha ezt a tervet vesszük szabályozás alá, lefektethetjük letelepedésük új alapjait. A zsidók széjjelszórása a szélrózsa négy irányába nem oldja meg a zsidókérdést, sőt, épp még súlyosabbá teszi. Ezért hát a letelepedés szisztematikus programja a legjobb megoldás.

Egy tervnek vagy programnak a jövőbe mutató céllal kell rendelkeznie. Nem szabad, hogy pusztán a pillanatnyi kellemetlen helyzetekkel törődjön. Egy élhetőbb jövő a zsidókérdés szisztematikus megoldását követeli meg, nem a zsidók összeszervezését.

Országunkat a zsidók nélkül kell felépítenünk. Ők csakis hazátlan idegenek lehetnek közöttünk, semmifajta huzamosabb jogi kötelékkel nem rendelkezhetnek. Csakis akkor fogja Ahasvérus [a legendák bolygó zsidója] újra kezébe venni vándorbotját, hogy ezúttal fejszévé és ásóvá alakítsa.

155. „EGON VAN WINGHENE": HOVÁ TEGYÜK A ZSIDÓKAT?

In: Egon van Winghene: *Hová tegyük a zsidókat?* (Budapest: Szabó István, 1933), D. fejezet[303]

Jegyzet: *Georg de Pottere (1875-1951) osztrák-magyar diplomata, majd náci publicista volt, Egon van Winghene álnéven közölte antiszemita írásait. Alábbi írása már a harmincas években is megjelent magyarul. (V. L. B.)*

A cionizmus

A zsidók ellen eddig olyan eredménytelenül folytatott harcunknak egyik jellemző tünete az a törekvés: hogy a közéletben a zsidó befolyást mindig csupán fél rendszabályokkal, illetőleg nem elég hatékony törvényes és közigazgatási rendszabályokkal igyekeztünk visszaszorítani. Az egyes államokban a különböző százalékszámú numerus clausus bevezetése (melynek eredménytelenségét már kifejtettük), éppúgy az az eszme, hogy a zsidó lakosságot egy nemzeti kisebbség jogaival ruházzák fel, azután a külön néphez tartozás gondolatának rendszeres kiépítése, valamint mindazok a rendszabályok, melyek a zsidóságot bár idegen, de egyenlő értékű népelemnek kívánták tekinteni és akként kezelni, mindezek a kísérletek, mondom, tökéletlen eszközökkel szőtt tervek csupán. Ide tartozik a zsidók Palesztinába költöztetésének erőszakolt terve is. Ez a hamis cionizmus tipikus példája annak, hogyan lehet bennünket egy „trükkel" elámítani. Nagyon súlyos érvek szólanak az ellen, hogy a Palesztina-cionizmus valaha is a zsidókérdés végleges megoldása lehessen.

Az út, amelyet követnünk kell

[...] Az út, mely az árja-keresztény kultúrának a teljes elzsidósodásától való megmentéséhez vezet: százszázalékos tiszta kirekesztés. Ez az egyedüli, a célhoz vezető út, bármily nehéz is legyen. Csakis a teljes, százszázalékos cionizmus segíthet a bajunkon. Ilyen cionizmust végre nekünk árjáknak is nyíltan kell vallanunk. Jól értsük meg: a tökéletes cionizmus, azaz a zsidó népnek, mint kultúránk legveszedelmesebb ellenségének a teljes kirekesztése az árja világból, valamint a zsidókra és zsidó

származásúakra kényszerítendő letelepedés egy számukra még megállapítandó országban, – egyidejűleg pedig a zsidók teljes jogvesztése minden árja országban. A zsidók csak akkor fognak minket nyugton és békén hagyni, ha mi már nem tűrjük meg a körünkben őket, ha fizikailag és technikailag nincsenek már abban a helyzetben, hogy beolvadás és egyenlősítés útján romboló, rothasztó szellemüket közvetlenül belénk ültessék. Még a gettó is – a még józan érzékkel bíró középkornak ez az ésszerű és üdvös védekező rendszere – tompa fegyvernek bizonyult, és az árja-keresztény kultúra számára örök fenyegető veszély maradt, mert homályba burkolt helyzetet teremtett. Ennek folyamán egy szép napon ravaszság és megtévesztés folytán összedőltek „a zsidók vallási egyenlőségére nézve méltatlan" falak és lehetővé lett, hogy a bezárt farkasok akadálytalanul megtámadhassák az ártatlanok, semmi rosszat nem sejtők nyáját [...] A zsidó államnak megalkotására megfelelő nagyságú területnek (szigetnek) átengedése és a zsidó nép kényszer útján való betelepítése, árja ellenőrzés mellett; ilyen és csakis ilyen lehet a valódi cionizmus. Ezt akarjuk mi! Ha a cél ma még nagyon messzefekvőnek és ábrándbelinek tűnik is fel, mégis ez ama eszme, amelynek elérésére törekednünk kell. Mikor Herzl fellépett „zsidóállamával", minden okos ember mulatott a bolondon. Ma az ő eszméje világveszedelemmé vált. A mienkének kell a világ megváltását meghoznia! Lehet, hogy az az út, amely a valódi cionizmushoz vezet, úgy amint nekünk van szükségünk reá, a zsidóság számára talán a szenvedések útja lesz. A zsidók, akik már hisznek a mi legyőzöttségünkben, a szenvedéseknek ezt az útját minden esetre bőségesen megérdemelték!

156. JOHANN VON LEERS: A ZSIDÓK VÁNDORLÁSÁNAK VÉGE

In: *Nationalsozialistische Monatshefte*, 1933. május, 229-231.

Jegyzet: *Johann von Leers (1902-1965) SS-Sturmbannführer behatóan tanulmányozta a cionizmust, és héberül is megtanult. A háború után Egyiptomba került, ahol áttért a muzulmán hitre, felvette az Omár Ámin nevet, és Gamál Ábd en-Nászer (1918-1970) egyiptomi elnök tanácsadója lett a cionizmus témájában. (V. L. B.)*

A zsidókérdés egy nép vándorlásának kérdése, mely az évszázadok során egyik európai területről a másikra került. Úgy is lehetne mondani, hogy egyes területek telítődtek a zsidó lakossággal, s mikor ezen telítődés mértéke túl naggyá lett, az érintett nem zsidó lakosság mindig ugyanazokhoz az önvédelmi eszközökhöz nyúlt. Megkísérelték lecsökkenteni a zsidó befolyást, meggátolni, hogy a zsidó fertőzés elérje a kulturális és a gazdasági életet, illetve visszafordítani azt, ha a fertő már eluralkodott ott. Legtöbbször az első lépés annak felismerése, hogy a zsidóság idegen elem. Azon országok, melyeket nem érint egyidejűleg ez a probléma, gyakorta félreértik ezeket a védekező lépéseket, és amennyiben az politikai érdekeik megkívánják, illetve ha nagy az adott országban a zsidó befolyás, „barbárságnak" titulálják ezt az önvédelmet. Mikor azonban a vándorló zsidó tömegek megjelennek az egyik országból, az egész folyamat megismétlődik: hasonló önvédelmi lépéseket tesznek meg a másik országban is, míg az előbbi államban a harci kedv alábbhagy a zsidókkal szemben – és a félreértések így tovább folytatódnak.

Senki, aki érti a helyzetet, nem tagadhatja, hogy ezeknek az önvédelmi lépéseknek a gyökere elsősorban magában a zsidó népben keresendő. Még a lehető legnagyobb pártatlansággal is el kell ismerni, hogy a szóban forgó népcsoport átlagosan nagyon kellemetlen, nagyon nem kívánatos. Ez azonban nem szabad, hogy meggátoljon minket a tisztánlátásban a kérdésben.

Már az is kérdéses, hogy beszélhetünk-e „zsidó népről", hiszen a valódi népi öntudatosságnak csupán egy mérsékelt és nagyon változatos formája van. A legelkötelezettebb cionista és az asszimilált zsidó között széles kontinuum húzódik, és ezért jobb a zsidóságról úgy beszélni, mint egy embercsoportról, melyben valódi vágy él, hogy igazi népet alkosson. A zsidó vándorlás mértékét figyelembe véve két dolgot kell észben tartani. Először is, hiba lenne a zsidóságra úgy tekinteni, mint egy már létező népre, és úgy kezelni őket, ahogy az ember egy másik nemzetiséget kezelne. Másodszor, ha valaki igazán komolyan meg akarja oldani a zsidókérdést, annak szem előtt kell tartania a zsidóság belső vágyát a nemzetté formálódásra.

A fenti okok miatt egy érett átgondolásból az következik, hogy hiba lenne egy adott ország zsidóságát (függetlenül attól, hogy ortodoxok, asszimiláltak vagy fajilag kevertek) abból a célból vonni egy szervezet alá, hogy egy nem zsidó nemzetiséghez hasonló kisebbségi jogokhoz jussanak az államban, ahelyett, hogy a nemzetépítés lehetősége és célja előre mozdulna. A cél mindig az, hogy a zsidóság saját nemzetet építhessen és elszakadhasson a nem zsidó népektől. Ezért nem szabad az egyes zsidókat a kisebbségi polgár helyzetébe vagy valamilyen hasonló állapotba kinevezni a nem zsidó népen belül, hanem ki kell rakni a zsidókat, hogy létrehozzák saját népüket.

Évszázadról évszázadra Európa mindig átesett antiszemita kitöréseken: mindig jó és igazolt okokból, a nem zsidó népek megvédésének céljából a megemészthetetlen zsidósággal szemben. Így hát nem elégedhetünk meg egy olyan megoldással, mely szimplán áthelyezi a zsidókat egyik országból a másikba. Ez csakis megerősítené a zsidóság veszélyes képességét politikájának országokon át való terjesztésére, nemzeteken átívelő hatalmának építésére. Ráadásul így továbbra is maradnának erős zsidó csoportok, a fajkeveredés és az asszimiláció eredményeképpen, melyek megnövelnék a faji elkorcsosulást.

Inkább egy építő megoldást kell keresni, mely megszabadítja Európát a vándorló zsidó tömegeitől. Ahogy azt a statisztikák is mutatják, itt nem kis számokról van szó. A *Zeitschrift für Demografie und Statistik der Juden*[304] (Berlin) szerint 1931 végén körülbelül tizenötmillió zsidó élt a világon. Kilencmillió nyolcszázezer Európában, ebből hárommillió egyszázezer Lengyelországban, hárommillió Romániában, hatszázezer Németországban, félmillió Magyarországon, és négyszázezer Csehszlovákiában. Mivel ezek az adatok vallás szerint készültek, valószínűleg túl alacsonyak. Azonban ezekben a számokban is több millió Luftmensch [maga Max Nordau alkotta meg a szót az

ötödik cionista kongresszuson, így nevezte a kelet-európai vallásos zsidókat. Jelentése németül levegő-ember, értelme: a valóságtól elrugaszkodott, nem dolgozó, használhatatlan alak] szerepel, elszegényedett házaló és kelet-európai seftelő; teljes populációk, melyek amint megnyílnak a lengyel és litván gettók kapui, készek arra, hogy elárasszák Európát. Amíg ezeknek a zsidó milliónak nyomása létezik, a zsidókérdés sosem lesz megoldva Európában, hanem fennmaradásra van ítélve.

Még ha egy politikai mozgalom és egy nemzet a legrosszabb tapasztalatokkal is rendelkezik a zsidóságról, szemben állna a nordikus német történelemfelfogással, hogy a zsidó tömegekkel szembeni védelem során negatív megoldásához nyúljunk. Ellenkezőleg, teljes történelmi missziónk nemes és átfogó megközelítést követel meg, mely az ellenfélnek is megfelel majd.

Ami bizonyos fokig igazolja a cionizmus céljait, az nem az, hogy a cionisták gyakorta rendkívül romantikusak [nacionalisták], vagy hogy olyan sajátos módon képesek reklámozni gondolataikat. Ahogy a régi zsidó vicc mondja: „Ki a cionista? Egy zsidó, aki pénzt kér egy másik zsidótól, hogy egy harmadik zsidó Palesztinába utazhasson."[305] Inkább az igazolja, hogy a cionizmus szerint létezik a zsidókérdés és meg kell oldani. A cionizmus azt veti fel, hogy képes egy új zsidó nemzetet létrehozni a sok zsidó személyből. Igaza van továbbá abban, hogy ezen fejlődés számára területi alapot követel.

Palesztina azonban nem képes befogadni a közelgő zsidó tömegeket, s mert nem képes eltartani őket, nem is lehet a megfelelő helyszín. Továbbá Angliának számolnia kell mind a helyi arab lakossággal, mind a világszerte hatalmas muzulmán közösséggel: ezek a tényezők lehetetlenné teszik, hogy a zsidó tömegeknek akár egy ésszerűen apró részét is le lehessen ott telepíteni.

Csakis egy a világtörténelem utolsó nagy isteni megnyilatkozásán kívül álló barbár vetné fel egy mindenre kiterjedő zsidóellenes csata ötletét, melynek célja a zsidóság kiirtása lenne. Egy magasan fejlett nép célja nem a gyűlölet szítása, mikor van rendes út a probléma megoldására.

Az egyetlen elképzelhető, építő megoldás, mely végleg megoldaná a zsidókérdést Európában, és eközben valódi lehetőséget adna a zsidóság számára a nemzetté válásra, a földbe való gyökeredzéshez való visszatérésre, illetve talán a kevésbé hasznos elemeknek a hasznos elemek hatása alá kerülésére, egy élhető terület Európán kívül. A holland származású van Winghene *Vollzionismus*[306] c. könyvében felvetette Madagaszkár szigetét, de más lehetőségek is felmerülhetnek Afrikában vagy Dél-Amerikában. Egy ilyen területnek egyrészt helyet kell adni, hogy termelő munkát végezhessenek a zsidók, illetve elég nagynak kell lennie egy olyan népnek, melynek jelenleg nincs elég hely. Továbbá azokban az országokban, ahol a zsidókat elválasztják a nem zsidó lakosságtól, rengeteg zsidó elveszíti az állását. Ezért még most munkacsoportokban kell képezni őket, gyakorlatias mesterségekre és mezőgazdasági munkára tanítva őket, hogy fel legyenek készítve a letelepedésre ezen a földterületen. Nyugat-Európa gyarmati hatalmai, melyek mindig annyit aggódnak a zsidókérdés Közép- és Kelet-Európai fejleményei miatt, persze anélkül, hogy valaha megtapasztalták volna, nem csak emberséges, de egy valódi bölcs államférfihoz méltó tettet hajtanának végre, ha elérhetővé tennének egy ilyen letelepedési területet, ráadásul ezzel elhoznák a békét világnak, és megoldanák annak egyik legsúlyosabb problémáját. Nem csak megszabadítanák Európát a zsidókérdéstől, de lehetővé tennék a zsidók számára, hogy végre nemzetté váljanak.

Persze fennáll a veszély, hogy a zsidó letelepedés ezen területe a bűnözés világhírű Eldorádójává válik majd, tekintve a zsidóság tetemes részének mély morális lezüllését. Kell hogy legyen majd ott egy hatalom, mely biztosítja az igazságot és őszinte felügyeletet. Mindez lehetséges lenne, és a részleteket ki lehetne dolgozni. A [bűnözés] veszélye nem hátráltathatja a zsidókérdés széleskörű megoldását a zsidóság egy Európán kívüli, megfelelő helyre való letelepítése által . Ezt a javaslatot tesszük a világnak: adjatok Ahasvérusnak egy hazát, élhetőt és vonzót, ám olyan messzire tőlünk, amennyire csak lehet! Ha gyümölcsöskertet varázsol belőle, hát megtarthatja, és még meg is védjük. De ha a tolvajok barlangjává teszi, majd lesz valaki, aki benn is tartsa őt. Viszont mindenképpen meg kell kísérelnünk ennek a kérdésnek a tisztességes megoldását. Azokat a zsidókat, akik hosszú ideje felismerték a zsidókérdés konfliktusát, arra hívjuk, hogy járuljanak hozzá a valódi megoldáshoz; azokat a zsidókat, akik felismerték, hogy a zsidó világuralom terve összeomlott, és ezért készek néppé válni a népek között. Azon népek között, amelyek számára legjobban égető ez a kérdés a köztük élő zsidóság miatt. És járuljanak hozzá Nyugat-Európa nagy gyarmati hatalmai, amelyek hatalmas földterületeket birtokolnak, mivel nem szabad, hogy egy tisztességet megoldást holmi emberbaráti szlogenekre cseréljünk. Az örök zsidókérdést egyetlen csapásra kell megoldani!

157. ANTISZEMITA PROPAGANDA–TIPPEK NÁCI SZÓNOKOK SZÁMÁRA (1935)

In: *Aufklärungs- und Redner-Informationsmaterial der Reichspropagandaleitung der NSDAP*, 1935. augusztus, szeptember, 1-25.

Jegyzet: *Az alábbi propagandatippek egy NSDAP-szónokok számára készült belső kiadványból származnak. (V. L. B.)*

[...] Eddig is igen nagy sikerrel jártunk oktatási munkánkban; nagyon kevés olyan személy maradt Németországban, aki ne lenne tisztában azzal a ténnyel, hogy korábbi ismereteinkkel ellentétben a zsidó nem csupán vallásában tér el a protestánsoktól és a katolikusoktól, s nem német, hanem egy tőlünk eltérő faj tagja. A zsidó idegen faj; és ez a döntő dolog. Ez azonban nem új információ. A zsidóság már korábban is, számtalan kijelentésében bevallotta ezt, és létezésének évezredei alatt távol is tartotta magát más népektől [...] Hogy a zsidó hogyan tekint a faji különbségekre, hogy milyen fontosnak is tartja azokat, egészen egyértelművé válik az alábbi kijelentésekből [...] Például 1930 januárjában a bécsi *Jüdisches Volksblatt*[307] ezt írta:

„Fajunk, keleti örökségünk és a minket az árja törzsektől, de legelsősorban a németségtől elválasztó hatalmas etnikai, intellektuális és kulturális szakadék okán mi zsidók sohasem leszünk abban a helyzetben, hogy a legkisebb jogon is magunknak valljuk a német szokásokat és a német hagyományt. Röviden: egyáltalán semmi közünk a németekhez."

A zsidó Sir Alfred Mond[308] aki máig fontos szerepet tölt be az angol közéletben meg kellett hogy védje magát egy angol bíróság előtt 1920-ban „német származásának" vádjával szemben. A bíró, aki semmit sem tudott a faji gondolkodásról, azt hitte, hogy mivel Mond családneve német, és éveket élt Németországban, nyilván maga Mond is „német." Mond ekkor ezt mondta eskü alatt a bírónak:

„Attól, hogy egy japán Németországban születik, még nem lesz német. Következetesen egy Németországban született japán sem lesz német. Ezek vér és faj kérdései. Ha egy angolszász Olaszországban látja meg a napvilágot, nem lesz tőle olasz; angol marad."

Az állításra, hogy Mond angol állampolgár és ezért angolként kell tekintenie magára, azt felelte, hogy nem tartja magát angolnak, hanem brit alattvalónak. Mikor megkérdezték, hogy tartozik-e nemzethez, helyeslően felelt; ám azt mondta, hogy ő a zsidó nemzet tagja [...] A zsidó Chaim Weizmann ezt mondta 1921-ben: „A zsidó nem ismer politikai vagy földrajzi határokat." S a zsidó Jakov Klackin pedig ezt mondta egy bázeli diákkongresszus során: „Mi nem »kötőjeles« zsidók vagyunk: mi minősítések és fenntartások nélküli zsidók vagyunk" [...] S a kegyelemdöfést a zsidó Einstein adta meg 1939-ben:

„Mindig nevetnem kell, ha ezt hallom: »Izraelita hitű német polgár.« Először is ezek az emberek nem törődnek szegény keleti zsidó testvéreimmel, s másodszor, ők nem fiai az én népemnek, csupán a zsidó kultúra tagjai. Hát őszinte ez? Tudna egy nem zsidó tisztelni egy ilyen népet? Én nem vagyok német polgár. Zsidó vagyok, és boldogan tartozom a zsidó néphez."

[...] Ennyi példa elég arra, hogy bemutassuk, hogy a zsidók maguk mit gondolnak „polgáriasításukról" és fajunk tagjainak a gazdanépbe való „asszimilálásáról." Sosem létezett „német zsidó" és sosem fog. Ők egy idegen faj fiai, és a zsidó mindig csupán szállást élvező idegen lesz számunkra Németországban; sosem lesz német, még a tízedik generációt követően sem [...]

A zsidó, mint vérünk beszennyezője

A nemzetiszocialista faji gondolkodás megköveteli, hogy vérünket tisztán tartsuk a fajilag idegen vér pusztító behatásaitól. Bárki, aki akár csak felületesen is ismeretében van ezeknek a dolgoknak tudja, hogy a zsidók kiebrudalása a közéleti és kormányzati hivatalokból nem tesz eleget a vértisztaság megőrzésének [...] Fontos tudniuk az embereknek, hogy mit mond erről igen tisztán a zsidó irodalom. Íme egy példa; a zsidó dr. Kurt Münzer[309] ezt írta *Der Weg nach Zion*[310] c. munkájában:

„Európa minden fajának vérét megrontottuk – talán egyenesen megmérgeztük őket. Mára minden elzsidósítottunk. Gondolkodásunk mindenben jelen van, ami él; lelkületünk uralja a világot. Mi vagyunk az urak, mert minden, amit ma alkotnak, lelkületünk gyermeke. Lehet minket gyűlölni és kiűzni. Ellenfeleink diadalmaskodhatnak fizikai gyengeségünk felett. De nem lehet tőlünk megszabadulni. Felfaltunk a népeket, legyőztük a fajokat, megrontottuk őket, megtörtük az erejüket, mindenüket megrohasztottuk, lustává tettük tohonya kultúránkkal. Lelkületünket nem lehet kigyomlálni."

A „megrontottuk a fajuk vérét" rész a fontos. A zsidó tudja, hogy sosem győzhet le fajilag egészséges és tiszta népeket, s hogy még ha részben sikerrel is járna ebben, az nem maradna sokáig így. Tudja ezt, és ezért azon dolgozik, hogy megrontsa a vérünket, hiszen egy elkorcsosodott nép nem tud valódi ellenállást mutatni vele és céljaival szemben; s ha meg is kísérelné, nem győzhetne, hiszen ereje már akkor megtört, mikor rothadttá és fertőzötté vált.

158. FRANZ ROSE: ZSIDÓK ÍTÉLKEZNEK MAGUK FELETT

In: Franz Rose: *Juden richten sich selbst* (Berlin: Schlieffen, 1938), 66-67., 293-300.

Jegyzet: *Az alábbi náci propaganda-kiadvány több mint 225 cionista idézettel dolgozott, 235 oldalon át idézte őket a 300 oldalas könyv. A kötet 80%-át a cionizmus tette ki. Mindez nem feltétlenül a cionizmust minősíti, pusztán mutatja, milyen perverz szerepet kapott a zsidó nacionalizmus a nemzetiszocialista kiadványokban. A kiadványban idézett Klackin és Buber szerzőkhöz lásd az itt közölt 19. és 31. sz. iratokat.(V. L. B.)*

[...] A fajtudatos zsidók mindig is elutasították, hogy bármi közük lenne a németekhez vagy más népekhez, és ebben egyetlen néptudatos ember sem találhat semmi kivetnivalót, feltéve, hogy ebből a magától értetődő elhatárolódásból levonják a szükségszerű következtetéseket, és a jövőben is le fogják azokat vonni! A zsidók hazafisága mindig csak egy gesztus és álarc, játék és tettetés volt, mert egy olyan cionista, mint Lichtheim, szabadon és nyíltan kimondja:

„Az emancipáció megzavarta a nyugaton élő zsidókat. Kicsalogatta őket zsidóságukból, elvette tőlük az akaratot, hogy zsidóként a zsidóságért éljenek, majd pedig otthagyta őket egy ellenséges vagy közömbös környezetben, amely csak rosszul álcázott kelletlenséggel tűri meg őket. És ekkor megtörtént az, ami mindig is a jelenkori európai zsidóság szégyene fog maradni: az antiszemitizmus nyomásának hatására a zsidóság megkísérelte megvásárolni az egyenlőséget, azáltal, hogy megtagadta zsidó érzülete maradékát, és áldozatául esett valamiféle erőltetett pszeudo-patriotizmusnak*." (Richard Lichtheim:* Das Programm des Zionismus*, Zionistischen Vereinigung für Deutschland, 1911, 21. o.)*

Mint mindig és mindenkor, a zsidó csak a saját nemzeti érzését juttatja érvényre. A más népekét nem tartja tiszteletben, lenézi, vagy harcol ellene és kigúnyolja [...] Mit is lehetne tenni a Herzl Tivadar által Mauschel gyűjtőnév alatt összefoglalt zsidó „hazafiak" kategóriája ellen, akik mindenütt otthon vannak, mert mindenhol tökéletes hazafiak[311] [...] Micsoda őrült csalás, ha mindig az „emberiséget" és annak megváltását tartják a zsidók a cselekvés és a cél elé védőpajzsként, és ugyanazzal a lélegzetvételükkel hirdetik a „nagy zsidó gyűlölködést" (Klötzel, 103. o.) és a kizárólagos zsidó patriotizmust (Klatzkin, 246. o. skk.)! Az emberiség micsoda torzszülöttje kell hogy származzon az ilyen határtalan, kielégíthetetlen gyűlöletből! [...]

Herzl Tivadar, a zsidók fejedelme autoritatív módon kijelentette, hogy „mindenhol létezik a zsidókérdés", vagyis lehetetlen a zsidók betagozódása a számukra lehetetlen települési és szellemi környezetbe. A zsidók gyűlölete türelmetlensége és elégedetlensége előbb vagy utóbb minden népet az

elé a döntő kérdés elé állít, hogy ők maguk hol és miként akarják meghúzni a határokat ennek a népidegen és államellenes, világszerte szétszórt hordának betörésével szemben, amelyről Martin Buber beismerte, hogy lényük legmélyebb rétegeit a vér határozza meg, és akiknek a legmélyebb gondolatait és akaratát az itatja át! (Buber, 219. o.)

Elszomorító történelmi igazság, hogy még a leggyümölcsözőbb tanok és leckék, amelyekben a népek részesültek, sem hoznak semmilyen eredményt, és hogy minden nép csak akkor gondolkozik el a zsidókérdés jelentőségén, amikor a szükség idején és sorsdöntő órákban saját testükön tapasztalják meg, hogy a zsidók patriotizmusában és állampolgárságában a legcsekélyebb mértékben sem lehet megbízni. Ám ez azért is olyan megrázó, mert a zsidók a gazdanemzetek számára sosem tették olyan könnyűvé annak a felismerését, hogy milyen is az ő valódi jellemük és a valódi akaratuk, amelyet „legbelül a vér határoz meg és színez át", mint manapság.

159. A ZSIDÓKÉRDÉST KUTATÓ INTÉZET ÁLLÁSFOGLALÁSA A CIONIZMUSRÓL

In: Dr. Friedrich Karl Wiebe: *Germany and the Jewish Problem* (Berlin: Institute for the Study of the Jewish Problem, 1939), 9-12., 17., 21., 86.

Jegyzet: *Az* Institut zum Studium der Judenfrage *egy Goebbels által alapított antiszemita intézet volt. (V. L. B.)*

Körülbelül negyven évvel ezelőtt egy relatíve kisebb csoport zsidó dr. Herzl Tivadar vezetése alatt megalapította a mára cionista mozgalomként ismert irányt: ennek alapja az asszimilációs politika és következményei haszontalanságának – vagy inkább káros mivoltának! – tudatos felismerése. A cionista mozgalom kísérletet jelentett ezen következmények elkerülésére. A Franciaországban a XIX. század végén feltörő antiszemita mozgalom által kreált Dreyfus-ügy által inspirálva Herzl adta ki fajtársai előtt a következő jelszót: „Vissza Palesztinába!" Ez a jelszó, noha komoly hátszelet nyert Herzl nemes idealizmusa által, igencsak képtelenségnek tűnt abban a korban, mikor az ún. asszimilációs politika a csúcsán járt. Így hát sejthető volt, hogy Herzl javallatát főleg Kelet-Európa zsidó tömegei fogadták meg, azaz a zsidóság kifogyhatatlan lengyelországi, litvániai és romániai tartalékai. Ezek a zsidók sosem élvezhették az asszimiláció és az emancipáció előnyeit [...] [míg] a nyugati zsidók csupán ironikus mosollyal fogadták az általuk ostobaságként tekintett cionizmust, mellyel szemben alkalmanként egyenesen ellenségesek voltak [...] [Ellenben] nem lehet tagadni, hogy a zsidó állam létrehozása Palesztinában valóban utópisztikus [...]

Még az emancipáció korszakában, melynek során a zsidók elvileg beépültek a nyugati világ nemzeti közösségeibe [...] sem sikerült eltüntetni a zsidók megmásíthatatlanul idegen jellemének jegyeit. Ennek a ténynek elegendő bizonyítékára lelhetünk zsidó forrásokban [...] Jakov Klackin, az ismert zsidó író frissen ható őszinteséggel írta meg *Krisis und Entscheidung in Judentum*[312] c. 1921-es munkájában, hogy: „Minden országban, ahol élünk, idegenek vagyunk, és meghajlíthatatlan akaratunk, hogy faji különállóságunkat megőrizzük." Ezen vallomás akkor született, amikor a német zsidóság emancipációja diadalkorszakát élte [...]

Több mint egy nemzedékkel ezelőtt a nemzetközi zsidóság legőszintébb és legmesszebb tekintő elméje, az egykori cionista vezető, Herzl Tivadar az általános nyomor és a zsidók feltörekvése közötti kapcsolatról szólva leírta a zsidók szerepét *Zionistische Schriften* (I. köt., 238-239. o.) c. munkájában, mely egyáltalán nem csak Németországra vonatkozik, de univerzális értelemmel bír. Herzl Tivadar itt így írta le a zsidók szerepét:

„Akad köztük néhány személy, aki kezében tartja a gazdasági fonalakat, melyek beszövik a világot. Néhány személy, aki teljes irányítással bír a nemzetek életfeltételeinek legfontosabb döntéseiben. Minden újítás és felfedezés az ő kizárólagos előnyüket szolgálja, és minden katasztrófa az ő hatalmukat növeli. És mire használják hatalmukat? Felhasználják-e azt bármilyen erkölcsi eszme érdekében? Nem, ahogy saját szenvedő népük szolgálatába sem helyezik [...] Ezek nélkül a személyek nélkül egyetlen háborút sem vívhatnak meg és egyetlen békét sem köthetnek meg. Az államok hitelezése és a magánvállalatok egyaránt az ő kegyelmükért kell hogy könyörögjenek. A feltalálónak türelemmel kell várakoznia ajtajuk előtt, míg ők arrogáns módon azt állítják, hogy embertársaik igényeinek megítélői lehetnek."

Semmi sem mentheti fel jobban ma Németországot az emberiség törvényei ellen való vétkezés vádja alól, mint a tények részletes értékelése, mely megmutatja, hogy milyen komoly mértékben tapasztalta Németország is Herzl szavainak igazságát – a tényeket, melyek vitathatatlanul mutatják, milyen mérhetetlenül keserű élmények kényszerítették Németországot arra, hogy megoldást keressen a zsidókérdésre a németországi életbe való minden zsidó beavatkozás felszámolásával [...]

Már bemutattuk, hogy a zsidók nemzeti otthonának Palesztinában való felállítása nem oldhatja meg a zsidókérdést, hiszen olyan területre van szükség, melynek nem valaki más a tulajdonosa – ám Palesztinában ez a helyzet. Olyan területre van szükség, melyet egy általános egyezmény kizárólag a zsidóknak ad át [...] Németország, mivel nem bír gyarmatokkal, nincs olyan helyzetben, hogy hathatósan kisegítsen egy ilyen nemzetközi diskurzust [...] A kérdés hosszú távon egyébként is magukon a zsidókon és óriási pénzügyi hatalmukon múlik; hogy a nyugati országok együttes kísérlete találhat-e gyümölcsöző megoldást vagy sem; hogy kétezer évnyi szüntelen vándorlás után nyugalomra lelhet-e végre Ahasvérus.

160. LEOPOLD VON MILDENSTEIN: EGY NÁCI PALESZTINÁBA LÁTOGAT

In: *Der Angriff,* Berlin, 1934. szeptember 27. 3-4.

Jegyzet: *Kurt Tuchler, a Németországi Cionista Szövetség igazgatóságának tagja rávette Leopold Itz von Mildenstein báró (1902-1964) SS-Obersturmführert, hogy írjon cikkeket a náci sajtónak. A báró két hónappal Hitler hatalomra jutása után elutazott Palesztinába a cionisták meghívására: noha cikkeiben egyes számban ír, s még ki is emeli, hogy „egymagában" van, valójában vele ment saját felesége, illetve a Tuchler-házaspár. (V. L. B.)*

Útibeszámoló L[eopold] I[tz von] M[ildenstein] tollából[313]

A *Mózes*[314] nevű személyszállító hajón, egy külön a Palesztinába, az Ígéret Földjére kivándorló zsidók számára szolgáló gőzösön utazik egy náci egymagában, hogy településeket, városokat, gyárakat és gyermekotthonokat szemléljen meg. Jaffába tartva újságírói útján, megismerkedik zsidó bevándorlókkal, útjuk nehézségeivel, reményeikkel új hazájuk iránt. Jaffába való útjuk során a legtöbbjüket beengedik az országba, és megtarthatják útleveleiket.

Útlevélellenőrzés!

A rettegett útlevélellenőrök gyorsan közelednek felénk motorcsónakjukban. A kapitány, az első tiszt, az ellenőrök, az orvos, mind-mind készen állnak a fogadásra. Először inni szokás ilyenkor egy pohárkával, hogy erőt adjon, hogy minden rendben jól menjen. Ha a[z útlevél-ellenőrzési] bizottság megtagadja egy bevándorlónak a bejutást az országba, a hajótársaságnak vissza kell küldenie Triesztbe. Ha még maradt pénze, kifizettethetik vele a visszautat. Ám ha már nincs semmije, akkor fizetség nélkül is visszavitetik. Az utóbbit igyekeznek elkerülni. Az ellenőrzőbizottságot egy angol vezeti, de a valódi útlevél-ellenőrök palesztinai zsidók. Nagy választás következik: természetesen osztályok alapján válogatnak. Aki a legtöbbet fizeti, az kerül be legelőször. Akiknek már lepecsételték az útlevelét, könnyű szívvel lépnek a csónakba. Persze az áhított nagy szabadságban sem teljes a nyugalom. Először karanténba kerülnek, aztán a vámhatósághoz, majd ismét az orvoshoz a karanténba. De ha minden rendben van, mindez már nem jelenthet gondot.

Repülő heringek

Mi, akik Haifáig utazunk, most pihenünk. Időközben a másodtiszt túlad a teherárun. Ez azonban nem egyszerű. Mikor egy rakomány heringet emelnek a hajó fölé, az egyik láda lecsúszik az emelődob sodronyáról, egyenesen bele a hajóba. A láda teteje leesik, és a heringek rögvest megtanulnak repülni! Az arabok gyors kezeikkel összekapkodják őket, de mivel nem akarnak önként visszatérni teknőjükbe, az egyik barna arab a ládához ugrik, és csupasz lábával addig rugdalja a heringeket, míg azok meg nem adják magukat. A láda lezárul. Ahogy az utasok kísérője kolompjával ebédre hív minket, a hajó továbbindul Haifa felé, a part vonalát követve. A part menti világosbarna dűnék elrejtik a mögöttük szétterülő termékeny földeket. Csak ritkán kerül a szemünk elé egy-egy pálmafa. A hullámok megrohamozzák Atlit[315] romjainak meredek köveit. Mögöttük a Karmel-hegy. Négy óra múlt, mire megközelítjük Haifa mólóit.

India kapuja

A kép, mely elénk tárul, merőben különbözik a reggel tapasztalttól. A meredek Karmel-hegy majdnem az öbölbe nyúlik. A környéket tölgyek és fenyőfák borítják. A láthatáron egy kolostor, mellette a világítótorony Haifa városának első valódi jele. A kikötőtől balra fekszenek Haifa gyárai, melyek a hatalmas világítótorony fényében láthatóak. A cementgyárak kéményei folyamatosan eregetik fel szürke füstfelhőiket a kék égre. A város legfontosabb épületsorai már felkúsztak a hegy gerincére. Csodálatos lehet ott fenn a levegő, mely idelenn a víz ellenére kibírhatatlanul forró. A rovarrajok minden jel szerint csakis ránk vártak, és most végeláthatatlan sorokban támadnak ránk. Szúrásuk ronda lázas nyavalyát terjeszt. Zümmögésük, mely sokkal magasabb hangon szól, mint a szokásos szúnyogoké, körbevesz minket. Haifa az egyetlen természetes védelemmel rendelkező kikötő a

Földközi-tenger keleti partján. Masszív kőmóló megy körbe az öbölben, a rakparton égig érő daruk meredeznek. Sokan Palesztinát tartják Anglia átjárójának India irányába. Ha ez így van, akkor Haifa a kulcs ehhez az átjáróhoz. Itt található az egyetlen védett öböl a keleti parton, és itt lesz a kelet legnagyobb kikötője is, a Fokvárostól Indiáig vezető út kereszteződésénél. Itt található az iraki Moszul-olajmezőktől érkező hosszú csővezeték vége. Itt lesz majd a britek vasúthálózatának végállomása, mely majd összeköti Haifát Bagdaddal és Baszrával, kapcsot képezve a Mediterrán és a Perzsa-öböl között. S ha nem épülne meg a vasútvonal, mert ma már előnyösebb autópályát építeni, akkor is itt lenne az út kezdete, hiszen mindig védve tartaná azt az angolok számára, és lényegében már készen is van. A *Martha Washington*t kikötik a mólóra, és a bizottság ismét a fedélzetre jön. A hajón éjszakázom. Autómat, mely lényegében a teljes utat a raktérben töltötte, regisztrálnom kell, de a hivatalnokok még nincsenek itt. Tehát holnap, majd csak holnap!

Egy zsidó fasiszta

Ez minden türelmetlen nép keleti gyógyszere. Ha egy arab valami udvariasat akar mondani, azt mondja, hogy *bukrá, insalla*! Annyit tesz: talán holnap, ha Isten is úgy akarja. Ha semmi nem történt holnap, Isten minden bizonnyal nem akarta, hogy úgy legyen. Várakozom. Mellettem van egy bevándorló zsidó család, mely a fedélzeten maradt a többi utassal – valami nincsen egészen rendben a papírjaikkal. Talán holnap! Közben az utasok visszatérnek kirándulásukról a hajóra. Magányosan ülünk az ebédlőszobában. Velem szemben egy fiatal palesztin[316] ül, hajtókáján kitűzőt hord. Egy apró hétágú menóra.[317] Társalgásba kezdünk. Ő [Joszef] Trumpeldor [1880-1920] egyik követője. Az oroszországi zsidó vezető, Trumpeldor tisztelői, aki röviddel a háború után esett el Palesztinában az arabokkal szemben.[318] [Trumpeldor] egykor a Zsidó Légió[319] vezetője volt. Követői ma a fasiszták a zsidók között. Szélsőséges nacionalisták, akik elvetnek mindenfajta megalkuvást a zsidó nacionalizmus kérdésében. Politikai pártjuk neve a „revizionisták." Vezetőjük, Zsabotyinszkij, a cionista kongresszusok *enfant terrible*-je.[320] Nem tud megbocsátani az angoloknak, amiért azok korábbi ígéreteikkel ellentétben leszerelték a palesztinai Zsidó Légiót, ahelyett, hogy az ország védelmére vezényelték volna ki őket. Ezért most az arabok és az angolok ellen egyaránt harcol. Harcoló katonái egyenruhát viselnek: barna nadrágot és csokoládészínű ingeket vállpántokkal. A csillagok a vállukon hűségüket fejezik ki. Ennek alapján toborozzák az ország zsidóit az önvédelemre. S a zsidóknak erre szükségük is van, mivel az angolok érdekei nem mindig azonosak a zsidókéval.

Embercsempészet

Fellépek a dokkra. A gőzös már majdnem üres. A legtöbb tiszt és hivatalnok indulni készül. A gőzös csak holnap délután indul tovább. A mólónál arab katonák sorakoznak: a kikötőt mindig erős őrizet alatt tartják. Amikor a gőzösünk érkezett, akkor sem mehetett senki a közelébe, még a hajóról a mólóra is szigorúan tilos volt lekiabálni. A fedélzet egy teljesen más világ. Ha egy nagyokos odakiáltana valamit a hajón utazó barátainak vagy rokonainak, az arab katonák azonnal körbevennék, kiabálva, és fegyvereiket fenyegetően lengetve. Ahogy újra elhaladok a móló mellett, az egyik arab katona rám kacsint. Előttem halad, én pedig nem tudva mit várjak, csodálkozva követem. A következő dokknál befordul oldalra. Mikor odaérek, megint titokzatosan rám kacsint. Kíváncsi vagyok, és tovább követem. Eddigre már egy második arab is velünk tart. Néhány kanyar múlva eltűnik egy sötét lépcsőnél. Azt akarják, hogy menjek le velük a két dokk közötti árnyékosba! Mégis mi folyik itt? Az egyikőjük csak arabul tud, a másik töri az angolt. Sok kacsintgatás és gesztikuláció közepette megkérdik, hogy le szabad-e jönnöm a hajóról. „Miért akarják tudni?" – kérdem én. „Nos, talán vannak más utak is, hogy bejusson az országba." – felelik. Csónakokkal, jó barátokkal a parton, az éj leple alatt. A baksisra való óvatos utalást nem lehet félreérteni. Ezek után el tudom képzelni, hogy az embercsempészet jó üzlet itt. Ha egy szerencsétlen bevándorlót visszaküld az ellenőrzőbizottság, és úgy néz ki, vissza kell mennie oda, ahonnan jött, igen nyomorultul érezheti magát. A hajózótársaság az utolsó fillérjét is elveszi a visszaútért. Ilyenkor nyilván nagy a kísértés. Néhány méterre tőle ott van az Ígéret Földje: ott senki sem keresné már. A megmaradt pénzével meg is élne. Belemegy az ajánlatba, és fizet. Tisztában van vele, hogy az életével játszik. Ha észreveszik a csónakot, kilövi a kikötőőrség. De ha nem veszik észre, szabad lesz. Ki fog egy eltűnt zsidó után hajkurászni? „Segítőim" számára elmagyarázom, hogy sajnos nem fogadhatom el az ajánlatukat. Attól félve, hogy

fel fogom adni őket, már gyanúval és haraggal a szemükben méregetnek. Igyekszem lenyugtatni indulataikat, miközben visszahátrálok a kivilágított mólóra.

Kirakodunk

A reggel pezsgő kikötővel fogad. A kocsimat daruval emelik le. Sok erőlködés és egy kis segítség után az arab hordárok megoldják a feladatot, hiszen jó pénzért dolgoznak. Ezek után már csak be kell fejezni a kocsival kapcsolatos formalitásokat. Azt kell mondanom, jó szerencse kísér Palesztinában, de még nem tudom, hogy kell-e majd vámot fizetnem. A hivatalközpontok szétszórva találhatóak a kikötőben, de főleg az új részeken. Két iroda között tíz perc szaladgálás és botladozás vár a homokban és a köves között, miközben port és homokot fúj a szél. Kimelegszem, de a vízumomra minden pecsétet megszerzek. Nem is került sokba, alig egy font sterling volt az egész. A maradék benzin még mindig itt van. Először a csomagom, majd az autó megy keresztül a vámhivatalon. A kikötői dokkmunkások jól szervezettek. Noha a vezetőjük figyel, mégis igyekeznek kijátszani: ha a hordárok kedve szerint működnének a dolgok, két ember cipelne egy csomagot, és nem fordítva. Egy csoport elviszi holmimat az ellenőrökhöz. Az egyikőjük a munkavezetőnek adja ki magát, és speciális borravalót követel, melyet azonnal zsebre is vág, majd természetesen rögtön felszívódik. Hamarosan rá is jövök, miért. A dolgaimat még alig vitték el a vámosokig, hirtelen mind a pénzüket kérik, és eltűnnek. Közben egy másik megpróbálja felrakni dolgaimat egy szekérre, melyet természetesen ő vezet. Ebben épp hogy csak sikerül megakadályoznom. Ennek ellenére követeli a pénzét, plusz a borravalót. Véleményünk igencsak eltér, de végül mégis fizetek neki. Amíg nem járt valaki keleten, nem tudja elképzelni ennek a koszos népségnek a perlekedő, gonosz jellemét. Örülök, hogy legalább magamat és az autómat megmentettem, és most elhajthatok a kikötő kapuján keresztül. Benzinkút! Benzinkutak lényegében nem léteznek. A benzint (főleg Shellt) tizennyolc literes bádogdobozokban árulják, és egyenesen a benzintartályba töltik. Sokkal olcsóbb, mint odahaza, de a doboz ellenére sokkal kevésbé tiszta. Az autóforgalom sokkal ritkásabb, mint Európában. Sok autót lehet látni német rendszámtáblákkal. Palesztina tökéletesen gépesített ország – az utakat persze az angolok építették a háború után. Az ember így bármilyen autót használhat a városi és a külföldi utakra is. Sok fajta kocsit lehet látni, de főleg amerikaiakat.

161. „EGY NÁCI PALESZTINÁBA UTAZIK”

In: *Zsidó Szemle*, 1934. október 12. 9.

Jegyzet: *Mildenstein cikksorozatát a* Zsidó Szemle *kommentálta. (V. L. B.)*

A berlini *Angriff* érdekes Palesztina-cikkei

A Berlinben megjelenő *Angriff*, a nemzetiszocialisták egyik legszélsőségesebb lapja néhány nap óta „Lim” munkatársának tollából *Ein Nazi fährt nach Palästina* címen rendkívül érdekes és feltűnően objektív hangú cikksorozatot közöl, amely munkatársa palesztinai útjának színes leírását tartalmazza. Még érdekesebb, hogy a *Völkischer Beobachter*, a nácik központi pártlapja, már hetek óta óriási színes hirdetésekben hívja fel az olvasók figyelmét az *Angriff* cikksorozatára. Az eddig megjelent cikkekből néhány részletet közlünk az alábbiakban:

„Lim” többek között a palesztinai autóutazás érdekességét írja le. Nagy elismeréssel beszél a nagyrészt kitűnő utakról, bár egyes helyeken még nincsenek kiépítve. Így egy zsidó figyelmezteti őket, hogy a Tulerem és Tel Aviv közötti utat ne vegye igénybe, mert az igen elhanyagolt állapotban van. Ezen az úton tényleg defektus érte „Limet.” Kellemetlen helyzetében egy teherautót pillantott meg, és a következő jelenetet írja le:

„Az autó egy zsidó telepnek a teherautója volt. A sofőr nyomban leállítja az autót és hozzám siet. Itt mindjárt meg kell emlékeznem a palesztinai országutakon uralkodó testvériségről és barátságról. Megmentőim előkeresnek egy nagy kocsiemelőt; két arab, akik ott ültek a kocsin, szintén segítenek a zsidóknak és öt percen belül a kocsim rendben van. A zsidókat nem tudom rávenni arra, hogy segítségük fejében valamit elfogadjanak tőlem, így az arabok jutnak egy nem mindennapi

baksishoz." Ez után Tel Avivról emlékezik meg, amely „példátlan." „Itt csak zsidók laknak" – írja –, „csak zsidók dolgoznak, csak zsidók kereskednek, fürdenek, táncolnak." Majd Tel Aviv építkezési lázát ecseteli, a város túlzsúfoltságát, a nagy lakáshiányt, a szombatot a tengerparton. Csak a tengerparton lehet nyugalmat találni Palesztina ezen legnyugtalanabb városában, amely egy kis Amerika és itt a tengerparton találjuk meg a Berlin W.-t, „míg Tel Aviv egyéb részét blúzokban és sapkákban járó munkások uralják."

Ezután ezeket írja: „Meg lehet érteni, hogy a zsidó szív erősebben dobog, ha ebben a városban doboghat. Gyerekes öröm tölti el az embereket, hogy mindezt zsidók építették, zsidók dolgoznak meg, zsidók vezetik. Amit vásárolunk, zsidók készítették. A nagy örömben elfelejtjük a bírálatot, nem teszünk összehasonlításokat. Tudatosan belekalkulálunk némi kisebbértékűséget, csekély túlárat. Ez a fiatal ipar Európa számára erős konkurenciát jelent a Közel-Kelet országaiban. Még gyermekcipőben jár, de napról-napra nő."

A tudósító a zsidó kolóniákat látogatta és ezután Jeruzsálembe érkezik. Informáltatja magát a telepesek munkamódszereiről, együtt étkezik a közös étteremben a munkásokkal és a következő jelenetet közli:

„A terem másik oldalán két zsidó ül. Arcuk még az európai város halványságát mutatja. A többiek feketére lesült arcai között rögtön feltűnnek. »Igen« – mondja vezetőnk, – »ez két német zsidó. Csak két héttel ezelőtt érkeztek. Nem könnyű nekik megszokni itt az életet. De majd bele fogják magukat élni.«„ Következik Jeruzsálem leírása, a nyugati fal ismertetése. A legutolsó cikkben Emek Jezre'elről olvasunk. „Lim" elmondja, hogy a malária, mely azelőtt minden élő lényt elkergetett erről a területről, ma a zsidók munkája által teljesen megszűnt, ők teremtettek ebből a mocsaras vidékből újra kultúrföldet. Majd a kvucák gazdasági módszereit ismerteti.

Az *Angriff* őszinte kijelentései

A Lim-cikksorozat hatása alatt a berlini *Jüdische Rundschau* megállapította egyik cikkében, hogy a palesztinai benyomások után még egy nemzetiszocialista újságíró is más képet nyer a zsidókról, mint amilyennel rendelkeztek náci körökben rólunk. Az *Angriff* nem marad adós a válasszal és a következőket írja a *Jüdische Rundschau* cikkére:

„A zsidókérdés elsőrangú politikai kérdés és nem oldható meg az egyes zsidók szempontjából, illetve azon tapasztalatok alapján, amelyeket az egyes zsidóknál tettünk. Készséggel elismerjük, hogy vannak és voltak zsidó egyetemi tanárok, akik életükön keresztül nem foglalkoztak politikával, de ki biztosít bennünket arról, hogy ezeknek a gyermekei nem fognak egy egészen más, aggályokra okot adó típust képviselni, amilyeneket az utolsó ötven évben éppen eleget láttunk. A zsidóság Németországban nem asszimilálható. Lehetnek európai népek, amelyek meg tudnak férni a zsidókkal és teljesen be tudják őket fogadni a maguk népi állományába. Németországban ez a kérdés el van döntve: akár jók, akár rosszak, akár ideálig felfogásúak, akár anyagiasak, akár szocialisták vagy aszociálisak, a zsidók minden időkre ki vannak zárva a német sorskérdésből. Mindig örömmel üdvözöltük azt a törekvést, hogy a zsidók Palesztinában új hazát teremtsenek maguknak. A mi tudósítónk, Lim Palesztinába utazott, hogy megfigyelje, miként illeszkednek bele a kivándorlók az ottani viszonyokba. Igen érdekes megfigyelni, hogy kiütköznek-e ott is mindazok a vonások, amelyeket mi itt Európában felfedeztünk bennük és hogy a cionistáknak a hite megvalósul-e az új földön. A döntő kérdés nem az lesz, hogy az egykori literátus tud-e narancsokat ültetni, vagy a konfekciós cementet keverni, hanem az, hogy a zsidók a földnek a kultúráját, szellemi életét, nyilvános közvéleményét és végül országuk politikai autonómiáját is meg tudják-e teremteni."

162. KURT TUCHLER: ÉLMÉNYEK ÉS MEGFIGYELÉSEK HITLER URALMÁNAK ELSŐ NÉGY ÉVÉBEN (1963)

In: *Yad Vashem Archives*, O.1/24[321]

Jegyzet: *Tuchler 1963-ban visszatekintett Mildenstein különös utazására. 2011-ben unokája, Arnon Goldfinger* The Flat *címmel készített filmet, melyben feltárta a családi hagyatékot. Ebben olyan leveleket talált, melyek szerint Mildenstein és Tuchlerék kapcsolata a háború után is baráti maradt. (V. L. B.)*

Azok az események, amelyekről tudósítani akarok, túlságosan közeliek ahhoz, hogy történelmi távlatból tekintsük őket [...] Emlékezzünk csak rá, hogy a hitleri hatalomátvétel első évében a nemzetiszocializmus még nem találta meg egyértelmű kifejeződését, úgyhogy a nemzetiszocializmusnak két különböző megjelenési formáját láttuk: a radikális és a kevésbé radikális irányzatot. Egyrészről a Rosenberg-féle irányzatot, mely azon az álláspontón volt, hogy mindenütt radikális meg kell semmisíteni mindent, ami zsidó. Ez az irányzat élesen ellenezte a kivándorlást és a Palesztinába való bevándorlást, mert Palesztinát németellenes erőközpontnak tekintették. Ha ez a vélemény már akkor dominált volna, akkor nem lett volna Ha'avara, nem lett volna transzfer Palesztinába, sem pedig vagyonmentés, ám az első évben egy másik irányzat volt az uralkodó, amely támaszkodott a cionista gondolatmenetekre (vesd össze dr. Krojanker egyik könyvével). Ennek az irányzatnak a mértékadó hívószava a „disszimiláció" volt. Ha a zsidó önmagát nemzeti érzelmű zsidónak tekinti, és saját népiséget akar felépíteni, akkor nem zavar bennünket. A nemzetiszocializmus eme irányának létét újságcikkek és más anyagok bizonyítják. Csakhogy ezt időközben mi magunk is majdnem elfelejtettük. De akkoriban számolnunk kellett ezzel az irányzattal, és meg kellett kísérelnünk, hogy befolyást gyakoroljunk rájuk, mert a rosenbergi irányzattal teljességgel lehetetlen volt egyetértésre jutni [...]

Ezen a ponton szeretnék részletesen beszámolni egy eseményről. Ez a kapcsolat-felvételünk története az említett nemzetiszocialista irányzattal. Egy egész sor nemzetiszocialistát ismertem, aki felelős állásokat töltött be. Akkoriban az volt a mi feladatunk, hogy ezeknek a nemzetiszocialistáknak valamilyen formában egy saját képet nyújtsunk Palesztináról.

Az egyik ismerősöm, az osztrák családból származó Mildenstein báró az SS zsidóügyi referense volt, újságíró és mérnök. A lelkére kötöttem, hogy erről az ő pártja számára is igen érdekes dologról, Palesztina felépítéséről, tudósítson a sajtóban. Azt mondta, hogy akkor oda kell utaznia, hogy személyesen informálódjon. A mértékadó cionista szervezetekkel egyetértésben ezzel az emberrel, a feleségével és feleségemmel 1933 áprilisában Palesztinába utaztam. Ennek az utazásnak a során, amely Mildenstein fotóin is meg van örökítve, s melyek nálam vannak, Palesztinában arab körökbe is eljutottunk, a transzjordániai térség emírjéhez is, valamint német körökbe, Mildenstein pedig mindenekelőtt zsidó körökbe. Meglátogatott kibucokat is, hosszabb időt töltött Tel Avivban, megismerte a zsidó Palesztina életét, és egy kicsit meg is tanult héberül. A célunk az volt, hogy elérhessük, hogy publikálhasson egy befolyásos nemzetiszocialista lapban, azért hogy kialakuljon egy Palesztina felépítését támogató hangulat. 1933 szeptemberében meg is jelent az *Angriff*ban az *Ein Nazi fährt nach Palästina* c. ismert cikksorozat. Az illusztrációul szolgáló képek nem mind Mildensteintől származnak, egy jó részük a Zsidó Nemzeti Alaptól származott [...]

Ez az ember a későbbiekben Németországban még nagy hasznunkra volt, nevezetesen segítségünkre volt a transzferegyezménynél. Azzal pedig nem árulok el nagy titkot a jelenlevők között ülő Franz Meyer barátomnak, mikor elmondom neki, hogy azoknak a politikai természetű információknak egy része, amelyeket neki korábban szolgáltathattam, erre a forrásra vezethető vissza. Mildenstein palesztinai dalokat is hazavitt lemezeken, és amikor 1934-ben a Gestapo-irodába mentem, akkor éppen az Emek-dal szólt. Ez az egyébként borzalmas összkép ideális kis mozzanata volt. A következő három évben egy egész sor fontos és bizalmas információra tettem szert Mildensteintől, és számos esetben tudtam az ő közvetítésével segíteni. Minden évben a Ros Hasana alkalmából ivrit nyelvű jókívánságokat küldött nekem Palesztinába. Legutóbb 1939-ben, San Fransiscóból küldött nekem üdvözletet. Ott egy címjegyzékben talált egy Tuchler nevű embert, és annak úgy mutatkozott be, mint egyik rokonának a barátja (noha én egyáltalán nem állok rokonságban azzal a San Fransisco-i

emberrel, és nem is ismerem), és ennek a rám való hivatkozásnak köszönhetően ott annak vendégeként lakott. Remélem, hogy még viszontlátom, hogy megadhassa nekem azt a pénzt, amivel még adósom.

163. ADOLF HITLER A CIONIZMUSRÓL (1925-1926)

In: Adolf Hitler: *Mein Kampf* (New York: Reynal and Hitchcock, 1941), 73-75., 447-449.

Jegyzet: *Adolf Hitler (1889-1945) a húszas évek közepén írt hírhedt könyvében a cionizmusról is kifejtette nézeteit. Soraiból világos, hogy a nácik sosem filoszemitizmusból támogattak ideig-óráig bizonyos cionista törekvéseket. (V. L. B.)*

[...] A legnehezebb lelki átalakulást mégis az antiszemitizmussal szemben vallott felfogásom változása jelentette. Ez idézte elő bennem a legnagyobb lelki tusát, és az értelem és érzelem között hosszú hónapokon át folyt a kemény küzdelem, mígnem a győzelem az értelem oldalára pártolt. Két év múltán érzelmem is követte értelmemet, hogy ettől az időtől kezdve ennek leghívebb szolgája és őre legyen. E keserű belső küzdelem idején a legnagyszerűbb nevelő hatással a bécsi utca szemléltető képe volt reám. Bekövetkezett az az idő, amikor már nem róttam vakon a hatalmas város kövezetét, hanem nyitott szemmel figyeltem az épületek mellett az embereket is.

Egyszer, mikor a bécsi belvárosban sétáltam, hirtelen utamba akadt egy fekete kaftános lény, sötét pajesszal. Ez lenne a zsidó? – ez volt az első gondolatom. Bizonyosan nem így néztek ki még Linzben. Titokban figyelmesen szemléltem alakját, de minél tovább bámultam ezt az idegen arcot, megvizsgálva minden egyes vonását, annál inkább öltött új formát előző kérdésem: hát német lenne ez? Mint minden hasonló esetben, kételyeimet most is könyvekkel igyekeztem feloldani. Ekkor vásároltam meg olcsón életem első antiszemita pamfletjeit. Sajnos mindegyik abból a feltételezésből indult ki, hogy az olvasó már ismerte vagy akár megértette bizonyos mértékig a zsidókérdést. Ráadásul a legtöbbnek olyan volt a hangvétele, hogy további kételyek ébredtek fel bennem, nem utolsósorban a tompa és végtelenül tudománytalan érvek miatt, melyek az eszmefuttatásokat ízesítették. Volt, hogy hetekre, sőt, egyszer hónapokra visszaestem. Az egész dolog olyan borzalmasnak látszott számomra, a vád olyan gátlástalannak tűnt, hogy attól rettegve, hogy igazságtalanságot teszek, ismét ideges és bizonytalan lettem. Pedig többet már nem kételkedhettem benne, hogy kutatásaim tárgyai nem egy különleges vallást követő németek, hanem egy külön nép voltak: ugyanis mióta foglalkozni kezdtem a kérdéssel, és tanulmányozni kezdtem a zsidókat, Bécset is másképp láttam, mint korábban. Bárhova mentem, zsidókat kezdtem látni, és minél többet láttam, annál élesebben váltak külön szemeimben az emberiség többi részétől. Főképp a belvárosban és a Dunától északi negyedekben nyüzsgött ez a nép, mely még külsőleg is minden a németekhez való hasonlóságot nélkülözött. És bármilyen kételyeim is maradhattak, azokat végül teljesen elűzte maguk a zsidók egy bizonyos részének a hozzáállása. Ugyanis volt közöttük egy nagy mozgalom, mely igen erős volt Bécsben, s akik egyértelműen bevallották a zsidók nemzeti jellegét: ezek voltak a cionisták. Először úgy látszott, hogy a zsidóknak csak egy része fogadja el ezt a nézetet, míg a nagy többség elítéli és belsőleg ellenzi. Ám közelebbi megvizsgálás után ez a látszat eloszlott, hogy egyszerű haszonból előadott kifogások, egyenesen hazugságok kellemetlen kipárolgásának adjon helyet. Ugyanis az úgynevezett liberális zsidók nem nem zsidókként utasították vissza a cionistákat, hanem csak mint zsidók, akiknek haszontalan s talán egyenesen veszélyes szokása volt, hogy a nyílt színen letagadták zsidóságukat. Valójában azonban megváltoztathatatlanul egy darabban maradtak. Rövidesen ez a felszínes küzdelem a cionista és a liberális zsidók között undorral töltött el engem: az keresztül-kasul hamis volt, hazugságokon alapult, és egyáltalán nem igazodott ahhoz a morális emelkedettséghez és tisztasághoz, melyet mindig magáénak mond ez a nép [...]

A zsidóság uralma az államban most már oly biztosítottnak látszik, hogy ismét zsidóként jelenhet meg, sőt faji és politikai gondolkodásmódjának kíméletlenül szabad folyást is engedhet. Mert bár fajtájuk egy része egész nyíltan idegen népnek vallja magát, de amellett folytonosan hazudnak. Miközben ugyanis a cionizmus a világ számára azt igyekszik bizonyítani, hogy a zsidóság faji célkitűzései egy palesztinai állam alapításában kielégülést találnak, egyszerűen a legravaszabb módon csapják be a buta gojokat. Egyáltalán nem gondolnak arra, hogy azért építsenek ki Palesztinában egy

zsidó államot, hogy azt maguk lakják, hanem csakis egy központi szervezetet akarnak a világ nemzetközi méretű lóvátételéhez; a kiutasított szélhámosok menedékhelyét és iskolát a nevelkedő torz csirkefogóknak. Nemcsak növekvő önbizalmuk jele, hanem biztonságérzetüké is, amikor arra képesek, hogy olyan időben, amikor népük egy része magát németnek, franciának vagy angolnak hazudja, másik része nyíltan zsidó fajiságát hangoztassa. Hogy mennyire biztosak győzelmükben, legjobban bizonyítja az a mód, amellyel a többi nép fiait kezelik. A fekete hajú zsidó kölyök órák hosszat tobzódik örömében, ha a népünktől rabolt gyanútlan leányt vérével fertőzheti. Minden eszközzel azon van, hogy a leigázandó nép faji alapjait tönkretegye. Amint maga gyalázza meg tervszerűen az idegen nép asszonyait és leányait, éppen úgy nem riad vissza attól sem, hogy mások számára nyissa meg idegen népek faji korlátjait. Zsidók voltak azok, akik a négereket a Rajna partjára hozták azzal a határozott célkitűzéssel, hogy az ebből folyó vérfertőzés tönkretegye a gyűlölt fehér fajt, letaszítsa kulturális és politikai magaslatáról, és önmagát tegye e faj urává.

164. NÁCI NÉMET ANTICIONIZMUS (1936)

In: Arno Schickedanz: Der Zionismus. *Der Schulungsbrief*, 1936 április. 149-150.

Jegyzet: *A náci sajtóban természetesen megjelentek már a harmincas évek közepén is azok a hangok, melyek jobban féltek a cionizmus által jelentett zsidó érdekképviselettől, mint amennyire örültek a német zsidók kivándorlásának. 1939 után ezek a hangok dominánssá váltak a német sajtóban. (V. L. B.)*

[...] A zsidók növekvő gazdagsága, valamint a vagyonuk által biztosított növekvő befolyás a zsidó összetartás bizonyos meglazulásához vezetett. [...] A cionizmus abból fakadt, hogy elgondolkodtak a zsidók helyzetéről a befogadó népeken belül, és elemezték pénzügyi és politikai hatalmukat. Ez kísérlet volt ezeknek a tényeknek a kiegyensúlyozására és a zsidóság spirituális széthúzása elleni küzdelemre. Alapítója, Herzl többé-kevésbé nyíltan így beszélt naplóiban: „Ahol létezik, ott már nem lehet felszámolni a zsidók jogi egyenjogúságát. Ez nem csak azért van így, mert ellenkezik a modern elmével, hanem azért is, mert minden zsidó, gazdag és szegény, azonnal forradalmi pártokba kényszerülne. Valójában semmit sem tehetnek velünk. Régebben a zsidóktól elvették az ékszereiket; elviheti-e ma valaki ingó vagyonukat? A zsidók elleni küzdelem lehetetlensége csak erősítette és megkeserítette a gyűlöletet. Az antiszemitizmus naponta, sőt óránként növekszik a lakosság körében. Tovább fog növekedni, mivel okai továbbra is fennállnak, és nem lehet megszüntetni." (Th. Herzl, A zsidó állam). „Nem akarok a zsidók történetéről írni. Ismerjük. Csak egy dolgot kell megemlítenem: a szórványban eltöltött kétezer év alatt nem volt egységes vezetés. Szerintem ez az elsődleges szerencsétlenségünk." A „szerencsétlenség" leküzdésére Herzl megalapította a politikai cionizmust.

Ezért tévednek a cionizmussal foglalkozó nem zsidó megfigyelők és írók, akik a politikai cionizmust csak a „nemzeti megújulás" kísérletének tekintik, nem pedig az egységes zsidó vezetés, valamint a világ feletti zsidó uralom megteremtésére irányuló törekvésnek. A politikai cionizmus és Palesztina összetévesztése csak a zsidó próféciákon keresztül érthető meg, amelyekben a zsidóság biztosítva van a világ összes javai feletti ellenőrzéséről. Tudva, hogy közel van az idő, és az Palesztina birtokba vételével csúcsosodik ki, a cionizmus kifejlesztette a „történelmi igény" értelmetlen fogalmát az „ígéret földjére", ahová a zsidók „minden külső nyomás nélkül" fokozatosan kivándorolnak.

A politikai cionizmus ideológiájában Palesztina a prófécia elengedhetetlen részének szerepét töltötte be, mint ahogy bizonyos szabályok a siker garanciája a primitív népek mágikus szertartásaiban is. A politikai cionizmus sohasem Palesztinát akarta minden zsidó célpontjának lenni, hanem csupán Palesztinát akarja a zsidó világpolitika központjává tenni. Ezt természetesen egy erős zsidó lakosságnak kell megvédenie. A Jüdische Rundschau cionista kiadvány ezt írta: „Senki sem javasolta, hogy a mai zsidók Palesztinába vándoroljanak." Nahum Sokolow, Weizmann kollégája és a Cionista Bizottság jelenlegi elnöke egyértelműen ezt mondta 1921-ben: „A zsidó nép vissza akar térni Palesztinába; a zsidó nép központja Palesztinában lesz. A zsidóság nagy része zsidó diaszpóraként fog élni a világon. Gondoskodni kell róluk; méltóságukat és nemzeti jogaikat biztosítani kell."

Ez derül ki a zsidóság Angliával kötött államszerződésének, az úgynevezett Balfour-nyilatkozat szövegéből is: „Őfelsége kormánya támogatja a zsidók nemzeti otthonának létesítését Palesztinában, mi pedig a legnagyobb erőfeszítéseket fogjuk tenni ennek elérése érdekében. Bár világosan érthető, hogy semmi sem fog történni, ami befolyásolná a palesztinai nemzsidó közösségek polgári és vallási jogait, vagy bármely más országban a zsidók jogait és politikai helyzetét."

Ez rámutat azok tévedésére, akik idealizálják a cionizmust, amely egy másik fajból ered. Politikai szempontból az egész világnak, az összes befogadó népnek az lenne az érdeke, ha a most az egész világon szétszórt zsidók önként kivándorolnának valamilyen lakható területre. Ha a politikai cionizmust nem érdekli a zsidókérdés ilyen megoldása, akkor a befogadó népek érdekében állna, hogy ebbe a pozitív irányba tereljék. A kérdés csak az lenne, hogy Palesztina a megfelelő gyülekezőhely-e, amit valószínűleg senki sem hisz igazán. Palesztina amúgy sem képes felszívni a világ összes zsidóját, eltekintve attól a ténytől, hogy az arabok egyre inkább ellenzik a zsidó beszivárgást. Az arabok végül is az ország vitathatatlan tulajdonosai. De milyen más terület lenne megfelelő? És abban a pillanatban, amikor Palesztina megszűnt a zsidó emigráció célja lenni, a politikai cionizmus összeomlana, mivel Palesztina a prófécia beteljesülésének eszköze. Enélkül az egész vállalkozás értelmét vesztené. A

zsidóság maga intézné a legszenvedélyesebb és legkeserűbb támadásokat, és hamarosan minden olyan vállalkozást, amely figyelmen kívül hagyja Palesztinát, maga a zsidóság fog megbénítani. Palesztina rögzíti a zsidóság számára különleges helyzetét. Ennek figyelmen kívül hagyása etnikai öngyilkosság lenne a zsidóság számára, hiszen a politikai cionizmusnak is célja a zsidóság különleges helyzetének fenntartása és erősítése.

165. ALFRED ROSENBERG: A ZSIDÓK NYOMA A TÖRTÉNELEM FORGATAGÁBAN (1920)

In: Alfred Rosenberg: *Die Spur des Juden im Wandel der Zeiten* (München: Zentralverlag der NSDAP, 1937), 104-105., 152-153.

Jegyzet: *Alfred Rosenberg (1893-1946) Hitler fő ideológusa, a Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete (Megszállt Keleti Területek Birodalmi Minisztériuma) vezetője volt. 1920-as korai könyvében tisztán pragmatikus okokból érvelt a cionizmus mellett, melyet egyébként veszélyes ellenfélnek tartott. (V. L. B.)*

A nemzetközi zsidókérdés teljes területén egy tényező emelkedik ki különösen, amely elsősorban a háború során kapott nagyobb jelentőséget: *a cionizmus* [...] Mindenekelőtt az a fontos, hogy a cionista program a zsidókat kifejezetten, mint népet nevezi meg. Mindig az voltak, és ráadásul egy nagyon pregnáns nép; de mivel ezzel egyidejűleg a legkülönbözőbb államok polgárai voltak, jónak tartották, hogy ne hangsúlyozzák ki nemzeti öntudatukat. Mert valahányszor fény derült újabb és újabb kedvezőtlen ténykedéseikre, elbástyázták magukat az „állampolgár", vagy „vallásfelekezet" mögé, és ezzel elutasították a zsidó fajhoz való kellemetlen tartozásukat [...] Így tehát érthető volt, hogy a nemzeti álláspontnak ez a nyílt hangsúlyozása sok zsidónak, mind asszimilánsnak, mind pedig ortodoxnak, néha kínos volt, és ők már látták messziről felbukkanni az idegenekkel szemben hozott törvényeket. K. Blumenfeld ugyan úgy véli: „A XIX. század nemzetietlenítési kísérletei csak egy álcázáshoz vezettek, amely a nem zsidókat általában nem tévesztette meg." (*Der Zionismus*, Berlin, 1915, 9. o.) De ez így nem helytálló, mert sok ártatlan ember elhitte a zsidók beolvadását a német állam és nemzet tudatába [...]

Nemzetpolitikai szempontból a következőket kell meghatározni:

1. A zsidókat mint Németországban élő nemzetiséget kell elismerni. Felekezeti hovatartozásnak, vagy felekezetnélküliségnek ebben nincs szerepe [...][322]

8. A cionizmust aktívan támogatni kell, hogy nagyszámú német zsidó Palesztinába költözzön (lásd az 1935-ös nürnbergi törvényeket).

166. ALFRED ROSENBERG VALLOMÁSA A NÜRNBERGI NEMZETKÖZI KATONAI TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT (1946. ÁPRILIS 15.)

In: *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal* (Nuremberg: National Military Tribunal Nuremberg, 1947), XI. köt., 451-452.

Jegyzet: *Roman Rudenko tábornok (1907-1981) a nürnbergi per szovjet főügyésze, Thomas J. Dodd (1907-1971) pedig az amerikai főügyész volt. Alfred Thoma a náci ideológus, Alfred Rosenberg védője volt. (V. L. B.)*

Elnök: Dr. Thoma, védence most visszatér általa vallott nézeteinek eredetére [...]

Rudenko tábornok: Elnök úr, kollégám, Dodd úr már rámutatott, hogy az ügyészség tisztázta a vádlottal, hogy a vád vele szemben konkrétan: agresszív háború és atrocitások elkövetése. Úgy hiszem, dr. Thoma számára a legjobb mód ahhoz, hogy kifaggassa védencét, az lenne, ha olyan kérdéseket tenne fel neki, melyek közvetlenül kapcsolódnak az ügyészség vádjaihoz. Nem hiszem, hogy a törvényszék fajelméletből, nemzetiszocializmusból vagy egyéb teóriákból kíván leckét venni.

Dr. Thoma: Elnök úr, szólni fogok az egyes kérdésekről később, de mivel a nácik ideológiáját és filozófiáját itt bűnösnek minősítették, azt hiszem, Rosenberg védencem számára lehetőséget illene biztosítani, hogy kifejtse nézeteit. Persze jobb lenne, s talán illőbb is, Herr Rosenberg, ha kicsit rövidebben ismertetné nézeteit. A következő kérdést teszem fel Önnek: úgy gondolta, hogy az ún. zsidókérdést Európában csakis úgy lehet megoldani, hogy a zsidók elhagyják az európai kontinenst. Akkoriban azt állította, hogy lényegtelen, hogy ezt a programot 5, 10 vagy 20 év alatt hajtják végre. Végső soron csupán utazási eszközök kérdése volt, s akkor Ön még úgy vélte, hogy nem lenne helyes nemzetközi bizottság elé helyezni a kérdést. Hogyan és miért jutott erre a véleményre? Úgy értem, hogy az Ön véleménye szerint, hogyan oldaná meg a problémát, ha az utolsó zsidó is elhagyná Európát?

Rosenberg: Hogy eleget tegyek a törvényszék óhajainak, nem kell hosszas bemutatót tartanom történelmi tanulmányaim során kialakult nézeteimről – és tanulmányaim alatt egyáltalán nem csak az antiszemita írásoknak, hanem maguk a zsidó történészek irodalmának a tanulmányozását is értem. Számomra úgy tűnt, hogy a nagylelkű emancipáció hullámát követően, mely a XIX. századi nemzeti mozgalmak során jött el, a zsidó nemzet egy fontos része visszatalált saját természetéhez vezető útjához, és egyre tudatosabban idegenítette el magát más nemzetektől. Ezt a problémát számos nemzetközi kongresszuson megvitatták, és különösen [Martin] Buber, az európai zsidóság egyik szellemi vezetője közölte, hogy a zsidóknak vissza kell térniük Ázsia talajára, mert csakis ott leledzik a zsidó vér gyökere és a zsidó nemzeti karakter [...] 14 év alatt egyértelmű vált, hogy mindez valóban egy elidegenedési tendencia kifejeződése.

167. JULIUS STREICHER VÉDEKEZÉSE NÜRNBERGI PSZICHOLÓGUSA ELŐTT (1946)

In: *United States Holocaust Memorial Museum,* Accession Number: 1999.A.0087 | RG Number: RG-60.2100.068 | Film ID: 2067. Eichmann Trial – Session 55 – Testimony of Dr. G. Gilbert re. Nuremberg witnesses[323]

Jegyzet: *Julius Streicher (1885-1946) a* Stürmer *nevű náci propagandalap szerkesztője volt. Alábbi védekezése nyilván súlyos kritikával kezelendő, inkább azt mutatja be, hogy a háború utáni számonkérés során hogyan próbáltak mentségeket formálni egyes korábbi vezető nácik. (V. L. B.)*

Kérdés: Mi volt a feladata a nürnbergi börtönben?

Válasz: Elsősorban a rabok pszichológiai vizsgálata. Hogy Göring, Höss, Ribbentrop és a többiek mentális állapotáról meggyőződjek – ha esetleg az elmebaj kérdése felmerülne –, s persze az okból, hogy felügyeljem őket. Hogy mindig velük legyek, hogy az ujjam ott legyen moralitásuk pulzusán, s hogy biztosítsam a tárgyalás rendezett menetét [...]

K: Tudták, hogy Ön zsidó, professzor úr?

V: Először nem. Meg akartam nézni, hogy náci ideológiájuk szerint tényleg menten felismerik e „azokat a koszos zsidókat." Persze egyikük sem „ismert fel." Streicher azt gondolta, hogy a bírák közül páran zsidók. Persze egyikük sem volt az. Így hát közöltem velük, hogy zsidó vagyok, ők pedig látszólag nem reagáltak erre, csak azt mondták, hogy sosem volt semmilyen személyes bajuk a zsidókkal, hogy ez csak ideológiai badarság, s hogy a legjobb barátaik között is voltak zsidók.

K: Hatással volt rájuk önfelfedése?

V: Nem igazán, eltekintve Streicher és Rosenberg esetétől, akik kicsit idegesnek tűntek miatta, ám igencsak furcsa módon reagáltak; Streicher például közölte, hogy mivel a zsidók olyan bátran küzdöttek, ahogy hazát építettek Palesztinában, ő „vezetni" akarta őket, mert csodálta bátorságukat. Eltekintve az ilyen ostobaságoktól, nem volt látható hatása. Teljeséggel korrekten viselkedtem, és ők értékelték, a vizsgálat pedig rendes, hivatalos keretben folyt. Talán hozzátehetem, hogy elegendő bizonyíték van arról, hogy elnyertem a vádlottak tiszteletét és együttműködését [...]

168. BORIS SMOLAR: A SOROK KÖZÖTT

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. március 8.

Jegyzet: *Boris Smolar (1898-1986), a* Zsidó Távirati Iroda *(JTA) amerikai szerkesztője volt. (V. L. B.)*

Cionista nyitás a nácizmus felé

A *Jüdische Rundschau*t, a Németországi Cionista Szervezet hivatalos lapját sok kritika érte amiatt, hogy nyitott a náci kormány felé. Többször rámutattak már, hogy ez a sajtóorgánum, mely a németországi cionisták véleményét tükrözi, ellentétesen cselekszik a [Harmadik] Birodalom zsidó lakosságának érdekeivel és a világ zsidóságának a náci uralommal szembeni álláspontjával. Ez a nyitás, melyet a németországi cionisták hivatalos szócsöve tett azzal, hogy egyedül gazdasági egyenlőséget követelt a náci kormánytól, miközben a világ zsidósága a német zsidók teljes jogegyenlőségének visszaállítását követeli, újra a Németországi Cionista Szervezet bírálatának enged majd teret, mely szervezet felelős a *Jüdische Rundschau*ban kifejezett nézetekért.

A gettó elfogadása

Valószínűleg kritika fogja érni a *Jüdische Rundschau* azon felvetéséért is, hogy a német zsidóság kulturális függetlenséget élvezhet a náci kormány irányítása alatt. Azzal, hogy a zsidó követeléseket mindössze a kulturális önrendelkezésre mérsékelik a német zsidók jogainak teljes visszaszerzése helyett, a cionista lap voltaképpen elfogadja, hogy a németországi zsidókat gettóéletre szorították. Felesleges is mondani, hogy a világ zsidói, akik a német zsidók jogaiért küzdenek, sosem fognak belemenni a kompromisszumba, melyet a berlini cionista lap felvetett. A világ zsidóságának az a jelszava, hogy nem lehet béke Németországgal, míg a német zsidók teljes jogegyenlősége helyre nem áll. A zsidók tolerálása a kereskedelemben nem elég. A zsidók kulturális gettóba erőltetése egyértelműen nem felel meg a zsidó elvárásoknak.

A náci politika szentesítése

Persze meg lehet érteni, hogy egy zsidó lap, mely Németországban jelenik meg, nincs abban a helyzetben, hogy a világzsidóság követeléseit a zsidók jogainak visszaállítása terén teljességgel támogassa. Ez azonban nem jogosít fel egy hivatalos zsidó lapot arra, hogy lényegében hangos egyetértéséről biztosítsa a létező németországi zsidóellenes törvényeket. És a *Jüdische Rundschau* pontosan ezt tette. Azzal, hogy pusztán gazdasági és kulturális önigazgatást követelt a náci irányítás alatt, a *Jüdische Rundschau* voltaképpen szentesíti a náci politikát, mely a gazdaság és kultúra terén láncra fűzi a zsidókat. Nem követel többet, mint amit a németországi zsidók jelenleg is „élveznek."

Veszélyes egyezség

A berlini cionista lapot jó ideje érik támadások a náci rezsim felé való nyitottsága okán. Gyanítják, hogy ezeknek a nyitásoknak az egyetlen oka, hogy elkerüljék a cionizmus üldözését Németországban. Hogy ez a gyanú igaz vagy sem, tulajdonképpen nem is számít. A fontos dolog, hogy a náci kormány komolyan veszi a cionista nyitottságot, főleg, hogy csereegyezmények jöttek létre Palesztina és Németország között. Az Amerikai Zsidó Kongresszus és más zsidó szervezetek, amik a németországi zsidók jogainak teljes visszaállításáért harcolnak, ezért érdekeltek lennének abban, hogy tudassák a náci kormánnyal, hogy a *Jüdische Rundschau* véleménye messze nem tükrözi a világ zsidóságának véleményét. A világ zsidói sosem fogják elfogadni, hogy a német zsidókat csupán a kereskedelemre és

a gettóba zárt kultúrára korlátozzák. A világ zsidósága egyenlőséget követel a német zsidók számára az élet minden területén. Bármilyen felvetett kompromisszum csupán arra jó, hogy gyengítse a harcot, amit a világ minden zsidója vív a náci birodalommal szemben azért, hogy a náci vezetők visszavonják az „árjatörvényt", és helyreállítsák a zsidók teljes jogegyenlőségét.

169. WILLIAM ZUKERMAN: CIONIZMUS A NÁCIK ORSZÁGÁBAN

In: *The Canadian Jewish Chronicle*, Montreal, 1935. augusztus 9. 5, 16.

Jegyzet: *A kanadai* Jewish Chronicle *cikkét a* Palestine Post *is lehozta. Zukermanhoz lásd még az itt közölt 64. számú dokumentumot! (V. L. B.)*

Ez a második és egyben az utolsó cikk a német zsidóságot érintő mai problémákról William Zukerman, neves külföldi tudósítónk tollából. [Julius] Streicher[324] [1885-1946] bandája legutóbbi antiszemita tevékenységének és a németországi menekültek megsegítését célzó tízmillió dolláros szervezet létrejöttének okán ez a cikk különösen aktuális és informatív. – a szerk.

Úgy néz ki, maga a Hitler-rezsim figyelmét sem kerülte el teljesen a jelen helyzet ellentmondásossága. [Wilhelm] Frick [1877-1946] úr, a belügyminiszter, és Julius Streicher úr hónapok óta hirdetik, hogy változások fognak beállni az alkotmányban a zsidóság jogi és politikai helyzetének szabályozása terén. Ez Frick úr szerint a Birodalom zsidói állampolgárságuktól való megfosztásával lesz majd elérve, illetve [a zsidók] helyzetének olyatén meghatározásával, mint idegen „vendégek", vagy másodosztályú lakosok, megfelelve a Mein Kampfban lefektetett elveknek a [zsidók] állampolgárságáról. A jelek szerint egyedül az késlelteti ezen új lépések bevezetését, hogy a kormány jelenleg a külpolitika fontosabb ügyeivel foglalja el magát. De ha hatályba is léptetik, akkor sem fogja megoldani a valódi problémát. Egy olyan államban, ahol minden polgár politikai jogai, zsidóké és nem zsidóké egyaránt, kizárólag a jobb kar lengetésére és a „Heil Hitler!" kiabálására vannak korlátozva, egy politikai lépés nem fogja megoldani a valódi problémát. A zsidók, akiket megfosztanak a választási jogaiktól, nem sokban fognak különbözni azoktól a nem zsidóktól, akiknek megmarad ez a joga, de nem szavazhatnak másra, csak a nácikra. A másodosztályú állampolgár állapota nem sokban különbözik az első osztályú állampolgárétól egy olyan államban, ahol az állampolgár fogalmát lényegében teljesen eltörölték. A politikai egyenlőtlenségnél valami sokkal radikálisabbat akarnak a zsidókérdés rendezéséhez.

Az új politika egyszerűen ennyi: egyáltalán nincs hely a náci állam szerkezetében a zsidóknak. A náci társadalom testében ők idegen elem, és még egy alacsonyabb rendű, másodosztályú helyzetben sem maradhatnak ott. Teljességgel el kell tűnniük a Harmadik Birodalomból. A zsidókérdés egyetlen megoldása Németországban a tömeges zsidó kivándorlás, mígnem az egész réteg meg nem szűnik. Persze mindez bizonyos értelemben nem újdonság. A jelenlegi rezsim felállásának legeleje óta tart a szokás, hogy nyomást gyakorolnak a zsidókra kivándorlásuk érdekében. Egyike volt ez a gyűlölet azon ösztönös cselekedeteinek, melyeket a nácik mindig vakon követtek, akár a megfontolt politika híján is. De az utóbbi időkben ez a szokás világos programmá erősödött, és az ösztönös ellenségeskedésből lassan megfontolt lépések sorozata lesz.

Továbbá a rezsim egy sokkal átfogóbb nézetet tett a magáévá a kivándorlás kérdésében is, mint más, hasonló politikát folytató kormányok. Amit a nácik akarnak és amire törekszenek, az nem is igazán kivándorlás, hanem a zsidóság exodusa. Ami tetszene nekik és ami legjobban illene drámai érzetükhöz, az a zsidó olyan módon való kiüldözése lenne, mint amilyenekre sor került a középkorban. De nagy bánatukra a huszadik század Európájában nem lehet csak úgy kiűzni népeket, és ezért céljukat indirekt módon, a „kivándorlás" sokkal civilizáltabb nevének álcája alatt kell elérniük. Ezért hát a zsidóellenes bojkott megerősödése, az árjatörvények kiterjesztése, az átlagos kenyérkeresők teljes elbocsátása, az újraszervezési mozgalom elvágása, az újabb generáció bármilyen megélhetési forrásának beszüntetése. Mindez és számos más elnyomó intézkedés, mely az utóbbi időben megerősödött, egy létüket megalapozó és őket átfogó elvre leltek. A szorítást céltudatosan erősítik mindenhol, és eközben lezárnak minden kijáratot, eltekintve a kivándorlástól, , miközben igyekszenek a középkori kiűzetéseket huszadik századi öltözékbe erőltetni.

Ebben a legutóbbi törekvésében a náci rezsim furcsa ellentmondásokra jutott. Talán az összes közül a leginkább rendkívüli az a tény, hogy a kormány ténylegesen támogatja, bátorítja és előrelendíti a németországi cionista mozgalmat. A Cionista Szervezet az egyetlen politikai párt a nácikon kívül, melynek szabad léteznie. A cionista újságokat nem hogy nem nyomják el, de még virágzanak is, míg a nem cionista lapok elsorvadnak. A cionista gyűléseket támogatják, míg a nem cionista zsidók gyűléseit, még a zsidó veteránokéit is, elfojtják. A cionista kiképzőközpontoknak, melyek a zsidó fiatalokat készítik fel a palesztinai munkára, meg van engedve, hogy szabadon folytassák munkájukat, míg más, hasonló zsidó iskolák, melyek azonban a németországi munkára készítek fel tanoncaikat, be vannak tiltva. A kormány még arról az ironikus törvényéről is lemondott, mely megtiltotta, hogy valuta hagyja el Németországot, és egy különleges transzfer-egyezményre jutott a cionistákkal, mely engedélyezi, hogy a Palesztinába emigráló zsidók magukkal vihessenek némi készpénzt Németországból. Valójában köztudott, hogy a cionizmus különösen kivételezett helyzetet élvez jelenleg Németországban. A náci kormány még sem meg sem kísérli eltitkolni a tényt, hogy úgy tekint a cionista mozgalomra, mint a vezető ügynökségre, melyen keresztül végre akarja hajtani a németországi zsidók kivonulásának nagy tervét. Egy friss cikksorozatban, melynek címe „A zsidókérdés felszámolása" volt, a hivatalos *Völkischer Beobachter* lap arra a megállapításra jutott, hogy a cionizmus lehet ennek a felszámolásnak az első számú segítője.

Ha korrektek akarunk lenni a cionistákkal szemben, akkor ki kell mondani azt is, hogy egészen az utóbbi időkig nem fogadták el akarattal ezt a kivételezést. Legalábbis a liberálisabb cionisták minimum rosszul érezték magukat a nácikkal való társulás miatt, amibe bele lettek kényszerítve. Ám akár akarják a cionisták, akár nem, nem tudják figyelmen kívül hagyni a tényt, hogy osztják a nácikkal a nemzetiszocializmus alapvető elveit. A cionista eszme teljességgel elfogadja és támogatja a nácik állítását, miszerint a zsidók „idegenek" Németországban és egyéb szülőhazájukban. Számos cionista gyakran beszél úgy Hitlerről, mint „Isten hírnökéről", akit azért küldtek, hogy segítse a cionizmus munkáját. Minden cionista tevékenység a nácik alapvető célja felé irányul: a Németországból való zsidó kivándorlás felé. A terv, mely minden németországi zsidó tömeges kivándorlását tűzte ki huszonöt éven belül, s melyet nemrég tökéletesítettek, cionista tervezet volt. Olyannyira elkötelezett a náci rezsim a zsidó kivonulás elérésében, hogy készen áll teljes támogatást nyújtani még egy zsidó társadalmi mozgalomnak is, amennyiben az elősegíti céljának elérését.

Azonban minden igyekezetük ellenére a kivándorlás mint német zsidópolitika bukásra van ítélve. És nem a nácik lazasága miatt, hanem rajtuk kívül álló okokból. A világ gazdasági helyzete nem teszi lehetővé, hogy egy európai ország kiűzze félmillió lakosát abból az egyszerű okból, hogy nincsen hely, ahová küldhetné őket. A tizenötödik században Spanyolország, mikor egy igen hasonló zsidókérdéssel állt szemben, egyszerűen egy ediktummal oldotta meg. Még a tizenkilencedik század közepén, a cári Oroszország is képes volt kétmillió zsidót kivándorlásra kényszeríteni egy nemzedék alatt. De az iparosodás akkor kiterjedésének csúcsán volt. A kapitalista fejlődés lehetőségei végtelennek látszottak. Az egész világ híján volt a munkaerőnek és a termékeknek. Minden tengerentúli ország tárt kapukkal várta a bevándorlókat, és az államok versengtek az emberekért. Csak az Egyesült Államok magában több millió embert szívott fel.

Ha ma hasonló gazdasági helyzet állna fenn, a nácik valószínűleg elérnék a céljukat (persze ha egyáltalán létezhetne nácizmus hasonló körülmények között). De a helyzet teljesen más ma. A kapitalizmus zsugorodik terjeszkedés helyett. Minden európai és tengerentúli ország telve van termékekkel és dolgozókkal. Minden államnak megvan a maga baja a munkanélküliséggel, és ajtóit csukva tartja a bevándorlók előtt. Pontosan hatvanötezer zsidó hagyta el Németországot az elmúlt két év során, és máris több mint fél tucat európai országban jelent gondot az antiszemitizmus. Németország nem fog tudni többé nagy zsidó kivándorlást előidézni, hiába rendezhetné meg mára a zsidók kiűzését. Nem hagynák, hogy megtegye.

Még a cionizmus sem fog segíteni neki. Palesztina ugyanis kicsi, és több millió kelet-európai zsidó óvóhelyéül kell szolgálnia, akiknek nagyobb a bajuk, mint a német zsidóknak. A cionizmus elsősorban a kelet-európai zsidók problémáinak megoldására jött létre. A német zsidók mint elem nem férnek bele a zsidó nacionalizmus tervébe. A nácik mocskolódása ellenére a német zsidók nem „idegen elemek" Németországban. Valószínű, hogy igazabb németek, mint a nácik. Ők testesítik meg a valódi, első világháború előtti középosztálybeli német kultúrát – jobban, mint bármely más németországi réteg. Mélyen gyökereznek a német kultúrában, a német nyelvben és a német talajban,

amin élnek, és amin őseik éltek az elmúlt tíz évszázad során. Olyan szerelmes kötelékek fonják őket hazájukhoz, melyeket egyetlen másik ország sem tudna helyettesíteni, legalábbis az ő életük során bizonyosan nem. Az ilyen lelki kötelékek nem törnek meg holmi Hitlerek, Goebbelsek vagy Streicherek parancsára, még akkor sem, ha vad üldöztetés jár velük.

S nem ez az első eset, hogy zsidók vagy más kisebbségi csoportok üldöztetést szenvednek el. Üldöztetés hatására sohasem változtatták meg kötődésüket országuk iránt, sem meggyőződésüket egyik napról a másikra. Négyszázötven évvel az után, hogy kiűzték a zsidókat Spanyolországból, utódaik még mindig spanyolul beszélnek, szeretik Spanyolországot, és Spanyolország régen elűzött gyermekei leszármazottainak tartják magukat. És most azt várják, hogy a német zsidók, akik még hosszabb ideje kötődnek Németországhoz, majd elfelejtik hazájukat egy éjszaka vagy huszonöt év leforgása alatt, csak mert a nácik hatalomra jutottak Németországban? Az az igazság, hogy hiába ösztönzik a nácik a Palesztinába való kivándorlást, kevesebb, mint tizennyolcezer német zsidó emigrált oda az elmúlt két év alatt, és a döntő többségük bevallottan vissza fog menni szeretett hazája első hívó szavára.

A német zsidók problémáját nem lehet jobban megoldani a kivándorlással, mint a német szocialisták, kommunisták, pacifisták és a rendszer más üldöztetett és kiűzetett ellenfeleinek gondjait. Egyének bizonyosan ki fognak vándorolni: sokan közülük új hazára találnak majd, és végül hűséget fogadnak más országoknak. De ki mondhatná, hogy ezek a különböző német rétegek mind keressenek más hazát, csoportosan, és hogy egyetlen hazájuk csakis Németországon kívül lehet? Ezeknek az embereknek a hazája, ideértve a német zsidókat, német földön van, és gondjaikra ott kell megoldást találni: legyen az akár a végső győzelem vagy a végső vereség. A német zsidók nem számítanak kivételnek. Nem lehet magukat és problémájukat egy különleges gettóban kezelni. A nácik, nem kevésbé, mint a cionisták, tévednek, ha azt hiszik, hogy a kivándorlás megoldja a zsidókérdést, vagy hogy egy kivonulás elfogadható politika éppúgy manapság, mint a Fáraó, Ferdinánd vagy Izabella idején volt. A kérdés nem ilyen egyszerű. Annak ellenére, hogy állítólag antiszemita ösztöneik által vezérelve felfedezték a zsidópolitikát, a nácik máig híján vannak ennek. Félő, hogy még egy jó ideig híján is lesznek neki.

170. „A NÉMET VÉR ÉS A NÉMET BECSÜLET MEGVÉDÉSÉNEK TÖRVÉNYE” (1935. SZEPTEMBER 15.)

In: *A Holocaust Reader*. Szerk. Lucy Dawidowicz. (Behrmann House, 1976), 47-48.

Jegyzet: *A „nürnbergi törvények” néven elhíresült törvények eredeti szövegét érdemes megismerni a 171-175. sz. iratok megértéséhez. (V. L. B.)*

Azon meglátás által vezettetve, hogy a német vér tisztasága a német nép további fennmaradásának előfeltétele, és a német nép létének minden időkre való biztosítására törekvő hajlíthatatlan akarat indíttatása szerint, a Birodalmi Gyűlés egyöntetűen a következő törvényt fogadta el, mely ezennel kihirdetésre kerül:

§1. (1) A zsidók és a német vagy rokon vérű állampolgárok közti házasságkötés betilttatik. Az ezen elvekkel szemben kötött házasságok semmisnek nyilváníttatnak, akkor is, ha ennek a törvénynek a megkerülésére külföldön kötötték őket.

(2) Semmisségi indítványt csak az ügyészség tehet.

§2. A házasságon kívüli kapcsolat zsidók és német vagy rokon vérű állampolgárok között betilttatik.

§3. Zsidók ezennel nem alkalmazhatnak német vagy rokon vérű, negyvenöt év alatti női állampolgárokat háztartásukban.

§4. (1) Zsidók nem húzhatják fel a birodalmi és nemzeti zászlót és nem viselhetik a birodalmi színeket.

(2). Zsidó színek viselése ezzel szemben megengedett zsidóknak. Ezen jog gyakorlása az állam védelme alatt áll.

Kelt: Nürnberg, 1935. szeptember 15.
A Birodalmi Párt Szabadságkongresszusán

Führer és birodalmi kancellár	***Birodalmi belügyminiszter***
Birodalmi igazságügyi miniszter	***A Führer helyettese***

171. A NÜRNBERGI TÖRVÉNYEK VÉGREHAJTÁSI UTASÍTÁSA (1935)

In: Bernhard Lösener, Friedrich Knost: *Die Nürnberger Gesetze, mit den Durchfürhrungsverordnungen und den sonstigen einschlägigen Vorschriften*, 4. kiadás (Berlin: Verlag Franz Vahlen, 1941), 30-31.

Jegyzet: *A náci jogászduó, Bernhard Lösener (1891-1952) és Friedrich Knost (1899-1982) évente újrapublikálta a nürnbergi törvények kommentárját, aktuális változásaival és végrehajtási eligazításaival. Egyéb egyértelműsítő magyarázatok mellett a zsidó zászlóhasználati passzusról gyakorlati adalékokat is megosztottak. (V. L. B.)*

2) A „birodalmi és nemzeti zászló" elnevezés új. Eddig csak a „nemzeti zászló" megnevezés létezett [...]

3) A birodalmi és nemzeti zászló megnevezést az 1935. szeptember 15-i birodalmi zászlótörvény 2. cikkelye rögzíti [...]

4) A birodalmi zászlótörvény 1. törvénycikke értelmében (vö. 3. megj.) a birodalmi színek a fekete-fehér-vörös.

5) Amennyiben a birodalmi elnöknek a becsületkereszt alapításáról 1934. július 13-án hozott rendelete szerint ezt a becsületkeresztet, amelyet fekete-fehér-vörös szalagon kell viselni zsidónak adományozták, számukra ennek a kitüntetésnek és a szalagnak a viselése továbbra is engedélyezett.

Olyan játékszerek árusítása, amelyeken horogkereszt vagy a birodalmi hadizászló van feltüntetve (pl. ólomkatonák és hasonlók) szintén nem esik a tiltó rendelkezés alá. Ezzel szemben a horogkeresztes zászlók árusítása zsidó üzletekben nem megengedett.

6) A zsidó népre kell bízni, hogy milyen színeket és milyen lobogót fog alkotni magának. Addig is a cionisták színeinek kell érvényben maradniuk, mint zsidó színeknek (a kék-fehér összeállításnak azokkal a jelképekkel, amelyeket a különböző cionista irányzatok használnak) [...]

9) A kereskedelmi hajók tengeri zászlóhasználatáról vö. az 1936. január 17-i rendeletet.

172. [REINHARD HEYDRICH]: ZSIDÓK – HOGYAN TOVÁBB?[325]

In: *Das Schwarze Korps*, 1935. szeptember 26. 1.

Jegyzet: *A találó nevű* Schwarze Korps *(Fekete Osztag) az SS hivatalos orgánuma volt. (V. L. B.)*

A „Szabadság Pártnapja", amely egyszer majd emlékezetes eseményként fog a német nép történelmébe bevonulni, magával hozta annak a két törvénynek a kihirdetését is, melyek segítségével kísérlet történik arra, hogy a zsidó népcsoport viszonya Németországban az őt befogadó nemzethez végérvényes szabályozás tárgyává váljék. Ezzel a modern államok történelmében első alkalommal Németország ismét nekifutott annak, hogy szabályozza azt a bizonyos zsidóproblémát, amellyel a világ már több mint kétezer éve foglalkozik. Zárószavaiban a nürnbergi birodalmi gyűlésen maga a Führer mutatott rá az új törvények jelentőségére, amelyet talán csak évszázadok múlva értünk meg teljes egészében.

A német nép tisztában van azzal, hogy egy olyan kérdés rendezési kísérletével, amely előtt kisebb vagy nagyobb mértékben, de minden más nép ott áll, olyan útra tért, amely egyelőre semmiképpen sem fogja megkönnyíteni a német nép nemzetközi helyzetét. A világ zsidósága – amely a leggyorsabban ismerte fel, hogy a nemzetiszocialista Németország azzal, hogy egyértelműen állást foglal a fajelmélet mint a maga világnézete mellett, milyen jelentős lépést tett különböző, a mi korunkban a legsúlyosabban megterhelő alapproblémák megoldása irányába – egyetlen alkalmat sem fog elmulasztani, hogy minden erejével a Harmadik Birodalom ellen mozgósítson. A nürnbergi törvények nemzetközi visszhangja, amely kevés kivételtől eltekintve kizárólag értetlenséget mutatott a német intézkedésekkel szemben, ennek az első bizonyítéka. Mind a párt, mind az állam tisztában van azzal, hogy további hasonló lépések fognak következni.

De éppen ilyen biztos az is, hogy a nemzetiszocializmus nem fogja megengedni, hogy külső behatások diktálják cselekedeteinek törvényét. Minden intézkedésénél a német nép jövője jelenti a mozgalom irányvonalát. Ebből a felelősségből adódóan születtek meg a nürnbergi törvények is, melyek világos választóvonalat húznak a német nép és a zsidóság tagjai között, a Német Birodalom határain belül.

Az 1933-as nemzetiszocialista forradalmat követő első hónapokban lehet, hogy egyesek azt a nézetet képviselték, hogy egyáltalán nem lesz szükség arra, hogy Németországban a zsidók jogait törvényileg ilyen módon szabályozzák. Akkoriban a zsidóság hasonlóan több más belpolitikai ellenzékhez, a helyzetet világosan felismerve – hogy úgy mondjam, szinte – holtbiztos volt abbéli reményében, hogy az idők meg fognak változni. Így volt ez addig, amíg észre nem vették, hogy nem vált be az a mérhetetlenül hazug náciellenes propaganda, amelyet ők maguk jósoltak a nemzetiszocialista hatalomátvételéről, és hogy a törvény és a jog szabályozza Németországban az élet minden területét – és ekkor a zsidó körök újfent feldühödtek. Ha 1933 tavaszán és nyarán még a berlini Kurfürstendammon is úgy tűnt, mintha nem lennének már zsidók Németországban, ez a kép hamarosan ismét megváltozott. Mert ők ismét ott voltak, azok az alakok, akik közül sajnos túl kevesen hagyták el mindörökre Németországot, és egy részük még provokatívabban és szégyentelenebbül viselkedett, mint az előtt bármikor.

Egészen nyilvánvalóan összekeverték a nemzetiszocialista mozgalom fegyelmét és a rend feltétel nélküli fenntartására irányuló kormányzati akaratot a világ zsidóságának fenyegetésétől való megrettenéssel. Ahelyett, hogy arra emlékeztek volna, hogy a nemzetiszocializmus mostanáig még minden olyan ellenségével leszámolt, aki szembefordult vele, azt hitték, hogy még egyszer megmutathatják a német népnek, hogy mi is az a viselkedés, amit nem akar látni tőlük a német nép. Mindenesetre nem maradhattak el ennek a magatartás következményei, valamint az állhatatos behatolásé minden olyan körbe, amelyben ők semmi esetre sem kívánatosak. Remélhetőleg a nürnbergi törvények megmutatták a németországi zsidóknak, hogy egyszer és mindenkorra téves azt hinniük, hogy a nemzetiszocialisták köreiben hiányzik a következetesség és a bátorság ahhoz, hogy teljes mértékben megvalósítsák programjukat. Most a német arra vár, hogy a zsidók bebizonyítsák, hogy valóban megértették az idők jeleit, amelyek az ő saját javukat szolgálják.

Világnézete szellemében a nemzetiszocializmusnak nem áll szándékában a zsidó népiséghez bármilyen módon hozzányúlni. Ellenkezőleg, az a felismerés, hogy a zsidóság esetében nem vallási, hanem vérségi, népi közösségről van szó, indítja a német kormányt arra, hogy ennek a közösségnek korlátlanul garantálja különálló népi életét. A kormány e tekintetben egyetért magának a zsidóságnak nagy szellemi mozgalmával, az ún. cionizmussal, amelynek az alapja az a felismerés, hogy a zsidóság az egész világon összetartozik, és elutasít minden asszimilációs törekvést. Ezeknek a gondolatoknak a szellemében Németország olyan intézkedéseket hoz, amelyek a jövőben az egész világon kiemelkedő szerepet fognak játszani a zsidóprobléma kezelésében. Most magán a zsidóságon fog múlni, hogy levonja e helyzet konzekvenciáit, és felismerje és betöltse a németországi vendégjog adta lehetőségeket és határokat.

A nemzetiszocializmus garantálja a zsidóság szabad vallásgyakorlását és kulturális tevékenységét, saját iskolákat hoz létre számukra. Cserébe azonban megköveteli a másik oldaltól annak a ténynek a feltétel elismerését és követését, hogy a német nép semmilyen körülmények között sem tűri el, hogy a németországi zsidóság bármilyen módon is beavatkozzon Németország ügyeibe. A nemzetiszocialista forradalom óta eltelt két és fél évben a zsidóság rendkívüli nagyothallásról tett tanúbizonyságot, legalábbis ami a neki szóló figyelmeztetéseket illeti. Reméljük, hogy a Führernek a birodalmi gyűlésen elhangzott szavait a zsidóság a saját érdekében jobban meghallotta és meg is értette. Akkor Adolf Hitler a zsidótörvényeket így nevezte: „Kísérlet egy probléma törvényes szabályozására, amelyet – ha esetleg újfent meghiúsulna – a törvény végleges megoldás céljából a nemzetiszocialista pártra fog bízni." A birodalmi kormány most megkísérelt egy olyan síkot létrehozni, amelyen lehetőség adódik a zsidó néppel való elviselhető viszony kialakítására. *„Amennyiben ez a remény nem válik be, és folytatódik a Németországon belüli és a nemzetközi zsidóság által folytatott zsidó hecckampány, annyiban a helyzetet újra felül kell vizsgálni."* Ez világos beszéd, és remélhetőleg éppoly' világosan meg is értették.

Nem rajtunk, hanem a zsidókon fog múlni, ha siralmasan alakulnak majd a viszonyok a német élettérben. Mindenesetre véget kell vetni annak a bevett módnak, ahogyan eddig megbizonyosodtak arról, hogy valójában milyen messze is mehetnek ahhoz, hogy kideríts̈ék, hogy mi az, amit a német nép és annak kormánya még hajlandó eltűrni. Az új törvények megvonták a kereteket, és a németországi zsidóknak nem kellene megpróbálniuk feszegetni vagy esetleg valahol átszakítani őket. A nemzetiszocialista állam, amely a nekik járó és elismert mértékben védi a zsidók saját népi életét, az ilyen eseteket a lehető legkevesebb megértéssel fogja fogadni.

Mostantól az kell hogy legyen a cél, hogy a zsidók a Birodalomban vendégnek érezzék magukat, és ennek megfelelően vendégként illeszkedjenek be, akiknek minden eddigi tapasztalat ellenre meghagyták azt a szabadságot, hogy a saját köreikben mozogjanak. De vendégként ki kell térniük mindenkinek és mindennek a sorából, ami a befogadó népben azt a benyomást kelthetné, hogy be kíván avatkozni az ügyeibe. Az ilyen veszélyek elől leginkább azzal lehet kitérni, hogy ha az első pillanattól kezdve elkerüljük a zsidókat.

Mi kivárunk!

173. „ZSIDÓ ZÁSZLÓK ÉS SZÍNEK"

In: *Der Israelit*, 1935. október 10. 3.

Jegyzet: *A nürnbergi törvényekre – azon belül is a „zsidó színekre" vonatkozó részre – az ortodox zsidóság anticionista lapja, az* Israelit *is reagált. (V. L. B.)*

Heti hírmondó

Az új zászlótörvény, amelyik megengedi a zsidóknak a saját színeik és zászlóik használatát, újra felveti a zsidó címerek, színek és zászlók kérdését. Mind a nemzetiszocialista újságokban, mind néhány zsidó lapban élénk vita folyik a „kék-fehér vagy fehér-kék" kérdéséről, és tudálékos kutatásokat folytatnak a Dávid-csillag koráról és eredetéről. Azt még a cionisták sem merik állítani, hogy a cionista kék-fehér lenne az igazi és legrégebbi zsidó színösszeállítás. Akkor viszont milyen

zászló és milyen színek? Egy berlini zsidó lapnak tudomása van arról, hogy a tizenkét törzs mindegyikének megvolt a saját (egyéni) zászlaja, arról azonban nincsen megbízható forrásunk, hogy ezek milyen színűek voltak. Az nem derül ki, hogy a lap értesülései honnan származnak. Maga a Tóra csak annyit hagyományoz ránk (M. IV. 2. fej.), hogy minden törzsnek megvolt a saját zászlója. A saját itt a „tulajdon" értelemben szerepel, nem pedig a „sajátos" vagy „saját színű" értelmében. Ha azonban úgy tekintjük, hogy a Midrás Rábbá[326] hagyományban a Tóra ugyanebben a fejezetében ránk hagyományozottak történelmileg megalapozottak, akkor nem tekinthetjük úgy, hogy ez a beszámoló félig – vagyis ami a saját színeket illeti – autentikus, félig pedig – már ami a címereket és az egyes zászlók színösszeállítását leírja – egyszerűen elhanyagolható. Az a véleményünk, hogy míg a modern kutatás szerencsére idézheti a 14-16. századig terjedő időszak forrásait, amikor meghatározza a zsidó színeket, számunkra sokkal fontosabbnak kell lennie ennek a Midrás-iratnak, amely kereken ezer évvel idősebb IV. Károly ediktumánál. E szerint a Midrás-leírás szerint a következő kép alakul ki bennünk: a tizenkét törzs címere megfelelt a tizenkét drágakőnek, amit a főpap a mellén viselt, éspedig abban a sorrendben, ahogyan ezeket a drágaköveket az Írás említi. Ami azonban a színeket és a zászlók jeleit illeti, Ruben törzsének vörös zászlója volt egy Dudaim-képpel.[327] Simeon zászlaja zöld volt, és Sehem városának a képét viselte. Lévinek háromszínű zászlaja volt, fehér-fekete-vörös, és urim ve'tumim[328] képe volt rajta. Júdának égkék zászlaja volt egy oroszlánnal. Isszachár fekete lobogóján a nap és a hold díszelgett. Zebulonén fehér háttéren volt egy hajó. Dán a zafír színét választotta egy kígyóval. Gád zászlaja fekete-fehér volt, és egy haditábor volt rajta. Náftáli zászlaja borvörös színben ragyogott, és egy őzgida volt rajta. Áserén egy olajfa volt, ami ragyogott, mint egy ékkő. Józsefnek mélyfekete zászlója volt egy városképpel rajta, ami Mizrajimot ábrázolta. Benjámin zászlóján, amin egy farkas volt látható, együtt szerepelt minden törzs összes színe. Eddig tart a Midrás tudósítása. Hogy ebből milyen következtetéseket vonhatunk le, azt a további kutatásokra kell bízni. Mivel mi szinte a legnagyobb részt Jehuda törzséhez tartozunk, igényt tarthatunk az égszínkékre az oroszlánnal, és csak Benjámin, aki Jehudával volt szomszédos, és vele együtt vonult száműzetésbe, képviselteti magát kellő számmal a jelenlegi zsidóságban ahhoz, hogy itt-ott felléphessen a sokszínű zászló használata mellett. A legkevésbé sem vonható kétségbe, hogy kohániták és a leviták Lévi törzséből származnak, és őket a fehér-fekete-vörössel kellene képviselni, urim képével. Láthatjuk tehát, hogy a dolog nem olyan egyszerűen megoldható, még akkor sem, ha a legrégebbi forrásokra hagyatkozunk, amiknek történelmi megbízhatósága kétségbevonhatatlan. Egyébként a kérdés nem égetően aktuális, mindaddig, amíg a törvény a zsidóknak a színek használatát csak megengedi, de nem írja elő. Addig ez a mi számunkra más értelemben csak annyit jelent, hogy: zsidó, valljál színt, és vállald a zászlódat!

174. A NÉMETORSZÁGI REVIZIONISTÁK A NÜRNBERGI TÖRVÉNYEKRŐL

In: *Der Staatszionist*, 1935. szeptember 29. 1.

Jegyzet: *A német revizionista cionisták arra kényszerültek, hogy megszakítsák a kapcsolatot a nemzetközi revizionista mozgalommal, mivel Zsabotyinszkij a németellenes bojkott híve volt. Ezért felvették az „államcionista" nevet. Azonos nevű lapjuk reagált a nürnbergi törvényekre. (V. L. B.)*

[...] A német zsidók semmivel sem viselkedtek másként, mint a többi zsidó hasonló helyzetben, ami talán az egyetlen kifogás, amit el lehet fogadni: valahányszor lökdösték őket, lehajoltak, és amikor elmúlt a vihar, azt hitték, most már minden rendben van, és újra letelepedhetnek. Ez mindig is így volt, és ezért voltak mindig katasztrófák. Most is újra kiigazítják magukat. Ezúttal minden szépen a kulturális elkülönülésre irányul, a „német és a zsidó nép elviselhető kapcsolatára" [...]. Egyes zsidók most már teljes komolysággal azt hiszik, a zavaró dolgoknak vége [...]. Ez a harc vértelen fegyverekkel zajlik majd, teljes objektivitással, de egyetlen megváltoztathatatlan céllal, amely a zsidók teljes eltüntetését célozza. El kell olvasnunk az NSDAP programját, és szem előtt kell tartanunk, hogy ezeknek a törvényeknek a kihirdetése teljes összhangban volt a párt céljaival. Nem szeretünk illúziókba bocsátkozni [...], csak levonjuk az elkerülhetetlen következtetéseket. A törvényeket nem a német zsidók kedvéért hozták, hogy nyugodtan kavarhassanak, hanem a német nép azon célját

szolgálják, hogy világosan megmutassák, hogy [...] Németország túl van a zsidókérdésen [...]. A kormány kötelezi az SA-t, hogy tartsa be a törvényeket és tiltja a zsidókkal szembeni túlkapásokat és általában minden jogosulatlan tevékenységet. Valójában nem szokatlan, hogy az állam megköveteli a törvényei tiszteletben tartását, és éppoly magától értetődő, hogy az ellenőrizhetetlen túlkapások nem szolgálják a rendezett kormányzat érdekeit. De hogy a zsidók miért akarják ebből azt a következtetést levonni, hogy a gazdasági katasztrófa véget ért, az megmagyarázhatatlan. Elég sokszor felhívták a figyelmet arra, hogy a zsidókérdést majd jogi eszközökkel szabályozzák, és soha nem volt kétséges, hogy mi legyen ennek a szabályozásnak a végső célja minden körülmények között: a zsidók lehető legteljesebb kiiktatása a németekkel való együttélésből. Ez természetesen nem jelent mást a gyakorlatban, mint a zsidók kitelepítését Németországból. Ezért ezekben a törvényekben csak haladékot kell látnunk, amely nyitva maradt számunkra, hogy ne kapkodjunk, hanem kitartóan dolgozzunk a kivándorláson. A kancellár bevezető beszédében élesen aláhúzott szankciók, illetve a végső megoldásra utaló jelzés arra az esetre fenyeget, ha a német zsidóság nem változtatná meg viselkedését. [...]

175. OSKAR LISKOWSKY INTERJÚJA GEORG KARESKIVEL

In: *Der Angriff*, 1935. december 23. 25.

Jegyzet: *A németországi revizionisták kiemelkedő alakjával, Georg Kareskival (1878-1947), a német antiszemita író, Oskar Liskowsky (1901-1954) készített interjút. Az interjú komoly nemzetközi figyelmet kapott, ám észben kell tartanunk, hogy a két beszélgető fel nem volt azonos helyzetben: Kareski egy fenyegetett közösség érdekeit próbálta szem előtt tartani, míg az ismert antiszemita írót hasonló aggályok nem befolyásolták. (V. L. B.)*

Nagyon is kívánatos a tiszta elválasztás

A nürnbergi törvények régi cionista követeléseket is teljesítenek

A zsidók egyáltalán nem olyan egységesek – mint ahogyan azt a nemzetközi provokatív sajtó megpróbálja beállítani – abban a kérdésben, hogy vajon a német zsidótörvények, amelyek a nürnbergi törvényekkel együtt hozattak meg, elutasítandóak-e vagy sem. Éppen ellenkezőleg, jelentős számban vannak közöttük olyanok, akik egyáltalán nem tagadják egy külön zsidó faj létezését, és azt akarják, hogy őket ennek a felismerésnek az alapján kezeljék, és ők is ezen az alapon kívánnak cselekedni. Az *Angriff* kötelességének tartja, hogy ezt leszögezze, azért, hogy nyilvánvaló legyen az új Németországgal szembeni külföldi szemrehányások alaptalansága. Ezért teret adunk egy igen érdekfeszítő interjúnak, melyet a berlini Georg Kareskivel, az Államcionista Szervezet elnökével készített egy német újságíró, s mely a németországi zsidók kulturális tevékenységének felügyeletéért felelős birodalmi hatóság engedélyével zajlott. Kareski, aki a cionista mozgalomban nemzetközileg elismert személyiség, és akit nemrég nevezték ki a Zsidó Kultúrszövetségek Birodalmi Szervezetének vezetőjévé, az interjú során egy egész sor kérdéssel kapcsolatosan nyilatkozott, amelyek összefüggésben állnak a nürnbergi törvényekkel.

1. kérdés: Kareski igazgató úr, tudott róla, hogy Führerünk és kancellárunk, a nürnbergi törvényeket igazolva kifejezte reményét, hogy ez a szekuláris megoldás alapjául szolgálhat egy elviselhető kapcsolat kialakulásának a német és a zsidó nép között? Ön, mint az Államcionista Szervezet vezető személyisége, mindig a német és a zsidó nép kölcsönös tiszteleten alapuló éles különválasztása mellett kardoskodott.

Válasz: Ez így igaz. Évek óta a két nép kulturális tevékenységének teljes elkülönítését tartottam a békés együttélés feltételének, és mindig támogattam egy ilyen különválasztás létrejöttét, amennyiben persze az az idegen nemzetiség tiszteletén alapszik.

Már régóta követelték a zsidó iskolákat

2. kérdés: Mi a véleménye a nürnbergi törvények által teremtett helyzetről, a németországi zsidók kulturális életének vonatkozásában?

Válasz: Az 1935. szeptember 15-ei nürnbergi törvények számomra, az ideiglenes jogi óvóintézkedéseitől eltekintve, minden tekintetben a kölcsönös tiszteleten alapvó, külön zajló élet céljának előrelendítését szolgálja. Különösen így van ez, ha az ember számításba veszi a külön iskolarendszert előíró korábbi rendeletet. Társaimmal régóta követeljük a zsidó iskolát, mivel véleményünk szerint elengedhetetlen, hogy a zsidó saját életstílusának és szokásainak megfelelő oktatásban részesüljön.

3. kérdés: Nem voltak-e már mostanáig is nagy számban zsidó iskolák Németországban?

Válasz: 1933. január 30-a előtt a zsidó tanulóknak csak egy töredéke járt zsidó iskolába. A zsidó iskolák fejlesztése először is sok más zsidó társam ellenszenvével találkozott, akik nem akarták a gyerekeiket kivonni a környezetük általános életéből, továbbá pedig pénzügyi okokból is. Míg az általános népiskolákban a tanítás ingyenes volt, addig a hitközségeknek és más iskolafenntartóknak az iskola minden költségét maguk kellett előteremteniük. 1933. január 30-a után a zsidó iskolába járó diákok száma jelentősen megnövekedett, de még mindig több ezer iskolaköteles zsidó gyerek van (Berlinben a becslések szerint számuk 3-4000 közé tehető), akik az általános népiskolába járnak, és ennek következtében nélkülözik az intenzív zsidó nevelést. Ennek az átfogó zsidó iskolarendszernek a felépítése, ha az valóban súlyt helyez a zsidó nevelésre, és nem korlátozódik arra, hogy zsidó tanárok zsidó gyerekeket tanítanak az általános tudományokra, kell hogy képezze a fajtának megfelelő felnőttképzés alapját.

A sajátos zsidó kultúra ápolása

4. kérdés: És ki és milyen szervezet végezze ezt a felnőttképzést? Léteznek-e már ebben a tekintetben követelések, tervek vagy szervezeti kezdeményezések?

Válasz: Az elkülönítés után a már addig is meglévő zsidó képzési lehetőségek száma jelentősen megnőtt. Sőt, talán még túlkínálatról is beszélhetünk ezeknek az intézményeknek az esetében, amelyeknek az összevonása elősegítené a hatékonyságot. Egy ilyen összevonás történt most a Zsidó Kultúrszövetségek Birodalmi Szervezetének létrehozásával. Ez lehetővé teszi a racionalizálást, és meg fogja akadályozni az átfedéseket anélkül, hogy szűkítené a képzési lehetőségeket.

5. kérdés: Mi lesz ennek a specifikusan zsidó felnőttképzésnek a tartalma?

Válasz: Ezeknek az intézményeknek kell pótolniuk a németországi zsidók számára azt, amit például korábban a népfőiskolák biztosítottak nekik. Továbbá mint ahogy én arról meg vagyok győződve, elsősorban zsidó kulturális javakat kell közvetíteniük a hallgatóknak. A zsidó színházi előadások sem lehetnek az egyéb színházak puszta utánzatai, még ha zsidó színészek játszanak is zsidó közönségnek, hanem a bemutatandó darabok kiválasztásánál olyan értékeket kell előtérbe helyezniük, amelyeket zsidó szerzők hoztak létre, vagy amelyeknek témája közel áll a zsidó érzülethez – anélkül, hogy alapvetően kizárnák a repertoárból más népek kulturális javait.

6. kérdés: Vajon elegendő szakember áll-e az Önök rendelkezésére ehhez a zsidó kulturális munkához?

Válasz: Azt hiszem, hogy az adott körülmények között több alkotóerő fog mutatkozni, mint korábban. A művészi interpretáció terén bizonyára elegendő alkotó áll rendelkezésünkre, ha a Kultúrszövetség keretein belül történő szervezeti összevonás után lehetségessé válik számunkra a megfelelő áttekintés *valamennyi* zsidó művész fölött. Mindenesetre nem szeretnék kétségeket hagyni a felől, hogy én nem szeretném a művészi szempontokat a zsidó népi szempontokból elválasztva érvényre juttatni. Azt hiszem, hogy pontosan a saját népiségét maradéktalanul igenlő német fogja megérteni, ha a zsidó nép szívesebben egyezik ki a művészi teljesítmény kicsit alacsonyabb színvonalával, semmint, hogy lemondjon a méltóságáról és önbecsüléséről, ami akkor következne be, ha a kulturális alkotáshoz olyan erőket vennének igénybe, amelyek a saját fajtájukkal szemben eddig nem tanúsítottak megfelelő tiszteletet.

A vegyesházasságok a zsidók számára is problémát jelentenek

7. kérdés: Ön, Kareski igazgató úr, mint a nemzetiszocialista gondolatmenetek alapos ismerője, bizonyára tudja, hogy a német felfogás szerint két ember házassági közössége komoly erkölcsi feladatot és elsőrangú kulturális elemet is jelent. Ezért a vegyesházasságok betiltása – eltekintve fajpolitikai jelentőségétől – kulturális tekintetben is fontos aspektusokkal rendelkezik. Mit tud Ön ehhez a zsidó népi álláspont szerint hozzátenni?

Válasz: Zsidó oldalról nem szorul magyarázatra az egészséges családi élet hatalmas jelentősége. Ha a zsidó nép állami önállóságának elvesztése után és a hiányzó települési és nyelvi egység ellenére 2000 éven keresztül fennmaradt, az két tényezőre vezethető vissza: a fajra és a család fontos szerepére a zsidó életben. E két kötődés fellazulása az utóbbi évtizedekben zsidó részről komoly aggodalmat okozott. A vegyesházasságok által elősegített asszimilációs folyamat megszakítását a zsidóság széles köreiben ezért zsidó szempontból maradéktalanul üdvözölték. A zsidó államiság palesztinai létrehozásához e két tényező, a vallás és a család, döntő jelentőségű.

8. kérdés: Ön számára bizonyára ismert, hogy a mértékadó németországi köröknek az a felfogása, hogy a zsidó népiség, mint egész alapvetően rossz színben való feltüntetése távol áll a német faji törvényhozástól és a német népi jellegtől. Ha Németországban mindenütt sikerül leküzdeni az idegen szellem túlburjánzását, akkor bizonyára újra előítéletektől mentesen tudjuk majd méltatni a zsidók valódi kulturális teljesítményeit, amennyiben érdeklődés áll fent irántuk és lemondanak minden önálcázásról, amit Németországban joggal tekintenek jellemtelennek. Gondolja, hogy a jövőben zsidó oldalról is respektálni fogják a két kultúrkör most létrejött tiszta szétválasztásából adódó határokat?

Válasz: A zsidó nemzeti érzésű körök már korábban is küzdöttek a más népek, így a német nép kultúrájának hiányzó tisztelete ellen. A németországi zsidók saját kulturális életének a kormányzat látható intézkedései által létrejött lehetősége e körön túlmenően is minden felelősen gondolkodó zsidóban az önálló népi élet határainak tiszteletben tartását fogja kiváltani. A régi zsidó közélet szerepe, amelyik a saját és az idegen népiség legkomolyabb témáit szennyezte be, napjaink zsidó életében leáldozott. Bizonyára zsidó körökben sem fogják elfogadhatónak tekinteni, hogy megkeresztelt vagy megkereszteletlen zsidó szerkesztők pont a keresztény egyházi körökben zajló választásokról írtak. Ez a minden résztvevő számára oly' kevéssé örvendetes fejezet immár örök időkre lezártnak tekinthető – annál is inkább, mivel véleményem szerint a dolgok természetes alakulása a jövőben a zsidó nép azon erőinek és eszméinek felerősödéséhez fog vezetni, amelyek mindig is a zsidó népiségben gyökereztek.

176. „A NÉMET CIONISTÁK ELISMERÉSRE VÁGYNAK”

In: *Palestine Post,* 1936. január 15.

Jegyzet: *1936-ban a náci kormány egységes szervezetbe terelte a német zsidóságot, a cionisták – illetve a mozgalom különböző irányzatai – pedig akcióba lendültek a vezető pozíció megszerzéséért. (V. L. B.)*

A Németországi Cionista Szövetség merész követelésnek adott hangot a szervezet ügyvezetőségének mai kiáltványával. Az követelik, hogy a kormány az egyetlen eszközeként fogadja el szervezetüket, hogy az egyedüli irányítást gyakorolhasson a német zsidóság élete felett. Mint mondták, minden német zsidó szervezetet a cionista szellemnek kell uralnia.

177. „BAÁL NEM AZ ISTEN”

In: *The Congress Bulletin*, 1936. január 24. 2.

Jegyzet: *A* Congress Bulletin *az Amerikai Zsidó Kongresszus lapja volt. Ez és a következő dokumentum reflektál Kareski rövid életű kísérletére, hogy a német zsidóság vezetőjévé neveztesse ki magát. A 180. sz. irat jelezni fogja ezen kísérlet végét. (V. L. B.)*

A Németországi Cionista Szervezet követelése, hogy teljes igazgatást kapjon azon folyamat felett, mely során a német zsidóság hozzászokik a nürnbergi törvények által teremtett helyzethez, bizonyos módon nyílt megtagadása annak a Georg Kareski-féle kulturális diktatúrának, melyet a nácik szabtak ki a zsidókra. A régmúlt idők kabbalistái már felismerték az eszmék bonyolultságát. Fény és sötét, szent és profán, Isten és Sátán, mind ugyanazon a jelenségeken keresztül elevenednek meg. Így van ez a nacionalizmussal is; benne van a megváltás, a felszabadulás és a szabadság; de az üldöztetés, a szolgaság és a pusztulás is. A hitlerizmus a Sátán nacionalizmusa. Azonban elkötelezettsége, hogy megtisztítsa a német testet a zsidó elemtől, világossá tette a hitlerizmus előtt annak „rokonságát" a cionizmussal, a szabadság zsidó nacionalizmusával. Ezért vált a cionizmus az egyetlen másik elfogadott párttá a [Harmadik] Birodalomban, és a cionista zászló az egyetlen másik zászló, mely szabadon loboghat nácifödön. Fájdalmas megkülönböztetés volt a cionizmus számára, hogy sátáni ellenpéldája kiváltságokra és előnyökre választotta ki. Rémisztő volt, mikor a nacionalizmus két „mostohatestvérét" elválasztó szakadékot egyre többen vesztették el szem elől, és a „rokonság" olyan anomáliákat kezdett termelni, mint Georg Kareski. Mint egykori vezető cionista és a berlini zsidó közösség elnöke, Kareski felfedezte a hitlerizmus és a cionizmus „kompatibilis" mivoltát, és magától csatlakozott a [Harmadik] Birodalom titkosszolgálatához. Őbelőle lett az a zsidó, kinek a hitlerizmus vált zsidó nemzeti hitévé. Goebbels *Angriff* nevű lapjában nyíltan nevezte „áldásnak a zsidók számára" a nürnbergi törvényeket. Ki mást bízhattak volna meg a nácik által kreált kulturális autonómia rákényszerítésével a zsidókra, mint Kareskit? A „kulturális autonómia" egy másik hasonlata egy eszme sátáni ellenpéldájának. A kulturális autonómia állampolgárok egy csoportjának szabadságát erősíti, kik állampolgári jogaik teljes egyenlőségében tartják meg és fejlesztik saját történelmi kultúrájukat. A kulturális autonómia náci értelmezése azonban egy gazdaságilag, társadalmilag és jogilag kifosztott csoport bebörtönzése történelmi sajátosságainak kulturális és fizikai falai közé. [A nácik számára] a zsidók kizárása a német kulturális tevékenységekből ehhez nem elegendő: a zsidók sajátosságait őrizet alatt kell tartani, hogy egyetlen árja hang vagy gondolat se férkőzhessen át a gettó falain. Nem csupán saját színházaikba és koncerttermeikbe zárták be a zsidókat, kitiltva onnan az árja látogatókat, de egyetlen árja rendező darabjait sem szabad játszani a koncerteken, és egyetlen árja színdarabíró műveit sem játszhatják a színpadon. Egyetlen középkori zsidó fanatikusnak sem jutott volna eszébe vad igyekezete során, hogy elválassza a zsidókat a világ többi részétől, hogy a nemzeti életet ilyen levegőtlen tömlöccé tegye. Ez az az „önrendelkezés", melyet Georg Kareski elfogadott Dr. Hinkel kezéből, mint „áldást", az ő testvéreire. Ha a Németországi Cionista Szövetség alávetné magát ennek a diktatúrának, indirekt módon feliratkozna a Kareski-Goebbels-Hinkel-féle cionizmus-értelmezés mögé. Nyomás alatt tenne így, a hóhér pallosával nyaka felett – de így tenne. A zsidóügyek feletti teljes igazgatás követelése azt a bátor üzenetet hordozza, hogy Kareski vezetése teljességgel elfogadhatatlan. Olyan, mint a protestáns egyház kiállása a náci püspök, [Ludwig] Müller [1883-1945] „összehangolási" kísérletei ellen. S mivel a jogfosztott zsidó kisebbség helyzete össze sem hasonlítható a hatalmas protestáns egyházéval, a cionista kiállás még több bátorságot és elhatározottságot mutat. Lényegtelen jelenleg, hogy a német cionisták elérik-e, amit akarnak. Az a fontos inkább, hogy bármilyen veszély ellenére kinyilvánítsuk, hogy Baál nem az Isten.

178. „MÁR MEGINT KARESKI"

In: *The American Hebrew*, 1936. február 21. 406.[329]

[Hans] Hinkel [1901-1960], a[z SS] Zsidó Kulturális Ügyekért Felelős náci megbízottja,[330] igen fontos interjút adott a *Rote Erde* hivatalos náci lapnak. Hinkel úr azzal kezdte, hogy összeszámolta a sok „szívességet", amit a náci rezsim tett a zsidóknak a speciális zsidó Kultúrszövetség felállításával, mely a zsidók kulturális igényeinek kielégítését látja el. Utána arra tért rá, hogy mivel nincsen elég külön zsidó dráma, ezért a Kultúrszövetség nem zsidó darabokat is kénytelen műsorára tűzni. Ez a kényszerűség nagyon sajnálatos, de a nácik elég „nagyvonalúnak" bizonyultak, és nem gördítettek felesleges nehézségeket a zsidók elé. Ám az interjú legfontosabb része nem a Kultúrszövetségről, hanem a cionizmusról szólt. Az interjú végén Hinkel úr ezt mondta: „Tudatosan hagytam, hogy a cionista mozgalom a legnagyobb hatást fejtse ki a Kultúrszövetség kulturális és szellemi tevékenységére, mivel a »faji alapon álló zsidók,« a cionisták legalább formálisan biztosítottak minket

elfogadható együttműködésükről." Mivel a [hivatalos, baloldali] német cionisták soha nem biztosították ilyesmiről Hinkel urat, így hát csak is Kareski úrra utalhat a cikk, mint a teljes cionista mozgalom képviselőjére. Mindez újra vihart kavart a német cionisták köreiben, akik minden eddiginél eltökéltebben igyekeznek elhatárolódni Kareski úrtól, [és igyekszenek nem hagyni] hogy a németországi cionizmus képviselőjeként nézzenek rá. Az ügy még valószínűleg elő fog kerülni a közeljövőben, mikor Kareski úr, aki jelenleg még betegségéből lábadozik, sort kerít első nyilvános megjelenésére.

179. AZ SD II/112-ES OSZTÁLY HELYZETJELENTÉSE 1936 ÁPRILIS-MÁJUS KÖZTI IDŐSZAKRÓL (1936. JÚNIUS 25.)

In: *Judenpolitik des SD 1935 bis 1938. Eine Dokumentation.* Szerk. Michael Wildt. (München: R. Oldenbourg Verlag, 1995), 91.

Jegyzet: *A* Sicherheitsdienst *(Biztonsági Szolgálat, röviden SD) a náci párt 1931-ben alapított hírszerzési hivatala volt, melynek funkcióit később a náci hatalmi rivalizálások során nagyrészt átvette az SS. 1936-os jelentése a Kareski-féle szervezetre reflektált. A jelentés arra is utal, hogy a hangos csoport voltaképpen még a cionistákon belül is erősen kisebbségben volt. (V. L. B.)*

Államcionisták

A helyi államcionista csoportok birodalmon belüli tevékenységéről nem derült ki semmi különös. Zwickau i. Sa.-ból azt jelentették, hogy a helyi államcionista csoport a tagok hiánya miatt feloszlott. A Be'rit Ha'hajalt állami rendelettel oszlatták fel. Noha tagjainak létszáma kezdettől fogva igen csekély volt, államcionista honvédelmi szervezetként jelentősége nem volt lebecsülendő. A legaktívabbak a Herzlia Zsidó-Nemzeti Ifjúság (Betar) nevű szervezet csoportjai. Berlinben mindkét nemből összesen kb. 500 fő tartozik a tagjai közé. A zártkörű rendezvényeken tudatosan katonás nevelés zajlik. Állami engedéllyel a tagok sötétbarna inget ill. blúzt viselnek kék gallérral, mandzsettával és vállappal. Megállapíthattuk, hogy a Betar berlini otthonaiban a Palesztinában elesett zsidók tiszteletére hivatalosan is félárbocra engedték a kék-fehér cionista zászlót. A nürnbergi törvények érvénybe lépése óta a zsidó zászlók állami védelem alatt állnak. [...]

180. „HÁROM CIONISTA FOGJA VEZETNI A BIRODALMI KULTÚRSZÖVETSÉGET"

In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1936. szeptember 10.

Jegyzet: *Benno Cohen (1894-1975) később az izraeli parlament, a Knesszet politikusa, ill. izraeli egyetemi oktató lett, az egységes szervezet vezetését végül ő vette át. Kareski nevét végül a zsidó közéleten belüli irrelevanciája miatt engedték el. (V. L. B.)*

A hivatalos német hírügynökség ma bejelentette, hogy a hatóságok új ügyvezetőséget jelöltek ki a Zsidó Kultúrszövetség tevékenységének igazgatására. Az ügynökség szerint az ügyvezetőség Kurt Singer, dr. Benno Cohen, dr. Max Wiener és dr. Werner Levie személyéből fog állni. Az utóbbi három személy cionista. Mivel a bejelentés nem tartalmazza dr. Georg Kareski nevét, aki a Liga névleges feje, ez előre látszik vetíteni a menesztését. Dr. Kareski a Cionista Állampárt vezetője. Egy a *Schwarze Korps* c. lapban, Hitler elit katonáinak [SS] az újságjában megjelent cikk korábban keményen bírálta a Zsidó Kultúrszövetséget és annak gyakori hirdetéseit a színházvilág lapjaiban.

181. FRANZ ALBERT SIX SS-STANDARTENFÜHRER JELENTÉSE FEIVEL POLKES CIONISTA ÜGYNÖKRŐL

In: *Bundesarchiv*, R58-954, Aufzeichnung betr. Feivel Polkes, Tel Aviv, Geheime Kommandosache, II-112 98i/37 (Six), 1937. június 17.[331]

Jegyzet: *1937-ben Feivel Polkes (1900-1964?), a palesztinai cionista védelmi szervezet, a Hagana tisztje állítása szerint a szervezet legfelsőbb felhatalmazásával érkezett Németországba, ahol felvette a kapcsolatot Franz Albert-Six SS-Standartenführerrel (1909-1975), Eichmann későbbi felettesével. A tárgyalás – és az azt követő palesztinai látogatási kísérlet (lásd a 182. sz. iratot) – nem csak a Hagana elkeseredett tapogatózásait, de az SD túlzó önképét is mutatja: utóbbi szervezet szeretett volna komoly hírszerző-szervezetként tekinteni magára. Az itt összegyűjtött információk azonban jelentős részben ellenőrizetlen feltételezések voltak. (V. L. B.)*

Bizalmas titkosszolgálati jelentés: Berlin, 1937. június 17.

Téma: Polkes, Feivel, Tel Aviv. Született: 1900. szeptember 11. Szül. hely: Sokal, Lengyelország[332]

Korábbi utalások: Nincs

A kapcsolat a fent említett zsidóval, Feivel Polkesszal, a zsidó titkosszolgálat, a Hágáná központi figurájával akkor került felvételre, mikor Berlinbe látogatott 1937. február 26-a és március 2-a között, ahogy azt a DNB[333] tudósítója, Dr. Reichart jelentette. A vele akkor felvett kapcsolat során kiderült, hogy Polkes jól informált a zsidó világ minden fontos ügyéről. Egy terv készült el a Gestapo (II/B 94) együttműködésével, arra, hogy a Biztonsági Szolgálat[334] állandó informátoraként alkalmazza Polkest.

Polkes életrajza

Polkes 1900. szeptember 11-én született Sokalban, Lengyelországban. Az útlevele szerint ma Tel Avivban és Kloster-Neuburgban lakik. Miután a lembergi[335] Zsidó Gimnázium nyolcadik osztályát elvégezte 1920. április 26-án, 1920. június 15-én érettségizett le. A jelek szerint ezek után Palesztinába emigrált, mert 1921-ben átment a felvételi követelményeken, s belépett a palesztinai cionista önvédelmi szervezetbe. Tulajdonában lévő papírjai szerint 1923. és 1928. május 23-a között könyvelőként dolgozott a Sinai Katonai Vasutak irodájában. Onnan a Palesztinai Vasutakhoz került, mikor az átvette az irodát, ahol dolgozott. Jelenleg a zsidó kémszervezetnél, a Hágánánál dolgozik. Állítása szerint ő vezette a palesztinai zsidók teljes önvédelmi apparátusát a legutóbbi arab lázadás során.

Polkes zsidópolitikai álláspontja

Politikai nézeteit illetően Polkes nemzeti-cionista. Minden zsidónak ellene van, aki nem támogatja egy zsidó állam felállítását Palesztinában. A Hágáná embereként harcol a kommunizmus és egy brit-arab szövetség létrejötte ellen.

Polkes hírszerzési útja 1937 februárja és márciusa között

1937 februárjában a Hágáná küldötteként útra indult Európába és Amerikába. Párizsig jutott, azonban sosem érte el Amerikát, mivel sürgősen visszahívták. Ezen út során információt gyűjtött, és eközben pénzügyi forrásokat teremtett elő a zsidó titkosszolgálat számára [...]

Polkes látogatása Berlinben

A palesztinai DNB-tudósító, Dr. Reichart ajánlása után, kit fontos hírekkel tájékoztat a palesztinai eseményekről, engedélyt kapott, hogy Németországba jöjjön, és Berlinben tartózkodjon február 2-ától 1937. március 2-áig. Utazásának és szállásának költségeit a Biztonsági Szolgálat fedezte, mivel Polkes eredetileg Zürichből óhajtott Párizsba utazni. Ez alatt az idő alatt az Biztonsági Szolgálat felvette vele a kapcsolatot. Ő az elején nem tudott róla, hogy egy Biztonsági Szolgálat-ügynökkel van dolga. Megtudtuk, hogy a Hágánában betöltött fontos szerepe miatt Polkes minden fontos ügyről tud a zsidó világban. Az ő és a Hágáná célja, hogy amilyen hamar csak lehet, zsidó többséget hozzon létre Palesztinában. Ez alapján működött együtt vagy küzdött a „Hírszerzési Szolgálattal",[336] és a „Sûreté Générale-lal",[337] Angliával és Olaszországgal. Kijelentette, hogy kész Németország szolgálatába állni, amennyiben az egybevág politikai céljaival. Többek között kész támogatni a német külpolitika

érdekeit a Közel-Keleten. Megpróbál majd olajforrásokat találni a német Birodalom számára a brit érdekszféra megsértése nélkül, amennyiben Németország segíti a Palesztinába való zsidó bevándorlást, s amennyiben Németország enyhíti a pénzügyi korlátozásokat ezeknek a zsidó bevándorlóknak az ügyében. További kérdésekre tudomásunkra hozta, hogy ismeri a Gustloff-gyilkosság[338] elkövetőit és a hátterét. Azonban tagadta, hogy a Világliga[339] állna mögötte. 1937. március 2-án Achenen keresztül Párizsba utazott, ahonnan sürgősen visszahívták Palesztinába, anélkül, hogy elutazhatott volna Amerikába.

A javaslat

A fenti magyarázatokból következik, hogy Polkes kész arra, hogy fontos információkkal lásson el bennünket méltányos jutalomért cserébe. Helyzete ígéretes arra vonatkozólag, hogy fontos információk és anyagok juthatnak el hozzánk a világzsidóság terveivel kapcsoaltban. A Gustloff-gyilkosság, a sikertelen gyilkossága kísérlet [Konrad] Henlein [1889-1945], a Szudétanémet Párt vezetője ellen, és különösen a párizsi Alliance Israélite Universelle halálos fenyegetései és kísérő tervei a Führerrel szemben égető fontosságúvá teszik, hogy megtaláljuk az embert mindezek mögött. Ezért javasolt lenne kapcsolatot biztosítani Polkeshez, hogy folyamatos informátorként alkalmazhassuk. A vele való kapcsolatfelvétel feladatára különösen ajánljuk Eichmann SS-Hauptscharführert a II/112-es osztálytól, aki a korábbi megbeszéléseket is vezette Polkesszel Berlinben, s akit az utóbbi meghívott, hogy látogassa meg a zsidó kolóniákat Palesztinában az ő vendégeként. Mivel Palesztinából származó információink szerint Polkesre égető szükség van a palesztinai zavargásoknál, lehetetlen lesz vele semleges területesen felvenni a kapcsolatot. Ezért az egyetlen mód Polkes megnyerésére, hogy személyesen keressük meg őt egy palesztinai út során. Erre az útra lehetséges lenne két ingyen jegyet szerezni a Zsidó Állami Cionisták[340] vezetőjétől, Georg Kareskitől, aki az Ivria Bank igazgatója is. Azonban lehet, hogy ez nem lenne túl bölcs, mert így kiderülne, hogy a Polkes meglátogatására induló személyek Gestapo-tagok. Annak ellenére, hogy ilyen módon spórolhatnánk költségeinken, javallott, hogy az SD maga fedezze az utazási költségeket. Ha megállapodás történik az utazásról, Eichmann SS-Hauptscharführert egy másik szakértő kíséri majd. Mindketten sajtóigazolványokat kapnak majd. Erre a célra a legmegfelelőbb a *Frankfurter Zeitung* és a *Berliner Tageblatt* lenne. Személyi biztonságuk érdekében az út előtt értesíteni fogják a palesztinai DNB képviselőjét, dr. Reichartot, a Német Sajtóiroda külföldi szolgálatának igazgatóján, Dr. von Ritgenen keresztül. Ugyanakkor minden németországi személyt, akiről gyanítható, hogy a Hágáná tagja, letartóztatunk. A Polkesszel való kapcsolatfelvétel során a következő dolgokról kell információt szereznünk:

1) A Gustloff-gyilkosság mögött álló személyek
2) A nemzetközi zsidóság tervei és legfontosabb emberei
a) Az amerikai [németellenes] bojkottszervezetek
b) Az Antiszemitizmus-ellenes Világliga
c) Az Alliance Israélite Universelle
3) A Führerrel szembeni gyilkossági kísérletek (nem hiteles jelentések szerint komoly tervek jutottak a párizsi Gestapo tagjainak tudomására. Ezen tervek mögött az Alliance Israélite Universelle áll.)
4) A palesztinai zsidó gyarmatosítási munka alapos tanulmányozása. Ennek a folyamatnak a megismerése különösen fontos, mivel egy palesztinai zsidó állam vagy zsidó uralom kikiáltásával egy új politikai ellenfél jön majd létre Németország számára, mely befolyásolhatja a Közel-Kelet-politikát. Továbbá egy zsidó állam létrejötte súlyosbíthatja a németországi zsidó kisebbség problémáját.

Ezen érdekfeszítő kérdés tanulmányozására a DNB palesztinai képviselőjével, Dr. Reicharttal szoros kötelékben kerülhet sor. Cserébe Polkest a következőkről biztosíthatjuk:

1) Nyomást lehet gyakorolni a Németországi Zsidók Birodalmi Képviseletére, hogy a Németországból kivándorló zsidók csakis Palesztinába menjenek, és sehova máshova. Egy ilyen lépés teljességgel megfelel a német érdekeknek, és a Gestapo már előkészíti. Ugyanakkor ez a lépés elősegítené Polkes tervét, mely zsidó többség létrehozását célozza Palesztinában.

2) A zsidók, akiket azzal a gyanúval tartóztatunk le, hogy a Hágánának dolgoznak, szabadon eresztheteőek.
3) Továbbá pénzt is fel lehet ajánlani Polkesnek szolgáltatásaiért.

Wilmanns pénztárnok, a birodalmi gazdasági minisztérium alkalmazottja, a palesztinai transzfer ügyeinek szakértője elmondta, hogy háromnegyed évente ezer birodalmi márka előteremthető a transzferszolgáltatásokon keresztül erre a célra, hogy a Gestapo Biztonsági Szolgálatára ne háruljon több pénzügyi teher.

182. JELENTÉS EICHMANN SS-HAUPTSCHARFÜHRER ÉS HAGEN SS-OBERSCHARFÜHRER PALESZTINAI-EGYIPTOMI ÚTJÁRÓL

In: *Bundesarchiv*, R58-954, „Bericht über die Palästina-Ägyptenreise von SS-Hptscharf. Eichmann und SS-Oscharf. Hagen", G II-112 26-3, an I-i über II-i, 27. November 1937.[341]

Jegyzet: *Az első berlini tárgyalások pár nap múlva újabb találkozóra került sor Polkesszel, aki a német titkosszolgálat pénzén szállt meg a városban. Polkes felajánlotta Eichmannak, hogy utazzon Palesztinába, elmélyíteni a két szervezet közötti kapcsolatot. (V. L. B.)*

Utazásunk lefolyása

A csoportvezető által kirendelt út 1937. szeptember 26-án reggel 8:50-kor indult. Az utazás Lengyelországon és Románián vezetett keresztül, majd Constanțán át folytatódott a *România* gőzösön 1937. szeptember 28-án Isztambul, Pireusz, Bejrút és Haifa kikötőinek érintésével. Október 2-án este hatkor érkeztünk Haifába, és aznap, illetve az azt követő napokon találkoztunk a DNB jeruzsálemi képviselőjével, dr. Reicharttal, ahogy azt még Németországban megbeszéltük. Vele egyeztettük le a hírszerzővel, Polkesszel való kapcsolatot. Egy azonnali második találkozóra nem kerülhetett sor Polkesszel, mivel az akkori zavargások okán dolga akadt [...] 10-én és 11-én tárgyaltunk az informátorral, Polkesszel, ahogy azt Haifában megbeszéltük. Ez minden nehézség nélkül ment végbe [...] Polkes elmondta nekünk, hogy a palesztinai zsidó nacionalisták nem óhajtanak késlekedni a zsidó állam felállításával. Kiemelte, hogy az angolok egyelőre még nem játszották el a bizalmukat. Azonban, ha azt tapasztalják az angolok részéről, hogy az utóbbi események miatt késleltetik a döntést, a zsidó önvédelmi csapatok nyíltan harcba bocsátkozhatnak az angolokkal! A cionista államot bármilyen eszközzel, de azonnal fel kell állítani, hogy Palesztinába csábítsa a zsidó kivándorlók folyamát. Ha a zsidó államot a jelenleg a Peel-dokumentumban lefektetett javaslatok szerint hozzák létre, összhangban az angolok részleges ígéreteivel, a határokat a jövőben még tetszés szerint ki lehet bővíteni, és akár a Negev[-sivatagot] át lehet adni a tervezett arab államnak, hogy meggyőzhessék a zsidó letelepedés támogatásáról. Ennek ellenére Polkes úgy hiszi, hogy a zsidó államot sem a jövő, de talán még az azután következő év során sem lehet létrehozni. Ezen felül úgy hiszi, hogy az állam kikiáltása után is legalább három évre lesz szükség, hogy biztosítsák az ország területét. Csakis azután kezdődhet el az igazi munka. Benyomása a Németországból bevándorló zsidókról igen érdekes volt. Úgy vélte, megbízhatatlanok a zsidó nacionalista értelemben, nem óhajtanak dolgozni, és újbóli kivándorlásra készülnek. Akiknek pénzük volt, általában az Egyesült Államokba mentek, hogy ne kelljen részt venniük az országépítő munkálatokban. Ebből az okból használhatatlanok az információ-szerzés szempontjából. A Németországból bevándorolt zsidókat jellemzi a mondás, amit folyton hallani lehet tőlük: „Inkább menjünk vissza a németországi koncentrációs táborokba, mint hogy Palesztinában maradjunk", illetve: „Jobb volt Németországban, mint itt Palesztinában." Polkes azt mondta, hogy a nemzeti zsidó körökben, ahol dolgozik, nem tűrhet el ilyen nézeteket, és ezért minden Németországból érkező zsidót közös telepekre kellene szállítani, miután tőkéjüktől megfosztották őket. A zsidó nacionalista körökben az emberek nagyon elégedettek a radikális német politikával, mivel attól a zsidó lakosság ereje oly' nagyon megnőhet Palesztinában, hogy a közeljövőben a zsidók számbeli fölénybe kerülhetnek a palesztinai arabokkal szemben. Gazdasági értelemben Palesztina reménytelen. Úgy mondták nekünk, hogy a fizetés fő módja a csekkek adása, melyek mögött semmilyen fedezet nem áll, ám annak ellenére, hogy értéktelen, továbbra is használják, és hiába panaszkodnak rá. Egyedül a Német Templomos Bank papírjai számítanak biztos pénznek, egyedül

onnan származik pénz. A palesztinai gazdasági válság oka, hogy mivel itt nincsenek árják, akiket rászedhetnének, a zsidók egymást csapják be. Az is bizonyítja, hogy a zsidók képtelenek még a saját országuk gazdaságát is rendben vezetni, hogy egyedül Jeruzsálemben negyven zsidó bank van, melyek fajtársak megtévesztéséből tartják fenn magukat.

Tárgyalás Polkesszel

A palesztinai politikai helyzetet figyelemben véve a tárgyalás hírszerzőnkkel, Polkesszel igen nehéz lett volna Palesztinában. A tárgyalás ezért Dr. Reichart szervezésének hála 1937. október 10-én és 11-én jött létre, a kairói Gropi kávéházban. Mivel Polkest már ismertük berlini látogatásából, azonnal folytathattuk a tárgyalást.

1) A Gustloff-ügy

A berlini tárgyalás során elejtett megjegyzése, hogy a birodalmi hatóságok elképzelései arról, hogy kik is állnak a Gustloff-gyilkosság mögött, mind tévesek, azt feltételezte, hogy Polkes most majd több információval szolgálhat. Meg is kérdeztük erről. Válasza során igyekezett kimagyarázni magát az ügyből, azt mondva, hogy az Alliance Israélite Universelle egy csoport ártatlan bárány. Azonban végre konkrétumokat is mondott, és azt állította, hogy a gyilkosság mögött álló embereket anarchista körökben kell keresni, azonban nem óhajtott személyeket megnevezni. Azt viszont elmondta, hogy az egész [csoportosulás] központja a párizsi Rue Magram kozák kocsmái, továbbá megnevezte a nizzai Stelle Adlert, mint helyszínt, mely a Deuxième Bureau[342] és a kommunista kémek közös munkájának fészke. Polkes, aki Dr. Reicharton keresztül tizenöt font fizetést kap tőlünk havonta, azt ígérte, hogy alaposan feltérképezi az Alliance Israélite Universelle tevékenységét a Gustloff-gyilkosság ügyében, és hírekkel szolgál majd számunkra. Azt is ígérte, hogy ezt két hét alatt teljesíti, addig azonban ezt nem lehet kivitelezni, mivel Polkesnak mint a Hágáná tisztjének dolga van a palesztinai zavargásokkal. Hogy további nyomást gyakorolhassunk rá, megemlítettük letartóztatott hamburgi zsidók nevét és felfedezett, Palesztinába szánt fegyverszállítmányokat. Schalomi nevét meghallva megijedt, és megkérdezte, hogy: „Mit kérnek tőlem, hogy kiszabaduljon?" A Gustloff-gyilkosság teljes ügyének magyarázatát követeltük. Ebbe beleegyezett, de csak úgy, hogy Polkes tudott róla, hogy fogva tartjuk az említett zsidót, az „ő emberét", Schalomit (aki a jelek szerint a Hágáná tagja). Polkes rádöbbent, hogy kezdeti különös viselkedésével elárulta, hogy Schalomi [Hágáná-]tag, és ezzel azt is beismerte, hogy Hágáná-ügynökök tevékenykednek Németországban.

2) A németországi zsidók kivándorlásának kivitelezése

A zsidó Polkes a németországi zsidók további kivándorlását javasolta a Paltreu (Német Zsidók Palesztinai Gazdasági Szervezete) és a Nemico (Közel-Kelet Vállalat) által lebonyolított termékcsere megnövelésén keresztül, így téve lehetővé ötvenezer fő fejenként ezer fonttal rendelkező zsidó kivándorlását. A javak Palesztinába, Irakba, Törökországba és Iránba kerülnének. Mivel az ezer fonttal rendelkező zsidókat kapitalistáknak tartják, ezért ők az angol Mandátum bevándorlási hatóságainak a külön engedélye nélkül vándorolhatnak Palesztinába [...]

183. „EGY HÉBER »NÁCI.« TANULSÁGOS TÖRTÉNET"

In: *Young Zionist*, London, 1939. április, 17-18.

Jegyzet: *Eichmann természetesen nem Palesztinában, hanem a németországi Solingenben született. Héberül sem tudott érdemben, mindössze a Teremtés könyvének első pár mondatával tudta elkápráztatni zsidó hallgatóságát. (V. L. B.)*

Rotschild báró bécsi palotáját a nácik a zsidók kivándoroltatásának irodájává alakították. Ehhez az épülethez kell menniük a menekültek ezreinek, hogy megszerezzék az ország elhagyásához szükséges iratokat. A távozni vágyóknak számos szobán és rengeteg formalitáson kell átmenniük. Adókat kell fizetni, el kell rendezni az útleveleket, és időnket egyéni interjúkra hívják be az embert az iroda

fejéhez. Az iroda feje Herr Eichmann. A zsidó látogatókat egy mézes-mázos „sálómmal" köszönti héberül. „*Sprechen Sie Hebräisch*?"[343] – kérdezi. „Nem-e?!" – kiált fel öntelten. „De hiszen Ön zsidó! Ismernie kéne a saját nyelvét! És mi van a cionizmussal? Ön cionista? Micsoda? Nem cionista! Haha! Olvasta mi írt Herzl ötven éve? És Ahad Ha'am? És Nordau?" És aztán hibátlan héberséggel idéz részleteket cionista klasszikusokból és palesztinai lapokból! És aztán megfeddi látogatóját: „Miért nem hagyott még itt minket? Miért nem ment el felépíteni a saját országát? Akkor legalább megkímélt volna minket a jelenlététől, és magának is tett volna valami szolgálatot." Herr Eichmann a zsidó ügyek náci komisszárja. Ezen a téren teljes uralmat gyakorol. Ő számolja fel a zsidó vagyont, ő felügyeli a jótékonysági intézmények munkáját, ő fosztogatja a zsidó hitközségeket és múzeumokat, és szállítja el a kincseket Berlinbe. Gyakorta lép kapcsolatba a zsidó hitközségi vezetőkkel, akiknek szintúgy végig kell menniük ördögi gúnyolódásán és keresztkérdésein. „Mi? Még mindig nem tanult meg héberül – legalábbis, mióta legutóbb láttam?!" Herr Eichmann Saronában született és nőtt fel, egy Tel Aviv melletti német kolónián. Ott tanult meg héberül, és szerzett közeli ismeretet a zsidó ügyekkel kapcsolatban. És a bécsi zsidók azt mondják, hogy az összes megaláztatás közül, amin az osztrák zsidóknak át kell menniük, az Eichmannál való látogatás a legroszabb [...] Valódi „harmadik fokozat",[344] s csak azért harmadik, mert negyedik nincs [...]

184. A PRÁGAI VALLÁSOS CIONISTÁK ÉS A NÁCIZMUS (1939. FEBRUÁR)

In: Douglas Reed: *Lest We Regret,* (J. Cape, 1943), XIII. fejezet

Jegyzet: *Douglas Reed (1895-1976) brit újság- és könyvíró volt. A* Times *magazin szerkesztőjeként számos európai városból tudósított a két háború közötti években. Az elsők között írja meg kritikáját és figyelmeztetéseit a nemzetiszocialista rendszerrel és Hitlerrel szemben, később pedig radikálisan náciellenes nézetei miatt fel is adja újságírói állását. Az alábbi történetben, melyet még 1943-ban publikált, az olvasó a vallásos cionizmus igen ritka jelenségével találkozhat. A szöveg nem említi, hogy a szóban forgó rabbi a cionista mozgalom tagja-e, ám erre utal Reed egy másik könyvében: „Hitler [...] tettei, úgy gondoltam, bizonyosan segíthetik [...] a politikai cionizmust (és a második világháború eredménye ezt be is bizonyította) [...] 1948-ra úgy hittem, hogy a prágai rabbinak talán igaza volt, mikor azt mondta, hogy: »Hitler a zsidók messiása.« Nem minden rabbi hiszi, hogy a politikai cionizmus jellegét tekintve messianisztikus, de ez a rabbi ezt gondolta, és ma nyugodtan mondhatná, hogy igaza volt."*[345] *(V. L. B.)*

Prága, 1939 februárja. „Az egyik rabbink a városban" – mondta dr. Farisy – „azt prédikálja a zsinagógákban, hogy Hitler a zsidók messiása, mert ő miatta nyílnak majd meg a zsidók előtt azok az országok, amik korábban zárva voltak előttük."

„A zsidók messiása!" Ezekre a szavakra egy halom gondolat, kétely és kérdés, mely eddig mind az elmémben kavargott, hirtelen rendezett helyre került, és én pedig megláttam formájukat és jelentésüket.

Rátekintettem dr. Farisy zsidós vonásaira, ahogy végighaladt a fehér utcákon. A hatalmas hóréteg, mely befedte Prága tornyocskáit, háztetőit és utcáit, még Hans Andersen-szerűbbé tették a várost. Bájos kép volt, ám elrontotta a félelem, mely már megmérgezte a levegőt (egy hónap múlva érkezett meg Hitler).

Arról beszélgettünk akkor, hogyan is lehet kijutni Csehszlovákiából és Európából. Kevés ember beszélt másról, akkoriban [...]

Néha a köd hirtelen elpárolog, és megmutatja, komoran és tisztán, a tárgyat, melyet eddig rejtegetett: egy fát vagy valami hasonlót. Néha ugyanígy érzem ezt bizonyos dolgokkal, amiket mások mondanak nekem. Ahogy egy késnek is kell a kő, amin élezik, az elmének is szüksége van néha egy másik elmével való érintkezésre.

Ez volt dr. Farisy szavainak hatása rám. Zavart gondolataim rendeződtek, mint egy kaleidoszkóp darabjai. Miután Hitler hatalomra jutott, gondoltam valamit a zsidókról, csak nem voltam biztos benne, hogy mit. A botrány, amit a nácik kavartak a zsidók körül – mely egyébként sokkal rosszabb volt, mint amit a nácik ténylegesen csináltak –, és annak még hangosabb visszhangja,

efedték az emberek elől, ami valójában történt, és még engem is összezavartak, noha közeli szemlélő voltam. Ám most, dr. Farisy szavai hatására megláttam valamit, amit eddig még nem.

„Az egyik rabbink azt hirdeti a zsinagógákban, hogy Hitler a zsidók messiása…"

Hát ez lesz majd végül ráírva Hitler sírkövére: hogy ő volt a zsidók messiása?

S ha ez így van, mit jelent ez az én hazám érdekeire nézve? Újra élénk érdeklődéssel fordultam dr. Farisyhoz…

Mi britek éppen a második világháború csúcsán jártunk, és a megkínzott huszadik század közepén azon igyekeztünk, hogy kimentsük kincseinket ebből a pokolból. Higgadtan átgondolva a zsidókat és a zsidó érdekeket és viszonyukat a mi brit érdekeinkhez, egyetlen nagy tény szökik szembe, mely, mint hegycsúcs nyúlik fel a zavarosból: a zsidók diadala a mi első világháborús győzelmünk helyén.

Mikor a második világháború elkezdődött, a német fegyvertelenség már a múlté volt, és Németország jobban fel volt fegyverezve, mint valaha. Németország területeit tekintve is hatalmasabb volt, mint korábban bármikor: a szabad Csehszlovákiának vége volt, és a szabad Lengyelország és Jugoszlávia az utolsókat rúgta, sok más országgal együtt. Nem volt több háborús jóvátétel, nem volt több biztonság, és a győzelemnek még a halvány utóíze sem maradhatott meg a szánkban. Az egyetlen dolog, ami megmaradt a nagy harcok, a több millió halott után, a Zsidó Nemzeti Otthon volt Palesztinában, melynek felépítésére ígéretet tettük az első háború során. Egyedül az maradt meg. A zsidó szellem központja létezik, majdnem félmillió lakossal. Egy zsidó ma már megszülethet Palesztinában, és végigjáthatja a csupa zsidó óvodát, iskolát és egyetemet úgy, hogy csakis héberül beszél: dolgozhat zsidó farmon vagy zsidó gyárban, élhet egy csupa zsidó nagyvárosban, olvashat héber újságot és járhat héber színházba [...]

„Kérem, mondja el még egyszer" – mondtam dr. Farisynak, ahogy a prágai utcákat róttuk – „Nem értettem teljesen tisztán."

„Az egyik rabbink a városban" –ismételte meg – „azt prédikálja a zsinagógákban, hogy Hitler a zsidók messiása, mert ő miatta nyílnak majd meg a zsidók előtt azok az országok, amik korábban zárva voltak előttük."

185. JOACHIM PRINZ EMLÉKEZÉSE KIUTASÍTÁSÁRÓL

In: *Reform Judaism*, 2007 nyara, 57-58, 60.[346]

Jegyzet: *A német cionistákat végül pontosan ugyanaz az üldöztetés érte el, mint az összes többi zsidót. A német állam „támogatása" sosem volt őszinte vagy filoszemita, pusztán a zsidótlanítás programjának cinikus megvalósítását szolgálta. (V. L. B.)*

1933 májusában felszólaltam egy cionista gyűlésen, amin közel kétezer fő vett részt. Éppen a zsidó vezetőséget ostoroztam, amiért elhanyagolták a zsidó nép valós igényeit, amikor egy csoport náci rohamosztagos bemasírozott, és letartóztatott engem. A tömeg csak állt, megrettenve és elképedve, miközben nézték, ahogy elvezetnek engem [...] Egy szinte teljesen sötét szobába vittek. Többek álltunk bent hosszú ideig; lassan egyenként kihívták az embereket. Végül engem szólítottak. A következő terembe vezettek, és rám parancsoltak, hogy lépjek az asztalhoz. Egy szigorú hang felugatott: „Azzal vádoljuk, hogy megsértette a Führert." Itt volt a lehetőségem. Tudtam, hogy meggyőzően kell beszélnem, s hogy beszédet kell tartanom.

„Semmilyen módon sem merném támadni az új német Reich Führerét" – közöltem, s megkértem őket, hogy ennyire azért ne nézzenek butának. Tudtam, mi a sorsa azoknak, akik vakmerően támadni merik a dicső német kormány nagy vezetőjét. Én azonban a saját népem vezetőségét támadtam. „Zsidó vagyok" – mondtam –, „és zsidóként jogom van támadni a saját népemet." Azt is leszögeztem, hogy cionista vagyok, hogy azt javaslom saját népemnek, hogy hagyják el Németországot, s hogy egyetértettem a Führerrel, hogy Németországnak *judenfrei*, azaz zsidómentes országnak kell lennie. És ekkor beszéltem a palesztinai zsidó állam cionista céljáról. Egy SS-tiszt félbeszakított: „Azt akarja, hogy a népe Palesztinába menjen?"

„Mindenképpen” – feleltem én.

Ekkor elmosolyodott, és ezt mondta: „Nos, ha ezt teszi, akkor ígérje meg, hogy nem hagyja, hogy népe Afulába menjen. Senkinek sem kívánom, hogy ott éljen; még a zsidóknak se.”

Meglepve néztem rá, és beszélgetős hangnemre váltva megkérdeztem: „Honnan ismeri Palesztinát?” Ezt felelte: „Az első világháború alatt mérnökként szolgáltam ott, és jól ismerem. Maga pedig elmehet.”

[...] 1936 vége felé Kuchmann, egy barátom a Gestapótól tájékoztatott róla, hogy Adolf Eichmann nevében ezennel ki vagyok utasítva Németországból. Rövidesen azt is megtudtam, hogy a Gestapo zsidóügyekért felelős tisztviselője, egy bizonyos dr. Flesch azt a sajátos gondolatot dédelgette, hogy Gestapo-kémet csináljon belőlem Amerikába érkezésem után. Elmondtam neki azt, amit hallani akart: hogy nagy örömmel írnék neki időről-időre. [...]

186. MAX NUSSBAUM: CIONIZMUS HITLER ALATT

In: *Congress Weekly*, 1942. szeptember 11. 12-15.

Jegyzet: *Max Nussbaum (1908-1974) a berlini hitközség rabbija volt 1940-ig, Amerikába való kivándorlásáig. Alábbi írása már Amerikában jelent meg, s hasonló élményekről számolt be benne, mint iménti írásában Prinz rabbi. (V. L. B.)*

[...] A Harmadik Birodalom cionizmushoz való hozzáállását nehéz lenne meghatározni, ugyanis számos önellentmondás teszi bonyolulttá a helyzetet, melyeket könnyedén félre lehet érteni. Az analízis sokkal egyszerűbb lenne, ha dogmatikus zsidógyűlöletükkel egybehangzóan anticionista is lenne a Harmadik Birodalom összes vezetője. Azonban néhányuk minden jel szerint nem az, és ennek az ellentmondásos ügynek a megértése némi ismeretet követel meg a nemzetiszocializmusról, annak „lelkületéről” és technikáiról. Hogy nagy vonalakban fel lehessen vázolni, elegendő annyit mondani, hogy a német zsidóság teljes kiirtása volt a nemzetiszocialista párt minden részének közös, végső célja. Csupán a cél elérésének eszközében különböztek. A vezetők egy része (Goebbels, Rosenberg és Ribbentrop) a német zsidók gettókon, koncentrációs táborokon és kivégzéseken keresztüli „likvidálásában” hittek. Ezért ők ellene voltak a kivándorlásnak és különösen a palesztinai zsidó hazának. Az „értelmesebb” elemek (Göring és a Wirtschaftsministerium) felismerte, hogy nem ez a leggyorsabb és legegyszerűbb módja a zsidóktól való megszabadulásnak; ők pedig ezért javasolták a kivándorlást, mint hatásosabb megoldást. A hivatalos politika ennek a kettőnek a keveréke volt néhány éven át. Egyrészt koncentrációs táborokon által irtották a zsidó életet, másrészt szabályozott kivándorláson keresztül. Amíg tartott ez a politika, a Harmadik Birodalom természetes módon érdekelt volt a tömeges kivándorlásban. S mivel a cionista mozgalom volt az egyetlen szerv, mely kész volt tervet gyártani a rendezett kivonuláshoz – és nem egy egyéni alapon történő, különböző országokba induló kimeneküléshez –, engedélyezték, hogy tevékenységeit folytatta. Ez a magyarázata annak, hogy a Gestapo egyáltalán miért hagyta a cionista munka folytatását 1933 után.

Engedtessék meg, hogy egy személyes történettel illusztráljam a Harmadik Birodalom önellentmondásos hozzáállását a kérdéshez. A Gestaponak volt egy külön részlege a zsidó ügyekre, melyet a Judenkomissar vezetett. Éveken át [Otto] Kuchmann úr volt ez a személy, aki a zsidókérdés rosszhírű megbízottja, Eichmann úr alatt szolgált. Kuchmann úr a joviális fajta volt; egyszerű és mértékkel művelt; korábban egyszerű tisztségviselő volt a bűnüldözésnél; de németes precizitással igyekezett kiképezni magát feladatára a zsidó történelem és a cionista terminológia tanulmányozásával, és ez okból minden elérhető könyvet elolvasott a modern zsidó kérdésekről. Szorgalmának eredményéül hirtelen szerelembe esett a revizionizmussal, és azt bizonygatta mindannyiunknak, akik csak olyan balszerencsések voltunk, hogy beidézést kaptunk irodájába, hogy egyedül ez lehet a Palesztina-probléma megoldása, és folyamatosan a hivatalos cionizmust ostorozta, miszerint az túl „vörös” és „balos.” Aztán 1937 egy tavaszi napján behívott engem az irodájába, és közölte velem tömören, hogy nekem kell átvennem a revizionista csoport vezetését, hogy még népszerűbbé tegyem a revizionizmust a német zsidóság között, s hogy fel kell hagynom a „Meineckestraße-cionizmus” számára folytatott propagandámmal. Azt mondta, hogy helyette immár a

revizionizmust kell, hogy propagáljam. Mikor ellentmondtam a cionizmusról alkotott nézeteim okán, azzal „büntetett”, hogy egy évig eltiltott az írástól és a felszólalástól. Csakis a cionista szervezet megfeszített munkájának hatására engedték fel ezt a tilalmat 1938 júliusában.

Míg a német hatóságok fenntartották különös, ám nem teljesen balszerencsés álláspontjukat, a Német Cionista Szervezetnek esélye volt a növekedésre; s a mozgalom valóságosan is sokezres szervezetté nőtt ki egy aránylag kicsiny csoportból. A zsidók, akik minden mentsvárukat elvesztették, és z asszimiláns csoportok által elszenvedett hátrányok miatt, vezetőség nélkül maradtak, hirtelen özönlöttek a cionizmus felé az ország minden szegletéből. Dolgozóink száma Palesztina-hivatalainkban megháromszorozódott, majd megnégyszereződött, hahsara-táboraink kiszélesedtek, a He'haluc terjeszkedett – olyasmi volt ez, mint valami erőteljes visszatérési hullám a nacionalista zsidóságtudathoz. Az új hívek egy jelentős része haszonelvű okokból jött hozzánk, ugyanis kivándorlási engedélyt akartak szerezni Palesztinába. De akkor is igaz, hogy a bevallottan nagy külső nyomással együtt egy rég eltemetett tüske jött a felszínre több ezer zsidóban, akik most már a cionizmus zászlaja alatt tömörültek. Ennek eredménye volt, hogy a Palesztina-eszme minden háztartásba beférkőzött a liberális zsinagógákkal egyetemben, melyek ez idáig távol tartották magukat mindenfajta cionista gondolattól. A cionizmus a legprominensebb tényezővé nőtte ki magát a zsidó közéletben, részt vett a hitközségek munkájában, és a Reichsvertretung der Juden in Deutschland vezető elemévé vált.

A cionizmus akkori erejét könnyedén lehet demonstrálni pár számadattal: 1938. augusztus 1-jén még mindig 32 hahsara-központunk volt, melyet egyes cionista csoportok vagy a Reichsvertretung tartott fenn. Ebből a 32-ből 12 a He'halucé, 3 a Makkabi Ha'cairé, négy a Mizrahi ifjúsági csoporté, egy a Betaré, egy az Agudáé, egy a Werkleutéé és tíz más cionista ifjúsági szervezeteké volt. A kivándorlási adatok ugyanezt a folyamatot mutatják: 1938. július 1-jéig 107 350 zsidó hagyta el Németországot. Az adat ebből áll: 800 zsidó ment egyéb apró országokba, 9400 a brit birodalom területére, 26 150 Dél-Amerikába, 27 000 Észak-Amerikába, és 44 000 Palesztinába, ami azt jelenti, hogy Palesztina az összes egyéb ország elé került, beleértve az Egyesült Államokat, melynél közel kétszer több zsidót fogadott be ugyanazon idő alatt.

A Hitler alatti cionizmus új fejezete kezdődött 1938. november 9-én, amikor nem csupán a zsinagógákat égették fel és a zsidó otthonokat rongálták meg, de közel 70 000 zsidó férfit is koncentrációs táborba hurcoltak, illetve minden zsidó pártot is feloszlattak, köztük a Németországi Cionista Szervezetet. A szervezet irodáit lezárták, és hetekig nem mehetett be senki. A legtöbb szoba bútorzatát, beleértve az írógépeket és a többi értékes felszerelést, szétzúzták. A szobákat fokozatosan adták vissza nekünk, és fél év múlva a Palesztina-hivatal folytathatta tevékenységét, noha leszűkített keretek közt, kizárólag a palesztinai kivándorlásra korlátozva. A Cionista Szervezeten mint politikai párton megmaradt a tiltás. Később a Zsidó Nemzeti Alap és a Keren Ha'jeszod is folytathatta tevékenységét. A gazdaságügyi minisztériummal való különszerződés útján még arra is lehetőségünk volt, hogy az összegyűjtött pénzt átutalhassuk a Zsidó Ügynökségnek, természetesen a német Birodalmi Bank által előnyösnek talált átváltási árfolyamon. Ez az engedély is, épp mint a zsidó kivándorlás biztatása, a zsidókérdés likvidálását segítette elő.

Ismét hatalmas roham érte a Palesztina-hivatalokat szerte az országban. Sosem volt elég kivándorlási iratunk a jelentkezők számára, noha nagyszámú palesztinai letelepedést és ipari projektet tudtunk elősegíteni a gazdag zsidók segítségével, akik pénzükért cserébe ún. kapitalista-vízumot kaptak a brit kormánytól. Ez alatt az idő alatt egység és harmónia uralkodott a német cionizmus és a német zsidóság egészének soraiban – oly' mértékben, melyhez foghatót nem láttunk a korábbi évek során, sem Németországban, sem más országokban. Az összes korábbi párt egyetlen nagy Palesztina-bizottságba lett bevonva; semmi más nem számított, csak a közös cionista munka, és hogy minél több életet mentsünk meg a kivándorlással. A birtokunkban lévő vízumokat a munkások mellett főleg koncentrációs táborok lakosainak és egyéb veszélyeztetett embereknek adtuk ki. Azonban még mindig tartottuk magunkat a jelentkező Palesztinához való hozzáállása és felkészültsége leellenőrzésének cionista szabályához, hogy így betarthassuk alijázási követelményeinket. Ez elképesztően nehéz, hosszú éjszakákba nyúló gyakorlat volt, melynek során az egyik oldalon a német hatóságokkal küzdöttünk, a másik oldalon pedig cionista öntudatunkkal.

Az emberiesség gyakorta azt mondta, *ments*, míg a cionista kötelesség azt parancsolta, *válogass*. Kénytelenek voltunk elvállalni ezt a felelősséget, és legjobb ítéletünk és képességünk szerint teljesítettük. Ezek voltak az állapotok, míg ki nem tört a háború.

VII. EMBERMENTÉS ÉS HOLOKAUSZT

187. ARTHUR RUPPIN: A PALESZTINÁBA SZÁNT EMBERANYAG KIVÁLASZTÁSA

In: *Der Jude*, 1918-1919, 8-9. 373-383.[347]

Jegyzet: *Arthur Ruppin 1919-es írásában foglalta össze a „szelektív alija" elveit. Ruppinhoz lsád még a 103. sz. dokumentumot ezen forrásközlésben. (V. L. B.)*

A kiválasztás fontossága

Az egyik legfontosabb probléma, mely Palesztina általunk történőgyarmatosítását érinti a jövőben, az emberanyag kiválasztása, mivel ennek a kérdésnek a helyes megoldásától szükségszerűen függ a palesztinai zsidó közösség teljes szerkezete. Ez idáig sem elméletben, sem gyakorlatban nem kapott semmilyen figyelmet eme probléma. Az elmélet terén csakis a Palesztinában felépítendő zsidó társadalom gazdasági, jogi és szociális szerkezete kérdésének szenteltük magunkat teljesen, s eközben úgy jártunk, mint a fizikus, aki számításokat végez a mozgással, de közben elfeledkezik a légnyomás figyelembevételéről. Azt hittük, hogy elég lesz rátalálni a megfelelő társadalmi felépítésre, parancsba kell adni, és *presto*![348] Már ott is lesz. Úgy néz ki, elfelejtettük, hogy még a legjobb társadalmi szerkezet is csak az oda tartozó egyének érdeméből válik hús-vér valósággá, s ha ezek a társadalomba tartozó egyének nem tartoznak bele ebbe a szerkezetbe oktatásuk, képzettségük vagy egyéniségük tekintetében, megváltoztatják a társadalmat, vagy egy üres vázra redukálják. A korábbi palesztinai gyarmatosító munkálatok során már egyértelművé vált, hogy a legjobb elméleti tanács és felkészültség sem hozhat eredményt, ha az idegen a kelet-európai bevándorlók nézeteitől és szokásaitól. Az európai tudósok és a palesztinai állapotok feljavítása szakértőinek számos javaslata kiváló lett volna, ha a bevándorlók német parasztok lettek volna, viszont azon bevándorlók esetében, akik magukkal hozták az orosz városok szokásai és viselkedésformái mellett a városlakó ember idegi és szellemi berendezkedését, a javaslatok egyenesen abszurdak voltak. Muszáj lesz megtanulnunk, hogy Palesztinában is csak úgy érhetünk el jó eredményeket a jövőben, ha a jelen valóságában vetjük meg lábunkat, azaz tisztában leszünk a bevándorlók tényleges életformájával, s ha készek vagyunk a lassú fejlődésre, mely a mostani valóságból indul ki. Minél színvonalasabb a bevándorló, annál könnyebben lehet elérni célunkat. A színvonalat pedig úgy lehet emelni, ha a lehető legjobban megszűrjük bevándorlóinkat, ily' módon olyan alkotóelemeket hozva be az országba, melyek neveltetése, képzettsége és egyénisége legközelebb áll a mi végső céljainkhoz.

Sem gyakorlatban, sem elméletben nem játszott [ez idáig] szerepet terveinkben az emberanyag megválogatása. Minden zsidót, aki Palesztinába vándorolt, örömmel láttunk: lehetett öreg, beteg, munkaképtelen, vagy akár antiszociális jellemmel is rendelkezhetett, a palesztinai közvéleményt nem érdekelte. Úgy tekintettek rá, mint valakire, aki erősítette a számok terén apró közösséget, és ez éppen elég is volt. Még azok is, akik látták az öreg települések leromlását, melyek Jeruzsálem, Hebron, Száfed és Tibériás területén munka nélkül, a sovány külföldi adományokból éltek, sem szóltak semmit a munkára képtelek öregemberek bevándorlása ellen: úgy látszik, azt mondták maguknak, hogy az ilyen fajta bevándorlás még mindig több, mint ha nincs egyáltalán bevándorlás. Röviden szólva a számok bűvöletében éltünk, s ez felülírt minden a bevándorlók fizikai, végzettségi és szellemi tulajdonságait figyelembe vevő megfontolást.

Ha a bírálati szűrés hiányának ellenére sem szenvedtünk túl nagy károkat a zsidó populáció összetétele és a gyarmatosítási tevékenységünk terén, akkor az három tényezőnek tudható be.

Először is, a bevándorlókat, akik azért jöttek Palesztinába, hogy ott éljenek, mint kisiparos, üzletember, értelmiségi, vagy mezőgazdasági termelő, szellemileg olyan nagy szakadék választotta el a régi jisuvtól,[349] hogy az semmilyen hatást nem volt képes gyakorolni rájuk. A lakosság két

alkotóelemből állt, mely egymás mellett élt, de lényegében minden kapcsolattól mentesen. Ezért a régi jisuv hibái, vagyis a termelékenység hiánya, illetve a tökélyre fejlesztett kéregetési módszerei nem tudták megfertőzni az új letelepedőket.

A második ok, hogy az új jisuvban a munka egy automatikus kiszűrő folyamattal járt, mely visszadobta a rossz elemeket. Ez az automatikus szűrés azért jött létre, mert Palesztina rosszabb kilátásokkal kecsegtetett a kelet-európai zsidó kivándorló számára, mint a kivándorlás többi nagy célpontja, mint Anglia vagy Amerika. Azok a kivándorlók, akik rövid időn belül sok pénzt akartak keresni maguknak, vagy nem mentek el egyáltalán Palesztinába, vagy ha ki is próbálták Palesztinát, rövid úton otthagyták. Lényegében csak azok maradtak ott, akik valamennyire megértették és szeretettel kezelték az idealisztikus alapelveket, melyek Palesztinát a zsidó letelepedés földjéül jelölték ki. Mindez azt eredményezte, hogy inkább azok az emberek választódtak ki, akiket az eszme követése hajtotta és nem a pénzkeresés. Ehhez azt a tényt is hozzá kell venni, hogy Palesztina olyan föld, ahol keveset lehet keresni, illetve nem ideális hely a kényelmes és könnyű megélhetéshez. Itt nincsenek meg azok a kényelmes és élvezetes dolgok, mint más országokban. Az élet Palesztinában valahol egyet jelentett a lemondással, melyet csak azok bírhattak sokáig, akik nem az anyagi élvezeteket és a világi szórakozást tartották az élet céljának. Ennek tehát az volt a végeredménye, hogy csakis az elhivatott elemek maradtak a bevándorlók közül Palesztinában, a többiek pedig automatikusan ki lettek vetve.

És volt még egy közvetlen tényező. A háború előtt a zsidó közösség olyan kicsiny volt, hogy egyik tagja sem tekintett magára úgy, mint jelentéktelen emberre, hanem inkább mint a közösség rejtett szellemi képességekkel rendelkező, fontos tagjára. Mivel a világ zsidósága és a világ zsidó sajtója oly' nagy figyelemmel kísérte ezt a maroknyi palesztinai zsidót, mindenki úgy érezte, hogy ő személyesen áll a figyelem középpontjában, s hogy minden cselekedetét figyeli a közvélemény. Nem mellesleg a közvélemény és a közfigyelem valóban igen mélyen behatolt minden személy üzleti és magánéletébe. Ennek általános hatása a személyes és nyílt elhivatottság megnövekedése volt.

Így lehetséges, hogy minden tudatos szűrőrendszer ellenére a palesztinai új jisuv összetétele általánosságban elégséges, ám bizonyos szempontokból kivételesen jó volt. A közösségi szellemiség csodálatosan fejlett volt, és ha akadtak is esetek, mikor szellemileg eltévelyedett személyek egy rövid időre rossz irányba formálták a közvéleményt, vagy idealisztikus elveikkel takarták el önző céljaikat, ezek mindössze véletlenszerű esetek voltak, és a kérdéses egyének nem tudtak sosem huzamosabb ideig uralkodni a közvélemény felett, ahol egészséges idealizmus honolt.

De a jövő azoknak a tényezőknek a folyamatos eltűnésével fog járni, melyek eddig az automatikus kiválasztás tényezői voltak. A jobb szállítási lehetőségek, melyeket bevezettek mind Palesztinában, mind a háború során máshol, a gazdasági élet rohamos fejlődését fogják eredményezni: könnyebb lesz pénzt szerezni, az élet kényelmesebb lesz, és végül, a lakosság számának növekedésével, az egyén nem fogja úgy érezni, hogy a közvélemény figyeli, ehelyett a névtelenség hatására úgy fog viselkedni majd, ahogy kedve szottyan. Félő, hogy Palesztina, mely Kelet-Európa hátsó ajtajánál fekszik, nemkívánatos elemek vadászterületévé fog válni: közülük egyeseket talán természetellenesen nagy idealizmus motivál majd, másokat puszta egoizmus. A kérdés az, hogy mit kívánunk tenni ezzel a veszéllyel szemben? Úgy fogunk tenni, mint korábban, vagyis úgy fogunk köszönteni minden érkezőt, mintha lenne okunk a reményre, hogy összességében csak a jó elemek maradnak itt, és a rossz elemek mind távoznak? Minden új érkezőt tárt karokkal fogunk várni, kivétel nélkül, mint létszámunk növelőjét? Vagy több figyelmet fogunk fordítani végre a minőségre a mennyiség helyett, és annak a folyamatnak a kezdetén fogunk munkálkodni, hogy csak azokat a bevándorlókat hozzuk Palesztinába, akik foglalkozás, egészség és jellem terén a legkívánatosabbak a zsidó közösség számára? Úgy vélem, hogy a jövőben fel kell hagynunk a *laisser aller*[350] politikájával, amit mostanáig a bevándorlás kérdésében folytattunk, és céltudatos bevándorlás-politikával kell helyettesítenünk. Ennek a bevándorlási politikának az kell hogy legyen a célja, hogy maximalizáljuk a foglalkozás, egészségi állapot és jellem szempontjából a palesztinai zsidó közösség számára alkalmas elemek arányát, az alkalmatlanokét pedig minimalizáljuk.

Kiválasztás foglalkozás szerint

Kezdjük a foglalkozással. Mindenki kívánatos, akinek olyan foglalkozása van, amelyből Palesztinában meg tud élni, anélkül, hogy terhére lenne a szociális ellátórendszernek és konkurenciát jelentene a már

ott tevékenykedő kollégái számára, ami által aláásná azoknak a megélhetését (az utóbbira példa a háború előtt bevándorolt túl sok orvos és fogorvos, akik az egész szakmának komolyan ártottak). Palesztina túlnyomóan mezőgazdasági ország. A konszolidációja és megszilárdulása érdekében a zsidó közösségnek is elsősorban a mezőgazdaságban tevékenykedő népességre van szüksége. Másodsorban szükség van kézművesekre és iparosokra, és csak utolsó sorban kellenek kereskedők és szabadfoglalkozásúak (tanárok, orvosok stb.). Ha ezt számokra akarjuk lefordítani, akkor azt mondhatjuk, hogy a bevándorlók kívánatos összetétele ötven százalékban mezőgazdasági, legalább harminc százalékban kézműves és iparos, legfeljebb tíz százalékban kereskedő, és szintén legfeljebb tíz százalékban szabadfoglalkozású és nyugdíjas.

Azonban a kivándorlás szempontjából leginkább szóba jövő kelet-európai zsidó népesség összetétele homlokegyenest ellentétes a bevándorlóknak ezzel a kívánatos összetételével, mert itt a túlnyomó többséget a kereskedők és a szabadfoglalkozásúak alkotják, és a mezőgazdaságban tevékenykedők csupán elenyésző kisebbséget képzenek. Ezt a különböző összetételt a legjobban egy piramis képével szemléltethetnénk. Kelet-Európában a piramis széles alapját a kereskedők alkotják, a keskenyebb középső részét foglalják el a kézművesek és az iparosok, és az egészen keskeny csúcsát képezik a mezőgazdaságban dolgozók. Palesztinában azonban olyan piramisra van szükség, amelynek a széles alapját a gazdák képezik, míg a piramis közepén a kézművesek és az iparosok állnak, és a kereskedők és a szabadfoglalkozásuk a piramis keskeny csúcsát foglalhatják csak el. Ha az ember a bevándorlásnak szabad folyást enged, akkor félő, hogy a kelet-európai zsidó népesség összetételének megfelelően túl sok kereskedő és szabadfoglalkozású és túlságosan kevés gazda jönne. Ezért a bevándorlás szempontjából szükséges a népesség átrétegzése. Hogy jöhet ezt létre?

Ezt úgy képzelem el, hogy először azoknak a foglalkozási rétegeknek hívjuk fel a figyelmét a Palesztinában kínálkozó lehetőségekre, akik a bevándorlás szempontjából alkalmasnak tűnnek. Itt első sorban azok a zsidók jönnek számításba, akik már Kelet-Európában is akár mezőgazdasági kolóniákban, akár egyéni gazdálkodóként, mezőgazdasággal, kertészettel és állattenyészettel foglalkoztak. Valószínűleg különösen a dél-oroszországi zsidó közösségek adhatnának több száz vagy akár ezer alkalmas családot. Továbbá ki kellene választani és próbaképpen Palesztinába bevezetni azokat a kézműves és iparos szakmákat, amelyekben Európában már nagyszámú zsidó dolgozik, és amelyek Palesztinában is biztos helyi piacra vagy exportlehetőségekre találhatnának, és ezen kívül közel hasonlóan kedvező termelési feltételekkel rendelkeznének, mint Európában. Véleményünk szerint hiba lenne, ha Palesztinában olyan iparágakat vagy szakmákat akarnánk bevezetni, amelyekben Európában a zsidók még nem mozognak otthonosan. Rendkívül fáradtságos lenne a zsidókat megismertetni ezekkel az új iparágakkal és kézműves szakmákkal. Idő és pénz szempontjából nagy megtakarítást jelentene, ha elsősorban olyan iparágak és kézműves szakmák bevezetésével foglalkoznánk, amelyekben Európában már most sok zsidó dolgozik. Közismert, hogy New Yorkban nagyszámú bevándorló zsidó csak azért tudott olyan gyorsan biztos egzisztenciát teremteni magának, mert Amerikában fejlettebb szinten ugyanazokat a foglalkozásokat űzték tovább, mint amelyekben a zsidók már Oroszországban is dolgoztak. Ezeknek a foglalkozásoknak a palesztinai bevezetésénél mindenesetre ügyelni kell arra, hogy jobbak legyenek a munkások szociális körülményei, mint a New York-i taposómalmokban. Ezt leginkább szakmai szövetkezetek megalapításával lehetne elérni.

Tekintettel a mezőgazdaságban dolgozó zsidók alacsony számára Európában, mindenesetre az várható, hogy ez a réteg nem fog biztosítani elegendő bevándorlót Palesztinába. Másrészt rendkívül fontos, hogy lehetőleg gyorsan szaporodjon Palesztinában a zsidó gazdák száma, hogy ezáltal növelni lehessen a mezőgazdaságban megművelt földterület arányát. Ezt a hadsereghez tudnám hasonlítani: ha adottak a kiképzett hadtestek, akkor adva van a lehetőség arra, hogy ezekben a hadtestekben évente meglehetősen nagyszámú új embert állítsanak be és képezzenek ki. De a legfontosabb és legszükségesebb feltétel a jó hadtest kialakítása. Sajnos Palesztinában még nagyon alacsony a száma azoknak az üzemeknek és farmoknak, amelyekben az újonnan érkezők mezőgazdasági kiképzést kaphatnak, és évente csak korlátozott számú új bevándorlót lehet kiképezni, akiknek a száma aligha haladhatja meg a háromszázat. Ezért arra kell törekedni, hogy Palesztinában a lehető leggyorsabban növeljük ezeknek a „hadtesteknek” a számát, mivel ott a leendő palesztinai gazdák képzése sokkal fontosabb, mint bármely más országban. Az a fiatalember, akit Palesztinában néhány évig mezőgazdasági munkára tanítanak, nem csak a gazdálkodás puszta technikáját tanulja meg (habár e tekintetben a képzés Palesztinában a leendő gazdának általában több gyakorlati részismeretet nyújt,

mint bármely más országban), hanem ezen kívül még az ország szokásaival, nyelvével is megismerkedik, és hozzászokik az éghajlathoz is. Azok az egyének, akik nem tudnak alkalmazkodni az éghajlathoz vagy az ország szokásaihoz, már rendszerint a képzés kezdetén kiválnak. Több éves képzés után elvárható, hogy az így kiképzettek nagy többsége tartósan megmarad a palesztinai mezőgazdaság területén, és csak egy kis százalékuk vész el a későbbiekben.

Azok esetében pedig, akik mezőgazdasági képzésükön Európában estek túl, azok száma, akik az országban maradnak azok után, hogy kipróbálták Palesztinát, sokkal kisebb. Véleményem szerint legalább a felük nem fogja úgy találni, hogy megfelelő számukra az ország, tehát kevesebb mint a fele marad velünk azok közül, akiket kiképeztünk.

Ennek ellenére, mivel Európában a mezőgazdasági képzés sokkal kevésbé hatékony és több veszteséggel jár, mint a palesztinai mezgazdasági képzés, kezdetben a Palesztinán kívüli mezőgazdaságban kiképzetteket kell felhasználni, leginkább azokat, akiket olyan országokban képzetek, amelyek éghajlata és mezőgazdasága hasonlít a palesztinaihoz, mint például Dél-Európa, Észak-Afrika, Kalifornia, mivel, mint már mondottuk, ez a „hadtest" Palesztinában túl kicsi ahhoz, hogy biztosíthassa a kívánt számú új bevándorló mezőgazdasági képzését. Ha azonban egy kb. tíz éves átmeneti időszak után kibővül a palesztinai „hadtest" létszáma, remélhetőleg teljességgel eltekinthetünk a Palesztinán kívül eső területeken folytatott képzéstől, és minden bevándorlónak Palesztinán belül biztosíthatjuk a képzést.

A foglalkozás szerinti kiválasztás legmegfelelőbb formájának a helyi kivándorlócsoportok megszervezése tűnik. A csoportos kivándorlás az egyéni kivándorlással szemben a következő előnyökkel rendelkezik:

1. A Palesztinába bevándorlók számára biztosítja a hazájából származó ismerősök és kollégák nyújtotta támaszt, és megvédi őket a kirekesztettségtől és az elmagányosodástól.

2. A csoport tagjainak közös gazdasági tevékenysége magját képezi például a fogyasztói egyesületeknek, a hitel- és termelőszövetkezeteknek; az ilyen szövetkezetek Palesztinában nagyon hasznosak, és leginkább akkor tudnak felvirágozni, ha tagjaik nem véletlenszerűen sodródnak egymáshoz, hanem már régebbről ismerik egymást, és megbíznak egymásban.

3. Lehetőséget nyújt arra, hogy mára a kivándorlást megelőzően a szoros és több éven át tartó egymás közötti érintkezés során a tagok jól megismerjék egymást, és kirekesszék maguk közül a munkára alkalmatlan vagy antiszociális elemeket. Ez a csoport saját érdeke is, hiszen Palesztinában is gazdasági közösséget kell alkotniuk, és itt leginkább akkor tudnak prosperálni, ha tagjai harmonikusan együtt tudnak működni, és képesek arra, hogy egyéni érdekeiket összhangba hozzák a csoport érdekeivel.

Minden egyes csoport csak annyi tagból álljon, hogy biztosítva legyen a csoport tagjainak egymás közötti szoros kapcsolata, átlagban kb. húsz és ötven ember között. Hogy milyen kivándorlócsoportokat kell alkotni, az Palesztina jövőbeni fejlődésétől függ majd. De mint leggyakoribb típust, az alábbi ötöt határozhatjuk meg:

a) Tizennégy és tizennyolc év közötti fiúk és lányok csoportjai, akik Palesztinában mezőgazdasággal akarnak foglalkozni. Legyenek egészségesek, erősek és igénytelenek. Legalább két évig kell a csoporthoz tartozniuk, és annyi pénzt kell összespórolniuk, amennyi fedezi az odautazás teljes költségét és az első éves ott tartózkodás költségeinek a felét (ha a háború előtti árviszonyokat vesszük alapul, ez kb. négyszáz aranyfrank). A tagok egy részének arra kell törekednie, hogy már a kivándorlásuk előtt a régebbi hazájukban – vagy ami még jobb, Dél-Európában, Algériában, Kaliforniában – megtanulja a mezőgazdaságot (különösen a kertészetet és a tejtermelést, a lányok a baromfitenyésztést és a háztartásvezetést is). Azoknak a tagoknak, akik mezőgazdasági ismeretek nélkül mennek Palesztinába, tudniuk kell, hogy ott rájuk hat-nyolc év nehéz munka vár (háromtól négy év képzés a kis magángazdaságokban vagy farmokon, és ugyanannyi év a munkásszövetkezetekben). Csak ez után lesz lehetőségük rá, hogy kisgazdaként, kistelepesként vagy parasztként szerény önálló megélhetéshez jussanak és családot alapíthassanak.

b) Erős testalkatú, legfeljebb harminc éves férfiak és nők (lehetőleg házaspárok) akik Palesztinában kistelepesek szeretnének lenni. Az ilyen kis magángazdaság Palesztinában csak a feleség hathatós közreműködésével virágozhat fel, ezért nem csak a férfiaknak, hanem az asszonyoknak is tagként kell belépniük a csoportba, és a csoport ellenőrzése alá kell tartozniuk.

Gazdasági előrejutásuk érdekében e csoport tagjai is a szövetkezetalapításra lesznek utalva (a tej és zöldség forgalmazásához, a tejtermékek és zöldségkonzervek gyártásához és a közös öntözőberendezések létesítéséhez). Az ő esetükben is kell legalább kétéves tagság a kivándorlás előtt, hogy az alkalmasságuk kiderüljön. Kivándorlásukkor rendelkezniük kell a szükséges útiköltséggel és a palesztinai letelepedéshez szükséges saját tőkével (a háború előtti árviszonyokat alapul véve ez hétezer aranyfrankot jelent), valamint egyszerű lakberendezési eszközökkel. Néhány fiatalabb tag vagy a tagok fiai mindjárt a csoport megalakulása után menjenek Palesztinába, hogy itt mezőgazdasági munkásként megtanuljanak gazdálkodni, és később az áttelepülés után a csoport minden tagját bevezessék a gazdálkodásba.

c) Ültetvényesek (vidék-csoportok). Ezekbe a csoportokba a legfeljebb negyven és ötven év közötti emberek léphetnek be, de egészségesnek kell lenniük, hogy bírják a klímaváltozást és a szabadban töltött időt, ami szükséges a gazdaság felügyeletéhez és ahhoz, hogy könnyebb növényültetői munkáknál segédkezzenek. Rendelkezniük kell a gazdaság vezetéséhez (a munka elosztásához, a termékek árusításához) szükséges körültekintéssel. Az a saját tőke, amellyel minden tagnak rendelkeznie kell (nem egy összegben, hanem kb. ötévi részletben) kb. huszonötezer aranyfrank. Mivel a tagok csak akkor vándorolhatnak ki Palesztinába, ha az ültetvényeik már teremnek (ami legalább öt évbe telik) ezeknek a csoportoknak megalakulásuk és az ültetvény létrehozása után még öt-hat évig a hazájukban kell maradniuk. Lesz tehát elegendő idejük arra, hogy tagjaikat alaposan megismerjék, és az alkalmatlanokat az általuk befizetett összeg visszafizetése után eltávolítsák a csoportból. Ezt a rendelkezést be kell venni a csoport alapító okiratába. Ennél a kategóriánál különösen fontos a megfelelő válogatás. A hangsúlyozottan egoista vagy antiszociális hajlamokkal rendelkező tagok ezért abszolút nem kívánatosak. Akár csak a kis telepeseknél, a csoport megalapítása után néhány tagnak vagy tag fiának azonnal Palesztinába kell mennie munkásként, hogy kitanulja a mezőgazdaságot. Minél nagyobb ezeknek a fiataloknak a száma, annál előnyösebb a csoport további felvirágzása szempontjából. A legjobb az lenne, ha minden egyes tag egyik fiát (vagy lányát) Palesztinába küldené.

d) Azonos mesterséget űző kézművesek csoportjai. Palesztinában az egyes vagy egyedülálló kézműves nehezen tud majd versenyezni az olcsón dolgozó arab kézművessel. Ez sokkal inkább lehetséges lesz egy olyan iparszövetkezet tagjai számára, akik közösen nyitnak műhelyt és használják a gépeket az anyag feldolgozásához, esetleg a termékeik árusításához közös árusítóhellyel rendelkeznek. A megalakítandó kivándorlócsoportok tagjainak száma ne haladja meg a húszat, tekintettel arra, hogy nem exportra fognak dolgozni, és mert a palesztinai belföldi piac viszonylagosan korlátozott. Ezeknek a csoportoknak különösen ügyelniük kell arra, hogy szakmailag alkalmas és megbízható tagokat válogassanak össze, mivel később a legszorosabb szakmai együttműködésre lesznek utalva. A kivándorlásra csak kétévi tagság után kerülhet sor, ha minden egyes tag az egyszerű lakberendezési tárgyakon túl rendelkezik a kivándorlás költségeivel, az első hat hónap megélhetéséhez szükséges összeggel, valamint egy korszerűen berendezett műhely költségeivel (egy férjből, feleségből és két gyermekből álló család esetében szakmától és a szükséges gépektől és anyagoktól függően átlagosan háromezertől ötezer aranyfrankkal).

e) Különböző szakmákhoz tartozó kézművesek csoportjai, akik Palesztinában egyénileg vagy kisebb csoportokban dolgoznak, de egy közös hitelszövetkezet vagy fogyasztói egylet alapításával akarnak anyagilag előrejutni, a kivándorláshoz szükséges anyagi feltételek megegyeznek az előző csoport feltételeivel.

Minden kivándorlócsoport kötelessége, hogy amennyiben később a szervezett („regisztrált") kivándorlónak járó kedvezményeket élvezni akarják, azonnal jelentkezzenek a hazájuk kivándorlási hivatalánál (lásd lejjebb), és ezt a hivatalt rendszeresen tájékoztassák a tagok létszámáról, vagyoni állapotáról, képzéséről stb. A kivándorlási hivatalnak segítenie kell a kivándorlócsoportok megalakulását és a megfelelő alapító okiratok megfogalmazását. Egy rendszeresen megjelenő folyóiratban el kell látnia a kivándorolni szándékozókat minden szükséges információval, különösen azzal, ami a palesztinai munkaerőpiacra vonatkozik. Továbbá minden csoportot ellenőriznie kell egy általa kiközvetített bizalminak [funkcionáriusnak], amilyenek például a cionista egyletek vezetői . A céllal ellenkező törekvéseket képviselő vagy antiszociális tendenciákat felmutató csoportokat belső reformra kell felszólítani. Amennyiben ezt a figyelmeztetést figyelmen kívül hagyják, meg kell vonni

tőlük a regisztrált kivándorlóknak járó kedvezményeket, azzal, hogy megtagadják tőlük a próbaidőről kijáró bizonyítványt, vagyis azt, amely szerint a csoport kivándorlásának nincs akadálya.

Azoknak a kivándorlási bizottság által regisztrált kivándorlóknak, akik rendelkeznek a kivándorlási hivatal által kiállított alkalmassági bizonyítvánnyal és akiket felvettek a kivándorlási hivatal nyilvántartásába, a következő kedvezmények járjanak:

a) A hajózási társaságokkal kötött szerződés alapján kedvezményes áron történő áthajózás.

b) A kivándorlást megelőzően a kivándorlási hivatal orvosai által elvégzett ingyenes vizsgálatok, valamint ingyenes bizonyítvány kiállítása arról, hogy fertőző betegségben nem szenvednek. Aki ilyen bizonyítvánnyal rendelkezik, azt Palesztinába érkezésekor nem küldhetik vissza azért, mert fertőző betegségben szenved, hanem amennyiben a palesztinai egészségügyi hatóságok mégis fertőző betegség fennállását állapítják meg nála, csak kényszergyógykezelésnek vethetik alá, hogy megelőzzék a fertőzésveszélyt.

c) Átmeneti szállás a célkikötőben addig, amíg át nem telepítik a végleges lakóhelyére

d) Munkaigazolás, amit a palesztinai munkaközvetítő állít ki.

e) A nyilvános hitelintézetek által nyújtott hitel (szövetkezi bank, agrárbank és a városi jelzálogbank).

f) A bevándorlást követő első évben ingyenes orvosi ellátás.

g) A szakmai szövetségek által biztosított balesetbiztosítás munkahelyi baleset esetére. A kivándorlási hivatal az által, hogy kilátásba helyezi ezeknek és esetleg még további kedvezményeknek a megvonását, hatékonyan fog tudni nyomást gyakorolni annak érdekében, hogy megnehezítse a nem kívánatos egyének vagy csoportok kivándorlását Palesztinába. A kivándorlási hivatal figyelmeztetései mindenesetre csak abban az esetben lesznek valóban hatásosak, amennyiben a palesztinai közvélemény támogatja a kivándorlási hivatalok tekintélyét, azáltal, hogy kelletlenül fogadja a nem regisztrált bevándorlókat, illetve állást foglal ellenük, mint a palesztinai rendezett gazdasági viszonyok zavaró elemei ellen.

Fizikai kiválasztás

Természetesen nagyon jó lenne, ha csak az erős és egészséges emberek jönnének letelepedni Palesztinába, hiszen ilyenképpen bizonyosak lehetnénk afelől, hogy erős és egészséges generáció következne utánunk. Sajnálatos módon ez a kívánt cél nem érhető el ilyen általános egyszerűséggel, mivel az „erős" és az „egészséges" fogalmak jelentése nem teljesen tiszta. A gyenge emberek idővel erőssé válhatnak; számos foglalkozáshoz inkább van szükség szellemi és lelki adottságokra, mint fizikai erőre vagy jó egészségre; s végül, egy személy felépítése sok esetben semmilyen módon sem befolyásolja erős és egészséges gyermekek nemzésére való képességét. A bevándorlók fizikai berendezkedésének felmérése terén kénytelenek leszünk mérsékelni magunkat az olyan egyének visszautasítására, akik valamilyen fertőző kór okán veszélyesnek minősülnek (szifilisz, előrehaladott tuberkulózis stb.), vagy később valószínűleg a köz terhére válnának (a szellemi fogyatékosok, epilepsziások, illetve mindenki, akit betegsége megakadályoz az önellátásban). A kikötőkben fellelhető Palesztinai Bevándorlóhivatal orvosainak kellene ellátniuk az ilyen személyek eltávolításának feladatát, ám egy második vizsgálat is szükségeltetik a palesztinai kikötőkben a bevándorló megérkezése után.

Egy másik kérdés is szóba kerülhet itt, mely nincs híján a fontosságnak: ez pedig az a kérdés, hogy lehetséges-e a zsidó faji állomány tisztántartásán dolgozni. Mivel célunk az, hogy létrehozzuk Palesztinában zsidó államunkat, természetes, hogy kívánatos lenne, ha csak „fajzsidók" jönnének Palesztinába. De a folyamatra való gyakorlati ráhatás a faji alkathoz legközelebb álló bevándorlók kiválogatásán keresztül lehetetlen. Azonban összességében valószínű, hogy az általános palesztinai alkat inkább lesz zsidó, mint az általános európai alkat, mivel feltételezhető, hogy az erősebben zsidó alkatú egyéneket fogják legjobban diszkriminálni Európában, és hogy ők érzik majd a legerősebb húzóerőt a palesztinai zsidó közösség felé.

Az antiszociális típusok eltávolítása

Az fentiekből nyilvánvalónak kell lennie, hogy az antiszociális típusok eltávolítása a bevándorlócsoportok soraiból problémáink listájának legelején található. A kiválasztás folyamata Palesztinában csakis a termelőszövetkezetek, tehát a legkisebb gazdasági egység mintájára történő továbbfejlődésből következhet a gazdasági élet terén. Azok a személyek, akiket vesznek fel egy termelőszövetkezetbe, kezdettől fogva hátrányos helyzetbe fognak kerülni, és sok esetben el fogják hagyni az országot, főleg, ha még a közvélemény különc- és antiszociális alkat-ellenes nyomása is közrejátszik.

Talán azt fogjuk tapasztalni, hogy a kiválasztási rendszer ellen, amelyet ezeken a hasábokon hirdetünk, azt az érvet fogják felhozni, hogy teljes csoportok is lehetnek antiszociálisak, s attól, hogy húsz ember egy dolgot csinál, még nem biztos, hogy magasabb erkölcsi szinten állnak, mint egy különálló egyén. Ez az érvelés azonban nem fenntartható. Ezek a csoportok, melyek főleg a kelet-európai zsidók tömegeiből kerülnek ki, a tömeg erkölcsi álláspontját fogják képviselni. És ezek az erkölcsi nézetek semmi esetre sem antiszociálisak. A kelet-európai zsidók döntő többsége kívánatos bevándorló lehet (ha nem így lenne, akkor minden a zsidó élet palesztinai felépítésére tett kísérletünk elpazarolt erőfeszítés lenne, hiszen egy erkölcsileg alacsonyabb szinten álló tömeg átültetése egy másik országba semmit sem javít a tömeg erkölcsi szintjén, és egy jó társadalmi rendszer, melyet egy erkölcsileg alacsonyabb szinten álló társadalomra húznak rá, vagy összeomlik, vagy kijátsszák). Csakis balszerencsés balesetek sorozata vagy „külső" személyek szándékos összeesküvése érhetné el, hogy egy erkölcsileg alacsonyabb szinten álló többség vegye körül azt a húsz- vagy ötvenfős csoportot, mely ellenáll a mi elképzelésünk szerint való kiválasztásnak.

Döntő fontosságú, hogy a közvélemény is segítsen minket a kiválasztás folyamatában, az olyan országokban, ahol a csoportok nem kevésbé kialakultak, mint Palesztinában. A helyes kiválasztás fontosságát mindenhol értékelni és érteni kell. És amennyiben egy csoport erkölcsisége – ahogy fent is említésre került – az általános lakosság moralitásának tükre, remélhetjük, hogy Palesztina zsidóinak általános erkölcsisége és felelősségtudata magasabb szintekre szökik majd, első sorban a földműveléshez való visszatérésen, a fejlett oktatási rendszeren és a helyi önrendelkezésen keresztül, s hogy a csoportok erkölcsi elvárásai egyéni tagjaikkal szemben szintúgy megnőnek majd. Sok múlik azon, hogy minden csoport megértse, hogy mindenfajta lazaság tagjai felvétele terén magában gondot okoz, mivel egy alantasabb alkatú csoporttag olyan, mint egyfajta szociális fekély, és egy csoport gazdasági fejlődésének komoly gátat szabhat az ilyen egyének jelenléte. Egy bevándorlócsoport új tagjának felvétele tehát minden esetben azt a szabályt kell hogy kövesse, hogy minden jelentkezőnek át kell mennie egy féléves próbaidőn, mely alatt minden csoportgyűlésen részt kell vennie, minden tevékenységből ki kell vennie a részét, mialatt jól megismerhetik leendő csapattársai. Mivel ezért igen sok múlhat azon, milyen alkathoz tartozó személyekből áll egy csoport alapító tagsága, ezért a Palesztinai Bevándorlóhivatal helyi képviselőjének lesz a feladata, hogy ellenőrizze, hogy egy ilyen vállalkozásra nem megfelelő személyek ne alapíthassanak csoportot, ellenben támogatnia kell majd az olyan alapító csoportok létrejöttét, melyek véleménye szerint a megfelelő lelkülettel töltik majd meg a kész testet.

Palesztinában meg kéne kísérelni összefogni a hasonló mesterségeket űző szervezeteket és szövetkezeteket nagyobb, általánosabb szervezetekbe, és különösen arra kéne kísérletet tenni, hogy a munkás, kézműves stb. egyének szervezeteit csoportokba tömörítsük. Úgy hisszük, hogy ez a szövetkezeti együttműködés a szakmai minőség javulását és a közös felelősségtudat megerősödését eredményezi majd.

188. CHAIM WEIZMANN: BESZÉD A XX. CIONISTA KONGRESSZUS ELŐTT (1937. AUGUSZTUS 4.)

In: *The Letters and Papers of Chaim Weizmann: Series B, Papers: 1931-1952.* Szerk. Barnet Litvinoff (Transaction Pub., 1984), 276-287.[351]

Jegyzet: *Weizmann a XX. cionista kongresszus előtt hosszú beszédben vázolta fel a cionista mozgalom előtt álló fő dilemmákat. (V. L. B.)*

Nem egyszerű teljes és szisztematikus jelentést adni a politikai helyzetről. Talán hónap is kellenek, hogy objektívan tudjuk szemlélni az események kaleidoszkóp-szerű változásait, s hogy a megfelelő helyre tudjuk rakni őket. A feladat különösen nehéz azok számára, akik a harc legjavában vannak benne. Utalnom kell a nyomtatott jelentésre, melyet az Ügyvezetőség Önök elé fog tárni, illetve az idevágó dokumentumokra, melyeket a bizottság számos delegált tagjának lehetősége lesz tanulmányozni. Igyekszem mindössze általánosságban áttekinteni a helyzetet, és mindezt a lehető legelfogulatlanabbul tenni. Persze egyetlen férfi sem képes teljesen meggátolni, hogy emberi érzései kiszínezzék valamelyest jelentését. Máskülönben egy gramofonfelvétel is elég lenne.

Noha nem óhajtok belemenni egy hosszú történelmi áttekintésbe, úgy érzem, hogy az 1929-es év kell hogy a kiindulópontom legyen. Abban az évben támadás érte a Nemzeti Otthont [Palesztinát], melyet egy nyomozóbizottság felállítása követett, és ekkor a Hope Simpson-jelentés és az 1930-as Fehér Papír[352] kötötte le huzamosabb ideig a figyelmünket: a Shaw-bizottság jelentésében került elő ugyanis az az elképzelés, hogy a palesztinai zavargások és nyugtalanság gyökere az, hogy az arabokat elűzik a földjeikről. Innen származott az „elűzött arabok" mítosza, a földnélküli proletár réteg, mint az elégedetlenség és a rendbontás melegágyának létrejötte. A „profi" nyomozóbizottság eredményeit Sir John Jope Simpson[353] nyújtotta be a kormánynak. Ebben a „zseniális" jelentésben az állt, hogy nem maradt több földterület Palesztinában, melyet gyarmatosítani lehetne, ezért minden új telepes egy régit üt ki annak helyéről. Emlékezhetnek a számolásra is. A földterületnek a lakossághoz való aránya kilencven dunamot[354] adott ki minden fellah[355] számára, melynek talajminősége gyenge, és a mérete nem elég ahhoz, hogy egy parasztcsaládot elviselhető körülmények között eltartson. Szerintük nem volt több hely, bár a[z Emek] Ha'hula és egyéb műveletlen földek megmunkálása még talán húszezer további családot el tudna tartani.

Ez a jelentés volt az 1930-as Fehér Papír alapja, mely még a Shaw-bizottságon és a Hope Simpson-jelentésen is túltett. A kormány azt a konklúziót vonta le, hogy a bevándorlást és a földfelvásárlást be kell tiltani. Úgy nézett ki, eljött a mi munkánk vége. Ebben a kritikus helyzetben egy Törvényhozó Tanács felállítását is javasolták a Mandátum feladatainak betöltése érdekében. Egy pozitív és két negatív javaslatával a Fehér Papír nagy csapást mért ránk, mélyen megsebesítve minket hanghordozásával és a móddal, mellyel ügyeinket kezelte. Számomra nem is hagyott más lehetőséget, mint hogy lemondjak a Cionista Szervezet és a Zsidó Ügynökség elnökségi posztjáról. Az én lemondásomat az Ügynökség számos vezető személyiségének lemondása követte, köztük Felix Warburg[356] és a néhai Lord [Alfred] Melchett.[357]

Az interregnum eltartott egy darabig. A brit közvélemény – hadd emeljem ezt ki – nagyon elégedetlen volt a kialakult helyzettel. Emlékezhetnek a levelekre a *Times* hasábjain olyan konzervatív vezetők tollából, mint [Stanely] Baldwin,[358] [Leopold] Amery[359] és [Neville] Chamberlain,[360] illetve a neves jogászok, Lord Hailsham és Sir John Simon[361] is írtak leveleket. Mindez arra késztette MacDonald kormányát, hogy felállítson egy kormánybizottságot, melybe minket is meghívtak megbeszélésre. A tárgyalások a Fehér Papír olyan értelmezéséhez vezettek, melyek letisztázták és visszahozták a Mandátum számos fontos alappontját. Ez a miniszterelnök 1931. februári levelében nyilvánult meg, melyet az arabok „Fekete Levélnek" hívnak, szembeállítva a Fehér Papírral.

Az ezt követő időszak visszaállította a zsidó nép meggyőződését a palesztinai építő erőfeszítések lehetőségeiben. Ezek voltak a legboldogabb és leggyümölcsözőbb éveink a Mandátum alatti munkánk rövid ideje alatt. A bevándorlás növekedett, új erők szabadultak fel, kolóniákat alapítottunk, szinte varázsütésre új lehetőségek jelentek meg és teljesedtek ki a bevándorlás növekedésével. Ismerik ezeknek az éveknek az adatait. 1935-ben a bevándorlók teljes száma meghaladta a hatvanezret. Meg kell állapítanom, hogy az én sorsom már csak ilyen – ez alatt a négy év alatt nem én töltöttem be a [cionista mozgalom elnöki] hivatalát!

Két évvel ezelőtt Önök azzal tiszteltek meg, hogy ismét a mozgalom fejévé választottak engem; és arra is emlékezhetnek, hogy a legutóbbi kongresszuson nehéz szívvel foglaltuk el tisztségünket. Ám egyvalami vigasztalt bennünket, és az én feladatom felidézni: a kongresszust szívben egyesülve zárhattuk. Nem vagyok híve a koalícióknak, de az a bizonyos koalíció kiállta a nehéz napok próbáját, és remek dolog volt, hogy a teljes Ügyvezetőség és a Vezetőtanács elnöke egy emberként nézhettek szembe az azt követő két év veszélyeivel. Ez alatt a két év alatt egyetlen percnyi nyugalmunk sem volt. Nem azért mondom ezt, hogy az eredményekkel hencegjek, de ezekhez az időkhöz fogható még nem volt a cionista mozgalom, de az is lehet, hogy az egész zsidóság

történetében. Sötét idők jártak akkoriban; viharfelhők gyülekeztek a Földközi-tenger partjai felett: gonosz szél fújt Afrikából [...]

Forradalmi javaslat

És most elértem beszédem legfontosabb részéhez. A Királyi Bizottság jelentése egy forradalmi javaslatot tartalmaz, mely minden zsidót mélyen megmozgatott: ez egy zsidó állam felállításáról szólt, lecsökkentett területen, Erec Izraelen belül. Két próbát kell kiállnia egy ilyen javaslatnak [ahhoz, hogy elfogadjuk]. De azonnal ki kell, hogy mondjam, hogy nem fogjuk megvitatni a jelentés tervezetét. Ez a bizonyos terv ugyanis elfogadhatatlan. Mindössze az ötletről, az elvről akarok beszélni, a nézőpontokról, melyeket ez a javaslat megnyit, „ha távolról szemléljük", hogy a gyarmatügyi államtitkár szavaival éljek, melyek abban a levélben szerepeltek, amit tegnap már felolvastam Önöknek.

Mivel nem óhajtom megvitatni a Királyi Bizottság tervezetét, ezért nem is fogok részletekbe menni. Majd a bizottsági ülésen megvitatjuk azokat. Továbbá azt se felejtsék el, hogy a brit kormány maga még nem jelezte, hogy elfogadja ezt a tervezetet, csak az elvet.

Úgy hiszem, hogy két kritériumnak kell megfelelnie az értékelés alatt álló tervnek. Először is: alapot szolgáltat az a zsidó élet valódi növekedésére? Minőségről és mennyiségről is beszélek: alapot biztosít fiatal palesztinai kultúránk fejlődésére, melyről igazán nagy tisztelettel szól a jelentés? Alapot kínál ez a tervezet, hogy úgy építsük a zsidó életet, ahogy azt mi elképzeljük, igazi nők és férfiak tenyésztésére, a zsidó mezőgazdaság, ipar, irodalom stb. kialakítására, röviden az ideális cionista tartalomra? Ez az első kritérium. Nagy tanítónk, a néhai Áhád Há'ám számára talán ez lett volna az egyetlen. De az idők változnak, és a zsidó történelem, mely sajnos nagyrészt nem a mi irányításunk alatt áll, tragikus problémával szembesít minket. Ezért egy másik próbának is alá kell vetnünk [a javaslatot]. Hozzájárul ez a javaslat a zsidókérdés megoldásához – mely kérdés veszéllyel terhes számunkra és az egész világ számára?

Megállja-e a javaslat a két próbát? A kongresszus feladata lesz, hogy egyértelmű választ adjon erre a kérdésre. Választ várnak Varsóban, Bukarestben és Berlinben. És azok, akik vannak olyan szerencsések, hogy liberális hatalom alatt éljenek, alaposan meg kell hogy gondolják a dolgot, mielőtt választ adnak.

Itt nem az a kérdés, hogy ki tudjuk-e számolni, hogy Erec Izrael hány százalékát ajánlják fel nekünk. Mindannyian tudunk számolni. A feladatunk az, hogy megjósoljuk, hogy az élet milyen választ ad majd a két próbára. Lehetséges ez vagy sem? Úgy hiszem, hogy lehetséges. Aztán hiszem, meg lehet jósolni. Mi több, úgy hiszem, meg is kell jósolni. Ez egy döntés egy Palesztina egészén élő zsidó kisebbség és egy Palesztina töredékén álló igazi zsidó állam között.

Most azokhoz kívánok szólni, akikkel nem értettem mindig teljesen egyet politikailag. Nem úgy beszélek, mint egy mizráhi,[362] hanem mint egy mélyen hívő ember, noha nem követem a vallásos szertartásokat. Éles különbséget teszek a jelenlegi valóság és a messianisztikus remények között, melyek teljes mivoltunk részei, mely remények be vannak ágyazva hagyományunka, melyeket több ezer év vértanúsága szentel meg, egy remény, melyet egy nemzet nem felejthet úgy el, hogy ne szűnjön meg közben nemzetnek lenni. El fog jönni majd egyszer egy olyan kor, amikor nem lesznek sem ellenfelek, sem határok, mikor megszűnnek a háborúk, és az ember biztonságban élhet majd emberi méltóságában. Erec Izrael majd a miénk lesz akkor.

Elmondtam a Bizottságnak: Isten a zsidóknak adta Erec Izraelt. Ez a mi birtoklevelünk. De a jelen kor emberei is vagyunk, korlátolt látókörrel, és súlyos felelősséggel a jövő generációk felé. Elmondtam a Királyi Bizottságnak, hogy hatmillió zsidó reménye a kivándorlás körül forog. És akkor megkérdezték, hogy: „De ki tud vinni hatmillió zsidót Palesztinába?" Én pedig azt feleltem: „Nem. Ismerem a fizika és a kémia törvényeit, és tisztában vagyok a fizikai tényezők súlyával. Jelen generációnk számát hárommal osztom el, és akkor megkapjuk, milyen mély is a zsidó tragédia: kétmillió fiatal marad, akiket megmentünk, akik előtt ott van az egész életük, ám akik elvesztették legalapvetőbb jogaikat, a jogot, hogy dolgozhassanak."

Az idősek el fognak tűnni, akár beletörődnek a sorsukba, akár nem. Ők már amúgy sem egyebek, mint por, egy kegyetlen világ gazdasági és morális pora. És újra hagyományunkra gondolok. Mi is a hagyomány? Teleszkópikus emlékezet. Emlékezünk. Több ezer évvel ezelőtt hallottuk Izajás

és Jeremiás szavait, és az én szavaim mindössze a gyenge visszhangja annak, amit bíráink, zsoltárosaink és prófétáink mondtak. Kétmillió, és talán kevesebb: *Se'erit ha'pleta*[363] – csak a maradék fogja túlélni. El kell fogadnunk. A többit a jövőre, fiataljainkra kell hagynunk. Ha úgy éreznek és úgy szenvednek majd, mint mi, meg fogják oldani. *Be'aharit ha'jamim* – az utolsó napokban.

Ezt mondom ortodox barátaimnak: gondoljátok át, hol álltok. Kétezer év alatt még sosem volt olyan nagy a felelősség rajtunk, mint most. Sem a bölcsességgel, sem az erővel nem rendelkezünk, hogy elviseljük ezt a felelősséget. De a Sors ránk helyezte azt, és a Sors nem osztja meg velünk titkait. Csak azt tehetjük meg, ami lehetséges. Ha a javaslat valami utat nyit erre, akkor én, aki negyven éven át mindent megtettem, ami tőlem tellett, aki mindenét a mozgalomnak adta, bele fogok egyezni, és bízom benne, hogy ti is így tesznek majd.

Megkérünk titeket, hogy tanácskozásunk egy pontján fogadjatok majd el egy határozatot, mely felhatalmazza az Ügyvezetőséget egy olyan tervezetről való tanácskozásra, mely kiállja majd ezt a két próbát. Azt az Ügyvezetőség majd visszahozza, és ti döntötök.

Kívánom, hogy szent erőt kapjunk mindannyian, hogy utunkra leljünk, és hogy előrehaladásunk során megőrizhessük nemzeti egységünket, hiszen az az egyetlen, amink van.

189. GEORG LANDAUER LEVELE STEPHEN S. WISE RABBI SZÁMÁRA (1938. JÚNIUS 13.)

In: *Central Zionist Archives*, S53/1552[364]

Jegyzet: *Az éviani konferencia, mely Palesztinán kívül más országokat is fontolóra vett a zsidó menekültek számára, komoly kihívást jelentett a cionista mozgalom számára. A már ismert Georg Landauer német cionista Weizmann nevében írt Wise számára levelet. (V. L. B.)*

Kedves dr. Wise [...]

Dr. Weizmann kérésére írom Önnek ezt a levelet, ugyanis nagyon aggódunk, hogy a [zsidó menekültek] ügye úgy fog terítékre kerülni a[z Éviani] Konferencián, hogy az kárt okozhat a Palesztina érdekében való munkának. Még akkor is, ha a Konferencia nem helyez más országot Palesztina elé a zsidó kivándorlás kérdésében, egészen bizonyosan lesznek nyilvános felhívások, melyek háttérbe fogják szorítani Palesztina fontosságát. Mivel célunk az, hogy olyan erővé változtassuk a Konferenciát, mely hatást gyakorolhat a zsidókra és a brit kormányra, hogy valami valódit tegyenek a zsidó népért, mindent meg kell tennünk, hogy Palesztinát előtérbe helyezzük, és kiemeljük annak fontosságát, és képességét, hogy nagy mennyiségű zsidó menekültet fogadjon be.

Még inkább aggódunk, hogy a zsidó szervezetek majd esetleg nagymértékű pénzgyűjtésekbe foghatnak a zsidó menekültek megsegítésre érdekében, és ezek a pénzgyűjtések nagy valószínűséggel ütköznének a mi hasonló kampányainkkal [...]

Őszinte híve,

Dr. Georg Landauer

190. CHAIM WEIZMANN LEVELE STEPHEN S. WISE RABBI SZÁMÁRA (1938. JÚLIUS 14.)

In: *Central Zionist Archives*, Z4/17198[365]

Jegyzet: *A cionisták eredetileg Weizmannt kívánták elküldeni az éviani konferenciára, aki azonban végül nem látogatott el oda. Távolmaradásáról Wise-nak írt. (V. L. B.)*

Kedves Wise [...]

Úgy érzem, magyarázattal tartozom számodra Éviannal kapcsolatban. Időben megkaptam táviratodat, melyben arra biztattál, hogy menjek el a konferenciára, és intézkedtem is, hogy mielőtt elmegyek a nyaralásomra, azért kerüljön be pár nap Éviannál [...] Épp most beszéltem [Norman] Bentwich-csel (aki Évianból érkezett vissza), és azt mondta nekem, hogy egyáltalán nem baj, hogy nem mentem, mert egyáltalán nem vették ott komolyan Palesztinát, annyira be volt szűkülve a konferencia látóköre. [...]

Őszinte híved,

Chaim

191. CHAIM WEIZMANN TÁVIRATA SAMUEL VAN DEN BERGH RÉSZÉRE (1938. NOVEMBER 16.)

In: *Central Zionist Archives*, Z4/17335[366]

Jegyzet: *A dúsgazdag holland zsidó iparos, Samuel van den Bergh (1864-1941) pénzt kíván adni arra a célra, hogy német zsidókat Palesztinán kívüli egyéb területeken telepítsenek le. Weizmann táviratából a „Palesztina-centrizmus" cionista elve látszik, mely szerint a „zsidókérdés" megoldása csakis a Szentföldön lehetséges. (V. L. B.)*

Tartsd észben: nagymértékű pénzügyi hozzájárulást teszel német zsidók letelepítéséért. Könyörgök, ne oszlasd el és ne szórd szét energiáinkat, melyeket nem lehet máshol nagyobb azonnali vagy későbbi eredménnyel felhasználni, mint Palesztinában. Minden más ország csupán illúzió. [...]

Weizmann

192. DAVID BEN GURION LEVELE A CIONISTA ÜGYVEZETŐSÉGHEZ (1938. DECEMBER 17.)

In: *Labour Party Archives*, 2-23-1938-21 *bet*, 41.[367]

Jegyzet: *Ben Gurion beszéde mély felismerésből fakadt: a cionista mozgalom sikerének kérdése összefonódik a diaszpóra zsidóságának megmentésével. (V. L. B.)*

[...] A zsidókérdés most már nem az, ami régen volt. Ami most történik Németország zsidóival, nem a vég, hanem a kezdet. Más antiszemita államok is tanulni fognak Hitler tetteiből. [...] Zsidók millióit fenyegeti ma a fizikai kiirtás veszélye. A menekültkérdés mára sürgető problémává vált szerte a világon, és Anglia, amelyet anticionista zsidók segítenek ebben, igyekszik különválasztani a menekültkérdést a Palesztina-kérdéstől. A menekültkérdés ijesztő mérete sürgető területi megoldást követel, és ha Palesztina nem fog több zsidót befogadni, akkor kénytelen az ember más terület után nézni. Veszélyben van a cionizmus. Minden más területi kísérlet, mely sikertelensége vannak ítélve, hatalmas pénzmennyiségeket igényel, és ha a zsidóknak választaniuk kellene: megmentsék-e a zsidókat a menekülttáborokból, vagy hozzájáruljanak-e Palesztinában egy nemzeti múzeumhoz, a könyörület érzése diadalmaskodna, és a nép energiáját arra használnák fel, hogy a különböző országokban megmentsék a zsidókat. És akkor a cionizmus letűnne a napirendről, nemcsak az angol és az amerikai, hanem a zsidó közvéleményben is. Ha megengedjük azt, hogy a menekültek kérdését különválasszuk Palesztina kérdésétől, a cionizmus puszta létét veszélyeztetjük. [...]

193. MARIE SYRKIN: A REVIZIONIZMUS: PUSZTÍTÓ ERŐ

In: Marie Syrkin: *Revisionism: A Destructive Force* (New York: Emergency Committee for Zionist Affairs, 1940). 18-25.

Jegyzet: *A már bemutatott Marie Syrkin nem értett egyet a revizionisták azon törekvésével, hogy a menekülteket válogatás nélkül mentse a cionista mozgalom. Írását 1940-ben pamfletben adták ki a baloldali amerikai cionisták. (V. L. B.)*

[...] A revizionisták azt állítják, hogy ők a vezetői, ha nem az egyetlen szervezői a Palesztinába való illegális alijának. Minden propaganda-fórumon az európai zsidók megmentőinek nevezik magukat, és bejelentik, hogy ők a „válogatás nélküli" alija bajnokai. Mivel a revizionisták az alija bétre építenek Amerikában, fontos, hogy tisztázzuk, mi is volt a revizionisták szerepe a kvóta feletti alijában. A revizionista taktika és eredmények legvilágosabban az American Friends for Jewish Palestine tevékenységének bemutatásával érthető meg, mely revizionista csoport, amelyet revizionista fórumokon hirdetnek mint „pártok feletti", „nem politikai" csoportot.

Az „American Friends for Jewish Palestine" hangosan fejezi ki a sajtóban támogatását a zsidó menekültek iránt és készségét, hogy Palesztinába vigye őket. Az effajta ügyben való lelkességet csak elítélni lehet. Ami összezavaró, az a csoport által kapott nagy nyilvánosság. Mind tudjuk, hogy zsidók illegálisan jutnak egy ideje Palesztinába. Ez a fajta bevándorlás – az alija bét – nem titok. Nem titkolták létét, és nem érdemes lebecsülni jelentőségét. De az American Friends lelkesedése még a szimpatizánsokat is megbotránkoztatja. A Friends nem csak általános információt ad, helyette élvezi a részletes bemutatást. Amikor azt olvassuk a New York Timesban, hogy ez és ez a hajó ennyi és ennyi zsidó menekültet vitt az adott kikötőbe az adott napon, kétségeink lehetnek az alkalmazott módszer és eredmény esetében. Az embert ez a drámák gonoszaira emlékezteti, aki előre bejelenti galád szándékait, miközben a teltházas közönség figyel.

[…] Többek között a revizionisták büszkék arra, hogy a bevándorlókat nem „válogatják". Mindenkit hoznak – az öreget, a beteget, a pionír munkára pszichológiailag képteleneket – miközben a felelős alija inkább válogat. Itt a revizionisták ismét bemutatják, hogy képtelenek a nemzet érdeke alapján dönteni, és szerelmesek a drámai gesztusokba, függetlenül a végeredménytől az ügyre nézve, melyet

állítólag támogatnak. Persze igaz, hogy Palesztina minden hontalan zsidó menedéke kéne hogy legyen. Van olyan zsidó vagy cionista, aki ezt vitatja? De a tények tragikus összességével állunk szemben. Csak egy bizonyos részét lehet ma elvinni azoknak, akik be akarnak jutni. A válogatás elengedhetetlen. Kapkodva válogassunk, csak annak alapján, hogy ki mászott a fedélzetre, vagy mélyebb megfontolások döntsenek a bevándorlásról? Tudjuk, hogy a németországi bevándorlás esetében előnyt élvez az ifjúsági alija. Ennek az oka talán az idősekkel szembeni kegyetlen érdektelenség, vagy abból a nehéz, de őszinte igényből fakad, hogy azokat mentsük, akiket a legjobban kell, s akikre a legnagyobb igény van a zsidó haza felépítése során?

Amikor az események azt a feladatot róják az emberre, hogy megváltást osztogasson, a kérdést nem oldja meg a kapuk kapkodó kitárása bárki előtt, aki bejönne. Ez is egy döntés – egy döntés a jelen és a jövő ellen. Mikor a revizionisták hajóikat öregekkel, gyengékkel vagy csonkákkal töltik meg, akik nem bírják a pionír-munka nehézségeit, távol tartják ezzel azokat, akiknek még több évük van és még több életet adhatnak. Remek jelszó, látványos csatakiáltás, hogy „mindenkit viszünk”. De nem lehet mindenkit vinni, és ezt a revizionisták is tudják. […]

194. HENRY MONTOR LEVELE BARUCH RABINOWITZ RABBI SZÁMÁRA (1940. FEBRUÁR 1.)

In: *Jabotinsky Institute*, HT10-16[368]

Jegyzet: *Henry Montor (1905-1982), az Egyesült Zsidó Menekültügyi Felhívás[369] ügyvezetőségének alelnöke hasonló tartalmú sorokat írt az amerikai revizionista rabbinak, Baruch Rabinowitznak (1914-2003). Utóbbi pénzügyi támogatást kért egy menekülthajó utasainak elhelyezéséhez. (V. L. B.)*

Egyesült Zsidó Menekültügyi és Tengerentúli Segítségügyi Felhívás
Személyes és bizalmas levél Baruch E. Rabinowitz rabbi részére
B’nei Abraham gyülekezet, Hagerstown, Maryland

Kedves Rabinowitz rabbi,

Ismerve szolgálatkész érdeklődését az Egyesült Zsidó Menekült- és Tengerentúli Segítségügyi Felhívás irányába, természetesen komoly érdeklődéssel olvastunk január 29-ei levelében megfogalmazott érzelmeiről [...]

Igen nehezemre esik ezzel az érzékeny kérdéssel nyilvános úton foglalkozni, de úgy gondolom, elengedhetetlen, hogy Önnek pontos tudomása legyen a közrejátszó tényezőkről. Ezért bátorkodom Önnek megírni ezt a levelet a tényeknek a lehető legteljesebb magyarázatával, már amennyire az egy levélbe belefér.

(1) Az Egyesült Palesztinai Felhívás[370] a Palesztinai Zsidó Ügynökség és a Zsidó Nemzeti Alap pénzgyűjtési eszköze. Bármi is legyen a Zsidó Ügynökség hozzáállása a nyilván nem tartott [illegális] Palesztinába való bevándorlás ügyében, mint hivatalos szervezet nem hangoztathatja érdekeit vagy érzelmeit az ilyen fajta bevándorlással kapcsolatban, noha lehetnek és vannak ilyenjei. Jelenleg a Palesztinai Zsidó Ügynökség tárgyalásban áll a brit kormánnyal egy újfajta bevándorlási ütemterv bevezetéséről a munkásréteg számára, mely az elkövetkező hathónapos időszakra lenne érvényes, április elsejei kezdettel. Ahogy azt Ön is tudhatja, még a Fehér Papír rendelkezései is engedélyezik tízezer fő évi bevándorlását, nem beszélve arról a huszonötezer további belépési engedélyről, melyet a kormány a menekültek részére megígért. Ha egy olyan szervezet, mint Zsidó Ügynökség, mely nem csak jóváhagyja, de még finanszírozza is a nyilván nem tartott bevándorlást, nyíltan támogatná és elfogadná a nyilván nem tartott bevándorlást, könnyen borzalmas csapást mérhetne ezzel a legális, megfelelően felkészített bevándorlók Palesztinába való belépési lehetőségeire [...]

(3) A Palesztinába való nem nyilvántartott bevándorlás elősegítése az egyik legfontosabb feladat, mellyel a zsidó nép most és a jövőben szembe kell hogy nézzen. Két tényezőt kell észben tartani. Először is, azoknak a menekülteknek az igényeit, akik a biztos pusztulás elől menekülnek Európából, és másodsorban Palesztina igényeit további bevándorlók iránt, akik hozzá tudnak járulni az

ország építő növekedéséhez, hogy később további bevándorlóknak teremhessen ott hely. Bármilyen érdeklődést is fejeztek ki a nem nyilvántartott bevándorlás iránt a Palesztinai Zsidó Ügynökséggel kapcsolatba hozható egyes személyek, az annak a ténynek az elfogadásán alapult, hogy a Palesztinába való bevándorlás kérdésének kezelésében a „kiválasztás" egy elkerülhetetlen tényező. A „kiválasztás" alatt azon fiatal férfiak és nők preferálását kell érteni, akiket Európában ipari és gazdasági téren történő termelő célokra képeztek ki, illetve más módokon felkészítettek a palesztinai életre, beleértve a nehézségeket és viszontagságokat, melyekre felvértezve kell lenniük fizikailag és szellemileg. A szentimentális megfontolások természetesen fontosak, és mindenki örülne, ha megmenthetné az összes zsidót, akit csak ki lehet emelni Európa forrongó üstjéből.

De ha valaki egy olyan érzékeny programmal foglalkozik, mint a nem nyilvántartott bevándorlás, akkor egyértelműen életbe vágó, hogy azok az emberek, akiket Palesztinába küldünk, képesek legyenek elviselni a zord körülményeket, melyek között élniük kell heteken és hónapokon át a Földközi-tengeren [tartó hajóútjuk alatt], illetve a nehézségeket, melyek a palesztinai partraszállásuk után leselkednek rájuk. Fájdalmas tény, hogy számos alultáplált és nem kellően felruházott nem nyilvántartott bevándorló halt meg a Földközi-tengert átszelő lélekvesztők hajótestében.

Bizonyos felelős és tapasztalt személyek egy ideje elősegítik a zsidók Palesztinába való nem nyilvántartott bevándorlását. Az elmúlt négy hét során például közel kétezer kétszáz ilyen fiatal német, lengyel, és egyéb országból származó férfi és nő gyűlt össze a Dunán, hogy Palesztinába kerüljön. Hétszázhetvenen kerültek rá az egyik hajóra. Egyetlen lapban sem fogja nyomát találni ennek a tevékenységnek, mivel ezek a felelős személyek nem presztízst kívánnak szerezni pártjuknak vagy politikai vállalkozásaiknak, hanem csakis ezeknek a produktív fiatal férfiaknak és nőknek a biztonságos Palesztinába jutásának lehetővé tétele a vágyuk. Ők felismerték, hogy minél nagyobb publicitás övezi az ilyesfajta tevékenységet, annál kevésbé lesz lehetséges, hogy a továbbiakban ilyen módon lehessen zsidókat juttatni Palesztinába [...]

(4) Mikor egy dunai emberszállítmány ügye nyilvánosságra került két héttel ezelőtt, egy ilyen felelős személy felvetette, hogy ezt a bizonyos ügyet kielégítő módon meg lehetne oldani, ha [az út szervezői] hozzájárulnának a „kiválasztás" elvének betartásához a kivándorlók esetében [...]

(5) Egy olyan vezető esetében, mint Ön, fontos, hogy ismerje a tényeket avval kapcsolatban, hogy milyen természetű bevándorlást szponzoráltak [a hajóút szervezői a fenti esetben]. Ezeknek a „kirándulásoknak" a szervezői bejárták Európát, és aki csak meghallgatta őket, azt biztatták erre a palesztinai útra, melyet egy bizonyos összeg – mindig száz dollár felett – befizetéséért garantált üzletnek tüntettek fel [...]

Az utazók jelentős része öregember és öregasszonyvolt, akiknek a sorsa ugyan minden zsidó legőszintébb törődésének kell, hogy tárgya legyen, de akik, valljuk be, egyértelműen nem voltak felkészülve a Földközi-tengeren való veszélyes áthajózásra olyan hajók fedélzetén, melyeknek a kapitányai csakis azért vállalkoztak erre az útra, mert elképesztően sokat ígértek nekik [...]

Nyilvános megbeszélések során megengedhetetlen egy zsidó számára, hogy akár még csak feltételezze is azt, hogy köreinkben bűnözők akadhatnak, de mivel ez bizalmas levél, ezért úgy vélem, helyes dolog az Ön és az Ön által képviselt érdekek irányába, hogy kiemeljem, hogy sokan azok közül, kiket [a fentiek] kizárólag önös anyagi érdekeik által vezérelve Palesztinába akartak vinni, prostituáltak és bűnözők voltak – vagyis bizonyosan olyan elemek, melyek nem lettek volna képesek hozzájárulni egy olyan zsidó Nemzeti Otthon felépítéséhez, melyben minden zsidó büszkeségét leli. A tavalyi év palesztinai bűneseteinek megnövekedett száma igen szomorú tükröződése annak az elkapkodott és felelőtlen módnak, mellyel bizonyos körök kezelték a nem nyilvántartott bevándorlást.

(6) Azok, akik életük során foglalkoztak a palesztinai Zsidó Nemzeti Otthon felépítésével, két cél felé kellett hogy irányítsák törekvéseiket: először is, hogy lehetővé tegyék azon zsidóknak a belépést Palesztinába, akiknek otthonra van szükségük, másodszor pedig, hogy egy olyan központot hozzanak létre Palesztinában, ahol a zsidó eszméket valósággá lehet tenni.

A Zsidó Nemzeti Otthon egész szerkezete, mely érzékeny politikai, földrajzi, gazdasági és társadalmi alapokon nyugszik, össze fog végül omlani, ha támasztékai gyengék és bizonytalanok. Palesztinának ma olyan fiatal emberekre van szüksége, akik értik, milyennek is rendeltetett a zsidó Nemzeti Otthon, s akiknek energiái és tehetségük forrásai megfelelnek egy későbbi, nagyobb bevándorlás lehetőségeinek megteremtéséhez.

Nem engedhetjük meg, hogy még több halálos munícióhoz juttassuk a cionizmus ellenségeit, legyenek azok a brit kormány, az arabok vagy akár a zsidó nép sorai között, azzal, hogy Palesztinát elárasztják a nagyon idős emberek vagy a nem kívánatos személyek, akik ellehetetlenítenék a palesztinai életkörülményeket és lerombolnák az olyan gazdasági körülmények létrehozásának kilátásait, melyek biztosítanák a bevándorlás szakadatlanságát [...]

Egyetlen épeszű ember sem mondta, hogy Palesztina képes lesz befogadni a több millió zsidót, akiknek igénye lenne oltalmára, még akkor is, ha akár a legális és a nem nyilvántartott bevándorlás együtt lehetővé tenné ezen több millió zsidó számára a belépést. Számoljunk azzal a feltételezéssel, hogy Palesztina csak az ország szabadságát és biztonságát igénylők töredékét képes befogadni. Ennek oka a politikai hátráltatások és gazdasági hátrányok kombinációja. Míg Palesztina forrásai nem fejlődnek ki kellőképpen, harminc-hatvanezer fő évi bevándorlása lenne lehetséges, míg egy nagyobb számhoz el nem érünk kitartóan és folyamatosan. Ezen körülmények között tehát nem életbe vágó, hogy egy felelős vezető észben tartsa a bevándorlók megválogatását, különösen azon terhes körülmények közepette, melyek manapság körbeveszik a nem nyilvántartott bevándorlók kérdését?

Annak reményében, hogy a lehető legnagyobb tiszteletet jeleztem az Ön nézetei és ítélőképessége irányába, maradok

Szívélyes szolgája,

Henry Montor,

Ügyvezetőségi alelnök

195. WILLIAM R. PERL VISSZAEMLÉKEZÉSE A BUDAPESTI ILLEGÁLIS ALIJÁRA (1939)

In: William R. Perl: *The Four-Front War. From the Holocaust to the Promised Land* (New York: Crown, 1978), 22-23, 60-61, 142-143, 306-307.

Jegyzet: *A revizionisták közép-európai illegális embermentési akciói számos országot, köztük Magyarországot is érintették. A revizionisták az ortodox jogvédő Reiner Imrén keresztül állapodtak meg a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatósággal (KEOKH) zsidó menekültek alijázásának engedélyezéséről. Az akciót magyar oldalról Nathan Ben-Chaim vezette, segítője az osztrák cionista, William Perl volt. (V. L. B.)*

Mivel a cionista revizionisták és a Betár ismertté váltak mint aktív csoportok, és mivel hamar elterjedt a hír, hogy a krízis miatt illegális csoportokat szervezünk Palesztinába, mindenfajta zsidó ostromolni kezdett levelekkel, telefonokkal, látogatásokkal. [...] [Elvünk] ez volt: „A zsidó nép brit iga alól való felszabadításáért vívandó harcunkhoz első sorban azokat kell megmenteni, akik képesek és akarnak fegyvert viselni". [...] Eldönteni, ki jöhet velünk, a legnehezebb feladat volt. Egyet elfogadtunk, sokat elutasítottunk. És tudtuk, hogy ez mit jelent. Az elsőbbség a saját Betar-tagjainké volt: szinte kivétel nélkül 16 és 20 év közötti fiúk és lányok voltak. [...] Mindenfajta nyomást gyakoroltak ránk [...] pénzt ígértek az akciónak, egyéneknek, ékszereket hoztak az irodába. [...] De tartottuk magunkat a Betar elsőbbségéhez, illetve azokéhoz, akikről úgy gondoltuk, végig tudják csinálni az utat és meg tudják szokni Palesztinát. Egy nap ezeknek a fiataloknak fel kell majd tudniuk lázadni a Betar oldalán a brit gyarmatosítók ellen, a zsidó állam felállításáért. [...] Telefonon, táviratban és levélben, a bécsi, a prágai, a budapesti, a varsói és a danzigi Betar központjai további hajókért könyörögtek. [...] A magyarok konkrétan azt követelték, hogy legalább száz magyar zsidó hagyja el az országot, két szállítmánnyal, illetve ötven idegen zsidó, akik magyar börtönökben voltak, mert illegálisan érkeztek az országba. [...] A magyar betárik hamar megtudták, hogy Budapesten vagyok, és sok ember volt, akit ki akartak küldeni – de egyiküknek sem volt pénze. A magyarok elvitele eleve azért kellett nekünk, hogy fizessék a cseh betárik pénzét, mivel a magyarok még nem voltak annyira veszélyeztetve ekkor, mint a bécsiek vagy prágaiak. [...] Kompromisszum kellett. Ha tudtak fizetni, a betáriké volt az elsőbbség. [...]

Sosem fogom elfelejteni látogatásomat egy [magyar] börtönben egy esős reggel. [...] Emlékszem egy borzas, magas férfira, szürke szakállal, imasállal válla körül, tefilinnel a karján, imakönyvvel a

kezében. Bár fontos volt látogatásom nála, nem hagyta abba az imát, mert semmilyen okból nem engedte, hogy megzavarják benne. [Korábban] egy kisvárosban élt, Kelet-Szlovákiában. Feleségével és tízéves lányával elmenekültek. [...] Épp azt akartam neki mondani, hogy ő és a felesége jöhetnek, amikor végzetes hibát követett el. Közölte, hogy ha nem viszem el őket, akkor a felesége itt fog meghalni, mert tüdőbeteg és vért köp. Összeomoltam, de azért elmentem a női börtönbe, hogy a feleségénél ellenőrizzem a történetet. Megmutatta nekem a véres zsebkendőjét, és azt hitte, ez majd meggyőz. Szegények! Nem vihettünk betegeket egy olyan hajón, amit az egészségesek is alig éltek túl. Visszatekintve, csodálkozom, hogyan volt erőm hátrahagyni az ilyen embereket. De meg kellett tennem. Az embernek olyannak kellett lennie, mint az acél. Sokakat fel kellett áldozni, hogy még többet megmentsünk. [...]

196. MICHAEL DOV WEISSMANDL RABBI: A MÉLYBŐL KIÁLTOTTAM FEL (1943)

In: Abraham Fuchs: *The Unheeded Cry: The Gripping Story of Rabbi Chaim Michael Dov Weissmandl* (Brooklyn, New York: Mesorah Publications, 1984), 90-94.[371]

Jegyzet: *Michael Dov Weissmandl (1903-1957) debreceni születésű nyitrai ortodox rabbi, a pozsonyi zsidó tanács leple alatt működő, ellenálló zsidó Munkacsoport tagja volt. A háború után Weissmandl súlyos vádakat fogalmazott meg a cionista mozgalommal szemben, melyeket* Min ha'majcar[372] *c. megemlékezése mond el. Megjegyzendő, hogy a történészek szerint minden bizonnyal nem Weissmandlék mentőakciója, hanem a nemzetközi nyomás hatására álltak le ideig-óráig a szlovákiai deportálások. (V. L. B.)*

Akkorra már egyre több helyen volt szükség a pénzre: meg kellett vesztegetni a szlovákiai törvényhozókat és a városok rendőrségét. Pénzre volt szükség a Szered, Nyitranovák és Vihnye települések területén felállított munkatáborokba, hiszen ez volt munkánk alapja. Pénzre volt szükségük azoknak, akik Magyarországra vagy Szlovákiába akartak menekülni, noha akkor ezek még nem voltak olyan sokan, mint a következő hónapokban. És pénzre volt szüksége még ezreknek, akik nem tudták eltartani magukat. És akkoriban még fennállt az a félelmetes helyzet, melyről már korábban is írtam nekik [a cionistáknak]. Sok pénzre és pénzzé tehető tárgyra volt szükségük azoknak, akiket először elhurcoltak az országunkból Lublinba, s akik még ott voltak, mielőtt kivégzőtáborba vitték volna őket. Lehetséges volt valahogy napról-napra eltengődni, ha a pénzt és az értéktárgyakat élelemre cserélte az ember a lengyeleknél. Leírtuk, hogy csupán ezeknek az embereknek a megsegítésére több ezer dollárra van szükségünk. Én is részletesen leírtam mindezt, miután a főrabbi már írt általánosságban. Pozsonyba mentem, ahonnan Fleischmann [Gizi] [1894-1944][373] asszony (legyen áldott az emléke!) órákon át írta esdeklő és könyörgő leveleit Saly Mayer [1882-1950], a[z American Jewish] Joint [Distribution Committee][374] és a [Jewish] Agency[375] svájci képviselőjének. Továbbá írt egy személyes levelet egy bizonyos Náthán Schwalb [1908-2004][376] számára is, akinek elkötelezettségéről és hatékonyságáról [Gizi] sokat beszélt.

Küldöncünk, aki elvitte az üzenetünket, néhány nap múlva üres kézzel tért vissza, még csak egy levelet sem hozott. Azt mondták neki, hogy most nincs idejük ezzel foglalkozni, és ha majd küldünk egy másik embert, annak majd írnak. Úgy meghökkentünk, mintha a maga ház omlott volna ránk. Fleischmann asszony azt kezdte mondogatni, hogy „Saly Mayer bácsi nagyon öreg és óvatos ember. Írni kell még egyszer, és küldeni kell egy másolatot Silbersteinnek is, aki a [Zsidó Világ]kongresszusnál vezető. A féltékenység Mayer és Silberstein között majd ráveszi őket, hogy tegyenek valamit. Amúgy is főleg az Agency és Schwalb az, akire támaszkodhatunk. Talán olyan fontos ügy a miénk, hogy valakinek azonnal el kell majd utaznia Amerikába vagy Angliába vagy Erec Izraelbe." Én pedig írtam egy kétségbeesett levelet a rabbik nevében. Küldöncöt küldönc után indítottunk útnak, figyelmeztető leveleket küldtünk, melyekben ríttunk és könyörögtünk. Eközben eltelt a hét hét, és megkértük ezért Hochberget, hogy szóljon Wisliceny-nek, hogy a futárunk balesetet szenvedett út közben, és eltörte a lábait, és most egy svájci kórházban van. [A futár], mint mondtuk, azt üzente nekünk, hogy három vagy négy hét múlva rendbe jön, és akkor visszatér majd. Így hát Wisliceny adott még időt. Végül elérkezett az oly' nagyon várt nap. A futár megérkezett Salamon

Benjámin rabbi otthonába. Ott nyitottam ki a levelet, remegő kézzel. Azon viszont csak néhány szó állt, melyet Mayer írt. A levél lényege ezt volt: „nincs pénz." Ezt több okkal indokolták meg:

1. *„Ötvenezer dollár hatalmas összeg egy olyan piciny ország részére, mint Szlovákia. A költségvetés, melyet Szlovákia számára kaptunk tavaly a Jointtól, mindössze pár ezer dollár.*
2. *Az Ön története, mely alapján idén még több pénzt követel, és a levelek, melyeket Lengyelországba szállított szlovák zsidóktól szedett össze, eltúlzott mesék. Így csinálják ezt a keleti zsidók, akik folyton pénzt akarnak.*
3. *Jelenleg nincsen rá mód, hogy akár egyetlen vasat is küldjünk, mivel szervezetünk Amerikából kapja a pénzt, és ott törvény tiltja, hogy pénzt továbbítsunk ellenséges államoknak.*
4. *Egy bizonyos havi juttatás kifizetésére van lehetőség, mint ahogy azt Magyarországnál is tettük a háború előtt. Ezt azonban csakis a Joint beleegyezésével lehet megtenni és csak kölcsön formájában, melynek kamatjait a háború előtti árfolyamon kell felszámolni."*

A borítékban még egy másik levél is volt, egy furcsa, idegen nyelven, melyet először nem voltam képes felismerni. Aztán rádöbbentem, hogy az héberül van, latin betűkkel írva, és azt Schwalb írta pozsonyi társainak. A levél másfél oldalas volt. Máig itt van a szemem előtt az egész, mintha legalább százszor átolvastam volna. Ez volt a levél tartalma:

„Azt kell folyamatosan szem előtt tartanunk, hogy a háborút a Szövetségesek fogják megnyerni, utána pedig fel fogják osztani a világot a nemzetek között, mint ahogy azt az első világháború után is tették. Akkor terveik első részét már megmutatták és most, a háború vége felé, mindent meg kell tennünk, hogy Erec Izraelből végre Izrael állam válhassék. Ezen irányba már több fontos lépést meg sikerült tenni. Az országotokból érkező segélykiáltásokról pedig csak annyit, hogy a Szövetségesek rengeteg vért folyatnak el a harcokban, és ha mi nem áldozunk valamennyi vért, akkor milyen jogon állhatnánk majd oda az alkuasztalhoz, mikor majd a háború végén felosztják a földeket a nemzetek között? Így hát bolondság, sőt, arcátlanság lenne részünkről megkérni ezeket a nemzeteket, melyek a vérüket folyatják, hogy saját pénzüket küldjék el az ellenséges államokba, hogy mi megmenthessük saját véreinket – hiszen rak be'dam tehija lanu ha'arec *– csakis vér által fogjuk megszerezni földünket. Ez vonatkozik mindenkire – viszont ti, kedves barátaim,* atem tajlu – menjetek kirándulni –, *s hogy ezt megtehessétek, ezen futár útján küldök nektek illegális pénzeket."*

Miután hozzászoktam ehhez a furcsa írásmódhoz, elfogott a remegés, miután megértettem, mit jelent az, hogy „csakis vér által fogjuk megszerezni földünket." De több hétbe került, mire felfogtam két másik szó jelentését is. Végül megértettem, hogy az „indulhatok tijulra", az ő sajátos kifejezésük, mely azt jelenti, hogy menjetek „kirándulni", vagyis szökjetek meg. Másképp fogalmazva ez áll a levélben: „Ti, kedves társaim, tizenkilenc vagy húsz közeli barátom, meneküljetek Szlovákiából, és mentsétek magatokat. Majd az ott maradottak vérével – férfiak, nők, öregek, gyermekek és csecsemők vérével – megszerezzük magunknak a földünket. És hát bűn lenne pénzt küldeni ellenséges országokba, hogy megmentsük az életüket: de ti, szeretett barátaim, meneküljetek, itt van rá az illegális úton szerzett pénz."

Tudni kell, hogy ma már nincsenek nálam ezek a levelek, mert Szlovákiában maradtak [a deportálások után], és elpusztultak minden mással együtt. Viszont sok ember volt ott Salamon rabbi házánál, mikor a levelek megérkeztek, és közülük sokan élnek még ma is. Mindannyian emlékeznek, hogy mit láttak és hallottak akkor – még emlékeznek a dühre és a könnyekre a szemekben és mindannyiunk szemében, amikor láttuk, mi állt ezekben a borzalmas levelekben. Fleischmann asszony és barátai, noha nagy cionisták voltak, nem beszéltek héberül. Mikor hónapokkal később dühösen beszéltek a szabad világ vezető politikusairól, amiért ilyen érdektelenül szemlélik gondjainkat, hogy mennyi pénzzel tartozunk a gonosz embereknek, akik az életünkre törnek, emlékeztettem őket a levélre, és megértettem velük, hogy kérdésük voltaképpen nem kérdés, hanem válasz volt. Az volt a kérdésük, hogy „miért nem küldenek pénzt, hát teljesen megőrültek?" És a válasz ott volt benne, hogy azért, mert teljesen megőrültek – és a levél bizonyítékul szolgált minderre.

Előhoztuk a levelet, és lefordítottam számukra. Olyan volt ez nekik, mint a felvillanó fény a sötét éjszakában, mely megmutatta ezeknek a pusztító embereknek a szavain keresztül, milyen mély is valójában a szakadék. Az ő kezeik is összeszorultak haragjukban, ahogy felmerültek bennük a kérdések. Ha igaz, hogy mindennek ára van, és ha a zsidók vére lenne a föld ára, akkor mégis ki lakná majd be később azt a földet, ha már a föld ára ki lett fizetve vérben? Hiszen ha nincs nemzet föld nélkül, akkor nem lehet földterület sem nemzet nélkül. És hol élnek az eleven zsidó közösségek, ha

nem Európában? És mégis ki lenne olyan őrült, hogy a föld megszerzése körül forgó gondolatait és tetteit a nép sorsa elé helyezze? Hetekkel ez után a találkozó után újra közeledett a szlovákiai deportálások megindulásának ideje. Ezek a gonosz emberek ránk akartak ijeszteni, hogy pénzt csikarjanak ki belőlünk. Nagy sietséggel írtunk egy könyörgő levelet Zürichbe. Fleischmann asszony szemei előtt még mindig ott táncoltak a szavai Náthánnak, akit egykor a barátjának tartott. Hogy tudhat valaki a béke és a jólét földjéről bölcsességet és türelmet prédikálni azoknak, akik az elkeseredettség földjén élnek? Fleischmann asszony (bosszulja meg Ist-n a vérét!) ezt írta: „Mindössze pénzt kérünk, melyet később vissza lehet adni – de az emberi élet, melyet meg akarunk menteni, sosem tér vissza, ha egyszer elveszett. Így hát Náthán tanácsával zárom a levelet: nekünk ezt kell folyamatosan szem előtt tartanunk." A helyzet rémisztő volt.

A hét hetes határidő, melyet Wisliceny kijelölt, 1942 Av hónapján[377] lejárt, és már nem fogadtak el több kifogást vagy halogatást. Ezért írtam egy levelet egy kitalált személy, Róth Ferdinánd nevében, akiről azt állítottam, hogy a „világzsidóság" képviselője, akiről már korábban is szó esett. Azt állítottam, a levél Svájcból jött. A levélben „Ferdinánd" azt írta unokaöccsének, hogy sérülésének begyógyulása elhúzódott, és nagyon sajnálja, hogy továbbra is kórházban kell maradnia. Ha lehetséges lenne, nekünk küldte volna el az üzenetet, de nem tudja a pontos címet. Nagyon sajnálja, hogy még nem jöhet, de három vagy négy hét múlva már úton lesz. A levél, és [Karol] Hochberg [1911-1944][378] magyarázkodása meggyőzte Wislicenyt, és így kijjebb tolta a határidőt. Eközben levelet levél után küldtünk futáraink útján, akiket nagy nehézségek és veszélyek árán béreltünk fel. A levelekben könyörögtünk, és átkozódtunk, sírtunk és szitkozódtunk, kértük a Jointot, a Világkongresszust, és az Ügynökséget, és általában bármilyen szervezetet, melynek lehetett pénze, és esetleg megkönyörülhetett rajtunk. Természetesnek vettük, hogy a Szövetségeseket nem érdekelné ötvenezer dollár – miért is érdekelné őket? S még ha mégis érdekelné őket, és nem engednék – kit érdekel, mit mondanak a törvényeik? A zsidó vallás ítélkezett a zsidók véréről – és a Tóra azt mondja, hogy nem állhatsz tétlenül, míg a testvéred a vérét ontja. De jajkiáltásunkra senki sem hallgatott. Ennek ellenére reménykedtünk, hogy a pénz, mely általános szükségleteinkre kellett volna, bármikor megérkezhet. Fel sem tudtunk fogni, hogy lehet megtagadni a pénzt azoktól, akiket Lengyelországba szállítottak, s akik élelem és minden egyéb hiányában ezerszámra hullottak el. Hiszen már az előtt, hogy elindultak volna a deportálások Szlovákiából, az első Lengyelországba küldött segélyek nyomán annyi panaszlevél érkezett tele szenvedéssel, hogy még egy kőből való szív is megolvadt volna tőlük. Számos ilyen levelet elküldtünk, másolatot és eredetit, a svájci [zsidó] közösség vezetőihez. Úgy érveltünk, hogy ha mi, akiknek nincs miből megélniük, minden pénzünket és értékünket odaadtuk azért, hogy ételt vehessünk, és életeket menthessünk, akkor azoknak, akik a szabad világban élhetnek, annyi pénzt kéne küldeniük élelmiszerre, amennyire csak szükség van. Azt hittük, azonnal meg fogják tenni, hiszen azért adták az ő kezelésükbe az amerikai zsidóság pénzét, melyet a zsinagógában gyűjtöttek össze, hogy szétosszák. Nekik nem kellett személyes ingóságaikat feláldozniuk. Épp ellenkezőleg, még fizettek is nekik azért, hogy kezeljék ezt a pénzt.

De honnan tudhattuk volna, hogy a mi ilyetén való érvelésünket két okból is elhessegették? Elhessegette a nyugati asszimiláns zsidó és a nacionalista cionista zsidó is. Honnan tudhattuk volna, hogy a nyugati zsidó, a Joint tagja, így cáfolja majd meg gondolatmenetünket: „Nincs semmi ok a sietségre, nincs semmi ok az izgalomra. Nincs is ott semmi vér, nincs is ott semmi könny, ez csak a keleti zsidók szokásos önmegjátszása, akik mindig érdemtelenül akarnak pénzhez jutni Minden, amit mondanak, hazugság. Ismerjük már a lengyelországi schnorrerek rémtörténeteit a lublini gettóból. Minket nem fognak meghatni az ilyen levelek. Már jól ismerjük a keleti zsidók trükkös módjait, ahogy ki akarják csalogatni a jó pénzt az egyenes, őszinte nyugati zsidók zsebeiből." És honnan tudhattuk volna, hogy az Ügynökség nacionalista cionista zsidója majd ezt válaszolja: „Hát persze, hogy sürget az idő! De a sürgős dolgok nem ott nálatok, a szétszóratásban vannak, a ti véretek, a ti könnyeitek nem sürgős dolgok. Van, ami még sürgősebb: »a föld meghódítása.« Természetesen lehet arról vitatkozni, hogy ezen belül mi a fontosabb és mi a kevésbé fontos, de az biztos, hogy a ti véretek egy cseppet sem számít. Folyassátok el mosolyogva, hiszen nem fontos senkinek, de majd mi megszerezzük vele, amit többre tartunk nálatok. A véretekkel fogjuk magunkhoz csatolni a földet." Még az után sem tudtuk elhinni, hogy mindez igaz, hogy már láttuk elutasító válaszaikat. Talán rossz címre küldték volna a valódi választ? Talán már csak egy levelet kell elküldeni nekik, és már mindent tisztázhatunk is? Talán

ha Fleischmann asszony ír egy kedves levelet és én egy dühöset, akkor talán adnak pénzt a szlovákiai zsidók, a Lengyelországba küldött zsidók és minden más zsidó megmentésére.

197. OSKAR NEUMANN LEVELE NATHAN SCHWALB SZÁMÁRA, 1944. ÁPRILIS 4.

In: *Yad Vashem Archives*, P.52/127. 7.

Jegyzet: *Szemben Weissmandl emlékezésével, Oskar Neumann, a pozsonyi Munkacsoport levele Schwalb számára nem azt mutatja, hogy a kapcsolat megszakadt volna a svájci aktivistákkal. (V. L. B.)*

Pozsony, 1944. április 4.

Kedves Nathan!

Mellékelten találod az alábbi levelet, és arra kérlek, hogy erre minden illetékes hivatal figyelmét hívd fel, és az azonnali válaszadásról, valamint az érdemi ügyintézésről gondoskodj, hogy az oly sokáig megszakadt kapcsolattartás újra felvétessen. [...] Megkérném, hogy ennek megfelelően köss össze engem Saly bácsival. Bár aligha fog emlékezni rám, nagyon jól ismerem. További rendelkezésekig Willy[379] havérrel és Michael Beerrel[380] rabbival fogok dolgozni. [...]

Oskar

198. AVRAHAM FUCHS INTERJÚJA STEINER ANDRÁSSAL (1986. ÁPRILIS 27.).

In: *Yad Vashem Archives,* P.52/187. 3-4.

Jegyzet: *Steiner András, a Munkacsoport tagja kétszer is beszélt a háború után a Schwalb-ügyről. Itt az első interjúnak mindössze ez a rövid részlete vonatkozik a levélre. (V. L. B.)*

Avraham Fuchs: [...] Weissmandl azt mondja a levél kapcsán – „csakis vérrel tudjuk megszerezni az országot" – hogy ezt a levelet a Jointtól és Nathan Schwalbtól, a Zsidó Ügynöksgétől kapták. […] Még vannak túlélők, akik igazolják, hogy ez a levél megérkezett. Te is, Andrei, azt mondtad – korábbi beszélgetésünk során, három éve –, hogy emlékszel a levélre.

Steiner András: Igen. [...]

199. STEINER ANDRÁS VALLOMÁSA (1988. NOVEMBER 2.)

In: *University of Exeter Special Collections*, Uri Davis Archives, MS 96 (rendezetlen anyag). Queen's Bench Division of the High Court of Justice, 1987/D, 1648 sz., Affidavit of Andrew Steiner, 1988. november 2.

Jegyzet: *1987 és 1991 között rágalmazási per zajlott a londoni bíróságon, melyet Schwalb indított londoni ügyvédjein, a Kramer & Co.-n keresztül Uri Davis anticionista zsidó újságíró ellen, aki egy helyütt tényközlésként idézte Weissmandl Schwalbbal szembeni vádjait. Az ügy sosem jutott el esküdtszék előtti tárgyalásig, ugyanis 1991. november 27-én a brit Legfelsőbb Bíróság négy évnyi eljárási vitát követően elrendelte a kereset törlését a bizonyítékok megfelelő bemutatása és a vádemelés hiánya miatt. Az ügyben mindenesetre Steiner vallomás tett, mely Davis hagyatékában maradt fenn. (V. L. B.)*

Tisztán emlékszem, hogy Fleischmann asszony úgy tájékoztatott bennünket, hogy Schwalb levelében ezzel a jelentéssel bíró szavak voltak: „A nemzetek csakis vérrel születnek meg. A deportálások és a szlovák zsidók halála a mi hozzájárulásunk lesz Izrael állam létrehozásához." Noha nem olvastam el Weissmandel rabbi könyvét, mert nem beszélek héberül, úgy hiszem, hogy a levélben, melyről Fleischmann tájékoztatott minket, ugyanaz a szöveg állt, mint amit Weissmandel rabbi emlékezetéből idézett a könyvében. Nem hiszem, hogy koholmányt írt volna le. Természetesen a munkacsoport minden tagja, akik akkor ott voltak azon a bizonyos gyűlésen, nagyon csalódottak voltak, hogy nem tudtunk pénzhez jutni, miután olyan sokat vártunk és könyörögtünk. Sokan, köztük én is, úgy találtuk, hogy a felperes levele nem váratlan és indokolatlan tartalmú, tekintetbe véve az ő szervezetének politikai prioritásait, és nem is váratlan egy olyan pozícióban lévő embertől, mint ő.

200. A ZSIDÓ ÜGYNÖKSÉG LONDONI ÜGYVEZETŐSÉGE ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE (1942. DECEMBER 21.)

In: *Central Zionist Archives,* Z4/302/26, 2-3.[381]

Jegyzet: *A „Palesztina-centrizmus" elve a londoni cionisták között 1942-'43-ban is dominált, erről szól ez és a következő három dokumentum. (V. L. B.)*

Bizalmas

Az 1942. december 21-én, hétfő délelőtt, London, W.C.I. Greater Russel Street 77-es szám alatt tartott rövid találkozó jegyzőkönyve

Jelenlévők: [Selig] Brodetsky professzor[382] [1888-1954], [Móse] Shertok úr [Sárett], [Berl] Locker úr, [Lewis] Namier professzor, [Simon] Marks[383] úr [1888-1964], [Henry] Melchett báró [1898-1949], [Lavy] Bakstansky úr [1905-1971], és [Joseph Ivor] Linton úr[384] [1900-1982] [...]

5) A náci [zsidó]irtási politikáról:

Dr. Brodetksy bejelentette, hogy épp most érkezett meg egy tárgyalásról, melyen a [Brit Zsidók] Egyesült Külügyi Bizottságának[385] képviselőivel vett részt. Nehézségei akadtak Palesztina ügyével kapcsolatban, de egyértelművé tette, hogy ha Palesztina nem kerül kellőképpen kiemelésre, akkor nem hajlandó csatlakozni az Anthony Eden[386] [1897-1977] úrhoz küldött delegációhoz [...]

Lord Melchett azt mondta, hogy katasztrofális lenne, ha a [brit] zsidóság bármely része úgy menne el Eden úrhoz, hogy nem Palesztinát helyezi terveinek előterébe. Egy ilyen zsidó küldöttség nem képviselné sem az itteni, sem a világ más részén élő zsidók álláspontját [...]

Marks úr azt mondta, hogy teljességgel egyetért a fentiekkel, és ha ezt a feltételt [Palesztinát] nem elégítik ki, akkor ő sem hajlandó a delegáció tagja lenni. Ha csak nem törődnek kellőképpen Palesztinával, akkor felőle akár végig is rángathatják a delegációt az országon, és forradalmat is csinálhat a [Brit Zsidók] Bizottságának vezetősége [...]

Marks úr szerint a zsidó nép becsülete forog kockán, és szerinte egyedül Palesztinában tudja a zsidó nép visszaszerezni becsületét.

201. SOLOMON SCHÖNFELD RABBI LEVELE A LONDONI TIMES SZERKESZTŐSÉGE SZÁMÁRA

In: *The Times*, London, 1961. június 6. 13.[387]

Jegyzet: *Solomon Schönfeld (1912-1984) magyar zsidó származású brit ortodox rabbi, embermentő volt. 1961-ben nyílt levélben idézte fel élményeit a brit cionistákkal való, embermentési célú vitáiról. Megjegyzendő, hogy ahol Schönfeld „összeesküvést" feltételez, ott pusztán egy eltérő embermentési taktika szempontjai érvényesültek. A „Palesztina-centrizmushoz" lásd még a 189-191. sz. iratokat is! (V. L. B.)*

Tisztelt uram,

A nemrégiben leközölt jelentése az Eichmann-perről számos bizonyítékkal kísérli meg azt a képet kelteni, hogy Őfelsége kormánya nagy mértékben érdektelen volt, és nem volt hajlandó lépéseket tenni az európai zsidók megvédése érdekében, akiket nap mint nap gyilkoltak le a nácik, és hogy mindez a cionista vezetők azon igyekezete ellenére történt, hogy meggyőzzék a brit külügyminisztériumot, hogy tegyen valamit az áldozatok megmentése ügyében. Június elsejei vezércikkében azt írja, hogy reméli, nem bizonyosodik be, hogy a mi háborús kormányunk valóban ilyen fajta érdektelenséget tanúsított a holokaussztal szemben. Írása azt sugallja, hogy a képnek ez az oldala valamilyen mostanság felmerült, a háború alatti cionista tevékenységgel kapcsolatos kritika okán került vizsgálatra. Az én 1942-43-as tapasztalataim során abszolút a britek teljes segítőkészségét, nyitottságát és konstruktivitását láttam igazolódni. Ez a segítőkészség a cionista vezetők ellenállásába ütközött, akik azt a véleményüket tartották fenn, hogy a segítségnyújtás egyetlen elfogadható formája az üldözöttek Palesztinába való menekítése.

1942 decemberében (tehát jóval a jeruzsálemi per során jelentett 1944-es megkeresések előtt) mi Londonban felállítottunk egy a Náci Üldözések Előli Embermentési Tanácsot, mely aztán beindított egy Parlamenti Embermentési Bizottságot A[rchibald] V[ivian] Hill [1886-1977] professzor, parlamenti képviselő elnöklése alatt, mely bizottságot a parlament vezető tagjai is támogatták. Akkoriban ügyvezető igazgatója voltam a Főrabbi Vallásos Válságtanácsának,[388] és belevetettem magamat ebbe a feladatba. A következők szerint került a javaslat napirendre:

„Tekintettel a zsidók és mások lemészárlására és kiéheztetésére az ellenséges, illetve az ellenség által megszállt országokban, a Ház arra kéri Őfelsége kormányát, követve az Egyesült Nemzetek kiáltványát, mely mind a parlamentben, mind az indiai gyarmati kormánnyal való egyeztetések során felolvasásra került 1942. december 17-én, hogy fejezze ki készségét arra, hogy időszakos menedéket találjon saját területén vagy az uralma alatt álló területeken azoknak a veszélyeztetett embereknek a számára, akik nem tudják elhagyni ezeket [az ellenfél által irányított] országokat, a célból, hogy időszakos menedékhez és átutazási helyhez juthassanak ezek az emberek, illetve, hogy ezen kormányok számára, amennyiben az lehetséges, adjon olyan segítséget, amely lehetővé teszi együttműködésüket, és végül, hogy hívjon fel más szövetséges kormányokat is hasonló tettekre."

A határozati javaslatom iránti széleskörű aggodalom és törődés, illetve néhány személy folyamatos munkája eredményeképpen ez a javaslat két hét alatt összesen kétszázhuszonhét parlamenti képviselő aláírását szerezte meg, minden párt soraiból. Ez a tisztán emberbaráti javaslat szimpátiával került fogadtatásra a kormány köreiben, és hozzá kell tennem, hogy Őfelsége kormánya valóban kiadott néhány száz Mauritius szigetére és máshova szóló kivándorlási engedményt – ezek bármely veszélyeztetett zsidó család számára szóba jöhettek, akiket csak meg tudtunk nevezni. Már a parlamenti javaslat elkészülte alatt ellenséges hangokat lehetett hallani cionista körökből: „De miért nem Palesztina?" A pofonegyszerű válaszokat, miszerint a legfontosabb feladatunk jelenleg emberbaráti és nem politikai jellegű, hogy a [palesztinai arab] Mufti által a nácikkal kötött alku

jelenleg nem teszi lehetővé, hogy Palesztina emberi életek azonnali megmentésének eszköze legyen, hogy Nagy-Britannia nem teremthet magának több gondot a Közel-Keleten, mind nem hallgatták meg.

Az 1942. január 27-én tartott parlamenti ülésen, mikor a következő lépéseken már nagy energiával dolgozott több mint száz parlamenti képviselő és főnemes, a cionisták egy szószólója bejelentette, hogy a zsidók ellen fognak állni a javaslatnak, azon az alapon, hogy abban nem szerepel Palesztina. Néhány hang a cionista nézőpont mellett szólalt fel, ebből méretes vita alakult ki, és a javaslat hamvába halt. Még azok is így fakadtak ki, akik korábban támogatták a javaslatot: „Ha még maguk a zsidók sem tudnak megegyezni maguk között, hogyan segíthetnénk mi?" Teljesen értelmetlen volt vitázni az akkori cionista érvekkel: „Minden nemzetnek megvannak a maga halottjai a nemzetéért vívott harcok során – a mieink, akik Hitler alatt szenvednek, a mi halottjaink a mi harcunkban."[389] Igazságtalanság lenne a történelem ezen félresiklott fejezetét a britekre fogni. Valóban, ítéljék el Eichmannt gyilkos tetteiért, és ítéljék meg azoknak a népeknek a bűnöseit vele együtt, akik együttműködtek a holokausztban! Sőt, legyen ez egy lehetőség, hogy rámutassunk a semleges szemlélők bűneire is, csoportosan és egyénileg. De Nagy-Britannia mindent megtett.

Tisztelettel,

Schönfeld Salamon

202. A ZSIDÓ ÜGYNÖKSÉG LONDONI ÜGYVEZETŐSÉGE ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE (1943. JANUÁR 21.)

In: *Central Zionist Archives,* Z4/302/26[390]

Bizalmas

Az 1943. január 21-én, csütörtökön, London, W.C.I. Greater Russel Street 77-es szám alatt tartott rövid találkozó jegyzőkönyve

Jelenlévők: Shertok úr, [Blanche] Dugdale[391] asszony [1890-1948], Locker úr, Namier professzor, Bakstansky úr, és Linton úr [...]

2) Schönfeld rabbiról:

Locker úr azt mondta, hogy ő, dr. [Israel] Feldman [1888-1981], és [Samuel Sydney] Silverman [1895-1968] úr épp most találkoztak Schönfeld rabbival. Megkérték, hogy halassza el a tanácskozást az alsóházban, és hogy ne dolgozzon a saját szakállára. Felhívták a figyelmét arra, hogy a javaslat, melyet megtanácskozásra beterjesztett, nem tesz említést Palesztináról. Schönfeld rabbi azt mondta, hogy a határozatot Wedgwood báró és a Chichester érseke [George Bell, 1883-1958] készítette el. Locker úr felvetette, hogy talán hasznos lenne, ha ő vagy Dr. Brodetsky levelet írnának [Joseph Hertz] főrabbinak, aki talán tudna tenni valamit, hogy megállítsa ezt a gaztettet.

203. DAN PINESZ ÚJSÁGÍRÓ CIKKE A HOLOKAUSZTRÓL

In: *Ha'cofe*, 1942. március 18. 3.

Jegyzet: *Dan Pinesz (1900-1961) a* Da'var *szerkesztői bizottságának tagja és az Izraeli Újságírók Szövetkezetének elnöke volt. 1942-ben az alábbi cikkben elemezte a holokauszt európai (magyar) forrásokból érkező híreit. Cikkét a holokausztról szóló kezdeti információk zavaros, sokszor ellentmondásos mivoltának tükrében kell értelmezni. Pinész később változtatott álláspontján és az aktív embermentés hangos propagátora lett. (V. L. B.)*

Már több alkalommal figyelmeztettünk néhány helyi lap kínos szokásával szemben, melyek felfújják az összes gonosz pletykát, mely zsidók legyilkolásáról szól, felnagyítva az áldozatok és a halottak számát, és a nagyobb hatás kedvéért fekete keretet rajzolnak az egész köré, hogy besötétítsék azt, ami már így is épp elég fekete. De mégis minek? Nincs elég baja a zsidóságnak? Nem folyik mindenhol annyi zsidó vér, hogy ne kelljen a túlzás eszközéhez folyamodni? Mikor a kard a kezekben forog, és úgy folyik a vér, mint a patak, az embernek kell annyi szánakozást éreznie minden csepp vér láttán, hogy tartóztassa magát a felesleges hangulatkeltéstől. Nem azzal vigasztalódunk vagy érvelünk, hogy a náci gyilkosok nem űztek, zaklattak és tapostak volna el zsidókat. Ezt tették és ezt is teszik. Azonban mind a felelőtlen riporterek további zsidókat ölnek a saját kezeikkel. Minden egyes pletykát összekaparnak, ágy és polc alatt kutatnak rossz hírekért, halálozási adatokért – majd vérforraló formába öntve tálalják azokat a lapoknak és az olvasóknak, mely a szó legszorosabb értelmében gyilkol. Persze biztos lesznek, akik szerint túl ridegek maradunk, hogy elzárjuk szíveinket és szemeinket az esemény elől, mely a sivár zsidó világot haláltusájába taszította. Ha ez vagy az a jelentés érzéketlenséggel vádol bennünket, nincs okunk bánkódni. Ám nem veszik-e észre azok, akik a több tízezer, akár negyedmillió zsidó leöléséről és lemészárlásáról szóló pletykákat terjesztik, hogy az emberek arra éreznek késztetést, hogy ne izgassák fel nagyon magukat a hírek és a számok okán, mert a hírek megbízhatatlanok? Például valaki[392] összekapart adatokat, amiket „az orosz frontról visszatérő magyar katonák jelentettek", s aztán *240 000 zsidó haláláról* tett jelentést. Tudjuk, milyen megbízhatatlan bizonyos katonák vallomásainak valóságtartalma, akik most jöttek vissza a harcokból és dicsekedni akarnak nagy „tetteikkel" – emberek, főleg zsidók megölésével. S azt is tudjuk, hogy az ilyen „szemtanúk" számadatait sosem szabad összeadni: jön egy katona, és azt mondja, ennyi és ennyi zsidót öltek meg itt és itt. Majd jön még egy, hogy ennyit öltek meg, és egy harmadik is, hogy X-számút gyilkoltak el. Aztán valaki leírja, összeadja, és létrejön a legendás teljes számadat – ezt pedig a

híresztelő eltáviratozza. Lassan a testtel, hírhozók és zsurnaliszták! Ne öntsétek olyan hevesen a zsidó vért lapjaitokra! Hallgatni fogtok erre a figyelmeztetésre? Megtanuljátok a leckéteket?

204. JICAK GRÜNBAUM: A HOLOKAUSZTRÓL ÉS AZ ARRA ADOTT VÁLASZRÓL. BESZÉD A CIONISTA ÜGYVEZETŐSÉG ÜLÉSÉN (1943. FEBRUÁR 18.)

In: Jicak Grünbaum: *B'jamej churban ve'soa*. (Jeruzsálem, 1945), 62-70.[393]

Jegyzet: *Jicak Grünbaum (1879-1970) lengyel cionista politikus, a cionista Ügynökség által a holokauszt idejére megválasztott Zsidómentésügyi Bizottságának vezetője, később Izrael állam első belügyminisztere volt. Alábbi beszéde a holokauszt alatt a Cionista Ügyvezetőség egyik ülésén hangzott el. (V. L. B.)*

A véres pusztulás, mely Európa zsidóira rászakadt, igazán borzalmas. Ha egy korábbi történelmi katasztrófához kellene hasonlítanunk, egészen az ókori Ázsia, Európa és Dél-Európa mongolok által való lerohanásáig kéne visszamennünk. Ez a katasztrófa nem 1942 nyarán kezdődött, ahogy ezt itt gondolták, hanem 1941-ben, a Németország és az Szovjetunió közti háború kitörésével. Ahogy a német csapatok előretörtek Lengyelország azon részén, melyet az oroszok szereztek meg még a korábbi német-orosz szerződés során, illetve Litvániában, Lettországban és Nyugat-Oroszországban, mely területeken több millió zsidó lakott, a katonák előretörését a zsidók korábban nem látott kegyetlenséggel való legyilkolása követte.

Orosz forrásokból információhoz jutottunk ezekről a gyilkosságokról, majd később részletesen tudomást szereztünk a zsidók leöléséről Riga városában, illetve Litvánia egészében, továbbá különböző városokban Moldávia, Bukovina és Besszarábia területén. És – ezt a legnagyobb szomorúsággal mondom –, nem csak Erec Izraelben és a zsidó világban, hanem egyáltalán a világon a közvéleményt nem igazán rázta meg mindez. Mintha a háború idején valami természetes dolog lenne a tömegmészárlás, vagy az lenne a dolgok rendje. Erec Izraelben olyan volt a hangulat, mint azok az emberek között, akik megmenekültek a pusztulástól: hiszen egyértelmű, hogy ha a németek meghódították volna Oroszországot, benyomultak volna a Közel-Keletre, és akkor mi is áldozatokká váltunk volna. Szerencsések voltunk, hogy helyettünk az oroszországi, lettországi, litvániai, kelet-lengyelországi, és romániai zsidók haltak meg. Ők váltak áldozattá, és számuk egészen bizonyosan többszázezerre rúg. És cikkek íródtak akkoriban ezekről a borzalmakról, melyeket bizonyosan szomorú sóhajokkal fogadtunk, de következtetéseket nem vontunk le ezekből a szörnyűséges hírekből.

1942 első felében a német hatóságok egyszerre mozdultak meg a zsidók ellen. Egyrészt deportálni kezdték Nyugat- és Kelet-Európa zsidóit keletre, Lengyelországba. Másrészt Nyugat-Lengyelországban, azon a részen, melyet a Birodalomhoz csatoltak, elkezdték megtisztítani az országot a zsidóktól. Egy terület maradt mindössze, Szilézia, a Dąbrowa-völggyel együtt, mely épen maradt: ott a zsidók helyzete sokkal jobb volt, mint Lengyelország bármely más részén általában.

Hogyan jött létre ez a különbség? Nehéz kérdés. Ezen a területen a legtöbb zsidó dolgozott. Bányákban, gyárakban, nagy munkacsoportokban, melyek a hadsereg igényeit teljesítették, s úgy látszik, ez megkímélte ezeknek a zsidóknak a nagy részét Lengyelország több zsidójának sorsától.

Ám ugyanakkor rettenetes híreket kaptunk iszonyatos dolgokról, melyek Kłodawa városában, Kalisz körzetében mentek végbe és más atrocitásokról a környéken. Ezekről a dolgokról írtak a lapok, szóltak cikkek, de semmilyen szervezet nem közölt felhívást, hogy tegyünk valamit. Erről érdemes említést tenni. Nem lehet azt mondani, hogy közéletünk – Erec Izraelben, a diaszpórában, Amerikában és Angliában – nem tudott volna ezekről a borzalmakról. Talán nem ismertünk minden részletet, de nagy vonalakban tudtuk, mi folyik.

Talán a legtöbb ember nem akarta elhinni a híreket. A sajtó cikkeiben, rovataiban arra jutottak, hogy talán a híreszteléseket eltúlozták, de [annyi bizonyos volt, hogy] valami irtózatos zajlik Lengyelországban.

A közvélemény nem tett semmit – és hangsúlyozom, a jisuv Erec Izraelben milyen nagy mértékben nem tett akkor semmit. Én és más lengyelországi társaim foglalkoztunk apró dolgokkal a

lengyelországi zsidó menekültek ügyében, és számos alkalommal kerültünk szembe az érdektelenséggel és a borzalmakra való odafigyelés teljes hiányával.

Így volt ez 1942 nyaráig. Akkor áradni kezdtek a hírek a lengyelországi mészárlásokról. Információ érkezett a Nyugat-Európából Lengyelországba tartó deportálásokról, melyek kivégzéssel végződtek. Akkor még mindig nem ismertük a részleteket, de a borzalmas helyzet általánosan ismert volt.

Nem beszéltünk egyszer sem az eseményekről, a *Ha'olam,*[394] és más lapok nem írtak cikkeket, egyetlen gyűlést sem szerveztünk, hogy nyilvánosságra hozzuk ott, hogy mi minden történt – a jisuv nem tett semmit, meg sem moccant.

S mikor feltettem magamnak a kérdést, és ma is, ha felteszem magamnak a kérdést, hogy miképp történhetett mindez; hogy hogy lehet, hogy a jisuv nem tett akkor semmit, hogy meg sem moccant – ugyanaz a jisuv, mely részéről ma oly' sokat halljuk a legkomolyabb vádakat, hogy a véres tetteket eltitkolták előle -; van egy válaszom. Tudom, hogy ma, egy ilyen időszakban, mikor minden egyes ember a jisuvban azt hiszi, hogy mindenkit vád illet, aki nem kaparja fel olyan erősen a sebeket, mint ahogy az előbbi szerint kéne, az én válaszomat nem fogják elfogadni. Ám véleményem szerint más válasz nem állja meg a helyét. Nem képzelem azt a jisuv lakóiról, hogy amúgy képesek lettek volna érdektelenek maradni a Lengyelországban lezajlott borzalmak és rémtettek hírére – de akkoriban a jisuv a saját sorsát féltette. Nyugtalanság, félelem uralkodott a jisuvban, miután a németek megtámadták Líbiát és Görögországot, és diadalt is arattak mindkét helyen: ezzel a mi létünket veszélyeztetették ebben az országban, melyre minden további reményünket építjük.

Hadd tegyek említést itt még egy dologról, mely véleményem szerint nagyon fontos. Júliusban a lengyelországi véres tettekről hírek érkeztek New Yorkba, és az ottani barátaink összehívtak egy nagy gyűlést a Madison Square Gardenbe. Leveleket olvastak fel Roosevelttől és Churchilltől, melyekben először fejezték ki a zsidóságukért szenvedő zsidók iránti együttérzésüket. Korábban átsiklottak a zsidók szenvedései felett, s mikor Churchill ezelőtt beszélt a németek által megszállt országok lakóinak a sorsáról, nem említette meg a zsidókat. Az 1942 első felében lezajlott lengyelországi események után végre kiemelten beszélni kezdtek a zsidók szenvedéséről, továbbá részvétüket nyilvánították ki, és az egész világ előtt kijelentették, hogy a bűnösöket meg fogják büntetni.

Ez után a gyűlés után, mikor nyíltan és hangosan kezdtek ezekről a dolgokról szólni, az író, Shalom Asch [1880-1957] megfogalmazott egy imát, és publikálta héberül a *Ha'doarban*.[395] Ebben az imában, mely amolyan „a mélyből kiáltok fel hozzád" típusú könyörgés, Istenhez fordul, hogy mentse meg a jisuvot Erec Izraelben – és Asch még csak nem is hivatalos cionista. Ő a lengyel zsidóság költője, lelkének minden gyökerével oda nyúl. És a *Ha'doar* szóban forgó száma az európai zsidómészárlásokról szóló cikkekkel és írásokkal volt tele, de Asch imájával kezdődött, hogy meneküljön meg a jisuv Erec Izraelben. Hát mindez nem azt bizonyítja, hogy a jisuvra leselkedő veszély jobban megrémítette a nemzet lelkét, mint bármi más?

1942 második felében Lengyelország az európai zsidóság mészárszékévé vált. Minden ember, akit Franciaországból, Belgiumból, Hollandiából, Ausztriából, Csehországból, Jugoszláviából és Szlovákiából deportáltak, Lengyelországba való megérkezésük után eltűnt, s nem lehetet tudni, mi lett ezzel a sok emberrel.

A francia Vöröskereszt Párizsban nem tudta megmondani a deportáltak rokonainak, hogy mi lett a sorsa azoknak a zsidóknak, kiket [Pierre] Laval [1883-1945] átadott a németeknek, és ugyanígy ment ez Szlovákia, Németország és az összes többi ország zsidóinak esetében. Eközben, még mindig 1942 második felében, megindult az, amit a németek hivatalosan a lengyel települések „evakuációjának" hívtak, és aztán ezek az „evakuáltak" is ismeretlen sorsa jutottak.

Hosszú ideig nem ismertük a részleteket, csak általánosságban ismertük a képet – lengyel, genfi és isztambuli forrásainkból. Az információ nem volt részletes, és a borzalmak és rémtettek teljes mivolta ismeretlen maradt. Több százezer lemészárolt zsidóról volt szó, kétszázezer és hétszázezer között. Még egy, akár másfél millióról is szó volt.

A számok közötti különbségek persze nem szolgáltak a hírek megbízhatóságának növekedésére, de egyértelmű volt, hogy valami iszonytató dolog folyik Lengyelországban, melyhez foghatót még nem láttunk. Nyár végén üzenet érkezett, hogy [Adam] Czerniaków [1880-1942][396]

öngyilkos lett. Most már tudjuk, hogy nem csak Czerniaków vetett véget az életének. A zsidó értelmiség számos tagja, ügyvédek, orvosok, ugyanezt az utat választották. Még ma sem ismerünk minden nevet, de az informátorunk megbízható. Írtunk pár cikket, megemlékezést tartottunk, megbeszéltük a helyzetet.

Ekkor azt mondtam magamnak: „ismerted Czerniakówot. Ha azt tette, amit tett, akkor az azért volt, mert nem maradt más választása." Arra akarták rávenni, hogy írjon alá egy parancsot, amit nem írhatott alá anélkül, hogy ne érezze magát disznónak. Most már tudjuk, lengyel forrásokból, hogy mi volt ez a parancs. A nevét kellett volna adnia egy rendelethez, mely szerint napi hat-tízezer zsidónak jelentkeznie kellett volna egy ponton melyet a németek neveztek meg, hogy elvigyék őket valami ismeretlen helyre. Varsóban tudták, hogy ez a halált jelenti: [Czerniaków] nem akarta aláírni ezt a parancsot, és inkább a halált választotta.

Kérdeztük [Marcus] Ehrenpreis-t [1869-1951] Stockholmból, és kaptunk is választ, mely meg is erősítette a híreket, meg nem is. Ma már tudjuk, hogy Ehrenpreis egyszerűen nem mert egyértelműbb táviratokat küldeni, mivel azok Svédországból Erec Izraelig át kell, hogy haladjanak Németországon, és megállították volna az üzenetet, ha túl nyíltan írna bennük.

Ekkor érkeztünk el arra a pontra, mikor – legalábbis számomra – egyértelművé vált, hogy bármi történik is Lengyelországban, az a mi számunkra teljességgel elérhetetlen, és ekkor társammal, [Anshel] Reisszel együtt táviratot küldtünk képviselőnknek Amerikába és Londonba. Ez – ha nem tévedek – szeptember végén, vagy október elején volt. Azt követeltük, hogy tiltakozzanak, és cselekedjenek. Azt válaszolták – New Yorkból és Londonból is –, hogy mindent megtesznek, amit csak tudnak.

A képek egyre ismertebbé váltak. Mindenkit, akit elvittek Lengyelországba, leöltek: Németország, Franciaország, Belgium, és minden más ország zsidóit. Mintha a németek nem akarták vagy nem merték volna megölni a nyugat-európai zsidókat saját országaikban, és ezért vitték volna őket Lengyelországba, ahol aztán ténylegesen megölték őket.

Mikor ezt elmondtam a lengyel követnek, [Stanisław] Kot [1885-1975] professzornak, az sértődötten felugrott, és kérdőre vont: „Tán azt hiszi, ha németek azért teszik ezt, mert a lengyelek hozzáállása a zsidókhoz jobban megfelel azok lemészárlására?!" Azt feleltem neki: „Uram, tudom, hogy sok zsidót lengyelek megtettek meg, akik rejtegették őket. De azt is tudom, hogy a lengyel közélet egyszer sem szólalt fel a zsidók érdekében, s hogy – nem tudom, hogy ez az utóbbi hír mennyire igaz – amikor Łódź zsidó munkásai tüntetni kezdtek, mert a németek el akarták vinni feleségeiket és gyermekeiket valami ismeretlen helyre, a lengyel munkások nem segítettek rajtuk, hanem folytatták a munkát."

Most már tudjuk, hogy vannak belső lengyel levelezések, melyekben a lengyelországi lengyelek kérik a külföldi lengyel emigráns kormányt, hogy tegyen valamit a zsidókkal szemben elkövetett atrocitások és gyilkosságok ellen, melyekről jelentést is adnak. A dokumentumok írói emlékeztetik a lengyel kormányt, hogy miután a németek végeztek a zsidók kiirtásával, a lengyeleket fogják elkezdeni kiirtani. Az utóbbi dokumentumokban, melyeket publikáltak, már szó esik a lengyel lakosság ellen elkövetett atrocitásokról is.

Van viszont valami az egész üggyel kapcsolatban, amitől nem tudok megszabadulni: a bánat és a keserű fájdalom a szívemben. Véletlenül találkoztunk az ősz végén nőkkel és férfiakkal, akik Lengyelországból érkeztek. Részletesen elmondták, mi történt ott. Tőlük tudjuk, hogy a zsidók úgy mentek a halálba, hogy egy ember sem akadt köztük, akinek lett volna bátorság a szívében, hogy élete védelmére keljen. Olvastam egy lengyel dokumentumot, mely külön kiemelve, hogy a zsidó tömegekben nem akadt bátorság, hogy ellenálljanak, mivel annyira elkeseredettek voltak. Hiába tudták, hogy nincs menekvés a halál elől.

Az egyik túlélő, egy igen intelligens nő, aki ide érkezett Erec Izraelbe, visszaemlékezett arra, amikor egy udvaron állt több nővel, velük szemben egy sor katonával, akik a kivégzésükre készültek. Nem volt sok katona és őr, ellenben több másik csoportnyi fogoly is várakozott a kivégzésre. A nő ezt mondta: „Fel akartam kiáltani, hogy: »mire vártok, tegyünk valamit, támadjuk meg őket, hát nem meghalunk amúgy is?!« De a szavak nem hagyták el a számat, mintha valaki megragadott volna a torkomnál." Ekkor a katonák vezetője szólt neki, hogy „tűnjön onnan", ő pedig elszaladt. A vezető ugyanis megtudta, hogy a nő palesztinai állampolgár, s hogy szerepel egy listán, amin német nőként

kicserélendő asszonyok voltak, s ebbe a katonába a jelek szerint szorult némi emberség, nem hallgatta el ezt az információt, és nem ölette meg ezt a nőt, nem úgy, mint sok másikat.

Egy másik ember elmondta – már csak ezt az egy utolsó történetet hadd mondjam el, aztán nem mondok többet a rémtettekről –, hogy az aktív cionisták közé tartozott, és bizonyos előjogokkal rendelkezett, mivel képzett szakember volt, és épen a papírosra várt, mely Erec Izraelbe engedte volna vándorolni Lengyelországból. Az okmány késlekedett, és aznap este, mikor hozzájutott volna, arra ért haza otthonába és azt látta, hogy gyermekeit más fiatalokkal a vonatállomásra kísérte éppen egy erős német csapat. Utánuk szaladt. Azok héberül kiabáltak neki: „Apu, ments meg!" De nem tudott mit tenni, és a feleségét sem tudta megmenteni. Miután elvitték gyermekeit és feleségét arra a helyre, ahonnan senki nem jön vissza, megkapta a vízumát. És most itt van, és elmondta mindezt nekem.

Úgy néz ki, hogy október végén az általános, szervezett mészárlásnak vége szakadt. Nem múlt el nap zsidógyilkosságok nélkül, de a tömegmészárlásnak vége volt. Úgy néz ki, a kivégzőcsoportok, ahogy a zsidók hívták őket – németül egyébként Verrichtungkommissionen [sic! Hinrichtungskommissionen] –, végeztek a munkájukkal, már nem jártak városról városra, és már nem válogattak ki zsidókat kivégzésre és áttelepítésre.

Miért mondom, hogy kivégzésre és áttelepítésre? Nos, híreket kaptunk, hogy egy varsói vonat, tele zsidókkal, a sziléziai Sosnowiec és Będzin városába érkezett, ami azt jelenti, hogy nem minden zsidó került a halálba, akit Varsóból és más városokból deportáltak. Lehet, hogy a fiatalokat a hátországban dolgoztatják.

November közepén egy új parancsot adtak ki – Isztambulból és Genfből kaptunk hírt róla –, mely szerint a zsidókat ötvenöt helyszínen kell összegyűjteni. Ezek között vannak gettók nagyvárosokban, és teljes kisebb települések, melyeket zsidó városokká akarnak alakítani. Tehát a nem zsidó lakosság kiköltözik, hogy helyet csináljon a zsidóknak. November végéig és decemberig kívánják befejezni ezt az összevonást. Úgy néz ki, a parancs nem akadályozza a zsidókat a háborús munkálatokon való dolgozásban. Ők munkahelyeik mellett telepszenek le, kunyhókban, néha a családjukkal, néha nélkülük. Vannak hírek arról, hogy néha ezek a zsidók a családjukkal együtt érkeztek a kunyhókba, de amikor visszajöttek a munkából, nem találták ott a családjukat, gyerekeiket. Elvitték őket a lakhelyeikről, és eltűntek.

Uraim, ha átnézik a települések listáját, amikből zsidó városokat akarnak csinálni, fognak találni olyan helyeket, ahol a zsidó lakosság aránya mindössze húsz-harminc százalék. Ez azt jelenti, hogy ezeknek a városoknak több mint hetven-nyolcvan százalékát ki kell majd telepíteni, hogy a nem zsidók helyet csináljanak a zsidóknak.

Nyilván el tudják képzelni, milyen érzéseket kelthet a lengyelekben és az ukránokban, ha majd a zsidóknak kell helyet csinálniuk, és miattuk kell elköltözniük, úgy, hogy ők maguk nem tudják majd, hova mennek és ott mi lesz a sorsuk. A parancsnak ebből a verziójából nem világos, hogy a német hatóságok fogják kitelepíteni a helyi lakosokat az ottani rendőrség segítségével, hogy beköltözhessenek a zsidók, vagy a helyiek önálló döntésén múlik, hogy mennek-e. Kétlem, hogy szabadon dönthetnének erről, de nem tudjuk mi sem, mi történt Lengyelországban ezekben a hónapokban. A legutolsó hírek októberben érkeztek meg. Hogy mi történt ezekben a hónapokban, november közepétől kezdve, nem tudjuk, de egyértelmű, hogy valami történt, és nem lepődnék meg, ha rövidesen hírét vennénk a zsidók ötvenöt kijelölt helyre történő koncentrációjának borzalmairól.

Ez a sok rémtett, amit elkövettek a németek, nem került sokba nekik. Semmi sem történt Lengyelországban ezeknek a borzalmaknak a hatására. Több tízezer zsidó várta csendben, rettenetes érdektelenségük miatt, tereken és udvarokon, hogy elvezessék őket a vasútállomásokra, hogy felrakják őket a tehervonatokra, ahol a padlót nedves mészpor fedi, az ajtókat rájuk csukják, és a réseket bezárják.

A lengyelek azt mesélték – nem tudom, ezt lefordították-e, és közölték-e a mi újságjaink –, hogy egy helyütt sok zsidó, aki érezte a vesztét, egy tér közepén álló kereszthez szaladt, és a messiáshoz kiáltozott, hogy szabadítsa meg őket. De senki nem menekült meg közülük: mindahányan meghaltak.

Nos, nagy vonalakban ez a helyzet. Majd eljön az idő, amikor minden részlet ismert lesz, és azok hatására példa nélküli, maró fájdalom ébred majd fel bennünk – hogy mindannyiunkban-e, azt nem tudom, de hogy bennem biztosan, azt igen. Mert nem hittem, volna, hogy Lengyelország zsidói

nem tanúsítanak majd semmi ellenállást, hogy nem akad majd egy vezető sem, aki felébreszti őket, hogy önmagukat védve haljanak meg.

Persze, tudom, hogy 1939-40 között a németek egy kész tervvel dolgoztak. Volt hozzá tudományuk, tervük, gépeik, de elsősorban a zsidó lelkiséget ölték meg sikerrel: megölték a zsidók lelkét, megalázták őket, porrá lettek zúzva. Egy ember, kinek a lelkét már megölték, nem képes kiállni magáért, és eltekintve néhány példától, melyekről nincs is biztos információnk, nem akadt, aki megvédte volna magát. Én sem vigasztalhatom magamat. Önvédelmi képzettségünk, melyet még az orosz pogromok alatt szereztünk, cionista és szocialista iskolázottságunk; ezekkel mind nem rendelkeztek a zsidók a félelem és a támadások idején.

Ez a kérdés: mit tehetünk? És az első gondolatunk, hogy mindenekelőtt amit lehet, meg kell tennünk, hogy megállítsuk a mészárlást és embereket mentsünk. Korábban nem cselekedhettünk [Erwin] Rommel [1891-1944] támadása miatt. De Rommel mára már visszahúzódott, és a szituáció is átalakult Sztálingrád körül. A Szövetségesek is másképp kezdtek beszélni.

Nincs kétségem afelől, hogy ha a fronton a helyzet nem változik meg, senki sem beszélt volna velünk erről az ügyről. Az előző háborúban is eltitkolták az örmény népirtást: eltitkolni a zsidóirtást, biztos ez sem lett volna nehéz.

Ám közben – hadd beszéljek a képnek erről az oldaláról is – az egyetlen megoldáshoz nyúlnak a zsidó tömegek, ami minden nagy baj, katasztrófa esetén általánosan működik: a vezetőiket támadják, hiszen a vezetők persze, hogy mindig bűnösök. „A Zsidó Ügynökség vétkes, a Cionista Ügyvezetőség vétkes, a [Zsidó] Nemzeti Tanács is vétkes", mert bizonyos, hogy ha mi akartuk volna, ha felkiáltottunk volna, ha követeltünk volna, azonnal minden megtörtént volna, ami segít az embermentésben. Él egyfajta hiedelem „Jákob[397] hangjáról", hogy ez a hang bármit el tud érni. És ha nem történt semmi, akkor az biztos azért volt, mert mi nem lármáztunk, mert mi nem követeltünk, mert mi hallgattattuk el „Jákob hangját."

És nem akarom szétzúzni ezeket az illúziókat. Nem gond, ha a zsidók ezt hiszik. Kihez fognak fordulni? Követeljék csak, hogy mondjak le, mindamiatt, ami történt. De követelhetik ezt ténylegesen Roosevelttől vagy Churchilltől? És ha majd azt mondják valami újságban, hogy antiszemita vagyok, azt azért teszik, mert tudják, hogy árthatnak nekem, mert némi vigaszt keresnek ebben. Ha azt mondanák, hogy Churchill antiszemita, nem hiszem, hogy ártanának neki.

Itt volt előttünk az embermentés, a segítségnyújtás kérdése, és cselekedni kezdtünk. Dél-Afrika, Anglia szabad diaszpórája a jisuv mögött állt. Hallottuk, hogy február másodikán újabb nagy demonstráció lesz a Madison Square Gardenben, hogy újra tiltakozzanak az európai események ellen.

A kormányok is megmozdultak. Kiáltványt fogalmaztak meg – nem magánlevelekről van itt már szó Churchill és Roosevelt részéről –, s a nemzetközi közösség a háború utáni jogi lépésekkel fenyegette meg a mészárlásban résztvevőket. Örültünk a kiáltványnak. Korábban nem tudtunk ehhez hasonlót kieszközölni. Ám egyértelmű, hogy ez nem képes megállítani a mészárlást, hogy egyetlen zsidó lelket sem ment meg. Célja, hogy megijessze a Gestapo embereit és a német hatóságokat. Nekem viszont kételyeim vannak, hogy valóban rémületet keltett-e a német vagy akár a román vagy szlovák hatóságokban, hogy megállította volna a mészárlást.

A német sajtóból és a Németországgal együttműködő kormányok sajtójából látni lehet, hogy nem félnek. Vannak nehezen látható jelek, hogy valami mintha elkezdődne, de nem a kiáltvány miatti félelem okán, hanem mert a szövetségesek győzni látszanak. Ez aláássa a hitet a németek végső diadalában, és annak adja jelét, hogy ha bátrak vagyunk, elérhetünk valamit.

Nem akarok szót fecsérelni minden tervre, ötletre, követelésre, amit szóban vagy írásban javasoltak nekünk. Van köztük olyan, mely kivitelezhető s mellyel érdemes foglalkozni. Van, amiről egy percet sem érdemes beszélni. Ám egyvalami közös bennük: nem tesszük fel a kérdést ezen ötletek kapcsán, hogy vajon mi a szövetségesek valódi hozzáállása? Most már több hónapja követel a lengyel kormány ellencsapásokat: hogy a németeket módszeresen bombázzák porig, és nem csak a stratégiailag vagy katonailag fontos célpontokat. És a lengyel kormány nem jár sikerrel követelése terén. Felvetették, hogy egy lengyel pilótaosztag elvállalná a feladatot: nem kellett nekik. Ők [a szövetségesek] ugyanis egy háborúval számolnak. S a lengyelek most azt mondják nekünk: „Hiába tárgyalunk a britekkel, nem engednek. Talán ti, zsidók, rá tudjátok venni őket: próbáljátok meg!" Koldustól kérnek alamizsnát.

És lám, mikor a meghódított országokból kívántunk zsidó asszonyokat és gyerekeket megmenteni, előbb a semleges országoknak kellett őket befogadniuk, hogy a háborúzó államok megnyissák előttük kapuikat. Mikor ezt követelnénk, barátaink így szólnak: „Több megértést kéne hogy tanúsítsatok helyzetük iránt: veszélyes dolog lenne bekapcsolódniuk az ilyen mentései munkálatokba." És van, aki azt mondja: „Ne piszkáljátok ezt a témát, hiszen tudjátok, hogy senki sem akarja Dél-Afrikába vagy az Egyesült Államokba engedni a zsidókat. Ne hozzátok szövetségeseiteket ilyen kellemetlen helyzetbe." És a közélet, az emberek persze nem képesek, nem akarják megérteni ezeket a tényezőket.

Nagyon kétségesnek érzem, hogy követelések és lármázás útján eredményesen meg tudnánk állítani a mészárlást. Ha annak vége szakad, az majd az orosz, brit, amerikai győzelmek érdeme lesz.

Ugyanez vonatkozik a segítség nyújtására. Persze mindig lehet valamilyen lyukon, résen keresztül némi segítséget nyújtani, de itt nem a szövetségeseink megsegítéséről beszélünk egyedül. Mikor az ötvenöt helyszínen összegyűjtött zsidó sorsára gondolok, egyértelmű számomra, hogy ezeken a tömegeken kell segítenünk.

A Joint csak ül Amerikában: 1941-ben segített Lengyelországban, de 1942-re ez is abbamaradt, és nem tudom, hogy újra lehetne-e indítani, hogy akad-e lyuk, vagy rés, melyen keresztül segítséget nyújthatnánk.

Azzal kapcsolatban, ami az európai zsidók ügyében történik, a Nemzetközi Vöröskereszt helyzete olyan, mint amilyen az örmény népirtás idején volt. Mit sem tud tenni, mivel nem juthatnak be a németek által megszállt országokba.

Most, az utóbbi időben mintha nyílt volna egy rés: de nincs válasz a tömegek megsegítésére való igényre. Minden lyuk és rés ki kell, hogy használtasson, hogy segítséget nyújtsunk. De ha valaki vigasztalódni kíván améretén és a segítségen, melyet azon keresztül nyújthatunk: hát vigasztalódjon, én bizonyosan nem fogok.

Eközben egy bizonyos hangulat kezdett eluralkodni Erec Izrael felett, mely úgy hiszem, igen nagy veszélyt jelent a cionizmusra, megváltásunk elérésére, szabadságharcunk megvívására tett erőfeszítéseinkre. Nem akarok senkit megbántani, de el sem tudom képzelni, hogy egy ilyen dolog, melyre még sosem akadt példa a diaszpórában se, hogyan történhetett meg itt, Erec Izraelben. Hogy lehet az, hogy egy jeruzsálemi gyűlésen odajönnek hozzám, és ezt kérik tőlem: „Ha nincs pénzed, vedd el a Keren Há'jeszód vagyonát: vedd el a pénzt a bankból, ott van elég."

Kötelességemnek éreztem, hogy felszólaljak ez ellen az új őrület ellen. Régen elvtársaim Erec Izraelből az ún. „Szejm-cionizmussal"[398] vádoltak engem. Ez butaság, mivel a Szejm-választások izzó napjaiban törekvéseink első helyére Erec Izraelt helyeztük: a Keren Há'jeszód gyarapodására szerveztünk adakozásokat. De itt, Erec Izraelben, nem törődtek a mi ilyen irányú tevékenységünkkel: és megalkották ezt a szitokszót, a „Szejm-cionistát", aki állítólag szabotálja a valódi cionizmus céljait.

És ennek ellenére, manapság mégis ilyeneket mondanak nekem: „Ne Erec Izrael legyen a legfontosabb, ilyen nehéz, katasztrofális időkben, az európai zsidók kiirtásának idején." Én az ilyen beszédet nem fogadom el!

És mikor valaki megkérdezett engem, hogy „nem tudnék-e pénzt adni a Keren Há'jeszódból, hogy megmentsük a diaszpóra zsidóságát", azt feleltem, hogy nem. És ma is nemet mondok. Tudom, csodálkoznak sokan, hogy miért kellett ezt kimondanom. A társaim azt is mondták, hogy ha még igazam is van, ilyen nagy aggodalom és bánat idején nem kéne nyíltan kimondanom ezt. Én nem értek egyet. Úgy hiszem, ellen kell állnunk ennek a hullámnak, mely a cionista tevékenységet a második helyre taszítja. Nem azért mondtam ezt, hogy dogmáimat dicsőítsem. S most mégis antiszemitának neveznek engem, és bűnözőnek, azért, mert nem vetettük bele magunkat teljesen az embermentő munkálatokba.

Nem fogom védeni magamat, mint ahogy nem fogom védeni vagy igazolni magamat, ha anyám meggyilkolásáért vádolnak meg. Ebben az ügyben sem mentegetőzőm. De a saját elvtársaimnak igazán nem kellett volna elhagyniuk engem ebben a küzdelemben, aztán később meg így „vigasztalni" a lelkemet: „Ha valamilyen politikai párt tagja lettél volna, meg tudtunk volna zabolázni téged." Azt hiszem, hogy itt az idő tisztázni, hogy a cionizmus minden egyéb felett áll.

Mikor a zsidókat katasztrófa fenyegette, őseink meglátták a messiás lábának nyomát. Történelmünk nem feledkezik meg a közbenjárókról, akik a pusztulás és a katasztrófák idején lyukakat

és réseket, hátsó ajtókat, trükköket és cseleket találtak, és akit tudtak, megmentettek. Viszont megfeledkezik a történelmünk a messiásokról, akik hőstetteikkel a nemzet megmentéséért küzdöttek. Népünk ezeknek a messiásoknak az érdeméből maradhatott fenn, akik meg akartak váltani, ám mégsem váltottak meg senkit. És azoktól a napoktól fogva nem akadt még egy olyan szervezet, mint az, amit mi az elmúlt ötven évben létrehoztunk.

Pár hónapja vitába keveredtem egy emberrel, aki így érvelt: „A cionisták csak azokat a forrásokat szánják oda a megszállt Európa diaszpórájának megmentésére, melyek feleslegesek bizonyulnak Erec Izrael felépítésének munkálataimban." Ezt kérdezte: „Hát nem teszitek félre a munkátokat Erec Izraelben, egy olyan időszakban, mikor a zsidókat százezer- és milliószámra gyilkolják és mészárolják le, mikor minden erőfeszítést az ő megmentésük körül kellene csoportosítani? Ne új telepes falvak felállítására, ne az országépítésre költsétek a pénzt, hanem osszátok szét az embermentés és a lerohant diaszpóra megsegítésének céljaira!"

Nos, ha a cionizmus nem állna mindenek felett, a válasz ezekre a követelésekre csakis pozitív lehetne. Ha nem a cionizmus minden időszak legfontosabb törekvése, még katasztrófák idején is, akkor a válasz csakis pozitív lehet. Akkor ki kéne venni az összes pénzt a Keren Há'jeszódból, és csakis az embermentés és megsegítés céljaira lehetne felhasználni. Ezekhez rengeteg pénz kell, nem úgy, mint a tüntetgetéshez meg a sápítozáshoz.

1942. június 19-én azt a döntést hozta a Cionista Ügyvezetőség hosszas tanácskozás után, hogy nevezzünk ki egy külön pénzalapot a lengyelországi és a szovjetunióbeli zsidó menekültek megsegítésére. Azonnal dolgozni kezdtünk volna, de júliusban Rommel elérte [az egyiptomi] Alexandriát, és ezért a mozgósítási alap létrehozásával kellett foglalkoznunk, és a menekültek megsegítésével törődő bizottság nem jött létre. S hadd kérdezzem meg: mivel kellett volna foglalkoznunk akkor? A mozgósítási alappal vagy a menekültek megsegítéséhez kellő pénz összegyűjtésével? Mi persze a mozgósítási alap mellett döntöttünk. És most akadnak köztünk zsidók, akiknek az akkori döntésük miatt nem tiszta a lelkiismerete, és most ezt mondják maguknak igazolásképpen: „Nem tudtuk, a tényeket eltitkolták előlünk!"

És kérdem én: ki nem tudta? Mégis, ki titkolta el az információt? A Keren Há'jeszód által összehívott cionista gyűléseken én személyesen beszéltem a Lengyelországban és a megszállt Európában történő rémtettekről. Amit tudtunk a rettenetes dolgokról akkoriban, azt én mind elmondtam. És milyen döntést is hoztunk végül? A Keren Há'jeszód a mozgósítási alapra gyűjtött pénzt.

Beszélhettünk volna bármi más gyűjtésről azon a gyűlésen? Miért jönnek ma azzal az emberek, hogy eltitkolták előlük a tényeket, hogy nem szóltak nekik a mentőtevékenységek szükségességéről? Akik ezt mondják, mindössze nem akarják beismerni maguknak, hogy nem bírták akkor elviselni a rettenetes helyzetet.

Hadd mondjam el nektek, hogy ma Varsóban sem mernének ilyesmit követelni. Ott, Varsóban tudják, hogy egyetlen és utolsó reményünk Erec Izrael. Ha itt sikerrel járunk, a teljes nemzetet megmentettük. De ha itt elbukunk, hiába mentjük meg, akit megmentünk a diaszpórából, mert ők is csak egy olyan életet élhetnek majd megmenekülésük után, melyet nem kell leírnom most. Pontosan tudjuk, milyen borzalmas élet az, még annak legjobb formájában is.

Mindezt ugyanígy elmondtam a cionista gyűlésen is. Később is elmondtam, mikor aggodalom ütötte fel a fejét a jisuv sorsa iránt. Akkor elfogadták mindezt. De mikor az aggodalmak lecsendesültek, és megszűnt a félelem Erec Izrael sorsa iránt, elkezdődtek a vádaskodások.

Néhány javaslattal kívánom befejezni beszédemet. Természetesen továbbra is mindent meg kell, hogy tegyünk az embermentés érdekében, és egyetlen lehetőséget sem szabad elszalasztanunk a mészárlás akadályozására. Követelnünk kell az ellencsapásokat, erőinket és befolyásunkat egyesítenünk kell azokkal a lengyelekkel, akik ugyanezt követelik. Ne féljünk attól, hogy esetleg nem részesülünk kedvező fogadtatásban, ha majd ezt követeljük. Ne féljünk, hogy majd „Shylocknak" hívnak vagy másnak. Majd megmondjunk ennek a sok drágalátos embernek, moralizálónak és lefitymálónak, hogy ha az ő népével történt volna meg csupán egy kis része annak, ami velünk megesett, ők már rég tombolnának és büntető ellentámadásokat követelnének. De mivel nem velük, hanem csak „azokkal a zsidókkal" történt meg mindez, most moralizálnak.

Másfajta kompenzációt kell kérnünk: hogy nyissák meg országaik kapuit. És nem szabad, hogy ennek meg annak a nagyhatalomnak a vezetőjével, ennek meg annak a szövetségesünknek a félelmeivel meg politikai nézeteivel foglalkozzunk. Legalább ők maguk fogják kimondani, hogy nem segítenek rajtunk, ahelyett, hogy beszéljük meg magunkkal, hogy úgysem engednének, és ezért felesleges is bármit kérni. Másfelől pedig minden lehetséges lyukat és rést ki kell használjunk, hogy segítsünk szenvedő népünkön. Mivel szerintem társaim nem sok egyebet fűztek hozzá javaslatomhoz, itt az idő, hogy létrehozzunk egy külön bizottságot, melynek feladata, hogy mindent megtegyen az embermentés és segítségnyújtás céljából. Valakinek az ügynek kell szentelnie magát, s a szervezet, mely ennek a munkának az eszköze lesz, majd ehhez a valakihez kerül. Pénzgyűjtést kellmajd hirdetnünk, ami lehetővé teszi, hogy az embermentés és a segítségnyújtás terén tehessünk valamit. Még ki kell találnunk, milyen formában intézzük ezeket a gyűjtéseket.

Még egyszer ki akarom emelni, hogy amit csak lehet, meg kell tennünk az embermentésért, már amennyire lehet embereket menteni. Minden erőnket és befolyásunkat be kell vetnünk, hogy amennyire csak tudjuk, segítsünk az európai meghódított országok zsidóságának helyzetén. Ám mindeközben meg kell őriznünk cionizmusunkat! Van, aki szerint nem lenne szabad ezt kimondani, mikor ilyen katasztrófa sújt minket, de elhihetik nekem, hogy az utóbbi időben ijesztő jelenségeknek lehettünk szemtanúi ebben a témában. A cionizmus minden más felett áll, és ezt mindig ki kell hirdetnünk, ha egy katasztrófa eltereli figyelmünket a megváltásunkért vívott háborúnkról itt, a Cion-hegyen. Megváltásunkért való harcunk nem közvetlenül a katasztrófa konkrét okán tört ki, és nem kötődik közvetlenül a katasztrófát megélő diaszpóra megsegítéséhez – és ebben rejlik a mi katasztrófánk. Ez a helyzet más nemzetnél nem áll fenn. Két feladatunk van. Elméletben kötődnek és kapcsolódnak egymáshoz, azonban gyakorlatilag két külön cselekedetről van szó, melyek alkalmanként ütköznek is egymással. És – különösen katasztrófa és pusztulás idején – muszáj fenntartanunk, hogy megváltásunkért vívott háborúnk elsőbbséget élvez.

205. APOLINARY HARTGLAS: MEGJEGYZÉSEK SEGÉLYNYÚJTÁS ÉS EMBERMENTÉS ÜGYÉBEN (1943. ÁPRILIS 24.)

In: *Central Zionist Archives*, S26/1189[399]

Jegyzet: *Apolinary Hartglas (1883-1953) Grünbaum titkára volt. (V. L. B.)*

Európa azon részein, ahol áthaladt a háború – Németországban, a megszállt területeken és a hitlerista országokban – több mint hétmillió zsidó kiirtására számíthatunk [...] Számunkra ma világos, hogy nem is álmodhatunk többről, mint 20 000 vagy néhány 10 000 zsidó megmentéséről [...] Amit ez a bizottság tehet, csupán csepp a tengerben [...] S ha a bizottság tettei ezért valószínűleg egészen minimális eredményt érnek majd el csupán, akkor muszáj legalább valamicske politikai előnyt nyernünk belőle. Cionista szempontból politikai hasznot a következő feltételek mellett nyerhetünk:

a) ha az egész világ tudja, hogy az egyetlen ország, amely be akarja fogadni a megmentett zsidókat, Palesztina, és az egyetlen közösség, mely magába akarja szívni őket, a jisuv;

b) ha az egész világ tudja, hogy a kezdeményezés az európai zsidók megmentésére cionista körökből indult ki;

c) ha a halál elől megmentett zsidók tudják, hogy a háború alatt és vége után a cionista mozgalom és a jisuv kísérelte meg megmenteni őket.

Ha ez a felismerés megmarad a politikai körökben, a nem zsidó közvéleményben és az összes szabad ország zsidó közösségében, meg fog erősödni a cionista Palesztina imázsa nemzetközi szinten [...] mint egy olyan országé, melybe az összes Európából elűzött zsidót el kéne küldeni. Ez aztán megerősíteni a zsidó világot az ország felépítésében, és a világméretű mészárlást túlélő zsidók kivonulását Palesztina irányába terelné [...]

Kiket is kell megmenteni? [...] Talán mindenkit meg kell segítenünk, tekintet nélkül arra, hogy milyen az emberek minősége? Nem kéne tevékenységünknek cionista-nemzeti jelleget adni, és elsősorban azokat megmenteni, akik hasznosak Izráel földjének és a zsidóságnak? Érthető módon kegyetlennek hangzik a feltett kérdés ilyen formában, de sajnos ki kell jelentenünk, hogy ha csak 10 000 olyan embert tudunk megmenteni 50 000-ből, akik hozzá tudnak járulni az ország felépítéséhez és a nép nemzeti feléledéséhez, szemben azzal, hogy ha megmentünk 1 000 000 zsidót, akik aztán csak gond lesznek majd, vagy legjobb esetben is csak egy apatikus elem, akkor meg kell acéloznunk magunkat, és csak a 10 000-et kell megmenteni abból az 50 000-ből – és el kell engednünk annak a milliónak a vádaskodását és rimánkodását a fülünk mellett. Nyugalmat meríthetünk a gondolatból, hogy ezt a kemény elvet nem lehet 100%-osan behajtani, és ezért majd az egymillió is kap valamicskét – de oda kell hatnunk, hogy nem kapjon túl sokat.

Ebből a felvetésből kiindulva először is a gyermekeket kell megmentenünk, mert ők a legjobb anyag a jisuv számára. A pionír fiatalságot meg kell menteni, de elsősorban azokat, akik képzésben részesültek és lelkileg képesek cionista munkát végezni. A cionista vezetőket is meg kell menteni, mivel valamit megérdemelnek a cionista mozgalom részéről elvégzett munkájukért cserébe.

A tisztán filantróp embermentés [...] csakis kárt okozhat cionista szempontból, főleg, ha a lehetőségek ilyen apróak és a katasztrófa ilyen hatalmas. A német zsidók esetében tudtuk ezt a módszert használni, mivel nekik volt egy előnyük – vagyont hoztak magukkal. De a mostani menekültek híján vannak ennek az előnynek, ugyanis földönfutókként jönnek ide. Ezért ők nem is adnak semmit a jisuvnak, és ezért nem számíthatunk tőlük másra, mint amit már láttunk a német zsidók nagy részétől is: teljes elidegenedésre és gyakran ellenséges érzésekre Izráel földjével szemben, illetve gyalázatos hozzáállásra mindennel szemben, ami zsidó és héber [...] ezt bizonyítják a nyugtalanító eredmények, melyek a nem megfelelően szelektált bevándorlásból származnak. A pionírok és a cionista vezetők mellett tömegek érkeznek, akiknek semmilyen kötődésük nincs a cionizmussal szemben, és teljesen demoralizáltak nemzeti szempontból [...] [példának okáért] gyermekeiket lengyel és angol nyelvű iskolákban akarják oktatni. Ez persze nem igaz a cionista aktivistákra [...] Ha meglennének az eszközeink, hogy mindenkit megmentsünk, nyilván el kellene fogadnunk ezeket a dolgokat. De sajnos nincsenek meg az eszközeink még ahhoz se, hogy a jó

elemeket megmentsük, és ezért nincs más választásunk, mint hogy feladjuk a rossz elemek megmentését.

206. HERBERT N. KRUSKAL: KÉT ÉV SZÖGESDRÓT MÖGÖTT. EGY HOLLAND TÉNYSZERŰ EMLÉKEZÉSE ÉLMÉNYEIRE A NÉMET ELNYOMÁS SORÁN (1945 JANUÁR-JÚNIUS)

In: *Wiener Library*, Unpublished Memoir 4043 (eredeti jelzet: P.iii.h. 137.). 29-30, 36.[400]

Jegyzet: *Herbert Noach Kruskal (1900-1989) német születésű, holland zsidó cionista aktivista volt. Jeremias Hillesum (1863-1943) holland zsidó könyvtáros, Etty Hillesum (1914-1943) holland zsidó kitért naplóíró távoli rokona volt. A levélíró a westerborki tranzittáborban szerzett élményeiről számol be. (V. L. B.)*

[...] 1942 decemberében a Zsidó Tanács azt kérte, hogy regisztráljuk a jelentkezőket, akiknek szülei vagy gyerekei voltak Palesztinában. Kísérletnek nevezték, világos cél nélkül. De 1943 januárjában és februárjában az új érkezők a táborban már olyan leveleket mutogattak a Zsidó Tanácstól, hogy azok tulajdonosai, miután beadták a megfelelő iratokat, a berlini svájci követségnek küldött listákra kerültek, hogy idővel Palesztinába utazhassanak. Akkoriban egy ilyen levél elég volt ahhoz, hogy elkerüljék a deportálást. [...] Elolvastam a deportáltak listáját. Rátaláltam két betegszobán ápolt ember nevére, akiknek megvolt az iratuk a Palesztinába való menekítésre, tehát nyilván hiba folytán szerepeltek a listán: Jeremias Hillesum, a világhírű Rosenthaliana Könyvtár könyvtárosa és Schaumburg úr. Rögtön elvittem a listát Hans W.-hez, és közöltem vele, hogy mind a két férfinek megvoltak az iratai, melyek nyilván megfeleltek volna a tábor vezetőjének, de ennek ellenére még aznap deportálták őket.

Ekkor tiltakoztam Hans W.-nél, aki azt felelte: „Te is tudod, hogy öregemberek voltak. Miért ne deportálják őket, hogy fiatalabbak élhessenek?" Azt feleltem: „Tegyük fel, hogy brit állampolgárok lettek volna, és a nevük hibásan került volna a listára. Akkor is ezt mondanád?" Hans egy picit gondolkodott, majd így felelt: „Nos, Palesztina egészen más érv a kivételezésre, mint a brit állampolgárság". Ezt mondta, és elsétált! És hadd tegyem hozzá, hogy Hans egyike volt a legtisztességesebb irodistáknak a regisztrációs hivatalnál. Éppen ezért idézem fel ezt az esetet. A többieket még ennyire sem érdekelték az emberek [...].

207. A ZSIDÓ VILÁGKONGRESSZUS HOZZÁÁLLÁSA PETER BERGSON RADIKÁLIS CIONISTÁHOZ (1944)

In: *National Archives* (Washington D. C.), Department of State, 867N.01/2347

Jegyzet: *A Peter Bergson álnéven dolgozó Hillel Kook (1915-2001) amerikai revizionista volt, közeli segítője az itt is szereplő Ari Zsabotyinszkij (1910-1969), a revizionista vezető fia volt. Szervezetük újsághirdetéseket vásárolt, melyben a holokausztra és a zsidómentés fontosságára hívták fel a figyelmet. Tevékenységüket a Zsidó Világkongresszus zavarónak, destruktívnak tartotta, és ennek kapcsán az amerikai kormányt is megkeresték. (V. L. B.)*

Külügyminisztériumi tárgyalási jegyzék

Bizalmas

Dátum: 1944. május 19.

Tárgy: A cionisták viszonya Peter Bergsonhoz

Résztvevők: Dr. Nahum Goldmann, a Zsidó Világkongresszus adminisztratív bizottságának elnöke; [Wallace] Murray úr, Közel-Keleti Ügyek; Alling úr, KKÜ; Merriam úr, KKÜ; Wilson úr, KKÜ

Ma lezajlott tárgyalásunk során, mely cionista ügyeket érintett, dr. Goldmann utalt a Peter Bergson égisze alatt működő Nemzeti Felszabadítás Héber Bizottsága által vezetett Héber Nagykövetség sajtómegjelenéseire. Dr. Goldmann átadott Murray úrnak egy sajtónyilatkozatot, amit a cionisták adtak ki az ügy kapcsán. Arról szólt, hogy Bergson és kollégáinak tevékenysége a legnagyobb nyugtalanságra adnak okot a cionista vezetőség számára, és hogy igen zavarja őt, hogy Bergsont komoly helyeken fogadják, s hogy a kormány teret ad neki. Az egész ügyet egy gigantikus kacsának nevezte, melyet Bergson és csapata a hiszékeny zsidó közösség ellen játszanak ki, és különösen felhívta a figyelmünket arra, hogy Bergson kiemelkedő tevékenységet folytat Chicago és Los Angeles városaiban. Ezen dr. Goldmann azt értette, hogy a csoport legfőbb támogatói olyan személyek közül kerülnek ki, akiknek kevéssé van közeli kapcsolata vagy tudomása a nemzetközi ügyekről vagy a palesztinai kérdésről; s ez egyaránt igaz zsidókra és nem zsidókra. Tisztázta, hogy Bergson tevékenysége még egyetlen zsidó kimentését vagy életének megmentését sem érte el, és azt mondta, hogy most, hogy a Háborús Menekültügyi Tanács fel lett állítva, és átvette a mentési munkálatok nagy részét, Bergson és társai előálltak azzal a „nevetséges ötlettel", hogy ők egy száműzetésben működő kormány, mely a megszállt Európa és Palesztina hazátlan zsidóit képviseli, lévén hogy az utóbbit Nagy-Britannia „ellenséges" csapatai által megszállt területként kezelik. Dr. Goldmann ezt az érvelést teljes nonszenszként értékelte, és azt is állította, hogy a kérdéses csoport semmilyen értelemben nem képviseli sem a palesztinai, sem a külföldi zsidóságot. Kiemelte, hogy a különbség, melyet Bergson most már a „héber nemzet" és az amerikai vagy más asszimilált zsidók között tett, kétségkívül azért lett kitalálva, hogy pénzügyi támogatást szerezzen a nem cionista zsidóktól és a nem zsidóktól. Azzal folytatta, hogy a cionista vezetőség már többször is beszélt Bergsonnal és társaival az alatt az idő alatt, míg azok jelenlegi nézeteiket kialakították, és hogy immár teljességgel szakítottak Bergsonnal, akit Goldmann már nem is tartott cionistának a szó bármilyen értelmében, csupán közönséges kalandornak.

A dolog, mely a legjobban zavarja a felelős zsidó szervezeteket, mondta dr. Goldmann, az a tény, hogy Bergson és társai szabadon járhatják be az országot, azt a benyomást keltve, hogy hatalmas humanitárius munkát végeznek, s nagy összegű pénzeket gyűjtve be, melyekkel nem számolnak el. Felhívta figyelmünket a tényre, hogy Bergson és társai ideiglenes látogatói vízummal tartózkodnak az országban, Hozzátette, hogy nem érti, miért nem deportálja vagy sorozza be a kormány Bergsont. Murray úr azt felelte, hogy az ilyen ügyeket más kormányhivatalok kezelik, és tisztázta dr. Goldmann előtt, hogy az ügyvezetői részlegnek nem áll szándékában támogatni vagy segíteni Bergsont vagy társait.

Dr. Goldmann felidézte, hogy Ari Zsabotyinszkij, a csoport tagja, nemrég Palesztinába és Törökországba repült azzal az állítólagos céllal, hogy embermentési munkákat végezzen a Háborús Menekültügyi Bizottság nevében. Goldmann azt mondta, hogy nem érti, hogyan járulhatna ez hozzá a balkáni zsidók megmentéséhez, hiszen a Zsidó Ügynökség törökországi képviselője, [Chaim] Barlasz az egyetlen személy Törökországban, aki kiadhat palesztinai belépési papírokat; s neki megfelelő eszközei vannak a megszállt Európán belül végzendő titkos tevékenységekhez is, melyeknek Bergson csapata nincs a birtokában.

Ezek után Bergson különböző tevékenységeiről folyt a társalgás, s szó esett a nyomozásról, melyet az igazságügyi minisztérium külföldi ügynökök bejegyzéséért felelős részlege végzet abból a célból, hogy megállapítsa, hogy egyes érintett szervezetek mennyire megbízhatóak ahhoz, hogy a külföldi ügynökök bejegyzését szabályozó rendelet alatt bejegyzésre kerülhessenek. Dr. Goldmann azt felelte, hogy tisztában van a rendelettel, hiszen ő maga is bejegyzésre került, mint a Zsidó Ügynökség képviselője, s hogy nem hiszi, hogy Bergson bejegyezése önmagában mérsékelné tevékenységét. Arra van szükség, fejtette ki, hogy a meghatározó személyek tisztában legyenek a tényekkel, és a továbbiakban tartózkodjanak attól, hogy támogassák Bergsont vagy odafigyeljenek rá. Dr. Goldmann megemlítette Bergson bizottságának többi tagját, közölvén, hogy többségükről sosem hallott korábban, s ezt annak bizonyítékául hozta fel, hogy a csoport állítása, miszerint a zsidóság bármely részét képviselnék, több mint nevetséges [...]

A bizottság kongresszusi tagok által történő pénzügyi támogatásáról dr. Goldmann azt mondta, hogy ő és más cionisták gyakorta beszéltek a kérdésről szenátorokkal és képviselőkkel, melynek az lett az eredménye, hogy a kongresszus szinte összes tagja – ifj. Will Rogers kivételével – megszakította kapcsolatait Bergsonnal [...] Úgy jósolta, hogy Wagner szenátor rövidesen kemény szavú elítélő

nyilatkozatot fog tenni Bergsonnal kapcsolatban, s hogy emellett számos képviselő [...] nyilvános támadást fog intézni ellene [...] Egyik tárgyalása során [John] Pehle-vel Wise rabbi egészen olyan messze ment, hogy közölte vele, hogy Bergsont a zsidók éppen olyan nagy ellenségének tartja, mint Hitlert, ugyanis tetteivel csakis megnövekedett antiszemitizmust okozhat. Dr. Goldmann azt mondta, hogy épp tegnap találkozott Pehle úrral, és közölte vele, hogy ha az amerikai háborús menekültügyi bizottság nem válik meg Bergsontól, akkor a Zsidó Világkongresszus kénytelen lesz nyilvánosan elítélni a bizottságot. Pehle úr beleegyezett, hogy szakítson Bergsonnal [...]

Murray úr biztosította dr. Goldmannt, hogy a minisztérium nem fogja semmifajta hivatalos kapacitásban tárgyalófélként kezelni sem Bergsont, sem kollégáit.

VIII. A LECHI TEVÉKENYSÉGE

208. A „JERUZSÁLEM-SZERZŐDÉS" (1940)

In: *National Archives* (Kew), KV 5/31.

Jegyzet: *Avraham Jair Stern (1907-1942) radikális lengyel-palesztinai cionista volt, aki a Zsabotyinszkij-féle revizionisták és azoknak katonai szárnya, az Irgun vélt puhánysága miatt szakadár fegyveres szervezetet alapított. Utóbbi lett a Lochamej Cherut Jiszrael, Izrael Szabadságharcosai, röviden a Lechi. A csoport fő ellenfélként a briteket azonosította, és ellenük akár még az olaszokkal és a németekkel is hajlandó lett volna szövetkezni. Sternt végül 1942 februárjában brit rendőrök lőtték agyon, ám csoportja halála után is folytatta a radikális politizálást. Az alábbi szerződéstervezet egy 1940-es tárgyalás eredménye, melyet Sternék az olasz követséggel szerettek volna folytatni – valójában tárgyalópartnerük végig a britek kémje volt, s így terveik a brit titkosrendőrségnél kötöttek ki, melynek iratanyagában a dokumentum megmaradt (V. L. B.)*

Szigorúan bizalmas [...]. Tárgy: A Stern-csoport tevékenysége: javasolt szerződés az olaszokkal

Csatolva olvasható a fordítása annak a szerződés-tervezetnek, mely tavaly szeptemberben jött létre[401] az olasz kormány képviselői és az „ideiglenes zsidó kormány" között. Az események, melyek megelőzték a soha alá nem írt szerződés elkészítését, érdekesek és szórakoztatók, noha legalább az egyik fél biztosan komolyan gondolta. [...]

Jeruzsálem-szerződés, 1940.

Ezt a szerződést 1941. szeptember 15-én írták alá[402] az olasz kormány hivatalos képviselői, a továbbiakban első fél, és az Ideiglenes Zsidó Kormány képviselői, továbbiakban a második fél.

A szerződés 1950. szeptember 15-éig érvényes, aláírásától számítva tíz évig, és minden további kiegészítésében az 1940-es JERUZSÁLEM-SZERZŐDÉS néven lesz ismert, és tartalmazza a következőket:

1. Az első fél kijelenti, hogy a zsidó nemzet feltámadását történelmi szükségességnek tartja, és Palesztinát zsidó földnek fogadja el, továbbá elismeri, hogy a zsidó nemzetnek szent joga van ahhoz, hogy létrehozzon egy független és szuverén zsidó államot.

2. Az első fél vállalja, hogy segíti a második felet minden eszközével, hogy felszámolja a zsidó diaszpórát oly módon, hogy a hatása alatt álló országokból, illetve azon országokból, amelyekkel szerződéses viszonya van, a zsidókat elszállítja Palesztinába.

3. Az első fél minden szükséges eszközzel ellátja a második felet az 1. és 2. pont megvalósításában.

4. Az első fél vállalja, hogy minden erejével segíti a második felet zsidó katonai egységek felállításában a hatása alatt álló országokban és más országokban, melyekkel kölcsönös szerződésben áll, és mind a két fél megtesz mindent, hogy lehetővé tegye ezen egységek részvételét Palesztina meghódításában.

5. Amint Palesztina megtisztult az ellenségtől, az országot a második fél uralma alá helyezik.

6. Az első fél kinyilatkozza, hogy a világ újbóli felosztásával kapcsolatos tárgyalások során, a háború után, vagy korábban, teljes politikai és diplomáciai segítséget ad az 1. és 2. pontok teljesülésének.

7. Az első fél vállalja, hogy segíti az 1. és 2. pontok elfogadtatását olyan hatalmakkal, melyekkel szerződésben áll.

8. A második fél vállalja és kinyilatkozza, hogy a jövőbeni zsidó állam rendszere kooperatív[403] lesz, amit minden erejével fenntart. Ha a második fél nem lenne képes fenntartani a rendszert, az első félnek joga van közbelépni és megvédeni a rendszert.

9. A második fél előre feladja igényét egy zsidó légierőre és haditengerészetre, kivéve a kereskedelmi flottát, mely nem lehet nagyobb, mint az első fél kereskedelmi flottájának negyede. Az első fél vállalja a fentiek tükrében, hogy megvédi a zsidó állam határait és partjait bármely támadóval szemben. Ehhez elegendő repülőt és hajót állomásoztat Haifán. Ennek erejét a két fél által felállított bizottság határozza meg.

10. A második fél szabadon intézheti belügyeit, ahogyan jónak látja, anélkül, hogy az első fél beavatkozna, kivéve a 8. pontban foglaltakat. A második fél minden külpolitikai kérdésben vállalja, hogy követi az első fél politikáját.

11. A második fél kijelenti, hogy a Földközi-tenger olasz tenger, és csak az első félnek van joga teljesen uralnia.

12. A második félnek nincsen joga politikai vagy gazdasági szerződéseket kötni idegen erőkkel az első fél tudta és beleegyezése nélkül.

13. Jelen szerződés nem vonatkozik Haifa városára, mely az első fél tulajdonában marad.

14. Jeruzsálem óvárosa és minden más terület, mely szent a kereszténységnek, a Vatikán elidegeníthetetlen része lesz egy különleges szerződés keretében, melyet a Vatikán és ezen szerződés aláíró felei írnak alá. Ennek tükrében az első fél vállalja, hogy igyekszik megszerezni a Vatikán beleegyezését a zsidó állam létrehozásába, melyre ezen szerződés első fele utal.

15. A második fél vállalja, hogy segítséget nyújt az első félnek, ahogy és amikor arra a két fél szerint szükség van.

16. Az első fél vállalja, hogy igyekszik megszerezni az arab országok támogatását a zsidó állam létrehozásához. Ennek tükrében a második fél vállalja, hogy támogatja az arab országokat az arab országok fejlesztésében és gazdasági erejének kihasználásában.

17. Minden tőke, melyet Palesztinába hoznak, olasz tőke lehet csak. Minden koncesszió és engedély az ország természeti forrásainak kihasználására csak olasz vagy zsidó kezekben lehet.

18. Az első fél minden erejét felhasználja, hogy azon országokat, melyekkel szerződéses viszonyban van, rávegye, hogy hasonló szerződést kössenek a második féllel, és általánosságban politikai és diplomáciai kapcsolatokat hozzanak létre a második féllel.

19. A szerződés aláírásakor az első fél elfogadja a második felet, mint a zsidó nemzet egyedüli képviselőjét, és az egyetlen felet, mely foglalkozhat a 2. pontban említett bevándorlással.

20. A szerződés aláírásával és a további szerződésekkel, melyeket az első féllel szövetséges országokkal köt, a második felet az első fél katonai szövetségeseként fogadják el.

Ezt a szerződést két példányban készítették és írta alá a Központi Olasz Kormány és az Ideiglenes Zsidó Miniszterelnök, és 1940. szeptember 15-ig alá kell írni.

Minden további szerződés és kiegészítés az eredeti szerződés része lesz, és nem igényel további ratifikációt.

Ez a szerződés hatályos, amint mind a két fél aláírta.

209. „A Palesztinai Nemzeti Katonai Szervezet (Irgun Cvaj Leumi [Be'Jiszrael, PNKSZ]) az európai zsidókérdés megoldására és a PNKSZ a háborúban Németország oldalán való részvételére tett javaslatának alapvető elemei" (1941)

In: *Politisches Archiv des Auswärtigen Amts*, Bestand 47-59, E 224152 és E 234155-58[404]

Jegyzet: *Ennek a megkeresésnek idején Stern szervezete még nem a Lechi, hanem a „valódi Irgun" néven futott, ezért azonosítja a dokumentum a Lechit a korábbi, „valódi" Irgunnal, s ezért szerepel az ajánlat fejlécén is az Irgun név. (V. L. B.)*

A nemzetiszocialista Németország vezetőinek beszédeiben és megnyilvánulásaiban gyakorta hangzik el, hogy Európa újrarendezésének[405] előfeltétele a zsidókérdés radikális megoldása (egy „zsidómentes Európa").

Európa zsidó tömegeinek evakuálása a zsidókérdés megoldásának előfeltétele: de ez csakis akkor kivitelezhető teljességgel, ha ezeket a tömegeket a zsidó nép otthonában, Palesztinában telepítik le, a zsidó állam felállítása által, annak történelmi határain belül.

A zsidókérdés ilyen módon történő megoldása és ez által a zsidó nép egyszer és mindenkori felszabadítása az izraeli felszabadító mozgalom, a Palesztinai Nemzeti Katonai Szervezet (Irgun Cváj Léumi [Be'Jiszróél]) politikai tevékenységének és több éves küzdelmének célja.

A PNKSZ, mely tudatában van a német Birodalom és hatóságai jóakaratának a cionista tevékenység iránt Németországon belül, és a cionista kivándorlási tervek iránt, a következő álláspontot van:

1. Közös érdekek állhatnak fenn a német elképzelésnek megfelelő új európai rend felépítése és a PNKSZ által képviselt valódi zsidó nemzeti törekvések között.
2. Az új Németország és a megújult népi-nemzeti héberség közötti együttműködés képes létrejönni, továbbá
3. A történelmi zsidó állam nemzeti és totalitárius alapokon történő felállítása, mely szerződéses úton kötődne a német Birodalomhoz, a Közel-Kelet feletti leendő német hatalmi pozíciók megőrzésének és megerősítésének érdekében.

Ezekből a megfontolásokból adódóan a PNKSZ, amennyiben a német Birodalom elfogadja az izraeli felszabadító mozgalom fent említett nemzeti törekvéseit, felajánlja, hogy aktívan részt vesz a háborúban Németország oldalán.

A PNKSZ ezen ajánlata, mely a katonai, politikai és hírszerzési területeket fedi le Palesztinában, és feltételez bizonyos szervezeti előkészületeket Palesztinán kívül is, az európai zsidó munkaerőnek a PNKSZ felügyelete és irányítása alatt történő katonai kiképzéséhez és megszervezéséhez kötődne. Ezek a katonai egységek részt vennének a Palesztina meghódításáért vívott harcokban, amennyiben döntés születne egy ilyen front megnyitásáról.

Az izraeli felszabadító mozgalom közvetett részvétele Európa Új Rendjének felállításában, mely már előkészületi állapotban van, az európai zsidókérdés pozitív-radikális jellegű megoldásához kötődne, összhangban a zsidó nép fent említett nemzeti törekvéseivel. Mindez rendkívül megerősítené az újrarendezés morális alapját a teljes emberiség szemében.

Az izraeli felszabadító mozgalom együttműködése beleilleszkedne a német birodalmi kancellár egyik legutóbbi beszédének irányvonalába, melyben Herr Hitler kiemelte, hogy minden szövetséget vagy koalíciót ki kíván használni Anglia elszigetelésére és megsemmisítésére.

A PNKSZ felépítésének, lényegének és tevékenységének rövid összegzése

A PNKSZ részben a palesztinai zsidó önvédelemből és a revizionista mozgalomból (az Új Cionista Szervezet) fejlődött ki, mely utóbbihoz a PNKSZ-t laza perszonálunió fűzte V[lagyimir] Zsabotyinszkij úr személyén keresztül, egészen annak haláláig.

A palesztinai revizionista szervezet angolbarát álláspontja megakadályozta egy perszonálunió újbóli létrejöttét [mely megszakadt Zsabotyinszkij halála óta], s teljes szakadáshoz vezetett közte [a revizionista mozgalom] és a PNKSZ között ezen év őszén, illetve egy későbbi szakadáshoz a revizionista mozgalmon belül.

A PNKSZ célja a zsidó állam létrehozása a történelmi határain belül.

A PNKSZ, szemben a többi cionista irányzattal, visszautasítja a nézetet, hogy a gyarmatosító beszivárgás lenne az egyetlen út hazánk földjének elérhetővé tételére és fokozatos megszerzésére, s

ezért zászlajára tűzi a jelszót, miszerint a harc és az áldozathozatal Palesztina meghódításának és felszabadításának egyetlen valódi eszköze.

Militáns jellegének és angolellenes nézeteinek okán a PNKSZ az angol hatóságok folyamatos zaklatása miatt kénytelen politikai tevékenységét és tagjainak katonai kiképzését titkokban folytatni Palesztinában.

A PNKSZ, melynek terrorakciói már 1936 őszén elkezdődtek,[406] a brit Fehér Papír[407] nyilvánosságra hozatala [1939 tavasza], de különösen 1939 nyara óta kimagasló [szervezetté] vált, sikeresen fokozva terrorista tevékenységét és a brit tulajdon megrongálását. Akkoriban ezen tevékenységeire és napi titkos rádióműsoraira lényegében az egész világsajtó felfigyelt és beszélt róla.

A háború kezdetéig a PNKSZ önálló politikai irodákkal rendelkezett Varsóban, Párizsban, Londonban és New Yorkban.

A varsói iroda elsősorban a nemzeti cionista fiatalság katonai szervezésével és kiképzésével volt megbízva, és szoros kapcsolatot ápolt a zsidó tömegekkel, melyek, különösen Lengyelországban, segítették és minden módon lelkesen támogatták a PNKSZ küzdelmét Palesztinában. Két újságot is publikált a PNKSZ Varsóban, *Tett* és *Felszabadított Jeruzsálem* névvel.

A varsói iroda szoros kapcsolatban volt a korábbi lengyel kormánnyal és katonai köreivel, melyek a legnagyobb szimpátiával és megértéssel kezelték a PNKSZ céljait. Így hát 1939-ban a PNKSZ tagjainak kiválasztott csoportjai Palesztinából Lengyelországba utaztak, ahol lengyel tisztek fejezték be katonai kiképzésüket az ottani laktanyákban.

A PNKSZ és a varsói lengyel kormány közötti tárgyalások, melyeknek témája támogatásuk gyakorlativá tétele és beindítása volt – s melynek bizonyítékai könnyedén fellelhetőek a korábbi lengyel kormány archívumaiban –, a háború kezdetével megszakadtak.

A PNKSZ ideológiájában és felépítésében szorosan kapcsolódik az európai totalitárius mozgalmakhoz.

A PNKSZ harci képességét nem lehet megbénítani vagy komolyan legyengíteni, sem az angol hatóságok és az arabok határozott elhárítási intézkedései, sem a zsidó szocialisták által.

210. WERNER OTTO VON HENTIG EMLÉKIRATA

In: Werner Otto von Hentig: *Mein Leben – eine Dienstreise* (Göttingen: Vandenhöck & Ruprecht, 1962), 338-339.[408]

Jegyzet: *Werner Otto von Hentig (1886-1984) a náci külügy Közel-Kelet Osztályának igazgatója volt. Tárgyalópartnere, Naftali Lubencsik (1913-1946) a Lechi képviselőjeként mutatkozott be. (V. L. B.)*

Bejrútban nem az első osztályú Szt. György Hotelben foglaltam szállást, noha onnan gyönyörű rálátás nyílt az óceánra, hanem az öreg osztrák Monopol Hotelban, mely az óváros szűk utcácskái közt rejtőzött. Megérkezésem híre rejtelmes és érthetetlen módú gyorsasággal terjedt szét, mint a hírek általában Keleten, és rövidesen minden politikailag érdekelt kör tudott az ittlétemről. Nem csak az arabok, de a káldeusok,[409] a kurdok, az örmények, és nem utolsósorban a különböző vallási közösségek, melyek Libanonban különösen szaporának és franciabarátnak bizonyultak, s kiknek vezetője természetesen a maronita Tarpuni bíboros volt. Itt is megtapasztaltam a már korábban említett tervszerű közel-keleti szokást, hogy köszöntik az új érkezőt, de valami olyan rejtelmes módon, hogy nem tudtam eldönteni, hogy ki az, akit egyáltalán nem érdekeltek a [politikai] kapcsolatok, vagy csak nem akart gyanúba keveredni a franciák előtt.[410] Először is érthető módon ott voltak az arabok, kiket a libanoni miniszterelnök, Rijád el-Szul [1894-1951] vezetett. A palesztinai arabok képviselője, Musza Alami [1897-1984] is eljött, és megértésünket kérte ügyük iránt. Ott volt még Kamuran Bedir-Kan emír, egy kurd vezető, aztán az örmény közösség elöljárói, a keleti keresztény közösségek képviselői, kiknek több mint félmillió hívük van, az úgynevezett dél-keleti tomista keresztények, aztán a szíriai katolikus egyház is ott volt a többi szekta között, melyekről alig hallottunk korábban, de ott éltek és politikailag aktívak voltak. A legfurcsább delegáció egyenesen Palesztinából érkezett. Vezetőjük, egy igen impozáns tisztalkatú ember felajánlotta, hogy hajlandó együttműködni a nemzetiszocialistákkal

saját népe ellen, elsősorban a fősodratú cionistákkal szemben, ha Hitler őszintén beleegyezik abba, hogy saját államot ad a zsidóknak Palesztinában. Oly' sok ember, annyi probléma, és oly' sok kérelem a Reich iránt. Azonban én csak megfigyelőként vagyok itt. Két feladat áll előttem. Először is, arab barátainkat figyelmezetni kell a basáskodó hatalmak durva terveiről, és ha lehetséges, ki kell őket szabadítani a börtönökből és a fogolytáborokból. Másodszor pedig ügyelni kell arra, hogy ne kételkedjenek őszinte véleményünkben. Ridzsad el-Szul egy teázós fogadáson nyíltan kérdőre vont engem sok más ember előtt, hogy mi a német politikának célja. Azt feleltem, hogy egy kormánynak, bizonyos politikai okokból, időnként vissza kell fognia magát a nyílt kijelentések terén. Azonban biztosítottam, hogy „a német nép politikája" támogatja az arab országok függetlenségét. Ridzsad el-Szul azonnal megértette mindezt. Azonban a zsidó delegációnak azt mondhattam csak, hogy feltételeiket sosem fogjuk tudni elfogadni az arabokra és alapvető elveinkre való tekintettel, noha én személyesen mindig is egy izraeli nemzetállam felállítása mellett voltam, egy olyan megfelelő klímájú területen, ahol az ember képes letelepedni. Még fel is vetettem Hitlernek írásban, hogy a német politika számára előnyösebb lenne egy felelős kormánnyal és egy önálló állammal tárgyalni egy megfoghatatlan és éppen ezért veszélyes világhatalom helyett.

211. NATAN JELIN-MOR EMLÉKIRATA

In: Nathan Yalin-Mor: *Israël, Israël. Histoire du groupe Stern (1940-1948)* (Párizs: Presses De La Renaissance, 1978), 83-86.[411]

Jegyzet: *Mivel Stern nem kapott választ 1940 decemberi ajánlatára, Natan Jelin-Mor (szül. Friedmann, 1913-1980), a Lechi prominens tagja, majd Jair Stern halála után a szervezet három vezetőjének egyike 1941 decemberében Törökországba próbált utazni, hogy a Lechi ismét felvehesse a kapcsolatot a németekkel. A britek azonban útja során feltartóztatták a szíriai Aleppóban, és fogolytáborba zárták. Onnan Jelin-Mor megszökött, később Izraelben lett parlamenti képviselő. (V. L. B.)*

Jáir nem fogadta el a „nincs választásunk" elméletet. Ellenőrizte már valaki azt? Voltak objektív okai a kísérleteknek, hogy szövetséget kössünk a britek ellenségeivel. Először is ott volt azok vágya, hogy meggyengítsék a [Brit] Birodalmat oly módon, hogy felfordulást okoznak a határain belül. Továbbá Németország nyílt célja volt, hogy Európát és talán a többi kontinenst is *judenrein*né tegyék. Ezt csakis úgy lehetett elérni, ha a világ zsidóságát a saját földjére koncentrálják. Azt beszélték, hogy a németek Lengyelország összes zsidóját Lublin környékére vitték. Ez egyértelműen csak ideiglenes megoldás lehetett. Aztán arról beszéltek, hogy a háború után minden zsidót Madagaszkáron fognak letelepíteni. Ezt a tervet Jáir sokkal veszélyesebbnek találta, mint a lublini eseményeket, mivel itt olyan földterületről volt szó, mely nem volt a miénk, s melyhez nem fűződtünk semmilyen módon. De az összevonás ötlete önmagában kívánatosnak tűnt. Már csak arra volt szükség, hogy meggyőzzük a németeket, hogy az összevonás célpontja Palesztina legyen Madagaszkár helyett, s hogy ezt az eljárást ne az után hajtsák végre, hogy elfoglalták Madagaszkárt, hanem most, velünk, Palesztinában. Minél jobban belebonyolódott Németország a háborúba, annál valószínűbbnek látszott, hogy készen áll majd a velünk való tárgyalásra. Nagy-Britannia is megtépázódott, de valószínű volt, hogy megerősödve jön majd ki a dologból. Jelenlegi állapotát kellet volna hát kiaknázni egy a britek elleni támadásra Palesztinában, nem csak azért, hogy megbosszuljuk, amit velünk tettek, hanem hogy előbbre juttassuk céljainkat.

De miért küzdenénk a britek ellen, és igyekeznénk megszerezni ellenfeleinek támogatását? Nem Németország hirdetett háborút a „zsidó fajjal" szemben? Azért, mondta Jáir, mert népünkkel kapcsolatos szerepük között alapvető különbség állt fenn. Különbséget kell tennünk az ellenlábas és a főellenség között. Az ellenlábas lehet bármelyik idegen hatalom, mely hazánkat bitorolja, és megtagadja a héber néptől saját államát vagy szabadságát. A főellenség viszont gyűlöli a zsidókat, bárhol is legyenek azok. A főellenség lehet olyan fajtájú és nagyságú, mint Hámán [bibliai zsidóellenes uralkodó], s törekedhet minden elérhető zsidó megölésére, elpusztítására, kiirtására. De a főellenség jelenléte nem lehet ok arra, hogy akár egyetlen napra is beszüntessük a küzdelmet az ellenlábassal, hazánk kifosztójával szemben. A nemzet alárendeltsége saját hazájában mindössze a főellenség kiterjedtségének része. Ha nem így lenne, földünk minden zsidót képes lenne magába

fogadni, kiket a főellenség tervei veszélyeztetnek. S ha kötelességünk küzdeni az ellenlábasunkkal szemben, kihasználhatjuk a főellenség segítségét, aki ellenlábasunk ellenlábasa. Mindez még akár ahhoz is vezethet, hogy sikerül meggyőzni a főellenséget, hogy ne üldözze tovább a zsidókat, hiszen elképzelései valóra válhatnak amint a mi célunk, azaz nemzeti függetlenségünk elnyerése is megvalósul. Nincs rá biztosíték, hogy sikerül véghezvinni elképzelésünket. De meg kell próbálnunk. Jáir hajlandó volt teljes felelősséget vállalni ezért a veszélyes akcióért. Végső soron elég példát láttunk már más nemzetek – olaszok, lengyelek, írek – szabadságharcai során. Mikor még csak az elején jártunk a téma megvitatásának, én személyesen nem tudtam, hogy Jáir egyik emberét már el is küldték Palesztinából, hogy „tanulmányozza" ennek a kísérletnek a megvalósítását. Jáir csak később szólt nekem Náftáli Lúbencsik küldetéséről, miután már letartóztatták őt. Náftáli korábbi kapcsolatait kihasználta, melyek a „Lloyd Triestinóhoz"[412] fűzték korábbi dolgozójukat, hogy átléphesse a libanoni határt a szükséges engedély nélkül. Miután Franciország elesett, Libanon és Szíria is Vichy irányítása alá került. A helyi hatóságok felett a legnagyobb hatalmat a Vichy-olasz fegyverszüneti bizottság tagjai gyakorolták, melyhez később német képviselők is kerültek. Náftáli Lúbencsik ennek a bizottságnak a tagjaival találkozott, és megkérte őket, hogy adják tovább a földalatti héber felszabadító mozgalom képviselőinek ajánlatát Berlinbe és Rómába. Az ajánlat nagy vonalakban kikötötte, hogy az izraeli ICL [Irgun Cváj Léumi (Be'Jiszróél)][413] folytatná a harcot Nagy-Britanniával szemben, ha ezért cserébe a másik fél elfogadná a héber nép jogát egy palesztinai állam felállítására, és vállalná a zsidók elszállítását Európából Palesztinába, mialatt folynak a harcok. A német képviselő, Otto von Hentig nem titkolta el Lúbencsik elől a tényt, hogy Németországban léteznek olyan nézetek, melyek támogatnák egy zsidó állam felállítását Palesztinában, mint a zsidókérdés kivitelezhető megoldását.

Azonban úgy érezte, hogy az ezt a nézetet valló emberek száma túl kicsi, és az idő már túl késői. Az uralkodó körök Németországban már úgy döntöttek, hogy a britek elleni közel-keleti hadjáratot a több millió arab segítségén keresztül kell lefolytatni és nem az apró héberségen keresztül. Ennek ellenére megígérte, hogy továbbítja az ajánlatot Berlinnek. Lúbencsik nem vitt magával semmilyen írott jegyzetet a német képviselő számára. Ha szükség adódott, hogy legyen egy, azt ott helyben lediktálta, mivel ismerte az olasz „közvetítés" ügyének[414] részleteit, és a számos vázlatot, melyet ahhoz készítettünk. A jelek szerint von Hentig egyik titkára saját kezűleg leírta az ajánlat lényegét. Lúbencsik nem kapott semmilyen választ. Mikor Szíriát és Libanont elfoglalták a britek 1941 júniusában, kémelhárítóik rátaláltak [Lúbencsikre], aki egy francia katonai reptér könyvtárában dolgozott. Ellenőrizték állampolgárságát, s [Lúbencsik] arra adott magyarázata, hogy mit is keres ott, nem győzte meg őket. Letartóztatták, és Mázrá'ába[415] deportálták. Jáir részletes beszámolót kapott Lúbencsik bejrúti élményeiről, de még mindig úgy gondolta, hogy kísérletet kell tenni arra, hogy kipuhatoljuk Olaszország álláspontját – s Németország [álláspontját] még inkább. Ma, mikor a háború végkifejlete már ismert, hatmillió zsidó elpusztítása után, az emberek készek elismerni, hogy Jáir egy igaz héber hazafi volt, de politikusnak naiv, [mivel] tisztánlátását elhomályosította a britekkel szembeni gyűlölete. De az utólagos bölcselkedés semmivel sem jobban igazolt ma, mint akkor. A nemzetek életében vannak teljes krízispillanatok, mikor a pusztulás és a túlélés között ingadozik. Ilyen helyzetekben a moralitás hagyományos szabályai minden jelentésüket elvesztik. Lehet hódolni szárnyaló szellemiségű értékeknek – úgyis a feneketlen mélységbe fognak hullani. Ha túl kívánunk élni a dzsungelben, néha olyan eszközökhöz kell nyúlni, melyek egyébként erkölcstelennek tűnhetnek. Ez különösen akkor jogos, ha az, aki moralitást prédikál, közben furkósbotot tart a kezében, mellyel koponyákat kíván betörni. Az eszközöket természetesen nem igazolhatja bármilyen végcél. Viszont a túlélésért folytatott harc célja, melynek gyökere a vágy, hogy életben maradjunk, olyan eszközök igazolására szolgál, melyeket elképzelhetetlennek tartunk normális időkben.

A héber nemzet helyzete a második világháború során példa nélküli maradt, [keressünk bár hasonlót] akár keleten, akár nyugaton. Ideiglenes lakóhelyeit lángok pusztították. Próbált elszökni a tűz elől, de sehol nem nyúlt felé segítő kész. A tűz elől futott, és visszalökték a lángoló romok közé, aki pedig elég szerencsésnek bizonyult, és kimentette magát ebből a pokolból, és elérte a biztonságot nyújtó vízpartokat, azt vadul, erőszakosan visszanyomták a mélybe. Nagy-Britannia látszólag a szabadságért, a demokráciáért küzdött. Szabadság – kinek? Demokrácia – hol? Nagy-Britanniát első sorban a saját veszélybe került szabadsága érdekelte. A britek kötődtek a demokratikus életformához: még legsötétebb napjaikban sem mondtak le szabad szólásuk jogáról. Ez dicséretre méltó álláspont. De mi nem a britek vagyunk. Mi nem Nagy-Britannia polgárai vagyunk, mi nem aggodalmaskodunk

vakbuzgó módon egy hibátlan parlamentáris procedúra csapdáinak fenntartásáért. Mi csak egyike vagyunk gyarmatainak, a hatalmas Brit Birodalom egy része. Egy elnyomás alatt élő kolónia, melynek népe jobban szenved, mint más népek. Lengyelország a szövetségese volt, és mások mentek el, hogy harcoljanak érte. Csehszlovákia is a szövetségese volt, Franciaország is, pedig csak egy apró része küzdött a megszállók ellen. Mindegyiknek biztosítékai, garanciái, paktumai vannak. És nekünk mi van? Semmi Nagy-Britannia hivatalos deklarációján kívül, miszerint sosem fogja hagyni, hogy saját államhoz jussunk, és függetlenek lehessünk tulajdon hazánkban. Nemzetünk csak egy része él Palesztinában. Sok millió tagja él még mindig a diaszpórában, és akik a megszállt Európában élnek, azoknak a sora különösen bizonytalan. El kell jutniuk a hazájukba. Azért küzdenek, hogy elérjék a partjait.

S mi lett a sorsuk?

212. JICAK SAMIR EMLÉKIRATA

In: Yitzhak Shamir: *Summing Up: An Autobiography* (Boston: Little, Brown 1994), 32-35.[416]

Jegyzet: *Jicak Samir (1915-2012), a Lechi Stern halála utáni háromfős vezetőségének tagja, majd izraeli miniszterelnök 1994-ben adta ki emlékiratait a mozgalomban töltött idejéről. Itt az olyan, más szempontból lényeges részeket, mint a Moyne-gyilkosságra vonatkozó sorai, helyszűkében nem közöljük, ám közöljük a fenti eseményekre, iratokra vonatkozó emlékezéseit. (V. L. B.)*

„Szolgálatban állunk, ameddig csak élünk / S nem meneszthet el minket, csak a halál." Ezt Jáir írta legismertebb versében. *Névtelen Katonáknak* hívta, megzenésítették, és ez lett a Lechi himnusza. Rövid szavakba foglalta, hogyan éreztünk szabadságharcunkkal kapcsolatban, melyet – mi úgy láttuk – maga a történelem tett azonossá a palesztinai [brit] kormány elleni élet-halál harccal. Elválni korábbi bajtársainktól, otthagyni az Irgunt, belevágni egy veszélyes és magányos hadjáratba, mely során nem csak, hogy nem segített, de gyakorta gyűlölt minket a teljes jisuv, olyan erők ellen küzdeni, melyek a mi eltiprásunkat tűzték ki célul: mindez nem volt egyszerű.

Az, hogy a Lechi fennmaradt egészen a zsidó állam létrejöttéig, hogy sosem vesztettük el lelkesedésünket, szinte teljes egészében annak tudható be, hogy mindig bizonyosságunk volt Jáir hitvallásában. Mikor megölték, két évvel a Lechi megalakítása után, azért tudtunk továbbmenni nélküle, mert erőt merítettünk abból, amit eltanultuk tőle. Jáir 1907-ben született Lengyelországban (ami akkor Oroszország része volt), és 1925-ben telepedett le Palesztinában, ahol a Héber Egyetemre járt. Mint oly' sokan közülünk, őt is elcsábította az Irgun Cváj Léúmi, és a szervezet szolgálatában küldték el 1930 körül Európába, hogy vegye fel a kapcsolatot a lengyel hatóságokkal, annak reményében, hogy megszerezhetjük aktív közreműködésüket az Irgun zsidó függetlenségért folytatott palesztinai csatározásában. Két téren is sikerrel járt: a lengyelek beleegyeztek, hogy fejlett kiképzőtanfolyamokat indítanak az Irgun tagjai számára Lengyelországban, és még fegyvereket is biztosítottak számunkra. Az első csoportot kiképezték, de a másodikra, melyben én is részt vettem volna, sosem került sor, mert kitört a háború. A lengyelek annyi fegyvert kívántak adni nekünk, hogy egy teljes hadosztályt felszerelhettünk volna – ők úgy képzelték, hogy egy zsidó hadsereg alapjait teszik le –, de végül csak egy kisebb adag gépfegyvert, pisztolyt és némi lőszert szereztünk be tőlük. Ennek egy részét Palesztinába csempésztük, de a többit Lengyelországban tárolta az Irgun, hogy ha majd lehetséges, elszállítsuk. De azok a fegyverek elvesztek.

Hogy miért voltak ilyen „nagylelkűek?" Egyrészt Jáir meggyőző személyisége volt hatással rájuk, de az az ötlet is nagyban közrejátszhatott, hogy ha segítenek az Irgunnak, az majd később még több zsidót fog kivinni Lengyelországból, így csökkentve az ország „zsidókérdésének" mértékét. Jáirból remek szószóló lett: kiemelkedően okos és művelt is volt (Homéroszt fordított héber nyelvre), ritka jóképű, udvarias volt, és nagy önuralmat gyakorolt. Tisztelettel, komoly és nyugodt módon beszélt az emberekkel, és a szemükbe nézet, amikor beszélt velük. Szeretett kiöltözni, mindig a legjobb ruhákban, öltönyben nyakkendővel – még Palesztinában is, ahol a férfiak akkoriban rövidnadrágban, szandálban és kigombolt ingekben mászkáltak. Olyan benyomást keltett, és úgy is viselkedett, mint egy fiatal tanár egy neves európai egyetemen, akiből egyszer még rangos politológus

vagy filozófus lesz – és bizonyos fokig ő mind a kettő is volt. De beszédeinek, észrevételeinek és olvasottságának, az életét irányító következtetéseknek és a problémáknak, melyekbe belefeledkezett, mind-mind nem is lehetett volna távolabb a témája az akadémiai dolgoktól. Mindenek felett valódi forradalmár volt, aki nem tudott és nem akart hátráltatást szenvedni a fő cél iránti törekvéseiben: türelmetlenül, vadul vágyott a zsidóság szabadságára. Úgy gondolta, hogy csakis az itt és a most számít, s ezt azzal a mély meggyőződéssel vallotta, ami, azt hiszem, a kiváló látnokok jellemzője. Azt mondta, hogy a jövőt nem Jeruzsálemben, nem a Whitehallban és nem is Washingtonban kell eldönteni. Nem akart egy jobb, sem egy felvilágosultabb [palesztinai] mandátumot: voltaképpen semmilyen mandátumot nem akart. Azt akarta, hogy a zsidók önállóak legyenek hazájukban, és 1941-ben megírta kiáltványát, melynek „Az Újjászületés Alapelvei" címet adta. Ebben kijelentette, hogy Izrael határait „pontosan megadja" a Teremtés könyve 15:18; hogy a zsidóknak tulajdonjoguk van ehhez a földhöz, és hogy ezt a jogot nem lehet érvényteleníteni; és hogy Palesztina zsidóinak saját kezükben van a sorsuk.

Nem volt ideje, sem szüksége a politikára, és egy cseppet sem érdekelték a pártügyek, a klikkek apró tervei vagy a szocializmus előnyeiről vagy hátrányairól való fecsegés. Az ilyesfajta ügyek nem tartoztak azon dolgok közé, melyek foglalkoztatták vagy felcsigázták őt. Az Irgun magamutogatása sem. A Lechi létrehozásakor Jáir nem hagyott helyet a katonaság csapdáinak. Nem volt ranglétra, nem volt főhadiszállásunk, csak egy központi bizottság; nem voltak tisztek, és senkinek nem kellett tisztelegtünk, és nem követtünk semmilyen vezért, noha a fegyelem igen erős volt. Jáir úgy hitte, az embereknek maguknak kell gondolkodniuk: „tanulj, képezd magad, és gondolkozz", mondta mindig. Bevezetett minket a rejtőzködő életvitel alapjaiba, beleértve az álcázást is; hogyan legyünk feltűnésmentesek, csendesek, hogyan járjunk az árnyékban, egy kicsit mindig összegörnyedve, beleolvadva környezetünkbe, mindig elkerülve a tekintetet. Noha remekül értett az összeesküvések gyakorlatához, de titokban maradási hóbortja néha különös módokon mutatta meg magát. Például csakis kézzel írt, nagy betűkkel, és a lehető leggyorsabban, hogy kézírása a lehető legkevesebbet áruljon el róla. Mindig névtelenül, és amennyire lehetett, személytelenül írt.

Jáir reménykedett benne, hogy a nácik, akik oly' nagyon el akarták tüntetni a zsidókat Európából, majd segítenek átszállítani az európai zsidók többségét a brit blokádon keresztül Palesztinába, szétzúzva a britek vágyálmait a Közel-Kelet háború utáni irányításáról, megkönnyítve a szövetségesek háborús vereségét, s ha Nagy-Britannia felfogja, mi történik, visszavonatva velük talán a Fehér Papírt is. Bármi is legyen a végkifejlet, mondta, az zsidókat fog Palesztinába hozni. Nem tette közhírré ezt a tervét, de a Lechi nyíltan a jó és rossz közötti harcnak nevezte a világháborút, Góg és Magóg harcának, és nem hagyott kétséget afelől, hogy kinek az oldalán áll, mikor úgy lehetett érezni, hogy egy zsidónak nincs sok választása a németek és a britek között – persze észben kell tartani, hogy ez még 1941 és '42 között volt. Csakis az számított Jáirnak, hogy ezen az ötleten keresztül meg lehetne menteni olyan zsidókat, akikkel senki sem törődött, legkevésbé a britek. Persze semmi nem lett belőle.

Akkorra már, noha azt még senki nem tudhatta, a nácik már a zsidókérdés egy egészen másfajta megoldásán dolgoztak. Ráadásul ebben az időszakban a jisuv nem csupán nemtetszéssel és gyanakvással szemlélte a Lechit, de még aknamunkával is gyanúsította a közvélemény – mindez elképesztő a rengeteg, pont az ellenkezőjét egyértelművé tevő bizonyíték tekintetében–, mert azt hitték, a britek majd megnyitják Palesztina kapuit a szenvedő zsidók előtt, s mert nem akartak leszokni a britektől való érzelmi és politikai függőségről. Nehéz úgy írnom Jáirról, hogy ne hangozzak melodrámainak: de hát jelleme és élete is olyannyira drámai volt. De tény, hogy egy olyan zászlót emelt magasra és bontott ki Izraelben, melyet korábban csak olyan emberek ragadtak meg, mint a hős, kinek nevét Jáir is átvette: Eliezer Ben-Jáir, az időszámításunk utáni első század zélótáinak vezetője, aki Mászádá hegyén, mely 70-re az utolsó megmaradt zsidó erődítmény lett, három évig tartott ki, miután már Jeruzsálemet is elfoglalták a rómaiak. A végső és mindent elsöprő római roham előtti éjszakán Eliezer Ben-Jáir így szólt a zsidókhoz: „Ne legyetek soha a rómaiak szolgái, se más emberé, csakis Isten szolgái." Másnap, mikor megérkeztek a rómaiak, csak két nőt és öt gyermeket találtak életben: mindenki más öngyilkosságot követett el.

Névválasztás ide vagy oda, én biztos vagyok benne, hogy Jáir nem a Mászádá történetét szánta a zsidó nép jövőjének. Épp ellenkezőleg, mikor a jövőről beszélt, mindig logikusan, és bizakodva

tette. Úgy hiszem, ezt mondta és tette volna a Lechi alapítója is, ha aznap este ő van ott a Mászádá hegyén.

IX. A HOLOKAUSZT MAGYARORSZÁGON ÉS A CIONISTA MOZGALOM

213. SZILÁGYI DÉNES: AZ ELSŐ ZSIDÓ SÁRGAKÖNYV

In: D. Sabbatai: *Első zsidó sárgakönyv* (Budapest: Gondos, 1941)[417]

Jegyzet: *Az 52. és 56. sz. dokumentumokban már bemutatott Szilágyi 1941-ben Munkaközössége révén pamflet-kiadásba kezdett, melyben elsősorban a nem zsidó társadalom számára akarták elmagyarázni a „zsidókérdés" cionista olvasatát. A pamfletekhez lásd még Szilágyi 219. sz. dokumentumban közölt emlékiratát. (V. L. B.)*

Az első Zsidó Sárgakönyvet D. Sabbatai állította össze a Zsidó Munkaközösség részére. A Zsidó Munkaközösség eszmei alakulat. Tagjai szellemi munkájukkal önzetlenül és névtelenül szolgálják a zsidó nép igaz ügyét.

A Zsidó Sárgakönyv további példányi Gondos Sándornál (Budapest, Andrássy út 53.) igényelhetőek.

***

A független magyarországi zsidók szabad együttműködésén alapuló Zsidó Munkaközösség megvizsgálta azt a kérdést, vajon a magyarországi zsidóságnak szükségképpen olyan sorsra kell-e jutnia, mint például az ausztriai zsidóságnak (vagyis egyéni tragédiák szakadatlan láncolatában el kell-e pusztulnia,) vagy van-e mód arra, hogy a magyarországi zsidóság elkerülje ezt a sorsot. A kérdés tüzetes, gyökeres és végleges tisztázásának eredménye az, hogy a magyarországi zsidóság elkerülheti a pusztulást, ha még ma tudatára ébred teendőinek és aszerint cselekszik. Holnap talán már késő lesz. Ezt az eredményt tartalmazza az első Zsidó Sárgakönyv.

A Sárgakönyvben tényeket állapítunk meg természettudományos szabatossággal; szenvedélymenetesen, de könyörtelen tárgyilagossággal levonjuk a tényekből adódó következtetéseket; és olyan formába öntjük az eredményt, hogy a színigazság erejénél fogva kötelező legyen minden gondolkodó és becsületes zsidóra és nem-zsidóra egyaránt. Nem szól a Sárgakönyv azoknak a rosszhiszemű nem-zsidóknak, akik tegnap – igen helyesen – megállapították, hogy nem asszimilálhatók a zsidók és helyeseltek, sőt keveslettek két magyar zsidótörvényt; ma pedig szemére hányni merészelik az erdélyi és bácskai zsidóságnak, hogy a zsidó nem magyar (bár nem is román vagy szerb), hanem – zsidó. És nem szól a Sárgakönyv azoknak a menthetetlen zsidóknak sem, akik ma is magyarnak hiszik magukat.

Budapest, 1941 júliusában
D. Sabbatai

***

A zsidókérdés

A magyarországi zsidókérdés lényege az, hogy az állam mértékadó tényezői és a magyar nép tömegei terhesnek érzik és meg akarják szüntetni a zsidókkal való együttélést. Tényeket állapítunk meg. Nem

firtatjuk, indokolt-e ez a magyar törekvés és a zsidók megérdemlik-e sorsukat. A társadalom életében és a politikában alárendelt tényező az elméleti indoklás és az értelem. Kérdés azonban, vajon maradandó a magyar állásfoglalás-e vagy pedig csak múló politikai divat.

Az elfogulatlan szemlélő előtt nyilvánvaló, hogy az államát vesztett zsidóság ezernyolcszázéves történelme legállandóbb mozzanatának magyarországi változatáról van szó. A zsidóság történelmi, gazdasági, élettani és mélylélektani okokból nem olvadhatott be a magyarságba, bár maguk a zsidó egyének többnyire szívesen megtették volna. (Hiába bizonygatja a zsidók egy része, hogy megtörtént a beolvadás. Csak a magyar többség döntheti el, beolvadt-e a zsidó kisebbség vagy sem). Minden többség igyekszik eltávolítani az idegen testnek érzett, beolvadásra képtelen kisebbségét. Ez az általános törvényszerűség rejlik a magyarországi zsidókérdés mélyén, ez az állandó alap ok. A lényeg szempontjából nem is fontos, mi a zsidóellenesség ürügye, mert az ürügy más és más lehet (Krisztusgyilkosság, rituális gyilkosság, uzsora, kommunistaság, kapitalistaság, túltengés a gazdasági életben, áruhalmozás, vásárlási sztrájk stb.). Az alap ok pedig fennáll mindaddig, amíg számottevő zsidó kisebbség él Magyarországon.

Veszedelmes ábránd tehát az, hogy a háború végeztével helyreállhatna a zsidók régebbi helyzete. Gazdasági okok is lehetetlenné teszik ezt. A zsidók népességi számarányukat sokszorosan meghaladó mértékben helyezkedtek el az értelmiségi pályákon és a kereskedelemben. A zsidótörvények révén az ország 93 százalékos többsége véget vet ennek az állapotnak és kizárja a 7 százalékos zsidó kisebbséget az értelmiségi és kereskedelmi állásokért folyó versenyből. Ez azonban a 93 százalékos többség esélyeinek nem csupán 7 százalékos javulását jelenti! A zsidóság számaránya a szóban forgó és irigylésre méltónak tartott kereseti ágakban sokkal nagyobb volt és helyenként megközelítette a száz százalékot. Tehát a zsidótörvények – éppen a legkívánatosabb pályákon – helyenként száz százalékkal javították a 93 százalékos többség esélyeit. A 93 százalékos többségnek a zsidótörvények fennmaradásához fűződő gazdasági létérdeke ennél fogva olyan hatalmas, hogy nincsen olyan békekötés, külső nyomás vagy belső megfontolás, amely forradalom felidézése nélkül elérhetné, hogy visszaadják a 7 százaléknak a szabad verseny régi lehetőségét.

Mi a zsidóság?

A zsidókérés mibenlétének megállapítása után tisztáznunk kell azt a kérdést, mi is a zsidóság. A zsidóság nemzet, a magyarországi zsidóság tehát nemzetiség. Még pedig – jelentéktelen töredékétől eltekintve – a többi magyarországi nemzetiségtől eltérően magyar ajkú nemzetiség, a magyar művelődés részese és a nemzetiségi területeken akaratlanul is a magyar nyelv hordozója. Eltér a zsidó nemzetiség a többi kisebbségtől abban is, hogy szomszédos anyaország híján nem igazodik, nem vágyódik egyetlen szomszédos állam felé sem, és így a magyar államban nem képvisel centrifugális erőt.

Nem vesztegetünk szót a *tények* tagadóinak meggyőzésére. Épérzékű és becsületes embernek nem kell bizonygatni, hogy a pipacs piros, az ég kék és a zsidóság nemzet. A zsidóságot nemzetté teszi számos egyéb tulajdonságán kívül a vérségi kötelék, a nemzeti, sőt nacionalista vallás és a minden zsidóban lappangó, országhatárokkal nem törődő faji együttérzés. (A „magyar-zsidó" is büszke – hogy csak néhány vegyesen kiragadott nevet említsünk – Spinozára, Disraelire, Einsteinre, Chaplinre, Max Baerre). A zsidóságot nemzetnek érzi és tudja elenyészően kevés kivétellel minden magyar ember és – Magyarországon kívül – minden zsidó ember. Nagyon sok zsidó így *tudja* Magyarországon is. Hogy hányan merték *megvallani*, kitűnik majd az 1941. évi népszámlálás eredményéből.

Ki zsidó?

Magyarországon nem lehet szubjektív ismérv (hovatartozási nyilatkozat) alapján eldönteni, ki tartozik a zsidó nemzetiséghez, hanem objektív ismérvre van szükség. A zsidó nemzetiség legkönnyebben felismerhető objektív alkotótényezője a zsidó nemzeti vallás. Kijelenthetjük, hogy zsidó nemzetiségű

minden zsidó vallású egyén. A nemzetiségi hovatartozás általánosan elismert kritériuma az egyén hovatartozási nyilatkozata (szubjektív ismérv). A nemzetiségi kérdések ugyanis többnyire úgy támadtak, hogy a nemzetiségek szembeszálltak az uralkodó nemzet beolvasztó törekvéseivel és küzdöttek jogaikért. A nemzetiségi jogok megszerzésének előfeltétele valamely nemzetiség jogi személyének elismerése volt, szóval annak a jognak kivívása, hogy a nemzetiség egyedei nemzetiségükhöz tartozónak vallhassák magukat, anélkül, hogy ebből hátrány háramlanék reájuk. A kisebbség tehát el akarta ismertetni a *tényállást* (a nemzetiség létét), a többség viszont el akarta homályosítani. Épp ezért a nemzetiségi politikának elsősorban arra kellett törekednie, hogy érvényesítse a tényállás igazságát a többséggel szemben. Minthogy a nemzetiség tagjai mindig büszkén hitet tettek nemzetiségük mellett, nyilván elegendő volt, ha kimondták: a nemzetiséghez tartoznak mindazok az egyének, akik odatartozónak vallják magukat. És ez a tétel vált azután a kisebbségi jog egyik sarokkövévé.

Mivel azonban a magyarországi zsidók nagyobb része nem vallja magát zsidó nemzetiségűnek, ez a kritérium csődöt mond a zsidó nemzetiségi hovatartozás megállapításánál. De az ismérv alkalmatlansága nem bizonyítja a zsidó nemzetiség nemlétét, hanem csak a magyarországi zsidó nemzetiség rendellenes lelkületéről tanúskodik. Mert a hovatartozási nyilatkozat csak járulékos ismertetőjegy, nem alkotótényező. Csak könnyebben felismerhetővé teszi a nemzetiséget, de nem ez teszi létezővé. A nemzetiség történelmi, társadalmi, lélektani valóság, akár hitet tesznek mellette tagjai, akár nem. Ha hitet tesznek mellette, hovatartozási nyilatkozat lehet a nemzetiség tagjainak ismérve. Ha nem, más kritériumot kell keresni. A magyarországi zsidók nagy része nem tesz hitet nemzetisége mellett. Ehelyütt nem kutatjuk, milyen történelmi okok tették ilyen rendellenessé nemzetiségi magatartásukat. Csak megállapítjuk, hogy ebben az esetben – a többi nemzetiség esetétől eltérően – nem beolvasztani akaró többséggel szemben kell megvédi az igazságot, hanem beolvadni hasztalanul törekvő kisebbséggel szemben. Ezért kell a zsidó nemzetiségi hovatartozás ismérvének objektívnek lennie.

Zsidó nemzetiségűnek kell tekinteni az olyan nem zsidó vallású egyént is, akinek nagyszülői a zsidó vallásban születtek. A nem-zsidók zsidónak tekintik a hitehagyott zsidót és a hitehagyott leszármazottját is. Az ilyen embereket ma nem fogadják be sem a magyarok, sem a zsidók. Csakhogy a nemzetükhöz visszakényszerített hűtlen zsidók *gyermekei* bizonyára hű zsidókká válnak majd. Szüleik visszafogadása ezért zsidó nemzeti érdek.

Árthat-e a zsidóságnak a nemzetiségi színvallás?

Zsidó jogigények a mai időben csak papíron létezhetnek. Ha azonban egyáltalában foglalkozunk ezzel a kérdéssel, meg kell állapítanunk, hogy a nemzetiségi színvallás lehet a zsidók jogigényeinek egyetlen szilárd alapja. A magyar-zsidó viszonynak és a zsidók tényleges helyzetének megjavítását meg éppen *csak* a nemzetiségi színvallás teszi lehetővé.

Az asszimiláns zsidók egyik legfőbb érve, hogy a nemzetiségi színvallás árthat a zsidóságnak, mert ha a zsidó beismeri, hogy nem magyar, nem formálhat jogot a polgári egyenjogúságra és „hűtlenségével" még tényleges helyzetén is ronthat. Az asszimiláns zsidók rögeszméje, hogy a zsidók nem magyar volta: vád, s ezért önvédelemből tagadni kell. A kétszínű és arcátlan nem-zsidók pedig megerősítik az asszimiláns zsidókat rögeszméjükben.

Vád-e, hogy a zsidó nem magyar? Szó sincs róla. Épp annyira nem vád, mint ahogy nem az, hogy a rutén nem magyar, és hogy a szőke ember nem fekete. A zsidóság nemzetiség-voltából semmiféle okoskodással sem lehet jogfosztást kikövetkeztetni. Ha a zsidóság nemzetiség, akkor – papíron – igényelheti mindazokat a jogokat, amelyeket igényel (és megkap) a szlovák, a rutén, a román, a német nemzetiség. Igaz, hogy a zsidók nem tudják *érvényesíteni* igényüket (hogy miért nem, arról alább szólunk). De ez az igény mégis sokkal mélyebben gyökerezik, mint a ma már papíron is eltörölt emancipáció. Az emancipáció ugyanis végeredményben a magyar többség kegyelmi ténye,

amely kétségtelenül vissza is vonható. A nemzetiségi jogigény azonban a természetjogból ered. Tehát a nemzetiségi színvallás nemhogy gyengíti a zsidó jogigényt, hanem ezerszerte erősebb az asszimilánsok siránkozásánál, amelyek lehet ugyan érzelmi alapja, de szilárd jogi alapja nincs. De a zsidók tényleges helyzetén sem ronthat a nemzetiségi színvallás, mert a tényleges helyzet egyes-egyedül a többség: a magyarság magatartásán múlik. A magyarok ösztönösen fordulnak szembe az idegennek érzett zsidósággal és az ösztönös zsidóellenességen lényegében nem változtat, akármit vall vagy tesz is a zsidó. A zsidó magyarsága csak mimikri, és az ösztönt nem lehet mimikrivel megtéveszteni.

Az azonban nagymértékben függ a zsidók szavaitól és tetteitől, hogyan nyilvánul meg részleteiben a magyarok zsidóellenes magatartása. Mármost épp azt látjuk, hogy a magyarságban gyanút és undort kelt a mimikri, mert a magyar ilyenkor nem tud szabadulni attól az érzéstől, hogy a maga lényegét megtagadó zsidó meg akarja téveszteni. A becsületes színvallás viszont legalábbis a mimikri keltette megvetést szünteti meg, és így kétségtelenül elviselhetőbbé teszi a magyar-zsidó viszonyt. Arról szólni sem érdemes, hogy a nemzetiségi színvallásnak semmi köze az állampolgári hűséghez. Más az állampolgári hűség, és más a nemzetiségi hovatartozás. Jellemző, hogy ezt a két különböző dolgot nem keverik össze a legantiszemitább magyarok sem, hanem csupán a nemzeti zsidók ellen érvelő asszimiláns zsidók.

Miért nem a nemzetiségi egyenjogúságért küzd a magyarországi zsidó kisebbség?

A zsidó nemzetiség az adott körülmények között nem népcsoport-igényeinek elismertetéséért küzd, hanem – elvi jogigényéről való lemondás nélkül – a történelmi és társadalmi valóságból igyekszik levonni a szükségszerű következtetéseket. Teszi ezt abban a meggyőződésben, hogy az adott körülmények között nem a magyarországi kisebbségi jogokért való küzdelem szolgálná az igazi zsidó érdeket. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a zsidó nemzetiségi jogigény mindaddig nem érvényesíthető, amíg a zsidóság *minden* lakóhelyén kisebbséget alkot. Az államnélküli kisebbség jogigényének érvényesítési kísérlete szükségképpen mindig súlyos visszahatással járt és jár. Bele kell nyugodni abba, hogy az életben – különösen a népek életében – a történelmi és társadalmi valóság nem igazodik a joghoz. *Egy* jogának érvényesítéséről azonban sohasem mond le a zsidóság: az életre való jogáéról. Mivel pedig ezt a jogát a magyarsággal együtt élve előreláthatóan nem érvényesítheti, arra kell törekednie, hogy megszüntette ezt az együttélést.

Mi következik a zsidókérdés helyes felismeréséből?

A magyarországi zsidóknak arra kell törekedniök, hogy maguk is tetterősen hozzájáruljanak a magyar-zsidó együttélés felbontásához. Az együttélés megszüntetésének egyetlen gyökeres módja a kivándorlás. A kivándorlás természetesen nem bonyolódhatik le máról holnapra. A magyarországi zsidóknak ezért a kivándorlásig eltelő időben elviselhető *modus vivendi*t kell teremteniök a magyarsággal. A történelem tanúsága szerint előbb-utóbb minden zsidó [és] nem zsidó [közti] együttélésnek meg kell szűnnie, mert a beolvaszthatatlan zsidó kisebbség puszta léte előbb-utóbb mindenütt súlyos súrlódásra vezet. Tehát meg kell szűnnie a magyar-zsidó együttélésnek is. Ha a zsidók ragaszkodni próbálnak hozzá, akkor is megtörténik az együttélés megszüntetése, csakhogy akkor a magyarság egymaga végzi el a műtétet és bizonyos, hogy ez a műtét fájdalmas lesz. Ha viszont a zsidók maguk is tetterősen hozzálátnak az együttélés felbontásához, akkor a műtét fájdalmassága nagymértékben csökken, sőt az ilyen elválás során lehetővé válik a zsidó érdekek megóvása is. Az együttélés felbontására nincsen más mód, mint a kivándorlás. Minden más megoldási kísérlet (például gettó) magában rejti annak lehetőségét, hogy az együttélés később mégis helyreáll és így feltámad a zsidókérdés. A gettómegoldás még akkor is helytelen, ha maguk a magyarországi zsidók szívesebben vállalnák a kivándorlásnál.

A kivándorlásra fel kell készülni

A zsidók kivándorlása csak akkor mehet végbe emberséges formában, ha a magyarországi zsidóság megfelelően felkészül rá. De a zsidóság csak akkor készülhet fel, ha a kivándorlásig eltelő időben lehetővé teszik számára a felkészülést. A magyarságnak tehát – a magyar nemzetgazdaság minden érdekének szemmel tartásával – emberségesen és becsületesen lehetővé kell tennie a kivándorlásra való felkészülést. A kivándorlásra való eredményes felkészülésnek három feltétele van:

1. Váljék lehetővé, hogy a zsidók a kivándorlásig eltelő időben biztosíthassák emberséges életviszonyaikat.
2. Váljék lehetővé a zsidó tömegek mezőgazdasági és ipari kiképzése.
3. Váljék lehetővé, hogy a kivándorlásra alkalmatlan idős vagy beteg zsidók életfogytig emberségesen élhessenek Magyarországon. Magától értetődik, hogy ezeknek a feltételeknek megteremtésére zsidó pénzt kell igénybe venni a zsidó magánvagyon mozgósításának útján. Lehet, hogy egyes nem-zsidók tiltakoznak majd ez ellen, mert ők inkább maguknak szeretnék meg a zsidó magánvagyont. Ehhez nem szólhatunk hozzá, mert az ilyen egyénekkel nem szállunk vitába. A kivándorlás irányának és módozatainak megállapítása csak a háború befejeztével lesz lehetséges és időszerű. Ez a körülmény azonban nem érinti a kivándorlásra való felkészülés szükséges voltának tényét.

A zsidó nemzetiségi szervezet

A magyarországi zsidóságnak nemzetiségi szervezetben kell tömörülnie. A nemzetiségi szervezet képviselje a zsidó érdekeket a magyar-zsidó együttélés megszüntetésének során, egyben pedig irányítása a kivándorlásra való felkészülést. A zsidó nemzetiségi szervezetnek olyannak kell lennie, hogy lehetővé tegye a gyors és eredményes csoportos cselekvést és azt, hogy a szervezet mindig a nemzetiség egészének, ne pedig egyik-másik zsidó csoportnak érdekében működjék együtt az illetékes magyar tényezőkkel. A zsidó nemzetiségi szervezet alapja csak az eddig részletezett nyolc pont lehet. Az ezen az elvi alapon felépülő szervezetnek részleteiben olyannak kell lennie, hogy lehetőség szerint egyaránt megfeleljen a magyar és a zsidó nemzeti érdekeknek. Ezért a szervezeti irányelveknek a következőknek kell lenniök.

A zsidó nemzetiségi szervezet tagja minden zsidó nemzetiségű magyar állampolgár. A szervezetből kilépni nem lehet. A nem zsidó vallású tagok a szervezet önkormányzatú alosztályában tömörülnek. A szervezet vezetősége – eszközei korlátozottságának esetében – minden vonatkozásban előnyben részesíti a zsidó nemzeti vallást követő tagokat. A szervezet adót vet ki tagjaira. Adókivetése ellen fellebbezésnek helye nincs. A szervezet adópolitikájának elve: a tehetős zsidóság vagyonának ma a zsidó összesség rendelkezésére kell állnia. A nemzetiségi szervezet teljességgel elveti az alamizsna-jótékonyságot és – a viselős nők, fiatal anyák, munkaképtelen betegek és öregek eseteitől eltekintve – csak munkateljesítmény ellenében ad támogatást. A nemzetiségi szervezet gazdasági megalapozása a lehető legnagyobb mértékű önellátás elvének megfelelően történik. A nemzetiségi szervezet nem érinti a különböző irányú hitközségek vallási vonatkozású önkormányzatát.

A zsidóság és a „harmadik zsidótörvény"

A zsidóság fajélettani szempontból három rétegere oszlik: a pusztuló (széthulló), a tespedő (stagnáló) és az éledő zsidóság rétegére. A pusztuló réteg szolgálhatja az asszimilánsokat és a hitehagyottakat, természetes szaporasága csekély, születési többlete nincsen. A tespedő réteg a neológok és ortodoxok öntudatlan tömegéből áll. Ez a tömeg magyarnak mondja magát, de csak azért, mert nem mer önállóan gondolkodni, és ma még követi a pusztuló réteghez tartozó vezetőit. Élettani viszonyai valamivel jobbak, mint a pusztuló rétegéi. A tespedő zsidóság válaszúton áll, nyitva előtte a pusztulás, de az újjáéledés útja is. Az éledő zsidóság a jövő zsidósága. Nemzeti öntudata van. Életképességének biológiai bizonyítéka, hogy a zsidóság e rétegében jelentékeny a születési többlet, nincsenek

öngyilkosok, gyakori a korai házasodás és bő a gyermekáldás. A pusztuló és a tespedő zsidóság merő sorcsapásnak tekinti a zsidótörvényeket. Az éledő zsidóság azonban felismeri, hogy közvetve a zsidótörvények is szolgálhatják a zsidó nemzet fennmaradását. A nemzeti alapon álló, éledő zsidóság kész cselekvően támogatni olyan zsidótörvény-intézkedések végrehajtását, amelyek lehetővé teszik a zsidó nemzeti érdek érvényesülését is. Az első két magyar zsidótörvény nem felelt meg ennek a követelménynek. A nemzeti zsidóság csak olyan zsidótörvény-intézkedések végrehajtásában működhetik közre tetterősen, amelyek:

1. Határozottan kimondják, hogy a zsidóság magyar ajkú nemzetiségi kisebbség.
2. Nem helyezkednek arra a gazdasági szempontból is képtelen alapra, hogy a zsidó fogyasszon, de ne termeljen, adózzon, de ne keressen, hanem lehetővé teszi, hogy mindaddig, amíg nincsen mód a kivándorlásra, a zsidók – zsidókataszter alapján –a maguk nemzetiségének körében kulturális és gazdasági téren folytathassák mindazt a tevékenységet is, amelytől a magyar „élettérben" eltiltják őket a zsidótörvények.
3. A zsidó gazdasági és kulturális élettér megvalósítása érdekében intézkednek a Zsidó Nemzetiségi Szervezet megalakításáról.

214. SZILÁGYI DÉNES: A MÁSODIK ZSIDÓ SÁRGAKÖNYV

In: D. Sabbatai: *Második zsidó sárgakönyv* (Budapest: Gondos, 1941)

A második Zsidó Sárgakönyvet D. Sabbatai állította össze a Zsidó Munkaközösség részére. A Zsidó Munkaközösség eszmei alakulat. Tagjai szellemi munkájukkal önzetlenül és névtelenül szolgálják a zsidó nép igaz ügyét.

A Zsidó Sárgakönyv további példányi Gondos Sándornál (Budapest, Andrássy út 53.) igényelhetőek.

***

A független magyarországi zsidók szabad együttműködésén alapuló Zsidó Munkaközösség első Sárgakönyvében közreadta a magyarországi zsidókérdés megoldásának megtámadhatatlan alapelveit. Tudományos tárgyilagossággal, minden érzelmi mozzanat mellőzésével elemezte különösen a kérdés kisebbségi jogi vonatkozásait.

Az itt közrebocsátott második Zsidó Sárgakönyv tárgya: a zsidók kivonulásával összefüggő elvi kérdések tisztázása. A második Sárgakönyv eredménye az, hogy a zsidókérdés létezése és súlyosbodása elháríthatatlan társadalmi tény, és hogy csak a zsidók kivonulása oldja meg gyökeresen a zsidókérdést a zsidóság létérdekének és a magyarság szükségleteinek megfelelően.

Budapest, 1941 decemberében
D. Sabbatai

***

A zsidóság és a kisebbség viszonyának alaptörvénye

Általános társadalmi törvényszerűségek szabják meg minden többségi népnek és kisebbségeinek viszonyát. Ezek az általános törvényszerűségek érvényesek a zsidó kisebbségek és nem zsidó többségek viszonyára is. A nép többség és a népi kisebbségek viszonyának alapjelensége az, hogy a többség idegen elemnek érzi a más néphez tartozó beléékelődött csoportokat. A többség úgy viselkedik az idegen elemekkel szemben, mint az itt élő organizmus a gyulladást okozó idegen testekkel szemben: fel akarja szívni, ha pedig nem bírja, ki akarja küszöbölni őket. Ez az igyekezet nem rosszindulatból ered, nem a kisebbségi nép ellen, hanem pusztán a többségi ország népességének *egyneműsítésére* irányul. Az egyneműsítő törekvés a többség és a kisebbség viszonyának alapvető törvényszerűsége. Ingerküszöbe van, tehát nem érvényesül egy vagy néhány idegen egyénnel szemben, hanem csak akkor mutatkozik meg, ha a kisebbség és a többség *érintkezési felülete* meghalad bizonyos mértéket.

Az egyneműsítési törekvés törvényei

Az egyneműsítő törekvés a többség és kisebbség érintkezési felületein érvényesül legerőteljesebben. Az „érintkezési felület” nem elvont fogalom, hanem valóságos érintkezésre utal: annál nagyobb, minél több kisebbségi egyén érintkezik minél több többségi egyénnel az élet minél fontosabb területein. Nyilvánvaló, hogy akkor a legkisebb ez a felület, ha a kisebbség egy csoportban él a többségi nép országának határszélén, nagyobb, ha a kisebbséget minden oldalról körülveszi a többségi népesség, még nagyobb, ha a kisebbség több csoportban él a többségi nép között, a legnagyobb pedig abban a határesetben, ha a kisebbség egyénenként elszórtan él együtt a többségi néppel. Ebben az esetben az érintkezési felület végletesen megsokszorozódik. Az egyneműsítő törekvés ereje függ néhány más

tényezőtől is. Arányosan csökken a kisebbség anyaországának földrajzi közelségével és politikai meg gazdasági hatalmával. A vallási és egyéb tényezőket ehelyütt nem kell felsorolnunk.

Asszimilálás és kiküszöbölés

Az egyneműsítő törekvés eleinte többnyire a kisebbség beolvasztására, asszimilálására irányul. A népi asszimiláció azonban meghatározott feltételekhez kötött folyamat. Először is a beolvasztani kívánt kisebbségnek nem szabad meghaladnia bizonyos lélekszámot, különben nem tűnnék el a többségben, hanem a többséggel való egyesülés révén új népet alkotna. Másodszor pedig a kisebbségnek képesnek és hajlandónak kell lennie a beolvadásra. Ha egyik vagy mindkét feltétel hiányzik, akkor a többség – a beolvasztásra való megpróbálkozás után vagy a nélkül is – önmaga egyneműsítésének más módjához folyamodik: a kisebbség kiküszöböléséhez. A kiküszöbölésnek több lehetősége van: a kisebbség elkülönítése, kitelepítése vagy elpusztítása. Ismételjük, hogy mindezek a törekvések az ösztönök mélyéről erednek. Lényegük az, hogy a népi többség – élő szervezet módjára – mentesülni akar az idegen elemektől és az élettan törvényei szerint megemészti, amit megemészthet és kilöki magából azt, amit nem tud megemészteni. Az egyneműsítő törekvések megnyilvánulásának fennhangon hirdetett indoklása gyakran csak ürügy. Csupán annyira igaz, amennyire az egyneműsítő törekvést foglalja szavakba.

A zsidó kisebbség

A többség és kisebbség viszonyának általános törvényszerűségei sajátos módon érvényesülnek a zsidó kisebbség esetében. A zsidó kisebbség minden vonatkozásban határeset. Szinte teljes egészében városlakó. A városlakó zsidó állandóan érintkezik a nem zsidó polgárok tömegeivel, még ha zsidónegyedben tömörül is kisebbségi társaival. Így a zsidóság valósággal atomizálódik s a zsidó kisebbség és a nem zsidó többség érintkezési felülete a lehető legnagyobb. De maximális – mert végtelen – a zsidó anyaország távolsága is, hiszen ma még nincsen zsidó állam és így minimális – mert semmi – a zsidó anyaország politikai és gazdasági súlya. A zsidó kisebbség emellett a társadalomi élet legfontosabb területein érintkezik a nem zsidó többséggel. A zsidóság esetében tehát szükségképpen a lehető leghevesebben és legvégletesebben érvényesül a minden népi kisebbséggel szemben megnyilatkozó egyneműsítő törekvés.

A zsidóság nem olvad be

Az egyneműsítő törekvés, mint mondottuk, eleinte többnyire beolvasztásra irányul. A beolvasztás kísérletére sor kerül a zsidók esetében is, mert a többség és a kisebbség viszonyát nem ésszerű megfontolások szabják meg, hanem ösztönösen és öntudatlanul is ható törvényszerűségek. Pedig az egész zsidóság beolvasztásának kísérlete eleve kilátástalan. A kísérletet az teszi kilátástalanná, hogy a zsidó összesség esetében hiányzik a beolvadás mindkét feltétele.

Zsidó nép és zsidó vallás

A zsidóság zöme nem hajlandó a teljes áthasonulásra, még akkor sem, ha egyes országokban a zsidó egyének tekintélyes része fennhangon hirdeti is asszimilálódási szándékát. Csak az olyan zsidó hajlandó valójában asszimilálódni, aki megkeresztelkedik. (Nem állítjuk természetesen, hogy a hitehagyott *képes* is a beolvadásra. De azt mindenesetre bizonyítja, hogy valóban hajlandó beolvadni.) *Ipso facto*[418] megtagadja az asszimilálódást az olyan zsidó, aki ragaszkodik zsidó „vallásához." S ilyen még a magyarországi „asszimiláns" zsidóság kilencvenkilenc százaléka is. Tisztában kell lennünk ugyanis azzal, hogy a többi vallással egyívású „zsidó vallás" egyáltalában nincs. A keresztény vallásokat idegenek közvetítették – sokszor erőszakosan – a ma keresztény népeknek. A „zsidó vallás" viszont – eredetének megfelelően – népi kincs. A „zsidó vallás" nagyobb része nemzeti történelem és népi életrend, bár természetesen át- még átszövik hitéleti elemek, hiszen a zsidók tanítása szerint

„vallásuk” a kiválasztott népnek adott *isteni* parancsokon alapul. A „zsidó vallásnak” mondott törvényrendszer csak kisebb részében áll általános emberi érvényesség igényét támasztó törvényekből, nagyobbrészt a zsidó néphez kötött. A „zsidó vallás” általánosan emberi elemei megtalálhatók a keresztény népek vallásaiban is, az isteni parancsra visszavezetett népi élettörvények azonban nem. A megkeresztelkedés tehát nem az általános emberi érvényű zsidó hittételek, hanem a zsidó *nép* elhagyását jelenti. Bárhogyan okolja is meg a maga hűségét a kitérni nem hajlandó zsidó, világos, hogy a nagy zsidó családhoz, a zsidó vérközösséghez, a zsidó néphez való – sokszor nem is tudatos, csak ösztönös – ragaszkodásról van szó. Csattanón bizonyítja ezt az a tény, hogy a „zsidó valláshoz” váltig ragaszkodó magyarországi asszimiláns tömegek tekintélyes része köztudomás szerint szabadgondolkodó és csak Istenben hisz, de nem vall hitelveket és nem tart meg semmi rituális előírást. Ha tehát az ilyen zsidó nem csatlakozik a keresztény magyarság valamelyik egyházához vagy *legalábbis nem hagyja el a zsidóságot*, akkor – talán öntudatlanul, de határozottan – megtagadja az asszimilációt, még ha asszimilánsnak is mondja magát.

A beolvadás mennyiségbeli akadálya

A magyarországi zsidó tömegek beolvadására természetesen akkor sem került volna a sor, ha valóban hajlandók lettek volna beolvadni. A zsidóság esetében hiányzik ugyanis a beolvadás második feltétele, a beolvasztani kívánt csoport csekély lélekszáma is. A zsidóság több települési országaiban, így Magyarországon is sokkal nagyobb a zsidók száma, semhogy beolvadásuk bármiképpen is lehetséges volna. Ezen nem segítene a zsidók tömeges megkeresztelkedése sem.

A zsidók kiküszöbölése

Ilyen körülmények között az egyneműsítő törekvés kiküszöbölési változata érvényesül: a többség igyekszik elválni a zsidóktól (aszemitizmus). A kiküszöbölési törekvés nem azonos az antiszemitizmussal. Az antiszemitizmus a xenofóbiából, az idegenek iránti ellenérzésből fakadó természetes tömeglélektani jelenség. Antiszemita érzelmek szokták kísérni a beolvasztásra irányuló törekvéseket is. (A xenofóbia persze kölcsönös: az épérzékű zsidó sem szereti jobban a nem zsidókat, mint őt a nem zsidók.) A kiküszöbölési törekvés megnyilvánulhat az általános jogrend keretében és forradalmi keretek között is. A többség érdekeinek csak a jogszerű kiküszöbölés felelhet meg, a forradalmi módszerek nemcsak a kisebbséget sújtják, hanem károsítják a többséget is. Akár jogszerű, akár forradalmi úton két módon küszöbölhető ki a zsidó kisebbség (ha eltekintünk a kisebbség barbár elpusztításának lehetőségétől): a kisebbség kitelepíthető az országból vagy elkülöníthető az ország területén belül. Az egyetlen ésszerű, célravezető és gyökeres megoldás a zsidók *kivonulása*. Ez a módszer nemcsak a többségi nép zsidókérdését oldja meg, hanem a zsidó kisebbség problémáját is. A most folyó háború befejeztével a győztesek minden bizonnyal hozzásegítik a zsidó nép új államához. Ebben a tekintetben nincsen különbség Berlin és Washington felfogása között. De a háború után csak akkor hajtható végre a magyarországi zsidók kitelepítése a többségi szükségletnek és a zsidó érdekeknek megfelelően, ha a zsidók szervezetten, felkészülten és autonóm keretek között hagyják el mai lakóhelyeiket, szóval *kivonulnak*. A forradalmi antiszemitizmus egyszerűen a zsidók kiűzésével valósítaná meg az aszemitizmus célját. A kiűzetés azonban többé megvalósítható sem lenne, mert ma már nincsen és holnap még kevésbé lesz olyan ország, amely befogadná a máshonnan kiűzött zsidók szervezetlen és felkészületlen tömegeit. A kiűzetés kísérlete pedig súlyos kárt okozna a többségi népnek. A zsidók kitelepítésére csak a háború befejeztével kerülhet sor. A háború ideje alatt csak a zsidók elkülönítése volna megvalósítható. Az elkülönítés nem oldhatja meg véglegesen a zsidókérdést, mert szükségképpen átmeneti és ideiglenes az olyan megoldás, amely az ország területén hagyja meg a kisebbséget. A háború tartalmára azonban – mint mondottuk, átmenetileg és ideiglenesen – ésszerűen végrehajtható az elkülönítés is zsidókataszter alapján. Ezen a réven zárt zsidó körre korlátozható a zsidó kulturális munka és a magyar élettérben eltiltott minden zsidó tevékenység. A forradalmi

antiszemitizmus gettóval szeretné megolvadni a zsidók elkülönítését. A gettók létesítéséért azonban olyan árat kellene fizetnie a többségi társadalomnak, amely sokszorosan felülmúlná a gettósítás vélt előnyeit. Ráadásul bizonyos, hogy a közel milliós magyarországi zsidó tömeg esetében már a műszaki nehézségekben megbuknék a gettók létesítésének kísérlete.

Miért zsidó létérdek a kivonulás

Magyarország zsidóügye pontosan példázza a többség és a kisebbség viszonyáról s a zsidó kisebbségek helyzetéről mondottakat. A magyarországi zsidóságot teljes erővel sújtják a magyarság egyneműsítő törekvései, a magyarság pedig jogszerű eszközökkel – bár nem egyszer engedve a forradalmi antiszemitizmus követeléseinek – igyekszik előmozdítani a zsidók kiküszöbölését. A vázolt etnológiai és szociológiai törvényszerűségek ismeretében világos, hogy nem puszta kortünetről, nem múló jelenségről van szó. Nyilvánvaló, hogy az asszimilációs politika kora lejárt és az asszimilációs szólamok hirdetése ma csak forradalmi antiszemitizmusra ingerelheti a magyarok tömegeit. Ha a magyarországi zsidóság továbbra is ragaszkodik egy-egy apróbb politikai balfogással tarkított tétlenségez, akkor el kell készülnie arra, hogy a legközelebbi hónapok meghozhatják a zsidók jogainak és életlehetőségeinek még az eddiginél is súlyosabb korlátozását. A zsidóknak be kell látniok, hogy kiküszöböltetésük feltartóztathatatlan folyamata nem a külpolitikai helyzetben gyökeredzik, hanem a politikai helyzet csak gyorsítja a mélyebb eredetű folyamat kibontakozását. A zsidóknak fel kell ismerniök, hogy a disszimilációs folyamat nem zsidó elemek hatalmas erejű gazdasági előretörésével jár. Ez az előretörés egyre több munkalehetőségtől fosztja meg a zsidókat és az elveszett lehetőségekért semmit sem kapnak cserébe. Csak egy olyan terület van, ahol szabadon dolgozhatnának a zsidók nemcsak ma, hanem még akkor is, ha helyzetük a mainál sokkal súlyosabbá válik. Egyetlen olyan terület akad, ahol a zsidók nem keltenek fel sem aggodalmat, sem irigységet, egyetlen olyan terület, amelynek művelése esetleg életmentő és bizonyos mértékig javakat mentő is lehet: a kivonulásra való felkészülés területe. Könnyen végzetessé válhatik, a zsidók tovább áltatják magukat és folytatják a struccpolitika, a nem zsidó közvélemény irányában hangoztatott asszimiláns szóbeszéd és a rossz időben alkalmazott, diplomatikusnak hitt óvatosság módszerét. A magyarországi zsidóság elpusztulhat., ha nem néz szembe a valósággal és a valóságos lehetőségekkel. A valóság pedig ez: szinte bizonyos, hogy a háború végéig – tehát még a háború befejeződése előtt – mindenüket elvesztik a magyarországi zsidók. Csak egy módon menthetik, ami menthető: a kivonulás céljának meghirdetése, vállalása és becsületes, szívvel-lélekkel való szolgálata által. Annál is inkább, mert akkor is ez volna a zsidó nép érdeke, ha külső nyomás nem kényszerítené a kivonulásra.

A zsidó jövő kérdései

A zsidóság egész Kelet–, Közép- és Dél-Európában s így Magyarországon is egyre inkább szegényedik. A háború végeztével a zsidóság ott tart majd, ahol ősei tartottak, amikor beáramlottak mai településeik országaiba és résztvettek a közgazdasági élet kiépítésében: mindent elülről kell kezdenie. Eszeveszettség lenne, ha a zsidóság ismét csak más népek számára végezné ez az építést – annál is inkább, mert ezek a népek igen világosan megmondják, hogy nem kérnek a zsidók közreműködéséből. A zsidó nép józan, becsületes önérdeke azt kívánja, hogy a zsidók végre saját maguknak építsenek saját haját hazájukban, a maguk földjén. Tehát a zsidóságnak gazdasági érdeke is a kivonulás, a kivonulásra való felkészülés. De nemcsak gazdasági téren, hanem egyéb vonatkozásban is csak önálló zsidó államban biztató a zsidó jövő, emberhez méltó a zsidó lét. A bevezetőben vázolt törvényszerűségek következtében boldog, szabad és biztonságos zsidó élet csak önálló zsidó államban lehetséges. Minthogy a kivonulás útja – ismételjük, ebben egyetért a német és az amerikai – nem vihet többé idegen többségű országba, hanem csak a zsidó országba, a fajtáját szerető, családja jövőjére gondoló zsidóknak legegyénibb érdeke is a kivonulásra való felkészülés. Mert ne tévedjenek a zsidók: az angolszász államok zsidó és nem zsidóközvéleménye egyaránt nemzetnek tekinti a zsidóságot és

mélyen megveti a magyarországi asszimiláns zsidókat. A Fehér Ház is úgy tartja, hogy Közép- és Kelet-Európában elviselhetetlenül sűrű a zsidó népesség és ezt a véleményét nem is rejti véka alá. A Fehér Házban nem egyszer hangoztatták, hogy a legközelebbi békeértekezlet egyik fontos feladatának tekintik a zsidó állam létrehozatalát. A külföld tehát a háború befejeződése után éppoly kevéssé fogja támogatni és megvédeni az asszimiláns zsidókat, mint 1919-en és 1920-ban.

A kivonulás magyar szükséglet

Az ismertetett törvényszerűségek szerint a magyarság nyilvánvaló érdeke a magyarországi zsidóság kitelepítése. Nem „filoszemita", sőt minden antiszemitánál ártalmasabb az a nem zsidó, aki azt tanácsolja a zsidóknak, hogy ragaszkodjanak eddigi szólam-asszimilációjukhoz. Mert ezzel csak egyre súlyosabb csapásokat vonhat magára a zsidóság. Az igazi zsidóbarátnak is vállalnia kell az aszemitizmust, még ha egyénileg fájlalja is a zsidóság távozását. Mert a zsidók maradásához való ragaszkodás végső fokon azt jelentheti, hogy a háború alatt elpusztul a magyarországi zsidóság. A magyarság fontos érdeke azonban, hogy a zsidóság kitelepítésére irányuló törekvés ne öltse forradalmi antiszemitizmus alakját. A forradalmi antiszemitizmus részben a zsidóság gyötrését, részben a zsidóságnak mindenétől való megfosztását kívánja. Ezáltal egymillió nincstelennel terhelné az országot, végzetes irányzatok felé szorítaná a zsidó fiatalság tömegeit, végül pedig a zsidók jogain kezdve a zsidók vagyonán folytatná és általában a magántulajdonon végezné. A magyarság érdekeinek csak a szenvedélymentes aszemitizmus felel meg. Az aszemitizmusnak csak úgy szabad megvalósulnia, hogy ne pusztuljanak el értékek, ne károsodjék a magyar gazdasági élet és a közös magyar-zsidó érdekű kivonulás szolgálatába állítsák a zsidó gazdasági erőt. Az aszemitizmus háború alatti megnyilatkozásainak politikai szempontból is mindvégig ésszerűnek kell lenniök, nehogy a háború utáni légkörben a magyarság ellen fordíthassák őket. Az első Zsidó Sárgakönyv visszhangja arra vall, hogy így gondolkozik a józan és becsületes magyarság is.

A zsidó közvélemény és a kivonulás

A magyarországi zsidók közvéleménye jól tudja, hogy csak a zsidó államba irányuló szabad és szervezett kivonulás biztosíthatja jövőjüket. Az izraelita *hitfelekezeti* szervezetek asszimiláns vezetői azonban eddig illetéktelenül beleszóltak a zsidóság *politikai* ügyeibe, lelki terror alatt tartották a zsidó fiatalok tömegeit és megakadályozták az igazi zsidó közvélemény minden megnyilatkozását. Ha a felelős magyar tényezők meg akarnak bizonyosodni arról, kész-e kivonulni, hajlandó-e erejét a kivonulásra való felkészülésre összpontosítani a zsidóság túlnyomó többsége: kérdezzék meg az igazi zsidó közvéleményt. A zsidókérdés megoldásának ügye megér egy népszavazást. Kérdezzék meg előbb a nem zsidó lakosságot: kívánja-e, hogy az ország zsidó lakossága a háború befejeztével bizonyos korhatárig kivonuljon az új zsidó államba? Ha pedig befejeződött ez a népszavazás és megállapították, milyen hatalmas többség szavazott igennel, tegyék fel ugyanezt a kérdést titkos szavazásra a zsidó lakosságnak. Nem kétséges, hogy a zsidók nagy tömegei az igazságot és az életet választják.

215. SZILÁGYI DÉNES: A HARMADIK ZSIDÓ SÁRGAKÖNYV

In: D. Sabbatai: *Harmadik zsidó sárgakönyv* [Budapest: Zsidó Munkaközösség, 1943][419]

Jegyzet: *A dokumentumhoz Szilágyi három levelet csatolt – egyet Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnöknek, és kettőt József Ferenc királyi hercegnek. Ezeket a leveleket 216-218. sz. dokumentumokban találja az olvasó. (V. L. B.)*

A harmadik Zsidó Sárgakönyvet D. Sabbatai / Szilágyi Dénes, Budapest III. Uszály u. 10. / állította össze a Zsidó Munkaközösség részére. Készült A MAGYAR ÁLLAM VEZETŐINEK szánt tizenkét példányban.

A Zsidó Munkaközösség első és második Zsidó Sárgakönyvében elvi kérdések tisztázásának útján törekedett szolgálni a zsidó nép érdekeit s az adott esetben velük azonos magyar érdekeket. Főleg két tekintetben szolgálhatja a Zsidó Munkaközösség a magyar nép ügyét: egyrészt azzal, hogy a zsidó népnek de facto létérdekét tevő kivonulását explicite is zsidó népi életcéllá nyilvánítja s ezzel a háború utáni időre is szóló lépéssel pozitív értékűvé teszi a „korszellem" követelte negatív zsidóellenes lépések egy részét; másrészt azzal, hogy biztosíthatja a kivonulás conditio *sine qua non*-ját: a zsidóságnak alkalmassá tételét a kivonulásra. Céljának megalkuvást nem ismerő szolgálatában a Zsidó Munkaközösség mindent megtett és – amíg csak módjában lesz – a jövőben is mindent megtesz, ami tőle telik. Ha a Sárgakönyvek igazságai a magyar népnek is mérhetetlen kárára mégis írott malaszt maradnak akkor azért az illetékes magyar tényezőké lesz a felelősség.

Köztudomású tény ugyan, hogy a magyarországi zsidók tekintélyes hányada nem mutat spontán hajlandóságot a kivonulásra, sőt a zsidók hivatalosan elismert – hitfelekezeti – vezetői minden módon elgáncsolni igyekeznek a kivonulás gondolatának még felvetését is. De ezért nem maguk a zsidók, hanem a magyar illetékesek felelősek. A zsidók kivonulás-ellenes s így súlyosan önérdekellenes magatartásának alapja: a magyarországi zsidóság jelentős része fixa ideaként éli azt a téveszmét, hogy magyarnál magyarabbnak kell vallania magát, különben elkövetkezik a világ vége. A téveszmés beteg azonban nem felelős betegségéért. Azok felelősek érte, akik meggyógyíthatnák, de nem teszik. Rögeszme csak egy módon gyógyítható: ha a betegnek nem logikával és retorikával, hanem élményszerűen bebizonyítják rögeszméjének tarthatatlan voltát. Amíg ilyen élményre nem kerül sor, addig a beteg úgy fogja kimagyarázni a rögeszméjére csattanóan rácáfoló tényeket is – numerus clausustól Újvidékig – hogy végeredményben csak megerősítik téveszméjében. A magyar illetékesek magatartása nemhogy nem alkalmas a gyógyító élmény felidézésére, hanem egyenesen kedvez a rögeszme fennmaradásának. A magyar zsidópolitika terén nem került sor jóformán egyetlen konstruktív lépésre sem, amely valóban szolgálná a kivonulás célját, vagyis előmozdítaná a kivonulásra való felkészülést. Az asszimiláns szócséplést bátorító gesztusok és kedvezések viszont nem szűnnek. A zsidó tömeg látja, hogy a magyar illetékesek a zsidópolitika terén prohibitív, negativisztikus lépésekre szorítkoznak, s egyben bátorítani látszanak az asszimilantizmus képviselőit. Ebből azt a meggyőződést meríti az – említett rögeszméjét nem tekintve – racionálisan és gyakorlatiasan gondolkodó zsidó tömeg, hogy a kormányzat maga sem akarja komolyan a kivonulást; hogy bizonyos idegen befolyásra, *contre coeur* teszi meg csupán a zsidóellenes intézkedéseket; hogy csak átmeneti intézkedésekről van szó – sőt szinte úgy látják a zsidók, mintha a kormányzat titokban odahunyorogna feléjük: „Csak tartsatok ki, majd minden jóra fordul." A sok konkrét eset közül álljon itt az alábbi néhány példa: a zsidóság törvény szerint „etnikum", amelynek lehetnek izraelita, keresztény vagy akár buddhista vallású tagjai; de némely minisztérium minden „zsidó" vonatkozású megkeresést ma is a kultuszminisztériumhoz, ez pedig az asszimiláns hitfelekezeti „izraelita irodához" továbbít véleményezésre, ami természetesen minden pozitív zsidó kezdeményezés negatív véleményeztetését jelenti; a pozitív zsidóság évek óta nem kaphat egyesületi jogszabályt; ugyanakkor az asszimiláns izraelita csúcsszerv megalakíthatta „MISZETE" szentföldi telepítő-egyesületét, amelynek célja az anticionista munka volt; a pozitív zsidóság a laprevízió óta nem juthatott sajtóhoz; ugyanakkor – két „hivatalos" asszimiláns lap mellett – lapengedélyt kapott egy magánember, aki újságjának címlapját az emancipációs törvénnyel díszíti; a zsidókat küldik a kétkezi pályákra; de amikor egy erre a célra alakult zsidó egyesület mezőgazdasági átképző-tanfolyamot akart szervezni, amelynek végzettjei csak külföldön felhasználható végbizonyítványt kaptak volna, akkor ezt a tanfolyamot nem engedélyezték.

Konklúzió:
Ha a magyar kormányzat valóban a zsidók kivonulását kívánja, nem pedig a zsidóknak – a magyar államot kompromittáló és a magyar tömegeket korrumpáló – gyötrését és elpusztítását, akkor kívánnia kell a kivonulást lehetővé tevő feltételek megvalósítását is. E feltételek megvalósítása aligha ütközhetik a kormányzat szándékaiba. Nem gondoljuk ugyan, hogy a kormánylapok állásfoglalása a második Sárgakönyv mellett hivatalos nyilatkozatnak tekinthető, de azt sem hihetjük, hogy ez az állásfoglalás ellenkezhetik a kormányzat felfogásával. A kormánylapok pedig a Zsidó Munkaközösség képviselte szellem érvényesülésének lehetővé tételét javasolták. Ha a kormányzat nem teszi ezt lehetővé, akkor talán lesz kiűzetés, talán lesz kiirtás, sőt esetleg itt maradnak a zsidók, csak éppen a magyar érdekeknek is egyedül megfelelő kivonulásra nem kerül sor a háború befejeztével sem.

Függelék
Három kormánylap a második Zsidó Sárgakönyvről

Függetlenség:

„Magyar részről a legmeggyőződöttebb fajvédők is ennek a megoldásnak voltak hívei minden időben. Nem akarták gyötörni a zsidóságot, de meg akartak szabadulni tőle. Ha végre a zsidóságban is meggyökerezik ez a szándék, akkor a Zsidó Munkaközösség a zsidóság ügyeinek nagy szolgálatot tesz, mert eléri, hogy alkalmas időben a zsidók emberi körülmények között, szenvedélymentes légkörben szüntethetik meg azt a kényszerű együttélést, amely mindkét népre nézve káros volt."

Esti Újság:

„A felvetett gondolat olyan érdekes és figyelemreméltó, hogy azzal bizonyára még sokat fog foglalkozni a magyar közvélemény, amely törvényes és emberi megoldást óhajtva, pontosan ugyanúgy látja a zsidók háború utáni helyzetét, mint a nacionalista alapon álló Munkaközösség."

Hétfő:

„Miután úgy látszik, hogy a Zsidó Munkaközösség őszinte és becsületes álláspontot képvisel, érdemes, hogy az általuk felvetett tervvel zsidó és keresztény oldalon egyaránt komolyan foglalkozzanak."

216. SZILÁGYI DÉNES LEVELE KÁLLAY MIKLÓS MINISZTERELNÖKHÖZ (1942. MÁRCIUS 16.)

In: *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény*, BQ 0910/97

A Zsidó Munkaközösség tiszteletteljes előterjesztése
A miniszterelnök úr a MÉP előtt tartott beszédében bejelentette, hogy gondoskodni kíván arról, hogy az igénybe vett zsidó ingatlanokért járó kártalanítási összegek a zsidók által felhasználva a gazdasági élet egyéb vonalain káros versenyt vagy gazdasági szempontból hátrányos árfejlődést ne eredményezzenek.

A miniszterelnök úr által bejelentett ez irányú jogszabály, melyet mi befejezett tényként kell, hogy fogadjunk, eszerint tilalmazná azt, hogy a zsidók a nekik jutó kártalanítási összegekkel szabadon rendelkezzenek.

A Zsidó Munkaközösség, mely zsidó részről elsőnek és ma még egyedül helyezi kellő megvilágításba a zsidók kivonulásának problémáját, illő tisztelettel kéri, vétessék fontolóra a miniszterelnök úr által jelzett jogszabály megalkotásának során az a szempont is, hogy a jelzett tilalomban foglalt negatívum a közös magyar-zsidó érdekű kivonulás döntő fontosságú célját illetően pozitív hatásúvá válhassék; tehát

a zsidók szabad rendelkezése alól elvont kártalanítási összegek a hadikölcsön valorizációjával kapcsolatban követett eljáráshoz hasonlóan egy kivonulási alap céljára fordíttassanak.

A Zsidó Munkaközösség előterjesztését a legmélyebb tisztelettel átnyújtja:
Szilágyi Dénes

217. SZILÁGYI DÉNES LEVELE JÓZSEF FERENC KIRÁLYI HERCEGNEK (1942. JANUÁR 25.)

In: *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény*, BQ 0910/97

Fenséges uram,

Engedtessék meg, hogy a Kornitzer úr útján nekünk tolmácsolt érdeklődését körkérdésünkre adott közvetett feleletnek tekinthessük s így is köszönhessük meg.

Boldogak leszünk, ha Fenséged – természetesen a legtökéletesebb diszkréció mellett – kihallgatást engedélyez egy dolgozótársunknak, hogy válaszolhassunk a Kornitzer úr által felvetett kérdésekre, amelyekre közvetítő útján feleletet adnunk természetszerűen nem állott módunkban.

Fenségednek, kiben nemcsak a király herceget és közéleti férfiút, hanem a költőt is tiszteljük, ismételten köszöntet mondunk magas érdeklődéséért.

Mély tisztelettel,
Szilágyi Dénes

218. SZILÁGYI DÉNES LEVELE JÓZSEF FERENC KIRÁLYI HERCEGNEK (1942. MÁRCIUS 17.)

In: *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény*, BQ 0910/97

Fenséges uram,

Kegyes tudomásulvétel végett csatoltan bátor vagyok átnyújtani egy előterjesztésünket, amelyet a miniszterelnökhöz, a földművelésügyi miniszterhez és a kormánypárt elnökéhez juttattunk el.

Fenséged kitüntető figyelméért ismételten hálás köszöntet mondva, vagyok,
a legmélyebb tisztelettel
Szilágyi Dénes

219. SZILÁGYI DÉNES: EGY BUKOTT ZSIDÓ POLITIKAI VÁLLALKOZÁS MAGYARORSZÁGON, 1939-1942 (1986. MÁJUS)

In: *The Tragedy of Hungarian Jewry. Essays, Documents, Depositions.* Szerk. Randolph L. Braham (New York: Columbia Univ. Press, 1986), 191-235.[420]

Jegyzet: *Szilágyi 1986-ban Randolph L. Braham (1922-2018) holokauszt-kutató kérésére megírta emlékiratait. Saját lábjegyzeteit és kommentárjait félkövérrel közlöm. (V. L. B.)*

Bevezető

1939 augusztusában két könyv került kiadásra Budapesten a *Zsidó Nemzet-kiadás* sorozatának részeként.[421] Később, 1940-ben további öt mű látott napvilágot a zsebkönyv-méretű *Spinoza-Füzetek* sorozatban. 1941 januárjában a *Zsidó Munkaközösség* (továbbiakban Munkaközösség), melyet a kiadócég terjesztői hoztak létre, bemutatkozott a magyar fővárosban. 1941 során az utolsó Spinoza-Füzet és két igényesen összeállított *Zsidó Sárgakönyv* került kiadásra a csapat által. Egyes tagjaink titokban megkezdték a *Zsidó Közvéleménykutató-Állomás* funkcionáltatását 1941 végétől kezdve.

1919 után először szólalt fel a zsidó nacionalizmus érces és megalkuvást nem ismerő hangja Magyarországon. Mindez tekintélyes közfigyelmet vert fel, megvitatásra került zsidó körökben és a zsidó sajtóban, illetve jobboldali és konzervatív nem zsidó lapok is beszéltek róla. A Munkaközösség (és a Zsidó Közvéleménykutató-Állomás) cselekedeteinek hirtelen vége szakadt 1942 júniusában. Mondhatni, már csupán a test halál utáni rángása volt, mikor *A zsidó népegyéniség* c. kiadványunk publikálásra került csapatunk által az év őszén (a könyv, ahogy akkoriban szokás volt, 1943-as dátummal jelent meg). 1944 borzalmai aztán végül elnyomták ezen tiszavirág-életű és frusztrált politikai kísérlet emlékezetét.

Néhány évvel ezelőtt azonban kutatói érdeklődés csapott fel a magyarországi nacionalista judaizmus ezen erőteljes, ám félbehagyott kalandozásának története iránt. Kérdések érkeztek hozzám, mint életben maradt főhőshöz, és néhány kiadvány is feldolgozta a témát, mint a *Da'var Ha'savua*[422] hasábjain megjelent cikk a Tel-Avivi Egyetemen oktató Gerson Vejler tollából, vagy a Bar-Ilan Egyetemen tanító Natanijel Kacburg tanulmánya a *Yad Vashem Studies* lapjain.[423] Kacburg professzor, aki a Cionista Világszervezet budapesti ága és a Munkaközösség hozzáállásának különbségeit boncolgatta, olyan konklúzióra jutott, mely úgy hiszem, hogy helyes értékelését adja az ügynek. Szavai szerint volt valami „egyedi az ideológiai platformban", melyre a *Zsidó Sárgakönyv*nek helyezkedtek, nevezetesen „annak felfogása, hogy a magyar-zsidó együttélést fel kell bomlasztani, hogy a zsidó közösséget nemzetiségi kisebbségként kell felfogni, s hogy meg kell kezdeni a felkészülést a magyar zsidóság háború utáni kivonulásához. Ezeket az eszméket erőteljesen képviselték (a *Sárgakönyv*ek), melyet józan analízisét nyújtották a zsidó helyzet valóságának, tekintetbe véve, hogy a nem zsidó társadalom is ezen a véleményen volt. Ezek az eszmék új elemeket szúrtak be a magyar-zsidó vitába…"[424]

Tekintve a figyelmet, melyet újonnan a Munkaközösségnek és tevékenységének szentelek, illetve a félreértéseket, melyek a megfelelő forrásanyagok hiányából fakadnak, Randolph L. Braham professzor úr felkért, hogy vessen papírra idevágó emlékeimet, kiegészítve a még megmaradt források feldolgozásával. Nógatása nélkül ezt az emlékiratot valószínűleg sohasem készítettem volna el. Tartalmáért és értékítéletéért, természetesen, csakis én felelek (...)

Denis Silagi[425]
München, 1986 májusa

Zsidó *tour d'horizon*[426] Magyarországon 1937-ben

A magyarországi zsidóság hivatalosan elfogadott vezetői makacsul ragaszkodtak egy olyan eszméhez, melyet talán az 1807-es napóleoni *szanhedrin*[427] hibájának lehetne nevezni: e szerint a tézis szerint a judaizmus egy vallásos felekezet, mint a kereszténység vagy az iszlám, melynek etnikai dimenziója pusztán a véletlen műve, s melyet mostanra el lehet vetni. A budapesti zsidó vezetőség magyarnak képzelte magát, s még csak nem is akarták, hogy zsidóknak nevezzék őket, hanem az „izraelita" szót preferálták. A zsidók ellenségének neveztek mindenkit, akinek a fejében egyáltalán felmerült a gondolat, hogy létezik olyan, hogy zsidó nemzet, és üldöztetésnek és gúnyolásnak vetették alá még a mérsékelt és félénk cionistákat is azon hitközségeken belül, melyekbe Magyarország zsidósága – cirka 445,000 fő – szerveződött. Ezen hitközségek tagságának döntő többsége, nem tudván jobbat, elfogadták mindezt. A hivatalos izraelita vezetőség hozzáállása a zsidóellenes náci lépésekhez annyiból állt, hogy elítélő nyilatkozatokat tettek közzé – de azokat sem a zsidó szolidaritás, hanem az egyetemes emberiségi elvek talaján állva.

A magyar hatóságok nem csupán elfogadták, de egyenesen megkövetelték, hogy a zsidó etnicitás elvét fedő tabu megmaradjon az asszimiláns izraeliták részéről. 1919-óta a Horthy-féle Magyarország egyik meghatározó politikai eleme az irredentizmus volt, s mivel a zsigerileg antiszemita budapesti rezsim hajlott arra, hogy statisztikai adatokkal súlyozza az 1920-ben Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia javára elvesztett provinciák visszaszerzésére irányuló érveit, gazembereknek és árulóknak bélyegezte azokat a zsidókat, akik az egykori magyar területeken inkább vallották magukat a zsidó, mint a magyar nemzeti kisebbség részének. A Horthy-rendszer kétszínű volt. Egyszerre követelte meg az 1807-es hazugság fenntartását az asszimiláns vezetőségtől, és dagasztotta az antiszemitizmust az országban. De még jóhiszemű, nem zsidóellenes magyarok is elfogadták a nézetet, hogy nincs zsidó nemzet, csak zsidó vallás – vagy legalábbis mára ez a helyzet. Bedőltek az asszimilánsok retorikájának, akik a zsidó nemzet létének elismerését egyenlővé tették a zsidóverések kirobbanásával, mintha Magyarországon a nem magyar polgárok egyenlő jogállása nemzeti hovatartozásuk megtagadásából fakadt volna valamilyen okból.

A kommunista párt be volt tiltva a Horthy-féle Magyarországon, és a kommunista tevékenység súlyos vétség volt. Ilyen körülmények között fel tudja mérni az olvasó, hogy milyen súlyos rágalom volt az, amikor Fábián Béla,[428] az izraelita vezetőség egyik vezető tagja, aki egyben az apró magyarországi liberális párt képviselője is volt, nyilvánosan kijelentette, hogy „minden cionista kommunista is egyben." Való igaz, hogy Fábiánt tisztességes asszimilánsok rendreutasították, de undok, hülye vádaskodása jellemző volt az egész politika klímára, melyben a cionisták apró csoportjának dolgoznia kellett Magyarországon. A zsidó asszimilánsok és az irredentizmus-mániás nem zsidó rezsim részéről egyaránt érkező kétoldalú nyomás alatt a cionisták kénytelenek voltak véka alá rejteni hitüket a zsidó nemzet létében és értékeiben. Ennek eredménye az volt, hogy mind a nem zsidó, mind a zsidó közvélemény szemében a cionizmus képe Palesztina-szerető szentimentalizmussá és a politikamentes filantrópiává züllött. A WZO budapesti ága, a „Magyar (így!) Cionista Szövetség", mely a cionista pártok gyűjtőszervezete volt, híján volt mind presztízsnek, mind befolyásnak; az ország hivatalosan 445,000 zsidó lakosából körülbelül 1000 ember volt a tagjuk. Ennek ellenére az asszimilánsok, s főleg a legnagyobb, pesti hitközség vezetősége – mely a főváros keleti részét jelenti, s melyet 1929 óta Stern Samu[429] üzletmágnás irányított – veszélynek tartották a cionizmust, és meghurcolták annak követőit.[430]

A színjáték, hogy a zsidóság pusztán vallás lenne, kétszeresen is hamis volt a pesti neológok között. Vezetőik nem csupán gúnyt űztek a judaizmusból azzal, hogy megtagadták annak etnikai lényegét, de tagságuknak többsége, akik magasról tettek a vallási hagyományra, lényegében még csak nem is voltak hívők. A következő incidens szolgál ennek bizonyítékául, mely a gyülekezet általános gyűlésén játszódott le 1938. január 15-én, s melyről én ezt jelentettem a *Jüdische Volk*[431] c. berlini revizionista hetilapnak:

„Az ülés vezetőségének minden tagja idézetet dobált idézet hátára beszédeiben, többségében bolond mondásokat magyar költőktől és államférfiaktól, illetve István király[432] intelmeit. Az egyetlen felszólaló az ülés elnöksége közül, aki zsidó imákat, Bibliát, illetve egészen pontosan a Koheletet*[433] idézte, a hitközség főtitkára, illetve a sokak által hangoztatott pletyka szerint annak egyenesen az ura, Eppler[434] volt. Mikor elcsípte a* Kohelet *szót, a textilipari báró, Buday-Goldberger[435] odahajolt szomszédjához, Fábián parlamenti képviselőhöz és megkérdezte, tőle, hogy »az meg mit jelent?« Fábián, akit igen jól ismertek a cionisták, mint kellemetlenkedő alakot, felelt neki. Nem hallhattam, hogy mit felelt, de fogadni mernék, hogy rossz választ adott. Néhány nappal később látogatást tettem a hitközség legfelsőbb vezetőinek egyikénél, egy végtelenül okos és tanult úriembernél, aki noha remek író volt, széles műveltséggel, de annak ellenére, hogy nagy tiszteletben álló szerzőnek nevezhette magát, halvány fogalma sem volt a zsidóság alapjairól sem. Én megemlítettem neki a szégyenletes kis incidenst a* Kohelet *kifejezéssel kapcsolatban. Ő erre pedig amolyan szégyellős arccal nézett rá, majd végül csak megkérdezte: »No, hát – mit jelent? Én sem tudom.«„*[436]

Mikor a beszámolót írtam a *Jüdische Volk* számára, még nem tudhattuk, hogy azzal, hogy Eppler bemutatta a szent szövegekben való jártasságát, valójában – még ha csak tapintatosan is, de – tiltakozni akart a zsidó lelkület hiánynak okán a hitközség vezetőjével szemben; s csupán négy év múlva döbbentünk rá, hogy nem Eppler irányította az elnök-báb ügyeit és tetteit, hanem hogy valóban Stern Samu volt a főnök; egy despota, aki éppen annyira irányíthatatlanul önfejű volt, mint amennyire öntelt és egyben hataloméhes is. Úgy kezelte Epplert, mint az alárendeltet, akinek engedelmeskednie kellett. Csupán négy évvel később tudtuk meg, hogy a főtitkár hányszor próbálta megfékezni az önkényurat, mikor Stern viselkedése inkább hajazott Hámánéra, mint Mordekájéra.[437]

A hasonlat talán szívtelennek hangzik; de nem az. Természetesen Stern nem volt Hámán; állítólag ért el szép dolgokat jótékonykodás terén és nyilván nem voltak gonosz szándékai. Kétséget kizárólag azt hitte, hogy jól szolgálja közösségét. Azonban fanatikusan próbált elsősorban magyar hazafi lenni, és diktatórikus eszközökkel űzte politikáját, melynek célja a zsidóknak az országban tartása és a zsidó kivándorlás kísérleteinek megakadályozása volt. Megszállottságában valóban hámáni módon viselkedett.

(...) Ilyen körülmények között jutottam arra a döntésre 1937-ben, hogy ideiglenesen visszavonulok az aktív szerepléstől a cionista mozgalmon belül. Ekkor Vlagyimir Zsabotyinszkij ifjúsági szervezetének, a *B'rit Tumpeldor* (*Betár*) magyarországi ágának voltam a tagja, de ötévnyi *betári* szolgálat után arra a következtetésre jutottam, hogy az elkövetkező időben reménytelen az a törekvés, hogy cionista tömegmozgalmat hozzunk létre Magyarországon. Noha továbbra is hozzájárultam a zsabotyinszkista (azaz cionista-revizionista, ill. 1935 után „Új Cionista") sajtóhoz, és kapcsolatban maradtam olyan vezető revizionistákkal, mint dr. Joszif B. Sehtman,[438] Zsabotyinszkij jobb keze, személyesen egy oktatási kampány terveinek elkészítésére fordítottam időmet, mely a magyarországi zsidóság öntudatának szintjéhez készült igazodni

Mindent, amit csak el lehet mondani az asszimilánsok önmegalázásáról és önmegalázása ellen – azaz a mi esetünkben az izraelita vezetőség hozzáállása ellen a magyarokhoz –, már remekül írásba lett ültetve Herzl Tivadar és Max Nordau által. Lelkületüket akartuk feltámasztani az 1930-as évek követelményeinek és a magyarországi helyzet sajátosságainak megfelelően. Engem és társaimat nem csupán az asszimilációval összeegyeztethetetlen becsület és büszkeség érzése mozgatott, de a környező társdalom egyre növekvő ellenséges mivolta is. A minket motiváló egyik tényező az izraeliták gerinctelen, őszintétlen viselkedése felett érzett undor volt, illetve az elkötelezettség, hogy megvédjük magunkat – hogy visszaüssünk, s ha kell, először üssünk.

Miután Hitler hatalomra jutott, a zsidók kiűzése az országokból, ahol születtek, már nem volt elképzelhetetlen dolog. Egy magyar-zsidó politikus, aki egyébiránt nem volt nélküle minden érdemnek, Sándor Pál, ekkor így kiáltott fel: „Még a deportáló-vagonban is a magyar himnuszt fogom énekelni!" Az ilyen viselkedést émelyítőnek véltük.

És más zsidók is hozzánk hasonlóan vélekedtek. Helyzetértékelésünket addig a pontig több nemzettársunk osztotta, akik egyébiránt távol álltak a mi világnézetünktől. A nürnbergi törvények évében, 1935-ben egy ismert zsidó író, Komlós Aladár[439] egyenesen olyan messzire ment, hogy egy könyvismertetőben, mely az akkortájt legnevesebb budapesti irodalmi folyóiratban jelent meg, ezt írja: „Nem itt a helye tűnődni rajta, mi az oka, hogy a magyar zsidóságot még a fenyegető halálveszedelem sem tudja eszmélésre riasztani. Sajtója ma sem tud mást, mint lelkesíteni a hitközségek nagyjai iránt vagy meddőn nyöszörögni az antiszemitizmus miatt, amely a zsidókat zsidóknak nevezi."[440] De Komlós és azon társai nézetének, akik talán még szimpatizáltak nézeteivel, vajmi kevés közös pontja volt a mi – visszatekintve így nevezném – militáns aktivizmusunkkal. Amikor Komlós 1935-ben „halálveszedelemről" beszélt, az csupán még retorika volt. 1937 után azonban a veszély valóssá vált.

A gyülekvő vihar

Ausztria náci megszállásáig a hivatalos Budapest látszólag kitartott a teória mellett, hogy a magyarországi zsidók és nem zsidók közt a különbség csupán felekezetbeli: jogilag egyenlők voltak. Az igazság azonban az, hogy a náci rasszizmus már jóval korábban befolyást kezdett gyakorolni a budapesti hatóságokra. Az első tünet egy szerkesztői cikk volt a kormány német nyelvű napilapjának, a *Pester Lloyd*nak a hasábjain, 1937 húsvétján. A cikk szerzője, Németh Imre,[441] a kormánypárt országgyűlési képviselője elmagyarázta, hogy a magyar társadalom „egyensúlyhiányban" szenved a zsidók aránytalanul magas súlyának okán az értelmiségi foglalkozások között. Április 18-án Darányi Kálmán[442] miniszterelnök maga mondott egy hasonló lelkületű beszédet: arról szónokolt, hogy a zsidókérdés létezik az országban, de annak megoldását „alkotmányosan" kell elérni.[443] Ugyanezen év nyarán a kormány statisztikai felmérést rendelt el a zsidó dolgozók pontos számának meghatározása céljából a kereskedelmi és ipari vállalkozások, illetve a bankszféra területén. Decemberben pedig több száz budapesti zsidót űztek ki Lengyelországba, ugyanis nem voltak képesek igazolni magyar állampolgárságukat.[444]

S mégis, a nagy-britanniai magyar nagykövet ünnepélyesen bejelentette a londoni sajtónak, hogy a kitelepítéseknek semmi köze nem volt ahhoz, hogy az áldozatok zsidók voltak; a lépés idegenek, illegális lakosok ellen irányult, és semmifajta diszkrimináció nem érte az őshonos magyar zsidókat.

Az ilyesfajta hivatalos porhintéssel és hazugsággal aztán egy éjszaka leforgása alatt felhagytak, mikor Hitler megszállta Ausztriát. Szinte azon nyomban megkezdődtek a készületek egy zsidóellenes törvény megfogalmazására Budapesten. A képviselőház elé 1938. április 8-án terjesztették be a törvényjavaslatot, melyet május 29-én iktattak törvénybe. Az új törvény nem definiálta tisztán azt, hogy mik a zsidók – vallásos közösség? faj? nemzet? –, ellenben felállította annak kritériumát, hogy ki „kell zsidónak tekinteni" (a keresztény egyházak egyes betért tagjait igen, másokat nem), illetve egy 20%-os *numerus clausus*t vezetett be a gazdasági életben. Kormányzati körökben az egekre is megesküdtek, hogy ez volt az utolsó engedmény a náciszerű radikális jobboldaliak számára: az izraelita vezetőség pedig lenyelte mindezt, és tovább hirdette magyar hazafiságát és hitét „a magyar lovagiasságban."

Cikkeim, melyeket a berlini *Jüdische Volk* hetilap 1937 decembere és 1938 áprilisa közt hozott le, szorosan követték az első zsidótörvény kihirdetését követő eseményeket. Figyelmeztettem, hogy a törvény semmiképp sem lesz képes kifogni a szelet a magyar zsidóverők vitorláiból, hiszen ők úgysem fogadnák el a 20%-os határt. Továbbá azt is közöltem, hogy a törvény nem lesz képes felébreszteni a megzavart zsidó tömegeket, mert nem ment egyértelműen szembe az izraelita önámítással. S diagnózisom tragikusan igaznak bizonyult. Kevesebb, mint egy évvel később a törvényt – mely állítólag csak holmi „társadalmi egyenlőtlenségek" korrigálására tört – eltörölték,[445] majd 1939. május 4-én érvénybe léptették a második zsidótörvényt. Ez immár arcátlanul rasszista volt, és kendőzetlenül kísérlete meg visszavágni a zsidók szerepét és befolyását.

Csupán 1938 végére öltött formát az oktatási kampány, melyet kigondoltam. A kész terv egy mélyreható eszmecsere során materializálódott, mely köztem, feleségem, a revizionista („Új Cionista") vezető és ügyvéd, dr. Kálmán Imre,[446] és az orvos dr. Tamási Varga Imre[447] között zajlott. Egyfajta ideológiai sokkterápiát agyaltunk ki, hogy felébresszük a szunnyadó zsidó tömegeket, melyeket semmittevésbe és illúzióba csalogatott az asszimiláns vezetőség. Egy kiadóvállalat kellett, hogy legyen a kezdőpont. Beléjük akartuk verni a nagy igazságot, miszerint az őszinteség a konstruktív zsidó politika elsőszámú feltétele, s hogy létünk alapigazsága, hogy zsidók vagyunk, és nem magyarok; mást állítani hazugság lett volna. Ki akartuk emelni, hogy a magyarországi zsidók hűséges magyar állampolgárok, akik annyiban különböznek más nemzeti kisebbségektől, hogy többségük, noha magyar nyelven beszél, mégis alapvetően eltér a magyarságtól. Ők egy *sui generis*[448] nemzeti kisebbség voltak, de akkor is nemzeti kisebbség – egy közösség, mely közös ősökön és közös végzeten osztozott. S mindennek szilárd hangoztatással el voltunk szánva, hogy megtörjük a nagy tabut, mely egyaránt szent volt a befolyásos és gazdag zsidó vezetőségnek, illetve az irredentizmus-mániás nem zsidóknak.

A palesztinai új zsidó állam eljövetelét evidenciaként mutattuk be, bár a „cionista" kifejezést, mely sajnos rossz hírbe keveredett Magyarországon, elkerültük. Jelszavainkká a „zsidó nacionalizmus" és a „zsidó reálpolitika" váltak.

Dr. Varga sohasem volt cionista; magyarnak nevelték – és néhány évvel korábban el sem merte volt gondolni, hogy zsidóellenes törvényeket terjeszthetnek be, vagy egyenesen elfogadnának a budapesti parlamentben. Hogy ez megtörtént – s hogy az antiszemitizmus vad hullámai árasztották el Magyarországot, elsodorva nem csak a tömeget, de a politikai rendszert is –, immár ő is arra kényszerült, hogy felkutassa zsidó identitását.

De az „Új Cionizmus" budapesti vezető tekintélye, a Betár magyarországi szervezetének vezetője és az *alija bét*[449] legelső számú elősegítője az országban dr. Kálmán volt. Én pedig „tartalékos" betári voltam. Mindketten konzultálni akartunk az Új Cionista vezetőséggel, mielőtt nekiláttunk volna kampányunknak.

Dr. Sehtman 1939 márciusában meglátogatott bennünket. Az *alija bét* kérdéseit jött megvitatni dr. Kálmánnal, de sikerült tájékoztatnom az „önálló" könyvkiadási projekt ügyével kapcsolatban. Dr. Sehtman egyetértett értékelésemmel a magyarországi zsidóság helyzetével kapcsolatban, s úgy vélte, hogy lenne értelme megkísérelni zsidóvá tenni a zsidókat, mielőtt megpróbálhatnánk megnyerni őket a cionista ügynek is. Felajánlotta, hogy tájékoztatja Vlagyimir Zsabotyinszkijt, és megkéri, hogy írjon előszót esszéim gyűjteményéhez, beleegyezésének jeléül. Néhány hét alatt a legépelt német nyelvű előszó megérkezett Zsabotyinszkij londoni főhadiszállásáról.[450] Nem maradt több kételyünk, és 1939 augusztusában a *Zsidó Nemzet-kiadás* bemutatkozhatott.

Két könyvet adott ki: *Egy az út – A zsidó nacionalizmus könyve* „D. Sabbatai" tollából – ezen a néven gyakorta írtam az oktatási kampány során –, és *Nevelés nemzeti forradalomra*, mely esszégyűjteményhez Zsabotyinszkij előszót írt.[451]

A zsidó nacionalizmus könyve egyfajta *vade mecum*[452] volt a teljes zöldfülűek számára, amilyen a magyarországi zsidóság többsége is volt. „Nemzeti káté" c. része bevezették az olvasót Pinszker, Herzl és Zsabotyinszkij gondolkodásának alapjaiba. „A zsidók országa" c. fejezet dióhéjban bemutatta Palesztina földrajzát. Ezt követte a zsidó nép története, szintén röviden összefoglalva, mely az új zsidó állam eljövetelének magabiztos ígéretével és annak üzenetével zárult. Ezt követték „Palesztina háború utáni felépítésének alapvető dokumentumai", azaz a Balfour-deklaráció és a Nemzetek Ligájának Palesztina-mandátuma, a megfelelő megjegyzésekkel ellátva. A „Héber nyelv" c. fejezet célja az volt, hogy eloszlassa a gyakori tévhitet, miszerint a héber nyelv az átlagember számára megtanulhatatlan lenne. Az „Orvosság a gettószellem ellen" című záró rész 24 találó aforizmát tartalmazott „Önbecsülés", „Önbizalom", „Igazmondás", „Zsidó egység", „Nép és vallás", „Mi és a magyarok", „Mi és az antiszemiták", „Mi és a fajelmélet", ill. „Mi és a kikeresztelkedettek" címmel.

Drámai zárszó volt, melyet a zsidó nemzeti szimbólumok bemutatása, illetve a *Há'tikvá* dallama és szövege kísért.

(...) Az *Egy az út* c. írást sokan megvették 1939 szeptemberére, de az ígéretes kezdeti reakciót elvágta a második világháború kitörése. Azonban a *Zsidó nacionalizmus könyvé*nek hatása megmaradt. Telefonon keresztül érdeklődők keresték meg dr. Kálmán irodáját, levelek érkeztek a kiadóhoz, és a feleségem által kezelt levelezés mennyisége nőttön-nőtt.

S egy ideig ez is volt minden. Az üzenet főleg szájról szájra terjedt. Már az első kiadványok készítése során szert tettünk pár aktív támogatóra barátaink és ismerőseink között – egy korábbi betári kivételével mindannyian korábban „alvó" zsidók voltak, akiket nem izgatott a cionizmus. S még többen lettek aztán az *Egy az út* olvasói közül. S mindig, mikor csapatunk egy tagja boltba ment, vagy bankba, vagy szerelőhöz, és a beszélgetés természetesen módon előkerült egy zsidó eladóval, banki alkalmazottal vagy dolgozóval, hogy „mi lesz most velünk?",, ő azonnal javasolta, hogy a megzavartak olvassák el a *Zsidó nacionalizmus könyvé*t, és megszerezte címüket levelezőlistánk számára.

1940 elején a *Zsidó Nemzet-kiadás* folytatni kezdte tevékenységét. Megkezdtük a *Spinoza-Füzet*ek kiadását, melyből az első kettő az ekkor már a nyomtatásból kikerült *Egy az út* legelső fejezeteinek bővített változata volt. Öt ilyen zsebkönyvet adtunk ki az év első felében, név szerint a következőket: „*A zsidó nemzet története dióhéjban*, D. Sabbatai tollából; *Zsidó nemzeti káté*, D. Sabbatai tollából; *Auto-emancipációt!*, L. Pinszker tollából, fordította Szilágyi; *A zsidók országa: Palesztina*, Szilágyi tollából; és *Zsidóság és szocializmus*, V. Zsabotyinszkij tollából, fordította Szilágyi.

1941-ben egy utolsó *Spinoza-Füzet* került kiadásra, *A zsidó állam*, Th. Herzl tollából (tömörített verzió, fordította és jegyzetelte Szilágyi). Pinszker és Herzl mesterművei már korábban kiadásra kerültek magyar nyelven, de azok a fordítások pontatlanok voltak, s mi pedig különösen fontosnak ítéltük, hogy ezeket a klasszikusokat elérhetővé tegyük hibátlan és olvasható magyarsággal.

A könyvecskékben szerepelt egy postafiók is, mint levelezési cím, illetve az egyetlen budapesti cionista könyvesboltnak a címe is, melynek tulaja, Gondos Sándor nem osztotta „radikalizmusunkat", ellenben hűségesen támogatta törekvéseinket. Terjesztette kiadványainkat, illetve közvetített leveleket, üzeneteket és kérdéseket.

Minden könyvecske borítóján céljaink következő tömör deklarációja szerepelt:

„A ZSIDÓ-NEMZET KIADÁS KIADVÁNYAI
a zsidó reálpolitika céljait szolgálják. A
zsidó reálpolitika alapvető tétele ez:
A ZSIDÓSÁG NEMZET.
A zsidó reálpolitika legfőbb feladata
a fiatal zsidóság kivándorlásának meg-
szervezése Magyarországról, és az öreg,
itt maradó zsidók békés életének őrzése."

1940 nyarán ominózus fejlemények akadályozták meg további tevékenységünket. A katonakorú zsidó fiatalokat katonai vezetőségű „munkaszolgálatra" hívták be. A név talán ártalmatlannak hangzik; valójában kényszermunkát takart. Az elbánás embertelen volt, bár tekintve a két évvel később történteket, szinte még elviselhető. Célja a megalázás, és nem a gyilkolás volt. Azonban még így is egy újabb lépés volt számos fiatal zsidó illúzióinak lerombolása felé. Hirtelen rádöbbentek az asszimiláns vezetőség unos-untalan ismételgetett frázisainak üresség̈ére, melynek szószólói szüntelenül hirdették, hogy „itt nem történhet meg", s hogy a nemes és nagylelkű magyar faj sosem tűrhetné el a nácikra jellemző atrocitásokat. S noha 1940 decemberének végére lényegében az

összes munkaszolgálatost leszerelték, a keserű ébresztőt már nem lehetett meg nem történtté tenni. Sokan ezek közül a férfiak és feleségeik közül nyitottá váltak a zsidó reálpolitikára.

Egy „kvalitatív ugrás"

Mikor dr. Sehtman meglátogatott bennünket 1939 márciusában, figyelmeztetett minket, hogy ha kitörne egy Hitler által indított háború, a nácik meg fogják kísérelni egy egész Európát elnyelő pogrom kivitelezését. A háború után megkérdeztem tőle, hogy emlékszik-e még az információ forrására, és ő azt felelte, hogy valószínűleg a lengyel hírszerzésben dolgozó barátaitól hallhatta. Nem riadóztattuk magunkat különösebben, és tovább dolgoztunk oktatási kampányunkon. Eközben dr. Kálmán az *alija bét* útjainak biztosítására törekedett, együttműködve a Betárral. Kálmán egy magasan kitüntetett első világháborús hadnagy volt, és egykori bajtársai közül néhányan, akik akkoriban fontos tisztségeket töltöttek be a hadseregben és a kormányban, elkötelezett barátainak számítottak. Nekik hála sikerült egyengetnie az *alija bét* útját, tőlük szerezve be hazával nem rendelkező személyeknek szóló utazási papírokat azoknak a zsidóknak a számára, akik a nácik által uralt területekről menekültek Magyarországra, és természetesen nem rendelkeztek nemzeti útlevelekkel, illetve zöld utat szerezve a gyakorlatilag illegális emberszállítmányoknak.

Az első ilyen szállítmány 750 magyar betáriból és szimpatizánsból állt, akik Ausztrián keresztül utaztak Palesztinába 1937 nyarán; a második szállítmány Jugoszlávián keresztül kelt útra egy évvel később. Körülbelül 150 *ole*[453] szállt először hajóra Budapesten, 1938 telén, majd lehajóztak a Dunán egészen Sulináig,[454] ahol hajót váltottak és tengerre szálltak. Ez az útvonal megmaradt egészen Magyarország náci megszállásáig, 1944 márciusáig. Addig a pontig mindössze 4500 *olim* tudott ezen az úton kijutni, hála a zsidó vezetőség ellenállásának, míg az „idegen" zsidók közül, akik Magyarországra szöktek és itt bújtak el, körülbelül 35.000-en csatlakoztak az *alija bet* szállítmányaihoz hála dr. Kálmánnak, hiszen az idegenek távozásával szemben nem voltak ellenvetései az izraelita vezetőségnek.

1938 decembere előtt dr. Kálmánnak rengeteg szálat meg kellett mozgatnia, mire a megfelelő szerv, a belügyminisztérium hajlandó volt felkarolni az ügyet, eltávolítani a bürokratikus akadályokat, és elnézni a szabálytalanságokat, melyek elkerülhetetlenek egy ilyesféle feladat során. Stern Samu képviselői mindent megtettek, hogy tiltás alá helyeztessék tevékenységünket. Felhívták a minisztérium figyelmét mindenfajta veszélyekre, a hivatalos brit tiltakozástól az összes utas haláláig. De dr. Kálmán befolyása és a magyarok igyekezete, hogy fájdalommentesen megszabaduljanak zsidóiktól, végül diadalmaskodott. Az *olé*k tengerre szálltak és 1939. január 5-én egy tel-avivi távirat igazolta, hogy a csoport megérkezett. Netanja közelében szálltak partra, és az *Irgun Cvaj Leumi*[455] emberei fogadták és kísérték biztonságos helyre őket. Dr. Kálmán bemutatta a táviratot a minisztériumnak, és Stern Samunak is, abban a reményben, hogy az esetleg észhez tér majd. Dr. Kálmánt biztosította a minisztérium, hogy innentől fogva számíthat rá, hogy a hivatalos szervek eltűrik tevékenységét; Stern Samu pedig megígérte, hogy minden erejét megmozgatja a magyarországi zsidó kivándorlás megakadályozásáért.

A korai résztvevők számára az alija a cionista álom beteljesedése volt; néhányuk számára a gazdaságilag reménytelen személyes helyzetből való menekvést is jelentette. Az ügy ekkor még nem volt élet vagy halál kérdése.

Azonban 1940 vége felé rosszat sejtető hírek jelezték, hogy a náci *Judenpolitik*[456] – hegeli szavakkal élve – kvalitatív ugráson esett át, mely politikai változás Magyarországra is hatással volt. Addig a pontig biztosra lehetett venni, hogy a legveszettebb náci aktivisták sem követelnek többet, mint a zsidók távozását, vagy legrosszabb esetben a kiűzésüket. Most pedig egyik napról a másikra a fizikai kipusztítás elképzelhető alternatívájává vált a kiűzésnek. A Harmadik Birodalommal foglalkozó történészek arra jutottak, hogy a hitleri rezsim a kivándoroltatási terveket valamikor 1941-ben cserélte le a tömeggyilkossági projektre; azonban a szelek már jóval korábban megváltoztak. Dr. Kálmán

bizalmas információkhoz jutott a magyar hadsereg legfelsőbb vezetésének titkos tanácskozásairól, akik a közelgő harmadik zsidótörvény katonai vonatkozásait vitatták meg, melyet ezúttal már hűen terveztek a német modellhez igazítani. Bizonyos katonatisztek, Werth Henrik[457] vezérkari főnökkel együtt felvetették, hogy az egész hadsereget meg lehetne tisztítani a zsidóktól úgy, hogy ilyen vagy olyan módon, de egyesével végeznek velük. Werth utóda, Szombathelyi Ferenc[458] hasonló szellemiségben gondolkodott. S noha nem hoztak végül döntést, számos résztvevő tiszt felháborodott, még ha csendben is maradt. Dr. Kálmán egykori bajtársai pedig figyelmeztették őt a bizalmas körökben elhangzottakról. Mi komolyan vettük, amit hallottunk.

S ezen a ponton már nem tudtunk megelégedni egy hosszú távú tervvel, melynek a célja csupán a magyarországi zsidó ideológiai felvértezése volt. Komolyan fel kellett lendítenünk az *alija bet*et. És további nem zsidó szövetségesekre volt szükségünk. Ha a magyarországi zsidók túl akarták élni a háborút, meg kellett győznünk befolyásos magyarokat, hogy hazafias érdekük ránk hallgatni.

Természetesen kézileg válogatott magyar antiszemitákat vettünk bele célcsoportunkba. Kulcsembereket akartunk elérni a sajtóban, a parlamentben, a közigazgatásban: közülük vajmi kevesen szerették a zsidókat. Hiszen antiszemitizmus már jóval 1918 előtt is volt Magyarországon; az első világháború után kapott aztán erőre, noha az utóbbi időben pár kortársunk tagadta ezt. A holokauszt után Kállay Miklós,[459] aki 1942 és 1944 között volt kormányfő, azt vallotta, hogy a németek importálták a zsidóellenességet hazájába, mely lényegében ismeretlen volt Magyarországon Hitler hatalomra jutását megelőzően. Kállay ezt egykori magyar zsidók Németországgal szembeni kárpótlási kérelmeit támogatandó tette, ám úgy néz ki, hogy maga is elhitte ezt a badarságot. De olyan zsidókkal is találkoztam, akik 1938-at megelőző magyar éveiket rózsás szemüvegen keresztül nézték, és empatikusan tagadták, hogy bármifajta ellenérzést vagy diszkriminációt észleltek volna azokban a napokban. Az önámításnak igen sajátságos változata ez.

Egy híres mondás, melyet általában a neves novellistának, Mikszáth Kálmánnak[460] tulajdonítanak, sokkal közelebb áll az igazsághoz. Ez úgy hangzik, hogy az antiszemita az a személy, aki a kelleténél jobban utálja a zsidókat. S noha az efféle szarkazmus nem zsidó körökből származott, egy hasonló házi szólás, melyet zsidók eszeltek ki, szintúgy lábra kapott Magyarországon. Maguk a zsidók különbséget akartak tenni a fehérterror zsidógyilkosai és a korábbi ellenséges, ám elviselhető kiszólások között, és megalkották a „békebeli antiszemita" kifejezést.

A „békebeli" jelzőt széles körben használták Magyarországon 1918 után. Nem történeti időrendre utalt, hanem „jó tulajdonságokat" feltételezett. Más szövegkörnyezetben „kiváló háború előtti" élethelyzetet, anyagi állást, életmódot takart. A „békebeli antiszemita" kifejezés azonban azt az ironikus önvallomást jelentette, hogy némi piszkálódás és diszkrimináció még elfogadható (*vide*[461] Mikszáth mondása), ellentétben a korai Horthy-kor vad zsidóellenességével.

A valóban mérsékelt békebeli jele az volt, hogy a témába vágó társalgást így nyitotta: „Nem vagyok antiszemita, de…" A kevéssé mérsékelt békebeliek bevallották, hogy általánosságban, de különösen a magyar ügyeken belül voltak fenntartásaik a zsidósággal kapcsolatban, de gyakran voltak zsidó barátaik, akiket őszintén kedveltek vagy tiszteltek, s akiknek kivándorlását nem látták volna szívesen. Illyés Gyula,[462] a fiatal magyarság kiváló irodalmi képviselője, és az elnyomott 1956-os szovjetellenes felkelés után a magyar irodalom ősz apja, tipikus békebeli volt. A katasztrofális negyvenes évek során segítette és védte zsidó barátait és kollégáit, és szeme sem rebbent a veszett és fenyegető nácibarát sajtó ellene irányuló támadásai okán, de mégis, még 1935-ben azt írta egy könyvismertetésben: „Nem hiszek, mert semmi adatom rá, a zsidóság szellemi fölényében. A vagyonszerzés nem ilyen tulajdonság bizonyítéka. Egész másé. Nem hiszem, hogy a zsidóság vezető szerepe a magyar gazdasági életben, vagy az újabbkori magyar kultúra szervezésében a magyarság tehetetlenségének tükre. Nem hiszem, hogy ha nincs zsidóság, nincs magyar ipar, újságírás vagy forradalom. Könnyen meglehet, hogy sokkal különb van, ha tán valamivel később is."[463] Nem számít,

hogy mennyire vitatható érvelésének logikája; Illyés haragja látható, őszintesége pedig dicsérendő volt.

Ilyenek voltak egy baloldali-populista író nézetei; az ember pedig nem számíthatott gyöngédebb érzületekre a konzervatív magyar politikusoktól, s különösen nem 1938 után, mikor irredentizmusuk már függővé tette őket Hitler jóakaratától. Nem csak, hogy nem tehettünk mást, mint antiszemitákkal egyezkedtünk: még csak nem is szorítkozhattunk kizárólag békebeliekre.

Azonban így is éles határvonalat húztunk azon antiszemiták között, akikkel hajlandóak voltunk párbeszédre törekedni, és azok között, akikkel nem voltunk hajlandóak szóba állni. Nem voltunk hajlandóak bármiféle kapcsolatba lépni olyan magyarokkal, akik a magyar-zsidó elválást gyűlölettel, a zsidó egyénnel szembeni rosszakarattal és a zsidó faj alacsonyabbrendűségéről és ártalmas mivoltáról szóló teóriákkal akarták elérni.

Azok, akiket meg akartunk keresni, két feltételnek kellett, hogy megfeleljenek: osztaniuk kellett a mi teljes meggyőződésünket Hitler elkerülhetetlen vereségében; és ki kellett zárniuk a kegyetlenkedés alkalmazásának lehetőségét az elválás folyamata során. Igen sokan voltak a hasonló magyarok. Még gróf Teleki Pál[464] is hangsúlyozta, aki egy mérsékeltebb antiszemita volt, és aki miniszterelnökként szolgált a második zsidótörvény elfogadásakor, hogy azt teljességgel kivitelezni fogják, ám mindenfajta kegyetlenség nélkül, mert a kegyetlenség idegen a magyar számára (ez akkoriban egy velős németellenes kiszólásnak minősült). Telekit és társait szavukon kívántuk fogni.

A Zsidó Munkaközösség

Ezen a ponton egyértelművé vált, hogy projektünk kinőtte egy aprócska könyvkiadó vállalkozás kereteit. Csoportunk ekkorra már aktív segítők termetes gyülekezetévé duzzadt, levelezőlistánkon pedig több mint 200 szimpatizáns szerepelt, akik készen várták a további híreket (és reményeink szerint egy későbbi ponton mozgósításra készen is álltak). Nekünk pedig elsőrangú „látogatói kártyákra" volt szükségünk következő lépésünkhöz.

Hivatalossá válni igen kényes kérdés volt. Magyarországon a gyülekezés és szerveződés joga 1919-óta nem létezett. Egy társulatot vagy egyesületet engedélyeznie kellett a belügyminisztériumnak. Egy zsidó szervezet kérelmét minden esetben az izraelita központi irodához nyújtottak be értékelésre; és az iroda reakciója minden asszimiláció-ellenes kérelem esetében elutasító volt. Ezért kezdtük hát meg tevékenységünket 1939 nyarán könyvkiadónak álcázva. Most azonban egy olyan formulát kerestünk, ami megfelelt a mi közkapcsolati elvárásainknak, de egyben nem volt jogi alany, s így nem volt szükség létrejöttéhez a kormány által kiadott engedélyre, illetve a hatóságok sem ellenezhették. Úgy döntöttünk, hogy felvesszük a Munkaközösség nevet, mivel ez olyan semmitmondó volt, hogy nem lehetett sem betiltani, sem feloszlatni – ameddig persze a hatóságok nem szimatoltak összeesküvést mögötte.

Megelőző lépésként megkerestük dr. Sombor-Schweinitzer Józsefet,[465] aki egy kivételesen intelligens és náciellenes rendőrtiszt volt. Dr. Kálmán, dr. Varga, és jómagam tájékoztattuk őt céljainkról, s így elhárítottuk a lehetséges rendőri közbelépést, ha az asszimilánsok megkísérelték volna őket a zsidó nacionalista kampány ellen hangolni (ahogy azt később meg is tették).

Noha Sombor-Schweinitzer biztosított minket megértéséről, mi el akartuk hárítani annak a veszélyét, hogy retorziók érjenek minket illegális gyűlések tartása miatt. Ezért hát barátainkkal általában apró kis csoportokban találkoztunk irodánkban vagy személyes lakhelyeinken.

A Munkaközösségnek nem volt alapszabálya vagy hivatalos ranglétrája, azonban volt egy szervesen kifejlődött szerkezete. A főbb gondolatok mindig attól a négyes magtól indultak ki, mely az egész vállalkozást indította, s mely „folyamatos küldetésben" járt. Aztán volt egy tucat segítőnk, a „belső kör", akik közeli kapcsolatban voltak velünk, a Szilágyiakkal, vagy dr. Kálmánnal, vagy dr. Vargával. Ha szükség volt rá, ők vették fel a kapcsolatot körülbelül negyven további támogatóval, akik nem vettek részt napi szinten tevékenységünkben, és nem ismerték minden tervünket és

lépésünket, de általánosságban egyetértettek programunkkal, és alkalmanként, ha kértük, segítettek bennünket. Az utasítások, javaslatok, a „mag", a „belső kör" és a támogatók közti információ folyamatos áramlásban volt. Alkalmanként egyes gondolatok elérték a többé-kevésbé passzív szimpatizánsokat is, olvasóinktól és barátainktól pedig érdekes tanácsokhoz jutottunk.

Noha minden nyomtatott kiadványunk, és másolt anyagunk egy része megmaradt, minden iratunk odaveszett. Négy évtizeddel később nem tudnék emlékezetből több, mint tíz nevet felidézni az alapító „belső körből", és egy tucatnyit a „támogatók" közül. És arra sem emlékszem minden esetben, hogy ez vagy az az első *Sárgakönyv* kiadása előtt vagy után csatlakozott hozzánk.

A „belső kör" tagjai Adler Imre, Füredi Pál, dr. Heller Ella, dr. Heller György, dr. Kreilisheim György, Mitzger Zoltán, dr. Molnár Endre, dr. Molnár Júlia, Sonnenfeld László és Vázsonyi István voltak.[466]

Adler, Füredi és Mitzger irodai alkalmazottak voltak; a Hellerek és Molnár Júlia orvosok; dr. Kreilisheim joghallgató és történész; dr. Molnár Endre statisztikus; Sonnenfeld kereskedő; és Vázsonyi, az egyetlen ex-betári (aki nem állt rokonságban a hasonló nevű politikussal) egy biztosítócég menedzsere és szövőmester volt.

1941 őszén újabb értékes személy gazdagította „belső körünket." Ofner Ferenc,[467] a jugoszláviai betár korábbi vezetője Budapestre került, miután a magyar csapatok megszállták Bácskát, és elkötelezett segítőnkké vált.

Támogatóink közül ki kell emelnem dr. Pikler J. Gyulát, Kelen Hugót, dr. Berend Bélát és dr. Kasztner Rezsőt.[468] Dr. Pikler kiváló kutató, orvos, statisztikus és a Henry George-féle[469] társadalmi reform bajnoka hasznos szolgálatot tett nekünk tanácsadással, hírszerzéssel, és lehetséges nem zsidó támogatók számára írt ajánlólevelek megírásával. Kelen, az ismert zeneszerző, elkötelezett propagandistájává vált legalapvetőbb eszméinknek, és követőket nyert az ügy számára; legkiemelkedőbb besorozottja Pap Károly[470] lett volna, egy valódi géniusz, akivel azonban mégsem működtünk együtt, tekintve az extravagáns javaslatokat, melyeket a mi segítségünkkel akart gyakorlatba ültetni (például egy engedélynélküli békepárti tömegdemonstrációt akart cionista lobogók alatt a budapesti Andrássy főúton). Kapcsolatunkra dr. Berenddel, a vidéki Szigetvár főrabbijával, és viszonyunkra dr. Kasztnerrel még később visszatérek.

Nem zsidó barátaink közül megemlíthetem dr. Fehér Miklóst, dr. Ortutay Gyulát, Puskás Teodórát és Makkai Jánost.[471] Dr. Fehér kutatómunkatárs volt a Budapesti Egyetem Antropológiai Intézeténél; hasznos forrásanyagokkal látott el engem *A zsidó népegyéniség* c. munkám írása során. Dr. Ortutay, néprajzkutató és rádiószerkesztő felajánlotta nekünk segítségét, de tevékenységünknek vége szakadt, mielőtt még hasznát vehettük volna segítségének. Puskás kisasszony, Thomas Alva Edison ünnepelt magyar segítőjének[472] lánya többé-kevésbé befolyásos magyarokról hozott híreket, akik látszólag elfogadták a rezsim németbarát álláspontját, ám valójában gyűlölték a nácikat. Csupán a háború után tudtam meg, hogy a hölgy végig a brit titkosszolgálatnak dolgozott. Makkai János szerepéről alább fogok írni.

Csapatunknak nem voltak fizetett dolgozói. A költségeket kezdetben a kezdeményezők maguk finanszírozták, majd később a „belső kör" néhány jobb helyzetű tagja szintúgy hozzájárult a kiadások fedezéséhez. Én olyan szerencsés helyzetben voltam, hogy egy hírügynökségnél dolgoztam, ahol a reggeli váltást vezettem. Munkanapom reggel hatkor kezdődött és délelőtt tízkor ért véget, s így lényegében egész nap a Munkaközösség szolgálatában állhattam. Rengeteget házaltam, és ha végre találkozót eszközölhettem ki egy nem zsidó tisztviselővel vagy egyébként fontos személlyel, én kísérleteztem a sokk-kezeléssel, amit lehetséges magyar partnereink számára fejlesztettünk ki.

A kezelésnek két része volt. Először felvilágosítottam célszemélyemet arról, hogy nem tartjuk magunkat magyarnak, és nem is akarunk azok lenni: utána biztosítottam, hogy teljességgel rendben valónak tartom, hogy ő antiszemita – addig a pontig, amíg nem züllik agresszióba –, hiszen az

idegenkedés érzése kölcsönös. Ekkorra, szinte egy szempillantás alatt, egyenlő féllé váltam a másikkal. A technika szabályszerűen működött.

Utána elmagyaráztam, hogy mi, zsidó nacionalisták, és ők, magyar hazafiak, bizonyos lényeges érdekeken osztozunk. A mi célunk az volt, hogy szabadon és méltóságban élhessünk saját államunkban, és bizonyosak voltunk benne, hogy a zsidó államot újra fel fogják állítani Palesztinában. Ezért hát célunk az, hogy mi ott akarjuk hagyni Magyarországot a Szentföldért. A magyarok is azt akarták – mindegy, hogy német nyomásra, vagy a saját akaratukból –, hogy hagyjuk el hazájukat. De míg a tömeges kivándorlás várhatott a háború utánig, Hitler *most* tört a zsidóság megsemmisítésére. Nekünk feltett szándékunk volt túlélni Hitlert; ám Magyarországnak is érdeke volt, hogy mi megmaradjunk. Egyértelmű volt, hogy a nácik vereséget fognak szenvedni. Ha a magyarok asszisztálnak Hitlernek a zsidóság megsemmisítésére tett kísérletében, később borzalmas büntetést kell majd elszenvedniük a győzedelmes szövetségesektől. Ezért hát kiemelten fontos magyar érdek lett volna, hogy megóvjanak minket a németek és magyar csatlósaiknak gyilkos támadásával szemben. Természetesen tisztában voltunk vele, hogy a fennálló politikai és katonai feltételek mellett öngyilkosság lett volna a budapesti rezsim részéről, ha nyíltan a zsidók oldalára áll. Azonban ideológiánkra támaszkodva a magyar kormány hihetően tettethetne elkötelezett zsidóellenességet, miközben időt nyerhetne, és azt felhasználhatna arra, hogy segítsen nekünk felkészülni közelgő tömeges kivonulásunkra.

Természetesen módot kerestünk arra, hogy hirdethessük és propagálhassuk nézeteinket nyomtatásban is. Olyan formában kívántuk bemutatni érveinket, mely hasonlatos lehetne a kormányok által kiadott diplomata-dokumentumokhoz. Arra jutottunk, hogy manifesztóinkat *Zsidó Sárgakönyv*ek formájában, a Munkaközösség nevében adjuk ki. Én fogalmaztam meg a szövegeket, alaposan megfontoltunk minden egyes szót, feleségem pedig bírálóként és szerkesztőként funkcionált, halhatatlan szimattal keresve a legkeményebb és összefüggőbb megfogalmazást.

Ezzel hát mindent, amit eddig szavakkal mondtunk ki, kinyomtathattunk. Alapvető feltevésünk volt, hogy Hitler veszteni fog. Míg a náci Németországban az ilyesfajta feltételezéseknek már az elsuttogása is halálbüntetést vont maga után, Magyarországon ilyen veszély biztosan nem fenyegette az embert, azonban senki sem álmodott volna róla, hogy legálisan ki lehet adni valami hasonló tartalmú írást. Budapesten minden nyomtatásra szánt anyagot be kellett nyújtani a sajtófelelősnek, aki a kéziratot visszaküldte, vagy „sokszorosítható kihagyások nélkül", vagy „sokszorosítható kihagyásokkal", vagy „nem engedélyezem, nem sokszorosítható" feliratú pecséttel. Ostobaság lett volna benyújtani egy olyan kiadványt a sajtófelelősnek, Lee Tibornak,[473] mely arról ír, hogy „Hitlernek ütött az órája, és Amerika fog diktálni a háború után." Némi ügyeskedéssel azonban megkerültük az akadályt. A lényeges tézist úgy helyeztük el a második *Zsidó Sárgakönyv*ben, hogy három külön bekezdésre bontottuk, látszólag ártatlan mondatokban elhelyezve (...)

Gondolataink bolondságnak is hangzottak 1941-ben az olvasó előtt (ha a mi oldalunkon volt), vagy egyenesen botrányosnak (ha németbarát volt). Végső soron tisztán beszéltek hitetlenségünkről Németország végső győzelmében, és mellékesen, evidenciaként kezelték, hogy az Egyesült Államok lesz végül a döntő hatalom. Ez valami olyasféle gondolat volt, amiről az ember talán beszélhetett akkoriban Magyarországon szűk baráti körben, de nyomtatásba – legalábbis „legálisan" – bizonyosan nem kerülhetett.

Az első *Sárgakönyv*

Míg felvetésünket Hitler végső bukásáról a második manifesztó lapjaira tartogattuk, az első *Zsidó Sárgakönyv* időtlen elvi témákra koncentrált. Kéziratát annak rendje és módja szerint benyújtottuk a sajtófelelősnek, és mikor elmentem, hogy visszahozzam, ez az ízesen megfogalmazott pecsét fogadott rajta: „Nem engedélyezem! Nem sokszorosítható!" Számítottunk erre, és ezért egy prominens politikustól és a kormánypárt képviselőjétől, Makkai Jánostól kíséreltünk meg jogorvoslatot nyerni.

Makkai egy politikai író, könyvszerző, és a kormánypárt napilapjának, az *Esti Újság*nak volt a szerkesztője.

Makkai a második zsidótörvény benyújtója volt, de nem sokkal annak kihirdetése után részt vett egy találó kommentárkönyv szerkesztésében, melyre általánosságban kiskapuk bemutatásaként tekintettek. És nem sokkal később megbizonyosodhattunk arról, hogy – bármi is késztette Makkait arra, hogy elengedhetetlen részt vállaljon a zsidótörvény megalkotásában – nem volt antiszemita, még csak „békebeli" sem, s emellett szilárdan brit- és USA-barát volt (noha újsága nem térhetett el a hivatalos Hitler-barát iránytól). Nem emlékszem ezen értesülésünknek forrására, ám az igaznak bizonyult. Én voltam a londoni *Daily Herald* utolsó tudósítója Magyarországon, és ezen minőségemben mutattam is be magamat Makkainak, és így azonnal készen is állt, hogy lásson engem. Nem csak, hogy szimpatizált velünk, de egyenesen lelkesedett. Átvette a cenzúrázott és betiltott kéziratot, és bemutatta azt Bárdossy László[474] kormányfőnek, aki tanulmányozta azt, érdekesnek is találta, és úgy vélte, hogy megér egy próbát. Véleménye tömören azt volt, hogy „lássuk, mit szól hozzá a zsidó közvélemény." Aztán Bárdossy tett még valamit, ami a sajtófelelős irodájának reakciójából ítélve váratlan volt: a külügyminisztérium sajtóosztályával rátetetetett egy másik pecsétet is, később dátummal, a sajtófelelős pecsétje mellé, melyen ez állt: „Sokszorosítható kihagyások nélkül." Bárdossy egyben külügyminiszter is volt ekkor, és így az eredeti tiltás felülírásra került.

Az első *Zsidó Sárgakönyv* 1941 júliusában került nyomtatásra: ez egy quarto méretben kiadott füzetecske volt, nyolc oldal terjedelemben, erős sárga papírfedők között, a Munkaközösség jelvényével, a Dávid-csillaggal és a Törvény tábláival ellátva borítóján. Példányokat kapott több száz gondosan válogatott vezető nem zsidó személy. Egy példányt kapott Brunswick [György][475] ezredes, a Kormányzó „kísérője" is; tudtuk, hogy az ő dolga ura minden olvasnivalójának feldolgozása, s noha nem ringattuk magunkat illúziókba Horthy szellemi képességeivel kapcsolatban, úgy véltük, hogy „szellemolvasóját" megéri informálni. Néhány szélsőjobboldali, akiről úgy véltük, hogy nem annyira elfogultak, szintúgy rákerült levelezőlistánkra. Ellenben egyetlen asszimiláns izraelita vezető sem akadt rajta. Stern Samu irodájának meg kellett rendelnie a *Sárgakönyv*eket Gondos Sándortól, és ki is kellett fizetnie azokat.

(...) Az első *Sárgakönyv* szövege kilenc rövid bekezdésből állt. Elsőször elemeztük a „zsidókérdést." Úgy érveltünk, hogy a probléma lényege abban a tényben lelhető fel, hogy a magyar politikum és a közvélemény terhesnek ítélte meg a zsidókkal való együttélést, és véget óhajtott vetni annak. A zsidók szerettek volna felszívódni a magyar többségben, de képtelenek voltak erre történelmi, gazdasági, biológiai és pszichológiai okokból. Veszélyes téveszme volt, hogy a háború után a zsidók visszanyerhetik korábbi állásukat; a zsidókat kiűzték a nem zsidók által jövedelmezőnek tekintett gazdasági pozíciókból és foglalkozásokból, és 7%-nyi kisebbségük semmilyen körülmények között nem lesz képes visszaszerezni, amit Magyarország lakosságának 93%-os többsége megkaparintott tőlük.

A szöveg kiemelte, hogy a magyarországi zsidóság voltaképpen nemzeti kisebbség, noha a zsidóság nagy többsége ezt sosem vallaná be, s hogy ennek bevallása nem, hogy nem teszi rosszabbá a zsidóság helyzetét, de valójában a magyar-zsidó kapcsolatok és a zsidóság helyzetének megjavulásához egy egyedi utat jelenthet. Azonban a jelenlegi helyzetben nemzeti kisebbségünknek nem kellene küzdenie az egykori egyenlő státusz helyreállításáért. Épp ellenkezőleg, immár a mi saját érdekünk, hogy együttműködjünk a magyar-zsidó együttélés bevégeztetésében.

(...) Az első *Sárgakönyv* záró szakasza azzal a szükséglettel foglalkozott, hogy a zsidókat fel kell készíteni a szervezett kivándorlásra egy Zsidó Nemzetiségi Szervezet felállításán és a közelgő harmadik zsidótörvény útján.

Nyilvánosságra volt szükségünk, és meg is kaptuk. Ha egyszer megbízhatunk egy notórius budapesti zsidó hetilapban, akkor a *Sárgakönyv* „tartalma teljes megértést és elfogadást váltott ki a szélsőjobboldali pártok sajtójából."[476] Emlékszem a legelső nem zsidó reakcióra az első *Sárgakönyv*re,

egy cikkre, mely épp olyan buta volt, mint rosszindulatú, s mely a nyilas *Pesti Újság* c. napilapban jelent meg. Az *Esti Újság* pedig egy visszafogott, ám jóindulatú kommentárt hozott le; mikor meglátogattam Makkai Jánost, hogy átadjam neki a segítségével létrejött kiadvány egy példányát, behívatta a szerkesztőt, Béry Lászlót,[477] és ellátta a megfelelő utasításokkal.

A liberális sajtó maradványai és a *Pester Lloyd*, a kormány német nyelvű napilapja hallgattak. A *Pester Lloyd*ot még ekkor is zsidók szerkesztették; nem volt elég képzett és németül beszélő szerkesztő és újságíró a magyarok között, és németországi jelentkezőket sem alkalmazhattak, mert azok nem tudtak magyarul. Ezek a zsidók többségükben egyetértettek az izraelita vezetőséggel, és a liberális lapok filoszemita vezetői szintúgy hittek az asszimiláns vezetőség bölcsességében. Mindössze egyszer kísérelte meg a Munkaközösség témáját felvetni a *Magyar Nemzet*, a legjobb budapesti napilap, a Hitlerrel szembeni ellenállás magyar hangja.

A lap főszerkesztője, Hegedűs Gyula[478] felkutatta, hogy ki is az a D. Sabbatai, és elküldte a *Magyar Nemzet* egy fiatal tudósítóját énhozzám. A fiatalember naiv kérdésekkel kezdte, de én nem feleltem rájuk, hanem lendületesen nekitámadtam egy szigorú fejmosással, ahogy azt a mi „sokkterápiánk" során mindig tette", és számon kértem rajta, hogy munkaadó lapja miért tolja Stern Samu és társai szekerét. Látogatóm ledöbbent; láthatóan soha korábban nem hallott ilyen hangot. Ekkor magába zuhant, és mindent bevallott: feladata az volt, mondta el nekem, hogy leleplezzen bennünket, mint görög hajóscégek üzleteinek fizetett védőit, akik az emigránsok utaztatásában érdekeltek. Hegedűs a fülest a pesti hitközségtől kapta, ahol rávették arra, hogy intézze el a sárdobálást. A riporter elnézést kért, és megígérte, hogy elmondja az igazat főszerkesztőjének. Azonban a *Magyar Nemzet* sohasem írta le az igazságot, de legalább nem is közölt le hazugságokat a Munkaközösségről.

Felháborodott tiltakozást fogalmazott meg a zsidó sajtó, melyet a hivatalos zsidó vezetők pénzeltek; ezt mi is észrevettük, ám nem tudtunk még ekkor az asszimilánsok diszkrét diplomáciai törekvéseiről. Gyorsan reagáltak, noha nem különösebben határozottan. Később a *Pesti Izraelita Hitközség elöljáróságának jelentése az 1941-ik évben kifejtett működéséről* c. kiadványukban, melyet 1942-en nyomtattak ki, leközölték saját alattomos ellentámadásukat. Egy külön szakasz a 17-ik oldalon „Az ún. *Zsidó Sárgakönyv*vel szemben" címet viselte, melyből csakis az első manifesztóra a hivatalos izraelita vezetőség reakciójával foglalkozó részt közlöm:

„A magyar zsidóság képviseleti szervei nem kívánták nyilvános értékeléssel illetni a röpiratot megjelenésének idejében, helyette csupán egy petíciót nyújtottak be a Királyi Magyar Kormánynak, melyben tisztázták, hogy: »A magyar zsidók nem azonosulnak a pamflet tartalmával és attól idegenek, és nem számít, hogy melyik felekezeti irányzathoz vagy szervezethez tartoznak, egyöntetűen és eltökélten elítélik, és a lehető leghevesebben visszautasítják a feltevést, hogy a magyar zsidóság idegen nemzetiségnek minősítse magát, mivel évszázadok óta közös sorson osztoznak magyar hazájukkal, egybeforrtak annak magyar nemzetével nyelvben, lélekben, kultúrában és érzületben.«„

S mindezt egyetlen mondatban! A fogalmazás magyar eredetijében is épp olyan kínosan hangzik, mint fordításomban; de még így sem tudtam átadni annak eredeti kenetteljességét.

Az alapok kiszélesítése

Míg házalási munkánk folytatódott és megkezdtük az előkészületeket a második *Sárgakönyv* kiadására, négy további projekten kezdtünk el dolgozni. Először is, a kabátzseb-méretű *Spinoza-Füzetek* utódaiként egy nagyon alakú könyvsorozatot kívántunk kiadni, valódi judaizmus-útmutatókat, „judeológiai" esszéket; a kifejezés, melyet megalkottam, a „zsidóságtudomány" volt, a német *Wissenschaft des Judentums* elfogadott magyar fordítása. Egy a zsidó kollektivitás egyedi természetéről szóló tanulmányon már jó pár éve dolgoztam, s noha még messze voltam befejezésétől,

eredményeimnek egy időleges összegzését elkészítettem, és arra jutottunk, hogy *A zsidó népegyéniség* címmel kiadjuk, mint a könyvsorozat kezdő kötete. Mire 1942 májusában behívtak munkaszolgálatra, a Munkaközösség már beszüntette tevékenységét, de a kötet nyomdába került; a könyvet végül az év végén, egyfajta poszthumusz gyermekként piacra küldhette csoportunk.

A sorozat második kötete egy esszé lett volna a judaizmus nemzeti jellegű elkötelezettségéről. Meg akartunk mutatni a félrevezetett neológ tömegeknek, hogy míg egy zsidó nacionalista lehet hitetlen, de hagyományos, vallásos zsidóknak, akik a *sulchán áruch*ot[479] komolyan vették (és még a neológ vezetők és rabbik is mindig azt vallották, hogy szilárdan a *sulchán áruch* alapján állnak), tudatában kell lenniük hitük népközpontú alapjainak.

Az első *Sárgakönyv* kiadását követően dr. Berend Béla írt nekünk Szigetvárról a Gondos-könyvbolton keresztül, és kifejezte lelkes egyetértését, felajánlva szolgálatait. Boldogan vettük, hogy egy rabbi került támogatóink közé, és megkérdeztük, hogy megírna-e egy ilyen tanulmányt a mi számunkra. Dr. Berend 1941 őszén meglátogatott minket Budapesten. Válasza igenlő volt, és időre elküldte nekünk kéziratát. Sajnos a Munkaközösség *de facto*[480] széthullása a könyvsorozat-terv végét is jelentette, és dr. Berend kézirata, mely teljeséggel megfelelt volna a feladatnak, publikálatlan maradt.[481]

A „Zsidóságtudományi Tanulmányok" c. sorozat nyíltan a Munkaközösség projektjének készült; három további tervet azonban önálló, semleges vállalkozásként bemutatva kívántunk elindítani.

Mikor a Zsidó Közvéleménykutató-Állomás megkezdte kiosztani toborzóleveleit, titokban tartottuk, hogy dr. Heller György, aki kezdeményezőként mutatta magát, és dr. Kreilisheim György, aki igazából vezette az intézetet, a „belső kör" tagjai voltak. Alapunk általánosságban a Gallup Intézet[482] volt, de nem voltak eszközeink arra, hogy utánozzuk annak működési rendszerét. Ehelyett inkább válaszadók csoportját igyekeztük összegyűjteni, akiknek felépítése tükrözte volna a neológ zsidóság életkori és foglalkoztatottsági mutatóit.

1942 januárjára, mikor önkéntes együttműködőink száma már kétszázra nőtt, megkezdtük kiküldeni kérdéseinket postán; ám eközben is tovább igyekezetünk még több válaszadót keresni. Megboldogult férjének iratai közt dr. Kreilisheim Márta megőrizte a toborzó-füzetecskét négy kérdőívhez is, melyeket az év első négy hónapjában adtunk ki, két adatlapot (melyeken a második és a harmadik kérdőívre adott válaszok elemzése szerepelt), és egy pamfletet, rajta egy zsidó közvéleménykutatási felmérésről szóló jelentéssel, melyet dr. Kreilisheim mutatott be egy előadás keretében a Zsidó Kultúra Barátainak Társulata előtt, 1942. május 19-én.

A többi projekt nem vált valósággá. Céljuk a kisebb korosztály elérése, és nemzeti szellemű nevelése volt. Két állásnélküli iskolaigazgató feladata lett volna, hogy zsidó tanintézmények vezetői és nem zsidónem zsidó iskolák vallástanárai előtt bemutatkozzanak, mint Bibliás Bábosok, és felajánlják, hogy bibliai témájú színdarabokat adnak elő (Sámson története, Dávid és Góliát, Eszter könyve, a Makkabeusok története). Az alapvető technikai felszerelés (két ajtózáró függöny és fél tucat kézre való báb) rögtön kéznél is volt, és nem lett volna nehéz bejutást szerezni a zsidó osztályokhoz, mivel a Munkaközösséggel való kapcsolat titokban maradt volna.

Sem a válaszadó-kurzus, sem pedig a báb-projekt nem jutott túl a tervezés fázisán.

A második *Sárgakönyv*

Az első *Sárgakönyv* kiadását követő hónapokban tovább ápoltam Makkaival való kapcsolatunkat, ő pedig megdöbbent, amikor felhoztam a deportált zsidók sorsát. Körülbelül 20.000 zsidót, akik nem tudtak elegendő papírt előteremteni a hatóságok számára, hogy bizonyítsák magyar állampolgárságukat, kiűztek a nácik által megszállt Lengyelország területére. Én úgy véltem, hogy a kiűzetést Bárdossy engedélyezte, de ő meg volt döbbenve, amikor megtudta, hogy a deportált zsidókat brutálisan leölték a németek. Makkai és én megegyeztünk, hogy a következő *Sárgakönyv* megpróbálja

majd meggyőzni olvasóit, hogy fogadják el a mi receptünket: szinte a teljes magyarországi zsidó lakosság kivándorlása, de – a magyarok alapvető önérdekéből fakadóan – csakis egy rendes felkészülést, és a háború végét követően.

A második *Zsidó Sárgakönyv* szövege már készen állt 1941 novemberére. Személyesen nyújtottam be a cenzor elé, és a sajtófelelős, dr. Lee, emlékezve a miniszterelnök júniusi közbelépésére, gyorsan engedélyezte azt, eltekintve néhány apró változtatáson, amit csak azért is kieszközölt (s melyeket egyébként könnyedén meg lehetett volna kerülni egy egyszerű trükkel, tekintve az iroda hibás irányítási szabályzatát) (...)

A manifesztó első fele különböző változatait mutatta be Zsabotyinszkij fontos különbségtételének a „dolgok" és az „emberek" antiszemitizmusa között.[483] Ezek után megmagyaráztam, hogy a többé-kevésbé homogén etnikai többség ösztönösen afelé hajlik, hogy kiütköző kisebbségét, mely nem akar, vagy – mint a zsidók esetében – nem képes felszívódni, kiküszöbölje; s hogy az antiszemitizmus, bármilyen fájdalmas is a tény, egy olyan hajlam pszichológiai kinövése, melyet én „aszemitizmusnak" neveztem. Ezt a fogalmat eredetileg jobboldali magyarok találták ki, akik valahogy meg akartak szabadulni az embertelen, „csúnya" vádtól, hogy antiszemiták lennének. Itt nyomtatásban ismételtem meg, amit szóban olyan sokszor elmondtunk: az antiszemitizmus egy összetettebb jelenségnek csupán egy változata. Ez a jelenség a xenofóbia, az idegengyűlölet, és „a xenofóbia persze kölcsönös: az épérzékű zsidó sem szereti jobban a nem zsidónem zsidókat, mint ők a nem zsidónem zsidók."

Ezek után elmagyaráztam, hogy az adott történelmi körülmények között nincsen alternatívája az „aszemitizmusnak", s hogy „ha eltekintünk a kisebbség barbár elpusztításának lehetőségétől", akkor két járható út marad annak gyakorlatba ültetéséhez: a törvényes keretek között és a forradalmi keretek között való kiküszöbölés. Itt a zsidó állam újjászületésének biztosságáról és a német vereség bizonyosságáról esett szó (...)

Ez volt a legszókimondóbban leírt figyelmeztetésünk és fenyegetésünk a háború utáni megtorlásról. Az eredeti szövegben „megváltozott légkörről" írtam, azonban dr. Lee kitörölte a jelzőt, míg bátran meghagyta a mondat épségét. Ezen a ponton nem mertük bent hagyni az általa kivágott részt, azonban örültünk, hogy az üzenet így is épp olyan tiszta maradt.

A záró részben reagáltunk a miniszterelnök javaslatára, hogy figyelni kell a zsidó közvélemény reakcióját javaslatainkra. Tisztáztuk, hogy semmi köze a zsidóság *politikai* ügyeiben való döntéshez az asszimiláns izraelita *vallási* vezetőségnek; a magyar hatóságok maguk is képesek lesznek megtudakolni, hogy mit gondol a zsidó közvélemény.

(...) A második *Sárgakönyv*, ellentétben az elsővel, igen hamar „nyilvános értékeléssel illettetett a röpiratot megjelenésének idejében" az asszimiláns vezetőség részéről. A *Pesti Izraelita Hitközség elöljáróságának jelentése*", melyből korábban már idéztem, így írt:

„1942 elején az első Sárgakönyv*et egy második követte, melynek szerzői már szót emeltek – ismét a szélsőséges sajtó közvetítésén keresztül – a magyarországi zsidóság kivonulására, vagyis inkább emigrálására való felkészülés mellett. Ezért hát megismételjük, ezúttal a nyilvánosság előtt, hitközségeink általános ülésén [1942] februárjában, a magyar zsidóság törvényes képviseleti szerveinek nevében, tiltakozásunkat és felháborodásunkat az újabb kéretlen röpirat okán. Ismét tisztázzuk, hogy az állítólagos* (így!) *szervezet, mely »Zsidó Munkaközösségnek« nevezi magát, teljességgel ismeretlen a magyar zsidóság hivatalos vezetősége és a magyar zsidó közösség minden eleme előtt, és [mindkettő] izraelita központi iroda a lehető legélesebb elutasítja a csoportosulás legutóbbi manifesztóját, mely nem lehet egyéb, mint olyan törekvések eszköze, ami a magyar zsidóság életbevágó érdekei ellen szól. A magyar zsidóság törvényes képviseleti szervei (...) ezúton kifejezik azon meggyőződésüket is, hogy a meggondolatlan röpirat, mely felháborodást váltott ki a teljes magyar zsidó közösségben, nem lesz képes félrevezetni a tisztán gondolkodó magyar publikumot, annál is inkább, mivel a magyar zsidóság szigorúan kitart legfőbb törekvése mellett, hogy bizonyítsa elkötelezett munkával és kitartással*

hűségét szülőhazája iránt, minden nehézség közepette, jóban és rosszban, minden áldozat meghozatalára készen állva."

A szóban forgó általános gyűlés 1942. február 3-án zajlott le. Mikor a második *Sárgakönyv*et megfogalmaztuk, már tisztában voltunk a 20.000 kitaszított zsidó végzetével; és tisztában volt vele az asszimiláns vezetőség is. De mikor Stern Samu ünnepélyesen felolvasta a pesti hitközség főcsarnokában a dörgő hangú felszólalást, melyet a *Pesti Izraelita Hitközség elöljáróságának jelentése* idézett, ő és kollégái már tisztában voltak azzal, ami ózta január 21-én történt Újvidéken: magyar katonák és csendőrök nácikra jellemző alapossággal mészároltak le 3.300 férfit, nőt és gyermeket, zsidókat és szerbeket; noha igaz, hogy a bán elkövetői a Kormányzó és a kormány tudta nélkül tényked tek, s hogy a budapesti hatóságok véget vetettek az öldöklésnek. Azonban mégis fontos észben tartani, hogy Stern Samu a *Zsidó Sárgakönyv* ellen tiltakozott ilyen hevesen, és nem az újvidéki atrocitásokkal szemben.

Azonban Lévai Jenő hetilapja volt az, amely megkoronázta Stern Samu förmedvényét. A Képes Családi Lapok nem csupán részletesen jelentett a február 8-ai közgyűlésről, de egy cikket is mellékelt hozzá Bencze Tibor tollából. Címe ez volt: „A cionista szervezet tiltakozik a *Sárgakönyv* szerkesztőinek piszkos cselszövésével szemben." Ez alatt pedig a következő állt: „Kivándorlásra való felbujtás önzetlen indokok nélkül." Az alcím utalás is volt egyben: a „kivándorlásra való felbujtás" jogi fogalom volt, mely egy bűncselekményt takart a magyar büntetőtörvénykönyv szerint. A „tiltakozás", melyet a cionista szervezet meg nem nevezett képviselőjének tulajdonítottak, tiszta kitaláció volt. Ezek mellett ez az ocsmány fércmunka rágalmazással, csúsztatásokkal és hétköznapi marhaságokkal volt tele. Egyértelmű volt, hogy az író sosem olvasta a *Sárgakönyv*eket, hanem csak utasításokat kapott, és hogy megmondták neki Stern Samu emberei, hogy mit írjon. A „kivándorlásra való felbujtás" része számított igazán. A szerző azt a benyomást keltette, hogy a *Sárgakönyv* mögött álló csoport „jó üzletet kíván nyélbe ütni a több százezer zsidó kivándorlásának kihasználásával. Ráadásul az egyik nyílt tag, voltaképpen az ún. Zsidó Munkaközösség vezetője, már gyakorlatias tapasztalatot is szerzett az efféle üzletben, ugyanis, mint megtudtuk, már számtalan munkátlan zsidó palesztinai kivándorlását megszervezte." Ez egy sunyi utalás volt dr. Kálmánra; az állítást, melyet leleplezésnek szántak, még megtoldották azzal a vérlázító célzással, hogy dr. Kálmán „nem önzetlen alapon" tevékenykedett.

Talán ez volt mindközül a legmegrázóbb megnyilatkozása az asszimiláns vezetőség szellemi és erkölcsi lezüllésének. A legsúlyosabb vád, ami csak eszükbe ötlött 1942 februárjában az volt, hogy egy személy „számtalan" állástalan zsidó Palesztinába való kivándorlásnak volt az elengedhetetlen részese.

Szövetségesek felkutatása

Folyamatosan házaltunk. Már csupán töredékekre emlékszem a történetből. Már nem emlékszem sokra a számtalan tárgyalásból, amit nem zsidónem zsidó politikusokkal, közszolgákkal, újságírókkal és fontos személyekkel folytattam, illetve olyan zsidókkal is, akiket lehetséges támogatóknak ítéltünk meg, vagy akik megkerestek minket, miután hallottak a *Sárgakönyvek*ről. Közvetlenül a háború után is csupán pár jegyzetet készítettem az 1941 és '42 között szerzett tapasztalataimról. Most pedig, több mint negyven év elteltével alig emlékszem arra, amit akkor nem fektettem írásba, noha tevékenységünk nyomtatott és írott nyomai, melyeket akkor kutattam fel, mikor ezen emlékiratom elkészítésére készültem, sok mindent felidéztek. Azonban nem kíséreltem meg a lyukakat rekonstruálással vagy interpolálással feltölteni.

Nagy kísérleteket tettünk arra, hogy találkozhassunk a belügyminiszterrel, Keresztes-Fischer Ferenccel,[484] egy ismert náciellenes politikussal, akit aztán a Gestapo letartóztatott 1944 márciusában, és elhurcolt a flössenbürgi koncentrációs táborba. Makkai János azonban hiába kísérelte meg

meggyőzni, hogy találkozzon velem. A „magyar zsidóság törvényes képviseleti szervei", Stern Samu és társai voltak azok, akik szívélyes meghallgatásokon vehettek részt a belügyminiszternél. Noha egyértelműen nem szerette a zsidókat, Keresztes-Fischer tántoríthatatlanul elítélte a zsidóellenes kilengéseket, még ha jobban is kedvelte az alázatos, mint a büszke zsidókat. Valószínűleg nem tetszett neki, amit kifejezésre juttatunk a *Sárgakönyvek*ben, azonban akadályokat sem gördített az utunkba, bármilyen keményen is lobbiztak nála ellenünk a „törvényes képviselők."

Nem feledtem el látogatásomat Kolosváry-Borcsa Mihálynál,[485]a Sajtókamara elnökénél, az ország összes újságírójának elbírálójánál, akinek Makkai mutatott be engem. A sajtócár olyan udvariassággal fogadott engem, mintha én lettem volna Cion Bölcseinek küldötte; talán azt képzelte, hogy valami hasonló lehetek. Azt a benyomást keltette bennem, hogy őszintén bánta a magyar-zsidó elválást kísérő nehézségeket és szenvedést, és úgy nézett ki, mint aki teljesen egyetért velem, amikor figyelmeztettem, hogy Hitler elkerülhetetlen bukását követően Magyarországnak meg kell majd fizetni a borzalmas árat, amennyiben részt vesz a nácik gyilkos rémtetteiben. Kolosváry-Borcsa fenntartotta, hogy keressem csak meg, amikor akarom, ha netán úgy találnám, hogy még meg tudna tenni bármit értünk. Később elfeledte figyelmeztetésemet, részt vett az 1944-es gyilkos rémtettekben, és valóban meg is fizette a borzalmas árat. Háborús bűnösként kötötték fel 1946-ban.

Nem tudnám megmondani, hogy egészen pontosan mikor találkoztam Kolosváry-Borcsával; sokkal könnyebben tudnám behatárolni találkozásaim idejét Habsburg József Ferenc főherceggel; az újvidéki pogrom idejét történtek, melyről pontosan informált engem Ofner Ferenc, aki még kapott híreket egyenesen a Bácskából. S tőlem hallotta először a főherceg a rettenetes híreket, melyeket a budapesti hatóságok megkíséreltek elhallgattatni.

József Ferenc egy intellektuális ambíciókkal rendelkezető ember volt, azonban tehetségei kifejletlenek maradtak, mivel sohasem kellett megküzdenie semmiért; mindent ezüsttálcán adtak át neki. Tinédzserként festő akart lenni; később költészettel kísérletezett, és írt egy tragédiát, Columbus címmel. Végül a magfizika felé fordult, és egy laboratóriumban kísérletezett, melyet az iparmágnás zsidó, Aschner Lipót[486] bocsátott a rendelkezésére. József Ferencnek nem volt érzéke a politikához. 1918-ban hűséget esküdött az új Magyar Köztársaságnak, mely ledöntötte a Habsburg ház trónját, és megkísérelt Philippe Egalité[487] nyomdokain járni azzal, hogy elvetette dinasztikus nevét, és felvette az „Alcsúti" vezetéknevet. Horthy alatt hercegi kiváltságokat élvezett. Később, Horthy erőszakos lemondatása és a nyilaskeresztes horda hatalomátvétele során, 1944 októberében, hűséget esküdött nekik is. De alapvetően egy apolitikus elme volt, jóindulatú, és jámbor.[488]

*Sárgakönyv*eink egyik olvasója volt, és elküldte dr. Kálmánhoz a zsidó újságíró Kornitzer Bélát,[489] aki irodalmi tanácsadójaként szolgált, hogy további információkat szerezzen. Kornitzernek elmondtuk, hogy örömmel értesítjük Őfenségét, én pedig fogadást nyertem nála. Fél órán át tartott; a főherceg percre pontos volt, és 30 perc után hazaküldött, azonban megkért engem, hogy máskor is jöjjek. A főherceg okulni kívánt a zsidó történelem és a cionizmus témájában, és felcsigázta a zsidó állam újraépítésének – számára – új, csodás elképzelése. Különösen érdekelte, hogy van-e lehetősége egy zsidó monarchia felállításának. Az újvidéki atrocitások borzalmasan felkavarták; második látogatásomat követően fogadáson vett részt külföldi küldöttek között, és eltökélte magát, hogy tájékoztatni fogja a semleges országok külföldi diplomatáit az embertelen tettekről. A végtelenül jóindulatú Habsburg valószínűleg hasznos pártfogónk lehetett volna, ha a Munkaközösség napjai nem lettek volna megszámlálva.

A zsidók között, akikkel beszéltünk céljainkról, alig akadtak cionisták – legalábbis szervezett cionisták. Nem mintha szánt szándékkal tartottuk volna magunkat távol tőlük; a kommunikáció hiánya számos okból fakadt. Először is 1935 óta egyfajta elidegenedés jött létre dr. Kálmán és jómagam részéről az egyik oldalon, és a Magyar Cionista Szövetség vezetőinek részéről a másik oldalon. Ennek semmi köze nem volt a Munkaközösséghez. 1935-ben Zsabotyinszkij követőivel kiszakadt a Cionista Világszövetségből, és létrehozta az Új Cionista Szervezetet, mely a londoni WZO-vezetőség szemében

halálos bűn volt. A magyarországi revizionisták és a Betár megmaradt volna a Magyar Cionista Szövetség keretein belül, mely egy jogilag független magyar társulat volt, és a Magyar Cionista Szövetség is szívesen látott volna valamifajta *modus vivendi*t,[490] de a WZO-központ arra kényszerítette őket, hogy zárjanak ki bennünket. Pontosan tudtuk, hogy kelletlenül engedelmeskednek, és biztosítottak bennünket személyes tiszteletükről, de az ügy mégis rányomta bélyegét kapcsolatunkra. Továbbá kellemetlenségek adódtak az *alija bét* kapcsán is, melyet a WZO akkoriban vadul ellenzett, s ez a rossz bélyeget még súlyosabbá tette. S végső soron úgy éreztük, hogy nincs értelme olyan személyeket verbuválni, akik noha talán osztják néhány alapvető meggyőződésünket, de már elkötelezték magukat egy olyan cionista párt utasításainak a követésére, melynek vezetősége Londonban vagy Tel Avivban székelt, s melyet nem érdekelt az egyedi magyarországi zsidó helyzet.

A kevéssé felelős zsidók inkább voltak érdeklődőek, mint szimpatizálóak. De figyelmet sokat kaptunk. A hangulat, amellyel rendre találkoztunk, olyan volt, mint amikor egy jóindulatú közönség figyeli a kötéltáncost: a nézők keresztbeteszik ujjaikat, de a kötélen maguk sohasem másznának fel. Ilyen volt példának okáért az ismert író, Komlós Aladár esete is. Melegen érdeklődött projektünk iránt, és családi ismerősünk volt. Felesége, Palotai Erzsi[491] még zsidó versolvasó estek megtartására is tett javaslatot a Munkaközösség keretében. Férjének is tetszett az ötlet, de maga sohasem mászott volna fel a kötélre.

Egy zsidó támogatónk, akik mutatott szimpátiát, és még aktívabb is volt, mint páran a „belső körből” – noha annak lehetőség, hogy „csatlakozzon” hozzánk, vagy „tagja” legyen a Munkaközösségnek, sohasem merült föl –, dr. Kasztner Rezső volt. Ezen ellentmondás egyik oka a szervezett hálózat hiányában, illetve csoportunk egyértelmű szabályzatának nemlétében keresendő – hiszen tevékenységünk a cionista partizánpolitikától mérföldekre alakult ki –, másrészt Kasztner helyzetértékeléséből: noha a cionista munkásmozgalom elkötelezett híve volt, teljességgel megértette a zsidó nemzeti egységpolitika égető szükségét, s ezt a cionista munkásmozgalom nem tudta felvállalni.

Kasztner akkor költözött Budapestre, amikor Hitler rávette Romániát, hogy adja vissza Magyarországnak Észak-Erdélyt 1940 augusztusában. Megérkezvén azonnal felvette a kapcsolatot a zsidóság „törvényes képviselőivel” családi kapcsolatokon lovagolva, és a Magyar Cionista Szervezet vezetőségébe is bevették, a romániai Cionista Munkáspártban betöltött szerepe alapján. De a zsidó nemzeti öntudat volt az, ami meghatározta hozzáállását. Bukarestben a Zsidó Párt[492] titkára volt, mely a zsidó nemzeti kisebbség politikai ágát képezte, s politikai realizmusának gyökerei is ott alakultak ki. Számára teljességgel egyértelmű volt, hogy a zsidók nem magyarok, s hogy a zsidóság nemzet; továbbá nagyon is tisztában volt a ránk leselkedő halálos veszéllyel, s talán még jobban is, mint mi, hiszen láthatta, hogy nem is olyan régen mit tettek a zsidókkal Romániában.

Mikor eljutott hozzá az első *Sárgakönyv*, felvette velünk a kapcsolatot. Egy ideig kapcsolatunk már-már összeesküvés-szerű találkozókra korlátozódott lakásomon. A Munkaközösség számára elengedhetetlen volna az abszolút titoktartás; Kasztner pedig azt mondta nekünk, hogy a legbelsőbb meggyőződéseit öntöttük szavakba, de egyelőre gondolati egységünket megtartja magának. Nem kérdőjelezte meg nézeteink helyességét, ám – legalábbis külsőleg – voltak ellenvetései harcias taktikánkkal szemben. Bízott abban, hogy tekintve a közelgő kataklizmát, megvalósítható lenne a magyarországi teljes zsidó egység létrehozása egyszerű meggyőzés útján.

Kasztner valóban sikerrel hívott életre egy konferenciát prominens zsidók között – köztük olyanokkal, akik többé-kevésbé befolyásosak voltak a magyar politikai pártokban – 1941 decemberében, de reményei hiábavalóak voltak. A magyar-zsidó szereplők nem tudtak egyetérteni egymás között, s azok, akik a hitközségekben is szerepet vállaltak, elhessegették Kasztner figyelmeztetéseit, mint holmi vészmadárkodást. Javaslatát, hogy alakítsanak valamifajta vészhelyzet-kezelő szervezetet, visszautasították. Kasztner erre a pontra rá kellett, hogy jöjjön, hogy taktikánk nemcsak, hogy helyes, de még igazolt is. Ekkor elkezdett kampányt folytatni érdekünkben, ám tudtunk nélkül.

1942 februárjának egy napján – nem sokkal a hónap folyamán tartott hitközségi közgyűlést követően – Kasztner azzal a hírrel lepett meg, hogy Eppler Sándor – akit én is és Kasztner is a Stern Samu mögött álló szürke eminenciásnak tartottunk – szerette volna, ha D. Sabbatai meglátogatja őt irodájában. Azt feleltem neki, hogy ha Eppler Sándor beszélni akar velem, akkor meglátogathat otthonomban. Kasztner átadta az üzenetet, és nem sokkal később kompromisszumos megoldással tért vissza. Kasztner tudni akarta, hogy kész vagyok-e találkozni Epplerrel egy semleges területen, Kasztner lakásán, a Váci utca 12. szám alatt. Beleegyeztem, és rövidesen létre is jött a találkozó.

Egy hosszú asztalnál ültünk, Eppler az egyik végén, és én a másikon. Természetesen Kasztner is ott volt, de több résztvevőre nem emlékszem. Eppler rövid kérdéseket tett fel, én pedig részletes válaszokat adtam. Most már haragszom, hogy a háború után papírra vetett jegyzeteim olyan vázlatosak, és anekdotákra koncentrálnak, mint például a telefonos epizódra: pár perccel az után, hogy társalgásunk kezdetét vette, egy fiatalember szaladt a szobába, és izgatottan közölte: „A főtitkár úrnak sürgős hívása van!" Eppler érdektelenül legyintett egyet, és az izgatott hírhozót ennyivel elintézte: „Mondja meg nekik, hogy rendben van!" Egyértelműen megrendezett egy hamis telefonhívást, hogy ha úgy döntene, hogy nincs értelme itt vesztegetnie az idejét, akkor legyen oka lelépni. Ott maradt, és a hosszú tárgyalás végére olyan pozitív volt a hozzáállása, hogy ravaszságot gyanítottam. Eppler tisztázta, hogy noha távol áll attól, hogy minden nézetünkkel egyetértsen, elfogadta törekvéseink legitimitását, és érdeklődött a zsidó közvéleménykutatás iránt is, melyről kész volt beszélni dr. Kreilisheimmel. Beleegyezett, hogy keres módokat Közvéleménykutató-Állomás fejlesztésére, melynek kapcsolatait a Munkaközösséggel továbbra is titokban készültünk tartani. Továbbá Eppler megígérte, hogy ráveszi Stern Samut, hogy találkozzon velünk.

Rövidesen kiderült, hogy a főtitkárral szembeni kételyeim alaptalanok voltak. Fogadta dr. Kreilisheimet (akinek még megmaradt jegyzeteinek tanulsága szerint a látogatás nem sokkal 1942. március 12-e előtt jött létre), megígérte, hogy körlevelet intéz az összes neológ hitközséghez a zsidó közvéleménykutatás melletti kiállásáról, és látogatójával megvitatta a projekt kiterjesztésének lehetőségeit. Nem sokkal később meghívást kaptunk, hogy Eppler irodájában találkozzunk Sternnel.

Dr. Varga és én mentünk el oda, s igen furcsa élmény volt látni Epplert, ahogy mindent megtett, hogy eladjon minket a hitközség elnökének. Igyekezett megértetni Sternnel, hogy az igazság az, hogy a Magyarországtól a szomszédjaihoz 1919-ben odakerült területeken, melyekből az ország egyes részeket akkorra visszanyert, számos zsidó a zsidó nemzeti kisebbség tagjának tartotta már magát immár két évtizede; s egyébként is, nehéz időkben hasznos dolog több vasat tartani a tűzbe (s az egyik „vas" lehetne a Munaközösség). Még furcsább élmény volt rádöbbenni, hogy Eppler nem volt szürke eminenciás, hanem egy alávetett alkalmazott. Stern lekezelte, majd közölte velünk, hogy örökké harcolni fog törekvéseink ellen.

Így hát új rálátást nyertünk az asszimiláns vezetőség működéseire. De arra is rádöbbentünk, hogy mennyire őszintén igyekezett Eppler segíteni nekünk. Megsúgta, hogy nem szívleli Stern makacsságát, és nem adta fel a reményt, hogy a hitközségi elnök egy nap megolvad, ha csak egy kicsit is.

Dr. Kasztner pedig még több meglepetést is tartogatott számunkra. Egy másik meghívást is átadott nekünk, ezúttal a Magyar Cionista Szervezet részéről. Megkértek bennünket, hogy menjünk Komoly Ottó[493] lakására. Kicsit összezavarodtunk, ugyanis hallottunk Kasztner friss viszályairól a cionista vezetőségből szolgáló társaival. Kasztner éppen annyira aggódott az embermentési munkálatokkal kapcsolatban, mint mi, tekintve a Magyarországra érkező illegális zsidó menekültek számának növekvését. A cionista forrásgyűjtők jelentős összegeket gyűjtöttek be, melyeket most nem voltak képesek átutalni. Kasztner kölcsön akarta kérni a pénzeket a menekültek részére, de a források kezelői hajthatatlanul ellenálltak. Először nem akarózott mennünk; ő azonban azt mondta, hogy muszáj lesz beszélő viszonyba kerülnünk a Cionista Szervezet vezetőségével. Így hát belementünk. Komoly Ottó barátságos házigazda volt, a hangulat kellemes volt, a jelenlévők többsége szimpatizált

eszméinkkel, és készek voltak elismerni, hogy elviekben igazunk van. S mégis visszariadtak „radikalizmusunktól." A találkozó eredménytelen volt. Komoly Ottónak voltak talán egyedül kételyei társainak visszafogottságával kapcsolatban; valószínűleg már előzőleg is egyetértésben voltak ilyen téren Kasztnerrel. Mikor Komoly elbúcsúzott tőlünk, megkért minket, hogy maradjunk vele kapcsolatban.

Az utolsó *Sárgakönyv*

1942. március 7-én Bárdossy László lemondott kormányfői tisztségéről; kegyvesztetté vált Horthynál. Két nappal később Kállay Miklóst nevezték ki Bárdossy utódjául. Mi sietve dolgoztunk ekkor a harmadik *Sárgakönyv*ön, és nem tudhattuk, hogy a kormányfőváltás kirántotta lábunk alól a talajt. A sajtófelelős azonban igen, ugyanis teljes tiltással küldte hozzánk vissza a kéziratot. Makkai János közölte velünk, hogy a szelek immár más irányba fújnak. Még így is megszervezett nekünk egy találkozót dr. Torma Domonkossal, a miniszterelnökség sajtóosztályának egy magas rangú tisztviselőjével, de ez sem vezetett eredményre.

Nekünk kicsit sem akarózott feladnunk. Kiadtuk a harmadik *Sárgakönyv*et a tiltás ellenére: cselhez folyamodtunk. *Gépelt*, és nem *nyomtatott* másolatokat adtunk ki, és úgy csináltunk, mintha nem lett volna több, mint egy tucat másolat. Gépelt szövegekhez ekkor még nem kellett a sajtófelelős engedélye, és volt egy szabály, hogy egy tucat egyező szöveg, még ha nyomtatták is, még terjeszthető volt engedély nélkül. Az utóbbi szabály színházi társulatok számára lett létrehozva, és főleg színdarabok szövegére vonatkozott. Mi is erre hivatkoztunk, anélkül, hogy megfeleltünk volna a szabályzatnak. Valójában négy másolatot készítettünk a legépelt iratról, és összességében több, mint ötven példányban készítettük el a harmadik *Sárgakönyv*et. Átmustráltuk levelezőlistánkat, és a kiválasztottaknak elküldtük a kiáltványt. Senki sem kérdőjelezte meg a kiadványok tényleges számát. A jegyzetfüzet méretű legépelt másolatokat kemény sárga fedél borította, rajta kiáltványaink szokásos címszövegével, alatta a következő sorral: „Készült A MAGYAR ÁLLAM VEZETŐINEK szánt tizenkét példányban." Mindezt emlékezetből írom le, mivel a harmadik *Sárgakönyv*et kiadása óta nem tartottam a kezemben. Dr. Kálmán előásott egy példányt a háború után, és átadta a budapesti izraeli képviseletnek alijázása előtt. Abban egyeztünk meg, hogy Móse Álon úr, aki ekkor a bécsi izraeli konzulátus sajtóattaséja volt, átadja nekem, hiszen a városban éltem 1951-ig. A dokumentum azonban elveszett, és minden kísérletem, hogy visszaszerezzem, hiábavalónak bizonyult.

Nincsenek emlékeim az utolsó *Sárgakönyv* fogadtatásáról, de azt tudom, hogy továbbra is elfoglaltuk magunkat különböző terveinkkel, és még fűztünk reményeket újonnan nyert támogatónk, Eppler Sándor irányába, aki őszinte érdeklődést mutatott a közvéleménykutató projekt iránt, és meggyőzte Kolb Jenőt,[494] a Zsidó Kultúra Barátai Társulatának elnökét, hogy hívja meg dr. Kreilisheimet egy előadásra 1942. március 19-én.

Igazi csapás volt, amikor Eppler május 16-án elhalálozott. Mi azonban továbbra is aktívak maradtunk abban a hiábavaló reményben, hogy folytatni tudjuk tevékenységünket. Dr. Kreilisheim felolvasta tanulmányát, ahogy terveztük, és a négyoldalas jelentés, amit kinyomtattuk az előadásról azt mutatja, hogy Munkaközösség folytatta tevékenységét, mintha mi se történt volna. Az irat nyolc hozzászólót említ meg az előadás során, akikből hárman a „belső körhöz" tartoztak (Sonnenfeld, dr. Molnár Endre és dr. Varga), akik kisegítő tanácsokat adtak dr. Kreiliseheimnek. Három további hozzászóló olyan résztvevőktől érkezett, akik 1945, vagyis inkább 1956 után komoly eredményeket értek el a magyarországi tudományos életben: dr. Hahn István,[495] aki 1942-ben egy vidéki neológ hitközség rabbija volt, és egy a Makkabeusok történetét feldolgozó könyv szerzője, 1956 után az egyik legnevesebb ókorkutató az országban; Szabolcsi Miklós,[496] 1942-ben még fiatal diák, 1956 után befolyásos magyar irodalomtörténész; és dr. Hirschler Imre,[497] 1942-ben még egyszerű doktor, majd a háború után neves orvosi szaktekintély.

Megnövekedett nehézségekre számítottunk most, hogy már Kállay volt a kormányfő, de abban a hitben éltünk, hogy ennek ellenére néhány tervünkkel továbbra is előre tudunk majd törni. Tévedtünk. Ahogy akkoriban szólt a pesti mondás: már meghaltunk, csak nekünk még nem szólta róla.

Kállay megkísérelt titkos kapcsolatokat létesíteni a Szövetségesekkel, és megkísérelte biztosítani a hazai zsidófrontot. Stern Samu és a többi zsidó vállalkozó szolgálatára állt, de közben mindent megtett, amit csak tudod – vagy inkább, amit nem lett volna szabad megtennie –, hogy elégedetté tegye a németeket és a hazai nácikat, a nyilas csürhét, azzal, hogy engedélyezte, hogy a sereg több tízezer zsidó férfit – nem csak katonai korúakat – besorozzon teljesen megváltozott munkaszolgálatra, melynek csupán neve egyezett az 1940-es változattal. A valóságban a munkaszolgálatos osztagok immár mozgó koncentrációs táborok voltak a keleti fronton. Én behívómat a dr. Kreilisheim előadását követő napon kaptam meg, melyben az állt, hogy május 26-án csatlakozzak osztagomhoz. Júniusra a „belső kör" összes fiatalabb férfi segítőjét behívták. Kevesen élték túl; a háború után szomorúan bizonyosodhattunk meg róla, hogy dr. Heller György, dr. Kreilisheim, Mitzger, Sonnenfeld és Vázsonyi meghaltak.

A Munkaközösség sohasem kezdte meg működését hivatalosan, és nem is zártuk le hivatalosan soha. *A zsidó népegyéniség* c. könyvem megkésett kiadását követően, melyet lényegében kizárólag feleségem intézett, a Munkaközösség csendben eltűnt a közélet szeme elől. Dr. Kálmán energiáit végsőkig megfeszítette először az *alija bet* szervezése, majd az „idegen" zsidó menekültek titkos élhetésének segítése, míg el nem hagyta Budapestet a Kasztner-vonattal 1944. június 30-án. Dr. Varga időlegesen visszavonult a zsidó politikai aktivitástól.[498]

Dr. Dénes Béla,[499] egy régi barátom, az *Ihud-Mapaj*[500] egy vezetője, és a híres 1949-es budapesti anticionista kirakatper vádlottja biztosított róla 1946-an, hogy dr. Kasztner és Komoly erőt merítettek a Munkaközösség szavaiból és tetteiből a vészhelyzeti bizottság, a *Va'ad Ha'ezra ve'Ha'hacala*[501] megalakításáért folytatott kampányuk során. Ez a szervezet végül 1943 januárjában alakult meg; elnöke Komoly, helyettese Kasztner lett. Talán úgy volt, [ahogy Dénes mondta]. Ezt nem tudtam ellenőrizni. De még ha kísérleteink teljességgel sikertelenek lettek is volna, akkor is úgy hiszem, hogy volt értelme próbálkozni.

220. „EGY RABBI, A ZSIDÓK TÖMEGES KIKERESZTELKEDÉSÉRŐL...”

In: *Harc!,* 1944. június 29. 2.

Jegyzet: *Berend Béla (szül. Presser, 1911-1987) budapesti születésű cionista, Szigetvár főrabbija, a náci megszállást követően a budapesti zsidó tanács tagja volt. Az alábbi névtelen interjút, mint azt számos helyen beismerte, ő adta az antiszemita* Harc! *c. lapnak. Ekkoriban „kikeresztelkedési hullámban” szenvedett a fővárosi zsidóság, amit a Pesti Izraelita Hitközségre épülő fővárosi zsidó tanács rossz szemmel nézett. Berend lépése radikális volt, ám illeszkedett a hitközség álláspontjába. (V. L. B.)*

Munkatársunk az utóbbi napokban fellépett legújabb zsidó járvánnyal, az óriási méretű megkeresztelkedési epidémiával kapcsolatban felkeresett egy zsidó rabbit, és kikérte véleményét a tömeges vallászcseréről. ***A rabbi értekezésnek is beillő nyilatkozatát az alábbiakban kíséreljük meg visszaadni.***

Napilapokban is megemlékeztek több ízben róla, hogy magas egyházfőkre, egyes keresztény missziós társulatokra való hivatkozással a *megkülönböztető jelzés viselésére köteles izraelita vallású zsidók között az a hír kapott szárnyra az utóbbi napokban, hogy aki hamarosan megkeresztelkedik, mentesül a zsidótörvények minden megszorításai és korlátozásai alól.* Az is elterjedt, hogy a betérések megkönnyítése céljából a keresztény egyházak lelkészei felsőbbségeiktől állítólag oly' értelmű utasítást kaptak, hogy *a kijelentkezési formaságoktól ezen túl akár el is tekinthetnek és a jelentkező zsidót hosszabb ceremónia nélkül is, rövid úton megkeresztelhetik*. Elképzelhető, hogy a komoly veszedelmet érző zsidók közül mily' tömegesen jelentkeznek, *a hiedelmük szerint a menlevéllel egyértelmű keresztlevelek elnyeréséért.*

Ez az elharapózó téves felfogás azonban csak a felületesen, vagy még amúgy sem gondolkodó átlagos tömegeket tudta megingatni, az elmélyedő főket nem. Mert ezek jól tudják, hogy *a zsidóságtól kilépni nem lehet. Évezredek alatt kifejlődött faji tulajdonságokat, sajátos lelkiséget nem lehet úgy letenni, mint egy ócska kabátot. Testileg-lelkileg zsidó marad a zsidó akkor is, ha felvéteti is magát valamely keresztény egyházba, vagy ha 'felekezetnélkülivé” lesz. Nem zsidóNem zsidóvá – nem zsidónem zsidó felmenőktől – csak születni lehet, azzá keresztelődni sohasem!*

„A kitért zsidó, árulása ellenére is mindig zsidó”

Nemcsak ma, de már régebben is érezték ezt a nem zsidónem zsidók is, és az áttértet azért mégis csak zsidónak tartották! *A középkori marannók*[502] *például* – akik titokban zsidó szertartásokat követtek – *fényesen bizonyították a zsidó lelkiség le nem vetkőzhetőségéről, a zsidónak maradás determináltságáról vallott elvünket*.

A mai viszonyokat egybevetve bizonyos történelmi példákkal, arra az igen jellemző eredményre jutunk, hogy a középkorban éppen az egyház volt az a nagy hatalom, amely *bizalmatlansággal viseltetett az újkeresztények iránt és a keresztény társadalom ösztönös idegenkedését hosszú évszázadokon át ébren tartotta a konvertiták iránt*.

Nem kell ahhoz szélsőséges fajvédőnek lenni, csak a történelmet kell tudni és a gyakorlati életet ismerni, hogy rájöjjünk arra a palástolhatatlan igazságra, hogy *a zsidó a nem zsidónem zsidó társadalomban megkeresztelkedése után is az marad, aki volt.* Legfeljebb az új jelzőt kap hozzá, azt, hogy „kitért” zsidó. *Meg kell állapítanunk, hogy a zsidótörvény és a hagyomány sem ismeri a zsidóságból való kilépés lehetőségét*. A zsidó törvényhozásba és alkalmazásában – a kódexirodalmon át mind a mai napig – *a Szanhedrin traktátusa*[503] *44a oldalán megörökített nagyon is enyhe talmudi elv érvényesül, hogy „ha vétkezett is, azért zsidó maradt.”* A kodifikátorok túlnyomó része, közöttük a nagy *Majmuni* (Majmonidesz) is, szintén különösen elnézést gyakorolt irányukban. *Majd' mindegyik talál valami mentséget számukra, sőt akad közöttük olyan is, aki teljes jogú zsidónak tekinti a kitértet, ha az továbbra is megtartja a zsidó szertartásokat.* A sógorházasság, meg a válás jogszabályaiból pedig éppen az tűnik ki, hogy maguk a vonatkozó *zsidó törvények is teljes zsidónak tartják a kitértet,* legalább is ebben a relációban. De ugyanezekre a megállapításokra jutott kutatási során néhai *Guttman* Mihály[504] dr., a budapesti Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet egykori rektora, aki az atyasági és családjogi vonatkozásban ismerteti az Imit (Izraelita Magyar Irodalmi Társulat) 1907. *Évkönyv*ének

75. oldalán legtekintélyesebb hittörvénymagyarázóinak felfogását: „A kitért zsidó csak eltévelyedett és kötelességéről megfeledkezett vétkező, aki *árulása és hűtlensége ellenére is, még mindig zsidó. Azt nem moshatja le róla semmi, mert születésen alapszik*."A kitért zsidó tehát, amint látjuk, a zsidótörvények szempontjából haláláig zsidó marad. *Ha visszatért, minden különösebb vezeklés nélkül is visszanyeri minden jogát, sőt mint ba'al tesuva, mint megtérő még nagy tiszteletben is részesül. A forma szerinti visszatérést mindenképpen megkönnyítik*. A Szifsze Kohen[505] például akképpen dönt, hogy *mindenkinek puszta bejelentésére, tanúvallomások nélkül is el kell hinni, hogy megbánta hűtlenségét és őszintén visszatért*. Sokan a *Kol Nidrej*[506] esti istentisztelet bevezető feldolgozó formulájának *abarjanim*[507] kifejezését nem minden alap nélkül magyarázzák arra, *hogy a legszentebb zsidó ünnepel a megkeresztelkedettekkel is együtt szabad imádkozni az izraelita vallású zsidóknak."*

Ha végigtekintünk ilyen vonatkozásban a magyarországi zsidóságnak a '67-es emancipációtól napjainkig terjedő történetén, úgy meg kell állapítanunk azt az érdekes és sokatmondó jelenséget, hogy az az „asszimiláns." *Az izraelita zsidó társadalom, amely pusztán csak hitfelekezetnek szerette feltüntetni a zsidóságot,* sohasem vetette ki soraiból az izraelita hitfelekezetet megtagadó kitértet, noha az már más egyház kebelébe tartozott, *hanem változatlanul továbbra is fenntartotta vele kapcsolatait.* Alighanem azért, mert lelke mélyén azért ő maga is érezte, ösztönösen sejtette a valóságot, hogy a felekezetből való kilépésnek, az 1868:LIII. tc.-ben[508] szabályozott alakisága megtartásával, *nem lehet kiszakadni egyben a zsidó fajiságból, a zsidó népiségből – a közös föld, nyelv, államhatalom hiányában is elevenen élő – zsidó nemzettestből*. Kevés kivétellel maguk a *kitértek is megmaradnak* – származási és mély lélektani beállítottságuk folytán – előbbi, *zsidó környezetükben és sokszor megtörténik, hogy a jótékonyságot, meg a kegyeletes szertartásokat a régi, zsidó előírásoknak megfelelően gyakorolják.* „Megtérésük" gyakran csak anyakönyvi lapjuk felekezeti rovatában idéz elő változást.

Mit jelenthet a keresztség felvétele?

Maga az a tény, hogy a keresztény egyházak hívei nem egyetlen, közös politikai nemzetet alkotnak, hanem a legkülönbözőbb fajú és származású népekre oszlanak, bizonyítja azt, hogy a *keresztség felvétele a politikai élettől távol álló, olyan kizárólag vallási aktus, amelynek nincs szándékában és nem is célja, hogy az egyházakba betérő egyének földi viszonyain, politikai, társadalmi, vagy közjogi helyzetén javítson, származási, faji, vagy népi hovatartozandóságukon változtasson.* Ahogy a megkeresztelt ukrán, albán, japán, vagy kínai stb. nem lesz a keresztség felvételével, mondjuk pl. olasz, *a zsidó sem válik megkeresztelkedésével – magyarrá*! A megkeresztelkedett, ha őszintén hisz új egyháza tanaiban, *megtalálhatja lelki nyugalmát hátralevő napjaiban, halál után üdvözülhet odafenn a mennyekben, de életében, idelenn a földön!* Különösen nem anyagi, gazdasági vonatkozásban! Bizonyára kellemetlenül fogja érinteni a sorainkból átlopakodó dezertálókat, hogy keresztleveleik meglobogtatásával semmiféle különleges elbírálást, vagy pláne kivételezettséget nem biztosíthatnak többé maguknak, sem a polgári hatóságoknál, sem a katonai parancsnokságoknál. *Nincs olyan – egyszerre hirtelenül „meggyőződésesen" igaznak felfedezett – egyháza a földkerekségnek, amely mögé testvéreiket megtagadva el tudnának rejtőzni zsidó sorsuk elől, ha történetesen ütni talál az óra*.

A túlsó partra oly lázas iramban törtető elpártolóink alaposan csalódni fognak „meggyőződésükben", mert a fajelmélet gyakorlati alkalmazásának idején a lelki élet kápolnája nem lehet politikai menedékhelye az egyre erősödő antijudaizmus hatása alatt előkotorászott meggyőződésből megtért báránykáknak! *A lelkeket gondozó és pasztoráló keresztény egyházak nem válhatnak vagyonátmentő* asylum*okká,*[509] *a helytállás elől megfutamodó, gátlásokkal küszködő, véreiket megtagadó, beijedt izraeliták számára*.

A zsidókon mit sem segít...

Mintegy nyolcvan esztendővel ezelőtt, Oroszországban kellett megküzdeniök egy hasonló arányokban fellépő kitérési járvánnyal az akkori zsidó vezetőknek, akik közül *Moses Hess*,[510] a kiváló zsidó szociológus és publicista, a keresztelőmedence felé tömegesen tóduló, ingatag fajtestvéreihez intézett üzenetében – amely a *Róma és Jeruzsálem* című könyve Giszkalay-fordítás, Kirjat Szefet-kiadó, Lugoj 1937. IV. és V. leveléből olvasható – többek között a következő időtálló megdönthetetlen igazságokat kiáltotta világgá:

„Öltsetek ezer álarcot, cseréljetek nevet, vallást és erkölcsöt és lopakodjatok inkognitóban át a világon, hogy ne ösmerjék meg rajtatok a zsidót; a zsidó név minden megbántása titeket mégis erősebben talál, mint azt a tisztességes embert, aki elösmeri a családjával való szolidaritást és becsületéért helytáll!... *A zsidókon mit sem segít az, ha kikeresztelkedéssel és az indogermán, meg mongol törzsekbe való alámerüléssel el akarják tagadni származásukat."*

Az oroszországi[511] zsidó *Moses Hess nyolc évtizeddel ezelőtt közreadott megállapításához 1944-ben nincs sok hozzátennivaló*.

Még csak ennyit: egy zsidó anyaország tekintélyének, oltalmának, védőszárnyainak hiányában elképzelhető végtelen hálával és alázatos lélekkel fogadunk minden mentőakciót – bárhonnan is jöjjön az –, amely pusztulásra ítélt százezreinken segíteni törekszik.

De higgyék meg az illetékesek, hogy *a zsidókérdés mindkét félre nézve kielégítő megoldásának és a zsidókon való komoly segítésnek módja és útja nem a keresztelőmedencén át vezet a kibontakozáshoz!*

221. BEREND BÉLA FŐRABBI LEVELE ENDRE LÁSZLÓ ÁLLAMTITKÁR SZÁMÁRA (1944. ÁPRILIS 12.)

In: Munkácsi Krisztina: Berend Béla főrabbi népbírósági pere, *Századok*, 1996/6, 1550-1552.[512]

Jegyzet: *Berend Endre Lászlónak (1895-1946), a magyar zsidóság deportálása egyik legfőbb felelősének írta alábbi leveleit, nyilván embermentő szándékkal. (V. L. B.)*

Méltóságos Államtitkár Úr!

Bosnyák Zoltán főszerkesztő úrnak lapját, amelyben értesít, hogy a Zsidó Országos Szervezet megalakítására teendő javaslataim meghallgatására fel fognak hívni, csak ápr. 10-én kaptam meg. Hálás köszönet érte! Meggyőződésem, hogy egy elgondolásom szerinti alakítandó *Orsz. Zsidó Szervezet* létrehozása átmenetileg *mindkét félre nézve kielégítően fogja tudni megoldani a zsidókérdés súlyos és égetővé vált problémáját*. Kérésem: előbb mi tárgyalhassunk szigorúan bizalmasan, és csak az alapelvek tisztázása után a mostani zs. küldöttség jelenlétében. A meghívást várom, addig is küldöm csatolva:

1.) MAZSIOSZ-tervezetet csak főbb pontokban (Elfogadása esetén cionista szakemberekből álló agytrösztömmel a legapróbb részletekig kidolgozva IV. hó 30-ig benyújtom)

2.) Hirtelenében összeválogatott *Schlagwort*okat[513] a bizalmas szóbeli előterjesztésemhez.

3.) Fényképes papíros utazási igazolvány céljára. Első lapján a fényképet lebélyegeztetni és az igazoló szöveget a 4. oldalon méltóztassék rávezettetni, hogy celluloid tokban könnyen használható legyen. Incidens nélküli és zavarmentes, gyors felutazásom érdekében van szükség erre, mert nélküle még vonatra sem szállhatok.

Újságból értesültem a Podmaniczky és a Dob u. közé tervezett gettóról. Ez kevés. Legalább a Rákóczi útig kell lejönni. A legkisebb helyiségek, meg Buda zsidótlanítása más szempontból is helyes. Mivel a megkülönböztető jelzés célja: a zsidóság faji-nemzetiségi jellegének kidomborítása, a mellékelt ábra szerinti, kisebb méretű kék-fehér (zs. nemzeti szín) csillagot javaslom a sárga helyett. Ezt senki sem fogja szégyelleni. De akkor is, ha már a vegyesházasságban élő keresztlevelesek nem is, de a keresztény lelkész és a diakonissza feltétlenül legyenek kivételek. Habár mentesítésük ellentmond a faji gondolatnak, de *hivatásuk miatt kivételezni kell őket*. A jelen háború hadiözvegyeinek, hadiárváinak *megélhetésbeni könnyebbséget is kell nyújtatni egyelőre*... Úgyszintén a múlt háború 75%-os rokkantjainak és kitüntetettjeinek. Illetékes körök szerint gazdagjaink a ludasak, az ő hibáikért *nem lehet a szegény kicsiket is ugyanúgy sújtani.*

Ha megnyerem bizalmukat és élére állítanak az ügynek... *úgy minden igyekezetemmel fogom szolgálni a közös nagy célt: a zsidó magyar együttélésnek lehetőleg minél kevesebb szenvedéssel, áldozattal és vérhullással járó, olyan végleges felbontását, hogy azt többé összeforrasztani ne lehessen!*

Nagy feladatára előkészítem és reisefertigg*é*[514] *teszem fajtámat a háború utánra!*

Ha pedig orsz. vonatkozásban, Budapesten nem óhajtanának igénybe venni, *úgy Kaposvár székhellyel* elvállalnám, a Kormánybiztos mellett, a *dunántúli zsidóság ügyeinek* rendezését.

Mély tisztelettel várom meghívásukat.

Dr. Berend Béla

*Schlagwort*ok
a biz. MAZSIOSZ előterjesztéshez

1.) A B.M.-ben[515] külön „Zsidó Osztályt" kell létesíteni, ez alá tartozzék országosan minden zsidó ügy.

2). A B.M. Zsidó Osztálya a MAZSIOSZ elnökséggel egyetértésben irányítja a zsidó ügyeket.

3.) A Gestapo által kinevezett, főleg asszimiláns, kapitalista zsidókból álló szervezetlen és decentralizált „Judenrat”-ok helyébe, a B.M. nevezzen ki cionistákból álló, új Zsidó Tanácsot.

4.) Ez az új Cionista Zsidó Tanács – MAZSIOSZ elnökség, ugyancsak cionista prominens zsidó szakemberek bevonásával: rabbik, tudósok, jogászok, orvosok, pedagógusok, szociológusok, gazdasági-pénzügyi szakértők, gazdák, bérlők, intézők, iparosok segítségével a háború utánig elvégzi a zsidó tömegek mezőgazdasági és ipari átképzését, valamint szellemi-lelki-kulturális átállítását, röviden: cionizálását.

5.) A MAZSIOSZ-keret nemzeti önkormányzat legyen, működését azonban, a háborús helyzetre való tekintettel kormánybiztosai által a B.M. Zsidó Osztálya ellenőrzi.

6.) Minden zsidó intézmény közvagyona, úgyszintén az egyes zsidó személyek magánvagyona is, a MAZSIOSZ-ra száll át, amely a vagyonokat állami ellenőrzés mellett, a kereset és jövedelem nélkülivé vált, közel egymilliónyi zsidóság eltartására, átképzésére, új önkormányzati szerveinek kiépítésére és fenn tartására, valamint háború utáni tömegkivándorlásának előkészítésére köteles fordítani!

7.) Zsidóságnak – MAZSIOSZ önkormányzat keretén belül – szabad kulturális élet, sajtó-eladások-könyvek, stb. biztosítandó!

8.) Az ilyen módon vállalt és becsülettel teljesített önkéntes elkülönülésünk esetére – mindennemű zsidóellenes uszítást és izgatást a legszigorúbban meg kell tiltatni. Hiszen már értelme sincsen, időszerűtlen. Úgyis elkészülünk, csak idő kérdése. Addig még lehet egy kis türelemmel lenni.

9.) Az 1240/1944. M.E.sz. rendelettel[516] rendszeresített, a nem zsidók részéről szégyenbélyegnek tekintett megkülönböztető *sárga* jelzés *helyett*, az ábrában iderajzolt kisebb méretű, fémből készült *kék-fehér* csillagot ajánlom. Ezt senki sem fogja szégyellni!

Fehér zománc alapon, világoskék szélekkel, 3 cm^2 nagyságú, 12 kis karikájánál fogva szélein felvarrva viselhető. Ez is elég szembe ötlő, valóban zsidó nemzeti jelvény – és ugyanakkor szégyenletes jellegét el tudjuk vetni a megkülönböztető jelzésnek.

222. BEREND BÉLA FŐRABBI LEVELE ENDRE LÁSZLÓ ÁLLAMTITKÁR SZÁMÁRA (1944. MÁJUS)

In: Schmidt Mária: *Kollaboráció vagy kooperáció? A budapesti Zsidó Tanács* (Budapest: Minerva, 1990), 341-342.

Méltóságos Uram!

Az ismeretes határsáv-zsidótlanítási rendelkezések folytán községemből a zsidókat eltávolították. A pécsi IV. csendőrkerület parancsára egy időre még visszatartottak, azaz a kivételezett zsidóknak biztosított elbánásban részesítettek. A Pécsett (Tímár u. 5.) székelő Gestapo parancsnoka nem tartózkodik Pécsett, de nem tudom, visszatérte után mi vár rám, mi történik velem. Mivel én életemet a Méltóságod előtt most már eléggé ismeretes nagy célnak szeretném szentelni, és ha kell, feláldozni, és mivel már amúgy is hitközség, állás, sőt jövedelem nélkül maradtam (a fizetésem fedezésére szolgáló egyházi adókat is lefoglalták), mielőtt a Barcson létesített gyűjtőtáborba önkéntesen bevonulnék… még egyszer tisztelettel felajánlom szolgálatomat, s kérem, hogy ha az országos szövetség keretében bármilyen szerepet méltóztatott szánni nekem, úgy méltóztassák mielőbb rendelkezi velem és ha lehet, afelől is, hogy a kizárólag lelkészei illetményeim fedezéséül szolgáló hitközségi vagyonból, azaz egyházi adóból megfelelő összegeket kaphassak, hogy elköltözésemet és pár napi eltartásomat biztosíthassam.

Masziosz-igénybevételem [Magyarországi Zsidók Országos Szövetsége] esetén intézkedést kérek arra, hogy könyvtáramat és legszükségesebb berendezési tárgyaimat magammal vihessem. Ápr. 12-én küldött levelem óta több tervezetet és munkaprogramot küldtem el Bosnyák Zoltán úrnak.

Mély tisztelettel

Dr. Berend Béla, rabbi

Szigetvár, 1944. május

U.i.: Illetéktelenek kezére juthat az a meglepően tekintélyes vagyon, amely az egyházi vagyontól függetlenül az egyesektől gyűlt egybe kicsiny közösségemben.

223. BEREND BÉLA FŐRABBI LEVELE A NYILASKERESZTES PÁRT-HUNGARISTA MOZGALOM LEGFŐBB PÁRTVEZETŐSÉGÉNEK (1944. DECEMBER 15.)

In: Schmidt Mária: *Kollaboráció vagy kooperáció? A budapesti Zsidó Tanács* (Budapest: Minerva, 1990), 343-345.

Jegyzet: *Berend a nyilas éra alatt is helyén maradt a fővárosi gettóban, számos alkalommal szállt ki a zsidó rendőrséggel nyilas vérengzések helyszínén, követelte a felelősök előkerítését. Alábbi levelében a nyilas atrocitások ellen szólalt fel. A levél hangvételét annak tükrében kell látni, hogy egy tömegmészárlások közepette közösségét óvni próbáló rabbi sorait olvassuk. (V. L. B.)*

Alulírott, főrabbi vagyok, a Zsidó Tanács tagja, meggyőződéses cionista. Fajnak tartom a zsidóságot, külön nemzetiségnek és végleges megoldásnak a Zsidó Országot. Célom azonos az Önökével: a zsidóság kivándoroltatása. De ez csak a háború után lehetséges. Ha ezer évig tudtak várni a zsidókérdéssel, várjanak még néhány hónapot, amíg elül Európában a harci lárma, és ezt a problémát az összes érdekelt nemzetek és világzsidóság hivatott képviselőinek bevonásával egész világra szóló érvényességgel rendezni lehet. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez nem egyedül magyar, hanem európai, sőt világkérdés. Ennek megfelelően véglegesen és közmegnyugvásra csakis nemzetközi úton oldható meg. Addig azonban szüntessenek meg mindennemű uszítást, bántalmazást, kegyetlenkedést. Toroljanak meg minden rémtettet, amit karszalagos banditák követnek el, mert ezek a halálra rémült, védtelen, üldözött zsidókon elkövetett kegyetlen gyilkosságok örök időre beszennyezik a Nyilaskeresztes Párt és a magyarság nevét az egész művelt emberiség és a világ közvéleménye előtt. Ha a Legfőbb Pártvezetőség garantálja a gettó biztonságát, meg egyes személyek és családok életbiztonságát – majd nem lesznek bujkálók, mert senki nem vállalja a bujkálással járó életveszélyes kockázatot, ha egyszer biztonságban meghúzhatja magát. Teljesen alaptalan és nevetséges állítás, hogy a bujkáló zsidók a Hungarista Állam legfőbb belső ellenségei, mert ezek kémkednek, és merényleteket terveznek és hajtanak végre. A Párt nyomozati szervei és a Rendőrség még egyetlen olyan esetet sem bocsátott nyilvánosságra, amelynek értelmi szerzői vagy végrehajtói zsidók lettek volna. Légből kapott vádaskodás ez. Különben is, kik lennének a zsidók közül a szabotálók, kémek és merénylők? Hiszen mindkét nembeli fiatalságunk ötven-hatvan éves korig vagy munkaszolgálaton, vagy sáncmunkán van, távol otthonától és szeretteitől! Az öregek, a betegek, a kisgyermekek talán? Ugyan kérem!

Beköltöztünk a gettóba. Elkülönültünk a magyarságtól. Elszenvedtünk eddig is sok sújtó rendelkezést, és hajlandók vagyunk továbbra is minden elfogadható hatósági utasítást vagy parancsot teljesíteni, de a kormányzat és főleg a párt állja a szavát, legyen ura a helyzetnek, tegye meg a magáét, és tanítsa móresre saját szerveit és közegeit. Hiszen még a Gestapo – amelynél engesztelhetetlenebbül soha senki sem gyűlölte a zsidóságot – is nyújtott bizonyos fokú védelmet a Zsidó Tanácson keresztül a pesti zsidóságnak. Kérjük a Nyilaskeresztes Párt–Hungarista Mozgalomtól, hogy saját reputációja érdekében, biztosítsa a gettólakók védelmét, puszta életét, a szűkösen megszabott napi élelemfejadagot, és fegyelmezett pártszolgálatosaival tartsa távol a gettótól meg a védett hazánktól az árpádsávos nyilas karszalaggal visszaélő közönséges rablókat és gyilkosokat, mert ezek csak szégyent hoznak és gyalázatot a Hungarista Párt nevére. Tegyék lehetővé és biztosítsák is, hogy ha éhezve, fázva, dideregve és szenvedve is, legalább a gettóban vészelhesse át, a csekélyszámú megmaradt zsidóság az ostrom hátralevő, nehéz napjait. Nyugodjanak meg: az utolsó 6 év eseményei minden egyes magyarországi zsidóban, férfiban–nőben egyaránt megérlelték a megmásíthatatlan elhatározást: KIVÁNDORLUNK! NEM MARADUNK ITT! MÉG HA KÉRLELNÉNEK SEM!

Kis türelmet kérünk csak még! Tanácstagtársaimmal együtt készséggel vennénk részt egy nagyon őszinte és közvetlen hangú, fenti tárgyú megbeszélésen, hogy bizonyos elviselhető türelmi állapotot hozhassunk létre, mindkét fél érdekében. Személyem és a zsidóságról vallott felfogásom felől Bosnyák Zoltán [1905-1952], a Zsidókérdést Kutató Magyar Intézet igazgatója és a „*Harc!*” főszerkesztője, valamint Sarlósy József, az V. ker. Nyilaspárt egyik vezető embere adhat bővebb felvilágosítást.

Budapest, 1944. dec. 15.

Illő tisztelettel:

dr. Berend Béla, főrabbi, tanácstag, sk.

224. BEREND BÉLA FŐRABBI: AZ ANTISZEMITIZMUS CIONIZÁLÁSA. EREDMÉNYEK ÉS KÖVETKEZMÉNYEK

In: Schmidt Mária: *Kollaboráció vagy kooperáció? A budapesti Zsidó Tanács* (Budapest: Minerva, 1990), 346-353.

Jegyzet: *A háború után Berendet népbíróság elé állították kollaborációs vádakkal. A kommunista sajtóban mérges sajtókampány indult ellene, a népügyész halált kért rá. Berend háború utáni emlékezéseit először Schmidt Mária történész közölte. (V. L. B.)*

Rabbi létemre nem szégyenlem beismerni, hogy engem is külső nyomások, korlátozások, a zsidógyűlölet egyre erősbödő tombolása, a zsidótörvények jogfosztó és végül is népirtásba torkolló „rendelkezései" nyitották fel szememimet a cionista alapigazságok felismerésére és magamévá tételére „in dem trockenen Zweig jüdischen Lebenbaumes",[517] a maradéktalan asszimiláció hazájában [Magyarországon]. Egyik micvából[518] jön a másik micva, s ez a felismerés rádöbbentett egy másik, azokban a vérgőzös időkben rendkívüli fontosságú lehetőségre, az „antiszemitizmus cionizálásának" eshetőségére.

Briliáns történelmi példák és merész precedensek felbátorítottak a kísérlet gyakorlati megvalósítására, mivelhogy a zsidótörvények, munkaszolgálatok és más megszorító rendelkezések idején, a '40-es években sok veszteni valónk amúgy sem volt már. Az esze önmagában nem volt új, csak talán a címkéje, a külső gúnyája. Világos, hogy megpróbáltatások idején , a népünk életéért aggódóknak a hatalmat gyakorlókhoz kell utat találniuk. És fanatikus, megszállott őrültettekkel szemben a lipótmezei kezelés módszereit alkalmaznia, vagyis „Napóleonra" ráhagyni, hogy ő valóban Napóleon, a „császárra", hogy ő a császár, és így tovább, és engedményeket, időnyerést, halasztást kell kicsikarni tőlük. Az üldözöttek szószólója a bestiák nyelvén beszél velük, és „elvben" elfogadja tételeiket, hogy igenis van zsidókérdés, és hogy ennek végeleges megoldása a „fajidegen zsidóság" végleges eltávolítása a magyar élettérből – a háború után. Addig tegyük meg az előkészületeket, szervezzük meg a nagy háhsárát a háború utáni tömeg-alijára, akár hivatalos kormányellenőrzés mellett is. Vagyis a tajtékzó ellenséget a cionista gondolat támogatójává tenni. Nincs szükség deportálásra, mert a zsidók úgyis elhagyják az országot önszántukból a háború után, hogy saját hazájukat építsék fel. Azaz a vére szájú antiszemiták elérhetik álmaik hő vágyát, a „judenrein"[519] Magyarországot" emberséges módon is, egy kis türelemmel, a háború után. Még segíthetik is a zsidókat, ha a háborút bezáró Nemzetközi Békekonferencián ők is támogatják és sürgetik a III. Zsidó Állam felállítását. Ez az „antiszemitizmus cionizálásának" lényege.

Lehet, hogy ezt a terminológiát Berend agyalta ki, de az eszme önmaga régi, mint a gálut, és a történelmi precedensek visszanyúlnak egészen a babiolóniai fogságig, amikor is Ezra, Nehemiás, Zerubabel és társaik sikeresek cionizálták Cyrust, a perzsák királyát, aki ráeszmélve, hogy ezzel a cionista gesztussal, megbízható határőrséget nyer megnagyobbodott birodalma déli frontját, készséggel és bőkezűen támogatta a cioni hazatérést. Számtalan más példát is találunk erre történelmünk folyamán, de helyszűke miatt csak az újabb kor kiemelkedő példáira utalunk. Herzl Tivadar, a politikai cionizmus atyja, Medinát Jiszróél [a zsidó állam] prófétai látnoka megkísérelte cionizálni II. Vilmos német császárt a századforduló körül. A Kaiser ugyan figyelmesen meghallgatta Herzl előterjesztéseit, de ez nem vezetett a remélt eredményhez. Viszont Herzl sikeresen cionizálta Plévét, a cári Oroszország véreskezű pogromista belügyminiszterét, akitől írásbeli engedményeket és hivatalos állami támogatást nyert a zsidó tömegek cionista beszervezésére, és egy nagyarányú háhsárában történő átképzésére. Az első világháború után Max Nordau tevékenykedett ilyen irányban. A '30-as években Ze'ev Zsabotyinszkij fejtett ki erősen aktív tevékenységet, amikor cionizálta a lengyel, román, cseh államférfiakat, még az ukrajnai pogromista Petljurával is tárgyalt és Mussolinit is megnyerte a cioni építőmunkának.[520] De nemcsak a „szélsőségesnek" és „fasisztának" kikiáltott Zsabotyinszkij ment leszerelni az ellenséget az „antiszemitizmus cionizálásával", hanem Náhum Goldmann, és maga Hajim Weizmann is kereszték Mussolini kegyeit és támogatását, sőt Weizmann

még Hitlert is megpróbálta megnyerni a cionista gondolatnak, angol közbenjárója, Richard Meinertzhagen ezredes útján.[521] Amint látjuk, az „antiszemitizmus cionizálásának" megvan a maga tiszteletreméltó története és prominens precedensei. Ezek megerősítették bennem az elhatározást, hogy megpróbáljam gyakorlatban érvényesíteni patentomat [eljárásomat], az ún. zsidókérdésnek olyan fájdalommentes megoldását, ahol senki sem lesz vesztes, ahol mind a két fél csak nyerni fog. A másik döntő befolyású tényező aktivitásba lendülésemben kétségkívül a Kálmán-Szilágyi [Dénes] féle Zsidó Munkaközösség volt. Ez a Budapesten működő, kicsiny, de bátor hangú, a kolozsvári *Új Kelet* ragyogó és meggyőző kiadványaihoz hasonló füzeteket bocsátott ki, Zsabotyinszkij politikai vezérelveinek [a revizionista cionizmus] szellemében a '30-as évek végén és a '40-es évek elején. Sárgakönyveikben elismerték a zsidókérdés létezését, és megoldásként az általános zsidó kivándorlást jelölték meg. Elveikkel azonosítottam magam, és így csatlakoztam hozzájuk. Egyik Pestre való felutazásom alkalmával (én Szigetváron rabbiskodtam abban az időben) 1941 tavaszán meglátogattam őket, és mindjárt azonmód kettős feladatot sóztak a nyakamba.

1.) Egy kb. száz oldalas könyvben kimutatni az „izr[aelita[hitfelekezet" zsidó nemzeti jellegét.
2.) Nyerjem meg a fajvédő Bosnyák Zoltánt a cionista gondolatnak.

Mindkét feladatnak eleget tettem. A könyvet megírtam, sajnos, csak kéziratban maradt fenn, az események gyors iramú következései miatt sohasem jelent meg nyomtatásban, de Szilágyi Dénes (München) és prof. Weiler Gershon[522] tanúskodhatnak az *Izr. Magyar Egyház és Zsidó Nemzetvallás Minden Napos Gyakorlatában* c. kézirat létezéséről és nemzetnevelés-ügyi értékéről. Mindkettőjüknek van egy-egy példány belőle. A másik feladatot is elvégeztem, Bosnyákot cionizáltam. Antiszemita volt, és maradt, de ő készséggel elfogadta a cionista, háború utáni nagy alija-megoldást. Nem rajta múlott, hogy másképp történt. Igaz, odaadta a nevét a „*Harc!"* zsidófaló hetilapnak, de azt nem ő, hanem Nagykálnai Letavich László szerkesztette és nem Bosnyák intézetében, hanem távol, az Aradi utcai szerkesztőségben. Az előkerült okmányok és tanúvallomások igazolják, hogy neki nem volt aktív része a deportálásokban, azokat a rablógyilkos Magyar Királyi Kormány három bitang hóhérja: Jaross [Andor, 1896-1946]-Endre-Baky [László, 1898-1946] intézték a csendőrség és a teljes közigazgatási gépezet bevonásával. Bosnyáknak eleinte volt egy íróasztala a Belügyminisztérium Egyesületi Osztályán, de mire én Pestre kerültem (1994. május 18.), neki már megvolt a saját „Zsidókutatói Intézete" az egykori Unio Klub helyiségében, a Vörösmarty téren, ahol állandóan tartózkodott, és csak nagy ritkán járt fel a Budán lévő Belügybe. Hihetetlennek hangzik, de Bosnyák személyesen olykor segített zsidókon, így pl.: kiemelte a csepeli internáló táborból Török Sándor [1904-1985] írót, ugyancsak kiemelte a rá váró deportálásból a szigetvári rabbit, dr. Berend Bélát, és később Stöckler Lajost [1896-1960] is Bosnyák neveztette ki a Zsidó Tanácsba. Vezetésemmel és kérésemre zsidó küldöttséget is fogadott. 1944 májusában Nagy [József], Wilhelm [Károly], Pethő [Ernő] és én mentünk hozzá a kérelemmel, hogy állítsa le a deportálásokat. Nem tehette. Ma már tudjuk, hogy igazat mondott. Júniusban Nagy és én vittük el hozzá és átadtuk neki az auschwitzi jegyzőkönyvek egy példányát. Júliusban egy rabbikból és tudósokból álló valóságos minjánt [gyülekezet] fogadott, és ezen konferencián Ferenczy László [1898-1946] csendőr alezredes részvételével megvitattuk a vidéki elárvult zsinagógák tóratekercseinek és kegytárgyainak megmentését.

Bosnyák más tekintetben is – rajtam keresztül – nagy hasznára volt az üldözött zsidóságnak, noha ő nem mindig volt annak tudatában. Így, kérésemre megszerezte a Végrehajtó Bizottság többi tagjai és vezető tisztviselők számára a minisztériumokba szóló belépési engedélyeket, ahonnan március 19. óta ők ki voltak tiltva. Bosnyák nyitotta meg előttem az ajtót a Belügyminisztériumba, Székely Molnár Zsigmond miniszteri titkárhoz, ugyancsak ő egyengette utamat Ferenczy László csendőr alezredeshez, akit sikerült cionizálnom, és más talán fontosabb tényezők mellett, nekem is kis részem volt abba, hogy Ferenczy 1944. július 8. és október 15. között, a Kormányzó mellé állt, és egyben a budapesti zsidóság „védelmezője lett", amíg csak, a Szálasi-puccs idején, ismét irányt változtatott, és a nyilasok oldalára állt. De közben hasznosítottam e kapcsolatot a Gestapo ellen és a zsidóság érdekében. Ferenczyvel „szövetkezve" sikerült véget vetni a Gestapo „mentességekkel" és igazolványokkal szélhámoskodó üzérkedésének, és a nehéz pénzekért megvásárolt Gestapo-igazolványoknak. 1944. július végével érvényüket vesztették, és helyükbe a magyar Belügyminisztérium bocsátott ki Szabadmozgási Igazolványokat díjtalanul, amikből több mint kétezret személyesen hoztam le a Belügyből a hitközségi dolgozók közötti kiosztására. Ugyancsak Ferenczyvel szövetkezve a Gestapo eddigi korlátlan rablásait is sikerült megfékezni, sőt, teljesen

megszüntetni. De ami még ennél is fontosabb, hogy rablási adataimat Ferenczy a Kormányzóhoz továbbította, aki ezeket felhasználta, és Horthy 1944. június 17-ről keltezett levelében, eme adatok alapján, követelte a Führertől a Gestapo visszahívását. Ferenczy és tolmácstisztje, Lullay [Leó] százados mindezt tanúvallomásaikban igazolták, sőt még Endre is vallotta, hogy a Gestapo rablásairól Székely Molnár Zsigmondtól értesült, akit viszont én láttam el ilyszerű adatokkal. Lévai Jenő két ízben is tett eskü alatti vallomásában, azaz szakvéleményében is megerősítette mindezt, de igen helyesen és a tényeknek megfelelően kiemelte, hogy a Berend által szorgalmazott, magyar Belügytől életre hívott MAZSIOSZ ‚a Gestapo Judenratja helyében, óriási jelentőséget nyert 1944 nyarán, mert Berend ezzel törvényes, jogi alapot teremtett a Kormányzó és a magyar kormány számára, hogy visszavegye a zsidók sorsát a Gestapótól, és így „törvényesen" akadályozza meg a pesti zsidók „menetrendszerinti" deportálását 1944 július és augusztusában. Ferenczy még egy jelentősebb dologban volt segítségünkre. Amikor a Gestapo Horthy parancsa ellenére 1944. július 17-én összefogdosta deportálásra a sárvári és kistarcsai internáltakat, háromtagú delegációt vezettem hozzá (Nagy, Kurzveil és én), hogy akadályozza ezt meg. Kormányzói engedélyt kért és kapott, a vonat után száguldott autójával, Hatvanban utolérte azt, és a halálra ítélteket visszahozta. (Igaz, hogy két nappal később a Végrehajtó Bizottságot őrizetbe véve, a Gestapónak mégis sikerült kilopnia az országból és deportálnia ezeket a szerencsétleneket). 1944 nyarán, Bosnyák és Székely Molnár Zsigmond segítségével, sikerült háromszáz üldözöttet kiszabadítani a VII. kerületi rendőrségről, akiket túlbuzgóságból az utcán fogdostak össze. Bosnyák és Ferenczy segítségével különböző munkaterveket nyújtottam be a Belügyminisztériumba azzal a céllal, hogy a zsidókra honi munkavégzésre van szükség, hasznosítsák őket itthon, ne adják ki őket a németeknek. A pályaudvarokon felállítandó üdítő szolgálat terveit is benyújtottam a minisztériumban. Szándékosan szabotálták azokat, Ferenczynek is átadtam az auschwitzi jegyzőkönyveket, és amikor ő hitetlenkedve, „ellenséges propagandának" minősítette a benne foglaltakat, javasoltam neki, hogy nagyon egyszerűen meggyőződhet azok valódiságáról, vezessen egy tudósokból, orvosokból stb. álló bizottságot Auschwitzba, és követeljen teljes számadást a németektől az eddig is már kiszállított félmillió zsidó hol- és hogylétéről, de személyesen győződjék meg, hogy azok életben vannak –e még. Amikor Eichmann az ő ily' célú kiutazását megtagadta, Ferenczy kezdett hitelt adni az auschwitzi borzalmaknak. A legnagyobb szolgálatot azonban Ferenczy a pesti zsidóságnak akkor és azzal tette, amikor –a romániai kiugrás után a semlegesek tiltakozásainak hatására –a Kormányzó végre a legerélyesebb leállította a deportálást, és a begyulladt Quisling-kormányból [hazaáruló-kormányból] senki sem merészelte ezt Eichmannal közölni. Egyedül Ferenczy vállalkozott rá, és – ahogy nekem ezt Ferenczy és Lullay utólag mesélték – Ferenczy „kéjesen üvöltötte oda Eichmannak a Kormányzó és a kormány megmásíthatatlan és végleges nemjét." A Herskovits-féle „illegális" röpirat készítését és terjesztősét elősegítettem, és amikor ők Láczer Dénes meggondolatlansága folytán bajba jutottak, Ferenczy útján igyekeztem kiszabadulásukat elősegíteni. Az egész megszállás ideje alatt, de különösen a Szálasi-uralom idején valóságos okmánygyárat tartottam üzemben hivatali irodámban. A Jeruzsálemben élő dr. Adonijáhú Billitzer megerősítheti ezt. Kat[olikus] papi álruhában szereztem nekik keresztlevél és más hivatali blankettákat, pecséteket, stb. Amikor a Fruediger-menekülés következményeként Eichmann Stern-Pető-Wilhelmet őrizetbe vette, ismét Ferenczy segítéségvel, a Kormányzó hozzájárulását megszerezve, kiszabadításukon fáradoztam. Se szeri, se száma azoknak a közbenjárásoknak, amiket cionizálat antiszemitáim segítségével, a közösség, meg bajba jutott egyes személyek érdekében sikeresen foganatosítottam. Hihetetlen, de így van. Bosnyák volt az, aki segítségemre volt az 5705-ös [1945 zsidó évben] Főünnepekre szóló (sátoros ünnepeket is beleértve) általános szabadmozgási engedély megszerzésében, sőt 5705-re szóló luach [zsidó naptár] nyomtatására is szerzett engedélyt. E cikk keretében lehetetlenség felsorolni mindazokat az „eredményeket", amiket 1944-ben az „antiszemitizmus cionizálásával" elértem, még kevésbé azokat az erőfeszítéseket, amik – fájdalom – sikertelenek maradtak. Nem rajtam múltak. És mi lett értük a köszönet, az elismerés? Börtönbe hurcolgatások, NKVD-s „kihallgatások"[523] ávós kínzások, fegyház és felmentést ignoráló rágalomhadjárat, élethossziglanig tartó befeketítés, szóban és írásban az óceán mindkért partján.

Írta: Dr. Berend Béla, a pesti gettó rabbija, és a Magyarországi Zsidók Szövetése Ideiglenes Végrehajtó Bizottságának tagja 1944-ben

225. KÁLMÁN IMRE VALLOMÁSA BEREND BÉLA BUDAPESTI NÉPBÍRÓSÁGI PERÉBEN (1946. OKTÓBER 23.).

In: *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára,* 3.1.9. V. 129355/b. 99.

Jegyzet: *Kálmán Imre revizionista ügyvéd, Szilágyi apósa Berend perében tanúsította, hogy a rabbi már korábban is kapcsolatban állt a magyar revizionistákkal. (V. L. B.)*

[...] **Belép:** dr. Kálmán Imre, 53 éves, szabadkai születésű, budapesti lakos, nős, gyakorló ügyvéd, érdektelen tanú, aki törv. figy. után ekként vall:

A vádlottat kb. 1942-ben ismertem meg Budapesten. 1944 június végén találkoztam újból vele, és ekkor arra a kérdésemre, hogy hogyan került ide, azt felelte: „megpróbálók segíteni, ha tudok". Új tanácsot akart szerezni cionista egyének bevonásával, később kék-fehér csillagot tervezett a sárga csillag helyett és Menora címen zsidó napilapot akart indítani.

Vádlott kérdésére: 1942-ben zsidó körökben volt olyan elgondolás, hogy nem ártana kapcsolatot keresni a jobboldalhoz a zsidóellenes intézkedések tompítása érdekében. [...]

226. „»A MÉSZÁRSZÉKRE SZÁLLÍTOTTAM ŐKET:« EICHMANN ELMONDJA SAJÁT ÁTKOS TÖRTÉNETÉT." ELSŐ RÉSZ.

In: *Life*, 1960. november 28. 19-24., 101-112.

Jegyzet: *Adolf Eichmann a számonkérés elől Argentínába menekült, ahol egy Wilhelm Sassel (1918-2002) nevű holland náci rátalált, és interjút készített vele. Az anyagot két részben közölte le a* Life *magazin. Sorai súlyos kritikával kezelendők, hiszen itt egy náci főbűnös próbálta másokra (a zsidókra vagy épp a magyarokra) kenni a felelősséget. (V. L. B.)*

[...] Magyarország esetében különösen aggódtunk. A magyar zsidók addig a pontig relatíve épségben vészelték át a háborút, [noha] súlyos korlátozások érték őket. Himmler kifejtette, hogy Magyarországot nagy alapossággal akarja átfésültetni, nehogy a zsidók rájöjjenek a mi valódi terveinkre, és partizán ellenállást szervezzenek. Ebből az okból személyesen engem nevezett ki, hogy én vezessem a bevonulást Magyarországra.

1944. március 19-én, még napkelte előtt, a mauthauseni koncentrációs táborból Budapest felé haladó SS-konvojom élén voltam, zsebemben a paranccsal, hogy tisztítsam meg Magyarországot a zsidóktól. Embereim harci felszereléssel voltak ellátva, ha netán a magyarok ellenállást tanúsítanának. Számos légi riadó ért minket út közben. Hirtelen az előőrsöm megtorpant. A menetoszlop megállt, az egységek vezetői odagyülekeztek kocsim köré, és köszöntőt ittak az egészségemre a rummal, melyet a menetre osztottak ki nekik – valószínűleg az egyik segítőmtől kapták a fülest, hogy aznap volt a harmincnyolcadik születésnapom, illetve a hetedik, mint SS-tiszt. Vasárnap reggel, ragyogó napsütésben léptük át a magyar határt. Csatakiáltások és puskatűz helyett a falusiak ujjongással köszöntöttek, és fehér kenyeret meg bort adtak nekünk. Ekkor félre is tettük gyenge fegyverzetünket, mert egyértelművé vált, hogy nem tapasztalunk majd ellenállást.

Aznap délután begördültünk Budapestre is, és én azonnal fel is állítottam az irodámat az egyik nagy hotelben [a Majestic Hotel a Svábhegyen] lévő hálószobám sarkában. Majdnem egész este a rendeleteken dolgoztam, melyekben a zsidók politikai tisztviselőit hívattam magamhoz a másnapi első megbeszélésekre. Már ki is adtam a parancsokat, hogy szedjék össze ezeket a zsidó tisztviselőket jó előre. Dolgozni akartam velük, és biztosra akartam venni, hogy nem esnek valamilyen jobboldali őrjöngés áldozatául. Magyarországon lényegében az volt a feladatom, hogy a lehető legrövidebb idő alatt elszállítsam az ország összes zsidóját. Most, évek íróasztali munkatapasztalatával a hátam mögött, a valódi, kemény terepre is kiléptem. Ahogy Müller mondta, engem küldtek, magát a „mestert", hogy biztosan ne lázadjanak fel a zsidók, mint a varsói gettóban. Azért használom

idézőjelben a „mester” szót, mert mások használták azt rám először. Nem én használtam először. De mivel a „mestert” akarták elküldeni, hát mesterként is viselkedtem. Meg akartam mutatni, milyen jól is el lehet végezni egy feladatot, ha a kirendelt vezető száz százalékig odateszi magát. A zsidó villámgyors elszállításával példát akartam mutatni minden további művelet számára.

A szállítmányok Auschwitzba

Mindent egybevetve félmillió magyar zsidót sikerült feldolgoznunk. Volt, amikor még tudtam pontosan hányat szállítottunk el Auschwitzba. Most körülbelül háromszázötvenezer emberre becsülném a számát annak, amennyit négy hónap leforgása alatt elszállítottunk. Ám a mesékkel ellentétben a deportáltak többségét nem gázosították el, hanem fegyvergyárakba vitték dolgozni. Ezért van ma több ezer zsidó, aki él és virul, de azért a „likvidáltak” teljes statisztikájába belekerült a neve. Az általunk Auschwitzba küldöttek mellett több ezer fő menekült el, volt, aki titkokban, mások a mi hallgatólagos beleegyezésünkkel. Gyerekjáték volt egy zsidó számára biztonságra lelni Romániában, ha volt néhány pengője egy vonatjegyre, vagy egy kocsiútra a határig. Továbbá kétszázezer zsidó maradt egy hatalmas gettóban [a budapestiben], mikor megérkeztek az oroszok, és még ezrek vártak arra, hogy illegálisan kivándoroljanak Palesztinába, vagy csak szimplán elrejtőztek a magyar csendőrség elől. A statisztikákból látszik, hogy a műveletünk során nem késekkel, pisztolyokkal, karabélyokkal vagy mérges gázzal vívtuk a csatát. Lélektani módszereket használtunk céljainak elérésére. Fontos ezt a különbséget tiszátzni, mert a fizikai likvidáció egy ronda, durva folyamat.

Rövidesen Budapestre való megérkezésünk után találkoztam dr. Endre Lászlóval, aki akkor még egy mezei budapesti köztisztviselő volt, s aki igencsak meg akarta szabadítani Magyarországot a „zsidó pestistől”, ahogy ő fogalmazott. Egy este egy kis vacsorát rendezett én és segítőm, Dieter Wisliceny százados számára. Még két vagy három magyar tiszt is ott volt, meg még egy egyenruhás tiszt dr. Endre oldalán. Ezen az estén a magyar zsidók sorsa megpecsételődött. Ahogy megismertem dr. Endrét, feltárult előttem tenni akarása, s a tüzes vágy, mellyel szolgálni akarta magyar hazáját. Elmondta, hogy jelenlegi helyzetében nem tud semmilyen építő munkát végezni a zsidókérdés megoldásáért. Azt tanácsoltam Winkelmann vezérezredesnek, a rangidős magyarországi SS-tisztnek, hogy kerüljön át dr. Endre a Belügyminisztériumhoz. Átkerülése több hétbe került, ami alatt én a különböző zsidó tisztviselőkkel tárgyaltam, és megismerkedtem a magyarországi zsidók életével.

Aztán egy nap dr. Endrét kinevezték a Belügyminisztérium adminisztratív államtitkárává, míg egy bizonyos Baky László lett a minisztérium politikai államtitkára. Az évek során a tapasztalat megtanított rá, melyik horogra akad a hal, így most már könnyűvé tudtam tenni magamnak a műveletet. Tisztában voltam vele, hogy én, mint német, nem követelhetem a zsidókat a magyaroktól. Túl sok gond akadt ezzel Dániában is. Így hát az egészet a magyar hatóságokra bíztam. Dr. Endre, aki egész életem egyik legjobb barátjává lett, kiadta a szükséges szabályokat, míg Bakay és magyar csendőrsége végrehajtották azokat. Ha a két államtitkár kiadta a parancsait, a Belügyminiszter jóváhagyta azokat. Így hát nem volt nagy meglepetés, hogy az első vonatok hamarosan már gurultak is Auschwitz felé. A magyar rendőrség szedte össze a zsidókat, gyűjtötte őket egybe, és rakta fel őket a vonatokra, Ferenczy László csendőrezredes közvetlen felügyelete alatt, aki egy régi földbirtokos család sarja volt. Ha itt egy pillanatra el szabad térnem a témától, emlékszem, hogy egy alkalommal vendégül látott vidéki villájában, ahol egy különleges magyar fogást ettünk: tűz felett, nyárson megpirított szalonnacsíkokat és hagymát. Bort is ittunk hozzá, az ezredes szőlőjéből. Azóta olvastam, hogy felakasztották 1945 után.

Személyesen sosem néztem meg, hogy pakolják fel a zsidókat a vonatokra. Ez egy olyan apróság volt, amire nem szakíthattam időt. Mivel ez a feladat a csendőrségé volt, Magyarország belügyeibe avatkoztam volna bele, ha megszemlélem a [zsidók] felpakolását. Végtére is, a magyar kormány egy önálló hatalom maradt, noha bizonyos egyezségeket kötött a Birodalommal. Himmler parancsi szerint először Kelet-Magyarországról kellett kihajtanom a zsidókat. A két államtitkár kiadta a megfelelő parancsokat a magyar rendőrségnek. Szinte minden szállítmányt az auschwitzi pályaudvarra kellett küldenem, és ki is adtam a parancsot [Franz] Novak [1913-1983] századosnak, hogy állítsa össze a menetrendeket, és kerítse elő a szükséges vonatokat a Birodalom Közlekedésügyi Minisztériumától. Minden vonattal utazott egy csoport Orpo [Ordnungspolizei] – egyenruhás német rendőrök –, akiket én küldtem ki a néhány száz rendelkezésemre bocsátott főből. Az embereim egyik legalapvetőbb parancsa az volt, hogy minden felesleges keménységet mellőzzenek. Ezt a lényeges

elvet a magyar tisztek is elfogadták. Gyakorlatban persze lehet, hogy nem tartották hozzá magukat száz százalékig. De ez már nem érdekelt engem, mivel nem az én felelősségem volt.

A magyarok embertelensége[524]

Azonban akadtak különálló esetek, amikor az embereimet megdöbbentette a magyar rendőrség embertelensége. Wisliceny azt jelentette nekem, hogy a csendőrök úgy tuszkolják az zsidókat a vagonokba, mint a marhát szokás a vágóhídra hajtani – nem mindenhol, de egyes körzetekben. Számos alkalommal figyelmeztettem a magyar kormányt írásban – az én irodámban nem volt divat szóban osztani a parancsokat –, hogy nem célunk, hogy egyesével ártsunk a zsidóknak. Egy politikai megoldáson dolgozunk. Ennek ellenére magam is láttam, ahogy egy katona egy rozoga idős zsidó fejét püfölte gumibotjával – noha a saját embereink is bűnösök voltak némi túlzott keménységben itt vagy ott. Beszéltem a katonával, jelentettem a felettesének, és követeltem, hogy büntessék meg és fokozzák le. Himmler sem tolerálta volna az ilyesmit. Ez már szadizmus.

Itt szeretném megemlíteni, hogy amikor a háború után a Szövetségesek milliónyi kelet-európai németet deportáltak Németországba, azt a műveletet nem tudták úgy kivitelezni, mint ezt mi, porosz precizitással az ellátás és a szállítás terén. Noha nagy gondokat jelentett a vonatok előteremtése, a zsidókat mindig zárt térben utaztattuk, sosem nyitott vagonokba, és mindig a lehető legrövidebb úton. Magyarországon néha előfordult, hogy nem akadt elég vödör a szennyvíznek, vagy túl kevés, vagy egyáltalán semennyi ivóvíz nem akadt, vagy az ellátmányok rosszak voltak, vagy ellopták őket a felszállás során. A csendőrök néha túltöltötték a vagonokat, hogy minél hamarabb kiürítsék a tranzittáborokat. El tudják képzelni, milyen lehetett, amikor a magyarok önkényesen parancsolgattak: „Befele, befele, befele mindenki! A határ kétszáznegyven kilométer innen, aztán már Németország jön. Majd a németek elintézik a többit."

A dolgok másképp mentek a Birodalom területén, ahol teljes hatalommal bírtunk. Példának okáért a [vonat]őrség vezetője feltarthatta a vonatot, amíg friss vizet nem hoztak, a szennyvizes vödröket ki nem ürítették és ki nem pucolták, hogy elkerüljék a járványokat. Hiszen az anyagot munkára készen kellett leszállítanunk a koncentrációs táborokba, nem kifáradva és betegen. Minden igyekezetünk ellenére Höß, Auschwitz vezetője gyakran panaszkodott a Magyarországról érkező zsidók állapota miatt. Ez is bizonyítja, hogy Auschwitz elsősorban nem haláltábor volt. Ha Höß azonnal a kemencébe küldte volna a zsidókat, nem foglalkozott volna ilyesmivel. Nem panaszkodott volna felettesének, Pohl vezérezredesnek, hogy holttestek maradtak a vagonokban, mert nem volt benn elegendő étel vagy ital. És Pohl egészen biztosan nem hivatott volna engem magához, hogy igen velősen megfogalmazva továbbadja a panaszokat. Persze én azt feleltem, hogy a felelősség nem az enyém, mivel a magyar kormány intézte a [vagonok] feltöltésének részleteit. Ahogy a szállítóvonatok begördültek Auschwitzba, nem egyszer napi tízezer egységet hozva, a tábor személyzetének éjjel-nappal dolgoznia kellett. Közeli, bajtársi kapcsolatom volt Höß-el, aki elpanaszolta, hogy nem érti, miért nem vagyok tekintettel rá és személyzetére. De hogy lehettem volna? Én csak egy korlátok köré szorított szakembere voltam saját területemnek, épp, ahogy ő is. Ennek ellenére szerettem meglátogatni őt. Feleségével és gyermekeivel egy ötszobás házban lakott a táborban. Otthonos hely volt, tiszta, és egyszerű, az SS-hez illő természetes fával bútorozva.

Megégett hullahegyek

Tisztán emlékszem az első alkalomra, amikor körbevezetett a táborban. Mindent megmutatott, és a végén elvitt a temetőhöz, ahol az elgázosított zsidók testeit egy nagy fémrostélyra pakolták. Höß emberei valamilyen gyúlékony folyadékot öntöttek rájuk, és meggyújtották őket. A húsuk úgy sült meg, mint a grillhús. A látvány olyan hatással volt rám, hogy még ma, hosszú évekkel később is, látom a hullahegyet magam előtt. Höß talán láthatott undort az arcomon, de én zordan szóltam hozzá: „Amikor ezeket a tetemeket látom, a berlini óvóhelyeken megsült németek holttesteire gondolok." Mikor az Auschwitzba induló deportálások már simán mentek, figyelmemet a budapesti zsidók politikai tisztviselőivel való tárgyalásokra fordítottam. Himmler birodalmi vezető második alapvető parancsát hajtottam végre: ha lehetséges, egymillió zsidó szabadon engedéséért cserébe be kellett szereznem tízezer téli hadviselésre alkalmas teherautót, hótalpakkal, hogy az oroszok ellen bevethessük őket a keleti fronton.

227. „»MINDENT ÖSSZEFOGLALVA, NEM BÁNTAM MEG SEMMIT:« EICHMANN TÖRTÉNETE.” MÁSODIK RÉSZ.

In: *Life*, 1960. december 5., 146-161.

Csakis Heinrich Himmlernek volt hatalmában leállítani a likvidálás gépezetét. 1944-ben, egy évvel a Hitler elleni merényletre tett kísérlet után vette át Himmler birodalmi vezető a tartalékos haderő irányítását, s ekkor utasított engem, hogy vessem fel egy egyezmény lehetőségét: egymillió zsidót, tízezer téli hadviselésre alkalmas, hótalpakkal felszerelt teherautóért cserébe. A Zsidó Világszervezet döntésén múlik, milyen zsidókat akarnak. Mi mindössze tízezer teherautót követelünk tőlük. Himmler rendeletének hála becsületszavamat adhattam, hogy ezeket a teherautókat csak a keleti fronton vetnénk be. Ahogy akkoriban mondtam: „Amint itt van a tízezer téli hadviselésre alkalmas, hótalpakkal felszerelt teherautó, a gyilkológép leáll Auschwitzban.” Himmler parancsainak megfelelve most már a zsidó politikai tisztségviselőkkel egyeztettem Budapesten. Egy ember kiemelkedett közülük, dr. Kasztner Rezső, a cionista mozgalom felhatalmazott képviselője. Ez a dr. Kasztner korombeli férfi volt, egy hidegvérű ügyvéd, és fanatikus cionista. Beleegyezett, hogy visszatartja a zsidókat attól, hogy ellenálljanak a deportálásoknak, és még a rendet is fenntartja a [deportálást megelőző] összegyűjtő táborokban, ha én szemet hunyok cserébe néhány száz vagy ezer fiatal zsidó illegális Palesztinába való kivándorlása felett. Jó üzlet volt. Azért cserébe, hogy rend legyen a táborokban, tizenötezer vagy húszezer zsidó – végül talán még több is volt – igazán nem volt magas ár nekem. Eltekintve talán az első pár ülésszaktól, Kasztner sosem jött úgy hozzám, hogy megijedt volna a Gestapo vezetőjétől [Eichmanntól]. Teljesen egyenlő felekként tárgyaltunk. Az emberek hajlamosak ezt elfelejteni. Politikai ellenfelek voltunk, akik egyezségre akartak jutni, és teljes mértékig megbíztunk egymásban. Mikor nálam volt, Kasztner úgy szívta a cigarettákat, mintha egy kávéházban lett volna. Míg beszéltünk, sorra szívta az egyik illatos cigarettát a másik után. Egy kis ezüst tárcából vette elő őket, és egy apró ezüst öngyújtóval gyújtotta meg őket. Visszafogottságával és modorával remek Gestapo-tiszt lehetett volna belőle. Dr. Kasztner legfőbb gondja azt volt, hogy egy kiválasztott csoport magyar zsidó kivándorolhasson Izraelbe. De a Nyilaskeresztes Párt, a magyar fasiszták pártja, erős volt és makacs. Felügyelőik nem engedélyeztek kivételeket a deportálások alól. Ezért hát a zsidó tisztségviselők a német megszálló hatalomhoz fordultak. Felfogták, hogy mi voltunk a szakemberek, akiket hosszú évek tapasztalata készített fel a zsidóügyekkel kapcsolatban.

Mérhetetlenül idealista cionisták

Voltaképpen nagyon erős hasonlóság volt a mi hozzáállásunk között itt az SS-nél, és ezeknek a mérhetetlenül idealista cionistáknak a hozzáállása között, akik minden jel szerint az utolsó csatájukat készültek megvívni. Ahogy Kasztnernek mondtam: „Mi [nácik] is idealisták vagyunk, és nekünk is fel kellett áldozni saját véreinket, mielőtt hatalomra kerülhettünk.” Azt hiszem, Kasztner akár ezreket vagy százezreket is feláldozott volna saját vérei közül, csak, hogy elérhesse politikai célját. Egy cseppet sem érdekelték az öreg zsidók, vagy azok, akik asszimilálódtak a magyar társadalomhoz. Viszont hihetetlenül kitartóan igyekezett megmenteni a biológiailag értékes zsidó vért, vagyis azt az emberi anyagot, mely képes a szaporodásra és a kemény fizikai munkára. „Viheti az összes többit” – mondta nekem –, „de hadd tartsam meg ez a csoportot itt.” S mivel Kasztner nagy szolgálatot tett nekünk azzal, hogy békében tartotta a deportáló táborokat, hagytam, hogy megszökjön a csoportja. Végső soron nem érdekelt egy párezer fős kicsiny zsidó csoport sorsa. Eközben Kasztner egy másik SS-tiszttel is alkudozni kezdett, Kurt Becher [1909-1995] ezredessel [Standartenführer]. Becher Himmler közvetlen parancsait követve zsidókat akart elcserélni külföldi valutára és javakra. Ravasz játékos volt. Becher eredetileg azért jött Magyarországra, hogy megkaparintson egy ménestenyészetet, amelyre az SS szemet vetett. Rövidesen befurakodott a zsidókkal való tárgyalásokba is. Bizonyos szempontból Himmler birodalmi vezető Becher fogja volt. Becher egyszer megmutatott nekem egy arany nyakláncot, amit meg készült mutatni felettesünknek. A nyaklánc egy hölgyikéé volt, akinek gyereke volt Himmlertől. Más német és magyar ügynökök is nyaggatták Kasztnert valutáért a zsidókért cserébe, de én távol tartottam magamat a pénzügyektől, és az anyagiak átutalását Becherre

hagytam. Becher emberei egy hétszáz fős zsidó csoportot őriztek, akiket Kasztner egy listáról válogatott ki. Nagyrészük fiatal ember volt, bár a csoportban benne volt Kasztner teljes családja is. De engem hidegen hagyott, ha Kasztner vitte a rokonait is. Felőlem mehetett velük, ahova csak akart.

Úriemberek megállapodása

A legtöbb illegális kivándorlás így szerveződött: egy csoport különleges zsidót felügyelet alá helyeztek, és összetereltek egy helyre, melyet Kasztner és az emberei neveztek meg. Ott az SS látta el a védelmüket, nehogy bajuk essen. Miután a zsidó politikai szervezetek megszervezték az országból való kijutásukat, felszólítottam a határőrséget, hogy fennakadás nélkül engedjék át a szállítmányt. Általában éjszaka utaztak. Ez volt az „úriemberek megállapodása", köztem és Kasztner között. Magyarország elhagyása után a zsidók továbbhaladhattak semleges államokon keresztül, vagy elbújhattak, általában Romániában, míg a gőzhajók, melyekre szükségük volt, meg nem érkeztek, hogy felvegyék őket. Miután elérték Izraelt, a hajók a part mellet várakoztak, míg néhány bátor zsidó partra nem segítette az utasokat, a brit mandátumi hatóságok parancsai ellenére. Mivel a menekülteknek nem voltak érvényes papírjaik, a zsidó szervezetek rettenetesen nagy összegeket kellet, hogy költsenek a román hivatalnokok lefizetésére, akik nem tettek ingyen ilyen szívességeket. Mindez Himmler beleegyezésével folyt. Én sosem mertem volna a magam szakállára dolgozni. Ha vasfegyelmet követeltem meg beosztottjaimtól, nekem is éppoly vasfegyelemmel kellett teljesítenem feletteseim parancsait. Máskülönben rossz SS-vezető lettem volna. Viszont úgy hiszem, jó SS-vezető voltam. Ugyanígy, kapcsolatom dr. Kasztnerrel szigorúan korrekt volt. Soha nem láthatott sem engem, sem beosztottaimat akár egyetlen pohár bort vagy snapszot meginni, és egészen bizonyosan nem csaptunk részeges orgiákat zsidókkal. Ha bármi ilyesmi történt volna, hallottam volna róla, és megbüntettem volna a szabályszegőket, mint ahogy egyszer megbüntettem a sofőrömet, amiért kicsavarozott az irodámból egy vécéülőkét, mert szüksége volt egy újra a saját bérelt szobájába. Kirúgták az SS-től. Egy alkalommal, amikor ugyanez az ember elaludt, miközben a kocsimat vezette, egészen Drezdától Berlinig gyalogoltattam. Ugyanígy bántam volna el bármelyik emberemmel, ha az lerészegedik, vagy akár egyetlen korty alkoholt iszik egy zsidóval. Minden további egyezségem a zsidó tisztségviselőkkel lényegében melléküzlet volt az egymillió zsidó tízezer téli hadviselésre alkalmas, hótalpakkal felszerelt teherautóért való kicserélése mellett. Bechert és engem kétszer is Berlinbe hivatott Himmler, hogy megbeszéljük. Hogy Himmler döntötte el végül a tényleges feltételeket, vagy rám hagyta – már nem emlékszem. Ha nagyon igyekszem visszagondolni, azt hiszem Himmler egy „megfelelő" szám kiötlését hagyta meg nekem, és én pedig a tízezres mellett döntöttem az egymillióért cserébe, mivel idealista voltam, és a lehető legtöbbet akartam megszerezni a Birodalom számára. Persze a számok tudatában tisztában voltam vele, hogy soha nem tudnék egymillió zsidót kifacsarni Magyarországból. De tény, hogy rengeteg zsidó volt akkoriban Auschwitzban, és egyéb koncentrációs táborokban felhalmozva. Így hát arra jutottam, hogy ha szükséges, elő tudnánk teremteni egymillió zsidót – Magyarországról, kiegészítve Németországból és Ausztriából származó zsidókkal, illetve bárhonnan, ahonnan csak akarták. Kész tragédiának gondoltam volna, ha a nemzetközi zsidó közösség nem bizonyul segítőképesnek.

A hadosztályok gépesítése

Emlékszem, Himmler személyesen mondta nekem, hogy „Eichmann, gépesítse fel a nyolcadik [Florian Geyer] és a huszonkettedik [Mária Terézia] [SS-]lovashadosztályt!" Ez is bizonyította, hogy Himmler személyesen törődött az üggyel, hiszen rövidesen ő vette át a tartalékos haderő irányítását, melynek szüksége lett volna a teherautókra. Sokkal fontosabbak voltak, mint egyes zsidók élete. Mit érdekelte őt egymillió zsidó? A hadosztályaival volt elfoglalva. A jelek szerint nem [is igazán] ezen hadosztályok felgépesítésére törekedett, hanem egyfajta gyorsan mozgó műveleti erőnek akarta őket felszerelni. Ezért adta ki a parancsot Oswald Pohl vezérezredesnek, aki a koncentrációs táborok rendszerének feje volt, hogy ne öljön meg több zsidót, hanem inkább igyekezzen úgy-ahogy megóvni őket. Miután megkaptam Himmler parancsait, szóltam segédemnek, Krumeynak [1905-1981], hogy kerítse elő Brand Jenőt [1907-1965], egy magyar zsidót, akit arra választottunk ki, hogy vigye el Palesztinába ajánlatunkat a zsidó vezetőknek. Brand még akkoriban indult el az útjára, mielőtt még magasra nőtt volna a búza a földeken – vidéki fiú vagyok, jól emlékszem erre. Krumey Bécsbe vitte, ahol felszereltük a szükséges papírokkal, és elküldtük Isztanbulba, mert Törökország akkor még

semleges volt. Egészen Szíriáig eljutott, de ott a britek letartóztatták, kivallatták, és lecsukták Kairóban. A zsidó vezetők sohasem fogadták el az ajánlatunkat. Tudtam róla, hogy Brand a britek fogságába került, mert Kasztner folyamatosan tájékoztatott az eseményekről. De mikor Brand elhagyta az országot, ellenőriztem, hogy a családja Budapesten maradjon, azért, hogy garantáltan visszajöjjön ide. Ahogy teltek a hetek, azt mondtam Kasztnernek: „Kasztner, Kasztner, tudod, hogy megegyeztünk. Brand családja azért maradt itt, hogy biztosan visszajöjjön. De akkor miért nem jön vissza?" Így hát itt először a családjával akartam nyomást gyakorolni rá, de ez sosem vált valóra, mivel dr. Kasztner jelentései mindig kecsegtettek némi reménnyel. Sosem akadályoztam meg Brand családját az illegális kivándorlásban. Ha így tettek volna, sosem tudom meg. Eközben a deportálásoknak folytatódniuk kellett a mi eldöntetlen alkunk ellenére. A zsidókat „jégre kellett tennem", egy táborban tartva őket, bármikor készen arra, hogy el legyenek szállítva. Tegyük fel, hogy Brand visszajön, és azt mondja nekem: „Alezredes, az ügyet elrendeztük. Öt, vagy tízezer teherautó úton van. Most adjon cserébe fél, vagy egymillió zsidót. Megígérte, hogy ha pozitív hírekkel jövök, akkor százezer zsidót azonnal letétbe helyez egy semleges országban." Így akkor könnyedén elszállíthattuk volna a zsidókat. Ha az alku létrejön, azt hiszem két nap alatt meg tudtam volna szervezni a hajóutat az első húszezer zsidó számára Románián keresztül Palesztinába, vagy akár Franciaországon keresztül Spanyolországba. Ha bármi késedelem merült volna fel, az a fogadó fél hibájából lett volna. Tény, hogy nem lett volna olyan hely a bolygón, ami kész lett volna egymillió zsidót befogadni. Baráti, bajtársi kapcsolatunk volt a magyar titkosrendőrséggel, míg meg nem tudták, hogy a hátuk mögött zsidókat engedünk kivándorolni. Az urak igen hevesen reagáltak. Nem voltak hajlandóak meglátogatni minket, vagy beszélni velünk, és az én feladatom lett, hogy elsimítsam a dolgokat. Szerencsére dr. Endre László, a belügyminisztérium adminisztratív államtitkára közeli barátommá lett. Egyszer odaajándékoztam neki a saját géppisztolyomat (természetesen a feletteseim beleegyezésével). Sikerült rendbe raknunk a jó kapcsolatokat, és én még vendégeskedtem is néhány hetet az ő vidéki birtokán. Akkoriban lényegében munka nélkül voltam, mivel nem akadt több deportálandó fő. Eközben ahogy az oroszok tovább nyomultak előre, a közelgő káosz első jelei láthatóvá váltak, és a szállítmányokat leállították. Szövetséges légitámadások sorozata szaggatta fel a Budapest-Bécs vasútvonalat, s így egy ideig nem közlekedtek vonatok. Ez türelmetlenné tette dr. Endrét. Tovább akart haladni a zsidókérdés megoldásával. Így hát úgy határoztam, megtanítom egy leckére ellenfeleinket. Azt akartam ezzel üzenni, hogy: „Látjátok? Nem jó ötlet lebombázni a vasúti vonalainkat, mert a barátaitok, a zsidók isszák meg az egésznek a levét." Javaslatot tettem a zsidók erőltetett menetben való továbbküldésére a Birodalom határai felé. Végül Ernst Kaltenbrunner [1903-1946] vezérezredes, a biztonsági szolgálat és a biztonsági rendőrség [SD] új vezetője, parancsot is adott erre nekem. [...]

228. JOEL BRAND EMLÉKIRATA

In: Alex Weissberg: *Desperate Mission. Joel Brand's Story* (New York: Criterion, 1958), 161-167., 201-212.

Jegyzet: *Joel Brand (sz. Jenő, 1906-1964) a budapesti cionista Segély- és Mentőbizottság tagja. A német megszállás után Brandot Eichmann bízta meg: egy olyan alkut ajánlott, amelynek értelmében „egymillió" magyar zsidót megkímélnek bizonyos javakért – köztük tízezer teherautóért – cserébe. Ezt az üzletet „Vért áruért" alku néven emlegették. Eichmann 1944 májusában Brandot Isztambulba küldte, hogy konzultáljon az ottani zsidó vezetőkkel. Küldetésének részletei hamarosan kiderültek az amerikai és brit hatóságok számára. Június 7-én Brandet a britek Szíriában letartóztatták. Június 10-én megengedték neki, hogy a Zsidó Ügynökség vezetőjének, Moshe Saretnek és Ira Hirschmannak, Roosevelt elnök Háborús Menekültügyi Bizottságának vezetőjének beszámoljon az üzletről. A britek azonban nem voltak hajlandóak Eichmann eleve kétes értékű ajánlatát komolyan venni, és a részleteket nyilvánosságra hozták, megölve a siker minden reményét. Brandot Kairóban bebörtönözték, majd végül októberben Palesztinába engedték. Elkeseredett, vádló emlékiratait, melyeket érdemes kritikával kezelni, egy újságíró segítségével 1958-ban adta ki, majd újra megírta azokat héberül feleségével. Itt az első verziót közöljük. (V. L. B.)*

Másnap[525] reggeli után dzsippel vittek egy arab villába. A szobát, ahová beléptem, keleti stílusú bútorokkal zsúfolták tele; néhány brit tiszt és pár civil ült odabenn. Ahogy bementem, egy magas, középkorú férfi felkelt a helyéről, és elém lépett: ő Mose Sertok volt. Igen udvariasan köszöntött, itallal kínált, majd megkezdte a társalgást. Az angol urak végig szótlanok maradtak, ám figyelemmel kísérték társalgásunkat. Mose Sertok mellett a Szohnut két képviselője is jelen volt: Cvi Jehieli[526] és Reuven Zaszlankij.[527] Először Mose Sertok beszélt:

„Brand elvtárs, ismerem történetedet, de most meg kell kérjelek, hogy részletesen mesélj el nekünk mindent. Igazán nyíltan szólhatsz. Jelenlévő brit barátaink kíváncsiak híreidre, és semmi sincs, amit el kéne rejtenünk előlük. Beszélsz folyékonyan angolul?"

„Jól értek angolul, de évek óta nem beszéltem. Sokkalta jobban fejezem ki magamat németül."

„Ebben az esetben persze beszélj németül."

Tíz vagy tizenkét órán át beszéltem. Tiszta képet festettem szenvedéseinkről és gondjainkról, és a katasztrófáról, mely maga alá gyűrte testvéreinket Lengyelországban és a balti államokban [...] Az angolokra láthatóan nagy hatást gyakoroltam, de az is rövidesen egyértelművé vált, hogy hivatalos helyzetük megakadályozza őket abban, hogy saját érzéseiket kifejezzék. Mose Sertok visszavonult velük egy sarokba, és halkan, ámde hevesen vitatkoztak. Aztán ismét odajött hozzám, és a vállamra tette a kezét.

„Drága Joel, egy keserű hírt kell közölnöm veled. Tovább kell menned, délre. A britek követelik. Mindent megtettem, hogy meggondolják magukat, de felülről érkezett a parancs, és nem változtathatom meg."

Pár másodpercig fel sem tudtam fogni, mit mond nekem. Mikor megértettem, hogy le fognak tartóztatni, elpattantak az idegeim:

„Hát nem érted, mit csináltok?!" – ordítottam. „Ezt tiszta gyilkosság! Tömeggyilkosság! Ha nem megyek vissza, leölik a legjobbjainkat! A feleségemet! A gyerekeimet! Őket viszik majd először! Haza kell, hogy engedjetek! Fehér zászló alatt jöttem ide, különleges küldetésen! Akár egyetértetek, akár nem, nem tarthattok fel egy küldöttet! Még csak nem is az ellenség küldötte vagyok. A németek éppen úgy az én ellenségeim, mint a Szövetségeseké; s ráadásul még kegyetlenebb ellenségeim is. Egymillió halálraítélt küldöttjeként vagyok itt. Az éltük az én visszatértemen múlik. Milyen jogon emelnek rám kezet? Mit ártottam én Angliának? Amennyire csak tudtuk, segítettük a Szövetségeseket, noha a magunk életének megóvásával is éppen elég bajunk volt. Ahol csak tudtunk, ártottuk a náciknak. Mit akartok még tőlünk? Mit akartok még éntőlem?"

Könyörögtem, fenyegetőztem, sírtam. Gyermekeim végzete lebegett a szemem előtt, és ez meggyőző erőt kölcsönzött nekem. Az angolok csendben maradtak, de éreztem, hogy képes voltam egyenesen a lelkükhöz szólni. Szavaim mély hatást gyakoroltam Mose Sertokra, és a másik két Szohnut-képviselőre, akik ekkor heves vitába kezdtek az angolokkal. Az utóbbiak azonban parancsok követtek, és nem változtathatták meg a döntéseiket. Ekkorra hisztérikussá váltam, és Mose Sertok megkísérelt megnyugtatni:

„Joel, ez éppen olyan nehéz nekem, mint neked. Nem nyugszom, míg ismét ki nem szabadulsz. Azonnal Londonba fogok utazni, és elérem, hogy a legmagasabb szinten foglalkozzanak az üggyel. Biztos vagyok benne, hogy szabadon fognak engedni, és folytathatod majd a tárgyalásokat. Ügyelni fogunk, hogy minden a helyére kerüljön. De ebben a pillanatban erőtlenek vagyunk, és azt kell tennünk, amit mondanak; neked is és nekem is."

Mose Sertok kifejezte készségét, hogy személyesen vigyen el autójában a jeruzsálemi Szövetséges tisztviselőkhöz, de az angol tisztek ezt nem engedték meg. Nem emlékszem, milyen módon búcsúztam el Sertoktól és a másik két elvtárstól. Csak azt tudom, hogy közvetlenül az állomásra vittek, ahol pihenhettem egy szemhunyásnyit, s hogy végig egy fiatal brit tiszt kísért. A tiszt a legnagyobb udvariassággal kezelt, és sosem engedte, hogy a foglyának érezzem magamat. Kaptam pénzt, és az összes megállónk büféjébe szabadon bemehettem. Még azon is gondolkodtam, hogy megszököm. De csak azok érhetik meg a hozzáállásomat, akik már tartoztak valaha egy pártba, melyet a legszorosabb ideológiai kötelékek fognak össze. Cionista voltam, párttag, és felettesem a párt Ügyvezetősége volt. Kötött a pártfegyelem, és én nem mertem lázadni ellene. Sokszor eszembe jutott, hogy kötelességem lett volna megszökni, titokban visszatéri német területre, és megkísérelni megmenteni, akit még lehetett Budapesten. De oly' picinek éreztem magamat, jelentéktelennek, mint

egy ember, aki véletlenül a történelem forrongó üstjébe esett. Nem mertem saját vállamra venni százezrek életének felelősségét. Nem volt elég bátor, hogy megszegjem a fegyelmet, és igazán itt rejlik történelmi bűnöm.

Az éjszakát Bejrútban töltöttük, majd másnap vonattal mentünk Haifába. Kora reggelre érkeztünk Palesztina földjére [...] és délután mentünk tovább Kairóba [...] ahonnan október 5-én engedtek el négy hónappal később [...] Akkor tájékoztattak, hogy Jeruzsálembe megyek az éjszakai vonattal [...] másnap reggel érkeztem meg [...]

Ekkor végre ott állhattam a zsidóság egyik legfőbb vezetőjével. Ben Gurion az Ügyvezetőség elnöke volt, és az én pártomnak, a Mapajnak az elnöke is egyben. Tárgyalásunk során elé tártam mind azt a keserűséget, ami felgyülemlett bennem bebörtönzöttségem hosszú hónapjai alatt.

„Ne vedd ennyire a szívedre, Joel. Minden rendben megy. Megkezdtük a tárgyalásokat, és el fogjuk juttatni azokat a kívánt eredményekig."

„Ki tárgyal a nevünkben?"

„Sally Mayer, a Joint svájci képviselője. Nagyon tapasztalt ember."

Ekkor igazán dühös lettem. „Ezt ilyen nyugodtan mondod, Ben Gurion elvtárs? Tudod egyáltalán, mit képvisel Sally Mayer? Egy vénember, aki egyszerűen képtelen efféle tárgyalásokat lebonyolítani. Sally Mayer, igazán? Ő a mi nemzetünk balszerencséje."

Túl későn fogtam fel, hogy Ben Gurion maga is őszült; ekkorra már nem tudtam volna visszaszívni megjegyzésemet.

„Vannak olyan feladatok, amiket egy idősebb férfi jobban el tud végezni, mint három fiatalember" – felelte Ben Gurion.

De nem hagytam ennyiben. „Mi történt Magyarországon az elmúlt hónapokban?"

„A dolgok jobban mennek, mint gondolnád, és sok sikert értünk el. Több százezer életet mentünk majd meg végül."

„Azonnal vissza kell mennem. Azonnal el kell engedjetek. Az én helyem ott van."

„Teddi Kollek majd mindent elintéz. Menj, beszélj bele. Segíteni fogunk."

Teddi Kollek szobát adott nekem egy hotelben, én pedig a következő napokat szédítő zavarban töltöttem. Ahogy én láttam, két feladat ált előttem. Először is tájékozódnom kellett a magyarországi eseményekről abból az időszakból, míg én börtönben voltam. Másodszor pedig fel kellett kutatnom az elmúlt fél év hibáinak és mulasztásainak okait. De hiába kerestem olyasvalakit, aki a teljes képet meg tudta volna osztani velem; senki sem akadt, aki az elejétől a végéig ismerte volna a történteket, de még egyetlen ilyen iroda sem volt a cionista Ügyvezetőségnél, a Zsidó Ügynökségnél vagy a Hisztadrutnál, mely a mentés ügyét koordinálta. Számtalan iroda volt, melynek feladatkörei egymást fedték. A Budapestről érkező jelentéseket különböző szervezetek és egyének kapták meg, akik nem informálták egymást. Naponta szaladtam egyik irodából a másikba, mígnem lassacskán megértettem, hogy szellemeket űzve pazarlom energiámat. Elmentem a Zsidó Ügynökség egyik részlegére, melyet Segítő és Embermentési Bizottságnak neveztek – voltaképpen ugyanaz volt a neve, mint a mi bizottságunk Budapesten. Ez volt az embermentési munkálatok központi irodája, és minden egyéb ilyen ág, mint a konstantinápolyi, a budapesti vagy a pozsonyi, ez alá tartozott. Természetesen arra számítottam, hogy egy általános személyzettel fogok itt találkozni, mely titkos embermentési munkálatokon ügyködik majd. Mily' keserűen csalódtam! Jicak Grünbaum vezette ezt az irodát. A lengyel Szejm ezen egykori tagja csupán pár percnyi meghallgatást biztosított számomra abban az ügyben, mely legközelebb állt szívemhez. Persze azt hittem, hogy mivel minden jelentéshez hozzáférhetése volt, ő bizonyára minden szögből tanulmányozta ügyünket, de pár héttel később rá kellett döbbennem, hogy sosem értette meg igazán, mi folyt le Magyarországon. Társalgásunk során azonnal hozzám fordult:

„Miért nem mentették meg a fiamat? Ki kell volna hozniuk Lengyelországból Magyarországra, Brand úr."

Ezt feleltem: „Nem szokásunk egyéneket kimenteni."

„De gondolniuk kellett volna a fiamra Brand úr. Ez volt a dolguk."

Tiszteltem ősz fejét, és nem mondtam semmit. Nem mondtam meg, milyen gyakran tettünk meg mindent egyének kimentéséért. Legjobb embereinket kértük fel, és minden forrásunkat megmozgattuk, hogy kimentsük a varsói gettólázadás túlélő vezetőit. Ők azonban nem voltak

hajlandóak elhagyni helyüket. Jicak Grünbaum fia ismeretlen volt előttünk, és ráadásul semmilyen különleges szolgálatot nem tett a mozgalomnak. Elijahu Dobkint[528] is felkerestem, a Zsidó Ügynökség bevándorlásügyi osztályának fejét. Ez az ember sokkal többet tudott, mint mások, és a színfalak mögött nagy befolyással rendelkezett. Őt ekkor arra a feladatra jelölték ki, hogy elkísérje dr. Joe Schwarzot,[529] a Joint igazgatóját Portugáliába, és ott találkozzanak Kasztnerral és Becher ezredessel, a német képviselővel. Úgy rendezték, hogy az általunk Budapesten megkezdett tárgyalások az SS-el Portugáliában folytatódjanak. Dobkin hosszan beszélt velem, és kifejtette, hogy jó lenne, ha elkísérném Portugáliába, de nem hiszi, hogy a britek megadnák nekem a szükséges utazási engedélyeket. Megismételt kérelmeket követően végül adtak nekem a britek egy utazási engedélyt Eugen Band névre, mely álnevet még Eichmann aggatta rám. Végül azonban gyakorlatiatlannak ítélték meg a portugáliai találkozót, és a helyszínt áthelyezték Svájcba. A svájci konzulátus készen állt volna vízumot adni nekem, amennyiben a Szohnut két tagja kezeskedik értem; de Dobkin ebbe nem egyezett bele.

„Meg fogod érteni, Joel, hogy nem kezeskedhetek egy emberét, akinek Eugen Banda neve, ha egyszer a te neved Joel Brand."

„Tisztában vagy vele, Elijahu, hogy rengeteg közép-európai zsidót küldtek a gázkamrákba azért, mert hivatalnokok nem voltak hajlandóak aláírni nem teljesen hibátlan papírokat?"

Az illegális bevándorlás központi irodája a Moszad Alija Bet (az Illegális Bevándorlás Szervezete) volt. Hivatalosan a Hisztadrut része volt, de lényegében ez a szervezet irányította a mozgalom összes illegális bevándorlását. Lankadatlan küzdelemben állt a britekkel szemben, és mindent megtett, hogy felrúgja szigorított bevándorlási politikájukat. Fiatal emberek voltak, akik felismerték az idők által szükségessé tett erős lépéseket; készen is álltak, hogy minden tőlük telhetőt megtegyenek munkájuk végzése során. Szukkot után Teddi Kollek elkísért Tel Avivba [...] a Hisztadrut épületébe, ahol közel száz ember gyűlt össze egy nagy teremben. Az ülést Joszef Sprincak nyitotta meg, aki később a Kneszet elnöke lett:

„Üdvözlök mindenkit a mai napon, amikor Joel Brand elvtársunk, a magyarországi zsidó munkásmozgalom vezetője köreinkben van. Elhozta a magyar zsidóság üdvözletét…"

Beszédének tónusa, mely a háború előtti szociáldemokrata gyűlésekre emlékezetett, számomra rettenetes volt. Eszembe jutott, hogy hol van most az a magyar zsidóság, melynek üdvözleteit én elméletben elhoztam: szemeim előtt láttam a szerencsétlen nőket és férfiakat, akiket vagonokba űznek, és eszembe jutottak az auschwitzi szerelvények, melyekben oly' sokan meghaltak, még mielőtt a gázkamrába értek volna egyáltalán. Nyilván valami udvarias választ kellett volna adnom ezekre a szavakra, de elegem volt már az efféle beszédből, és inkább a szívemből szóltam:

„Elvtársak, semmilyen üdvözletet nem hoztam a magyar zsidóságtól, és udvariasan vissza kell utasítanom ünnepélyes fogadtatásotokat. Azért mentem Konstantinápolyba, hogy népünk maradékát Közép-Európában megmentsem a kipusztulástól. Ti voltatok többszázezer halálraítélt utolsó reménye! Cserbenhagytátok őket! Én voltam az ő hírvivőjük, és ti hagytátok, hogy egy kairói börtönben csücsüljek, míg őket az auschwitzi gázkamrákban végezték ki. Betartották a törvényt; nem tartottatok sztrájkot. Ha nem maradt volna más eszköz, erővel kellett volna kijuttatnotok a börtönből! Vissza kell mennem Magyarországra, hogy megmentsem, akit még meg lehet menteni. Nem adtatok nekem segítséget, s így hát elárultátok azokat, akik ideküldtek engem."

Két, az illegális bevándorlásért felelő ember, Saul Mejeroff[530] és Cvi Jehieli félrehúztak. „Joel, nem beszélhetsz itt így. Nem tudjuk, kik vannak a teremben; lehet, hogy valaki megy, és szól a briteknek. Bajba kerülhetünk." Ekkor elsiettek a jelenlévő újságírókhoz, és könyörögtek, hogy tussolják el az esetet [...] Mikor visszatértem Tel Avivból, írtam Chaim Weizmann professzornak, a Cionista Világszervezet elnökének, és két héten belül választ kaptam tőle. Az elnök úr sajnálattal közölte, hogy túl sok dolga volt ahhoz, hogy fogadjon engem, de azt írta, hogy reményei szerint a közeljövőben erre sor kerülhet. Még két héttel később titkárnője felhívott, és megszervezte találkozómat vele a következő napra. Weizmann barátságosan fogadott, és én elismételtem panaszaimat, melyeket csendben végighallgatta. Nagyrészt egyetértett a mondanivalómmal, és megkért, hogy írjam le nézeteimet egy memorandumban. Azt is megígérte, hogy megpróbálja elérni, hogy visszamehessek Európába. Immár hatodszor készítettem el a memorandumot, melyben megismételtem, amit már korábbi jelentéseimben is elmondtam. Weizmann elolvasta, és elrakta. Sosem hallottam többet felőle. Ezek után írtam a Zsidó Ügynökségnek, a Munkáspárt

ügyvezetőségének, és a legtöbb vezető személynek, de panaszaim és követeléseim süket fülekre leltek. Egy személytelen szervezettel volt dolgom, és lehetetlen lett volna egy személyre rásütni a vétkesség bélyegét. Noha senki sem tagadta, hogy hibákat követtek el, mégsem tett senki semmit, hogy helyrehozzák a károkat. Minden kísérletem, hogy hazatérjek Magyarországra vagy legalább Európába sikertelen volt, és minden tettemet úgy kezelték, mint egy gyakorlatiatlan képzelgő vágyait. S én végül rezignálttá váltam a helyzettel kapcsolatban. [...]

229. BISS ANDRÁS EMLÉKIRATA

In: André Biss: *A Million Jews to Save. Check to the Final Solution* (London: Hutchinson, 1973), 92-95., 230-231., 235.

Jegyzet: *Biss Andor cionista mérnök, Brand rokona volt, aki a háború után szintén emlékiratot írt. Ugyan saját szerepét felnagyítja, és igazságtalan vádakat fogalmaz meg a cionista mozgalommal szemben, emlékirata, mely eddig részleteiben sem került magyar fordításra, így is értékes és közlendő. (V. L. B.)*

Még a kolozsvári csoport sem felelt meg teljességgel az eredeti listának. Mikorra Eichmann Clagesen keresztül megkapta a feltétlenül követendő parancsot, hogy helyezze át a csoportot Budapestre, a kolozsvári táborban fogva tartottak közel felét már deportálták, és ezek között sok olyan személy is volt, akinek a neve szerepelt a listánkon. Más emberek neve került a helyükre a gettó magyar, német vagy zsidó vezetőinek parancsára. Nem nehéz megérteni, hogy ez a dantei tragédia keserű és gyűlölettel teli érzelmeknek adott táptalajt, melyek máig élnek azok között, akiknek közeli rokonai nem kerülhettek fel erre a teszt-konvojra. Kolozsváriak mellett lengyel, szlovák és jugoszláv menekültek kisebb csoportja volt rajta, akik Magyarországon kerestek menedéket, s akiket a leginkább igyekeztünk kimenekíteni, mivel őket fenyegette egyértelműen a legnagyobb veszély. Az ortodox és liberális zsidók két csoportban voltak, melyeket vezetőik, Freudiger Fülöp és Stern Samu írtak össze. Velük volt az ultraortodoxok vallási feje, Teitelbaum Joel szatmári rebbe és még negyven másik rabbi is. Eztán jött a legnépesebb csoport, Kasztner büszkesége: a cionista ifjúság. Mezőgazdasági munkások, és szélsőjobboldali revizionisták voltak ők, akik már birtokában voltak a kivándorlási papíroknak, illetve egy csoport árva. Volt mellettük pár zsidó híresség (köztük a világhírű pszichológus, dr. Szondi), művészek és írók, akiket Komoly Ottó és Szilágyi Ernő válogattak ki. Végül ott voltak azok, akik fizettek helyükért, hiszen össze kellett szednünk a németek által követelt összeget. De az 1684 utas közül maximum 300 volt ebből a kategóriából [...] Hogy bizonyítsa, hogy igazán hitt a vonatban, s hogy meggyőzze a szkeptikusokat, Komoly követelte, hogy egyelen lánya is utas legyen. Kasztner anyja, testvérei, nővérei, és kolozsvári családjának más tagjai is a vonat utaztak; Brand anyja, közeli rokonai és nővérei – eltekintve feleségétől és két gyerekétől, akik velünk maradtak – szintúgy rajta voltak. Tulajdon édesanyám is az utasok között volt [...]

Eichmann elfogása és bíróság elé állítása évekkel később történt. Én azt hittem, hogy a világ végre minden részletében megismerheti az igazságot a mi akkori tevékenységünkről. Reméltem, hogy egyértelműen bizonyíthatjuk, hogy elragadtuk Eichmann utolsó áldozatainak több száz tagját, s hogy egyedül mi hoztunk győzelmet felette. Írtam Ben Gurionnak, hogy reményeim szerint tetteinket végre teljes fényében feltárhatjuk. De reményeim hiábavalóak voltak. Aharon Karie, akit az állami ügyész az Eichmannal-kapcsolatos európai nyomozásokkal bízott meg, biztosított engem, hogy én vagyok a legjobban informált tanú Eichmannról, akit csak ismer. Meg volt róla győződve, hogy én leszek a per koronatanúja, és könyörgött nekem, hogy ne várjak a hivatalos meghívásra, hogy Jeruzsálembe utazzak. Ezért hát Izraelbe utaztam 1961. április 9-én. Az Eichmann-perben legalább 102 tanút hallgattak meg. Közülük legalább 90-en nem csak, hogy soha életükben nem látták korábban Eichmannt, de egyáltalán nem is hallották a nevét a háború végéig. Én magam többször láttam a vádlottat, mint a többi tanú együttvéve. Senki sem ismerte olyan közelről, mint én. A tárgyaláson való jelenésem dátumát lefektették; ám sosem hallgattak meg. Gideon Hauszner főügyész megkért, hogy hagyjam ki vallomásomból budapesti akciónkat, és főleg, hogy maradjak csendben az Izraelben „Kasztner-ügynek" nevezett esetről. Továbbá nem szabad semmit mondanom Becher tetteiről, melyek a zsidók megsegítését szolgálták. Hauszner egyáltalán nem volt hajlandó elhinni mindezt.

Megmondtam neki, hogy nem leszek hajlandó tanúskodni, ha nem mondhatom el az igazamat. Hauszner végül arra jutott, hogy ejteni fog engem a tanúk sorából [...] Az Eichmann-per, mely a német nép kollektív bűnösségét hangsúlyozta, azon a ponton nem tűrt volna el egy kivételt sem, ami a német népet jobb színben tüntette volna fel – még akkor sem, ha ez az igazság feláldozásával járt. Elképzelhetetlen volt, hogy egy SS-tisztet emberi alakként mutassanak be, vagy olyan személyként, aki hősiességgel igyekezett megmenteni a zsidó nép maradékát [...] Halott barátaimat és engem feláldoztak az államérdek oltárán.

230. A ZSIDÓ ÜGYNÖKSÉG ÜGYVEZETŐSÉGÉNEK ÜLÉSE A MAGYAR ZSIDÓK MEGMENTÉSÉRŐL (1944. MÁJUS 25.).

In: *Central Zionist Archives*, S100/1369.[531]

Jegyzet: *Mint ez a dokumentum is mutatja, Brand helyzetértékelése alapvetően volt téves: a palesztinai zsidó vezetés 1944 tavaszára mindent megtett az embermentések sikeréért, mégsem sikerült megmenteni a magyar zsidóságot. Ez nem a cionisták bűne volt, hanem hatalomtól megfosztott helyzetükből fakadó, a dolgok természetében rejlő bukás. (V. L. B.)*

Piszkozat / Bizalmas / 48. sz / Jegyzőkönyv a Zsidó Ügynökség Ügyvezetőségének üléséről, Jeruzsálem, 1944. május 25.

Jelen vannak: / Ben-Gurion úr, elnök, **/** Grünbaum úr **/** Kaplan úr **/** Smurak úr **/** Sertok úr **/** Dr. Joszef **/** Shapira úr **/** Dobkin úr **/** Eisenberg úr

Napirenden: a magyar zsidók megmentése. **/** Belépett Ze'ev Pomerantz úr, aki Törökországból érkezett.

Pomerantz úr: Az ügy, amelyről beszámolok, rendkívül súlyos és szenzációs. 1944. március 19-én – azon a napon, amikor a németek bevonultak Magyarországra, mindenféle magyar ellenállás nélkül (csupán egy lövöldözésről beszélnek) – megkezdődött a zsidóüldözés. Elsőként a baloldali pártok vezetőit, valamint a lengyel és a magyar zsidókat internálták. Az első három hétben mintegy 6000 személyt szállítottak ki Magyarországról. Ma 300 000 zsidó összpontosul Kárpátalján és Erdélyben. A koncentrációs táborokat a németek és a magyarok vezetik. Eddig nyolcezer zsidót deportáltak Lengyelországba, a jövő héttől pedig naponta további 12 ezret deportálnak. Több magyarországi zsidó is kapcsolatba került a német hatóságokkal. Mint tudjuk, ezek a kapcsolatfelvételek Szlovákiában is megtörténtek, és az onnan történő deportálások időnként emiatt lassultak.

Most három héttel ezelőtt két magyarországi bajtársunkat, Brand Joel urat és Kasztner R. urat beidézték a Gestapo parancsnokához, az ismert Eichmannhoz. Krumey, Schreber és Willy, akiket Szlovákiából ismerünk, részt vett ezen a Gestapo-beszélgetésen. Eichmann azzal kérkedett, hogy három és fél millió zsidót végzett ki. Ha a zsidók akarnák, most hajlandó lenne „alkut" kötni velük: vérért cserébe árut akar. Churchill – mondta – meg akarja menteni a zsidókat. Roosevelt azzal érvel, hogy a zsidók az övéi. Tehát, mondta, a Gestapo hajlandó nekik adni a zsidókat, azzal a feltétellel, hogy Portugáliába vagy Spanyolországba indulnak, és nem irányítják őket Palesztinába. Cserébe tízezer kamiont akarnak, kizárólag a keleti fronton használva; továbbá nyolcvan tonna kávét, húsz tonna teát, húsz tonna kakaót és kétmillió tábla szappant. A zsidókat továbbá hajlandók német hadifoglyokra cserélni. Ezt a beszélgetést további három-négy egyeztetés követte. Hajlandóak a zsidókat Spanyolország vagy Portugália határáig szállítani. Egyikük közölte, hogy ők is szeretnének egy kis pénzt. Száz zsidót engednének szabadon minden egyes nekik szállított teherautó után.

Szerdán kaptunk egy Joel Brand által aláírt táviratot Konstantinápolyból, amelyben azt tanácsolta, hogy pénteken érjen el Konstantinápolyba. Kérte, hogy biztosítsanak számára beutazási vízumot. Péntek délután ugyanis Joel Brand Eugen Band nevére szóló német útlevéllel érkezett Konstantinápolyba. Budapestről Bécsbe vitték, ahol a Gestapo épületében aludt. Péntek estére megérkezett Konstantinápolyba, ahol elmondta nekünk a részleteket. Azt is közölték vele, hogy az ajánlat keretében Lisszabonba, Svájcba és – külön engedéllyel – Palesztinába is ellátogathat.

Megkérdeztük tőle, honnan tudja biztosan, hogy a javaslat a hadseregtől származik. Eichmann például azt mondta, hogy hajlandó az első lenni, és tízezer zsidót szabadon bocsátani, és ezt követi a fizetés. Brand úr arról is beszámolt, hogy hatszáz zsidó számára szereztek engedélyt, akiket mintha deportálnának, de útközben Palesztinába szállítanák. A megválaszolatlan kérdés az, hogy Brand a brit hatóságok engedélyével érkezhet-e Palesztinába, azzal a feltétellel, hogy ismét kiléphet. Érdeklődtünk Konstantinápolyban, és arra a következtetésre jutottunk, hogy először át kell adnunk az ügyet a végrehajtó testületnek, amely eldönti, mi legyen a következő lépés. Brand múlt szombaton telefonált Budapesttel, és azt tanácsolta, hogy ha Ankarába érkezik, a tárgyalások folytatódnak.

Eközben a Magyarországról történő deportálások zajlanak. Úgy döntöttünk, hogy az egyik emberünket Palesztinába küldjük, hogy jelentse az ügyet a végrehajtó testületnek, és megkérjük a végrehajtó testület egyik tagját, hogy azonnal jöjjön Törökországba. Megkérdeztük, hogy beengedik-e valamelyikünket Magyarországra, és azt válaszolták, hogy ez nem kizárt.

Brandot egy szolgálatunkban álló magyar kísérte el Konstantinápolyba, és még vele együtt egy csoport fontos magyar. Ő a németeknek is dolgozott, részt vett az Eichmannal folytatott tárgyalásokon. A németek azt mondták ennek a magyarnak, hogy pénzbeli váltságdíj is szóba jöhet, és amikor Brand az árról érdeklődött, fejenként 500 dollárt mondtak neki. Ő – a magyar – 100 dollárt ajánlott fel. Megtiltották neki, hogy ezt elmondja Brandnak.

Vasárnap éppen a budapesti elvtársaknál akartak érdeklődni a deportálások és koncentrációk állásáról. Megkérdeztük azt is, hogy megoldható-e, hogy a svájci konzul felügyelje az országból kifelé irányuló szállításokat. Szóba került egy Gestapo-küldöttség – Schroeder (nyilvánvalóan nem az igazi neve) –, hogy folytassák a tárgyalásokat. Nem világos, hogy az összes megbeszélést a magasabb német hatóságok utasítására folytatták-e. A magyar például azt tanácsolta, hogy felhatalmazást kaptak arra, hogy a tárgyalásokat a legmagasabb szinten folytassák le.

Brand úr kifejtette, hogy fontos a tárgyalások folytatása, mert ezzel időt nyerünk. És mivel fontos az időre való játék, elengedhetetlen, hogy valaki Ankarába utazzon, és a végrehajtó testület tagja egyből Törökországba, mert ott fontos dolgok történnek. Brand úr a következő napokban visszatér Budapestre. Ha azt tanácsoljuk neki táviratban, hogy maradjon még néhány napig, akkor biztosan megengedik. A konstantinápolyi elvtársak azt követelik, hogy Sertok úr azonnal menjen oda.

Grünbaum úr:

Ezt a játékot addig kell folytatnunk, ameddig csak lehet, bár kétségtelen, hogy semmi sem sülhet ki belőle. Sátáni provokációnak tartom, hogy lehetőséget adjanak a magyarországi zsidók lemészárlására. Emiatt úgy kell tennünk, mintha mindent ebbe az irányba csinálnánk. Úgy gondolom, Sertok úrnak azonnal el kellene indulnia Törökországba, és ott több napot eltöltenie; azt is ki kell jelentenünk, hogy az egyik emberünk az Egyesült Államokba megy. Egy feltételt azonban fel kell tennünk: a deportálásokat azonnal le kell állítani. És még egy: az első ezer zsidó legyen Lengyelországból és ne Magyarországról.

Lehetővé kell tenni számukra, hogy pénzért alkudjanak, és ne árukért. Biztos vagyok benne, hogy az Egyesült Államok nem fog beleegyezni ebbe a „kereskedésbe”, de azonnal küldenünk kell valakit Törökországba, mert így időt nyerünk.

Sertok úr:

Az ügyet a legnagyobb sürgősséggel és merészséggel kell kezelni. A cél nem az idő nyerése, hanem a zsidók kimentése Európából. Időt is kell nyernünk, de nem ez lehet a cél. Bár a terv csapdának tűnik, kétségtelen, hogy sok zsidó megmenekülhet, ha igennel válaszolunk. Tegyük fel, hogy zsidók százezrei érik el Portugáliát – mit fognak kezdeni velük? Mivel etetik őket? De nincs más választásunk; kötelességünk mindent megtenni, hogy megmentsük a túlélő maradékot Európában. Nincs több vesztenivalónk. Ha az utolsó milliót nem mentjük meg, az megsemmisül. Egyikünk se menjen azonnal Törökországba; emberünknek nem is közvetlenül a németekkel kell találkoznia Konstantinápolyban, hanem a Vöröskereszt közvetítésével. Azonnal jelentenünk kell az ügyet londoni és washingtoni bajtársainknak. Talán valakinek most azonnal Londonba kellene mennie.

Ben-Gurion úr:

Pomerantz úr története eléképesztő, de nem szabad lekicsinyelni a komolyságát. Sátáni összeesküvésről sem beszélhet most senki. A náciknak egyetlen összeesküvésük van: a zsidók elpusztítása. Ha van remény, egy a millióhoz, ragaszkodjunk hozzá. Sajnálom, hogy nem tettek azonnal lépéseket, és hogy nem beszéltek arról, hogy a végrehajtó testület tagja akkor és ott Törökországba indul, mert elengedhetetlen, hogy beszéljünk a brit és amerikai küldöttekkel. (Ben-Gurion szívesebben küldi Sertok urat Törökországba.) Tájékoztatnunk kell londoni barátainkat is, és jelentenünk kell az ügyet a főbiztosnak, mert a kormány segítsége nélkül nem tudunk lépni. Fel kell kérnünk a biztos urat, hogy haladéktalanul hozza az ügyet a gyarmati hivatal és a külügyminisztérium tudomására.

Dobkin úr:

Mindenekelőtt be kell jelentenünk, hogy a tárgyalások folytatódnak. Második: Ben-Gurion nézete Sertok úr törökországi küldetéséről. Meg kell próbálnunk a tárgyalásokat pénzkérdéssé tenni, nem árukévá. Arra is törekedni kell, hogy követünket azonnal Budapestre küldjük. [Én] kétlem, hogy a briteknek kellene átadnunk az ügyet. Egyelőre az amerikaiakkal, utána a britekkel kellene tárgyalni.

Dr. Smurak:

Egyetértek Ben-Gurion és Sertok urakkal. A konstantinápolyi elvtársakat utasítani kell, hogy ragaszkodjanak a deportálások leállításához. Nincs értelme a hatóságok háta mögött foglalkozni az üggyel.

Grünbaum úr:

Ezt egy csapdának tartom, és nem többnek. Attól tartok, hogy ha átadjuk az ügyet a briteknek és az amerikaiaknak, teljesen kudarcot vallunk. Támogatom Dobkin úr javaslatát – hogy ne küldjünk táviratot, és ne szóljunk senkinek erről az ügyről, amíg Sertok úr vissza nem tér Törökországból. Választás hiányában egyetértek azzal, hogy teljes titokban jelentsék a főbiztosnak.

Kaplan úr:

Az egész elgondolkodtató, de még kell vitatkoznunk arról, hogy mit fogunk tenni, mert kötelességünk minden erőfeszítést megtenni a magyarországi zsidók megmentésére. Addig is hozzuk az ügyet az angliai elvtársak és a kormány tudomására. Ha csak egy szalmaszálat is meg kell fogni, nem szabad hagyni, hogy elcsússzon. Nincs remény arra, hogy az ügy eltitkolásával időt nyerjünk. Azt javaslom, hogy azonnal tájékoztassák a kormányt, és táviraton értesítsük elvtársainkat, hogy Sertok úr Törökországba készül.

Ben-Gurion úr:

Ellenzem Dobkin úr javaslatát, hogy először az amerikaiaknak, majd a briteknek jelentsünk. Ezt azonnal jelentenünk kell a hatóságoknak. Természetesen meg kell kérnünk őket, hogy jelentsék a központi kormányzatnak, és kezeljék bizalmasan.

Összegzés:

Mindannyian támogatjuk, hogy Sertokot Törökországba küldjük. A döntést megszavazzák. Javasoljuk, hogy ezeket az ügyeket jelentsék a főbiztosnak, kérjék meg, hogy továbbítsa az információkat a központi kormánynak és dr. Weizmannnak, valamint hozzá kell tenni, hogy Sertok úr hamarosan Törökországba indul.

A szavazás: / három igen (Kaplan, Sertok és Smurak urak), egy nem (Grünbaum úr). / A döntést megszavazzák.

Ben-Gurion úr:

Kérjük az elvtársakat, különösen Pomerantz urat, hogy ezeket az ügyeket tartsák teljes bizalommal, és ne fedjék fel senkinek.

Az ülést lezárják.

231. CHAIM WEIZMANN LEVELE ANTHONY EDEN SZÁMÁRA (1944. JÚNIUS 6.)

In: *Weizmann Archives*, Rehovot, Izrael, 31-2506.

Jegyzet: *A Zsidó Ügynökség iménti jegyzőkönyve mellett Weizmann személyes levelezése is a magyar zsidóság megsegítésére tett kísérleteiről tanúskodik. (V. L. B.)*

Kedves Eden úr,

Először is meg kell köszönnöm Önnek, hogy elérte, hogy átadják számomra Sertok úr jeruzsálemi üzenetét a magyarországi, lengyelországi, romániai és csehszlovákiai zsidók sorsával kapcsolatos német felvetések ügyében, melyekről [G. H.] Hall[532] úr tájékoztatott engem múlt pénteken. A történetet, melyet leírt táviratában, természetesen nagy és fájdalmas megrázkódtatást okozott számomra, és hagytam, hogy elteljen egy kis idő, amíg végiggondolhattam azt annyi nyugodtsággal, amennyire csak képes vagyok. Gondolkodásom eredményeként írok most Önnek, hogy megkérdezzem, tudna-e pár percet áldozni egy személyes beszélgetésre a témában? Úgy tűnik számomra, hogy a legnagyobb mértékben életbevágó és kényes politikai kérdésekről van szó, és nagyon aggódom, hogy a Zsidó Ügynökség minden lépése Őfelsége kormányának tudomásával és beleegyezésével történjék. Mindeközben fontos kötelességem, hogy megkíséreljek feltárni minden lehetséges cselekvési módot, melyek a zsidó életek megmentésére irányuló reményeknek a legtöbbet nyújtják.

Ebben a helyzetben nagy segítséget nyújtana számomra, hogy hozzájuthassak az Ön személyes tanácsához. Eközben talán megkérhetem arra, hogy tegye meg nekem azt a szívességet, hogy megkéri az ankarai brit nagykövetet, hogy tegyen meg minden tőle telhetőt, hogy török vízumhoz juttassa Sertok urat, aki azonnal Isztambulba kíván utazni Jeruzsálemből, hogy még inkább utána járhasson ennek a különös ügynek.

Őszinte tisztelettel,

H. W.

232. MARSCHALKÓ LAJOS: MILYEN VILÁGBAN ÉLÜNK?

In: *Hídfő*, 1959. április 10. 1-2.

Jegyzet: *Marschalkó Lajos (1903-1968) szélsőjobboldali magyar író, újságíró volt. A háború végéig jobboldali lapoknál dolgozott, később nyugati emigrációba került. A* Ha'tikv*a a dél-amerikai magyar zsidó diaszpóra lapja volt, Major Róbert a Magyar Zsidók Világszövetségének elnöke volt. Alábbi, emigráns nyilas lapban közölt cikkében Marschalkó a nyilasok önfelmentő narratívájának fontos részét osztja meg, mely szerint Szálasi egyszerűen „cionista" lett volna. (V. L. B.)*

A buenos airesi *Ha'tikva* megtisztelt azzal, hogy Major Róbert tolláből kétoldalas vezércikkben méltatta a *Világhódítók*at.[533] Eltekintve pár jelzőtől és néhány tudatos tévedéstől, végeredményben a cikk nem is rossz, mert kezd felderengeni benne valami világosság fénye. Azt írja ugyanis a derék Major Róbert:

„Ilyen világban élünk. És nem lehet elbújni; részt kell benne venni. Bárhol küzdenek az elnyomás ellen, Magyarországon, vagy Izraelben, vagy Dél-Afrikában, a zsidóknak egyénileg ott a helyük, de a maguk és nem a zsidóság nevében. Még kevésbé van joguk Moszkvából jött zsidó kommunistáknak magyarokat kényszeríteni az általuk elképzelt jövőre és new yorki zsidóknak szervezni a szovjetellenes magyar demokráciát. Aki mint zsidó akarja védeni a szabadságot, menjen Izraelbe!"

Major kolléga úr! Azt hiszem, helyben vagyunk! A cikk ugyan nagyobb hatású lett volna, ha azt a szerző nem New Yorkból, hanem Tel Avivból írja meg, mert nem szeretjük az olyan cionistát, aki a hajdani pesti vicc szerint „egyik zsidó pénzen Izraelbe küld egy harmadik zsidót."[534] No, de azért úgy látszik, hogy az álláspontok nagymértékben közeledni kezdenek egymáshoz. Elvégre, a kiátkozott Gömbös Gyula írta 1921-ben híres szilveszteri vezércikkében, hogy „érintkezésbe kell lépnünk a cionista szervezetekkel, és hazát kell adni egy hazátlan népnek." Szálasi Ferenc 1936-os *Út és cél* című munkájában szintén ugyanezt a cionista álláspontot foglalta el, mert végeredményben a *Ha'tikva* is azt hirdeti, mikor az izraeli nógatásokat gyűjti, hogy hazát kell adni egy hazátlan népnek.

Higgyék el – bárhol élnek a magyar ajkú zsidók –, mi valamennyien, „nyilas-náci bitangok", a legőszintébben tiszteljük ezt az álláspontot, különösképp mióta magunk is a galutban élünk. Tiszteljük azokat a zsidókat, akik a kétezer éve elveszett hazát építik, kik a hírek szerint igen jó és igen nacionalista érzelmű izraeli hadseregben szolgálnak. Mi csak azokért a zsidókért nem tudunk rajongani, akik a pesti tervhivatalban, az ÁVH kínzó-osztagaiban, a new yorki világhódítók palotáiban és egy megrohadt demokrácia kulcspozícióiban ülnek, hogy Mózes ígérete szerint úrrá legyenek náluknál nagyobb és erősebb nemzetek fölött.

Mindez azonban nem „antiszemitizmus." Ha egyszer az Úristen Magyarországnak is megadná azt a lehetőséget, hogy ismét szabad legyen és a maga akarata szerint élhessen, mint jelenleg Izrael, akkor ugyanúgy megvetnénk azt a fajmagyart is, aki a szabadság óraütésére nem megy haza, hogy saját hazáját építse, saját nemzeti erkölcsei szerint éljen, hanem idegen nemzetek felett akarván uralkodni, a kényelmesebb életet, a pénzt, a nagyobb hatalmi lehetőséget, az uralkodást és nem a szolgálatot választja.

Mert kérdezzük tisztelettel: vajon mit szólna Ben Gurion, vagy Golda Meir asszony ahhoz, ha mi nem Magyarországra akarnánk hazamenni, hanem mint magyarok, bevándorolnánk Izraelbe, hogy ott átvegyük a hatalmat, a sajtó és a szellemi élet fölötti uralmat? Mit szólnának ahhoz, ha magyarok, amerikaiak, németek vagy akár kínaiak úgy szólnának bele mindennap Izrael belügyeibe, ahogy a Major Róbertek, Klár Zoltánok, Kéri Pálok és Aczél Tamások mindennap belekotyognak a magyarság és a magyar emigráció belügyeibe. Egész biztos, hogy akkor minket magyarokat vinnének el egy negevi Auschwitzba, és egy szabad, demokratikus Izraelben olyan „antimagyarizmus" törne ki, mint amilyen antiszemitizmust váltottak ki Szamuely négy évtizedet jubiláló bitófái.

A zsidóság kétezer éven át hitte, hogy Izrael egyszer szabad lesz, és mi magyarok is hisszük, hogy Magyarország egyszer felszabadul. Ma már felesleges rekriminálni, hogy mennyi bajt, gyászt, halált, szerencsétlenséget kerülhetett volna el, ha hallgat Gömbös Gyula és Szálasi Ferenc szavára.

Azonban érdemes elgondolkodni arról, nem volna-e hasznos mindkét oldalról felkészülni a kölcsönös elválásra, egy rosszul sikerült kényszerházasság felbontására?

A mi legjobb tudomásunk szerint ma 80 000 zsidó ül a magyarországi kommunista rendszer kulcspozícióiban. Vajon nem volna-e eminens érdeke a zsidóságnak, hogy ezeket elvigye egy felszabadulás esetén feltétlenül elkerülhetetlen zűrzavar elől, amely természetesen egyaránt fogja sújtani a kommunista rendszer magyar és zsidó terroristáit? Vajon nem okosabb volna-e a Zsidó Világkongresszusnak[535] arról gondolkozni, hogy saját hazájuk – tehát Izrael – építésére irányítsa a magyar ajkú zsidó művészeket, írókat, szellemi embereket, mérnököket és technikusokat, mint azt remélni, hogy majd – mint maga Major Róbert írta – New Yorkból ők fogják megszervezni a „szovjetellenes magyar demokráciát?"

Milyen világban élünk? – kérdi Major Róbert. Hát olyanban, amelyben újra kell fogalmazni mindent. Olyan világban élünk, amelyben mindkét félnek be kell látnia, hogy az együttélés lehetősége mindörökre megszűnt- Magyarnak Pécs, németnek Bécs – hangoztatta a századforduló közmondása. Hol itt az „antiszemitizmus?" Hol a fajgyűlölet, midőn csupán azt kívánjuk, hogy magyar is, zsidó is találja meg otthonát – saját hazájában?

S ha ez megtörtént, ha sikerült teljesen és tökéletesen elválni egymástól, akkor az Ady Endre által meglátott „megszépítő messzeség" távlatában békésen és szeretettel nézhetjük egy ifjú nacionalizmus, Izrael országát. És mint doktriner cionisták, joggal csodálkozhatunk azokon a zsidókon, akik nem Izrael szolgáló fiai akarnak lenni, hanem a népek urai. És ezek a népek nem hisznek abban, hogy vannak választott fajok és kiválasztott nemzetek. Mert bármilyen sajnálatos világ a miénk, higgye el Major Róbert: „Ilyen világban élünk."

233. FIALA FERENC: ASZEMITA VAGY CIONISTA?

In: *Hídfő*, 1959. december 10.

Jegyzet: *Fiala Ferenc (1904-1988) újságíró, a magyar nemzetiszocialista mozgalom egyik alapítója, a Nyilaskeresztes Párt sajtóügyeinek irányítója volt. 1944-ben a Nyilaskeresztes Párt sajtófőnökeként funkcionált. Fiala 1959 őszén cikket írt az emigráns* Hídfő*be, melyben „cionistának" nevezte Szálasit.[536] (V. L. B.)*

A *Hídfő* egyik nemrég megjelent számában Szálasi Ferenc politikájával kapcsolatban többek között azt írtam, hogy Szálasi Ferenc aszemita, azaz cionista volt. Ezen megállapításomról az egyik havonta megjelenő emigrációs folyóirat első személy egyes számban írt cikket közölt (a szerző megemlítése nélkül), és majd' egy oldalon át foglalkozik ezzel a kérdéssel. A cikkíró szerint Szálasi Ferenc valóban aszemita volt, de nem cionista. Szó szerint a következőket írta:

„Az antiszemitizmus célja sem nem a zsidóság megsemmisítése, sem nem a bántalmazása. Az aszemitizmus célja a zsidóság eltávolítása a nemzet közösségéből. Ez pedig egyféleképpen lehetséges: a kivándorlás által [...] Az aszemitának teljesen mindegy, hogy a zsidó hova és mikor megy: mindegy neki, hogy Amerikába, vagy Kanadába, vagy Izraelbe. Neki csak az a fontos, hogy az ő hazájából menjen ki. A cionista viszont egy meghatározott államban akarja tömöríteni a zsidókat, zsidó országot akar, stb. stb."

A névtelen cikkíró bár fölényesen kioktat ezzel a kérdéssel kapcsolatban, mégis kénytelen vagyok megállapítani, hogy távolról sem ismerte Szálasi Ferencnek a zsidókérdésben elfoglalt álláspontját, amelyet legutoljára a várbeli miniszterelnökségi palotában összehívott értekezleten fejtett ki [...] Beszéde során kifejtette, hogy a háború esetleg megnyerése alkalmával *a zsidókérdést a cionizmus alapelvei szerint kell rendezni, amennyiben az évezredek óta diaszpórában élő zsidóságot olyan körülmények közé kell juttatni, hogy önálló állami életet éljen és ne kelljen rettegnie a periodikusan megismétlődő pogromoktól és zsidóüldözésektől.* A zsidóságnak – mondotta ezen az értekezleten Szálasi Ferenc – éppen olyan joga van nemcsak az élethez, hanem ahhoz is, hogy önálló állami életet élen, mint bármely más népnek vagy nemzetnek. Hogy ez bekövetkezzék, annak első feltétele, hogy a világrendezés során akár Palesztinában, vagy bármely más részén a világnak a majdani győztes hatalmak *lehetőséget adjanak a zsidóságnak, hogy nemzetté, állammá alakuljon.*

A cikkíró valószínűleg nem ismeri Szálasi Ferencnek ezen irányelveit, de nyilván nem ismeri a cionizmus történetét és annak célkitűzéseit sem. Az általa magyarázott azon megoldás, hogy az aszemita csak azt akarja, hogy a zsidó *az ő országából* menjen ki, csak félmegoldás, mert ahelyett, hogy elismerné a zsidó nemzeti állam létjogosultságát, ahelyett csak a saját hazájában élő zsidókat akarja más népek számlájára írni. A hungarizmus következetesen becsületes minden elképzelésben – s éppen azért tud emberi maradni akkor is, ha bármely népről van szó. A logikailag végigvezetett hungarizmus nem szereti a félmegoldásokat, márpedig az előbb említett folyóirat cikke ezen a félmegoldásos úton halad, és olyanokat próbál magyarázni, amelyek egyáltalán nem fedik sem Szálasi Ferencnek, sem a hungarizmusnak az emberi lélek legmélyében gyökerező törvényeit.

Hogy Szálasi Ferenc mennyire helyesen látta a zsidókérdés megoldását, azt a legjobban bizonyítja, hogy 1948-ban éppen azok az angolszász hatalmak tették lehetővé Izrael állam megalakulását, amelyek annakidején a háború alatt hallani sem akartak a hitlerizmus által üldözött európai zsidóság befogadásáról. Ők igen helyesen, nem úgy akarták megoldani a zsidóság problémáját, hogy zsidó tömegeket felelőtlenül tologassanak egyik országból a másikba, hanem a Szálasi Ferenc által is hangoztatott egyedüli becsületes megoldást választották – szóval a cionizmust, azaz hogy megszűnjön a zsidó diaszpóra, és módot adjanak a zsidó népnek a lelki alkatuknak megfelelő állami berendezkedésre és az abban való életre.

Végezetül még kénytelen vagyok megellenezni a névtelen cikkírónak azt a megállapítását, hogy csak zsidó fajú és vallású egyén lehet cionista. Szerény véleményem szerint cionista azt, aki a zsidókérdés évezredes históriáját úgy akarja nyugvópontra juttatni, hogy a világ minden részében élő zsidóságot az önálló zsidó állam békés dolgozó polgárává akarja tenni. És Szálasi Ferenc pontosan ezt *akarta*.

234. SZÁLASI FERENC VÁLASZAI A ZSIDÓKÉRDÉSRŐL EGY KÜLFÖLDI ÚJSÁGÍRÓ KÉRDÉSEIRE (1938)

In: *Budapest Főváros Levéltára*, XV.20. 71. XXV.1.a. 2973. 1317-1318.

Jegyzet: *Szálasi 1938-ban maga is elismételte a fenti tételeket egy interjújában. Sorait annak tükrében kell értelmezni, hogy a nyilas diktátor zsidók ezreinek haláláért volt felelős – ezt jelentette az „aszemita” „cionizmus-barátsága” a gyakorlatban. (V. L. B.)*

[...] **A zsidókérdés**

A feudalizmusnak Magyarországon történt káros és kóros prolongálódása következtében a zsidó faj, különösen az utolsó két generáció idejében, nagyobb mértékben szállotta meg az országot és nagyobb mértékben sajátította ki magának a gazdasági, politikai és kulturális hatalom domináns eszközeit, mint bármelyik más európai államban. Ezért a Magyarországon állandósult zsidókérdés megoldásának gyökeresebb eszközeihez fogunk nyúlni, mint egyes más európai államok. Azonban a zsidókérdés megoldásának művében is higgadtan, az érzelmek és indulatok befolyásolásától mentesen viselkedünk. Egész határozottan reméljük, hogy a határainkon kívül élő zsidóság támadólagos magatartással nem fogja erélyünket felfokozni és ezáltal nem fog bennünket a Hazánkban élő zsidósággal szemben olyan módok és eszközök igénybevételére kényszeríteni, amelyekhez nyúlni csak azon esetben fogunk, ha higgadt és tárgyilagos törekvéseinket ártó szándékú külföldi támadó propaganda vagy esetleg más diplomáciai intervenció is kísérné. Tény az, hogy az előző két nemzedék nemzetietlen, népellenes politikusai Magyarországból másfélmillió magyart kivándoroltattak Észak-Amerikába és helyükbe Galíciából …tattak félmillió zsidót, akiknek minden kedvezményt megadtak ahhoz, hogy gazdasági és politikai hegemóniához jussanak. Mi viszont mindent elkövetünk ahhoz, hogy a Hazánkból kivándorolt fajmagyarok egy boldoggá alakította Hazába visszatérhessenek. Evégből a Hazánkban élő zsidóságot gazdaságpolitikai eszközökkel rávesszük arra, hogy orcájuk verejtékével részt vegyenek a közvetlen termelési ágakban, hogy a jelenlegi pozícióikat a külföldről hazatérő fajmagyarok vehessék át. Azon zsidókat, akiknek ez nem fog tetszeni, cionista törekvéseikben támogatni fogjuk és biztosítjuk számukra a Palesztinába, Madagaszkárra, Szovjetoroszországba való kényelmes kivándorlást. [...]

235. KASZTNER REZSŐ LEVELE HERMANN KRUMEY FELESÉGE SZÁMÁRA (1946. JANUÁR 16.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, V.

Jegyzet: *Kasztner Rezső (1906-1957) kolozsvári születésű cionista ügyvéd, embermentő volt. Adolf Eichmannal való tárgyalásainak eredményeképp 1684 főt mentett meg az ún. „Kasztner-vonaton", mely 1944 július elsején hagyta el Budapestet. Alkudozásaiért később Izraelben súlyos vádak érték, végül szélsőségesek lelőtték a nyílt utcán. Kasztner vádlóját ugyan szinte minden vád alól felmentették a hírhedt rágalmazási perben, ám azt a bíróság is kimondta, hogy Kasztner valóban segített egyes náciknak megmenekülni a felelősségre vonás elől. Shoshana Barri (Ishoni) izraeli történész kutatásai szerint erre az izraeli kormány utasíthatta Kasztnert.*[537] *Az alábbiakban ennek tükrében közöljük először magyarul Kasztner egyes nácik melletti kiállását. (V. L. B.)*

Tisztelt nagyságos asszonyom!

Megkaptam az Ön t. 1946. december 26-ai levelét. Nagyon szívesen állnék szolgálatára a problémájában. Talán tudna nekem segíteni, abban, hogy elmondja, hova küldhetem a segélycsomagomat az Ön számára. Ami viszont a kérését illeti, úgy gondolom, hogy egy ilyesfajta kezdeményezés aligha fog tudni segíteni az ügyben. Ellenben én az elkövetkező időben Nürnbergbe utazom és ezen ürügy kapcsán fogok a kedves férje ügyében tanúskodni. Nem fogok ezen alkalommal elmulasztani rámutatni a mentőpillanatra, ami a férje rendelkezésére áll.

Kívánom a legjobbakat,

Dr. Kasztner

236. KASZTNER REZSŐ LEVELE HERMANN KRUMEY SZÁMÁRA (1947. FEBRUÁR 5.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, I.

Mélyen tisztelt Krumey úr!

Kapcsolatba léptem a családjával, ám a levelemre, amelyben az iránt érdeklődtem, hogy miként lehetnék a segítségükre, még választ nem kaptam. Egy Baselben hivatalosan előterjesztett jelentésben meghatároztam azoknak az embereknek a szerepét, akik nekünk segítettek. Merem remélni, hogy az azonnali megtett lépések megkönnyítik az Ön életét, újra hozzásegítik Önt a boldogságához és támogatják abban, hogy új alapokra helyezhesse életét. Ameddig a körülményeim lehetővé teszik, addig törekszem arra, hogy Önt ezekben előresegítsem. Könnyű ugyan nem lesz, de nem feledem azokat egykönnyen, akik irányunkba bizonyos pillanatokban megértést tanúsítottak.

Üdvözlettel:

Dr. Kasztner

237. KASZTNER REZSŐ LEVELE HERMANN KRUMEY SZÁMÁRA (1947. MÁRCIUS 13.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, II.

Mélyen tisztelt Krumey Úr!

Ne higgye, hogy nekem könnyű volt a legutóbbi kérdésére választ adni. Mindenben, ami az ön új információit illeti, teljesen egyetértek. Az más kérdés – feltételezem, a kényesebbik –, hogy minek kellene a második – az Önnek minden körülmények között ajánlottabb – alternatívában történnie. Remélem, megérti, hogy számomra nem lehetséges, hogy Önt ebben hivatalosan is támogassam. Személy szerint bármikor segítenék, ha az adott körülmények lehetővé tennék. Bizonyosan április közepe táján utazom Nürnbergbe, azért is, hogy az ön ügyében tanúskodjak. Ott fogok róla értesülni, hogy szándékoznak-e az Ön kiadatását meghosszabbítani és, hogy mennyiben befolyásolja egy ilyen folyamat az Ön első alternatíváját. Ezt a kérdést először akkor tudom megválaszolni, ha már megvizsgáltam a helyszínt.

Üdvözlettel,

Dr. Kasztner

238. KASZTNER REZSŐ HITELES VALLOMÁSA HERMANN KRUMEY JAVÁRA (1948. MÁJUS 5.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, III, IV.

Hiteles vallomás

Én, dr. Kasztner Rezső, szül. április 14. 1906., Kolozsvár, Románia, jelenleg Tel-Aviv, Palesztina lakosa, miután figyelmeztetve lettem, hogy büntetést vonhatok magamra hamis tanúskodás esetén, a következőket jelentem ki eskü alatt. Hiteles vallomásomat követően, melyet a Nemzetközi Katonai Ítélőbíróságnak tettem, a következőket állítom. A különböző budapesti német hatóságok képviselőivel való tárgyalásaim során ismertem meg először Hermann Krumeyt. Akkoriban SS-Obersturmbannführer rangban szolgált, és a Sondereinsatzkommando [Eichmann különleges osztaga] fontos tagja volt, Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführer parancsnoksága alatt, akit a magyarországi zsidókérdés teljes megoldásával bíztak meg. Tárgyalásaim eredményeképpen[538] a már deportált ötszázezer magyar zsidó közül tizenöt ezret Ausztriába küldtek Auschwitz helyett. Ez azt jelentette, hogy aki munkaképes volt, annak különféle feladatokat adtak, de családjaik tagjai: a gyermekek, csecsemők, öregek és a betegek nem kerültek elgázosításra, mint azok, akiket Auschwitzba küldtek, hanem életben maradtak. Hermann Krumeyt egy kis csoport vezetőjévé nevezték ki, és Bécsbe helyezték át, hogy felügyelje ennek a tizenöt ezer speciális személynek a sorsát. Ki kívánom jelenteni, hogy Krumey figyelemre méltó jóindulattal végezte el feladatait azok iránt, akiknek élete vagy halála nagyrészt azon múlott, hogy ő hogyan hajtotta végre parancsait. Mivel a háború utolsó három hónapját Bécsben töltöttem, személyesen én is meg tudtam győződni a fenti tényekről. Több javaslatot is előterjesztettem Krumeynak, melyek ezen speciális csoport sorsát voltak hivatottak javítani, és részéről mindiga legnagyobb megértést és együttérzést tapasztaltam. Ugyanez igaz az én utolsó két vállalkozásomra is, melyből az elsőnek az volt az eredménye, hogy huszonkilenc Pozsonyban bujkáló zsidó megmenekült, a másodiknak pedig Theresienstadt híres gettója lakóinak megmenekülése. Krumey, aki Becher SS-Standartenführer igen furcsa körülmények között kiadott felsőbb utasítására cselekedett, Theresienstadtba jött velem, és ellene tett korábbi, egyidejű parancsoknak, melyek a gettó kb. harmincezer foglyának elpusztítását célozták, még a Szövetségesek megérkezése előtt. Átolvastam a fenti két oldalas angol nyelvű vallomást, és kijelentem, hogy abban a legjobb tudomásom és hitem szerinti teljes igazság áll.

Aláírás: **Dr. Kasztner Rezső**

Előttem, Benno H. Selcke [1913-2007], AGD-D A33012, amerikai állampolgár, a Háborús Bűnöket Vizsgáló Főtanács Irodájának [OCCWC] Bizonyítékügyi Osztályának igazgatóhelyettese előtt, megjelent dr. Kasztner Rezső, akit ismerek, és személyem jelenlétében aláírta a fenti két oldalas angol nyelvű hiteles vallomást, és megesküdött, hogy abban az igazság áll.

Nürnberg, Németország, 1948. május 5.

Benno H. Selcke

239. KASZTNER REZSŐ HITELES VALLOMÁSA HANS JÜTTNER JAVÁRA (1948. ÁPRILIS 30.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, IX, X.

Hiteles vallomás

Én, dr. Kasztner Rezső, szül. április 14. 1906., Kolozsvár, Románia, jelenleg Tel-Aviv, Palesztina lakosa, miután figyelmeztetve lettem, hogy büntetést vonhatok magamra hamis tanúskodás esetén, a következőket jelentem ki eskü alatt. 1944 őszén a magyarországi német hatóságok hatalomra segítették az ún. Nyilaskeresztes Pártot, és hozzáláttak a budapesti zsidók különösen embertelen módon történő deportálásához. Több tízezer nőt és férfit kényszerítettek minden korosztályból, hogy esőn és havon keresztül meneteljen élelem és menedék nélkül Budapesttől a német határig, állítólag azért, hogy kényszermunkát végezzenek; valójában azonban csak töredékig érte el a határt, és ők is teljesen kimerült állapotban. A többiek nem tudták kibírni a száznyolcan kilométer hosszú menetet ilyen körülmények között. A Zsidó Mentőbizottság vezetőjeként eljárva igyekeztem közbenjárni a tárgyalásaim során Kurt Bechernél, aki akkoriban a Waffen-SS-nél szolgált ezredesként [Standartenführer], hogy tegyen kísérletet a „halálmenetek" megállítására. Ez alkalommal tudtam meg, hogy Hans Jüttner, a Waffen-SS vezérezredese [Obergruppenfürher], aki akkoriban Budapesten járt, találkozott Bécstől Budapestig vezető útján a deportálás-mentekkel, melyekről már korábban hallott Bechertől. Mikor megérkezett Budapestre, Jüttner tiltakozott a körülmények ellen, melyek között a deportálások zajlottak, az SS és a német rendőrség magyarországi vezetőjének, [Otto] Winkelmann számára, és követelte, hogy szüntessék be azokat. Ezt a tényt akkor nem csak Becher közölte velem, hanem Adolf Eichmann is, az Einsatzkommdano vezetője, kinek megbízatása a magyarországi zsidókérdés végső megoldása volt. Eichmann megjegyzést tett arról, hogy Jüttner átlépte hatáskörét közbenjárásával. Valójában a „halálmeneteket" később le is állították, miután Becher és Jüttner közbenjárt Himmlernél. Átolvastam a fenti két oldalas angol nyelvű vallomást, és kijelentem, hogy abban a legjobb tudomásom és hitem szerinti teljes igazság áll.

Aláírás: **dr. Kasztner Rezső**

Nürnberg, Németország, 1948. április 30.

Előttem, Benno H. Selcke, AGD-H D4A33012, amerikai állampolgár, a Háborús Bűnöket Vizsgáló Főtanács Irodájának [OCCWC] Bizonyítékügyi Osztályának igazgatóhelyettese előtt, megjelent Dr. Kasztner Rezső, akit ismerek, és személyem jelenlétében aláírta a fenti két oldalas angol nyelvű hiteles vallomást, és megesküdött, hogy abban az igazság áll.

Nürnberg, Németország, 1948. május 5.

Benno H. Selcke

Ezúton igazolom, hogy a fenti másolat valós, és megfelel az eredetinek.

Nürnberg, Németország, 1948. június 29.

240. KASZTNER REZSŐ HITELES VALLOMÁSA KURT BECHER JAVÁRA (1948. AUGUSZTUS 4.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, VI, VII, VIII.

Hiteles vallomás

Én, alulírott dr. Kasztner Rezső, a következő vallomást kívánom tenni, a Nemzetközi Katonai Törvényszék [IMT] számára vallomásomként benyújtott 26CSPE (USA 242) számú dokumentum mellett (további személyes információkért lásd a korábbi vallomást) Kurt Becher korábbi SS-Standartenführer személyéről: 1944-45-ben az alulírott, mint a Zsidó Ügynökség [JA], és az Egységes [Adomány]szétosztási Bizottság [JDC] képviselője, illetve a Budapesti Illegális Zsidó Embermentő Bizottság vezetője, és Kurt Becher között lezajlott tárgyalásaim eredménye, hogy több tízezer koncentrációs táborban raboskodó zsidó és fogoly élete megmenekülhetett. Noha a tárgyalások köztem és Kurt Becher között gyakorlatilag pénzügyi és gazdasági alapokon indultak meg, és zajlottak le, azok mégis a legkomolyabb és legnagyobb hatású kísérletté váltak a zsidók a németek által való teljes kiirtására szőtt náci terv megállítására, melyet Hitler írt elő. Nem lehet kétség afelől, hogy Becher egyike azon nagyon kevés SS-vezetőknek, akikben volt elég bátorság, hogy ellenszegüljön a kiirtási tervnek, s hogy emberéletek megmentését kísérelje meg. Egészen konkrétan a Becherrel való tárgyalásaim útján a következő eredményeket sikerült elérni:

(1) Ezerhatszáznyolcvanöt magyar zsidót és magyarországi zsidó menekültet sikerült Budapesten összegyűjteni, és Bergen-Belsenen keresztül Svájcba vinni, két csoportban, 1944. augusztus 21-én és december 6-án. Ez volt az első alkalom, hogy a németek kiengedték zsidók egy szervezett csoportját a kezeik közül a háború alatt.

(2) Miután Becher közben járt Himmlernél, az utóbbi általános parancsot adott ki 1944, őszén, mely megtiltotta a zsidók további kiirtását. Noha ezt a parancsot részben szabotálta Kaltenbrunner, Eichmann és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal [RSHA, Reichssicherheitshauptamt] néhány más tisztviselője, a parancs hatása alá kerülő megmaradt [zsidók] közül sokan ezen parancs kiadásának köszönhetik életüket.

(3) Kb. hetvenöt Pozsonyban rejtőzködő zsidót gyűjtöttünk össze, és vittünk Svájcba a köztem és Becher között kötött egyezmény után (1945 áprilisa).

(4) Becher közbenjárása után a budapesti gettó hatvanezer zsidóját sikerült megkímélni a deportálástól és a kiirtástól 1944-5 novemberében, decemberében, és januárjában, mindezt a magyar bábkormány terveinek és döntésének ellenére, melyet a gettó foglyainak kipusztítására hozott.

(5) A háború végső szakaszában Becher azon igyekezett Himmlerrel együtt, hogy olyan módon akadályozza meg a radikális SS-vezetők csoportjának igyekvését a koncentrációs táborok maradék foglyainak eltávolítására vagy kiirtására, hogy ezeket a foglyokat átadták a Szövetséges seregeknek, így kerülvén el a táborok körül a véres csatározást.

Személyesen láttam Becher törekvéseit, melyeknek eredményeképpen Bergen-Belsen koncentrációs tábora napokkal a Szövetséges csapatok megérkezése előtt kapitulált. Tekintettel a lehetetlen körülményekre, melyeket a táborban tapasztaltuk 1945. április 11-én, a kapituláció volt az egyetlen lehetséges módja a kb. ötvenötezer fogoly szenvedéseinek lerövidítésére, és felszabadulásuk felgyorsítására. Személyes tanúja voltam annak, hogy hasonló parancsot adott ki a Hamburg melletti Neuengamme (kb. tizenkétezer fő) és Theresienstadt (kb. harmincezer fő) települések koncentrációs táborai parancsnokának is.

(6) Fennmaradt dokumentumok és más vallomások figyelembevételével azt lehet mondani, hogy Becher volt az, aki megakadályozta Kaltenbrunner utolsó pillanatban kiadott parancsát, melynek célja Mauthausen (kb. harminchárom ezer fő, változatos nemzetiségűek, főleg politikai foglyok) és Flossenbürg (kb. tizenhétezer fő) koncentrációs táborai foglyainak kiirtását.

Mivel 1944 júniusától 1945 áprilisának közepéig személyes kapcsolatban voltam Becherrel, személyes megfigyeléseim alapján szeretném kiemelni, hogy Becher mindent megtett, amit pozíciójában és lehetőségeinek megfelelően megtehetett, hogy ártatlan emberi életeket mentsen meg a náci vezetők vak, gyilkolás dühétől. Tehát, még ha tárgyalásaink formája és alapja erősen vitatható is, egyetlen percig sem kételkedtem Kurt Becher jóindulatában, és véleményem szerint, ha személyét megvizsgálják Szövetséges vagy német hatóságok, [Becher] a lehető legteljesebb előzékenységet érdemli meg. Ezt a nyilatkozatot nem csak a magam nevében, hanem a Zsidó Ügynökség és a Zsidó Világkongresszus részéről is teszem.

Dr. Kasztner Rezső,

A Zsidó Ügynökség Genfi tisztviselője, 1943-45 között a Magyar Cionista Szervezet vezetője

Előttem, ifj. Benno H. Selcke, AGD-D A33012, amerikai állampolgár előtt, megjelent Dr. Kasztner Rezső, akit ismerek, és személyem jelenlétében aláírta a fenti két oldalas angol nyelvű hiteles vallomást, és megesküdött, hogy abban az igazság áll.

Nürnberg, Németország, 1948. augusztus 4.

Benno H. Selcke

241. BENNO SELCKE TANÚSÍTVÁNYA KURT BECHER JAVÁRA (1945. JÚLIUS 26.)

In: Móse Gólán: A Kasztner-ügy történelmi torzításainak jelentősége, *Magyar Zsidó Szemle Füzetek* (2), Budapest (2008), Melléklet, XI.

Tanúsítvány. Annak, akit illet:

Kurt Becher urat nagyon jól ismerjük itt, jó véleményünk van róla, és egy őszinte, egyenes, megbízható férfinak tartjuk. A harcok megszűnését követően Becher úr az automatikus letartóztatási szabályok alapján internálásra került. Fájljának aprólékos ellenőrzése után élete, tapasztalatai és tettei a mi legnagyobb elégedettségünkre azt mutatták, hogy nincs alapja vádat emelni ellene, vagy bármit számon kérni rajta. Épp ellenkezőleg, megállapítottuk, hogy egyedülálló módon több tízezer zsidónak, illetve más, kivégzés által fenyegetett ember életét mentette meg, oly' módon, hogy szabotálta a Gestapo utasításait. Becher úr 1946-tól volt Nürnbergben kiengedéséig, 1947. december 15-én. Ez alatt az idő alatt teljes együttműködést tanúsított, a nyomozati munkát vezetők irányába nagy segítséget nyújtott, és bizonyságot tett jellemének vitán felül álló tisztességéről és egyenességéről.

Aláírás: **ifj. Benno H. Selcke**, Bizonyítékügyi Osztály, igazgatóhelyettes

1945. július 26.

242. KASZTNER REZSŐ: A BUDAPESTI ZSIDÓ MENTŐBIZOTTSÁG JELENTÉSE, 1942-1945.

In: Rezső Kasztner: *Der Bericht des jüdischen Rettungskomitees aus Budapest, 1942-1945*. (Budapest, 1945)

Jegyzet: *Maga Kasztner 1946-ban hosszú jelentésbe foglalva próbálta megmagyarázni tetteit, indítékait. Az eredetileg német nyelvű szöveg néhány fontosabb részletét itt először közöljük magyarul. (V. L. B.)*

Előszó

A Budapesti Vaadat Ezra Vö-Hazalah (Segítő és Mentő Bizottság, továbbiakban Vaadah) itt nyújtja be a következő jelentést munkájáról [...]. Ez a jelentős a munka legfontosabb pontjainak összefoglalója. Néhány dolog a kívülállók számára ellentmondásos, elképesztő és hihetetlen lesz. Ezek őrült idők voltak. Az események számunkra is, akik megéltük őket, sokszor felfoghatatlanok és különösek voltak. Nem voltak megérthetők a normális emberi viselkedés szabályai szerint. [...]

Hogyan volt egyáltalán lehetséges, hogy zsidó életeket kapjunk ajándékba az SS-től? [...] Tény, hogy a zsidóság kiirtása némileg megtorpant 1944 nyarán. [...] Hitler nem változtatta meg nézeteit. [...] De 1944 közepéről kezdve a kollektív halálos ítélet kirovója, az SS vezetője, Heinrich Himmler (...) kételkedni kezdett, hogy ez-e a helyes út. Fokozatosan döbbentünk rá erre. A tárgyalásaink fonala hozzá vezetett. [...] Ennek a változásnak jeleként 318 magyar zsidó távozhatott Bergen-Belsenből Svájcba 1944. augusztus 21-én. [...]

Chaim Arlozorov transzferszerződésétől kezdve, mely Palesztina és a Német Birodalom között állt fenn 1933 és Hitler bukása között, több kísérlet is történt zsidó oldalról, hogy a zsidóellenes lépések mértékét csökkentsék oly módon, hogy közvetlen tárgyalásba bocsátkoztak náci vezetőkkel. A helyi kísérletek a különböző megszállt európai országok zsidó vezetői részéről a zsidók deportálásoktól való, tárgyalásokon keresztül történő megmentésére nem vezettek maradandó eredményhez, és pusztán arra voltak jók, hogy a német pusztító gépezet a zsidó vagyon maradékát is kisajtolja belőlük.

Az első sikeres kísérlet a pozsonyi Zsidó Mentő Bizottság részéről történt. 1942 márciusában a Bizottság vezetői, Weissmandel rabbi, Steiner mérnök és Gizi Fleischmann megpróbálták rávenni a Gestapo bürokratáit, hogy állítsák meg a deportálásokat, mégpedig váltságdíjért cserébe. A németek vezetője, Wisliczeny SS-százados kijelentette 55 ezer zsidó deportálása után, hogy hajlandó eltekinteni a maradék 25 ezer zsidó deportálásától 50 ezer dollárért, ez két dollárt jelent fejenként. A pénznek külföldről kellett jönnie. De nem jött be a pénz, vagy nagyon lassan jött. Wisliczeny heteket várt a megbeszélt összegre, majd újra jelezte követelésért: háromezer zsidót küldött Lengyelországba. Aztán a pénz megérkezett, és a deportálások leálltak.

[...] A terv, amit közvetlenül a megszállás után dolgoztunk ki, lazán épült a korábbi, pozsonyi tervre, és több lehetőséggel számolt, beleértve az alábbiakat.

1. Az aktív és passzív ellenállás megszervezése.
2. A németekkel való tárgyalás a kiirtás elvetéséről, elhalasztásáról vagy csökkentéséről.
3. A magyar elemek együttműködése a német nyomás ellen.
4. A zsidók rejtése bunkerekben és a hamis iratok osztogatása.
5. A menekülési útvonalak megszervezése és felügyelete Romániába és Tito partizánjaihoz. (Főleg lengyel és szlovák menekültek voltak megfelelők erre a feladatra).
6. Megkeresések a Nemzetközi Vöröskereszthez és a semleges követségekhez védelemért és segélyért.

A tárgyalások a németekkel sikeresek voltak, mint jeleztük, gazdasági alapon. Azt javasoltuk, közvetlenül a megszállás után, hogy engedjék el a magyar zsidóság gettósítását és deportálását, bizonyos összegért cserébe. Legalább időt akartunk nyerni ezzel a lépéssel.

A német megbízott és a Judenkommandók vezetője a hírhedt Adolf Eichmann volt, aki némi hezitálás után elutasította a tervünket. Később arra jutott, hogy a kétmillió dollárt, amit ajánlottunk, nem volt elég. Végül Eichmann közölte, hogy nem kell a pénz és nem állítja le a deportálásokat. Azt állította, hogy nyitott a magyar zsidók életben hagyására, ha Németország megkapja az áhított katonai felszereléseket. Egymillió zsidót ajánlott tízezer kamionért, ami száz emberi életet jelent teherautónként. Ez volt az ajánloat, amit Joel Brand, a Vaada tagja elvitt Isztambulba egy német diplomáciai gépen. Ezen a javaslaton múlt a halálra ítélt közösség sorsa, akiket csak egy csoda folytán lehetett volna megmenteni. A csoda azonban sajnos elmaradt.

Nem csak hogy elutasították a német követelések teljesítését, de még csak kísérletet sem tettek a Nyugat részéről a lehetetlen követelések más módon való teljesítésére, vagy hogy propagandát csináljanak a követelésekkel.

[...] Több mint negyedmillió zsidót szabadítottak fel a szövetségesek a különböző koncentrációs táborokban, miután Németország elesett. Ezek a felszabadítások nem automatikusan követték a szövetséges győzelmet. A zsidók a táborokban életben kellett, hogy maradjanak, mire felszabadítják őket.

A háború utolsó hónapjaiban a következő kérdés fogalmazódott meg az SS vezetőinek fejében: életben hagyjuk-e a maradék zsidóságot? A radikálisok, mint Kaltenbrunner, Müller és Eichmann azt képviselték, hogy a maradék zsidók életben hagyása nem ér el semmit. Nem lett volna ez elég alibinek. Cserébe viszont szabadjára engednének sok embert, akiknek személyes bosszújuk van Németország ellen.

Sok más, vezető tiszt, köztük tárgyalópartnerünk Budapesten, Kurt Becher és az ismert Schellenberg azt javasolták Himmlernek, hogy hagyják életben a zsidókat, mert erre lehetne egy különbéke-javaslatot építeni a britek felé.

A tárgyalásaink hatására 1944 november végén Himmler megállította a gázosításokat Auschwitzban. Onnantól fogva, utasítására, tisztelték a zsidókat. Ezt a parancsot csak részben teljesítették. Bár a gázosítások megálltak Auschwitzban, más eszközöket használtak a táborokban. Eichmann, Kaltenbrunner segítségével, és hagyományos eszközeivel, mindent megtett, hogy szabotálja Himmler „új irányát". A csata a radikálisok és a mérsékeltek között csak Németország összeomlásával ért véget. Ez volt az egyik – de nem egyetlen – oka a szörnyű körülményeknek Bergen-Belsenben és más táborokban. Eichmann és Kaltenbrunner szabotázsa mellett a háború is szerepet játszott. A szövetségesek, a német vasutak bombázása útján, ami komoly szervezést igényelt, elérték, hogy 1945 februárjára semmi sem működött a Harmadik Birodalomban. Lehetetlen volt arra gondolni, hogy a németek megoldják a szállítás problémáját, és ellátják élelemmel a táborokat. [...]

I. rész. A magyar zsidóság

A szlovák és lengyel menekültek Magyarországon

1942 februárjában az első lengyel menekültek hullámai megérkeztek Magyarországra. [...] 1942 márciusában jöttek aztán a szlovák zsidók. [...] A több ezer lengyel és szlovák zsidó jelenléte Magyarországon sok gondot okozott, amivel azonnal foglalkozni kellett. A menekülteket el kellett szállásolni, többségüknek továbbá nem volt pénze, tehát támogatást igényeltek. Iratokra volt szükségük, hogy kimehessenek az utcára, és hogy dolgozhassanak. Nehéz volt hivatalos iratokhoz jutni, ezért hamisítani kellett. Legalább 3500-at letartóztattak a magyar hatóságok és internáltak. (Garany, Kistarcsa, Ricse). Ily módon [az iratokkal] már „legálisan" tartózkodtak itt, és tudtak kapni segélyt a neológ és ortodox központi irodától.

De mit lehetett tenni a többséggel? Stern [Samu] nem adta meg nekik a szükséges pénzt. Azt gondolta, hogy ha segít a menekülteken, az egész magyar zsidóságot veszélybe sodorja. A Keren Ka'jemet és a Keren Ha'jesod vezetői nem oldották fel a Palesztinára szánt pénzeket, mert féltek a következményektől.

Néhány vezető cionista és néhány gazdag ortodox átvette a menekültek gondozásának és védelmének feladatát. Illegálisan pénzt gyűjtöttek, és csoportokban, bizalmi emberekkel átadták azt a menekülteknek. Iratokat adtak, bunkereket építettek, lakásokat szerveztek meg, ahol a megérkező menekültek az első párt éjjelt töltötték és végre enni kaptak. [...]

A Vaadat Ezra Vö-Hazalah Bö-Budapest létrejötte

1942 őszén megkaptuk az első levelet Isztambulból, Springmann közbejárásával. Egy hírvivő hozta és Ruth Klüger írta alá. Isztambuli cionista barátaink így adták át az első összegeket. Üzenetet küldtek a palesztinai zsidóságtól: „Segítsetek a menekülteken! Segítsetek a lengyel zsidókon!" A lengyel zsidók Magyarországra szöktetése – aminek náluk „tijul", vagyis kirándulás volt a titkos neve – Joel Brand feladata volt. [...]

Kapcsolatok Isztambullal és Svájccal

Mint jeleztük, a kapcsolatok a zsidó szervezetekkel külföldön 1942 végén alakultak ki. Két áttöréssel sikerült véget vetnünk elszigeteltségünknek, és kapcsolatot létesítettünk a szabad világgal. Az egyik út Isztambulba vezetett, ahol a Zsidó Ügynökség segítő bizottsága székelt, ezt Chaim Barlasz vezette. Svájcban Nathan Schwalb volt a vezető, a He'haluc embere, és később rajta keresztül Saly Mayer, a Joint képviselője, aki diplomáciai küldötteken keresztül pénzt adott a mentési és segítési munkánkra. [...]

Egy különös javaslat a német hadseregtől

1944. március 14-én Winniger arról tájékoztatott, egészen bizalmasan, hogy rövidesen megszállják a németek Magyarországot. Nem tudta megadni a pontos időpontot. [...] Azonnal gyűlést hívtunk össze, ahol ott volt Komoly Ottó, Fischer József, Marton Ernő, Danzig Hillel, Mose Schweiger, Joel Brand és dr. Kasztner, és a következő döntést hoztuk meg.

1. Azonnal szólunk Isztambulnak.

2. Meg kell tudnunk, mik a németek céljai a magyar zsidósággal, a pozsonyi tanácson keresztül, amelynek kapcsolatai vannak az SS-hez.

3. A Hágánát, a zsidó önvédelmi szervezet, azonnal aktiválni kell.

Az utolsó két pont kapcsán néhány megjegyzést kell tenni. Néhány esemény érthetővé teszi, hogy a Hágáná miért nem tett semmit a megszállás utáni első három-négy hónapban.

a) 1943 óta a cionista vezetők világos felelőssége volt az önvédelem megszervezése és aktiválása. A Vaadah készen állt, hogy létrehozza a felelős szervet. De sok esemény hátráltatta ezt. A cionista élet megosztottsága Magyarországon, a pártok közötti harc, ami sokszor heves volt, a sok eredménytelen vita, stb. volt felelős azért, hogy a tervezett lépéseket nem hoztuk meg gyorsan és energetikusan.
b) Mose Schweiger, akit a palesztinai vezetés a Hágáná vezetőjének tett meg, és aki felelős volt mindenki irányába, a megszállás után párt nappal az SS fogságába került.
c) Isztambul februárban közölte, hogy küldenek palesztinai Hágáná-tiszteket. Megérkeztek Magyarországra június közepén. Ha időben jönnek, akkor sem változnak meg az események, de befolyásolták volna a cionista mozgalom viselkedését. Mikor a tisztek – Szenes Hanna, Perec Goldstein és Nussbecher Joel – megérkeztek, addigra a deportálásoknak szinte vége volt. [...]

II. rész. A német megszállás – 1944. március 19.

A Sztójay-kormány és a zsidók

A megszállás első napjaiban a Vaadah és a cionista vezetés különböző helyeken találkozott. Próbáltunk eligazodni az új politikai helyzeten, és támogatási pontokat szerezi a politikai védelemhez. Feltettük a kérdést: meddig fog a Sztójay-kormány kitartani a német nyomás ellen, mely vélhetőleg ránehezedik majd a zsidókérdésben? Terveket készítettünk, felosztottuk a listákat. Komoly Ottó vette magára, hogy magyar politikusokat keres meg, és a keresztény egyházak segítségét kéri. Mose Krausz feladata az volt, hogy a svájci követség védelme alá helyezi magát, és a semleges diplomaták segítségét kéri. A „német vonalon" való dolgozás az én feladatom és Joel Brand feladata lett. [...]

Miért nem volt lázadás?

Már régóta ismert történelmi tény, hogy a magyar zsidóság a zsidó fa elszáradt ága volt. Ez csak Budapest zsidóságára vonatkozott. Teljesen érdektelenek voltak a zsidó sorssal szemben. Egész életükben individualisták voltak, tudatosan és konzekvensen nyomták el érzéseiket és ösztöneiket a közösség irányába. Törékenyek voltak és dekadensek, az élet könnyedebb dolgai érdekelték őket. Hogyan lehetett volna az individualisták tömege hirtelen hősies tettekre bírható? Főleg, mikor mindenki abban reménykedett, hogy ő személyesen elég, ha az időre játszik, mert az oroszok közel vannak a határhoz, és a szövetséges invázió közeleg. Közben a fegyveres ellenállás, még ha nem is leplezik le korán, csak indok lenne a tömeges kiirtásunkra. Így gondolkodtak Budapesten, amely nagy város volt, s ahol az egyén könnyen eltűnhetett.

A vidék (főleg Kárpátalja és a déli területek) el voltak zárva a fővárostól. Nem értették meg az események jelentőségét, a gettók felállításának és a deportálásnak lélegzetelállító tempóját.

Mit tettünk a megszállás előtt, hogy ne lepjenek meg az események? Komoly Ottó, az első világháború kitüntetett veteránja felvette a kapcsolatot a korábbi zsidó tisztek és veteránok szervezetével. Elmagyarázta nekik a lengyel tragédiát. Azt javasolta, hogy szervezzenek védelmi csoportot. Nem hallgattak rá.

A számbelileg kicsiny cionista szervezet, a fiatalság, ezért teljesen el volt zárva a zsidó élet központjától ellenállási kísérletével. Nem tudtak egyedül cselekedni. Nem mertek egyedül próbálkozni. Nem tudták vállalni a felelősséget, mert aztán a zsidóellenes lépéseket a „felelőtlen zsidó tettekre" fognák. [...]

Az első kapcsolatok az SS-szel. „A zsidó anyag megőrzése."

Wisliczeny megjelenése, mint a budapesti Judenkommando vezetője, felkeltette a reményt, hogy az SS-szel közvetlen kapcsolatot lehetne létesíteni, mint korábban Szlovákiában. Joel Brand és Kasztner Rezső magára vállalta, hogy kiderítsék: a Judenkommando feje hajlandó-e gazdasági alapon tárgyalni, és megtenni egy „diplomáciai" kitérőt, és elkerülni a gettókat és a deportálást, vagy legalább

elodázni azokat. [...] Április 5-én Wisliczeny fogadta Brandot és Kasztnert Winniger lakásán. [...] A következő kérdéseket tettük fel Wisliczenynek:

„Nyitott-e a Judenkommando, s ha igen, milyen feltételek mellett

a) Megkímélni a magyar zsidóság életét?
b) Lemondani a gettósításról?
c) Lemondani a deportálásról?
d) Engedélyezni a vízumokkal és belépési engedélyekkel rendelkező magyar zsidók külföldre való távozását?"

Wisliczeny így felelt:

„Nem tárgyalunk arról, hogy a zsidók viselik-e a sárga csillagot vagy sem, vagy hogy megtarthatják-e gazdasági pozícióikat. Természetesen elvárjuk, hogy a zsidó befolyás minden területen radikálisan csökkenjen. De nem muszáj gettóba helyezni és deportálni őket. Ez a lehetőség csak akkor történhet meg, ha közvetlenül Berlin a fejünk felett kiadja az utasítást."

„Beszélhetünk egymás között a zsidó anyag megőrzéséről."

„Ami a kivándorlást illeti, feletteseim utasítását kell kérnem. Személyesen nem hiszem, hogy a vezetés érdeklődne a mérsékelt létszámú csoportok távozása iránt. De ha ki tudnák dolgozni legalább százezer zsidó kivándorlásának tervét, hatást tudnánk gyakorolni Berlinre, hogy engedélyezzék."

Fizetésként Wisliczeny kétmillió dollárt kért; „jóakartunk" jeléül, hogy képesek vagyunk ezt összeszedni, egy 10%-os előleget, vagyis 200 ezer dollárt pedig pengőben kért egy hét múlva. (Schmidt és Winniger szintúgy 10%-os juttatást kértek a hadseregnek, és további 1%-ot maguknak).

Ezt a 200 ezres összeget a feketepiacon kellett átváltani. Az összeg közel 6,5 millió pengő volt.

Közöltük, hogy az elvárt összeget külföldről kell beszerezni. Ez csak akkor lehetséges, ha:

1. A külföldi zsidó szervezetek elfogadják a német követeléseket,
2. És lehetőség van elhozni az összeget Budapestre. Csak aztán lehetne havi részletekben fizetni, annak fejében, hogy a németek betartják, amit ígértek.

[...] A Wisliczenyvel való tárgyalást követően tárgyalás következett Stern Samu lakásán, amelyben részletesen elemeztük a Wisliczenyvel való egyeztetést. Ott voltak: Szilágyi Ernő, Stern Samu és Wilhelm Károly. A Wisliczenyvel való tárgyalás eredményei nagyon szerények voltak a jelenlévők számára, ahogyan ígéretei is – kivéve a kivándorlás kapcsán – nagyon homályosnak és bizonytalannak tűntek. Ennek ellenére az egybegyűltek nem tudták teljesen elutasítani Wisliczeny pénzügyi követeléseit. Arra jutottunk, hogy kifizetjük az első részletet, hogy fenntartsuk a kapcsolatot, és remélhetőleg ezzel némi időt nyerünk.

Stern Samu magára vállalta a 6,5 millió pengő összeszedését, ami nem volt egyszerű feladat, mivel a hitközség kincstársa üres volt. Meghívta a gazdag zsidókat otthonába, és megkérte őket, hogy adjanak pénzt a mentési munkálatokra. Erőfeszítései több héten át tartottak, és végül összeszedett 5 millió pengőt. A maradékot a Vaadah állta, részben a tijulra és Hágánára kapott valutából. [...]

A 600 emberről szóló lista

Eközben Komoly Ottó ezt írja a naplójába. Hosszú konferencia cionista vezetőkkel. Lehetetlen feladat összeírni 600 főt. 600 név 800 ezerből.[539] Komoly Ottó és Szilágyi Ernő lettek megbízva a lista összeállításával. A Palesztina Hivatal képviselőinek bizottsága fontosnak találta, hogy személyes- és párszempontok érvényesüljenek, amely kellemetlen, bonyolult, lehetetlen feladat elé állított minket. A feladat, hogy állítsunk össze egy listát, csak 600 névvel, amin cionisták és nem-cionisták is vannak, zsidók a fővárosból és zsidók vidékről, lengyel és szlovák menekültek, sok nehézséget jelentett Komolynak és Szilágyinak, noha őket pártszempontok nem kötötték.

Az alija összeállítása korábban sem volt egyszerű feladat. Budapest éveken át menekültek városa volt. Alija szempontjából kicsit Kelet- és Közép-Európa központja volt, ahol akad elsőrangú emberanyag, cionista és nem-cionista is, harcosok és partizánok Lengyelországból. Elosztani köztük mindössze néhány certifikátot lehetetlen feladat volt. És most pedig életre és halálra menő időket éltünk. [...]

Az SS a hadsereg ellen

[...] Eichmann, a Judenkommandók feje, aki eddig a háttérben maradt, most magához rendelte Joel Brandot. Ezt a találkozót, amely fontos fordulópont volt, a Judenkommandók feje a következő szavakkal nyitotta meg:

„Kutakodtam és megtudtam, hogy a Joint képes fizetni. (Ausztriai és csehszlovákiai élményei után mindent, aminek a zsidókhoz és a pénzhez volt köze, „Jointnak" nevezett). Természetesen tudok a tárgyalásokról Krumey és maga között, de ezek nem fontosak. Most adok egy nagy lehetőséget, hogy megmentsen egymillió magyar zsidót. Hallottam, hogy Roosevelt a rádióban kifejezte aggodalmát a magyar zsidók élete felett. Most adok neki egy lehetőséget, hogy tegyen értük valamit. Nem kell pénz. Nem tudom, mihez kezdjek vele. Nekem katonai anyagok kellenek, főleg kamionok. Ezért megengedem, hogy elmenjen Isztambulba, hogy elmondhassa ott barátainak ezt a nagylelkű német ajánlatot. Minden magyar zsidót kiviszek Németországba, és majd idővel összeszedik őket. Várok két hetet az Isztambulból érkező válaszra. Maga rögtön visszajön Isztambulból, és elhozza a barátainak válaszát. Ha a válasz pozitív, akkor vihetik az egymillió zsidót, de ha a válasz negatív, akkor vállalniuk kell a következményeket."

Eichmann rövid, erős, utasító szavakkal beszélt. Brand próbálta meggyőzni, hogy könnyebb lenne üzletelni, ha a németek elállnának a deportálás tervétől, de Eichmann azt mondta, „a magyar zsidókat csak Németországnak tudom eladni". [...]

A deportálás pszichológiai előkészületei

[...] Minden gettóban, melyek egyben a deportáláshoz a gyülekezési pontok is voltak, s közel voltak a vasúti vonalakhoz, az utolsó pillanatig meg voltak győződve, hogy nem hagyják el az ország határait. A magyar rendőrség és csendőrség, illetve az SS „titokban" közölte a zsidó vezetőkkel, hogy melyik magyar városokban viszik őket. A doktorok, a patikusok és a mérnökök számára külön elbánást ígértek. A figyelmeztetések, melyeket a Vaadah küldött a vidéki gettókba, részben a halucok önfeláldozó bátorságán keresztül, s részben szimpatizáló magyarokon keresztül, arról szóltak, hogy 1) szökjenek el, 2) ne szálljanak fel a marhavagonokba. De még így sem hitt nekünk senki. [...]

Budapest és Theresienstadt között

Wisliczenyvel és Krumey-jel való megbeszéléseink alatt többször kértük, hogy felvehessük a kapcsolatot a theresienstadti zsidókkal, hogy pénzt adhassunk nekik. Hogy teljesítsék kérésünket, Eichmann utasította Klausnitzert, hogy menjen el Prágába és Theresienstadtba. Prágában Klausnitzer átadott tízezer dollárt a helyi zsidó vezetőnek, dr. Franlisek Friedmannak (egy ismert cionistának, akinek nem zsidónem zsidó volt a felesége, és ezért pozíciójában maradhatott, és aki Theresienstadt pénzügyeit kezelte). Theresienstadtban levelet adott át a zsidó tanácsnak. Ebben üdvözöltük őket a jisuv és az amerikai zsidóság nevében, és kifejetük reményüket, hogy néhány közülük alijázni tudnak.

Egy május 23-i levélben Franlisek Friedmann megköszönte a tízezer dollárt, melyet Klausnitzer átadott neki, és megígérte, hogy ezzel javít a tábor helyzetén. Egy másik levélben, melyet a tábor zsidó tanácsa írt május 8-án, gyanúsan rózsás szavakkal írták le Theresienstadtot. A levélen dr. Franz Cohn, dr. Erich Munk, dr. Paul Epstein, Otto Zucker mérnök, Reich Oesterreicher és Gard Körbel aláírása volt. Eichmann négy hónappal később mindannyiukat Auschwitzba küldte.

Brand útja Isztambulba, a misszió bukása

Brand egyedül tárgyalt a németekkel május 8-a és 17-e között, engem kizártak. [...] A tárgyalások közte és Eichmann között szigorúan üzleti alapon folytak. Javak az egyik oldalon, zsidó életek a másik oldalon. Eichmann számára magától értetődő volt, hogy erős zsidó befolyást lehet gyakorolni a szövetségesekre, főleg az amerikaiakra. Ezért nyilván áldozatot meghoznának, hogy megmentsenek egymillió zsidót. A politika csak akkor került szóba, amikor Brand kifejezte kételyét, hogy lehetséges-e teherautókat előkeríteni Isztambulban.

„Megmondhatja a barátainak" – mondta Eichmann – „hogy nem fogjuk használni a kamionokat a fronton, hanem csak a hátországban. Maximum csak vészhelyzetben használnánk fel őket a keleti fronton."

Mi volt Eichmann szavainak rejtett értelme? Mi állt a hirtelen jött, nagylelkű ajánlat mögött, és közben az abszurd követelések mögött? Elmebetegek voltak, vagy ügyetlen összeesküvők, hogy ilyen ajánlatot tesznek?

Az isztambuli úttal kísérletünk, hogy diszkréten emberéleteket vegyünk, nemzetközi üggyé vált. A németek úgy gondolták, hogy a magyar zsidóság értékes alkutárgy. A legtöbbet akarták érte kapni. Bevallották, hogy „öt évnyi háború után bizonyos cikkekből hiány van Németországban". Szükség volt [a zsidó életek] ellenértékére áruban, és ezt a szövetségesekből, ellenségeiktől akarták megszerezni, hogy erősítsék helyzetüket a háborúban. Még arra is nyitottak voltak, hogy felfüggesszék a zsidók kiirtását. Kockáztatták, hogy az ajánlatukat elutasítják, és mindenki megtudja, hogy mivel zsaroltak. Mi volt a valódi céljuk? Gazdasági vagy esetleg politikai célok is? Tényleg nyitottak voltak arra, hogy új irányba tereljük zsidópolitikájukat? Mi Budapesten csak találgattunk, hogy mi történik. Sokáig nem láttuk tisztán, milyen kártyákkal játszik az SS. [...]

Tárgyalások Budapesten új alapokon

Miután Brand és Grosz [Bandi] elmentek Isztambulba, én és Brand Hansi (Joel felesége) jelentkeztünk Eichmannál. Tudtuk, hogy a zsidóság kipusztításának fő rendezőjével állunk szemben. De arra is volt képessége, hogy segítsen. Egyedül ő volt élet és halál ura. Nyíltan beszéltünk vele a gettók és a deportálóvonatok kegyetlenségeiről.

Megkérdeztük tőle, hogy a kivándorlásra kiválogatott embereket miért nem vitték fel Budapestre vidékről, ahogyan azt Krumey ígérte. Elmondtuk neki, hogy ilyen körülmények között kételyeink vannak a sikeres tárgyalásokról.

Eichmann majdnem egyórás előadással felelt. Felidézte tetteit a zsidóügyek kommiszárjaként Ausztriában és Csehszlovákiában. Beszélt arról, hogyan vesztette el szimpátiáját a cionisták iránt. De ha konkrét ügyekre terelődött a szó, megkeményedett. Azt mondta:

„1. Ha megtörtént, hogy Kárpátalján 90 embert raktak egy vagonra, akkor csak azért történhetett, mert ott a zsidóknak sok gyereke van, és a gyerekeknek nem kell sok hely. Továbbá az ottani zsidók igénytelenek. Más régiókban kevesebb embert tesznek egy kocsiba.

2. Majd kinyomozza, mi történt a vidéki szállítmányokkal, az emberekkel, akiket kértünk. Közölte, hogy tőlünk nem kapott listát.
3. Semmi esély nem volt arra, hogy beszüntesse vagy felfüggessze a deportálásokat. Ne gondoljuk, hogy ostoba. Ha megállítja a deportálásokat, senki sem fog vele tárgyalni külföldről. Hatásosabban kéne lobbiznunk Isztambulban. Nem lehet őt átvágni, és a türelmének van határa."

Még aznap írtunk Isztambulba: „A deportálások folytatódnak!" Közölni akartunk barátainkkal, hogy az idő sürget. Gyorsabban kell lépniük.

Május 22-én, második tárgyalásunk napján Eichmann megerősítette beleegyezését, hogy 600 fő távozzon. De hozzátette, hogy nem mehetnek Constanzába a Dunán, mert ez az út Palesztinába vezet Isztambulon át, és nem engedi a kivándorlást Palesztinába. A csoport Afrikába fog utazni, Németországon, a megszállt Franciaországon és Spanyolországon keresztül. Én újra követeltem a fontos személyeket vidékről és adtam neki még egy listát. Eichmann megígérte, hogy foglalkozni fog az üggyel.

A következő napokban újabb táviratok érkeztek Isztambulból. Brand jelentette, hogy jól alakulnak a tárgyalások. A Zsidó Ügynökség, az amerikaiak és a britek emberei rövidesen találkoznak vele. [...]

A magyar Gestapo beavatkozik

[...] [Letartóztatásomat követően] azonnal felhívtam Eichmannt. Megmutattam neki a táviratokat, amiket Isztambulból kaptam, és megkértem, hogy szüntesse be a deportálásokat, amíg nem kapunk hírt az ideiglenes megállapodásról. Eichmann nem engedett, és közölte, hogy „nem lassítunk. Sőt, teljesen gőzzel haladunk előre."

Ismét kértem a fontos személyeket vidékről, és most Eichmann engedni látszott. Közölte, hogy táviratot fog küldeni, hogy a kérdéses embereket kihozzák az erdélyi gettókból (Szatmár, Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely, stb.). Több napot vártunk ezekre a szállítmányokra. De Fischer József, a kolozsvári zsidó tanács elnöke csak arról tudott beszámolni, hogy az SS utasítást kapott Budapestről, hogy rakjanak össze egy különleges szállítmányt. (Eichmann tudta, hogy Kolozsvár különösen fontos számunkra).

Június 3-án reggel Eichmann értem küldetett, és közölte: „Jelenleg egyetlen zsidót sem vihetek Budapestre! El kell mennem Jaross belügyminiszterhez. Meg fogja kérdezni, milyen üzlete volt az SS-

nek a báró Weiss családdal. (Becher hírhedt üzlete arról szól, hogy a Weiss konglomerátum 54 üzletét átadták az SS-nek. Ezért a Weiss-család 40 tagja Lisszabonba mehetett). Tudott erről az alkuról? Jaross most engem fog felelőssé tenni. Miért engem? Endre [László] meg fogja kérdezni, milyen új üzletünk van a zsidókkal, hogy miért viszünk zsidókat Erdélyből Budapestre. Nem, nem fogom megtenni."

„De megígérte. Mindig azt mondta, hogy betartja a szavát. Tudom, hogy táviratozott Kolozsvárra az ügyben."

„Igen, de az utasítást tegnap táviratban visszavontam. Érti? Most nincs több időm magára."

Kiérve egy kis idő volt, amíg a tehetetlen harag és elkeseredettség átadta a helyét a józan gondolatoknak. Megpróbáltam megvonni alkudozásaink egyenlegét: kezdetben megpróbáltuk megakadályozni a deportálásokat. A németek megígérték, és mi kifizettük őket. Kivándorlást kértünk, és beleegyeztek. Ezért megígérték, hogy 300 prominens ember vidékről Budapestre mehet. De már több mint 300 ezret deportáltak vidékről Auschwitzba, és a 300 főből egyet sem mentettünk meg. Egymillió zsidó megmentését ígérték, de még 300-at sem adnak át, pedig közben folynak a tárgyalások Isztambulban.

Eddig Eichmannak csak kifogásai voltak. Egyszer azt állította, hogy rossz helyre vittük a prominensek listáját. Máskor valaki elfelejtette eltáviratozni az utasítást, és a gettót kiürítették. Megint máskor alsó szinten „nem követték az utasítást". És most Eichmann közli, hogy nem tartja be az ígéretét. Még egy kis csoport esetében sem. Ha elfogadom ezt a tényt, akkor tettestársak leszünk azon emberek deportálásában, akiket olyannyira meg akartunk menteni. Így hát mélypontre érkeztünk. Nem mehet így tovább.

Elmentem Eichmann helyetteséhez, Hermann Krumey-hez, akivel szintúgy tárgyaltunk. Elmondtam neki, hogy kénytelen leszek közölni Isztambullal, hogy a további tárgyalásoknak nincs értelme. Aztán elmentem Klageshez. Klages mindig azt hajtogatta, hogy a tárgyalás „tiszta és világos lesz". Most megígérte ő és Krumey is, hogy közbenjárnak főnöküknél.

III. rész. Az első német engedmények

Cionista összeesküvő

Eichmann 11 órakor ért vissza az irodájába. Rögtön kerestem. A titkárnője közölte, hogy nem ér rá. A folyosón vártam. Fél óra múlva küldetett értem. A közeli stábja, vagyis Krumey, Wisliczeny, Hunsche és Novak mögötte álltak. Klages épp elhagyta a szobát.

„Kerítsen magának széket!" Aztán Eichmann ordítani kezdett. Én hallgattam, mert ki kellett várni, amíg a dühkitörései véget érnek. Világos volt számomra, mire megy ki a játék. Nem csak néhány száz vidéki zsidó megmentéséről volt szó. Ha Eichmannt nem tudjuk néha megfutamodásra kényszeríteni, akkor a Vaadah, amely rulettet játszik emberi életekkel, éppen akkora naiv vesztes volt, mint a többi zsidó Európában. A már kifizetett milliók csak egy bolond önámításai voltak. És ebben a játékban a vesztest árulónak is fogják nevezni.

„Mit akar maga tulajdonképpen?" – kérdezte Eichmann.

„Azt akarom, hogy az ígéreteit tartsa be. Fel fogja hozni a vidékről kiválogatott prominens embereinket Budapestre?"

„Ha azt mondtam, nem, az azt jelenti, hogy nem!"

„Akkor a mi szempontunkból továbbiakban nincs értelme beszélni" – mondtam, és felálltam, mint aki menni készül.

„Látom, ideges, Kasztner. Elküldjem Theresienstadtba, hogy pihenjen? Vagy inkább Auschwitzot preferálja?"

„Nem sok értelme lenne. Senki sem venné át a helyemet."

„Értsen meg egyszer és mindenkorra. Meg kell tisztítanom a vidéket a zsidó szennytől. Semmilyen érvelés vagy könny nem fog segíteni."

„Akkor az isztambuli tárgyalásaink is eredménytelenek lesznek."

„Mit akar néhány zsidóval?"

„Nem csak róluk van szó. Az isztambuli ügy rosszul áll, mivel maga közben folytatja a deportálásokat. Bizonyítania kell, hogy komolyan gondolja az alkut. Mit számít magának néhány zsidó?"

Legalább egy órán át folytattuk így. [...]

Néhány szempont a probléma megértéséhez

Június 9-én Eichmann közölte, hogy „ha nem kapok három napon belül pozitív választ Isztambulból, akkor hagyni fogom dolgozni az auschwitzi malmot".

A Vaadah ülésein és a zsidó vezetőkkel való megbeszélésen alaposan áttekintettük a helyzetet. Feltették a kérdést: van-e egyáltalán értelme beszélni a németekkel, vagy jobb lenne belátni helyzetünk reménytelenségét és levonni a következtetéseket.

De nem tudtunk végkövetkeztetésre jutni a Vaadah másik munkája miatt.

A Judenkommandóval való kapcsolat bizonyos fokú védelmet adott a Vaadahnak a németektől és a magyar Gestapótól. Komoly forgalom volt gyakran változó lakásainkban. Lengyel és szlovák menekültek jelentkeztek, hogy támogatást kérjenek. Több száz magyar zsidó kérte a segítségünket. A cionista ifjúság vezető naponta látogattak. A tijul szervezése és támogatása központi helyszínt igényelt, ahova zavartalanul jöhetnek az emberek.

A zsidók mozgása a lakásunk környékén túl egyértelmű volt. A szomszédok, tulajok és besúgók feljelentéseivel szemben, illegális tevékenységünkre végül ellentmondásos módon a Judenkommando adott bizonyos, noha csak feltételes, védelmet.

Végül a kérdés megmaradt: lehetővé teszi-e a katonai helyzet, a szövetséges megszállás (amitől a németek rettegtek), hogy megvalósuljon a mentőakció?

Nem láttunk bele Eichmann lapjaiba. De azt mondtuk magunknak: ha Eichmann fogad minket, kisebb engedményeket tesz, ha Veesenmayer, a német követ, közbenjár ügyünkben a magyar kormánynál, akkor lehetetlen, hogy csak a saját szakállukra, vagy önmaguk szórakoztatására cselekedjenek. Mögöttük vagy felettük, de kell lennie egy felsőbb német hatalomnak, amely megvédi őket, és amelynek talán más tervei vannak velünk.

Ha ez így van – folytatódott a gondolatmenetünk –, akkor az akciónak folytatódnia kell. Ha az isztambuli tárgyalások nem is teszik lehetővé a teljes magyar zsidóság megmentését, legalább azon kell dolgoznunk, hogy néhányukat megmentsük a gázkamráktól.

Eichmann esetében fenntartjuk az álláspontunkat, miszerint a külföldi tárgyalások idővel sikeresek lesznek. Ha ez nem lesz önmagában elég, akkor az akció folytatására még több pénzt, aranyat és egyéb értéket szerzünk a magyar zsidóságtól, és felajánljuk ezt Eichmannak. Ezzel „köztes megoldást" találunk. Időt szerzünk, és ezzel talán emberi életeket is. [...]

Hitler ígérete a Muftinak

Az Eichmannal való további tárgyalások során napirendre hoztuk a kérdést, hogy Palesztinába mehetne a transzport. Követeltük, hogy a csoport Isztambulba mehessen Románián át. Eichmann erősen ellene volt annak, hogy Palesztinába menjenek Románián is. Közölte:

„a) Ügyelnünk kell rá, hogy a deportálás jellege nyilvánosan nem változhat.

b) Nem engedheti meg, hogy a csoport közvetlenül Palesztinába menjen. Nem akarat feldühíteni az arabokat Németország ellen, továbbá a Nagymufti barátja volt, akinek megígérte Németország, hogy európai zsidók nem jutnak majd Palesztinába."

Eichmann közölte, hogy a csoport néhány hetet majd Strasshofban tölt (Bécs mellett), és onnan majd a megszállt Franciaország át mehetnek Lisszabonban, és onnan pedig Észak-Afrikába. Hogy aztán mit csinálnak, az nem az ő dolga.

Eichmann végre beleegyezett, hogy korábban beadott listánk alapján további csoportokat hozzon fel vidékre Budapestről.

Pengő és ékszerek kamionok helyett

A Vaadah ezt követően arra koncentrált, hogy összegyűjtse az 5 millió pengőt. Ezen célból a transzport száz helyét azoknak ajánlottuk fel, akik képesek voltak értékeket és nagy összegű pénzt adni. A magyar zsidók többsége követte a törvényt, és átadta mozgósítható vagyonát a magyar kormánynak. De voltak zsidók, akik rejtegették vagyonukat.

A megbeszélést az „eladó helyekre" jelentkezőkkel a hitközség épületében tartotta egy különleges bizottság, amelynek tagjai Komoly Ottó, Richárd mérnök, Brand Hansi és Offenbach Shulem voltak. A száz helyért cserébe bejött pénz nem volt elég, ezért fel kellett emelnünk a „fizetők" számát 150-re. A szó legszorosabb értelmében harcoltak a helyekért. A zsidó, aki rettegett az életéért és családja életéért, nem foglalkozott a pénz értékével. Próbálták megnyerni Komolyt és a bizottság tagjait ajánlataikkal.

Ez a tragikus nagylelkűség lehetővé tette számunkra, hogy nem csak folytassuk az akciót, hanem a begyűjtött értékek árával finanszírozzuk a tijult, stb. több hónapon át. A zsidó vagyon, amelyet amúgy tejesen elpusztítottak volna, vagy elkoboztak, leértékeltek, elraboltak volna, vagy deportálták volna tulajdonosát, így a közösség szolgálatába lett állítva. [...]

Eichmann követelte, hogy segítsek az ausztriai transzport összeállításában. Újabb dilemmával szembesültünk, mely vörös fonálként futott végig munkánkon: hagyjuk a szelekciót a vakszerencsére? Vagy befolyásoljuk azt? A kérdés, mely bizonyosan a legszörnyűbb dilemma volt, amellyel szembe kellett néznünk, még nehezebb lett az által, hogy nem csak egyéneket, de teljes városokat kellett szelektálnunk. Kell-e lépéseket tennünk, hogy befolyásoljuk a döntést? Úgy döntöttünk igen, legalábbis próbálkoztunk. Azt mondtuk magunknak, hogy bármennyire is szent egy emberi lény egy zsidónak, legalább meg kell próbálnunk megmenteni azokat a zsidókat, akik egész életükben a *ciburért*, a közösségért dolgoztak, azokat a nőket, akiknek a férje munkaszolgálaton volt, illetve külön próbáltuk megmenteni a gyerekeket és az árvákat a pusztulástól. [...]

A helyi hatások számítottak a helyszínen, ahogyan a gettó vezetőinek akarata, aranyuk, hatalmuk is. Egy kívülálló nem tudja elképzelni, hogy egy ilyen levél és egy ilyen lista milyen hatást gyakorol a kivégzés helyszínn, a gettóban. Hogy először csak egy szűk, prominens kör tud róla, aztán valamilyen csoda folytán megtudja mindenki. Senki sem tudja, miről van szó, de mégis mindenki tudja. Húsz, harminc, negyven embert hívnak, de csak egy felel. A többiek elbújnak, visszahúzzák őket a feleségük és a gyerekeik, és ezért nem mennek. Félnek, össze vannak zavarodva. Azt mondják nekik, hogy maradjanak, és ezért maradnak. Eközben valaki, akit nem is hívtak, jelentkezik. Sír, könyörög, fenyegetőzik. Akarattal és erővel eléri, amit akar. Jöhet. [...]

A palesztinai transzport

Egyre közeledett az „alijánk" napja. A csoportot még nem raktuk teljesen össze. Nem voltunk biztosak, megtörténik-e vagy sem. Közben küzdöttünk Eichmannal a résztvevők száma kapcsán. A „kolozsvári csoport beszámításának" címe alatt 1100 főre nőtt az összlétszám. Aztán, tekintettel a sok vidéki prominens felhozatalára, még kétszáz főbe beleegyezett. Az indulás napján a létszám hivatalosan 1300 volt. [...]

Főleg a lengyel menekültek között erős ellenállás uralkodott a transzport-tervvel szemben. „Alija deportálás álcája alatt?!" „Megbízni az SS ígéreteiben?" A lengyel menekültek, korábbi tapasztalataik tükrében, azt hitték, ez őrültség. A döntést meg kellett hozni: induljunk vagy ne induljunk. A Vaadah egységesen úgy döntött, hogy a transzport induljon el. Noha nem volt rá precedens, hogy a nácik egy csoport zsidót elengedjenek egy semleges országba, mély meggyőződésünk volt, hogy most sikerrel fogunk járni. S mivel a Vaadah tagjainak családja is a vonaton volt, sok lengyel menekült és fiatal haluc feladta ellenállását és csatlakozott. [...]

Noé bárkája: a külföldi transzport felépülése

A távozás dátuma június 30 lett. Újra össze kellett állítanunk egy listát. Az 1300 helyet a következő kategóriák szerint osztotta el a Vaadah:

1) Ortodoxok (menekültek és budapestiek. Freudiger Fülöp összeállítása alapján).
2) Lengyel, szlovák, jugoszláv menekültek (saját listáik szerint).
3) Prominens neológok (Stern Samu listája).
4) Cionisták, certifikátok birtokosai (a Palesztina Hivatal javaslatai alapján).
5) Haluc fiatalok, magyarok és menekültek: Dror Habonim, Makkabi, Hashomer Hazair, Noar Hazioni, Mizrachi Akiba (saját listáik szerint).
6) Revizionisták (a revizionista vezető Gottesman [Lajos] javaslata szerint).
7) Emberek, akik fizettek, s akiknek hozzájárulása lehetővé tette a vonat indulását.
8) Vidékről kiemeltek.
9) Zsidók, akik a vallási, tudományos és kulturális élet kiváló személyei voltak. Komoly Ottó és Szilágyi Ernő bizottsága fontosnak tartották, hogy a magyar zsidóság szellemi elitje képviselve legyen a vonaton. A nagy tömeg ellenére fenntartottuk, hogy ezt a csoportot képviselni kell. Sok író, kutató, orvos és művész nem akart jönni, mert féltek, hogy mi lesz a transzport sorsa. De ily' módon sikerült megmentenünk a Szondi Lipótot, a világhírű pszichológust, Zsolt Bélát, az egyik legnagyobb magyar írót, Polgár Ferenc

röntgen-szakértőt, dr. Braun A. belgyógyászt, dr. Hamburg J. szemészt, Gara Zoltán építészt, Blum Tamás zongoristát, Ernsler Dezső operaénekest.

10) Árvák. A budapesti árvaház csoportja, továbbá 17 lengyel árva. Az ügyük Polgár György kezében volt, aki a zsidó segélyezés kiváló vezetője volt, s aki szintúgy a transzporton volt.

A relatíve kevés hely elosztása a különböző kategóriák között, amelyeknek képviselői vadul küzdöttek egymással, kíméletlen feladat elé állított a Vaadah-t. Minden kísérletet megtettünk, hogy a hatalmas feladatot helyesen oldjuk meg. A csoport a magyar zsidóság miniatűr szeletét mutatta. Azok, akik a múltban sokat tettek a magyar zsidóságért, különleges elbánást kaptak.

Továbbá az erdélyi közélet több korábbi neves tagját felhozták Kolozsvárra a Kolumbusz utcai táborba, köztük Fischer Tivadar és József, továbbá Joel Teitelbaum, a nagy haszid rabbi, a cionizmus erős ellensége. Komoly Ottó és Kasztner Rezső kivételével, akik Budapesten maradtak, hogy folytassák a munkát, távozott a cionista szervezet és a Nemzeti Alap vezetősége is. [...] Még néhány kiváló ortodox figura, neológ rabbi színesítette a képet. [...]

IV. rész. A csata folytatódik

Zsidó tanácsok Magyarországon

Itt lehetséges röviden szót ejteni az úgynevezett zsidó tanácsok szerepéről, melyek Magyarországon és főleg Budapesten voltak. Természetesen ezen sorok pusztán rögzítés céljából születtek. Még nem jött el az ideje, hogy végső ítéletet hozzunk ezen gyűlölt nevű intézmények felett, amelyeket a nácik az európai zsidókra kényszerítettek, vagy az emberek felett, akik ebben szerepet játszottak. Csak ha majd az érzelmek lenyugodtak, majd akkor tudják az elfogulatlan kívülállók, a megfelelő távolságból, értékelni a tevékenységük elemeit, melyeket akár pozitív, akár negatív értelemben képtelen volt megítélni a zsidó közvélemény eltorzult általánosítása.

A botrány a zsidó tanácsok körül már ismert volt Budapesten, jóval azelőtt, hogy minket megszálltak, mégpedig a lengyel, szlovák és osztrák menekültek meséltek erről. A végtelen keserűség szülte őket. Először azt hitték, hogy visszatértek a középkori élethez, egy belső autonómiához, amely bizonyos védelmet ad a külső nyomás ellen. De végül a zsidó tanács része lett a pusztulás gépezetének. Ezen ponttól kezdve a zsidó tanácsok sötét oldala megmutatkozott. Működhet, segíthet, gyorsíthatja a kiirtási folyamatot? Ha nem működik együtt, akkor büntetést hoz a közösségre, anélkül, hogy bármi garantálná a kiirtás leállását. A két szélsőség között volt a többi lépés, melyek az emberek flexibilitásán múltak. [...]

Mindenhol Európában ugyanúgy mentek a dolgok a zsidó tanácsok körül. Lépésről lépésre bevonták őket a folyamatba. Először apró dolgokat kértek, értékeket, pénzt, lakásokat. Később az emberek szabadsága jött, és végül, a puszta életük, hiszen előbb-utóbb a zsidó tanács feladata volt dönteni a sorrend terén. Bizonyos elvek mentén áldoztak Molochnak. A kegyetlen sorrend így szólt: kor, érték, elért eredmények. Az egyéni megfontolások kerültek előtérbe, a kapcsolatok, szimpátiák, akár érdekek is. Csúszós ösvény volt, amelynek végén szinte mindig a szakadék tátongott. Mindenhol a szidó előtt a következő probléma állt: legyek-e én – vagy valaki más – itt áruló, azért, hogy itt és ott segíthessek, menthessek? A felelősség elől való menekvés nem árulás-e? És ha elfogadom a pozíciót, hol vannak a határok, melyeket nem léphetek át? Vállaljam az öngyilkosságot, a kivégzést a hóhér által, vagy meneküljek a hatalmas felelősség elől? Az önpusztítás és az árulás közötti határ szinte felismerhetetlen a legtöbb ember számára. Nem véletlen, hogy bárhol, ahol maradt zsidó közösség, előkerült ez a kérdés. Ez a demagógia itt is előkerül, ez szinte természetes. A zsidó tanácsok megítélése, az utókor részéről, vallomások, tanúk, tettek és dokumentumok alapján, nehézségekben felülmúlja majdnem mindazt, amit a földi ítélkezés elérhet.

Szenes Hanna, Nussbecher és Goldstein. Üdvözlet Erec Jiszraelből

[...] Először Szenes Hanna érkezett meg. Átlépte a déli határt, és azonnal letartóztatta a magyar elhárítás embere, akiről azt hitték, hogy megbízható és a szövetségesekkel van. A lányt Budapestre hozták. A többiek, akik nem tudtak Hanna sorsáról, ugyanehhez a bizalmi emberükhöz fordultak, átadták nekik rádióvevőjüket, és elindultak Budapestre. Nem tudták, hogy az elhárítás minden lépésüket követte. Megérkeztek Budapestre hamis irataikkal június 20-án, és kivettek egy kis szobát egy hotelben.

Az első útjuk hozzám vezetett, régi barátok voltunk. Korábban a Habonim ifjúsági csoporthoz tartoztak Erdélyben, melyet éveken át vezettem. Meghatározó élmény volt ennyi év után találkozni és ráadásul ilyen körülmények között. Beszéltünk és megegyeztünk, hogy másnap találkozunk.

A két férfi feladata volt, hogy csatlakozzanak az ifjúsági mozgalomhoz, és kezdjék meg azonnal munkájukat, tőlünk függetlenül, hogy ne veszélyeztessük egymást. Megszerveztük volna nekik a kapcsolatokat, lehetőségeket. De nem tudtuk, hogy a Gestapo és a magyar elhárítás csak azért engedték nekik, hogy azt tegyenek, amit akarnak, hogy megtudják, hova vezetnek a szálak. A következő napon eljöttek a hitközségi irodába, hogy beszéljenek az ifjúsági vezetőkkel, de ekkor egyiküknek feltűntek az ügynökök a teremben. A két férfi megpróbált eltűnni. Nussbecher később jelezte felénk, hogy egy magánlakásban van.

[...] Ekkor letartóztattak minket. Ez az után volt egy nappal, hogy a transzport távozott. A Hadik barakkba vittek minket, ami a magyar elhárítás ismert központja volt. Kikérdeztek minket: „Kicsoda Perec Goldstein?" Erre nem volt könnyű felelni. Négy héttel korábban a németek mentettek ki egy irathamisítási ügyből. (Brand Hansi máig viseli a kínzás nyomait). Eközben feladataink az embermentés terén nagyon megnőttek. Az alija-csoport épp csak most kezdte el problémákkal terhelt útját. Különböző projektjeink sorsa, illetve Kurt Becher és Eichmann támogatása forgott kockán. És most az egész Vaadah-t be akarták vonni egy katonai elhárítási ügybe! Úgy tűnt, nincs kiút a csapdából.

A kérdést újra feltették: „Hol van Goldstein? Utoljára kérdezem. Ha hallgat, a másikat, Nussbechert, vagy mi a neve, tíz perc múlva lelőjük."

„Adjanak nekem és Brandnének időt a gondolkodásra. Engedjenek el pár órára. A barátaim itt maradnak túsznak. Visszajövünk pár óra múlva."

Brandné és én elmentünk a Kolumbusz utcai táborba és egyeztettünk Perec Goldsteinnel. Döntést kellett hoznia. Csak néhány percig gondolkodott. „Feladom magamat" – mondta.

Szenes Hanna, Goldstein és Nussbecher letartóztatva maradtak. Hónapokon át hiába próbáltuk elérni kiszabadításukat. Három hónap után úgy tűnt, eljön a nagy nap, amikor ki tudjuk őket szabadítani. Október 14-e, szombat volt. Oláhval beszéltem, a honvédelmi minisztériumi titkár személyes titkárával, s úgy tűnt, Magyarország végre szakít a Tengellyel. A beszélgetésünk utolsó témája a három zsidó ejtőernyős volt. Újra a kiszabadításukat kértük. Oláh beleegyezett. Pár nap múlva Nussbecher, Goldstein és Szenes Hanna szabadok lesznek.

Pár nap? Másnapra Horthy fogoly volt és Szálasi Ferenc a miniszterelnök. A két zsidó katonát deportálták. Nussbecher meg tudott szökni a mozgó vonatról. Ugrani kellett, és ejtőernyős kiképzése jól jött ekkor. Perec nyom nélkül eltűnt. Szenes Hannát kivégezték. A küldetés befejezetlen maradt. De a jisuv támogatása, bátorságuk személyes példája, szolidaritásuk kiváló lelkülete, amely áldozatukon keresztül megnyilvánult, személyes példa maradt számunkra munkánk során.

Belső értékelés

[...] A magyar zsidóság pusztán sporadikusan tudott ellenállni. Egészében passzívak voltak, egészen a letargia szintjéig. De a negatív eredmények mellett voltak pozitívak is.

a) Legalább 17 ezer zsidó Ausztriába menekítése a vidékről.
b) Az alija-csoport távozása, ami kevéssé volt kvantitatív mint kvalitatív, de volt politikai jelentősége és pozitív dologként kell tekinteni rá. [...]

Himmler parancsa

[...] Eichmann áthatóan dühösen közölte velem, hogy utasításokat kapott Himmlertől, hogy a bergen-belseni csoport egy részét engedje el. A parancs 500 főről szólt, de nem volt fix szám. Eichmann feladata volt ezt intézni. De csak akkor volt hajlandó intézkedni, ha világos dátumra jutunk Becher és a „világ zsidósága" küldöttének találkozója kapcsán.

Az 500 fő kiválasztása terén arra utasítottam a csoport „zsidó vezetőjét", hogy [...] a megfelelő kategóriák szerint, arányosan válogasson. De mi lesz azokkal, akik ott maradnak? Eichmann azt mondta, hogy ők is mehetnek, amint Brand visszatért Isztambulból. [...] Megkérdeztem, hogy az én családom is távozhat-e. „Természetesen" – közölte Eichmann. Nem volt ereje szembe szállni Himmlerrel. El kellett engednie a csoportot. Azzal állt bosszút, hogy nem tartotta be a szavát. [...]

318 bergen-belseni zsidó elhagyja a Harmadik Birodalmat

[...] Augusztus 19-én, 15:30-kor elindultunk Svájcba. [...] Az elengedettek listáját [...] ábécé és kor szerint állították össze, de figyelembe vették megjegyzéseimet. De a rokonaim és Brand családja Bergen-Belsenben maradtak, Eichmann parancsára. Mindenesetre az első csoportot elvitték, és 318 fő megmenekült. [...] Augusztus 21-én jutottak Bázelbe. [...]

V. rész. A külföldi beavatkozás

Nehéz távolodás a Tengelyhatalmaktól

[...] Augusztusban a Vaadah felkészült a különböző lehetséges forgatókönyvekre. Mindenekelőtt erősödött a kapcsolat a Vaadah és a különböző ellenálló csoportok között. Különböző alkalmakkor pénzt adutkn nekik, hogy vehessenek fegyvereket és lőszert. Több csoport haluc maradt még Budapesten, és felkészültek a németekkel való utcai konfrontáció lehetőségére.

A lehetőség valós volt. Micsoda érzés lett volna fegyverrel a kézben, a magyar ellenállás oldalán kiűzni a német zsarnokokat, és bosszút állni a vidéki zsidóság pusztulásáért! De mi történne, ha a németek nyernek? Megbocsátanának a maradék zsidóságnak? És mi lenne a Vaadah helyzete, ha a magyar felkelés nyer, és a németek elhagyják Budapestet? Konkrétan: követnem kéne-e Bechert a mentési munkálatok miatt, mely reményeink szerint segítene a bergen-belseni zsidókon, akiket nem hagyhatunk a sorsukra? Vagy én és barátaim maradjunk Budapesten, ha kitör a forradalom, és lenne elég dolgunk a felszabadítás után? Ha Budapesten maradok, folytatódnának-e a svájci tárgyalások? [...]

A munkák a következő hetekben az alábbiakra koncentrálódtak, hiszen ezek voltak a legfontosabbak.

1) A bergen-belseni csoport útjának folytatódása.
2) A budapesti zsidó gyerekek életének megóvása. (A vidéki zsidóság pusztulását követően ők és a 15 ezer ausztriai zsidó maradtak csak a magyar zsidóság „tára").
3) A palesztinai ejtőernyősök kiszabadítása. [...]

VI. rész. A nyilasok átveszik a hatalmat.

Auschwitz parancsnoka a halálmenetek ellen

[...] Becher november 16-án meghívott néhány vezető német figurát Budapestre. A Waffen SS fejét, Hans Jüttner SS-Obergruppenführert és Rudolf Höss SS-Obersturmbannführert, Auschwitz parancsnokát. A Bécs és Budapest közötti úton egy szörnyű halálmenetet láttak. Holttestek voltak az út mellett, kifáradt emberek, és ez felkavarta a német urakat. [...] Jüttner azonnal utasította a budapesti Judenkommandót, hogy vessen véget a meneteknek. [...]

November 21-én Eichmann megérkezett Budapestre, időszakos távolléte után. [...] Öt nappal később Eichmann folytatta a halálmeneteket. Nem tudtunk mást tenni, mint ellátmányokat adni a menetelőknek, hogy esetleg túléljék az utat. [...] Ezeknek átadását Aczél György intézte, aki kommunista ifjúsági vezető volt, és összekötő volt a Vaadah és a magyar ellenállás között. Utóbbiban a kommunistáknak vezető szerepe volt. Sokszor lehetősége volt ellátmányt és gyógyszert vinni a gyárakba, miközben a Nemzetközi Vöröskereszt emberének tettette magát, és volt lehetősége átadni ezeket a menetelőknek is. Továbbá Aczél volt a kapcsolatunk Ferenczy [László] és Lulay [Leó László] irányába, akiket már nem tudtunk közvetlenül elérni. [...]

A Vaadah és a magyar ellenállás

[...] Közvetlenül a nyilas hatalomátvétel után [...] egy közös bizottság jött létre, a terv pedig az volt, hogy a magyar hadsereggel együtt megszervezzük az ellenállást a németekkel szemben. A kapcsolat a Vaadah és az ellenállás között egyre szorosabb lett. A cionista fiatalság baloldala a szocialista és kommunista fiatalokkal dolgoztak együtt. A magyar ellenállás és a kommunista párt egyik vezetője, aki jelenleg fontos szerepet játszik a magyar közéletben, az egyik bunkerünkben bújt meg. Adtunk neki iratokat, melyeket Becher készített elő (tudta nélkül), és melyek lehetővé tették, hogy részt vegyen az ellenállás szervezésében. Közbenjárásával az ellenállási bizottság sok pénzt kapott fegyverekre és lőszerekre. [...]

Tisztelet a zsidó életek iránt?

[...] Mielőtt elbúcsúztunk, Eichmann utolsó szavai ezek voltak: „A családja a következő transzporttal megy Svájcba Bergen-Belsenből. Ön is a határon lesz. Maga meg fog szökni. Inkább ott tartanám a családját Bergen-Belsenben."

Ez volt az utolsó beszélgetésünk, Eichmann utolsó nyomásgyakorlása rám. Rögtön feleltem: „Csak akkor megyek a határra, ha a családom is a csoporttal megy." Biztosítottam, hogy vissza fogok jönni. „Igen, de tudja, Brand is ezt mondta. De vigyázzon! Ha maga is külföldön marad, akkor nem lesz pardon. A zsidói meg fogják ismerni a bosszúmat."

Ijesztő volt, hogy Eichmann mennyire rám volt fókuszálva. [...]

VII. rész. 2. szekció. A maradék németországi zsidók megmentése

[...] Hogy addig is csináljak valamit, a következő javaslatokat tettem [Bechernek]:

1. Megszervezni a Pozsonyban bujkáló zsidók útját Svájcba.
2. A bécsi munkanélküli zsidók vonata Svájcba menjen, ne Theresienstadtba.
3. Egy csoport prominens magyar zsidó Mauthausenben raboskodik. Jó benyomást keltene a szövetségesekben, ha Svájcba mehetnének.

Becher: „Mit ajánl a pozsonyi transzportét cserébe?"

Közöltem, hogy tudok szerezni szöveteket és főzőolajat. Ezeknek szállításához szerzek kamiont és benzint. [...] A terv nem valósult meg a Vörös Hadsereg gyors előre nyomulása miatt. [...]

Hamburg Becher szülővárosa. Mielőtt távozunk, Becher megmutatja az elpusztított várost. Körbe vezet a városban, az autó perceken át halad a kiégett házak között, olyan utcákon, ahol senki sem látható, mert már senki sem lakik ott. A kikötő ugyanilyen romos. „Biztosan tudja" – mondja Becher, nyilván a pusztulásra utalva –, „hogy német anyák és kisgyerekek ezrével haltak meg a bombázások során."

Azt feleltem, hogy a háborút nem a brit légierő kezdte.

Becher sétálni visz egy nagy parkba [...]. A katonai helyzetről beszélünk, elég nyíltan. „Ha elveszítjük ezt a rohadt háborút" – kezdi –, „akkor remélem, a Szövetségesek értékelni fogják igyekezeteinket és eredményeinket." Rá kell jönniük, hogy ezek csak azért voltak lehetségesek, mert eléggé támogatta törekvéseimet Himmler. Ha Saly Mayer másképp viselkedik, ha többet ígér, többet tudtam volna elérni. Nem tudja, mennyi furcsa volt Himmler helyzete az utóbbi időben, mert olyan lépéseket tett zsidók és politikai foglyok érdekében, mint Leon Blum, stb. Remélem, rövidesen többet mondhatok erről."

A katonai helyzet fényében meg akarja velem látogatni a többi tábort, és hasonlóan tenni, mint Bergen-Belsenben. MInenképpen látni akarta Oranienburgot, Ravensbrücköt, Buchenwaldot, Dachaut, Mauthausent, Theresienstadtot. Délután 2:45-kor távozunk. Felettük alacsonyan repülő brit gépek kísérik a visszavonuló német sereget. Kilőtt teherautók az út szélén, égő vasúti kocsik a pályaudvarokon. Az összeomlás kezd kézzel foghatóvá válni. [...]

Theresienstadt

Az SS-vezetés egy vörös téglafal mögött van, mely egy várat vesz körül, melyet még Maria Theresia korában építettek. Egy kötél feszül az utca közepén, jelzi a gettó kezdetét. Egy cseh katona sétál fel-alá a kötél előtt. Mögötte sétálnak Theresienstadt csillagot viselő rabjai. [...] Színházi előadást szerveznek. A színpadon Smetana *Eladott menyasszonyát* éneklik cseh népviseletes fiúk és lányok. [...] Ezeket a gyerekeket a protektorátusból deportálták ide. [...] 1945. április 19. Megérkeztünk Svájcba. [...]

Himmler csalódása

[...] Április 19-én Himmler egy svájci orvos közvetítésén keresztül fogadta Mazur svéd zsidót, a Zsidó Világkongresszus tagját, és felsorolta „eredményeit". [...] Többek között ezt mondta: „Meghagytam 450 ezer zsidót Magyarországon (?!), és mi a hála? A zsidók Budapesten a csapatainkra lőttek. Harc nélkül feladtam Bergen-Belsent és Buchenwaldot, és nem köszönték meg. Theresienstadtot is védelem nélkül hagytam. [...] Tavaly, amikor kiengedtem 2700 zsidót Svájcba, azt mondták, alibit gyártok. Nekem nem kell alibi. Mindig azt tettem, ami a népem érdeke volt. [...]

Berlini búcsúnkat követően Becher csak Mauthausenbe ment el. [...] Ott kiszabadította Mose Schweigert, és magával vitte. [...] Letartóztatása előtt átadott Schweigernek egy nagyobb összeget, amit a Vaadah gyűjtötte össze, s melyek akciónk gazdasági alapján képezték. [...] Schweiger átadta ezt

az amerikai hadsereg szolgálatának. Ennek értéke több százezer dollárt lehetett. A Zsidó Ügynökség feladata lesz, hogy ennek az összegnek felhasználásáról döntsön. Az összeg újból a zsidó közösséget szolgálhatná. [...] Később a 700 ember a csoportból bevándorlási engedélyt kapott. Palesztinába távoztak Svájcból 1945 augusztusában, Fischer József vezetése alatt. Az alija, amelyet furcsa körülmények között kiterveltünk Budapesten, végre megtörtént. A szó legszorosabb értelmében alija [felemelkedés] volt. [...]

A németek sok mindent nekünk tulajdonítottak. Az események végéig nem értették meg követeléseik teljes abszurditását, javaka életekért, a politikai segítség reményét. Himmler nem tagadta végül a csalódottságát. [...] Mi nem csak életeket akartunk menteni, hanem vagyont is. [...] Tevékenységünk különös jellege később lehetővé tette, hogy tudálékos, be nem avatott zsidók vádaskodjanak a Vadaah-val szemben. [...] A magyar hatóságok által indított nyomozás vádemelés nélkül zárult. [...] Végül jelezni kell, hogy ez a jelentés csak megközelíti a teljes áttekintést. Néhány szálat és háttérinformációt, főleg a nemzetközi politika terén, még ma sem ismerünk. Valószínűleg sokáig ez is lesz a helyzet. [...] Ha néhány munkatársunkat nem említettük, az csak azért volt, mert a részletes jelentések nagyon hiányosak egyelőre. Ezeket a jelentéseket még meg kell írni. Az idő nem lehet messze, amikor már nem csak az áldozatok száma lesz érdekes. Talán lesz egy hatóság, ami megnézi az anyagot, és megítéli a zsidó felelősséget, tetteket, bukásokat, erényeket és hibákat, bebizonyítja leleményességüket, és ennek megfelelően ítél, már ami a [zsidó nép] pusztulását illeti. [...]

JEGYZETEK

[1] Zima András: *A történetiség új rendje a budapesti magyar nyelvű neológ és cionista sajtóban, 1882–1938*. Doktori (PhD) értekezés. Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem. Bp. 2013. 30. A magyarországi cionizmushoz áttekintően lásd: Zehavi, Cvi: *Toldot há-cijonut b'Hungaria*. 2 köt. Jeruzsálem, Szifriját há-Cijonut, 1966-1973.
[2] Novák Attila: Fordulat előtt: cionizmus az 1938 és 1940 közötti Magyarországon. *Szombat* 10. (1998) 2. sz. 24–26.
[3] Joachim Doron: Classic Zionism and Modern Anti-Semitism: Parallels and Influences (1883–1914). *Studies in Zionism*, 4. (1983) 2. sz. 169–204.
[4] Yosef Salmon: Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe. In: *Zionism and Religion*. Eds. Shmuel Almog – Jehuda Reinharz – Anita Shapira. Hanover, 1998. 25.; Shlomo Avineri: *The Making of Modern Zionism: Intellectual Origins of the Jewish State*. London, 1981, 4–6., 13.; Ben Halpern – Jehuda Reinharz: *Zionism and the Creation of a New Society*. New York, 1998, 9-10.
[5] Jehuda Reinharz: The Zionist Response to Antisemitism in Germany. *Leo Baeck Institute Yearbook*, 30. (1985), 1. sz. 105–140., itt: 105–107.
[6] Francis Nicosia: *Zionism and Anti-Semitism in Nazi Germany*. New York, 2008.
[7] Haraszti György: Odesszától Baselig, Bécstől Jeruzsálemig, avagy a historiográfia diszkrét bája. *Múlt és Jövő* 5. (1993), 4. sz. 101–106., itt: 102.; Komoróczy Géza: *A zsidók története Magyarországon* II. Pozsony, 2012. 1056.; Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmetörténet.* Budapest, 2001. 315–316.; Ránki Vera: *Magyarok – zsidók – nacionalizmus.* Budapest, 1999. 114–115.; Fenyves Katalin: *Képzelt asszimiláció?* Budapest, 2010.; Ungváry Krisztián: *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon, 1919–1944*. Budapest–Pécs, 2012. 346.
[8] Andrew Handler: *An Early Blueprint for Zionism. Győző Istóczy's Political Anti-semitism.* New York, 1989.; Raphael Patai: *The Jews of Hungary: History, Culture, Psychology.* Detroit, 1996. 348–349, 487.; Kiss József: Hogyan reagált a katolikus sajtó az első cionista kongresszusra? *Múlt és Jövő* 9. 1997. 4. sz. 60–66.; Gidó Attila: *Úton. Erdélyi zsidó társadalom- és nemzetépítései kísérletek (1918–1940).* Csíkszereda, 2009. 19.
[9] Pierre Birnbaum: The French Radical Right: From Anti-Semitic Zionism to Anti-Semitic Anti-Zionism. *Journal of Israeli History* 25. (2006) 1. sz. 161–174.; Derek Penslar: Anti-Semites on Zionism: From Indifference to Obsession. *Journal of Israeli History,* 25. (2006), 1. sz. 13–31.
[10] Tuvia Friling: Introduction. *Israel Studie*s, 14. (2009) 1. sz. v-xvii., itt: ix-xi.
[11] Peter Novick: *The Holocaust in American Life*. Boston, 2000.; Sabtaj Bejt-Cvi: *Hacijonut haposztugandit bemasber hasoa.* Tel-Aviv, 1977.; Moshé Machover: *Israelis and Palestinians: Conflict and Resolution*. New York, 2012.; Tom Szegev: *Hamiljoni hasevii. Hajiszraelim vehasoa*. Jeruzsálem, 1991.; Benny Morris: *Righteous Victims: A History of the Zionist–Arab Conflict, 1881-1999.* New York, 1999.; Moshe Menuhin: *The Decadence of Judaism in Our Time.* New York, 1965.; Lenni Brenner: *Zionism in the Age of the Dictators*. London, 1983.
[12] Ben Hecht: *Perfidy*. New York, 1961.; Michael Dov Weissmandl: *Min hamecar*. New York, 1960.; Paul Bogador: *Kasztner's Crime*. London, 2016.; Csatári Dániel: A burzsoá nacionalizmus ikertestvérei az antiszemitizmus és a cionizmus. *Pártélet*, 12. (1967), 9. sz. 66–77.; Makai György: *Izrael Állam és a cionizmus.* Bp. 1973.
[13] Arnold Paucker: Jewish Self-Defense Against Fascism. In: *Germans against Nazism: nonconformity, opposition and resistance in the Third Reich: essays in honour of Peter Hoffman*. Eds. Francis Nicosia – Lawrence D. Stokes. New York, 2015. 74–75.
[14] Francis Nicosia: Victims as Perpetrators. German Zionism and Collaboration in Recent Historical Controvery. In: *Remembering for the Future. The Impact of the Holocaust on the Contemporary World. Proceedings of the International Scholars Conference at Oxford University, 10–13 July 1988*. Oxford, 1988. 2134–2148.
[15] Dina Porat: *The Blue and the Yellow Stars of David*. Cambridge, 1990. 213–219.; Tuvia Friling: *Arrows in the Dark: David Ben-Gurion, the Yishuv Leadership, and Rescue Attempts during the Holocaust* I. Madison, 2005. 78–83.; Shabtai Teveth: *Ben-Gurion and the Holocaust*. New York, 1996. 193–194.
[16] Nicosia, F.: *Zionism and Anti-Semitism* i. m.
[17] Nicosia, F.: *Zionism and Anti-Semitism* i. m. 3.
[18] *The Zionist Idea. A Historical Analysis and Reader*. Szerk. Arthur Hertzberg. New York, 1981. 28–29., 39., 49., 51.
[19] Veszprémy László Bernát: *„Soha ilyen tragikus időket..." Források és adalékok a cionizmus és zsidókérdés-diskurzus történetéhez az összeomlástól a korai Horthy-korig (1917–1922).* Budapest, Magyar-Izraeli Média Center Egyesület, 2021.
[20] Inter duos litigantes tertius gaudet. Latin: két veszekedő között a harmadik jár jól.
[21] Latin: a szegénység a legfőbb rossz.
[22] Pre-cionista héber lap.

[23] Istóczy szerint „a sionizmus szót a zsidó lapok állandóan cionizmusnak írják, hogy a nagyközönség ne értse meg, hogy voltaképpen miről van a szó.” Lásd: ugyanitt, 14.
[24] Ha csak rajtam fog múlni, Kiválóságod, az kifogástalan lesz.
[25] Ön egy megtértnek prédikál.
[26] Amit Ön lát, az a matrózok lázadása kapitányuk ellen.
[27] A gazdag [zsidóknak] kell majd fizetniük a szegények számára.
[28] Ez remek gondolat!
[29] Nagyon boldog vagyok – és ne gondolja, hogy ezek csak szavak –, hogy személyesen megismerhettem Önt.
[30] És én is nagyon boldog vagyok, Kegyelmességed, hogy megismerhettem azt a von Plevje urat, akiről annyit beszél Európa.
[31] Akiről annyi rosszat mondanak!
[32] Akiről olyan módon beszélnek, hogy azt mondtam magamnak: ez a férfi igazán nagy ember kell hogy legyen.
[33] Ez volt a zárszó.
[34] A különösen értelmeseket – mint amilyen Ön is – szeretnénk megtartani. Az elmék nem ismernek vallási vagy nemzeti különbségeket.
[35] Az idők változnak.
[36] *Rotteck-Welckersches Staatslexikon*, 1834.
[37] Lásd még: *Zsidó Néplap* (Budapest), 1904. július 15., 8-9.
[38] Schnorrer, azaz kéregető, koldus.
[39] Baruch Spinoza (1632-1677) filozófus.
[40] Az örökkévalóság szemszögéből.
[41] Szó szer. „tiltakozó rabbi” – német rabbik, akik a cionizmus ellen szólaltak fel.
[42] Drumont antiszemita lapjának fejléce, erősen zsidóellenes éllel.
[43] *Genfi Napló*.
[44] A lélek romlása.
[45] Lásd még: Selzer: *Reconsidered*, 117. skk.; *Commentary*, VII. köt. (1949), 239-245.
[46] *Mérlegek*.
[47] *Haszkala*, a XVIII-XIX. századi zsidó felvilágosodás.
[48] Az antiszemitákkal.
[49] Jehuda Lejb Gordon (1831-1892), oroszországi cionista író és költő.
[50] Moses Mendelssohn (1729-1786) a német felvilágosult reformzsidóság szellemi atyja.
[51] Népem lányának útja, Jeremiás 4:11.
[52] Perec Szmolenszkin (1842-1885) oroszországi cionista gondolkodó.
[53] Igaz ember, a vallási előírásokat betartó zsidó.
[54] Az idézetek a *Hakica ami* (Ébredj fel, népem!) c. 1869-es versből vetettek, mely Mihael Gordon (1823-1890) oroszországi cionista író műve.
[55] *Hakica ami* (Ébredj fel, népem!), 1863. A két Gordon két versének címe azonos.
[56] Karl Ludwig Börne (szül. Löb Baruch, 1786-1837) kikeresztelkedett zsidó származású német író.
[57] Heinrich Heine (1797-1856) kikeresztelkedett zsidó származású német író és költő.
[58] Otto Weininger (1880-1903) kikeresztelkedett zsidó származású német filozófus.
[59] Walter Rathenau (1867-1922) zsidó származású liberális német politikus.
[60] Theodor Lessing (1872-1933) németországi cionista filozófus.
[61] Theodor Lessing: *Der jüdische Selbsthaß* (Berlin: Jüdischer Verlag, 1930)
[62] Herzl: *A zsidó állam,* Emberanyagunk c. rész.
[63] Chaim Nahman Bialik (1873-1934) oroszországi cionista költő. Lásd hozzá az itt közölt 119. és 120. sz. iratokat!
[64] David Frisman (1859-1922), oroszországi cionista író.
[65] Miha Joszif Berdicsevszkij (1865-1921), oroszországi cionista író.
[66] Joszif Chaim Brenner (1881-1921), oroszországi cionista író.
[67] Avraham Saron (szül. Schwadron, 1878-1957), ukrajnai születésű cionista író, lásd hozzá az itt közölt 13. sz. iratot!
[68] Palesztinai cionista szakszervezet.
[69] François Quesnay (1694-1774) eszméje, mely szerint a valódi gazdaság alapja csakis a föld és a megtermelt javak lehetnek.
[70] Fiktív zsidó települések.
[71] Cionista mezőgazdasági képesítés.
[72] Jiddis: zsidó. Cionista szóhasználatban gúnyszó.
[73] Tömegesen.
[74] Hertzberg (szerk.): *Zionist*, 148. skk.

[75] Alter Drujanov (1870-1938) lengyel cionista ivrit nyelvű könyve (*Cionizmus Lengyelországban* [Tel Aviv: Maszada, 1932]).
[76] Mose Glikszon (1878-1939) cionista író, a *Ha'arec* főszerkesztője.
[77] Lásd még: Chaim Greenberg: *The Inner Eye*, 1953, 62-69.
[78] Max Nordau alkotta meg a szót az Ötödik Cionista Kongresszuson. Jelentése németül levegő-ember, értelme: a valóságtól elrugaszkodott, nem dolgozó személy.
[79] Népakarat. Orosz szélsőbaloldali terrorszervezet, II. Sándor orosz cár meggyilkolói.
[80] A Narodnaja Volja tagjai.
[81] Lev Tolsztoj (1828-1910) orosz író.
[82] Elő-, azaz protocionista oroszországi író, lásd róla az itt közölt 3. sz. dokumentumot.
[83] Lásd róla az itt közölt 15. sz. dokumentumot.
[84] Lásd róla az itt közölt 23. sz. dokumentumot.
[85] Nobel-díjas ír drámaíró.
[86] Zsinagógai tisztviselő.
[87] Körülmetélő.
[88] Zsidó templomszolga.
[89] 1934 májusában születtek.
[90] Mezőgazdasági munkában képzett, szocialista irányultságú cionista pionír.
[91] Antiszemita német jelszó.
[92] Lásd még: *Jabotinsky Institute*, Tel Aviv, J-190; Lenni Brenner: *51 Documents. Zionist Collaboration with the Nazis*. For Lee: Barricade Boosk, 2002. 7-20.
[93] Latin: elemi feltételének.
[94] Vacsora pészah estéjén.
[95] Lombsátorban.
[96] Zsidó fiatalok játékszere.
[97] Egy zsidó.
[98] Út a szabadba.
[99] *A Central Archives for the History of the Jewish People* szíves engedélyével.
[100] Hans Ludwig Held (1885-1954) német történész és író.
[101] Moritz Goldstein (1880-1977) német cionista író.
[102] Ferdinand Avenarius (1856-1923) német költő.
[103] Anticionista hazafias német izraelita szervezet.
[104] Korai náci tervek a német zsidók szó szerinti kiéheztetésére.
[105] Henry Ford (1863-1947) amerikai antiszemita író, autóipari mágnás.
[106] Malwin Warschauer (1871-1955) német rabbi.
[107] Salom Jakov Abramovics (1835-1917), írói nevén Mendele Moher Szeforim, oroszországi jiddis író.
[108] Két képzeletbeli zsidó közösség Mendele műveiben. Jelentésük „szegénység" és „bolondság."
[109] L. m.: *The Letters and Papers of Chaim Weizmann: Aug. 1914 – Nov. 1917*. Szerk. Meyer Weisgal (London: Israel University Press, 1975), 81.
[110] Ginszberg apjának neve Izajás volt. Ahad Ha'amhoz lásd az itt közölt 18. sz. dokumentumot!
[111] Cionista „nyelvcsata", mely során a német nyelv helyett az ivrit használatát akarták megerősíteni.
[112] Az első palesztinai zsidó egyetem.
[113] A második legrégebbi palesztinai zsidó egyetem.
[114] Az első palesztinai zsidó művészeti iskola.
[115] Richard Wagner nem kevésbé antiszemita felesége, Liszt Ferenc lánya.
[116] Angol születésű német nacionalista, zsidógyűlölő.
[117] Kitérő.
[118] Zsidó hittanuló.
[119] Maxim Gorkij (1868-1936) orosz író.
[120] Adam Mickiewicz (1798-1855) lengyel író.
[121] Juliusz Słowacki (1809-1849) lengyel költő.
[122] Fryderyk Chopin (1810-1849) lengyel-francia zongorista és zeneszerző.
[123] Mózes II., 5:21.
[124] Világfájdalom.
[125] John Ruskin (1819-1900) angol esztéta és író.
[126] Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) francia filozófus.
[127] Eredetiben: Ottokar Prohaszka: *Die Judenfrage in Ungarn* (Hamburg, 1920).
[128] Mózes ötödik könyve, 30:1-18.
[129] Veszprémy: „*Soha ilyen tragikus időket...*". i. m. 50-56. sz. dokumentumok, 148-175.

[130] Agorasztó Tivadar (1870-1945) Pest megyei alispán.
[131] Továbbá megjelent a *Magyar Kultúra* 1934. (XXI.) évfolyama I. kötetének 404-405. oldalán.
[132] Luzsénszky Alfonz (1876-1946) szélsőjobboldali író, 1911-es Talmud-félrefordítása tette hírhedtté.
[133] Avraham ben Meir ibn Ezra rabbi (1089-1164) hispániai zsidó író és filozófus.
[134] Jehuda Ha'levi (1075-1141) hispániai zsidó költő és filozófus.
[135] Egyiptomban.
[136] 1912-es alapítású, ma is működő izraeli színház.
[137] 1925-ös alapítású, mára bezárt baloldali színház. Első előadása Jicok Lejbus Perec (1852-1915) jiddis nyelvű cionista író *Perec mulatságai* című előadása volt.
[138] Ha igaza van, ha nincs – akkor is a hazám.
[139] A *Jabotinsky Institute* szíves engedélyével.
[140] Orosz Közlöny.
[141] Kb. cári orosz parlament.
[142] Zsidók lakta orosz terület.
[143] A *Jabotinsky Institute* szíves engedélyével.
[144] Utalás a Garibaldi-himnusz osztrákellenes refrénjére.
[145] Avigdor Jacobson (1869-1935) cionista vezető.
[146] Tommaso Tittoni (1855-1931) olasz külügyér.
[147] Angelo Raphael Chaim Sacerdoti (1883-1935) cionista olasz rabbi.
[148] Túlnépesedési teória.
[149] A cikkre sok válasz született az 1934. május 16-i számban. További reakciókért: *The Detroit Jewish Chronicle,* 1934. április 27. O. n. („Libel on Zionism" c. cikk). Az eredeti Zuckerman-cikk szövegéért l. m.: Gary V. Smith (szerk.): Zionism, the Dream and the Reality: A Jewish Critique (New York: Barnes and Noble, 1974), 91-96.; *B'nai B'rith Messenger,* 1934. május 4. 4., 9.
[150] Lásd még: *Jabotinsky Institute*, F – 1935/204/EN; Brenner: *51*, 151-154.
[151] Tiltott.
[152] Leone Carpi (1887-1964) az olasz revizionista cionisták vezetője.
[153] Stephen Wise rabbi erősen kritikus volt a revizionizmussal szemben.
[154] Lásd még: *cosmos.ucc.ie*, Article/book #: 106224; Brenner: *51*, 162-170. o
[155] Associazione Donne Ebree D'Italia, vagyis az Olasz Zsidó Nők Egyesülete – cionista női klub.
[156] Betári = Betár-tag.
[157] Ez a szó a Betár mozgalomban Zsabotyinszkijt takarta, a név a cionista vezető személyi kultuszára utal.
[158] A „fő betár", azaz ismét Zsabotyinszkij.
[159] Revizionista üdvözlés.
[160] Itt az olasz fonetikus átírás szerepel.
[161] Fasiszta köszöntés: „Éljen Olaszország! Éljen a királyság! Éljen a Duce!"
[162] A Tóra hagyományosan írott példánya.
[163] Tóraszekrénybe.
[164] Pergamentekercs, két tórai szakasszal.
[165] A dal neve magyarul „Fiatalság" – ez volt az olasz fasiszta párt hírhedt himnusza. Szövege a következő sorokat is tartalmazza: „Zengjed éneked Benito Mussolininak / Olaszország újjáéledt, Mussolini élesztette újjá / Költők és művészek, urak és parasztok / Olasz büszkeséggel esküdnek hűséget Mussolininak / Nincs olyan szegény város, mely ne küldene katonákat / Mely ne bontana zászlót az éledő fasizmusnak."
[166] Etiópia 1935-ös olasz meghódítása alkalmából írt rasszista dal, mely egy etiópiai fekete lánynak szól, akit az olasz fiúk majd elvisznek Rómába, hogy ott „megcirógassa" az „olasz napsugár", és parádézzanak Mussolini előtt.
[167] Zsidó tánc.
[168] „A tenger megszentelése."
[169] „Opera Nazionale Balilla" – azaz Fusco az olasz fasiszta párt ifjúsági tagozatának vezetője.
[170] Egyetemi Fasiszta Ifjúság.
[171] A *Central Archives for the History of the Jewish People* szíves engedélyével.
[172] Külsőség.
[173] Lásd még: Brenner: *51,* i. m. 159.
[174] Angelo M. Piattelli szíves engedélyével.
[175] Norman Bentwich (1883-1971) brit cionista jogász, történész, pacifista politikus.
[176] Jeruzsálemi hegy, a Héber Egyetem is oda épült.
[177] Meir Groszman (1888-1964) orosz revizionista-cionista, majd izraeli politikus.
[178] *Hinejni* (Itt állok), a hazan imája Jom Kippur napján.
[179] Arthur Ruppin (1876-1943) német cionista, aki sohasem töltött be vezető pozíciót a WZO-ban.

[180] A zsidó hagyományban a Messiás papírhídon érkezik.
[181] Palesztinai zsidó közösség.
[182] Angol: tiltás, az alkoholtilalmat is így nevezték. A héber cikkcímben is az angol szó szerepel.
[183] Anton Ivanovics Gyenyikin (1872-1947) jobboldali orosz polgárháborús vezető, számos pogrom felelőse.
[184] Szimon Petljura (1879-1926) jobboldali ukrán polgárháborús vezető, számos pogrom felelőse.
[185] A szöveg valószínűleg az alkoholtilalomra utal a szófordulattal (lásd még a cikk címét!).
[186] Pogromisták.
[187] Ukrajnai zsidó település.
[188] Keleti zsidókat.
[189] Német cionista lap.
[190] Az 1920-as években aktív német szocialista vezető a Ruhr-vidékről.
[191] Robert Weltsch (1891-1982) német cionista író, a *Rundschau* szerkesztője.
[192] Nagytőke.
[193] Niccolò Machiavelli (1469-1527) olasz író, a politikai hatalom megszerzéséről és megtartásáról alkotott teóriájáról ismert.
[194] A baloldali cionista szakszervezetet.
[195] Lásd még: Brenner: *51,* 187-192.
[196] A cionista szakszervezethez.
[197] Két izraeli baloldali párt, az első Ben Gurion kormánypártja.
[198] A revizionisták.
[199] Charles de Gaulle (1890-1970) jobboldali francia elnök.
[200] Fransisco Franco (1892-1975) fasiszta spanyol diktátor.
[201] Zsidó menekülteket szállító hajó, amely elsüllyedt.
[202] Irvit lap.
[203] Ákhimeir az ukrajnai pogromok elől menekült Palesztinába, akkor még baloldali-kommunista mozgalmárként.
[204] Ben Gurionra utal. A Zimri névért lásd a Bibliában: 1 Királyok 16:18
[205] Tulajdonképpeni.
[206] A különböző cionista irányzatok egyesítését célzó 1906. decemberi cionista gyűlés.
[207] A halál bibliai angyala.
[208] Jiddis: tisztátalan.
[209] Lásd még: *Daily Express*, 1938. szeptember 5., *Argus*, Melbourne, 1938. szeptember 6., *Border Watch*, Dél-Afrika, 1938. szeptember 8.
[210] A németek Lengyelország megszállásáig nem vezették be a sárga csillag viselését.
[211] Berlini Zsidó Hitközség.
[212] Ahol gyalulnak, hullik a forgács.
[213] Teljes egészében.
[214] Edwin Black történész feltárta Rosenblüthék levelezését Stephen Wise rabbival, ám ott semmilyen „borúlátó rész" nem szerepelt. A német cionisták egyszerűen felkérték Wise rabbit, hogy hagyjon fel a tüntetés szervezésével. Edwin Black: *The Transfer Agreement*. 1984, Dialog Press. 37-46.
[215] Náci német lap.
[216] Berlini lap.
[217] A *Pinchas Lavon Institute for Labour Movement Research* szíves engedélyével.
[218] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével.
[219] Középkori ítélkezési mód.
[220] Nincs számunkra más választás.
[221] Német Nemzeti Zsidók.
[222] Brit politikus.
[223] Nyilván elírás, a B'rit Ha'birjonim vezetője Achimeir, nem pedig Avraham Sztavszkij volt.
[224] Lásd még: Simons: *Secular* (fénymásolat); *Stenographisches Protokoll XVIII Zionistenkongresses* (London: Zentralbureau der Zionistischen Organisation, 1934), 219.
[225] Az Arlozorov-gyilkosságra utal a revizionista lap.
[226] A Cionista Ügyvezetőség.
[227] Pionírság.
[228] Utolsó napok.
[229] Korai cionista szervezet.
[230] Edmond James de Rothschild (1845-1934) francia bankár.
[231] Az *American Jewish Archives* szíves engedélyével.
[232] Julian Mack (1866-1943) amerikai cionista vezető.

[233] Robert Szold (1889-1977) amerikai cionista vezető.
[234] Jacob de Haas (1872-1937) amerikai cionista vezető.
[235] Louis Lipsky (1879-1963) amerikai cionista vezető, Louis Brandeis riválisa, Weizmann pártfogoltja.
[236] Hermann Göring (1893-1946) náci politikus.
[237] Kurt Blumenfeld (1884-1963) német, majd izraeli cionista vezető.
[238] A zsidókérdés szabályozását.
[239] Ros Hasana, 1933. szeptember 22.
[240] A szerződés szövegéért lásd még: L. Pinner: Vermögenstransfer nach Palästina, 1933-1939, *In Zwei Welten: Siegfried Moses zum fünfundsiebzigsten Geburtstag*, 1962, 138-139.
[241] Louis Ginzberg: *The Legends of the Jews*, 3. kötet, 1911, 184.
[242] Rémalak Shakespeare *a Vihar* c. darabjában.
[243] Titusz diadalíve a zsidók legyőzését örökítette meg.
[244] A *Politisches Archiv des Auswärtigen Amts* szíves engedélyével.
[245] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével.
[246] Revizionisták.
[247] Judenstaat-párt (Zsidóállam-párt), vagyis a revizionisták.
[248] Kurt Schuschnigg (1897-1977) osztrák szélsőjobboldali politikus.
[249] Lásd az iménti dokumentumban Sereni beszédét.
[250] Brenner: *51*. i. m. 64-68.
[251] Talmud-tanulmányozás.
[252] Erősen konzervatív német filozófus.
[253] Német zsidó szocialista gondolkodó.
[254] Zsidó közvetítő, követ.
[255] A négy férfi francia és orosz baloldali politikus.
[256] Jövő.
[257] E. S. Hoofien (1881-1957) az Anglo-Palestine Bank cionista vezetője volt.
[258] Leo Baeck (1873-1956) cionista német rabbi.
[259] Otto Warburg (1859-1938) német cionista vezető és tudós.
[260] A mi tengerünk.
[261] Szkülla és Kharübdisz, a görög mitológia két szörnyalakja.
[262] Zsidó uzsorás Shakespeare *Velencei kalmár* c. művében.
[263] A *New Palestine* híresen éles hangú cikkírója.
[264] Ludwig Lewisohn (1882-1955) amerikai cionista író.
[265] Parancsolat teljesítése.
[266] Louis Lipsky (1876-1963) amerikai cionista vezető.
[267] „Nem erővel, sem nem hatalommal, de az én lelkemmel!" (Zak. 4:6).
[268] In: gazdasági fogalom: kb. vagyont pénzzé tenni.
[269] Sperrmark: a náci Németország exporttermékeinek egy részét maga fizette ki a birodalmi márkák töredékét érő zárolt márkákkal, így lendítve fel a kereskedelmet.
[270] Latin: és fordítva.
[271] Joint Distribution Committee.
[272] Ez a Sperrmark.
[273] *Varsaver Togblat*, jiddis nyelvű lap.
[274] Cionista Szakszervezet.
[275] A Gazdaságpolitikai Ügyosztály igazgatóhelyettese.
[276] 1933. március 12.
[277] Nem megfogalmazható kérdéseivel.
[278] Berlin elegáns sétánya, mely az arany '20-as évek során a liberális városi zsidóság kedvelt helye volt.
[279] Zsidó bölcsek fiktív gyűlése a palesztinai Javne városában a Szentély pusztulását követően.
[280] Kitérés.
[281] Lásd még: Brenner: *Zionism in the Age of the Dictators*, London, 1983. 50. skk.; Lucy Dawidowicz: *A Holocaust Reader*, 1976. 147. skk.; Paul R. Mendes Flohr: *The Jew in the Modern World*, 1995. 488-489.
[282] Itt szó szerint: Magen David, azaz ua. héberül.
[283] Jónás könyve 1:9.
[284] A *Deutsche Akademische Rundschau*ban.
[285] *Der Mythus des 20. Jahrhunderts*.
[286] Asszimiláns német zsidó lap.
[287] Melynek lapja a *C-V. Zeitung*.
[288] Hitlerbarát svéd irodalmár, itt említett nézeteiért lásd a *Rundschau* ugyanezen számát.

[289] Francia, brit, német és olasz egyezmény 1933-ban.
[290] Lásd még: *In Zwei Welten: Siegfried Moses zum Fünfundsiebzigsten Geburtstag*. Szerk. Hans Tramer. (Tel Aviv, 1962), 114-127., ill. *A Holocaust Reader*. Szerk. Lucy Dawidowicz. Behrmann House, 1976, 150-155.
[291] Udvari prédikátor és az 1878-ban alapított, antiszemita Kereszténységszocialista Munkáspárt alapítója
[292] *Reichsvertretung der Deutschen Juden*.
[293] Lásd még: Brenner: *51*, i. m. 103-110., ill. hangfelvétel a szerző birtokában.
[294] „A jelen, visszatekintve".
[295] Herbert Strauss (szerk.): *Gegenwart im Rückblick*, 1970, 231.
[296] A mű teljes címe: „Cionizmus Németországban, 1897-1933: a zsidó identitás formálása."
[297] Stephen Poppel: *Zionism in Germany*, 1977. 119.
[298] Uo.
[299] Német: Kék-fehér. Cionista ifjúsági mozgalom.
[300] Prinz téved, ugyanis táborokat már rögtön Hitler hatalomra jutása után, 1933 februárjában felállítottak.
[301] A Hitler-mozgalom.
[302] Gyanús kifejezés.
[303] Újranyomtatásban: Budapest: Gede Testvérek, 2002
[304] Német: Zsidó demográfiai és statisztikai folyóirat. Az eredeti szövegben von Leers helyesírási hibát vét: a „demográfia" helyett „demokráciát" ír.
[305] A mondat Smárjáhu Lévin (1867-1935) orosz cionistától származik.
[306] Német: Maradéktalan cionizmus. Az imént olvasott műre utal.
[307] 1899-1905 között megjelenő bécsi cionista lap, szerkesztője Herzl egykori közeli kollégája, Saul Rafael Landau (1870-1943).
[308] Alfred Mond (1868-1930) az angliai cionista szövetség elnöke.
[309] Kurt Münzer (1879-1944) német cionista író.
[310] Az út Cionba.
[311] A szöveg itt idézi Herzl *Mauschel* című, már ismertetett cikkét.
[312] Ezen kötetben közölt 1914-es héber nyelvű munkájának német fordítása.
[313] Mildenstein teljesen nevének rövidítése.
[314] Egyes fordításokban a téves „*Dühöngő Mózes"* hajónév szerepel, ami a „gőzös" kifejezés félreértelmezéséből eredhet. Lásd Brenner 51 ...
[315] Korai keresztes erőd.
[316] Értsd: palesztinai cionista zsidó.
[317] Hagyományos zsidó gyertyatartó, itt revizionista cionista szimbólum.
[318] A Betár, vagyis Zsabotyinszkij szervezetének neve, a „Brit Trumpeldor", azaz a „Trumpeldor Szövetség" rövidítése. A beszélgetőtárs tehát egyértelműen Betár-tag.
[319] Első világháborús brit-párti zsidó önkéntes brigád.
[320] Francia. Kb.: „torzszülött."
[321] A *Yad Vashem Archives* szíves engedélyével.
[322] Rosenberg a kihagyott pontokban a vegyesházasságok betiltását és egyéb klasszikus antiszemita követeléseket írt le.
[323] Lásd még: Nizkor.org
[324] A náci *Stürmer* lap alapítója.
[325] Heydrich szerzőségét Francis Nicosia azonosítja: Nicosia, *Zionism*, 119.
[326] A zsidó hagyomány egy könyve, szövegmagyarázat.
[327] Dudaim: mandragóra.
[328] Kb. mellvért.
[329] Lásd még: *Jewish Telegraphic Agency*, 1936. február 10.
[330] Tisztsége nem azonos Kareskiéval.
[331] Lásd még: David Yisraeli: *The Palestine Problem in German Politics 1889-1945* (Bár-Ilán Egyetem, 1974), 301-304., ill. Brenner: *51*, i. m. 111-115.
[332] Ma: Ukrajna.
[333] Deutsche Nachrichtenbüro, azaz a Német Sajtóiroda a nácik alatt.
[334] Sicherheitsdienst, vagyis az SD.
[335] Lwów, Lengyelország. Ma Lviv, Ukrajna.
[336] Feltehetőleg a brit Intelligence Service-re utal.
[337] Libanoni titkosszolgálat.
[338] Wilhelm Gustloff (1895-1936) svájci náci vezető magányos gyilkosa egy daruvári származású zsidó diák, David Frankfurter (1909-1982) volt. Polkes nyilván hazudott a náciknak, amikor bármilyen, a gyilkosság mögött álló körről beszélt.

[339] Az Antiszemitizmus-ellenes Világliga.
[340] A revizionista Zsidó Állampártra utal.
[341] Lásd még: John Mendelsohn (szerk.): *The Holocaust. Jewish Emigration from 1933 to the Evian Conference of 1938*, V. köt. (New York, Garland Pub.: 1982), 68., 69., 96-100., ill. Brenner: *51*, i. m. 116-120. Fontos részlet, hogy Francis Nicosia szerint a palesztinai gazdasági helyzetet becsmérlő részt Hagen írta. Nicosia: *Zionism*, 125.
[342] Francia titkosszolgálat.
[343] Beszél héberül?
[344] Értsd: fizikai kínzás.
[345] Douglas Reed: *Somewhere South of Suez*, Cape, 1950, 179-181.
[346] Michael A. Meyer szíves engedélyével.
[347] Lásd még: A. R.: Az emberanyag kiválogatása Erec Jiszraél részére, *Jövőnk*, 1919. április 15., 10-11.
[348] Olasz: gyorsan, rögtön.
[349] A tradicionális palesztinai zsidó közösségtől.
[350] Francia: kb. hagyni maguktól menni a dolgokat.
[351] Lásd még: *Official Minutes of the 20th Zionist Congress: a Stenographic Report* (Jeruzsálem: Executive of the Zionist Organisation and the Jewish Agency, 1937-1938), 32-33.; Chaim Weizmann: A Jewish Minority or Compact Jewish State?, *The Palestine Post*, 1937. augusztus 11., 8.
[352] White Paper, a brit kormány hivatalos politikáját kifejtő irat, amely korlátozta a bevándorlást.
[353] Sir J. S. Simpson (1868-1961) brit politikus.
[354] Ezer négyzetméter.
[355] Arab paraszt.
[356] Felix Warburg (1871-1937) német cionista.
[357] Lord A. Melchett (1868-1930) brit cionista.
[358] S. Baldwin (1867-1947) konzervatív brit politikus.
[359] L. Amery (1873-1955) zsidó származású brit író és politikus.
[360] Neville Chamberlain (1869-1940) brit politikus.
[361] Sir J. Simon (1873-1954) brit jogász.
[362] Vallásos cionista.
[363] „A túlélő maradék", Ezsdrás 9:15.
[364] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével. Közli még: Chaim Simons: The Secular Zionist Agenda for a Jewish State. 2007. https://chaimsimons.net/secularzionist.html
[365] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével. Közli még: Chaim Simons: The Secular Zionist Agenda for a Jewish State. 2007. https://chaimsimons.net/secularzionist.html
[366] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével. Lásd még: Barnet Litvinoff (szerk.) – *The Letters and Papers of Chaim Weizmann*, XVIII. kötet, „A" sorozat, Jeruzsálem (1979), 486., ill. Chaim Simons: The Secular Zionist Agenda for a Jewish State. 2007. https://chaimsimons.net/secularzionist.html
[367] A *Labour Party Archives* szíves engedélyével. Lásd még: Machover: *Israelis and Palestinians*, 198.
[368] A *Jabotinsky Institute* szíves engedélyével.
[369] United Jewish Appeal for Refugees, azaz UJA.
[370] Az UJA egy része.
[371] Lásd még: I. rész, *Jewish Guardian*, II. köt., 9. sz. (1985 ősze); II. rész, Ua., II. köt., 10. sz. (1986 tele); az itt leközölt III. rész, Ua., II. köt., 11. sz. (1986 nyara), 19-22. o; IV. rész, Ua., III. köt., 2. sz. (1987 nyara).
[372] Zsoltárok 118:5.
[373] Szlovákiai cionista embermentő aktivista.
[374] Amerikai zsidó jótékonysági szervezet.
[375] A Zsidó Ügynökség.
[376] Később Natan Dror, svájci baloldali cionista aktivista.
[377] Kb. július-augusztus
[378] Weissmandel összeköttetése Wislicenyvel.
[379] Wilhelm Fürst.
[380] Michael Dov (Bär, Beer) Weissmandl rabbi.
[381] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével. Közli még: Chaim Simons: The Secular Zionist Agenda for a Jewish State. 2007. https://chaimsimons.net/secularzionist.html
[382] Később a Héber Egyetem elnöke. Lásd még: Brodetsky Defends Reich-Palestine Barter Pact, *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. november 5.
[383] A Marks & Spencer alapítója.
[384] Később izraeli meghatalmazott nagykövet több országban.
[385] Joint Foreign Commitee of the British Jews.

[386] Brit külügyminiszter.
[387] Közli még: Chaim Simons: The Secular Zionist Agenda for a Jewish State. 2007. https://chaimsimons.net/secularzionist.html
[388] Joseph Hertz embermentő szervezetének.
[389] Schönfeld rabbi ezt a mondatot később még külön meg is említette egy David Kranzlernek adott interjújában. David Kranzler: *Thy*… 52.
[390] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével. Közli még: Chaim Simons: The Secular Zionist Agenda for a Jewish State. 2007. https://chaimsimons.net/secularzionist.html
[391] Nem zsidó brit cionista asszony, Chaim Weizmann leírása szerint „a cionizmus elkötelezett, kitartó barátja". Férje a szintúgy nem zsidó cionista Edgar Dugdale (1872-1964), Adolf Hitler *Mein Kampf* c. könyvének első angol nyelvre fordítója. Lásd: Adolf Hitler: *My Struggle*, ford.: Edgar Dugdale, Hurst & Blackett, 1933.
[392] Gaynor Israel Jacobson, a Joint magyarországi képviselője.
[393] L. m. Brenner: *51*, 201-214.; Brenner: *Zionism*, 206-207.
[394] Grünbaum hetilapja.
[395] Baloldali cionista lap.
[396] A varsói gettó vezetője.
[397] Itt: a zsidó nép.
[398] Szejm: a lengyel parlament. Grünbaum korábban lengyel parlamenti képviselő volt.
[399] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével. Lásd még: Simons: Secular (fénymásolat); Segev: *Seventh*, 99-101.
[400] A *Wiener Library* szíves engedélyével.
[401] A szerződést sosem írták alá.
[402] A szöveg múlt időt használ, ám sosem írták alá.
[403] A héber szövegben „korporatív".
[404] Lásd még David Yisraeli: *The Palestine Problem in German Politics 1889-1945* (Bar Ilan University, 1974), 315-317.; Brenner: *51*, 300-303.; Lenni Brenner: *The Iron Wall. Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir.* 1984. 149-151.
[405] Neuordnung Europas. Náci szlogen, mely lényegében Európa s később a világ átrendezését jelentette.
[406] Itt az Irgun „sikereit" egyértelműen a Lechinek tulajdonítja a szöveg.
[407] A „White Paper."
[408] Lásd még: Lenni Brenner: *51*, i. m. 304-305.
[409] Keresztény arabok.
[410] A területet ekkor a Vichy Franciaország, a nácik francia bábállama irányította.
[411] Egy angol verzióért lásd: Brenner: *51*, i. m. 306-309.
[412] Olasz hajózási cég.
[413] Azaz a „valódi Irgun", tehát a Lechi.
[414] Az 1940. szeptemberi szövetségkötési ajánlat Olaszországnak.
[415] Arab falu.
[416] Lásd még: Lenni Brenner: *51,* i. m. 320-323.
[417] Szilágyi összes itt szereplő írását újraközöltem már a *Múlt és Jövő* folyóirat 2018/2-3. számában. Itt a szövegeket néhány apró, a fordítást érintő javítással közlöm.
[418] A tényből következően.
[419] Az eredeti dokumentum nem tartalmaz kiadási adatokat; ezeket Szilágyi emlékirata szerint adtam meg.
[420] Randolph L. Braham szíves engedélyével.
[421] Szilágyi a magyar kifejezéseket kurzívan, zárójelben adta meg; ezek itt a szöveg részeként, ám szintúgy dőlt betűvel szerepelnek.
[422] *Da'var Ha'savua*, Tel Aviv, 1981. február 6.
[423] Nathaniel Katzburg: Zionist Reactions to Hungarian Anti-Jewish Legislation, 1939-1942, *Yad Vashem Studies*, XVI. köt. (Jeruzsálem: Yad Vashem, 1984), 151-176. o.
[424] Uo., 175. o.
[425] A szerző vezetékneveként „Szilágyi" szerepel az 1944 előtti kiadványokon. Csupán 1945-ben sikerült nemzetközi betűzésű nevét elfogadtatnia és hivatalossá tetetnie.
[426] Áttekintés.
[427] Zsidó vallási szaktekintélyek gyűlése. 1807-ben Napóleon Bonaparte (1769-1821) francia császár erőszakkal hívta össze az elzászi zsidóság vezetőit, hogy lefektessék a francia-zsidó együttélés új, liberális elveit.
[428] Fábián Béla (1889-1966) neológ ügyvéd, hitközségi funkcionárius, liberális parlamenti képviselő.
[429] Stern Samu (1874-1946) neológ hitközségi elnök, bankár, a fővárosi zsidó tanács elnöke.
[430] 1932-ben aztán Stern megszerezte az összes neológ hitközség központi irodájának, az Országos Irodának irányítását is.

[431] ***Das Jüdische Volk (A zsidó nép)*, Berlin, 1938. február 25.**
[432] **A katolikus egyház szentje.**
[433] Példabeszédek könyve. A szó jelentése próféta.
[434] Eppler Sándor (1890-1942) pesti neológ hitközségi főtitkár.
[435] Buday-Golberger Leó (1878-1945) neológ textilipari mágnás és felsőházi tag, a holokauszt áldozata.
[436] **Az úriember, akit nem neveztem meg, dr. Csergő Hugó (1877-1944) volt, a pesti hitközség főjegyzője, Stern Samu számos beszédének és cikkének szellemírója.**
[437] Ellenség- és hősfigura Eszter könyvéből.
[438] Joszif Borisz Dov Sehtman (1891-1970) oroszországi születésű revizionista történész és politikus.
[439] Komlós Aladár (1892-1980) író, irodalomtörténész, a Kasztner-vonat utasa.
[440] **Komlós Aladár: Zsidó sebek és bűnök. Pap Károly könyve II., *Nyugat*, XXVIII. köt., 7. sz. (1935 július), 41. o.**
[441] Németh Imre (1893–1970) újságíró, parlamenti képviselő.
[442] Darányi Kálmán (1886-1939) magyar miniszterelnök, hivatali ideje alatt fogadták el az ún. első zsidótörvényt.
[443] Darányi 1937. április 18-ai szegedi beszédének szövegét közli: *Új Magyarság*, 1937. április 20. A Szilágyi által idézett rész a szövegben nem szerepel, a tartalom nagy vonalakban azonban egyezik.
[444] Az esetet a szakirodalom nem tárgyalja, ill. a korabeli sajtó sem említi.
[445] A törvényt nem törölték el.
[446] Kálmán Imre (1894-1956) első világháborús veterán, revizionista vezető, ügyvéd.
[447] Tamási Varga Imre (1897-1944) orvos, a náci megszállást követően öngyilkosságot követ el.
[448] Saját törzsébe tartozó.
[449] **A britek és a WZO számára az *alija bét* jelentése a „Palesztinába való illegális bevándorlás" volt. Mi küzdöttünk ez ellen. Végső soron a britek politikája, mely megakadályozta a zsidók szabad bejutását Palesztinába, volt az, ami illegálisnak minősült, hiszen szembement a Nemzetek Szövetsége által adott mandátum egyértelmű szabályainak. A brit politika ebből az okból minden lehetséges eszközzel megakadályozandóvá vált.**
[450] Az előszó kézzel írott vázlata és a legépelt levél: *Jabotinsky Institute*, A1-7/224
[451] **Mikor a háború utáni budapesti kormány sajtóosztálya kiadta a fasiszta, szovjetellenes vagy antidemokratikus publikációk listáját 1945-ben, a *Nevelés nemzeti forradalomra* c. könyvem a lista második kiadásának 19. oldalán indexre került.** (Szilágyi figyelmét elkerülte, de indexre került az első *Zsidó Sárgakönyv* is! – V. L. B.)
[452] Szó szerint „gyere velem!"; bevezető.
[453] Kivándorló, tsz. *olim*.
[454] Romániai kikötőváros.
[455] Nemzeti Katonai Szervezet, palesztinai jobboldali cionista milícia.
[456] Zsidópolitika.
[457] Werth Henrik (1881-1952) német származású magyar katonatiszt, a Magyar Királyi Honvédség vezérkari főnöke.
[458] Szombathelyi Ferenc (1884-1946) német származású magyar katonatiszt, a Honvéd Vezérkar főnöke.
[459] Kállay Miklós (1887-1967) magyar miniszterelnök.
[460] Mikszáth Kálmán (1847-1910) magyar író, lapszerkesztő, országgyűlési képviselő.
[461] Lásd.
[462] Illyés Gyula (1902-1983) magyar költő, író, lapszerkesztő.
[463] **Illyés Gyula: Zsidó sebek és bűnök. Pap Károly könyve I., *Nyugat*, XXVIII. köt., 7. sz. (1935 július), 39. o.**
[464] Gróf Teleki Pál (1879-1941) geográfus, magyar miniszterelnök.
[465] Sombor-Schweinitzer József (1895-1950) a politikai rendőrség vezetője a Horthy-korban.
[466] Szilágyi névsorából kevesen azonosíthatóak be. Sonnenfeld László (1910-1942) munkaszolgálaton halt meg. Azt itt említett Heller György minden valószínűség szerint nem azonos az Auschwitzba deportált emlékirat-íróval. Kreilisheim Györgytől gazdag fotóalbumok és a fényképészet történetéről szóló értekezések maradtak meg. Az itt említettek minden jel szerint nem publikáltak revizionista kiadványokba, aktivizmusuk gyakorlatias szinten mozoghatott.
[467] Ofner Ferenc-Ámir (1913-2011) újvidéki ügyvéd, később neves izraeli újságíró.
[468] Pikler J. Gyula (1864-1952) orvos, Kelen Hugó (1888-1956) zeneszerző, Berend Béla (1911-1987) rabbi, Kasztner Rezső (1906-1957) ügyvéd.
[469] Henry George (1839-1897) amerikai közgazdász, fő témája a föld és az adó.
[470] Pap Károly (1897-1944) cionista író.

[471] Fehér Miklós (1914-1975) antropológus, Ortutay Gyula (1910-1978) néprajzkutató, majd kommunista politikus. Utóbbi Szilágyit „kis sunyi zsidó ideológusként" jellemezte, aki „megvadította" fogorvosát, Tamási Varga Imrét. Kapcsolatukról lásd: Komoróczy Géza: *A zsidók története Magyarországon*, I. köt. 2012., 484., 464. sz. lj; Komoróczy Géza (szerk.): „*Nekem itt zsidónak kell lenni"*, 2013. 1175-1176.
[472] Thomas Alva Edison (1847-1931) amerikai feltaláló, segítője Puskás Tivadar (1844-1893). Makkai János (1905-1994) újságíró, politikus.
[473] Lee Tibor (1899–1974) ügyész, bíró, a háború után kommunista funkcionárius.
[474] Bárdossy László (1890-1946) magyar kormányfő.
[475] Korompai Brunswick György kormányzói útimarsall.
[476] ***Képes Családi Lapok*, Budapest, 1942. február 8. Később még szólni fogok ezen idézet forrásáról egy adalék okán, mely igen jellemző volt Lévai Jenő [1892-1983] zsidó hetilapjára.**
[477] Béry László (1898-1971) magyar újságíró, később a Szabad Európa Rádió munkatársa.
[478] Hegedűs Gyula (1887-1953) író, szerkesztő, a *Magyar Nemzet* egyik alapítója.
[479] Alapvető zsidó vallástörvény-gyűjtemény.
[480] Tényszerűleg vett.
[481] **Az olyan felvetések, hogy dr. Berend és a Munkaközösség további kapcsolatban lett volna, hogy további feladatokat kapott volna a Munkaközösség irányából, alaptalanok.** [Berend Béla állítása szerint azonban a Munkaközösség megbízásából folytatta antiszemita-térítő tevékenységét, és így emlékezett vissza Kálmán Imre is. Lásd: Munkácsi Krisztina: Berend Béla főrabbi népbírósági pere, *Századok*, CXXX. köt., 6. sz. (1996), 1534. o. – V. L. B.].
[482] Gallup, Inc., amerikai közvéleménykutató intézet.
[483] **Vö. Vladimir Jabotinsky: *The Jewish War Front* (London: G. Allen & Unwin, 1940), 55-56. o.**
[484] Keresztes-Fischer Ferenc (1881-1948), magyar politikus, belügyminiszter.
[485] Kolosváry-Borcsa Mihály (1896-1946), magyar politikus, a zsidó sajtó bezúzásáért felelős náci megbízott, kivégzett háborús bűnös.
[486] Aschner Lipót (1872-1952), üzletember, a Tungsram alapítója.
[487] II. Lajos Fülöp (1747-1793) francia uralkodó, „Egyenlő Lajos."
[488] Szilágyi egy személlyé gyúrta össze József Ágost (1872-1962) magyar királyi herceget és fiát, József Ferenc (1895-1957) főherceget. Károlyi forradalmát Ágost szentesítette, Ferencet a kommunisták börtönbe zárták. Drámaírással Ferenc foglalkozott, fizikával Ágost. Az Alcsúti név felvételével (melyet végül sosem vett fel) Ágost szemezgetett, a nyilas forradalom mellett pedig mind a ketten kiálltak. Szilágyi dokumentumai azonban egyértelművé teszik, hogy tárgyalófele József Ferenc herceg volt. Lásd: Szilágyi Dénes levele vitéz József Ferenc dr. királyi herceg számára, 1942. január 25., *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény*, BQ 0910/97.
[489] Kornitzer Béla (1911-1964) magyar író és szerkesztő, majd emigráns irodalmár.
[490] Megélhetési mód.
[491] Palotai Erzsi (1907-1988), előadóművész, műfordító.
[492] Partidul Evreiesc din România.
[493] Komoly Ottó (1892-1945) cionista vezető, a zsidó tanács tagja, a nyilasok áldozata.
[494] Kolb Jenő (1898-1959) magyar író.
[495] Hahn István (1913-1984), ókortörténész, rabbi.
[496] Szabolcsi Miklós (1921-2000), irodalomtörténész, Szabolcsi Lajos fia.
[497] Hirschler Imre (1906-1989), a Központi Állami Kórház szülészeti és nőgyógyászati osztályának vezetője.
[498] **Dr. Imre és felesége, egy ír katolikus hölgy, az Ortutay-család közeli barátai voltak. Dr. Ortutay Gyula volt az, aki 1946-ban tájékoztatott engem dr. Varga tragikus végzetéről. A hír forrása Vargáné volt, aki egy évvel férje után halt meg. Dr. Ortutay szerint dr. Varga felkereste Stern Samut, aki akkor a budapesti Zsidó Tanács elnöke volt, 1944 júniusában. Megkísérelte meggyőzni Sternt a fegyveres zsidó ellenállás szükségességéről, és felvázolta egy gerillaháború részletes tervét, melyben mérgek és bacilusok pontos használatáról is szót ejtett, „fegyverekről", melyek az elszánt orvos eszköztárában voltak. Stern erre közölte Vargával, hogy azonnal feljelenti őt a Gestapónak, mert egy hasonló ötleteket dédelgető ember veszélyezteti az egész zsidó közösséget, és ezért ártalmatlanná kell tenni. Varga biztosra vette, hogy Stern komolyan beszélt, és öngyilkosságot követett el (...)**
[499] Dénes Béla (1904-1959) cionista vezető és orvos.
[500] Az arabbarát Ihud és a munkáspárti MAPAJ hazai ága.
[501] Segély- és mentőbizottság.
[502] Ibériai kitért zsidók.
[503] A babilóniai Talmud egy fejezete.
[504] Guttman Mihály (1872–1942) teológiatanár a budapesti neológ rabbiképzőben,
[505] Sabtaj Ha'kohen (1622- 1663) rabbi zsidó vallásjog-kommentárja.

[506] „Minden ígéret”, ima Jom Kippurkor.
[507] Vétkezők, eltiltottak.
[508] 1868. évi LIII. törvénycikk a törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonosságáról.
[509] Menedékhelyekké, őrültekházává.
[510] Moses Hess (1812-1875) korai baloldali cionista.
[511] Hess német-francia író volt.
[512] Eredetiben: ÁBTL V-129355, 35-38. o.
[513] Kulcsszavakat.
[514] Utazásra késszé.
[515] Belügyminisztériumban.
[516] 1920/1944. Me. (III. 31), Rendelet a zsidók megkülönböztető jelzése tárgyában.
[517] A zsidó élet fájának elszáradt ágában.
[518] Zsidó vallási parancsolat.
[519] Náci kifejezés, jelentése: zsidómentes.
[520] Zsabotyinszkij nem tárgyalt közvetlenül egyik féllel sem, lásd az itt közölt 57. és 59. sz. iratokat!
[521] Berend összes példája közül mindössze ez az utóbbi állítás téves, lásd: Brian Garfield: *The Meinertzhagen Mystery*, 2007.
[522] Weiler Gerson (szül. Géza, 1926-1994), tel-avivi egyetemi tanár és író.
[523] NKVD: a kommunista Belügyi Népbiztosság.
[524] Itt természetesen egy önmentő, a felelősséget másik félre terhelő narratívával állunk szemben.
[525] 1944. június 10.
[526] Cvi Jehieli (szül. Grubstein, 1921-2005), illegális bevándorlásért felelős cionista ügynök.
[527] Reuven Siloa (szül. Zaszlankij, 1909-1959) az izraeli titkosszolgálat, a Moszad első igazgatója.
[528] Elijahu Dobkin (1898-1976) cionista politikus.
[529] Joseph Schwarz (1899-1975) a Joint elnöke.
[530] Saul Avigur (szül. Mejeroff, 1899-1978), izraeli politikus.
[531] A *Central Zionist Archives* szíves engedélyével.
[532] George Henry Hall (1881-1965) brit külügyminiszter-helyettes.
[533] Marschalkó másik könyve az *Országhódítók* mellett. Műveit érdekes módon megannyi nyelvre (spanyol, portugál, olasz, orosz, török, arab) lefordították.
[534] A vicc nem „pesti”, lásd Johann von Leers: *A zsidók vándorlásának vége* c. cikkéhez fűzött lábjegyzetemet.
[535] Itt nyilván nem az amerikai Zsidó Világkongresszusra, hanem a Magyar Zsidók Világszervezetére utal.
[536] Cikkében (Fiala Ferenc: Furcsa szimptómák, *Hídfő*, 1959. szeptember 10., 5-6.) így írt: *„Szálasi Ferenc egyéni sorsáról Herczeg Ferencet idézhetjük: »A magyar fáklyahordozó nyomában a tűzvész jár.« A magyar politikai életben hosszú idők után ő volt az, aki felemelte a magyar szocializmus zászlaját, és aki ugyancsak hosszú idők után hitet s meggyőződést tudott nyújtani követőinek [...] Amit a túloldalról a leggyakrabban a szemére hánynak – ez Szálasi Ferenc antiszemitizmusa. Sajnos ezt a kérdést a Szálasi-komplexumot egyáltalán nem ismerő és ortodoxszá merevedett követőinek egy elenyésző kis csoportja is teljesen félremagyarázza. Szálasi Ferenc nem volt antiszemita, s politikai programjában a magyar zsidókérdés sohasem játszott főszerepet, illetve csak annyiban, amennyiben mellékfüggvénye volt a megoldásra váró nagy magyar kérdéseknek. Szálasi Ferenc aszemita – azaz cionista volt. Az 1944 novemberében megtartott főszerkesztői értekezleten klasszikusan megfogalmazta az ebben a kérdésben elfoglalt álláspontját.”*
[537] Shoshana Barri (Ishoni): The question of Kastner's Testimonies on behalf of Nazi war Criminals. *The Journal of Israeli History*, 1997/2-3. 139-165.
[538] A történészek vitatkoznak, hogy ez valóban Kasztner eredménye-e, vagy amúgy is Bécs mellé kerültek volna a „jégre tett” zsidók.
[539] Ez a megjegyzés valójában nem szerepel Komoly naplójában.

A cionista mozgalom újszerű hozzáállása a modern antiszemitizmushoz egyike a zsidó történelem legizgalmasabb és legtöbbet vitatott fejezeteinek. Izrael és a zsidóság számos ellensége – szovjet, náci vagy iszlamista szerzők – próbálták már ezt az összetett és bonyolult viszonyt saját politikai érdekeik szerint, eltorzítva bemutatni. Hogyan álltak hozzá a cionisták az antiszemitizmushoz és a fajelmélethez? Miért utasították el a zsidó nacionalisták az asszimilációt, és hogyan tervezték megszervezni az európai zsidóság disszimilációját? Milyen reakciót adtak Hitler ás Mussolini hatalomra jutására, és hogyan mentették zsidó társaikat a holokauszt alatt? Ez a forráskiadás 242 hiteles történelmi dokumentumot mutat be, melyek segítenek megérteni és kontextusba helyezni a fenti kérdéseket.

Veszprémy László Bernát 2016-ban végzett a Károli Gáspár Református Egyetemen, majd az Amszterdami Egyetem holokauszt- és népirtás kutatás szakán szerzett mesterfokozatot. Jelenleg doktorjelölt az ELTE BTK Művelődéstörténet Doktori Iskoláján. Kutatási területe a politikai eszmetörténet és a zsidóság története. 2016 és 2018 között a Szombat című zsidó folyóirat munkatársa, 2017 és 2018 között a Veritas Történetkutató Intézet kutatója, 2019-ben a Milton Friedman Egyetem Magyar Zsidó Történeti Intézetének kutatója volt. 2019 és 2021 között a neokohn.hu nevű zsidó hírportál főszerkesztő-helyettese volt. Jelenleg Mathias Corvinus Collegium online tudományos ismeretterjesztő folyóiratának, a Corvináknak a főszerkesztője. Eddig hat könyve jelent meg a zsidó történelem, a holokauszt és az antiszemitizmus története témájában.

9 786150 202327